

Présentation du corpus

Le projet de numérisation et de valorisation des collections anciennes, présenté par la Bibliothèque Universitaire de Lettres et Sciences Humaines de Nancy et porté par l'Université de Lorraine, concerne un programme de numérisation en Arts, Lettres, Sciences Humaines et Sociales.

Ce projet, piloté par la Direction de la Documentation et de l'édition de l'Université de Lorraine, présente un ensemble d'ouvrages édités aux XIXème et XXème siècles, en relation avec l'histoire, la littérature et les sciences humaines.

Plus qu'un simple catalogue d'ouvrages anciens et intéressants à plus d'un titre, c'est une véritable démarche scientifique que la Bibliothèque Universitaire de Lettres et Sciences Humaines de Nancy met en œuvre.

L'Université de Lorraine prend ainsi pleinement part à un vaste projet national de constitution d'une bibliothèque numérique patrimoniale et encyclopédique.

GRAMMATICI LATINI

EX RECENSIONE

HENRICI KEILII

VOL. IV

PROBI DONATI SERVII

QVI FERVNTVR

DE ARTE GRAMMATICA LIBRI

EX RECENSIONE

HENRICI KEILII

NOTARVM LATERCVLI

EX RECENSIONE

THEODORI MOMMSENI

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

A. MDCCCLXIV

PROBI DONATI SERVII

QVI FERVNTVR

DE ARTE GRAMMATICA LIBRI

EX RECENSIONE

HENRICI KEILII

NOTARVM LATERCVLI

EX RECENSIONE

THEODORI MOMMSENI

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

A. MDCCCLXIV

LIPSIAR TYPIS B. G. TEVBNERI.

FRIDERICO AVGVSTO ECKSTEIN

SOCERO SVO

D.

HENRICVS KEIL

P R A E F A T I O

Inter scriptores artis grammaticae praeter Priscianum in primis clara fuerunt Probi Donati Servii et Sergii nomina, quorum libri hoc quarto grammaticorum volumine editi sunt. nunc quoniam non solum quibus rationibus in illis edendis usus sim explicandum, sed etiam de ipsis libris, quos edidi, dicendum est, cum multa quae hoc pertinent non unius libri propria sed communia plurium sint, hoc loco de iis rebus disserere visum est. itaque primum de iis quae Probi nomine inscripta feruntur dicam, deinde de arte Donati, postremo de Servii vel Sergii libris. nam de notarum laterculis, quos Theodorus Mommsenus me rogante a se recensitos cum magno litterarum commodo in hoc volumen recipi voluit, satis ab ipso dictum est.

I DE CODICIBVS ET EDITIONIBVS PROBI

Probi de arte grammatica libri qui supersunt maximam partem Bobiensibus codicibus debentur, quos circa annum millesimum quingentesimum Ianum Parrhasium tractavisse in praefatione primi voluminis dixi. et catholicon quidem liber et is qui est de ultimis syllabis ad Caelestinum scriptus, qui ipse quoque olim Probi nomine inscriptus ferebatur, uno codice Vindobonensi 16 ad nostram aetatem propagatus est. hunc olim Bobiensem fuisse inscriptio in prima pagina posita, 'liber sancti Columbani de Bobio', indicat. eundem inter codices anno 1493 Bobii repertos enumeravit Raphael Volaterranus commentar. urban. l. IV f. LVI ed. Roman. a. 1506, 'Probi Catholica'.*) accurate eum descriptsit Endlicherus

*) Tres codices Probi Bobii extitisse testatur index librorum Bobiensium decimo saeculo scriptus apud Muratorium antiq. Ital. III p. 820, 'libros Valerii Probi tres'. e' quibus codicibus unus videtur fuisse is de quo supra dictum est; de altero item nunc Vindobonensi postea dicetur; tertium suspicari possumus continuisse commentarium in Vergilii bucolica et georgica, quem ex Bobiensi codice editum esse constat.

cod. philolog. Latin. bibl. Palat. Vindobon. p. 215 sqq. cod. 322, qui codicem octavo vel nono saeculo scriptum esse dicit; rectius, ut videtur, septimo vel incunti octavo tribuerunt idem Endlicherus et Eichenfeldius analect. gramm. (Vindobonae a. 1837) praef. p. I sqq. nam et scripturae genere similis esse dicitur codici Neapolitano Charisii, et utrumque librum eodem fere tempore scriptum esse indicare videntur membranae rescriptae antiquissimi codicis Lucani, quarum partem in Vindobonensi libro, partem in Neapolitano inventam esse docuit Eichenfeldius in ephemeridibus annualium Vindobonensium (a. 1824) vol. 26 p. 20 sqq. de iis libris quos dixi quaedam accuratius mihi indicavit Ioannes Vahlenus. hi igitur in codice scripti sunt ita, f. 76 *PRAEFATIO* | *Accipe nostra* (p. 219) — f. 95* *abstulit ensis* (p. 264) | *DE CATHOLICIS PROBI* | *Quoniam instituta artium* (p. 3) — f. 110 *praeteriti* | *FINIT DE CATHOLICIS PROBI* | (*ARS SERÜ GRAM' EXPLICIT*) | *FELICITER* (40, 13) et dimidia fere paginae parte, quae restabat, vacua relicita f. 110* *de participio temporis praeteriti Quoniam de pedibus* (40, 15) — f. 111* *delectare FELICITER ARS PROBI* | *GRAMMATICI URBIS* | *EXPLICIT CATHOLICA* (43, 10) | *Theodosius macrobius* — CYΛω ΛaC II (anal. gramm. Vindob. p. 194) | *Item alio modo* — *ex trisyllabo et isdem* (43, 11—13).

Ex hoc codice saeculo quinto decimo exeunte vel sexto decimo ineunte descripti sunt duo, qui nunc Neapo in regia bibliotheca servantur, alter Borbonicus IV A 11, quem descriptsit Cataldus Ianellius in catalogo bibliothecae musei Borbonici p. 9, alter Borbonicus IV A 17 apud Ianellum l. c. p. 13, quorum prior librum de ultimis syllabis cum aliis grammaticis Bobii inventis, posterior et hunc et catholicum librum continet. utrumque olim Iani Parrhasii fuisse, in posteriore Parrhasium argumenta rerum quae tractantur in margine adscriptisse, 'quin universum fortasse manu sua iuveni adhuc scripsisse' indicat Ianellius: cf. anal. gramm. Vindob. praef. p. XV. praeter hos unum superesse novi codicem, in quo quaedam ex catholicis Probi excerpta extant, Parisinum 7520 ex diversis membranarum fasciculis compositum. in prima enim codicis parte excerpta Probi saeculo undecimo, ut mihi videbatur, scripta leguntur ita, f. 1 *ARS PROBI DE ULTIMIS SYLLABIS CUIUS DECLINATIONIS UEL UBI Praepositiones locorum quatuor vulgo seruantur ex. in. ad. ab. audio. audiebam audeo audebam.* Nunc de catholicis nominum uerborumque rationibus doceamus (p. 3) — f. 9 *Sexta forma senaria est in numero singulari primam regit sola in plurali nulla ut nullum nulle nullo* (37, 7). sequuntur Alcuini de philosophia et Bedae de schematibus libri.

Atque haec quidem de libris manu scriptis. editi autem sunt Probi libri primum a Iano Parrhasio, q̄ui librum de ultimis syllabis

ad Caelestinum ita inscriptum; 'Probi grammatici instituta artium ad Caelestinum', una cum aliorum grammaticorum libris edidit Mediolani a. 1504, deinde et instituta artium, quae dixerat, magis emendata et catholica cum libro Frontonis de differentiis et Phocae de aspiratione Vicetiae a. 1509 edidit.*). Parrhasium autem codicem Bobiensem, nunc Vindobonensem, expressisse non solum in praefatione

*) Mediolanensis editionis hic est titulus, 'Hoc in volumine continentur auctores Infra scripti. Probi instituta artium Maximi Victorini de quantitate syllabarum Donati prima ars Seruius ad Albinum de naturis ultimaram Sergius in artem Donati primam. Attilius Fortunatianus de metris Horatianis Donatiani generis eiusdem fragmentum Item Caesii Bassi Terentianus Beda', et in fine libri 'Impressum Mediolani per Ioannem Angelum Scinzenzeler sub impensis Ioannis Iacobi et Fratrum de Lignano. Anno Domini MCCCCCIII. Die. II. Decembris'. praemissa est epistula Parrhasii ad M. Antonium Cusanum Mediolanensem patricium, in qua de scriptoribus a se editis haec scribit, 'Ea propter accuratissimi grammatici Probi instituta artium (Sic enim libro titulum fecit) quaeque Maximus Victorinus et alii: quorum subieci nomina: paris argumenti commentaria scripserunt: ad te misi. cum Caesii Bassi de Metris Horatianis opusculo: uetustatis iniuria mutilato, quod accidere necesse fuit: et eorum (quos dixi) plaeisque. quippe quorum uix e media Bibliothecarum strage: quam geticus dedit furor: unicum quod extebat exemplar: erutum sit. auxilio Patris Amplissimi Stephani Poncherii Iuteciae parisiorum pontificis: indulgentissimique mei patrōni'. Vicetina editio ita inscripta est, 'In hoc codice continentur: instituta artium Probique Catholica: Cor. que Frontonis de nominum verborumque differentiis: et Phocae grammatici de flatili nota atque de aspiratione libellus aureolus: Ab .A. Iano Parrhasio nuper inuenta: ac nunc primum edita', et in fine libri 'Explicitu*n*t Instituta artium et Catholica Probi Corneliique Frontonis De nominum uerborumque differentiis unicus et aureus libellus. Itemque Phocae grammatici de aspiratione p^{re}ceptio nondum publicata. Veicetiae XII. Februarii. M. D. IX. Per Henricum et Ioannem Mariam eius .F. Librarios'. praemissa est epistula Parrhasii ad Senatum Veicetinum, in qua de Probo haec scribit, 'Quanta apud antiquos Valerii Probi fuerit auctoritas .A. Gellius in noctibus Atticis: Aeliusque Donatus indicat et Sernius honoratus: ac (siquid inter hos habet loci) Priscianus: qui testimonis eius ut oraculis utuntur. Is inter alia monumenta frugiferi sui laboris: Instituta artium reliquit et Catholica: quae rationem totius emendati sermonis amplectuntur. Ea sexcentis et amplius abhinc annis in altissimo puluere iacuerunt incognita: donec a situ Georgius primum Merula vindicauit in usum tantummodo suum. Mox eo defuncto: quidam proprii iuris exemplaria fecerant. Indignumque uidebatur ambitioni paucorum seruire quae latinae linguae diligentissimus indagator: in hominum lucubratarat utilitatem. Quare nos iisdem: quibus ante Merula: uestigiis ad interceptas praedae cubile deducti libros aetate iam putres exscripsimus: Incredibile: quanto labore propter obsoletas ueterum literarum notas: et iam temporis iniuria uanescentium. Sed ne quod in aliis accusamus imitari uidear haec edere constitui Probi manibus integratum fore non ratus: si (cui scripta sunt) ingenua studiosaque iuuentus inde proficiat'. ceterum quod editores Vindobonenses analect. gramm. praef. p. XIV Probi catholica typis Ydalrici Scinzenzeler a Galbiato edita esse dixerunt, errore propter Terentiani editionem commisso factum esse videtur. nam descripta quidem esse catholica a Galbiato, ut ederentur, litteris Sfortiae in editione Teren-

Vicetinae editionis ipse indicavit, cum se Georgii Merulae vestigia secutum codicem vetustissimum exscripsisse dicit (nam Merulam Bobienses codices tractavisse constat), sed etiam conlatis editis exemplaribus cum Vindobonensi libro plane eluceat. nam ita haec cum libro manu scripto consentiunt, ut pauca vel neglegentius expressa vel consilio editoris mutata esse adpareat. in catholicis autem quamquam plura quam in priore libro mutata sunt, tamen alio Probi codice non usus est Parrhasius, sicut existimaverunt analectorum grammaticorum editores Vindobonenses praef. p. XVII, sed ea quae sine librorum manu scriptorum qpe invenire non potuit ex codice Claudii Sacerdotis, quem ipsum quoque Bobii inventum habebat, petita sunt: cf. p. 34, 7 sqq. quare ne nomen quidem auctoris, quod Parrhasius libro ad Caelestinum inscrisit, ex manu scripto libro petere potuit, sed sua coniectura ductus ex ipso Bobiensi codice confecit. nam cum in eo codice hunc librum nullo auctoris nomine inscriptum catholica Probi excipient, ex primis catholicorum verbis, *quoniam instituta artium sufficienter tractavimus, nunc de catholicis nominum verborumque rationibus doceamus*, conclusit haec ipsa quae proxime antecedunt esse Probi instituta artium. atque illud ipsum videtur indicare voluisse in praefatione prioris editionis his verbis, ‘Probi instituta artium (sic enim libro titulum fecit)’. alteram Parrhasii editionem secuti sunt quicumque sexto decimo saeculo hos libros ediderunt, paucis quidem mutatis, sed non adhibito libro manu scripto. sed in plurimis exemplaribus unus institutorum liber, quem dicebant, exhibitus est, cuius has extare novi editiones, Parisinam Ioannis Parvi a. 1510, Mediolanensem Angeli Scinzenzeleri a. 1513, Coloniensem Eucharii Cervicorni a. 1517, Venetam Ioannis Tacuini a. 1519, Venetam Caesaris Arrivabeni a. 1522, Marpurgensem a. 1530. instituta et catholica Parisiis apud Ascensionem a. 1516 edita sunt.

Postea communi institutionum grammaticarum nomine inposito utrumque librum coniunxit Putschius, qui librum ad Caelestinum ita inscrisit, ‘M. Valerii Probi grammaticarum institutionum liber I’, catholica ita, ‘M. Valerii Probi grammaticarum institutionum liber II qui est de catholicis nominum et verborum’. sed is cum plerumque alteram Parrhasii editionem expresserit, tum Bongarsiano codice se usum esse dicit, ‘ex codice M. S. cuius variantes submisit Iac. Bongarsius, multa restituta sunt’. nec tamen integrum codicem habuit Putschius, sed quaecumque ille novavit, quae ingenio tribui non possunt, in prima parte catholicorum inveniuntur, eaque cum Parisiiani a Galbiato facta exhibitis constat (cf. vol. I praef. p. VIII); sed typis expressam esse editionem non novi, neque eam in indice editionum Probi ipsi Vindobonenses I. c. p. XVIII posuerunt.

sinis excerptis ita consentiunt, ut dubitari nequeat quin vel ex hoc ipso libro vel ex prorsus simili Bongarsiana illa petita sint: cf. p. 17, 4. 7, 5 sqq. Putschii rationem retinuit Fridericus Lindemannus, qui utrumque librum ad fidem codicis Vindobonensis a se conlati in primo volumine grammaticorum Latinorum edidit. huius excerpta, quae cum reliquis Lindemannii schedis ad me adlata erant, ipse in edendis his libris secutus sum. nam ipsum codicem non vidi. quamquam autem facile concedo Lindemannum minus diligenter, quam fieri debebat, scripturam manu scripti codicis indicavisse, tamen quae ab illo omissa sunt non tam gravia esse videbantur in hoc praesertim librorum genere, ut denuo codicem excutiendum esse existimarem. sed Lindemannum in editione interdum suis schedis neglegentius usum esse inveni. quo factum est ut non nulla aliter, atque ab illo factum erat, a me indicarentur. praeterea ex Parisino codice pauca adscripti. nam quae eo continentur non solum neglegentissime ab homine imperito ex Probi libro excerpta et in compendium redacta, sed etiam tam vitiouse scripta sunt, ut exiguum omnino utilitatem praebeant. denique ex editis exemplaribus, quorum nulla est auctoritas ad scripturam constituendam, ea quae digna esse memoria videbantur adposita sunt.

Post catholica Probi posui instituta artium vel artem minorrem, ut antea dicebatur. quem librum Angelus Maius class. auct. vol. V p. 153 sqq. anno 1833 ex codice Vaticano non addito nomine auctoris primus edidit. de codice autem, quem expressit, haec scripsit in praefatione p. XXXIV, 'quamquam multi in vaticana bibliotheca sunt valde prisci grammaticorum latinorum codices, nullus tamen ad illum accedit, ex quo anonymum grammaticum sumpsimus: est enim ultimae prorsus antiquitatis *κειμήλιον*, litteris partim quadratis scriptum in membrana pertenui ac laevigata, cum priscis emendationibus, quae partim in oris codicis, partim in corpore ipso fiunt; non mediocre sane volumen in 4., foliis constans 289, seu paginis 577. — codex enim ad sextum septimumve Christi saeculum referri debet.' hunc codicem igitur ita expressit editor, ut pauca, quae in codice corrupta essent, corrigeret, plura neglegentia transcribendi corrumperet. nam accuratiorem eiusdem codicis notitiam mihi praebuit apographum in schedis Lindemannii inventum. in quo quamvis nihil indicatum sit de libro manu scripto, ex quo factum est apographum, tamen non dubito quin ex Vaticano codice descriptum sit. nam non solum scriptura cum Romana editione consentit, sed etiam numerus paginarum, quae in margine apographi indicatae sunt, idem est, quem in codice esse Maius dicit. est autem ab Italo homine, siquid ex forma litterarum concludere licet, satis accurate, ut videtur, ex vetere codice descriptum. nam et ea

quae in margine codicis adscripta vel versibus interposita erant diligenter indicavit, et pauca quaedam, quae primum in transcribendo omiserat, codice iterum conlato addidit. ad Lindemannum unde schedae adlatae sint, mihi non constat, sed Niebuhrio intercedente eum accepisse suspicor. Vaticano codice, si fides habenda est Maio, omnium antiquissimo aliquanto recentior est Vindobonensis 17 in catalogo Endlicheri p. 214 sqq. et in praefatione analectorum grammaticorum Vindobonensium p. VII sqq. descriptus. ex hoc enim codice adhibitis praeterea duobus Parisinis liber magis emendatus et Probi nomine inscriptus paucis annis post Maii editionem iterum editus est in analectis grammaticis Vindobonae a. 1837. Vindobonensis igitur codex, olim Bobiensis, scriptus esse dicitur octavo vel nono saeculo. in eo Probi liber, is de quo nunc dicimus, primo quaternione membranarum amissio legitur f. 17 *rimus syllabas accipit* (p. 71, 28) — f. 49 *de uerbo quantum ratio poscebat tractauimus UTERE FELIX LAPPADI MERCURI SCRIPTOR CUM PATRONIS GAUDE* (p. 192). ex Parisinis autem codicibus alter 7494 nono saeculo scriptus est, in quo Probi liber post artem grammaticam Diomedis legitur f. 124 — 218 *INCIPIT TRACTATUS PROBI GRAMMATICI.* de hoc uberioris dictum est in praefatione primi voluminis p. XXIX sqq. alter 7519 chartaceus quinto decimo saeculo scriptus solum Probi librum continet, *Probi Grammatici de octo orationis membris ars Minor Δe Voce. Vox siue sonus — de uerbo quantum ratio poscebat tractauimus. finis.* utriusque autem codicis scriptura, quam editio Vindobonensis exhibuit, cum Vaticano codice ita consentit, ut vix dubitari possit quin ex hoc ipso ducti sint Parisini. quod quamquam scio nisi omni librorum scriptura inter se conlata certo demonstrari non posse, tamen pauca exempla, quae infra scripsi, ad rem probandam idonea esse confido, in quibus Vaticanum R, Parisinum veterem P, recentem A litteris significavi: 141, 2 *debent esse potiora] debenese potiorum R de bene se potiorem PA;* 144, 30 *et subiunctam pondus posse soni sustinere] et subiunctam pondus possessioni sustinere RP subiūcere et subiectam et ponis passonis sustinere A;* 149, 24 *ad casum suum] ad suum usum RPA;* 158, 16 *deficiunt] definiunt R definiuntur PA.* 144, 4 *quinetiam composita in extrema pagina codicis R librarius omisit, unde idem defectus ad PA propagatus est.* atque in his quidem omnibus Bobiensis codex veram scripturam servavit. in aliis locis quaedam, quae in margine codicis R adscripta sunt, Parisini in continuitatem verborum receperunt: 118, 38 *quae plerosin patientur] quae plerosis patientur adscripta in margine interpretatione plenitudinem R quae plenitudinem patientur A quae leprosis patientur P.* 74, 22 *pluralis et communis: singularis] pluralis et communis de numeris tribus necessaria ratio sin-*

*gularis P; 125, 29 Sallustius vas aut vestimentum] salustius necessaria et difficilis ratio vasa aut vestimentum P: utroque loco quae in codice Parisino prave interposita sunt R in margine adscripta praebuit. item 87, 30 de e R adscriptis in margine his, *ablativus casus quando e producta quando correpta terminatur*, quae pro *de e* recepit P. Bobiensem quoque codicem ad stirpem Vaticani prope accedere eique ita similem esse repperi, ut utrumque librum ex eodem archetypo diligentius ab eo qui Vaticanum descripsit, minus diligenter a Bobiensi librario expresso ductum esse veri simile sit. nam in summa scripturae similitudine tamen in Bobiensi codice alia brevitatis studio in compendium redacta sunt, alia arbitrio librarii mutata. quo fit ut pauca, quae in Vaticano codice corrupta sunt, emendatiora exhibeat Bobiensis.*

Praeter hos libros, de quibus dixi, duo Neapolitani a Ianellio indicati sunt catal. biblioth. mus. Borbon. p. 12, Borbonicus IV A 15 chartaceus saeculo quinto decimo vel sexto decimo scriptus, qui olim Iani Parrhasii fuit, et Borbonicus IV A 16 chartaceus sexto decimo saeculo scriptus. hos vel ex Bobiensi tum, cum integer erat, vel ex Vaticano descriptos esse probabile est. Parrhasii autem libro usus esse videtur Pierius Valerianus, qui in castigationibus Vergilianis Romae a. 1521 editis ex arte Probi (nam ita librum inscriperat Parrhasius) non nulla attulit.

Ex his quae de libris manu scriptis exposita sunt satis adparet in nova editione primum locum tribendum fuisse apographo codicis Vaticani (R). itaque huius potissimum scripturam exhibui. a qua si quando Romana editio ex eodem libro minus accurate expressa diserepat, editi exemplaris scripturam r littera indicavi; consentientem utriusque exemplaris scripturam communi R litterae signo contineri volui. ex Bobiensi codice, cuius scripturam ex Vindobonensi editione petitam B littera indicavi, ea quae vel rectius quam in R scripta sunt vel aliquo modo memorabilia esse videbantur adscripti. sed de eius scriptura quo certius constaret, etiam si nihil adnotaverunt editores Vindobonenses, quoniam hunc maxime illi secuti sunt, interdum editionis Vindobonensis scriptura pro libro manu scripto exhibenda fuit. denique ex Parisinis codicibus pauca, quae coniecturae loco habenda sunt, adnotavi. omnino autem ne in Vaticano quidem codice illud secutus sum, ut plane integra scripturae discrepantia exhibita quidquid librarius peccavisset cum pulviseculo exhaustirem. nam nec ipse liber tam religiosa opera, quae aliis scriptoribus iure inpenditur, dignus esse videbatur, et quaedam per se satis levia tam aperte corrupta erant, ut memoriam vitiorum longius propagare inutile videretur. accedit quod magna pars eorum quae librarii peccaverunt non tam errori scribendi quam vitio pronuntia-

tionis tribuenda est. in quo genere cum suae aetatis usum in veteres scriptores transferrent, tum in iis libris, in quibus vel propter recentiorem ipsius auctoris aetatem vel propter vilitatem argumenti minor erat vetustatis reverentia, plus sibi sumpsisse videntur. nunc quoniam haec librariorum neglegentia, ut nullam vim habet ad pristinam scripturam constituendam, ita ad cognoscendum morem extremae aetatis non inutilis est, ea quae maxime memorabilia visa sunt hoc loco conponere placuit, praesertim cum in non nullis librariorum peccatis eadem sermonis pravitas, quam grammaticus notavit, adpareat. plurima autem eius generis exempla in Bobiensi codice inveniuntur; pauciora etiam Vaticanus praebuit.

Itaque propter similitudinem soni saepe *o* littera pro *u* scripta est in B, *nomerus*, *somus* pro *sumus*, *comolant*, *commoto* pro *commuto*, *torcolor*, *oscolor*, *singolorum*, *copolotiva*, *costodio*, *gerondi*, *corror* 156, 37, *notritor* 176, 1, *doobus* 122, 25; contra *u* pro *o*, *dinusuntur cognoscitur* et *similia*, *nunen* pro *nomen*, *numinativus*, *lucutio*, *insulens*, *furma*, *custus* 92, 20, *praeturio* 120, 32 sqq.; *sonus* pro *sonos* saepe exhibit R, *sonu* pro *sono* 72, 18, *cumparo* 150, 8. ad eandem causam revocandum est, quod *e* et *i* litterae saepissime in B permutatae sunt: *e* pro *i* posita, *accepit accedit recepero* pro *accipit accidit recipere*, *Cercenses*, *Cecero*, *Certe* pro *Cirtae* 155, 16, *trigenta*, *quadragenta*, *per tenere*, *retenere*, *indecativus*, *indegent* 78, 3; 20, *redegi* pro *redigi* 181, 7, *credeete* 145, 19, *feducia* 145, 22, *termenare*, *menu* 161, 40, *nomenibus* 72, 39, *mexturam* 137, 12, *genetore* 83, 6, *extrensecus intrensecus*, *senapi* 98, 36, *seccat* 129, 10. quod vitium etiam ad declinationem verborum pertinuit in his, *fuessem fuesses* etc. B 174, 8, *rapueremus rapueretis* B 172, 13, *docebemini* B 166, 10, *scripseretis* R 168, 17. contra *i* pro *e* scriptum habet B in talibus, *criscunt*, *calisco*, *faciso*, *pertiniscendum*, *possissiva*, *quatinus*, *Dioclitiane* 119, 26, *docis* pro *doces* 164, 14, *doceris doceril* pro *doceres doceret* 165, 9, *fuissis* 170, 11, *beneficisti* R 146, 11. simili neglegentiae videtur tribuendum esse, quod in tertia coniugatione producta *ie* pro *i* longa saepius praebet B, ut *nutrierem nutrieres* 175, 22, raro R, *nutriebimini nutriebuntur* pro *nutribimini nutribuntur* 176, 24. *uus* pro *us* longa in nominibus quartae declinationis maxime in plurali numero v. *casus* saepissime exhibit R, contra *qus* pro *quus* vel in R vel in B vel in utroque saepe scriptum est, ut *equus* 108, 24. denique interdum vocales, quae vulgo iam minus audiebantur, omissae sunt, ut *stinc* pro *istinc* R 152, 32; 154, 21, *vaplo* pro *vapulo* B 156, 37, *numri* pro *numeri* B 80, 3. in consonantibus permutatio litterarum *b* et *v* in utroque codice tam late patet, ut in multis vocabulis nullo discrimine modo mollior modo durior pronuntiatio a librariis expressa sit, ut *declinavitur*, *tractavimus* pro *tractabimus*, *exhiveri*, *duvium*, *nuvium*, *immovilis*, *plevi*

pro plebi, velua pro belua, verva pro verba, vos pro bos; et contra genetibus, comparatibus, brebis, berba pro verba, bocatio, malibolus, labant pro lavant, bobis pro vobis. sed talia quidem usu librariorum trita esse constat. nec magis a communi usu recedit inconstantia in litteris *b* vel *p* et *d* vel *t* adhibendis, vel si quando *c* et *g* vel *c* et *q* litterae minus constanter positae sunt, ut *opago* pro *opaco* B 128, 6, *intecros* pro *integros* B 163, 35, *condam* pro *quondam* B 152, 33, *super-vaque promisqua* R. magis memorabile videtur illud, quod interdum consonantes, cum propter tenuitatem soni vulgo iam in pronuntiando vix audirentur, in scribendo omissae sunt. maxime illud valuit in *m* littera in fine vocabulorum tam saepe in B omissa, ut vitiosam potius pronuntiationem expressam, quam errorem commissum esse adpareat, quod saepissime accidit in accusativis nominum, quorum pauca ponam exempla, *ad forma* 75, 38 et 78, 31, *propter ratione* 104, 5 et 181, 9, *alia specie designant* 120, 5, *ante u littera* 107, 32, *post u littera* 107, 38, *per x littera* 126, 36, *signeque pro segnemque* 81, 5. quare mirum non est eandem *m* litteram interdum falso additam esse, ut *litteram pro littera, ultimam pro ultima* et similia saepe habet B, *de accentum* RB 138, 23. neque alienum ab hoc genere esse videtur *ambos pro avos* R 127, 31. interdum etiam in *s* littera in fine vocabulorum omissa eadem soni tenuitas in B deprehenditur, ut *specie pro species, orationi pro orationis* 145, 10, *deponenti pro deponentis* 157, 4, *tempori pro temporis* 187, 2, *litteri pro litteris* 183, 22. denique ex simili soni tenuitate videtur profectum esse, quod *n* littera licentius vel addita vel omissa est, ut *iunguntur pro iunguntur* R 118, 32, *istiti pro institi* B 163, 46, *extresecus pro extrinsecus* B 137, 13, *hunc pro huc* B 154, 37, *coniungatione et coniungationes* R 158, 18. *b* littera in verbo *probo* saepius omissa est in B, ut *proabantur pro probantur* 124, 20; item *l* littera, *sava pro salva* B 164, 1.

Appendix Probi et excerpta de nomine ex codice olim Bobiensi, nunc Vindobonensi 17, de quo supra dictum est, primum edita sunt in analectis grammaticis Vindobonae a. 1837. appendicem autem dixerunt editores propterea, quod ea quae hoc nomine inscripserunt artem Probi in libro manu scripto excipiunt, f. 49 *Nomina appellativa* (p. 193) — f. 52 *fungantur FELICITER* (p. 204). ex his aliqua pars eorum quae de differentiis scripta sunt legitur etiam in codice Montepessulano 306 saeculo nono scripto f. 68 *INCI-PIUNT DIFFERENTIAE PROBI UALERII. Inter austrum et ostrum* (199, 18) — f. 68 *delectat demonstrat EXPLICIT ARS PROBI DEO GRATIAS AMEN* (201, 10). hunc igitur librum praeter Vindobonensem editionem, ex qua scripturam codicis Bobiensis petivi, adhibui. excerpta autem de nomine in eodem codice (nam falso in indice siglorum Vindobonensem 16 scriptum esse video) leguntur ante.

artem Probi f. 8 *INCIPIT UALERII PROBI DE NOMINE Nomina-tiuus finitur* (p. 207) — f. 10* *suo ordine dicetur* (p. 216). hunc commentarium, diu antequam ederetur, legit Hieronymus Columna, qui versum Lucilii 209, 10 inde primus edidit in *Enn. fragm.* p. 179 (Neapoli a. 1590). usus est autem libro Bobiensi tum, cum Neapoli in bibliotheca Carbonaria servabatur: cf. *Enn. fragm.* p. 101 et 234. praeterea Franciscum Poggium librum aliquem Probi habuisse testatur Franciscus Barbarus, qui in epistula ad Poggium data Venetiis a. 1417 (Fabric. *biblioth. Lat. vol. II* p. 262 ed. Ern., A. W. Zumpt in *Cic. orat. pro Muren. praef. p. XXXVII*) inter veteres scriptores a Poggio repertos Probum grammaticum refert, ‘tu Tertullianum, tu Marcum Fabium Quintilianum, tu Q. Asconium Pedianum, tu Lucretium, Silium Italicum, Marcellinum, tu Manilium astronomicum, L. Septim. Valerium Flaccum, tu Caprum, Eutychium, Probum, grammaticos, tu complures alios Bartholomaeo collega tuo adiutore vel fato funetos vita donastis vel longo, ut aiunt postliminio in Latium reduxistis’. illud autem ad quem librum Probi referendum sit nescio. nam Bobienses certe libros Poggium non tractavisse certum est.

II DE PROBI LIBRIS DE ARTE GRAMMATICA

Postquam Ianus Parrhasius catholica et instituta, quae quidem ille dixerat, edidit, non dubitaverunt viri docti nobilissimo grammatico M. Valerio Probo Berytio, sicut ipsi Parrhasio visum erat, haec tribuere. artem quoque illam, quae nostra demum aetate edita est, Probo tribuerat Parrhasius, qui haec in Neapolitano codice adscripsit, sicut refert Ianellius *catal. biblioth. mus. Borbon.* p. 12, ‘Hoc opus esse Probi constat ex Sergio grammatico, qui de nominum differentiis agens in *Commentario*, quod in editionem Donati secundam scripsit (430, 37); Senior, inquit, ut Probus dicit, tamen generis masculini est, hoc autem legitur hoc libello pag. 9’ (61, 3). sed accuratius huius grammatici ratione perspecta cum hos libros, quales nunc habemus, non potuisse ab illo scribi intellectum esset, duos statuerunt fuisse eiusdem nominis grammaticos, quorum alterum Berytum a Neronis fere aetate ad Domitiani imperium vitam produxisse constat, alterum quarto post Christum natum saeculo vixisse voluerunt. copiose de iuniore illo Probo, quem dicunt, primus disputavit Osannus *symbol. litter. vol. II* p. 166 sqq. post hunc Lerschius *ephem. antiq. a. 1843 n. 79 et 80* ita utrumque distinxit, ut veterem illum grammaticum scriptoribus edendis et adnotandis operam dedisse, iuniorem arti scribendae intentum fuisse dicaret. et huic quidem solam artem et excerpta de nomine danda existimavit, reliqua a Probi nomine omnino aliena esse voluit. horum sententiam reliqui, qui post

eos de Probo scripserunt, ita secuti sunt, ut, quamvis non omnia quae ab illis proposita erant probarent, tamen de recentiore illo artigrapho omnes consentirent. et prudentior sane haec sententia est, quam illa priorum opinio, qui hos esse genuinos veteris grammatici libros sibi persuaserant. sed tamen illud de iuniore quodam Probo, cui haec omnia quae de arte grammatica scripta hoc nomine feruntur tribuenda essent, non magis mihi videtur a veritate abesse.

Nam siquae in hac re veterum grammaticorum auctoritas est, Priscianus certe, cum multa ex catholicis, pauca etiam ex institutis artium adscripto Probi noinine adferret, his omnibus ita usus est, ut non discerneret ab iis quae antiquiores auctores secesserunt ex aliis Probi libris, qui nunc non extant et Berytio grammatico haud dubie tribuuntur, adscripsit. et catholica quidem citavit his locis, qui vel certo vel satis probabiliter ad eos catholicorum locos quos indicavi referendi sunt, vol. I p. 162, 9 *acus*, unde *aculeus diminutivum teste Probo*: 20, 27. 218, 22 *quod autem Graecum est hoc nomen* (cassis) ostendit etium *Probus in libro qui est de catholicis nominum*: 28, 23. 236, 12 *Publipor Publiporis et Marcipor Marciporis* (*sic Probus*; ita enim antiqui pro *Publpii puer et Marci puer dicebant*), quae o non producunt in obliquis casibus, *'unus constituit in agro Lucano gnarus loci nomine Publipor'*: *Sallustius in III historiarum hoc protulit*: 16, 18. 238, 5 satur — *quod a Probo praetermissum doctissime attendit noster praeceptor Theoctistus*: 17, 18. 241, 8 *hic et haec et hoc inquietis quoque inquietis*, *quod quamvis in nominativo e correptam habeat*, ut Probo videtur, in genitivo tamen eandem producit secundum genetivum quies quietis principalis et 242, 20 *nam inquietis, cuius extremam corripi dicit Probus, inquietis declinatur*: 18, 16. 242, 1 *Probus tamen inter correpta haec (a pede composita) ponit*: 26, 15. 249, 19 *quidam, ut Probus, pubes puberis, quidam puber puberis*: 19, 32. 250, 17 *Probus autem et Caesar hoc pollen pollinis declinaverunt*: 9, 11. 257, 10 *mustus quoque musti excipit Probus*: 30, 8. 319, 22 *hic et haec et hoc insons, quod solum teste Probo o ante ns habet correptam, et eius simplex sons sonis*: 6, 12 et 28, 26. 320, 24 *scrobs huius scrobis: sic alii, sed Probus nominativum protulit similem genitivo: quod Plautus masculino genere profert in Amphitrite 'ibi scrobes effodito tu plus sexagenos in dies'*: 20, 3. 469, 13 *nexo quoque nexas vel nexit, ut Probo placet, nexui*: 39, 26. 485, 19 *tergeo tersi, quod Probus et Charisius et Celsus et Diomedes conprobant*: 34, 17; 38, 21. 491, 13 *sorbeo vel etiam sorbo, ut Probo placet, sorpsi vel sorbui*: 38, 6. 503, 16 *nam unguo Nitus quidem et Papirianus et Probus tam ungui quam unxi dicunt facere praeteritum*: 37, 15. 535, 14 *quaeso quaesi, Probus tamen quae sivi dicit*: 39, 19. ex institutis autem hace petita sunt, vol. I p. 31, 1 *n transit in m*

sequentibus b vel m vel p auctore Plinio et Papiriano et Probo, ut imbibo: 156, 6. 213, 12 Probus etiam aliis alia aliud inter nomina posuit et 283, 7 aliud: hoc enim nomen esse et Probus in institutis artium ostendit et ratio ipsa, de qua in pronomine latius tractabimus. ostendit autem Probus his verbis, ‘hoc unum nomen tantum, id est aliis, quam maxime propter structuras genetivo et dativo casu numeri singularis sic anomale confirmatum sit declinari, hic aliis huius aliis huic aliū:’ 105, 23. 301, 14 Probo tamen et quibusdam aliis artium scriptoribus et o Penthee et o Tydee et Ilionee posse dici secundum Latinam analogiam placet: 103, 14. contra alios Probi libros, qui nunc non extant, citavit his locis, quos quidem ad Berytum grammaticum pertinere vel coniunctus cum Probi nomine Caper vel consensus Diomedis grammatici demonstrat. nam ut Priscianus aliis auctoribus et maxime Capro debere videtur omnia quae praeter illa quae supra scripta sunt ex Probo attulit, ita Diomedem veteris illius Berytii copiis usum esse constare puto iis quae vol. I praefat. p. LI sqq. de ea re disputavi. itaque veteri grammatico haud dubie debentur haec, vol. I p. 115, 18 Probus etiam ponit hoc glandium haec glandula, 171, 14 supra dictorum tamen nominum usus et apud Caprum et apud Probum de dubiis generibus invenis; 393, 8 sed et eorum et superiorum omnium usus tam apud Caprum quam Plinium et Probum invenies (Diom. p. 400); 445, 23 nos quoque in praeterito perfecto, quod pro παρακειμένου, id est paulo ante perfecto, et pro ἀρχίστον teste Probo habemus (Diom. 336, 10); 470, 12 supra dictis addunt quidam neco necavi vel necui, sicut et Probus et Charisius et Diomedes (Diom. 366, 3); 490, 8 a deleo, cuius simplex, id est leo, in usu non est, deletum, a delino delitum nascitur, quod Probus et Caper conprobant (Diom. 375, 27); 499, 17 sapio tam sapui vel sapii quam sapivi protulisse auctores inveniuntur; Probo tamen sapui placet dici, Charisio sapui vel sapivi, Aspro sapivi et sapii secundum Varronem, quod Diomedes etiam approbat (Diom. 369, 25); 513, 7 nancisor etiam nactum facit absque n, ut Probo et Capro et Polioni et Plinio placet; 529, 6 occano occanui — sed Probus occini quoque existimat dici posse, cum simplex cano cecini faciat (Diom. 373, 23); 534, 26 laccesso lacessivi: sic Probus, et videtur mihi melius dicere, participium enim passivum lacessitus, Caper tamen lacessi dicit esse; 535, 20 pinsco pinsui facit praeteritum, quod Probus usu Pomponii conprobat (Diom. 373, 3); 539, 2 fulcio fulsi, quod et Probo placet, quamvis alii differentiae causa fulxi posuerunt, 541, 18 aio, cuius declinatio in usu frequenti non est, quartae conjugationis esse ostenditur ab imperativo in i terminato: sic enim Probus de dubio perfecto tractans ostendit Naevium protulisse (Diom. 374, 1). haec igitur omnia, quae Probi nomine inscripta apud Priscianum extant, si quis inter se comparaverit, facile adparebit Priscianum non solum catholicorum et

institutorum libros, quos nunc habemus, legisse et Probo tribuisse, sed etiam nullum statuisse discrimen inter hunc et veterem illum, quem antiquis auctoribus citavit, adeo ut saepe dubitari possit, quid illis libris debuerit, quid ex antiquiore fonte petiverit: cf. Hertz in Priscian. vol. I p. 171.

Servius quoque in commentariis Vergilianis non solum ex iis quae Probus in Vergilium adnotaverat multa citavit, sed etiam grammaticis eius libris usus est, quo refero haec, in Aen. I 194 partitum] *Sallustius ait 'provincias inter se partiverant': nam et partio et partior dicimus, et est verbum de his quae, cum utramque recipiant declinationem, pro nostra tamen voluntate activae sunt significationis, ut punio punior, fabrico fabricor, lavo lavor, quamquam tentaverit Probus facere differentiam inter activam passivamque significationem, ut dicamus tondeo alterum, tondeor ab altero* (cf. Priscian. vol. I p. 393, 9): in Aen. VII 421 *Probus de temporum conexione libellum conposuit, in quo docet, quid cui debeat accommodari, ex quo intellegimus hanc quam fecit arduam esse conexionem: nam patiere futuri temporis est, fusos vero participium est praeteritum* (cf. Diom. 388, 10): et fortasse etiam in Aen. X 33 iuveris] *concessivus est modus iste secundum Probum: namque in artibus non invenitur: fit autem, quotiens taedio contentionis quasi videmur concedere quod tamen nolumus fieri* (cf. Diom. 396, 30). inter haec igitur ea quae ex catholicis 17, 2 citavit in Aen. II 15, *instar nomen est indeclinabile licet Probus instaris declinaverit, ut nectaris, ita scripta sunt, ut eidem auctori, cui reliqua debentur, tribui videantur. minus certum est, utrum ex eodem catholicum loco an ex Vergiliiano commentario petita sint haec, in Aen. VI 866 instar, similitudo, et est nomen, quod non recipit praepositionem: ad instar enim non dicimus, quod Probus declarat (al. declinat).*

Ex reliquis grammaticis nemo saepius Probi libris usus est quam Pompeius, qui instituta et catholica nominum memoravit p. 156 ed. Lind. *scripsit autem ad hunc locum Probus unum librum; iste institutor iam artem scripsit: non scripsit perfectis, sed ad eos qui volunt se perfectos esse, catholica nominum p. 196 habes unum librum Probi de isto genetivo scriptum, tantum modo hoc solum tractat in illo libro.* catholicum igitur libro, ut ea nunc primum ponam, de quibus certo constat, usus est p. 92 *quamvis apud Probum invenimus hic later et p. 205 ita enim facit, later: ita enim legimus in Probo et in antiquis: 17, 4. ex institutis artium autem haec petita sunt, p. 93 et Probus adiecit, sed accidunt etiam accentus: habemus in Probo accentum etiam nomini accidere: legite artem Probi et invenietis: 51, 22. p. 123 comparativus gradus generis est semper communis, doctior, excepto uno, ut ait Probus, senior: 61, 3. p. 135 tractatum est hoc a Probo aliter, a Donato aliter et p. 137 et hoc Probus sequitur et ait sic, omnia adverbia vel*

omnes particulae, quaecumque sunt, quae habent sensum augentis, non iungenda sunt nec comparativo nec superlativo, sed tunc modo positivo: 73, 9. p. 235 qualitas pronominum secundum istum in duas dividitur partes, secundum Probum in quatuor et p. 236 Probus autem ita definivit, omnia pronomina aut finita sunt aut infinita aut minus quam finita aut possessiva: 131, 25. p. 291 habes hanc regulam (de futuro tempore in am et in bo) scriptam in Probo: 180, 4. p. 409 habetis eas (praepositiones) in Probo bene enumeratas: triginta habes accusativas, quindecim habes ablativas et quatuor habes communes et septem habes loquellares: 147, 5. praeter hunc catholica citata inveni a Cledonio p. 1901 Probus in arte quam de regulis scripsit hic later posuit: 17, 4; commentarium de structuris cum catholicis coniunctum a Rufino p. 2724 Probus de numeris oratoriis, trochaeus et paean tertius faciet illam structuram Tullio peculiarem, esse videatur: 42, 10; et de structuris anal. gramm. p. 508 ed. Vind. sed ut brevissime, ait Probus, de structuris delectantibus doceamus — possumus delectare: 43, 7; instituta ab his, Servio in Don. p. 413, 34 quas regulas (de futuro tempore in am et in bo) Probus artifex tuetur: 180, 4; ib. 430, 36 sed comparativus gradus generis est semper communis, excepto nomine quod est senior: hoc enim, ut Probus dicit, tantum generis masculini est: 61, 3; ib. 431, 19 Probus autem dicit omnia adverbia, quae vim augentis aut minuentis in se habent, non debere coniungi nec comparativo nec superlativo: 73, 9; ib. 435, 25 Probus autem pronomen in quatuor partes dividendum putavit, id est pronomen finitum, infinitum, minus quam finitum et possessivum: 131, 25; Cledonio p. 1933 praepositiones sunt secundum Probum numero quinquaginta et quinque: ex his tributae sunt accusativo triginta, ablativo quindecim, utrique quatuor, loquellis sex: 147, 4; in commentariis ad Donatum in codice Parisino 7570 saec. XI f. 17 Probus autem ita definivit, omnia pronomina aut finita sunt aut infinita aut minus quam finita aut possessiva: 131, 25; et in codice Frisingensi 12 ephem. scholast. a. 1832 p. 274 sed hoc sciendum, quod Probus grammaticus ammonet, quod x duplex sit, quoties in ea terminatur syllaba, ut felix nox rel., quoties vero ab ea incipit syllaba, ut maximus anxius, pro una consonante est accipienda: 51, 3.

Haec igitur cum libris Probi, quales nunc habemus, ita consentiunt, ut dubitari nequeat quin ex his ipsis petita sint. sed praeterea multa vel in editis veterum grammaticorum libris vel in codicibus manu scriptis adscripto Probi nomine citantur, quae vel ex aliis libris petita esse certum est, vel ita comparata sunt, ut non satis adpareat, utrum ex institutorum libro, eo quem nunc habemus, an ex alio fonte ducta sint. nam cum recentiores grammatici saepe ea quae ab antiquioribus petebant neglegentius describerent neque ipso-

rum quos appellant libros inspicterent, sed praecepta aliorum, quorum auctoritate in veteribus citandis usi erant, cum antiquioribus prave miscerent, non omnia in hoc genere satis accurate memoriae prodita sunt. itaque ut omnem Probi memoriam, quae quidem ad libros de arte grammatica scriptos, in quibus nunc versamur, pertinet, persequar, reliqua quoque, quae hoc nomine adscripto apud grammaticos citata inveni, adscribam. et quoniam quaedam ex his ita cum Diomede consentiunt, ut ad eundem librum, quo ille usus est, videantur referenda esse, alia institutorum librum ita sequuntur, ut, quamvis non plane cum iis quae in illo leguntur consentiant, tamen ex his peti potuerint, et Diomedis et ipsius Probi locos, qui in eodem argumento versantur, indicabo, quo facilius intellegatur, quo quaeque pertineant. Serv. in Don. 434, 8 *quod dicit ab his mulibus filiabus deabus nos dicere debere, sciendum est propter testamentorum necessitatem: nam haec pauca dicit Probus contra artem esse suscep ta,* Pompei. p. 176 *sed scire debes quoniam Probus istam regulam expressit et dixit, si volueris sequi ut omnia, ubi genera discernenda sunt, aliter proferantur in ablativo vel in dativo, incipiems dicere Romanibus,* p. 210 *ait sic Probus, quod verum est, debemus per omnia regulam sequi; sed si quando fuerit necessitas testamenti scribendi, tunc ista servanda sunt, aliter non,* p. 211 *et in tantum hoc putavit Probus, ut etiam dixerit ista verba mutari, nata natabus, filia filiabus, dea deabus, mula mulibus; quinque posuit tantum modo:* Prob. instit. 82, 16. Serv. in Don. 436, 28 *neuter utsi aliis et reliqua constat esse nomina, quoniam Probus viginti et unum dicit esse pronomina, in quibus ista non computantur,* Cledon. p. 1906 *Probus quattuor species fecit tantum et ipsis omnia pronomina in posuit viginti et unum,* Pomp. p. 260 *Probus enumeravit omnia pronomina, et diximus iam quoniam omnia pronomina viginti et unum sunt. in ipsis pronominibus, quae collegit Probus viginti et unum, ista de quibus dubitatio est, non inveniuntur:* Prob. instit. 131, 25 sqq. Pomp. p. 95 *hoc sciens Probus abstinuit se, inter accidentia semper non dixit illud quod non numquam accidit; non, sed dixit, nomini accidunt qualitas genus numerus figura, et non dat comparationem nomini:* Prob. instit. 56, 31 et 51, 22. Pomp. p. 155 *commune est, ut dicit Probus, tantum de duobus generibus, ut invenimus in auctoritate, ex tribus.* Probus dicit debere dici de duobus generibus, *ut hic et haec advena:* Prob. instit. 52, 10. Serg. explan. in Don. 495, 11 *Probus enim dicit impossibilem rem; multa sunt, ait, ita corrupta ut ne soluta quidem possint esse integra,* Pomp. p. 165 *alia Probi: ille ait hoc dictum, quoniam figura aut rebus constat certis aut rebus incertis: ait sic Probus, pleraque quae sunt in figura apparent esse integra, pleraque corrupta, pleraque sine sensu,* p. 187 *habes in arte Probi, id est institutis ipsius, hoc tractatum: ait sic, nomina omnia*

posse conponi vel ex non intellegendis (hoc siultum est) vel ex integris vel ex corruptis: Prob. instit. 53, 18. quod Pompeius p. 326 de Probo retulit, *fero dicimus, ferui nemo dicit, quod temptat Probus mutare hoc ipsum, ut dicas fero tuli: sed si fero tuli facit, tollo quid habes dicere?*, dubitari potest, utrum ex catholicis 39, 6 petitum sit, an ad ea pertineat, quae Probo auctore Diomedes 380, 11 et 372, 2 disputavit. ad eundem locum pertinet Serg. explanat. in Don. 557, 19 *Probus non posuit suffero.* non magis incerta res est de Cledonio p. 1861 *Probus et Varro alter eorum in duas (altereturum novas corr. alter eorum in duas cod.) partes scribit et reliquias subiectas facit, alter in quattuor, prout quisque potuit sentire et p. 1874 nam Probus et Sabinus sic volunt declinari optativum per singula tempora, quomodo coniunctivum.* nam illa de partibus orationis, si modo integra sunt, in iis quae nunc de libris Probi restant non leguntur. de optativo modo autem quoniam quaesitum esse apud veteres constat ex Diomede 340, 4, ex eius modi disputatione potius quam ex declinationibus verborum instit. p. 160 sqq. haec petita esse puto. in codice Bambergensi, de quo dictum est vol. I praefat. p. XXI, est ars Clementis, in qua ex Probo citata inveni haec, f. 11 *Probus vero opinione caeca novem accidentia nomini accidere dicit, litteram videlicet et syllabam et accentum inter accidentia numerando, f. 25 Probus vero quattuor divisiones pronominum esse dicit, finita, infinita, minus quam finita, possessiva, — et hoc sciendum quod Probus ordinem accidere praepositionibus dicit.* ex quibus quae de nomine et pronomine dicta sunt, a Pompeio videntur petita esse; de praepositione nisi erravit grammaticus, alium Probi librum eum secutum esse necesse est: cf. Diom. 409, 5. item Pompeium p. 235 secutus est Julianus Toletanus in arte grammatica Romae edita a. 1797 p. 74 *Donatus definit in duas, id est in finitum et in infinitum, Probus in quattuor, finitum infinitum articulare et possessivum, Pompeius in viginti unam.*

Contra ex eo libro, quo Diomedes, qui Probum nominatim appellavit 342, 9. 352, 35. 354, 17. 364, 30. 365, 10, usus est, petita sunt haec, in codice Caroliruhensi Prisciani vol. I p. 428, 12 *Probus, est verbum praeterea hio hias, ex quo frequentativum hiato (l. hieto) as, inchoativum vero hisco is. sed quanquam ita esse habet (se habent Diomedes), tamen plus inesse in eo videtur, quod est hiscere quam hiatare (l. hietare):* Diom. 343, 13. in scholiis Bernensibus in Verg. georg. IV 134 *carpere, carpebat: infinitivo enim imperfecta tempora significat more veterum, ut Probus ait: Diom. 341, 4. in codice Parisino 7491 saec. X f. 90 qualitatem autem in modis bipartitum esse Probus adfirmat dicens qualitas verborum aut finita aut infinita est. finitiva verbi qualitas est, cum quasi definitiva et simplici utimur expositione ipsa distinctione per se (ipsa dictione per se commendantes sensum Dio-*

medes) sine alterius complexu, ut accuso as at. infinitiva sane qualitas est, in qua haec universa confusa sunt, ut legere': Diom. 338, 17. ibid. f. 93 vel secundum Probum activa ea sunt quae dumtaxat (l. quae dumtaxat actum nostrum significant), cum alio agente sit qui patitur, ut accuso as. extrinsecus enim expectat patientem. sic passiva sunt, cum alio paciente penes alium sit administratio, ut accusor accusaris. expectat enim extrinsecus agentem. neutra sunt quae o littera terminantur. sed secundum Probum (cf. de differ. p. 201, 15) neutrum in nomine, neutrale in verbo rectius dicimus: Diom. 336, 26. ibid. f. 94 sed e contrario Probus adfirmat tempus in se (per se Diomedes) nullum omnino direptum est, cum per se in se revolvitur (l. revolvatur) et sit perpetuum (l. perpetuo) unitum et individuum. sed quoniam actus noster variatur nec idem semper est, individuo tempore (l. temporis) per metonymiam partes temporis inponere solemus, non tempus dividentes. etenim aut agimus aut acturi sumus. hinc quod agimus in tres partiones (l. portiones) dividimus et dicimus instans praeteritum futurum. instans est, quod et praesens, cum quid maxime agimus; praeteritum, cum facere desinimus et actum perficimus; futurum, cum non adhuc agere instituimus, sed acturos nos promittimus. in praeterito duo tempora sunt artificialia. artes enim exigentibus fabulis et rebus actis seculi (l. saecula) reperiuntur. imperfectum scilicet, id est non tam (l. iam) perfectum, ut si aliquid agimus, quod non perficienes agere desinimus, unde hoc tempus inchoativum dicitur; perfectum, hoc est cum facere desinimus et actum perficimus, quod alii absolutivum, alii infinitivum dicunt; plus quam autem perfectum, quod vetustissimum dicunt, cum non solum quid egimus, sed longa intercapedine inveteraverit nobis: Diom. 335, 21. in codice Leidensi bibl. publ. 136 saec. X f. 143 item ostendit Probus esse omnes personas, dicens de usurpativis 'usurpativas (l. usurpativa) species est huius modi, cum dicimus legendi proficisci (l. proficit), id est dum legit, legendi causa venit, id est ut legat, legendum tibi est, id est necesse est ut legas. his enim fere casibus usurpantur dicta quod usu exerceri quo modo hoc pacto legitur demonstratur' (f. usurpantur, usurpativa dicta, quod usu exerceri quod hoc pacto legitur demonstrant): Diom. 395, 30. sed in his cum manifestus sit consensus Diomedis, non dubito ex eodem fonte repetere illa, Consent. p. 2051 quaedam vero talia sunt, ut neutrum horum, sicut Probus vir doctissimus adnotat, admittant, ut algeo aestuo. neque enim, inquit, Latine dicitur volens aut invitus quis aestuat aut alget, cum hoc ex necessitate pro qualitate temporis evenire videatur: Diom. 337, 10. Pomp. p. 367 habet hoc in Probo: falsum est, dicit, quod dicunt, verbum deponens esse ab eo quod non deponat r litteram, quasi cata antiphrasin, quo modo Parcas ab eo quod non parcunt, quo modo dicimus lucum ab eo quod non luceat; sic et deponens: Diom. 337, 24. in codice Parisino 7491 f. 92

item sciendnm est quod ipsa declinatio impersonalis, quae in tur exit, a neutralibus, ut ait Probus, figuratur, quia ipsa neutra passivum ex se aliter non faciunt: cf. Diom. 398, 31. ibid. Probus vero in his (gerendi verbis) actum tamen (l. tantum) fieri docet excludens passionem. sed notandum quod Probus in his quae a neutro vel a deponenti veniunt merito et recte exclusit, non ab his quae ab activo veniunt. — item, ut ait Probus, haec participia non sunt, sed propria sermonis species. participia enim cum sint alia (l. talia), recipiunt et personam et numerum et (l. ut) ab his legendis. eadem fere de gerendi modo praecepta Probo tribuuntur etiam in codice Leidensi 135: cf. Diom. p. 342. denique ad laudem artis grammaticae, qua Probus inter recentiores grammaticos florebat, pertinent haec, apud Cassiodorum de gramm. p. 2321 sed quamvis auctores temporum superiorum de arte grammatica ordine diverso tractaverint suisque saeculis honoris decus habuerint, ut Palaemon Phocas Probus et Censorinus, apud Ausonium praef. ad Syagr. 18 nomen grammatici merui, non tam grande quidem, quo gloria nostra subiret Aemilium aut Scaurum Berytumque Probum, profess. Burdig. 16, 12 Scaurum Probumque corde callens intimo, ib. 21, 7 grammaticae ad Scaurum atque Probum. in codice Parisino 7560 saec. XI f. 10 sciat se Prisciani vel Donati, Probi vel Audacii, Vellii Longi vel Romani, Flaviani vel Euticis, Victorini vel Focae, Asporii vel Pompei latus laniare, analect. gramm. Vindob. p. 514 sed illos non putes intellegere, nisi a Donato sumpserint principium, ut est Probus et Caesar.

Non piguit magnum numerum locorum, quibus posteriores grammatici mentionem Probi fecerunt, conponere, ut eorum testimoniorum constaret, quam frequens huius grammatici memoria et quanta eius auctoritas fuerit.* nam quae Suetonius Gellius Charisius de Probo tradiderunt, quoniam ex antiquiore aetate profecta et ab his libris in quibus nunc versamur aliena sunt, omisi. sed ut ad quaestionem

*) Ex iis quae adscripto Probi nomine in commentariis quibusdam infimae aetatis in codicibus manu scriptis leguntur quaedam non recepi, propterea quod non ex ipsis Probi libris descripta, sed a posterioribus grammaticis, qui illius mentionem fecerant, petita sunt. alia, quae, quia vel incerta vel nullius momenti sunt, omisi, nunc breviter indicabo. Montefalconius bibl. vol. II p. 1334 in indice codicium bibliothecae Pontiniacensis posuit 'Probum de ratione temporum'. de quo codice nihil praeterea mihi constat. sed si recte ab illo liber Probi indicatus est, commentariis grammaticorum ex Probi disputatione de temporibus verborum excerptis, qui supra indicati sunt, similis fuisse videtur. Valerii nomine adscripto quaedam citata sunt ab Aldhelmo Mai. class. auct. vol. V p. 538 et 560, de quo cf. Osann. symbol. litt. vol. II p. 173, et in commentario codicis Lavantini vol. I praef. p. LV, quae ipsa quoque ad Valerium Probum pertinere haud improbabile est. denique nomen Probi cum aliis grammaticis appellavit Priscianus l. XIII. p. 13, 14 et l. XVII p. 142, 27, Rufinus p. 2713 et 2720.

institutam de auctore librorum qui Probi nomine inscripti feruntur redeam, non multum tribuo auctoritati grammaticorum, qui quae ex his libris petiverunt eodem loco quo ea quae antiquioribus commentariis debentur habuerunt. facile enim fieri potuit, ut scriptores aetate longe diversos propter idem nomen confunderent. gravius est illud, quod in *catholicon* quidem libro (nam de hoc nunc solo dicendum est) sunt quae satis certis argumentis, Prisciano maxime auctore, Berytio grammatico vindicentur. atque ut primum de ea parte quae est de nominibus dicam, ea quae hic de regulis nominum breviter indicata legimus cum iis quae Priscianus in sexto libro de nominativo et genetivo multo uberioris disputavit et quae in quinto libro de generibus tractavit ita consentiunt, ut dubitari vix possit quin ex eodem fonte utriusque grammatici doctrina derivata sit. ex multis exemplis haec pauca ad rem probandam sufficiant, p. 3, 14 die acie: Prisc. 366, 9. p. 6, 25 de nominativo a finito: Prisc. 199, 14; 143, 14; 201, 18. p. 7, 4 lac: Prisc. 212, 4. p. 10, 28 homo: Prisc. 206, 22. p. 13, 8 acer alacer: Prisc. 152, 18. p. 13, 29 Gadir: Prisc. 154, 1. p. 16, 11 pauper: Prisc. 152, 8. p. 20, 3 scrobis: Prisc. 168, 9. p. 31, 1 vis: Prisc. 249, 9. p. 22, 24 Chremes: Prisc. 244, 5, ubi quae de nominibus es syllaba finitis in *catholicis* plurimis locis dispersa leguntur in uno loco composita sunt. iam igitur quamvis Priscianus non indicaverit, quem auctorem in his secutus sit, neque uni omnia debeat, sed doctissimorum viorum inventis se usum esse profiteatur p. 194, 10, tamen Caprum saepe nominatim appellavit. Caprum porro Probi copiis usum esse scimus. quare cum non inprobabile sit hunc *catholicorum* cum Prisciano consensum ex communibus copiis Probi, cuius nomen *catholicica* prae se ferunt, derivandum esse, accedit etiam illud, quod aliqua vestigia eorum quae Berytio grammatico aperte tribuuntur in *catholicis* restare videntur. ex quo genere sunt ea quae de nomine sal ex Capro et Probo exhibuit Priscianus p. 171, 8 conl. cathol. 8, 25, et de generibus deminutivorum p. 115, 18 conl. cathol. 6, 16 et 20, 27. etiam quae de nominibus cum puero compositis Priscianus Probo auctore disputavit p. 236, 12, quamquam ex *catholicis* 16, 18 petere potuit, sicut supra p. XVII indicatum est, tamen haud scio an Capro potius debuerit. denique quae de scriptura nominis Orchus in *catholicis* praescripta sunt p. 10, 22. 14, 33. 22, 27. 38, 28 Berytii grammatici doctrinae convenire docet Servius in Verg. georg. I 277 *Probus Orchus legit, Cornutus vetat aspirationem addendam.*

Plura indicia doctrinae ex veteribus Probi copiis derivatae in altera parte *catholicorum*, quae est de verbis, extant. in qua parte ut Prisciano et Diomede auctoribus multo certius constat, quid

Berytio grammatico placuerit, quam in priore, ita haec in catholicis multo brevius et neglegentius tractata sunt. sed tamen ad Probum satis certo referuntur haec, p. 34, 21 relevi: cf. Prisc. 490, 7 et 529, 20 Diom. 370, 6. p. 34, 8 et 38, 6 sorbo sorbeo: cf. Prisc. 491, 13 Diom. 366, 27. p. 35, 29 aio: cf. Prisc. 494, 11 et 541, 18 Diom. 374, 1. p. 36, 25 partio partior: cf. Serv. in Verg. Aen. I 194. p. 36, 34 lavo: cf. Prisc. 471, 2 Diom. 381, 12. p. 39, 26 et 40, 7 necto nexo: cf. Prisc. 469, 12. 536, 8. 538, 2 Diom. 369, 16. p. 39, 5 tollo: cf. Diom. 372, 4 et 380, 9. in quibus quamquam quaedam sunt, in quibus nomen Probi e catholicis, ut videtur, Priscianus adscripsit, tamen haec quoque a Berytio grammatico tractata esse consensus Diomedis vel uberior ipsius Prisciani disputatio ostendit.

Itaque cum multa, quae olim a Probo uberioris tractata esse vel certo constat vel probabiliter conici potest, nunc breviter indicata inveniantur in catholicis, haec ex iis quae nobilissimus grammaticus scripta reliquerat excerpta esse dicemus, non recentem nescio quem Probum, cuius nulla apud veteres scriptores memoria extat, fingemus. nam ex antiquiore aliquo et uberiore commentario haec quae nunc legimus excerpta esse universa libri indoles docet. tam multa enim vel inepte repetita vel perverso ordine posita vel nimio quodam brevitatis studio corrupta sunt, ut certissimis indiciis adpareat scriptorem ea quae ab antiquiore auctore acceperat in compendium redegisse, ad novum rerum ordinem, terminaciones nominum et verborum dico, revocavisse, denique ad usum suaetatis accommodavisse. in quo studio quamvis multa omittenda essent, tamen plurima veteris doctrinae vestigia relicta sunt. unde enim tam multa veterum scriptorum exempla et antiqui sermonis reliquias grammaticum recepisse existimabimus, nisi bonum et antiquum auctorem secutus esset? quin etiam ipsius rationis ac doctrinae, quam veterem grammaticum secatum esse scimus, quasi quaedam vestigia in catholicis latere videntur. nam quod is in primis sibi proposuerat, ut quid leges Latini sermonis et praecepta artis postularent, quid usus loquendi sibi sumpsisset, doceret et diligenti lectione usum veterum scriptorum observaret et quibus in rebus ab illis novi recederent indicaret, illud in hoc quoque libro multis exemplis agi videmus. quae cum ita sint, ne illud quidem huic iudicio repugnare existimo, quod quaedam sane in catholicis scripta sunt, quae iis quae Probum docuisse aliis auctoribus constat aut non satis respondeant aut adeo adversari videantur, ut p. 36, 16 de verbo pario conlato Prisciano 500, 19 et 540, 6 et Diomede 383, 4, p. 38, 26 de verbo inchoo conlato Diomede 365, 16. ni mirum, quae fuit grammaticorum libertas et neglegentia in antiquioribus auctoribus adhibendis, ab eo qui haec in hunc ordinem conposuit non solum plurima omissa, sed etiam

multa addita vel inmutata esse putabimus, praesertim cum id egiſſe videatur, ut ex amplissimis Probi copiis ea potissimum quae ad vulgarem dicendi usum pertinerent exciperet. itaque ut singula exempla per totum librum dispersa omittam, ea quae de casibus deque formis casualibus p. 32 sqq. breviter disputata et quae de structura orationis in fine libri p. 40 sqq. scripta sunt non a Probo petita, sed postea addita esse puto.* sed illam de structura disputationem iam antiquo tempore adiectam et una cum reliquis Probo tributam esse, inde adparet, quod non solum a Rufino p. 2724 et in tractatu de structuris anal. gramm. Vindob. p. 508 quaedam ex hac parte adscripto Probi nomine citantur, quae supra p. XX indicata sunt, sed etiam Claudius Sacerdos, incertae aetatis grammaticus, sed quarto saeculo vix inferior, qui catholicā integra in suum librum transtulit, haec quoque recepit. praeterea alium de structuris commentariolum ex eodem codice, in quo catholicā scripta sunt, petitum subiecit Parrhasius. hunc ego, quamvis a catholicis omnino alienus sit, in eo loco, in quo a prioribus editoribus positus erat, relinquendum esse putavi.

Ceterum haec, quae de origine et indole catholicorum disputavi, etiam ad editionis rationem quodam modo pertinent. nam cum in plerisque veterum grammaticorum libris facilius esse soleat corrigere quae falsa esse adparet, quam quid librarii peccaverint, quid ipsis grammaticis debeat, iudicare et quae ab his scripta sunt, non quae scribi debuerunt, restituere, tum iis scriptoribus, qui, sicut in hoc libro factum est, veterum praecepta in compendium redegerunt, cautio adhibenda est. quare quamquam ea quae in codice corrupta sunt corrigendo vel transponendo facile in iustum ordinem revocari poterant, tamen non nulla ita comparata erant, ut codicis scripturam relinquere praestaret, ne neglegentia grammaticorum, quorum studiis haec quae nobis tradita sunt debentur, videretur correcta esse.

Cum catholicis olim instituta artium in unius operis continuitatem coniuncta fuisse, ita ut instituta priorem, catholicā postiorem librum efficerent, prima catholicorum verba docent p. 3, 2 quoniam *instituta artium sufficienter tractavimus, nunc de catholicis non minus verborumque rationibus doceamus.* praeterea eiusdem libri mentio facta est p. 10, 25, 14, 10, 39, 3, 40, 17, unde adparet et de litteris

*) Subscriptionem in Bobiensi codice ante commentarium de structuris positam, quam supra p. VIII exhibui, ita quispiam interpretari possit, ut usque ad hunc locum excerpta Probi pertinere, reliqua postea addita esse indicetur. sed vereor ne subscriptio eo loco posita errori librarii tribuenda, non ex antiquiore memoria profecta sit. illud quoque quod ibi interpositum et postea deletum est, *ars Servii grammatici explicit*, quamquam multa de nomine Servii conici possunt, tamen errori librarii tribuere malo.

et de partibus orationis in eo libro expositum fuisse. atqui eodem nomine inscriptum habemus librum de arte grammatica, cui illud nomen vindicavi auctoribus Prisciano vol. I p. 383, 7 et Pompeio p. 156 et 187 (p. VIII. XIX. XXI), cum antea artem minorem inscrip- sissent Vindobonenses editores. hunc diversum esse ab illo libro, qui olim cum catholicis coniunctus erat, non magis ex iis quae catholicis scriptor in institutis se tractavisse ait, quam ex universa eius libri indole et ratione adparet. nam neque ea quae ille ponit scripta inveniuntur in hoc, et omnis disputandi et scribendi ratio a catholicis abhorret. agitur autem, ut nunc primum de hoc ipso libro dicam, de octo partibus orationis, ordine partium vulgari ita mutato, de nomine, de pronomine, de participio, de coniunctione, de interiectione, de praepositione, de adverbio, de verbo. antiquiorum grammaticorum auctoritas raro adhibita est. nam praeter Varro item tribus locis 48, 37; 127, 31; 152, 30 et 38 et Plinium item ter 89, 10; 133, 7 et 11; 137, 11 et Caesarem semel 50, 22 citatum nullus nominatim appellatus est. ac ne illorum quidem libros ipse grammaticus legisse videtur, sed quid statuerint a recentioribus artis latoribus (nam ita dicere consuevit) accepit. omnino veteres scriptores cum paucos tum eos maxime qui in scholis legebantur, Vergilium, Terentium, Sallustium, Ciceronis in Verrem et in Catilinam orationes (nam praeter has bis tantum fragmenta Ciceronis adscripta inveni, quae unde petita sint nescio), semel etiam Lucilium citavit. res ipsae autem multis verborum ambagibus et inepta disputandi prolixitate iisdem rebus et verbis saepe repetitis expositae sunt. atque in eo fere omnia versantur, ut doceatur, quem ad modum vocabulo aliquo proposito casus nominum, gradus comparationis, tempora et modi verborum, denique reliquae verborum formae nullo quidem iudicio adhibito vel cognosci vel fingi possint. et non tam ad usum loquendi quam ad constantiam regularum, quas scriptor posuit, praecepta revocantur, quod maxime in iis quae de ablativo casu et de reliquis casibus ex ablativo derivandis disputata sunt p. 75 sqq. adparet. saepe disputationem ad summas ineptias labi videas, ut ea quae de figura nominum scripta sunt p. 53 sqq. quin etiam in rebus tritissimis, de quibus nullus dubitandi locus vel leviter eruditio relictus est, hunc scriptorem haesitantem et ea quae praecepit regulis et analogia firmantem deprehendas: cf. 68, 10 facillimus, 72, 29 summus intimus extremus ultimus, 98, 20 vires, 105, 16 o Mercurii, 124, 22 agrestis; itemque in quaestionibus verborum 181, 22 sqq. plura eius generis exempla inveniuntur. quamquam haec ipsa demonstrandi cura et religio ad imperitorum hominum usum et corrupti sermonis emendationem in primis videtur accommodata fuisse. quaecumque autem difficiliora sunt vel longiorem disputationem requirunt, haec alio loco se trac-

taturum esse promittit. quaedam enim ad eam partem quae est de metris vel de metris et structuris, plurima ad eam quae est de sonis remittuntur. in tam multis igitur infimae aetatis indicis vix opus est eo argumento, quo A. Maius usus est, ut librum quarto saeculo non vetustiorem esse probaret, quod Diocletianarum mentio facta est 119, 26. verum tamen ut recte de hoc libro indicetur, illud tenendum est, non ad perfectam artis scientiam eum scriptum esse, sed tironibus instituendis destinatum. quod cum omnis libri ratio et indoles, de qua modo dixi, probat, tum Pompeius grammaticus p. 156 verbis supra p. XIX positis adfirmat. fuit autem hic mos grammaticorum, ut, cum aliter rudibus litterarum, aliter doctioribus scribendum esse intellegarent, aut ipsi artium scriptores duobus libris diverso modo compositis utrisque consulerent, aut minor celeberrimarum artium editio (nam ita vulgo dicebant) pararetur ab aliis. cuius rei luculentissimum exemplum praebent artes Donati in hoc volumine editae. illud igitur ut de institutis Probi quoque factum esse putemus, suadent illa saepissime ab hoc grammatico repetita, quibus multa quae omisit alio loco se tractaturum esse pollicetur. quibus promissis hoc indicare videtur, se huic vulgari et pueris destinatae artis expositioni alium et doctiorem librum, qui in eodem argumento versaretur, quasi ad perficiendam eruditionem subicere voluisse. idem sensisse videtur is qui in Parisino libro, suam, opinor, conjecturam secutus, non veteri testimonio usus, artem minorem hunc librum inscripsit. denique quamvis pauca in tali quidem libro ad veterem doctrinam referri possint, tamen, ni fallor, et in doctrina grammatica, quam hic scriptor sequitur, et in non nullis quaestionibus cum iis quae de usu extremae aetatis exposita sunt coniunctis vestigia quaedam antiquioris auctoris, quem secutus est, adparent. redeo ad illa instituta artium, quae olim cum catholicis coniuncta fuerunt. de quo libro quoniam praeter pauca, quae in catholicis relata sunt, nihil memoriae proditum est, nihil certi constat, nisi quis ex duabus libris Claudii Sacerdotis grammatici aliquid concludere velit, ut, quem ad modum alter liber catholicus Probi similis est, ita priorem institutis similem fuisse dicat. quamquam hoc quoque valde incertum est. sed illud hoc loco non est omittendum, grammaticos, qui supra indicati sunt, multa, quae in iis libris qui nunc Probi nomine inscripti feruntur non scripta sunt vel non satis certo ad eos referri possunt, huic grammatio tribuisse. haec igitur omnia, quae quidem ad eos libros qui nunc supersunt non pertinent, ex antiquiore et doctiore libro Probi, qui praeter hunc recentem et in usum tironum scriptum olim extabat, petita sunt, sive is ab institutis illis, quae olim ante catholica scripta erant, non diversus fuit, sive haec quoque ex illo excerpta erant.

Ergo ut paucis comprehendam quae disputavi, sic statuo: quae Probus de pluribus artis grammaticae partibus scripta reliquerat, cum summam auctoritatem apud grammaticos nacta essent, postea in artem redacta sunt. quam artem duobus libris sic dispositam fuisse suspicari possumus, ut priore libro, qui consueto tum nomine instituta artium inscriptus esse videtur, de litteris et syllabis et de octo partibus orationis exponeretur, altero de catholicis nominum et verborum. ex his unus catholicorum liber sic fere, ut tunc compositus est, restitutus; instituta artium autem recentiore aetate in novam formam, quae et ad posterioris temporis utilitatem et ad primae linguae institutionem accommodata esset, redacta sunt. quo factum est ut, cum antiquiore libro neglecto hic recentior, quem nunc habemus, solus servaretur, multa vetustioris doctrinae vestigia relinquerentur in catholicis, pauca in institutis.

De reliquis libris brevius dicam. appendicem ad Probi artem minorem editores Vindobonenses dixerunt ea quae in Boobiensi codice post instituta Probi sive artem minorem, ut illi inscripserant, scripta sunt. haec quamquam propter locum, quem in codice obtinent, Probo minime vindicanda esse adparat, tamen aliqua pars, quae est de differentiis, in codice Montepessulano Probi nomine inscripta est. neque eam tantum partem quae in Montepessulano libro est, sed reliqua etiam quae de eodem argumento sequuntur Probo olim tributa esse videntur, si modo recte hoc retuli ea quae ex commentario de verbo, qui in Parisino codice 7491 saeculo decimo scriptus est, ad p. 201, 15 adscripti: cf. p. XXIII. quare siquid omnino nomini Probi tribuendum est, in hoc quoque differentiarum libello quaedam ex libris Probi, quibus posteriores grammaticos usos esse constat, excerpta esse putaverim, quae postea cum aliis observationibus ex consuetudine extremae aetatis profectis mixta sunt. idem fere accedit in excerptis de nomine, in quibus complura insunt, quae cur a Berytio grammatico abiudicemus nulla prorsus causa est. immo quae de dubio genere vocabulorum scripta sunt cum ab antiquo et docto auctore haud dubie profecta sunt, tum nulli probabilius tribui possunt, quam huic ipsi Probo. nunc de his omnibus, quae ad nomen et auctoritatem Probi revocavi, illud monendum est, quod satis ex iis quae supra disputata sunt adparere puto, omnia ita mutata et a pristina forma atque doctrina ad recentioris aetatis usum deflexa esse, ut, si quis propterea iuniorem Probum dicat, defendi quodam modo possit, quo certius incorrupta veteris grammatici memoria ab iis quae recentiores adhibitis eius libris et nomine composuerunt discernatur. sed hoc teneri volo, neque ab uno homine neque eodem tempore ea quae nunc hoc nomine inscripta sunt composita esse, sed commune auctoris nomen inde accepisse, quod ad unum doctrinae

fontem quamvis graviter et grammaticorum licentia atque consilio et temporum depravatione corruptum referebantur.

Restat liber de ultimis syllabis ad Caelestimum scriptus. quem librum olim Probo tributum et cum catholicis coniunctum esse non auctoritate libri manu scripti, sed conjectura Parrhasii super dictum est. quam conjecturam cum novissimi editores secuti essent, Guilelmus Freundius. annal. philol. t. V (a. 1832) p. 91 sqq. longiore disputatione probavit hunc librum neque pro institutis artium, quae olim ante catholica posita erant, haberi posse neque ab eodem auctore atque illum scriptum esse. quorum utrumque facile nunc omnes concedere puto. scilicet illud potius demonstrandum fuit, Probi nomen ad hunc quoque librum pertinere, si quis ita existimaverit, non id quod nullo veterum testimonio traditum est, a Probo scriptum non esse, doceri opus fuit.*) quare librum, de cuius auctore nihil omnino constat, quoniam a prioribus editoribus cum Probi libris coniunctus erat, nunc quoque cum his edendum, sed a reliquis seiungendum putavi.

III DE DONATI ARTE GRAMMATICA

Donati ars quamvis multis libris manu scriptis propagata sit, tamen in paucis vel integra, sicut edita est, vel eodem ordine scripta invenitur. nam cum universa ars in partes quasdam divisa esset, non solum partes libri aliter in aliis codicibus dispositae et interiectis similibus commentariis distractae, sed etiam singulae vel binae partes, sicut usus exigebat, receptae et diverso modo inscriptae sunt. itaque ut intellegatur, quae sit librorum manu scriptorum varietas, indicem codicum, qui ad eam rem cognoscendam maxime idonei videntur, subiciam. in quo eos quibus in libro Donati recensendo usus sum accuratius indicabo, de aliis quibusdam brevius dicam. primo loco autem ponam eos libros, qui omnia quae Donati nomine inscripta feruntur continent, deinde eos qui partem aliquam. universae igitur artis codices sunt hi:

Codex Leidensis bibl. publ. 122 in membranis forma quadrata saeculo decimo scriptus. f. 1 *Nomina novem Musarum — De figuris pedum* — f. 4 *ARS DONATI GRAMMATICI URBIS ROMAE Partes orationis quot sunt* (355, 2) — f. 12 *et sigua sunt similia* (366, 17).

*) Tamen Osannus symbol. litt. vol. II p. 194 sqq., quasi exploratum esset Probi hunc librum esse, longa disputatione demonstrare conatus est et hunc institutorum quae dixit et catholicorum librum ex uberiore Probi iunioris opere excerptum esse. in quo ut illud de libro ad Caelestimum omni ratione caret, ita uberiorem catholicorum editionem a grammaticis usurpatam esse nullo arguento probatur. neque quidquam his omnibus proficitur ad istam de iuniore aliquo Probo opinionem, propter quam disputata sunt, confirmandam.

DE VOCE Vox est aer ictus (367, 4) — f. 31 *vexit ad urbem* (402, 34). *Incipiunt terminaciones nominum. Fuga aetas parens etc.* sequuntur indices nominum et verborum, excerpta Isidori, Servii de ultimis syllabis libellus, Bedae de metris, de schematibus, de orthographia libri, commentarius in Donatum.

Codex Monacensis, olim Ratisbonensis, Emmeramus G. 121 in membranis forma quadrata minore saeculo decimo scriptus, in principio libri aliquot membranis abscessis mutilatus. f. 1 *littera dativum et ablativum in quid mittunt* (356, 35) — *et si qua sunt similia. DE VOCE. Vox est aer ictus* — f. 89 *uexit ad urbes. EXPLICIT ARS DONATI GRAMMATICI URBIS ROMAE.* Item de pronominibus. Generis masculini numeri singularis *idem* etc. sequuntur declinationes pronominum et variorum grammaticorum libri.

Codex Berolinensis Diezianus 66 membranaceus forma quadrata, qui fuit olim Laurentii Santenii, cuius nomen in initio libri scriptum est ita, ‘ex bibliotheca Santenii’. continet autem plurimorum grammaticorum libros a diversis librariis, ut mihi visum est, maximam partem octavo saeculo scriptos. ex his quae ad Donatum pertinent octavo saeculo scripta sunt p. 3 *De nomine dicit donatus. Partes orationis sunt octo. quae. Nomen pronomen* — p. 59 *aut moetum ut attat et si qua sunt similia:* commentarius de octo partibus orationis infima aetate conpositus, in quem plurima ex priore arte Donati recepta sunt. p. 59 *DE VOCE. Vox est aer ictus* (367, 4) — p. 66 *cola et commata id est membra et caesa* (372, 23): recentiore manu subscriptum est *explicit donatus de parte minori.* p. 129 *INCIPIUNT PARTES DONATI GRAMMATICI URBIS ROMAE FELICITER. Partes orationis* (372, 24) — p. 159 *inconditas inuenimus. DE BARBARISMO IDEM. Barbarismus est* — p. 171 *uexit ad urbes* (402, 34).*)

*) Quoniam saepius Santeniani codicis mentio facienda est, brevem descriptionem eorum quae in eo codice scripta sunt hoc loco subiciam. in primis paginis index librorum qui codice continentur saeculo quarto decimo scriptus est. p. 3 saec. VIII *De nomine dicit donatus* — p. 66 *explicit donatus de parte minori.* in reliqua parte paginae et in p. 67 varia quaedam recentiore manu scripta sunt, in extrema pagina autem saec. XIV haec, *incipit liber magistri seruui de littera et syllaba longa breui et communi media atque finali. de accentibus et ipsorum figuris de posituris de orthographia de analogia et ethimologia de glossis et differentiis de prosa de fabula et historia.* || p. 68 alia manu saec. VIII *De littera hoc sciendum est quid sit fundamentum sapientiae* — p. 76 *nam faceret longam superiorem. sed nomina ista greca sunt et licet nobis pro simpli x ponere.* || p. 76 *De finalibus syllabis. Omnis nominatus singularis a terminatus breuis est* — p. 85 *exceptis scilicet positione longis uel diptongis quae omnibus patent: Servius de ult. syll. p. 1803—1810* || p. 86 *De syllabis. Syllaba est dicta de greco* — p. 102 *de pedibus et duplices usque ad sex: excerpta ex Pompeio p. 34—65 ed. Lind.* || p. 102 *De accentibus. Accentus qui grece prosodia dicitur* — p. 116 *de historia contra naturam sunt: Isidorus de accentibus, de posituris, de orthographia, de analogia, de etymologia, de glossis, de historia.* || p. 117

Codex Parisinus Sangermanensis 1180 'e libris S. Petri Corbinensis' in membranis forma oblonga nono saeculo scriptus, in principio mutilatus f. 1 *DE PRONOMINE. Quid est pronomen* (357, 1) — f. 5 *similia INCIPIT EDITIO SECUNDA DE PARTIBUS ORATIONIS.* *Partes orationis sunt octo* — f. 12 *inconditas inuenimus. expliciunt feliciter* (392, 3). *Seruius aquilino salutem* — f. 13 *vel dyptongis quae per se ammodum patent explicit.* (excerpta Servii de finalibus p. 1799 — 1810). *incipit de octo partibus orationis. de nomine. Partes orationis primus aristoteles* — f. 16 *nec in aliam linguam facile transferuntur expl. feliciter* (Isidorus de nomine). *in Christi nomine incipit ars aspri*

Quid primum in hebreorum litteris est requirendum — p. 122 *quae ceterae uocales non habent: ex Isidoro de litteris.* || p. 122 *De speciebus locutionis Species locutionis quot sunt. XVIII protenchesis paraebasis* — p. 124 *cum sibi ipsa praepontur ut seruus uulgus. sequuntur in ultimis quaternionis membranis varia quaedam diverso tempore scripta.* || p. 129 *eadem manu quae fuit ante p. 68 incipiunt partes donati* — p. 171 *uexit ad urbes.* || p. 171 *De barbarismo iuxta pompeium Barbarismus est et definit* — p. 216 *a rebus paribus explicit:* Pompeius p. 417—480 ed. Lind. || p. 217 *De regibus Albanis, Picus regnauit — acca uxore fuissent nutriti.* || p. 218, 219 *indices librorum nono saeculo scripti, M. annae lucani bellum civile libri quinque sic incipit — incipit messi oratoris de elocutionibus olybrio et probino messius.* || p. 220 *alia manu saec. VIII Angelberti carmina, Carmina mitto petro dulci doctoque magistro angelbertus ego* — p. 222 *depellat tristia corda.* || p. 223 *incipit metrum centimetrum* — p. 231 *laborem:* Servius de centum metris p. 456—464, 11. || p. 231 *incipit de metris mali theodori. Metrum dactilicum* — p. 234 *fraternas gratias malis explicit:* excerpta Mallii Theodori p. 19 sqq. ed. Heus. || p. 235 *de heroo et triametro. hoc creditur ab apolline inventum uel ab eius sacerdote phemone* — p. 239 *iuuaque sulphura explicit. Incipit de heruo. Quamquam de singulis uniuersisque metrorum generibus superioribus libellis* — p. 243 *erit uitiosus et turpissimus explicit.* || p. 243 *Quid primum his qui artem aliorum discere uolunt interrogandum est* — p. 276 *de pentasyllabis pedibus temporum octo. Quot sunt diuersa in homine IIII, uox uultus uirtus et uoluntas. uox quia dissimilis est in humanis uocibus uultus quia non omnes euales sunt sic et uirtus et uoluntas p. 277 ΕΚΑΤΟΜΕΤΡΩΝ κατα ΚΕΡΒΙΩΝ ΤΕΛΩΝ:* commentarius de arte metrica ab expositione Servii de centum metris incipiens, qui recentiore manu saec. XIV vel XV *commentum super centimetro seruui ad albinum incipit inscriptus est.* || Columbanus fidatio fratri suo *Accipe quaequo nunc bibidali condita uersu.* — p. 279 *quartus ut ne quintus ut non: post Columbani versus pauca de accentibus et de modis syllabarum productarum scripta sunt.* || p. 280 *incipit expositio magistri seruui super partes minores Oratio dicitur elocutio* — p. 326 *interiectio dicenda est: explanaciones in Donatum 487, 22 — 518, 29.* || p. 327 *Partes orationis sunt octo* — p. 336 *uides ergo genetuum solum esse:* excerpta Pompeii de nomine et pronomine. || p. 336 *de musica. Musica est peritia* — p. 343 *suauissimus cantus explicit:* Isidorus de musica. || p. 343 *De uoce. Vox quid est. R. aer ictus* — p. 347 *sed ubicunque adspiratio est uocalis explicit de littera.* || p. 347 *uerbum finitum actuum meto* — p. 348 *metendus: declinatio verbi meto.* || p. 348 *Nomen unius hominis est appellatio multorum uocabulorum rerum est. nomen unius hominis quasi diceretur quomodo nominatur iste homo appellatio multorum quasi diceretur quomodo nominantur isti homines p. 349 Grammaticae artis nomina graece et latine praenotata Poeta uates — ansibrachis hinc inde brevis: cf. script. lat. rei metr. ed. Gaisf. p. 574. in ultimis membranis p. 350—363 *quaedam quae ad res sacras pertinent scripta sunt.**

grammatici de nomine. Partes orationis sunt octo — f. 23 aut metum ut attat et siqua sunt similia. expl. ars aspri. DE UOCE Uox est aer ictus (367, 4) — f. 24* semipes nominatur (369, 15). interposito commentario quodam de litteris, de litteris latinis quidam sapiens interpretatus est, A uocalis est etc., sequuntur reliquae partes Donati f. 26* DE PEDIBUS Pes est (369, 16) — commata (372, 24). DE BARBARISMO. Barbarismus est (392, 4) — f. 30* uexit ad urbes. sequuntur alia conplura de variis artis grammaticae partibus.

Codex Parisinus 7490 memb. 4 saec. X f. 15 *incipit editio prima de partibus orationis donati grammatici urbis romae. Partes orationis quo sunt — f. 24 et siqua sunt similia. incipit editio secunda de partibus [orationis donati grammatici urbis romae add. al. man.]. Partes orationis sunt octo — f. 41 inuenimus. incipit de uoce. Uox est aer ictus — commata. De barbarismo. Barbarismus est — f. 51 ad urbes. explicit donatus.*

Codex Sangallensis 855 memb. 4 saec. X p. 1 *incipiunt partes minores. Partes orationis quo sunt — p. 18 et siqua sunt similia. p. 50 incipit editio secunda de partibus octo. Partes orationis sunt octo — p. 69 inconditas inuenimus. p. 72 De uoce. Uox est aer ictus — p. 31 uexit ad urbes.*

Codex Sangallensis 877 memb. 4 saec. X p. 204 *incipiunt seleniter primae partes artium donati grammatici urbis romae. Partes orationis quo sunt — p. 225 ultra praeter propter | (365, 15) p. 226 Partes orationis sunt VIII — p. 262 inconditas inuenimus. De littera. Littera est pars minima — p. 287 uexit ad urbes. finit artis donati grammatici urbis romae*

Codex Sangallensis 876 memb. 4 saec. IX p. 285 *in nomine domini nostri xpi incipiunt octo partes or doni gramci romae. Partes orationis quo sunt — p. 302 et siqua sunt similia finit. incipit declinatio prima donati grammatici urbis romae. Iustitia nomen appellatum etc. sequuntar exempla declinationum et coniugationum. p. 341 incipiunt maiores partes donati grammatici. Uox est aer — commata. De barbarismo. Barbarismus est — p. 363 uexit ad urbes p. 364 De partibus orationis. Partes orationis sunt octo — p. 397 inconditas inuenimus. explicit ars maior donati.*

Codex Venetus Marcianus class. XIII. 66 memb. 4 saec. XII *incipit editio prima donati grammatici urbis romae. Partes orationis quo sunt — et siqua sunt similia. De uoce. Vox est aer — commata. De barbarismo — uexit ad urbes. incipit editio secunda de partibus orationis donati grammatici. Partes orationis sunt octo — inconditas inuenimus.*

Aliud librorum genus est eorum qui omissa minore arte de octo partibus orationis reliquas partes integras exhibent. ex quo genere

sunt hi: codex Parisinus 7537 memb. 4 saec. XI f. 1 *incipit de...*
orationis donati grammatici urbis... *Partes orationis sunt octo — inconditas inuenimus.* *De uoce. Vox est — commata.* *Barbarismus est — uexit ad urbes.* Codex Sangallensis 882 memb. 4 saec. X p. 1—66 *incipit editio secunda donati grammatici urbis romae.* *Partes orationis sunt octo — inconditas inuenimus.* *finiunt maiores partes donati grammatici.* *incipit eiusdem de uoce.* *Vox est aer — uexit ad urbes. explicit.* nam ita olim partes libri scriptae erant, quae nunc aliquot membranis transpositis et inter se distractae et cum libello Servii de finalibus coniunctae sunt. eadem leguntur in codice Sangallensi 878 decimo saeculo scripto et in libris Italicis quinto decimo saeculo scriptis Vrbinate 1157 et Ambrosiano M. 69.

Longe maximus est eorum librorum numerus, qui singulas ex iis partibus, quae in codicibus supra scriptis indicatae sunt, continent. qui quoniam ad universam libri condicionem recte existimandam nihil valent, non enumerabo quos vel ipse vidi vel in indicibus librorum manu scriptorum indicatos inveni. neque in iis codicibus, qui vetera Donati praecepta interpositis observationibus et interpretationibus recentiorum grammaticorum mutata exhibent, morabor. nam iis quae supra scripta sunt de omni huius libri memoria, quae quidem libris manu scriptis continetur, satis constare puto. de octo partibus orationis igitur duo ferebantur Donati commentarii, alter brevior interrogationibus et responsionibus dispositus, quem editionem primam de octo partibus orationis vel partes minores vel primas partes grammatici inscripserunt, alter uberior et doctior, quem secundam editionem de partibus orationis vel maiores partes dicere consueverunt. prior autem editio ut primae puerorum institutioni destinata erat, ita primum locum in libris manu scriptis constanter obtinet, secunda in antiquissimis et optimis codicibus ita cum reliqua artis grammaticae expositione coniuncta est, ut uno et continuo opere primum de voce, de littera, de syllaba, de pedibus, de accentibus, de posituris, deinde de octo partibus, postremo de vitiis et virtutibus orationis exponeretur. ab aliis secunda editio de partibus orationis priori subiecta et ante eam partem, quae est de voce et reliquis artis elementis, conlocata, interdum etiam in finem universi operis reiecta est. ita factum est ut, cum praeter minorem editionem reliqua ars tribus partibus disposita esset, artem tripertitam non nulli communis nomine maiorem artem vel maiores partes appellarent. contra ab aliis ea pars, quae est de voce, de littera, de syllaba, de pedibus, de accentibus, de posituris, propterea quod ante maiorem editionem de octo partibus posita erat, prima vel minor pars dicta est. quamquam eius rei in codicibus quidem manu scriptis Donati non inveni indicium praeter subscriptionem in Santeniano codice recentiore manu additam.

Apud grammaticos quanta fuerit per longissimum temporis spatium fama et auctoritas Donati, satis constat. nullius enim grammatici frequentior apud posteros memoria fuit, quam Donati. sed neque apud eos qui singulis locis testimonio eius usi sunt vel quaedam ab eo petita in suos libros transtulerunt neque apud eos qui artes Donati commentariis exposuerunt et ad sua aetatis usum adcommo- daverunt quidquam inveni, unde concludi posset illos Donati librum vel pleniores, quam nunc est, vel aliter, atque in optimis codicibus scriptus est, dispositum legisse. Priscianus minoris editionis de partibus orationis semel mentionem fecit, partit. XII vers. Aen. 466, 28 *nec non imperativus quoque et infinitivus e correptam habentes, sicut etiam Donatus docet* (359, 29), *manifestissime id ostendunt*: maiore de omni arte grammatica commentario saepe usus est, sed plerunque solum auctoris nomen appellavit; semel primam artem dixit eam partem, quae est de voce et reliquis artis elementis, de figur. num. 414, 21 *Donatus in arte prima* (370, 30) ‘*atque excepto — trina condicio reperitur*’ pro tripartita dixit; ter secundam appellavit eam qua de partibus orationis uberior expositum est, instit. l. XIV p. 27, 20 *idque Donatus etiam in secunda arte de praepositione* (391, 11) se intellegere confirmat his verbis ‘*separatae — graves sunt*’, ib. p. 41, 16 *quod et Donatus in secunda arte* (389, 22) docet his verbis ‘*aut verbum — circum circa*’, instit. l. XVIII p. 284, 3 *Donatus in secunda arte de nomine* (373, 5) ‘*sed modo nomina generaliter dicimus*’ pro nunc. utramque artem indicavit Cassiodorus de gramm. p. 2321 *nobis tamen placet in medium Donatum deducere, qui et pueris specialiter aptus et tironibus probatur accommodus, cuius gemina commenta reliquimus, ut, supra quod ipse Latinus est, fiat clarior dupliciter explanatus.* Donatus igitur in secunda parte ita disceptat, de voce articulata, de littera, de syllaba, de pedibus, de accentibus, de posituris seu distinctionibus, et iterum de partibus orationis, de schematibus, de etymologiis, de orthographia. quibus verbis nequis libros de schematibus, de etymologiis, de orthographia a Donato scriptos indicari putet, ipse Cassiodorus cavit p. 2323 *ceterum qui ea voluerit latius pleniisque cognoscere, cum praefatione sua codicem legat, quem nostra curiositate formavimus, id est artem Donati, cui de orthographia librum et alium de etymologia inseruimus, quartum quoque de schematibus Sacerdotis adiunximus.* huius modi codice videtur usus esse Rufinus, qui inter scriptores qui mensuram esse in fabulis Terentii et Plauti dicebant p. 2713 ponit ‘*Sacerdotem, qui et Donatus*’, et inter eos qui Latine de numeris scripserunt p. 2720 *Donatum* et p. 2723 *quaedam de numero oratorio ei tribuit, Donatus de structuris et pedibus oratoriis numerorum sic dicit, Cicero in exornatione sententiae clausulaque ponenda modo ditrochaeum*

probat pedem etc. nam de numeris et structuris orationis Donatum scripsisse nullo auctore constat.

Qua ratione interpretes Donati in exponendis et illustrandis eius praeceptis versati sint, cum ex commentariis in hoc volumine editis adparet, tum magis ex iis qui postea edentur adparebit. itaque cum ad utramque artem se applicarent, et de octo partibus orationis bis disputaverunt et reliqua eo ordine, quo apud Donatum scripta inveniebant, persecuti sunt. quamquam mirum non est in libro praesertim in scholis tractato quaedam ab iis vel omissa vel addita vel aliter disposita esse, sicut in ipsis Donati codicibus factum esse vidi-
mus. duplarem autem de octo partibus disputationem a Donato institutam esse, alteram breviorem et institutioni puerorum destinatam, alteram doctiorem et cum reliqua arte coniunctam, multis confirmaverunt testimonii. quae quoniam causam erroris praebuisse video, ut grammatici librum Donati diversum ab eo quem nunc habemus olim legisse crederentur, exempli causa adscribam haec, Pomp. p. 4 ed. Lind. *idcirco etiam Donatus inde inchoavit ab ipsis partibus; perite et callide exclusit illa omnia de voce, de littera et p. 8 ergo quoniam bene fecit Donatus artem illam priorem scribere infantibus, posteriorum omnibus: est enim robusta et utilis. inchoat a litteris ista particula quae uberior est et habet tractatum, Serv. in Don. 440, 19 et cetera quae in superioribus dicta sunt: in posterioribus illud adicit, ib. 441, 29 in coniunctione nihil penitus novi posuit, sed ita hic sicut in superiore parte tractavit, ib. 443, 9 in autem et sub qua ratione serventur, in superiore arte tractatum est, Pomp. p. 359 pleraque dicit quae et in superiore arte memoravit, pleraque addit, ib. p. 369 hoc est quod legimus etiam in arte superiore. adparet enim non ad eam partem, quae in maiore libro expositionem partium proxime antecedit, haec pertinere, sed ad minorem editionem de octo partibus orationis referenda esse. sed cum propter frequentem scholarum usum alia quaedam, quae a Donato tractata non erant, cum eius artibus coniuncta essent, interdum haec quoque, tamquam Donati essent, ab interpretibus recepta et commentariis exposita sunt. hinc videntur ea profecta esse, quae Julianus Toletanus p. 14 ed. Rom. Donato tribuit, dicit tamen Donatus, *arduum est huius rei exempla reperire, eo quod haec littera saepe inter vocales posita deficit.* — dicit Donatus, *Latinum vero in hac syllaba non potest nomen inveniri.* — *Donatus dicit ut in his longus sit, quae a in genitivo ante ultimam producunt.* nam omnia e commentario illo de syllabis finalibus, qui in explanationibus Sergii post commentarium de littera p. 522, 12 receptus est, petita sunt: cf. anal. gramm. Vindob. p. 459.*

Studium Donati continuo scholarum usu propagatum, sicut ex magno numero codicum et commentariorum in utramque artem scripto-

rum adparet, duravit etiam post typographicam artem inventam. quo tempore cum aucto Latinae linguae studio omnis puerorum institutio a Donato inciperet, ita in scholis regnabat grammaticus, ut ipsius nomen pro nomine artis grammaticae esse consuesceret. quamquam omne illud studium ad minorem artem de octo partibus orationis pertinebat, quae primis annis post inventam artem typographicam multis exemplaribus impressa est. nam hanc fere formam innumeralibilis prope multitudo antiquissimarum editionum, quae tunc prodierunt, prae se fert. sed illud editionum genus, ut ad initia artis typographicae investiganda et ad rationem scholarum, quae tum fuit, cognoscendam magni momenti esse constat, ita ipsius Donati libro nullam utilitatem attulit. nam cum ii qui tum huic libro operam dabant usum suae aetatis, non veterum codicum memoriam spectarent, multa, sicut tempus exigebat, paulatim mutata, multa addita sunt. diutius neglecta iacuit maior ars Donati, quae, cum minor ars scholis relinquetur, ab illa remota et cum docterioribus veterum grammaticorum libris coniuncta est. neque omnes partes libri simul editae sunt, sed omissa prima parte, quae est de voce et reliquis artis grammaticae elementis, duae partes, quae sunt de octo partibus et de vitiis ac virtutibus orationis, primum impressae sunt in principe editione Diomedis circa annum 1476 Venetiis a N. Ienson facta: cf. vol. I praef. p. XXXIV. eam partem autem, quae in principe editione omissa erat, primum una cum illis duabus partibus editam esse invenio Fani anno 1503 hoc titulo, 'Q Rhennii Palaemonis ars grammatica secunda. Ars Aspri iunioris grammatici. Aelii Donati editio prima. Donati de octo partibus orationis editio secunda. Donatus de barbarismo. Servius et Sergius in secundam Donati editionem. Fani, Hieron. Soncinus nonis Sept. 1503.' cuius editionis rationem reliqui editores, sive integrum artem tribus partibus distinctam sive aliquam partem eius ediderunt, secuti sunt. quo factum est ut minore arte sive prima editione de octo partibus orationis, quae in libris manu scriptis dicitur, omissa ea pars, quae est de voce, de littera, de syllaba, de pedibus, de accentibus, de posituris, quam partem Priscianus, ut supra p. XXXVI dictum est, primam artem dixerat, vulgo prima editio inscriberetur. ad emendationem autem libri ii qui proximis annis Donatum ediderunt, quorum nemo videtur libros manu scriptos adhibuisse, nihil contulerunt. neque plus profecit Putschius, quamquam is Bongarsii libris se usum esse scribit, 'ex editione Basileensi et Bongarsii libris omnia emaculata sunt'. novam recensionem suscepit Fridericus Lindemannus, qui 'Donati artem grammaticam tribus libris comprehensam' (nam ita inscripsit) ad fidem codicis Santeniani in primo volumine Latinorum grammaticorum edidit a. 1831. sed ne is quidem, propterea quod unius codicis

auctoritati se addixerat, incorruptam libri formam, ut sibi videbatur, assecutus est, praesertim cum non satis accurate ubique animadvertisset, quid in illo codice a vetere librario scriptum esset, quid correctori deberetur. ceterum minorem de octo partibus editionem Lindemannus non magis, quam reliqui qui Donati artem ediderunt, neglexit.

Novae editionis rationem paucis explicabo. itaque cum in eo libro, qui longo docentium et dissentientium usu tritus esset, id maxime ageretur, ut antiquissima et integrerrima forma, quae quidem codicem manu scriptorum fide recuperari posset, restitueretur, ex libris supra descriptis elegi tres, Leidensem Santenianum Sangermanensem, et in minore arte quartum Emmeratum. ex quibus codicibus etsi nullus ab interpolatione posterioris aetatis prorsus liber est, sicut et ipsa discrepantia codicum docet et testimonia probant grammaticorum, qui vel ipso Donato vel iisdem auctoribus, quos ille secutus erat, usi sunt, tamen a genuina forma proxime abesse inveni Leidensem. nam ut accuratius quam reliqui scriptus est, ita pauca eaque satis levia arbitrio grammaticorum videntur mutata esse. postea recentiore manu quaedam mutata vel addita sunt. magis et errore librarii et interpolatione grammaticorum corruptus est Santenianus codex. a correctore autem, qui codicem neglegentissime scriptum emendavit, non solum manifesta librarii vitia correcta, sed etiam permulta ex alio codice maxime interpolato addita vel mutata sunt. non nullis locis tamen codex reliquis omnibus antiquitate superior genuinam scripturam in recentioribus libris corruptam servavit. eorum librorum qui maxime interpolati sunt exemplum esse volui Sangermanensem, qui cum correctore Santeniani codicis saepe consentit, raro autem genuinam scripturam in reliquis libris corruptam servavit. recentiore manu cum vitia quaedam veteris scripturae correcta, tum novae interpolationes additae sunt. igitur non dubitavi primas partes tribuere Leidensi codici, quem et in universa libri forma et in singulis verbis constituendis in primis secutus sum. huic in minore arte unum adiunxi Emmeratum codicem, ex quo quae ad emendandam scripturam Leidensis codicis, si quando corrupta erat, apta vel aliquo modo memorabilia esse videbantur adscripta sunt; raro ex excerptis Santeniani codicis quaedam recepi. neque enim maiore cura dignus esse videbatur libellus, quo facile carere poteramus, nisi propter studia posteriorum grammaticorum, qui cum sic ut reliquam Donati artem commentariis exposuerunt, in suum locum restituendus fuisset. in maiore arte praeter Leidensem codicem integrum scripturam codicis Santeniani et Sangermanensis exhibui. in quo ea quae in Santeniano codice addita sunt, ut exemplum antiquissimae interpolationis extaret, uncis adpositis in continuitate ver-

borum reliqui; ea quae altera manu novata sunt, praesertim cum plerumque cum Sangermanensi codice consentiant, non ubique indicanda esse existimavi. praeterea autem trium codicum scriptura ita proposita est, ut quidquid aliter in illis, atque ipse in editione exhibui, scriptum est indicaretur in adnotatione.

Qua aestate Donati liber scriptus sit, uno Hieronymo auctore constat, qui Donati grammatici mentionem fecit in chronica Eusebii a. 355 ed. Vallars. *Victorinus rhetor et Donatus grammaticus, paeceptor meus, Romae insignes habentur*, apologiae adversus libros Rufini I 16 vol. II p. 472 ed. Vallars. *puto quod puer legeris Aspri in Virgilium et Sallustium commentarios, Vulcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, et in Terentii comoedias paeceptoris mei Donati, aequi in Vergilium et aliorum in alios, in ecclesiasten c. 1 vol. III p. 390 huic quid simile sententiac et comicus ait 'nihil est dictum, quod non sit dictum prius'. unde paeceptor meus Donatus, cum istum versiculum exponeret, pereant, inquit, qui ante nos nostra dixerunt.* nam quamvis multa grammatici maximeque interpretes Donati de vita eius disputaverint, tamen quaecumque illi tradiderunt partim ab Hieronymi testimonio profecta, partim ineptissime ficta sunt, neque quidquam quod fide dignum sit ab iis additum est. plenam ineptiarum vitam, quae in codice Parisino 7730 saeculo decimo scripta est, edidit Fabricius bibl. Lat. l. IV c. 7 (vol. III p. 408 ed. Ern.). alia non minus stolide inventa ex Vergili grammatici libris nuper composuit F. Haasius de medii aevi studiis philologicis Vratisl. a. 1856 p. 8. Aelii autem nomen, quod vulgo Donato tribuitur, in arte grammatica quidem nusquam a librariis scriptum, sed ex commentario in Terentii comoedias ita in codicibus inscripto, 'Aelii Donati V. C. oratoris urbis Romae', petitum est.

De auctoribus, quibus in libro scribendo Donatus usus est, propter ipsam naturam libri ab omni doctrinae specie remoti nihil constat. nam quod Osannus symbol. litt. vol. II p. 242 demonstrare studuit, Probi instituta vel artem minorem, quam ille dicit, a Donato usurpata esse, nulla satis certa eius rei argumenta prolata esse video. nam ne dicam istum Probi librum vix antiquorem esse quam Donati, non aliae inter utrumque rationes intercedunt, quam quae omnium fere artis scriptorum communes sunt. at cum Diomede ita per universum librum consentit Donatus, ut multis locis, sicut in adnotatione indicatum est, non solum eadem res tradantur, sed etiam verba verbis respondeant. in quo consensu quamquam quedam, maxime in initio libri, ita comparata sunt, ut ex uberioribus Diomedis commentariis brevior Donati disputatio duci potuerit, tamen in maiore parte paeceptorum, quae iisdem verbis comprehensa apud Diomedem et Donatum leguntur, dubitari nequit quin ab antiquiore

auctore, tamquam communi fonte, uterque suam doctrinam derivaverit. nam ut apud Diomedem omnia copiosius et doctius exposita sunt, quam apud Donatum, ita hic iusto rerum ordine et ratione disputandi saepe vestigia quaedam antiquioris doctrinae retinuisse videtur. praeterea multa, maxime in iis quae in extrema parte libri de vitiis et virtutibus orationis scripta sunt, non solum cum Diomede, sed etiam cum Charisio ita consentiunt, ut haec omnia ex eodem fonte ducta esse plane adpareat. quare quae de auctoribus, quos Charisius et Diomedes secuti sunt, in praefatione primi voluminis p. XLIX sqq. disputavi etiam ad Donatum quodam modo pertinent, neque nunc uberioris eam rem persequar.

IV DE SERVII VEL SERGII LIBRIS

Servii commentarius in artem Donati ad fidem codicis Parisini 7530 octavo saeculo scripti f. 156—183 editus est.*¹) praeter

) Descriptionem codicis olim a me exhibitam in anedotis Parisinensis rhetoris ab Ecksteinio editis Halis a. 1852 hoc loco repeatam, propterea quod eonplura ex eo codice in hoc volumine edita sunt. codex Parisinus 7530 memb. 4 saec. VIII litteris longobardicis scriptus: cf. Quicherat bibliothèque de l'école des chartes I p. 51 sqq. Mommsen Zeitschrift f. AW. a. 1845 p. 81 sqq. primus membranarum quaternio deest, secundus autem et tertius, qui nunc primum locum in codice obtinent, in marginibus humore corrosi sunt. f. 1—18 index verborum quae corrupta declinatione utuntur iis quae apud Diomedem p. 356 P sqq. leguntur similis. || f. 18 *De constructione. Singulorum casuum per ordinem constructiones* — f. 27 *aut obicere vedeor: excerpta ex Prisciani libro duodecimmo.* || f. 27* *Dicimus rhythmum esse ubi tantum legitimi pedes sunt — similiter dicimus: de rhythmo et metro.* || f. 28 *incipit thuestes uarii — accepit: cf. Schneidewin mus. Rhen. noviss. I a. 1842 p. 106, Mommsen l. c. p. 84.* || f. 28 *Notae XXI — f. 29 expl. notae: cf. Sueton. rell. ed. Reifferscheid p. 187.* || f. 29 *De observatione ultimae syllabae casu singulari omnium partium orationis ac prius de nomine ordine litterarum vocalium observato deinde addita consonante. A terminatus — f. 31* obseruanda sunt explicit: cf. anal. gramm. Vindob. p. 458 — p. 468.* || f. 31* *Clarissimo albino — f. 35 exsoluat explicit: Servius de centum metris.* || f. 35 *De structuris — portabis: cf. anal. gramm. Vindob. p. 506.* || f. 35* *De iambico metro — permittunt: ibid. p. 521.* || f. 35* *Seruius fortunatiano — f. 38 heroico iungitur continentur expl. Servius de metris Horatianis.* || f. 38 *De figuris factis per genitium casum. Nomen generis neutri — catonis fuit hoc studium.* || f. 38* *incip. deo propitio metra horatii. In toto carmine suo horatius — f. 39 amore percussum graui. Seruii grammatici scripsit deo propitiis papulus constheyderichi indicitemensis februarti XXV dies saturni hora III dei. de pedibus.* || f. 40 *Pes dictus est — f. 41 troiae. explicuit de distinctione feliciter. horum dñs dona nobis doctrinam et scientiam pater doce nos dñs artis excellentiam: Sergius de pedibus et de distinctione.* || f. 41 *De idiomatibus quae pertinent ad genitium casum — f. 48* haec misericordia ο ΕΛΕΟC καὶ ο ΟΙΚΤΟC f. 49 explicit libellum seruī grammātī: de idiomatibus p. 566 — 577, 45. quamquam index idiomatum fine quaternionis videtur interruptus esse et subscriptio quae sequitur in prima scheda novi quaternionis scripta est, tamen veterem esse hunc defectum numeri quaternionum in imis marginibus scripti indicant.* || f. 49 *Constat autem ut*

hunc unum novi codicem, qui quidem integrum librum, sicut in illo scriptus est, continere videtur, codicem olim Meermannianum, qui ubi nunc lateat nescio: descriptionem codicis cum excerptis quibus-

cum actiui uerbi — f. 51* in aliena lingua non facile transferuntur: de partibus orationis secundum Isidorum. || f. 51* *De barbarismo. Quid est barbarismus — f. 62 de schematibus aut a rebus ingratis aut a rebus paribus: excerpta ex Pompeio.* || f. 62* *Oratio quando — quotiens ibi sinit sensus ubi pes sinu explicit: de oratione et periodo.* || f. 62* *incipit de VII artibus liberalibus quis sit philosophus et cur sic dicam — f. 65* ut sapientia homini.* || f. 66 *incipit ars focae. Ars mea — f. 78 et his similia explicit ars focae grām. de nomine et uerbo.* || f. 78 *Genera uerborum quinque — propriū serviunt casibus explicit: de generibus verbi.* || f. 78—80* *Prudentii hymnus in Eulaliām.* || f. 80* *Grammaticae initia ab elementis surgunt — f. 123* integer permanet explicit: excerpta ex Charisio Diomede Prisciano, cf. vol. I p. XVIII.* || f. 123* *Incipit beati Isidori episcopi de partibus orationis. Nomen dictum est — f. 125* gloriandus.* || f. 125* *Barbarismus est una pars — f. 127 barbarismus iure dicitur: de barbarismo et soloecismo.* || f. 127 *De formis uerborum — rapiebam explicit.* || f. 127 *Casus nominum sunt sex — f. 188 acutum et circumflexum: excerpta ex Pompeio, post f. 135 unus membranarum quaternio, qui fuit numero duodecimimus deest.* || f. 138* *incip. caesurae uersuum. Caesurae uersuum sunt quatuor — f. 140* sunt uiginti octo. explicit feliciter: cf. Mall. Theodor. ed. Heusinger p. 85 (p. 577 ed. Gaisf.).* || f. 140* *incip. malli theodori de metris. Dubitare — f. 145 existimat finit liber malli theodori de metris lege qui cupis feliciter. incip. grammaticae artis nomina grece et latine notata. Poeticus liber — f. 146 tetracolon quadrimembris: cf. Mall. Theodor. ed. Heusinger p. 81 (p. 574 ed. Gaisf.).* || f. 146* *Incipit de ponderibus. Pondera seu maiora — incipit de mensuris. Amphora uas — f. 148 gomor quod dicitur oili ool. finit de mensuris.* || f. 148 *Incipit notae turis — f. 153* Zen. Zenobius. sequitur f. 154 explicatio litterarum quibus numeri significantur: cf. notarum laterc. ed. Mommsen p. 315.* || f. 154* *Incip. de notis sententiarum. Praeterea quaedam — f. 155* inuenierit: Isidorus de notis.* || f. 155* *De geometrica. Digitus habet — f. 156 siue parasanga.* || f. 156* *Incip. pars sergii. Ars dicta — f. 170* commū caesum f. 171 explicit artis donati primae commentarium a seruo factum expletum est: Servii commentarius in Donatum p. 405—428, 6* || *De accentibus. Accentus siue tonos — ast ego quae divum incedo.* || f. 171 *incip. de partibus orationis artis donati secundae. Duae sunt — f. 183 multorumque librorum fecerunt f. 183* commentarium in arte donati priorem explevit magister seruus: Servii commentarius in Donatum p. 428, 7—448.* || f. 183* *Incip. de partibus orationis artis secundae donati. Oratio dicta est — f. 221 pro pudor et reliqua: excerpta ex Pompeio.* || f. 221 *Scemata dianoeas quae ad rhetores pertinent. Inergia est — f. 224* uituperationes ex contrario ducimus pari ratione: anecdota rhetorica ed. Eckstein, cf. rhet. Lat. ed. Halm p. 71 et p. 587.* || f. 224 *De figuris uel scematibus Collibitum — f. 228* auxerit illum expl.: carmen de figuris, rhet. Lat. ed. Halm p. 63.* || f. 228* *Quisquis rhetorico — f. 251* necessitate excusata: Fortunatiani ars rhetorica duabus capitibus de historia et de epistolis in fine aucta, rhet. Lat. ed. Halm p. 81 et p. 588.* || f. 251* *Emporii oratoris de ethopeia. Etsi adlocutio etc. — f. 259 ib. p. 581 et p. 585.* || f. 259* *Incip. praecexcitamina prisciani grammatici. De fabula — f. 265* inglorium est explicit.* || f. 266 *De dialectica — f. 272 legit tertium nihil habet. explicit.* || f. 272 *De figuris numerorum quos antiquissimi habent codices. Sciendum — f. 276 libella: Priscianus de figuris numerorum, cf. vol. III p. 288.* || f. 276 *De temporum ratione: cf. Mommsen Ztschr. f. AW. 1. c. p. 81.* || f. 289 *Prima etas est ab adam — f. 290* Eractus ann. XVII huius imperii XIIII anno*

dam in schedis Perizonii, quae in bibliotheca Leidensi servantur, inveni. ipse codex igitur in codice Perizoniano 83 fol. (Geel. catal. librorum manu scriptorum qui inde ab anno 1741 bibliothecae Lugduno-Batavae accesserunt cod. 527) descriptus est ita, ‘in membra est scriptus in forma 4ta numeroque notatus est DCCXV: in superiore margine pag. 1 recentiori manu adscripta sunt Collegii Parisiensis societatis Iesu.’ continebat autem post artem Donati cum scholiis, ut videtur, in margine adscriptis et Prisciani institutionem de nomine pronomine et verbo commentarium Servii, de quo in codice Perizoniano 69. 4 (apud Geelium i. c. cod. 502) scripta sunt haec, ‘commentarius in Donati editionem primam forte Servii. nam sine ulla distinctione vel nota, quasi esset alterius, cohaerebat hocce opusculum cum Servii commentario in Donati editionem secundam in codice ms. membranaceo Meermanniano in 4, unde illud descripsi, et sicut in eo codice ordine inverso opuscula Donati inveniebantur, ut nempe editio 2 praeponeretur et tum sine ulla distinctione editio Donati prima sequeretur, sic etiam hicce commentarius subnectebatur in ms. et cohaerebat cum commentario Servii in editionem secundam, nulla addita nota explicit finit vel simili, unde constare lectori posset novum ibi opusculum alterius auctoris ordiri tantummodo litteris maiusculis praefigebatur *de littera*, et post apographum commentarii de littera etc. ‘nulla nota subiecta in codice sequebantur, incipit de partibus orationis artis secundae, et recentior manus in imo margine adscriperat τὰ Sergii grammatici.’

Duae commentarii partes, quae sunt de octo partibus orationis p. 405—420 et p. 428—443, e codice vehementer corrupto una cum Donato primum editae sunt in editione Veneta Iensonii circa annum 1476. sed cum uterque commentarius ad eandem partem Donati, secundam editionem de octo partibus orationis, referretur, ut nomine auctoris alter ab altero distingueretur, prior Servio inscriptus est, ‘Servii Honorati in secundam Donati editionem interpretatio’, posterior Sergio, ‘Sergii grammatici in secundam Donati editionem interpretatio’. princeps editio ab omnibus, quicumque postea has Servii partes ediderunt, expressa est. nam neque reliquae partes commentarii a quoquam additae sunt, neque ad ea quae edita erant emendanda codex manu scriptus adhibitus est. quam multa autem in exemplaribus olim impressis corrupta et lacunis depravata sint, nunc demum optimo codice Parisino adhibito plane adparuit.

Libellus de finalibus ad Aquilinum Servii Honorati nomine inscriptus in multis codicibus legitur. ex quibus ad recensendum iudei ab ispanis christiani efficiuntur. || f. 290* *Incipit libellus bede presbyteri de orthographia. A littera — f. 301* sermo peruenit:* p. 2775—2804 ed. Putsch. || f. 302. 303 sententiae et glossae.

librum elegi hos, Vindobonensem 16, olim Bobiensem, de quo supra p. VII dictum est, in quo Servii liber scriptus est f. 139—141; Monacensem, olim Frisingensem 81, f. 72—76; *) Leidensem 122, de quo dictum est p. XXXI, f. 59 *Seruius honoratus aquilino salutem* — f. 62 *longae sunt exp. de finalibus litteris honorati grammatici*; Monacensem Emmeramum G. 121 (cf. p. XXXII) f. 184 *Seruius marius honoratus aquilino salutem* — f. 188 *longae sunt*. sed Bobiensis codex et Frisingensis, qui plerumque inter se consentiunt, antiquorem libri formam exhibere videntur, Leidensis et Emmeramus recentiorem ex interpolationibus et mutationibus posteriorum grammaticorum profectam. reliqui autem codices, quos quidem ipse vidi, partim illam antiquorem formam praebent, partim interpolatorum librorum rationem sequuntur.

Primum editus est hic Servii liber Mediolani a. 1473, ‘Bedae liber de schematibus et tropo. eiusdem diui Bedae de figuris et metris. Commentarium Sergii de littera. Commentarium Maximi Victorini de ratione metrorum. Metrocius Maximus de litteris et de syllabis. De finalibus litteris Honorati grammatici. Servii grammatici Centimetra. Focae grammatici liber de nomine et verbo — opus impressum Mediolani per M. Antonium Zarotum Parmensem die XII semptembris MCCCLXXIII’; postea Laurentii Abstemii opera Callii a. 1476, ‘Servii Honorati Libellus de ultimis syllabis et Centimetre — Callii, Robertus de Fano et Bernardinus de Bergomo 1476’. utramque editionem non vidi. tres autem editiones, quibus usus sum, Mediolanensis Iani Parrhasii cum institutis Probi a. 1504, Tubingensis Ioachimi Camerarii cum Mario Victorino a. 1537, Lug-

*) Codex Monacensis Lat. 6281, Frisingensis 81 memb. 4 saec. X f. 1 *in nomine domini nostri incip. regula aureli augustini de nom. Omnia nomina* — f. 27 *indeclinabile est expl.* || f. 27 *Incipit expositum sergi de octo partibus orationis. Oratio dicitur* — f. 52 *proferuntur*: Sergii explanationes in Donatum 487, 22—518, 29. || f. 52 *De littera. Littera dicta est* — f. 62* *de interiectione et siqua sunt similia*: excerpta ex Donati arte maiore et Sergii in eam explanationibus. || f. 63 *Omnia nomina* — f. 72* *deserendum inuenies. explicit institutio prisciani grammatici de nomine pronomine et uerbo.* || f. 72 *Seruius honoratus aquilino* — f. 76 *longae sunt*: Seruius de finalibus. || f. 76 *Incipit commentarius seregi d'. Littera dicta est* — f. 81* *cano troiae finit liber seregi grammatici*: Sergius de littera etc. p. 475—485. || f. 81* *Incipit commentarium maximiani victorini de ratione metrorum. primo de litteris et syllabis. Liquentes* — f. 87* *exerceat. fin. liber maximiani grammatici.* || *Quae sint praeterea tres primae maximi figurae dicendi* — f. 88 *uehementia*: de generibus dicendi. || f. 88 *Metrorius de latinis et in roma fuit et nobilissimi generis patre solonio et matre prissionatia. incipit de finalibus litteris uel syllabis metrorum. Quamquam* — f. 91* *meliboci*: anal. gramm. Vindob. p. 455—469. || f. 91* *Incipit ars foci grammatici. Ars mea* — f. 108* *similia. expl. ars foca grammatici de nomine et uerbo.* || f. 108* *Incipiunt declinationes nominum. Justia nomen* — f. 114* *subiectis.* || f. 114* *Incip. ars asperi de partibus orationis. Partes orationis sunt* — f. 126* *et siqua sunt similia*. ex Frisingensi codice descriptus est Tegernseensis 181 saec. XI.

dunensis (nam falso in indice siglorum dicta est Basileensis) item cum Mario Victorino apud P. Sanctandream inpressa a. 1584, non multum inter se discrepant. sed prorsus diversa libri forma una cum aliis grammaticis exhibita est in editione Basileensi a. 1528 'Servii Honorati de ratione ultimarum syllabarum ad Aquilinum', addito in margine 'alias Basilium'. haec autem libri forma, quae a Servio, qualis vulgo editus erat, diversa est et cum iis quae de simile arguento scripta Maximo Victorino in aliis codicibus tribuuntur eoque nomine edita sunt anal. gramm. Vindob. p. 455 sqq. fere consentit, ex codice Palatino 1753 saeculo decimo scripto videtur petita esse. nam in eo hic liber prorsus eodem modo, quo in Basileensi editione exhibetur, scriptus est f. 71 *Ad basilium amicum sergii. Ultimarum syllabarum — f. 74 aut diphogis. final. regul. explicit feliciter amen.* eadem leguntur etiam in codice Valentianiano M. 6. 10 item decimo saeculo scripto, qui ut in reliquis omnibus, quae in eo codice scripta sunt, ita in hoc libro prorsus cum Palatino consentit. praeterea quaedam ex eodem libro excerpta et Servii nomine inscripta sunt in codice Sangermanensi 1180 saec. IX. Basileensem editionem expressit Putschius, qui novae libri formae p. 1799—1810 editae subiecit veterem plurimis libris manu scriptis et olim impressis propagatam p. 1810—1816. atque ad hanc solam vulgarem libri formam pertinet, quod Servii librum 'ex libris Bongarsii emendatum' esse scribit. nam in ea codice Bernensi 432 saeculo decimo scripto usus est. post Putschium hunc librum, eum dico, qui apud illum secundo loco positus est, Vindobonenses analectorum grammaticorum editores ediderunt p. 489 sqq. qua editione adhibito Bobiensi codice ita emendatio libri provecta est, ut pauca addenda essent. itaque ad Bobiensem codicem, cuius scripturam ex Vindobonensi editione petivi, adsumpsi Frisingensem, cuius item integra discrepantia exhibita est; ex interpolatis codicibus et editionibus ea quae maxime memorabilia videbantur adscripti. alterum autem librum, qui ex Palatino codice editus est, quoniam a Servio alienus est, alii loco relinquendum existimavi.

Libri de centum metris codices antiquissimi sunt tres, Neapolitanus bibliothecae olim Borbonicae IV A 8, Parisinus 7530, Santenianus, nunc Berolinensis 66. in Neapolitano codice, de quo in praefatione primi voluminis dictum est, Servii liber cum arte grammatica Charisii coniunctus est f. 38 et 36. sed lacunis membranarum, de quibus dixi l. c. p. XI sq., cum et prioris schedae dimidia fere pars abseisa et in posteriore aliquot locis scriptura deleta esset, prima libri pars usque ad 460, 3 *Lyaeus advenit* praeter pauca, quae in laciniis membranarum relicta sunt, prorsus periiit, in extrema autem parte post 465, 13 *de asclepiadio* quaedam exciderunt. Par-

sinus codex, in quo hic liber, sicut supra p. XLI indicatum est, legitur f. 31—35, ex bono quidem et integro fonte derivatus, sed multis librarij oribus corruptus est. nam non solum in singulis verbis multa neglegenter scripta vel omissa sunt, sed etiam aliqua pars libri 465, 25 *de miuro* — 467, 5 *congruit membranis*, ut videtur, in archetypo perturbatis post 464, 19 *trimetro catalecticō* transposita est. Santenianus codex, de quo dictum est p. XXXII, omissa extrema parte libri, quae est de dispersis metris, ea quae antecedunt exhibit p. 223—231. metra ionica a minore autem 464, 12—26 et in hoc et in Parisino et in reliquis omnibus codicibus, quos vidi, praeter unum Neapolitanum ante ionica a maiore 464, 1—11 conlocata sunt. sequitur magnus numerus codicum post nonum saeculum scriptorum, in quibus vetus libri forma cum neglegentia libriorum tum licentia grammaticorum magis corrupta est. qui codices quamquam ad priscam scripturam cognoscendam nullam auctoritatem habent, tamen, quo certius de varia libri inscriptione, qua olim ferebatur, constet, exempli causa quosdam ex his et antiquissimos enumerabo. codex Darmstadiensis 1283, olim Coloniensis 83, nono saeculo vel ineunte decimo scriptus *in nomine dei summi incipit ars mauri seruui grām de centmetris.* Clarissimo albino seruus grammaticus salutem — *exsoluat.* mauri grammatici seruui explanationum de centum metris libellus feliciter explicit amen deo gratias. codex Valentinianus N. 5. 1 nono saeculo scriptus, *incipit ars marii seruui grammatici de centum metris in atni heroys nomine.* Carissimo albino — *exsoluant.* mauri seruui grammatici de centum metris explanation feliciter amen. codex Bernensis 207 saec. X, olim Bongarsii, *incipit martis eruli grammatici.* Licet audacter 457, 1 — *dulcisonoram* 467, 17: huius scripturam exhibuit Streuberus Philol. vol. III p. 371 sqq. codex Parisinus 7730 saec. X, seruus honoratus albino suo salutem — *exsoluat.* marii seruui honorati grammatici centimetrum explicit. codex Parisinus 7491 saec. X, *incipit marii seruui grammatici de centum metris Clarissimo albino — exsoluat.* marii seruui grammatici explicit de centimetrī feliciter. codex Leidensis bibl. publ. 135 saec. X *incipit liber maurii seruui grammatici de centum metrorum generibus.* Clarissimo albino — *exsoluat.* explibellus de centimetro ad albinum seruui grammatici.

Veteres editiones, cum non solum ex interpolatis codicibus exprimerentur, sed etiam usui scholarum destinarentur, librum vehementer mutatum et ab ea forma, qua in antiquissimis codicibus scriptus est, deflexum exhibuerunt. editus autem est cum libro de finalibus primum Mediolani a. 1473, deinde Callii a. 1476, postea saepe una cum libris a doctis eius aetatis hominibus de simili arguento scriptis, in Italia cum Nicolai Perotti de generibus metrorum et cum Maturantii de conponendis carminibus libro, in Germania eum

Bebelii arte versificandi. antiquiore libri formam primus restituere studuit Putschius Bongarsianis libris adiutus, ut dicit, ‘ars de centum metris ex libris Bongarsii plurimis locis aucta et emendata’. plura emendavit Laurentius Santenius, qui codicibus manu scriptis et veteribus editionibus exhibitis emendatum libri textum paucis coniecturis in margine additis edidit a. 1788.* quaque nec optimis usus est codicibus et nimium tribuit veteribus editionibus, quarum nulla auctoritas est. post hunc nihil novi attulit Francisci Nicolai Kleinii editio in scriptione scholastica Confluentibus a. 1824 exhibita, ‘Mauri Servii grammatici ars de centum metris e codice vetere correcta’. nam quamquam Darmstadiensi codice, quem supra indicavi, usus est, tamen neque codex interpolatione vacat, sicut illi visum est, neque ipse ad eius auctoritatem librum Servii exegit, sed Santenii recensionem secutus discrepantiam codicis et scripturas veterum editionum in adnotatione subiecit, eaque ita disposita, ut saepe intellegi nequeat, quid in codice scriptum sit. Santenii recensionem repetiit etiam Gaisfordius in scriptoribus Latinis rei metricae Oxonii a. 1837 additis variis scripturis cum veterum editionum tum duorum codicum Bodleianorum.

In tanta igitur librorum manu scriptorum et olim impressorum diversitate facilis fuit genuinam antiquissimorum codicum scripturam restituere, quam quid postea interpolatione grammaticorum inventum sit ante oculos ponere. nam Neapolitanus codex ita reliquos omnes bonitate scripturae antecellit, ut, ubi eius auctoritate uti licet, unus fere ad veram scripturam constituendam sufficiat. in iis autem quae in illo perierunt, vel si quando librarius peccavit, satis firmum praesidium paratum est Parisino et Santeniano codice, neque quidquam quod fide dignum sit ex reliquis accedit. sed propter veterem auctoritatem interpolatorum exemplarium, quibus olim omnes usi sunt, ne horum quidem scriptura prorsus videbatur omitti posse. quare praeter antiquissimorum codicum discrepantiam, quae integra exhibita est, veterum editionum scripturam, ubi opus videbatur, indicavi, ut intellegeretur, quo modo haec olim scripta ferrentur; pauca etiam ex Darmstadiensi codice et ex Laurentiano 47, 8 quinto decimo saeculo scripto, quo genere librorum antiquissimi editores usi sunt, adscripsi.

Libro de centum metris subiei libellum de metris Horatianis ipsum quoque Servii nomine inscriptum, qui ex codice Parisino 7530 f. 35—38 nunc primum editus est. neque ulla eius libri memoria

*) Marii Servii Honorati centimetrum ex vetustissimis exemplaribus correctum. Lugduni Batavorum apud S. et L. Luchtmans CIOOCCLXXXVIII. a Santenio paratam esse editionem adparet ex notis Santenii et Lenepii in Terentianum Maurum p. 287 et 488.

praeter unum codicem extat. quamquam autem in ea versatur materia, quae et per se levis et saepe a grammaticis tractata sit, tamen propter nomen Servii et propter rationem tractandi ab ea qua alii usi sunt diversa non indignus esse visus est qui ederetur.

Sergii commentarius de littera de syllaba, de pedibus de accentibus de distinctione in codice Bobiensi, nunc Windobonensi 16, f. 42—44 et in Frisingensi 81 f. 76—81 legitur. sed praeter hos multi sunt codices, in quibus vel totus liber vel aliquae partes eius scriptae sunt. ex quibus videntur commemorandi esse hi. codex Parisinus 7491 saec. X *incipit commentarium CEPHΓII ΔΕ ΛΙΤΤΕΠΙC. Littera dicta est — troie. finit de accentibus de ultimis syllabis comīs ppos atque interieciōnī. Coniunctiones fere omnes corripiuntur sed quae a uel i terminantur excepto ita — et cetera similiter uel circumflexum in ultimo accentum. finit.* codex Parisinus 7520 saec. X *incipit commentarium sergii (corr. seregii) de litteris. Littera dicta est — in ultimo sumunt accentum.* codex Parisinus 7559 saec. X *incipit commentarium seregii. de litteris. Littera dicta est — troie. incipit de distinctione sive praepositione atque interiectione. Coniunctiones fere omnes — in ultimo sumunt accentum.* codex Bernensis 432 saec. X *incipit commentarium seregii de litteris. Littera dicta est — troiae. de ultimis syllabis comīs ppōt adque interiect. Coniunctiones fere omnes — in ultimo sumunt accentum. finit.* nam in his omnibus codicibus brevis commentarius de ultimis syllabis coniunctionum praepositionum interiectionum ei qui est in fine libelli Servii de finalibus similis adiectus est. codex Leidensis Voss. 37. 8 saec. X, *incipit commentarium sergii (corr. al. man. seruī) de litteris. Littera dicta est — troiae. de soloecismo. Soloecismus quid est etc. sequitur commentarius de soloecismo, de tropis, de metaplasmis: cf. vol. I praef. p. XXIII. prima libri pars scripta est in codice Sangallensi 876 saec. IX p. 98 expositio artium donati. Littera dicta est — p. 104 item ut procelematicus quattuor syllabas et quattuor tempora (480, 11). de barbarismo: sequitur Donati pars de barbarismo et ceteris vitiis et virtutibus orationis. extrema pars libri legitur in codice Parisino 7530 f. 40. 41.*

Eadem ratione, qua in libris manu scriptis vulgo scriptus est, Sergii liber primum editus esse videtur in editione Mediolanensi a. 1473 supra p. XLIV indicata. sed quia eadem artis grammaticae elementa, quae in hoc libro tractantur, in prima parte artis maioris Donati, quam partem tum vulgo primam editionem dicebant, exposta sunt, Ianus Parrhasius (nam is eius rei auctor extitisse videtur) in editione Mediolanensi Probi sic inscriptum librum exhibuit, ‘Sergii in Donati artem primam commentaria’. deinde Servii nomen induxit Ioachimus Camerarius, qui eam libri partem, quae est de pedibus et de accentibus, cum Mario Victorino Tubingae a. 1537 edi-

dit sic inscriptam, ‘Servii Honorati de pedibus versuum libellus’. postea Putschius rationem a Parrhasio institutam secutus cum Servii commentario in secundam editionem Donati de octo partibus orationis, qui commentarius ipse quoque tum vulgo Sergii nomine inscriptus ferebatur, ita hunc librum coniunxit, ut hunc ‘Sergii grammatici in primam Donati editionem commentarium’, illum ‘Sergii grammatici in secundam Donati editionem commentaria’ inscriberet. denique eodem titulo recepto Vindobonenses analectorum grammaticorum editores librum Sergii ad fidem codicis Bobiensis emendatum adhibito etiam codice Vindobonensi 7520, qui quinto decimo saeculo scriptus est, ediderunt. ego in hoc libello recensendo easdem rationes secutus sum, quibus in libro Servii de finalibus me usum esse antea dixi. nam summam auctoritatem in hoc quoque libro habet Bobiensis codex, cuius scripturam ex Vindobonensi editione petivi. ad hunc in aliqua parte libri codex Parisinus 7530 proxime accedit. praeter hos fide dignus esse visus est Frisingensis, qui ita cum illis consentit, ut his tribus codicibus antiquissima libri forma exhibeat. eorum igitur integra scriptura proposita est. quamquam in Bobiensi codice laceratis membranis quaedam in initio libri ita deleta sunt, ut non satis certo constet, quid scriptum fuerit. quare, ubi de scriptura videbatur dubitari posse, lacunam esse monui. reliqui autem codices, quorum mihi usus patebat, et exempla olim impressa inventis recentiorum grammaticorum depravata sunt. itaque quae ex his adscripti non tam ad veterem scripturam inveniendam quam ad cognoscendas interpolationes et coniecturas posterioris aetatis pertinere volui.

Explanationum in artem Donati libri duo ex codice antiquissimo, qui est in bibliotheca monasterii S. Pauli in valle Lavantina in Carinthia siti numero insignitus 24, editi sunt. huius codicis copiam mihi fecit Martinus Hertzius tum, cum ad illum, sicut in praefatione Prisciani gramm. Lat. vol. II p. XI narravit, Berlinum liberaliter missus erat. est autem in membranis forma maxima paginis bifariam divisus scripturae genere eo, quod vulgo Longobar dicum dicunt, scriptus et ex tribus fasciculis membranarum compositus. ex quibus fasciculis primus f. 1—20, qui mihi paulo antiquior esse visus est, quam duo qui sequuntur, ita ut hunc octavo, illos nono saeculo tribuerem, excerpta Pompeii grammatici continet, quorum principium editum est anal. gramm. Vindob. p. 510. in secundo fasciculo f. 21—42 commentarius recentioris cuiusdam grammatici in Donatum scriptus est tertius f. 43—75 hunc librum, de quo nunc agitur, continet ita, f. 43* (nam prior pagina vacua relicta est) *incipit tractatus seruui in donati libr.* *Plerique artis grammaticae tatores* (486, 1) — f. 54 *finit feliciter commentatus de octo seruui partibus*

grammatici f. 54* *Explanatio litterae inc.*, ubi alia sed ipsa quoque antiqua manu nomen *sergius* superscriptum est, *Littera dicta est quasi legitera* (518, 31) — f. 75 *amicas*: cf. p. 565. sequitur liber Coronati scholastici de ultimis syllabis partium orationis, ut videtur, ex quo pauca de nomine et pronomine cum epistula scriptoris relictam sunt. haec in extrema pagina scriptura paulum diversa ab iis quae praecedunt scripta sunt ita, *expliciunt finiales sergiū incipiunt coronati scholastici*. *Domino eruditissimo peritissimorum atque industri fratri luxorio coronatus*. *Cum considerarem temporis nostri lectores etc. praeter Lavantinum codicem unum extare novi, qui totum librum, sicut in illo scriptus est, continet, Oxoniensem collegii Mariae Magdalenaæ n. 64 membranaceum quinto decimo saeculo scriptum, quem breviter descriptsit Coxius in catalogo codicum manu scriptorum, qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie asservantur, coll. Mar. Magd. cod. 64. discrepantium scripturae in ea parte, quae est de accentibus, intercedente Halmio liberaliter mecum communicavit R. P. Smith, bibliothecae Bodleianae custos. sed prima pars libri, quae ad minorrem artem de octo partibus orationis pertinet, scripta est in codice Santeniano supra p. XXXII descripto p. 280—326 et cum excerptis quibusdam ex commentario maioris artis in Frisingensi f. 27—62, de quo dictum est p. XLIV. his similis est Bernensis 207 saeculo decimo scriptus, *incipiunt prime expositiones sergiū de prioribus donati grammatici urbis romae*. *Oratio est oris ratio id est oris eloquio* — de interiectione dolorem vel laetitiam proferuntur, quamquam in eo multa mutata et in breviorem formam redacta sunt. ad eandem partem pertinent duo codices Vaticani chartacei saec. XV 1491, *Servius Nicanthensis*. *Oratio dicitur elocutio* — de interiectione. contulit semen, et 1492, *incipit Ars Donati grammatici in compendium redacta semel postremoque rursus redacta in compendiolum et primo de oratione*. *Ratio dicitur elocutio quasi oris ratio* — et quicquid uoluero erit conpositae figurae. sed potius omnia erunt composita (495, 15). *Compendium Servii grammatici ex grammatica donati finit feliciter*: in initio commentarii manu recentiore adscripta sunt haec, *in quodam libro hic libellus ascribebatur Sergio et procedit tamquam expositorum in prima arte donati. flaminius (ut mihi relatum fuit) dicebat Sergium primam editionem donati etiam exposuisse*. denique initium libri scriptum est in codice Sangermanensi 1180 saec. IX f. 63 *Plerique artis grammaticae latores* — f. 64* *expressimus* (489, 19).*

Prima pars libri de octo partibus orationis ex codice Santeniano primum edita est a Friderico Lindemann cum Pompeii commentario in Donatum Berolini a. 1820. postea analectorum grammaticorum editores Vindobonenses et praefationem libri in Santeniano codice omissam et commentarium de accentibus ex Lavantino codice edi-

derunt. eiusdem commentarii de accentibus aliquam partem ex Oxoniensi codice olim ediderat Wasius, senarius sive de legibus et licentia veterum poetarum Oxonii a. 1687 p. 62, quamquam is plurima sua coniectura mutaverat. reliqua, quae adhuc edita nondum erant, ex Lavantino codice nunc primum exhibita sunt. nam in magna parte rerum tritissimarum, quae ex infimae aetatis disciplina petitae sunt, tamen bonis et antiquis auctoribus usum esse scriptorem cum observationes prisci sermonis non paucae tum fragmenta quaedam veterum scriptorum adhuc ignota probant, propter quae liber hac cura non indignus esse visus est. in quo illud non puto molestum esse, quod non omnia, sicut in codice scripta sunt, edidi, sed quaedam, quae aut prorsus inutilia videbantur aut inepte repetita erant, omisi. per totum librum autem fidem Lavantini codicis ita secutus sum, ut huius unius scriptura integra exhiberetur. in prima parte, quae in Frisingensi et in Santeniano codice scripta est, cum horum librorum scriptura a Lavantino codice saepe discrepet, omnem eam discrepantiam proponere inutile erat, sed ea quae rectius in illis scripta erant vel memorabilia esse videbantur adscripta sunt. et de Santeniano quidem codice praeter paucos locos, in quibus ipse librum inspexi, editioni Lindemannii fidem habui. etiamsi enim multa non satis accurate in illa expressa sunt, tamen, quoniam non multum auctoritatis tribuendum est codici neglegenter scripto, praesertim in tam exili materia, quae in hac parte tractatur, non opus esse videbatur errores Lindemannii codice iterum excusso corrigere. praeterea in initio libri excerptis Sangermanensibus, quae cum Lavantino codice plerumque consentiunt, usus sum. in commentario de accentibus autem integrum scripturam codicis Oxoniensis exhibui, ut in ea certe parte, quae singulari cura in primis digna est, unius codicis fides alio testimonio firmaretur et exemplo constaret emendationem eorum quae in Lavantino codice corrupta sunt non magno opere adiuvari Oxoniensi codice, quippe qui tam accurate cum illo consentiat, ut, quamquam ex eo ipso descriptus non est, tamen eiusdem archetypi scripturam referat.

Ea quae de idiomatibus casuum et generum in fine voluminis edita sunt partim ex codice Parisino 7530 f. 41—48 petita sunt, partim ex Neapolitano Charisii codice, in quo quem ad modum haec scripta sint indicatum est vol. I praef. p. X. sed quae ex Neapolitano codice edidi olim a me, cum codicem tractabam, propter brevitatem temporis omissa amicitiae Georgii Thilonis, qui haec me rogante descripsit, debeo. sequuntur autem in codice indices quidam verborum, sicut dictum est l. c. p. XI, qui cum et mihi olim et postea Thiloni minus digni visi essent qui describerentur, nunc omittendi erant. utriusque codicis igitur scripturam in iis quae

edita sunt integrum exhibui, nisi quod in Graecis vocabulis eam discrepantiam, quae non ex diversitate aliqua sententiae vel errore librarii profecta est, sed ad rationem scribendi vel pronuntiandi pertinet, omisi, ex quo genere sunt haec, quod saepe o pro ω scriptum est, ut θοραξ pro θῶραξ, ει pro αι vel η, ut αξιονμε τιθειη pro ἀξιοῦμαι τίθημι, ι pro ει, ut φιδομαι υπατια pro φείδομαι υπατεῖα, vel contra ει pro ι, ut χοημασειν pro χοήμασιν, et ι pro υ, ut θοριβος pro θόρυβος, et quod ν pro μ vel γ positum est in talibus, ενφε-
ρης pro ἐμφερής, ελενχος pro ἔλεγχος.

Restat ut paucis explicetur, quam auctoritatem in his libris, de quibus modo dictum est, nomina quibus inscripti sunt Servii vel Sergii habeant. Servium igitur grammaticum Q. Aurelio Symmacho aequalem, sed aliquot annis iuniorem a Macrobo in Saturnaliorum libris induci constat: cf. Ian proleg. in Macrobo. p. XXIX. neque videtur dubitari posse quin ad hunc et commentarius in Vergilii carmina et libri de arte grammatica hoc nomine inscripti referendi sint, sicut post disputationes Ioannis Seldeni de synedr. Ebr. I, 10 (opp. omn. vol. I, 2 p. 965) et Andreae Bosii de pontificatu max. imper. Rom. IV, 4 (Graev. thes. antiq. Rom. t. V p. 293) nunc vulgo creditur. nam non modo egregia artis grammaticae doctrina Servium quamvis adulescentem ea aetate floruisse dicit Macrobius I 2, 15. 24, 8; 20. VII 11, sed etiam de grammaticis quaestionibus, maxime de elocutione Vergilii, docte disputantem eum facit I 4, 4. II 2, 12. VI 6 sqq. sed cum postea grammatici, apud quos magna erat Servii auctoritas, ea quae scripta reliquerat, quo aptiora fierent ad suae aetatis usum, mutarent vel alia, quae ab illo omnino scripta non erant, adderent et supponerent, tam multa huic grammatico tributa sunt, ut iam non quae ipse scripserat, sed quae posterior aetas ei tribuerat hoc nomine inscripta ferrentur. his studiis autem et frequenti librorum usu etiam nomen grammatici videtur corruptum esse, ut pro vetere Servii nomine mox Sergius vel Seregius diceretur. nam ita haec nomina et in codicibus, quos supra enumeravi, et in commentariis grammaticorum, qui libris Servii vel Sergii utebantur, inter se coniuncta et mixta sunt, ut, quamvis in maiore parte librorum constantem usum deprehendere liceat, tamen certo discrimine, quasi duo grammatici diversis nominibus appellati fuerint, separari nequeant. quare ne nunc quidem ad unum nomen omnia revocari possunt, sed in uno quoque libro ut optimorum codicum fide nomen grammatici traditum est, ita scriptum reliqui. sed iam de singulis libris videamus.

Itaque vetus grammatici nomen plenius quam in reliquis libris scriptum est in libro de centum metris, qui in plurimis codicibus atque in ipso omnium optimo et antiquissimo Neapolitano Mario Servio

tribuitur; in aliis Honorati nomen additum, in aliis pro Mario Maurus dictus est. et Honorati quidem nomen aliis Servii libris confirmatur; de Mario et Mauro quoniam in commentario Vergiliano quoque eadem librorum manu scriptorum discrepancia est, neque mihi constat, utrum nomen genuinum sit, optimi codicis auctoritatem sequi non dubitavi. atque hunc ipsum esse Servium illum, quem Macrobius loquentem facit, nomine Albini, ad quem liber scriptus est, indicari putaverunt Seldenus et Bosius l. c. nam eum non diversum esse voluerunt a Caecina Albino, quem Macrobius Sat. I 2, 15 cum Servio venientem et sermonum illorum participem inducit. in quo illud non animadverterunt, si modo recte utriusque rationes Macrobius descripsit, de ipso Caecina Albino cogitari non posse, propterea quod is maior natu fuit quam Servius, cum liber de centum metris ad Albinum puerum vel adolescentem scriptus sit. sed quia patrem et avum Albini sui laude doctrinae floruisse Servius scribit, relinquitur ut ad filium vel nepotem Caecinae Albini scriptus esse liber dicatur. alius de arte metrica liber, qui de metris Horatianis ad Fortunatianum scriptus est, in Parisino codice, ex quo eum librum nunc primum edidi, Servio tribuitur. in eodem codice autem post illum librum brevior de codem argumento commentarius subscripto Servii nomine f. 40 legitur. qui cum nihil novi contineat neque omnia Horatii carmina complectatur, a me editus non est. in utroque igitur libro quae sit auctoritas nominis Servii, non satis compertum est.

Commentarium in Donatum, quo Servius primus omnium celeberrimam antiquioris grammatici artem, ut videtur, exposuerat, et Priscianus adscripto nomine Servii citavit instit. I p. 8, 15 conl. Serv. p. 422, 15, et grammatici, qui post eum in Donati libro interpretando operam conlocaverunt, saepe adhibuerunt. nam multa, quae ab illo scripta erant, cum apta esse viderentur ad pracepta Donati explicanda et supplenda, postea in alias libros, qui in eodem arguento versabantur, translata sunt. ex hoc genere sunt duo libri explanationum in Donatum ex Lavantino codice editi, in quibus utraque Donati ars ita exposita est, ut eorum quae Servius scripserat, maxime in minore arte, ratio haberetur. et cum pleraque non nominato auctore recepta sint, tum in iis quae Servius praecepsit Donati addiderat p. 408, 36 ipsius mentio facta est p. 496, 26 *haec sunt quae Donatus in prima parte artium tractavit; haec magister Servius extrinsecus dictavit.* praeterea commentarius de ultimis syllabis, is quem Sergii nomine inscriptum in duobus codicibus superesse dixi p. XLV, receptus est p. 512, 12 et 562, 25. hinc videtur factum esse ut ille liber, quamvis a vetere Servii commentario prorsus diversus esset, tamen Servii vel Sergii nomen traheret. enimvero de Servio et Sergio non in hoc libro tantum codices discrepant, sed eadem nominis

discrepantia est in ipso Parisino codice, ex quo commentarium Servii, qui quidem nunc superest, edidi, siquidem prima eius commentarii pars inscripta est pars Sergii f. 156, in reliquis Servii nomen servatum est f. 171 et 183. recentiores autem grammatici, siquid, quod ad hos commentarios vario modo mutatos referri possit, in libros ex antiquioribus grammaticis collectos, quales multi in codicibus leguntur, receperunt, Sergii vel Seregi nomen praescribere solent.

Libellum de finalibus quoque a Donati paeceptis profectum esse ipse scriptor significavit p. 449, 6. nam quae in Donati arte breviter indicata, mox in commentariis ad eam scriptis uberior explicata erant, hic in compendium redacta sunt. nomen auctoris autem non solum in codicibus constanter scriptum est Servius Honoratus, nisi quod in uno Emmeramo etiam Marii nomen additum est, sed etiam confirmatur a grammaticis, qui in iis quae ex hoc libro descripserunt vel Servii vel Honorati nomine utuntur. Sergii enim nomen non legitur nisi in commentario ad Basiliū scripto, qui Servii Honorati libro ex parte quidem similis, sed tamen satis ab illo diversus est. hinc intellegitur, quid iudicandum sit de Osanni sententia, qui in symbol. litter. vol. II p. 378 utrumque librum a Servio scriptum esse contendit. etenim quod ne codicum quidem auctoritate commendatur, id ille incertis argumentis defendere conatus est. immo Sergii etiam nomen, ut levem auctoritatem in isto libro habet, ita non ex antiquiore tempore propagatum, sed infima aetate una cum epistula ex Servii Honorati libello petita videtur additum esse. contra liber de littera de syllaba de pedibus de accentibus de distinctione, qui ipse quoque Donati doctrinam sequitur et cum Servii vel Sergii commentariis plerumque consentit, et in codicibus et in excerptis grammaticorum, in quae multa ex eo libro recepta sunt, constanter Sergio vel Seregio tribuitur. quare haud scio an haec sit eius nominis origo, quod ea quae in vetere Servii commentario de eodem arguento scripta erant postea in hanc libelli formam, quae nunc est, redacta sunt.*)

*) Postquam nomen Sergii iis quae de elementis artis grammaticae in hoc libello disputata sunt celebrari coepit, infimae aetatis grammatici ita eo nomine abusi sunt, ut suis commentariis, quos Sergii libello exhibito de iisdem rebus composuerant, nomen grammatici praescriberent. cuius generis commentarius de littera de syllabis de accentu de pedibus legitur in codice Vaticano bibliothecae Reginensis 1587 saec. X, *incipit Sergii de arte grammatica. Ars grammatica est institutio sermonis*, et huic similis de littera in codice Vindobonensi 16, olim Bobiensi, eodem modo inscriptus, qui editus est anal. gramm. Vindob. p. 197. denique in codice Leidensi bibl. publ. 135 saec. X disputatio quaedam ineptiarum plena de Latinis litteris cum Graecis et Hebraicis comparatis scripta est ita, *in nomine dei summi incipit ars Sergii grammatici. Triplices nungulis bithaeriae seu duplices latine peplices seu quanplices seu triplices duplicesque bitheriae sqq.*

Denique excerpta de idiomatibus casuum et generum a grammaticis Servio adscripta esse duae subscriptiones codicis Parisini f. 46 (p. 572, 10) *Servii grammatici maxima et antiquae Romae* et f. 49 (p. XLI) *explicit libellum Servii grammatici* indicare videntur. quamquam ex rationibus illius codicis non satis certo adparet, quo nomen grammatici pertineat. et quoniam hoc idiomatum genus iam magis ad consuetudinem glossariorum, quibus Latina vocabula adpositis Graecis interpretari solebant grammatici, quam ad studia eorum qui artibus scribendis operam dabant pertinet, praetermittendum non est ad glossas quoque nomen Servii translatum esse. de quo Franciscus Oehlerus mus. Rhen. noviss. t. XVIII (a. 1863) p. 253 sqq. editis aliquot glossis, quae Servii nomine inscriptae sunt, disputavit.

Scripsi Erlangae mense Maio anni MDCCCLXIV.

P R O B I
C A T H O L I C A.

B codex Bobiensis, nunc Vindobonensis 16

p excerpta codicis Parisini 7520

s editio princeps a Iano Parrhasio facta Vicetiae a. 1509

DE CATHOLICIS PROBI.

p. 1439-41 P.

p. 101. 2 L.

Quoniam instituta artium sufficienter tractavimus, nunc de catholicis nominum || verborumque rationibus doceamus.

Quidam sic esse nominum declinationes numero quinque voluerunt, sicut verborum coniugationes tres, et omnem declinationem ex genetivo casu numeri singularis posse cognosci. et primae quidem declinationis genetivum singularem ae diphthongo terminant generis masculini et feminini, ut hic poeta huius poetae, haec Musa huius Musae. nam prima declinatio neutrum nomen non habet, id est ae diphthongo genetivus singularis terminatus generis neutri non invenitur, exceptis quibusdam generis omnis, ut hic et 10 haec || et hoc verna, hic et haec et hoc advena. dicimus enim verna puer, verna puella, verna mancipium. lectum est et unum hac declinatione nomen generis neutri apud Sallustium, 'et dextrum flumen Turia', huius Turiae. nam e sola sive correpta sive producta nullius generis casus genetivus reperitur terminatus, nisi antique, ut Vergilius

15

libra die somnique pares ubi fecerit horas,

et Sallustius 'dubitavit acie pars'. secundae declinationis genetivus singularis i littera terminatur in omni genere, ut hic Plautus huius Plauti, haec fraxinus huius fraxini, hoc bellum huius belli. | tertiae declinationis genetivus singularis is syllaba terminatur in omni genere, hic orator huius 20 oratoris, haec virgo huius virginis, hoc carmen huius carminis. quarta declinatio genetivum singularem us syllaba terminat in genere masculino et feminino, ut hic fluctus huius fluctus, haec manus huius manus. nam generis neutri genetivus singularis quartae declinationis u producta terminatur, ut hoc cornu huius cornu, quoniam genetivus singularis us syllaba 25 terminatus in genere neutro numquam reperitur. quintae declinationis genetivus singularis ei separatis terminatur et regit genus tantum modo femininum, ut haec species huius speciei, excepto uno communi duum

1 DE CATHOLICIS PROBI *B* PROBI Grammatici Catholica § M. VALERII PROBI RAMMATICARVM INSTITUTIONVM LIBER II. Qui est de Catholicis nominum et verborum *Putschius*

2 tractanminus § tractabimus *B* 10 ut om. *B*, add. p. 13 apud Sallustium in II historiarum *Priscianus* p. 641. 680: cf. *infra* p. 1445 turia huius turiae p. Thuria huius Thuriae § et, ut videtur, *B* 15 Vergilius] *georg.* I 208 17 Sallustius] in historiis libro I *Priscianus* p. 781 et *Servius in Verg. georg.* l. c. aciae *B* 24 producta corr. producto *B*

p. 1441. 42 P.

p. 102. 3 L.

generum, masculini et feminini, hic et haec dies huius diei. e autem,
quae ante i est in genetivo, et producitur et corripitur: tunc producitur,
cum nominativus singularis es pura producta syllaba terminatur, ut haec
series huius seriei; tunc corripitur, cum es syllaba habet ante se aliquam
5 consonantem pariter copulatam, ut fides fidei, res rei, spes spei.

Prima declinatio dativum singularem similem genetivo faciat necesse
est ae diphthongo terminatum, huic poetae, accusativum am, hunc poetam,
vocativum a, o poeta, ablativum a, ab hoc poeta, nominativum et vocativum
pluralem ae diphthongo, hi o poetae, genetivum rum, horum poetarum,
10 dativum et ablativum is, his et ab his poetis, accusativum as, hos poetas.
secunda declinatio dativum et ablativum singularem o terminat in omni
genere, huic et ab hoc grammatico, huic et ab hac fraxino, huic et ab
hoc regno; accusativum um, hunc grammaticum, hanc fraxinum, hoc
regnum; vocativum generis quidem masculini aut e correpta aut i, ut
15 o magne, o Salusti. invenies antiquitus et us syllaba terminatum vocati-
vum sin||gularem secundae declinationis, ut Vergilius

corniger Hesperidum fluvius

pro fluvie. feminini generis secundae declinationis vocativus singularis
semper e correpto terminatur, ut o fraxine, neutri um, ut o regnum.
20 nominativum et vocativum pluralem generis masculini et feminini i facit se-
cunda declinatio, hi et o magistri, hae et o fraxini, neutri a, haec et o regna;
genetivum in omni genere rum, harum fraxinorum; dativum et ablativum
is in omni genere, his et ab his magistris fraxinis regnis; accusativum
generis masculini et feminini os, hos grammaticos fraxinos, neutri vero a,
25 haec regna. tertiae declinationis dativus singularis in omni genere i fini-
tur, huic sacerdoti, huic carmini; accusativus generis quidem masculini et
feminini em, hunc et hanc sacerdotem, neutri vero similis erit nominativo
et vocativo, hoc carmen. vocativus generis omnis similis erit nominativo,
o sacerdos, o carmen. ablativus in genere masculino vel feminino aut e
30 correpta terminabitur, ut ab hoc et ab hac sacerdote, aut i, ut ab hoc et
ab hac agili; in genere neutro semper e correpto, ut ab hoc carmine, ab
hoc suave. nominativum accusativum et vocativum plurales generis mascu-
lini et feminini es producta syllaba terminabit tertia declinatio, hi et hae,
hos et has et o sacerdotes, interdum accusativum is, ut hos et has agilis;
35 neutri vero a, ut haec et o carmina: genetivum in omni genere um, horum
et harum sacerdotum, horum carminum, dativum et ablativum in omni
genere bus, his et ab his sacerdotibus. quarta declinatio dativum singula-

7 post huic poetae superscriptum est huic musae, item post hunc poetam superscriptum hanc musam in B 8 a ab hoc poeta sed producto, ab hac fortuna nominativum B a sed producto ab hoc poeta ab hac fortuna. nominativum 5 10 is om. B

as om. B 14 post aut i in B superscripta sunt haec, uel similem nominativum, item post Salusti in margine adscripta haec, o puer feminini semper e correpto o fraxine neutri um o bellum 16 Vergilius] Aen. VIII 77 21 declinatione B
hae om. B 33 terminatur corr. terminauit B

p. 1412—14 P.

p. 103. 4 L.

rem generis masculini et feminini ut separatis faciet, huic senatui, huic manui, neutri u sola, huic cornu; accusativum generis masculini et feminini um, hunc senatum, hanc manum, neutri u, hoc cornu. vocativum in omni genere similem faciet nominativo, o sena tus, o manus, o cornu. ablativum u terminabit in omni genere, ab hoc senatu, ab hac manu, ab hoc cornu. nominativum accusativum et vocativum plurales in genere masculino et feminino us syllaba terminabit, ut hi et hae, hos et has et o senatus manus, neutri vero a, haec o cornua; genetivum in omni genere um, horum senatum, barum manuum, horum cornuum; dativum et ablativum in omni genere bus, ut ab his senatibus manibus cornibus. 10 quintaes declinationis dativus singularis similis erit genetivo ei separatis aut producto aut correpto e ante i, huic speciei, huic rei; accusativus em, hanc speciem; vocativus similis erit nominativo, o species; ablativus e producto, ab hac specie. unde dies genere feminino declinanda est, quoniam nullum nomen Latinum invenitur generis masculini ablativo singulari 15 e producto terminatum. nominativus accusativus plurales similes erunt nominativo singulari et es terminabuntur, hae et has et o species. genetivus indifferenter et rum et um accipiet, harum specierum vel specieum; dativus et ablativus bus, his et ab his speciebus.

Ergo quoniam genetivo singulari reperto facilissime omnium declinatione- 20 num nomina declinantur, docendum est, qualis nominativus qualem faciet genetivum. tractemus igitur per singulas litteras vel syllabas nominativum singularem, ex quo genetivus trahitur, quo cognito utriusque numeri casus facilissime declinabuntur. sed ante de nominativo quinque declinationum breviter tractemus, quibus litteris vel syllabis vel modis una quaeque de- 25 clinatio nominativum terminat singularem. primae declinationis nominativus singularis fit modis tribus, a, as, es producta, poeta poetae, Aeneas Aeneae, Anchises Anchisae. secundae declinationis nominativus singularis fit modis quinque, um er ir eus || us, regnum regni, puer pueri, vir viri, magnus magni, Tydeus Tydei. tertiae declinationis nominativus singularis fit modis 30 quadraginta uno, a, e, o correpta, o producta, e, t, al, el, il, o producta, ul, an producta, en correpta, en producta, on correpta, on producta, ar, er correpta, er producta, or, ur, as, es correpta, es producta, is, os correpta, os producta, us correpta, us producta, ax, ex correpta, ex producta, ix,

17 nominativo] et vocativo *superscriptum* est in B 18 accipient B 21 faciat s 22 per *superscriptum* est in B 24 declinantur corr. declinabuntur B

27 a. as. es. producta B 28 modis sex er ir ur us eus um ut puer pueri uir uiri satur saturi magnus magni tydeus tydei regnum regni p et Putschius 29 um eus ir us er B 31 fortasse modis quadraginta duobus, nam tot adscripta sunt exempla

a.e correpta o e (deleta c littera) t al B : a correpta e producto e correpto o cor o producto t al el il ul an en correpta en producta on correpta on producta ar er correpta er producta or ur as es correpta es producta is os correpta os producta us correpta us producta ax ex ix ox coꝝ ox produc ux p ol om. B 32 en ante correpta om. B 33 as es producta es correpta is os producta os correpta us producta ax B

p. 1444. 45 P.

p. 104. 5 L.

ox correpta, ox producta, ux correpta, ux producta: toreuma toreumatis,
 dulce dulcis, ordo ordinis, Dido Didonis, lac lactis, caput capitinis, tribunal
 tribunalis, mel mellis, Tanaquil Tanaquili, sol solis, Suthul Suthulis, Titan
 Titanis, crimen criminis, lien lienis, Memnon Memnonis, Simon Simonis,
 5 instar instaris, cadaver cadaveris, ver veris, livor livoris, Tibur Tiburis,
 facultas facultatis, seges segetis, strages stragis, suavis suavis, os ossis, os
 oris, Venus Veneris, virtus virtutis, tenax tenacis, grex gregis, rex regis,
 nix nivis, nox noctis, vox vocis, nux nucis, lux lucis. terminatur etiam
 duabus consonantibus copulatis n et s et dividitur in modos quinque.
 10 nam aut a ante ns habet, infans infantis, aut e productam, Vfens Vfentis:
 nam correpta ante eas nullum nomen reperitur, sicut nec i: aut o correptam,
 ut insons insontis, aut productam, ut fons fontis, aut u, ut Arruns
 Arruntis. hoc tamen scire debemus, quod omnia nomina n et s terminata
 tis genetivo faciant necesse est exceptis duobus, quae dis faciunt genetivum
 15 et tis, ut frons, pars capitinis, frontis et frons, quod est folium, frondis, et
 lens animal lendis, legumen lens lantis. quidam addunt glans glandis; sed
 haec glandis nominativo posuit Vergilius. | quarta declinatio nominativum
 singularem terminat modis duobus, us et u, hic fluctus huius fluctus, hoc
 cornu huius cornu, hoc genu huius genu. quintae declinationis nominati-
 20 vus singularis fit modo uno, es semper producta, dies diei, res rei.

Hucusque de nominativo. nunc de genetivo doceamus, per singulas
 litteras vel syllabas nominativi decurrentes, unde genetivus qualis sit
 poterit declarari. quo patefacto poterimus scire, quo modo omnis casus
 utriusque numeri secundum rationes supra positas declinatur:

25 A littera terminatus nominativus singularis sive pura sive aliqua consonanti iuncta generis masculini et feminini tantum modo Latinorum nominum
 reperitur, qui genetivum ae diphthongo terminans docebit nos, quo modo
 toto casu utriusque numeri declinemus secundum rationem primae declinationis,
 quam paulo ante monstravi. inveniuntur generis neutri a littera ter-
 minata, sed peregrina, quae declinantur ratione tertiae declinationis, quae,
 sic uti docui, genetivo is syllaba terminatur, ut hoc toreuma huius toreumatis,
 schema schematis. nam quod Plautus in Amphitryone posuit 'cum ser-
 vili schema', non neutri generis declinationem subvertit, sed genus.
 haec enim schema declinavit ab hac schema, sicut haec fortuna ab hac
 35 fortuna, primae declinationis, non tertiae hoc schema genere neutro: nam
 ab hoc schemate posuisset. a enim terminatum nomen generis neutri

1 toreumatis Euterpe Euterpis dulce *p* et *Putschius*   3 sol solis sulthul suthuli
 lis *B* sol solis muthul muthulis sathul sathulis *p*   5 ueruer uerberis *corr.* uer ueris *B*
 6 os oris] osir osiris *B*   11 correpta ante ea *B* correptū e ante as *p*   12
 insons] cf. p. 1473 *Priscian.* p. 751   16 sed et *corr.* sed haec *B* sed et haec *s*
 17 Vergilius] *georg.* IIII 81 nec de concussa tantum pluit ilice glandis: cf. *Priscian.*
 p. 726   24 declinatur *s* declinare *B*   25 A littera—10, 19 hoc tamen scire debemus
Claudius Sacerdos p. 47 sqq.   31 terminato *B* terminantur *s* et *codex Sacerdotis*
 32 quod *s* et *Sacerdos* cum *corr.* al. *man.* quod *B*   in *Amphitryone*]
prol. 117

p. 1415. 46 P.

Latinitas non habet exceptis tribus, hic et haec et hoc verna, advena, et hoc Turia, nomen fluminis lectum in secunda historia Sallustii.

C littera unum nomen reperitur terminatum generis neutri declinationis terciae: is enim facit genetivo, hoc lac lactis. quidam putant hoc lact debere dici; sed non legi nisi in Varrone de lingua Latina. Vergilius 5
lac mihi non aestate novum, non frigore defit.

Plautus hoc lacte declinavit ubique,

sicut lacte lactis simile est, |

numero tantum modo singulari. nam quod Plautus posuit lactes, id est non a nominativo hoc lac vel hoc lacte, sed hi lactes genere masculino 10 numero semper plurali. sunt autem lactes partes corporis in intestinis pinguissimae.

D: hac littera nullum nomen repperi terminatum; doceat declinationem qui potuerit reperire.

E littera terminata nomina generis masculini et feminini non inveni 15 Latina, sed Graeca e producta terminata, quae aut Graeca ratione *declinabuntur nulla ratione* Latinitatis, ut haec Danae huius Danaes, qua syllaba nullus genetivus Latinus terminatur; aut e in a mutans nominativo declinabitur ratione primae declinationis, ae diphthongo faciens genetivum, Danaa Danaae, Helena Helenae. [e ergo nomina terminata Graeca sunt, 20 ut haec Danae Euterpe Circe Agave; et || si quis voluerit declinare, hoc modo faciet secundum Graecos in nominativo, addat in genetivo es et in accusativo en et faciet huius Danaes, unde est illud ‘aestiferae Libyes’, hanc Danaen. ablativum enim, quia Graecum est, non habet. et convertuntur sic: ex e littera a facit et dicitur Circa, unde est illud Horati 25 ‘volente Circa’, Helena. ergo in genetivo | ‘aestiferae Libyes’ Lucanus, Sallustius ‘Apollinis filia et Cyrenes’.] generis neutri

2 taria p Thuria s et, ut videtur, B in secundo libro historiarum salustii p

3 C littera — 7, 14 potuerit reperire *omissa* et 7, 20 e ergo — 7, 27 Cyrenes ante 7, 15 E littera — 7, 20 Helenae *conlocata sunt in B*5. quae postea ita correcta sunt in B, ut C litera — 7, 19 declinabitur . . . (sequentur enim pauca verba, quae iam legi non possunt) in margine adscripta ad hunc locum revocarentur. quo factum est ut verba 7, 15 E littera — 7, 19 declinabitur et hic in margine et postea alieno loco inserta legantur in codice. C littera *Sacerdos* E littera B et *Putschius* E enim p 5 lac debere p et *Sacerdos* lacte debere B, quod ita defendit Freudius annal. philol. nov. V (a. 1832) p. 100, quasi *Plauti exemplum* postea a grammatico inventum et adscriptum esset. lac *Varroni* tribuit Pompeius p. 233: cf. Ritschelius mus. Rhenan. noviss. VII (a. 1850) p. 607 legi B legimus p et *Putschius* in Varrone de lingua Latina] V § 104 p. 106 ed. Speng. lactuca a lacte, quod olus id habet lac Vergilius bucol. 2, 22

6 non frigore defit om. B, add. p et *Sacerdos* 8 sicut lacte lacti simile est B sic lacte lactis simile est p et *Putschius* sicut lactis *Sacerdos*: *Plaut. Bacch. v. 19 ed. Ritschel.* lactis defendit Ritschelius mus. Rhenan. noviss. VII (a. 1850) p. 584 sqq.

9 lactes in on a nominativo B lacte nominatio p et *Putschius* 11 sunt autem Bp sunt hae *Putschius* 16 declinabuntur nulla ratione om. B, add. *Sacerdos* 18 declinatur B et codex *Sacerdotis* declinatur s: fortasse declinabis 21 si quid B si qui s 22 in nominativo] in mo B immo s 23 aestiferae s aestiferi B: *Lucan. Pharsal. I 206 25 Horati] epod. 17. 17 27 filius Gertachius in Sallust. fragm. p. 200 ed. min. filio Debrossius in Sallust. histor. fragm. II 31 et Kritzius in Sallust. histor. fragm. p. 127*

p. 105. 6 L.

p. 1446. 47 p.

p. 106. 7 L.

Latina nomina repperi e terminata, sed correpto, quae is facientia genetivo declinabuntur secundum rationem tertiae declinationis, hoc suave huius suavis, hoc monile huius monilis. hoc praesepe huius praesepis declinatur. nam quod Plautus 'haec praesepes mea est' genere feminino, sicut apud Graecos, auctoritas est, non ratio. pes enim terminata nomina sive correpta sive producta aut tis facient genetivum aut dis, praepes praepetis, pes pedis. nam dapes numero semper plurali declinantur: dapem tantum modo legi numero singulari, sicut multorum nominum aliqui casus inventinuntur, ut sponte, tabo, Iuppiter o Iuppiter. nam qui declinat hic Iuppiter huius Iovis, potest et hic Phoebus huius Apollinis declinare et haec Minerva huius Palladis et hic Hercules huius Alcidae.

F C H: his litteris nomen non repperi terminatum.

I littera terminata nomina quattuor tantum modo repperi sine aliqua declinatione. nam monoptota sunt duo generis omnis, hic et haec et hoc nibili frugi, et duo generis neutri numero tantum modo singulari, hoc cummi, hoc sinapi; quamvis Plautus in Pseudulo haec senapis declinaverit, inveni et duo in numero plurali masculina, in numero singulari neutra, hi Argi hoc Argos, hi porri hoc porrum.

K: hac littera nullum nomen terminatur.

L littera terminata nomina Latina generis masculini et feminini exceptis quatuor nulla reperies, hic sol, haec Tanaquil: Tanaquil enim uxor fuit Tarquini Prisci; appellativum quidem est, sed pro proprio habetur: hic consul, hic et haec et hoc exul. generis vero neutri plurima nomina reperies hac littera terminata, quae si erunt monosyllaba, in genetivo littera duplicabitur, mel mellis, fel fellis. excipitur unom sal salis, unde quidam hoc sale declinant. omnia tamen ratione tertiae declinationis ictentur: nam is syllaba genetivum proferunt. si qua alia inventa fuerint exceptis supra positis generis masculini, barbara sunt, ut Hannibal Hasdrubal Hamilcar Hiempsal Adherbal. inveniuntur et generis neutri barbara I littera terminata, hoc Muthul, hoc Sutbul.

M littera terminatum nomen generis masculini vel feminini, excepto uno generis omnis monoptoto, Latinitas non habet, hic et haec et hoc nequam. neutri generis plurima reperies, quae genetivo casu aut una i aut duabus terminabuntur; tunc una, si ante um syllabam nominativus i non habuerit, ut hoc bellum regnum sceptrum, belli regni sceptri. si habuerit, genetivus duabus i terminabitur, ut hoc sacrificium huius sacrificii; sicut etiam quae ante us syllabam habent i, ut Terentius Terentii.

hoc genere

3 huius praesepis declinatur B huius praesepis, hoc enim genere declinatur 5
 4 quod om. p. haec praesepes mea est p. haec praesepis mea est Sacerdos hoc (corr.
 haec) praesepes meus (corr. mea) est B. Charissius p. 44 in eadem re posuit versum Cur-
 culationis II 1, 13 quin reciperet se luc esum ad praesepem suam. ad quod exemplum haud
 scio an haec quoque revocanda sint ita, quod Plautus haec praesepes usus est
 16 cummi B gummi p. plautus ipsebundo B: Plaut. Pseudul. III 2, 28 (817 R)
 29 tempsal aderbal B 35 sceptri om. B, add. Sacerdos

p. 1447—49 P.

p. 107. 8 L.

ex quibus una syllaba sublata fit vocativus, si sint nomina propria, ut o Terenti; sin appellativa, novissinam us in e correptam mutabunt in vocativo, o egregie. omnia tamen nomina m terminata secundae sunt declinationis: nam i faciunt genetivo, excepto nequam monoptoto. |

N littera terminata nomina tertiae sunt declinationis: nam omnia 5 genetivo nis faciunt. Latina quidem generis masculini et feminini rara habentur; duo figura simplici, hic rien huius riensis, hic lien huius lienis; composita generis omnis hic et haec et hoc tibicen cornicen fidicen, tibicinis cornicinis fidicinis; quamvis Terentius fidicinam et tibicinam posuerit. neutri generis multa reperiuntur en in nominativo correpta, in genetivo e 10 in i mutata, ut hoc pollen pollinis, carmen carminis, lumen luminis, gluten glutinis, crimen criminis, limen liminis. sed quoniam multa Graeca vel barbara nomina reperiuntur generis masculini vel feminini (nam Latina exceptis supra positis et uno altero proprio, hic Idmon Idmonis, o et in nominativo et in genetivo correpta, alia non inveniuntur), observandum est 15 ut tunc producamus Latine, si apud illos producuntur, ut Simon Simonis, Rubicon Rubiconis, tunc corripiamus, si apud illos corripiuntur, ut Memnon Memnonis, hic et haec Saxon Saxonis, hic Titan Pan, Titanis Panis vel Titanos Panos, ut Vergilius 'Panos de more Lycae' sine alicuius declinationis ratione: nulla enim declinatio genetivo nos syllaba terminatur. 20 excipitur unum tis faciens genetivo, Laocoon Laocoontis. posuit Lucretius hoc sanguen novo more, cum sit hic sanguis huius sanguinis, contra rationem guis terminatorum, quae genetivum similem nominativo faciunt, hic anguis pinguis, huius anguis pinguis.

O littera pura terminata nomina genetivo o producant necesse est et 25 tertiae sint declinationis: nam is terminant genetivum, leo leonis, Pollio Pollionis. excipitur unum, quod in genetivo o in e correptam mutat, hic Anio huius Anienis, nomen fluminis. cum aliqua vero consonanti praeposta et corripiuntur et producuntur, ideoque per singulas litteras doceamus iunctas o litterae. bo terminata producuntur in genetivo, Libo Libo- 30 nis, Carbo Carbonis, Narbo Narbonis. hoc tamen scire debemus, quod omnis nominativus o littera terminatus sive pura sive aliqua consonante praepo|sita et iuncta corripitur, exceptis Graecis, quae producuntur, ut Dido Manto, ideoque indifferenter declinantur Latina ratione, huius Didus Mantus, ut Vergilius

35

fatidicae Mantus et Tusci.

co syllaba si inventa fuerint, producentur: barbara audivi, Sico Siconis,

10 en *Sacerdos* n B 11 pollen] *Priscian.* p. 708 14 hic idmon idmonis B
hic idemon huius idemonis p hic Ligmon Ligmonis s 16 si apud illos producuntur
idos producitur B : producuntur *Lindemannus* 18 Saxon Saxonis pg sason sasonis B

19 Vergilius] Aen. VIII 344 21 unum tis corr. excipitur unum tis B
Lucretius] I 837. 860 27 e correptam defendit *Fleckeisenius de fragm. vet. poet.*
Lat. apud Gellium (Lips. a. 1854) p. 33 34 declinantur *superscriptum est in B:*
indifferenter declinantur et Graece et Latine *Sacerdos* 35 Vergilius] Aen. X 199

p. 1149. 50 P.

p. 108-10 L.

Franco Franconis. do omnia in genetivo o in i mutant, ordo ordinis, hirundo hirundinis, cardo cardinis; exceptis duobus, quae o habent in genetivo productam, ut pedo pedonis, cerdo cerdonis: nam Dido Graecum est. so terminata producuntur in genetivo, bufo bufonis, Gorfo Gorsonis, 5 et siqua talia. go finita o in i mutant genetivo necesse est et sint generis feminini, virgo virginis, Carthago Carthaginis, uligo uliginis. excipitur unum, quod in genetivo ante nis syllabam o producta terminatur et generis est masculini, ligo ligonis, instrumentum rusticum [mango]. ambago Latinum non est. nam ambages et compages nominativo utriusque numeri 10 declinantur, sicut strages: Lucanus [sicut] 'eompage soluta', non compagine, a nominativo singulari haec compages, non haec compago: nam compaginis et compagine faceret. Vergilius 'laxis laterum compagibus' et non compaginibus, et 'multae ambages', non ambagines. omnia tamen, sicut docuimus, nomina o terminata sive pura sive aliqua 15 consonanti anteposita tertiae sunt declinationis, id est genetivum singularem is syllaba terminant, exceptis Graecis, quae et Graeca ratione us faciunt genetivo et Latina is, Dido Didus, Dido Didonis, et siqua talia. ho finita producentur in genetivo, ut lurcho lurchonis, lectum nomen in Plauto, significans ganeonem nepotem devoratorem. hoc tamen scire de- 20 bemos, quod omnia nomina post c litteram habentia h peregrina sunt, chorus Anchomolus charta Charon Chrysus Chalybes, exceptis tribus, quae Latina sunt, lurcho pulcher Orchus: sic enim in antiquioribus reperies, non Orcus. ko non invenies, ideo quoniam k non scribitur nisi ante a litteram puram in principio nominum vel cuiuslibet partis orationis, cum 25 sequentis syllabae consonans principium sit, sicut docui in libro primo. lo terminata Latina producuntur, Milo Milonis, calo calonis; Graeca in i mutabunt, Apollo Apollinis. mo producuntur, temo temonis, salmo salmonis. excipitur unum, quod o in i mutat, homo hominis, quamvis antiqui homonis declinabant. no terminatum nullum nomen repperi: qui inven- 30 rit, doceat rationem. po syllaba terminata producuntur, vappo vapponis: animal est volans, quod vulgo animas vocant; lectum est apud Lucretium, hos vappones. | quo: hac syllaba ideo nulla pars orationis terminatur, quoniam q littera numquam scribitur, nisi quando u littera et alia vocalis

2 duabus s duabus B 5 talia s et Sacerdos alia B o in i mutant Sacerdos o inmutant B 8 rusticum mango latinum B et Sacerdos rusticum. ambago latinum s

10 declinantur sicut Lucanus compage s: sicut altero loco om. Sacerdos : Lucan. Pharsal. I 72 11 nam compaginis et compagine diceretur Sacerdos compaginis et compaginis et compagine faceret B 12 laxis] Verg. Aen. I 122 13 multae] Verg. Aen. I 341 19 in Plauto] Pers. III 3, 16 (421 R) 21 archemorus corr. anchemolus B anchomotus p 24 orationis consequentis B 26 kalo kalouis p 27 almo almonis p Sulmo Sulmonis s 29 homonis] hominis corr. homonis Bp 31 animas] eodem pertinere videtur quod est in glossis Vaticanis apud Maium class. auct. VII p. 531 amma avis nocturna et VI p. 506 ama avis nocturna. animas defendit O. Lahnius archaeolog. Beitr. p. 137 32 hos vappones ad Lucretii versum III 386 nec plumas avium papposque volantis rettulit Lindemannus, contra quem dixit Lachmannus in Lucr. l. c. Lucilio tribuit F. Dousa Lucil. sat. rel. fr. inc. 161 p. 19 et 107, quem secutus est I. Beckerus Philol. II (a. 1847) p. 46

p. 1450. 51 P.

p. 110. 11 L.

sequens iuncta fuerit, sicut docui in libro primo. ro terminata producuntur in genetivo, Cicero Ciceronis, Varro Varrenis, tiro tironis, unum o litteram in genetivo et in omnibus casibus utriusque numeri perdit, haec caro huius carnis, excepto vocativo singulari, o caro. so producuntur, Naso Nasonis, Piso Pisonis. to: Latina quidem nomina hac syllaba terminata in genetivo corripiuntur, Britto Brittonis [Santo Santonis: nomina sunt gentium, nomina mulierum Graecarum aut producuntur aut u habebunt in genetivo, Manto Mantonis vel Mantus, Leto Letonis vel Letus]. vo: non inveni hac syllaba nomen aliquod terminatum. xo: nec hac syllaba inveni finitum nomen nisi barbarum, quod audivi Brixo Brixonis. zo: hac quoque syllaba nullum nomen repperi terminatum nisi unum barbarae civitatis lectum in Sallustio, Vizzo Vizzonis.

P: hac littera nullum nomen finitum potuit reperiri, quia nec hac littera nomen aliquod terminatur ratione supra monstrata.

R littera nomina terminata multa sunt. hoc tamen scire debemus, quod generis omnis nomina r littera terminata et neutri solius tertiae sunt declinationis. nam is syllaba finient genetivum, hic et haec et hoc par huius paris, impar impa|r is, cadaver cadaveris, iecur iecoris, excepto uno, quod monoptotum est, hoc ir, significans medietatem palmae, quae etiam vola dicitur, Graece θέραg. generis vero masculini et feminini solum incerta sunt, an secundae sint declinationis et genetivo i finiantur, an tertiae declinationis, ut is syllaba terminentur genetivo; ideoque per singulorum litterarum r litteram antecedentium syllabas recurrentes doceamus, quae sint declinationis secundae, quae tertiae.

Ar pura nullum nomen repperi terminatum. er pura terminata masculina secundae sunt declinationis, puer pueri; feminina tertiae sunt declinationis, mulier mulieris, et siqua talia; omnia tamen corripiuntur. ir pura unum indeclinabile vel monoptotum repperi, hoc ir, contra rationem neutrorum nominum r littera terminatorum, quae omnia, sicut ante docui, tertiae sunt declinationis, id est genetivo is syllaba terminantur. Or pura inventa generis masculini et feminini tertiae sunt declinationis ris terminantia genetivum, o in nominativo correpta, in genetivo producta, hic et haec melior huius melioris. ur pura nullum nomen repperi terminatum. bar terminata tertiae sunt declinationis: ris faciunt genetivum, hoc iubar iubaris; splendorem diei significat, Vergilius 'iubare exorto', numero semper singulari.

Ber terminata omnia et corripiuntur et secundae sunt declinationis. | nam aut bri faciunt genetivum, ut coluber colubri, Cantaber Cantabri,

6 brittonis, uo non inueni superscriptis *iis* quae interposita sunt ita, sancto sancto-nis nomina sunt gentium graecarum aut producuntur aut u habebunt in genetivo manto mantonis uel mantus lectionis uel lectous B: Santo Santonis. nomina mulierum graeca

12 Vizo Vizonis 5 : ad Thraciae urbem Bizonen rettulit Kritzius in *Sallust. hist. fragm.* p. 343 27 mulier mulieris post feminina *habet* B siqua alia B 35 Vergilius] Aen. III 130 38 ut Calaber Calabri Cantaber Cantabri Putschius: ut

p. 1451. 52 P.

p. 111. 12 L.

Insuber Insubri; aut ri, ut liber liberi vel libri: tum ri, si deum vel ingenuum significamus, quamvis in metro Liber deus Libri *faciat*. li et producitur, ut est 'Liber et alma Ceres', et corripitur, ut 'alta liber aet in ulmo'. sed rationabiliter, cum li corripitur, genetivo bri facimus, liber libri. excipiuntur duo ber terminata, quae tertiae sunt declinationis, imber imbris, Terentius 'imbrē aureum'; em enim syllaba terminata accusativo tertiae sunt declinationis, non secundae, id est a genetivo is terminato ve[n]iunt, non i, ut Vergilius 'tres imbris torti radios': hic suber suberis, Vergilius 'raptus de subere cortex', a genetivo 10 is terminato. nam si i terminaretur genetivus, ablativus a subero diceret. liberi filii numero semper plurali declinantur. bir: hac syllaba nullum nomen repperi terminatum; qui invenerit, etiam declinationis doceat rationem. bor terminata tertiae sunt declinationis: nam ris faciunt genetivo, ut labor laboris. omnia tamen nomina or syllaba pura terminata et cum 15 alia consonante praeposta et iuncta in nominativo quidem corripiuntur, in genetivo vero, si fuerint appellativa, producuntur, orator oratoris, praceptor praceptoris, exceptis quatuor, quae quamvis sint appellativa, tamen corripiuntur, arbor arboris, marmor marmoris, aequor aequoris, hic et haec et hoc memor memoris. actor si appellativum fuerit veniens ab agendo, 20 o producitur in genetivo, actōris; si sit hominis nomen proprium, corripiatur, sicut Vergilius 'Actoris Aurunci spolium'. omnia enim propria or syllaba finita in genetivo corripiuntur, ut Nestor Nestoris, Hector Hectoris, Castor Castoris, et siqua talia. quidam putant Vergilium contra rationem proprietorum produxisse 'Herculis Antorem comitem'; sed errant: 25 nam hic Antores declinavit, non Antor, sicut hic Diores. et hoc tamen scire debemus, quod appellativa or terminata, si tracta fuerint a verbo, genus femininum trix terminant, ultor ultrix ulciscor, praceptor praceptrix praecipio. auctor, si sit tractum a verbo | augeo, auctrix facit; si non venit a verbo, sed significat principem, quod nomen non venit a verbo, et 30 feminino genere auctor facit, sicut Vergilius ex persona Iulonis 'auctor ego audendi', princeps, non quae augeam: nam auctrix diceret. sed excipitur unus, quod quamvis non veniat a verbo, tamen feminino genere

coluber colubri cantaber cantabri calaber calabri aut ri insubri insubri (*corr. -beri*) liber p 1 insubri insubri B 2 in metro liber deus li et producitur ut est liber et alma ceres et corripitur li ut alta B in metro liber deus uestri et producitur li ut alta p in metro liber deus et liber ingenuus producitur, ut est liber et alma ceres, in alio significatu corripitur li ut alta s 3 Liber] *Verg. georg. I 7 alta*] *Verg. bucol. 10. 67 6 Terentius Eunuch. III 5. 37 imber aurum p 7 a om. B 8 tres] *Verg. Aen. VIII 429 9 raptus] Verg. Aen. VII 742 10 subero s libero B* 19 et hoc om. B 21 Actoris] *Verg. Aen. XII 94 24 Herculis] Verg. Aen. X 779 30 Vergilius] *Aen. XII 159 autor corr. auctor B 31 auctrix B 32 feminino genere trix facit, balneatrix; nam defensatrix rationabiliter debet dici, nisi quoniam defensrix male sonat coniecit Freundius annal. philol. nov. V (a. 1832) p. 101 cont. Priscian. p. 1220 feminino genetrix balneatrix nam defensatrix rationabiliter debet dici nisi quoniam male sonant B foeminiino trix facit genitrix. nam balneatrix defensatrix rationabiliter debet dici. nisi quoniam male sonant editio Ascensiana. balneatrix feminino genere dictum esse, cum deberet hic et haec balnearior dici, adnotavit Servius in***

p. 1452—54 P.

p. 112. 13 L.

trix *facit*, balneatrix. nam defenstrix rationabiliter debet dici, nisi quoniam male sonat. et non numquam, || quamvis veniat a verbo, tamen feminino or facit, memini, hic et haec memor. bur terminata tertiae sunt: nam ris facient genitivo, u ante ris habentia, Tibur Tiburis; unum in genitivo u in o correptam mutans, ebur eboris.

Car tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo, Bomilcar Bomilcaris. cer terminata, si sint generis omnis, tertiae sunt et ris facient genitivo, hic et haec et hoc acer, quamvis Horatius ‘solvitur acris hiemp’s’, huius acris; *hic et haec alacer huius alacris*, quamvis Vergilius ‘alacris palmas’. sin aliter, secundae erunt, ri. terminabunt genetivum, aut signum caeleste aut fluviale animal cancer cancri, sacer sacri, macer macri, exceptis duobus, quae quamvis non sint generis omnis, tamen tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo, hoc cicer ciceris, hic carcer carceris. omnia tamen nominativo cer corripiuntur. ergo breviter hoc observandum praecipiamus. cer terminata generis neutri cris faciunt, masculini vero cri, excepto uno cancer carceris. ergo generis feminini solum cer terminatum non reperitur. cir: hac syllaba nullum nomen repperi terminatum. cor terminatum unum monosyllabum repperi tertiae declinationis dis faciens genetivum, hoc cor huius cordis, et siqua ab eo deducuntur, s littera ad- dita concors concordis, secors secordis facit. cetera omnia genitivo ris faciunt. cur terminata tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo u in o correptam mutata, iecur iecoris, et siqua talia inveneris.

Dar syllaba nullum nomen repperi terminatum; qui invenerit, etiam rationem declinationis demonstret: audivi nomen oppidi barbari hoc Zidar Zidaris. der syllaba terminata et corripiuntur in nominativo et Graeca sunt et e in genitivo perdunt, secundae declinationis ri faciunt genitivo, Menander Menandri, Alexander Alexandri, || Leander Lean|dri, Evander Evandri, Thersander Thersandri; quamvis Thersandrus et Evandrus lectum est. dir unum nomen repperi tertiae declinationis ris faciens genetivum, hoc Gadir huius Gadiris: nomen est oppidi. dor terminata tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo, o in genitivo in propriis, si inventa fuerint, correpta secundum rationem supra positam. in appellativis vero o genitivo producitur, nidor nidoris, splendor splendoris; et siqua alia appellativa or syllaba fuerint terminata, o in genitivo producent, exceptis supra positis, quae quamvis sint appellativa, tamen o in genitivo corripiunt, sicut propria or terminata, ut arbor arboris, aequor aequoris, marmor marmoris. dur terminatum unum legi in Plauto accusativo casu, magadur. est ergo tertiae

Verg. Aen. XII 159 2 ueniat aduerbo *B* ueniant a uerbo *g* 5 ebor eboris *B*
6 uomilcar uomilcaris B 7 sunt tris facient *B* 8 Horatius] *carm. I 4, 1*
9 hic et haec alacer huius alacris om. B Vergilius] *Aen. VI 685* 24 audiū *g*
audi B digar digaris corr. zidar zidaris *B* 28 thessandrer thessandri quamuis
theßsandrus B 33 producitur] producent *B* 37 in plauto casu (*superscripto*
accusatiuo) magadur *B* in plauto magadur *p* et *Putschius* in Plauto magadur *g*: *Plaut.*
Rud. III 2, 19 seu tibi confidis fore multam magodarim: cf. Priscian. p. 757

p. 1454. 55 P.

p. 113. 14 L.

declinationis, ris faciens genetivo. sed vide ne melius sit nominativo non magadur dicere, sed magaduris; aut si rationabiliter quaeramus, placebit ut monoptotum sit vel indeclinabile, quoniam nullus accusativus ur syllaba terminaretur. magadur ergo per totos casus declinandum est.

Far terminatum unum repperi nomen monosyllabum neutrum tertiae declinationis ris faciens genetivo r duplicata, hoc far huius farris, numero semper singulari. nam quod Vergilius numero posuit plurali 'robusta que farra', poetice posuit, non rationabiliter, sicut aera mella vina. quippe omnia nomina deorum vel elementorum vel earum rerum, quae aut ad 10 pondus aut ad mensuram pertinent, singulariter declinantur, sicut etiam in primo docui libro. fer terminata corripiuntur et secundae sunt declinationis, ri terminant genetivum, lucifer luciferi, frugifer frugiferi, signifer signiferi; et siqua a ferendo fuerint derivata, habebunt in genetivo e correptam ante ri; sin aliter, e perdunt in genetivo, Afer Afri. fir for: his 15 syllabis nullum nomen repperi terminatum. || fur tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, hic et haec et hoc fur huius furis, et siqua talia sunt.

Gar: non inveni nomen hac syllaba terminatum. ger terminata corripiuntur et omnia secundae sunt declinationis. nam aut gri faciunt genetivo aut ri; tum ri, si a gerendo nomen fuerit derivatum, ut armiger 20 armigeri, aliger aligeri; sin aliter, gri, ut ager agri, piger pigri, niger nigri. excipitur unum quod ris facit genetivo, ut agger aggeris. gir: non reperi nomen hac syllaba terminatum. gor tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, | o in nominativo correpta, in genetivo producta, frigor frigoris, fulgor fulgoris, algor algoris, et siqua talia. gur tertiae sunt 25 declinationis, ris faciunt genetivo, hic et haec et hoc augur huius auguris, Ligur Liguris, et siqua talia.

Har non invenies nomen terminatum. her pura syllaba non invenies; adiecta c ante h inveni unum, e correpta in nominativo, in genetivo vero pereunte, hic pulcher huius pulchri. hoc solum Latinum repperi secundae: 30 nam genetivum i littera terminat. inveni et her producta finitum t litteram ante se habens, sed Graecum, e in genetivo corripiens, declinationis tertiae, is genetivo terminatum, aether aetheris. hoc tamen scire debemus, quod post c litteram h Latinitas non habet exceptis pulcher lurcho Orchus: sic in antiquis. nam Chalybes Latinum non est: y enim litteram habet,

2 non magadur doceris sed magaduris p non magadur dicere sed magaderis s non Magadur dicere sed Magaderis *Putschius* placebit ut p licebit aut corr. placebit ut B 3 accusativus in (corr. im ut videtur) syllaba terminaretur B accusativus uel ris uel ur terminaretur syllaba p accusativus ur syllaba terminatur s 4 magadur p et *Putschius* magadur B magudur s 7 Vergilius] georg. I 219 14 afer afri faber fabri deletis v. faber fabri B 16 alia corr. talia B 21 faciat B post aggeris in margine codicis B addita sunt haec 'a seriore manu', ut visum est Lindemann, et Liger Ligeris, naesano talia dicta u. Ligeri Verg. cf. Verg. Aen. X 583 23 producta friguris algor, superscripto frigor et in marg. addito fulgor fugoris B 24 gur — 26 talia in marg. add. B 29 hoc latinum solum reperies secundae declinationis genitino i littera terminatum *Putschius* 30 terminat. terminatum B 33 Orchus ante lurcho positum in B transposui: cf. supra p. 10, 22

p. 1455. 56 p.

quae in peregrinis adhibetur, in Latinis numquam. *hir hor hur iar ier*
nulla nomina repperi terminata; qui invenerit, doceat rationem. *ior tertiae*
sunt declinationis, ris faciunt genetivo, o in nominativo correpta, in gene-
tivo producta, hic et haec maior maioris, peior peioris. iur kar ker kir
kor kur: his syllabis nullum nomen terminatur.

p. 114. 15 L.

Lar *tertiae* *declinationis* *est, ris* *facit genetivo, hic Lar huius Laris:*
Plautus ‘*ego sum Lar familiaris*’, *Vergilius* ‘*Pergameumque La-*
rem’. *multi numero semper plurali declinant.* *quidam dicunt hilar*
debere dici; sed barbarismus || est. *hilaris legi et hilarus in Terentio.* *ler*
[hac syllaba duo nomina terminantur, siler et celer, quae tertiae sunt 10
declinationis] lir: nullum nomen repperi his syllabis terminatum. *lor*
tertiae sunt declinationis, o in nominativo correpta, in genetivo producta
ris syllaba terminato, hic calor pallor, caloris palloris, color coloris; quamvis
Sallustius ‘*igitur colos exsanguis*’, *sient labos et labor.* *lur mar-*
mir: his syllabis nulla nomina terminantur. *mer correpta terminatum 15*
repperi nomen tertiae declinationis ris faciens genetivo, hic vomer huius
vomeris, er ubique correpta. dicitur et vomis, sic et faciens genetivum.
mor tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, o in nominativo semper
correpta, in genetivo, si appellativa fuerint, producta, ut amor amoris,
exceptis duobus, quae quamvis sint appellativa, tamen in | genetivo corri- 20
piuntur, marmor marmoris, memor memoris, sicut supra docui: or termi-
nata nomina, si fuerint appellativa, in genetivo producuntur exceptis quat-
tuo, arbor arboris, marmor marmoris, aequor aequoris, memor memoris.
propria ubique corripiuntur semper nullo excepto. unum contra omnium
rationem or terminatorum et aliqua consonanti praeposita genetivo ris non 25
facit, sed dis, cor cordis. mur et ipsa tertiae sunt declinationis, ris faciunt
genetivo casu, murmur murmuris numero semper singulari.

Nar *tertiae* *sunt declinationis, ris faciunt genetivo, Nar Naris, nomen*
fluminis: Vergilius

sulpurea Nar albus aqua, 30
numero semper singulari. nam hae nares numero semper plurali: Ver-
gilius [cum genere]

et truncas in honesto vulnere nares.
ner *nir* *nur: his syllabis nomen nullum repperi terminatum. unum repperi*
ner correpta terminatum declinationis tertiae ris faciens genetivo, hic et 35
haec et hoc degener huius degeneris: Vergilius ‘*de generes animos*’,

7 Plautus] *Aulul. prot.* 2 Vergilius] *Aen.* V 744 8 dicunt hilar (corr. hic
 lar) B dicunt hic lar p dicunt hic hilar s — 10 hac — 11 declinationis in marg. add. B

11 repperi hac syllaba s 12 in priore loco om. B 14 Sallustius] *Cat.* 15

17 er ubique *Lindemannus* et ubique B 26 facit (*superscripto al. man.* sed
 dis) discor, discordis B facit sed dis discors discordis s 28 genetivo om. B
 30 sulpurea] *Verg. Aen.* VII 517 31 plurali cum genere. Virgilii et *Putschius*. v.
 cum genere, quibus aliud exemplum *Vergili*, georg. III 300 huic geminae nares, indi-
 cari putabat *Lindemannus*, ex iis quae postea de v. degener disputantur *hic intata esse*
 videntur. 33 et truncas] *Verg. Aen.* VI 497 36 degeneres] *Verg. Aen.* III 13

p. 1456—58 P.

p. 115. 16 L.

Lucanus 'de gener o populus' [et aliud unum gener secundae declinationis, gener generi]. nor tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, o in nominativo semper correpta, in genetivo vero in appellativis producta, ut hic honor huius honoris, minor minoris; et honos, 'hic pietatis honos'. propria corripiunt o etiam in genetivo, Antenor Antenoris, Agenor Agenoris, Helenor Helenoris.

Par tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, hic et haec et hoc par vel inpar, paris vel inparis, dispar disparis, compar comparis. per terminata corripiuntur et sunt secundae: nam pri faciunt genetivum, caper capri, aper apri, excepto uno generis omnis declinationis tertiae, e corruptam in genetivo ante ris habente, hic pauper pauperis. | haec pauper,

quam honeste in patria pauper vivere

et 'paupere terra'. dicitur et haec paupera, Plautus 'paupera haec res est'; et hoc pauper, Vergilius 'pauperis et tuguri'. et hoc piper piperis: Persius 'rugosum piper'. pir pur: his syllabis nullum nomen terminatur. por tertiae sunt declinationis, corripiuntur in nominativo, in genetivo appellativa producuntur, vapor vaporis, sapor saporis, legi unum novo modo figuratum apud Sallustium, Publipor Publiporis: nam quasi proprium est.

20 Quar quer quir quur: non reperiuntur his syllabis nomina terminata. quor terminata nomina tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, o in genetivo appellativorum producta, bic liquor liquoris, excepto uno et in genetivo correpto, aequor aequoris, sicut marmor marmoris, quae, sicut saepius docui, de appellativorum ratione excepta sunt or syllaba terminatorum o in genetivo productam habentium. rar rer rir rur: his syllabis nulla nomina terminata inveni. ror tertiae sunt, ris faciunt genetivo, o producta in appellativis, maeroris terroris sororis. sar tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, Caesar Caesaris, et siqua talia. ser terminata omnia corripiuntur et || sunt tertiae declinationis, id est ris faciunt genetivo, si aliud genus ex se non fecerint, ut anser passer, anseris passeris. si fecerint aliud genus, secundae erunt declinationis, ri facient genetivo, hic miser huius miseri. sir sur: his syllabis nulla nomina terminantur. sor tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, o producta in appellativis, messor messoris, fossor fossoris, caesor caesoris, et siqua talia.

35 Tar pura non inveni nomen aliquod terminatum. s littera vel alia

1 Lucanus] *Pharsal.* II 116 et — 2 generi in marg. add. B 2 ris om. B
4 hic] *Verg. Aen.* I 253 6 haelenor haelenoris B Elpenor Elpenoris *Putschius*

11 hic pauper pauperis euān (*deletis litteris euān*) haec B hic pauper pauperis Evandri (*Verg. Aen.* VIII 360) haec *Lindemannus* hic et haec et hoc pauper pauperis haec *Putschius* 12 Terentius quam s: *Ter. Andr.* III 5, 3 13 et pauper eterra B, om. s: *Verg. Aen.* VI 812 Plautus haec res est paupera s: paupera post est in marg. add. B: Plautus in *Vidularia* paupera haec res est *Priscianus* p. 647

14 Vergilius] *bucol.* I, 69 15 Persius] *sat.* 5, 55 18 uno modo corr. unum nouo modo B apud Sallustium] in III historiarum *Priscianus* p. 700 20 quer] quer B quur] quor corr. quur B 26 genetivo in eo producta B 27 terroris bis scriptum est in B erroris terroris s

p. 1438, 59 p.

p. 116—18 L.

consonante antecedente iuncta facit nomen tertiae declinationis ris faciens genitivo, instar instaris, nectar | nectaris. ter pura, si non fecerint aliud genus ex se, tertiae erunt, mater pater, matris patris, lunter luntris. unum in genitivo e correptam ante ris habet, hic later lateris: Terentius 'laterem lauem'. si fecerint aliud ex se genus, secundae erunt declinationis i genitivo facientia, dexter dextri; facit dextra dextrum. excipitur unus, quod nominativo solum casu et vocativo declinatur, hic Iuppiter o Iuppiter. nam qui declinant hic Iuppiter huius Iovis, declinent hic Phoebus huius Apollinis. ster secundae sunt declinationis, stri faciant genitivo, magister magistri, Auster Austri, noster nostri. quidam excipiunt duo ris facientia genitivo, non i, equester equestris, pedestre pedestris; sed equestris pedestris melius dicitur. tor sive pura sive aliqua consonante praecedente iuncta tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo, orator oratoris, quaestor quaestoris, Castor Hector *Castoris Hectoris*. o in genitivo, sicut saepissime docui in appellativis producta est, exceptis illis quattuor supra positis, arbor arboris, aequor aequoris, marmor, memor; in propriis vero semper correpta, numquam producta [sunt], sive pura sive aliqua consonante praecedente et iuncta. tur terminata nomina tertiae declinationis ris || faciunt genitivo, turtur Astur, turturis Asturis.

Var: hac syllaba nomen nullum repieres terminatum. ver sive producta sive correpta terminatum nomen tertiae declinationis, ris facit genitivo, verber verberis, cadaver cada eris. vir terminata nomina secundae sunt declinationis, ri faciunt genitivo, vir viri, Trevir Treviri. vor tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo, livor livoris, o in nominativo correpta, in genitivo producta; ratione quam saepe docui. vur xar xer xir: his syllabis nulla nomina repperi terminata. xor tertiae sunt declinationis, ris faciunt genitivo, o ante eam in appellativis producta, uxor uxoris. xur zar zer zor zur: his syllabis quis nomen aliquod invenerit, doceat rationem declinationis. xyr inveni Graecum tertiae declinationis ris faciens genitivo, Anxyr Anxyris, 'Anxyris ense sinistram'.

S littera terminata nomina omnibus declinationibus reguntur, id est quinque. nam | et ae diphthongo faciunt genitivum, ut Aeneas Aeneae, et i, ut magnus magni, et is, ut Venus Veneris, et us, ut fructus fructus, et ei, ut dies diei, fides fidei. ergo per syllabas nominativi doceamus, qualis eveniat genitivus, unde declinationes singulae declarantur. as pura termi-

2 ter pura B ter terminata p et Putschius 3 lynter lyntris B linter lintris p
4 hic later| Cledon. p. 1901. Pompei. p. 92. 205 ed. Lind. terrentius pugnem later-
remque lucem p Terentius, Pugnem lateremque lauem Putschius: Ter. Phorm. I 4, 9
purgem me, laterem lauem. 11 equestris melius superscripto v. pedestris B
14 castor ector in genitivo B Castor et corripit in genitivo s 17 sunt delavit
Freundius annal. philol. nov. V (a. 1832) p. 102 18 tur om. B: cf. Priscian. p. 701

22 ueruer uerberis B uer ueris editio Ascensione 23 treuir triniri B 27 o ante
Lindemannus u ante B 29 faciens s faciente B 30 auxyris. en. es istram (corr.
sinistram) B: Verg. Aen. X 545 33 et is om. B, add. s 34 ut dies dieis fides
diedi B

p. 1459. 60 P.

p. 118. 19 L.

nata paene tota Graeca sunt. ergo si fecerint apud Graecos genetivo *ov*, erunt apud nos primae declinationis, id est genetivum ae diphthongo terminabunt, ut *Αὐστας Αὐστόν* huius Lysiae, *Αἰνελας Αἰνελόν* huius Aeneae. si apud Graecos fecerint genetivo *τος*, apud nos erunt tertiae declinationis 5 is syllaba terminantia *genetivum*, ut *Θόας Θόαρτος* huius Thoantis. feminini generis si erunt, et ipsa tertiae sunt declinationis, sed dis terminabunt genetivum, ut *Θύάς Θύέδος* Thyadis, et omnia talia, quae contra rationem Latinitatis secundum Graecos ultima syllaba accuntur, ut Thaumantias Thaumantiadis. nam si *non* acuerimus, erit nomen generis masculini et 10 faciet genetivum ae diphthongo terminatum primae declinationis, || ut Pelias Peliae et Thaumantias Thaumantiae. es pura inventa nomina Latina, si producta fuerint, quintae erunt declinationis: nam genetivo ei facient separatis, ut species speciei, dies diei, et omnia talia; excepto uno tertiae declinationis tis faciente genetivo, quies quietis. ex hoc compositum pro- 15 ducta es ei faciet in genetivo, quintae scilicet declinationis, requies requie; correpta vero es tertiae sunt declinationis, genetivo tis faciunt, [miles militis] inquietis inquietis. omnia tamen in genetivo ante is vel ante ei producuntur. Graeca vero es pura terminata omnia producuntur et tertiae sunt declinationis: nam is faciunt *genetivo*, ut Gobryes Gobryis, et siqua 20 talia, es correpta terminata tertiae sunt declinationis, tis faciunt genetivo, ut aries arietis; et siqua talia. aes terminata Latina sunt omnia tertiae declinationis ris vel dis facientia genetivo, ut aes aeris, praes praedis. quidam 'hi praedes' numero semper plurali putant, sed errant. nam Cicero 'pro praede litis vindiciarum'. is pura terminata et Graeca 25 sunt et dis faciunt genetivo, Lais Laidis, Thais Thaidis, Nais Naidis. Vergilius poetice Naias Naiadis posuit,

Aegle Naiadum pulcherrima,
non Naium. excipiuntur duo, quae is vel tis faciunt genetivo, Calais et nominativo et genetivo, Simois Simoentis. omnia tamen tertiae sunt declinationis.

Os pura terminata Latina duo inveniuntur monosyllaba, unum productum ris faciens genetivo, os oris, et aliud correptum sis faciens genetivo os ossis. quidam hoc ossum dicunt, sed errant. nam omnia um terminata dativo et ablativo pluralibus is faciunt, hoc autem bus, ossibus, secundum 35 rationem tertiae declinationis. i genetivo singulari terminata Graeca se-

5 terminantia *σ* terminant *B* genetivum *om. B, add. Putschius* 7 ut *τυαστοί*. adocetocadis corr. hyas thyadis *B* ut *Τρωας Τρωαδός* Troas Troadis *σ* 9 non *om. B, add. σ* *ti Putschius* 14 tis faciente genetivo *superscripta sunt in B*

15 producta ei facient *B* declinationes *B* 17 quies quietis corr. inquietis *B*: cf. Priscian. p. 703. 704 19 genetivo *om. B* gobrues gobris *B*

24 Cicero] in Verr. act. sec. I 45, 115 pro praedae litis *nindicia*^{rum} *B* 26 Ver-

giliius] bucol. 6, 21 29 simois simoentis uel simos *deletis v.* uel simos *B* hic Simois huus Simois nel Simoentis *σ* 35 i] is *B*: is genetivo singulari terminatum *σ* is genitivo singulari terminorum *Putschius* is genitivo singulari terminatae *Lindemannus*

p. 1460—62 p.

p. 119. 20 L.

cundae erunt declinationis, lageos lagei: Vergilius ‘tenuisque lageos’, Vergilius Androgeos Androgei. hoc producitur: nam illa corripiuntur. omnia haec in genetivo *o* ante novissimam litteram aut corripiant aut eam in *i* mutabunt. us pura terminata, si *i* ante se habuerint, genetivo facient duas *i*, secundae scilicet declinationis, Vergilius Vergilii, Terentius Terentii; sin alteram vocalem, una *i*, ut arduus ardui, carduus cardui. i ergo ante us habentia, si propria fuerint, vocativo *i* terminabuntur, ut *o* Vergili, *o* Terenti; sin appellativa, e correpto, *o* egregie; exceptis comparativis, quae tertiae sunt declinationis *ris* genetivo facientia, ut hoc carius huius carioris, *hoc melius huius* melioris. omnia tamen comparativa us syllaba 10 terminata generis sint neutri necesse est. us terminata tertiae erunt declinationis, *dis* faciunt genetivo, laus laudis, *fraus* fraudis. eus secundae sunt declinationis, *i* faciunt genetivo, Tydeus Tydei, Peleus Pelei. vos vel vus secundae sunt declinationis, *i* faciunt genetivo, hic cervos vel *cervus* huius cervi, nervos vel *nervus* huius nervi, et siqua talia. 15

Vas terminata tertiae sunt declinationis, sis vel *dis* faciunt genetivo, vas vasis: Terentius ‘nec vas nec vestimentum’; vas vadis: Cicero ‘tanquam vade’, et siqua talia. ves omnia corripiuntur et sunt tertiae declinationis *tis* facientia genetivo, ut *dives* divitis, et siqua talia. vis tertiae sunt declinationis *is* genetivo facientia, haec *navis* huius *navis*; nominativo plurali *ves* productio faciunt, *hae naves*, excepto uno, quod facit res nominativo plurali, haec *vis* huius *vis* *hae vires*. Lucretius tamen numero plurali *hae vis* et *has vis*, ut sit nomen vires numero semper plurali et *hae vis* *has vis* *o vis*, casus habens in numero plurali tres. excipitur unum, quod *ris* facit genetivo, hic pulvis huius pulveris, numero semper singulari. bas terminata 25 Graeca sunt, unde si apud illos genetivo *τος* fecerint, apud nos *tis* tertiae declinationis, hic *Abas* huius *Abantis*; nam apud illos *Ἄβωντος*: si apud illos *βοv*, apud nos *bae*, primae scilicet declinationis, *Iarbas* *Iarbae*: *Ἴαρβοv* enim facit. *bis* terminata producta sunt semper tertiae declinationis: nam *bis* faciunt genetivo, *haec labes* huius *labis*, *haec nubes* huius *nubis*. unum 30 correptum repperi et ipsum tertiae declinationis et *ris* faciens genetivo, hic et *haec* et hoc pubes huius *puberis*. sic *Aquila* rettulit *Tullium* dixisse, quam declinationem secutus *Sallustius* in *Iugurtha* ‘*puberes interfecit*’.

1 *lageus lagei B Vergilius — 4 mutabunt superscripta sunt in B tenuisque] Verg. georg. II 93 2 androgeus androgei B 3 o om. B. Androgeos correpta ultima syllaba probavisse videtur is qui hacc adscripsit, sicut est in codice Charisiū p. 71*

10 hoc melius huius *om. B* 14 hic *cervus* uel *cervos* *B* 17 Terentius] *Heauton tim. 1 1, 89 Ciceronis verba ad orat. p. Sest. 8, 19 ut illo supercilio annus ille nisi tamquam vade videretur pertinere docuit Madvigius opusc. acad. 1 p. 451: cf. infra p. 1475 18 tamquam corr. tamquam *B* 22 locetus *B*: *Lucret. II 586. III 265: cf. Priscian. p. 707 23 hae vires (corr. uis) et has uis *B* 24 tres s̄ etres *B* 28 iarbas *iarbae B* 30 haec *nubes* huius *om. B* 32 pubes] *Priscian. p. 707 33 in Iugurtha] 54 puberes interfici inbet, quae de eodem vocabulo disputans adscripsit *Servius* in *Verg. Aen. V 546. ibid. c. 26 omnes puberes Numidas — interficit puberes aut interfecit s̄ puberes ait interfecit editio Ascensionis.****

p. 1492, 63 P.

p. 120, 21 L.

bis tertiae sunt declinationis. nam bis faciunt genetivo, hic Anubis vel Veurbis, huius Anubis vel Veurbis, nomen civitatis lectum in Sallustio, hic serobis huius serobis genere masculino; sic Plautus 'sexagenos scrobes': haec Saetabis huius Saetabis: hic et haec inpubis huius inpubis; Vergilius 5 'comitemque inpubis Iuli'. poterit et inpubis inpuberis, sicut Tullius 'filiumque eius inpuberem'. bos terminata producuntur et tertiae sunt declinationis. vis etenim faciunt genetivo, hic et haec bos huius bovis: Horatius 'intactas boves'; his et ab his bobus, non bovibus. quidam hic labos et haec arbos declinaverunt, sed melius or terminabuntur, labor 10 arbor. Stobos lectum in Sallustio, numero semper plurali, hi Stobi, nomen civitatis. Erebus Graecum est, quod poterit Latine Erebus dici. bus omnia secundae sunt declinationis, bi faciunt genetivo, nimbus cibus albus, nimbi cibi albi, et siqua talia.

Cas unum repperi terminatum tertiae declinationis dis faciens genetivo, 15 Arcas Arcadis. ces omnia producuntur, sed Latina dis faciunt genetivo, haec merces mercedis, Graeca cis, Draftes Drancis, vel tis, Dranceitis, Saces Sacis vel Sacetis. omnia tamen declinationis tertiae. cis tertiae sunt declinationis: nam cis faciunt genetivo, hic et haec dulcis huius dulcis. quidam putant haec calcis debere dici, non haec calx, sed errant. nam 20 cis terminata, si non fuerint generis communis, Graeca sunt, hic Acis, nomen fluvii in Sicilia. eos nullum nomen Latinum repperi terminatum; inventor sit etiam doctor rationis declinandi. *unum repperi Graecum secundae declinationis* ci faciens genetivo, Damascos Damasci, sicut Lucanus 'ventura Damascos', nomen civitatis. cus: || hac syllaba terminata 25 masculina quidem omnia secundae sunt declinationis; nam ci faciunt genetivo, Marcus saccus porcus truncus, Marci porci sacci *trunci*. excipiuntur tria quartae declinationis, arcus laeus acus: diminutio genus servat, hic aculeus, non haec aculea. feminina vero cus terminata quartae cus facientia genetivo, haec quercus huius quercus, haec ficus huius fici, 30 pomum: sic Martialis

1 hic Anubis uel Cornubis huius anubis uel curubis *s*, quod defendit Kritzius in *Sallust. hist. fragm.* p. 36. Veurbis vel Veubis inuenitur Lindemannus *cont. Caes. bell. Hisp.* 7 3 serobs huius serobis: sic alii; sed Probus nominativum protulit similem genetivo, quod Plautus masculino genere protulit in Amphitrione, 'ibi serobes effodito tu plus sexagenos in dies' *Priscianus* p. 751: cf. id. p. 657. Non. p. 225, 6. et Plautus ait sexagenos serobes *Servius in Verg. georg.* II 288 *Plauti verba in nostris codicibus Amphitruonis non leguntur* 4 haec saetabis huius saetabis *s* haec raetabis huius raetabis *B* inpubis] *Priscian. p. 707* [Vergilius] *Aen.* V 546 5 inpuberisent tullius filiusque *B*: *Cic. in Catil.* III 6, 13 7 ie et laeus et hoc bos *B* ut hic et haec bos *p* 8 *Horatius*] *epod.* 9, 22 his bobus *p* et *Priscianus* p. 773. 774 his bubus *B* 10 arbor. bos. lectum stobos lectum in salustio *B* arbor. Tabos lectum est in salustio *p* hi stobi *B* hii tabos *p* 11 herebos *B* herebus *B* 22 declinandi, unum repperi graecum secundae declinationis *Putschius* declinandae declinationis *B* 23 *Lucanus*] *Thursat.* III 215 26 *trunci om. B* 27 *acus*] *Priscian. p. 654.* 712: *acus*, genus non servat diminutivo *Putschius* aens diminutivo genus non servat *Lindemannus* 29 haec ante quercus *om. B* 30 *Martialis*] *epigr.* I 65

p. 1463. 64 p.

p. 121. 22 L.

dicamus ficos quas constat in arbore natas,
et huius ficus, 'dicemus ficus'. neutra nomina eis terminata tertiae
sunt declinationis ris facientia genetivo, pecus ulcus, pecoris ulceris. secus
duas res significat, adverbium separandi, 'haud secus ac iussi'; et
sexus, Sallustius 'virile ac muliebre secus'. omnia autem nomina
neutra us terminata tertiae sunt declinationis, ris faciunt genetivo, exceptis
quattuor, vulgus pelagus pus virus. sed vulgus et pelagus secundae sunt
declinationis, gi faciunt genetivo, pelagi vulgi, numero semper singulari.
vulgus et masculino genere declinatur [Vergilius 'ignobile vulgus']. |
pus et virus tres casus tantum recipient, in numero tantum modo singu- 10
lari declinantur, hoc pus vel virus, o pus vel virus.

Das primae sunt declinationis, dae faciunt genetivo, Lycidas Midas,
Lycidae Midae, et siqua talia. des omnia sunt producta et paene Graeca
omnia, unde arbitrio nostro declinabuntur et tertiae declinationis ratione
dis facientia genetivo et primae dae terminata casu genetivo Pelides Tydides, 15
Pelidis vel Pelidae, Tydides vel Tydidae. unum nomen Latinum repperi
des syllaba finitum declinationis quintae ei separandis faciens genetivo,
fides fidei, e in genetivo correpta. rationem supra docui. legi hic Oedi-
podes huius Oedipodae: nam si hic Oedipos declinaverimus, genetivo faciet
dis, sicut Melampus Melampodis, Lysipos Lysipodis: nam si ante pus sylla- 20
bam nominativus p litteram habuerit, || pi faciet genetivo declinationis
secundae, Lysippus Lysippi, Chrysippus Chrysippi, Philippus Philippi. dis
terminata tertiae sunt declinationis, dis faciunt genetivo, hic et haec rudis
huius rudis, haec fidis huius fidis: 'fidibusque canoris': haec glandis,
sicut Vergilius. dos producta tertiae sunt, tis faciunt genetivo, dos dotis, 25
sacerdos sacerdotis. dos correpta Graeca secundae sunt declinationis, di
faciunt genetivo, Tenedos Tenedi; potest tamen Tenedus dici. dus omnia
masculina secundae sunt, di faciunt genetivo, nidus nidi, tardus nardus
haec Aradus, tardi nardi Aradi. sed melius nardos et Arados dicuntur,
sunt Tenedos: nam Graeca sunt. excipitur unum quartae declinationis dus 30
faciens genetivo, ut hic gradus huius gradus. nam neutra nomina dus
terminata ris faciunt genetivo, pondus ponderis, sidus sideris, ratione neu-
trorum us terminotorum, quam supra docui. nam feminina dus terminata
non reperi Latina.

Fas tertiae est declinationis Graecum tis faciens genetivo n ante eam 35

1 natas s natos B	2 dicemus ficus Caeciliane tuos s	3 ris om. B, add. s
secus s pecus B	4 haud] Verg. Aen. III 236	iussi B iussi faciunt s
5 et sexum s	Sallustius] historiarum libro II Nonius p. 222	9 vulgus neutro
	Vergilius] Aen. I 149	et masculino s
18 correpta s correptam B	17 ei separatis editio Ascensiana	ignobile vulgus et hinc spargere noxes
24 fidibusque] Verg. Aen. VI 120	18	in vulgum ambiguas (Verg. Aen. II 98) s
georg. III 81 nec de conessa tantum pluit ilice glandis: cf. supra p. 1444	25 Vergilius]	26
graece sunt secundae sunt B	29 tardi om. B	30 nam graeca sunt. excipitur
Putschius nam graeca excipiuntur (corr. excipitur) B	31 dus s dis B	35 gene-
		tio non ante an habens B

p. 1464, 65 P.

p. 122, 23 L.

habens, elephas elefantis: dicitur et elefantus huius elefanti secundae declinationis. Latina duo repperi indeclinabilia, hoc fas hoc nefas. nam fandi atque nefandi a nominativo venit hoc fandum et hoc nefandum. fes fis fos: his syllabis non repperi nomina terminata; doceat qui reppererit. 5 fes inveniuntur, sed vulgaria, fus secundae sunt declinationis, si facient genetivo, | rufus rufi, et siqua talia. gas unum Latinum monoptotum repperi generis omnis, nugas; Graeca tertiae sunt declinationis facientia genetivo, n ante eam habentia, Gigas Gigantis. ges correpta tertiae sunt, tis faciunt genetivo, seges segetis; producta vero gis, strages stragis; 10 Graeca vero gis vel tis vel gae, Gyges *Gygis* vel Gygetis vel Gygae, Ganges Gangis vel Gangetis vel Gangae. gis: non inveni hac syllaba nomen terminatum. gos et corripitur et Graecum est, || hoc Argos huius Argi, declinationis secundae. hoc tamen nomen numero quidem singulari genere neutro dicitur, plurali vero masculino, hi Argi, hoc porrum hi porri. his 15 contraria sunt numero singulari masculina plurali neutra, hic Tartarus haec Tartara, hic Gargarus haec Gargara, hic Maenalus haec Maenala. gis secundae sunt, gi faciunt genetivo, mergus mergi. neutra, sicut supra docuimus, us terminata omnia sunt tertiae declinationis ris genetivo facientia, frigus frigoris, exceptis quattuor, vulgus pelagus pus virus, de quibus paulo 20 ante tractavi. has tertiae sunt Graeca, dis genetivo faciunt, Orchas Orchadis: Vergilius 'Orchades et radii'. unum inveni barbarum monoptotum, naphthas: Sallustius posuit. hes producta Graeca sunt tertiae declinationis chis vel tis facientia genetivo, Laches Lachetis vel Lachis, Chremes Chremis vel Chremetis, Dares: Terentius 'puerum conveni 25 Chremis'. his tertiae sunt, dis faciunt genetivo, Bacchis Bacchidis. hos non inveni nisi unum barbarum numero semper plurali, Tarrhos, nomen civitatis lectum in Sallustio. hus anteque e, Orchus Orchi, secundae declinationis. ias Graeca dis faciunt genetivo declinationis tertiae, Thyas Thyadis. ias iis: his iunctis nullum nomen repperi terminatum. ius pro- 30 ductum unum inveni, sed numero plurali, Veios, civitatis nomen. ius monosyllabon u ante ris habebit in genetivo, ius iuris; disyllabum vel amplius comparativa et ipsa ris faciunt genetivo, sed ante eam o produc- tam, maius maioris, peius peioris. kas kes kis kos kus; his syllabis nullum nomen terminatur, ratione k litterae, quam supra docui, quod numquam 35 nisi a solum post se habet, nulla altera littera secum iuncta.

Las, si vocalem ante habuerint vel aliam consonantem praeter l,

4 repperiet corr. repperierit B 9 strages om. B 10 Gygis om. B. 14 ut
hoc porrum s 21 Vergilius] *georg.* II 86 22 Sallustius] historiarum libro
quarto *infra p. 1473* 24 ut Chremes *Lindemannus* Terentius] *Andr.* II 2, 31
26 tharros corr. tharrhos B 27 hus — declinationis *in marg. add.* B ante e
superscripto que B 30 Veios civitatis nomen, dicitur sicut Tarrhos *Putschius*
36 ante ^{se} habuerit ī vel aliam consonantem praeter r B ante habuerit. ī vel aliam
consonantem praeter. l. r. s

p. 1465—67 P. p. 124. 25 L.
primae | erunt declinationis, Hylas Hylae, Asylas Asylae, Amyclas Amyclae,
nomen lectum in || Lucano

molli consurgit Amyclas,

quem dabat alta, toro.

si I habuerint, tertiae erunt declinationis. nam aut dis aut tis faciunt 5
genetivo, ut Pallas Palladis vel Pallantis. quidam putant tunc t debere
dici, Pallantis, si nominativus n habuerit; tunc Palladis, si non habuerit n
nominativus; sed errant. nam nullum de his nominibus n habet. sed
differentia genetivi ab accentu nominativi cognoscitur: Pallas in pal habens
acutum Pallantis facit, Pallas in las habens acutum Palladis facit. excipitur 10
unum, quod quamvis l habeat ante las in nominativo, tamen genetivo nec
tis facit nec dis, sed lae ratione primae declinationis, non tertiae, Achillas
huius Achillae, nomen lectum in Lucano. les correpta Latina tis faciunt
genetivo, miles militis, e in i mutata. excipitur unum, quod in genetivo
e producit, locuples locupletis. producta Latina lis faciunt, Hercules Achil- 15
les, Herculis Achillis. unum legi les terminatum generis neutri sine aliqua
ratione declinationis, Cales, nomen oppidi. Graeca les terminata omnia
producuntur et aut lis faciunt genetivo vel tis, ut Thales Thalis vel Tha-
letis, Eteocles Eteoclis. ergo omnia tertiae sunt declinationis. lis terminata
omnia tertiae sunt declinationis. nam lis terminant genetivum, hic facilis 20
huius facilis, hic mollis huius mollis. excipitur tis faciens genetivo haec
lis huius litis. Graeca lis terminata aut lis facient genetivo aut dis; ut
Damalis huius Damalis vel Damalidis, nomen meretricis Horatianae. hoc
tamen scire debemus, quod omnia nomina Latina lis terminata communia
sunt generum duorum; ut hic et haec facilis difficilis mollis: excipitur unum 25
lis: hic et haec gracilis, hic et haec imbecillis. sed Terentius nove 'ut
gracilae sient', nominativo singulari haec gracila, haec imbecilla. nam
si a nominativo lis terminato posuisset nominativum pluralem, lis terminabat,
graciles. tale est Sallustianum 'imbecilla aetas', non imbecillis.
hoc || tamen scire debemus, quod lis terminata Latina communia sunt duum 30
generum, neutrum facientia e correpto, excepto lis litis. los producta unum
nomen repperi terminatum et correpta unum apud Lucanum lectum, haec
Mallos huius Malli, secundae declinationis, nomen civitatis. nam producta
colos coloris Sallustius, 'igitur colos exanguis'; sed melius color
dicitur. lis terminata omnia secundae sunt declinationis, li facient genetivo, | 35
malus mali, populus populi, Romulus Romuli, exceptis neutrīs, quae, sicut

1 asilas asilae superscriptum est in B 2 in Lucano] *Pharsal.* V. 520
4 alga s alca coniecit Lindemannus 5 si I habuerint s si li habuerint B 11
quamuis habeat B 12 dis illa ratione corr. dis sed illae ratione B achillas
huius achillae corr. achilae huius achilae B 15 producta latina les, proles, soboles,
lis faciunt genitium. graeca les, lis faciunt genitium, Hercules *Putschus* 23 Ho-
ratianae] *carm.* I. 36 26 Terentius] *Eunuch.* II. 3, 23 27 gracilesierint corr.
gracie sient B graciles sient s 29 Sallustianum] *Catil.* 3 32 correptum B
apud Lucanum] *Pharsal.* III. 227 34 Sallustius] *Catil.* 15

p. 1467, 68 p.

p. 125, 26 L.

frequentissime docui, ris faciunt genetivo, yellus velleris, ratione neutro-
rum us terminatorum, et uno feminino ris faciente genetivo u et in nomi-
nativo et in genetivo producta. u ante novissimam syllabam habentem
consonantem continetia producuntur, ut tellus telluris, iuentus inventutis,
5 senectus senectutis. anus anuis, sus suis ideo corripiuntur, quoniam novis-
simā syllaba sine consonante est. haec colus secundae est declinationis li-
faciens genetivo, huius coli: nam Vergilius 'eui tolerare colo vitam',
qui dativus a genetivo i terminato venit: et quartae declinationis us ter-
minans genetivum, sicut Statius Thebaidos libro III 'nigraeque soro-
rum Iuravere celus', qui nominativus pluralis a genetivo singulari us
terminato deducitur.

Mas Latinum unum monosyllabum repperi tertiae declinationis ris
faciens genetivo, mas maris: Vergilius accusativum plurale 'solve mares'.
Graeca indifferenter declinabuntur, et primae declinationis ae diphthongo
15 terminato genetivo et tertiae tis terminato genetivo, Mimas Mimae vel Mi-
mantis, Gyas Gyae vel Gyantis, Athamas Athamae vel Athamautis; in nomi-
nativo sine n littera, in ceteris casibus cum ea: sic Pallas Pallantis. nam
mimas in mas acutum dis facit genetivo, mimas mimadis, et melius pereunte
s littera de nominativo fit nomen Latinum primae declinationis ae genetivum
20 terminans, haec mima huius mimae. || mes correpta faciunt genetivo tis,
limes trames, limitis tramitis; producta semper mis, fames famis. Graeca
semper producuntur et aut mis faciunt genetivo aut tis, hic Chremes
Chremis et Chremetis: Terentius

etiam inde abiens puerum conveni Chremis

25 et 'iubeo Chremetem'. omnia igitur tertiae sunt declinationis, quoniam
is faciunt genetivo. et inveni genetivo Chremi, | et antiqua est ratio decli-
nationis dativo uti pro genetivo, 'infelicis Vlix' pro Vlixis, Achilli pro
Achillis. 'ad bellum Persi Macedonicum' pro Persis. mis com-
munia quidem duum generum mis faciunt genetivo, unanimis examinis,
so huius unanimis examinis. dicimus et hic examinus et unanimus. unus
ergo generis nomina mis syllaba terminata ris faciunt genetivo, hic vomis
hic cucumis, huius vomeris et cucumeris. Martialis cum genere 'cucu-
merem rectum'. ergo omnia mis terminata tertiae sunt declinationis.
mos producta unum monosyllabum tertiae declinationis legi ris faciens

3 ⁱ ante B u enim ante Lindemannus   5 anus anuis sus suis ^s anus anum is
(deletis litteris is) sus suis B   7 Vergilius] Aen. VIII 409   9 Thebaidos libro III]
v. 241   13 Vergilius] georg. III 64   16 Gras Grae vel Grantis ^s   24 etiam]
Ter. Andr. II 2, 31   25 iubeo] Ter. Andr. III 3, 1   27 infelicis ulixi pro ulicis
B iut felicis ulixi pro ulixis p : Verg. Aen. III 613. 691   28 ad bellum] apud Sal-
lustium in prima historia Charisius p. 52 : cf. infra p. 1472   31 hic uomis huius
uomis huius uomeris martialis cum genere cucumerem (*in marg. add.* et cucumeris)
rectum B hic uomis huius uomis huius uomeris. Martialis cum genere et cucumis
rectum ^s hic uomis, huius uomis, huius uomeris, cucumis, huius cucumeris, uel cu-
cumis. Martialis masculino genere in quo nec cucumis iacere rectus Putschius   32 Mar-
tialis] epigr. XI 18, 10

p. 1468. 69 P.

p. 126. 27 L.

genetivo, hic mos huius moris; correpta nullum legi. mus paene omnia secundae sunt declinationis mi facientia genetivo, humus humi, almus alni; neutro vero tertiae ris facient genetivo, nemus nemoris, secundum rationem neutrorum us terminatorum, de qua frequenter docuimus. unum masculini generis legi tertiae declinationis ris faciens genetivo, hic mus huius muris, ut Horatius.

parturient montes, nascetur ridiculus mus,
et unum secundae declinationis et quartae us finiens genetivo, haec domus
huius domus et huius domi: Terentius
domi focique fac vicissim memineris.
memini illius rei,

nec meminisse viae media Palinurus in unda.

Nas Latina indifferenter declinabuntur, aut primae declinationis ae facientia genetivo, ut Maecenas Maecenae, aut tertiae tis facientia, ut Mae-enatis. Graeca tertiae sunt acuto in novissima syllaba contra rationem 15 Latinae linguae, sed dis facientia genetivo, Maenas || Maenadis, nomen Bacchae: sic Persius et Horatius. nes correpta non legi; producta vero, si Latina fuerint, indifferenter primae vel tertiae declinationis ratione flectuntur, ut Noranes Nolanes, Noranae vel Nolanae, Noranis vel Nolanis. Graeca vero tunc primae erunt declinationis apud Latinos, si apud Graecos 20 ov fecerint genetivo, ut Hostanes Ὅστανον huius Hostanae, Αἴγυοσθένης. Αἴγυοσθένος huius Demosthenis. nis tertiae sunt similem genetivum nominativo facientia, ut canis inanis, excepto uno, quod ris facit genetivo cinis cineris. et haec Latina. Graeca nis terminata aut nis faciunt genetivo aut dis, haec Philenis Phelenidis | vel Philenis, Dardanis Dardanidis 25 vel Dardanis. nos tertiae sunt is pura facientia genetivo, o in nominativo producta; in genetivo correpta, ut Minos Minois. nus omnia secundae sunt declinationis: nam ni faciunt in genetivo, Linus Lini, canus cani, sanus sani, Ianus Iani, annus anni, Severianus Severiani, asinus asini, vannus vanni, alnus alni, pinus pini, exceptis duobus tertiae declinationis, uno ris 30 faciente genetivo, Venus Veneris, altero is nova ratione, haec anus huius anuis: Terentius

huius anuis causa, opinor, quae erat mortua;
et duobus quartae declinationis nus facientibus genetivo, haec manus hic sinus, huius manus sinus. nam neutra nomina nus terminata omnia ris 35 faciunt genetivo secundum rationem, quam frequentissime ante monstravi.
hoc tamen scire debemus, quod omnis nominativus nus terminatus corri-

6 Horatius] *de a. p. 139* 7 parturiens *B* 9 huius domus et om. *B*, add. 5

Terentius] *Eunuch. IIII 7, 45* 10 fac ut uicissim 5 12 nec] *Verg. Aen.*

III 202 13 Nas — 43 possumus delectare *Sacerdos p. 52 sqq.* 17 Persius]

sat. 1, 101, 105. Horatii memoria ad nomen Thyas, quod in eadem re adscriptum est

supra p. 1459, pertinere videtur 19 noranes (*corr. noranes*) nolanes nolanae uel

norarae noranis uel nolaris *B* 25 haec Philenis phelenidis. Dardanis 5

haec filenis filenidis dardanis *B* 31 haec anuis huius anuis *B* 32 Terentius]

Heauton tim. II 3, 46

p. 1469—71 P.

p. 127. 28 L.

pitur excepto eo, qui in genetivo u habet ante novissimam syllabam habentem diuntaxat consonantem. nam anus et sus anuis et suis habent quidem in genetivo u ante novissimam syllabam, tamen corripiuntur, quoniam ipsa novissima syllaba genetivo consonantem non habet. gnas tertiae sunt 5 declinationis, tis faciunt genetivo, praegnas praegnatis. gnes similiter tertiae sunt declinationis, magnes magnetis, e ubique producta. gnis tertiae sunt similem facientia || genetivum nominativo, ignis huius ignis, et siqua talia. gnos: non inveni hac syllaba nomen finitum. gnu omnia secundae sunt declinationis gni facientia genetivo, agnus agni, magnus magni, et 10 siqua talia.

Pas Graeca sunt tertiae declinationis, dis faciunt genetivo, lampas lampadis et similia. pes producta Latina vel Graeca tertiae sunt declinationis, pis facient genetivo, puppes puppis [valles vallis], rupes rupis, vulpes vulpis, excepto uno monosyllabo, quod dis facit genetivo, pes pedis. 15 ex eo figurata corripiuntur et dis faciunt genetivo, alipes alipedis, sonipes sonipedis. unum excipitur ab eo tractum, quod in nominativo producitur, in genetivo pis facit, haec apes huius apis. nam ab eo dictae apes, quod sine pedibus nascuntur, sicut Vergilius de his 'trunca pedum'. nam apes, si pes corripueris, barbarismus erit. apes Graece significans hominem sine filiis dicunt. pes correpta Latina non tracta a pede tis faciunt genetivo; ut praepes praepetis, hospes hospitis, excepto uno, quod pis facit, non tis, aucupes huius aucupis. nam qui auceps declinat, errat. omnia ceps terminata tis faciunt genetivo, praeceps praecipitis, anceps ancipitis. praeterea nominativo plurali Terentius aucupes dixit, 'pisca- 25 tores aucupes'; unde docuit nominativo singulari aucupes debere dici, non auceps. nam aucupetes dixisset numero plurali. pis Latina dis faciunt, lapis lapidis, Graeca aut dis aut pis, aspis aspidis, iaspis iaspidis, Serapis Serapis vel Serapidis, omnia declinationis tertiae. haec senapis huius senapis, sicut Plautus in Pseudolo. alii melius genere neutro indeclinabile 30 hoc senapi, sicut hoc gummi. pos producuntur et sunt declinationis tertiae. si sint generis communis, tis faciunt genetivo, ut hic et haec nepos huius nepotis; quamvis multi haec neptis dicant, non haec nepos. unius vero generis pos terminata ris faciunt genetivo, hic lepos huius leporis. nam quod Arpos legimus, || numero semper plurali declinatur. pos correpta si 35 inventa fuerint, Latina non sunt et secundae declinationis pi facientia genetivo. pus Latina secundae sunt declinationis, pi faciunt genetivo, lupus

is is is pis asspes

13 puppes valles rupes vulpes excepto B. 'illud asspes legendum esse allpes, h. e. Alpes' connectit Lindemannus: saepes voluisse videtur is qui hoc adscripsit. rupes rupis, vulpes vulpis, puppes puppis, excepto Sacerdos p. 54 14 vulpes vulpis. Asspes aspis 5 vulpes vulpis, Satrapes satrapis, Hydaspes Hydaspis Putschius 15 ex eo figurata] Priscian. p. 703 18 Vergilius] georg. III 310 19 significat hominem sine filiis (om. dicunt) Sacerdos p. 54 22 aucupis huius aucupis B 24 Terentius] Eunuch. II 2, 26 27 aut pis aut dis, ut iaspis huius iaspis vel iaspidis 5 29 in pseudologo B: Plaut. Pseud. III 2, 28 (v. 817 R)

p. 1471. 72 p.

p. 128. 29 L.

lupi, campus campi, lippus lippi, exceptis duobus, uno monosyllabo indeclinabili, hoc pus, et uno tertiae declinationis ris faciente genetivo, lepus leporis o correpta; nam *producta* erit leporis significans elegantiam a nominativo lepos. Graeca pus terminata tertiae sunt declinationis dis facientia genetivo, Melampus Melampodis, Oedipus Oedipodis; quamvis hic [domus] 5 Oedipodes lectum est. pys Graeca sunt. nam y litteram Latina nomina numquam habent. sunt autem tertiae declinationis is pura terminata genetivo, hic Capys huius Capyis. pans tertiae declinationis tis faciunt genetivo, stipans stipantis. hoc tamen teneamus, quod omnia nomina ns terminata tis faciunt genetivo exceptis duobus, quae tis faciunt et dis, 10 frons frondis et frons frontis, lens lendis et lentis. quidam putant haec lentis debere dici et haec lendis; sed errant, qmna non inveni hac syllaba nomen aliquod terminatum.

Ques correpta tis faciunt genetivo, eques equitis (nam quae producta es terminantur, de his ante tractavi), et sunt tertiae declinationis, is faciunt 15 genetivo. quis pronomina reguntur, non nomina. quos quus secundae sunt declinationis, qui faciunt genetivo, equus equi. ras primae sunt declinationis, rae faciunt genetivo, hic Hieras huius Hierae: | Cicero 'Hieras et Blaesamius et Antiochus' in Caesarianis. res correpta tis faciunt genetivo, teres teretis, producta ris, Antores Antoris, Seres Seris: 20 Lucanus 'sub iuga iam Seres': verres verris; exceptis duobus, uno monosyllabo quintae declinationis e in genetivo correpta, res rei, et uno disyllabo, quod genetivo ante ris una syllaba correpta plus crescit, Ceres Cereris, in nominativo e littera producta, in genetivo utraque e correpta. ergo omnia res terminata sive producta sive correpta tertiae || sunt declinationis, excepto uno monosyllabo quintae declinationis, res rei. ris tertiae sunt declinationis, ris vel dis faciunt genetivo, Iris huius Iris vel Iridis, Paris huius Paris vel Paridis. unum ris solum facit, Liris huius Liris, nomen fluminis. ros omnia producuntur et sunt tertiae declinationis, ris faciunt genetivo. monosyllabum ris facit, ros roris. Graeca secundum 30 rationem suam, si apud illos ος, apud nos is; si apud illos τος, apud nos tis, ἔρωτος erotis. Tarros nomen est numeri semper pluralis. rus terminata, si aliud ex se genus fecerint, secundae erunt declinationis, ri faciunt

3 producta om. B: nam producta significat elegantiam *Sacerdos* p. 54 5 quamvis domus Oedipodae 5 quamvis hic Oedipodis lectum sit *codex Sacerdotis* p. 54. domus ex adscripto olim versu *Statii Theb.* I 17 Oedipodae confusa domus relatum esse videtur: quamvis domus Oedipodae et hic Oedipodes lectum est *coniecit Lindemannus* *cont. Stat. Theb.* I 17 et 48 7 ys pura B 8 hic capys huius capys B 14 aeques aequestris corr. eques equitis B nam que producto es terminantur de his B nam quies et inquies es terminantur non ques: et de his 5 nam quies et inquies producto es terminantur: de his *Lindemannus* nam quies et inquies es terminantur, non quies *codex Sacerdotis* p. 55. inquies correpta es dicendum esse docuit *Probus* p. 1460 18 Cicero in Caesarianis. Hieras 5 : p. *Deiot.* 15, 41 21 Lucanus] *Pharsal.* I 19 22 correptares. res et B 24 a littera B 28 Paris priore loco om. B 31 apud nos is pulcher si aput B aput nos is, ηρως ηρωας herois, si aput *Sacerdos* p. 55 32 Tharros 5 *Sacerdos* p. 55 tartaros B: cf. p. 1465

p. 1172, 73 P.

p. 129, 30 L.

genetivo, carus cari, austerus austeri, mirus miri. hac ratione, id est secundae declinationis, etiam Græca nomina declinantur, quamvis non faciant aliud genus, ut Tartarus Tartari, Gargarus Gargari. haec tamen numero singulari sunt masculina, pluraliter neutra, sicut Maenalus Maenala. quae vero Latina aliud genus non faciunt rus terminata, quartae sunt declinationis et rus faciunt genetivo, hic currus huius currus. excipiuntur quatuor, unum ri faciens genetivo, quamvis aliud genus ex se non faciat, hic murus huius muri; alterum indifferenter declinatum secundae declinationis, ri faciens genetivo, et quartae rus, haec laurus huius lauri et huius laurus: 10 altera duo monosyllaba, quae tertiae sunt declinationis is vel ris facientia genetivo, haec grus gruis, hoc rus ruris. hoc tamen teneamus, omnia monosyllaba tertiae esse declinationis is facientia genetivo, exceptis duobus quintae declinationis ei separatis genetivo facientibus e in genetivo correpta, spes spei, res rei. rationem supra docui.

15 Sas: hac syllaba nullum nomen repperi. ses terminata Graeca sunt, indifferenter declinantur, et primæ declinationis sae genetivo et tertiae sis, ut Cambyses Cambysae vel Cambysis, Perses Persae vel Persis. nam quod Sallustius ait ‘ad bellum Persi Macedonicum’, non declinationem mutavit, sed antiqua usus est consuetudine, || dativum posuit pro i genetivo; 20 et Cicero ‘filiumque Verri’ pro Verris, et Vergilius ‘in immis Achilli’. sis omnia tertiae declinationis terminata, is faciunt genetivo, Latina quidem sis, hic ensis huius ensis, peregrina sis vel dis, haec Isis huius Isis vel Isidis, haec basis huius basis vel basidis, cassis cassis vel cassidis, quamvis Vergilius haec cassida declinavit. sos pura Latinum nullum repperi terminatum, unum Graecum legi in Sallustio secundae declinationis si faciens genetivo, haec Amisos huius Amisi. sons correpta in medio habens n tis faciet, insons insontis: sic Horatius. sons non legi. Sallustius numero plurali utrumque ‘insontis sic uti sontis’. de n et s terminatis frequentissime docui. sus terminata propria vel aliud genus ex se facientia 30 secundae sunt declinationis, si faciunt genetivo, Nitus Nisi, proprium et participium. appellativa vero non facientia aliud genus quartae erunt declinationis, sus faciunt genetivo, hic occasus huius occasus. nam plausus, si sit participium, buius plausi, si nomen appellativum non faciens aliud ex se genus, huius plausus; sicut nitus participium nisi, appellativum unius

18 Sallustius] in prima historia *Charisius* p. 52: cf. *supra* p. 1468   20 filiumque Verri] cf. *Ritschelius suppl. questionis de declinatione quadam Latina reconditione* (Bonn, a. 1861) p. IV   21 immis] *Verg. Aen.* I 30: immis Achilli pro Achillis et infelici Ulixii (*Verg. Aen.* III 613, 691) pro Ulixis *Putschius* 23 cassis] *Priscian.* p. 689   24 Vergilius] *Aen.* XI 775   26 haec Amisos huius Amisi *Sacerdos* p. 56 haec camisos huius camisi B, quod defendit Kritzus in *Sall. hist. fragm.* p. 306. *Amisi urbis in quarto historiarum libro a Sallustio mentionem factam esse testatur Priscianus* p. 830 (*Sall. hist.* III 1 ed. Kritz.)   27 faciet s facient B   28 insons] cf. *supra* p. 1414 *Priscian.* p. 751   29 Horatius] *carm.* II 19, 29 insons Cerberus, *sat.* I 6, 69 purus et insons Sallustius] *Catil.* 16   28 sicut sontis s   29 propria p re uel B propria sunt uel *Sacerdos* p. 56

p. 1473, 74 P.

p. 130, 31 L.

generis nisus. excipitur unum monosyllabon is faciens genetivo, sus suis, ratione monosyllaborum, de qua frequenter tractavi.

Tas omnia tertiae sunt declinationis, tis faciunt genetivo, facultas facultatis; hoc naptas primae tae genetivo faciens, huius naptae, nomen barbarum contra rationem neutrorum, quae Latina genetivum ae diphthongo non terminant, exceptis quattuor, hic et haec et hoc verna huius vernae, *hic* et haec et hoc advena huius advenae, et hoc Turia huius Turiae flumen, hoc naptas huius naptae, genus olei cedro simile, sicut Sallustius historiarum libro quarto. sed melius erit indeclinabile. tes Latina tis faciunt genetivo, rates ratis. || Graeca autem, si apud illos τον, apud nos ¹⁰ tae, Achates Achatae Αχέτων, aut tis crescente syllaba, si apud illos τος, Crates Cratetis Κράτητος, ut Bibaculus de Catone grammatico *'ie cur Cratetis'*. tis omnia sunt tertiae declinationis, tis faciunt genetivo Latina, hic mitis huius mitis, haec neptis huius neptis; Graeca tis vel dis, hic Attis huius Attis vel Attidis, haec amystis | huius amystis amystidis, nomen lectum ¹⁵ in Horatio. tes omnia corripiuntur et Graeca sunt et secundae declinationis, ti faciunt genetivo, Berytos Beryti, Pontos Ponti, quae poterunt Latine melius dici, si o in u mutaverint. tis exceptis istis Graecis venientibus a syllaba τος cetera facientia aliud genus secundae sunt declinationis, ti faciunt genetivo, stultus stulti, venatus participium venati, hic artus huius ²⁰ arti, angustus quod redditur (nam artus membra numero semper plurali declinantur); non facientia us, ut vestitus huius vestitus, res ipsa: Terentius *'vestitu nimio indulges'*; qui ablativus *a* genetivo venit tis syllaba terminato. nam participium hic vestitus huius vestiti: facit enim aliud ex se genus. excipiuntur duo tis facientia genetivo, virtus iuventus, virtutis ²⁵ iuuentutis. nam hoc tis neutrorum ratione us finitorum ris facit genetivo, huius turis: Vergilius *'ture calent arae'*. praeterea monosyllabum est. etus, si fecerint aliud ex se genus, eti faciunt genetivo, rectus recti, lectus lecti, erectus erecti; non facientia aliud genus quartae erunt declinationis, hic rictus huius rictus, hic luctus huius luctus. excipitur unum, quod ³⁰ quamvis non faciat ex se genus, tamen eti facit genetivo, lectus lecti, non, ut quidam imperiti, huius lectus. nam Cicero *'me in meo lecto'*, qui ablativus ab i littera terminato genetivo venit, non us; et Terentius *et lectos sterni iube et parari cetera'*:

accusativus os terminatus a genetivo venit i terminato, non us. unum ³⁵

4 naptas *ς*: cf. p. 1465   6 terminat *B*   7 hic *om.* *B*   hoc tyria huius thyriae *B*   8 hoc naptha huius naphthae *B*   caedro *B*   11 tae *om.* *B*
 illos τον κρατης cratetis κρατατος ut uiuaculus *B*   12 Bibaculus] cf. Sueton. de gramu. 11   14 hic atthis huius atthis uel attidis *B*   16 in Horatio] carm. 1 36, 14 Threiccia vineat amystide   17 Beritos beriti *ς* uerutos ueruti *B*   19 a syllaba τον *B*
 22 non facientia us *ς* non facientia tus *Sacerdos* p. 57 nou facient is *B*   Terentius] Adelph. I 1, 38   23 a *om.* *B*   26 neutrorum *ς* et *Sacerdos* p. 57 neutro *B* neutrum *Putschius*   us finitorum *Sacerdos* p. 57 nus finitorum *B* tus finitorum *ς*
 27 Vergilius] Aen. I 417   32 Ciceron] in Cutil. 14, 9   33 Terentius], Adelph. II 4, 21   34 et ante lectos *om.* *ς*   parari *ς* parare *B*

p. 1474—76 P.

p. 131. 32 L.

excipitur tertiae declinationis || tis faciens genetivo, senectus senectutis. ptus, si fecerint aliud ex se genus, secundae sunt declinationis pti, hic raptus huius rapti; sin minus, quartae ptus facient genetivo, hic sumptus, erogatio, huius sumptus: Terentius 'sumptus quos faciunt'. sumptus acceptus significans huius sumpti: facit enim haec sumpta. stus, si fecerint aliud genus vel propria sint, secundae sunt declinationis, hic castus huius casti, hic Augustus huius Augusti; non facientia quartae erunt declinationis, stus facient genetivo, excepto uno mustus musti, hic aestus huius aestus, hic quaestus, adquisitio, huius quaestus; *hic questus*, si participium sit, huius questi, si non faciens aliud genus, huius questus: Vergilius 'questus que cruentus'. | excipitur unum, quod et sti facit et stus genetivo, hic caestus, tunica Veneris, huius cesti, hic caestus pugilum huius caestus: Vergilius 'quid si quis caestus ipsius'. et orthographia distant et declinatione. ergo omnia tis faciunt genetivo exceptis quattuor, caestus, 15 aestus, quaestus, questus querella. thus unum nomen barbarum generis neutri legi, hoc naphthas huius naphthae. de hoc et supra docui; sed melius indeclinabile est. thes productum Graecum inveni apud Ovidium, Ianthes huius Ianthes vel Ianthidis. this: et hoc tertiae est declinationis, this vel dis facit genetivo, Atthis Athtidis; sic Ovidius, thos: non inveni 20 hac syllaba nomen terminatam; qui reppererit, deceat rationem. thus secundae sunt declinationis, thi faciunt genetivo, hic Parthus huius Parthi, hic acanthus huius acanthi: Vergilius 'crocceo velamen acantho'; Xanthus Xanthi. thus vel thys terminata tertiae sunt declinationis, thus vel thys faciunt genetivo, hic Panthus huius Panthus, hic Atys huius Atys, 25 hic Othrys huius Othrys.

Vas terminata et sis faciunt genetivo et dis, hoc vas huius vasis; utrumque Varro ait de lingua Latina: hic vas huius vadis. Cicero 'vultu tamquam vade'. ves corripiuntur omnia || et tertiae sunt declinationis: nam tis faciunt genetivo, hic dives huius divitis, miles militis, et si qua talia, 30 vis et ipsa tertiae sunt declinationis et similem nominativo faciunt geneti-

2 fecerint Sacerdos p. 58 fecerit B 3 si minus Sacerdos p. 58 sint minus corr. sumptus B sumptus s̄ facient genetivo superscripta sunt in B facit genitino s̄

4 Terentii exemplum ad Adelph. V 3, 21 sumptum filii quem faciunt retulit Lindemannus 8 mustus] Priscian. p. 711 9 hic questus om. B 10 huius quaestus B huius quaestus uerg. quaestusque B : Verg. Aen. VII 501 11 et stus om. B, add. Sacerdos p. 58: quod et stus et sti facit s̄ 12 ueneris huius caesti B pugilum B 13 Vergilius] Aen. V 410 14 caestus aestus quaestus quaerella B

17 apud ouoedium B: metam. VIII 715 sqq. 19 Atthis Atthis vel Athtidis coniecit Loersius mus. Rhenan. noviss. III (a. 1846) p. 44 Ovidius] heroid. 15, 18

20 repperit B 22 Vergilius] Aen. I 649. 711 23 thus uel thys faciunt s̄ thys uel thrys Sacerdos p. 59 24 thus uel thys faciunt s̄ hic uel thys faciunt B is uel thys voluisse videatur grammaticus: cf. Sacerdos p. 59 25 hic Atys huius Atys om. s̄

27 Varronis ea quae de vase et vadimonio leguntur de ling. Lat. VI 74 p. 250 ed. Speng. respici putavit Lindemannus. fortasse hoc vas huius vasis vel hoc vasum huius vasi, utrumque etc. hoc vas huius vasis, hic vas huius vadis, utrumque coniecit Spengelius ephem. schol. (Allgem. Schulzeit.) a. 1832 p. 275 Cicero] p. Sest. 8, 19: cf. supra p. 1461

p. 1476. 77 p.

p. 132. 33 L.

vum, civis huius civis, haec vis huius vis et plurali hae vis, sicut Lucretius et Varro: nam bae vires numero semper plurali declinantur. vos vus supra docui quod secundae sunt declinationis, vi faciunt genitivo, cervos cervi, servus servi. xas: nullum repperi nomen hac syllaba terminatum. xes vero producuntur et tertiae sunt declinationis, xis faciunt genitivo, Araxes 5 Araxis, Xerxes Xerxis. xis Latina sic terminabuntur et genitivo, hic axis huius axis; Graeca et xis et dis, hic Alexis huius Alexis vel Alexidis, tertiae declinationis. xos corripiuntur et Graeca sunt secundae declinationis, xi faciunt genitivo, haec Naxos huius Naxi: Vergilius

bacchatamque iugis Naxon.

potest haec Naxus huius Naxi hanc Naxum dici. xus omnia secundae sunt declinationis, xi faciunt genitivo, laxus laxi, fluxus fluxi, taxus taxi, buxus buxi. excipitur unum quartae declinationis xus faciens genitivo, hic luxus huius luxus, luxuriam scilicet significans: Terentius 'adulescens luxu perditus'. nam luxus vacillans huius luxi facit: Sallustius ablative 15 'luxo pede'. zas barbara sunt primae declinationis, zae faciunt genitivo, hic Ormizas huius Ormizae. zes et ipsa barbara producta primae declinationis, Artabazes Artabazae. zis zos zus syllabis nulla nomina reperi terminata.

T: hac littera duo nomina tantum modo Latina terminata reperiuntur, 20 unum indeclinabile hoc git, genus seminis nigri, quo panis conditur, et unum tertiae declinationis tis faciens genitivo caput capitū, et siquid ab eo nascitur. sinciput sincipitis Varro posuit in Aetiis. u littera nomina terminata omnia neutra sunt quartae declinationis u terminantia genitivum et dativum et ablativum, sed producto; nominativum accusativum et vocativum u terminant, sed correpto, ut hoc || cornu gelu genu veru, et siquata. docueram tamen quod quarta declinatio genere quidem masculino et feminino us genitivo terminaretur, in genere vero neutro u, huius cornu gelu veru genu. x: hac littera terminata omnia tertiae sunt declinationis: nam is faciunt genitivo necesse est ante eam c vel g posita, ut pix picis, 30 arx arcis, nux nucis, crux crucis, rex regis, grex gregis. excipiuntur quattuor, quea nec cis faciunt genitivo nec gis, nix nivis, nox noctis, senex senis, supellex supellectilis: Terentius 'supellectile opus est'. unde x littera supervacua non est, sicut quibusdam placet. y z: his litteris nulla nomina terminantur.

1 haec uis huius uis et pluraliter hae uis p: huius uis et plu hae uis *alio atramento*, ut *visum est Lindemann*, *superscripta sunt in B* — sicut reneus (*corr. renus*) et varro B sicut ritienus et varro p sicut Terentius s: cf. *supra* p. 1461. *Lucret.* II 586 III 265

9 Vergilius] *Aen.* III 125 14 hic luxus s haec luxus B [Terentius] *Adelph.*

in actia

III 7, 42 15 ablativo *superscriptum est in B* 23 posuit u littera B: in actia *recentiore atramento scriptum esse indicavit Lindemannus*. in Aetia *coniecit Lindemannus*: cf. *Charis.* p. 117. in actionibus *Ritschelius de Varr. logistor.* (Bonn. a. 1845) p. IX 25 nominativo acc. uocat. u terminato B 30 facient s faciunt B 33 Terentius] *Phorm.* III 3, 61 34 supervacua non est B

p. 1477. 78 P.

p. 133. 34 L.

Omnia nomina monosyllaba tertiae sunt declinationis: nam is faciunt genitivo exceptis quinque, tribus indeclinabilibus, git ir pus, et duobus declinationis quintae ei separatis genitivo terminatis, res rei, spes spei, e contra rationem quintae declinationis in genitivo correpta, quoniam nominativus ante es consonantem habet iunctam, ut fides fidei.

Ergo breviter doceamus enumerando, quot modis singuli casus utriusque numeri terminentur. nominativus singularis fit modis quindecim, a, e utraque, i, o utraque, u l m n r s x c t, poeta monile *Danae* gummi Varro Dido genu mel bonum carmen | orator sacerdos verax lac caput. 10 genitivus singularis fit modis quattuor, ae i is u, huius fortunae huius grammatici huius oratoris genu. dativus singularis fit modis quattuor, ae i o u, huic Aeneae huic sacerdoti huic docto huic genu. accusativus singularis fit modis quattuor, in n u s, hunc sacerdotem hoc carmen hoc cornu hoc pectus. vocativus singularis tot modis fit, quot et nominativus. ablativus singularis fit modis novem, a, e utraque, i o u m s t, ab hoc poeta ab hoc sacerdote ab hac specie ab hoc suavi ab hoc docto ab hoc genu ab hoc nequam ab hoc nugas *ab hoc git.* || nominativus pluralis fit modis quinque, a ae i m s, haec regna hae Musae hi docti hi nequam hi sacerdotes. genetivus pluralis fit modis tribus, in s i, horum oratorum 20 horum nugas horum nihil. dativus et ablativus pluralis fiunt modis tribus, i m s, his et ab his nihil nequam nugas. accusativus pluralis fit modis quattuor, a s m i, haec sceptra hos nugas hos nequam hos nihil. vocativus pluralis fit modis quot nominativus eiusdem numeri, id est quinque, a ae i m s, o sceptra o fortunae o nihil o nequam o nugas. hoc tamen 25 notemus, quod in quibus casibus cuiuslibet numeri aliquem praetermissimus modum, de his est monoptotis, nequam nihil nugas.

DE FORMIS CASVVM.

Formae casuum sunt sex. prima forma unaria nuncupatur, quae sola nomina regit in utroque numero uno modo omnes casus terminans, nequam 30 nugas nihil. secunda forma binaria dicitur et ipsa sola nomina regit in numero tantum modo singulari duobus casibus variatis, hoc cornu: nominativus accusativus vocativus corripiuntur, genetivus dativus ablativus producuntur. tertia ternaria dicitur; haec nomina quidem in utroque numero regit, hoc bellum huius belli huic bello, haec bella horum bellorum his 35 bellis, pronomina vero in numero tantum modo plurali, haec ista horum istorum his istis. quarta, quam quaternariam nuncupamus, et nomina et pronomina regit in utroque numero; nomina sic, hoc carmen huius carminis huic carmini ab hoc carmine, et pluraliter, hi docti horum doctorum his doctis hos doctos; pronomina sic, illud illius illi ab illo, pluraliter hi

5 ante es *Sacerdos* p. 60 ante s B 6 singulis B 8 *Danae* om. B, add. *Sacerdos*
9 barro genu B uerax *Sacerdos* p. 30 uerx B uertex s 10 formae corr. fortunae B 15 t] e B 17 ab hoc git om. B, add. *Putschius*

p. 1478—80 p.

p. 134. 35 L.

isti horum istorum bis istis hos istos. quinta forma est quae quinaria nuncupatur, in numero tantum modo singulari et nomen regit et pronomen, hic sacerdos huius sacerdotis huic sacerdoti hunc sacerdotem o sacerdos ab hoc sacerdote; pronomen sic, iste istius isti istum o ab isto: quinaria forma in || numero plurali nec nomen continet nec pronomen. sexta forma senaria est, in numero singulari pronomina sola regit, in plurali nulla, nullus nullius nulli nullum nulle a nullo.

DE CATHOLICIS VERBORVM.

In hoc libro etiam de verbis tractabo, sicut ante promisi. quorum rationem per singularum litterarum syllabas primae verbi personae, qualem faciat secundam, unde modi imperativi secunda persona cognoscitur, ex qua coniugatio cognoscetur, *diligentissime hoc docebo*. atque interim de vocalibus tractemus positis ante novissimam litteram primae verbi personae. inveniuntur autem vocales ante novissimam litteram tres, consonantes multae, de quibus postea docebimus. prima coniugatio tres habet vocales ante novissimam litteram primae verbi personae: recipit e correptam, commeo commeas commea, i, lanio lanias lania, u, fluctuo fluctuas fluctua. secunda coniugatio e solum recipit productam, doceo doces *doce*; tertia correpta duas, i, rapio rapis rape, u, ruo ruis rue; tertia producta, quam quidam quartam dicunt, e, redeo redis redi, i, munio munis muni. sed 20 quoniam tota vis verborum in tempore perfecto modo indicativo continetur, sicut in secunda persona *eodem modo tempore praesenti et in secunda persona modo imperativo tempore praesenti declinatur*, per singulas litteras primae personae verbi doceamus secundam personam eiusdem temporis praeteriti perfecti et modi imperativi temporis praesentis secundam personam, quae fit litteris quidem tribus, modis vero quattuor, sicut exemplis paulo ante monstravi: a ama, e producta doce, e correpta lege, i muni. extra hos modos siquod verbum terminaverit alia littera secundam personam modi imperativi temporis praesentis, nullius coniugationis continet rationem, ut es dic velis cedo, et siqua talia. || 30

E: hanc litteram ante o habentia verba aut primae sunt aut secundae aut tertiae productae. si primae sint, avi facient temporis praeteriti prima persona modi indicativi, ut commeo commeas commeavi; si secundae, aut cui, arceo arcui, aut di, ut prandeo prandi, interdum crescente una

declina

12 ex qua coniugatione cognosceretur adque B unde coniugatio declaratur, diligenter hoc docebo: atque *Sacerdos* p. 61 18 e solum recipit productam doceo doceo tertia correpta & e solum recipit doceo doces producta tertia correpta B sed

20 scire debemus quoniam B 22 eodem modo — persona om. B, addidi ex Sacerdote p. 61 24 eiusdem modi temporis *Sacerdos* p. 62: secundam personam modi indicativi temporis praesentis et primam personam eiusdem modi temporis praeteriti perfecti *voluisse videtur grammaticus* 28 secunda persona B 30 ut es dic *Sacerdos* p. 62 ut est dici B ut est sis & 32 cui fient B ui facient & 34 aut cui *Sacerdos* p. 62 acui B aut ni &

p. 1480. 81 P.

p. 135-37 L.

syllaba in principio, ut mordeo momordi, pendeo pependi, aut xi, lugeo luxi, aut gui, langueo langui, aut si, ardeo arsi; tertiae productae | aut vi aut duas i, ut eo ivi vel ii. ergo breviter per singulas litteras ante eo positas decurramus, ut facilius cognoscamus, e ante o posita cuius sit 5 coniugationis vel quo modo faciat speciem perfectam. a: hanc litteram ante eo habens verbum nullum repperi; inventor doceat rationem, b ante eo posita aut secundae sunt coniugationis aut tertiae productae. *secundae bui faciunt, ut rubeo rubui, sorbeo sorbui; tertiae productae i vel ii, ut subeo subi vel subii.* c ante eo posita secundam regit coniugationem, 10 speciem perfectam aut cui aut xi, arceo arcui, luceo luxi. d: et haec ante eo posita secundam regit coniugationem, speciem vero perfectam aut di aut si, prandeo prandi, ardeo arsi; interdum addit syllabam in principio, ut momordi pependi. e ante eo posita tertiam productam regit, tempus perfectum ivi vel ii facit, ut anteeo praereo, anteivi praevi vel anteii praeii. 15 f: hanc litteram ante eo habens nullum repperi verbum. g ante eo posita secundam regit coniugationem, speciem vero perfectam aut xi aut gui aut si, lugeo luxi, egeo egui, tergeo tersi. dicimus et tergo tergis || tertiae correptae: legimus enim et tergent, quod venit a verbo tergeo, et tergunt ab eo quod est tergo. h i k ante eo positas verbum regere non inveni. 20 l ante eo posita secundam regit coniugationem, speciem perfectam lui vel levi, ut caleo compleo *deleo*, calui complevi *delevi*: *'relevi dolia omnia'* Terentius. excipitur unum ab utraque ratione defectivum genere faciens speciem perfectam | quasi passivam, soleo solitus sum. m ante eo posita primam regit coniugationem, speciem perfectam *avi faciens*, ut remeo 25 commeo, remeavi commeavi. hoc tamen scire debemus, quoniam omnia verba e ante o habentia secundae sint coniugationis necesse est, excepto eo is it et illis quaecumque ab hoc verbo fuerint tracta, quae omnia tertiae productae, id est quartae coniugationis *sunt praeter duo primae coniugationis*, quae supra posui, remeo et commeo. n ante eo habentia verba 30 si venerint a verbo eo, sicut supra posui, tertiae sunt productae, id est

2 aut ui auduas intereo iui uel ii *B*. aut ui audiui intereo interiu uel ii *s* aut ai aut duas ii, ut eo is ii uel iui *Sacerdos* p. 62 7 coniugationis aut tertiae correptae aut productae i nel ii ut subeo subi uel subii. c ante eo posita *B* coniugationis aut tertiae productae. secundae bui faciunt, ut rubeo rubui, sorbeo sorbui (nam sorbsi barbarismus est); tertiae productae ivi vel ii, subeo subivi vel subii. inueni unum primae coniugationis beavi faciens tempore perfecto: Terentius (*Eunuch.* II 2, 48) *'equeid beo te?'*, beo beas beavi. (beo beas beaui *om. s*) c ante eo *s* et *Sacerdos* p. 62 10 arces arcui luceo luxi *B* 13 pependi. exceptis duobus defectivis genere, quae incipientia quasi neutra tempus faciunt perfectum quasi passiva, id est quasi r littera finita, ut gaudeo gavisus sum, andeo ausus sum; aut dui, ut studeo studui, strideo stridui, sed vide (uidendum *s*) ne magis dicendum sit strido stridis: Vergilius (*Aen.* II 418) *'stridunt silvae'*, non strident. e ante *s* et *Sacerdos* p. 63 17 tergeo p. 1486 *Priscian.* p. 870 18 legimus enim et spicula lucida tergent (*Verg. Aen.* VII 626) *s ex Sacerdote* p. 63 21 *deleo om. B* [Terentius] *Hexatton* *tim. III* 1, 51 24 *ai faciens om. B, add. s et Sacerdos* p. 63 25 quoniam *B* *quod s et Sacerdos* p. 63 26 sint declinationis *B* 28 sunt praeter duo primae coniugationis, item et commeo *om. B, add. s ex Sacerdote* p. 63

p. 1481. 82 P.

p. 137. 38 L.

quartae coniugationis, specie perfecta facient vi vel ii, ut ineo inis inivi vel inii; si non venerint, secundae erunt coniugationis nui facientia in specie perfecta, moneo mones monui. o ante eo habentia tertiae productae, id est quartae sunt coniugationis vi vel ii facientia in specie perfecta, ut coeo cois coivi vel coii. p: hanc litteram ante eo verbum habens non repperi. 5 q: hanc quoque litteram ante eo nusquam repperi. r: haec littera ante eo posita secundae coniugationis regit verba, rui faciunt in specie perfecta, careo cares carui; tertiae productae vi vel ii, ut pereo peris perivi vel perii. s ante eo posita uxum repperi verbum tertiae productae ivi vel ii faciens in specie perfecta, transeo transivi vel transii. t: hanc litteram 10 ante eo inveni, sed verba secundae coniugationis regentem et facientem speciem perfectam tui, ut lateo latui, pateo patui. tertiae productae, id est quartae coniugationis si inventum || fuerit, veniet a verbo eo is et faciet ivi vel ii in specie perfecta. nam, sicut ante docui, e ante o verba habentia omnia secundae sunt coniugationis excepto verbo eo is, et si quid 15 ab eo nascitur. nam tertiae sunt productae coniugationis praeter duo verba primae coniugationis, quae ante posui, comineo commeas, remeo. tercia enim correpta coniugatio eo non terminatur, sicut supra monstravi. hoc tamen scire debemus, quod tertiae productae coniugationis, id est quartae, ab eo veniens species perfecta duobus tantum modis terminatur, 20 ivi vel ii. v: hanc litteram ante eo positam verbum habens secundae repperi coniugationis speciem perfectam faciens ivi, coniveo conives conivi; Cicero 'siqui exire velint, conivere possum': et ceveo ceves cеви; Persius 'an, Romule, ceves?'. x y z: has litteras ante eo verba habentia nusquam repperi. 25

Quoniam sufficienter, ut arbitror, de verbis e ante o habentibus docui, consequens | puto de his tractare, quae i ante o habent per singulas litteras antepositas, quae regunt primam coniugationem vel tertiam utramque. nam secunda coniugatio eo tantum modo terminatur. a ante io habens verbum tertiae correptae inveni ai faciens in specie perfecta, aio ais ait, 30 ai aisti ait. b ante io habentia tertiae productae, id est quartae coniugationis inveni vi vel ii facientia speciem perfectam, ambio ambis ambivi vel ambii. c ante io habentia tertiae *productae* vi vel xi facient specie perfecta, sarcio sarcivi, vincio vinxi; tertiae vero correptae ci, ut inicio inieci. d ante io non inveni. e: hanc quoque litteram non inveni. f ante io habentia verba 35 tertiae sunt productae, vi vel ffi faciunt specie perfecta, suffio suffivi vel suffii. unum repperi eiusdem coniugationis defectivum genere, sicut soleo solitus sum, sic fio fis factus sum. g ante io habens verbum non inveni. h ante

praefer duo verba

7 declinationis regens *B* 19 id est quartae ab eo veniens sciens perfecto duob. tantum modis ibi uel ii *B* id est quartae praefer duo verba ab eo venientia species perfecta duobus tantum modis terminatur, ivi vel ii *Lindemannus*: id est — veniens om. 5 22 faciens ibi conibeo conibes conibui *B* 23 ceneo cebes cebui *B* 24 Persius] sat. 1, 87 33 productae om. *B*

p. 1482—84 p.

p. 138. 39 L.

io verba habentia primae repperi coniugationis avi facientia specie perfecta,
 hio inchio, hiavi inhiavi. i k: his litteris || ante io verba terminata non inveni.
 uno i inveni tertiae correptae xi faciens perfecto, meio meis mexi: Persius
 modo infinito 'matronae immeiere vulvae'. l ante io verba tertiae
 productae sunt, vi vel ii facient perfectum, polio polivi vel polii. partici-
 pium passivum posuit Vergilius, 'iam parte polita', et modi indicativi
 activitatis speciem imperfectam, polibant; silio silis silivi vel silii. m ante
 io habens verbum non inveni. n ante io habens verbum si primae fuerit
 coniugationis, vi faciet specie perfecta, lanio lanias laniavi; si tertiae pro-
 ductae, id est quartae, vi vel ii, ut munio munivi vel munii. o ante io
 positam in verbis non inveni. p ante io posita tertiae correptae inveni ui
 facientia perfectam speciem, rapio rapui, vel ii, cupio cupivi vel cupii
 q ante io nusquam inveni, et rationabiliter, quia q littera non scribitur,
 nisi ante u et aliam quamcumque vocalem iniunctam. r ante io positam
 tertiae correptae inveni ri faciens speciem perfectam et pe syllaba correpta
 in principio addita, pario peperi. quidam putant hoc verbum tertiae pro-
 ductae, id est quartae, esse, sed errant: nam infinitum modum [perfectum]
 Terentius posuit, 'parere hic divitias'. quod si esset tertiae productae,
 ri habuisset syllabam ante re, parire. praeterea re utraque correpta est.
 nam si produxeris, erit secundae coniugationis, parere veniens a verbo
 pareo pares,

paret amor dictis caraे geneticis.

s ante io habens verbum primae repperi coniugationis vi faciens specie
 perfecta, basio basiavi: sic Martialis. t ante io habens, si tertiae productae
 25 fuerit, vi faciet specie perfecta, partio parti; sic Cicero, partiverant:
 dicimus et partior sub eodem intellectu activitatis vel verbi communis
 partior; Vergilius 'et socios partitur in omnes', sic uti obsono ob-
 sonor. si primae fuerit, vi faciet specie perfecta, satio satias satiavi. v x
 y z ante io: nulla de his litteris inveni terminata verba; qui invenerit,
 30 etiam declinandi doceat rationem.

A ante uo posita primae coniugationis || verba regit et tertiae correptae.
 nam secundae coniugationis vel tertiae longae, id est quartae, verba u
 ante o numquam habent, sed secunda e solam, tercia producta, id est
 quarta, e et i. ergo a ante uo posita si primae fuerit coniugationis, avi
 35 faciet specie perfecta, lavo lavavi; si tertiae, vi, lavo lavis lavi. dicimus et
 lavor lavaris sub uno intellectu. b ante uo tertiae correptae repperi bui
 faciens specie perfecta, imbuo imbuis imbu. primae non inveni; inventor

3 Persius] sat. 6, 73 patriciae immeiat vulvae 6 iam] Verg. Aen. VIII 426

7 polibant] Verg. Aen. VIII 436 salio salis salini uel salii 5 12 rapio rapui
 uel rapii 5, unde sapio sapui vel sapii coniecit Struvius de declin. et coniug. Lat. p. 295
 cont. Priscian. p. 879, rapio rapiui uel rapii editio Ascensione 17 infinitum modum
 perpetuum 5 18 Terentius] Andr. III 5, 2 22 paret] Verg. Aen. I 689 cari B

25 partiverant ex Sallust. Iug. 43 citaverunt Servius in Verg. Aen. I 194 et Cle-
 donius p. 1916 27 Vergilius] Aen. I 194 34 e post quarta om. B, add. Sacer-
 dos p. 66 cui faciet 5 ui facit B

p. 1484, 85 P.

p. 139. 40 L.

doceat rationem. c: et hanc litteram ante uo tertiae correptae regentem verba repperi, cui facientem in specie perfecta, ut acuo acuis acui. d: nec hanc litteram ante uo positam regentem verba primae coniugationis inveni, sed tertiae correptae dui facientem in specie perfecta, induo induis indui. nam, sicut ante docui, u ante o posita aut primae coniugationis verba regit aut tertiae correptae; secundae vero vel tertiae productae, hoc est quartae, *numquam*. e: huius litterae ante uo positae verbum tertiae correptae repperi vi faciens specie perfecta, cevo cevis cevi: Persius tempore futuro posuit *an*, Romule, ceves?: significat autem cum turpitudine cedere vel turpiter incurvari. primae coniugationis verbum e ante uo *habens* non inveni. f: hanc litteram ante uo positam verba regere non inveni; novo more unam declinationem ex hac quasi descendenter legi apud Terentium *fors fuat pol*, in Hecyra scilicet. g: huius litterae ante uo positae verbum primae coniugationis non inveni, sed tertiae correptae qui faciens specie perfecta, ut arguo arguis argui et unguo unguis unxi: | nam ungueo non legi. h: hanc litteram ante uo positam regentem verba non inveni. i ante uo posita primam regit coniugationem et speciem perfectam avi facit, derivo derivas derivavi. k ante uo posita nullum verbum regit. l ante uo posita tertiam correptam regit, lui facit in specie perfecta, diluo diluis dilui. m ante uo positam non inveni. n: haec littera posita ante uo tertiam coniugationem correptam regit et speciem perfectam facit nui, innuo innuis innui, || annuo annui, *renuo* renui. o ante uo posita primam regit coniugationem et speciem perfectam vavi terminat, ut novo renovoo, novavi renovavi. p ante uo posita tertiam coniugationem correptam regit et speciem perfectam spui facit, ut spuo respuo, spui respui. q ante uo posita et primam coniugationem regit et tertiam correptam: primae quavi facit speciem perfectam, aequo aequas aequavi, exaequo exaequavi; tertiae vero correptae qui, ut relinquo relinquis reliqui. r: et hacc littera ante uo posita et primam coniugationem regit et tertiam correptam: primae specie perfecta avi terminatur, tertiae ui, ut servo servas servavi, ruo ruis rui. s ante uo posita tertiam correptam regit, suo suis sui, consuo consui. t ante uo posita primam coniugationem regit et speciem perfectam avi facit, fluctuo fluctuas fluctuavi. x y z: has litteras ante uo positas verba regere non inveni. hoc modo declinabuntur omnia verba o terminata ante eam habentia vocales illas, quas supra memoravi, exceptis defectivis. 35

Nunc ad syllabus consonantium veniamus. quae consonantes si sint ante novissimam litteram o, aut primae coniugationis facient verbum aut

5 u ante o *Sacerdos* p. 66 ui ante o *B* 7 *numquam om. B, add. Sacerdos*
 p. 66 8 caeuo caeui caeni *B* Persius] sat. 1, 87 9 caeues *B* 10 turpiter
 incubare inenpari primae *B* habens om. *B, add. 5 fors foat pol in ecyras.*
cl. g B: in Hecyra scilicet *Lindemannus. Terent. Hec. III 3, 4 15 unxi]* ungui
Sacerdos p. 67: nam unguo Nisus quidem et Papirianus et Probus tam ungui quam
 unxi dicunt facere praeteritum *Priscianus* p. 881 22 renno om. *B* rennui *B*

p. 1485. 86 p.

p. 140. 41 L.

tertiae correptae. nam secunda coniugatio vel tertia producta, id est quarta, consonantem ante o litteram numquam habent, sicut frequenter docui; secunda quidem e solam, ut doceo doces, tertia vero producta, id est quarta, duas, e et i, ut redeo redis redii et munio munis munii. ho terminata, primae si sint, bavi facient specie perfecta, ut libo libas libavi; tertiae vero correptae psi, ut nubo nubis nupsi, aut bui, ut sorbo sorbis sorbui, quamvis et sorbsi lectum sit. co primae si sint, cavi facient perfectam speciem, ut sicco siccas siccavi, dico dicas dicavi: Vergilius 'propriamque dicabo': | aut cui, ut mico micas micui. tertiae vero correptae aut ci, ut vino vincis vici, aut xi, ut || dico dicis dixi, duco dueis duxi; aut vi, ut cresco crescis crevi; aut nui, senesco senescis senui; aut vi, pasco pascis pavi. do primae si sint, aut di facient in specie perfecta, ut do das dedi, aut davi, ut laudo laudas laudavi. tertia vero correpta aut didi facit, addo addis addidi, credo credis credidi; aut si, ut cedo cedis cessi; aut cidi, ut cado cadis cecidi: nam cedo, quod significat da, sine verbi totius substantia solum reperitur numero singulari, cedo, numero plurali cette; sic Plautus et antiqui comoediographi, sicut et *salve salvete salvere*. nam quod Plautus in Truculento 'non salveō', inridenter posuit pro persona rustici. fo non inveni. go primae gavi facit, ut rogo rogas rogavi. tertiae vero correptae aut xi reddit, ut pingo pingis pinxi, sugo sugis suxi; aut si, ut tergo tergis tersi; lectum est et tergeo, unde in Vergilio utramque declinationem indifferenter invenimus, 'et spicula lucida tergunt' a tergo tergis, et tergent a tergeo terges; et vergo versi facit: aut gi, ut tango tetigi; et in principio syllabam adiecit, ut pungo pupugi, pango pepigi. quidam pepigi defectivum tempore putant esse, ut odi novi memini; alii praesentis, alii praeteriti aestimant. ho primae est, havi facit, ut inchoo incohias incohavi. quidam putant inchoo debere dici imperitissime. nam neque post e litteram h Latina verba regit, exceptis nominibus tribus, quae supra posui, pulcher Orchus lurcho; neque o littera ante o alteram in Latinorum verborum prima persona reperitur; sed illae tres vocales, quas ante docui, e i u, [nam] nec a nec o, igitur quod Plautus posuit reboo, non Latine sed Graece posuit, βοῶ βοῦς, unde derivativum reboo reboas. nam Latinum verbum o ante o habens numquam reperitur. tertiae vero coniugationis correptae verba ho terminata xi faciunt speciem perfectam, traho traxi, velho vexti. ko: non invenitur

4 redii] redi *Putschius* munii] muni *Putschius* 6 ubsi *B* sorbeo sorbes *B*: sorbeo vel etiam sorbo, ut Probo placet, sorpsi vel sorbui *Priscianus* p. 873. cf. p. 1480 8 Vergilius] *Aen.* I 73 15 nam caedo *B* 17 salve om. *B* 18 in Truculento] II 2, 4 21 tergo] *p. 1481 Priscian.* p. 870 22 et spicula] *Verg. Aen.* VII 626 23 tergunt aut tergo tergis et tergeut ergo terges *B* 25 quidam pepigi 5 quidam pupugi *B* 27 inchoo incohias incohauit 5 inchoo inchoas inchoauit *B* inchoo. *Sacerdos* p. 68 inchoare 5. in *B* 'adesum est proque eo in ora superiori a recentiori manu scriptum incohore dici' *Lindemannus* 28 regit *Sacerdos* p. 68 regunt *B* 29 supra] *p. 10, 19 30 in alteram Latinorum B* 31 sed illas *B* 32 Plautus posuit reboo 5 plautus po....boo attritis aliquot litteris *B* 33 nunquam 5 non inquam *B* nusquam *Sacerdos* p. 68

p. 1487. 88 P.

p. 142. 43 L.

verbum hac syllaba terminatum rationabiliter. nam k littera | non scribitur, nisi a littera in principiis nominum vel verborum consequentis syllabae et || consonans principiam sit, sicut in institutis artium, hoc est in libro primo, monstravi, Kamenae kaleo. lo primae si sint, lavi facient ut caelo caelavi; tertiae vero correptae aut lui, ut excello excellis excellui, aut li, ut tollo 5 tuli, sustollo sustuli [sustuli de utroque verbo; nam tuli ab eo venit, quod est fero tuli]. mo primae aut mayi facit, ut amo amavi, clamo clamavi, aut mui, ut domo domui; tertiae vero correptae aut psi, ut sumo sumis sumpsi, aut mui, ut tremo tremis tremui. no primae navi facit, sano sanas sanavi; tertiae vero correptae ni, sed in principio syllaba ad- 10 iecta, cano canis cecini, aut vi, cerno cernis crevi, sino sivi. po primae pavi facit, ut stipo stipas stipavi; tertiae vero pi, rumpo rumpis rupi. q: haec littera ideo non invenitur regens verbum, quoniam nullam litteram antecedere potest nisi u et aliquam vocalem cum ea antecedente iunctam. unde supra, cum de vocalibus antecedentibus o litteram tractaremus, po- 15 suimus relinquo relinquimus reliqui. ro primae ravi facit, oro oras oravi; tertiae vero correptae aut vi, ut sero seris sevi, aut sivi mittit, ut quaero quaeris quae sivi, aut rui; ut insero inseris inserui. so primae savi praeterito facit, penso pensas pensavi; tertiae vero vi, quaeso quae sivi. tale est cerno cresco crevi. to primae tavi facit, muto mutas mutavi; tertiae 20 vero si, mitto mittis misi, aut ti, ut verto vertis verti, aut ui, ut sterto stertis stertui: Persius ‘postquam destertuit esse’. si e ante to habuerit prima verbi persona, prima coningatio et avi facit in specie perfecta, macto mactas mactavi; tertia vero correpta xui, necto nectis nexui, flecto flectis flexui. xo primae xavi facient, elixo elixas elixavi, aut xui, 25 enixo enixas enixui; tertiae vero xui, ut nexo nexit nexui. ||

Quoniam, sicut arbitror, sufficienter tractavimus de verbis o littera terminatis, veniatnus ad ea quae or syllaba terminantur. or syllaba terminata sive pura sive vocali vel consonante praeecedente, si primae sint coniugationis vel secundae vel tertiae productae, id est quartae, ante no- 30 vissimam litteram secundae personae activitatis ri syllabam accipientia facient secundam personam passivitatis, ut amo amas amor amaris, doceo doces doceor doceris, | munio munis munior muniris. tertiae vero correptae i litteram in e correptam mutabunt et sic cum e ri ante s accipient, ut lego legis legor legeris, et si qua talia. tempus autem perfectum facient 35 omnes conjugationes participio masculino temporis praeteriti addita sum syllaba, hic amatus amatus sum, hic doctus doctus sum, hic scriptus scriptus sum, hic munitus munitus sum. fit autem participium temporis pae-

2 nisi ante a litteram 5 3 principium sit 5 principium et B 4 caleo B
kaleo kareo et si qua talia 5 et Sacerdos p. 69 5 tollo tuli sustollo sustuli tuli
sustuli de B: cf. Pompei. p. 326 14 antecedentem B 16 reliqui] reliqui B
19 quaeso] Priscian. p. 902 22 Persius] sat. 6, 10 destertui B 26 nexo]
Priscian. p. 860 34 mutauit tempus autem et in marg. add. et sic cum e ri ante s
accipit ut lego legis legor geris et si qua talia B 35 finient corr. facient B

p. 1483. 89 P.

p. 143. 44 L.

teriti generis masculini ex secunda persona activitatis, . in prima quidem coniugatione et tertia producta, id est quarta, accepta syllaba tu ante novissimam litteram s, ut amo amas hic amatus, munio munis hic munitus; in secunda vero et tertia correpta pereunte e littera paenultima secundae 5 personae activitatis et tu ante s posita, ut doceo doces hic doctus, dico dicis hic dictus, aut pereuntibus duabus litteris paenultimis et su ante novissimam litteram s reposita, ut necto nectis necsus sum; quamvis posteriores pro c et s x posuerunt, nexus sum. imperativus modus passivitatis re syllaba addita imperativo activitatis fiet, ut ama amare, doce 10 docere, scribe scribere, muni munire. de hac tamen ratione et de modo infinito plenius in institutis artium, hoc est in libro primo, docuimus. illo- 15 rum verborum r terminorum et non venientium ab o littera species perfecta notetur de participio temporis praeteriti. ||

DE STRVCTVRA.

15 Quoniam de pedibus disyllabis et trisyllabis, nec non et quattuor syllabarum *in primo docuimus libro*, de nominum vero ratione verborumque in hoc, *consequens arbitratus sum* de terminationibus placentibus nostro tempore paucis admodum demonstrare, quas multi credunt metro debere constare, quorum opinioni non libenter consentimus, quoniam et Tullius et 20 ceteri oratores monosyllabo struxere verbo, cum una syllaba metrum non sit. est autem structura verborum compositio dicta a struendo, id est componendo, unde structores compositores aliquius rei *dicuntur*. hae quamvis in omni oratione servari debeant, tamen maxime in verbis duobus, novissimo et paenultimo, sunt delectabiliter componendae. antiqui 25 quidem oratores, in quibus maxime Tullius, numquam necessariis sensibus praeposuerunt orationis structuram; sed magis fortiter et gravi compositione quam molliter vel laxe dicere maluerunt et, cum haberent occasionem sic struendi, quem ad modum nostri temporis homines delectantur, tamquam de industria usi sunt structura forti potius quam delectanti, sicut 30 exemplis Tullianis probare breviter poterimus. quod in primis est nostro tempore vitiosum, Tullius ille non dubitavit verbo monosyllabo finire structuram, ut est ‘ab istius petulantia conservare non licitum est’,

6 et su ante nouissimam litteram s rep..... ut necto *attritis aliquot litteris corr.*
recentiore manu et tu ante nouissimam litteram s post tu ut necto *B* 7 necsus
priore loco Lindemannus nexus corr. nectus *B* 13 praeteriti | FINIT DE CATHOLICIS
 PROBT | (ARS SERVI GRAM' EXPLICIT) | FELICITER et dimidia fere paginæ parte vacua relata
in initio novae paginæ de participio temporis praeteriti, quoniam *B*: De Structura
add. 5 15 et tris..... et quattuor syllabarum de nom..... uero ratione verborumque in hoc de ..... placentibus *attritis aliquot litteris B* et trisyllabis
 neenon et quatuor syllabarum *in primo docuimus libro*. De nominum uero verborumque ratione in hoc: *consequens arbitratus sum de terminationibus placentibus 5 ex Sacerdote p. 70* 20 struxere *5 et Sacerdos struere B* 22 ut de corr. al. man.
 unde *B* dicuntur *om. B, add. 5 et Sacerdos* 27 et cum *Sacerdos* ut cum *B*
 occasione *B* 30 poterimus *5 et Sacerdos* potuerimus *B* 32 ab] Cic. in Verr.
act. pr. 5, 14

p. 1489—91 P.

p. 141 L.

'quae cum his civitatibus G. Verri communicata sunt', et 'id quod populus Romanus iam flagitat, extincta atque deleta sint'. haec compositiones demutatae facient nostri temporis structuras sic, ex tribrachy et ditrochaeo 'ab istius petulantia non est licitum conservare', ex trochaeo et dactylo 'quae sunt G. Verri cum his civitatibus communicata', ex ditrochaeo et bacchio a longa 'id quod populus Romanus iam diu efflagitat extincta sit atque deleta'. disyllaba structura, || quae non valde quibusdam placet, antiquos viros vehementissime delectabat. est enim fortis admodum vitansque etiam nostri temporis barbarismum, si non fuerit spondeo vel trochaeo post dactylum finita, ut 'primus ab oris' et 10 'in quo meam voluntatem populus Romanus perspicere possit'. sic enim versum heroicum metri facient, quae sola versificatio est oratoribus devitanda. nam si omnem fugere voluerint, tacebunt, quoniam nulla oratio sine metro constat. trisyllaba structura nostro tempore caute ponenda est, ne aut versum heroicum faciat ex trochaeo composita et 15 bacchio a brevi, ut 'capta fuissent', aut, ut quibusdam placet, barbarismum, si ex spondeo vel iambo vel quovis pede, cuius sit novissima syllaba natura longa, componatur et aliquo verbo trisyllabo, qui positus bene sonet. nam si plausibilis non fuerit, barbarismum nostri temporis vitans nec structuram faciet nobis placentem, ut illud inter multa alia similia Tullianum 'sententia sua liberaverant' et 'cuius ego causa labore'. quattuor syllabarum structura sic vitabit nostri temporis barbarismum, sicut disyllaba, quamvis multi non sapienter et in tali compositione barbarismos esse dixerunt, si paenultima habeant novissimam syllabam natura longam, ut 'ad meam capsam admisero' et 'industriaeque meae 25 contendarem'. ergo si nos ad huius modi structuras aliqua necessitas detulerit, poterimus reprehendentis imperitissimos comprobare, si nostrum nosmet officium fecerimus corripientes syllabus breves et producentes longas, 'causa labore' sa producentes, 'capsas admisero' as producentes. in istis enim tantum modo syllabis, si correptae fuerint, erit barbarismus, non 30 in tota compositione structurae 'capsas admisero', quoniam barbarismus una parte orationis fit, pluribus numquam. nam si hoc ita esset, non in tantum doctrina latuisset, ut eam Tullius || ignoraret, vel tantum potuisset, ut ea post illum et multos ante alios nostris temporibus disceretur; quorum obscuram peritiam devitabo illorum nobilissima neglegentia decoratus. | 35

1 quae] Cic. div. in Caec. 4, 14 his Sacerdos p. 71 is B iis Putschius
id] Cic. div. in Caec. 8, 26 2 extracta § 5 quae sunt igitur Verri § eum is B
cum iis Putschius 7 flagitat extincta sint atque deleta § efflagitat extieta atque
deleta sit Putschius 9 barbarismus § et Sacerdos barbarismos B 10 primus]
Verg. Aen. I 1 11 in quo] Cic. in Verr. act. pr. 12, 34 15 heroicum § et Sa-
cerdos stichum B 18 et] ex B 20 ut illud Putschius et illud B 21 sententia]
Cic. in Verr. act. sec. 14, 9 eius] Cic. div. in Caec. 7, 23 23 quamvis §
et Sacerdos qua B 24 paenultimam habeant B paenultimum verbum habeat § et
Sacerdos 25 ad] Cic. div. in Caec. 16, 51 industriaeque] Cic. in Verr. act. pr. 12, 35
34 ut eam post B nosceretur § et Sacerdos 35 debitano B deuitare constitui §

p. 1491. 92 p.

p. 145. 46 L.

nunc quoniam docuimus haec, quae a nobis stultissime reprehenduntur, indifferenter a prioribus posita, structuras nobis delectabiles componamus. amphibrachys et molossus ‘probare deberes’, amphibrachys et bacchius a longa ‘dolore detrusus’, anapaestus et paeon tertius ‘fieri potuisset’, anapaestus et ionicus minor ‘modicis coluerunt’, antispastus et molossus ‘cohaeredem detraxi’, amphimacrus et hippius secundus ‘optime navigavi’, bacchius a longa geminatus ‘detrudit haeredem’, bacchius et molossus ‘cantare fecerunt’, bacchius a brevi et hippius secundus ‘dolores detruerunt’, choriambus et hippius primus ‘condidimus sepultura’, chorus, id est trochaeus, et bacchius a longa ‘esse delectum’: trochaeus et paeon tertius faciet illam structuram Tullio peculiarem ‘esse videatur’: dactylus et ditrochaeus ‘hostibus temperare’, dactylus et ionicus a minore ‘omnia placuerunt’, ditrochaeus et bacchius a longa ‘vindicatur electus’, dactylus et paeon tertius ‘curiam renovare’, dactylus et dispondius ‘lumina depoebant’, epitritus quartus et bacchius a longa ‘deduceente subducunt’, epitritus quartus et molossus ‘inpellente devincens’, || epitritus tertius et ditrochaeus ‘piratia liberasset’; hippius tertius, id est tertius epitritus, et hippius secundus ‘dilexerant Caepiones’, ‘praedonios vindicasti’; ionicus maior et ionicus minor ‘contagia doluerunt’, ionicus maior et ditrochaeus ‘depellere castitatem’, paeon primus et hippius quartus ‘decipere contendebant’, paeon secundus et dispondeus ‘pericula devitavi’, trochaeus et bacchius a longa ‘sume deceptum’, tribachys et ditrochaeus ‘Cererem decanamus’.]

Has quidem a nobis repertas * componamus, quae possint auditores nostri temporis delectare. amphimacrus et antispastus ‘maxime laboret’, bacchius a longa et paeon tertius ‘pudentem exitum quae-
sisse videatur’, trochaeus et bacchius a longa ‘securi esse percussum’, ‘suus iste vexarat’, ‘stare non posse’; procelesmaticus et ditrochaeus ‘populus Romanus voluerit vindicare’, bacchius a longa et molossus ‘causamque cognovit’, trochaeus et molossus ‘ipsa delegit’, amphibrachys et molossus ‘probare deberent’, antispastus et bacchius a longa ‘voluptate concedam’, choriambus et ditrochaeus ‘ingenio sustinere’, dactylus et antispastus ‘corpora

4 detrusus *B* deritus 5 10 trochaeus — videatur *Rufinus de metr.* p. 2724
 15 deducente subducunt *B* teste *Eichenfeldio in Sacerd.* p. 72 deducentes abducent 5
 18 praedonios *B* praedones 5 praedonibus coniecerat *Santenius in Ter. Maur.*
p. 132 19 diluerunt 5 minuerunt coniecerat *Santenius in Ter. Maur.* p. 119
 22 deceptum *Sacerdos p. 73* decertum *B* decretum 5 24 has quidem a nobis re-
 pertas structuras composuimus, nunc alias Tulli componamus, quae possint *Sacerdos*
p. 73 reperitas *B* 25 maxime] *Cic. div. in Caec.* 3, 9 26 et a paeone tertio *B*
 ‘pudentem] *Cic. in Verr. act. sec. I* 1, 2 27 securi] *Cic. in Verr. act. sec.*
 1 5, 14 28 suus] *Cic. in Verr. act. sec. I* 6, 16 quos iste vexarat 29 stare] *Cic.*
in Verr. act. sec. I 7, 20 29 populus] *Cic. in Verr. act. sec. I* 8, 22 30 cau-
 samque] *Cic. div. in Caec.* 1, 1 31 ipsum 5: *Cic. div. in Caec.* 5, 19 32 probare]
Cic. div. in Caec. 6, 20 32 voluptate conceptam *Putschius: Cic. div. in Caec.* 9, 27
 voluntate concedam 33 ingenio] *Cic. div. in Caec.* 12, 37 37 corpore 5: *Cic. div.*
in Caec. 13, 41

p. 1492. 93 P.

p. 146 L.

perhorresco', paeon primus et ditrochaeus 'iudicium sustinebit', bacchius a longa et molossus 'subscriber addatur', diiambus et hippius secundus 'iniuriis commoveri', tribrachys et hippius quartus 'cuius quaestor fueris accusare', || dactylus et hippius quartus 'procellam temporis devitare', iambus et ditrochaeus 'diu ma-
chinatur', choriambus et paeon tertius 'composuit rationem'. sed ut brevissime de structuris delectantibus doceamus, observandum est, ne aut versum heroici metri faciamus aut in natura longam syllabam paenultimo verbo terminato trisyllabo finiamus. ceteris paene omnibus auditorem possumus delectare.

10

[Item alio modo. compositio prima a trochaeo et molosso, ut 'vadit armatus'; a trochaeo et choriambo, ut 'magnus incutiens'; ex trochaeo et ionico minore, ut 'doctus imitatur'; ex trochaeo et ionico maiore, ut 'victus incesserat'; ex trochaeo et quinque syllabis, quarum tertia sit longa, ut 'ille repugnabilis'; ex tribracho et isdem. compositio secunda ex amphimacro et spondeo, ut 'dixerat magnus'; ex amphimacro et anapaesto, ut 'maximus Fidius'; ex amphimacro et dactylo, ut 'Mulciber fecerat'. compositio tertia ex spondeo et paeone quarto, ut 'docti facilitas'; ex spondeo et bacchio, ut 'magnae repulsus'; ex spondeo et paeone secundo, ut 'ultis recesserant'; ex anapaesto et isdem. quarta ex palimbacchio et spondeo, ex palimbacchio et anapaesto, ex palimbacchio et dactylo, ex paeone tertio et isdem, ex amphibracho et isdem. quinta ex spondeo et iambo, ex spondeo et tribracho, ex anapaesto et isdem. sexta ex spondeo et iambo et spondeo, ex spondeo iambo et dactylo, ex duobus iambis et spondeo, ex duobus iambis et dactylo, ex disyllabo iambio et spondeo, ex trisyllabo trochaeo et trochaeo. septima ex spondeo et epitrito se-
cundo, ex spondeo et epitrito tertio, ex iambo et isdem, ex trisyllabo et isdem. octava ex spondeo et quinque syllabis, quarum duas primae breves sint; ex spondeo et pentasyllabo, cuius secundae breves sint; ex iambo et isdem; ex trisyllabo et isdem.]

30

1 iudicium] Cic. div. in Caec. 15, 48   2 suscriptor B: Cic. div. in Caec. 16, 50

3 iniuriis] Cic. div. in Caec. 20, 64   4 cuius] Cic. div. in Caec. 20, 65

5 procellam] Cic. in Verr. act. pr. 3, 8   6 diu] Cic. in Verr. act. pr. 6, 15   7 sed
— 10 delectare de structuris anal. gramm. p. 508 ed. Vind.   8 longa syllabam B

10 delectare. FELICITER ARS PROBI GRAMMATICO URBIS EXPLICIT CATHOLICA B

12 ut incutiens magnos Putschius   13 ut doctus — maiore om. 5   17 Fidius
Lindemannus diffidus B diffidus 5   mulciber 5 mulcifer B   18 docti B ut videtur,
doeat 5   19 magnae hérso repulsus B magno errore pulsus 5   20 ultus recesserat 5
26 ex trisyllabo] in trisyllabis B   28 quinque syllabis] V syllabo B
29 pentasyllabo] V syllabo B

PROBI

INSTITVTA ARTIVM.

- R* apographum codicis Vaticani in schedis Lindemannii
r editio Romana A. Maii a. 1833 ex eodem codice expressa, cuius
tum adnotata est scriptura, cum ab *R* discrepat
B codex Bobiensis, nunc Vindobonensis 17
v editio Vindobonensis a. 1837

PROBI INSTITVTA ARTIVM.

p. 153. 54 R.

p. 229. 30 V.

DE VOCE.

Vox sive sonus est aer ictus, id est percussus, sensibilis auditu, quantum in ipso est, hoc est quam diu resonat. nunc omnis vox sive sonus aut articulata est aut confusa. articulata est, qua homines locuntur et litteris comprehendendi potest, ut puta 'scribe Cicero', 'Vergili lege' et cetera talia. confusa vero aut animalium aut inanimalium est, quae litteris comprehendendi non potest. animalium est ut puta equorum hinnitus, rabies canum, rugitus ferarum, serpentum sibilus, avium cantus et cetera talia; inanimalium autem est ut puta cymbalorum tinnitus, flagellorum strepitus, undarum pulsus, ruinae casus, fistulae auditus et cetera talia. est et confusa vox sive sonus hominum, quae litteris comprehendendi non potest, ut puta oris risus vel sibilatus, pectoris mugitus et cetera talia. de voce sive sono, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE ARTE.

15

Ars est unius cuiusque rei scientia summa subtilitate adprehensa. nam et Graeci ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, a virtute, censebant artem esse dicendam. unde et veteres artem pro virtute frequenter usurpant. nunc huius artis, id est grammaticae, omnis dumtaxat Latinitas ex duabus partibus constat, hoc est ex analogia et anomalia, et ideo utriusque partis rationem sub- 20 icimus.

DE ANALOGIA.

Analogia est ratio recta perseverans per integrum declinationis disciplinam, ut puta hic Catilina, haec lupa, hoc scripnium et cetera talia; scilicet quoniam haec nomina sic per || omnes casus secundum sua genera 25 in declinatione perseverant, sic uti est analogiae recta declinationis disciplina.

1 PROBI GRAMMATICI DE OCTO ORATIONIS MEMBRIS ARS MINOR. DE VOCE *v* et codex Parisinus 7519. INCIPIT TRACTATUS PROBI GRAMMATICI DE VOCE codex Parisinus 7494 DE VOCE *R*: cf. Priscian. p. 727 cont. Prob. p. 306 ed. Vind., Pompei, p. 187 ed. Lind. cont. Prob. p. 236 sqq. ed. Vind. 4 omnis *R* communis *r* 9 ruditus corr. rugitus *R* ruditus *rv* serpentum *R* serpentium *rv* 24 scrinium *rv* scriptum *R* 26 analogiae recta *R* analogia recta *r* analogia e recta *v*

Anomalia est miscens vel inmutans aut deficiens ratio per declinationem.

De miscente. miscens anomaliae per declinationem ratio est ut puta ab hoc altero, huic alteri; scilicet quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis o littera terminantur, haec secundum analogiae rectam rationis disciplinam dativo casu numeri singularis o littera definitur. item ab hac mula, his et ab his mulibus; scilicet quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis a littera terminantur, haec secundum analogiae rectam rationis disciplinam dativo et ablative casu numeri pluralis is litteris definitur. item ab hoc iugero, horum iugorum; scilicet quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis o littera terminantur, haec secundum analogiae rectam rationis disciplinam genitivo casu numeri pluralis orum litteris definitur. sic et cetera talia, quae contra analogiae rectam rationis disciplinam miscent per casus declinationum formas, anomala sunt appellanda.

De inmutante. inmutans anomaliae per declinationem est ratio, ut puta hic Iuppiter, huius Iovis. sic et cetera talia, quae contra analogiae rectam rationis disciplinam inmutant per casus declinationum formas, anomala sunt appellanda.

De deficiente. deficiens anomaliae per declinationem est ratio, ut puta hoc nefas et cetera talia; scilicet quoniam haec contra analogiae rectam rationis disciplinam non per omnes casus in declinatione perseverant.

Sic iam et per ceteras partes orationis analogia vel anomalia consideranda est, hoc est ut, quaecumque pars orationis neque miscet neque inmutat aut deficit per declinationis disciplinam, ad analogiam pertineat, quae vero miscet vel inmutat aut deficit per declinationis disciplinam, anomala sit appellanda. nunc etiam hoc monemus, quod analogia maximam partem orationis contineat, anomalia vero aliquam. de anomalia et analogia, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE LITTERIS.

Littera est elementum vocis articulatae. elemen[t]um autem est unius cuiusque rei initium, a quo sumitur incrementum et in quod resolvitur. accidit uni cuique litterae nomen figura potestas. nomen litterae est quo appellatur. sane nomen unius cuiusque litterae omnes artis latores, praeципueque Varro, neutro genere appellari iudicaverunt et aptote declinari iusserunt. aptoton est autem, quando nomen per omnes casus uno schemae declinatur, ut puta hoc a, huius a, huic a, hoc a, o a, ab hoc a. sic et ceterarum litterarum nomina genere neutro aptote et numero tantum

² est inmiscens *Rv*   ²⁶ neque inmisit *Rv*   ²⁹ sit] sunt *Rv*   ³⁰ orationis v
rationis *R*   ³⁴ in quod *v* et *Diomedes* p. 415 in quo *R*

p. 155. 56 R.

p. 231. 32 V.

singulari declinanda sunt. figura litterae est qua notatur et qua scribitur. potestas litterae est qua valet, hoc est qua sonat. nunc omnes Latinae litterae dumtaxat sunt numero XXIII. hae nominantur vocales semivocales et mutae. sed semivocales et mutae appellantur consonantes. sane quaeritur, qua de causa semivocales et mutae consonantes appellantur. hac de causa, quoniam coniunctis illis vocalibus sic nomina earundem consonant. sed cum ad ipsas litteras pervenerimus, illic quem ad modum coniunctis illis vocalibus nomina earundem consonent competenter tractabimus.

DE VOCALIBVS.

Vocales litterae sunt numero quinque. hae per se proferuntur, hoc est ad vocabula sua nullius consonantium egent societate, ut puta a e i o u, et per se syllabam facere possunt, hoc est ut ipsae inter se tantum modo misceantur et syllabae sonus efficiatur, ut puta ua ue oe au ui ia et cetera talia. harum, id est vocalium, hae duae, i et u, transeunt in consonantium potestatem tunc, cum aut ipsae inter se geminantur, ut Iuno viator vultus, vel quando cum aliis vocalibus iunguntur, ut vates vecors iam vos maiestas maior et cetera talia. nunc quaeritur, quando i vel u litterae loco consonantis sint positae, vel quando inter vocales accipi debent. quare hoc monemus, ut tunc i vel u loco consonantis accipientur, quando praepositae vocalibus in syllaba scilicet sua inveniuntur; quando vero subiectae, et ipsae vocales iudicentur: ut puta iu, utique i nunc loco consonantis et u loco vocalis accipitur; item ui, utique u nunc loco *consonantis et i loco* || vocalis consideratur. sic et iuxta | vocales alias, si i vel u litterae in syllaba sua praeponuntur, vim consonantium habere iudicantur; si vero subiciuntur, vocalium loco funguntur. 25

DE SEMIVOCALIBVS.

Semivocales consonantium litterae sunt numero septem. hae secundum musicam rationem per se preferuntur, hoc est ut ad vocabula sua nullius vocalium egeant societate, ut f l m n r s x. at vero secundum metra Latina et structurarum rationem subiectae vocalibus nomina sua efficiunt, ut ef el em en er es ex. sed per se syllabam facere non possunt, scilicet quoniam semivocales litterae, si inter se misceantur, sonum syllabae facere non reperiuntur, ut puta fl ms rx ns; et ideo, ut diximus, per se semivocales syllabam facere non possunt. ex his autem, id est ex semivocalibus, x littera duplex in metris sive structuris iudicatur, siquidem geminatarum harum consonantium sono fungatur, id est gs aut es, ut rex et regis, pix et pices. nunc etiam hoc secundum aliquos reprehendendum est, quod huic dupli litterae, id est x, ad exemplum genetivum casum

16 vecors *v* vocescors *R* 20 vocalibus *v* vocabilis *R* 22 consonantis et i loco
om. *Rv* 23 iuxta vocales alias *v ex codice Parisino* 7519 iuxta ceteras vocales
alias *R* 37 secundum *R* iuxta *rv*

p. 156. 57 R.

p. 232. 33 V.

videantur subicere, ut puta rex regis, pix picis; quod a ratione x litterae, quae duplex est, longe alienum esse videatur. at in hoc nomine non est simile huic tractatui, quod est nix nivis.

DE MVTIS.

5 Mutae consonantium litterae sunt numero novem. hae nec per se proferuntur nec per se syllabam facere possunt. per se hae non proferuntur, siquidem vocalibus litteris subiectis sic nomina sua definit, ut puta b c d e g h k p q t r. per se autem syllabam facere non possunt, scilicet quoniam mutae litterae, si misceantur, sonum syllabae facere non reperiuntur, ut puta bc dg tk pq et cetera talia. nunc et in his mutis supervacue quibusdam k et q litterae positae esse videntur, quod dicant c litteram earundem locum posse completere, ut puta Carthago pro Karthago. nunc hoc vitium etsi ferendum puto, attamen pro quam quis est qui sustineat cuam? et ideo non recte hae litterae quibusdam supervacue constitutae esse videntur. || item ex isdem mutis h aspirationis notam, non litteram esse existimaverunt, cum et haec, sic uti ceterae, certum sonum retineat potestatis suae, ut puta honos: numquidnam onos? aut cetera talia; et ideo hoc quoque non recte existimasse notandi sunt.

Nunc quaeritur de consonantibus, quare in duas partes dividantur, 20 hoc est in semivocales et mutas. hac de causa, quoniam semivocales maiorem potestatem habent quam mutae. nam cum omnes artis latores, praecipueque Caesar, propter rationem metrictam et structurarum qualitates singularium litterarum sonos ponderarent, hac ratione semivocales mutis 25 praeferendas iudicaverunt, quod semivocales geminatae ad sonum vocalibus occurrunt, hoc est ut syllabam facere possint, ut puta fla ars mons iners et cetera talia; at vero mutae geminatae, si vocalibus occurrant, nec syllabam nec sonum scilicet facere possint. quis enim b c d k p q t g geminatas vocalibus misceat et sonum syllabae potest audire? et ideo hac praelatione semivocales mutas rite videntur antecedere. nunc hoc monemus, quod h iuncta cum aliis mutis possit vocali concurrere et sonum syllabae suscitare, ut puta pulcher; et ideo hic aspirationis nota, id est sonus, non littera accipi debet, scilicet quoniam mutae coniunctae, si vocalibus occurrant, prohibentur sonum syllabae suscitare. y autem et z propter Graeca nomina Latini accipiunt.

35 Nunc etiam hoc quaeritur, qua de causa ratio metri vel musicae proelior sit ad rationem Graecam quam Latinam. utique hac de causa, quoniam Graecarum litterarum vocabula in dimidia parte sunt disyllaba et in alia monosyllaba, id est ut XXX et VI sonos contineant. at vero litterarum Latinarum nomina cum sint omnia monosyllaba, id est ut XX et

2 at — nivis alia manu addita esse in codice adnotatum est in R
vacuae coniecit editor Vindobonensis superuactae Rv quod r quo R
uacuae R 28 misceat r miscet corr. misceat R

11 super-
14 super-

p. 157. 58 R.

p. 233. 34 V.

unum sonum contineant, necesse est ut et in ratione metri vel musicae plus facultatis ratio Graeca quam Latina obtineat. sed hoc in metris vel musicis competenter tractabimus. nunc et hoc monemus; quod pauci sciunt, siquidem non semper x littera duplex sit accipienda; sed tunc duplex accipienda, quando subiecta syllabam confirmat, ut puta nox et nos, lex et legs, felix et felics et cetera talia, siquidem tunc et sonum duarum litterarum contineat. at vero quando praeposita syllabae existat, non duplex sed simplex est accipienda, ut puta maximus anxius: numquidnam maesimus aut ancesius? et cetera talia; et ideo, ut diximus, quotiens x || littera *praeposita* syllabae existat, simplex est supputanda, scilicet quoniam cs et gs litterae geminatae, si vocalibus praeponantur, numquam sonum syllabae suscitabunt. de litteris, quantum ratio poscebat, tractavimus. |

DE SYLLABIS.

Etiā de syllabis, quoniam non brevis ratio est, ideo alio loco con-
petenter cum metris tractabimus.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

Partes orationis sunt octo, nomen pronomen participium adverbium coniunctio praepositio interiectio verbum.

DE NOMINE.

20

Nomen est scilicet pars orationis. nomini accidentū qualitas genus figura comparatio ordo numerus casus accentus.

DE QUALITATE.

Qualitas nominum est, qua intelleguntur nomina qualia sunt, id est propria an appellativa. propria sunt nomina deorum et hominum, quae prima accipiunt, hoc est utique quibus nuncupantur, ut puta deorum, Iupiter Iuno Neptunus et cetera talia; item hominum, Cicero Terentius Plato et cetera talia. appellativa autem sunt nomina animalium et inanimalium: sunt item et illa, quae ex aliqua re hominibus accidentū; ut puta animalium, leo canis anser et cetera talia; inanimalium, arbor lapis vestis et cetera talia; illa autem, quae ex aliqua re hominibus accidentū, ut puta felix Cicero, fortis Demosthenes, doctus Plato et cetera talia, utique ut sit felix, quod accedit, nomen appellativum et Cicero proprium; sic et fortis et doctus sint nunc nomina appellativa, quia accidentia sunt, at vero Demosthenes et Plato propria. sane hoc monemus, quod si felix vel fortis ceteraque talia, cum non ex aliqua re, id est felix a felicitate et fortis

2 hoc R haec r 3 tractabimus r tractauimus R nunc v nam R 10 praeposita om. R, add. v 22 accentus] Pompei. p. 93 ed. Lind. 36 id est felix R id est ut felix rv

p. 158. 59 R.

p. 234. 35 V.

a virtute, adiunguntur, sed ipsa prima nascentibus infigantur, hoc est ut isdem vocabulis nuncupentur, haec iam non appellativa, sed propria pronuntiantur. de qualitate nominum, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE GENERE.

5 Genera nominum sunt quinque, masculinum femininum neutrum commune omne. masculinum genus est, quod suo generi convenit tantum, ut puta doctus doctos et cetera talia. femininum genus est, quod suo generi convenit tantum, ut puta doctam doctas doctorum et cetera talia. || neutrum genus est, quod suo generi convenit tantum, ut puta mancipium 10 mancipiorum mancipiis et cetera talia. commune genus est, quod duobus generibus convenit tantum, ut puta masculino et feminino tales felicem et cetera talia: dicimus enim tales pueros et tales puellas, felicem puerum et felicem puellam. item quod masculino et neutro convenit tantum, ut puta magnorum doctorum et cetera talia: dicimus enim magnorum puerorum 15 et magnorum mancipiorum, doctum puerum et doctum mancipium. item quod feminino et neutro convenit tantum, ut puta magna alta et cetera talia: dicimus enim magna mulier et magna mancipia, alta domus et alta templum. sic et cetera talia, quae in quocumque casu duobus generibus 20 convenire reperiuntur tantum, haec communis generis esse pronuntiantur. sane hoc monemus, quod sint aliqua nomina generis communis, quae licet absolute posita et ipsa esse reperiantur, hoc est sine numero vel genere et casu, et non tantum ad genus commune solum sed et aliud genus pertinere probantur: ut puta si dicat magnum, cuius generis? utique non solum communis sed et neutri, scilicet quoniam magnum in accusativo 25 ex masculino et neutro est generis communis; at vero nominativo est generis neutri. item docti utique et communis et masculini, scilicet quoniam docti in genetivo ex masculino et neutro est generis communis; at vero nominativo est generis masculini. et ideo absolorum nominum conicienda sunt genera, scilicet quoniam non semper omnia nomina absolute posita, hoc est sine genere vel casu et numero posita, per omnes casus uno genere perseverant. omne genus est, quod tribus generibus 30 convenit, id est masculino et feminino et neutro, ut puta felix magnis gracilis et cetera talia: dicimus enim felix puer et felix puella et felix mancipium, magnis pueris et magnis puellis et magnis mancipiis, gracilis 35 pueri et gracilis puellae et gracilis mancipii; et cetera talia, quae in quocumque casu tribus generibus convenire reperiuntur, haec omnis generis esse pronuntiantur. nunc in his nominibus generis omnis etiam hoc monemus, quod sint aliqua nomina, quae licet absolute sunt posita, hoc est ut supra iam in genere communi docuimus, id est sine numero et genere

10 commune genus] Pompei. p. 155 ed. Lind. 22 sed et ad aliud v 25 et masculino et neutro est genus commune Rv 26 est genere neutro Rv 27 ex masculino r et (corr. ex) masculino R 29 absolute posita v absolute opposita R

p. 159—61 R.

p. 235—37 V.

vel casu, et non tantum ad genus omne solum sed et aliud genus pertinere probantur: ut puta si dicat gracilis, cuius generis? utique non solum omnis sed et communis, scilicet quoniam gracilis in genetivo ex masculino et feminino et neutro est generis omnis; at vero nominativo est generis communis. et ideo, ut supra iam in genere communi docuimus, etiam nunc monemus, hoc est ut absolutorum nominum coniencia sint genera, scilicet quia, sic uti iam supra diximus, non semper omnia nomina absolute posita, hoc est, sic uti iam diximus, sine casu vel genere aut numero posita, per omnes casus uno genere perseverant. nunc etiam hoc monemus, quod sint aliqui, qui et quod tribus generibus convenit generis communis esse velint, 10 hoc est ut quattuor genera nominum tantum esse definiant. sed hi, si rationem metricam vel structurarum legant, tunc intellegent, quantum commune genus a genere omni differat, et ideo, ut diximus, quod duobus generibus convenit, generis esse communis, quod vero tribus, generis omnis; scilicet quoniam propter rationem structurarum vel metricam ne- 15 cesser est ut nominibus quinque genera sint necessaria. de genere nominum, quantum ratio poscebat, satis tractavimus.

DE FIGVRA.

Figura nominum duobus modis intellegitur, hoc est simplex et composita. simplex figura nominum intellegitur, quando ex una parte orationis tantum nomina inveniuntur esse constituta, ut puta felix Cicero callidus Cato puer. sic et cetera talia nomina, quae ex una parte orationis tantum reperiuntur esse constituta, ad figuram simplicem necesse est ut pertineant. composita figura nominum intellegitur, quando non ex una parte orationis tantum inveniuntur nomina esse constituta. componitur autem nominum 25 figura ex integro vel integris et corrupto. integrum vel integra sunt, quae solas partes orationis designant, ut puta Cicero tu lego per [haec verba]. sic et cetera talia, quae ad solas partes orationis pertinere reperiuntur, integrum vel integra esse pronuntiantur. corruptum autem est, quod nullam partem orationis demonstrat, ut puta les por nas cal pur 30 ti sa. sic et cetera talia, quae ad nullam partem orationis convenire inveniuntur, ad corruptum pertinere pronuntiantur. nunc quoniam quid sit integrum et quid sit corruptum exposuimus, et ideo iam quem ad modum fiat figura composita doceamus. composita figura nominum fit, ut diximus, duobus modis, hoc est ex integris sive integro et corrupto. sed hi variati 35 inter se, prout sunt scilicet nomina, figuram compositam efficiunt, | et ideo aliqua eorum subiciemus exempla, quibus facillime et cetera sint dinoscenda.

1 sed et ad aliud *v*   7 absolute posita *v* absolute opposita *R*   14 esse *R*
est *v*   quod vero tribus generibus convenit generis omnis *v* ex codice Parisino 7519

24 composita figura] Pompei. p. 165. 187   27 tu vel ego haec verba, sic ut et
cetera talia *r*   30 pos corr. por *R* pos *r*   31 sic om. *Rv*   35 variati inter se
prout sunt in codice esse testatur editor Romanus uariant inter se prout sunt *R* variari
inter se possunt *r*

p. 161. 62 R.

p. 237. 38 V.

Ex integris. figura nominum ex integris componitur, quando duae vel eo plures partes orationis in uno nomine esse reperiuntur, ut puta infelix. in enim praepositio utriusque casus est et felix nomen nunc scilicet appellativum. eo plures partes orationis in uno nomine esse reperiuntur, ut puta praesidia. p[ro]ae enim praepositio ablativi casus esse reperitur, si coniunctio ostenditur, di praepositio, quae loquellis deserbit, accipitur, a autem praepositio ablativi casus esse dinoscitur. sic et alia nomina, quae a duabus vel eo pluribus partibus orationis constituta esse reperiuntur, ad figuram compositam ex integris secundum numerum suum 10 pertinere pronuntiantur.

Ex integro et corrupto. figura nominum ex integro et corrupto componitur, quando in prima parte nominis pars orationis reperitur et sequens corrupta invenitur, ut puta subtilis. sub enim praepositio utriusque casus est et t[er]tilis corruptum. sic et alia nomina, quae in prima parte 15 sua partem orationis habent constitutam et sequentem corruptam, ex integro et corrupto ad compositam figuram necesse est ut pertineant.

Ex corrupto et integro. figura nominum ex corrupto et integro componitur, quando in prima parte nominis corruptum reperitur et sequens pars orationis invenitur, ut puta portentum. per enim corruptum 20 esse reperitur, tentum vero participium esse probatur. sic et alia nomina, quae in prima parte sua corruptum habent constitutum et in sequenti partem orationis oppositam, ex corrupto et integro ad compositam figuram necesse est ut pertineant.

Ex integro et corrupto et integro. figura nominum ex integro et 25 corrupto et integro componitur, quando in prima et novissima parte nominis pars orationis reperitur, at vero in media corruptum invenitur, ut puta perpetuus. per enim praepositio accusativi casus est, pe vero corruptum invenitur, tuus autem pronomen esse reperitur. sic et alia nomina, in quorum prima et novissima parte pars orationis reperitur et in 30 media corruptum invenitur, ex integro et corrupto et integro ad figuram compositam pertinere monstrantur. ||

Ex corrupto et integre et corrupto. figura nominum ex corrupto et integre et corrupto componitur, quando in prima et novissima parte nominis corruptum invenitur, at vero in media pars orationis esse reperitur, 35 ut puta Fannius. san enim corruptum invenitur; ni vero coniunctio esse probatur, us autem corruptum esse dinoscitur. sic et alia nomina, in quorum prima et novissima parte corruptum reperitur et in media pars orationis invenitur, ex corrupto et integre et corrupto ad figuram compositam pertinere monstrantur.

Ex integro et corrupto et integro et corrupto. figura nominum ex integro et corrupto et integro et corrupto componitur, quando in prima

p. 182. 63 R.

p. 288. 39 V.

et tertia parte nominis orationis pars reperitur, at vero in secunda et novissima corruptum esse invenitur, ut puta importunus. in enim praepositio utriusque casus reperitur, por vero corruptum *invenitur*, tu pronomen esse cognoscitur, nus autem corruptum esse probatur. sic et alia nomina, in quorum prima et tertia parte pars orationis reperitur, at vero in secunda et novissima corruptum esse invenitur, ex integro et corrupto et integro et corrupto ad figuram compositam pertinere probantur.

Ex corrupto et integro et corrupto et integro. figura nominum ex corrupto et integro et corrupto et integro componitur, quando in prima et tertia parte nominis corruptum invenitur, at vero in secunda et novissima pars orationis esse reperitur, ut puta catulinam. ca enim corruptum invenitur, tu pronomen esse probatur, li vero corruptum esse consideratur, nam autem coniunctio esse manifestatur. sic et alia nomina, in quorum prima et tertia parte corruptum invenitur, at vero in secunda et ultima pars orationis esse invenitur, ex corrupto et integro et corrupto et integro ad figuram compositam pertinere monstrantur.

Ex integris et corrupto. figura nominum ex integris et corrupto componit, quando in prima parte nominis duae vel eo plures partes orationis reperiuntur constitutae et in sequenti corruptum invenitur consistere, ut puta viator. vi enim nomen esse reperitur, a vero praepositio ablativi casus esse probatur, tor autem corruptum esse pronuntiatur. eo plures, ut puta invisibilis. in enim praepositio utriusque casus esse reperitur, vi vero nomen invenitur, si coniunctio manifestatur, bilis autem nunc corruptum esse pronuntiatur. sic et alia nomina, in quorum prima parte duae vel eo plures partes orationis esse reperiuntur et in sequenti corruptum invenitur, ex integris et corrupto ad figuram compositam pertinere monstrantur.

Ex corrupto et integris. figura nominum ex corrupto et integris componitur, quando in prima parte nominis corruptum invenitur et in sequenti duae vel eo plures partes orationis reperiuntur. duae, ut puta candidi: can enim corruptum invenitur, di et di duae praepositiones, quae loquellis deserviunt, esse reperiuntur. eo plures, ut puta Semproniani: sem enim corruptum invenitur, pro praepositio ablativi casus accipitur, ni coniunctio iudicatur, a praepositio ablativi casus praedicatur, ni vero coniunctio pronuntiatur. sic et alia nomina, in quorum prima parte corruptum invenitur et in sequenti duae vel eo amplius partes orationis sunt constitutae, ex corrupto et integris ad figuram compositam pertinere monstrantur.

Nunc quoniam quem ad modum variatis modis figura composita nominum fiat satis ostendimus, et ideo iam et quem ad modum in eadem figura soni caveantur moneamus: ut puta quaeritur, rogatus visibilis et cetera

3 corruptum.....tu R corruptum tu r corruptum accipitur tu v 11 catulinam r catulinam R 21 esse probatur om. R, add. rv 34 praeditur Rv

p. 163. 64 R.

p. 239. 40 V.

talia ex quibus composita esse reperiantur. utique rogatus ex integro et corrupto, scilicet quoniam in prima parte verbum esse reperitur, in sequenti *tus*, quod licet isdem litteris scribatur, quibus et nomen, quod facit huius turis, attamen in hoc nomine, id est rogatus, ad sonum probatur, 5 quod *tus* presso accentu auditur, et ideo nunc corruptum esse indicatur. item visibilis: utique in primis partibus nomen et coniunctio considerantur, in sequenti vero bilis, quod licet isdem litteris scribatur, quibus et nomen, quod iracundiam significare interpretatur, id est bilis, attamen in hoc nomine, id est visibilis, ad sonum probatur, quod bilis presso accentu auditur, 10 et ideo nunc corruptum esse indicatur. sic et cetera talia, quae isdem litteris scribuntur, quibus et partes orationis, ad sonum propter figuram compositam sunt consideranda. item quaeritur, venustus quem ad modum componatur, id est ex nomine et *tus*, an ex coniunctione ve et nustus. utique ex coniunctione et nustus; scilicet quoniam, sic uti docuimus, illa sunt nomina ex integro pronuntianda, quae sola tantum partem orationis contineant. nunc cum venustus ex parte orationis et *tus* sit constitutum, utique iam ex integro et corrupto invenitur esse compositum; et 15 ideo, ut docuimus, venustus ex coniunctione et nustus componi oporteat. sic et cetera talia nomina in figura sive simplici seu composita sunt consideranda.

Sane etiam hoc monemus, quod sint aliqui artis latores, qui ex ||| duobus corruptis dicant fieri posse figuram compositam. sed contra eorundem imperitiam non dignum est ut nostra respondeat scientia, quandoquidem nulla pars orationis reperiatur, quae ex duobus corruptis sit constituta, 25 nisi si contra praecepta caelitus data integrum, hoc est partem orationis, in duas partes scindunt et compositam figuram ex ipsis constituunt, ut simplicem quam *compositam* adserere reperiantur; siquidem simplex ex integro, id est ex una parte orationis, tantum constituta esse inveniatur; et 30 ideo, ut diximus, quia ex duobus corruptis numquam figura composita esse monstratur. de figura nominum, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE COMPARATIONE.

Comparatio nominum scilicet appellativorum est, qua per gradus conlationis nomina augmenta aut diminutiones accipiunt. hi sunt tres et appellantur positivus sive absolutus, comparativus, superlativus. positivus sive 35 absolutus gradus est ipsa positio, ut puta fortis et cetera talia. comparativus gradus est aliquid addens aut minuens per comparationem, ut puta fortior brevior et cetera talia. superlativus gradus est eo plus adiciens aut minuens per comparationem, ut puta fortissimus miserrimus et cetera talia. sane non semper haec omnia nomina per omnes tres gradus con-

16 nunc cum venus ex parte orationis ve et nus sit constituta *v* 17 constituta
R composita *R* 19 sunt *r* sint *R* 25 nisi si *rv* nisi *R* integrum *Rv*
27 compositam *om.* *rv* 35 absolutus gradus est *v* absolutus est gradus *R*

p. 161. 65 R.

p. 240. 41 V.

lationis perseverant. interdum enim inveniuntur nomina, quae in positivo sive absoluto gradu tantum sint constituta, ut puta novus et cetera talia; interdum quae in comparativo tantum, ut puta interior et cetera talia; interdum quae in superlativo tantum, ut puta novissimus et cetera talia; interdum quae in positivo sive absoluto et comparativo tantum, ut puta ⁵ ingens ingentior et cetera talia; interdum quae in positivo et superlativo tantum, ut puta pius piissimus et cetera talia; interdum quae in comparativo et superlativo tantum, ut puta potior potissimus et cetera talia; frequenter vero quae per omnes tres gradus perseverant, ut puta felix felicior felicissimus et cetera talia. nunc hoc queritar, qua de causa haec aliqua ¹⁰ nomina, sic ut supra ostendimus, non per omnes gradus conlationis perseverant. quare hoc monemus, quod corundem sonos cum syllabis et cum accentibus in metris competenter tractare debebimus; scilicet ut quando haec nomina comparativos vel superlativos gradus sustinere possint doceamus. sane comparatio his nominibus accidit, quae qualitatis vel quantitatis ¹⁵ habent materiam. praeterea non omnia nomina, quae qualitatis vel quantitatis habent materiam, comparativos vel superlativos gradus facere inveniuntur; et quae *comparativos vel superlativos* gradus facere possunt, qualitatis *vel quantitatis* materiam continere reperiuntur. nunc etiam hoc doceamus, quod illa sunt qualitatis materiae nomina, quae quale sit quid ²⁰ demonstrant, hoc est iustum an iniustum, album an nigrum, bonum an malum. sic et cetera talia, quae quid quale sit significant, ad qualitatis materiae nomina necesse est ut pertineant. at vero quantitatis materiae sunt nomina, quae mensurae vel numeri aut ponderis contineant formam, ut puta altus infinitus gravis; et cetera talia, quae quid quantum sit significant, ad quantitatis materiae nomina necesse est pertinere. nunc quoniam qui vel quot sunt gradus conlationis, et quem ad modum per eosdem nomina non semper perseverent, nec non et qualitatis et quantitatis quem ad modum apparent, demonstravimus, et ideo iam quot vel quae genera nonum singuli gradus in nominativo casu numeri singularis contineant, nec ²⁵ non et singula genera in isdem gradibus nominativo casu numeri singularis quot vel quibus formis definiuntur, ostendam.

De positivo gradu. positivus sive absolutus gradus in nominativo casu numeri singularis genera nominum continet quinque, masculinum femininum neutrum commune omne. De genere masculino. positivi ³⁵ gradus nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis tribus his formis definiuntur tantum, er ex us. De genere feminino. positivi gradus nomina generis feminini nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, a. De genere neutro. positivi gradus nomina

12 et cum accentibus R et accentibus r   18 et quae R sed quae r   comparativos vel om. R, add. v   19 vel quantitatis om. R   20 doceamus R monemus rv
32 quot vel quibus v ex codice Parisino 7519 vel quod quibus R   37 er ex us r er us ex R

p. 165. 66° R.

p. 241—43 v.

generis neutri nominativo casu numeri singularis duabus his formis definiuntur tantum, e. um. De genere communi. positivi gradus nomina generis communis nominativo casu numeri singularis tribus his formis definiuntur tantum, er il is. De genere omni. positivi gradus nomina generis omnis nominativo casu numeri singularis his decem formis definiuntur tantum, ax ex ix ox ans ens ers ors us am.

De comparativo gradu. comparativus gradus *in nominativo casu numeri singularis duo haec genera nominum continet, commune et neutrum.*

De genere communi. comparativi gradus nomina generis communis nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, ior. De genere neutro. comparativi gradus nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, ius.

De superlativo gradu. superlativus gradus in nominativo casu numeri singularis tria haec genera nominum continet, masculinum femininum is neutrum. De genere masculino. superlativi gradus nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis quattuor his formis definiuntur tantum, rimus simus timus ximus. De genere feminino. superlativi gradus nomina generis feminini nominativo casu numeri singularis quattuor his formis definiuntur tantum, rima sima tima xima. De genere neutro. superlativi gradus nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis quattuor his formis definiuntur tantum, rimum simum timum ximum.

Nunc quoniam quot vel quae genera nominum singuli gradus in nominativo casu numeri singularis contineant, nec non et singula genera in isdem gradibus nominativo casu numeri singularis quot vel quibus formis definiuntur, ostendimus, ideo iam quem ad modum ex gradibus gradus fiant doceamus.

De gradibus quem ad modum gradus fiant. quaecumque nomina comparativos vel superlativos gradus ex se facere possunt, haec ex his tribus generibus nominum indigent positione, id est masculino communi omni, unde possint sui cuiusque generis eorundem graduum accipere rationem; et ideo haec tria genera subiciemus, quae scilicet ad rationem graduum pertinere reperiuntur.

De genere masculino. masculini generis nomina, sic uti supra diximus, in positivo gradu nominativo casu numeri singularis tribus his formis definiuntur tantum, er ex us. || nunc earundem singularum rationem subiciimus, qua dinoscantur nomina, quem ad modum ex ipsis formis gradus conlationis facere possint.

De er. quaecumque nomina generis masculini in positivo gradu nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, si comparativos

4 er il is v il er is R 6 ors am us r ors um us R 7 in nominativo — 9 generis communis om. R: Comparativi gradus generis communis nomina nominativo casu r 14 continet R continet tantum r 35 er ex us r er us ex R singulare r singularium R 36 quo dinoscantur Rv

p. 166—68 R.

p. 243. 44 V.

gradus ex se facere possunt, haec genetivo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis communis ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definiuntur et non ex illa positione formae, qua ex genere masculino nominativo casu numeri singularis ex litteris *nomina*⁵ definuntur, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic niger huius nigri, hic et haec nigrior facere debeat. sane hoc monemus, quod in hoc praecepto sint aliqui quinque soni, qui or litteris post consonantem definiuntur, ut puta minor et cetera talia. nunc haec eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu¹⁰ nominativo casu numeri singularis supra dictis litteris definiri, in genetivo casu numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativum gradum generis neutri sed et adverbiorum ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ius litteris definuntur, hi non tantum generis neutri sed et adverbiorum esse repe-¹⁵ riuntur, ut puta hic niger huius nigri, nigrius utrique respondeat. sed tunc hi generis neutri esse reperiuntur, quando generibus neutris iungi inveniuntur, ut puta 'nigrius officium'. at vero quando non generibus neutris, sed cum alia qualibet parte orationis miscentur, adverbiorum esse pronuntiantur, ut puta 'nigrius fecit'. sic et alii comparativi gradus,²⁰ quando generi neutro vel quando adverbiis respondeant, intelleguntur. sane hoc monemus, quod in hoc praecepto sint aliqui quinque soni, qui us litteris post consonantem definiuntur, ut puta minus. item quaeritur, qua de causa minora, non minoria dicatur. hac de causa, quoniam comparativi gradus numquam ia litteris definiuntur. nunc haec eadem nomina²⁵ generis scilicet masculini, quae diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis er litteris definiri, si superlativos gradus ex se facere possunt, in eodem nominativo casu numeri singularis rimus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis sui ostendunt, ut puta hic niger hic nigerrimus facere debeat. || item haec eadem supra dicti generis nomina³⁰ in supra dicto casu rima syllabas accipiunt et superlativum gradum generis feminini ostendunt, ut puta hic niger haec nigerrima facere debeat. at vero haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu rimum syllabas accipiunt et superlativum gradum generis neutri ostendunt, ut puta hic niger hoc nigerrimum facere debeat. |³⁵

Nunc in hac forma, qua diximus generis masculini nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis er litteris definiri, quaeritur, qua de causa hic taeter et non taetus dicatur. hac de causa, quoniam cuiuscumque generis nomina superlativos gradus ex se facere possunt, haec,

4 et non r, om. R; sed in codice superscriptum esse aliquid, quod legi nequeat, adnotatum est in apographo qua] quae Rv 5 ex litteris v er litteris R nomina om. Rv 7 debeant Rv 19 alia qualibet r aliquilibet R 20 et alia Rv 23 definiuntur r deficiantur R 24 dicatur v dicantur R 28 possunt v ex codice Parisino 7494 possint R

p. 108. 69 R.

p. 244. 45 V.

si in eodem superlativo gradu in quolibet casu ante ultimam sive ante ultimas syllabas ri syllabam habent constitutam et possunt ex se generis masculini positivi gradus facere nomina, eandem ri syllabam cum sequentibus litteris omittunt et nominativum casum numeri singularis generis masculini positivi gradus, quibus litteris definiuntur, ostendunt, ut puta hic nigerrimus vel harum nigerrimarum aut hoc nigerrimum hic niger in positivo gradu facere monstrantur. nunc cum dicat Cicero in frumentaria 'ut odor Aproni taeterrimus', utique iam hic taeter, non hic taetru facere pronuntiatur.

- 16 Item in hac supra dicti generis forma quaeritur, qua de causa niger in genitivo casu numeri singularis per syllabam non crescat et tener in genitivo casu numeri singularis per syllabam crescat. hac de causa, quoniam cuiuscumque generis nomina nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, excepto vocativo casu numeri singularis, si per ceteros casus in ultima vel ante ultimam syllabam per geminatas consonantes scribuntur, numquam a nominativo casu numeri singularis in ceteros casus, excepto genitivo casu numeri pluralis, per syllabam crescunt, ut puta niger nigri et cetera talia. at vero cuiuscumque generis nomina nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur et per ceteros casus 20 in ultima vel ante ultimam syllabam per singulares consonantes scribuntur, haec a nominativo casu numeri singularis, excepto vocativo casu numeri singularis, in ceteros casus per syllabam crescunt, ut puta hic tener huius teneri. sic et || cetera talia, quae nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, quando a nominativo casu numeri singularis per ceteros 25 casus ex syllaba crescere vel non crescere possint reperiuntur. hoc etiam monemus, quod hi nominativi, a quibus ceteri casus per syllabam crescunt, plus habeant potestatis in structuris vel metris, quam illi nominativi, a quibus ceteri casus per syllabam non crescunt. sed de eorundem potestate, cum ad metra ipsa venerimus, *competenter tractabimus*.
- 30 Sane etiam hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus in positivo | gradu nominativo casu numeri singularis nomina er litteris definiri, quod [non] ex ea plures soni, id est plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina er litteris definiuntur, quem ad modum 35 ex se comparativos gradus facere possint, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De ex. quaecumque nomina generis masculini in positivo gradu nominativo casu numeri singularis ex litteris definiuntur, si comparativos

5 definitur R definit r 7 monstratur R monstratur r [nunc] nam Rv
in frumentaria] in *Verr.* III 9, 23 8 ut odor v VI odor R aut odor r 10 supradicta Rv 11 non crescat r non crescent R 14 si om. R, add. r 20 vel ante ultimam v uel ante penultimam R 21 a om. Rv 23 sic om. Rv 25 possint om. Rv 29 competenter tractabimus om. Rv 33 de forma r de prima R
qua v quam R 35 ex ^{se} comparatiuis R ex comparatiuis r

p. 169. 70 R.

p. 245. 46 V.

gradus ex se facere possunt, haec in dativo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis sui tantum ostendunt, ut puta hic senex huic seni hic senior facere debeat. at vero haec generis masculini nomina, quae diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis ex litteris definiri, superlativos gradus facere prohiben- 5 tur, scilicet quoniam haec eadem supra dictae formae nomina in superlativo gradu sonum pedum in metris vel in structuris exhibere non possunt. sane hoc monemus, quod haec eiusdem supra dictae formae nomina generis scilicet masculini, si cogantur ex specie sua et generis feminini facere nomina, quod haec eadem generis feminini nomina per immutationem re- 10 periantur esse anomala, ut puta hic senex haec anus facere debeat. nunc etiam hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ex litteris definiri, quod ex ea forma plus quam tres soni, hoc est quam tria nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua in positivo gradu no- 15 minativo casu numeri singularis nomina ex litteris definiuntur, quem ad modum ex se comparativos gradus nec non et nomina feminina facere possint vel || intra quantum numerum esse reperiantur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De us. quaecumque nomina generis masculini in positivo gradu no- 20 minativo casu numeri singularis us litteris definiuntur, si comparativos gradus ex se facere possunt, haec in genetivo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis communis ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definiuntur et non ex illa positione formae, qua ex 25 genere masculino nominativo casu numeri singularis ex litteris nomina definiuntur, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic doctus huius docti hic et haec doctior facere debeat. nunc haec eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis supra dicta forma finiri, in genetivo casu 30 numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativum gradum generis neutri sed et adverbiorum ostendunt; scilicet quoniam qui- cumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ius litteris definiuntur, hi non tantum generis neutri sed et adverbiorum esse repe- 35 riuntur, ut puta hic doctus huius docti, doctius utrique respondeat. sed tunc hi generis neutri esse reperiuntur, quando generibus neutrī iuncti inveniuntur, ut puta 'doctius officium'. at vero quando non generibus neutrī, sed cum alia qualibet parte orationis miscentur, adverbiorum esse pronuntiantur, ut puta 'doctius fecit'. sic et alii comparativi gradus, quando generi neutrō vel quando adverbii respondeant, intelleguntur. 40

3 hic senex] *Serv. in Don. p. 1841 Pomp. p. 128 ed. Lind.* 12 qua r in qua R15 in om. R, add. r 18 possint r possunt R 25 qua r quae R 28 de-
beant Rv 33 ius litteris r ior litteris R

p. 170. 71 R.

p. 246. 47 V.

nunc haec eadem nomina generis scilicet masculini, quae diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis us litteris definiri, si superlativos gradus ex se facere possunt, in ablativo casu numeri pluralis simus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis sui ostendunt, ut puta hic doctus ab his doctis hic doctissimus facere debeat. nunc haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu sima syllabas accipiunt et superlativum gradum generis feminini ostendunt, ut puta hic doctus ab his doctis haec doctissima facere debeat. at vero haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu simum syllabas accipiunt et superlativum gradum generis neutri ostendunt, ut puta hic doctus ab his doctis hoc doctissimum facere debeat.

Nunc in hac forma, qua diximus generis masculini nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis us litteris definiri, quaeritur, qua de causa sobrius positivi gradus sit tantum. hac de causa, quoniam, si 15 sobrius secundum praeceptum supra datum genetivo casu numeri singularis or syllabam accipiat, sonum tamen comparativi gradus facere non potest, ut puta hic sobrius huius sobrii, hic vel haec sobriior; et ideo sobrius et cetera talia comparativos gradus facere prohibentur.

Sane hoc monemus, quod in hac forma, qua diximus generis masculini nomina in positivo gradu nominative casu numeri singularis us litteris definiri, haec tria nomina reperiuntur, quae per gradus conlationis propter sonos pedum, qui scilicet pertinent ad metra vel structuras, anomale data sunt comparari, id est bonus malus magnus. faciunt enim ex genere masculino in positivo gradu bonus malus magnus, in comparativo melior et melius, peior et peius, maior et maius; scilicet quoniam omnis comparativus gradus duo haec genera continet, id est commune et neutrum. sed quando haec communis et quando neutri generis sive adverbiorum esse dinoscantur, in superioribus iam satis tractavimus. in superlativo optimus pessimus maximus. sic et per femininum et neutrum genus nec 30 non et, sicut docuimus, commune haec tria supra scripta nomina per gradus conlationis propter supra dictos pedum sonos anomale data sunt comparari. sane etiam hoc de his tribus supra scriptis nominibus quaeritur, qua de causa propter pedum sonos sic anomale debeant comparari. quare hoc monemus, quod haec cum syllabis et accentibus in metris competenter 35 tractabimus.

Nunc etiam hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina us litteris definiri, quod ex ea plures soni, id est plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua in positivo gradu nominativo casu numeri 40 singularis nomina us litteris definita quem ad modum ex se faciant com-

17 sobrior] sobrior *Rv* 21 reperiuntur *v* repperiri *R* 27 haec] hic *Rv*
28 dinoscantur *r* dinoscatur *R* dinoscatur *v*

p. 171. 72 R.

p. 247. 48 V.

parativos vel superlativos gradus, nec non et tria nomina anomala, quantum ratio poscebat, tractavimus.

Nunc quoniam quem ad modum ex suo genere masculino gradus conlationis fiant ostendimus, et ideo iam de genere communi incipiamus.

De genere communi. communis generis nomina, sic uti supra docuimus, in positivo gradu nominativo casu numeri singularis tribus his formis definitiuntur tantum, er il is. nunc earundem rationem subicimus, qua dinoscantur nomina, quem ad modum ex ipsis formis gradus conlationis facere possunt.

De er. quaecumque nomina generis communis in positivo gradu nominativo casu numeri singularis ex litteris definitiuntur, si comparatives gradus ex se facere possunt, haec in dative casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis sui ostendunt; scilicet quoniam, sic uti supra docuimus, quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definitiuntur et non ex illa positione formae, qua ex genere masculino nominativo casu numeri singularis ex litteris *nomina* definitiuntur, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic et haec acer huius aeris huic acri, hic et haec acrior facere debeat. nunc eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis supra dicta forma definiti, in dative casu numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativum gradum generis neutri sed et adverbiorum ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ius litteris definitiuntur, hi non tantum generis neutri sed et adverbiorum reperiuntur, ut puta hic et haec acer huic acri, acrius utrique respondeat. sed tunc hi generis neutri esse reperiuntur, quando, sic uti supra diximus, generibus neutrī iungi inveniuntur, ut puta 'acrius acetum'. at vero quando non generibus neutrī, sed cum alia qualibet parte orationis miscentur, adverbiorum esse pronuntiantur, ut puta 'acrius respondet'. sic et aliī comparativi gradus, quando generi neutrō vel quando adverbii respondeant, intelleguntur. nunc haec eadem nomina generis scilicet communis, quae diximus in positivo gradu nominative casu numeri singularis ex litteris definiti, si superlativos gradus ex se facere possunt, in eodem nominativo casu numeri singularis rimus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis masculini ostendunt, ut puta hic et haec acer hic acerrimus facere debeat. item haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu rimus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis feminini ostendunt, ut puta hic et haec acer haec acerrima facere debeat. at vero haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu rimus

5 docuimus *r* posuimus *R* 7 tantum *om.*, *R*, add. *r* 11 si *r* et *R* 16 qua] quae *Rv* 17 nomina *om.*, *R*: definitiuntur, nomina venire *v* 19 debeant *Rv* 27 iungi inveniantur *rv* iunguntur *R* 33 definiri *rv* definitiuntur *R* 34 rimus *R* rimus *r* 35 generis masculini *v* generis feminini *r* numeri singularis *R*

p. 172. 73 R.

p. 249. 50 V.

syllabas accipiunt et superlativum || gradum generis neutri ostendunt, ut puta hic et haec acer hoc acerrimum facere debeat.

Nunc in hac forma, qua diximus generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis er litteris definiri, quaeritur, qua de causa hic vel haec acer et non acris dicatur. hac de causa, quoniam cuiuscumque generis nomina superlativos gradus ex se facere possunt, haec, si in eodem superlativo gradu in quolibet casu ante ultimam sive ante ultimas syllabas ri syllabam habent constitutam et possunt ex se generis communis positivo | gradu facere nomina, eandem ri syllabam cum sequentibus litteris omittunt et nominativum casum numeri singularis generis communis positivi gradus, quibus litteris definiatur, ostendunt. nunc cum dicat Vergilius 'acerrimus Ajax', utique iam hic vel haec acer, non acris facere demonstravit. item in hac supra dicti generis forma quaeritur, qua de causa acer communis generis esse dicatur. hac de causa, quoniam quemque vocabula masculina in genetivo casu numeri singularis is litteris definiuntur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec generis esse communis pronuntiantur. nunc cum dicat Vergilius 'acris Orontis', utique iam acrem generis communis esse demonstravit. item in supra dicta forma quaeritur, si haec eadem supra dicta communis generis nomina ex sua specie in genera neutra transeant, in eodem genere neutro in positivo gradu nominativo casu numeri singularis qua littera debeant terminari. utique e, scilicet quoniam quaecumque nominina generis communis in positivo gradu nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur; si ex sua specie in genera neutra transeunt, haec eadem genera neutra in positivo gradu nominativo casu numeri singularis e littera terminantur. at vero pluralia ia litteris definiuntur, ut puta hic et haec acer acre et haec aeria facere debeat. item in hac supra dicti generis forma quaeritur, qua de causa acer genetivo casu numeri singularis a nominativo casu singularis numeri per syllabam non crescat et pauper in genetivo casu numeri || singularis a nominativo casu numeri singularis per syllabam crescat. hac de causa, quoniam cuiuscumque generis nomina nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, haec, excepto vocativo casu numeri singularis, si per ceteros casus in ultima vel ante ultimam syllabam per geminatas consonantes scribuntur, numquam a nominativo casu numeri singularis in ceteros casus, excepto genetivo casu numeri pluralis, per syllabam crescent, ut puta acer acris et cetera talia. at vero cuiuscumque generis nomina nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur et per ceteros casus in ultima vel ante ultimam syllabam per singulares consonantes scribuntur, haec a nominativo casu numeri singularis, excepto vocativo casu numeri singularis, in ceteros casus per syllabam crescent,

7 si om. R, add. v 8 habent r habet R 11 Vergilius] Aen. II 414 17 Vergilius] Aen. I 220 25 terminantur r terminatur R 26 pluralis Rv 27 debeant Rv
33 in ultima r in ultimam R 38 in ultima r in ultimam R 40 per syllabam

p. 173—75 R.

p. 250. 51 V.

it puta hic pauper huius pauperis. sic et cetera talia, quae nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, | quando a nominativo casu numeri singularis per ceteros casus ex syllaba crescere vel non crescere possint, reperiuntur. nunc etiam hoc monemus, quod hi nominativi, a quibus ceteri casus per syllabam crescent, plus habeant potestatis in structuris vel metris, quam illi nominativi, a quibus ceteri casus per syllabam non crescent. sed de eorum potestate, cum ad metra ipsa venerimus, conpenter tractabimus.

Nunc etiam hoc monemus in hac forma generis communis, qua diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina er litteris definiri, quod ex ea scilicet forma plus quam quattuordecim soni, hoc est quam quattuordecim nomina, non possint exhiberi. de forma generis communis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina er litteris definita quem ad modum ex se comparativos vel superlativos nec non et ipso positivos gradus facere possint vel intra quantum numerum esse reperiantur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De il. quaecumque nomina generis scilicet communis in positivo gradu nominativo casu numeri singularis il litteris definiuntur, si comparativos gradus ex se facere possunt, haec in dativo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis sui ostendunt; scilicet quoniam, sic ut supra diximus, quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definiuntur et non ex illa formae positione, qua ex genere masculino || nominativo casu numeri singularis ex litteris *nomina* definiuntur, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic et haec pugil huic pugili hic vel haec pugilior facere debeat. nunc haec eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis supra dicta forma definiri, in dativo casu numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativum gradum generis neutri sed et adverbiorum ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ius litteris definiuntur, hi non tantum generis neutri sed et adverbiorum esse reperiuntur, ut puta hic et haec pugil huic pugili, pugilius utrique respondeat. sed quando pugilius generi neutro vel quando adverbio in comparatione respondeat, in superioribus iam satis ostendimus. nunc in hac forma, qua diximus generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis il litteris definiri, quaeritur, qua de causa pugil communis generis esse dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri singularis il litteris definiuntur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec communis generis esse pronuntiantur. item in hac supra dicta forma

bam v per syllabas R 8 tractabimus r tractauimus R 15 possint r possunt R
 23 qua v quae R 24 nomina om. R: definiuntur, nomina venire v 26 debeant
 Rv 33 utrique v utri R 34 respondeat v respondeant R

p. 175. 76 R.

p. 251. 52 V.

quaeritur, si haec supra dicta communis generis nomina ex sua specie in genera neutra transeant, in eodem genere neutro in positivo gradu nominativo casu numeri singularis qua littera debeant terminari. e., scilicet quoniam, quaecumque generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis il litteris definiuntur, si ex sua specie in genera neutra transeunt, haec eadem genera neutra in positivo gradu nominativo casu numeri singularis e littera terminantur. at vero pluralia i litteris definiuntur, ut puta hic et haec pugil hoc pugile et haec pugilia facere debeat. nunc etiam hoc significamus, quod si ex omnibus clarum est, attamen, ne obscuro exemplo usi esse videamur, quod pugiles illi vel illae appellantur, hoc est qui non exiles, sed bono corpore esse probantur. sane haec supra dicta communis generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis il litteris definiri, superlativos gradus facere prohibentur, scilicet quoniam haec eadem supra dictae formae nomina in superlativo gradu sonum pedum in metris vel structuris exhibere non possunt. nunc etiam hoc monemus in hac forma generis communis, qua || diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina il litteris definiri, quod ex ea forma plus quam septem nomina non possint exhiberi. de forma generis communis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina il litteris definita quem ad modum ex se *faciant* comparativos gradus, nec non et intra quantum numerum esse reperiantur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De is. quaecumque nomina generis scilicet communis in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiuntur, si comparativos gradus ex se facere possunt, haec in dativo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis sui ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definiuntur et non ex illa positione formae, qua ex gene re masculino nominativo casu numeri singularis ex litteris definiuntur nomina, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic et haec fortis huic forti hic et haec fortior facere debeat. nunc haec eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis supra dicta forma definiri, in dativo casu numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativum gradum generis neutri sed et adverbiorum ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ius litteris finiuntur, hi non tantum generis neutri sed et adverbiorum esse reperiuntur, ut puta hic et haec fortis huic forti, fortius utrique respondeat. sed quando fortius generi neutro vel quando adverbio in comparatione respon-

2 transeant ut eadem genere neutro *R* transeant ut eadem genera neutra *r*
 3 e scilicet et quoniam *R*: et *om. r* 7 pluralis *Rv* 9 debeat *Rv* quod si *R*
 quod eti *r* 11 illae *v* ille *R* 21 faciant *om. R*, add. *v* 29 definiuntur *r*
 finiuntur *R* 31 debeat *Rv*

p. 176. 77 R.

p. 252. 53 v.

deat, in superioribus iam satis ostendimus. sane in hac forma, qua diximus generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiri, hoc monemus, quod hoc unum nomen reperiatur, quod in comparativo gradu tam genere suo quam neutro nec non et adverbio, propter sonum metri vel structurae per immutationem anomiae sic debeat comparari, id est iuvenis. facit enim comparativo gradu generis scilicet communis iunior, neutri autem sive adverbii iunius; at vero superlativum gradum facere prohibetur. sed hoc nomen qua de causa in supra dicto gradu anomale per immutationem comparetur vel superlativum facere prohibeat, tunc competenter tractabimus, cum ad ipsa metra 10 venerimus. nunc haec eadem nomina generis scilicet communis, quae diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiri, si superlativos gradus ex se facere possunt, in eodem nominativo casu numeri singularis simus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis masculini ostendunt, ut puta hic et haec fortis hic fortissimus 15 facere debeat. item haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu sima syllabas accipiunt et superlativum gradum generis feminini ostendunt, ut puta hic et haec fortis haec fortissima facere debeat. at vero haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu simum syllabas accipiunt et superlativum gradum generis neutri ostendunt, ut puta hic et 20 haec fortis hec fortissimum facere debeat.

Nunc quaeritur, qua de causa ex ista forma, qua diximus generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiri, austerioris et non ex illa, qua us litteris definitur, austerus dicatur. hac de causa, quoniam cuiuscumque generis nomina superlativi 25 gradus in quolibet casu ante ultimam sive ante ultimas syllabas si syllabam habent constitutam et ex sua specie positivi gradus facere possunt nomina, haec in eodem superlativo gradu ex quolibet casu ante ultimam sive ante ultimas syllabas si syllabam, quam habent constitutam, cum sequentibus litteris omittunt et positivi gradus nominativum casum, de quo ambigebatur, 30 ostendunt. nunc cum dicat Lucilius

austerissimarum herbarum suos exprimebat,
utique iam hic vel haec austerioris, non hic austerus facere demonstratur.

Nunc in hac forma, qua diximus generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiri, quaeritur, qua de causa fortis communis generis esse dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri singularis is litteris definitur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec communis generis esse pronuntiantur. item in hac supra dicta forma quae-

4 genere *v* generi *R* 10 tractabimus *r* tractauimus *R* 11 ueniremus *R* ue-
niemus *r* 20 gradum *om. R*, add. *v ex codice Parisino 7519* 24 qua *v* quae *R*
definiuntur *R* definitur *r* 26 si syllabam *r* sis syllabam *R* is syllabam *v*
29 ultimas syllabas si syllabam *r* ultimas syllabam si *R* ultimas syllabas is syllabam *v*

p. 177. 78 R.

p. 253. 54 V.

ritur, si haec supra dicta [forma] communis generis nomina ex sua specie in genera neutra transeant, in eodem genere neutro in positivo gradu nominativo casu numeri singularis qua littera debeant terminari. utique e, scilicet quoniam, quaecumque generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiuntur, si ex sua specie in genera neutra transeunt, haec eadem genera neutra in positivo gradu nominativo casu numeri singularis e littera terminantur. at vero pluralia ia litteris definiuntur, ut puta hic et haec fortis hoc forte et haec fortia facere debeat. ||

Item in hac supra dicta forma quaeritur, qua de causa facilissimus non superlativus gradus [faciliissimus] esse dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiuntur, si superlativos gradus ex se facere possunt, haec in eodem nominativo casu numeri singularis simus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis masculini ostendunt. nunc si facilis simus syllabas accipiat, numquidnam facilissimus et non facilissimus face/re ostendat? et ideo facilissimum non gradum suum superlativum esse demonstrat. praeterea etiam hoc monemus, quod propter sonos metri vel structurae non possint superlativi gradus ante ultimam syllabam li syllabam habere constitutam. sed qua de causa superlativi gradus ante ultimam syllabam non possint propter metricam rationem vel structuram habere li syllabam constitutam, etiam hoc in metris competenter tractabimus.

Item in hac forma, qua diximus generis communis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis is litteris definiri, quaeritur, qua de causa haec iuvenis dure accipiatur, cum iuvenis communis generis esse deceatur. quare hoc monemus, quod cuiuscumque generis nomina iunguntur cum alterius generis vocabulo, haec consideranda esse quem ad modum sonos suos exhibeant: hoc est, si ad coniunctum genus respondeant, eius generis esse dicas, cuius generis esse oporteat; sin vero in sono, hoc est a genere, discrepant, pro locutione accipias. sed haec apertius, cum de sonis in metris tractare cooperimus, ostendemus. nunc etiam hoc monemus, quod hoc nomen, id est iuvenis, in genere neutro propter metri vel structurae sonum numerum pluralem facere prohibeatur.

Sane hoc monemus, in hac forma generis communis, qua diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina is litteris definiri, quod ex ea forma plures soni, hoc est eo plura nomina, possint exhiberi. de forma generis communis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina is litteris definita quem ad modum ex se faciant com-

1 si haec supra dicta forma *R* si haec supra dictae formae *r* 9 debeat *r* debeat *R* 11 facilissimus esse *r* facilissimum esse *R* 16 simus *r* sumus *R*

17 et ideo facilissimum non facilissimum gradum *v* 19 li syllabam *R* lis syllabam *r*

21 structuram *r* structurarum *R* 22 li syllabam *R* lis syllabam *r* tractabimus *r* tractauimus *R* 28 sonos *v* sonus *R* 31 ostendemus *r* ostendimus *R*

35 nomina *om.*, *R*, add. *r* 38 faciat *Rv*

p. 178. 79 R.

p. 254—56 V.

parativos vel superlativos nec non et ipsos positivos gradus vel unum nomen anomalum, quantum ratio poscebat, tractavimus.

Nunc quoniam quem ad modum ex genere communi gradus conlationis siant ostendimus, et ideo iam de genere omni incipiamus.

De genere omni. omnis generis nomina, sic uti supra d[icitur] euimus, in 5 positivo gradu nominativo casu numeri singularis decem his formis definiuntur tantum, ax ex ix ox ans ens ers ors us am. nunc earundem rationem subicimus, qua dinoscantur nomina, quem ad modum ex 10 ipsis formis gradus conlationis facere possint.

De ax. quaecumque nomina generis scilicet omnis in positivo gradu 10 nominativo casu numeri singularis ax litteris definiuntur, si comparativos gradus ex se facere possunt, haec in dativo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis communis ostendunt; scilicet quoniam, sic uti saepe diximus, quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definiuntur et non ex illa positione formae, qua ex genere masculino nominativo casu numeri singularis ex litteris nomina definiuntur, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic et haec et hoc audax huic audaci hic vel haec audacior facere debeat. nunc haec eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis ax 20 litteris definiri, in dativo casu numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativum gradum generis neutri sed et adverbiorum ostendunt; scilicet quoniam quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ius litteris definiuntur, hi non tantum generis neutri sed et adverbiorum esse reperiuntur, ut puta hic et haec et hoc audax huic 25 audaci, audacius utrique respondeat. sed tunc hi generis neutri esse reperiuntur, quando, ut supra diximus, generibus neutris iungi inveniuntur, ut puta 'audacius mancipium'. at vero quando non generibus neutris, sed cum alia qualibet parte orationis miscentur, adverbiorum esse pronuntiantur, ut puta 'audacius dixit'. sic et alii comparativi gradus, quando 30 generi neutro vel quando adverbio respondeant, intelleguntur. nunc haec eadem nomina generis scilicet omnis, quae diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis ax litteris definiri, si superlativos gradus ex se facere possunt, in genetivo casu numeri singularis simus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis masculini ostendunt, ut puta hic 35 et haec et hoc audax huius audacissimus facere debeat. item haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu sima syllabas accipiunt et superlativum gradum generis feminini ostendunt, ut puta hic et haec et hoc audax huius audacis haec audacissima facere debeat. at || vero haec eadem supra dicti generis nomina in supra dicto casu simum 40 syllabas accipiunt et superlativum gradum generis neutri ostendunt, ut

8 subicimus r subiciemus R 9 possunt R possunt r 26 respondet Rv
29 alia qualibet r aliquilibet R pronuntiantur v pronuntiator R

p. 179—81 R.

p. 256. 57 V.

puta hic et haec et hoc audax huius audacis hoc audacissimum facere debeat.

Sane hoc monemus, ut ex his septem supra dictis | scilicet formis, id est ex ix ox ans ers ors, quaecumque nomina comparativos vel superlativos gradus ex se facere possunt, supra dictae formae, qua diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ax litteris definiiri, disciplinam sequantur, ut puta simplex felix velox amans sapiens iners vecors. sic et cetera talia nomina, quae ex isdem supra scriptis formis venire intelleguntur et comparativos vel superlativos gradus ex se facere possunt, ut supra diximus, supra dictae formae disciplinam sequantur. nunc quoniam quem ad modum supra dictarum formarum nomina comparativos vel superlativos gradus ex se facere possunt demonstravimus, et ideo iam quot ex isdem singulis formis soni exhiberi possint moneamus. ex forma generis scilicet omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ax litteris definiuntur, hoc monemus, quod plus quam XXIII soni, hoc est quam viginti tria nomina, exhiberi non possint. ex forma generis scilicet omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ex litteris definiuntur, hoc monemus, quod plus quam XXIII nomina exhiberi non possint. ex forma generis scilicet omnis, 20 qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ix litteris definiuntur, hoc monemus, quod plus quam II soni, hoc est quam II nomina, exhiberi non possint. ex forma scilicet generis omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ox litteris definiuntur, hoc monemus, quod plus quam VIII soni, hoc est quam novem nomina, exhiberi non possint. ex forma scilicet generis omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ans litteris definiuntur, hoc monemus, quod eo plures soni, hoc est eo plurima nomina, possint exhiberi. ex forma generis scilicet omnis, qua in positivo gradu nominativo || casu numeri singularis nomina ens litteris definiuntur, hoc monemus, 30 quod eo plures soni, hoc est eo plurima nomina, possint exhiberi. ex forma scilicet generis omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ers litteris definiuntur, hoc monemus, quod eo plures soni, hoc est eo plurima nomina, exhiberi possint. ex forma generis scilicet omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina ors litteris definiuntur, hoc monemus, quod eo plus quam XI soni, 35 hoc est XI nomina, exhiberi non possint. | nunc etiam hoc quaeritur, qua

5 supra datae Rv 6 nomina om. R, add. r 10 supra dictae R supra datae r

21 plus quam II soni hoc est quam II nomina R plus quam V soni hoc est quam quinque nomina r 29 nomina om. R, add. r 32 nomina om. R, add. r
33 ad definitionem nominum in ors finitorum in codice adscriptam esse aliam eorundem nominum definitionem adnotatum est in R ita, ex forma generis scilicet omnis qua in positivo gradu nominativo casu num. sing. nomina ors litteris definiuntur hoc monemus quod eo plus quam octo soni hoc est eo plurima nomina exhiberi non possint, quam scripturam receperunt rv

p. 181. 82 R.

p. 257. 58 V.

de causa supra dictarum formarum nomina generis omnis esse dicantur. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri singularis isdem supra dictis formis definiuntur et ex sua specie vocabula feminina vel neutra facere possunt, haec generis omnis esse proununtiantur. de formis supra scriptis octo generis scilicet omnis, quem ad modum ex his nomina comparativos vel superlativos gradus facere reperiantur, nec non et ex singulis formis intra quot sonos exhiberi possint, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De us. quaecumque nomina generis omnis in positivo gradu nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur, si comparativos gradus ex se facere possunt, haec in dativo casu numeri singularis or syllabam accipiunt et comparativum gradum generis communis ostendunt; scilicet quoniam, sic ut supra diximus, quicumque comparativi gradus nominativo casu numeri singularis ior litteris definiuntur et non ex illa positione formae, qua ex genere masculino nominativo casu numeri singularis ex litteris nomina definiuntur, venire intelleguntur, hi generis communis esse reperiuntur, ut puta hic et haec et hoc vetus huic veteri hic et haec veterior facere debeat. nunc haec eadem supra dicti generis nomina, quae diximus in supra dicto gradu nominativo casu numeri singularis us litteris definiri, in dativo casu numeri singularis us syllabam accipiunt et non tantum comparativi gradus neutri sed et adverbiorum esse reperiuntur, ut puta hic et haec et hoc vetus huic veteri, veterius utrique respondeat. sed quando veterius generi neutro vel quando adverbio in comparatione respondeat, iam satis in superioribus ostendimus. || nunc haec eadem nomina generis omnis, quae diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis us litteris definiri, si superlativos gradus ex se facere possunt, haec ex dativo casu numeri singularis i ultimum omittunt et in eodem dativo casu numeri singularis rimus syllabas accipiunt et superlativum gradum masculini ostendunt, ut puta hic et haec et hoc vetus huic veteri hic veterissimus facere debeat. item haec eadem supra dicti generis nomina ex supra dicto casu supra dictam litteram omittunt et in eodem supra dicto casu rima syllabas accipiunt et superlativum gradum generis feminini ostendunt, ut puta hic et haec et hoc vetus huic veteri haec veterissima facere debeat. at vero haec eadem supra dicti generis nomina ex supra dicto casu supra dictam litteram omittunt et in eodem supra dicto casu rimus syllabas accipiunt et superlativum gradum generis neutri ostendunt, ut puta hic et haec et hoc vetus huic veteri hoc veterissimum facere debeat. nunc quaeritur, qua de causa vetus in genere neutro numeri pluralis vetera et non veteria faciat. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula neutra nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur, haec nominativo casu numeri pluralis a littera post consonantem

p. 182. 83 R.

p. 258. 59 V.

concluduntur. sane etiam hoc monemus in hac forma generis omnis, qua diximus in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina us litteris definiiri, quod ex ea forma plus quam tres soni, hoc est quam tria nomina, non possint exhiberi. item in hac forma, qua diximus generis omnis nomina in positivo gradu nominativo casu numeri singularis us litteris definiiri, quaeritur, qua de causa vetus omnis generis esse dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur et ablativo casu numeri singularis e vel i littera terminantur, haec, si ex sua specie vocabula feminina vel neutra facere possunt, generis omnis esse pronuntiantur. de forma generis omnis, qua in positivo gradu nominativo casu numeri singularis nomina us litteris definiuntur, quem ad modum ex se faciant comparativos vel superlativos gradus, nec non et intra quantum numerum esse reperiantur, quantum ratio poscebat, tractavimus.]]

15 De am. omnis generis nomen est, quod in positivo gradu am litteris definitur, id est nequam. hoc idem nomen in positivo gradu tam numeri singularis quam pluralis aptote declinatur, hoc est per omnes casus uno sono pronuntiatur; in comparativo autem ex genere communi nequior, ex genere neutro sive adverbio nequius facere declaratur. sed quando nequius generi neutro vel quando adverbio comparetur, in superioribus iam satis ostendimus. at vero in superlativo gradu genere masculino nequissimus, genere feminino nequissima, genere neutro nequis|simum facere pronuntiatur. nunc quaeritur, qua de causa nequam omnis generis esse dicatur. quare hoc monemus, quoniam quaecumque res sola reperitur, exemplum 25 non habet a quo corrigatur; et ideo, quem ad modum ad sonum suum confirmata esse reperitur, necesse est ut sic accipiatur. de nomine generis omnis, quod in positivo gradu per omnes casus am litteris definitur, quem ad modum per omnes gradus sonet ostendimus.

Sane quaeritur, qua de causa summus intimus extremus ultimus et cetera talia positivi et non superlativi gradus esse reperiuntur. hac de causa, quoniam omnia nomina generis scilicet masculini superlativi gradus exceptis tribus his anomalis, id est optimo pessimo maximo, nominativo casu numeri singularis duabus his formis definiuntur tantum, rimus simus, ut puta nigerrimus doctissimus. nunc cum summus intimus extremus ultimus et cetera talia nominativo casu numeri singularis non isdem supra dictis formis definitur, utique iam non superlativi, sed positivi gradus nomina esse pronuntiantur. item et alia ratio, qua probantur haec supra dicta nomina positivi, non superlativi gradus esse pronuntianda: scilicet quoniam omnia nomina in superlativo gradu, exceptis tribus nominibus

16 hoc idem *B* hoc id est *R* 18 sono *B* sono *R* 19 declaratur *B* debeat *R*21 ostendimus *R* traetauimus *B* 22 pronuntiatur *v* ex codice Parisino 7519
pronuntiantur *RB* 28 sonet *v* ex codice Parisino 7519 sonent *R*: in *B* legi nequit
36 iam non *B* non iam *R*

p. 183. 84 R.

p. 259—61 V.

supra memoratis anomalis, nominativo casu numeri singularis quattuor excessus syllabis constituta esse reperiuntur. nunc cum haec intra datum supra dictum numerum syllabarum esse inveniuntur, et ideo non superlativi sed positivi gradus nomina esse probantur. || item quaeritur, ultimus an ulterior ulterioris positivus gradus esse dicatur. sed ultimus, si in sua forma secundum supradatam disciplinam or syllabam in genetivo casu numeri singularis accipiat, numquidnam ulterior facere ostendat? et ideo ultimum non positivum gradum ulterioris esse demonstrat.

Sane etiam hoc monemus, quod nominibus comparativi vel superlativi gradus haec undecim adverbia adiungi non debeant, id est adeo magis tam 10 potius per bene valde minus plus satis nimium, ut puta adeo doctior vel adeo doctissimus; sed doctior et doctissimus sine adeo dici debeant: sic et sine aliis supra scriptis adverbii comparativi vel superlativi gradus nomina pronuntiari oportent. item etiam hoc monemus, quod, si haec eadem supra dicta adverbia nominibus positivi gradus inveniantur adiuncta, haec 15 nomina iam non positivi gradus potestatem *habeant*, sed pro comparativis vel superlativis in metris vel structuris sint accipienda, ut puta adeo doctus, et sonat doctior vel doctissimus. sic et alia positivi gradus nomina iuncta supra dictis adverbii pro comparativo vel superlativo gradu sunt accipienda. sed quando haec comparativo et quando superlativo gradui 20 respondeant, in metris propter sonos competenter tractabimus.

Sane hoc monemus, quod comparativi gradus nomina ablativo casui respondeant, ut puta doctior illo vel illis. hoc item monemus, quod si nominibus comparativi gradus quam syllabam adiungamus, iam non ablativo sed nominativo casui respondere reperiantur, ut puta 'doctior quam ille 25 vel illi'. sic et alia comparativi gradus nomina adiuncta sibi quam syllaba nominativo, non ablativo casui necesse est ut respondeant. item hoc monemus, quod superlativi gradus nomina genetivo casui respondeant, ut puta 'servantissimus aequi', 'disertissimus Romanorum', 'omnium quos terra sustinet sceleratissimus'. sic et alia superlativi gradus nomina genetivo casui necesse est ut respondeant. ||

De comparatione, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE ORDINE.

Ordines nominum sunt tres, positio derivatio deminutio. positio nominum est ipsa origo, ut puta mons fons et cetera talia. derivatio nominum est, quae ex ipsa positione nominum concipitur. haec biformi specie nascitur, ut puta a monte montius et montanus, a fonte fontius et fontanus. sic et cetera talia nomina a derivatione biformi figura nascuntur.

2 excessusue RB excessu suae r 7 numquidnam R numquinam B ostendat B ostentat R 9 Sane] eadem fere Probo tribuunt Servius in Don. p. 1842 et Pompeius p. 137 ed. Lind. 10 tam rv quam R 15 supra dicta B supra scripta R 16 habeant om. RB 21 tractabimus rv tractauimus R 22 nomina om. R, add. rv 36 quae ex r qua ex R quae et B

p. 184. 85 R.

p. 261. 62 V.

deminutio nominum est, quando ex ipsa positione nonimum una quaeque res breviatur, ut puta a monte monticulus, a fonte fonticulus. sic et cetera deminutionis dinoscuntur, cum a sua positione breviantur. nunc et hic, sic uti et in gradibus conlationis, considerandum est, quod non omnia nomina per omnes ordines semper perseverant. interdum enim inveniuntur nomina, quae in positione et derivatione tantum sint constituta, ut puta pater, paternus et patrius; qua ratione Vergilius 'patrius amor' et Terentius 'patrium monumentum' dicendum esse censuerunt: interdum in positione et deminutione tantum, ut puta canis, catulus. frequenter vero per omnes ordines perseverant, ut puta mons, montius vel montanus et monticulus. nunc et hic quaeritur, qua de causa non omnia nomina per omnes ordines semper perseverant. quare hoc monemus, sic uti et in comparatione monuimus, quod eorundem sonos cum syllabis et accentibus in metris competenter tractare debeamus, scilicet ut quando haec nomina derivationem vel deminutionem sustinere possint doceamus. de ordine nominum, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE CASIBVS.

Casus sunt sex, nominativus genitivus dativus accusativus vocativus ablativus. casus autem dicti sunt, quod per eos partes aliquae orationis 20 in declinatione cadant.

DE NUMERIS.

Numeri nominum sunt tres, singularis pluralis et communis: singularis, ut unus; pluralis, ut duo vel eo plures. || communis autem numerus dicitur, qui singulare et plurale nomen continere invenitur, ut puta dies 25 nubes acies et cetera talia, quae scilicet et ad singularem et ad pluralem numerum respondere reperiuntur, haec communis numeri esse pronuntiantur. sane etiam hoc monemus, quod haec nomina non secundum communem numerum per omnes casus perseverant; scilicet quoniam si est dies communis numeri, diei autem singularis, dierum vero pluralis, et ideo, ut 30 diximus, haec nomina per casus secundum suum numerum sunt pronuntianda.

DE ACCENTV.

De accentibus autem, quia non brevis ratio est, in metris cum syllabis competenter tractabimus.

35 Nunc quoniam quae accidentum nomini ex ordine universa tractavimus, et ideo iam ablativus casus numeri singularis quibus vel quot litteris definitiatur doceamus.

5 per omnes ordines *B* per ordines omnes *R* 7 Vergilius] *Aen.* I 643
8 Terentius] *Eunuch.* prol. 13 14 tractare debeamus *B* tractabimus *r* tractauimus *R*
nt om. *R*, add. *B* 20 in declinatione *B* in declinationem *R* 21 DE NUMERIS v
de numero *R*: in margine codicis adscripta esse haec, de numeris tribus necessaria
ratio, adnotatum est in apographo 34 tractabimus *r* tractauimus *RB* 36 abla-
tiuus *B* ablatiuos *R* definitiatur *B* definitiatur *R*

p. 185. 86 R.

p. 262. 63 V.

DE ABLATIVO CASV.

Ablativus casus numeri singularis septem his litteris definitur tantum, hoc est vocalibus quinque, a e i o u, semivocalibus duabus, m s. harum singularum rationem subicimus, qua dinoscantur nomina, quem ad modum secundum formas suas per casus declinentur.

De a. a littera ablativus casus numeri singularis terminatus genera haec tria continent tantum, masculinum femininum commune.

De genere masculino. masculini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis quattuor his formis definiuntur tantum, a ia as es.

De a. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera post consonantem definiuntur, ut puta ab hoc Catilina hic Catilina, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Catilina huius Catilinae huic Catilinae hunc Catilinam o Catilina ab hoc Catilina, numeri pluralis hi Catilinae horum Catilinarum his Catilinis hos Catilinas o Catilinae ab his Catilinis. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera post consonantem definiuntur, ad exemplum Catilinae per omnes casus declinantur. nunc hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis a littera nomina terminari et nominativo casu numeri singularis a littera post consonantem definiri, quod ex ea plus quam ducenti septuaginta tres soni, hoc est quam ducenta septuaginta tria nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera post consonantem definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De ia. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris definiuntur, ut puta ab hoc Sosia hic Sosia, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Sosia huius Sosiae huic Sosiae hunc Sosiam o Sosia ab hoc Sosia, numeri pluralis hi Sosiae horum Sosiarum his Sosiis hos Sosias o Sosiae ab his Sosiis. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris, non ia syllaba, definiuntur, ad exemplum Sosiae per omnes casus declinantur. nunc in hac supra dicta forma hoc monemus, quod quaecumque nomina generis scilicet masculini unum quemlibet casum ad formam Sosiae facere inveniuntur, haec dative et ablativo casu numeri pluralis ante ultimam consonantem per duas i litteras scribuntur. nunc in hac supra dicta forma quaeritur, qua de causa

34 a littera terminantur *B* ia litteris definiuntur *R*   35 definiuntur *v* finitur *B*
terminantur *R*   37 hoc monemus *B* haec monemus *R*

p. 186-88 R.

p. 264.65 V.

nomina || in dativo vel ablativo casu numeri pluralis ante ultimam consonantem per duas i litteras scribantur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec in dativo et ablativo casu numeri pluralis cum eodem ablativo casu numeri singularis pari numero syllabarum oportet pronuntiari. item etiam hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminari et nominativo casu numeri singularis ia litteris definiri, quod ex ea plus quam XXXII soni, hoc est XXXII nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris, non ia syllaba, definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De as. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur, ut puta ab hoc Aenea hic Aeneas, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Aeneas huius Aeneae huic Aeneae hunc Aenean o Aenea ab hoc Aenea. haec numerum pluralem non admittunt, scilicet quoniam quaecumque nomina Latina dumtaxat generis masculini accusativo casu numeri singularis an litteris definiuntur, haec pluralem sonum facere prohibentur. sed qua de causa haec supra memoratae formae nomina pluralem sonum facere prohibeantur, in metris competenter tractabimus. nunc hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminari et nominativo casu numeri singularis as litteris definiri, quod ex ea plus || quam LXXXII soni, hoc est quam LXXXII nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De es. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis es litteris definiuntur, ut puta ab hoc Anchisa hic Anchises, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Anchises huius Anchisae huic Anchisae hunc Anchisen o Anchise ab hoc Anchisa. haec numerum pluralem non admittunt; scilicet quoniam quaecumque nomina Latina dumtaxat generis masculini accusativo casu numeri singularis en litteris definiuntur et ablativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec pluralem sonum facere prohibentur. sed qua de causa haec supra | memoratae formae nomina pluralem sonum facere prohibeantur, hoc in metris con-

3 a littera B ia litteris R   6 ablativo — 8 definiri om. B   7 a littera v ia littera R ia litteris r   9 de forma hac quantum ratio poscebat tractauimus B
 10 a littera v ia litteris R   17 numerum pluralem non admittunt B numero plurali non declinantur R   21 prohibentur R prohibeantur hi aeneae B   22 tractabimus r tractauimus RB   33 o anchisa R o anchises B   34 Latina om. R, add. r
 38 prohibeantur B prohibentur R

p. 188. 89 R.

p. 265—67 V.

petenter tractabimus. nunc hoc monemus in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminari et nominativo casu numeri singularis es litteris definiri, quod ex ea plus quam XXVII soni, hoc est quam XXVII nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis es litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

Nunc in his nominibus generis scilicet masculini, quae diximus ablativo casu numeri singularis a littera terminari et nominativo casu numeri singularis supra scriptis formis definiiri, quaeritur qui casus quem casum regere possit, et ideo eosdem subicimus, ut quem ad modum se regere possint doceamus.

De nominativo casu numeri singularis, qui a littera post consonantem terminatur. quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis a littera post consonantem terminantur et aptota esse non inveniuntur, haec ad sonum Catilinae per ceteros casus declinantur.

De accusativo casu numeri singularis, qui am litteris post consonantem definitur. quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri singularis am litteris post consonantem concluduntur et aptota esse non inveniuntur, haec ad sonum Catilinae per ceteros casus declinantur.

De nominativo vel vocativo casu numeri pluralis, qui ae litteris post consonantem definiuntur. quaecumque nomina generis masculini nominativo vel vocativo casu numeri pluralis ae litteris post consonantem definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec ad sonum Catilinae per ceteros casus declinantur.

25

De genetivo casu numeri pluralis, qui arum litteris post consonantem definitur. quaecumque nomina generis masculini genetivo casu numeri pluralis arum litteris post consonantem definiuntur, haec ad sonum Catilinae per omnes casus declinantur.

De accusativo casu numeri pluralis, qui as litteris post consonantem definitur. quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri pluralis as litteris post consonantem definiuntur et aptota esse non reperiuntur, haec ad sonum Catilinae per ceteros casus declinantur.

De accusativo casu numeri singularis, qui an litteris definitur. quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri singularis an litteris definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec ad sonum Aeneae per ceteros casus declinantur.

De genetivo vel dativo casu numeri singularis, qui || ae litteris post consonantem definiuntur. quaecumque nomina generis masculini genetivo vel dativo casu numeri singularis ae litteris post consonantem definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec indigent aliis casibus per quos appa-

1 tractabimus r tractauimus RB   4 xxvii soni rB xxviii soni R   xxvii nomina B viginti septem nomina r xxviii nomina R   8 quae r quod R qua B

p. 189. 90. R.

p. 267. 68 V.

reant ad quam formam pertinere reperiantur. ceterum ablativo casu numeri singularis ad formam Catilinae nec non et Anchisae declinantur, et ideo eosdem casus, quibus indigent, subicimus, ut appareant per quos casus ad quam formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini genetivo vel dativo casu numeri singularis ac litteris post consonantem definiuntur, si nominativum aut accusativum casum numeri singularis vel alium quemlibet casum numeri pluralis ad formam Catilinae facere reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Catilinae declinantur. quaecumque autem nomina generis masculini genetivo vel dativo 10 casu numeri singularis ac litteris definiuntur, si nominativum vel accusativum casum numeri singularis ad formam Aeneae facere reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Aeneae declinantur. quaecumque vero nomina generis masculini genetivo vel dativo casu numeri singularis ac litteris post consonantem definiuntur, si nominativum aut accusativum vel 15 vocativum casum numeri singularis ad formam Anchisae facere reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Anchisae declinantur.

De vocativo casu numeri singularis, qui a littera post consonantem terminatur. quaecumque nomina generis masculini vocativo casu numeri singularis a littera post consonantem terminantur et aptota esse non inventiuntur, haec indigent aliis casibus, per quos appareant ad quam formam pertinere reperiantur. ceterum genetivo vel ablativo casu numeri singularis ad formam Catilinae declinantur, et ideo eosdem casus, quibus indigent, subicimus, ut appareant per quos casus ad quam formam pertinere reperiantur. || quare quaecumque nomina generis masculini vocativo casu 20 numeri singularis a littera terminantur et aptota esse non inventiuntur, haec si nominativum vel accusativum casum numeri singularis ad formam Aeneae facere reperiuntur, tunc per ceteros casus ad sonum Aeneae declinantur. quaecumque vero nomina generis masculini vocativo casu numeri singularis a littera post consonantem terminantur et aptota esse non reperiuntur, 25 haec si nominativum et accusativum casum numeri singularis vel alium quemlibet casum numeri pluralis ad formam Catilinae facere reperiuntur, tunc per ceteros casus ad sonum Catilinae declinantur.

De ablativo casu numeri singularis, qui a littera post consonantem terminatur. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera post consonantem terminantur et aptota esse non inventiuntur, haec indigent aliis casibus, per quos appareant ad quam formam pertinere reperiantur. ceterum genetivo et dativo casu numeri singularis ad formam Catilinae nec non et Anchisae declinantur, et ideo eosdem casus, quibus indigent, subicimus, ut appareant per quos casus ad quam 30 formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et aptota esse non

p. 190. 91 R.

p. 268—70 V.

inveniuntur, haec si nominativum vel accusativum casum numeri singularis ad formam Aeneae facere reperiuntur, tunc per ceteros casus ad sonum Aeneae declinantur: quaecumque vero *nomina* generis masculini ablativo casu numeri singularis a littera post consonantem terminantur et aptota esse non inveniuntur, haec si nominativum aut accusativum casum numeri singularis vel alium quemlibet casum numeri pluralis ad formam Catilinae facere reperiuntur, tunc per ceteros casus ad sonum Catilinae declinantur.

De dativo vel ablativo casu numeri pluralis, qui is litteris post consonantem definiuntur. quaecumque nomina || generis masculini dativo vel ablativo casu numeri pluralis is litteris post consonantem definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec indigent aliis casibus, per quos apparet ad quam formam pertinere reperiantur, et ideo eosdem casus, quibus indigent, subicimus, ut apparet per quos casus ad quam formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini dativo vel ablativo casu numeri pluralis is litteris post consonantem definiuntur, haec si alium quemlibet casum ad formam Catilinae facere reperiuntur, tunc per ceteros casus ad sonum Catilinae declinantur.

De nominativo casu numeri singularis, qui as litteris definitur. quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec indigent aliis casibus, per quos apparet ad quam formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur et aptota esse non inveniuntur, si alium quemlibet casum ad formam Aeneae facere reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Aeneae declinantur. nunc in hac supra scripta forma, quae diximus generis masculini nomina nominativo casu numeri singularis as litteris definiri, quaeritur, qua de causa Maecenas huius Maecenatis et non huius Maecenae facere reperiatur. hac de causa, quoniam cuiuscumque generis nomina vocativo casu numeri singularis as litteris definiuntur et aptota esse non reperiuntur, haec genitivo casu numeri singularis is litteris concluduntur et ad formam eorundem nominum, quae ablativo casu numeri singularis e littera scilicet correpta terminantur, secundum suum genus declinantur. nunc cum dicat Vergilius

quo sidere terram

vertere, Maecenas,

35

utique iam vocativum casum eiusdem formae ostendit, qua nomina ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur, et ideo Maecenas huius Maecenatis, non Maecenae facere pronuntiatur.

De nominativo casu numeri singularis, qui es litteris definitur. quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis es

* 3 nomina om. RB 24 tunc om. R, add. rv 29 nomina nominativo et vocativo casu v ex codice Parisino 7519 33 Vergilius] georg. I 1

p. 191. 92 R.

p. 270. 71 V.

litteris definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec indigent aliis casibus, per quos appareant ad quam formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis es litteris definiuntur, excepto accusativo casu numeri scilicet singularis, si alium quemlibet casum ad formam Anchisae facere reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Anchisae declinantur.

De accusativo casu numeri singularis, qui en litteris definitur. quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri singularis en litteris definiuntur et aptota esse non inveniuntur, haec indigent aliis casibus, per quos appareant ad quam formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri singularis en litteris definiuntur et aptota esse non inveniuntur, excepto nominativo casu numeri singularis, si alium quemlibet casum ad formam Anchisae facere | reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Anchisae declinantur.

De vocativo casu numeri singularis, qui e littera terminatur. quaecumque nomina generis masculini vocativo casu numeri singularis e littera terminantur et aptota esse non inveniuntur, haec indigent aliis casibus, per quos appareant ad quam formam pertinere reperiantur. quare quaecumque nomina generis masculini vocativo casu numeri singularis e littera terminantur et aptota esse non inveniuntur, si alium quemlibet casum ad formam Anchisae facere reperiuntur, tunc haec per ceteros casus ad sonum Anchisae declinantur.

Nunc, etsi quis casus quem ad modum quem casum regat demonstravimus, attamen et aliqua nomina subiciemus, ex quibus quis quem casum regat facilime dinoscatur. ut puta cum dicat Vergilius

ille inter navemque Gyae,

nunc iam quaeritur, ceteri casus Gyae ad quam formam pertinere reperiantur; et ideo, ut in superioribus tractavimus, sic et probare debebimus, id est ut huius || quoque nominis casus secundum supra dictam disciplinam quem ad modum cuiusque formae quem casum regant prospiciamus. nunc cum dicat idem Vergilius

turbam inter fremitumque Gyas,

utique iam Gyas ad formam Aeneae declinatur; scilicet quoniam, sic utiliter in superioribus tractavimus, quod quaecumque nomina generis masculini genitivo casu numeri singularis ae litteris definiuntur et nominativo casu numeri singularis as litteris concluduntur, haec ad formam Aeneae per ceteros casus declinantur. item quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius

Gyan superare morantem

40 Gyan ad quam formam oporteat declinare. utique ad Aeneae, scilicet

5 tunc *om.* *B.* *add. R.* 13 numeri scilicet singularis *B.* 24 regat *r* reget *B* debet *R* 26 Vergilius] *Aen.* V 169 30 supra dietam *R* supra datam *B.* 31 regat *Rv* 32 idem Vergilius] *Aen.* V 152 38 Vergilius] *Aen.* V 184 40 oporteat *B* opòrtet *R*

p. 192. 93 R.

p. 271. 72 V.

quoniam, sic ut supra docuimus, quod quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri singularis an litteris definiuntur, haec per ceteros casus ad formam Aeneae declinantur. item quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius

segnemque Menoeten

5

fuge saxa, Menoete

ad quam formam oporteat declinare Menoeten. utique ad Anchisae, scilicet quoniam, sic ut supra docuimus, quod quaecumque nomina generis masculini accusativo casu numeri singularis en litteris definiuntur et vocativo casu numeri singularis e littera terminantur, haec ad formam Anchisae 10 per ceteros casus declinantur. item quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius

iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae |

ablativus casus numeri singularis qua littera debeat terminari. utique a, scilicet quoniam, sic ut supra docuimus, quaecumque nomina genetivo casu numeri singularis ae litteris definiuntur, haec ablativo casu numeri singularis a littera terminantur. item quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius

quis || iam locus, inquit, Achate

ad quam formam declinari oporteat. utique ad Anchisae, scilicet quoniam quaecumque nomina generis masculini vocativo casu numeri singularis e littera terminantur et genetivo casu numeri singularis ae litteris definiuntur, 20 haec per ceteros casus ad formam Anchisae declinantur. qua ratione idem Vergilius hoc ipsum corroborans prosecutus est, dicens

rapidum ad navis praemittit Achaten;

scilicet quoniam, sic ut supra monuimus, quod quaecumque nomina genetivo casu numeri singularis ae litteris definiuntur et vocativo casu numeri 25 singularis e littera terminantur, haec accusativo casu numeri singularis en litteris definiuntur et per ceteros casus ad formam Anchisae declinantur.

De ablativo casu numeri singularis, qui ex genere masculino a littera terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De genere feminino. feminini generis nomina, quae ablativo casu 30 numeri singularis a littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis duabus his formis definiuntur tantum, a et ia.

De a. quaecumque nomina generis feminini ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera definiuntur, ut puta ab hac misera haec misera, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec misera huius miseriae huic miseriae hanc miseram o misera ab hac misera, numeri pluralis hae miseriae

1 quod om. v, add. R   5 segnemque] *Verg. Aen.* V 173   6 fuge] *Verg.*
Aen. V 163   7 ad anchisae *B* ad anchisen *R*   11 Vergilius] *Aen.* I 120
 13 ablatiuus casus *R* ablatiuo casu *B*   14 docuimus *B* monuimus *R*   16 dixit idem

vergilius *B*: idem om. *R*. *Aen.* I 459   17 quis *R* qui *B*   21 formam *R* sonum *B*
 22 corroborans *R* poro corroborans *B* porro corroborans *v*   dicens om. *R*, add. *B*
 23 rapidum] *Verg. Aen.* I 644   25 definiuntur *B* termiantur *R*   32 a et
 ia *B* a ia *R*

p. 193. 94 R.

p. 272—74 V.

harum miserarum his miseris has miseras o miserae ab his miseris. sic et alia generis feminini nomina, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera definitur, ad exemplum miserae per omnes casus declinantur. sane in hac supra scripta forma hoc monemus, quod haec sex nomina tantum, id est sola nulla ulla utra una altera, || quam maxime propter structuras genitivo et dativo casu numeri singularis sic anomale confirmata sint declinari, hoc est huius solius huic soli: sic et cetera supra dicta nomina in supra dictis casibus ad hunc sonum anomalum necesse est pronuntiari: at vero per ceteros casus ad sonum miserae debeant declinari. nunc etiam hoc monemus, quod haec supra dicta nomina propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permitta sunt declinari. sed haec nomina qua de causa in supra dictis casibus propter structuras sic anomale confirmata sint pronuntiari et in metris anomale et non anomale permitta sint declinari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venierimus, illic competenter tractabimus. item in hac supra dicta forma hoc monemus, quod haec quinque nomina tantum, id est dea sponsa mula amica equa, propter metra et structuras dativo et ablativo casu numeri pluralis sic anomale constituta sint declinari, his et ab his deabus: sic et cetera supra dicta nomina in supra dictis casibus ad hunc sonum anomalum necesse est pronuntiari: at vero per ceteros casus ad sonum miserae debeant declinari. nunc et haec supra dicta nomina qua de causa propter metra vel structuras in supra dictis casibus sic anomale pronuntientur, etiam hoc in ratione metrorum vel structurarum competenter tractabimus.

Sane in hac forma, qua diximus generis feminini nomina in ablativo casu numeri singularis a littera terminari et nominativo casu numeri singularis a littera definita, quaeritur, qua de causa Vergilius haec leaena et non lea pronuntiarit. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula masculina ablativo casu numeri singularis e littera terminantur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec eadem communis generis vel epicoena appellantur aut certe anomale pronuntiantur, numquam tamen ad sonum proprium declinantur, ut puta ab hoc paupere hic et haec pauper, quod generis communis pronuntiatur; item ab hoc sene haec anus, quod anomalum appellatur; item ab hoc passere hic et haec passer, quod epicoenum enarratur; item ab hoc capone haec gallina, quod idem anomalum iudicatur. sic utique ab hoc leone Vergilius secundum sonorum rationem leaenam anomale, non leam proprio sono invenitur pronuntiasse.

Item in hac forma supra scripta quaeritur, qua de causa Vergilius 'pauperque domus' et non 'paupera domus' pronuntiarit. hac de

11 metra *rr* metros *R* 16 tractabimus *rr* tractauimus *R* 17 quinque nomina] cf. *Serv. in Don.* p. 1845. *Pompej.* p. 210. 211 ed. *Lind.* 19 constituta *v* constricta *R* 24 tractabimus *r* tractauimus *RB* 27 Vergilius] *bucol.* 2, 63. *georg.* III 245. III 408 36 ab hoc leone haec leaena uergilius *R*: haec leaena *om.* *B* 37 non leam *Br* non lea *R* 38 Vergilius] *Aen.* XII 519

p. 194—96 R.

p. 274. 75 V.

causa, quoniam quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur et ablativo casu numeri singularis e littera terminantur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec eadem vocabula feminina nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur et generis communis esse pronuntiantur. nunc cum idem dicat Vergilius 5 ‘pauper in arma pater’ et ‘genitore Adamasto paupere’, et ideo pauper domus, non paupera pronuntiavit.

Item in hac supra dicta forma quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius ‘hospita terra’ masculino genere hic hospes an hospiter an hospitus facere debeat. sed quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri 10 singularis es litteris definiuntur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec eadem vocabula feminina nominativo casu numeri singularis es litteris definiuntur et communis generis esse pronuntiantur, ut puta hic vates et haec vates; et ideo hospita ab eo quod est hic hospes venire non indicatur. item quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri 15 singularis er litteris definiuntur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec eadem vocabula feminina in nominativo casu numeri singularis aut isdem er litteris definiuntur et generis communis esse pronuntiantur, ut puta hic voluere haec voluere; aut ab eodem nominativo casu generis masculini in suo nominativo casu per syllabam crescunt, ut puta 20 hic tener haec tenera; aut si ab eodem || nominativo casu generis masculini, qui er litteris definitur, in eodem nominativo casu generis sui per syllabam non crescunt, haec in eodem nominativo suo per geminatas consonantes ante ultimam litteram scribuntur, ut puta hic niger haec nigra. nunc cum hospita nec ab hospite nec a voluere nec a tenero vel nigro 25 venire repertiatur, et ideo ab hospito fieri pronuntiatur; scilicet quoniam quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis us litteris post singularem consonantem definiuntur et ex sua specie genera feminina facere possunt, haec eadem genera feminina in nominativo casu numeri singularis neque a nominativo casu numeri singularis generis masculini per syllabam crescunt, neque ante ultimam litteram per geminatas consonantes scribuntur, nec generis communis esse inveniuntur; et ideo hospitam, ut supra diximus, quod hospitus faciat ratio supra decursa declarat.

Item in hac forma supra scripta quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius 35 ‘quin aspera Iuno’ hic asprus an asperus an asper facere debeat. quare hoc monemus, quod quaecumque nomina generis feminini ex specie sua vocabula masculina facere possunt, haec eadem vocabula masculina, si in quolibet casu ab isdem nominibus generis feminini minori numero syllabarum constituta esse reperiuntur, haec numquam in quolibet casu in 40

6 panper] *Verg. Aen.* II 87   genitore *R* genitore *B*: *Verg. Aen.* III 614
8 Vergilius] *Aen.* III 539   25 nunc *Br* nec *R*   35 Vergilius] *Aen.* I 279   39
si om. *R*, add. *rv*

p. 196. 97 R.

p. 275. 76 v.

ultima vel ante ultimam syllabam per geminatas consonantes scribuntur; et ideo ab aspera asprus fieri prohibetur. at vero ab aspera hic asperus an asper dicatur, hoc in natura syllabarum competenter tractabimus.

Nunc hoc monemus in hac forma generis feminini, qua diximus ablative casu numeri singularis nomina a littera terminari et nominativo casu numeri singularis a littera definiri, quod ex ea quam plures soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis feminini, qua ablative casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera definiuntur, quantum ratio poscebat, tra-
ctavimus.

De ia. quaecumque nomina generis feminini ablative casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris discretis definiuntur, ut puta ab hac miseria haec miseria, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec miseria huius miseriae huic miseriae hanc miseriam o miseria ab hac miseria, numeri pluralis haec miseriae harum miseriarum his miseriis has miserias o miseriae ab his miseriis. sic et alia generis feminini nomina, quae ablative casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris, non ia syllaba, definiuntur, ad exemplum miseriae per omnes casus declinantur. nunc in hac supra dicta forma hoc monemus, quod quaecumque nomina generis scilicet feminini unum quilibet casum ad formam miseriae facere inveniuntur, haec dativo et ablative casu numeri pluralis ante ultimam consonantem per duas i litteras scribuntur. sane in hac supra dicta forma hoc monemus, quod hoc unum nomen tantum, id est alia, quam maxime propter structuras genetivo et dativo casu numeri singularis sic anomale confirmatum sit declinari, hoc est huius alias huic alii; at vero per ceteros casus ad sonum miseriae debeat declinari. nunc etiam hoc monemus, quod supra dictum nomen propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permissum sit declinari. sed hoc nomen qua de causa in supra dictis casibus propter structuras sic anomale confirmatum sit pronuntiari et in metris anomale et non anomale permissum sit declinari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venerimus, illuc competenter tractabimus. item in hac supra dicta forma hoc monemus, quod hoc unum nomen tantum, id est filia, propter metra et structuras dativo et ablative casu numeri pluralis sic anomale constitutum sit declinari, ut his filiabus ab his filiabus; at vero per ceteros casus ad sonum miseriae debeat declinari. nunc et hoc supra dictum nomen qua de causa propter metra vel structuras in supra dictis casibus sic ||

1 vel post ultimam syllabam *R* vel post ultima syllaba *B* vel paene ultima syllaba *v*   3 tractabimus *r* tractauimus *RB*   4 monemus si in *R*: si *om.*, *v*
 23 ante] post *Rv*   33 tractabimus *r* tractauimus *RB*   35 constitutum *v* con-
 strictum *R*

p. 197. 98 R.
anomale pronuntietur, etiam hoc in ratione metrorum vel structurarum
competenter tractabimus.

p. 277. 78 V.

Sane in hac forma, qua diximus generis feminini nomina ablativo
casu numeri singularis a littera terminari et nominativo casu numeri sin-
gularis ia litteris definiri, quaeritur, ab eo quod dixit Sallustius 'homo 5
militaris' qua de causa in genere feminino non faciat haec militaria.
hac de causa, quoniam quaecumque vocabula masculina nominativo casu
numeris singularis is litteris concluduntur et ex sua specie vocabula femi-
nina facere possunt, haec eadem vocabula feminina nominativo casu numeri
singularis is litteris definiuntur et communis generis esse pronuntiantur; 10
et ideo haec militaria secundum Sallusti pronunciationem facere prohibetur.

Item in hac supra dicta forma quaeritur, qua de causa nomina in
dativo vel ablativo casu numeri pluralis ante ultimam consonantem per
duas i litteras scribantur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina
ablativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec dative vel abla- 15
tivo casu numeri pluralis cum eodem ablativo casu numeri singularis pari
numero syllabarum oportet pronuntiari.

Nunc hoc monemus in hac forma generis feminini, qua diximus abla-
tivo casu numeri singularis nomina a littera terminari et nominativo casu
numeris singularis ia litteris definiri, quod ex ea plures soni, hoc est plu- 20
rima nomina, possint exhiberi. de forma generis feminini, qua ablativo
casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu
numeris singularis ia litteris discretis definiuntur, quantum ratio poscebat,
tractavimus.

De ablativo casu numeri singularis, qui ex genere feminino a littera 25
terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De genere communi. communis generis nomina, quae ablativo casu
numeris singularis a littera terminantur, haec nominativo casu numeri sin-
gularis duabus his formis definiuntur tantum, a et ia.

De a. quaecumque nomina generis communis ablativo casu numeri 30
singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis || a
littera definiuntur, ut puta ab hoc et ab hac choraula, hic et haec choraula,
haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic et haec choraula,
huius et huius choraulae, huic et huic choraulae, hunc et hanc chorau- 35
lam, o et o choraula, ab hoc et ab hac choraula; numeri pluralis hi et
haec choraulae, horum et harum choraularum, his et his choraulis, hos et
has choraulas, o et o choraulae, ab his et ab his choraulis. sic et alia
generis communis nomina, quae ablativo casu numeri singularis a littera
terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera definiuntur ad
exemplum choraulae per omnes casus declinantur. nunc hoc monemus in 40

2 tractabimus r tractauimus RB 5 sallustius R salustius B: Catil. 45 illi ho-
mines militares 8 concluduntur R definiuntur B 11 sallusti r salusti B salu-
stium R

p. 198. 99 R.

hac forma generis communis, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminari et nominativo casu numeri singularis a littera definiri, quod ex ea plus quam octoginta septem soni, hoc est quam octoginta septem nomina, non possint exhiberi. de forma generis communis, 5 qua ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De ia. quaecumque nomina generis communis ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris, non ia syllaba, definiuntur, ut puta ab hoc et ab hac custodia, hic et haec custodia, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic et haec custodia, huius et huius custodiae, huic et huic custodiae, hunc et hanc custodiā, o et o custodia, ab hoc et ab hac custodia; numeri pluralis hi et hae custodiae, horum et harum custodiarum, his et his custodiis, hos et has custodias, o et o custodiae, ab his et ab his custodiis. sic et cetera talia generis communis nomina, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris, non ia syllaba, definiuntur, ad exemplum custodiae per omnes casus declinantur. || nunc in hac supra dicta forma hoc monemus, quod 20 quaecumque nomina generis scilicet communis unum quemlibet casum ad formam custodiae facere inveniuntur, haec dativo et ablativo casu numeri pluralis ante ultimam consonantem per duas i litteras scribuntur. item in hac supra dicta forma quaeritur, qua de causa nomina in dativo vel ablativo casu numeri pluralis ante ultimam consonantem per duas i litteras 25 scribantur, hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec dativo vel ablativo casu numeri pluralis cum eodem ablativo casu numeri singularis pari numero syllabarum oportet pronuntiari. nunc hoc monemus in hac forma generis communis, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina a littera 30 definiri et nominativo casu numeri singularis ia litteris, non ia syllaba, definiri, quod ex ea plus quam triginta duo soni, hoc est quam triginta duo nomina, non possint exhiberi.

Sane in his supra scriptis formis generis communis hoc monemus, quod, si eiusdem formae nomina generis scilicet communis ex sua specie 35 et ad genera neutra transeant, haec non secundum genus neutrum, sed pro locutione sint accipienda, ut puta 'mancipium choraula', utique non 'hoc choraula mancipium', sed 'hoc mancipium choraula est' accipi debat, id est ut sit hoc mancipium generis neutri et choraula salvo genere suo nunc locutio. sic et cetera talia eiusdem formae generis communis 40 nomina, si ex sua specie ad genera neutra transeant, sunt pronuntianda.

p. 278. 79 V.

3 octoginta septem soni hoc est quam octoginta septem nomina R xxxvii soni
hoc est quam xxxvi nomina B 39 sic et cetera alia B sic cetera alia R

p. 199. 200 R.

p. 279—81 V.

item et alia ratio, qua probantur haec eadem generis communis nomina, quae diximus nominativo casu numeri singularis a littera terminari, cum genere neutro non secundum genus neutrum declinari; scilicet quoniam quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec ab eodem nominativo casu numeri singularis, excepto accusativo et vocativo casu numeri singularis, quos scilicet nomina generis neutri similes cum nominativo habere reperiuntur, in ceteros autem casus per syllabas crescunt, || ut puta hoc glossemata huius glossematis: sic et per ceteros, ut diximus, casus, excepto accusativo et vocativo casu numeri singularis, per syllabas crescunt. nunc cum Sarmata et cetera talia in genere neutro a nominativo casu numeri singularis per ceteros casus talem sonum facere non reperiantur, et ideo cum eodem genere neutro secundum locutionem, non secundum genus neutrum oportet declinari. item et alia ratio, qua probantur haec eadem generis communis nomina, quae diximus nominativo casu numeri singularis a littera terminari, cum genere neutro non secundum genus neutrum declinari; scilicet quoniam quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec sonos Latinos efficere non possunt. item quaeritur, qua de causa haec supra scriptae formae nomina generis communis esse dicantur. hac de causa, quoniam quaecumque masculina vocabula nominativo casu numeri singularis a littera terminantur et ex sua specie vocabula feminina facere possunt, haec eadem nomina generis communis esse pronuntiantur. de forma generis communis, qua ablativo casu numeri singularis nomina a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ia litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De ablativo casu numeri singularis, qui ex genere communi a littera terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus; et ideo iam de ablativo casu numeri singularis, qui e littera terminatur, incipiamus.

De e. e littera ablativus casus numeri singularis terminatus duplicum 30 declinationis continet formam. una enim est, quae ab e producto venire intellegitur, alia vero, quae ab e correpto venire reperitur; et ideo utriusque formae rationem subicimus.

De e producto. e littera producta ablativus casus numeri singularis terminatus femininum genus continet tantum. 35

De genere feminino. feminini generis nomina Latina || dumtaxat, quae ablative casu numeri singularis e littera producta terminantur, haec in nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, ies, ut puta ab hac specie haec species, et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec species huius speciei huic speciei hanc speciem 40

1 probantur Br probatur R 8 autem om. v, add. R 10 sarmata corr. arma R sumata B glossemata v 12 non om. Bv, add. R 14 probantur r probentur RB 24 nomina om. R, add. rv 38 tantum ies rB tantum es R

p. 200—2 R.

p. 281. 82 V.

o species ab hac specie, numeri pluralis hae species harum specierum his speciebus has species o species ab his speciebus. sic et alia generis feminini nomina, quae ablative casu numeri singularis e littera l producta terminantur, ea ad exemplum speciei per omnes casus declinantur. nunc 5 in hac supra dicta forma, qua diximus ablative casu numeri singularis nomina e littera producta terminari, hoc monemus, quod haec tria nomina, id est res spes fides, per aliquos casus anomale reperiantur declinari; et ideo corundem declinationem subicimus, qua dinoscantur, quibus casibus anomale declinentur: numeri singularis haec res huius rei huic rei hanc 10 rem o res ab hac re, numeri pluralis hae res harum rerum his rebus has res o res ab his rebus. sic et spes et fides. sed spes a genetivo casu numeri pluralis abstinetur; fides vero pluralem numerum facere prohibetur. sed qua de causa spes genetivo casu numeri pluralis abstineatur et fides numerum pluralem facere prohibeatur vel per supra scriptos casus 15 supra dicta tria nomina anomale declinentur, hoc in sonis cum syllabis competenter tractabimus. nunc in hac supra dicta forma quaeritur, cum haec tria supra scripta nomina in genetivo et dativo casu numeri singularis vel in genetivo dativo et ablative casu numeri pluralis non declinentur ad formam speciei, qua de causa et isdem casibus non dicantur anomale 20 declinari. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ab e producto venire reperiuntur, haec ex isdem supra dictis casibus ultimam litteram vel syllabam omittunt et ablativum casum numeri singularis ostendunt. nunc cum et haec supra dicta nomina ex supra dictis casibus hoc facere reperiantur, et ideo in isdem casibus analogice, non anomale declinantur. || 25 item quaeritur de isdem supra dictis nominibus et in ablative casu numeri singularis, cum ad formam speciei non inveniantur declinari, qua de causa et in eodem casu non anomale dicantur pronuntiari. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis e littera terminantur et in eodem integro ablative casu numeri singularis rum syllabam accipiunt et genetivum casum numeri pluralis ostendunt, haec ab e producto venire reperiuntur. nunc cum et haec supra dicta nomina in hoc supra dicto casu hoc facere reperiantur, et ideo in eodem supra dicto casu non anomale declinari pronuntiantur.

Item quaeritur harum mulierum, cum isdem litteris definiatur hic 30 genitivus, quibus et ille, qui ab specie venire probatur, qua de causa mulierum non ab e producto venire pronuntietur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ab e producto venire reperiuntur, haec ex genetivo casu numeri pluralis rum syllabam omittunt et ablativum casum numeri singularis ostendunt. nunc si mulierum rum syllabam omittat, numquidnam 35 ablativum casum numeri scilicet singularis demonstrat? et ideo mulierum ab e correpto, non ab e producto venire declarat.

p. 202. 3 R.

p. 282—84 V.

Item quaeritur, haec quies cum isdem litteris nominativo et vocativo casu numeri singularis definiatur, quibus et illa nomina, quae ab e producto venire probantur, qua de causa quies ad e productum non pertinere pronuntietur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina nominativo vel vocativo casu numeri singularis ies litteris definiuntur et per ceteros casus non ad sonum speciei declinantur, haec ad e correptum, non ad e productum pertinere pronuntiantur. nunc cum quies per ceteros casus non ad formam speciei declinetur, et ideo ad e productum non pertinere pronuntiatur.

Item in hac supra dicta forma quaeritur a Plinio Secundo, paries ¹⁰ quia isdem litteris nominativo vel vocativo casu numeri singularis definiatur, quibus et illa nomina, quae ab e producto venire reperientur, qua de causa non et hoc nomen ad e productum pertinere pronuntietur. sed huic intentioni non dignum est respondere, quandoquidem hoc nomen nec per omnes casus, sic uti supra de quiete docuimus, ad speciei declinatio- ¹⁵ nem perseveret, nec genera masculina ad e productum reperiantur pertinere; siquidem, sic uti supra docuimus, quod ablativus casus e littera producta terminatus genus femininum solum exhibeat tantum.

Item quaeritur, dies cum per omnes casus ad e productum pertinere reperiatur, qua de causa Vergilius diem et masculino genere pronuntiarit. ²⁰ quare hoc monemus, quod sint aliqui, qui hoc adseverandum esse senserunt, quod dies ideo feminino genere pronuntietur, quod in diminutione diecula facere inveniatur: item hac de causa dies masculino genere adseveretur, quoniam in numero plurali melius sonare reperitur, ut puta optimi, non optimae dies. nunc nos hoc monemus, quoniam quaecumque nomina ²⁵ in nominativo casu numeri singularis per unam mutam sonare audiuntur, hoc est nulla alia consonante praeter unam mutam in eodem nominativo casu numeri singularis scribi reperiuntur, haec et generi masculino subiecta esse reperiuntur. sed quia ratio sonorum est, et ideo hoc in sonis apertius demonstrabimus. ³⁰

Nunc hoc monemus in hac forma generis scilicet feminini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina e littera producta terminari, quod ex ea plus quam nonaginta duo soni, hoc est plus quam nonaginta duo nomina, non possint exhiberi. de forma generis feminini, qua ablativo casu numeri singularis nomina e littera producta terminantur, quantum ³⁵ ratio poscebat, tractavimus.

De e correpto. e littera correpta ablativus casus numeri || singularis terminatus genera nominum continet quinque, masculinum femininum neutrum commune omne.

⁴ pronuntietur *r* pronuntiator *RB*   ⁵ ies litteris *rv* es litteris *R*   ¹¹ quia *R* qui *rv* uel vocatiuo *R* et vocatiuo *r* uel ablatiuo *B*   ¹³ pronuntietur *r* pronuntiatitur *RB*   ²² dies ideo feminino genere pronuntietur *R* diem ideo feminino genere esse pronuntietur *B*   ²³ adseveretur *R corr.* adseveratur *B*   ²⁶ per *R* si per *B*

³⁰ demonstrabimus *R* demonstrauimus *B*

p. 203. 4 R.

p. 284. 85 V.

De genere masculino. masculini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur et aptota esse non reperiuntur, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic pes huius pedis huic pedi hunc pedem o pes ab hoc pede, numeri pluralis 5 hi pedes horum pedum his pedibus hos pedes o pedes ab his pedibus. sane in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina e littera scilicet correpta terminari, hoc monemus, quod quaecumque nomina nominativo casu numeri singularis his tribus formis definiuntur, id est copo exul fur et cetera talia, haec si ex sua specie in 10 genera feminina vel neutra transeunt, non secundum genus femininum vel neutrum sint declinanda, sed pro locutione pronuntianda, ut puta hic copo, 'haec mulier copo', 'hoc mancipium copo'; utique non haec copo vel hoc copo secundum genus femininum vel neutrum declinari debeat, sed 'haec mulier vel hoc mancipium copo est' pro locutione nunc accipi oporteat: 15 sic et alia supra dictae formae, si ex sua specie in genera feminina vel neutra transeant, tam numero singulari quam plurali, ut diximus, pro locutione sint pronuntianda, non secundum genus femininum vel neutrum declinanda. nunc etiam hoc monemus ex hac forma, qua diximus nominativo casu numeri singularis *generis masculini* nomina o littera terminari 20 et in genere feminino vel neutro necesse esse pro locutione pronuntiari, quod plus quam XXXVI soni, hoc est quam XXXVI nomina, non possint exhiberi. item ex illa forma, qua diximus generis masculini nomina || nominativo casu numeri singularis ul litteris definiri et in genere feminino vel neutro necesse esse pro locutione pronuntiari, hoc monemus quod 25 plus quam XI soni, hoc est plus quam XI nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus generis masculini nomina nominativo casu numeri singularis ur litteris definiri et in genere feminino vel neutro necesse esse pro locutione pronuntiari, hoc monemus quod plus quam VII soni, hoc est quam VII nomina, non possint exhiberi.

30 Item in hoc supra dicto genere quaecumque nomina nominativo casu numeri singularis his duabus formis definiuntur, id est nepos senex, haec si ex sua specie in genera feminina transeunt, haec eadem nomina in genere feminino sic anomala efficiuntur, ut puta hic nepos haec neptis, hic senex haec anus. si vero haec eadem nomina in genera neutra trans-

9 haec si — 31 numeri singularis *in margine codicis adscripta esse adnotatum est in R* 11 sed pro locutione pronuntianda *om. R, add. B* 12 haec mulier copo (copa B) hoc mancipium copo *om. R, add. B* 14 nunc *om. R, add. rv* 15 alia v aliae R 17 sint R sunt *rB* 19 generis masculini *om. Rv* po litteris *coniecit editor Windobonensis* 20 esse R est B 21 quam xxxvi soni hoc est quam xxxvi nomina Br quam i.xxxx soni hoc est quam xxxx nomina R 24 esse R est B 25 quam xi sonid est undecim nomina B quam xi hoc est plus quam xl nomina R non satis certa codicis scriptura in signis numerorum, ut adnotatum est in apographo, quam quadraginta soni hoc est quam xl nomina r 28 esse R est B quam vii soni hoc est quam (quam om. B) vii nomina Br quam vi soni hoc est quam vi nomina R 30 in *om. R, add. B*

p. 204. 5 R.

p. 285. 86 V.

eunt, haec non secundum genus neutrum sunt declinanda, sed pro locutione pronuntianda, ut puta ‘nepos vel neptis mancipium’, ‘senex vel anus mancipium’, utique non ‘hoc nepos vel neptis mancipium’ aut ‘hoc senex vel anus mancipium’ secundum genus neutrum declinari debeant, sed ‘hoc mancipium nepos vel neptis est’ et ‘hoc mancipium senex vel anus est’⁵ pro locutione nunc tam numero singulari quam plurali accipi oporteat. nunc hoc monemus, ex hac forma, qua diximus nominativo casu numeri singularis generis masculini nomina pos syllaba terminari et in genere feminino anomale declinari vel in neutro pro locutione pronuntiari, quod plus quam unum sonum, hoc est quam unum nomen, non possit exhiberi.¹⁰ item ex illa forma, qua diximus nominativo casu numeri singularis masculini generis nomina nec syllaba definiri et in genere feminino anomale declinari vel in neutro pro locutione pronuntiari, hoc monemus quod plus quam unum sonum, hoc est quam unum nomen, non possit exhiberi.

Item in hoc supra scripto genere quaecumque nomina nominativo¹⁵ casu numeri singularis his duabus formis definiuntur, id est victor tonsor et cetera talia, haec si ex sua specie in genera feminina transeunt, haec eadem nomina in genere feminino sic anomala efficiuntur, ut puta hic victor haec victrix, hic tonsor haec tonstrix. si vero haec eadem nomina in genera neutra transeunt, in eodem genere neutro numeri singularis pro²⁰ locutione pronuntiantur, ut puta ‘hoc mancipium victor vel tonsor est’; at vero in numero plurali secundum genus neutrum, sed anomale declinantur, ut puta ‘haec victricia mancipia’ et ‘haec tonstricia mancipia’. nunc ex his supra scriptis formis, quibus diximus nominativo casu numeri singularis nomina tor vel sor syllabis definiri et in genere feminino vel neutro²⁵ necesse esse anomale vel pro locutione pronuntiari, hoc monemus quod plures soni, hoc est plurima nomina, possint exhiberi.

At vero de ceteris formis, quibus generis masculini nomina ablativo casu numeri singularis e littera scilicet correpta terminata nominativo vel vocativo casu numeri singularis definitur, hoc in sonis competenter tracta-³⁰ bimus. sane in hac forma generis masculini, qua diximus nominativo casu numeri singularis nomina tor syllaba terminari, hoc monemus, quod hoc unum nomen, id est auctor, propter sonos communis generis esse oporteat. sed qua de causa auctor propter sonos communis generis esse oporteat, hoc in sonis competenter tractabimus.³⁵

De genere feminino. feminini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur et aptota esse non reperiuntur, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec sedes huius sedis huic sedi hanc sedem o sedes ab hac sede, numeri pluralis

1 sunt *B* sint *R*   8 pos syllaba *B* post syllabam *R* po syllaba *r*   14 possit *r* possint *RB*   26 esse *r* est *RB*   27 plures soni *R* plurimi soni *r* pluri soni *B*
30 definitur *R* definiuntur *B*   tractabimus *R* tractauimus *B*   32 tor *Br* or *R*
35 tractabimus *R* tractauimus *B*

p. 205. 6 R.

p. 286—58 V.

hae sedes harum sedum his sedibus has sedes o sedes ab his sedibus. ||
 sane haec generis feminini nomina, quae diximus ablativo casu numeri
 singularis e littera correpta terminari, hoc monemus quod nominativo vel
 vocativo casu numeri singularis variis formis definiantur. nunc quot vel
 5 quibus variis formis in supra dictis casibus supra dicti generis nomina
 definiantur, hoc in sonis competenter tractabimus.

De genere neutro. neutri generis nomina, quae ablativo casu numeri
 singularis e littera scilicet correpta terminantur et aptota vel triptota esse
 non reperiuntur, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis
 10 hoc pectus huius pectoris huic pectori hoc pectus o pectus ab hoc pectore,
 numeri pluralis haec pectora horum pectorum his pectoribus haec pectora
 o pectora ab his pectoribus. sane haec generis neutri nomina, quae dixi-
 mus ablativo casu numeri singularis e littera scilicet correpta terminari,
 15 hoc monemus quod nominativo vel vocativo casu numeri singularis variis
 formis definiantur. nunc quot vel quibus variis formis in supra dictis
 casibus supra dicti generis nomina definiantur, hoc in sonis competenter
 tractabimus. |

De genere communi. communis generis nomina, quae ablativo casu
 numeri singularis e littera scilicet correpta terminantur, haec ad hoc
 20 exemplum declinantur: numeri singularis hic et haec custos, huius et huius
 custodis, huic et huic custodi, hunc et hanc custodem, o' et o custos, ab hoc
 et ab hac custode; numeri pluralis hi et hae custodes, horum et harum
 custodum, his et his custodibus, hos et has custodes, o et o custodes, ab
 25 his et ab his custodibus. sane communis generis nomina, quae ablativo
 casu numeri singularis e littera correpta scilicet terminantur, haec nomi-
 nativo casu numeri singularis his sedecim formis definiuntur tantum, il er
 is ior || en mor as es os ex ux abs ebs eps ops unx.

Sed quaecumque nomina generis communis nominativo casu numeri
 singularis his tribus formis definiuntur, id est pugil acer fortis et cetera
 30 talia, haec, si ex sua specie in genera neutra transeunt, in eodem genere
 neutro nominativo casu numeri singularis e littera terminantur, ut puta
 hic et haec pugil acer fortis, hoc pugile acre forte, et pro sua forma
 secundum genus neutrum declinantur. nunc hoc monemus ex hac forma,
 35 qua diximus generis communis nomina nominativo casu numeri singularis
 il litteris definiri, quod plus quam septem soni, hoc est quam septem
 nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus generis
 communis nomina nominativo casu numeri singularis er litteris definiri,
 hoc monemus quod plus quam quattuordecim soni, hoc est quam quattuor-
 decim nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus

5 in supra dicto casu *Rv* 6 hoc *Br* haec *R* tractabimus *R* tractauimus *B*
 8 vel triptota *om. B, add. R* 15 in supra dictis casibus supra dicti generis *R* in
 supra dictu casu praedictis generis *B* 17 tractabimus *R* tractauimus *B* 30 talia *R*
 alia *B* 36 ex *B* in *R*

p. 206. 7 R.

p. 288. 89 V.

generis communis nomina nominativo casu numeri singularis is litteris definiri, hoc monemus quod quam plurimi soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi.

Item quaecumque nomina generis scilicet communis nominativo casu numeri singularis hac forma definiuntur, id est doctior et cetera talia, et ex sua specie in genera neutra transeunt, haec in eodem genere neutro nominativo casu numeri singularis ius litteris definiuntur, ut puta hic et haec doctior hoc doctius, et secundum genus neutrum declinantur. nunc ex hac forma, qua diximus generis communis nomina nominativo casu numeri singularis ior litteris definiri, hoc monemus quod quam plures soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi.

At vero quaecumque nomina generis scilicet communis nominativo casu numeri singularis his duodecim formis definiuntur, id est tibicen memor optimas vates sacerdos artifex dux Arabs caelebs princeps inops coniunx et cetera talia, et ex sua specie in genera neutra transeunt, haec non secundum genus neutrum sunt declinanda, sed pro locutione pronuntianda, ut puta hic et haec tibicen, 'hoc mancipium tibicen', utique non 'hoc tibicen mancipium', sed 'hoc mancipium tibicen est' accipi debeat. sic et alia supra dictae formae, si ex sua specie in genera neutra transeant, tam numero singulari quam plurali, ut diximus, pro locutione sunt pronuntianda, non secundum genus neutrum declinanda. nunc ex hac forma, qua diximus generis communis nomina nominativo casu numeri singularis en litteris definiri, hoc monemus quod plus quam undecim soni, hoc est quam undecim nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis mor syllaba definiri, hoc monemus quod plus quam quattuor soni, hoc est quam quattuor nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis as litteris definiri, hoc monemus quod plus quam novem soni, hoc est quam novem nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis es litteris definiri, hoc monemus quod plus quam decem novem soni, hoc est quam decem novem nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis os litteris definiri, hoc monemus quod plus quam septem soni, hoc est quam septem nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis ex litteris definiri, hoc monemus quod plus quam viginti duo soni, hoc est quam viginti duo nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis ux litteris definiri,

10 quam plures soni RB quam plurimi soni r 18 sed hoc mancipium tibicen
om. Rv 19 et aliae Rv 23 undecim soni hoc est quam undecim nomina R
x soni hoc est quam decim nomina B

p. 207-9 R.

p. 290. 91 V.

hoc monemus [] quod plus quam sex soni, hoc est quam sex nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis abs litteris definiri, hoc monemus quod plus quam quattuor soni, hoc est quam quattuor nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis abs litteris definiri, hoc monemus quod plus quam quinque soni, hoc est quam quinque nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis eps litteris definiri, hoc monemus quod plus quam undecim soni, hoc est quam undecim nomina, non possint exhiberi. * item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis unx litteris definiri, hoc monemus quod plus quam tres soni, hoc est quam tria nomina, non possint exhiberi.

16 De genere omni. omnis generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis e littera correpta scilicet terminantur et aptota esse non inventiuntur, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic et haec et hoc audax, huius et huius et huius audacis, huic et huic et huic audaci, hunc et hanc audacem et hoc audax, o et o et o audax, ab hoc et ab hac et ab hoc audace; numeri pluralis hi et hae audaces et haec audacia, horum et harum et horum audacium, his et his et his audacibus, hos et has audaces et haec audacia, o et o audaces et o audacia, ab his et ab his et ab his audacibus. sane omnis generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis e littera correpta scilicet terminantur, haec nominativo casu numeri singularis his novem formis definitiuntur tantum, par vetus audax felix ferox amans prudens iners vecors. nunc ex hac forma, qua diximus generis omnis nomina nominativo casu numeri singularis ar litteris definiri, hoc monemus quod plus quam septem soni, hoc est quam septem nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis us litteris definiri, hoc monemus quod plus quam tres soni, hoc est quam tria nomina, non possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis ix litteris definiri, hoc monemus quod plus quam XVII soni, hoc est quam XVII nomina, non possint exhiberi. | item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis ox litteris definiri, hoc monemus quod plus quam novem soni, hoc est quam novem nomina, non possint exhiberi. item ex

11 lacunam indicavi, qua ea quae de terminatione ops dicta erant excidisse videntur. 37 quam xvii soni hoc est quam xvii nomina r quam septem soni hoc est quam septem nomina R quam xvii soni B

p. 209. 10 R.

p. 291—93 V.

hac forma, qua diximus supra dicti generis nomina nominativo casu numeri singularis ans litteris definiri, hoc monemus quod quam plurimi soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis ens litteris definiri, hoc monemus quod quam plurimi soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi. item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis ers litteris definiri, hoc monemus quod plus quam undecim soni, hoc est quam undecim nomina, non possint exhiberi. || item ex hac forma, qua diximus supra scripti generis nomina nominativo casu numeri singularis ors litteris definiri, hoc monemus quod plus quam decem soni, hoc est quam decem nomina, non possint exhiberi.

Sane hoc monemus, quod in his generibus, quorum diximus nomina ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminari, sint aliqui tredecim soni, hoc est tredecim nomina, quae in genetivo casu numeri singularis in uno vocabulo suo duabus his formis definitur, id est is et i, ut puta huius Achillis et huius Achilli. nunc haec nomina qua de causa in supra dicto casu ex utraque forma permissa sint sonare, hoc in sonis competenter tractabimus.

Item in supra dictis nominibus hoc monemus, quod sint intra quadraginta septem sonos, hoc est intra quadraginta septem nomina, quae accusativo casu numeri singularis en litteris inveniantur definiti, ut puta hunc Achillen hanc Barcen et cetera talia. nunc et haec nomina qua de causa accusativo casu numeri singularis en litteris definitur, in sonis competenter tractabimus.

Item in supra dictis nominibus sunt aliqua nomina, quae vocativo casu numeri singularis et e et es litteris terminentur, ut puta o Chremes et o Chreme. sed haec qua de causa in supra dicto casu ex utraque forma declinentur, in sonis competenter tractabimus.

Item in supra dictis nominibus sunt aliqua nomina, quae accusativo casu numeri pluralis in uno vocabulo suo duabus formis reperiantur definiti, id est es et is, ut puta hos omnes et hos omnis. nunc etiam hoc monemus, quod sint aliqui, qui in eodem supra dicto casu hoc praeceptum observandum esse senserunt, id est ut, quando genetivus casus numeri pluralis um litteris post consonantem concluditur, tunc accusativus casus numeri pluralis es litteris definitur, ut puta horum parietum hos parietes; at vero tunc accusativus casus numeri pluralis is litteris concludatur, quando genetivus casus numeri pluralis ium litteris definitur, ut puta hos talis,

⁶ ex rv in R ¹⁷ huius achillis et huius acchilli R ¹⁸ supra dicto rv praedicto R ¹⁹ sint Br sunt R ²⁰ tractabimus R tractauimus B ²¹ achillen Br anchillen R ²² tractabimus r tractauimus RB ²³ terminentur B terminantur R ²⁴ ex utraque forma v ex ult²⁵ quae forma B extra quam formam R extra suam formam r ²⁶ tractabimus R tractauimus B ²⁷ 35 post B ante R

p. 210. 11 R.

quoniam horum talium facere demonstratur. sed hoc monemus, quod hoc praeceptum inperite datum esse reperiatur, quandoquidem sint nomina, quae genitivo casu numeri pluralis ium litteris definitur et accusativo casu numeri pluralis es litteris concludantur, ut puta harum nubium: numquid nam has nubis? sed has nubes facere pronuntiatur. item sunt nomina, quae genitivo casu numeri pluralis um litteris post consonantem definitur et accusativo casu numeri pluralis is litteris concludantur, ut puta horum parentum hos parentis. quo sono Sallustius 'per liberos atque parentis vestros' scivit esse pronuntiandum. item sunt nomina, quae genitivo casu numeri pluralis ium litteris definitur et accusativo casu numeri pluralis et es et is litteris concludantur, ut puta horum postium hos postes et hos postis. qua ratione praecipue Maro eosdem postes ex utroque sono pronuntiavit,

amplexaeque tenent postes;

15 item

postisque sub ipsis

nituntur gradibus.

quare supra dictum praeceptum temere traditum esse cognoscitur; et ideo nos hoc monemus, quod hoc in sonis competenter tractare debeamus.

20 Item in his supra dictis generibus sunt aliqua nomina, quae ablativo casu numeri singularis in uno vocabulo suo duobus his sonis reperiantur definiri, id est e et i, ut puta ab hoc igne et igni. nunc hoc monemus, quod sint aliqui, qui huic casui hoc praeceptum statuere voluerunt, hoc est ut tunc hic ablativus casus numeri scilicet singularis i littera terminetur, quando a nominibus generis neutri, quae nominativo casu numeri pluralis ia litteris definitur, venire reperitur, ut puta haec familia ab hoc faciliter; at vero quando ab illis nominibus, quae in supra dicto genere nominativo casu numeri pluralis a littera post consonantem concluduntur, venire intellegitur, tunc e littera terminetur, ut puta haec robora ab hoc labore. sed hoc praeceptum non recte statuisse reperiuntur, | quandoquidem sint nomina generis neutri, quae nominativo casu numeri pluralis ia litteris definitur et ablativo casu numeri singularis non i littera terminentur, ut puta haec stataria, haec cochlearia et cetera talia. numquid nam ab hoc statari aut ab hoc cochleari facere demonstrant? sed ab hoc statare et ab hoc cochleare intelleguntur resonare. item sunt aliqui, qui huic casui supra dicto hoc praeceptum dari existimaverunt, hoc est ut tunc

6 post consonantem definitur *B* ante consonantem concluduntur *R*   8 Sallustius] *Iug.* 35   12 praecipue *v* praecipiūs *R* praecipuum *r* praecipius *B*   14 amplexaeque] *Verg. Aen.* II 490   postes *r* potes *R*   16 postisque *r* potisque *R*: *Verg. Aen.* II 442   19 quod haec *B* quod haec *R*   25 quando a nominibus *v* quando nominibus *R* quando a nominatiuo *B*   quae nominativo *v* quae a nominatiuo *R*   26 reperiuntur *Rv*   29 intellegatur *corr.* intellegitur *B* intelleguntur *R*   33 stataria *R* stateria *B*. fortasse exstaria   34 statari *R* stateria *corr.* stateri *B*   35 statare *R* *corr.* statere *B*

p. 211. 12 R.

p. 294. 95 V.

hic supra dictus casus ablativus i littera terminetur, quando ab his nominibus venire reperitur, quae nominativo casu numeri singularis is litteris definiuntur et genetivos casus eiusdem numeri singularis similes habere reperiuntur, ut puta hic qualis huius qualis ab hoc quali facere debeat. sed hoc monemus, quod hoc praeceptum non recte statuisse reperiantur, quando sint alia nomina, quae nominativo casu numeri singularis is litteris definiantur et genetivos casus eiusdem numeri singularis similes habere reperiantur, nec tamen ablativo casu numeri singularis i littera definitur, ut puta hic iuvenis panis finis crinis, huius iuvenis panis finis crinis et cetera talia. numquidnam || ab hoc iuveni pani fini crini sonare probabantur? sed ab hoc iuvene pane fine crine facere demonstrantur. et ideo nos, quae nomina et qua de causa in eodem ablativo casu numeri singularis ex utroque sono permissa sint pronuntiari, in sonis competenter tractabimus.

Item in supra dictis generibus sunt aliqua nomina, quae genetivo casu numeri pluralis ium litteris concludantur, et sunt aliqua, quae in eodem genetivo casu numeri pluralis um litteris post consonantem definiantur, ut puta harum sedum et harum aedium. quare hoc monemus, quod sint aliqui, qui vulgo huic casui hoc praeceptum statuere existimaverunt, hoc est ut quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur, haec ex eodem supra dicto casu eandem e litteram omittant vel in i convertant et um syllabam accipient, ut genetivum casum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc lepore horum leporum et ab hac turre harum turrium. sed quando idem ablativus casus numeri singularis e litteram omittat et quando eandem e litteram in i convertat, hoc dicere noluerunt, et ideo, ut supra diximus, vanum praeceptum supra dicto casui instituisse non intellexerunt. quare hoc monemus, quod genetivum casum numeri scilicet pluralis, qui ab ablativo casu numeri singularis, qui e littera correpta terminatur, venire reperitur, quando um litteris post consonantem et quando ium litteris concludatur, in sonis competenter tractare debeamus.

Item in supra dictis generibus hoc monemus, quod sint aliqua nomina, quae accusativo casu numeri singularis in uno vocabulo suo duobus his sonis reperiantur definiri, id est em et im, ut puta hanc puppem et hanc puppim. sed et haec nomina qua de causa in supra dicto casu ex utraque forma permissa sint declinari, in sonis competenter tractabimus.

De ablativo casu, qui e littera correpta terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De i. i littera tantum ablativus casus numeri singularis terminatus

3 genetivos casus *B* genetivos casus *R* 4 huius qualis *om. R, add. B*
 8 definitur *B* finiantur *R* 14 tractabimus *R* tractauimus *B* 19 vulgo *B* vulgo *R*
 28 ab *om. R, add. B* qui ante e littera *om. R, add. B* 36 tractabimus *r*
 tractauimus *R*

p. 212. 13 R.

p. 295—97 V.

genera haec quattuor continet tantum, masculinum femininum neutrum omne. ||

De genere masculino. masculini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur et aptota esse non reperiuntur, haec in nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, is, ut puta ab hoc Tiberi hic Tiberis, et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Tiberis huius Tiberis huic Tiberi hunc Tiberim o Tiberis ab hoc Tiberi. haec sonum pluralem facere prohibentur. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur et nominativo casu numeri singularis is litteris definiuntur, ad exemplum Tiberis declinantur. nunc ex hac forma, qua diximus generis masculini nomina ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminari, hoc monemus quod plus quam decem septem soni, hoc est quam dece[m] septem nomina, non possint exhiberi.

15 De genere feminino. feminini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur et aptota esse non reperiuntur, haec in nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, is, ut puta ab hac vi haec vis, et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec vis huius vis huic vi hanc vim o vis ab hac vi. haec sonum pluralem facere prohibentur. sane hoc moneamus, quod sint aliqui qui ab hac vi vires numerum pluralem esse existiment. sed hoc monemus, quod quaecumque nomina generis feminini genitivo casu numeri singularis is litteris definiuntur, haec ex eodem genitivo casu numeri singularis i litteram, quam habent ante ultimam consonantem appositam, in e convertunt et nominativum casum numeri pluralis ostendunt. nunc si vis hoc faciat, nunquidnam in numero plurali vires facere demonstrat? et ideo vis numeri tantum singularis esse pronuntiatur. sic et alia generis feminini nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur et nominativo casu numeri singularis is litteris definiuntur, ad exemplum vis declinantur. nunc ex hac forma, qua diximus generis feminini nomina ablativo casu numeri singularis i littera terminari, hoc monemus quod plus quam undecim soni, hoc est quam undecim nomina, non possint exhiberi.

De genere neutro. neutri generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur, haec aptota esse reperiuntur et ad hoc exemplum declinantur: *numeri singularis* hoc sinapi huius sinapi huic sinapi hoc sinapi o sinapi ab hoc sinapi. haec sonum pluralem facere prohibentur. sic et alia generis neutri nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur, ad exemplum sinapi declinantur. 40 nunc ex hac forma, qua diximus generis neutri nomina ablativo casu

25 apposita R oppositam B, om. r 26 ostendunt Br ostendant R 33 non om. R, add. rv 35 tantum om. R, add. B 36 numeri singularis om. RB sinapi in omnibus casibus habet B

p. 213. 14 R.

p. 297. 98 V.

numeri singularis i littera tantum terminari, hoc monemus quod plus quam septem soni, *hoc est quam* septem nomina, non possint exhiberi.

De genere omni. omnis generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminantur, haec aptota esse reperiuntur et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic et haec et hoc frugi, 5 huius et huius frugi, huic et huic frugi, hunc et hanc et hoc frigi, o et o et o frigi, ab hoc et ab hac et ab hoc frigi; numeri pluralis hi et hae et haec frigi, horum et harum et horum frigi, his et his et his frigi, hos et has et haec frigi, o et o et o frigi, ab his et ab his et ab his frigi. sic et alia generis omnis nomina, quae ablativo 10 casu numeri singularis i littera tantum terminantur, ad exemplum frigi declinantur. nunc ex hac forma, qua diximus generis omnis nomina ablativo casu numeri singularis i littera tantum terminari, hoc monemus quod plus quam quinque soni, *hoc est quam* quinque nomina, non possint exhiberi. 15

De ablativo casu numeri singularis, qui i littera tantum terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus. ||

De o. o littera ablativus casus numeri singularis terminatus genera haec quattuor continet tantum, masculinum. femininum neutrum commune. 20

De genere masculino. masculini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis novem his formis definiuntur tantum, er vir us aus eus ius ous uus quus.

De er. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri 25 singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, ut puta ab hoc apro hic aper, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic aper huius apri huic aper hunc aprum o aper ab hoc apro, numeri pluralis hi apri horum aprorum his apris hos apros o apri ab his apris. sic et alia generis masculini nomina, quae 30 ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur, ad exemplum apri per omnes casus declinantur. sane in hac supra scripta forma, qua diximus generis masculini nomina ablativo casu numeri singularis o littera terminari et nominativo casu numeri singularis er litteris definiri, *hoc monemus*, quod sint 35 aliqua nomina, quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in um litteras convertant, ut generativum casum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc libero horum liberrum. sed haec quae sint nomina et qua de causa ex supra dicto casu interdum propter metra vel structuras o ultimum et in um litteras con- 40

1 plus quam septem soni non *B* plus quam septem nomina non *R* 11 tantum
om. *R*, add. *B* 24 nus quis *B* bus quis *R* 37 convertant *v* convertunt *R*.

p. 214—16 R.

p. 298—300 V.

vertant, ut genetivum casum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel in structuris competenter tractabimus.

Item in hac supra dicta forma hoc monemus, quod haec duo nomina tantum, id est uter alter, quam maxime propter structuras genetivo et 5 dativo casu numeri singularis sic anomale confirmata sint declinari, hoc est huius utrius huic utri, huius alterius || huic alteri; at vero per ceteros casus ad sonum apri debeant declinari. nunc etiam hoc monemus, quod haec supra dicta duo nomina propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permitta sint declinari. sed haec nomina 10 qua de causa in supra dictis casibus propter structuras sic anomale confirmata sint pronuntiari et in metris anomale et non anomale permitta sint declinari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venerimus, illuc competenter tractabimus.

Item in hac supra scripta forma, qua diximus generis masculini 15 mina ablativo casu numeri singularis o littera terminari et nominativo casu numeri singularis er litteris definiri, queritur, quare hic Teucer et hic Teucus legatur. quare hoc monemus, quoniam quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et gradus collationis recipere non possunt, haec propter metra vel structuras 20 permitta sunt ex utraque forma declinari. sed haec qua de causa propter metra vel structuras ex utraque forma permitta sint declinari, hoc in structuris vel metris competenter tractabimus.

Sane ex hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri 25 singularis er litteris definiri, hoc monemus quod quam plurima nomina possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis er litteris definiti, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De vir. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri 30 singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vir syllaba definiti, ut puta ab hoc viro hic vir, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic vir huius viri huic viro hunc virum o vir ab hoc viro, numeri pluralis hi viri horum virorum his viris hos viros o vires ab his viris. nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu || numeri singularis vir syllaba definiri, hoc monemus, quod sint aliqua nomina, quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in um litteras convertant, ut genetivum casum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc viro horum virum.

2 tractabimus r tractauimus RB   5 sint B sunt R   9 sint R sunt B
 13 tractabimus R tractauimus B   19 collationis B conlocationis R   vel Br per R
 21 vel B et R   22 tractabimus r tractauimus RB   34 in B ex R   37 ex
 om. R, add. B   39 horum virum Br horum virorum R

p. 216. 17 R.

p. 300. 1 V.

sed haec quae sint nomina et qua de causa ex supra dicto casu interdum propter metra vel structuras o ultimum et in um litteras convertant, ut genitivum casum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel structuris competenter tractabimus. sane ex hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis vir syllaba definiiri, hoc monemus quod plus quam unus sonus, hoc est quam unum supra dictum nomen, non possit exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vir syllaba definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus. ¹⁰

De us. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, ut puta ab hoc taurō hic taurus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic taurus huius tauri huic taurō hunc taurum o taure ab hoc taurō, numeri pluralis hi ¹⁵ tauri horum taurorum his tauris hos tauros o tauri ab his tauris. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, ad exemplum tauri per omnes casus declinantur.

Sane in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiiri, hoc monemus, quod haec quattuor nomina tantum, id est unus ullus nullus solus, quam maxime propter structuras genitivo et dativo casu numeri || singularis sic anomale confirmata sint declinari, hoc est huius unius huic uni: sic et cetera supra ²⁵ scripta nomina in supra dictis casibus ad hunc sonum anomalam necesse est pronuntiari; at vero per ceteros casus ad sonum tauri debeant declinari. nunc etiam hoc monemus, quod haec supra dicta nomina propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permissa sint declinari. sed haec nomina qua de causa in supra dictis casibus ³⁰ propter structuras sic anomale confirmata sint pronuntiari et in metris anomale et non anomale permissa sint declinari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venerimus, illic competenter tractabimus. item de his quattuor supra scriptis nominibus, quae diximus genitivo et dativo casu numeri singularis anomale vel non anomale declinari, hoc monemus, quod ³⁵ eorundem vocativos casus numeri singularis in sonis competenter tractare debeamus

* Sane in hac supra scripta forma, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiiri, hoc monemus, quod sint aliqua ⁴⁰

¹ ex rr in R   ² litteras B litteris R   ⁴ tractabimus r tractauimus RB
⁷ unus sonus R unum sonum B   ³⁰ sint R sunt B   ³³ tractabimus r tractauimus RB

p. 217. 18 B.

p. 301. 2 V.

nomina, quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in um litteras convertant, ut genetivum easum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc supero horum superum. sed haec quae sint nomina et qua de causa ex supra dicto casu interdum 5 propter metra vel structuras o ultimum et in um litteras convertant, ut genetivum easum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel structuris competenter tractabimus.

Item in hac forma supra scripta quaeritur, qua de causa hic barbarus et non hic barbar dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina 10 ablativo casu numeri singularis o littera terminantur, haec numquam in nominativo casu numeri singularis ar litteris definiuntur; et ideo hic barbarus et non hic barbar facere pronuntiatur. item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa hic masculus et non hic masecl dicatur. hac de causa, quoniam || quaecumque nomina ablativo casu numeri singu- 15 laris o littera terminantur, haec numquam nominativo casu numeri singula- ris el litteris definiuntur; et ideo hic masculus et non hic masecl facere pronuntiatur. item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa Vergilius vocativo casu numeri singularis

socer arma Latinus habeto.

26 pronuntiarit. sed quoniam haec ratio metrorum est, et ideo hoc monemus, quod hoc in metris competenter tractare debeamus.

Nunc in hac supra scripta forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiri, hoc monemus, quod 25 ex ea eo plures soni possint exhiberi. de forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et no- minativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiri, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De aus. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri 30 singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis aus litteris definiuntur, ut puta ab hoc Menelao hic Menelaus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Menelaus huius Menelai huic Menelao hunc Menelaum o Menelae ab hoc Menelao, numeri pluralis hi Menelai horum Menelaorum his Menelais hos Menelaos o Menelai ab his 35 Menelais. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis aus litteris definiuntur, ad exemplum Menelai per omnes casus declinantur. nunc in hac forma supra scripta, qua diximus generis masculini nominā 40 ablativo casu numeri singularis o littera terminari et nominativo casu nu- meri singularis aus litteris definiri, hoc monemus, quod sint aliqua nomina,

2 conuertant R conuertunt B 7 tractabimus r tractauimus RB 18 Vergilius]
Aen. XII 192 25 ex ea eo plures v ex ea plures R ex eo plures r

p. 218. 19 R.

p. 302—4 V.

quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in um litteras convertant, ut genitivum casum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc Danao horum Danaum. sed haec quae sint nomina et qua de causa ex supra dicto casu interdum propter metra vel structuras o ultimum et in um litteras convertant, ut genetivum casum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel structuris competenter tractabimus. item in hac supra scripta forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis aus litteris definiri, hoc monemus, quod ex ea plurimi soni, hoc est plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis aus litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De eis. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eis litteris definitiorunt, ut puta ab hoc Ilioneo hic Ilioneus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Ilioneus huus Ilionei huic Ilioneo hunc Ilioneum o Ilionee ab hoc Ilioneo, numeri pluralis hi Ilonei horum Iloneorum his Iloneis hos Iloneos o Ilonei ab his Iloneis. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eis litteris definitiuntur, ad exemplum Ilonei per omnes casus declinantur. nanc in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa vocativus casus numeri singularis per duas e litteras reperiatur scribi. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eis litteris definitiuntur, haec excepto genitivo casu numeri pluralis per ceteros casus pari numero syllabarum scribuntur. item in hac supra dicta forma hoc monemus, quod sint aliqua nomina, quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in um litteras convertant, ut genitivum casum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc deo horum deum. sed haec quae sint nomina et qua de causa ex supra dicto casu interdum propter metra vel structuras o ultimum et in um litteras convertant, ut genetivum casum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel structuris competenter tractabimus.

Item in hac supra scripta forma hoc monemus, quod hoc unum nomen propter rationem sonorum nominativo dativo vocativo et ablativo casu numeri pluralis sic anomale debeat declinari, id est deus. facit enim hi dii his diis o dii et ab his diis. nunc qua de causa hoc supra scriptum

6 tractabimus r tractauimus RB 9 ex ea non eo plurimi soni hoc est eo plurimi nomina v 18 o Ilionee] Priscian. p. 738 32 sed haec B sed et R 33 convertant r convertunt RB 35 tractabimus r tractauimus RB 37 dativo vocativo om. R, add. Br

p. 219. 20 R.

p. 304. 5 V.

nomen propter rationem sonorum in supra scriptis casibus sic anomale declinetur, in sonis competenter tractabimus. item in hoc eodem nomine, quod diximus ablativo casu numeri singularis o littera terminari et nominativo casu numeri singularis eus litteris definiri nec non et nominativo dativo vocativo et ablativo casu numeri pluralis propter rationem sonorum anomale declinari, quaeritur, qua de causa in isdem supra dictis casibus anomale per duas i litteras reperiatur scribi. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eus litteris definitiuntur, haec nominativo dativo vocativo et ablativo casu numeri pluralis cum nominativo casu numeri singularis pari numero syllabarum scribuntur.

Nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis eus litteris definiri, hoc monemus, quod ex ea non eo plurimi 15 soni, hoc est non eo plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eus litteris definitiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus. ||

De ius. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri 20 singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ius syllaba definitiuntur, ut puta ab hoc Gaio hic Gaius, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Gaius huius Gai huic Gaio hunc Gaium o Gai ab hoc Gaio, numeri pluralis hi Gai horum Gaiorum his Gais hos Gaios o Gai ab his Gais. sic et alia generis masculini nomina, quae 25 ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ius syllaba definitiuntur, ad exemplum Gai per omnes casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma hoc monemus, quod sint aliqua nomina, quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in unum litteras convertant, ut genetivum casum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel structaris 30 competitenter tractabimus. nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis ius syllaba definiri, hoc monemus, quod ex ea non quam plurimi soni, hoc est non quam plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ius 35 syllaba definitiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

2 tractabimus r tractauimus RB   5 rationem R ratione B   7 anomale R
anomalis v reperiantur RB   28 aliqua B alia R   29 conuertant B conuertunt R
34 tractabimus r tractauimus RB

p. 220—22 R.

p. 305—7 V.

De ius. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba post i litteram definiuntur, ut puta || ab hoc Sempronio hic Sempronius, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic Sempronius huius Sempronii huic Sempronio hunc Sempronium o Semproni ab hoc Sempronio, numeri pluralis hi Sempronii ho|r|um Semproniorum his Sempronii hos Sempronios o Sempronii ab his Sempronii. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba post i litteram definiuntur, ad exemplum Sempronii per omnes casus declinantur. nunc 10 in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us syllaba post i litteram definiri, quaeritur, qua de causa vocativus casus numeri singularis ab aliquibus nominibus i littera terminetur et ab aliquibus e littera definiatur, ut puta o Mercurii et o pie. quare hoc monemus, 15 quod hoc in sonis competenter tractare debeamus. item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa o Mercurii per duo i scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba post i litteram definiuntur, haec vocativum casum numeri singularis cum nominativo casu eiusdem numeri singularis pari numero syllabarum scribunt; 20 et ideo o Mercurii per duas i litteras scribi pronuntiatur.

Sane in hac supra dicta forma hoc monemus, quod hoc unum nomen tantum, id est alias, quam maxime propter structuras genetivo et dativo casu numeri singularis sic anomale confirmatum sit declinari, hoc est huius 25 alias huic alii; at vero per ceteros casus ad sonum Sempronii debeat declinari. nunc etiam hoc monemus, quod hoc supra dictum nomen propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permisum sit declinari. sed hoc nomen qua de causa in supra dictis casibus propter structuras sic anomale confirmatum sit pronuntiari et in metris anomale 30 et non anomale permisum sit declinari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venerimus, illic competenter tractabimus.

Item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa nomina per aliquos supra declinatos casus per duas i litteras reperiantur scribi. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini nominativo casu 35 numeri singularis us syllaba post i litteram definiuntur, haec exceptis anomalis et genetivo casu numeri pluralis per ceteros casus pari numero syllabarum oportet scribi. item et alia probatio, qua docentur haec supra dictae formae nomina in supra dictis casibus per duas i litteras scribi, quoniam quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri sin- 40

3 post v ante RB   13 post v ante RB   24 aliis] *Priscian.* p. 727. 686
31 et non anomale om. RB, add. v   32 illie r ibi R, om. B   tractabimus r
tractauimus RB

p. 222, 23 R.

p. 307, 8 v.

gularis o littera terminantur, haec eadem o litteram in i vel is litteras convertunt et supra dictos casus, quando per unum i et quando per duo i scribantur, ostendunt.

Item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa hic ebrius 5 et non hic eber dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis io litteris definitur, haec numquam nominativo casu numeri singularis er litteris concluduntur. nunc cum et hoc nomen ab hoc ebrio facere intellegatur, utique iam hic ebrius, non hic eber facere pronuntiatur.

10 Nunc in hac supra scripta forma generis masculini, qua diximus ablative casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us syllaba post i litteram definiri, || hoc monemus, quod ex ea quam plurimi soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablative casu numeri singularis 15 nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba post i litteram definitur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De ous. quaecumque nomina generis masculini ablative casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ous litteris definitur, ut puta ab hoc Inoo hic Inous, haec ad hoc exemplum 20 declinantur: numeri singularis hic Inous binus Inoi huic Inoo hunc Inoum o Inoe ab hoc Inoo, numeri pluralis hi Inoi horum Inoorum his Inois hos Inoos o Inoi ab his Inois. sic et alia generis masculini nomina, quae ablative casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ous litteris definitur, ad exemplum Inoi per omnes 25 casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa dativus et ablativus casus numeri singularis nec non genetivus et accusativus casus numeri pluralis in ultima vel proultima syllaba per duas o litteras scribantur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri 30 singularis ous litteris definitur, haec excepto genetivo casu numeri scilicet pluralis per ceteros casus pari numero syllabarum scribuntur; et ideo haec nomina in supra dictis casibus per duas | o litteras pronuntiantur.

Item in hac forma supra scripta, qua docuimus ablative casu numeri singularis nomina per duas o litteras declinari, quaeritur ab eo quod dixit Vergilius

primo surgebat Eoo

an sic uti Inous per omnes casus debeat declinari. quare hoc monemus, quod quaecumque nomina ablative casu numeri singularis per duas o

1 uel is B uel ii R 2 duo i v duos i B duos R 8 nomen ab hoc ebrio R nomen non ab hoc ebrio B nomen non ab hoc ebrio sed ab hoc ebrio *coniecit editor Vindobonensis* 27 in ultimam uel proultima syllaba B in ultima uel prope ultimam syllabam R 36 Vergilius] Aen. III 508

p. 223. 24 R.

p. 308—10 V.

litteras definiuntur et aptota esse non reperiuntur, haec ad exemplum formae suaे per omnes casus declinantur.

Nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis ous litteris definiri, hoc monemus, quod ex ea non eo plurimi soni, hoc est non eo plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ous litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De vus. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vus syllaba definiuntur, ut puta ab hoc servo hic servus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic servus huius servi huic servo hunc servum o serve ab hoc servo, numeri pluralis hi servi horum servorum his servis hos servos o servi ab his servis. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vus syllaba definiuntur, ad exemplum servi per omnes casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa hic avus et non hic aus dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini genetivo casu numeri singularis vi syllaba terminantur, haec nominativo casu numeri singularis vus syllaba definiuntur; et ideo hic avus et non hic aus facere pronuntiatur. nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis vus syllaba definiri, hoc monemus, quod ex ea non quam plures soni, hoc est non quam plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vus syllaba definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De uns. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba post u litteram definiuntur, ut puta ab hoc perpetuo hic perpetuus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic perpetuus huius perpetui huic perpetuo hunc perpetuum o perpetue ab hoc perpetuo, numeri pluralis hi perpetui horum perpetuorum his perpetuis hos perpetuos o perpetui ab his perpetuis. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba post u litteram definiuntur, ad exemplum perpetui per omnes casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa perpetuus et nominativo et accusativo casu numeri

⁵ non eo plurimi soni *R* non eo plures soni *B*   ³² post u litteram *v* ante u litteram *R* ante u littera *B*   ³⁸ post u litteram *R* post u littera *B*

p. 224. 25 R.

p. 310. 11 V.

singularis ante ultimam consonantem per duas u litteras scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina genitivo casu numeri singularis ui litteris discretis definiuntur, haec nominativo et accusativo casu numeri singularis ante ultimam consonantem per duas u litteras scribuntur. item 5 et alia probatio, qua docentur haec nomina generis masculini, quae diximus ablativo casu numeri singularis o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us syllaba post u litteram definiri, quod nominativo et accusativo casu numeri singularis ante ultimam consonantem per duas u litteras debeant scribi. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba definiuntur, haec, si anomala esse non reperiuntur, excepto genitivo casu numeri pluralis per ceteros casus pari numero syllabarum oportet scribi. nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera 15 terminari et nominativo casu numeri singularis us syllaba post u litteram definiri, hoc monemus, quod ex ea non eo plurimi soni, hoc est non eo plurima nomina, possint exhiberi. || de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us syllaba | post u litteram definiuntur, quantum 20 ratio poscebat, tractavimus.

De quius. quaecumque nomina generis masculini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis quus syllaba definiuntur, ut puta ab hoc equo hic equus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic equus huius equi huic equo hunc equum 25 o eque ab hoc equo, numeri pluralis hi equi horum equorum his equis hos equos o equi ab his equis. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis quus syllaba definiuntur, ad exemplum equi per omnes casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma hoc monemus, 30 quod sint aliqua nomina, quae interdum propter metra vel structuras ex ablativo casu numeri singularis o ultimum et in um litteras convertant, ut genitivum casum numeri pluralis efficiant, ut puta ab hoc equo horum equum. sed haec quae sint nomina et qua de causa ex supra dicto casu interdum propter metra vel structuras o ultimum et in um litteras convertant, ut genitivum casum numeri pluralis efficiant, hoc in metris vel structuris competenter tractabimus. item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa equus per q et non per c litteram scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina in quolibet casu per q litteram scri-

1 ante] post *Rv*   4 ante *v* post *RB*   7 et accusativo *om.* *R*, *add. B*
 8 ante *v* post *RB*   11 haec si *B* si haec *R*   21 de quus *R* de quis *B*   22 quis *R*
 quis *B*   23 hic equus *RB*   24 hic equus *RB*   hunc equum *RB*   28 quis *RB*
 36 tractabimus *r* tractauimus *RB*   37 equus *R*   38 in quolibet casu in ultima
 syllaba *Br*: in ultima syllaba *om.* *R*

p. 225. 26 R.

p. 311—12 V.

buntur, haec per omnes casus in ultima vel proultima syllaba per q litteram scribuntur. nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis quus syllaba definiri, hoc monemus, quod ex ea plus quam XXIII soni, hoc est plus quam XXIII nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis quus syllaba definiri, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De genere feminino. feminini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis | his octo formis definiuntur tantum, us aus eus ius ous uus os o.

De us. quaecumque nomina generis feminini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, ut puta ab hac cupresso haec cupressus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec cupressus 15 huius cupressi huic cupresso hanc cupressum o cupresse ab hac cupresso, numeri pluralis hae cupressi harum cypressorum his cypressis has cypresses o cupressi ab his cypressis. sic et alia generis feminini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, ad exemplum 20 cupressi per omnes casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma hoc monemus, quod hoc unum nomen tantum reperiatur, quod propter rationem sonorum genetivo dativo et vocativo casu numeri singularis nec non et nominativo dativo vocativo et ablativo casu numeri pluralis sic anomale confirmatum sit declinari, id est huius domus huic domui o domus 25 hae domus his domibus o domus ab his domibus; at vero per ceteros casus ad sonum cupressi debeat declinari. nunc qua de causa supra dictum nomen in supra dictis casibus propter sonos sic anomale confirmatum sit pronuntiari, cum ad ipsos sonos venerimus, illic hoc competenter tractabimus. nunc in hac forma generis feminini, qua diximus ablativo 30 casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiri, hoc monemus, quod ex ea plus quam triginta duo soni, hoc est quam triginta duo nomina, non possint exhiberi. de forma generis feminini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De aus eus ius ous uus. quaecumque nomina generis femiuini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis supra scriptis formis definiuntur, haec per raros sonos efficiuntur; 40

1 in ultima R in ultimam B uel proultimam syllaba B uel prope ultimam syllabam R uel prope ultima syllaba r 4 quis R 7 quis R 30 tractabimus r tractauimus RB 36 post] ante Rv 40 per raros sonos efficiuntur R perraros

p. 226—28 R.

p. 313. 14 V.

et ideo hoc monemus, ut haec, quae reperta fuerint, salvo genere suo ad similes formas generis masculini declinentur. |

De os. quaecumque nomina generis feminini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis os litteris definiuntur, ut ab hac Zacintho haec Zacinthos, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec Zacinthos huius Zacinthi huic Zacintho hanc Zacinthum o Zacinthos ab hac Zacintho. haec sonum pluralem facere prohibentur. sic et alia generis feminini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis os litteris definiuntur, ad exemplum Zacinthi declinantur. nunc in hac forma generis feminini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis os litteris definiri, hoc monemus, quod ex ea plus quam decem novem soni, hoc est quam decem novem nomina, non possint exhiberi. de forma generis feminini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis os litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus. ||

De o. quaecumque nomina generis feminini ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis o littera definiuntur, ut puta ab hac Gyaro haec Gyaro, haec scilicet aptota esse reperiuntur, et ideo ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec Gyaro huius Gyaro huic Gyaro hanc Gyaro o Gyaro ab hac Gyaro. haec numerum pluralem facere prohibentur. sic et alia generis feminini nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis o littera definiri, hoc monemus, quod ex ea plus quam XXVI soni, hoc est plus quam XXVI nomina, non possint exhiberi. de forma generis feminini, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis o littera definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus:

De genere neutro. neutri generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis quinque his formis definiuntur tantum, um eum ium ium us.

De um. quaecumque nomina generis neutri ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis um litteris post consonantem definiuntur, ut puta ab hoc templo hoc templum, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hoc templum huius templi huic templo hoc templum o templum ab hoc templo, numeri plu-

p. 228. 29 R.

p. 314—16 V.

ralis haec tempa horum templorum his templis haec tempa o tempa ab his templis. || sic et alia generis neutri nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis um litteris post consonantem definuntur, ad exemplum templi per omnes casus declinantur. nunc in hac supra scripta forma hoc monemus, quod hoc 5 unum nomen reperiatur, quod propter soni rationem genetivo dativo et ablativo casu numeri pluralis sic anomale confirmatum sit declinari, id est horum iugerum his iugeribus ab his iugeribus; at vero per ceteros casus ad sonum templi debeat declinari. nunc qua de causa supra dictum no-
men in supra dictis casibus propter sonos sic anomale confirmatum sit 10 pronuntiari, cum ad ipsos sonos venerimus, illic competenter tractabimus. item in hac supra scripta forma hoc monemus, quod haec sex nomina tantum, id est alterum unum nullum ullum solum utrum, quam maxime propter structuras genetivo et dativo casu numeri singularis sic anomale confirmata sint declinari, id est huius alterius huic alteri: sic et cetera 15 supra scripta nomina in supra dictis casibus ad hunc sonum anomalum necesse est pronuntiari; at vero per ceteros casus ad sonum templi debeant declinari. nunc etiam hoc monemus, quod haec supra dicta nomina propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permissa sint declinari. sed haec nomina qua de causa in supra dictis casibus 20 propter structuras sic anomale confirmata sint pronuntiari et in metris anomale et non anomale permissa sint declinari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venerimus, illic competenter tractabimus. nunc in hac forma generis neutri, qua diximus ablativo casu numeri singularis no-
mina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis um litteris 25 post consonantem definiri, hoc monemus, quod ex ea quam plurimi soni, hoc est quam plurima nomina, possint exhiberi. || de forma generis neutri, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis um litteris post consonantem definuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus. 30

De eum. quaecumque nomina generis neutri ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eum litteris definitur, ut puta ab hoc linteo hoc linteum, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hoc linteum huius lintei huic linteo hoc linteum o linteum ab hoc linteo, numeri pluralis haec linta horum 35 linteorum his linteis haec linta o linta ab his linteis. sic et alia generis neutri nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eum litteris definitur, ad exemplum lintei declinantur. nunc in hac forma generis neutri, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu nu- 40

11 tractabimus *r* tractauimus *RB* 15 sint *B* sunt *R* 17 est *B* esset *R*.
23 tractabimus *r* tractauimus *RB* 26 post *r* ante *R* 29 post *r* ante *R*

p. 229. 30 R.

p. 316. 17 V.

meri singularis eum litteris definiri, hoc monemus, quod ex ea non eo plures soni, hoc est non eo plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis neutri, qua ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eum litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De ium. quaecumque nomina generis neutri ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ium litteris definiuntur, ut puta ab hoc scrinio hoc scrinium, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hoc scrinium huius scrinii huic 10 scrinio hoc scrinium o scrinium ab hoc scrinio, numeri pluralis haec scrienia horum scriniorum bis scriniis haec scrinia o scrinia ab his scriniis. sic et alia generis neutri nomina, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis um syllaba post i litteram definuntur, ad exemplum scrinii per omnes casus declinantur. | 15 nunc in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa || nomina per aliquos supra dictos casus per duas i litteras scribantur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis neutri ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis um syllaba post i litteram definuntur, haec exceptis anomalis et genetivo casu numeri 20 pluralis per ceteros casus pari numero syllabarum oportet scribi. item et alia probatio, qua docentur haec supra dicta nomina per supra dictos casus per duas i litteras oportere scribi, quoniam quaecumque nomina generis neutri, exceptis scilicet anomalis, ablativo casu numeri singularis o littera terminantur, haec eadem o litteram in i convertunt et genetivum 25 casum numeri singularis ostendunt. item haec eadem supra dicta nomina ex eodem ablativo casu numeri singularis eadem o litteram in is litteras convertunt et dativum vel ablativum casum numeri pluralis ostendunt. item in hac supra dicta forma generis neutri, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri 30 singularis um syllaba post i litteram definiri, hoc monemus, quod hoc unum nomen reperiatur, quod nominativo et accusativo et vocativo casu numeri singularis d littera definiatur, id est aliud, quod quam maxime propter structuras genetivo et dativo casu numeri singularis sic anomale confirmatum sit declinari, id est huius alias huic alii; at vero per ceteros casus 35 ad sonum scrinii debeat declinari. nunc etiam hoc monemus, quod hoc supra scriptum nomen propter metra in isdem supra dictis casibus et anomale et non anomale permissum sit declinari. sed hoc nomen qua de causa in supra dictis casibus propter structuras sic anomale confirmatum sit pronuntiari et in metris anomale et non anomale permissum sit decli-

13 post i litteram *v* ante i litteram *RB*. 19 post i litteram *B* ante i litteram *R*21 doceantur *R* docetur *B* 22 oportere *Br* oportet *R* 27 datiuum vel ablatiuum *B* datiuum et ablatiuum *R* 32 quod quam *R* at uero quam *B* 34 huic alii ad uero *R* huic ali at uero *r* huic ali nunc *B* 37 nomen *om.*, *R*, add. *Br*.

p. 230. 31 R.

p. 317—19 V.

nari, cum ad rationem metrorum vel structurarum venerimus, illic conpeter tractabimus. nunc in hac forma generis neutri, qua diximus ablative casu || numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis um syllaba post i litteram definiri, hoc mouemus, quod eo plurimi soni, hoc est eo plurimia nomina, possint exhiberi. de forma generis neutri, qua ablative casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis um syllaba post i litteram definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De vum. quaecumque nomina generis neutri ablative casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vum syllaba definiuntur, ut puta ab hoc ovo hoc ovum, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hoc ovum huius ovi huic ovo hoc ovum o ovum ab hoc ovo, numeri pluralis haec ova horum ovorum his ovis haec ova o ova ab his ovis. sic et alia generis neutri nomina, quae ablative casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vum litteris definiuntur ad exemplum ovi per omnes casus declinantur. nunc in hac forma supra scripta quaeritur, qua de causa hoc ovum et non hoc oum dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis neutri genetivo casu numeri singularis vi syllaba terminantur, haec nominativo casu numeri singularis vum syllaba definiuntur; et ideo hoc ovum, non hoc oum facere pronuntiatur. nunc in hac forma generis neutri, qua diximus ablative casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis vum litteris definiri, hoc monemus, quod ex ea non quam plures soni, hoc est non quam plurima nomina, possint exhiberi. de forma generis neutri, qua ablative casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis vum litteris definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus. ||

De us. quaecumque nomina generis neutri ablative casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, ut puta ab hoc pelago hoc pelagus, haec ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hoc pelagus huius pelagi huic pelago hoc pelagus o pelagus ab hoc pelago. haec numerum plura-lem facere prohibentur. nunc in hac forma generis neutri, qua diximus ablative casu numeri singularis nomina o littera terminari et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiri, hoc monemus, quod ex ea plus quam septem soni, hoc est plus quam septem nomina, non possint exhiberi. de forma generis neutri, qua ablative casu numeri singularis nomina o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris post consonantem definiuntur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

40

2 tractabimus r tractanimus RB   16 num litteris R num syllaba B   24 ex ea B ex ea forma R

GRAMMAT. LAT. III.

8

p. 232. 33 R.

p. 319-21 V.

De ablativo casu numeri singularis, qui o littera terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De u. ablativus casus numeri singularis u littera terminatus genera haec continet quattuor, masculinum femininum neutrum omne.

5 De genere masculino. masculini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, us, ut puta ab hoc fluctu hic fluctus, et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic fluctus huius fluctus huic fluctui hunc fluctum o fluctus ab hoc fluctu, numeri 10 pluralis hi fluctus horum fluctuum his fluctibus hos fluctus o fluctus ab his fluctibus. sic et alia generis masculini nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur et nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur, ad hoc exemplum fluctus per omnes casus declinantur. nunc in hac forma generis masculini, qua diximus ablativo casu 15 numeri singularis nomina u littera terminari, hoc monemus, quod ex ea plus quam quingenti triginta tres soni, hoc est quam quingenta triginta tria nomina, non possint exhiberi. de forma generis masculini, qua ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminantur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

20 De genere feminino. feminini generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, id est us, ut puta ab hac porticu haec porticus, et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis haec porticus huius porticus huic porticui hanc porticum o porticus ab 25 hac porticu, numeri pluralis hae porticuus harum porticuum his porticibus has porticuus o porticuus ab his porticibus. sic et alia generis feminini nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, ad exemplum porticus per omnes casus declinantur. nunc in hac forma generis feminini, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u 30 littera terminari, hoc monemus, quod ex ea plus quam triginta tres soni, hoc est quam triginta tria nomina, non possint exhiberi. de forma generis feminini, qua diximus ablativo ca u numeri singularis nomina u littera terminari, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De genere neutro. neutri generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis una hac forma definiuntur tantum, id est u, ut puta ab hoc cornu hoc cornu, et ad hoc exemplum declinantur: || numeri singularis hoc cornu huius cornu huic cornu hoc cornu o cornu ab hoc cornu, numeri pluralis haec cornua horum cornuum his cornibus haec cornua o cornua ab his 40 cornibus. sic et alia generis neutri nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, ad exemplum cornu per omnes casus declinantur. nunc in hac forma generis neutri, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminari, hoc monemus, quod ex ea

p. 233. 34 R.

p. 321. 22 V.

plus quam undecim soni, hoc est plus quam undecim nomina, non possint exhiberi. de forma generis neutri, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminari, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De genere omni. omnis generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, haec nominativo casu numeri singularis una haec forma definiuntur tantum, u, et ad hoc exemplum declinantur: numeri singularis hic et haec maior natu et hoc maius natu, huius et huius et huius maioris natu, huic et huic et huic maiori natu, hunc et hanc maiorem natu et hoc maius natu, o et o maior natu et o maius natu, ab hoc et ab hac et ab hoc maiore natu; numeri pluralis hi et hae maiores natu et haec maiora natu, horum et harum et horum maiorum natu, his et his et his maioribus natu, hos et has maiores natu et haec maiora natu, o et o maiores natu et o maiora natu, ab his et ab his et ab his maioribus natu. sic et alia generis omnis nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, ad exemplum maioris natu per omnes casus declinantur. nunc in hac forma generis omnis, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminari, hoc monemus, quod ex ea eo plures soni, hoc est eo plura nomina, non possint exhiberi. de forma generis omnis, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminari, quantum ratio poscebat, tractavimus. 20

Sane in hac forma supra scripta, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminari, sunt aliqua nomina, quae et participiorum similitudinem capiant, ut puta visus. quare hoc monemus, quod, si visus ab eo quod est videor participium esse reperitur, ad formam scilicet docti per omnes casus declinetur: at vero visus si aspectus oculorum esse cognoscitur, hoc est nomen appellatur, ad formam fluctus per omnes casus pronuntiatur.

Item in hac supra scripta forma sunt aliqua nomina, quae et propriorum nominum figuram contineant, ut puta bassus. quare hoc monemus, quod, si Bassus nomen proprium esse reperiatur, ad formam docti per omnes casus declinetur; sin vero bassus nomen appellativum esse inveniatur, ad exemplum fluctus per omnes casus flectatur. nunc bassus quando nomen sit proprium et quando appellativum, hoc in qualitate nominum iam satis tractavimus.

Sane hoc monemus. in his nominibus, quae diximus ablativo casu numeri singularis u littera terminari, quod sint aliqui XI soni, qui generativo casu numeri singularis i littera terminentur, ut ab hoc senatu huius senati. sed haec nomina in sonis tractabimus.

10 ab hoc maiore R ab hoc majori B 18 ex ea eo plures soni hoc est eo plura nomina possint exhiberi R ex ea complures soni hoc est eo plurima nomina possint exhiberi r ex ea plures soni non possint exhiberi B 23 capiant B capiunt R

25 declinetur B declinatur R 30 reperiatur B repperit R 31 inueniatur B inuenienter R 36 aliqui XI soni R aliqui XL soni B 37 i littera R et i littera v

38 tractabimus Br tractauimus R

p. 234. 35 R.

p. 322—24 V.

Item in supra dicta forma sunt aliqua nomina, quae et figuratorum nominum speciem habeant, ut puta exercitus. quare hoc monemus, quod, si exercitus figuratum nomen esse reperitur, hoc est ut fatigatum significans intellegatur, ad docti formam per omnes casus declinabitur; sed vero exercitus multitudinem hominum facere demonstratur, ad formam fluctus declinari pronuntiantur. ||

Item in hac supra scripta forma quaeritur, qua de causa sint aliqua nomina, quae dativo vel ablativo casu numeri pluralis ante ultimam syllabam et per i et per u litteram scribantur, ut puta ab hoc artu, his vel ab his artibus. quare hoc monemus, quod quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis u littera terminantur et dativos vel ablativos casus numeri pluralis cum illis nominibus, quae ablativo casu numeri singularis e littera scilicet correpta definiuntur, similes habere probantur, haec in supra dictis casibus ante ultimam syllabam per i et per u litteram pronuntiantur, ut puta ab hoc partu et ab hac parte, his et ab his partibus vel partibus; scilicet quia his vel ab his partibus et ab e correpta nomina facere demonstrantur. sic et cetera nomina, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur et dativos vel ablativos casus numeri pluralis cum illis nominibus, quae ablativo casu numeri singularis e littera terminantur, similes habere reperiuntur, in eodem dativo vel ablativo casu numeri pluralis et per i et per u litteram ante ultimam syllabam scribi pronuntiantur.

Item in supra dicta forma quaeritur, vitus, cum dativum vel ablativum casum numeri pluralis similes cum illis nominibus, quae ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur, habere reperiatur, qua de causa in isdem supra dictis casibus ante ultimam syllabam non per i et per u litteram pronuntietur scribi. hac de causa, quoniam vitus non similes supra scriptos casus habere cum illis nominibus, quae ablativo casu numeri singularis e littera scilicet correpta terminantur, pronuntiantur, si quidem ab hac vito || his vel ab his vitibus presso accentu pronuntiantur, at vero ab hac vito his vel ab his vitibus acuto accentu tenuantur; et ideo vitus dativo vel ablativo casu numeri pluralis ante ultimam syllabam per i tantum litteram pronuntiantur.

Item in hac supra scripta forma, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina u littera terminari, quaeritur, qua de causa eadem nomina in nominativo accusativo et vocativo casu numeri pluralis ante ultimam consonantem non per duas, sed per unam u litteram reperiantur scribi. hac de causa, quoniam omnia nomina generis masculini sive femi-

1 quae et R quae B 3 reperiatur rv reperiatur R 8 datiuo uel ablatiuo B
datiuo et ablatiuo R ante ultimam r post ultimam RB 11 datiuos uel (et r)
ablatiuos casus R datiuo et ablatiuo casu B 14 ante ultimam r post ultimam RB
pronuntiantur rv pronuntiantur R 15 uel partibus B uel artibus R 17 ce-
tera nomina R cetera alia nomina B 20 vel ablativo om. RB 24 reperiatur Br
reperiatur R 26 pronuntietur r pronuntientur RB 29 pronuntiantur B pro-
nuntiat R 30 tenuantur RB tenuatur r 32 pronuntiat r pronuntiantur RB
35 ante ultimam r post ultimam RB 36 non per duas set R interdum et B

p. 235. 36 R.

p. 321. 25 V.

nini nominativo accusativo et vocativo casu numeri pluralis cum ablativo casu numeri singularis pari numero syllabarum confirmata sunt pronuntiari. nunc etiam hoc monemus, quod haec nomina in supra dictis casibus ante ultimam scilicet syllabam, sive per unam sive per duas u litteras scribantur, in metris vel structuris una virtute accipi censeantur. 5

De ablativo casu numeri singularis, qui u littera terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De m. m littera ablativus casus numeri singularis terminatus unum hoc genus continet tantum, id est omne. |

De genere omni. omnis generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis m littera terminantur, haec per omnes casus aptote declinantur: numeri singularis hic et haec et hoc nequam, huius et huius et huius nequam, huic et huic et huic nequam, hunc et hanc et hoc nequam, o et o et o nequam, ab hoc et ab hac et ab hoc nequam; numeri pluralis hi et hae et haec nequam, horum et harum et horum nequam, his et 15 his et his nequam, hos et has et haec nequam, o et o et o nequam, ab his et ab his et ab his nequam. nunc in hac supra scripta forma hoc monemus, quod hoc unum supra scriptum nomen reperiatur tantum, id est nequam. ||

De ablativo casu numeri singularis, qui m littera terminatur, quantum 20 ratio poscebat, tractavimus.

De s. s littera ablativus casus numeri singularis terminatus duo haec genera continet tantum, id est neutrum omne.

De genere neutro. neutri generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis s littera terminantur, haec ad hoc exemplum declinantur: nu- 25 meri singularis hoc fas huius fas huic fas hoc fas o fas ab hoc fas. haec numerum pluralem facere prohibentur. nunc in hae forma generis neutri, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina s littera terminari, hoc monemus, quod ex ea plus quam quinque soni, hoc est plus quam quinque nomina, non possint exhiberi. de forma generis neutri, qua 30 ablativo casu numeri singularis nomina s littera terminantur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

De genere omni. omnis generis nomina, quae ablativo casu numeri singularis s littera terminantur, haec per omnes casus aptote declinantur: numeri singularis hic et haec et hoc nugas, huius et huius et huius nugas, 35 huic et huic et huic nugas, hunc et hanc et hoc nugas, o et o et o nugas, ab hoc et ab hac et ab hoc nugas; numeri pluralis hi et hae et haec nugas, horum et harum et horum nugas, his et his et his nugas, hos et has et haec nugas, o et o et o nugas, ab his et ab his et ab his nugas. nunc in hac forma, qua diximus ablativo casu numeri singularis nomina s littera 40 terminari, hoc monemus, quod ex ea plus quam quattuor soni, hoc est plus quam quattuor nomina, non possint exhiberi.

p. 237. 38 R.

p. 325-27 V.

De | ablativo casu numeri singularis, qui s littera terminatur, quantum ratio poscebat, tractavimus.

Nunc sunt aliqua nomina generis masculini, quae numeri sint tantum singularis, ut puta *Saturnus* et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec non eo plura esse reperiantur. || item generis feminini, ut puta *Venus* et cetera talia: nunc hoc monemus, quod haec non eo plurima esse reperiantur. item sunt generis neutri, ut puta *hoc aurum* et cetera talia: nunc hoc monemus, quod haec non eo plurima esse reperiantur. item sunt nomina generis masculini, quae numeri sint tantum pluralis, ut puta *Cir-*
censes et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec intra triginta tres sonos, hoc est triginta tria nomina, esse reperiantur. item generis feminini, ut puta *Kalendae* et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec intra septuaginta duos sonos, hoc est septuaginta duo nomina, esse reperiantur. item generis neutri, ut puta *arma* et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec intra centum viginti duos sonos, hoc est centum viginti duo nomina, esse reperiantur. item sunt nomina generis neutri, quae in numero plurali triptota esse reperiantur, ut puta *mella* et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec intra triginta tres sonos, hoc est intra triginta tria nomina, esse reperiantur. sunt nomina monoptota, hoc est quae unum 20 casum tantum exhibeant, ut puta ablativum sponte et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec non eo plura esse reperiantur. sunt nomina aptota, hoc est quae per omnes casus uno sono declinentur, ut puta *Celaeno* et cetera talia: sed hoc monemus, quod haec non eo plura esse reperiantur.

Sunt nomina, quae ex una littera intelleguntur, ut puta *M.*, et significat *Marcus*; sunt quae duabus, *ut puta Gn.*, et significat *Gnaeus*; sunt quae tribus, *ut puta Sex.*, et significat *Sextus*; sunt quae quattuor, *ut puta reip.*, et significat *rei publicae*; sunt quae quinque, *ut puta trib. p.*, et significat *tribunus plebis*. ||

Sunt nomina, quae in numero singulari sint generis masculini, ut *puta hic tartarus*, in numero vero plurali generis neutri, *ut puta haec tartara* et cetera talia. sunt nomina generis neutri, quae et cum aliis generibus iunguntur et tamen vim suam contineant, *ut puta portentum*. dicitur enim portentum homo, hoc est ut sit homo generis masculini et portentum generis neutri.

Sunt nomina, quae nominativo vel vocativo casu numeri singularis r ultimum et in s litteram convertant, *ut puta color* et *colos* et cetera | talia. item sunt nomina, quae o litteram et in au litteras convertant, *ut puta lotus* et *lautus* et cetera talia. item sunt nomina, quae plerosin patientur, hoc est quae e littera plus scribantur, *ut puta limen* et *leimen* et cetera

9 cercenses B 22 caeleno R caelaeno B 23 haec non B haec nomina nona R 25 ut puta om. Rv agneus RB 32 et tamen R attamen B 38 plerosin r plerosis adscripta in margine interpretatione Latina plenitudinem R plerosis corr. plerosis B

p. 238. 39 R.

p. 327.—29 v.

talia. item sunt nomina, quae a litteras et in o convertant, ut puta cauda et coda et cetera talia. item sunt nomina, quae i litteram et in e litteram convertant, ut puta malivolus et malevolus et cetera talia. item sunt nomina, quae u littera plus scribantur, ut puta equus et equus et cetera talia. item sunt nomina, quae o littera plus scribantur, ut puta qum et quom et cetera talia. item sunt nomina, quae i litteram et in u litteram convertant, ut puta mancipium et mancupium et cetera talia. item sunt vocabula, quae e litteram et in u litteram convertant, ut puta capiendus et capiundus et cetera talia. item sunt nomina, quae e litteram et in o litteram convertant, ut puta adversus et advorsus et cetera talia. item sunt nomina, quae u litteram omittant, ut puta seculum et seclum *et cetera talia.* || item sunt nomina, quae u litteram et in oe litteras convertant, ut puta murorum et moerorum et cetera talia. nunc quoniam, quae litterae subducantur vel quae adiciantur, nec non et in quas litteras convertantur, demonstravimus, et ideo hoc moneamus, ut quae vel quot sint nomina, 15 quae haec facere possint, hoc in orthographia competenter tractare debeamus.

Sunt nomina, quae rem animalem significant, ut puta *homo* leo equus passer et cetera talia, quae animam habere reperiantur. sunt nomina, quae rem inanimalem significant, ut puta lapis domus lignum et cetera 20 talia, quae animam non habere reperiantur. sunt nomina, quae rem corporalem significant, ut puta terra navis mare et cetera talia, quae corpus habere reperiantur. sunt nomina, quae rem incorpoream significant, ut puta pietas iustitia dolor et cetera *talia*, quae sunt incorporalia, ut grammatici putant. sunt nomina, quae rem proprie communiterve significant: 25 proprie, ut puta Roma Tiberis Diocletianae et cetera talia; communiter, ut puta urbs flumen thermae et cetera talia. sunt nomina generalia, ut puta homo avis arbor et cetera talia. sunt nomina specia*lia*, ut puta Cato columba pinus et cetera talia. sunt nomina propria, id est deorum vel hominum, quibus vocantur. sunt nomina appellativa, id est animalium vel 30 quae ex aliqua re hominibus accidunt. propria hominum nomina in quatuor species dividuntur, praenomen nomen cognomen agnomen: praenomen, ut puta Publius, nomen Cornelius, cognomen Scipio, agnomen Africanus. sunt nomina, quae Graeci τῶν πρόσων appellant, id est ad aliquid, ut puta pater frater mater. iunguntur enim quibus respondeant, ut puta 35 pater Marci, mater Iuli, frater Victoris: sic et cetera talia. sunt nomina, quae Graeci τῶν πρόσων τι πνεύματα εἶχοντα appellant, id est ad aliquid quodam modo habentia, ut puta dexterior superior inferior. iunguntur enim quibus respondeant, ut puta dexterior oculus, superior dens, inferior vestis:

6 et quoum *rv* et quoum *R* 10 et cetera talia *om. R.* add. *r* 11 et cetera talia *om. Rv* 12 convertant *v* convertunt *Br* converiantur *R* 24 talia *om. RB* 30 animalium vel inanimalium et quae *coniecit editor Vindobonensis* 33 pupilius *RB* 34 τῶν πρόσων τὶ *r* τονπροστὶ *B* tonprosti *R* 37 τῶν πρόσων τὶ προσέχοντα *r* τὸν πρὸς τὶ προσέχοντα *B* ton pros ti pos echontha *R*

p. 239. 40 R.

p. 329-31 v.

sic et cetera talia. sunt nomina, quae appellantur mediae potestatis sive adiectionis, ut puta fortis magnus velox. iunguntur enim quibus respondeant, ut puta fortis vir, magnus leo, velox equus: sic et cetera talia. sunt nomina, quae Graeci epicoena appellant, id est promiscua, siquidem ex 5 suo genere et aliam speciem designant, ut puta canis simia sus passer bos aquila belua et cetera talia. sunt nomina, quae appellantur synonyma, hoc est quae variis significationibus unam rem designant, ut puta tellus terra humus et cetera talia, item alvus venter uterus et cetera talia, item gladius ensis mucro telum et cetera talia, item scutum clipeus parma umbo 10 et cetera talia, item mare pontus aequor et cetera talia. sunt nomina, quae appellantur homonyma, hoc est quae una significatione varias res designant, ut puta nepos foedus scortum agmen aries et cetera talia. nepos enim modo tertiam progeniem hominum, modo luxuriosum designat; item foedus modo turpem, modo iusurandum significat; item scortum 15 modo corium, modo meretricem demonstrat; item agmen modo multitudinem || modo iter significat; aries vero modo animal, modo machinam belli demonstrat: sic et cetera talia. sunt nomina positione singularia, intellectu pluralia, ut puta populus plebs contio: sic et cetera talia. sunt nomina positione pluralia, intellectu singularia, ut puta Baiae castra: sic et ce- 20 tera talia.

Sunt nomina, quae aptota appellantur, hoc est quae per omnes casus uno schemate declinantur, ut puta numeri singularis nominativo nequam, genitivo nequam, dativo nequam, accusativo nequam, vocativo nequam, ablativo nequam; numeri pluralis nominativo nequam, genitivo nequam, 25 dativo nequam, accusativo nequam, vocativo nequam, ablativo nequam. sunt nomina, quae monoptota appellantur, hoc est quae unum casum habere reperiuntur tantum, ut puta ab hac sponte, flamine, id est flatu ventorum, et cetera talia. nunc etiam hoc monemus, quod sint aliqui, qui et ab hoc flamine, id est flatu ventorum, aptote voluerunt singulari numero pronuntiari, at vero pluraliter flamina declinari. sunt nomina, quorum prior pars declinatur, sequens vero immobilis continetur, ut puta numeri singularis hic praefectus praetorio, huius praefecti praetorio, huic praefecto praetorio, hunc praefectum praetorio, o praefecte praetorio, ab hoc praefecto praetorio; numeri pluralis hi praefecti praetorio, horum praefectorum praetorio, his praefectis praetorio, hos praefectos praetorio, o praefecti praetorio, ab his praefectis praetorio, et cetera talia. sane etiam hoc monemus, quod praefecti excepto praetorio in aliis rebus non tantum dativo, sed et genitivo iungantur. sic et tribuni plebi considerantur. sunt nomina, quorum posterior pars declinatur, prima vero immobilis continetur, ut puta || 30 numeri singularis hic iuris peritus, huius iuris periti, huic iuris perito,

3 equus *B* *R* *equus r* 4 promiscua *B* promisqua *R* 19 baiae *R* balneae *B*
36 sane — 38 considerantur post 30 declinari habet *R*, om. *B*: transposuit *v*

p. 240. 41 R.

p. 331. 32 V.

hunc iuris peritum, o iuris perite, ab hoc iuris perito; numeri pluralis hi iuris periti, horum iuris peritorum, his iuris peritis, hos iuris peritos, o iuris periti, ab his iuris peritis. sic et cetera talia. sunt nomina, quorum ambae partes declinantur, ut puta numeri singularis hic Liber pater; huius Liberi patris, huic Libero patri, hunc Liberum patrem, o Liber pater, ab hoc Libero patre; numeri pluralis hi Liberi patres, horum Liberorum patrum, his Liberis patribus, hos Liberos patres, o Liberi patres, ab his Liberis patribus. nunc hoc monemus, quod sint aliqui, qui hoc nomen numerum plurale facere nolint. sic et cetera talia. sunt nomina senaria, ut puta unus; sunt nomina quinaria, ut puta doctus; sunt nomina 10 quaternaria, ut puta niger; sunt nomina ternaria, ut puta statare; sunt vocabula binaria, ut puta se; sunt nomina monaria, ut puta cornu.

Declinatio glossematis: numeri singularis hic glossema huic glossematis huic glossemati hoc glossema o glossema ab hoc glossemate, numeri pluralis haec glossemata horum glossematum his glossematis haec glossemata o glossemata ab his glossematis. sic et alia generis neutri nomina, quae nominativo casu numeri singularis a littera terminantur, ad exemplum glossematis per omnes casus declinantur. sane hoc monemus, quod quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis a littera terminantur, haec Graeca esse reperiantur. item in his nominibus generis neutri, quae diximus ablativo casu numeri singularis a littera terminari, hoc monemus, quod hoc unum nomen reperiatur, quod et aptote declinatur, id est simma, quia et interpretationem litterae habere intellegitur; scilicet quoniam nomina litterarum, sic uti iam docuimus, aptote declinantur. || 25

Declinatio Herculis: numeri singularis hic Hercules huic Herculis huic Herculi hunc Herculem o Hercules ab hoc Hercule. hoc si numerum plurale facere cogetur, ad formam supra scriptam declinabitur.

Declinatio Adonis: numeri singularis hic Adon huic Adonis huic Adonem o Adon ab hoc Adone. 30

Declinatio incubonis: numeri singularis hic incubo huic incubonis huic incuboni hunc incubonem o incubo ab hoc incubone. hoc si numerum plurale facere cogetur, ad formam supra scriptam declinabitur.

Declinatio senis: numeri singularis hic senex huic senis huic seni hunc senem o senex ab hoc sene, numeri pluralis hi senes horum senum 35 his senibus hos senes o senes ab his senibus.

Declinatio bovis: numeri singularis hic et haec bos, huic bovis, huic bovi, hunc et hanc bovem, o bos, ab hoc et ab hac bove et boe; numeri pluralis hi et hae boves, horum et harum boum, his bubus, hos et has

11 statare r statere R re superscripto state B 12 vocabula binaria R nomina binaria B 22 quod et aptote declinatur post 23 intelligitur habent RB 23 declinatur B declinetur R sigma Maius 38 et ab hac om. RB, add. r 39 his bobus B, om. R

p. 241-43 R.

p. 332-34 V.

boves, o boves, ab his bubus. nūc in hoc nomine quaeritur, quā de causa a bove et a boe facere reperiatur. hac de causa a bove facere pronuntiatur, quoniam quaecumque nomina animalium nominativo casu numeri pluralis es litteris definiuntur, haec ex eodem nominativo casu numeri pluralis s' ultimum omit tunt et ablativum casum numeri singularis ostendunt. at vero et a boe illa de causa facere pronuntiatur, quoniam quaecumque nomina animalium ab e correpto venire reperiuntur, haec ex genetivo casu numeri pluralis ultimas litteras, quas habent ante consonantem oppositas, omittunt et e litterām accipiunt, unde ablativum casum numeri singularis 10 ostendunt.

Declinatio maris: numeri singularis hic mas huius maris huic mari hunc marem o mas ab hoc mare, numeri pluralis hi mares horum marum his maribus hos mares o mares ab his maribus. sane de genetivo casu numeri pluralis hoc monemus, quod iam et in superioribus diximus, id 15 est quod hunc casum, qui ab e correpto venire reperitur, in sonis competenter tractare debeamus.

Declinatio Iovis: numeri singularis hic Iuppiter huius Iovis huic Iovi hunc Iovem o Iuppiter ab hoc Iove. haec si numerum pluralem facere coguntur, ad hoc exemplum declinantur: numeri pluralis hi Ioves horum Iovium his Iovibus hos Ioves o Ioves ab his Iovibus. sane de genetivo casu numeri pluralis hoc monemus, quod iam et in superioribus diximus, id est quod hunc casum, qui ab e correpto venire reperitur, in sonis competenter tractare debeamus.

Declinatio duorum: generis masculini numeri pluralis hi duo horum 25 duorum his duobus hos duos o duo ab his duobus; generis feminini numeri pluralis hae duae harum duarum his duabus has duas o duae ab his duabus; generis neutri numeri pluralis haec duo horum duorum his duobus haec duo o duo ab his duobus. Declinatio amborum: generis masculini numeri pluralis hi ambo horum amborum his ambobus hos ambos 30 o ambo ab his ambobus; generis feminini numeri pluralis hae ambae harum ambarum his ambobus has ambas o ambae ab his ambobus; generis neutri numeri pluralis haec ambo horum amborum his ambobus, haec ambo o ambo ab his ambobus. Declinatio trium: generis communis numeri pluralis hi et hae tres, horum et harum trium, his et his tribus, hos et has 35 tres et tris, o et o tres, ab his et ab his tribus; generis neutri numeri pluralis haec tria horum trium his tribus haec tria o tria ab his tribus. || Declinatio septem: numeri pluralis, qui aptote pronuntiatur, hi septem horum septem his septem hos septem o septem ab his septem. sic et novem decem undecim duodecim tredecim quat[uor]decim quindecim se- 40 decim. Declinatio bidui: hoc biduum huius bidui huic biduo hoc biduum

1 ab his bubus R ab his bobus B 14 iam et in B iam in R 25 hos duos et duo o duo Br: et duo om. R 29 hos ambos et ambo o ambo Br: et ambo om. R 37 septem post declinatio om. R, add. B pronuntiatur v pronuntiantur R

p. 243. 44 R.

p. 334. 35 V.

o biduum ab hoc biduo. declinatio tridui: hoc triduum huius tridui huic triduo hoc triduum o triduum ab hoc triduo. declinatio quadridui: hoc quadriduum huius quadridui huic quadriduo hoc quadriduum o quadriduum ab hoc quadriduo. declinatio rienis: numeri singularis haec rien huius rienis huic rieni hanc rienem o rien ab hac riene, numeri pluralis 5 hae rienes harum rienum his rienibus has rienes o rienes ab his rienibus.

Quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis a vel o littera terminantur et neque aptota neque anomala esse reperiuntur, haec in eodem ablativo casu numeri singularis rum syllabam accipiunt et genetivum casum 10 numeri pluralis ostendunt. at vero haec eadem nomina, quae diximus ablativo casu numeri singularis a vel o littera terminari et nec aptota neque anomala reperiri; ex eodem ablativo casu numeri singularis eadem a vel o in is litteras convertunt et dativum vel ablativum casum numeri pluralis ostendunt. quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis e producto 15 terminantur, haec in eodem ablativo casu numeri singularis rum syllabam accipiunt et genetivum casum numeri pluralis ostendunt. at vero haec eadem nomina, quae diximus ablativo casu numeri singularis e littera producta terminari, in eodem ablativo casu numeri singularis bus syllabam accipiunt et dativum vel ablativum casum numeri pluralis ostendunt. quae- 20 cumque nomina ablativo casu numeri singularis u littera terminantur, haec in eodem ablativo casu numeri singularis um syllabam accipiunt et genetivum casum numeri pluralis ostendunt. at vero haec eadem nomina, quae diximus ablativo casu numeri singularis u littera terminari, ex eodem ablativo casu numeri singularis eadem u litteram in i convertunt et bus syl- 25 labam accipiunt, unde dativum vel ablativum casum numeri pluralis ostendunt. quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis e correpto terminantur, haec ex eodem ablativo casu numeri singularis eadem e correptam in i litteram convertunt et bus syllabam accipiunt, unde dativum vel ablativum casum numeri pluralis ostendunt. quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis i littera terminantur et aptota esse non reperiuntur, haec in eodem 30 ablativo casu numeri singularis bus syllabam accipiunt et dativum vel ablativum casum numeri pluralis ostendunt.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius 'vultur obuncō' huius vulturi an huius vulturis facere debeat. sed quaecumque nomina nominativo casu numeri singularis ur litteris definiuntur, haec genetivo casu numeri singu- 40

4 rienis R renis Br: item in reliquis eiusdem nominis casibus 6 rienium R
renium r renum B 13 eandem a v eundem a RB 14 vel ablativum om. R,
add. B 38 Vergilius] Aen. VI. 597

p. 214. 45 R.

p. 335—37 V.

laris s non i littera definiuntur; et ideo vultur huic vulturis, non vulturi facere demonstratur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius ‘umida solstitia’ nominativo casu numeri singularis hoc solstitiu an hoc solstitium facere debeat. sed quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri pluralis i litteris definiuntur, haec numquam nominativo casu numeri singularis u littera terminantur; et ideo hoc solstitium, non hoc solstitiu facere pronuntiatur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Sallustius ‘sed Allobroges ex pcepto Ciceronis’ nominativo casu numeri singularis Allobrogus an Allobroges facere debeat. sed quaecumque vocabula masculina nominativo casu numeri pluralis es litteris definiuntur et a nominativo casu numeri singularis in eodem nominativo casu numeri pluralis per syllabas non crescunt, haec in nominativo casu numeri singularis numquam us litteris definiuntur; et ideo hic Allobroges, non hic Allobrogus facere pro 15 nuntiatur.

Quaeritur, qua de causa Vergilius ‘haec finis Priami’ feminino genere pronuntiarit, siquidem quaecumque nomina inanimalia Latina dum taxat nominativo casu numeri singularis disyllaba esse reperiuntur et nisi syllaba terminantur, haec secundum analogiam disciplinam masculini generis esse probantur. sed hoc in metris competenter tractabimus, scilicet quoniam propter metrum hoc fecisse Vergilium declarabimus.

Quaeritur, ab eo quod dixit Cicero ‘ex agresti luxuria’ hic agrester an agrestis facere debeat. sed quaecumque nomina in ablativo casu numeri singularis a nominativo casu numeri singularis per syllabas non crescunt et in eodem ablativo casu numeri singularis ante ultimam vocallem unam consonantem habent oppositam, haec numquam nominativo casu numeri singularis er litteris definiuntur; et ideo hic agrestis, non hic agrester facere pronuntiatur.

Quaeritur, hoc torcular an hoc torculare facere debeat. sed quae cumque nomina generis neutri genetivo casu numeri singularis ante ultimam syllabam a litteram habent constitutam, si eandem a litteram producto accentu resonant, haec numquam || nominativo casu numeri singularis ar litteris definiuntur; et ideo hoc torcular, non hoc torculare facere pronuntiatur. sane etiam hoc monemus, quod haec eadem nomina in eodem nominativo casu numeri singularis certa necessitate metri vel structurae et ar litteris permissa sint declinari. sed qua de causa haec eadem supra dicta nomina nominativo casu numeri singularis et ar litteris permissa sint pronuntiari, hoc in metris vel structuris competenter tractabimus.

3 Vergilius] *georg.* I 100   4 an hoc solstitium *rB* an hoc solistitium *R*
 7 non hoc solstitiu *rB* non hoc solistitii *R*   8 Sallustius] *Catil.* 44   16 Vergilius]
Aen. II 554   18 disyllaba *Br* dissyllaba *R*   19 analogiam *Br* inalogicam *R*
 20 tractabimus *r* tractauimus *RB*   21 declarabimus *r* declarauimus *RB*   22 Cicero]
in Catil. II 3, 5   luxuria *R* luxuriae *B* luxurie *v*   31 si om. *R*, add. *r*   38 uel
 in structuris *R*: in *om.* *Br*   tractabimus *r* tractauimus *RB*

p. 245. 46 R.

p. 337. 38 V.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius 'et viscera nudant' nominativo casu numeri singularis hoc viscum an hoc viscus facere debeat. sed quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis um litteris definiuntur, haec numquam nominativo casu numeri pluralis a nominativo casu numeri singularis per syllabas crescent; et ideo haec viscera hoc viscum, non hoc viscum facere demonstratur.

Quaeritur, qua de causa horum dentium et non horum dentum facere debeat. hac de causa, quoniam quaecumque nomina nominativo casu numeri singularis ens litteris definiuntur et monosyllaba esse reperiuntur, haec genetivo casu numeri pluralis ium litteris concluduntur. ¹⁰

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius 'lapidosaque corna Dant rami' nominativo casu numeri singularis hoc cornu an hoc cornum facere debeat. sed quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri pluralis a littera post consonantem concluduntur, haec numquam nominativo casu numeri singularis u littera terminantur; et ideo haec corna hoc cornum, non hoc cornu facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa huius pectinis et non huius pectenis dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis || masculini nominativo casu numeri singularis en litteris definiuntur et monosyllaba esse non reperiuntur, haec eadem e litteram, quam habent in eodem nominativo casu numeri singularis ante n ultimum, per ceteros casus in i litteram convertunt; et ideo hic pecten huius pectinis, non huins pectenis facere demonstratur.

Quaeritur, qua de causa inops per p, non per b litteram scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina in quolibet casu in ultima vel prope ultimam syllabam p litteram habent constitutam, haec in nominativo casu numeri singularis per p, non per b litteram scribuntur; et ideo inops, non inobs facere pronuntiatur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Sallustius 'vas aut vestimentum aliqui concupiverat' vas ad quam formam pertineat. utique ad eam, ²⁰ qua nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur, ut puta fas; et ideo vas et cetera talia secundum formam suam aptote sunt declinanda.

Quaeritur, qua de causa huius Achatis dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis e littera correpta terminantur et aptota esse non reperiuntur, haec genetivo casu numeri singularis is litteris definiuntur et ad exemplum e litterae correptae per ceteros casus declinantur. nunc cum dicat Vergilius 'uno comitatus Achate', utique iam huius Achatis facere pronuntiavit.

¹ Vergilius] *Aen.* I 211   ⁶ demonstratur *B* demonstrant *R*   ⁸ debeat *B* debeant *R*   ¹⁰ concluduntur *B* crescent *R*   ¹¹ Vergilius] *Aen.* III 649   ²⁰ haec eadem *R* haec eadem *B*   ²³ demonstrant *RB*   ²⁶ uel prope ultimam *R*, *om.* *B*

²⁹ Sallustius] *Catil.* 51   ³² formam suam *R* formas suas *B*   ³⁸ Vergilius] *Aen.* I 312

p. 246. 47 R.

p. 338—40 V.

Quaeritur, qua de causa plebs per b et non per p litteram scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina in quolibet casu in ultima vel prope ultimam syllabam b litteram habent constitutam, haec in nominativo casu numeri singularis per b, non per p litteram scribuntur; et 5 ideo plebs, non pleps facere pronuntiatur: facit enim plebs plebis.

Quaeritur, qua de causa labsus per b et non per p litteram scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque vocabula ab illis verbis venire reperiuntur, quae modo indicativo temporis praesentis ex prima persona in ultima vel prope ultimam syllabam b litteram habent constitutam, haec 10 per b, non per p litteram scribuntur. nunè cum labsus a labore venire intellegatur, et ideo per b, non per p litteram scribi pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa Sallustius hic pro consule pronuntiarit, cum nomina generis masculini prohibeantur nominativo casu numeri singularis e littera terminari. quare hoc monemus, quod haec in sonis 15 petenter tractare debeamus. |

Quaeritur, qua de causa mortuus nominativo et accusativo casu numeri singularis ante ultimam consonantem per duo u scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina genetivo casu numeri singularis ui litteris discretis definiuntur, haec nominativo et accusativo casu numeri singularis 20 per duas u litteras ante ultimam consonantem scribuntur. nunc cum et hoc nomen huius mortui facere intellegatur, et ideo hic mortuus et hunc mortuum facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa hic sobrius et non hic sober dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini ablative casu 25 numeri singularis io litteris discretis definiuntur, haec numquam nominativo casu numeri singularis er litteris concluduntur. nunc cum et hoc nomen ab hoc sobrio facere reperiatur, et ideo hic sobrius, non hic sober facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa coquus per q et non per c litteram scribatur. 30 hac de causa, quoniam quaecumque nomina in quolibet casu in ultima vel ante ultimam syllabam q litteram habent constitutam, haec per omnes casus eandem q litteram in ultima vel ante ultimam syllabam necesse est ut custodian. nunc cum dicat Terentius in Eunicho 'coqui fatores' et cetera, utique iam coquum per q, non per c litteram scribi demonstrat. ||

Quaeritur, qua de causa miles per s et non per x litteram scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis communis genetivo casu numeri singularis tis syllaba terminantur, haec numquam nominativo casu numeri singularis x littera definiuntur. nunc cum et hoc nomen

3 uel prope ultimam R uel proultimam B 9 uel prope ultimam R uel proultimam B 12 pronuntiarit r pronuntiauit R pronuntiaris B 15 tractare debemus R tractare debebimus r tractauimus B 21 et ideo B ideo R 29 coquus RB coquus r 33 in Eunicho] II 2, 26 34 coquus R coquum Br

p. 247. 48 R.

p. 346. 41 V.

huius militis facere reperiatur, et ideo hic miles per s, non per x litteram pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa Hannibal's a littera, quam habet ante ultimam syllabam, producto accentu pronuntietur. hac de causa, quoniam quae-cumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis al litteris definiuntur, haec eandem a litteram, quam habent ante l ultimum constitutam, secundum rationem sonorum necesse est ut per omnes casus producant.

Quaeritur, qua de causa vocativo casu numeri singularis o dee per duas e litteras scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis eus litteris definiuntur, haec excepto genitivo casu numeri pluralis per f ceteros casus pari numero syllabarum oportet scribi.

Quaeritur, qua de causa huius Gai per unam i litteram scribatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu numeri singularis ius syllaba definiuntur, haec genitivo casu numeri singularis per unam i litteram scribuntur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius 'terga dabant' qua de causa hoc tergum et non hoc tergus facere reperiatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis neutri a nominativo casu numeri singularis in accusativo casu numeri pluralis per syllabam non crescent, haec num-quam nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur; et ideo terga hoc tergum et non hoc tergus facere pronuntiatur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius 'tergora diripiunt costis' qua de causa hoc tergus et non hoc tergum facere pronuntietur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis neutri || a nominativo casu numeri singularis in accusativo casu numeri pluralis per syllabas crescent, haec numquam nominativo casu numeri singularis um litteris definiuntur; et ideo tergora hoc tergus, non hoc tergum facere pronuntiatur. 30

Quaeritur, qua de causa Varro masculum et feminam avos pronun-tiarit. hac de causa, quoniam quaecumque generis feminini nomina gene-ribus masculinis reperiuntur esse coniuncta, haec sub sono generis masculini necesse est ut procedant. qua disciplina et Vergilius Priamum et Hecubam masculino genere appellat, dicens de Andromacha 35

ferre incomitata solebat

ad soceros:

item idem Maro Helenum et Andromacham

3 a litteram corr. a littera B littera r litteram R 6 haec eandem r haec eadem RB 19 Vergilius] Aen. XII 738 25 Vergilius] Aen. I 211 26 pro-nuntietur r pronuntiatur Rv 31 avos B ambos R pronuntiarit r pronuntiauit Rv

32 generibus masculinis R generib. (corr. generis) masculini B nominibus gene-bris masculini v 35 haecubam RB 36 ferre] Verg. Aen. II 456

p. 248. 49 R.

p. 341. 42 V.

hos ego digrediens lacrimis ad fabar obortis:
item idem Vergilius

quattuor ab stabulis praestanti corpore tauros
avertit, totidem forma superante iuvencas;
atque hos, nequa forent pedibus vestigia rectis,
cauda in speluncam tractos saxo occultabat opaco.
nunc quoniam longum est et alia exempla proferre, et ideo, ut diximus,
hoc observari monemus, ut, sic ut supra docuimus, quod quaecumque
nomina generis feminini cum nominibus generis masculini coniuncta esse
reperiuntur, haec sub sono masculini generis resonare pronuntientur.

Quaeritur, quare monitor monitrix et genitor genetrix, item victor
victrix et nutritor nutrix, hoc est qua de causa monitor et monitrix per i
litteram scribuntur, et qua de causa genitor per i et genetrix per e litteram
scribitur; item qua de causa victor et victrix pari numero syllabarum
scribuntur et nutritor a nutrice per syllabam maior esse reperiatur. quare
hoc monemus, quod hoc in sonis competenter tractare debeamus. ||

Quaeritur, quare Vergilius de Iunone 'auctor ego audendi' et
non auxtrix pronuntiarit. hac de causa, quoniam quaecumque nomina a
verbis anomalis venire intelleguntur, haec aut deficiunt, aut certe anomale
pronuntiantur. nunc cum et hoc nomen a verbo anomalo oriri reperiatur,
id est ab audeo (facit enim specie perfecta ausus sum), et ideo hoc no
men feminini generis anomalum facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa Vergilius calces feminino genere pronuntiari.
hac de causa, quoniam quaecumque nomina Romana dumtaxat
inanimalia nominativo casu numeri singularis x littera terminantur et
monosyllaba esse reperiuntur, haec feminini generis esse pronuntiantur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius

cumulantque oneratis lancibus aras

nominativo casu numeri singularis lances an lancies dicatur. utique lances
et non lancies facere pronuntiatur, scilicet quoniam quaecumque nomina
ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur, haec in
dativo vel ablativo casu numeri pluralis per syllabam crescent. nunc cum
et hoc nomen ab e correpto venire reperiatur, et ideo nominativo casu
numeri singularis lances, non lancies facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa Bomilcaris correpto et non producte pronuntiatur.
hac de causa, quoniam quaecumque nomina nominativo casu numeri
singularis ar litteris definitur, haec eandem a litteram, quam habent ante
r ultimum, per omnes casus corripiunt, ut puta Caesar Caesaris: sic utique
et Bomilcar Bomilcaris correpto, non producto accentu debeat pronuntiari.

1 hos] *Verg. Aen.* III 492   3 quattuor] *Verg. Aen.* VIII 207   15 repperiatur *RB*
repperitur *r*   17 Vergilius] *Aen.* XII 159   23 Vergilius] *Aen.* XI 714 quadrupedemque citum ferrata calce fatigat   27 Vergilius] *Aen.* VIII 284   32 vel ablativo *om.* *Rv*   35 Bomilcaris *v* uomilcaris *RB*   39 Bomilcar Bomilcaris *v* uomilcar
uomialcaris *RB*

p. 249. 50 R.

p. 342—44 V.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius ‘velleribus niveis’ nominativo casu numeri singularis vellus an vellum dicatur. sed quaecumque nomina generis neutri dativo vel ablativo casu numeri pluralis bus syllaba terminantur, haec numquam nominativo casu numeri singularis | um litteris definiuntur; et ideo hoc vellus, non hoc vellum facere pronuntiatnr.⁵ item et alia probatio, qua de causa hoc vellus et non hoc vellum facere pronuntiat: quoniam quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis um litteris definiuntur haec numquam in nominativo casu numeri pluralis ab eodem nominativo casu numeri singularis per syllabam crescent. nunc cum dicat Vergilius ‘vellera siccet’, et ideo¹⁰ non hoc vellum, sed hoc vellus facere pronuntiatur.

Quaeritur, horum Samuelium an horum Samuelum dicatur. sed hoc monemus, quod quaecumque nomina generis masculini nominativo casu numeri singularis el litteris definiuntur, haec numerum plurem facere prohibentur.¹⁵

Quaeritur, ab eo quod dixit Sallustius ‘annua imperia’ qua de causa nominativus accusativus et vocativus casus numeri singularis ante ultimam consonantem per duas u litteras scribantur. bac de causa, quoniam quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri pluralis ua litteris discretis definiuntur haec, si aptota esse non reperiuntur,²⁰ nominativo accusativo et vocativo casu numeri singularis per duas u litteras ante ultimam consonantem scribuntur, ut puta ‘fatua mancipia’ ‘hoc fatuum mancipium’. sic utique et ‘annua imperia’ ‘annum imperium’ facere pronuntiatur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius ‘tapetibus altis’ nominativo²⁵ casu numeri singularis hoc tapetum an hoc tapetus an hoc tapete facere pronuntietur. sed quaecumque nomina ablativo casu numeri pluralis bus syllaba terminantur, haec numquam nominativo casu numeri singularis um litteris definiuntur. quare ab his tapetibus hoc tapetum facere prohibetur. item quaecumque nomina dativo vel ablativo casu numeri pluralis bus syllaba terminantur et a nominativo casu numeri singularis in isdem supra dictis casibus una syllaba crescere reperiuntur, haec numquam in eodem nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur, et ideo non hoc tapetus, sed hoc tapete facere pronuntiatur; scilicet quoniam quaecumque nomina generis neutri dativo vel ablativo casu numeri pluralis a nominativo³⁵ casu numeri singularis una syllaba crescent, haec in eodem nominativo casu numeri singularis e littera terminantur et ad exemplum monilis per omnes casus declinantur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Lucilius

1 Vergilius] *Aen.* III 459   10 Vergilius] *bucol.* 3, 95   siceat r siccant R
seccat B   16 Sallustius] *Catil.* 6   17 post ultimam Rr   22 post ultimam Rr
25 Vergilius] *Aen.* VIII 325   39 lucilius R uergilius B: item apud linnum erant
ablative ab his tapetibus et equorum inaurata tapeta *codex Lanantinus*

erant et equorum inaurata tapeta

qua de causa hoc | tapetum facere pronuntietur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis neutri a nominativo casu numeri singularis in accusativo casu numeri pluralis per syllabam non crescunt, haec nominativo 5 casu numeri singularis um litteris definiuntur.

Quaeritur, ab eo quod dixit Vergilius ‘pulchrosque tapetas’ qua de causa nominativo casu numeri singularis hic tapeta facere pronuntietur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina accusativo casu numeri pluralis as litteris definiuntur, haec nominativo casu numeri singularis a littera 10 terminantur et ad exemplum Catilinae per omnes casus declinantur.

Quaeritur, qua de causa hic figulus et non hic figel dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina ablative casu numeri singularis o littera terminantur, haec numquam nominativo casu numeri singularis el litteris definiuntur. nunc can et hoc nomen ab hoc figulo facere 15 periatur, et ideo hic figulus, non hic figel facere pronuntiatur.

Declinatio feminis: generis neutri numeri singularis hoc femus huius feminis huic femini hoc femus o femus ab hoc femine, numeri pluralis haec femina horum feminum his feminibus haec femina o femina ab his feminibus. declinatio femoris: generis neutri numeri singularis hoc femur 20 huius femoris huic femori hoc femur o femur ab hoc femore, numeri pluralis haec femora horum femorum his femoribus haec femora o femora ab his femoribus.

Quaeritur, quare hic scorpius et non hic scorpio dicatur. sed cum dicat * ‘venenum scorpii frigidum attigerat’, utique iam hic 25 scorpius, non hic scorpio facere demonstravit; scilicet quoniam quaecumque nomina generis masculini genetivo casu numeri singularis i littera terminantur, haec numquam nominativo casu numeri singularis o littera definiuntur.

Quaeritur, qua de causa Vergilius tenuia pronuntiarit. hac de causa, 30 quoniam quaecumque nomina generis neutri nominativo casu numeri singularis e littera terminantur, haec ex eodem nominativo casu numeri singularis eandem e litteram in ia litteras convertunt et nominativum casum numeri pluralis ostendunt; et ideo hoc tenue haec tenuia facere pronuntiatur.

35 De nomine, quantum ratio poscebat, tractavimus. |

1 et om. B, add. R equorum r acorum R 6 Vergilius] Aen. VIII 358
 14 el littera R e litteris B 24 post dicat nomen scriptoris excidisse videtur
 29 tenuia pronuntiarit r tenuia uia pronuntiavit R tenuia uit uitiae pronuntianit B tenuia
 fila pronuntianit codex Parisinus 7519. tenuia in Vergili carminibus legitur georg. I 397.
 II 121. III 38. Parisini codicis scriptaram ad Lucretii versum III 383 nec nebulam
 noctu neque aranei tenvia fila referendam esse putabat editor Vindobonensis.

DE PRONOMINE.

Pronomen est pars orationis, quae posita pro nomine minus quidem plene, idem tamen significat, ut puta ego ipse quis et cetera talia; et ideo minus plene, quoniam restat ut definiatur, ut puta ego Cato, ipse Cicero, quis Terentius. sic uti diximus et cetera pronomina habent significaciones suas. pronomini accidentum genus figura numerus casus persona qualitas accentus.

De genere. genera in pronominibus sic uti in nominibus consideranda sunt, ut puta masculinum hic, femininum haec, neutrum hoc, commune qualis, omne ego. sane quem ad modum per casus misceantur genera, in nomine iam satis tractavimus.

De figura. figura pronominibus accedit sic uti et ceteris partibus orationis, simplex et composita. simplex figura pronominum est, ut puta quis; composita figura pronominum est, ut quisquis. sed composita figura quibus vel quot modis fiat, in nomine iam satis tractavimus. 15

De numero. numerus pronominibus accedit sic uti et nominibus, singularis pluralis et communis: singularis hic, pluralis hi, communis quidam. sic et per alia pronominum genera in declinatione necesse est hi numeri suum officium compleant.

De casu. casus pronominibus accidentum ad declinandum sic uti et nominibus. 20

De persona. personae pronominum sunt tres, prima ego, secunda tu, tertia ille. hae finitis pronominibus accidentum tantum; item, ut vult Plinius Secundus, et possessivis.

De qualitate. qualitas pronominum in quattuor formas dividitur: finita, minus quam finita, infinita, possessiva. 25

De finita. finita pronomina sunt, quae notant certum numerum, certam personam. haec tria sunt tantum, ego tu ille. nunc eorum singularum generum declinationem subicimus. ego pronomen finitum generis omnis figurae simplicis numeri singularis personae primae casus nominativi, 30 quod declinabitur sic: numeri singularis ego mei mihi me [ego] a me, numeri pluralis nos nostrum nobis nos [nos] a nobis. tu pronomen finitum generis omnis figurae simplicis numeri singularis personae secundae casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: numeri singularis tu tis vel tui tibi te tu a te, numeri pluralis vos vestrum et vostrum vobis vos vos 35 a vobis. ille pronomen finitum generis masculini figurae simplicis numeri singularis personae tertiae casus nominativi, quod declinabitur sic: || numeri

1 DE PRONOMINE *r* INCIPIT DE PRONOMINE *B*, om. *R*   4 ut definiatur puta *R* ut definit ut puta *rv*   5 sicuti *R* sicut *B* et cetera *B* ut cetera *R*   22 pronominum *r* pronominibus *RB*   25 De qualitate] *Serv. in Don.* p. 1847 *Pompeii*. p. 235, 236: cf. *Serv. p. 1848 Pompei*. p. 260 *Cledon.* p. 1906   26 finita minus quam finita infinita possessiva *RB* finitam minus quam finitam infinitam possessiuam *r*   31 ego et item in plurali numero nos vocativo casu om. *B*, add. *R*

p. 253. 54 R.

p. 347. 48 V.

singularis ille illius illi illum ille ab illo, numeri pluralis illi illorum illis
illos illi ab illis; generis feminini numeri singularis illa et istaec illius illi
illam illa ab illa, numeri pluralis illae illarum illis illas illae ab illis; ge-
neris neutri numeri singularis illud illius illi illud illud ab illo, numeri
5 pluralis illa illorum illis illa illa ab illis.

De minus quam finita. minus quam finita forma sex haec pronomina
continet tantum, ipse iste is idem sibi hic. nunc eorum singulorum genera
cum declinatione subicimus. ipse pronomen minus quam finitum generis
masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi et voca-
tivi, quod declinabitur sic: numeri singularis ipse vel ipsus ipsius ipsi
10 ipsum ipse ab ipso, numeri pluralis ipsi ipsorum ipsos ipsi ab ipsis;
generis feminini numeri singularis ipsa ipsius ipsi ipsam ipsa ab ipsa,
numeri pluralis ipsae ipsarum ipsas ipsae ab ipsis; generis neutri
numeri singularis ipsum ipsius ipsi ipsum ipsum ab ipso, numeri pluralis
15 ipsa ipsorum ipsis ipsa ab ipsis. iste pronomen minus quam finitum
generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, quod
declinabitur sic: | numeri singularis iste istius isti istum iste ab isto, numeri
pluralis isti istorum istis istos isti ab istis; generis feminini numeri singu-
laris ista et istaec istius isti istam ista ab ista, numeri pluralis istae ista-
20 rum istis istas istae ab istis; generis neutri numeri singularis istud istius
isti || istud istud ab isto, numeri pluralis ista et istaec, istorum, istis, ista
et istaec, ista et istaec, ab istis. is pronomen minus quam finitum generis
masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, quod decli-
nabitur sic: numeri singularis is eius ei eum is ab eo, numeri pluralis ii
25 et ei, eorum, iis et eis, eos, ii et ei, ab iis et ab eis; generis feminini
numeri singularis ea eius ei eam ea ab ea, numeri pluralis eae, earum,
iis et eis, eas, eae, ab iis et ab eis; generis neutri numeri singularis id
eius ei id ab ee, numeri pluralis ea, eorum, iis et eis, ea, ea, ab iis et
ab eis. idem pronomen minus quam finitum generis masculini figurae
30 compositae numeri singularis casus nominativi et vocativi, quod declinabitur
sic: numeri singularis idem eiusdem eidem eundem idem ab eodem, nu-
meri pluralis iidem, eorundem, iisdem et eisdem, eosdem, iidem, ab iisdem
et ab eisdem; generis feminini numeri singularis eadem eiusdem eidem
eandem eadem ab eadem, numeri pluralis eadem, earundem, iisdem et
35 eisdem, easdem, eadem, ab iisdem et ab eisdem; generis neutri numeri
singularis idem eiusdem eidem idem ab eodem, numeri pluralis
eadem, eorundem, iisdem et eisdem, eadem, eadem, ab iisdem et ab eis-
dem. sibi pronomen defectivum minus quam finitum generis omnis figurae
compositae numeri tantum singularis casus dativi, quod declinabitur per
40 hos tres casus tantum, id est dativum accusativum et ablativum || numeri

10 nec ipsus *om.* *B*, add. *R*   19 et istaec *Br* et isthaec *R*   21 et istaec *Br*
et isthaec *R*   22 et istaec *Br* et isthaec *R*

p. 254—56 R.

p. 349, 50 V.

singularis, sibi se a se. hic pronomen minus quam finitum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis hic huius huic hunc o ab hoc, numeri pluralis hi horum his hos o ab his; generis feminini numeri singularis haec huius huic hanc o ab hac, numeri pluralis hae | harum his has o ab his; generis neutri numeri singularis hoc huius huic hoc o ab hoc, numeri pluralis haec horum his haec o ab his. sane hoc monemus, quod Plinius Secundus hic tunc voluit dici pronomen, quando solum reperitur declinari, ut puta hic huius et cetera sequentia; at vero si cum alia parte orationis inveniatur declinari, articulum appellari, ut puta hic Cato huius Catonis 10 et cetera sequentia. sed haec discretio a Plinio Secundo cunctis artis latoribus supervacue visa est constitui, siquidem omnis oratio octo partibus tantum instituta sit pronuntiari.

De infinita. infinita forma decem novem haec pronomina continet tantum, qui vel quis quidam quicumque quisquam quisquis quisnam quispiam aliquis nequis si quis qualis qualiscumque talis quantus quantuscumque tantus quotus quotuscumque totus. nunc eorum singulorum genera cum declinatione subicimus, qui vel quis pronomen infinitum generis masculini figurae simplicis numeri qui communis, quis singularis, casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis qui vel quis, cuius, 20 cui, quem, qui vel quis, a quo et a qui; numeri pluralis qui, quorum, quibus et quis, quos, qui, a quibus et a quis; generis feminini numeri singularis quae cuius cui quam quae a qua; numeri pluralis quae, quarum, quibus et quis, quas, quae, a quibus et a quis; || generis neutri numeri singularis quod cuius cui quod quod a quo vel a qui; numeri pluralis 25 quae, quorum, quibus et quis, quae, quae, a quibus et a quis. quidam pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri communis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis quidam cuiusdam eidam quandam quidam a quodam, numeri pluralis quidam quorundam quibusdam quosdam quidam a quibusdam; generis feminini numeri 30 singularis quaedam cuiusdam eidam quandam quaedam a quadam, numeri pluralis quaedam quarundam quibusdam quasdam quaedam a quibusdam; generis neutri numeri singularis quoddam cuiusdam eidam quoddam quodam a quodam, numeri pluralis quaedam quorundam quibusdam quaedam 35 quaedam a quibusdam. quicumque pronomen infinitum generis masculini figurae | compositae numeri communis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis quicumque cuiuscumque cuiuscumque quicumque quicumque a quocumque, numeri pluralis quicumque quoruncumque quibuscumque quoscumque quicumque a quibuscumque; generis feminini numeri singularis quaecumque cuiuscumque cuiuscumque quamcumque quae- 40

7 plinius R plenius B 10 huius Catonis rv huius ciceronis R 11 plinio R plenio B 36 communis rv singularis R

p. 256. 57 R.

p. 350—52 V.

cumque a quacumque, numeri pluralis quaecumque quarumcumque quibuscumque quascumque quaecumque a quibuscumque; generis neutri numeri singularis quodcumque cuiuscumque cuicunque quodcumque quodcumque a quoecumque, numeri pluralis quaecumque quorūcumque quibuscumque 5 quacumque quaecumque a quibuscumque. quisquam pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis quisquam cuiusquam cuiquam quemquam quisquam a quoquam, numeri || pluralis quiquam quorumquam quibusquam quosquam quiquam a quibusquam; generis feminini numeri 10 singularis quaequam cuiusquam cuiquam quamquam quaequam a quaquam, numeri pluralis quaequam quarumquam quibusquam quasquam quaequam a quibusquam; generis neutri numeri singularis quodquam cuiusquam cuiquam quodquam quodquam a quoquam, numeri pluralis quaequam quorumquam quibusquam quaequam quaequam a quibusquam. quisquis pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis quisquis cuiuscuius cuiquem quemquem quisquis a quoquo, numeri pluralis qui qui quorumquorum quibusquibus quosques qui qui a quibusquibus; generis feminini numeri singularis quaequae cuiuscuius cuiquem quamquam quaequae a quaqua, numeri 20 pluralis quaequae quarumquarum quibusquibus quasquas quaequae a quibusquibus; generis neutri numeri singularis quodquod cuiuscuius cuiquem quodquod quodquod a quoquo, numeri pluralis quaequae quorumquorum quibusquibus quaequae quaequae a quibusquibus. quisnam pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis quisnam cuiusnam cuiquam quemnam quisnam a quonam, numeri pluralis quinam quorumnam quibusnam quosnam quinam a quibusnam; generis feminini numeri singularis quanam cuiusnam cuinam quamnam quanam a quanam, numeri 25 pluralis quanam quarumnam quibusnam quasnam quanam a quibusnam; generis neutri numeri singularis quodnam cuiusnam cuinam quodnam quodnam a quonam, numeri pluralis quanam quorumnam quibusnam quanam quanam a quibusnam. quispiam pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum cuiusnam. 30 aliquis pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis aliquis alicuius alicui aliquem aliquis ab aliquo, numeri pluralis aliqui aliquorum aliquibus aliquos aliqui ab aliquibus; generis feminini numeri singularis aliqua alicuius alicui aliquam aliqua ab aliqua, numeri pluralis aliquae 35 aliquarum aliquibus aliquas aliquae ab aliquibus; generis neutri numeri singularis aliquod alicuius alicui aliquod aliquod ab aliquo, numeri pluralis aliquod alicuius aliquius R 41 alicuius B aliquius R

p. 257. 58 R.

p. 352. 53 V.

aliqua aliquorum aliquibus aliqua aliqua ab aliquibus. ne quis pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum alicuius. si quis pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum alicuius. qualis pronomen infinitum generis communis figurae simplicis numeri singularis casus nominativi genetivi vocativi et accusativi pluralis, quod declinabitur sic: numeri singularis qualis qualis quali quem qualis a quale et a qualis, numeri pluralis quales qualium qualibus quales et qualis quales a qualibus; generis neutri numeri singularis quale qualis quali quale quale a quale et a qualis, numeri pluralis qualia qualium qualibus qualia a qualibus. qualiscumque pronomen infinitum generis communis figurae compositae numeri singularis casus nominativi genetivi vocativi et accusativi pluralis, quod declinabitur sic: numeri singularis qualiscumque qualiscumque qualicumque qualecumque 15 qualiscumque a qualecumque et a qualicumque, numeri pluralis qualescumque qualiumcumque || qualibuscumque qualescumque et qualiscumque qualescumque a qualibuscumque; generis neutri numeri singularis qualecumque qualiscumque qualicumque qualecumque qualecumque a qualecumque et qualicumque, numeri pluralis qualiacumque qualiumcumque qualibuscumque qualiacumque a qualibuscumque. talis pronomen infinitum generis communis figurae simplicis numeri singularis casus nominativi genetivi et vocativi et accusativi pluralis, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum qualis. quantus pronomen infinitum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, quod 25 declinabitur sic: numeri singularis quantus quanti quanto quantum quante a quanto, numeri pluralis quanti quantorum quantos quanti a quantis; generis feminini numeri singularis quanta quantae quantae quantam quanta a quanta, numeri pluralis quantae quantarum quantis quantas quantae a quantis; generis neutri numeri singularis quantum quanti quanto 30 quantum quantum a quanto, numeri pluralis quanta quantorum quantis quanta quanta a quantis. quantuscumque pronomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis quantuscumque quanticumque quantocumque quantumcumque quantecumque a quantocumque, numeri pluralis 35 quanticumque quantorumcumque quantiscumque quantoscumque quanticumque a quantiscumque; generis feminini numeri singularis quantacumque quantaecumque quantamcumque quantacumque a quantacumque, numeri pluralis quantaecumque quantarumcumque quantiscumque

5 et declinatur *rv* declinatur *R*   7 simplicis *B* compositae *R*   16 a qualicumque et qualiscumque *R* a qualicumque *B*   19 qualiscumque *in accusativo casu R*
a qualecumque et qualicumque *B* a qualicumque et qualiscumque *R*   23 et
vocativi *om. R, add. B*

p. 258. 59 R.

p. 353—55 V.

quantascumque quantaecumque a quantiscumque; generis neutri numeri singularis quantumenimque quanticumque quantocumque quantumcumque quantumcumque || a quantocumque, numeri pluralis quantacumque quanto-rumeumque quantiscumque quantacumque quantacumque a quantiscumque. tantus pronomen infinitum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum quanti. quotus pronomen infinitum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum quanti. | quotuscumque pro-nomen infinitum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum quanticumque. totus pronomen infinitum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis totus toti totum tote a toto, numeri pluralis toti totorum totis totos toti a totis; generis feminini numeri singularis tota totius toti totam tota a tota, numeri pluralis totae totarum totis totas totae a totis; generis neutri numeri singularis totum totius toti totum totum a toto, numeri pluralis tota totorum totis tota tota a totis.

De possessiva. possessiva forma quinque haec pronomina continet tantum, meus tuus suus noster vester. nunc eorum singulorum genera cum declinatione sabisimus. meus pronomen possessivum generis masculini figurae simplicis casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: numeri singularis meus mei meo meum meus a meo, numeri pluralis mei meorum meis meos mei a meis; generis feminini numeri singularis mea meae meac || meam mea a mea, numeri pluralis meae mearum meis meas meae a meis; generis neutri numeri singularis meum mei meo meum meum a meo, numeri pluralis mea meorum meis mea mea a meis. tuus pronomen possessivum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, quod declinabitur sic: numeri singularis tuus tui tuo tuum tuus a tuo, numeri pluralis tui tuorum tuis tuis tui a tuis; generis feminini numeri singularis tua tuae tuae tuam tua a tua, numeri pluralis tuae tua-rum tuis tuas tuae a tuis; generis neutri numeri singularis tuum tui tuo tuum tuum a tuo, numeri pluralis tua tuorum tuis tua tua a tuis. suus pronomen possessivum generis masculini figurae simplicis numeri singularis casus nominativi, et declinabitur per singula genera salva specie sua ad exemplum tui. noster pronomen possessivum generis masculini figurae compositae numeri singularis casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: numeri singularis noster nostri nostro nostrum noster a nostro, numeri pluralis nostri nostrorum nostris | nostros nostri a nostris; generis

7 quotus — 9 quanti om. Br, add. R finitum R 8 declinatur R 11 de-clinabitur v declinatur R 12 quantumcumque R quantuscumque rv 14 tote in vocativo v totus R, om. B 28 figurae simplicis B formae simplicis R figurae compositae r 34 figurae rv formae R 36 ad exemplum tui rv ad exemplum tuus R 39 nostrorum rv nostrum R

p. 260. 61 R.

p. 355—57 V.

feminini numeri singularis nostra nostrae nostram nostra a nostra,
 numeri pluralis nostrae nostrarum nostris nostras nostrae a nostris; generis
 neutri numeri singularis nostrum nostri nostro nostrum nostrum a nostro,
 numeri pluralis nostra nostrorum nostris nostra nostra a nostris. vester
 pronomen possessivum generis masculini figurae compositae numeri singu-
 laris casus nominativi, et declinabitur per singula genera, omissis vocativis,
 salva specie sua ad exemplum nostri.

Sane hoc monemus, quod, si que coniunctio sola pronominalibus iungitur, sonus, non numerus pronominalium augeri prouentiatur; et ideo, ut supra docuimus, sunt omnia pronomina numero triginta tria tantum. || 10

Nunc etiam hoc monemus, quod Plinius Secundus pronomina posses-
 siva et per quandam mixturam sic putavit esse declinanda, id est intrin-
 secus et extrinsecus. sed hoc supervacue cunctis artis latoribus visum
 est disputari, quandoquidem eadem mixtura non habeat rationem, ad quam
 causam proficiat. nunc et eiusdem mixturae declinationem subicimus. 15
 generis masculini personae primae numeri singularis meus mei meum
 meus a meo, numeri pluralis nostri nostrorum nostris nostros nostri a no-
 stris; generis feminini personae primae numeri singularis mea meae meae
 meam mea a mea, numeri pluralis nostra nostrarum nostras no-
 strae a nostris; generis neutri personae primae numeri singularis meum 20
 mei meo meum menum a meo, numeri pluralis nostra nostrorum nostris
 nostra nostra a nostris: generis masculini personae secundae numeri sin-
 gularis tuus tui tuo tuum tuus a tuo, numeri pluralis vestri vestrorum
 vestris vestros vestri a vestris; generis feminini personae secundae numeri
 singularis tua tuae tuam tua a tua, numeri pluralis vestrae vestrarum 25
 vestris vestras vestrae a vestris: generis neutri personae secundae numeri
 singularis tuum tui tuo tuum tuum a tuo, numeri pluralis vestra vestrorum
 vestris vestra vestra a vestris; generis masculini personae tertiae numeri
 singularis suus sui suo suum suus a suo, numeri pluralis sui suorum suis
 suos sui a suis; generis feminini personae tertiae numeri singularis sua 30
 suae suae suam sua a sua, numeri pluralis suae suarum suis suas suae
 a suis; generis neutri personae tertiae numeri singularis suum sui suo suum
 suum a suo, numeri pluralis sua suorum suis sua sua a suis. generis
 masculini personae primae intrinsecus singulare et extrinsecus plurale mei
 meorum meis meos mei a meis, generis feminini personae primae intrin- 35
 secus singulare et extrinsecus plurale meae mearum meis meas meae
 a meis, generis neutri personae primae intrinsecus singulare et extrinsecus
 plurale mea meorum meis mea mea a meis; generis masculini personae
 secundae intrinsecus singulare et extrinsecus plurale tui tuorum tuos
 tui a tuis, generis feminini personae secundae intrinsecus singulare et ex- 40

6 declinatur *RB*   8 pronominalibus *R* his pronominalibus *B*   12 instrinsecus et
 extrinsecus *R* intrinsecus et extrensecus extresecus et intrensecus *B*   23 tuum tuus
 a tuo rr tuum tuum a tuo *R*

p. 261. 62 R.

p. 357. 58 V.

trinsecus plurale tuae tuarum tuis tuas tuae a tuis, generis neutri personae secundae intrinsecus singulare et extrinsecus plurale tua tuorum tuis tua tua a tuis; generis masculini personae tertiae intrinsecus singulare et extrinsecus plurale sui suorum suis suos sui a suis, generis feminini personae tertiae intrinsecus singulare et extrinsecus plurale suae suarum suis suas suae a suis, generis neutri personae tertiae intrinsecus singulare et extrinsecus plurale sua suorum suis sua sua a suis: generis masculini personae primae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare noster nostri nostro nostrum noster a nostro, generis feminini personae primae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare nostra nostrarae nostram nostra a nostra, generis neutri personae primae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare nostrum nostri nostro nostrum nostrum a nostro; generis masculini personae secundae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare vester vestri vestrum vester a vestro, generis feminini personae secundae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare vestra vestrae vestrae vestram vestra a vestra, generis neutri personae secundae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare vestrum vestri vestrum vestrum a vestro; generis masculini personae tertiae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare suos sui suo suum suus a suo, generis feminini personae tertiae intrinsecus plurale et extrinsecus singulare suum sui suo suum suum a suo.

De accentu. de accentu pronominiū, sic uti et nominū, in accentibus competenter tractabimus.

25 De pronomine, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE PARTICIPIO.

Participium est pars orationis. participium autem dictum, quod partem capiat nominis et partem verbi. recipit enim a nomine genus et casum, a verbo qualitatem et tempus, ab utroque numerum figuram et accentum. ergo, ut diximus, participio accidentū haec, genus qualitas numerus casus tempus figura accentus.

De genere. genera participiis accidentū sic uti nominib⁹ et pronomini⁹, id est masculinū femininū neutrū commune omne. sane quem ad modum per casus misceantur genera, in nomine iam satis tractavimus.

35 De casu. casus participiis accidentū ad declinandū sic uti nominib⁹ et pronomini⁹, ut puta nominativus hic scribens. sic et ceteri casus participiorum, sic uti nominū et pronomīnum, officium suae declinationis necesse est ut exerceant.

De qualitate. qualitas participiorum est qua intelleguntur participia 40 ex quibus verbis oriuntur. oriuntur autem particia ex omnibus octo

p. 262—64 R.

p. 358—60 V.

qualitatibus verborum; scilicet quoniam octo sunt qualitates vel genera verborum, id est neutrale activum passivum deponens commune inchoativum frequentativum et defectivum. ||

De tempore. tempora participiis accidentunt tria, praesens praeteritum et futurum.

De praesenti tempore. praesentis temporis participia | nominativo casu numeri singularis his duabus formis definitiunt tantum, id est ans et ens, et sunt generis omnis. haec fiunt a septem generibus verborum, id est a neutrali sedeo sedens, ab activo scribo scribens, a deponenti luctor luctans, a communi oscular osculans, ab inchoativo aresco arescens, a frequentativo clamito clamitans, a defectivo fero ferens. sic et alia praesentis temporis participia nominativo casu numeri singularis a supra dictis verbis in supra dictas formas necesse est ut exeant. sane hoc monemus, quod praesentis temporis participia, quae nominativo casu numeri singularis ans litteris definitiuntur, haec a prima coniugatione verbi tantum modo venire reperiantur; at vero quae ens litteris concluduntur, haec a secunda vel ambabus tertiiis coniugationibus nec non et a defectivis verbis venire intelleguntur.

De praeterito tempore. praeteriti temporis participia generis masculini nominativo casu numeri singularis his duabus formis definitiunt tantum, tus et sus. haec fiunt a quattuor generibus verborum, id est a passivo scribor scriptus, rideor risus; a communi oscular osculatus, patior passus; a deponenti luctor luctatus, ingredior ingressus; a defectivo feror latus. sic et alia praeteriti temporis generis masculini participia nominativo casu numeri singularis a supra dictis verbis in supra dictas formas necesse est ut exeant.

De futuro tempore. futuri temporis participia generis masculini nominativo casu numeri singularis his duabus formis definitiuntur, id est rus et dus. sed haec a neutrali activo deponenti communi et defectivo verbo in rus syllabam exeunt, ut puta a neutrali curro cursurus, ab activo scribo scripturus, a deponenti luctor luctaturus, a communi oscular osculatus; a passivo autem et item communi vel defectivo in dus syllabam exeunt, ut puta a passivo scribor scribendus, a communi oscular osculandus, a defectivo feror ferendus. sic et alia futuri temporis generis masculini participia nominativo casu numeri singularis a supra dictis verbis in supra dictas formas necesse est ut exeant.

De numero. numeri participiis accidentunt | sic uti nominibus et pronominibus, singularis scribens, pluralis scribentes, communis ruentis. sic et per alia participiorum genera hi numeri in declinatione necesse est ut suum officium compleant.

8 haec fiunt *r* haec finiunt *R* haec definitiunt *B* 10 areso (aresco *r*) arescens *R* cresco crescens *B* 21 fiunt *R* finiunt *B* 23 feror *R* fero *rv* 38 ruentis *B* ruentes *R*

p. 264. 65 R.

p. 360. 61 V.

De figura. figura participiis accidit sic uti et ceteris partibus orationis, simplex et composita. simplex figura participiorum est doctus; composita figura participiorum est indoctus. nunc composita figura quibus vel quot modis fiat, in nomine iam satis tractavimus.

5 De accentu. de accentu participiorum, sic uti et nominum vel pronominum, in accentibus competenter tractabimus.

Quae participia quibus participiis regantur. participia praeteriti temporis et futuri generis masculini nominativo casu numeri singularis s littera terminantur, feminini a littera definiuntur, neutri m littera concluduntur; 10 at vero participia praesentis temporis nominativo casu numeri singularis in s litteram exeunt tantum, scilicet quoniam omnis generis esse reperiuntur. nunc participia praeteriti temporis generis masculini, quae diximus nominativo casu numeri singularis littera scilicet terminari, ex eodem nominativo casu numeri singularis eandem s litteram, quam habent ultimam, 15 in rus syllabam convertunt et futuri temporis participiorum nominativum casum numeri singularis generis sui ostendunt, ut puta scriptus scripturus, caesus caesurus, latus laturus, osculatus osculaturus. item e contrario scilicet participia futuri temporis generis masculini, quae nominativo casu numeri singularis in rus syllabam exeunt, eandem rus syllabam in s litteram convertunt et participiorum praeteriti temporis nominativum casum numeri singularis generis sui ostendunt, ut puta risurus risus, criminatus criminatus, facturus factus. participia praeteriti temporis generis feminini ex nominativo casu numeri singularis a litteram, quam habent ultimam, in u convertant et ra syllabam accipiunt, unde participium futuri temporis 25 generis sui ostendunt, ut puta docta docta, dicta dicta, lata latura. item e contrario scilicet participia futuri temporis generis feminini ex nominativo casu numeri singularis ra syllabam, quam habent ultimam, omitunt et u litteram sequentem in a convertunt, unde participium praeteriti temporis generis sui ostendunt, ut puta calcatura calcata, risura risa, scri- 30 ptura scripta. participia praeteriti temporis generis neutri ex nominativo casu numeri singularis m litteram, quam habent ultimam, in rum syllabam commutant et futuri temporis participiorum nominativum casum numeri singularis generis sui ostendunt, ut puta scriptum scripturum, caesum caesurum, latum laturum. item e contrario scilicet participia futuri temporis 35 generis neutri, quae nominativo casu numeri singularis in rum syllabam exeunt, eandem rum syllabam in m litteram convertunt et participiorum praeteriti temporis nominativum casum numeri singularis generis sui ostendunt, ut puta risurum risum, criminatum criminatum, laturum latum.

Quaeritur, qua de causa morituras et non secundum formam suam 40 morturus faciat. hac de causa, quoniam futuri temporis participia, quae

6 tractauimus RB 39 Quaeritur — 141, 3 faciat *om. B* 40 morturus *v ex codice Parisino* 7519 mortuus R

p. 265. 66 R.

p. 361. 62 V.

nominativo casu numeri singularis rus syllaba terminantur, haec praeteriti temporis participiis syllaba debent esse potiora. nunc cum hoc participium mortuus faciat, et ideo moriturus necesse est ut faciat.

Participia praesentis temporis generis scilicet omnis ex nominativo casu numeri singularis s litteram, quam habent ultimam, in dus syllabam convertunt et futuri temporis participiorum nominativum casum numeri singularis generis masculini ostendunt, ut puta clamans clamandus, ferens ferendus, criminans criminandus. item e contrario scilicet participia futuri temporis generis masculini, quae nominativo casu numeri singularis in dus syllabam exeunt, eandem dus syllabam in s litteram convertunt et participiorum praesentis temporis nominativum casum numeri singularis generis scilicet omnis ostendunt, ut puta clamandus clamans, tutandus tutans, ferendus ferens. participia praesentis temporis generis scilicet omnis ex nominativo casu numeri singularis s litteram, quam habent ultimam, in da syllabam convertunt et futuri temporis participiorum nominativum casum numeri singularis generis feminini ostendunt, ut puta scribens scribenda, ferens ferenda, osculans osculanda. item e contrario scilicet participia futuri temporis generis feminini, quae nominativo casu numeri singularis da syllaba terminantur, eandem da syllabam in s litteram convertunt et participiorum praesentis temporis nominativum casum numeri singularis generis scilicet omnis ostendunt, ut puta scribenda scribens, ferenda ferens, osculanda osculans. participia praesentis temporis generis scilicet omnis ex nominativo casu numeri singularis s ultimum in dum syllabam convertunt et futuri temporis participiorum nominativum casum numeri singularis generis neutri ostendunt, ut puta scribendum scribens, ferens ferendum, osculans osculandum. item e contrario scilicet participia futuri temporis generis neutri, quae nominativo casu numeri singularis in dum syllabam exeunt, eandem dum syllabam in s litteram convertunt et praesentis temporis participiorum nominativum casum numeri singularis generis scilicet omnis ostendunt, ut puta scribendum scribens, docendum docens, legendum legens.

Participia praesentis temporis tunc habent i litteram in nominativo casu numeri singularis ante ultimam syllabam constitutam, quando et ipsa verba unde oriuntur in prima persona modi indicativi temporis praesentis numeri singularis i litteram habent ante o ultimum constitutam, ut puta rapio rapiens, calcio calcians, nutrio nutriens. qua ratione Tullius ^{et} obscure serpens³ pronuntiavit, scilicet quoniam a serpo, non a serpio, hoc participium venire pronuntiavit. item et tunc habent participia praesentis temporis in nominativo et vocativo casu numeri singularis ante ultimam syllabam i litteram constitutam, quando oriuntur a verbis tertiae⁴⁰

¹ terminantur *rv* terminatur *R* haec a praeteriti *R*: a *om. rv* ² debenesse potiorum *R* debent esse potiores *rv* ³⁶ Tullius] in *Catil.* III 3, 6 ³⁷ obscure *R* obscura *B*

p. 266. 67 R.

p. 363. 64 V.

coniugationis productae, quae in prima persona modi indicativi temporis praesentis numeri singularis ante o ultimum e litteram habent opositam, ut puta redeo rediens. sic et cetera talia participia tunc necesse est ut habeant ante ens litteras i litteram constitutam, quando ab hac verborum supra scripta descendunt disciplina.

Item quaeritur, qua de causa nolens et non nollens dicatur. hac de causa, quoniam tertiae correptae coniugationis verba modi indicativi ex prima persona numeri singularis o ultimum in ens litteras convertunt et participii praesentis temporis nominativum casum numeri singularis ostendunt, ut puta coquo coquens. nunc cum et hoc participium a nolo venire reperiatur, et ideo nolens, non nollens facere pronuntiatur.

Sunt praesentis temporis participia, quae in dubium veniant | exinde, quod et figuram nominum ostendunt, ut puta amans sapiens et cetera talia. sed qua ratione haec intellegi possint, quando sint nomina et quando participia, breviter subiciamus paecepta. quibus hoc monemus, ut, quando haec comparativos vel superlativos gradus sive adverbia facere possunt vel genitivo casui iunguntur, nomina esse intellegantur, ut puta amans amantisimus, sapiens sapienter, docens doctior, alieni adipetens, fugitans litium. sic et cetera talia, quando sint nomina, haec supra dicta paecepta discernunt a participiorum figura; scilicet quoniam omnia participia neque comparativos aut superlativos gradus, sed nec adverbia facere possunt et accusativo, non genitivo casui iungi reperiuntur.

Item sunt temporis praeteriti participia, quae et nominum figuram ostendunt, ut puta visus auditus missus et cetera talia. nunc qua ratione intellegi possint, quando sint nomina et quando participia, subiciemus paecepta. quibus hoc monemus, ut tunc haec intellegi debeant nomina, quando ad exemplum fluctus per casus reperiuntur esse declinata, quoniam omnia participia praeteriti temporis ad docti formam necesse est per casus esse pronuntianda. || item sunt aliqua praeteriti temporis participia, quae et nominum significationem contineant, ut puta rogatus donatus et cetera talia. sed haec si perpetua sint hominum vocabula, nomina sunt appellanda; sin vero ad tempus sunt propriis nominibus adiecta, participia sunt pronuntianda. item sunt vocabula, quae putant aliqui quod speciem participiorum praeteriti temporis habeant, ut puta tunicatus galeatus comatus et cetera talia. sed haec cum nec verbi partem habeant nec aliquid participiorum capiant, utique iam nulli dubium est, quod frustra suspicionem participiorum incurvant; et ideo haec nomina sunt pronuntianda.

Item sunt nomina, quae suspicionem participiorum futuri temporis, quae in rus syllabam exeunt, incurvant, ut puta hilarus clarus et cetera

1 quae *rv* quem *R* 3 talia *R* alia *B* 4 habeant *rv* habent *R* ante ens litteras *R* ante nouissimam syllabam *B* 10 nunc cum *rv* nunc hunc *R* 13 ostendunt *B* ostendunt *R* 18 alieni adipetens] *Sall. Catil.* 5 [fugitans litium] *Terent. Phorm.* III 3, 18 24 ostendunt *RB* ostendunt *r* 32 sunt propriis *RB* sint propriis *r* 33 putant *rv* putant *R* 36 frustra *v* supra *R*

p. 267—69 R.

p. 364. 65 V.

tal^a. sed cum omnia participia futuri temporis, quae nominativo casu numeri singularis in rus syllabam exeunt, eandem rus syllabam in s litteram convertant, ut praeteriti temporis participium ostendant, ut puta lat^ur^s latus; nunc si hilars vel clarus rus syllabam in s litteram convertant, numquidnam praeteriti temporis participium ostentant? et ideo haec nomina, non participia sunt pronuntianda.⁵

Item sunt nomina, quae suspicionem participiorum futuri temporis, quae in dus syllabam exeunt, incurant, ut puta furibundus moribundus et cetera talia. sed cum omnia participia, quae nominativo casu numeri singularis in dus syllabam exeunt, eandem dus syllabam in s litteram convertant, ut participium praesentis temporis ostendant, ut puta ferendus ferens; nunc si furibundus vel moribundus dus syllabam in s litteram convertant, numquidnam praesentis temporis participium ostentant? et ideo haec et cetera talia nomina, non participia sunt pronuntianda. sane hoc monemus, quod sint aliqua participia, quae cum a verbis neutralibus venire reperiantur, attamen praeteriti temporis nec non et futuri, qui in dus syllabam exit, sonum sustinere reperiantur, ut apud Sallustium 'cenatos esse in castris', item apud Vergilium 'monstrum horrendum ingens'. nunc haec quae vel quot sint participia, quae cum a verbis neutralibus veniant, praeteriti vel futuri temporis sonum, qui in dus syllabam exit, sustineant, in sonis competenter tractabimus.

De participio, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE CONIUNCTIONE.

Coniunctio est pars orationis nectens ordinansque sententiam. coniunctioni accedit potestas ordo figura.²⁵

De potestate. potestas coniunctionum in quinque species dividitur, id est copulativam disiunctivam expletivam causalem rationalem.

De copulativa. copulativa specie coniunctiones numero sunt sex hae, et simplex, que simplex, ac simplex, at simplex, ast simplex, atque composita.³⁰

De disiunctiva. disiunctivae specie coniunctiones sunt numero sex hae, aut simplex, ve simplex, vel simplex, ne simplex, nec simplex, neque composita.

De expletiva. expletivae specie coniunctiones sunt numero sex hae, quidem simplex, equidem simplex, quoque | simplex, autem simplex, tamen simplex, porro simplex.³⁵

11 conuertant r conuertant RB   13 praesentis v praeteriti RB   16 qui RB
quod r   17 sonum B sonos R   apud Sallustium] Iug. 106   18 apud Vergiliūm] Aen. III 658   20 sonus B sonos R: quod in dus syllabam exit sonos r
21 tractabimus r tractauimus RB   29 ac simplex at simplex v at simp. ac simp. r
ae simpl. ac simpl. R   atque composita v atque simpl. RB   32 neque composita v
neque simpl. RB

p. 269. 70 R.

p. 365—67 V

De causali. causalit speciei coniunctiones sunt numero viginti quattuor hae, si simplex, etsi composita, etiam composita, etiamsi composita, tametsi composita, sitamen composita, siquidem composita, quando simplex, quandoquidem composita, quatenus composita, quin simplex, quinetiam composita, 5 sin || simplex, sinautem composita, sinetiam composita, seu simplex, sive composita, nam simplex, namque composita, ni simplex, nisi composita, nisisi composita, sed simplex, praeterea composita.

De rationali. rationalis speciei coniunctiones sunt numero viginti tres hae, quamobrem composita, praesertim composita, item simplex, itemque 10 composita, ita simplex, itaque composita, quia composita, quoniam composita, quoniamquidem composita, quapropter composita, quamquam composita, quippe simplex, atquin composita, alioquin composita, enim simplex, etenim composita, enimvero composita, ergo simplex, ideo composita, igitur 15 composita, scilicet composita, ceterum simplex, propterea composita. sane hoc monemus, quod hae tres coniunctiones, id est enim etenim enimvero, et causalit speciei retineant potestatem. sed qua de causa hae supra dictae tres coniunctiones et causalium habeant potestatem, hoc in sonis tractabimus. item sunt, qui figurate legerint sine et putent coniunctionem esse 20 rationalem. quare hoc monemus, quod sine numquam pro coniunctione veniat in oratione; et ideo non necesse est eandem inter coniunctiones inmittere.

De ordine. ordo coniunctionum est quo apparent coniunctiones quae praeponi debeant tantum, quae subiungi, quae praeponi et subiungi. praeponuntur coniunctiones numero octo hae tantum, at ac ast sive seu vel sin 25 sinautem, subiunguntur coniunctiones numero quinque hae tantum, ve que autem enim quoque. at vero praeponuntur et subiunguntur iam ceterae coniunctiones, exceptis scilicet illis supra scriptis, quae praeponuntur tantum vel subiunguntur. putant quidam nam coniunctionem praeponi tantum modo || oportere. qui si sonos sentiant, intellegent nam coniunctionem 30 nem et subiunctam pondus posse soni sustinere: quo sono et Vergilius eandem subiunxit dicens.

solam nam perfidus ille
te colere;

et ideo hoc monemus, quod nam coniunctio non tantum praeponendi sed 35 et subiungendi habeat potestatem. |

De figura. figura coniunctionibus accedit sic uti et ceteris partibus orationis. simplex et composita. simplex figura coniunctionum est et, composita etsi. nunc quibus vel quot modis fiat figura composita, iam in nomine satis tractavimus.

4 quinetiam composita om. R, add. B   5 sin simplex v sin comp. B, om. R

17 tractabimus r tractauimus RB   22 coniunctionum B coniunctionis R
29 sonos R sonum B   30 posse soni B possessioni R possessionis r   Vergilius]
Aen. III 421

p. 270. 71 R.

p. 367. 68 V.

De accentu. accentus coniunctionum, sic uti et ceterarum partium orationis, in accentibus competenter tractabimus.

Sane sunt aliquae coniunctiones, quae et aliarum partium orationis habeant significaciones; et ideo subiciemus earundem rationem, qua intellegantur quando sint coniunctiones vel quando aliis partibus orationis interveniantur respondere. sunt autem numero novem hae. que, si post quae litteram habeat tantum, erit coniunctio, ut que; si vero ae, erit pronomen, ut quae. at, si per t litteram scribatur, erit coniunctio, ut at; si vero per d, erit praepositio, ut ad. aut, si sine adspiratione scribatur et in t litteram exeat, erit coniunctio; si vero haud cum adspiratione scribatur et in d litteram exeat, erit adverbium. || ve, si parti orationis subiungatur, erit coniunctio, ut apud Vergilium

Pariusve lapis circumdatuſ auro;

si vero ve parti orationis praeponatur, erit interiectio vel adverbium. sed quando sit ve interiectio vel quando adverbium, iam in interiectione satis tractabimus. ne, si subiungatur, erit coniunctio, ut apud Vergilium

mene incep̄to desistere victam;

si vero ne praeponatur, erit adverbium, ut apud Vergilium

ne credite, Teucri,

quidquid id est;

item ne, si gravem accentum habeat, erit coniunctio, ut puta

tantane vos generis tenuit fiducia vestri;

si vero ne acutum accentum habeat, erit adverbium, ut puta

ne credite, Teucri,

quidquid id est.

queque, si non ad ablativum casum respondeat, erit coniunctio, ut apud Vergilium

tu quoque litoribus nostris Aeneia nutrix;

si vero quoque ad ablativum casum respondeat, erit pronomen, ut puta a quoque. porro, si verum significat, erit coniunctio, ut puta porro autem; si vero porro longe significat, erit adverbium, ut puta ‘porro binc ad stadia mille’. quando, si quatenus significat, erit coniunctio, ut puta ‘quando hoc tibi placet, factum puta’; si vero quando tempus significat, erit adverbium, ut puta ‘quando erit ista res, fiat’. quamquam, si non ad accusativum casum respondeat, erit coniunctio, ut puta ‘quamquam patres conscripti’; si vero quamquam ad accusativum casum respondeat, erit pronomen, ut puta hanc quamquam.

De coniunctione, quantum ratio poscebat, tractavimus. ||

2 tractauimus RB 8 ut quae om. R, add. rv 11 in d litteram B in o litteram R 12 apud Vergilium] Aen. I 593 16 tractabimus B tractauimus R 17 mene] Verg. Aen. I 37 18 ne om. R, add. B 19 ne credite] Verg. Aen. II 48 22 tantane] Verg. Aen. I 132 26 ad om. R, add. B 28 tu quoque] Verg. Aen. VII 1 nutrix rv 29 ad om. R, add. B 33 placet R placeat B factum RB factum tu r 34 res fiat R res ut fiat B 35 ad om. B, add. R 38 tractauimus rv tractamus R

DE INTERJECTIONE.

Interiectio est pars orationis ostendens animi motum per suspirationem. vario autem motu affectum animi nostri expromimus ex interiectione. aut enim dolemus, ut puta heu hei o eheu ve, aut laetamur, ut puta va, aut 5 miramur, ut puta babae papae, aut bacchamur, ut puta euhoe. sic et cetera talia, quae cum motione animi suspiranter promuntur, ad interiectionem pertinere probantur. sane sunt interiectiones, quae et aliarum partium orationis habeant significationes, ut puta heu. sed heu, si cum animi affectu proferatur, hoc est per suspirationem, erit interiectio, ut 10 'heu misero coniunx'; si vero heu simpliciter proferatur, erit adverbium respondentis, ut heu, vel laudantis, ut 'heu bene fecisti'. hei, si cum animi affectu proferatur, hoc est per suspirationem, erit interiectio, ut puta 'hei mihi quantum mutatus ab illo Hectore'; si vero hei pro vocatione aliqua proferatur, erit adverbium exclamantis, ut puta

15 hei mihi

pater esse disce ab illis, qui vere sciunt.

nunc si simpliciter, hoc est sine adspiratione, ei proferatur, erit dativus casus pronominis is, ut ei. ve, si cum animi affectu proferatur, hoc est per suspirationem, erit interiectio, ut puta 've misero mihi'; si vero ve 20 pro vocatione aliqua proferatur, erit adverbium exclamantis, ut 've vobis'. si autem simpliciter ve proferatur, erit coniunctio, ut Pariusve. o, si cum animi affectu proferatur, hoc est per suspirationem, erit interiectio, ut puta

o mihi sola mei super Astyanactis image;

25 si vero o ad accusativum casum proferatur, erit adverbium exclamantis, ut 'o condicione miseram', item 'o bellum magnopere pertimescendum'. nunc si o simpliciter proferatur, erit pronomen vel articulus vocativi casus, ut o iste. sed quid intersit inter pronomen et articulum, in pronomine satis tractavimus. va, si cum animi affectu proferatur, hoc est per suspi- 30 rationem, erit interiectio, ut puta

va quemquamne hominem in animo instituere aut

parare quod sit carius, quam ipse est sibi;

si vero va pro vocatione aliqua proferatur, erit adverbium irascentis, ut 'va hominum nequissime'. sic et ceterae interiectiones ab aliis partibus 35 orationis discernuntur, hoc est ut, quotiens animum per suspirationem

4 o ehu *B* o eeu r eeu *R*   5 miramur *v* minamur *B* admiramur *R*   babae
papae *B* babe pape *R*   6 talia *om. R, add. B*   10 heu misero] *Verg. Aen.* II 738
equiuix *R* coiuix *B*   13 hei mihi] *Verg. Aen.* II 274   14 pro *om. R,*
add. Br   15 hei *rv* ei *R*: *Terent. Adelph.* I 2, 44   17 nunc *B* unc *R* tunc *r*
24 o mihi] *Verg. Aen.* III 489   27 nunc *B* nam *R*   31 va quemquamne] *Terent. Adelph.* I 1, 13   animo *R* animum *B*   32 carius *R* clarus *B*   est *om. R,*
add. rv   sibi *B* siui *R, om. r*   34 ceterae hae interiectiones *R* ceterae aliae
interiectiones *rv*

p. 272. 73 R.

p. 370—72 V.

commovere inveniuntur, tunc suae potestatis esse intellegantur. de inter-
iectione, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE PRAEPOSITIONE.

Praepositio est pars orationis, praepositiones sunt numero quinquaginta quinque, ex his tributae sunt accusativo casui numero triginta, ablativo quindecim, utrisque, id est accusativo et ablativo, numero quatuor, loquellis numero sex.

Praepositiones numero XXX, quae accusativo casui tributae sunt: ad domum, apud amicum, ante temp[or]um, adversum hostem, cis Oceanum, citra acta, circum murum, circa patriam, contra montem, erga nos, extra vos, inter omnes, infra palatium, intra manus, iuxta parietem, ob meritum, penes auctores, per servos, prope Italiam, propter dominum, praeter inimicum, post villam, pone dorsum, secundum ius, trans flumen, supra tectum, ultra vires, usque arcum, secus municipium, circiter annos. sic et in aliis nominibus vel pronominibus vel participiis seu numeri singularis sive pluralis triginta supra dictae praepositiones propter integros sonos accusativis casibus necesse est ut respondeant.

Praepositiones numero XV, quae ablativo casui tributae sunt: a domo, ab amico, abs te tantum, absque nobis, cum nostris, coram contubernale, clam patre, de cellario, e foro, ex denariis, pro fratre, praet metu, palam omnibus, sine nobis, tenus rure. sic et in aliis nominibus et pronominibus vel participiis seu numeri singularis sive pluralis quindecim supra dictae praepositiones propter integros sonos ablativis casibus necesse est ut respondeant.

Praepositiones numero IIII, quae utrisque casibus, id est accusativo et ablativo, tributae sunt: in sub super subter. nunc quaeritur, quem ad modum hae supra dictae quattuor praepositiones accusativo casui et quem ad modum ablativo casui respondeant. quare hoc monemus, ut, quando nos aliquo ire vel isse vel ituros esse significamus, per easdem supra dictas praepositiones accusativis casibus respondeamus, ut puta 'quo is? in villam', 'quo ieras? in villam', 'quo iturus es? in villam'; at vero quando nos alicubi esse vel fuisse vel futuros esse significamus, per easdem supra dictas praepositiones ablativis casibus respondeamus, ut puta 'ubi es? in basilica', 'ubi fuisti? in basilica', 'ubi futurus es? in basilica'. || sic et sub et super et subter praepositiones in hoc et in aliis nominibus et pronominibus vel participiis, quando accusativis et quando ablativis casibus respondere debeant, ex supra dicto praecepto considerandae sunt. item

1 intellegantur *r* intellegatur *R* intellagantur *B* 4 quinquaginta quinque] Cledon.
p. 1933. Pompei. p. 409. 7 loquellis *R* loquillares *B* 12 per seruos *Br* per
ceruos *R* 13 dorsum *R* dorsus *B* 16 sive pluralis *om. RB*, add. *r* 18 casui
R casu *B* 31 ieras *B* iteras *R*

p. 273—75 R.

p. 372 73 v.

aliud praeceptum, quo dinoscuntur supra dictae praepositiones, quando accusativo et quando ablative casui respondere pronuntientur. quare hoc monemus, ut, quando illo intellegitur, ex supra dictis praepositionibus accusativis casibus respondeamus, ut puta 'illo, in thermas'; at vero quando illic intellegitur, ex supra dictis praepositionibus ablative casui respondeamus, ut puta 'illic, in thermis'. sic et sub et super et subter praepositiones in hoc et in aliis nominibus vel pronominibus et participiis, quando accusativis et quando ablativis casibus respondere debeant, ex supra dicto praecerto considerandae sunt. item aliud praeceptum, quo dinoscuntur supra dictae praepositiones, quando accusativo casui respondere pronuntientur quare hoc monemus, ut, quando nos ex alio loco ad alium locum pervenire significamus, accusativo casui respondeamus, ut puta 'secedo in forum', 'ascendo in forum', 'deambulo in forum'; at vero quando nos in eodem loco pati vel facere aliquid significamus, ablative casui respondeamus, ut puta 'cecdi in foro', 'ascendit paries in foro', 'deambulo in foro'. sic et sub et super et subter praepositiones in hoc et in aliis nominibus et pronominibus vel participiis, quando ablativis, quando accusativis casibus respondere debeant, ex supra dicto praecerto considerandae sunt. item de in praepositione hoc mouemus, ut, quando contra aliquem aliquid significamus et in praepositionem opponimus, accusativo casui respondeamus, ut puta 'facio laudes in amicos', 'vituperationem dico in inimicos', 'nihil dixi in vos'. sic et in aliis nominibus vel pronominibus et participiis, quando contra aliquos aliquasve vel aliqua aliquid significamus et in praepositionem opponimus, accusativo casui respondemus. || item de in praepositione hoc monemus, quod, quando aliquid penitus efficitur et in praepositio opponitur, accusativo casui respondeamus, ut puta 'figo in parietem', hoc est longius vel intrinsecus; at vero quando aliquid leviter vel medie geritur, ablative casui respondebimus, ut puta 'plagam in pectore acceperat' utique eum significat, qui adhuc vivit. de praepositionibus utriusque casus, quantum ratio poscebat, tractavimus.

Praepositiones numero VI, quae loquillis tributae sunt: con di dis re se am, ut puta congregior vel conducens, diduco vel dividens, distraho vel discedens, refero vel reducens, secedo vel separans, ambulo vel ambulans. sic et aliis partibus orationis hae supra dictae sex praepositiones perireuntur deseruire.

Sane sunt praepositiones, quae et aliarum partium orationis habeant significaciones; et ideo easdem et earundem significationes subicimus, hoc est ut dinoscantur quando sint praepositiones et quando aliarum partium

10 dinoscuntur supra dictae *R* dinoscantur praedictae *B*   13 secedo *R* cecidi *B*
 14 pati uel facere aliquid *r* pati facere uel aliquid *R* pati facere uel aliquid *B*   24
 significamus *rr* facimus *R*   28 respondebimus *R* respondeamus *r* respondere de-
 bebimus *B*   29 eum *B* cum *R*   uiuit *B* uiuat *r* uibat *R*   31 loquillis *R*
 loquill *B*

p. 275 R.

p. 373. 74 V.

orationis habeant significaciones: ut puta ante significat et adverbium temporis, ut apud Vergilium

ante leves ergo pascentur in aethere cervi;

item apud Sallustium 'Antonius paucis ante diebus'. adversum significat et participium, ut puta 'adversum vulnus accepit'. circum significat et nomen loci, ubi ludi circenses aguntur. contra significat et adverbium, ut apud Vergilium 'ille ubi me contra videt'. per significat et adverbium, ut puta perdisertus. praeter significat et adverbium, ut apud Sallustium 'praeter rerum capitalium condemnatis'. post significat et adverbium, ut apud Vergilium

post mihi non simili poena commissa luetis. ||

secundum significat et nomen accusativi casus. cum significat et adverbium, ut apud Ciceronem 'cum fasces cum secures', et apud Vergilium
cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam.

item cum subiecta pronominalibus his adverbium demonstrat, ut puta me- 15
cum tecum nobiscum vobiscum. pro significat et adverbium, ut puta 'pro Iuppiter'. p[ro]ae significat et adverbium, ut apud Terentium 'p[ro]ae ut huius rabies'. sine significat et verbum, ut apud Terentium

sine me pervenire quo volo.

super significat et adverbium, ut apud Vergilium

et super ipsi

Dardanidae infensi.

nunc quoniam longum est et ceteras praepositiones prosequi, et ideo hoc monemus, ut, quando praepositiones ad casum suum non respondere reperiuntur, adverbia vel id quod significant appellentur. sane hoc monemus, quod apud et penes praepositiones numquam aliud, quam id quod sunt, significare reperiantur. item per accentum discernuntur praepositiones ab adverbiiis: ut puta ante, si gravem accentum habeat, erit praepositio, ut apud Vergilium

Aeneae stetit ante pedes;

si vero ante acutum accentum habeat, erit adverbium, ut apud Vergilium
ante et Trinacria lentandus remus in unda.

In et con praepositiones antecedentibus s vel f litteris producuntur, ut puta insolens insertus infelix inferens consonans consertus confusus; sic et cetera talia. ex et a praepositiones hanc aliqui volunt habere dis- 35 cretionem, ut puta qui dixerit 'ex foro venio' ex ipso foro venire intel-

2 apud Vergilium] *bucol.* 1, 60   4 Antonius om *B*, add. *R*   7 apud Vergilium] *bucol.* 7, 8   9 apud Sallustium] *Catil.* 36
contra uidet *R* uidet contra *B*   10 apud Vergilium] *Aen.* 1 136   13 apud Vergilium] *Aen.* III 389   15 cum subiecta *B* r cum subiectam cum *R*   17 p[ro]ae ut] *Terent. Eunuch.* II 3, 10   19 sine] *Terent. Eunuch.* I 2, 44   21 et super *R* super *B*: *Verg. Aen.* II 71   23 et ceteras *B* ceteras *R*   24 ad casum suum *B* ad suum usum *R*   30 Aeneae] *Verg. Aen.* V 381   32 ante et *R* ante te *B*; *Verg. Aen.* III 384   lentandus *R* laetandus *B*   34 insolens *B* insolens *R*   inseritus *R* insestum *B*

p. 275—77 R.

legatur; at vero qui dixerit ‘a foro venio’ ex loco, qui prope forum est, venire reperiatur. || sed hoc monemus, quod haec discretio supervacua esse inveniatur, siquidem et auctores isdem praepositionibus sine discretione uti reperiantur. in et de praepositiones duplum significationem 5 habere reperiuntur. modo enim augent, ut puta inridens declamans, nunc minuunt, ut puta informis dedecus; sic et cetera talia. con et in praepositiones sequentibus b m p litteris n ultimum in m litteram convertunt, ut puta combibo commuto compleo imbutus immanis comparo; sic et cetera talia. in et ad praepositiones hanc volunt aliqui habere discretionem, 10 ut puta qui dixerit ‘in forum eo’ in ipsum forum ire intellegatur; qui vero dixerit ‘ad forum eo’ ad locum, qui proximus est foro, ire reperiatur. sed hoc monemus, quod haec discretio supervacua esse inveniatur, siquidem et auctores isdem praepositionibus sine discretione uti reperiantur. ex et ab praepositiones, ut quidam volunt, si vocales loco suo positi 15 tae secuntur, integrae proferuntur, ut puta ex illo, ab ipso; si vero consonantes vel vocales loco consonantis positae easdem praepositiones sequantur, eadem praepositiones corrumpuntur, ut puta ‘Romam eo’, ‘Karthaginem ivi’. nunc hoc monemus, quod hoc praeceptum supervacue institutum esse inveniatur, siquidem et auctores isdem praepositionibus 20 sine aliqua discretione utantur, ut apud Sallustium ‘nam tum Brutus ab Roma aberat’; sic et cetera talia. praepositiones, ut quibusdam placet, civitatibus addi non debent, ut puta ‘Romam eo’, ‘Karthaginem ivi’. nunc etiam hoc monemus, quod hoc praeceptum supervacue institutum esse inveniatur, siquidem auctores et civitatibus praepositiones addere 25 reperiantur, ut apud Sallustium ‘Marius ad Thalam profectus’, item ‘nam tum Brutus ab Roma aberat’. ||

De praepositione, quantum ratio poscebat, tractavimus.

DE ADVERBIO.

Adverbium est pars orationis. adverbia tribus modis intelleguntur: uno, quando ab aliis veniunt, hoc est quando ex aliis partibus orationis originem trahunt; alio, quando non ab aliis partibus orationis veniunt, sed per se tantum intellegi reperiuntur; tertio, quando similia nominibus inveniuntur. adverbia, quae ab aliis veniunt, ex his tribus partibus orationis tantum originem trahere reperiuntur, id est nomine pronomine verbo. 35 nunc easdem partes sigillatim tractabimus.

De nomine. quaecumque nomina scilicet appellativa adverbia ex se facere possunt, haec dativo casu numeri singularis tribus his formis definiuntur tantum, o i am. nunc earundem singularium rationem

6 minuant r minuent RB con et in] Priscian. p. 356 8 combibo r comuiuo RB 14 positas RB 15 proferantur RB 16 positae easdem v positas eaedem R posistas easdem corr. post easdem B 17 corrumpuntur v conrumpantur RB 20 apud Sallustium] Catil. 40 22 karthaginem iui B carthaginem ibi R 25 Marius] cf. Sallust. Iug. 75 36 scilicet om. R, add. B

p. 374—76 V.

p. 277. 78 R.

p. 376. 77 V.

subicimus, qua dinoscantur, quem ad modum ex se adverbia facere possunt.

De o. quaecunque nomina scilicet appellativa cuiuslibet gradus dativo casu o littera terminantur, haec, si adverbia ex se facere possunt, eandem o litteram in e convertunt et adverbia sua ostendunt, ut puta huic docto 5 docte, huic doctissimo doctissime, huic tenero tenere. sic et alia nomina scilicet appellativa, quae dativo casu o littera terminantur et adverbia facere possunt, talia adverbia ex se facere pronuntiantur. sane hoc monemus, quod in hac supra scripta forma sint aliqua undecim nomina, quae ex supra dicto casu supra dictam litteram et in i convertant et ter syllabam 10 accipient et sic adverbia faciant, ut puta huic duro duriter. item hoc monemus, quod in hac supra dicta forma sint aliqua VII nomina, quae ex supra dicto casu supra dictam litteram in er litteras convertant, ut adverbia faciant, ut puta huic violento violenter. item hoc monemus, quod in hac supra dicta forma sint aliqua XVII nomina, quae ex supra dicto casu 15 supra dictam litteram et || in i convertant et tus syllabam accipient et sic adverbia faciant, ut puta huic divino divinitus. sed haec quae sint nomina, quae ex utrisque formis sic adverbia faciant, in sonis competenter decebimus.

De i. quaecumque nomina scilicet appellativa positivi gradus dativo 20 casu i littera terminantur et adverbia ex se facere possunt, haec, si nominativo casu numeri scilicet singularis non his tribus formis, id est ans ens ers, sed aliis quibuslibet definiuntur, in eodem dativo casu numeri scilicet singularis ter syllabam accipient et adverbia sua ostendunt, ut puta huic gracili graciliter. sic et alia nomina scilicet appellativa positivi 25 gradus, quae dativo casu i littera terminantur et nominativo casu numeri scilicet singularis non isdem supra scriptis tribus formis definiuntur et adverbia facere possunt, talia adverbia ex se facere pronuntiantur. sane hoc monemus, quod in hac supra scripta forma sint aliqua nomina, quae ex supra dicto casu supra dictam litteram et in e convertant et sic ad- 30 verbia faciant, ut puta huic facile facile. sed haec quae sint nomina, quae ex utraque forma sic adverbia faciant, in sonis competenter decebimus. at vero quaecumque nomina scilicet appellativa nominativo casu numeri scilicet singularis his tribus supra scriptis formis definiuntur, id est ans ens ers, et adverbia facere possunt, haec dativo casu numeri singularis ultimam syllabam amittunt et ter syllabam accipient et adverbia sua ostendunt, ut puta amans amanti amanter, sapiens sapienti sapienter, iners inerti inerter. sic et alia nomina scilicet appellativa, quae nominativo casu supra scriptis tribus formis definiuntur et adverbia facere possunt, talia adverbia ex se facere pronuntiantur. quaecumque autem nomina com- 40

11 accipient R recipiant B   12 quae — 15 XVII nomina om. R, add. B
16 accipient R admittant B

p. 278, 79 R.

p. 377-79 V.

parativi gradus adverbia ex se facere possunt, haec ex dativo casu numeri scilicet singularis ori litteras ultimas omittunt et us litteras accipiunt et adverbia sua ostendunt, ut puta huic facilitiori facilius. sic et alia nomina comparativi gradus, quae adverbia ex se facere possunt, ex dativo casu numeri scilicet singularis supra scriptas litteras omittunt et supra scriptas litteras accipiunt et adverbia sua ostendunt. ||

De am. quaecumque nomina nominativo casu am litteris definiuntur, haec easdem am litteras in i convertunt et ter syllabam accipiunt et adverbia sua ostendunt, ut puta nequam nequiter. nunc etiam hoc monemus, 10 quod hoc unum nomen esse reperiatur, quod nominativo casu am litteris definiatur.

Sunt nomina, quae eius modi ex se faciant adverbia, ut puta caelum caelitus, radix radicitus, fundus funditus et cetera talia. sed haec quae sint nomina, quae sic ex se adverbia faciant, in sonis competenter ostendimus. sunt nomina [propria] appellativa, quae eius modi ex se faciant adverbia, ut puta dies diu, nox noctu et cetera talia. sed haec quae sint nomina, quae sic ex se adverbia faciant, in sonis competenter tractabimus. sunt nomina, quae eius modi ex se adverbia faciant, ut puta pars partim et cetera talia. sed haec quae sint nomina, quae sic ex se adverbia faciant, 20 in sonis competenter tractabimus. sunt nomina, quae ablativo casu o littera terminantur et eandem o litteram in i convertunt et adverbialiter pronuntiantur, ut puta a domo domi et cetera talia. sed haec quae sint nomina, quae sic ex se adverbia faciant, in sonis competenter tractabimus. sunt nomina, quae ablativo casu a littera terminantur et in eodem ablativo 25 casu e litteram accipiunt et adverbialiter pronuntiantur, ut puta ab Roma Romae et cetera talia. sed haec quae sint nomina, quae sic ex se adverbia faciant, in sonis competenter tractabimus.

De nomine quem ad modum adverbia fiant, quantum ratio poscebat, tractavimus.

30 De pronomine. ex his pronominibus sedecim tantum Varro adverbia eius modi secundum sonorum rationem fieri demonstravit, ille illuc illuc illo, iste istic istinc istue, hic hic hinc buc, idem ibidem, qui quo, quique quoque, quicumque quocumque, quidam quondam, quispiam uspiam, aliquis || aliquo alicubi, qualis qualiter, meus meatim et significat more 35 meo, tuus tuatim et significat more tuo, suus suatim et significat more suo, noster nostratim et significat more nostro, vester vestratim et significat more vestro. ex quibus pronominibus tantum quem ad modum adverbia fiant, sic uti Varro docuit, demonstravimus.

De verbo. ex verbis eius modi adverbia fieri reperiuntur, ut puta

14 ostendimus Br ostendimus R 17 tractabimus R tractauimus B 20 tractabimus r tractauimus RB 22 talia om. R, add. v 23 tractabimus r tractauimus RB 27 tractabimus r tractauimus RB 32 istie istue rv istie stinc R hic hic R hic hac B 33 quique B quicque R

p. 279. 80 R.

p. 379. 80 v.

tango tactim. sic et alia adverbia ex verbis venire reperiuntur. sed haec quae sint verba, quae sic ex se adverbia faciant, in sonis competenter tractabimus. nunc quoniam quem ad modum ab aliis veniant adverbia demonstravimus, et ideo iam et quem ad modum ex se siant doceamus.

De adverbiosis quae ex se fiunt. ex se fiunt adverbia, quotiens originem scilicet alterius partis orationis habere non reperiuntur, ut puta rursum deorsum pedetemptim penitus unde illico mox et cetera talia. quorum quoniam longum est percurrere vocabula, et ideo hoc praecipimus, ut quaecumque pars orationis neque per casus neque per modos declinari potest, sed nec ad praepositiones vel coniunctiones sive interiectiones pertinet, adverbium remaneat necesse est.

Sunt adverbia, quae et aliarum partium orationis habeant significacionem, ut puta quo quoque magne doctius quantum cito et cetera talia; et ideo hoc monemus, quod tunc haec pronuntiantur adverbia, quando neque ad casum suum neque ad genus neque cum praepositione proferuntur, ut puta 'quo is?' 'tu quoque ieris', 'magne dixit', 'doctius pronuntiavit', 'quantum temporis', 'cito venit'. | sic et cetera talia, quae, ut diximus, neque ad casum suum neque ad genus neque cum praepositione proferuntur, adverbia pronuntianda sunt. at vero quando haec supra scripta vocabula ad casum suum vel ad genus sive cum praepositione proferuntur, id quod significant appellanda sunt, ut puta de quo, a quoque, 'magne Mars', 'doctius officium', 'quantum virum', 'cito venio'. sic et cetera talia, quae, ut diximus, ad casum suum vel ad genus sive cum praepositione proferuntur, id quod significant appellanda sunt.

Adverbii accedit comparatio tempus significatio.

25

De comparatione. comparatio adverbii per gradus conlationum accedit sic uti et nominibus. gradus adverbiorum sunt tres, sic uti et nominum, positivus, qui et absolutus, comparativus, superlativus. de positivo. positivus sive absolutus gradus adverbiorum duabus his formis definitur tantum, e et er, ut puta docte prudenter et cetera talia. de comparativo. 30 comparativus gradus adverbiorum una hac forma definitur tantum, ius, ut puta doctius et cetera talia. de superlativo. superlativus gradus adverbiorum una hac forma definitur tantum, e, ut puta doctissime et cetera talia. sane comparatio illis adverbii accedit, quae a nominibus veniunt scilicet appellativis; et tunc haec adverbia comparativos vel superlativos gradus 35 recipiunt, quando et ipsa nomina unde oriuntur comparativos vel superlativos gradus recipere possunt, scilicet quoniam, sic uti in comparatione nominum docuimus, non omnia nomina scilicet appellativa comparativos et superlativos gradus recipere possunt; et ideo hoc monemus, ut, quos

1 tango tactim R tamgo tamgim B 3 tractabimus r tractauimus RB 6 rursum deorsum R sursum suorsum B 11 aduerium R aduerbiis B 17 uenit sic et cetera r uenit sic cetera r uenisti cetera R 22 uenio R uenito r uento B 39 et superlativos om. R, add. B

p. 280. 81 R.
gradus nomina recipere possunt, eodem et eorundem adverbia facere cogantur.

De figura. figura adverbii accidit sic uti et ceteris partibus orationis, hoc est simplex et composita. simplex figura adverbiorum est pie, composita impie. sed composita figura quibus vel quot modis fiat, iam in nomine satis tractavimus.

De tempore. tempora adverbii accidunt tria, praesens hodie, praeteritum heri, futurum cras et cetera talia. ||

De significatione. significaciones adverbii eius modi accidere reperiuntur, ut puta temporis ut hodie, loci ut hic, numeri ut semel, negantis ut non, adnuentis ut sane, demonstrantis ut en, hortantis ut eia, optantis ut utinam, ordinis ut deinde, exclamantis ut 'pro Iuppiter', interrogantis ut cur, similitudinis ut quasi, irascentis ut 'vae vobis', dubitantis ut fortasse, invocantis ut heus, respondentis ut heu, prohibentis ut ne, communicantis ut simul, separantis ut seorsum, comparantis ut magis, eventi ut forte, qualitatis ut bene, quantitatis ut nimie, personalis ut mecum, iurantis ut mehercule. sic et alia adverbia secundum intellectum suum suas significaciones demonstrant. sunt adverbia, quae cum unum significant, dupli vel eo amplius modo efferantur, ut puta num et nunc, tum et tunc, ut et 20 uti, sicut et sicuti, quo et aliquo, ubi et alicubi, ibi et ibidem, hic et istic, hinc et istinc, illic et illinc, illo et illuc, rursus et rursum, prorsus et prorsum, forte et fortasse et fortassis et forsitan. sic sunt et alia adverbia, quae dupli vel eo amplius modo reperiuntur pronuntiari. sunt aliqua adverbia, quae sibi respondere reperiuntur: tum num, ut puta

25 tum decuit, cum sceptrum dabas;

num te facta in pia tangunt:

tum, 'tum inchoatum est'; num, 'num perfectum est': tunc nunc, ut puta 'tunc fecisti, nunc patere': quam tam, ut puta 'quam tu tam ille'.

30 sic sunt et alia adverbia, quae sibi respondere reperiantur. sed haec quae vel quot sint, in sonis competenter tractabimus. adverbia quantitatis, quae plus minusve scilicet significant, haec genetivo casui respondere reperiuntur, ut puta 'multum vini bibi', 'infinitum carnis accepi', 'satis rei habeo'. sic et cetera talia adverbia quantitatis genetivo casui respondere reperiuntur. adverbia localia quattuor modis figurantur: per locum, ut ||

35 hac iter Elysium nobis;

in locum, ut

huc ades, o formose puer;

in loco, ut

21 istinc *rv* stinc *R*   22 sunt alia *R* sunt *B*   25 tum decuit *R* tum docuit *B*: *Verg. Aen.* III 597, 596   dabus *R* dabat *B*   26 facta *RB* fata *r*   27 tum — perfectum est *om. B, add. R*   29 et *om. R, add. rv*   alia] aliqua *RB*
33 cetera alia *rv*   35 hac] *Verg. Aen.* VI 542   37 hue *R* hunc *B*: *Verg. bucol.* 2, 45   formonse *B*

p. 281. 82 R.

p. 382. 83 V.

hic et Narycii posuerunt moenia Locri;
e loco, ut

hinc me digressum vestris deus appulit oris.

Adverbii praepositiones putant aliqui omnino addi non oportere, cum
interdum propter sonos iungi necesse sit, ut apud Terentium

interea mulier quaedam abhinc triennium

ex Andro commigravit,

et apud Vergilium

Siculo prospexit ab usque Pachyno.

sic et ceteris adverbii secundum certos sonos praepositiones addi repe-
riuntur. omnia adverbia, quae ab appellationibus descendunt et e littera
terminantur, producto accentu pronuntiantur, ut puta prime et cetera talia.
sane haec tria corripiuntur, bene male magne, et ideo haec corripiuntur,
quoniam anomala esse reperiuntur. sunt adverbia, quae similia nominibus
inveniuntur, ut puta falso magno et cetera talia. nominibus locorum ad-
verbialiter positis praepositio adici prohibetur, ut puta 'Romae fui', 'Cirtae
audivi', 'Vtiae mortuus est', 'domi sum'. sic et ceteris nominibus
locorum adverbialiter positis praepositio adici non debet.

Quaeritur, quando foras et quando foris, et quando intro et quando
intus significemus. quare hoc observandum monemus, sic uti et in praec-
positionibus utriusque casus praeceperimus, ut, quando nos aliquo ire vel
isse vel ituros esse significamus, foras vel intro respondeamus, ut puta
'quo is?' foras vel intro, 'quo ieras?' foras vel intro, 'quo iturus sum?'
foras vel intro; at vero quando nos alicubi esse vel fuisse vel futuros esse
significamus, foris vel intus respondeamus, ut puta 'ubi es?' foris vel 25
intus, || 'ubi fuisti?' foris vel intus, 'ubi futurus eris?' foris vel intus.
item et aliud praecepsum, ut, quando illo significamus, foras vel intro
respondeamus, ut puta 'illo it?' foras vel intro; at vero quando illuc signi-
ficamus, foris vel intus respondeamus, ut puta 'illuc est,' foris vel intus.

De adverbio, quantum ratio poscebat, tractavimus.

30

DE VERBO.

Verbum est pars orationis. verbo accidunt tempus, modus, numerus,
persona, genus sive qualitas, coniugatio, figura, species, accentus.

35

De tempore. tempora verborum sunt tria, praesens, quod est et in-
stans, praeteritum, futurum. nunc haec, quem ad modum verbis deserviant,
in declinatione probantur.

De modo. modi verborum sunt octo, indicativus, qui *est* et pronun-

1 hic] *Verg. Aen.* III 399 3 hinc] *Verg. Aen.* III 715 5 sit] erit *R* est *rv*
apud Terentium] *Andr.* I 1, 42 8 apud Vergilium] *Aen.* VII 289 12 prime
Br a prime *R* 17 domi sum *om. R.*, *add. rv* 27 aliud *R* alium *B* 28 illo it *R*
illo est *r* illo ibi *B* 30 tractauimus *B* satis tractauimus *R* 39 est *om. Rv*

p. 282—84 R.

p. 383. 84 v.

tiativus, promissivus, quod est et futurum tempus modi indicativi, imperativus, infinitus, qui est et perpetuus, optativus, coniunctivus, qui est et iunctivus, impersonalis, gerundi. nunc hi, quem ad modum verbis deserviant, in declinatione probantur.

5 De numero. numeri verberum sunt tres, singularis pluralis communis. nunc hi, quem ad modum verbis deserviant, in declinatione probantur.

De persona. personae verborum sunt tres, prima secunda tertia. nunc hae, quem ad modum verbis deserviant, in declinatione probantur.

10 De genere sive qualitate. genus sive qualitas verborum octo his significacionibus intellegitur, id est activa passiva neutrali deponenti communi inchoativa frequentativa defectiva.

De genere sive qualitate activa. generis sive qualitatis activae sunt verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera terminantur nec non in quocumque modo et ad genus sive qualitatem passivam declinantur, ut puta probo et probor, doceo et doceor, || lego et legor, rapiō et rapior, nutrio et nutrior. sic et alia verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera terminantur nec non in quocumque modo et ad genus sive qualitatem passivam declinari possunt, activi generis vel qualitatis esse pronuntiantur.

De genere sive qualitate passiva. generis sive qualitatis passivae sunt verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis r littera terminantur nec non in quocumque modo et ad genus sive qualitatem activam declinantur, ut puta probor et probo, doceor et deceo, legor et lego, rapior et rapiō, nutrior et nutrio. sic et alia verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis r littera terminantur nec non in quocumque modo et ad genus sive qualitatem activam declinari possunt, passivi generis vel qualitatis esse pronuntiantur.

De genere sive qualitate neutrali. generis sive qualitatis neutralis sunt verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera terminantur nec in aliquo modo ad genus sive qualitatem passivam declinantur, ut puta vapulo non vapulor, careo non careor, curro non curror, pario non parior, venio non venior, exeo non exeor. sic et alia verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona

2 qui est et iunctius *om.* R, add. B   21 pronuntiantur *rv* pronuntiatur R
 31 passiui *rv* et passiui R   32 pronuntiantur *rv* pronuntiatur R   37 pario non
 parior r rapiō non parior R rapiō non rapior B sapiō non sapior *coniecit editor Vin-*
dobonensis   39 ex B in R

p. 284. 85 R.

p. 384. 85 V.

numeri singularis o littera terminantur nec in aliquo modo ad genus sive qualitatem passivam declinantur, neutri generis vel qualitatis esse pronuntiantur.

De genere sive qualitate deponenti. generis sive qualitatis deponentis sunt verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis r littera terminantur nec in aliquo modo ad genus sive qualitatem activam declinantur, ut puta recorder non recordo, confiteor non confiteo, reminiscor non reminisco, congregor non congrego, blandior non blandio. sic et alia verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis r littera terminantur nec in aliquo modo ad genus sive qualitatem activam declinantur, deponentis generis vel qualitatis esse pronuntiantur.

De genere sive qualitate communi. generis sive qualitatis communis sunt verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis r littera terminantur nec in aliquo modo ad genus sive qualitatem activam declinantur, ut puta criminor non crimino, tueor non tueo, ulciscor non ulcisco, patior non patio, potior non potio. sic et alia verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis r littera terminantur nec in aliquo modo ad genus sive qualitatem activam declinantur, communis generis vel qualitatis esse pronuntiantur. sane quaeritur, qua disciplina deponens verbum a communi discernatur. quare hoc monemus, quod hoc in sonis competenter tractare debeamus. |

De genere sive qualitate inchoativa. generis sive qualitatis inchoativae sunt verba, quae a propria verbi significacione derivantur et indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis sco litteris definiuntur. ut puta ab horreo horresco, a valeo valesco, a misereo miseresco. sic et alia verba, quae a propria verbi significacione derivantur et indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis sco litteris definiuntur, inchoativi generis vel qualitatis verba esse pronuntiantur. at vero quaecumque verba indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis sco litteris definiuntur et a propriis verbis derivari non reperiuntur, haec non generis sive qualitatis inchoativae, sed sui cuiusque generis vel qualitatis sunt pronuntienda, ut puta abolesco cresco disco nosco esco. sic et alia verba, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis sco litteris definiuntur et ab aliis verbis originem trahere non reperiuntur, haec non inchoativa, sed sui cuiusque

35 a propriis verbis *R* a propria verbis *B* a propria verbi significacione v
37 adolesco *Maius*

p. 285. 86 R.

generis vel qualitatis pronuntiantur. || sane hoc monemus, quod verba inchoativa species perfectas vel quae regunt species perfectae, item praeteritum tempus modi impersonalis vel quae regit praeteritum tempus modi impersonalis non recipiunt.

5 De genere sive qualitate frequentativa. generis sive qualitatis frequentativae sunt verba, quae a propria verbi significacione derivantur et indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis non sco litteris, sed aliis quibuslibet definiuntur, ut puta a iacto iactito, ab scribo scriptito, a curro cursito, a volo volito, 10 a facio facesso et factito. sic et alia verba, quae a propria verbi significacione derivantur et indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis non sco litteris, sed aliis quibuslibet definiuntur, haec frequentativa verba esse pronuntiantur. |

De genere sive qualitate defectiva. generis sive qualitatis defectivae 15 sunt verba, ut puta odi pudet sum; et cetera talia, quae in quocumque modo sive specie vel persona nec non in qualibet declinationis parte deficiunt, defectiva verba esse pronuntiantur.

De coniugatione. coniugations verborum scilicet sunt tres, prima secunda tertia. has Graeci synzygias appellant.

20 De prima coniugatione. in neutralibus activis inchoativis et frequentativis verbis, quae scilicet indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera definiuntur, tunc prima coniugatio esse reperitur, quando in || eodem supra dicto modo supra dicto tempore in secunda persona numeri singularis 25 ante ultimam consonantem a litteram verba habent constitutam, ut puta vapulas elamas clamitas et cetera talia. at vero in passivis deponentibus et communibus verbis tunc prima coniugatio esse pronuntiatur, quando in eodem supra dicto modo supra dicto tempore in supra dicta persona supra dicti numeri ante ultimam syllabam a litteram verba habent oppo- 30 sitam, ut puta clamaris recordaris criminaris et cetera talia.

De secunda coniugatione. in neutralibus activis inchoativis et frequentativis verbis, quae scilicet indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera definiuntur, tunc secunda coniugatio esse reperitur, quando in 35 eodem supra dicto modo supra dicto tempore in secunda persona numeri singularis ante ultimam consonantem e litteram verba habent constitutam, ut puta sedes rides et cetera talia. at vero in passivis deponentibus et communibus verbis tunc secunda coniugatio esse pronuntiatur, quando in eodem supra dicto modo supra dicto tempore in supra dicta persona supra dicti numeri ante ultimam syllabam e litteram pro-

p. 386. 87 v.

10 facesso R facisso B 16 deficiunt Br definiunt R 20 inchoativis om. B,
add. R: in codice superscriptum esse adnotatum est in apographo 31 actius in-
choatius et frequentatius R et actius B 40 productam om. R, add. B

p. 286—88 R.

p. 387—89 V.

ductam verba habent oppositam, ut puta rideris confiteris tueris et cetera talia.

De tercia coniugatione correpta. in neutralibus activis inchoativis et frequentativis verbis, quae scilicet indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis | sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera definiuntur, tunc tercia coniugatio correpta esse reperitur, quando in eodem supra dicto modo supra dicto tempore in secunda persona numeri singularis ante ultimam consonantem i litteram verba habent constitutam et imperativo modo temporis praesentis in secunda persona numeri singularis e littera terminantur, ut puta curris curre, scribis scribe, calescis calesce et cetera talia. at vero in passivis deponentibus et communibus verbis tunc tercia coniugatio correpta esse pronuntiatur, quando in eodem supra dicto modo supra dicto tempore in supra dicta persona supra dicti || numeri ante ultimam syllabam e litteram correptam verba habent oppositam, ut puta scriberis congrederis ulcisceris et cetera talia. 15

De tercia coniugatione producta. in neutralibus activis inchoativis et frequentativis verbis, quae scilicet indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis o littera definiuntur, tunc tercia coniugatio producta esse reperitur, quando in eodem supra dicto modo supra dicto tempore in secunda persona numeri singularis ante ultimam consonantem i litteram verba habent constitutam et imperativo modo temporis praesentis in secunda persona numeri singularis i littera terminantur, ut puta venis veni, nutritis nutri et cetera talia. at vero in passivis deponentibus et communibus verbis tunc tercia coniugatio producta esse pronuntiatur, quando in eodem supra dicto modo supra dicto tempore in supra dicta persona supra dicti numeri ante ultimam syllabam i litteram verba habent oppositam, ut puta nutritiris sortiris potiris et cetera talia.

Nunc etiam hoc monemus, quod primae coniugationis verba modi indicativi temporis praesentis in prima persona numeri singularis ante o 30 ultimum tres has vocales tantum habere reperiantur oppositas, e i u, ut puta meo Ianio aestuo; secunda unam, id est e, ut puta doceo; tercia correpta duas, i u, ut puta rapio suo; tercia producta duas, i e, ut puta nutritio exeo.

De figura. figura verbis accidit sic uti et ceteris partibus orationis, 35 simplex et composita. simplex figura verborum est, ut puta lego, composita figura relego. nunc composita figura quibus vel quot | modis fiat, in nomine iam satis tractavimus.

De specie. species verborum sunt tres, imperfecta, quae || est et minus quam perfecta sive inchoativa, perfecta, quae est et absoluta, plus- 40

10 calescis calesce R caliscis calisce B 15 ulcisceris om. R, add. B 27
sortiris R ordiris B 31 ultimum B ultimam R 32 unam r una RB

p. 288. 89 R.

p. 389. 90 V.

quamperfecta, quae est et recordativa sive exacta. nunc hae species quem ad modum verbis deserviant et a quo tempore fiant, in declinatione probatur.

De accentu. accentus verborum, sic uti et ceterarum partium orationis, in sonis competenter tractabimus.

Declinatio primae coniugationis activae. probo verbum activum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae simplicis personae primae, quod declinabitur sic. modo indicativo temporis praesentis numeri singularis probo probas probat, numeri pluralis probamus probatis probant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis probabam probabas probabat, numeri pluralis probabamus probabant probabant: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis probavi non probai, probasti non probaisti, probavit non probait; numeri pluralis probavimus non probaimus, probavistis et probastis, probaverunt et probarunt et probavere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis probaveram et probaram, probaveras et probaras, probaverat et probarat; numeri pluralis probaveramus et probaramus, probaveratis et probaratis, probaverant et probarant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis probabo probabis probabit, numeri pluralis probabimus probabitis probabunt. modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis proba probet, numeri pluralis probate probent; eodem modo tempore futuro numeri singularis probato probato, numeri pluralis probatote probunto. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti probare, tempore praeterito probasse et probavisse, tempore futuro probatum ire. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam probem, utinam probes, utinam probet; numeri pluralis utinam probemus, utinam probetis, utinam probent eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam probarem, utinam probares, utinam probaret: numeri pluralis utinam probaremus, utinam probaretis, utinam probarent: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam probaverim et probarim, utinam probaveris et probaris, utinam probaverit et probarit; numeri pluralis utinam probaverimus et probarimus, utinam probaveritis et probaritis, utinam probaverint et probarint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam probavissem et probassem, utinam probavisses et probasses, utinam probavisset et probasset;

5 tractabimus r tractauimus RB 14 probasti non probabisti RB 15 non probabat R non probabit R non probauimus rv non probabimus R 16 et probastis Br et probastis R 22 probauimus probauit RB 26 probanto Maius

p. 269. 90 R.

p. 390—92 v.

numeri pluralis utinam probavissemus et probassemus, utinam probavissetis et probassetis, utinam probavissent et probassent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam probem, utinam probes, utinam probet; numeri pluralis utinam probemus, utinam probetis, utinam probent. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis 5 cum vel si probem, cum vel si probes, cum vel si probet; numeri pluralis cum vel si probemus, cum vel si probetis, cum vel si probent: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si probarem, cum vel si probares, cum vel si probaret; numeri pluralis cum vel si probaremus, cum vel si 10 probaretis, cum vel si probarent: || eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si probaverim et probarim, cum vel si probaveris et probaris, cum vel si probaverit et probarit; numeri pluralis cum vel si probaverimus et probarimus, cum vel si probaveritis et probaritis, cum vel si probaverint et probarint: eodem modo 15 eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si probavisse et probassem, cum vel si probavisses et probasses, cum vel si probavisset et probasset; numeri pluralis cum vel si probavissemus et probassemus, cum vel si probavissetis et probassetis, cum vel si probavissent et probassent: eodem modo tempore futuro numeri 20 singularis cum vel si probavero et probaro, cum vel si probaveris et probaris, cum vel si probaverit et probarit; numeri pluralis cum vel si probaverimus et probarimus, cum vel si probaveritis et probaritis, cum vel si probaverint et probarint. modo impersonali numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti probatur, eodem modo tempore praeterito 25 specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa probabatur, eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta probatum est et ulteriore perfecta sive absoluta probatum fuit, eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta probatum erat et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta probatum fuerat, 30 eodem modo tempore futuro probabitur. gerundi sunt haec, probandi probando probandum probatum. tempora participiorum trahuntur a verbo activo duo, praesens probans, futurum probaturus. nomen ab hoc verbo activo fit probator, appellatio probatio.

Declinatio passiva primae coniugationis. probor || verbum passivum 35 indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae simplicis personae primae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis probor probaris probatur, numeri pluralis probamur probamini probantur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus 40 quam perfecta vel inchoativa numeri singularis probabar probabar probatis pro-

29 probatum erat — 30 exacta *om. R.*, *add. v.* 37 simplicis *B* compositae *R*

p. 290. 91 R.

p. 392. 93 V.

babatur, numeri pluralis probabamur probabamini probabantur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis probatus sum probatus es probatus est, numeri pluralis probati sumus probati estis probati sunt; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis probatus fui probatus fuisti probatus fuit, numeri pluralis probati fuimus probati fuistis probati fuerunt vel fuerent: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis probatus eram probatus eras probatus erat, numeri pluralis probati eramus probati eratis probati erant; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis probatus fueram probatus fueras probatus fuerat, numeri pluralis probati fueramus probati fueratis probati fuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis probabor probaberis probabitur, numeri pluralis probabimur probabimini probabuntur. modo imperativo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis probare probetur, numeri pluralis probamini probentur: eodem modo tempore futuro numeri singularis probator probator, numeri pluralis probaminor probantur. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore || praesenti sive instanti probari, tempore praeterito probatum esse vel fuisse, tempore futuro probatum iri. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam prober, utinam proberis, utinam probetur; numeri pluralis utinam probemur, utinam probemini, utinam probentur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam probarer, utinam probareris, utinam probaretur; numeri pluralis utinam probaremur, utinam probaremni, utinam probarentur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam probatus sim, utinam probatus sis, utinam probatus sit; numeri pluralis utinam probati simus, utinam probati sitis, utinam probati sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis utinam probatus fuerim, utinam probatus fueris, utinam probatus fuerit; numeri pluralis utinam probati fuerimus, utinam probati fueritis, utinam probati fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam probatus essem, utinam probatus esses, utinam probatus esset; numeri pluralis utinam probati essemus, utinam probati essetis, utinam probati essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam probatus fuisse, utinam probatus fuissest; numeri pluralis utinam probati fuissemus, utinam probati fuissestis, utinam probati fuisserent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam prober, utinam proberis, utinam probetur; numeri pluralis utinam probemur, utinam probemini, utinam probentur.

16 probator probator *B* probator probetur *R* 17 probaminor probentur *R*, sed probentur et in singulari numero probetur a correctore projectum esse adnotatum est in apographo: probabimini probabuntur *B*

p. 292. 93 R.

p. 393—95 V.

modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si prober, cum vel si proberis, cum vel si probetur; numeri pluralis cum vel si probemur, cum vel si probemini, cum vel si probentur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si probarer, cum vel si probareris, cum vel si probaretur; numeri pluralis cum vel si probaremur, cum vel si probaremni, cum vel si probarentur: || eodem modo codem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si probatus sim, cum vel si probatus sis, cum vel si probatus sit; numeri pluralis cum vel si probati simus, cum vel si probati sitis, cum vel si probati sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si probatus fuerim, cum vel si probatus fueris, cum vel si probatus fuerit; numeri pluralis cum vel si probati fuerimus, cum vel si probati fueritis, cum vel si probati fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si probatus essem, cum vel si probatus esses, cum vel si probatus esset; numeri pluralis cum vel si probati essemus, cum vel si probati essetis, cum vel si probati essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si probatus fuisse, cum vel si probatus fuisses, cum vel si probatus fuisse; numeri pluralis cum vel si probati fuissemus, cum vel si probati fuissestis, cum vel si probati fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si probatus ero, cum vel si probatus eris, cum vel si probatus erit; numeri pluralis cum vel si probati erimus, cum vel si probati eritis, cum vel si probati erint; et ulteriore futuro numeri singularis cum vel si probatus fuero, cum vel si probatus fueris, cum vel si probatus fuerit; numeri pluralis cum vel si probati fuerimus, cum vel si probati fueritis, cum vel si probati fuerint. sane etiam hoc monemus, quod generis passivi sive deponentis vel communis verba modum impersonalem vel gerundi sive nomen vel appellationem ad formam generis activi sive neutralis vel inchoativi nec non et frequentativi reperiantur declinare. tempora participiorum trahuntur a verbo passivo duo, praeteritum probatus, futurum probandus.

Sane hoc monemus, quod ex hac prima coniugatione sint haec novem verba, id est sto insto resto praesto consto adsto obsto exto do, quae specie perfecta propter integros sonos ad hanc formam debeant declinari, id est steti institi restiti || praestiti constiti adstiti obstiti extiti dedi: sic et per ceteras res, quas regunt species perfectae, ad supra dictam formam supra dicta verba debeant declinari. nunc quas res species perfectae regant vel a quibus rebus ipsae species perfectae regantur, suo in loco competenter tractabimus. item ex hac prima coniugatione sunt aliqua verba, quae 40

33 hac om. R, add. B.   37 res om. R, add. rv   40 tractabimus r tractamus RB

p. 293. 94 R.

p. 395. 96 V.

specie perfecta salva forma catholica et ex hac forma sustineant declinari, id est secui domui plicui tonui crepui sonui vacui. sic et cetera aliqua sunt verba, quae specie perfecta salva, ut supra diximus, forma sua catholica et *ex* supra dicta forma sustineant declinari. sed haec quae vel quot 5 sint verba, quae specie perfecta et per ceteras res, quas regunt species perfectae, et ad supra dictam formam declinantur, in sonis competenter tractabimus. nunc etiam hoc monemus, quod ex prima coniugatione quam plurimi soni, hoc est quam plurima verba, possint exhiberi. de prima coniugatione, quantum ratio poscebat, tractavimus.

10 Declinatio activa secundae coniugationis. doceo verbum activum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae compositae personae primae coniugationis secundae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis doceo doces docet, numeri 15 pluralis docemus docetis docent: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis docebam docebas docebat, numeri pluralis docebamus docebatis docebant: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis docui docuisti docuit, numeri pluralis docuimus docuistis docuerunt vel 20 docuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis docueram docueras docuerat, numeri pluralis docueramus docueratis docuerant: || eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis docebo docebis docebit, numeri pluralis docebimus docebitis docebunt. modo imperativo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis doce 25 doceat, numeri pluralis docete doceant: eodem modo tempore futuro numeri singularis doceto doceto, numeri pluralis docetote doceunto. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti docere, tempore praeterito docuisse, tempore futuro doctum ire. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam 30 doceam, utinam doceas, utinam doceat; numeri pluralis utinam doceamus, utinam doceatis, utinam doceant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam docerem, utinam doceres, utinam doceret; numeri pluralis utinam 35 doceremus, utinam doceretis, utinam docerent: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam docuerim, utinam docueris, utinam docuerit; numeri pluralis utinam docuerimus, utinam docueritis, utinam docuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam docuis-

2 plieui] placui RB aliqua R alia B 4 et supradicta RB ex supradicta r
 7 tractabimus r tractauimus RB 12 figurae simplicis editor *Vindobonensis*
 13 modo — instanti om. R, add. Br 27 doceunto R doceant B 33 sive minus
 quam perfecta om. R: inchoativa siue nusquam perfecta B

p. 294. 95 R.

p. 396—98 V.

sem, utinam docuisses, utinam docuisset; numeri pluralis utinam docuissemus, utinam docuissetis, utinam docuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam doceam, utinam doceas, utinam doceat; numeri pluralis utinam doceamus, utinam doceatis, utinam doceant. modo coniunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si doceam, cum vel si doceas, cum vel si doceat; numeri pluralis cum vel si doceamus, cum vel si doceatis, cum vel si doceant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si docerem, cum vel si doceres, cum vel si doceret; numeri pluralis cum vel si doceremus, cum vel si doceretis, cum vel si docerent: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si docuerim, cum vel si docueris, cum vel si docuerit; numeri pluralis cum vel si docuerimus, cum vel si docueritis, cum vel si docuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si docuisse, cum vel si docuisset; numeri pluralis cum vel si docuisse, cum vel si docuissemus, cum vel si docuissetis, cum vel si docuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si docuero, cum vel si docueris, cum vel si docuerit; numeri pluralis cum vel si docuerimus, cum vel si docueritis, cum vel si docuerint. modo impersonali numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti docetur, eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa docebatur, eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta doctum est et ulteriore perfecta sive absoluta doctum fuit, eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta doctum erat et ulteriore plusquamperfecta vel recordativa vel exacta doctum fuerat, eodem modo tempore futuro docebatur. gerundi sunt haec, docendi docendo docendum doctum. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo activo duo, praesens et futurum, praesens docens, futurum docturus. nomen ab hoc verbo fit doctor, appellatio doctrina.

30

Declinatio passiva secundae coniugationis. doceor verbum passivum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae compositae personae primae coniugationis secundae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis doceor doceris docetur, numeri pluralis docemur docemini docentur: || eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis docebar docebaris docebatur, numeri pluralis docebamus docebamini docebantur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis doctus sum doctus es doctus est, numeri pluralis docti 40

24 fuit] erat RB 25 erat] fuit Rv 27 haec om. R, add. B 30 appellatio
rv appellatio R 33 figurae simplicis editor *Vindobonensis*

p. 295-97 R.

p. 398. 99 V.

sumus docti estis docti sunt; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis doctus fui doctus fuisti doctus fuit; numeri pluralis docti fuimus docti fuistis docti fuerunt vel fuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis doctus eram 5 doctus eras doctus erat, numeri pluralis docti eramus docti eratis docti erant; et ulte^riore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis doctus fueram doctus fueras doctus fuerat, numeri pluralis docti fueramus docti fueratis docti fuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis docebor doceberis docebatur, numeri 10 pluralis docebimur docebimini docebuntur. modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis docere doceatur, numeri pluralis docemini doceantur: eodem modo tempore futuro numeri singularis docet docet, numeri pluralis doce- 15 minor docent. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti doceri, tempore praeterito doctum esse vel fuisse, tempore futuro doctum iri. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam docear, utinam docearis, utinam doceatur; numeri pluralis utinam doceamur, utinam doceamini, utinam doceantur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam 20 perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam docerer, utinam docereris, utinam doceretur; numeri pluralis utinam doceremur, utinam doceremini, utinam docerentur: || eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam doctus sim, utinam doctus sis, utinam doctus sit; numeri pluralis utinam docti simus, utinam docti sitis, utinam 25 docti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis utinam doctus fuerim, utinam doctus fueris, utinam doctus fuerit; numeri pluralis utinam docti fuerimus, utinam docti fueritis, utinam docti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam doctus essem, utinam doctus esses, utinam doctus 30 esset; numeri pluralis utinam docti essemus, utinam docti essetis, utinam docti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta utinam doctus fuisse, utinam doctus fuisse, utinam doctus fuisse; numeri pluralis utinam docti fuisse, utinam docti fuisse, utinam docti fuisse: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam docear, utinam 35 docearis, utinam doceatur; numeri pluralis utinam doceamur, utinam doceamini, utinam doceantur. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum | vel si docear, cum vel si docearis, cum vel si doceatur; numeri pluralis cum vel si doceamur, cum vel si doceamini, cum vel si doceantur: eodem modo tempore praeterito 40 specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singu-

10 docebimini *r* docebemini *B* docemini *R*   14 docentor *v* docebuntor *R* docebuntur *B*

p. 297. 98 R.

p. 399—401 V.

laris cum vel si docerer, cum vel si docereris, cum vel si doceretur; numeri pluralis cum vel si doceremur, cum vel si doceremini, cum vel si docerentur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si doctus sim, cum vel si doctus sis, cum vel si doctus sit; numeri pluralis cum vel si docti simus, cum vel si docti sitis, cum vel si docti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si doctus fuerim, cum vel si doctus fueris, cum vel si doctus fuerit; numeri pluralis cum vel si docti fuerimus, cum vel si docti fueritis, cum vel si docti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si doctus essem, cum vel si doctus esses, cum vel si doctus esset; numeri pluralis cum vel si docti essemus, cum vel si docti essetis, cum vel si docti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si doctus fuisse, cum vel si doctus fuisse, cum vel si doctus fuisse; numeri pluralis cum vel si docti fuisse, cum vel si docti fuisse, cum vel si docti fuisse: eodem modo tempore futuro numeri pluralis cum vel si doctus ero, cum vel si doctus eris, cum vel si doctus erit; numeri pluralis cum vel si docti erimus, cum vel si docti eritis, cum vel si docti erint; et ulteriore futuro numeri singularis cum vel si doctus fuerio, cum vel si doctus fueris, cum vel si doctus fuerit; numeri pluralis cum vel si docti fuerimus, cum vel si docti fueritis, cum vel si docti fuerint. sane hoc monemus, quod generis passivi sive deponentis vel communis verba modum impersonalem vel gerundi sive nomen vel appellationem ad formam generis activi sive neutralis vel inchoativi nec non et frequentativi inveniuntur declinare. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo passivo duo, praeteritum doctus, futurum docendus. nunc etiam hoc monemus, quod ex secunda coniugatione non eo plurimi soni, | hoc est non eo plurima verba, possint exhiberi.

Declinatio activa tertiae coniugationis correptae. scribo verbum activum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis tertiae correptae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis scribo scribis scribit, numeri pluralis scribimus scribitis scribunt: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis scribebam scribebas scribebat, numeri pluralis scribebamus scribebatis scribebant: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis scripsi scripsisti scripsit, numeri pluralis scripsimus scripsistis scripserunt vel scripsere: || eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis scripseram scripseras scripserat, numeri pluralis scripseramus scripseratis.

p. 298. 99 R.

scripserant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis scribam scribes scribet, numeri pluralis scribemus scribetis scribent. modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis scribe scribat, numeri pluralis scribite scribant: eodem modo tempore futuro numeri singularis scribito scribito, numeri pluralis scribitote scribunt: modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti scribere, tempore praeterito scripsisse, tempore futuro scriptum ire. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam scribam, utinam 10 scribas, utinam scribat; numeri pluralis utinam scribamus, utinam scribatis, utinam scribant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam scriberem, utinam scriberes, utinam scriberet; numeri pluralis utinam scriberemus, utinam scriberetis, utinam scriberent: eodem modo eodem tempore specie 15 perfecta sive absoluta numeri singularis utinam scripserim, utinam scripseris, utinam scripserit; numeri pluralis utinam scripserimus, utinam scripseritis, utinam scripserint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam scripssem, utinam scripsisses, utinam scripsisset; numeri pluralis utinam 20 scripsissemus, utinam scripsissetis, utinam scripsissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam scribam, utinam scribas, utinam scribat; numeri pluralis utinam scribamus, utinam scribatis, utinam scribant. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si scribam, cum vel si scribas, cum vel || si scribat; 25 numeri pluralis cum vel si scribamus, cum vel si scribatis, cum vel si scribant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si scriberem, cum vel si scriberes, cum vel si scriberet; numeri pluralis cum vel si scriberemus, cum vel si scriberetis, cum vel si scriberent: eodem modo eodem 30 tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si scripserim, cum vel si scripseris, cum vel si scripserit; numeri pluralis cum vel si scripserimus, cum vel si scripseritis, cum vel si scripserint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si scripssem, cum vel si scripsisses, cum vel si 35 scripsisset; numeri pluralis cum vel si scripsissemus, cum vel si scripsissetis, cum vel si scripsissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si scripsero, cum vel si scripseris, cum vel si scripserit; numeri pluralis cum vel si scripserimus, cum vel si scripseritis, cum vel si scripserint. modo impersonali numeris et personis confusis tempore praesenti sive 40 instanti scribitur, eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa scribebatur, eodem modo eodem tem-

p. 401. 2 V.

p. 299-301 R.

p. 402-4 V.

pore specie perfecta sive absoluta scriptum est et ulteriore perfecta sive absoluta scriptum fuit; eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta scriptum erat et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta scriptum fuerat, eodem modo tempore futuro scribetur. gerundi sunt haec, scribendi vel scribundi, scribendo vel 5 scribundo, scribendum vel scribundum, scriptum. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo activo duo, praesens scribens, futurum scripturus. nomen scriptor, appellatio scriptura. |

Declinatio passiva tertiae coniugationis correptae. || scribor verbum passivum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive 10 instantis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis tertiae correptae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis scribor scriberis scribitur, numeri pluralis scribimur scribimini scribuntur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis scribebar scribebaris scribebatur, numeri pluralis scribebamur scribebamini scribebantur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis scriptus sum scriptus es scriptus est, numeri pluralis scripti sumus scripti estis scripti sunt; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis scriptus fui scriptus fuisti scriptus fuit, 20 numeri pluralis scripti fuimus scripti fuistis scripti fuerunt vel fuer: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis scriptus eram scriptus eras scriptus erat, numeri pluralis scripti eramus scripti eratis scripti erant; et ulteriore plusquamperfecta vel recordativa sive exacta numeri singularis scriptus fueram scriptus fueras scriptus fuerat, numeri pluralis scripti fueramus scripti fueratis scripti fuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis scribar scriberis scribetur, numeri pluralis scribemur scribemini scribentur. modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis scribere scribatur, numeri 30 pluralis scribimini scribantur: || eodem modo tempore futuro numeri singularis scribitor scribitor, numeri pluralis scribiminor scribuntor. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti scribi, eodem modo tempore praeterito scriptum esse vel fuisse, eodem modo tempore futuro scriptum iri. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam scribar, utinam scribaris, utinam scribatur; numeri pluralis utinam scribamur, utinam scribamini, utinam scribantur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam scriberer, utinam scribereris, utinam scriberetur; numeri pluralis utinam scriberemur, utinam scriberemini, utinam scriberentur: eodem modo eodem tempore specie

32 scribuntor *rv* scribuntur *R*   33 sive perpetuo *om. RB, add. v*

p. 301. 2 R.

p. 404. 5 V.

perfecta sive absoluta numeri singularis utinam scriptus sim, utinam scriptus sis, utinam scriptus sit; numeri pluralis utinam scripti simus, utinam scripti sitis, utinam scripti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis utinam scriptus fuerim, utinam scriptus fueris, utinam scriptus fuerit; numeri pluralis utinam scripti fuerimus, utinam scripti fueritis, utinam scripti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam scriptus essem, utinam scriptus essemus, utinam scriptus esset; numeri pluralis utinam scripti essemus, utinam scripti essetis, utinam scripti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam scriptus fuisssem, utinam scriptus fuisses, utinam scriptus fuisset; numeri pluralis utinam scripti fuisssemus, utinam scripti fuissetis, utinam scripti fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam scribar, utinam scribaris utinam scribatur; numeri pluralis utinam scribamur, utinam scribamini, utinam scribantur. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si scribar, cum vel si scribaris, cum vel si scribatur; numeri pluralis cum vel si scribamur, cum vel si scribamini, cum vel si scribantur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si scriberer, || cum vel si scribereris, cum vel si scriberetur; numeri pluralis cum vel si scriberemur, cum vel si scriberemini, cum vel si scriberentur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si scriptus sim, cum vel si scriptus sis, cum vel si scriptus sit; numeri pluralis cum vel si scripti simus, cum vel si scripti sitis, cum vel si scripti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si scriptus fuerim, cum vel si scriptus fueris, cum vel si scriptus fuerit; numeri pluralis cum vel si scripti fuerimus, cum vel si scripti fueritis, cum vel si scripti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si scriptus essem, cum vel si scriptus essemus, | cum vel si scriptus esset; numeri pluralis cum vel si scripti essemus, cum vel si scripti essetis, cum vel si scripti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si scriptus fuisssem, cum vel si scriptus fuisses, cum vel si scriptus fuisset; numeri pluralis cum vel si scripti fuisssemus, cum vel si scripti fuissetis, cum vel si scripti fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si scriptus ero, cum vel si scriptus eris, cum vel si scriptus erit; numeri pluralis cum vel si scripti erimus, cum vel si scripti eritis, cum vel si scripti erint; et ulteriore futuro numeri singularis cum vel si scriptus fuero, cum vel si scriptus fueris, cum vel si scriptus fuerit; numeri pluralis cum vel si scripti fuerimus, cum vel si scripti fueritis, cum vel si scripti fuerint. sane hoc monemus, quod generis passivi sive deponentis vel communis verba modum impersonale vel gerundi sive nomen vel appellationem ad formam generis

p. 302. 3 R.

p. 405—7 V.

activi sive neutralis vel inchoativi nec non et frequentativi reperiuntur declinare. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo passivo duo, praeteritum scriptus, futurum scribendus. nunc etiam hoc monemus, quod ex tertia coniugatione correpta eo plurimi soni, hoc est eo plurima verba, possint exhiberi. ||

5

Alia declinatio activa tertiae coniugationis correptae. rapio verbum activum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae compositae personae primae coniugationis tertiae correptae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo temporis praesentis sive instantis numeri singularis rapio rapis rapit,¹⁰ numeri pluralis rapimus rapitis rapiunt: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis rapiebam rapiebas rapiebat, numeri pluralis rapiebamus rapiebatis rapiebant: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis rapui rapuisti rapuit, numeri pluralis rapuimus rapuistis rapue-¹⁵ runt vel rapuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis rapueram rapueras rapuerat, numeri pluralis rapueramus rapueratis rapuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis rapiam rapies rapiet, numeri pluralis rapiemus rapietis rapient. modo imperativo tempore praesi-²⁰ senti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis rape rapiat, numeri pluralis rapite rapiant: eodem modo tempore futuro numeri singularis rapito rapito, numeri pluralis rapitote rapiunto. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti rapere, tempore praeterito rapuisse, tempore futuro²⁵ raptum ire. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam rapiam, utinam rapias, utinam rapiat; numeri pluralis utinam rapiamus, utinam rapiatis, utinam rapiant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam raperem, utinam raperes, utinam raperet; numeri pluralis³⁰ utinam raperemus, utinam raperetis, utinam raperent: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam rapuerim, utinam rapueris, utinam rapuerit; numeri pluralis utinam rapuerimus, utinam rapueritis, utinam rapuerint: || eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam³⁵ rapuissem, utinam rapuisse, utinam rapuisset; numeri pluralis utinam rapuissemus, utinam rapuissetis, utinam rapuisserent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam rapiam, utinam rapias, utinam rapiat; numeri pluralis utinam rapiamus, utinam rapiatis, utinam rapiant. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis⁴⁰ cum vel si rapiam, cum vel si rapias, cum vel si rapiat; numeri pluralis

p. 303—5 R.

p. 407. 8 v.

cum vel si rapiamus, cum vel si rapiatis, cum vel si rapiant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si raperem, cum vel si raperes, cum vel si raperet; numeri pluralis cum vel si raperemus, cum vel si raperetis, 5 cum vel si raperent: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si rapuerim, cum vel si rapueris, cum vel si rapuerit; numeri pluralis cum vel si rapuerimus, cum vel si rapueritis, cum vel si rapuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si rapuissem, 10 cum vel si rapuissest, cum vel si rapuissestet; numeri pluralis cum vel si rapuissemus, cum vel si rapuissestis, cum vel si rapuissestent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si rapuero, cum vel si rapueris, cum vel si rapuerit; numeri pluralis cum vel si rapuerimus, cum vel si rapueritis, cum vel si rapuerint. modo impersonali numeris et personis 15 confusis tempore praesenti sive instanti rapitur, eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa rapietur, eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta raptum est et ulteriore perfecta raptum fuit, eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta raptum erat et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta raptum fuerat, eodem modo tempore futuro rapietur. || gerundi sunt haec, rapiendi vel rapiundi, rapiendo vel rapiundo, rapiendum vel rapiundum, raptum. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo activo duo, praesens rapiens, futurum rapturus. nomen raptor, appellatio raptura.

25 Declinatio passiva tertiae coniugationis correptae. rapior verbum passivum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae compositae personae primae coniugationis tertiae correptae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo temporis praesentis sive instantis numeri singularis rapior raperis 30 rapitur, numeri pluralis rapimus rapimini rapiuntur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis rapiebar rapiebaris rapiebatur, numeri pluralis rapiebamur rapiebamini rapiebantur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis raptus sum raptus es raptus est, numeri pluralis 35 rapti sumus rapti estis rapti sunt; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis raptus fui raptus fuisti raptus fuit, numeri pluralis rapti fuimus rapti fuistis rapti fuerunt vel fuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis raptus eram raptus eras raptus erat, numeri pluralis rapti eramus rapti 40 eratis rapti erant; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta

16 inchoativa *B* inchoata *R* rapiebatur *rv* rapebatur *R* 17 absoluta *v* exacta
RB 27 figurae simplicis *editor* *Vindobonensis*

p. 305. 6 R.

p. 408-10 V.

numeri singularis raptus fueram raptus fueras raptus fuerat, numeri pluralis rapti fueramus rapti fueratis rapti fuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis rapiar rapieris rapietur, numeri pluralis rapiemur rapiemini rapientur. modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam et || tertiam personam tantum numeri singularis rapere rapiatur, numeri pluralis rapimini rapiantur: eodem modo tempore futuro numeri singularis rapitor rapitor, numeri pluralis rapimino rapiuntor. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti rapi, tempore praeterito raptum esse et ulteriore praeterito raptum fuisse, tempore futuro raptum iri. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam rapiar, utinam rapiaris, utinam rapiatur; numeri pluralis utinam rapiamur, utinam rapiamini, utinam rapiantur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam raperer, utinam rapereris, utinam raperetur; numeri pluralis utinam raperemur, 15 utinam raperemini, utinam raperentur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam raptus sim, utinam raptus sis, utinam raptus sit; numeri pluralis utinam rapti simus, utinam rapti sitis, utinam rapti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis utinam raptus fuerim, utinam raptus fueris, utinam raptus fuerit; numeri 20 pluralis utinam rapti fuerimus, utinam rapti fueritis, utinam rapti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam raptus essem, utinam raptus esses, utinam raptus esset; numeri pluralis utinam rapti essemus, utinam rapti essetis, utinam rapti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel 25 exacta numeri singularis utinam raptus fuisse, utinam raptus fuisse, utinam raptus fuisse; numeri pluralis utinam rapti fuisse, utinam rapti fuisse, utinam rapti fuisse, utinam rapti fuisse: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam rapiar, utinam rapiaris, utinam rapiatur; numeri pluralis utinam rapiamur, utinam rapiamini, utinam rapiantur. modo coniunctivo 30 sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si rapiar, cum | vel si rapiaris, cum vel si rapiatur; numeri pluralis cum vel si rapiamur, cum vel si rapiamini, cum vel si rapiantur: || eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si raperer, cum vel si rapereris, cum vel si 35 raperetur; numeri pluralis cum vel si raperemur, cum vel si raperemini, cum vel si raperentur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si raptus sim, cum vel si raptus sis, cum vel si raptus sit; numeri pluralis cum vel si rapti simus, cum vel si rapti sitis, cum vel si rapti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri 40

p. 306. 7 R.

p. 410. 11 V.

singularis cum vel si raptus fuerim, cum vel si raptus fueris, cum vel si raptus fuerit; numeri pluralis cum vel si rapti fuerimus, cum vel si rapti fueritis, cum vel si rapti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si raptus essem, cum vel si raptus esses, cum vel si raptus esset; numeri pluralis cum vel si rapti essemus, cum vel si rapti essetis, cum vel si rapti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si raptus fuisse, cum vel si rapti fuisse: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si raptus ero, cum vel si raptus eris, cum vel si raptus erit; numeri pluralis cum vel si rapti erimus, cum vel si rapti eritis, cum vel si rapti erint; et ulteriore futuro numeri singularis cum vel si raptus fuero, cum vel si raptus fueris, cum vel si raptus fuerit; numeri pluralis cum vel si rapti fuerimus, cum vel si rapti fueritis, cum vel si rapti fuerint. sane hoc monemus, quod generis passivi sive deponentis vel communis verba modum impersonalem vel gerundi sive nomen vel appellationem ad formam generis activi sive neutralis vel inchoativi nec non et frequentativi reperiantur declinare. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo passivo duo, praeteritum raptus, futurum rapiendus. nunc etiam hoc monemus, quod ex tertia coniugatione || correpta eo plurimi soni, hoc est eo plurima verba, possint exhiberi.

Declinatio activa tertiae coniugationis productae. nutrio verbum activum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae compositae personae primae coniugationis tertiae productae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis nutrio nutrit, numeri pluralis nutrimus nutritis nutrit: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis nutriebam nutritelas nutritebat, numeri pluralis nutritebamus nutritebatis nutritebant: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis nutrii nutriti nutrit, numeri pluralis nutrimus nutritis nutriterunt vel nutriere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis nutriteram nutriteras nutriterat, numeri pluralis nutriteramus nutriteratis nutriterant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis nutriam et nutritio, nutrities et nutritibus, nutrit et nutritib; numeri pluralis nutritemus et nutritibus, nutrities et nutritibus, nutrit et nutritib; modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis nutri nutrit, numeri pluralis nutrit nutrit:

25 figurae simplicis *editor Vindobonensis*   32 nutriti nutriti num. plur. nutritus nutritis (nutritis r) R nutriti nutriti nutriti num. plur. nutritimus nutritis B

p. 307. 8 R.

p. 411—13 V.

eodem modo tempore futuro numeri singularis nutrito nutrito, numeri pluralis nutritote nutriunto. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti nutrire, eodem modo tempore praeterito nutrisse, eodem modo tempore futuro nutritum ire. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam nutriam, 5 utinam nutrias, utinam nutriat; numeri pluralis utinam nutriamus, utinam nutriatis, utinam nutrient: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam nutririem, || utinam nutrides, utinam nutraret; numeri pluralis utinam nutririemus, utinam nutrirtis, utinam nutrient: eodem modo eodem tempore 10 specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam nutrierim, utinam nutrieris, utinam nutrierit; numeri pluralis utinam nutrierimus, utinam nutrieritis, utinam nutririint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam nutrissem, utinam nutrisses, utinam nutrisset; numeri pluralis utinam nutrissemus, 15 utinam nutrissetis, utinam nutrissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam nutriam, utinam nutrias, utinam nutriat; numeri pluralis utinam nutriamus, utinam nutriatis, utinam nutrient. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si nutriam, cum vel si nutrias, cum vel si nutriat; numeri pluralis 20 cum vel si nutriamus, cum vel si nutriatis, cum vel si nutrient: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si nutririem, cum vel si nutrides, cum vel si nutraret; numeri pluralis cum vel si nutririemus, cum vel si nutrirtis, cum vel si nutririemus, 25 cum vel si nutrient: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si nutrierim, cum vel si nutrieris, cum vel si nutrieriit; numeri pluralis cum vel si nutrierimus, cum vel si nutririit, cum vel si nutririint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si nutrissem, cum vel si nutrisses, cum vel si nutrisset; numeri pluralis cum 30 vel si nutrissemus, cum vel si nutrissetis, cum vel si nutrissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si nutriero, cum vel si nutririis, cum vel si nutrieriit; numeri pluralis cum vel si nutririimus, cum vel si nutririit, cum vel si nutririint. modo impersonali numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti nutritur, eodem modo tempore 35 praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa nutritur, eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta nutritum est et ulteriore perfecta sive absoluta nutritum fuit, || eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta nutritum erat et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta nutritum fuerat, eodem modo tempore futuro nutritur vel nutritur. gerundi sunt haec, nutriendi et nutriundi, nutriendo et nutriundo, nutriendam et nutriundum, nutritum. tempora participiorum trahuntur a verbo

p. 308—10 R.

p. 413. 14 v.

activo duo, praesens nutriens, futurum nutriturus. nomen nutritor, appellatio nutritio.

Declinatio passiva tertiae coniugationis productae. nutrior verbum passivum indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis 5 sive instantis numeri singularis figurae compositae personae pri^mae coniugationis tertiae productae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis nutritor nutritris nutritur, numeri pluralis nutrimur nutrimini nutrituntur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel 10 inchoativa numeri singularis nutriebar nutriebaris nutriebatur, numeri pluralis nutriebamur nutriebamini nutriebantur: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis nutritus sum nutritus es nutritus est, numeri pluralis nutriti sumus nutriti estis nutriti sunt; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis nutritus fui nutritus 15 fuisti nutritus fuit, numeri pluralis nutriti suimus nutriti fuistis nutriti fuerunt vel fuerere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis nutritus eram nutritus eras nutritus erat, numeri pluralis nutriti eramus nutriti eratis nutriti erant; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri || singularis 20 nutritus fueram nutritus fueras nutritus fuerat, numeri pluralis nutriti fueramus nutriti fueratis nutriti fuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis nutriar vel nutribor, nutrieris vel nutriberis, nutritetur vel nutritur; numeri pluralis nutriemur vel nutritimur, nutriti minimi vel nutritibimini, nutrientur vel nutritibuntur. modo imperativo 25 tempore praesenti sive instanti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis nutrire nutriatur, numeri pluralis nutriti minimi nutritantur: eodem modo tempore futuro numeri singularis nutritor nutritor, numeri pluralis nutriti minores nutriti minores: modo infinito numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti nutritiri, tempore praeterito nutritum esse 30 et ulteriore praeterito nutritum fuisse, tempore futuro nutritum iri. modo optativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis utinam nutriar, utinam nutriaris, utinam nutriti minimi nutriti minimi: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis uti^mnam nutritirer, utinam nutritireris, utinam nutritiretur; numeri pluralis utinam 35 nutritiremur, utinam nutriti minimi nutriti minimi: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis utinam nutritus sim, utinam nutritus sis, utinam nutritus sit; numeri pluralis utinam nutriti simus, utinam nutriti sitis, utinam nutriti sint; et ulteriore perfecta 40 sive absoluta numeri singularis utinam nutritus fuerim, utinam nutritus

p. 310. 11 R.

p. 414—16 V.

fueris, utinam nutritus fuerit; numeri pluralis utinam nutriti fuerimus, utinam nutriti fueritis, utinam nutriti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam nutritus essem, utinam nutritus essemus, utinam nutritus esset, utinam nutritus essetis, utinam nutriti essent; numeri pluralis utinam nutriti essemus, utinam nutriti essetis, utinam nutriti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam nutritus fuisset, utinam nutritus fuisses, utinam nutritus fuisset; numeri pluralis utinam nutriti fuisset, utinam nutriti fuissetis, utinam nutriti fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam nutriar, utinam nutriaris, utinam nutriatur; numeri pluralis utinam nutriamur, utinam nutriamini, utinam nutrientur. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si nutriar, cum vel si nutriaris, cum vel si nutriatur; numeri pluralis cum vel si nutriamur, cum vel si nutriamini, cum vel si nutrientur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si nutrirer, cum vel si nutrireris, cum vel si nutriretur; numeri pluralis cum vel si nutriremur, cum vel si nutriremini, cum vel si nutrimentor. eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si nutritus sim, cum vel si nutritus sis, cum vel si nutritus sit; numeri pluralis cum vel si nutriti simus, cum vel si nutriti sitis, cum vel si nutriti sint; et ulteriore perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si nutritus fuerim, cum vel si nutritus fueris, cum vel si nutritus fuerit; numeri pluralis cum vel si nutriti fuerimus, cum vel si nutriti fueritis, cum vel si nutriti fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si nutritus essem, cum vel si nutritus essemus, cum vel si nutriti esset, cum vel si nutriti essetis, cum vel si nutriti essent; et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si nutritus fuisset, cum vel si nutritus fuisses, cum vel si nutriti fuisset; numeri pluralis cum vel si nutriti fuisset, cum vel si nutriti fuissetis, cum vel si nutriti fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si nutritus ero, cum vel si nutritus eris, cum vel si nutritus erit; numeri pluralis cum vel si nutriti erimus, cum vel si nutriti eritis, cum vel si nutriti erint; et ulteriore futuro numeri singularis cum vel si nutritus fuero, || cum vel si nutritus fueris, cum vel si nutritus fuerit; numeri pluralis cum vel si nutriti fuerimus, cum vel si nutriti fueritis, cum vel si nutriti fuerint. sane hoc monemus, quod generis passivi sive deponentis vel communis verba modum impersonalem vel gerundi sive nomen vel appellationem ad formam generis activi sive neutralis vel inchoativi nec non et frequentativi reperiantur declinare. tempora participiorum trahuntur a verbo passivo duo, praeteritum nutritus, futurum

p. 311. 12 R.

p. 416. 17 V.

nutriendus. sane etiam hoc monemus, quod in hac tertia coniugatione producta, qua diximus indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis verba numeri singularis iō litteris definiri, quod sint aliqua verba, quae in eodem modo specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa et hac forma reperiantur declinari, ut puta nutribam lenibam polibam et cetera talia. sed haec quae vel quot sint verba, in sonis competenter tractabimus. nunc etiam hoc monemus, quod ex tertia coniugatione producta non eo plurimi soni, hoc est non eo plurima verba, possint exhiberi.

10 Alia declinatio neutralis scilicet tertiae coniugationis productae. eo verbum neutrale indicativo sive pronuntiativo modo dictum temporis praesentis sive instantis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis tertiae productae, quod declinabitur sic. modo indicativo sive pronuntiativo tempore praesenti sive instanti numeri singularis eo is 15 it, numeri pluralis imus itis eunt: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis ibam ibas ibat, numeri pluralis ibamus ibatis ibant: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis ivi isti ivit, numeri pluralis ivimus istis ferunt vel iere: eodem modo eodem tempore specie 20 plusquamperfecta sive recordativa | vel exacta numeri singularis iveram et ieram, iveras et ieras, iverat et ierat; numeri pluralis iveramus et ieramus, iveratis et ieratis, iverant et ierant: || eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis ibo ibis ibit, numeri pluralis ibimus ibitis ibunt. modo imperativo tempore praesenti sive instanti ad secundam 25 et tertiam personam tantum numeri singularis i eat, numeri pluralis ite eant: eodem modo tempore futuro numeri singularis ito ito, numeri pluralis itote iunto. modo infinito sive perpetuo numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti ire, eodem modo tempore praeterito isse, eodem modo tempore futuro itum ire. modo optativo tempore praesenti 30 sive instanti numeri singularis utinam eam, utinam eas, utinam eat; numeri pluralis utinam eamus, utinam eatis, utinam eant: eodem modo tempore practerito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis utinam irem, utinam ires, utinam iret; numeri pluralis utinam iremus, utinam iretis, utinam irent: eodem modo eodem tempore specie perfecta 35 sive absoluta numeri singularis utinam iverim et ierim, utinam iveris et ieris, utinam iverit et ierit; numeri pluralis utinam iverimus et ierimus, utinam iveritis et ieritis, utinam iverint et ierint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis utinam 40 issem, utinam isses, utinam isset; numeri pluralis utinam issemus, utinam issetis, utinam issent: eodem modo tempore futuro numeri singularis uti-

5 et (et *om. r.*) hac forma *R* et hanc formam *B*
RB 18 iui isti iuit *B* iui isti ibit *R* iui isti iit *r*
 26 eant *rr* iant *R*

7 tractabimus *r* tractauimus
 19 iuimus *B* ibimus *R*

p. 312. 13 R.

p. 417—19 V.

nam eam, utinam eas, utinam eat; numeri pluralis utinam eamus, utinam eatis, utinam eant. modo coniunctivo sive iunctivo tempore praesenti sive instanti numeri singularis cum vel si eam, cum vel si eas, cum vel si eat; numeri pluralis cum vel si eamus, cum vel si eatis, cum vel si eant: codem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa numeri singularis cum vel si irem, cum vel si ires, cum vel si iret; numeri pluralis cum vel si iremus, cum vel si iretis, cum vel si irent: eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta numeri singularis cum vel si iverim et ierim, cum vel si iveris et ieris, cum vel si iverit et ierit; numeri pluralis cum vel si iverimus et ierimus, cum vel si iveritis et ieritis, cum vel si iverint et ierint: || eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta numeri singularis cum vel si issem, cum vel si isses, cum vel si isset; numeri pluralis cum vel si issemus, cum vel si issetis, cum vel si issent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si ivero et iero, cum vel si iveris et ieris, cum vel si iverit et ierit; numeri pluralis cum vel si iverimus et ierimus, cum vel si iveritis et ieritis, cum vel si iverint et ierint. modo impersonali numeris et personis confusis tempore praesenti sive instanti itur, eodem modo tempore praeterito specie imperfecta sive minus quam perfecta vel inchoativa ibatur, eodem modo eodem tempore specie perfecta sive absoluta itum est et ulteriore perfecta sive absoluta itum fuit, eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta sive recordativa vel exacta itum erat et ulteriore plusquamperfecta sive recordativa vel exacta itum fuerat, eodem modo tempore futuro ibitur. gerundi sunt haec, eundi eundo eundum itum. tempora participiorum trahuntur a verbo neutrali duo, praesens iens, futurum ilurus. nomen itor, appellatio itio. declinatio participii praesentis temporis, quod venit a tertia coniugatione producta, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis eo litteris definitur, ut puta numeri singularis hic iens huius euntis huic eunti hunc euntem o iens ab hoc eunte, numeri pluralis hi eunes horum euntium his euntibus hos eunes o eunes ab his euntibus. nunc etiam hoc monemus, quod ex hac coniugatione plus quam triginta sex soni, hoc est quam triginta sex verba, non possint exhiberi. De tertia coniugatione producta, quae indicativo sive pronuntiativo modo temporis praesentis sive instantis ex prima persona numeri singularis eo litteris definitur, quantum ratio poscebat, tractavimus. ||

Sane hoc monemus, quod verba neutralia sive inchoativa vel frequentativa secundum coniugationes suas ad formam activam sint declinanda. at vero verba deponentia sive communia secundum coniugationes suas ad formam passivam sunt declinanda. nunc etiam hoc monemus, quod verba

16 ierit *rv* erit *R* 17 iuerimus et ierimus *rv* iberimus et iurimus *R* iuerint *rv* iuererit *R*

p. 313-15 R.

p. 419. 20 V.

deponentia et communia modum impersonalem et gerundi nec non et nomen vel appellationem, sic uti et passiva, ad formam activam reperiuntur declinare.

Futurum tempus modi indicativi sive promissivus modus duabus his 5 formis terminatur, am et bo. sed a prima coniugatione et secunda vel tertia producta, quae indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis eo litteris definitur, in bo syllabam exit, ut puta amas amabo, doces docebo, exis exibo; a tertia correpta in am, ut puta scribis scribam; a tertia vero producta, quae indicativo modo temporis 10 praesentis ex prima persona numeri singularis io litteris definitur, ex utraque forma declinatur, ut puta nutris nutriam et nutrivo. futurum tempus modi impersonalis duabus formis terminatur, etur et bitur. sed a prima coniugatione et secunda vel tertia producta, quae indicativo modo temporis 15 praesentis ex prima persona numeri singularis eo litteris definitur, bitur syllabis concluditur, ut puta amas amabitur, doces docebatur, exis exhibitur; a tertia correpta etur litteris definitur, ut puta scribis scribetur; a tertia vero producta, quae indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis io litteris definitur, ex utraque forma declinatur, ut puta 20 nutris nutritur et nutritur.

Appellationes verborum duabus his formis definiuntur, a et o, ut puta lectio scriptura. nunc quando hae appellationes in o et quando in a litteram exeunt, hoc in sonis competenter tractabimus. ||

A deponenti verbo tempora participiorum trahuntur tria et his formis definiuntur, ut puta praesens luctans, praeteritum luctatus, futurum luctatus. a communi verbo tempora participiorum trahuntur tria et his formis definiuntur, ut puta praesens osculans, praeteritum osculatus, futurum osculatus et osculandus.

Sane hoc monemus, quod secundae et tertiarum coniugationum verba per species perfectas et res, quas regunt species perfectae, variis formis 30 definiuntur, hoc est ut in isdem speciebus vel quibus rebus reguntur eadem species catholicam disciplinam retinere non reperiantur, et ideo quae res quam rem regat vel qua regatur subicimus. modus indicativus sive pronuntiativus temporis praesentis sive instantis et futuri vel promissivus modus et modus imperativus cuiuslibet temporis et modus infinitus sive 35 perpetuus praesentis temporis sive instantis et modus optativus praesentis temporis sive instantis et futuri et modus coniunctivus sive iunctivus praesentis temporis sive instantis et modus impersonalis praesentis | temporis sive instantis et futuri et gerundi tria, quae sunt superiora, et participia

4 futurum tempus] Pompei. p. 291. 419 Serv. in Don. p. 1790 5 am rv eam R 7 exit v exeunt RB 10 io littera B eo litteris R 11 declinatur v declinatur RB 15 concluduntur R concluduntur Br 20 a et o ut puta lectio scriptura R a et or ut puta lectura scriptor B 21 in o R in or B 22 tractabimus r tractabimus RB 24 luctatus R luctandus B 32 uel qua regatur v uel qua regatur R 33 temporis praesentis sive instantis om. R, add. rv et futurus RB

p. 315. 16 R.

p. 420—22 V.

praesentis temporis sive futuri, quae du^s syllaba terminantur, et species imperfectae sive minus quam perfectae vel inchoativae a qualibet qualitate verbi ad suam formam redigi reperiuntur. species perfectae et plusquamperfectae modi indicativi sive pronuntiati^vi et optati^vi et coniunctivi sive iunctivi et futurum tempus modi coniunctivi sive iunctivi et praeteritum tempus modi infiniti ab activa neutrali et frequentativa qualitate, scilicet quia inchoativa has res facere prohibetur, ad suam formam redigi reperiuntur. nunc in hac forma hoc monemus, quod hoc unum verbum admissum sit imperativo modo tempore futuro propter sonorum rationem declinari, id est memento. sed hoc verbum qua de causa || in supra dicto 10 modo propter sonos admissum sit declinari, hoc in sonis competenter tractabimus. species perfectae et plusquamperfectae modi impersonalis et gerundi novissimum sive participium praeteriti temporis vel futuri, quod in rus syllabam exit, nec non et nomen et appellatio et tempus praeteritum et futurum modi infiniti sive perpetui vel species perfectae sive futu- 15 rum tempus modi coniunctivi a qualitate passiva vel deponenti vel communi ad suam formam redigi reperiuntur. nunc in hac forma hoc monemus, quod hoc unum participium reperitur, id est moriturus, quod propter sonorum rationem a supra dicta forma inveniatur discrepare. nunc qua de causa supra dictum participium a supra dicta forma inveniatur discrepare, 20 hoc in sonis competenter tractahimus.

Quaeritur, portitor et cantor et cetera talia qua de causa a verbis non venire reperiantur. hac de causa, quoniam omnia verba ex gerundi novissimo ultimam syllabam in tor syllabam convertunt et nomen suae qualitatis ostendunt, ut puta calcatum calcator. sic utique et portatum portator et 25 cantatum cantator facere debeant; et ideo portitor et cantor suae positionis nomina, non a verbis venientia sunt pronuntianda.

Quaeritur, lavatio et cetera talia qua de causa a verbis non venire reperiantur. hac de causa, quoniam omnia verba ex gerundi novissimo litteras omittunt et ura vel io litteras accipiunt et appellationem suae 30 qualitatis ostendunt, ut puta scriptum scripture, lectum | lectio. sic utique et lotum lotura facere debeat; et ideo lavatio suae positionis est nomen, non a verbo veniens appellatio. sane quaeritur, quando appellationes a littera et quando o littera definitur. quare hoc monemus, quod hoc in sonis competenter tractare debebimus. || 35

Quaeritur, qua de causa Terentius peri et non perii pronuntiarit. hac de causa, quoniam verba modi indicativi in specie perfecta ex secunda persona numeri singularis sti litteras omittunt et primam personam suae speciei eiusdem numeri ostendunt, ut puta peristi peri. item quaeritur,

3 species perfectae siue plusquamperfectae R species imperfectae siue minusquamperfectae B 11 tractabimus r tractauimus R trac. B 12 species perfectae et plusquamperfectae B specie perfecta et plusquamperfecta R 21 tractabimus r tractauimus RB 32 est om. R, add. Br 35 debebimus R debemus B 36 pronuntianuit Rv

p. 316. 17 R.

qua de causa Cicero perii pronuntiarit. hac de causa, quoniam verba modi indicativi specie perfecta ex prima persona numeri pluralis mus syllabam omittunt et eandem personam numeri singularis ostendunt, ut puta perimus perii. nunc quae sint verba, quae ex utraque ratione consistere possunt, hoc in sonis competenter tractabimus.

Quaeritur, qua de causa nolens et non nollens dicatur. hac de causa, quoniam omnia verba indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis o ultimum in ens litteras convertunt et participium praesentis temporis ostendunt, ut puta scribo scribens. sic usque et nolo nolens, non nollens facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa calcavi et non calcai dicatur. hac de causa, quoniam omnia verba primae coniugationis in specie perfecta ex secunda persona numeri singularis sti litteras omittunt et primam personam numeri singularis suae speciei efficiunt aut secundam personam numeri singularis modi imperativi ostendunt, ut puta calcavisti calcavi, calcasti calca; et ideo calcai barbarismus esse pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa nutrit et non nutrit dicatur. hac de causa, quoniam omnia verba tertiae coniugationis modo indicativo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis o ultimum || omittunt et unt litteras accipiunt et tertiam personam numeri pluralis ostendunt.

Quaeritur, qua de causa coquo et non coco dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque nomina generis masculini in quolibet casu, in ultima syllaba q litteram habent constitutam et ex sua specie verba facere possunt, haec ex nominativo casu numeri pluralis ultimam litteram in o convertunt et indicativo modo temporis praesentis primam personam numeri singularis ostendunt. nunc cum dicat Terentius 'coqui fartores' et cetera, utique iam coquo, non coco facere pronuntiavit.

Quaeritur, qua de causa Vergilius fugite correpte pronuntiarit. hac de causa, quoniam omnia verba tertiae coniugationis correptae modo imperativo temporis praesentis secundam personam numeri pluralis corripiunt.

Quaeritur, qua de causa Vergilius potitur correpte pronuntiarit. quia quaecumque verba modo indicativo temporis praesentis in secunda persona numeri singularis producto accentu pronuntiantur, haec et in tertia persona eiusdem numeri eodem accentu pronuntiantur. sed quia haec ratio sonorum est, hoc in sonis competenter tractabimus.

Quaeritur, qua de causa ridere producto accentu pronuntietur. hac

3 perimus peri R perimus peri B 4 quae ex utraque ratione RB quae extra hanc rationem *Maius*, qui qua extra qua ratione in codice esse adnotavit 5 tractabimus r tractauimus RB 10 pronuntiatur rr pronuntiantur R 12 in om. R, add. B 16 barbarismus R barbarismum B 22 casu si in rr: si om. R 26 Terentius] *Eunuch.* II 2, 26 fartores Br fautores R 28 Vergilius] *bucol.* 3, 93. *Aen.* III 639. VII 202 pronuntiarit rr pronuntiauit R 32 Vergilius] *Aen.* III 56. III 217 36 tractabimus r tractauimus RB

p. 422. 23 v.

p. 317. 18 R.

p. 423—25 V.

de causa, quoniam omnia verba secundae coniugationis praesens tempus modi infiniti et species imperfectas modi optativi et coniunctivi necesse est ut producant.

Quaeritur, qua de causa infinito modo suggestere et inserere dicatur. hac de causa, quoniam verba activa sive neutralia imperativo modo temporis praesentis in secunda persona numeri singularis re syllabam accipiunt et infinitum modum temporis praesentis suae qualitatis ostendunt. nunc cum dicat Vergilius imperativo modo 'sug~~g~~ere tela mihi' et 'insere nunc, Meliboee, piros', utique iam infinito modo temporis praesentis suggestere et inserere facere pronuntiavit.

Quaeritur, qua de causa probunto et non probabunto facere videatur. hac de causa, quoniam modus indicativus temporis praesentis a qualibet qualitate ex prima persona numeri singularis o ultimum omittit et unto litteras accipit et futurum tempus modi imperativi tertiae personae numeri pluralis ostendit.

Quaeritur, qua de causa secui et non sequi dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba modo indicativo temporis praesentis in prima persona numeri singularis ante o ultimum e litteram habent constitutam, haec in eodem modo specie perfecta ex prima persona numeri singularis numquam qui syllaba definiuntur. quaeritur, qua de causa acui et non aqui dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba modo indicativo temporis praesentis uo litteris discretis definiuntur, haec in eodem modo specie perfecta ex prima persona numeri singularis numquam qui syllaba terminantur.

Quaeritur, qua de causa ungi et non ungeri facere reperiatur. hac de causa, quoniam quaecumque generis passivi sive deponentis vel communis verba tertiae coniugationis correptae esse reperiuntur, haec indicativo modo temporis praesentis ex secunda persona numeri singularis ultimam syllabam omittunt et e sequentem in i litteram convertunt et modum infinitum temporis praesentis ostendunt; et ideo ungeris ungi, non ungeri facere pronuntiatur. item alia probatio, qua ungi, non ungeri facere reperiatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba tertiae coniugationis correptae imperativo modo temporis praesentis ex secunda persona numeri singularis e littera scilicet correpta terminantur, haec eandem e litteram in i convertunt et infinitum modum temporis praesentis in modo passivo ostendunt; et ideo ungi, non ungeri facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa ungo et non ungeo facere reperiatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba modo indicativo temporis praesentis

1 praesens tempus *RB* praesenti tempore *r*   2 species imperfectas *B* species imperfecta *R* specie imperfecta *r*   3 producent *B* producatur *R* producantur *r*
 4 infinito modo *om. R, add. rv*   5 suggestere *B* suggere *R*   6 suggerere] *Verg. Aen. X 333*   7 *tela R te B insere] Verg. bucol. 1, 74*   8 temporis praesentis *om. R, add. rv*   9 temporis praesentis *om. R, add. rv*   10 18 e litteram *r* o litteram *R* e litteram *B*   11 36 pronuntiatur *B* pronuntiantur *R*

p. 318. 19 R.

p. 425. 26 V.

ex tertia persona numeri pluralis unt litteris post consonantem concluduntur, haec in eodem indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis o littera post consonantem definiuntur, ut puta scribunt scribo. nunc cum dicat Vergilius

5

lavant frigentis et ungunt,

utique iam ungo, non ungeo facere pronuntiavit. item alia probatio, qua ungo, non ungeo facere pronuntiatur; scilicet quoniam quaecumque verba modo infinito temporis praesentis corripiuntur, haec indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis numquam eo litteris 10 definiuntur. nunc cum dicat Vergilius ‘ungere tela manu’, utique iam ungo, non ungeo facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa adeo et non adio dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba modi indicativi temporis praesentis ex tertia persona numeri pluralis eunt litteris concluduntur, haec in eodem indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis eo litteris definiuntur, ut puta eunt eo. nunc cum dicat Vergilius ‘de lубra a deunt’, utique iam adeo, non adio facere pronuntiavit.

Quaeritur, qua de causa prandi et non prandidi dicatur. hac de causa, quoniam secundae coniugationis verba in specie perfecta et per 20 quas res regit species perfecta prohibentur geminare di syllabam; et ideo prandi, non prandidi facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa redibam et non rediebam facere reperiatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis eo litteris definiuntur, haec in 25 eodem modo temporis praeteriti specie imperfecta ante ultimam syllabam numquam e litteram habent constitutam, ut puta eo ibam. nunc cum dicat Sallustius ‘ad incep tum redeo’, utique iam redibam, non rediebam facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa obrui et non obrii aut obrii facere repe- 30 riatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba modi indicativi temporis praesentis ex prima persona numeri singularis uo litteris discretis definiuntur, haec in eodem modo specie perfecta numquam i littera geminata aut vi syllaba concluduntur; et ideo obrui, non obrii aut obrii facere pronuntiatur.

35 Quaeritur, qua de causa fode et non fodi dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque tertiae coniugationis correptae verba infinito modo temporis praesentis vel optativi aut coniunctivi in specie imperfecta ex qualibet persona numeri singularis ultimam syllabam omitunt et imperativi modi secundam personam numeri singularis ostendunt, ut puta scri-

4 Vergilius] *Aen.* VI 219   10 Vergilius] *Aen.* VIIII 773   14 pluralis r singularis *Rv*   16 Vergilius] *Aen.* III 56   27 Sallustius] *Iug.* 4   37 in specie *B* ex specie *R*

p. 319. 20 R.

p. 426. 27 V.

bere, utinam scriberem, cum scriberem, scribe. nunc cum dicat Vergilius

foderet calcaribus armos,

utique iam imperativo modo fode, non fodi facere pronuntiavit.

Quaeritur, qua de causa traho et non trao dicatur. hac de causa, 5 quoniam verba tertiae coniugationis correptae indicativo modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis prohibentur a litteris definiri.

Quaeritur, qua de causa adno et non adnao dicatur. hac de causa, quoniam verba primae coniugationis indicativo modo specie imperfecta ex 10 tertia persona numeri pluralis ultimam syllabam omittunt et a sequentem in o litteram convertunt et primam personam numeri singularis modi supra dicti ostendunt, ut puta probabant probo. nunc cum dicat Vergilius 'adnabant pariter', utique iam adno, non adnao facere pronuntiavit. 15

Quaeritur, qua de causa veho et non veo dicatur. hac de causa, quoniam verba tertiae coniugationis correptae indicativo modo temporis praesentis ex | prima persona numeri singularis prohibentur eo litteris definiri.

Quaeritur, qua de causa fugere et non fugire dicatur. hac de causa, 20 quoniam quaecumque verba imperativo modo temporis praesentis ex seunda persona numeri singularis e littera terminantur, haec in eadem persona re syllabam accipiunt et infinitum modum temporis praesentis suae qualitatis ostendunt, ut puta scribe scribere. nunc cum dicat Vergilius 'fuge litus avarum', utique iam infinito modo fugere, non fugire 25 facere pronuntiatur.

Quaeritur, qua de causa sensum ire et non sentitum ire dicatur. hac de causa, quoniam gerundi novissimum ire litteras accipit et infiniti modi futurum tempus ostendit.

Quaeritur, qua de causa ferbeo et non ferveo dicatur. || hac de causa, 30 quoniam quaecumque verba modo indicativo specie perfecta ui litteris discretis definiuntur, haec numquam in eodem modo temporis praesentis ex prima persona numeri singularis ante o ultimum ve syllabam habent constitutam. nunc cum et hoc verbum ferbui facere reperiatur, et ideo ferbeo, non ferveo facere pronuntiatur. 35

Quaeritur, qua de causa serpo et non serpio dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba ab illis participiis venire reperiuntur, quae nominativo casu numeri singularis ens litteris post consonantem concluduntur, haec modo indicativo temporis praesentis numeri singularis num-

3 fodere] *Verg. Aen.* VI 882   14 adnabant] *Verg. Aen.* X 222   25 fuge] *Verg. Aen.* III 44   26 facere om. R, add. B   pronuntiatur R pronuntiavit B
30 ferbeo et non ferueo R ferueo et non uero B ferueo et non feruo *editor Windobonensis*   35 ferbeo non ferueo R ferueo non feruo B

p. 326. 21 R.

p. 427. 28 V.

quam io litteris definiuntur. nunc cum dicat Cicero 'et obscure serpens', utique iam serpo, non serpio facere pronuntiatur. quaeritur, quae de causa serpebam et non serpiebam dicatur. hac de causa, quoniam quaecumque verba modo indicativo temporis praesentis in prima persona numeri singularis ante o ultimum i litteram non habent oppositam, haec in specie imperfecta ante e, quae est prope ultimam syllabam, numquam i litteram habent constitutam. item alia probatio, qua serpebam, non serpiebam facere pronuntiatur; scilicet quoniam praesentis temporis participium n et s ultimas litteras omittit et bam syllabam accipit et speciem imperfectam medi indicativi ostendit, ut puta scribens scribebam. sic utique et serpens serpebam, non serpiebam facere pronuntiatur.

Sunt verba, quae a positione sua in compositione immutent litteras, ut puta teneo detineo, lego eligo, quaero inquiero et cetera talia. sed haec quae vel quot sint verba, quae a positione sua in compositione immutent litteras, hoc in sonis competenter tractabimus. || sunt verba communis temporis, ut puta vertit bilit ruit et cetera talia. sunt verba communis numeri, ut puta amari scribitur sedebatur et cetera talia. sunt verba quae, cum in aliis modis sint dissimilia, attamen species perfectas et res, quas regunt species perfectae, similes habeant, ut puta luceo lugeo luxi, cerno cresco crevi, polleo polluo pollui et cetera talia. sunt verba, quae in prima persona similes sonos habeant, in secunda vero dissimiles significations ostendant, ut puta mando mandas, mando mandis; fundo fundas, fundo fundis; sero seras, sero seris et cetera talia. sunt verba figurata vel translativa, ut apud Vergilium 'est flamma medullas interea', et significat edit, id est consumit. item apud Ciceronem 'quis ut volet accipiat', et significat 'ut voluerit'. item apud Vergilium

de grege non ausim quicquam deponere tecum,
et significat 'non audeam'. sic et cetera talia. sunt verba, quae tertiam personam retineant tantum, ut puta pudet taedet oportet paenitet decet licet piget et cetera talia. sed haec quae vel quot sint verba, quae tertiam personam contineant tantum vel quas res facere non possint, hoc in sonis competenter tractabimus. sunt verba, quae imperativo modo temporis praesentis in secunda persona numeri singularis propter sonos et sic permissa sint declinari, ut puta fac dic duc. sic et cetera talia et cum compositione sua propter certos sonos et sic permissa sunt declinari. sunt verba, quae veluti similitudinem eorundem verborum habeant, quae diximus imperativo modo temporis praesentis in secunda || persona numeri

I Cicero] in Catil. III 3, 6 7 qua r quae R quere B quare v. non serpiebam om. R, add. B 15 tractauimus RB 16 sunt — 17 talia om. R, add. B
24 translatiua R translata B apud Vergilium] Aer. III 66 25 edit B edet R
26 apud Vergilium] bucol. 3, 32 29 penitet B poenitet R 32 tractabimus r tractauimus RB 34 duc luc et cetera talia et compositione R duc luc sic et cetera talia et cum compositione rv, ubi iac pro luc scribendum esse coniecit editor Vindobonensis cont. gramm. de verb. p. 155 ed. Vind. 36 habeant B habent R

p. 321. 22 R.

p. 429. 30 V.

singularis et supra dicta forma declinari, ut puta aspicio officio inicio. sed haec imperativo modo temporis praesentis in supra dicta persona e littera tantum terminantur, ut puta aspice office inice. sic et cum compositione sua in eadem persona declinantur.

A facio et fio talis locutio nascitur calefacio calefio calefactus. sic et cetera talia, quae possunt a facio vel fio accidere, sunt pronuntianda. odi novi memini speciem perfectam continent et quas res regit species perfecta. nunc quaeritur, qua de causa memini futurum tempus modi imperativi contineat. sed hoc in sonis competenter tractabimus. nolo, non vis, non vult, nolumus, non vultis, nolunt. nunc nolo quibus modis vel personis deficiat, hoc in sonis competenter tractabimus. volo vis | vult volumus vultis volunt. nunc volo quibus modis vel personis deficiat, hoc in sonis competenter tractabimus. malo mavis mavult malumus mavultis malunt. nunc malo quibus modis vel personis deficiat, hoc in sonis competenter tractabimus. vado aio quaeso quibus modis vel personis deficiant, hoc in sonis competenter tractabimus. audeo gaudeo soleo meto fido fio, haec neutropassiva esse nuncupantur hac de causa, quoniam res, quas regit indicativus modus ipsorum, neutrali forma declinuantur; at vero res, quas regit species perfecta ipsorum, passiva forma declinantur, ut puta audeo ausus sum. sic et cetera supra dicta, ut diximus, declinantur. nunc quaeritur, qua de causa a fio infinito modo fieri pronuntietur. quare hoc monemus, quod hoc in sonis competenter tractare debebimus.

Sum verbum defectivum indicativo modo dictum temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae, quod declinabitur sic. modo indicativo temporis praesentis numeri singularis sum es est, numeri pluralis sumus estis sunt: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis eram eras erat, numeri pluralis eramus eratis erant: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis fuisti fuit, numeri pluralis fuimus fuistis fuerunt vel fuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis fueram fueras fuerat, numeri pluralis fueramus fueratis fuerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis ero eris erit, numeri pluralis erimus eritis erunt. modo imperativo tempore futuro numeri singularis esto esto, numeri pluralis estote sunt. modo infinito numeris et personis confusis tempore praesenti esse, tempore praeterito fuisse. modo optativo temporis praesentis numeri singularis utinam sim, utinam sis, utinam sit; numeri pluralis utinam simus, utinam sitis, utinam sint: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis utinam essem,

6 accidere v accedere RB 8 memini om. R, add. rv 9 tractabimus r tractauimus RB 10 nolumus r nolimus RB 11 tractabimus r tractauimus RB
nolumus rv nolimus R 13 tractabimus r tractauimus RB malumus rv malimus R 15 tractabimus r tractauimus RB aio B alo R 16 tractabimus r tractauimus RB 22 tractare debeuimus (debebimus r) R tractauimus B 34 esto esto v esto este RB

p. 322—24 R.

p. 430. 31 V.

utinam esses, utinam esset; numeri pluralis utinam essemus, utinam essetis, utinam essent: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis utinam fuerim, utinam fueris, utinam fuerit; numeri pluralis | utinam fuerimus, utinam fueritis, utinam fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis utinam fuisset, utinam fuisses, utinam fuisset; numeri pluralis utinam fuissetis, utinam fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam sim, utinam sis, utinam sit; numeri pluralis utinam simus, utinam sitis, utinam sint. modo coniunctivo tempore praesenti numeri singularis cum vel si sim, cum vel si sis, cum vel si sit; numeri pluralis cum vel si simus, cum vel si sitis, cum vel si sint: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis cum vel si essem, cum vel si esses, cum vel si esset; numeri pluralis cum vel si essemus, cum vel si essetis, cum vel si essent: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis cum vel si fuerim, cum vel si fueris, cum vel si fuerit; numeri pluralis cum vel si fuerimus, cum vel si fueritis, cum vel si fuerint: || eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis cum vel si fuisset, cum vel si fuisses, cum vel si fuisset; numeri pluralis cum vel si fuissetis, cum vel si fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si fuero, cum vel si fueris, cum vel si fuerit; numeri pluralis cum vel si fuerimus, cum vel si fueritis, cum vel si fuerint. nunc hoc monemus, quod hoc verbum et cum compositione sua ad supra scriptam formam declinatur.

Possum verbum defectivum indicativo modo dictum temporis praesentis numeri singularis figurae compositae personae primae, quod declinatur sic. numeri singularis possum potes potest, numeri pluralis possumus potestis possunt: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis poteram poteras poterat, numeri pluralis poteramus poteratis poterant: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis potui potuisti potuit, numeri pluralis potuimus potuistis potuerunt vel potuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis potueram potueras potuerat, numeri pluralis potueramus potueratis potuerant: eodem modo tempore futuro sive modo promissivo numeri singularis potero poteris poterit, numeri pluralis poterimus poteritis | poterunt. modo infinito numeris et personis confusis tempore praesenti posse, tempore praeterito potuisse. modo optativo tempore praesenti numeri singularis utinam possim, utinam possis, utinam possit; numeri pluralis utinam possimus, utinam possitis, utinam possint; eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis utinam possem, utinam posses, utinam posset; numeri pluralis utinam possemus, utinam possetis, utinam possent: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri sin-

p. 324, 25 R.

p. 431—33 V.

gularis utinam potuerim, utinam potueris, utinam potuerit; numeri pluralis utinam potuerimus, utinam potueritis, utinam potuerint; eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis utinam potuissem, utinam potuisses, utinam potuisset; numeri pluralis utinam potuissemus, utinam potuissetis, utinam potuissent: || eodem modo tempore futuro 5 numeri singularis utinam possim, utinam possis, utinam possit; numeri pluralis utinam possimus, utinam possitis, utinam possint. modo coniunctivo tempore praesenti numeri singularis cum vel si possim, cum vel si possis, cum vel si possit; numeri pluralis cum vel si possimus, cum vel si possitis, cum vel si possint: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta 10 numeri singularis cum vel si possem, cum vel si posses, cum vel si possset; numeri pluralis cum vel si possemus, cum vel si posssetis, cum vel si possent: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis cum vel si potuerim, cum vel si potueris, cum vel si potuerit; numeri pluralis cum vel si potuerimus, cum vel si potueritis, cum vel si potuerint: 15 eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis cum vel si potuissem, cum vel si potuisses, cum vel si potuisset; numeri pluralis cum vel si potuissimus, cum vel si potuissetis, cum vel si potuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si potuero, cum vel si potueris, cum vel si potuerit; numeri pluralis cum vel si po- 20 tuerimus, cum vel si potueritis, cum vel si potuerint. ab hoc verbo participium fit praesentis temporis potens. nunc hoc monemus, quod hoc verbum et cum compositione sua ad supra scriptam formam declinatur.

Fero verbum defectivum indicativo modo dictum temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae, quod declinabitur sic. 25 modo indicativo tempore praesenti numeri singularis fero fers fert, numeri pluralis ferimus feritis ferunt: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis ferebam ferebas ferebat, numeri pluralis ferebamus ferebatis ferebant: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis tuli tulisti tulit, numeri pluralis tulimus tulistis tulerunt vel tulere: 30 eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis tuleram tuleras tulerat, numeri pluralis tuleramus tuleratis tulerant: eodem modo tempore futuro sive promissivo modo numeri singularis feram feres feret, numeri pluralis feremus feretis ferent. || modo imperativo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam tantum numeri singularis fer 35 ferat, numeri pluralis fert ferant: eodem modo tempore futuro numeri singularis ferto ferto, numeri pluralis fertote ferunto. modo infinito numeris et personis confusis tempore praesenti ferre, tempore praeterito tulisse, tempore futuro latum ire. modo optativo tempore praesenti numeri singularis utinam feram, utinam feras, utinam ferat; numeri pluralis utinam 40

23 et cum *r* est cum *R* et *B*
fertis *Maius* et *v*declinatur *r* declinantur *RB*27 feritis *R*

p. 325. 26 R.

p. 433. 34 V.

feramus, utinam feratis, utinam ferant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis utinam ferrem, utinam ferres, utinam ferret; numeri pluralis utinam ferremus, utinam ferretis, utinam ferrent: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis utinam tulerim, utinam tuleris, utinam tulerit; numeri pluralis utinam tulerimus, utinam tuleritis, utinam tulerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis utinam tulisse, utinam tulisses, utinam tulisset; numeri pluralis utinam tulissemus, utinam tulissetis, utinam tulissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis utinam feram, utinam feras, utinam ferat; numeri pluralis utinam feramus, utinam feratis, utinam ferant. modo coniunctivo tempore praesenti numeri singularis cum vel si feram, cum vel si feras, cum vel si ferat; numeri pluralis cum vel si feramus, cum vel si feratis, cum vel si ferant: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis cum vel si ferrem, cum vel si ferres, cum vel si ferret; numeri pluralis cum vel si ferremus, cum vel si ferretis, cum vel si ferrent: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis cum vel si tulerim, cum vel si tuleris, cum vel si tulerit; numeri pluralis cum vel si tulerimus, cum vel si tuleritis, cum vel si tulerint: eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis cum vel si tulisse, cum vel si tulisses, cum vel si tulisset; numeri pluralis cum vel si tulissemus, cum vel si tulissetis, cum vel si tulissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si tulero, cum vel si tuleris, cum vel si tulerit; numeri pluralis cum vel si tulerimus, cum vel si tuleritis, cum vel si tulerint. || modo inpersonali numeris et personis confusis tempore praesenti fertur, eodem modo tempore praeterito specie imperfecta ferebatur, eodem modo eodem tempore specie perfecta latum est et ulteriore perfecta latum fuit, eodem modo eodem tempore specie plusquamperfecta latum erat et ulteriore plusquamperfecta latum fuerat, eodem modo tempore futuro feretur. gerundi sunt haec, ferendi ferendum ferendo latum. tempora participiorum trahuntur ab hoc verbo duo, praesens ferens, futurum latus; nomen lator, appellatio latura. nunc hoc monemus, quod hoc verbum et cum compositione sua ad supra scriptam declinatur formam.

Feror verbum defectivum indicativo modo dictum temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae, quod declinatur sic. modo indicativo tempore praesenti numeri singularis feror fereris fertur, numeri pluralis ferimur ferimini feruntur: eodem modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis ferebar ferebaris ferebatur, numeri pluralis ferebamur ferebamini ferebantur: eodem modo eodem tempore specie perfecta numeri singularis latus sum latus es latus est, numeri pluralis lati sumus lati estis lati sunt; et ulteriore perfecta numeri singu-

p. 326—23 R.

p. 434—36 V.

laris latus fui latus fuisti latus fuit, numeri pluralis lati fuimus lati fueritis
lati fuerunt vel fuere: eodem modo eodem tempore specie plusquamper-
fecta numeri singularis latus eram latus eras latus erat, numeri pluralis
lati eramus lati eratis lati erant; et ulteriore plusquamperfecta numeri sin-
gularis latus fueram latus fueras latus fuerat, numeri pluralis lati fuer-
amus lati fueratis lati fuerant: eodem modo tempore futuro | sive promissivo
modo numeri singularis ferar fereris feretur, numeri pluralis feremur fere-
mini ferentur. || modo imperativo ad secundam et tertiam personam tantum
tempore praesenti numeri singularis ferre feratur, numeri pluralis ferimini
ferantur: eodem modo tempore futuro numeri singularis fertor fertor, 10
numeri pluralis feriminor feruntor. modo infinito numeris et personis
confusis tempore praesenti ferri, tempore praeterito latum esse et ulteriore
praeterito latum fuisse, tempore futuro latum iri. modo optativo tempore
praesenti numeri singularis utinam ferar, utinam feraris, utinam feratur;
numeri pluralis utinam feramur, utinam feramini, utinam ferantur: eodem 15
modo tempore praeterito specie imperfecta numeri singularis utinam ferrer,
utinam ferreris, utinam ferretur; numeri pluralis utinam ferremur, utinam
ferremini, utinam ferrentur: eodem modo eodem tempore specie perfecta
numeri singularis utinam latus sim, utinam latus sis, utinam latus sit;
numeri pluralis utinam lati simus, utinam lati sitis, utinam lati sint; et 20
ulteriore perfecta numeri singularis utinam latus fuerim, utinam latus fueris,
utinam latus fuerit; numeri pluralis utinam lati fuerimus, utinam lati fue-
ritis, utinam lati fuerint: eodem modo eodem tempore specie plusquam-
perfecta numeri singularis utinam latus essem, utinam latus esses, utinam
latus esset; numeri pluralis utinam lati essemus, utinam lati essetis, utinam 25
lati essent; et ulteriore plusquamperfecta numeri singularis utinam latus
fuissem, utinam latus fuissest, utinam latus fuisset; numeri pluralis utinam
lati fuissemus, utinam lati fuissestis, utinam lati fuisserent: eodem modo tem-
pore futuro numeri singularis utinam ferar, utinam feraris, utinam fera-
tur; numeri pluralis utinam feramur, utinam feramini, utinam ferantur. 30
modo coniunctivo tempore praesenti numeri singularis cum vel si ferar,
cum vel si feraris, cum vel si feratur; numeri pluralis cum vel si feramur,
cum vel si feramini, cum vel si ferantur: eodem modo tempore praeterito
specie imperfecta numeri singularis cum vel si ferrer, cum vel si ferreris,
cum vel si ferretur; numeri pluralis cum vel si ferremur, cum vel si fer- 35
remini, cum vel si ferrentur: || eodem modo eodem tempore specie perfecta
numeri singularis cum vel si latus sim, cum vel si latus sis, cum vel si
latus sit; numeri pluralis cum vel si lati simus, cum vel si lati sitis, cum
vel si lati | sint; et ulteriore perfecta numeri singularis cum vel si latus
fuerim, cum vel si latus fueris, cum vel si latus fuerit; numeri pluralis 40
cum vel si lati fuerimus, cum vel si lati fueritis, cum vel si lati fuerint:

p. 328 R.

p. 436 V.

codem modo eodem tempore specie plusquamperfecta numeri singularis
 cum vel si latus essem, cum vel si latus esses, cum vel si latus esset;
 numeri pluralis cum vel si lati essemus, cum vel si lati essetis, cum vel
 si lati essent: et ulteriore plusquamperfecta numeri singularis cum vel si
 latus fuisset, cum vel si latus fuisses, cum vel si latus fuisset; numeri
 pluralis cum vel si lati fuisset, cum vel si lati fuissetis, cum vel si lati
 fuissent: eodem modo tempore futuro numeri singularis cum vel si latus
 ero, cum vel si latus eris, cum vel si latus erit; numeri pluralis cum vel
 si lati erimus, cum vel si lati eritis, cum vel si lati erint; et ulteriore
 futuro numeri singularis cum vel si latus fuero, cum vel si latus fueris,
 cum vel si latus fuerit; numeri pluralis cum vel si lati fuerimus, cum vel
 si lati fueritis, cum vel si lati fuerint. tempora participiorum trahuntur
 ab hoc verbo duo, praeteritum latus, futurum ferendus. nunc hoc mone-
 mus, quod hoc verbum et cum compositione sua ad supra scriptam for-
 mam declinatur. sane quaeritur, qua de causa a fero appellatio latura
 faciat, et a differo dilatio. sed quoniam haec causa sonorum est, ideo
 hoc in sonis competenter tractabimus.

De verbo, quantum ratio poscebat, tractavimus.

9 eriut *R* erunt *v*   13 praeteritum latus *B* praesens ferens *R*   16 est *om.* *R*,
add. B   17 tractabimus *r* tractauimus *RB*   18 tractauimus feliciter feliciter *R*
 tractauimus UTERE FELIX LAPPADI MERCURI Scriptor CUM PATRONIS GAUDE *B*

APPENDIX PROBI.

p. 437. 38 v.

Nomina appellativa generis masculini, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur: versu casu accentu statu gradu cogitatu tractatu actu intellectu arbitratu commissu sensu consensu rogatu petitu dictu stinctu accitu arcessitu monitu recessu discessu secessu excessu successu incessu interventu intercessu motu impetu tumultu conceentu fremitu strepitu irritu auditu visu cultu ornatu vestitu conversu aspectu prospectu respectu conspectu sexu affectu dilectu parentatu sortitu ortu occasu lapsu volatu accessu confractu refractu infractu flexu inflexu reflexu conflexu gressu ingressu congressu regressu aditu introitu transitu pensu latratu rugitu mugitu tinnitu hinnitu accitu metu fractu infractu accubitu morsu potu aestu concubitu cultu conceptu partu fetu incestu raptu fletu planetu ululatu ploratu gemitu cruciatu interitu luctu obitu exitu reatu cursu decursu spiritu halitu saltu usu fluctu cinctu equitatu iactu tactu contractu pulsu impulsu consensu . . . risu cantu amplexu complexu bassu gestu luxu concursu incursu recursu curru missu passu circuitu orsu ductu tractu textu contextu intextu sumptu paratu ambitu conatu nisu effectu accessu discessu anhelitu hiatu singultu sinu lacu fluctu arcu relatu exercitu ritu ictu contactu situ compulsu repulsu. numeri tantum singularis: decurionatu pontificatu principatu clarissimatu consulatu maioratu minoratu primatu || dominatu praeisdatu senatu (et huius senati) auguratu duoviratu tribunatu proconsulatu episcopatu gestu magistratu artu flatu portu. nomina appellativa generis feminini, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur: manu actu quercu nuru anu porticu vitu pinu soera

B codex Bobiensis, nunc Vindobonensis 17

v editio Vindobonensis a. 1837.

1 APPENDIX AD PROBI ARTEM MINOREM v. om. B 3 litteris B 4 commissu v
comisu B: fortasse conisu 7 strepetu B 11 hinnitu] innitu B [infractu] an-
fractu coniecit editor Vindobonensis 12 cultu] coltu B 13 ploratu v proratu B
cruciatus v eluciatus B corsu B 14 equitatus v aquitatus B 15 punctis
interpositis lacunas membranarum indicavit editor Vindobonensis. in his siuae conjectura
supplevimus, litteris inclinati expressa sunt bassu] Prob. p. 322 ed. Vind.
18 hanelitu B 21 et huius senati hoc loco om. B 22 portu et huius senati
(corr. recentiore manu portu et huiuscemodi) B 24 litteris B [vitu] Prob. p. 323
ed. Vind.

mantu. nomina appellativa generis neutri, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur: tonitru genu cornu veru gelu. nomina appellativa generis omnis, quae ablativo casu numeri singularis u littera terminantur: maior natu, minor natu, pessimus natu, maximus natu.

Nomina generis masculini, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis a littera definiuntur: Catilina Phaedria lebeta Agrippa. nomina generis masculini, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur *et* nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur: Aeneas Marsyas Iollas Atinas 10 Phlegyas Boreas Phyllidas Amyntas Damoetas Hiarbas Nicias lopas Bitias Menalcas Gyas Pelias. nomina generis masculini, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur et nominativo casu numeri singularis es litteris definiuntur: Anchises Acestes Achates, et ab Achate. nomina generis feminini, quae ablativo casu numeri singularis a littera terminantur: membrana vertebra medulla specula tuba muscipula praetexta vigilia symphonia acrimonia alimonia cymbula caverna bucina lacerna cortina bruma cisterna palpebra sanctimonia tibia querimonia ignominia parsimonia hospitia.

Nomina generis communis, quae nominativo casu numeri singularis 20 er litteris definiuntur: pauper celer volucer acer uber alacer. nomina generis communis, quae nominativo casu numeri singularis il litteris definiuntur: pugil vigil mugil. ||

Nomina generis feminini, quae ablativo casu numeri singularis e littera producta terminantur: species acies canities progenies series rabies requies 25 planities scabies materies segnities luxuries facies dies macies pernicies effigies proluvies prosapies sanies pauperies congeries glacies; item res spes fides. nomina generis feminini, quae ablativo casu numeri singularis e littera correpta terminantur et aptota esse reperiuntur: Pholoe Tisiphone Autonoe Agave Beroe Callirrhoe calibe.

Nomina generis neutri, quae in numero plurali aptota esse reperiuntur: mella rura maria olea fellta tura vina hordea. nomina generis neutri, quae nominativo casu numeri singularis i littera terminantur: sinapi cummi. nomina generis omnis, quae nominativo casu numeri singularis i littera terminantur: frugi nihil.

Nomina generis masculini, quae ablativo casu numeri singularis io litteris definiuntur et vocalivo casu e littera terminantur: pius ebrius alias mediis sobrius. nomina generis masculini, quae nominativo casu numeri singularis ante ultimam consonantem per duas u litteras discretas scri-

I manu de vestimento interpretatus est editor Vindobonensis coll. Salmas. ad Trebell. Pollion. Claud. c. 17 p. 343   2 litteris B   7 catillina B   fedria B
 8 et om. B   10 Phlegyas v flegetis B   Phyllidas] felidas B   Damoetas v
 damintas B   11 Gyas v gas B   16 caverna v cauerba B   17 palpebra corr.
 palpepra B   18 hospita v   22 pugil v pigil B   26 effigies corr. efficies B
 28 thisfone B   29 calliroe B   31 ordea B   37 subrius B

buntur: perpetuus arduus vacuus fatuus carduus mortuus patruus. nomina generis masculini, quae per q, non per c litteram scribuntur: equus coquus inquis antiquus. nomina generis feminini, quae nominativo casu numeri singularis us litteris definiuntur et ablativo casu o littera terminantur: cupressus ulmus cedrus Amathus Paphus myrtus fagus nomus alvus.

Nomina generis feminini, quae nominativo casu numeri singularis os litteris definiuntur et ablativo casu o littera terminantur: Zacynthos Tenedos Epiros Paphos Antandros Delos Neritos. || nomina generis feminini, quae nominativo casu numeri singularis o littera terminantur et aptota esse reperiuntur: Pyrgo Mycono Allecto Calypso Clio Samo Gyaro Dido Celaeno Sappho Erato ioepiro inerito.

Nomina generis neutri, quae ablativo casu numeri singularis o littera terminantur et nominativo casu us litteris definiuntur: pelagus virus vulgus. nomina generis neutri, quae nominativo casu numeri singularis as litteris definiuntur: fas nefas nugas. nomina generis neutri, quae nominativo casu 15 numeri singularis a littera terminantur: ceroma glossema thyma catastema phlegma soma thema peloma programma schema hermeneuma reuma parauma centema charisma digma aenigma condyloma axioma clima cataplasma toteuma pascha plenguma poema apostema chroma sympasma chrisma dogma schisma boethema aroma apotelesma theorema baptismus simma diploma phantasma thymiana emphysema.

Nomina generis masculini numeri semper pluralis: inferi circenses craci Carpi manes caucelli Arpi Quirites: et Vergilius 'qui te Quirites donavit': ludi: et Vergilius 'ludo exercent'. nomina generis feminini numeri semper pluralis: scalae is, indutiae is, mappae, Kalendae, 25 caerimoniae is, Nonae is, minae is, Baiae is, balneae is, Thebae is, Fesulae is, Athenae is, Carales bus, scopae is, praestigiae is, Idus bus, tenebrae is, divitiae is, thermae is, Alpes bus, Mycenae is, Cumae is, lutinae is, nares bus: 'sonat hic de nare canina || Littera', manae is, sordes bus: 'collecta sorde dolentis', paleae is, preces bus:

nunc prece nunc dictis virtutem accedit amaris,
exuviae is, copiae is:

2 equus] eqnus **B** 5 pafus **B** 7 o om. **B** zaquintos **B** 8 epyros **B**
pafos **B** antandris corr. -ros **B** 11 saffon **B** fortasse Erato lo Epiro Mauto
16 thyma catastema phlegma v thima gatastema fletma **B** 17 seca ermeneu-
na **B** 18 parauma] fortasse pneuma carisma **B** condyloma v condaloma **B**
19 thoreuma pasca **B** eroma **B** 20 crisma docma scisma boetina **B**
ipotelegma **B** baptisma v batusma **B** 21 fantasma tymiana ephisema **B**
23 craci] cf. *infra* p. 199, 12. *Donat.* p. 1748 qui te] *Horat. carm.* II 7, 3 quis te
edenavit Quiritem 24 ludo] *Verg. Aen.* VII 380 26 caerimunne **B** Fesulae v
Fesulae **B** 27 Carales v caralis **B** 28 termiae **B** micaenae **B** lutinae]
lutinae **B** antennae coniecit editor *Vindobonensis* 29 nares v naris **B** sonat]
Pers. sat. I, 109 manae] manubiae coniecit editor *Vindobonensis*. manas malas
naxillas glossae *Placidi apud Maium class. auct.* III p. 485 30 collecta] *Horat.*
pist. I 2, 53 paleae v pelecae **B** pracees is **B** 31 nunc prece nunc dictis
mn. **B**: *Verg. Aen.* X 368 32 exuviae] exubei **B**

et quae sit circum me copia lustro.

nomina generis neutri semper pluralis numeri: arma is, bucolica is, moenia
 bus, mapalia bus, sabbata is, missa is, castra is, georgica is, magalia bus,
 lustra is, exta, serta is, talaria is, Pergama is, theatra is, venabula is,
 5 cunabula is, verbera bus, Saturnalia bus, Sigillaria bus, Parentalia bus,
 Terminalia bus, Fugalia bus, iliaria bus, citalia bus, Neptunalia bus, pene-
 tralia bus, Vulcanalia ium orum, Veneralia bus, Minervalia bus, manumis-
 salia is, Quinquatrica is, ilia, Vestalia, Floralia orum ium bus, Lupercalia
 orum ium bus, Praecisalia orum ium bus, Quinquennalia orum ium bus
 10 Decennalia orum ium bus, Tricennalia orum ium bus, vindicta, praecordia,
 cibaria, diaria, pascua, stromata, taeda, panth.. ea, butia, sphaeromachia,
 cynbloma, Cythera, Gargara, comitia.

Locutio cum nominativo casu non ambigit quem ad modum proferatur, ut puta Cicero dixit, Caesar clamavit, ego legi, Terentius dicturus,
 15 Vergilius emendavi, et cetera talia.

Locutio cum genetivo casu haec convenire reperitur: similis illius, avidus honoris, neglegens amicorum, studiosus vestri, conscient facti, obli-
 viscor iniuriae, recordor praeceptorum, memor bonorum, misereor puer-
 rum, pudet facti, piget operis, taedet laboris, paenitet sceleris, particeps
 20 rerum, compos voti, ignarus malorum, expers bonorum, peritus rerum,
 consultus iuris, dubius itineris, cupidus honoris, nullius indigus, plenus
 rimarum, gr.. or vestri, memini illius, admoneor amicorum, prudens ||
 rerum, cupidissimus legis, securus amorum, diligens munditiae, curiosus
 studiorum, providus rationis, piget hominum, certus rerum, fastidiosus
 25 honorum, oblivious veterum, ferox contumeliae, timidus ignaviae, dives
 pecorum, lactis abundans, egregius militiae, impleor Bacchi, auxilii eget,
 dives opum, fessi rerum, potens tempestatum.

Locutio cum dativo casu haec convenire reperitur: similis Mercurio, fido virtuti, maledico hosti, suadeo civi, mando tibi, cedo illi, pareo legi-
 30 bus, insulto inimico, studeo Vergilio, intentus lectioni, noceo ipsi, haereo
 fenestrae, obluctor arenae, incumbens aerae, timeo mihi, teneor amori,
 inimicus hosti, invidus tibi, habilis virtuti, aptus vanitati.

Locutio cum accusativo casu haec convenire reperitur .....

Locutio cum vocativo casu non ambiget quem ad modum proferatur,
 35 ut puta Cicero lege, Terenti scribe, Salusti recita, et cetera talia.

1 et quae] *Verg. Aen. II 564* lustro] 'in margine huius paragraphi legitur in codice adhuc vocabulum Benycenae' editor *Vindobonensis* 3 mappalia *B* 6 Hilaria bus, Compitalia bus coniecit editor *Vindobonensis*. fortasse Cerealia 7 bulcanalia *B* 8 quinquatia m similia (corr. isilia) *B* 9 quinquenalia *B* 11 stramata *B* taeda] fortasse vada buca corr. butia *B*: fortasse lautia speromachia *B* 12 fortasse symbola Cythera Gargara v cetera carcara *B* 17 vestri] uestis *B* 20 compos] compus *B* 21 iteneris *B* plenus rimarum] *Terent. Eunuch. I 2, 25* 33 tredecim idiomata accusativi casus olim scripta fuisse indicavit editor *Vindobonensis*. ex quibus haec adparverunt, obliviscor... penitet... iubeo... calumnior illos.. sortior

Locutio cum ablativo casu haec convenire reperitur: delector choraula, advertor pantomimo, fruor argento, potior auro, utor toga, privor possessione, indigeo consilio, egeo sumptu, careo molestia, abstineo cibo, fungor officio, sacrifico victima, donatus corona, dignus honore, indignus fama, orbus liberis, fretus amicitia, plenus pecunia, vehemens iracundia, opus est patrono, indulgeo vino, expolio birro, interdico amicitia.

Nomina cum accentu producto. . . . . Heliodorus, Theodorus, ... Polydorus, Cloanthus, ... rus, tyrannus, ... grabatum, lebeta, delubrum, cratera, umbilicus, Serestus, Sarpedon, Adonis, ... Olympus, Cecropis, Pe||neleus, Pasiphae, Casybus, Phlegethon, Sibylla praeagus, Camilla, Anthea, Camillus, Triton Alcanoris, Gulussa Agenoris. nomina cum accentu correpto: Castoris, Hectoris, rhetoris, Mnesteris, Actoris Aurenici, Laudamia, ca . . be, baratrum, barcent, palanges, Prochyta, paelicis, as . . um, Garamantas, arbuta.

Nomina generis masculini: urciolus cinis sextarius Tiberis congius 15 orcus quar . . arius dens nodus articulus nervus venter pes cubitus uter modium grex fons st . . . . . commentarius cucumis acinus vomer ligo vepres umeres.

Porphyreticum marmor non purpureticum marmor, telonium non toloneum, speculum non speculum, masculus non masclus, vetulus non 20 veclus, vitulus non viclus, vernaculus non vernaclus, articulus non articlus, baculus non baclus, angulus non anglus, iugulus non iuglus, calcostegis non calcosteis, septizonium non septidonium, vacua non vaqua, vacui non vaqui, cultellum non cuntellum, Marsyas non Marsuas, cannelam non ca- nianus, Hercules non Herculens, columna non colomna, pecten non pecti- 25 nis, aquaeductus non aquiductus, cithara non citera, crista non crysta, formica non furmica, musivum non museum, exequiae non execiae, gyrus non girus, avus non aus, miles non milex, sobrius non suber, sigulus non sigel, maseu||lus non mascél, lanus non laneo, iuvenerus non iuvenelus, barbarus non barbar, equus non ecus, coquus non cocus, coquens non co- 30 sens, coqui non cocci, acre non acrum, pauper mulier non paupera mulier, cancer non carcere, brabium non brabeum, pancarpus non parcarpus,

2 aductor pantomimo *B*   4 danatus *B*   7 Heliodorus *v* eliodurus *B*
 3 polidorus chloantus *B*   grauatum *B*   10 Cecropis *v* cecrop *B*   passifae *B*
B   flegedon sybilla *B*   13 procyta *B*   pelicis *B*   14 arbota *B*   15 teberis
B   16 gubitus *B*   17 gres flons *B*   cocomis *B*   19 porphyreticum marmor
 ion purpureticum marmor *B*   22 non uactus *B*   23 serpizonium non serpidonium
vorr. septizonium non septidonium *B*   24 cannelam non caianus] ‘ita plane codex
 rendo tribus punctis vocabulo priori praepositis indicato’ editor *Vindobonensis*. for-
 asse caninus non caianus   27 exequiae] exequae *B*   gyrus non gyrus *B*
B   8 avus] Prob. p. 309 ed. *Vind.*   miles] Prob. p. 340 ed. *Vind.*   s . . . . . non
 uber *B* sobrius non sober coniecit editor *Vindobonensis* cont. Prob. p. 339 ed. *Vind.*
 sigulus] Prob. p. 341 ed. *Vind.*   29 masculus] Prob. p. 302 ed. *Vind.*   30
 arbarus] Prob. p. 301 ed. *Vind.*   equus] Prob. p. 311. 339 ed. *Vind.*   31 acre]
rob. p. 250 ed. *Vind.*   32 brarium non braueum *B*

Theofilus non izofilus, homfagium non monofagium, Byzacenus non Bizacenus, capsesys non capsesis, catulus non catellus, doleum non dolium, calida non calda; frigida non frieda, vinea non vinia, tristis non tristus, tersus non tertus, umbilicus non imbilicus, turma non torma, celebs non celeps, ostium non osteum, flavus non flaus, cavea non cavia, senatus non sinatus, brattea non brattia, cochlea non coelia, cocleare non coelarium, palearium non paliarium, primipilaris non primipilarius, alveus non albeus, globus non glomus, lancea non lancia, favilla non failla, orbis non orbs, formosus non formunsus, ansa non asa, flagellum non fragellum, calatus 10 non galatus, digitus non dicitus, solea non solia, calceus non calcius, iecur non iocur, auris non orica, camera non cammara, pegma non peuma, cluaca non clauaca, ... ales non alis, facies non facs, cautes non cautis, plebes non plebis, vates non vatis, tabes non tabis, supelix non superlex, apes non apis, nubes non nubis, suboles non subolis, vulpes 15 non vulpis, palumbes non palumbis, lues non luis, deses non desis, reses non resis, vepres non vepris, fames non famis, clades non cladis, Syrtes non Syrtis, aedes non aedis, senes non senis, proles non prolis, draco non dracco, oculus non oclus, aqua non acqua, alium non aleum, || lilium non lileum, glis non glir, delirus non delerus, tinea non tinia, exter non extra- 20 neus, clamis non clamus, vir non vyr, virgo non vyrgo, virga non vyrga, occasio non oceansio, caligo non calligo, terebra non telebra, effeminatus non imfimenatus, botruus non butro, grus non gruis, anser non ansar, tabula non tabla, puella non poella, balteus non baltius, fax non facla, vicocapitis Africæ non vicocaput Africæ, vicotabuli proconsulis non vico- 25 tabulu proconsulis, vicocastrorum non vicocastræ, vicostrobili non vicotrobili, teter non tetrus, aper non aprus, amygdala non amiddola, fasseolus non fassiolus, stabulum non stablum, triclinium non triclinu, dimidius non demidius, turma non torma, p . . . . nus non pisinnus, ... rix non mene- 30 ris, arles non ariex, ... non persica, ... non disentericus, ... non ababalsamum, ... non esa . . . , daucus non draucus, auctor non autor, auctoritas non autoritas, ... linteum non lintium, ... non ametra, terraemotus non terrimotium, ... coruscus non scoriseus, tonitru non tonotru, passer non passar, anser non ansar, arundo non harundo, obses non . . . . , capitulum non capiculum, noverca non novarca, nurus non nura,

2 *doleum non dolium *tribus punctis vocabulo primo praepositis; legendum videtur dolium nona doleum** editor *Vindobonensis*: cf. *Charis*. p. 54   3 calida non calda] utrumque dicitur *in marg. add. B* vinea] vinea corr. uinia *B*   8 globus] glonus *B* [orbs] *urbs codex elemento primo deleta, altero propiori τῷ u quam τῷ ο' editor *Vindobonensis*: cf. *de nom. p. 135 ed. Vind.*   9 *fragellum codex τῷ i puncto supposito* editor *Vindobonensis*   13 plebes] pleuis *B*   supelix] supelix *B* 21 effeminatus] imfimenatus *B*   23 non polla corr. non poella *B*   25 non vicotrobili corr. non vicotrobili *B*   26 amygdala v amicdala *B*   fassolus non corr. fasseolus non *B* faseolus non *v*   28 pisenus non pisinnus, meretrix non meretris coniecit editor *Vindobonensis*   29 dysentericus non disentericus, opobalsamum non ababalsamum coniecit editor *Vindobonensis*

p. 445. 46 V.

socrus non socra, neptis non nepticla, anus non anicla, tondeo non detondo,
 rivus non rius, imago non emago, pavor non paor, coluber non colober,
 adipes non alipes, sibilus non sifilus, frustum non frustum, plebs non pleps,
 garrulus non garulus, parentalia non parantalia, celebs non celeps, poples
 non poplex, locuples non locuplex, robigo non rubigo, plasta non blasta,
 bipennis non bipinnis, ermeneumata non erminomata, tymum non tumum,
 strofa non stropa, bitumen non butumen, mergus non mergulus, myrta
 non murta, ziziber non ziziper, iunipirus non iuniperus, tolerabilis non
 tulerabilis, basilica non || bassilica, tribula non tribla, viridis non virdis,
 constabilitus non instabilitus, Sirena non Serena, musium vel musivum non
 museum, labsus non lapsus, orilegium non orologium, ostiae non hostiae,
 Februarius non Febrarius, glari non cracli, allec non allex, rabidus non
 rabiosus, tintinaculum non tintinabulum, Adon non Adonius, gruudio non
 grunnio, vapulo non baplo, necene non necnec, passim non passi, numquit
 non mimquit, numquam non numqua, nobiscum non noscum, vobiscum
 non voscum, nescio ubi non nesciocube, pridem non pride, olim non oli,
 adhuc non aduc, idem non ide, amfora non ampura.

Inter austrum et ostrum hoc interest, quod austrum ventum significat,
 ostrum vero purpuram esse demonstrat.

Inter hos et os hoc interest, quod hos pronomen significat, os vero
 vultum esse demonstrat.

Inter labat et lavat hoc interest, quod labat nutat significat, lavat
 vero lotorem esse demonstrat.

Inter ebrium et ebriosum hoc interest, quod ebrium ad tempus mul-
 tum bibisse significat, ebriosum vero semper multum bibentem demonstrat. 25

Inter laetum et letum hoc interest, quod laetum gaudentem significat,
 letum vero mortuum esse demonstrat.

Inter capillatum et capillosum hoc interest, quod capillatum capillos
 grandes habentem significat, capillosum vero pilosum, id est hirsutum esse
 demonstrat.

Inter paene et pene hoc interest, quod paene adverbium significat,
 pene vero novissimam partem corporis esse demonstrat. 30

1 tundeo non detundo *B* 4 non celips *corr.* non celeps *B* 8 iunipirus]
**τῶ i secundo superscriptum e: legendum forsitan iuniperus non iunipirus* editor Windobonensis 9 tripla corr. tribla *B* 11 horologium non orologium, hostiae non
 ostiae coniecit editor Windobonensis 12 gratu corr. glari *B*; cf. supra p. 195, 23
 13 tintinabulum non tintinaculum coniecit editor Windobonensis 18 Inter austrum —
 201, 10 delectat demonstrat sunt in codice Montepessulanus 306. cuius codicis discre-
 pantia adscripta est adposita *M* littera. INCIPIUNT DIFFERENTIAE PROBI DALERII *M*
 quod austrum significat patrem ostrum *M* 19 porpora *B* 20 Inter os sine h et
 hos cum h hoc interest, quod os vultum significat hos uero pronomen esse demonstrat
M 24 Inter hebrium et hebriosum *M* hebrium *M* 25 bibisse] benisset corr.
 bibisset *B* 26 Inter lectum cum a et lectum sine a hoc interest quod lectum *M*
 27 lactum uero *M* 29 hyrsutum *BM* 31 Inter paene cum a et pene sine a hoc
 interest quod pene *M* 32 pene uero fortissimam partem *M**

Inter lascivum et petulantem et temulentum hoc interest, || quod lascivum satillum gestientem significat, petulantem autem libidinosum ostentat, temulentum vero satillum vinolentum esse demonstrat.

Inter inpurum et inpubicum hoc interest, quod inpurum patientem turpitudinem significat, inpubicum vero facientem turpitudinem demonstrat.

Inter ostentum et monstrum et prodigium et portentum hoc interest, quod ostentum et monstrum praesentia ostentant, prodigium autem et portentum futura significant.

Inter beneficium et veneficum hoc interest, quod beneficium bene facientem significat, veneficum autem veneni datorem esse demonstrat.

Inter habeo et abeo hoc interest, quod habeo retineo significat, abeo autem eo demonstrat.

Inter mutum et mutuum hoc interest, quod mutum qui non loquitur significat, mutuum autem alienum sumpsisse demonstrat.

¹⁵ Inter orbum et caecum hoc interest, quod orbum qui suos extulerit significat, caecum autem qui lumen non videt demonstrat.

Inter iuuentatem et iuuentam et iuventutem hoc interest, quod iuuentatem deam iuenum significat, iuuentam autem aetatem designat, iuventutem vero multitudinem iuenum esse demonstrat.

²⁰ Inter cornua et corna hoc interest, quod cornua animalium vel antemnarum significat, at vero corna pomorum genus esse demonstrat.

Inter acerbum et acervum hoc interest, quod acerbum inmaturum significat, acervum vero acerum esse demonstrat.

²⁵ Inter mala et malas hoc interest, quod mala poma significat, malas autem maxillas esse demonstrat.

Inter somnum et somnium hoc interest, quod somnum quod dormimus significat, somnium autem quod dormientes videmus esse demonstrat.

Inter saevit et sevit hoc interest, quod saevit irascentem significat, sevit vero saturem esse demonstrat.

³⁰ Inter sum et suum hoc interest, quod sum verbum significat, suum vero pronomen esse demonstrat. ||

Inter aes et es hoc interest, quod aes metalli materiem designat, es autem verbum esse demonstrat.

2 gescientem *M* petulantem uero satillum libidinosum *M* 3 temulentem *M* uniolentum *B* vinolentem *M* 4 Inter purum *M* 6 prudigium *M* 7 ostentat *B* ostendunt *M* prudigium *B* 8 significant *B* 9 Inter beneficium et veneficum *M* 11 Inter habeo cum h et abeo sine h *M* 15 qui suos extulerit aliiquid uidere *M* 16 uudit *M* 17 quod iuuentatem aetatem iuuenem significat iuuentam uero deam esse demonstrat *M*: *grammaticorum de his vocabulis paecepta composuit A. Reifferscheidius Sueton. reliq. p. 274 sq.* 18 deam iubentem significat *B* designet *B* 19 demonstret *B* 20 antemnarum significat corna uero pomorum *M* 23 acerum] tumulum *M* 24 significet *B* 25 demonstret *B* 26 Inter somnum — 29 demonstrat lacuna membranarum perierunt in *B* 28 Inter saeuit cum a et seuit sine a *M* 32 Inter eum et es sine a hoc interest quod aes metallum aerū significat autem uerbum esse ostendit *M*

Inter criminosum et criminatorem hoc interest, quod criminatorem qui crimen dicit designat, criminosum autem in quem crimen dicitur demonstrat.

Inter libidinem et lividinem hoc interest, quod libidinem cupiditatem animi significat, at vero lividinem livorem corporis esse demonstrat.

Inter malum et malum hoc interest, quod, si malum producte proferatur, velum vel arbor navis necesse est ut intellegatur; si vero malum correpte proferatur, id quod est pessimum necesse est ut subaudiatur.

Inter iuvat et iubat hoc interest, quod iuvat adiuvat significat, at vero iubat delectat demonstrat.

Inter tubam et tubos hoc interest, quod tubam symphoniae bucinam significat, at vero tubos qui aquam mittunt esse demonstrat.

Inter barbam et barbas hoc interest, quod barbam hominum esse designat, barbas vero animalium esse demonstrat.

Inter neutrum et neutrale hoc interest, quod neutrum nomen aut pronomen vel participium significat, neutrale vero verbum esse demonstrat.

Inter tuum et tum hoc interest, quod tuum pronomen significat, tum vero adverbium esse demonstrat.

Inter fragrat et flagrat hoc interest, quod fragrat odorem significat, flagrat vero splendorem demonstrat.

Inter theatrum et theatra hoc interest, quod theatrum moenia ipsa significat, theatra vero ludos scenicos esse demonstrat.

Inter dolum et dolorem hoc interest, quod dolum tergiversationem significat, dolorem vero corporis inquietudinem esse demonstrat.

Inter augurium et auspicium hoc interest, quod augurium avium canum significat, auspicium vero cuiuslibet aspectum demonstrat.

Inter probum et probrum hoc interest, quod probum iustum significat, probrum vero ignominiosum esse demonstrat.

Inter coclearium et cocleare hoc interest, quod coclearium eum qui cocleas vendit significat, cocleare vero argenteum esse demonstrat.

Inter Asprum et asperum hoc interest, quod Asprum vocabulum hominis esse intellegitur, asperum autem non laeve esse demonstratur. ||

Inter velit et vellit hoc interest, quod velit volentem significat, vellit autem eruit demonstrat.

Inter honestum et onustum hoc interest, quod honestum nobilem designat, onustum vero onus ferentem demonstrat.

1 Inter criminosum — 2 demonstrat *lacuna membranarum perierunt in B* 2 designat] designat *M* 4 cupiditatem] qualitatem *B*: cupiditatem corporis significat lividinem vero corporis *M* 6 quod *om. B*: quod malum si productum *M* 8 correptum *M* id est quod est pessimum *M* 9 Inter iubat et iubat (*corr. iuuat*) hoc interest quod iubat *B* vero *om. M* 10 iubat] iuuat *B* demonstrat. EXPLICIT ARS PROBI DÓ GRATIAS AMEN *M*. 15 Inter neutrum] sed secundum Probum neutrum in nomine, neutrale in verbo rectius dicimus *codex Parisinus* 7491 f. 93 19 flagrat] fraglat *B* quod fraglat *B* 29 Inter coelarium *B* 30 vindit *B* 33 significet *B*

Inter nympham et lympham hoc interest, quod nympham deam significat, lympham autem aquam esse demonstrat.

Inter agmen et amnem hoc interest, quod agmen multitudinem vel iter esse demonstrat, at vero amnem fluvium esse designat.

5 Inter animam et animum hoc interest, quod anima sine differentia esse intellegitur, animus vero varius et mutabilis esse cognoscitur.

Inter nigro et migro hoc interest, quod nigro [hoc est] nigrum facio significat, migro autem loci demutationem demonstrat.

10 Inter abrogantem et adrogantem hoc interest, quod abrogantem aliis auferentem significat, adrogantem autem multum sibi praesumentem ostentat.

Inter serram et seram hoc interest, quod serram unde materies praeciditur designat, sera vero unde ostium tutatur esse demonstrat.

15 Inter forcipes et forlices hoc interest, quod forcipes incisorias esse designat, forcipes vero tenaces esse demonstrat.

Inter annuit et abnuit hoc interest, quod annuit . . . . .

Inter procum et procerem hoc interest, quod procum petitorem nuptiarum designat, procerem vero principem esse demonstrat . . . . .

20 Inter nobilem et novilem hoc interest, quod nobilem generosum significat, novilem autem notum omnibus esse demonstrat.

Inter Syram et suram hoc interest; quod Syram gentis suae feminam designat, at vero suram partem pedis esse demonstrat.

Inter tempa et delubra hoc interest, quod tempa ubi simulacra sint designat, delubra vero aream cum porticibus demonstrat.

25 Inter os et oram hoc interest, quod os vultum vel rostrum designat, oram vero ultimam partem unius cuiusque rei esse demonstrat.

Inter suus et sus hoc interest, quod suus pronomen intellegitur, sus vero animal esse intellegitur.

30 Inter sartorem et sarcitorem hoc interest, quod sartorem || agrum sarrientem significat; sarcitorem autem vestem sarcientem demonstrat.

Inter alvum et alveum hoc interest, quod alvum ventrem significat, alveum autem . . . cavam esse demonstrat.

Inter laminam et lamiam hoc interest, quod laminam tenuem cuiusque metalli rem designat, lamia vero animal esse demonstrat.

35 Inter oram et horam hoc interest, quod oram extremam partem culuslibet rei significat, horam vero quantitatem temporis esse demonstrat.

Inter quod et quot hoc interest, quod quod pronomen significat, quot vero adverbium esse demonstrat.

Inter fatuum et fatum hoc interest, quod fatum segnem designat, 40 fatum vero fortunae decretum esse demonstrat.

3 vel iter] ultra B universaliter v 6 cognoscitur B 8 micro autem B demutatione B 16 post quod annuit lacuna membranarum duo versus perierunt in B

18 post demonstrat lacuna membranarum quindecim versus perierunt in B 25 et ora B 30 sarrientem] sarcientem B: cf. Non. p. 7 37 significet B 39 signem B

Inter tempore et tempori hoc interest, quod tempore ablativum casum temporis significat, tempori vero adverbium esse demonstrat.

Inter Fructus et fructus hoc interest, quod Fructus vocabula hominum accipimus, hoc est nomina propria significamus, fructus vero appellativa nomina esse pronuntiamus.

Inter visos et visuus hoc interest, quod visos participia significat, visuus vero nomen appellativum esse demonstrat.

Inter Bassos et bassuus hoc interest, quod Bassos nomina propria designat, bassuus vero appellativa nomina esse demonstrat.

Inter similem et similantem hoc interest, quod similem talem significat, 10 similantem vero mentientem demonstrat.

Inter ortus et hortus hoc interest, quod ortus processus significat, hortus vero agros amoenos esse demonstrat.

Inter sobriae et sobrie hoc interest, quod sobriae nomen designat, 15 sobrie autem adverbium esse demonstrat.

Inter feminam et femina hoc interest, quod feminam hominem significat, femina autem femora esse demonstrat.

Inter marem et mare hoc interest, quod marem masculum designat, 20 mare vero elementum aequoreum esse demonstrat.

Inter pyram et pirum hoc interest, quod pyram locum ardente 25 significat, pirum vero pomum esse demonstrat.

Inter principium et initium hoc interest, quod principium || primam partem carminis significat, initium vero unius cuiusque rei incidentis coepit esse demonstrat.

Inter opus et operam hoc interest, quod opus id quod fit significat, 25 operam vero a qua fit esse demonstrat.

Inter foedum et foedus hoc interest, quod foedum turpe significat, foedus vero ius iurandum esse demonstrat.

Inter oblitum et oblitum hoc interest, quod oblitum correpte perfusum significat, oblitum autem producte immemorem esse demonstrat.

Inter concidit et concidit hoc interest, quod concidit correpte cecidit significat, concidit autem producte scidit esse demonstrat.

Inter occidit et occidit hoc interest, quod occidit correpte mortuum significat, occidit autem producte interficit demonstrat.

Moror conor auxiliar ingredior percontor gratulor grassor loquor 25 molior fungor laetor pollicor suspicor morior largior paciscor suffragor moderor venor insidior epulor auguror privor misereor recordor obseqnor adversor gratificor glorior arbitror . . . . fabricor diduor moechor

4 accepimus *B* 9 nassuus (*corr. bassuus*) uero *B*: cf. *Prob. p. 322 ed. Vind.*
 18 mare masculum *B* 19 aquareum *B* 23 carnis *corr. carnis* τοῦ in
 vero tribus punctis notato⁴ *B* 30 significat et oblitum autem *B* 32 scidit esse
 demonstrat *v*: in *B* 'praeter s et particulam τοῦ e nihil superest' editor *Vindobonensis*
 38 diduor] dignor conciecit editor *Vindobonensis* moecor *B*

repperior rimator scortor . . . amplexor adgredior obliviscor adsequor utor
fruor execror testor vereor metior. nunc hoc monemus, quod exceptis
supra dictis deponentibus et communibus, quaecumque iam verba indica-
tivo modo temporis praesentis ex prima persona r littera terminantur et
ex sua specie non possunt facere verba activa, haec indiscreta qualitate
accipiuntur . . . communis sive deponentis verbi potestate fungantur.

1 repperior] opperior coniecit editor Vindobonensis   2 nerior corr. uerior B
6 accipiuntur . . . quod . e . . v lacuna codicis indicata : id est vel hoc est coniecit
editor Vindobonensis   fungantur FELICITER B

B codex Bobiensis, nunc Vindobonensis 16

v editio Vindobonensis a. 1837

VALERII PROBI DE NOMINE EXCERPTA.

p. 215. 16 v.

Nominativus finitur litteris XIII, vocalibus V, id est a e i o u, ut Sisenna monile sinapi Cicero veru, semivocalibus VI, id est l m n r s x, ut consul scamnum flumen Caesar Livius silex, mutis duabus, id est t et c, ut caput lac; genitivus tribus, id est s i e, ut Catonis magistri Musae; 5 dativus III, id est i o e, ut agili docto scholae; accusativus III, id est m s t e, ut hominem funus caput monile; vocativus VII, a e i m r x o, ut Musa monile Livi scamnum Caesar silex Cato: sed in generibus neutris similis est nominativo. ablativus terminatur vocalibus V, ut ab hac schola, ab hoc monile, ab hoc agili, ab hoc docto, ab hoc veru; item m s et r, 10 ut nequam nugas instar. quaecumque nomina nominativo singulari i litteram habuerint ante ultimam syllabam, haec genitivo singulari eandem duplicant, ut hic Mercurius huius Mercurii, hic Vergilius huius Vergilii: sic etiam in neutris, ut hoc dolium hoc folium, huius dolii huius folii [lilia] facit et cetera.

Omnia nomina nominativo or syllaba finita aut masculina sunt, ut honor, aut feminina sunt, ut arbor, aut neutra, ut aequor, aut communia, ut melior. solum omnis generis invenitur memor, quod potest adverbium facere memoriter.

Ad nominativum casum verba accedunt dicitur fertur nominatur, ut 20 'dicitur Cato se occidisse', 'fertur Pompeius in litore Aegypti iacuisse', 'nominatur Augustus inter quosdam'.

Quaecumque nominativo casu ante s litteram habuerint u geminum, generis sunt masculini, ut servus equus arduus corvus cervus torvus. sed alvus sola geminatur, ut

25 curvam compagibus alvum. ||

Veteria non dicuntur nominativo, sed vetera, ut genitivo plurali veterum, non veterium faciat.

Neutra nomina us litteris finita nominativo genitivum in duas formas acount. una est, quae u litteram genitivo in e transvertit et ris adicit 30

I INCIPIT VALERII PROBI DE NOMINE B 4 ut om. B 26 curvam] Verg. Aen.
II 51 27 Veteria v veteriora B

p. 216. 17 v.

syllabam, ut *vulnus vulneris*, *holus holeris*. altera est, quae similiter in
 ris syllabam exit, sed *u* in *o* mutat, ut *nemus nemoris*, [*lepus leporis*],
pecus pecoris, *pectus pectoris*; sed utraque syllaba crescunt. inveniuntur
 tamen II nomina, quae ab hac ratione dissentiant, id est *pelagus et vulgus*,
 5 quae apud poetas masculino genere ponuntur, ea ratione, quod genetivo
 singulari in *i* exeant et huius pelagi vulgi, sicut *bulbi*, faciant, nec syllaba
 crescant. ideo autem *pelagus* dissentire videtur, quia Graecum est. nam
 vulgus, cum sit Latinum, non debet inter neutra genera ponit; melius
 enim inter masculina poneretur: quamquam Vergilius et masculino 'spar-
 10 gere voces In vulgum ambiguas' et neutro dixerit 'tum vulgus
 et omne Miscet agens telis n. i. f. t.', neutro item genere
 scinditur incertum studia in contraria vulgus

et saevit animis ignobile vulgus.

ad hoc ergo genus accusativum masculinum posuit, non neutrum: nam si
 15 neutrum, illa utique ratione dixisset, quod nominibus neutrī tres casus
 similes serviant, et fecisset vulgus non vulgum. et Cornelius Severus
 rerum Romanarum libro I dixit

pelagum pontumque moveri.

virus autem aptoton est. quaecumque nomina neutra us litteris termi-
 20 nantur nominativo casu singulari, in genetivo us amittunt et aut *o* aut *e*
 recipiunt et ris syllaba adsumpta declinantur, ut *pecus pecoris*, *nemus*
nemoris, *vellus velleris*, * aut *is*, ut *viscus visceris*, *cibus ciboris*. ||

Omnia nomina pluralia ia litteris nominativo finita genetivū in iūm
 syllabam mittunt, ut *moenia Hilaria Compitalia Vestalia comitia*, horum
 25 *moenium Hilarium Compitalium et cetera*. sed Lucretius metrum custo-
 diens rationem regulæ excessit, qui ait anciliorum, non ancilium. inter
 haec ergo nomina sola distant comitia, quae genetivo plurali missa in iūm
 non vim nominis magis quam loci nomen adsignant, ut horum comitium,
 et dativo vel ablativo his comitibus, quasi de propriis nominibus definiat
 30 dignitatē. quapropter hoc vim quandam nominibus secretionis videatur
 inferre in genetivo plurali, ut comitorum, non comitium dicamus, et co-
 mitiis, non comitibus. eodem modo cibaria constant. si um syllaba gene-
 titivū finiamus et faciamus cibarium, non ipsius nominis regulam sonumve
 complectimur, quam magis alterius, quod est sordidum [et]; dativo vero

6 facient *v* faciunt *B* 9 quamquam *v* quam *B* Vergilius masculino et *B*
 spargere] *Verg. Aen.* II 98 10 *tum*] *Verg. Aen.* I 190 11 omne *B* n. s.
 f. t. *B* 12 scinditur] *Verg. Aen.* II 39 13 saevit] *Verg. Aen.* I 149 22 *vellus*
velleris, *viscus visceris*, at *i* *viscus cibus conicet editor Vindobonensis*. videntur potius
quaedam excidisse, in quibus quaedam nomina us litteris finita aut *i* aut *is* recipere in
 genetivo casu dictum erat 25 anciliorum dixit Horatius carm. III 5, 10 anciliorum
 et nominis et togae. quem versum adscripsit Charissius p. 46 P post versum Lucretii
 I. 227 unde animale genus. hinc natus esse videtur error grammatici, qui nomen Lu-
 cretii ad exemplum Horatii rettulit. Lucilius nomen substituere volebat I. Beckerus
 Philol. II p. 47 et 592 27 distant *v* distare mutata e littera in *i* *B* 34 sordidum
 et vile *v*

p. 217. 18 v.

et ablativo non sonat Latina finitio. non enim possumus dicere cibaribus. ergo genetivum rum syllaba terminemus, id est cibariorum, ut reliqua Latine claudantur. item nomina neutra pluralia a terminata littera casu nominativo, haec genetivo plurali rum syllaba terminantur, dativum et ablativum in is syllabam mittunt, ut arma castra exta sarmenta et similia. 5

Sal quidam putant generis esse neutri, ut mel fel. quod si ita est, in obliquis casibus analogia dissolvitur. non enim geminata I genetivo huius sallis facit, quo modo mellis fellis. quod si una I refertur, non idem genetivo flectitur salis, -sicut mellis et fellis, sed ab ea origine venit, ut significet iocos, et ideo sales masculini generis est, ut apud Lucilium 10

ore salem expiravit amarum,

et apud Sallustium ‘neque salem neque alia irritamenta gulae quaerebant’, et apud Horatium Flaccum

parochi quae debent ligna salemque.

flectitur ergo, ut masculino genere possit || esse sic uti sol; sed genetivo 15 casu solis producitur, salis corripitur. pumex masculini generis est, ut Vergilius

latebroso in pumice nidi.

silex cortex masculino genere dicuntur; apud antiquos feminina erant, ut ‘stabat acuta silex’ et ‘silice in nuda’ et ‘musco circumdat 20 amarae Corticis’. sal Fabianus causarum naturalium neutro genere dixit, ‘eur sal aliud inquinatius vel nigrius? quia sal e luto congestum est’: idem masculino pluraliter ‘protinus crescent effusi sales’: Afranius Liberto

meum sal si bene visum mihi

25

genere neutro.

Apud Vergilium tapetas masculino genere invenimus, ut ‘pulchrosque tapetas’, a nominativo hic tapeta, cuius declinationis ablativus pluralis apud ipsum Vergilium est, ‘pictisque tapetis’. item alii a nominativo hic tapes dicunt, qui facit hos tapetas; sed lectum nusquam est. 30

Finis generis est masculini, quia quaecumque nomina simplicia inanimalia Romana, id est anima carentia, nis syllaba finiuntur, generis sunt masculini, ut finis crinis cinis panis amnis; quibus similis cum sit finis, generis erit masculini. ideo autem dicimus Romana, quia lychnis nis syl-

3 neutro B   6 Sal] cf. *Charis.* p. 82 et *ars grammatica codicis Lavantini* 24
f. 63   10 est] esse B   11 expiravit H. *Columna in Eun. fragm.* p. 179 ed. Neap.
expipavit B et *codex Lavantinus* 12 apud Sallustium] *Iug.* 89   13 apud Horatium]
sat. I 5, 46   18 latebroso *Verg. Aen.* V 214   20 stabat] *Verg. Aen.* VIII 233
silice] *Verg. bucol.* 1, 15   musco] *Verg. bucol.* 6, 62   21 fauianus B
causarum naturalium II *Charisius*   22 eur sal aliud perlucidum, aliud inquinatum
aut nigrum *Charisius*   23 idem *Charisius* item B   24 effusi *codex Lavantinus*
infusi *Charisius* ofosi corr. ofossi B effossi v   27 Apud — 30 nusquam est *Charis.*
p. 45. *Prob.* p. 343 ed. *Vind. cod. Lavant.* 24 f. 62   pulchrosque] *Verg. Aen.*
VIII 358   29 pictisque] *Verg. Aen.* VII 277   30 qui *Charisius* quia B
31 Finis] *cod. Lavant.* 24 f. 60   34 autem] enim B

laba finitur et est generis feminini; sed Graecum est: ideo simplicia; invenitur enim bipennis figurae compositae et generis feminini est; et ideo inanimalia, quia sunt iuvenis et canis, quae sunt generis communis. Vergilius autem utroque genere dixit, ut 'haec finis Priami fatorum'⁵ et 'hic finis fandi'.

Dies cuius generis sit quaeritur. quidam putant generis feminini esse, quia quaecunque nomina ablativo casu numero singulari e littera producta terminantur, generis sunt feminini, ut ab hac re et ab hac spe, item ab hac die. contra plerique masculini generis esse dixerunt, quia neque in numero neque in qualitate femininum genus recipit: numero sic, paucos dies, non paucas dicimus; qualitate, quia dies festos et non || festas dicimus. potest tamen in adverbio genus deprehendi, ut hodie, quod significat hoc die. observabimus tamen secundum veteres hanc differentiam, qui spatium diurnae lucis significantes την ημέραν masculino genere dixerunt, ut Vergilius

nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
ille dies;

feminino autem genere absolute tempus,

quam nec longa dies pietas nec mitigat ulla.
20 dies, cum praesens tempus significat, generis est masculini; cum praeteritum aut futurum, feminini, ut

donec longa dies perfecto temporis aevo.

Stirpem Vergilius et masculino et feminino genere dixit: masculine, cum radices arborum significare vult, ut

25 stirpem Teucri nullo discrimine sacrum;
feminino, cum ad progeniem refert, ut
heu stirpem invisam

et

stirpem admisceri Phrygiam.

30 Turbo, cum puerilis lusus instrumentum significat, masculini generis est, ut

ceu quondam torto volitans sub verbere turbo
q. p. m. i. v. a. c.

at cum procellam significat, feminini generis erit, ut 'ater quos aequo-
35 re turbo Dispulerat', et declinatur ut virgo. at cum proprium hominis nomen est, declinatur ut Cato.

4 haec] *Verg. Aen.* II 554   5 hic] *Verg. Aen.* X 116   6 Dies] *Charis.*
p. 85   11 quia] *qua B*   13 differentiam corr. diff. *B*   16 nos] *Verg. Aen.*
II 248   19 quam] *Verg. Aen.* V 783   21 futuri *B*   22 donec] *Verg. Aen.* VI 745
 23 Stirpem] *Charis.* p. 85   25 stirpem] *Verg. Aen.* XII 770   27 eu *B*: *Verg.*
Aen. VII 293   29 stirpem] *Verg. Aen.* VII 579   32 ceu] *Verg. Aen.* VII 378
 34 feminino genere dicendum esse turbinem non memini a quoquam doceri. hic turbo,
 non hic turbin nominativo casu dicendum esse praecepit *Charisius* p. 48 et 117. ater]
Verg. Aen. I 511

p. 219. 20 V.

Sunt quaedam nomina in us litteris terminata, quae ex se bina adverbia faciunt, ut navus nave naviter, largus large largiter.

Omnia nomina aut fixa sunt aut mobilia. fixa sunt, quae in suo statu permanent, ut vir mulier; mobilia autem, quae per duo genera flectuntur, et sunt propria, ut Cornelius Cornelia. appellativa autem per III genera 5 moventur, ut probus proba probum.

Nomina masculini generis, quae in nominativo singulari in as litteras exeunt, per ceteros casus in tis syllabam ad crescunt, ut Asprenas Asprenatis, Maecenas Maecenatis, Atinas Atinatis. || nomina masculini generis, quae in o exeunt in nominativo, per omnes casus eadem littera effertur, 10 ut Cato Catonis, Milo Milonis, Maro Maronis et similia.

Masculus dicitur, non mascel, ut genetivo masculi, non masceli faciat.

Oenoferi, non oenofera, quoniam masculino genere singulari numero hic oenoferus, non oenofera facit.

Vrcei masculino genere, non neutro dicuntur, quoniam diminutiva 15 masculino genere urcioli, non urciola dicuntur.

Fastus, id est libellus, generis est masculini et genetivo huius fasti facit. item fastus, ut 'stirpis Achilleae fastus', huius fastus facit.

Torques generis est masculini. sindo generis masculini est usu magis, quam ratione certa; cuius locutio talis est, 'syndones Arabeos'. 20

Quali masculino genere dicuntur, ut

tu spisso vimine qualos,

et neutro, ut Cicero 'inter qu..... pectebatur aurum'.

Frenos et frena apud Vergilium legimus, ut

stabulo frenos audire sonantis

et frena Pelethonii Lapithae gyrosque dedere.

Pater familias an pater familiae? pater familias ab antiquis dicebatur ..... secutus est et Messala. sed Sisenna, scriptor historiarum, primus mutasse dicitur pater familiae dicendo. melius enim generativo nomen compositum respondet, pater familiae, quam accusativo, pater 30 familias.

Aeger animo, aegrotus corpore.

Crepidido hic an haec crepidido magis dici debeat, dubitant non nulli, cum Cicero in Oratore crepidinem dicat, ut vertiginem. ||

1 nomina us litteris terminata *v. coll.* *Diom.* p. 402 nomina tribus litteris terminata *sey* *B* 14 fortasse non hoc oenoferum facit 15 diminutivo *B* 16 masculino *om.* *B*, add. *v* urceoli corr. urcioli *B* 18 stripis *B*: *Verg. Aen.* III 326 19 syndo *B* 20 ratione per certas *B* rationes per certas *v* syndones *B* 22 *tu*] *Verg. georg.* II 241 23 et feminino corr. et neutro *B* 'lacuna octo circiter literarum in loco Ciceronis ima foli ora avulsa' editor *Vindobonensis*, qui coniecit inter qualia purum plectebatur aurum 25 stabulo] *Verg. georg.* III 184 26 frena] *Verg. georg.* III 115. extrema versus pars in codice perit 27 Pater familias] *Charis.* p. 83 'lacuna octodecim fere literarum membranae ora avulsa sic posset expleri, non pater familiae quos' editor *Vindobonensis* 34 in Oratore 67, 224 deinde omnia tam quam crepidine quadam comprehensione longiore sustinentur

Criminosus an criminator? criminosus est criminibus obnoxius, sicut invidiosus iuividiae subiectus; criminator autem, qui crimen obicit, accusator, qui accusat.

Fatigati an fatigati? melius fetigati, quod fetigo dicatur et fessi, non fassi. fassi autem praeterito tempore confessos, non fatigatos significat.

Minister an ministrator? minister cottidiani officii videtur esse, ministrator autem ut administrator in re publica vel saepius quid faciens. itaque Cicero oratione secunda pro Cornelio 'quare hominem inpugnare non desinunt, nisi remotis ministratoribus'.

¹⁰ Nasus hic an hoc nasum? antiqui neutraliter dicebant; itaque Lucretius 'nasum diductius quam pandius paulo vellem'. qui nunc masculino genere dicitur. nam Cicero 'nasus itaque, qui diductus est, quasi murus oculis interiectus esse videatur'.

Podagrosus an podagricus? podagrosus a podagra, sicut rugosus a ruga.

Sponsor an et feminino genere dicatur sponstrix? sine dubio ratio definitione sua perseveranter nititur, quae omnia nomina masculina nominativo singulari or syllaba clausa feminino genere trix syllaba definit, ut cultor cultrix, victor victrix. quo modo sponsor feminino quoque genere ²⁰ dicetur. sponstrix.

Scrupulus hic an et hoc scrupulum? consuetudo quidem hoc scrupulum, erudita vero hunc scrupulum dixit. Cicero pro Sexto Roscio, cum mentionem Chrysogoni facit, 'hunc sibi scrupulum, qui se dies ac noctes pungit, ut ebellatis postulat': idem pro Cluentio hunc scrupulum dicit. post cuius auctoritatem nemo dubitaverit hunc scrupulum dicere, et quod in eius modi quaestiunculis nihil potest analogia. nam Terentius

at mihi unus scrupulus etiam nunc restat, qui me
male habet.

³⁰ Salitor an saltor? quod salitorem erudita consuetudo et proba auctoritas indicat, salitor dicimus. alioquin ratio analogiae pro altero est. nam [cum] salire tam quam sarcire farcire, ex quibus fiat sartor, non sarcinator, quo modo rude vulgus dicit.

Senecis an senis? vitiose senis, quamvis illud auctoritas erudita custodiatur. est enim nominativo singulari hic senex. omnia autem vocabula sive masculina sive feminina, quae nominativo singulari x littera terminantur, aderescant necesse est genetivo singulari, ut calx calcis, sorex soricis, vertex verticis, pulex pulicis, frutex fruticis, latex laticis. itaque senex fiet

¹⁰ nasus nec masculino nec neutro genere in Lucretii libris legitur, sed Lucilii exemplis neutraliter dici probant Nonius p. 215 et gramm. de nom. dub. gen. v. nasum

¹² Cicero] de nat. deor. II 57, 143   ¹³ uidetur corr. nideatur B   ²² auctoritas erudita vero v. pro Sexto Roscio] 2, 6   ²⁴ pro Cluentio] 28, 76   ²⁷ Terentius] Andr. V 4, 37   ³⁰ quod saltorem B   ³¹ ratione B   ³⁵ hic senes B

p. 222. 23. v.

senecis. vitiōse ergo loquuntur qui dicunt senis, quamvis pro his consuetudo pugnet.

Inter ventrem et alvum et uterum hoc interest, quod venter totus dicitur, qui oculis subiectus est, alvus interior pars, qua cibus commeat, uterus autem, quo mulier baulat partum.

Deis ratione dicitur quam dis. est enim deus ut meus reus et deis facere debet, ut meis reis.

Ebrius dicitur, non eber, sicut e contrario sobrius dicitur, non sober.

Amictus vestis, cum nomen est, declinatur hic amictus, huius amictus; at cum participium, huius amicti facit.

Expertum cum accusativo dicimus, 'aliquam rem expertus'; expertem autem, ignarum, genitivo casui iungimus, 'expertem istius rei', id est ignorum.

Ornatus, cum nomen est, huius ornatus facit; cum vero participium, huius ornatii. sed

ornatus Argivae Helenae:
nomen posuit, non participium.

Flos generis masculini est, ut apud Vergilium 'purpureus veluti cum flos' et 'purpureosque iacit flores' et 'inscripti nomina regum Nascentur flores' et 'varios circum Fundit humus 20 flores' et Terentius in Eunicho 'anni sedecim flos ipse'.

Sutilis masculini generis est et communis: feminini, ut ||

tremuit sub pondere cumba

sutilis et multam accepit rimosa paludem,
et masculini, ut balteus et 'equus Troianus sutilis', et neutri, ut 'corium 25 sutile'.

Duo sic declinantur ut ambo: duo, duorum, duobus, duo vel duos, duo, a duobus. item ambo, amborum, ambobus, ambo vel ambos, ambo, ab ambobus.

Quaecumque nomina Graeca in us exeunt, haec vocativo in eu mit- 30 tuntur, ut hic Atreus o Atreu, hic Peleus o Peleu, hic Nereus o Nereu. quaecumque apud Graecos ros syllaba finiuntur, si in eadem syllaba antecedentem alteram consonantem habuerint, apud nos in er syllabam exhibunt, ut Alcandros Menandros Evandros Teucros, Alcander Menander Evander Teucer. sin autem unam consonantem in eadem syllaba habuerint, apud 35 nos in us syllabam consummabuntur, ut Homeros Homerus. erit ergo Menander ut Evander. Vergilius autem utroque utitur,

5 uterum *B*, quod defendit editor Vindobonensis cont. Non. p. 229   8 *Ebrius*
'ima foli ora avulsa' om. *B*, item 9 *Amictus* et 11 *Expertum cum accusativo*   16
ornatus] *Verg. Aen.* I 650   17 non nomen posuit sed participium corr. nomen
posuit non participium *B*   18 *purpureus*] *Verg. Aen.* VIII 435   19 *purpureos-*
que] *Verg. Aen.* V 79   inscripti] *Verg. bucol.* 3, 106   20 *varios*] *Verg. bucol.*
9, 40   21 in Eunicho] II 3, 27   annis xvi *B*   22 Sutilis generis est commu-
nis coniecit editor Vindobonensis   23 tremuit] *Verg. Aen.* VI 413   25 *balteus*]
Verg. Aen. XII 273 teritur qua sutilis alvo balteus

Pallas Evander in ipsis

et sic,

rex Evandrus ait.

[Generis masculini] omnia nomina generis masculini monosyllaba
5 dativo et ablativo plurali in bus syllabam exeunt, excepto vir: facit
enim viris.

Formae casuales sunt nobis VI, senaria quinaria quadripertita triper-
tita bipertita simplex vel unita. senaria forma est, quae omnes VI casus
in declinationibus habet dissentientes, ut est unus et solus: dicimus enim
10 hic unus, huius unius, huic uni, hunc unum, o une, ab hoc uno. quinaria
forma est, quando duo casus similes sunt, id est dativus et ablativus, ut
hic doctus docti docto doctum docte ab hoc docto. quadripertita forma
est, quando IIII casus similes sunt, nominativus et vocativus, genetivus et
15 dativus, ut res spes: dicimus enim haec res spes nominativo, o res spes
vocativo; genetivo huius rei spei et dativo huic rei spei, item hanc rem
spem, ab hac re spe. tripertita forma est, quae in neutrī nominibus
invenitur, in quibus similes sunt nominativus accusativus vocativus, ut est
scamnum scrinium, dativus et ablativus, scamno et ab hoc scamno. biper-
20 pertita forma est, quae in nominibus neutrī u finitis est, cum nominativus
et accusativus et vocativus sociantur, ut genu cornu, || genetivum et dativum
et ablativum a se segregant: dicimus enim huius genu, huic genu et ab
hoc genu. simplex vel unita forma est, quae in monoptotis nominibus
invenitur, ut nequam nugas. dicimus enim hoc nequam huius nequam
25 huic nequam hoc nequam o nequam ab hoc nequam. similiter et nugas
[aptota].

Nomina quae primis partibus declinantur et secundis non, ut tribunus
plebis, praefectus urbis; hic tribunus plebis, huius tribuni plebis et reli-
qua. item secundis partibus declinantur, primis non, ut hic Minotaurus
huius Minotauri et cetera. item utraque parte declinantur, ut hic Liber
30 pater, huius Liberi patris et cetera.

Ianius dicitur, non Ianus, et declinatur hic Ianius huius Ianii et
similia.

Ficus Varro masculino genere dixit ita, 'de sīcu se suspendit'.
cuius ablativus masculini generis est.

35 Nomina monosyllaba masculina animam habentia, quae x littera ter-
minantur, rex grex Phryx. sed si x littera c et s constat, quare genetivo
huius regis et non recis aut per se ipsam x ut rexis facit? haec causa
est, quoniam apud antiquos c littera pro g ponebatur, sic uti nunc g pro
c posita est, et genetivo huius regis per c notabatur, sic uti praenomen

1 Pallas] Verg. Aen. X 515   3 rex] Verg. Aen. VIII 185   8 unica corr.
unita B   19 cum] tum B   20 genetivus et dativus et ablativus B   33 Ficus]
Charis. p. 74 et 103   de sīcu] Cic. de orat. II 69, 278. de errore grammatici
Varroni haec tribuentis dictum est in Charis. p. 74 P.   36 Phryx] frux B

nunc Gaius c littera servata veterum consuetudine scribitur. sed postea in discretionem g litterae apex, qui sonum figuramque notaret, inventus est, quo addito melius in sonum vocis horum nominum regula sonare conspicitur.

Quaecumque nomina masculina plurali numero apud Graecos in $\varpi\omega\nu$ 5 syllabam exeunt, haec translata in Latinum $\omega\nu$ in um mutant, non magis se quam litterarum numerum custodire videntur, ut est Ἐκτόφων Νεστό- $\varpi\omega\nu$, facit Hectorum Nestorum. sic ergo et τορευμάτων ποιημάτων ἐμβλή- $\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu$ nos recte toreumatum poematum emblematum dicimus. similiter in genetivo quoque singulari Graecum o in Latinam i litteram mutamus, to 10 ut ἐμβλήματος huius emblematis, πηρώματος ceromatis, ποιήματος poematis, πήγματος pegmatis.

Apex generis est masculini, quoniam plurali numero hos, non has apices dicimus. sed cum singularem numerum sonat, alicuius rei acumen significat, ut ‘fundere lumen apex’; cum vero pluralem, litterarum 15 indicat nomen, cuius locutio in consuetudine est, quando dicimus divinos apices et significamus litteras.

Cum omnia nomina genetivo singulari syllaba crescant aut aequata nominativo convenient, tamen Iuppiter et calamus in genetivo decrescent. 20 facit enim huius Iovis et huius cannae propter cacenphaton. sed haec et alia anomala appellantur, id est quae per casus deficiunt.

Nomina aptota masculina, id est quae per omnes casus, tam singulares quam plurales, similiter aptantur, ut nequam nugas tabo frugi nihil.

Nomina arborum generis masculini, ut oleaster et malus, sed non arbor navis, et cyparissus.

25

Peritus iuris dicitur; Cicero tamen iure consultum dixit.

Chremes regulam declinationis triplicem habet, unam ut hic Chremes huius Chremes, aliam ut hic Chremes huius Chremetis, item aliam, ut hic Chremes huius Chremis.

[Generis feminini] nomina generis feminini us litteris terminata, ut 30 Venus anus humus.

Nomina, quae in tas litteras exeunt, ut pietas veritas aequitas bonitas felicitas; item in tus, ut virtus myrtus; aut in e, ut Danae Daphne Circe Dirce Here; aut in cus, ut acus quercus ficus incus; aut in nys, et Graecum est, ut Erinnys; aut monosyllaba, ut spes res grus. item monosyllaba 35 anima carentia, quae x littera terminantur, ut calx crux fax faex lux nux pax vox, quae observata ultimae litterae parte Graeco ritu genetivo

1 veterum] uerum B 2 notaret B: ‘τῷ t primo punctum subscriptum et signum spiritui aspero accentu acuto iuncto simile impositum, fortassis voluit mutaret’ editor Vindobonensis 5 Quaecumque — 12 pegmatis Charis. p. 38 6 $\omega\nu$ in um mutant Charisius i (corr. in um) mutant B 8 ποεμάτων B 10 mutamus Charisius notamus B 11 ποεμάτος B 15 fundere] Verg. Aen. II 683 26 Cicero] cf. Charis. p. 62 28 huius Chremes] fortasse huius Chremi, quae forma genetivi est in excerptis grammaticis vol. I p. 541, 38 34 incus v encus B

casu procedunt. x enim in chi litteram Graecam vertent, ut genetivum faciant, quae videlicet servans originem priscae nativitatis, eo quod ex Graecis litteris Latinis adiuncta sit et quod c et s Latinis constet. capit ergo ex Graecis chi, de Latinis c s et exprimit genetivum, ut calcis crucis 5 falcis faccis et cetera. haec ergo causa est, cur in cis et non in xis cadunt, ut faciant calxis cruxis faxis. nam faxis verbum suo ordine dicetur.

7 dicitur *v* dī **B**

VALERII PROBI
DE NOMINE EXCERPTA.

[P R O B I]

D E V L T I M I S S Y L L A B I S

L I B E R A D C A E L E S T I N V M.

B codex Bobiensis, nunc Vindobonensis 16
§ editiones veteres, ex quibus adhibitae sunt hae,
editio princeps a Iano Parrhasio facta Mediolani a. 1504
editio altera Iani Parrhasii Vicetiae a. 1509
editio Ascensiana Parisiis a. 1516
editio Coloniensis a. 1517

DE VLTIMIS SYLLABIS LIBER AD CAELESTINVM.

p. 1386. 87 P.

p. 41. 42 L.

PRAEFATIO.

Accipe nostra tuis audacius edita iussis,
Caelestine potens, et mentibus insere dicta.
quo cumulante mihi semper fortuna favorem
haud invita dedit sese, comitante benigno
quem superi voluere virum mihi condere famam.
ausus enim incipio, quoniam tua iussa fatigant,
tempora vel numeros verborum et commata verbis,
ut possum, monstrare meis; licet alta subire
mens humilis vetet et res metrica fortius artet:
aptius esse tamen conantes iussa fatemur
alta subire nimis, quam voce animoque silere. ||

DE ELEMENTIS LITTERARVM.

Litterarum elementa tria sunt, quae planius genera memoramus, ¹⁵ unum vocalium, alterum semivocalium, postremum mutarum. elementum vocalium litterarum, quibus ex vocalitate inditum nomen est, apud nos quinque litteris continetur, apud Graecos septem. harum illi alias et corripiunt et producunt, alias semper longas, alias semper breves habent. nos vero, quoniam numero sumus exigui vocalium litterarum, ²⁰ pro natura unius cuiusque syllabae easdem corripere et producere possumus. sunt autem hae, a e i o u. his quaecumque syllaba aut singularibus constat, ut 'a virgo infelix' et 'o dea'; aut adhaerentibus ex qualibet parte consonantibus, ut 'ne pete conubiis natam' et 'en quid ago'; aut duplicatis vocalibus, quas Graeci diphthongos vocant, ²⁵

I PRAEFATIO B PROBI GRAMMATICO INSTITUTA ARTIVM AD CAELESTINVM *Parhasius*
M. VALERII PROBI GRAMMATICARVM INSTITUTIONVM LIBER I. VALERIVS PROBVS AD COELESTI-
NVM *Putschius* 5 favorem *editio Ascensiana* fabore B 13 arca B 23 a virgo]
Verg. bucol. 6, 47 o dea] Verg. Aen. I 372 24 ne] Verg. Aen. VII 96
en] *Verg. Aen. III 534 25 quod B: quod Graeci diphthongon 5*

p. 1387. 88 p.

p. 42. 43 L.

interdum sine aliqua consonante, ut 'Oenotri coluere viri', aliquando praecedentibus consonantibus, ut 'praeterea genus', aut interdum consequentibus, ut 'aestatem increpitans seram'. elementum semi-vocalium¹ septem litteris constat, quae per se quidem proferri singulae possunt, sine vocali tamen per se syllabam facere nequeunt, ideoque semivocales dictae: quod per se proferuntur, vocalitatis nomen attingunt; quod per se syllabam non faciant, mutis similes inveniuntur. sunt autem numero septem, f l m n r s x. elementum mutarum litterarum novem litteris constat, quibus ex natura suum vocabulum cessit. ideo enim mutae dicuntur, quoniam per vocales litteras pronuntiantur neque etiam per se syllabam facere possunt. sunt autem numero novem, b c d g h k p q t. harum omnium diversi elementi litterarum vim naturamque per ordinem memorabo. ||

De vocalibus litteris. vocales litterae quinque sunt. ex his omnibus o littera specialem continet rationem et o Graecam semper productam, non tamen plenius imitatur. nam etsi naturaliter brevis fuerit, pro longa poni potest: in ultima dumtaxat syllaba saepe contingit quibuscumque partibus orationis. in nominibus masculinis et femininis casu nominativo recte o littera producitur, quia et in genetivo singulari producta est, ut Cato et ratio, ut

quis te, magne Cato, tacitum,

ut

arduus arma tenens non te rationis egentem. |

Lucanus vero brevem posuit o syllabam superioris nominis, ut

25 arcana sacras reddit Cato pectore voces.

hic eam, quoniam ultima syllaba pedis est, videtur corripuisse; ille, quoniam non solum pedi faciat caput, sed etiam quod manifeste longa sit, produxit. at in hoc nomine, virgo virginis, ubi manifeste brevis est, quoniam genitivo deficit, quem ad modum eam longam poneret Vergilius in hoc versu,

30 hunc mihi da proprium, virgo sata nocte, laborem, nisi eam pro longa poni posse secundum eius litterae naturam sciret? non quod initium pedi faciat, ut quibusdam placet. in verbis quoque, licet brevis sit, pro longa ponitur, ut 'en quid ago', 'lustra domosque traho'. ne verearis ergo hanc vocalem ultimam verbi, non pedis, in 35 qualibet parte orationis producere. a autem et e naturam suae vocalitatis sive correptae sive productae custodiunt. duae vero, i et u, nunc vocales nunc pro consonantibus ponuntur, ea ratione, si eas praecedentis aut vocalis aliqua de superioribus consequatur, ut 'inveni germana viam';

1 Oenotrii §: *Verg. Aen.* I 532   2 praecedentibus § procedentibus B
 praeterea] *Verg. georg.* II 83   3 aestatem] *Verg. georg.* III 138   21 quis]
Verg. Aen. VI 842   23 arduus] *Verg. Aen.* VIII 299   25 arcana] *Lucan. Pharsal.* II 285   30 hunc] *Verg. Aen.* VII 331   laborem] l. b. ē B   33 en] *Verg. Aen.* III 534   lustra] *Verg. Aen.* III 647   34 traho *Parrhasius domo B*
 38 inventi] *Verg. Aen.* III 478

p. 1388--90 P.

p. 43. 44 L.

aut harum duarum, de quibus agimus, alteram praecedentem quaelibet fuerit altera consecuta, ut 'tum Iuno omnipotens' et 'altius ad vivum persedit'. nec immerito prior a posteriore conprimitur, quia facultas || obruendi praecedentem a tergo insidianibus exhibetur. praeterea vim naturamque litterae vocalis plenissime debemus cognoscere, quod 5 duarum interdum loco consonantium ponatur. hanc enia ex suo numero vocales duplēcē litteram mittunt, ut cetera elementa litterarum singulas duplices mittunt, de quibus suo disputabimus loco. illa ergo ratione i littera duplēcē sonum designat, una quamvis figura [forma] sit, si undique fnerit cincta vocalibus, ut 'acerrimus Ajax' et 10
aio te, Aeadica, Romanos vincere posse.

De semivocalibus. semivocales litterae septem sunt, f l m n r s x. harum natura generalis ea est, ut omnes consonantium loco ponantur. nam et semivocales mutae consonantes appellantur. verum tamen istarum quattuor, l m n r, liquidae sunt, si consonantibus aliis, in una tamen sed 15 posteriores dumtaxat syllaba, postponantur. idecirco dictae liquidae, quoniam postpositae | propriam vim potestatemque deperdunt, dum earum sonus liquescit et tenuatur, et nunc brevem nunc longam communemque syllabam [per positionem] eam quae praecesserit pro arbitrio sribentis efficiunt, si tamen consonans una praecesserit liquidam, ut 'Phoebe gravis 20 Troiae' et

Evandrum Evandrique domus et moenia replet.

nam si duae liquidam praecesserint mutae, necessario fiet praecedens syllaba positione longa. recte igitur liquidae dictae, quod sibi inhaerere non possunt, exceptis duobus nominibus, ut Mnestheus et Mnasylos. x quoque 25 specialem vim tenet, quod, quamvis una consonans sit, tamen pro duplice semper cedit et sola facit positione longam, sive in praecedenti syllaba sit sive in consequenti: in praecedenti, ut 'nox erat'; in consequenti, ut 'axem umero torquet'. hanc ergo semivocales litteram duplēcē mittunt. || 30

Mutae litterae novem sunt, b c d g h k q p t. hae omnes praeter c in oratione positae simplices sunt, quoniam c littera duplex in solis dumtaxat pronominibus invenitur et una pro duabus consonantibus cedit, quoniam crassum sonum reddit ac duplēcē, ut 'hoc illud germana'

2 altera consecuta *Putschius* alteram consecuta *B* tum] *Verg. Aen.* III 693

altius] *Verg. georg.* III 442 6 duarum 5 duorum *B* 8 disputabimus 5
disputauimus *B* 10 acerrimus] *Verg. Aen.* II 414 11 aio] *Enn. annal.* VI 186
ed. Vahl. 13 consonantum *B* 15 alis *B* 16 posteriore *B Lindemannus*
posterior 5 postponatur *Lindemannus* postponatur *B* 20 *Phoebe*] *Verg. Aen.*
VI 56 22 *Evandrum*] *Verg. Aen.* XI 140 et moenia replet om. *B* 25 mma-
sylas 5 27 semper cedit *Freundius annal. philol. nov.* V (a. 1832) p. 96 semper
praecedit *B* semper procedit *coniecti C. L. Schneiderus gramm. Lat.* I p. 371
28 sit 5 fit *B* nox] *Verg. Aen.* III 147. VIII 26 et saepius 29 axem] *Verg.*
Aen. III 482 32 in oratione positae simplices 5 in rationem poni si simplices *B*
34 hoc] *Verg. Aen.* III 675

p. 1390. 91 p.

p. 44. 45 L.

et 'pro Iuppiter ibit hic ait' et 'hoc erat alma parens'. in ceteris autem partibus orationis duplēcēm non optinet potestatē. nam si dicas 'nec erat alma parens', 'nec ait', prō una cedit, et vis illa soni deficit crassioris. h litteram vero scire debemus consonantis loco ponī 5 non posse, quia nota est aspirationis quam solida littera, quam Graeci non figura aliqua litterae quam titulō pronunciationis ostendunt.

Graecae litterae duae sunt in oratione Latinitatis, y et z, quarum diversa natura est. y enim vocalis est, quae et produci et corripi possit: producitur in hoc, 'quos neque Tydides'; corripitur in hoc, 'sic 10 dēmū lucos Stygiae'. z autem consonans est. has Latinitas de Graeco fonte derivavit non suorum necessitate verborum quam Graecorum nominum ratione. sed z littera apud Graecos duplex est; ita et apud Latinos invenitur, ut est

contemptorque deum Mezentius

15 et

at medias inter caedes exultat Amazon.

DE SYLLABIS NATURALIBVS.

Vocalis littera naturae deservit, consonans positioni. ex littera syllaba nascitur, ex syllaba pes, ex pede comma, ex commate versus, ex versu 20 colon, ex eculo periodos. comma est, [ut] cum particula versus vim sensus ostendit, ut 'o pater'; colon, cum in fine versus ex maxima parte sensus concluditor, ut

o pater, o hominum rerumque a. p.

periodos est, cum protractus per multa sensus sequenti versu plenius || 25 explicatur, ut

o pater, o hominum rerumque aeterna potestas:

namque aliud quid sit, quod iam implorare queamus? natura syllabarum brevium atque longarum in nominibus ceterisque orationis partibus per ordinem nulla potest ratione artis comprehendendi, sed 30 sola auctoritate investigari potest. neque enim omnium nominum Graecorum atque nostrorum possumus numerum comprehendere diversorum. ergo licet profunda sit atque difficilis ratio syllabarum naturalium vim qualitatē monstrare, tamen de postremis syllabis regulariter disputabo. syllaba naturaliter longa est quattuor modis. ea enim aut constat aut 35 incipit aut habet aut desinit. constat dicitur, quando sola vocalis syllabam facit, ut 'o decus': incipit, cum in principio syllabae fuerit, ut 'en ego

1 pro] *Verg. Aen.* III 590   hoc erat] *Verg. Aen.* II 664   5 aspirationis
 non solida ς non tam figura ς 9 quos] *Verg. Aen.* II 197   sic] *Verg.*
Aen. VI 154   10 lucus stygiae *Parrhasius* lucos stygios *editio Ascensiana* has
 latinitas ς has latiuas *B*   11 non tam suorum ς 14 contemptorque] *Verg. Aen.*
 VIII 7   16 ad medias *B*: *Verg. Aen.* XI 648   18 naturae ς natura *B*
 21 o pater] *Verg. Aen.* X 18   27 quod iam iam implorare *B*   36 o decus]
Verg. georg. II 40   en] *Verg. Aen.* VII 452

p. 1391. 92 p.

p. 45—47 L.

victa situ': habet, cum in medio fuerit, ut 'vos aeterni ignes': desinit, quando in fine posita est, ut 'te quoque magna Pales'.

Nominativus singularis duodecim litteris terminatur. per has omnis novissimarum syllabarum naturas aperiam. nominativus singularis a littera terminatus in omni genere postremam syllabam brevem facit: masculino, ut | 'advena nostri'; femino, ut

Irim de caelo misit Saturnia Iuno.

neutro quoque in solis nominibus Graecis, quoniam Latina non sunt, brevis est, ut Horatius in arte poetica

sic animis natum inventumque poema iuvandis.

et communi genere eadem syllaba brevis est, ne in exemplis diutissime remoremur. nominativus singularis e littera terminatus masculino et femino genere nominum Graecorum est et novissimam syllabam semper longam facit, ut 'praeterea sceptrum Ilione' et 'non Beroe vobis'. neutro autem genere Latinorum nominum est et semper brevem recipit, ut

tum vero omne mihi visum e.

et 'nomine quemque vocans'. nominativus singularis i littera terminatus || non fere accidit; tamen si evenerit, novissimam syllabam longam recipit. nominativus singularis Latini nominis o littera terminatus, ut superius dictum est, semper longam recipit, interdum pro necessitate brevem. at si Graeca nomina fuerint, semper longam recipiunt, ut 'Alleto torvam faciem', 'Pyrgo tot Priami natorum'. nominativum singularem aptoti nominis neutri generis u littera terminatum in poemate aliquo non facilius invenies, ut si facias hoc cornu et hoc genu vel hoc gelu. nam haec nomina apud Vergilium septimo casu inveniuntur. verum tamen si nominativum casum conlocare volueris, ultimam hanc syllabam longam ponito, quoniam necesse est in ablativo eam produci, ut Tullius in Arato

iam Tauri laevum cornu dexterque simul pes.

ibidem et corripuit, ut

30

hac propter laevum genu omnis parte locatus.

in ablativo tamen sine ambiguitate producitur.

Nominativus singularis sex litteris semivocalibus terminatur, I m n r s x. no|minativus singularis I littera terminatus masculino et neutro genere praecedentibus tribus vocalibus a e u novissimam syllabam brevem recipit, ut Lucanus

1 vos] *Verg. Aen.* II 154   2 te] *Verg. georg.* III 1   3 has *Putschius* hos *B*
6 aduena nostris s: *Verg. bucol.* 9, 2   7 Irim] *Verg. Aen.* VIII 2   9 in
arte poetica] v. 377   14 praeterea] *Verg. Aen.* I 653   nou veroe *B*: *Verg.*
Aen. V 646   16 tum] *Verg. Aen.* II 624   17 nomine] *Verg. Aen.* XI 731
20 superius] p. 220, 18   interdum — recipiunt om. *Putschius*   21 at s ut *B*
Alleto] *Verg. Aen.* VII 415   22 Pyrgo] *Verg. Aen.* V 645   31 hac] *Cic. Arat.* 27
genu nisi parte s   36 Lucanus] *Pharsal.* I 304

p. 1392. 93 P.

p. 47. 48 L.

quam si Poenus transcenderit Alpes

Hannibal,

et si facis mel et fel. praecedente o littera longa est, ut 'sol medium caeli'. nam natura longa ubique est, non positione; non in merito, *quia* 5 et in genetivo producitur, ut 'solis equi'.

Nominativus singularis m littera terminatus semper brevem facit. sed si sola restiterit et in synalipham non ceciderit, duram structuram metro facit, et ideo apud Vergilium in synalipham semper cadit a vocali excepta [aut sit positione longa], ut

10 **Ilium et omnis humo fumat**

et

atque ubi iam patriae per ventum ad limina sedis.

in hoc ergo vigilancia Vergiliana laudanda est, quod ubique haec littera finalis a vocali excipiatur aut ab aspiratione, ut sit synaliphæ locus et per 15 se stare non possit.

Nominativus singularis n littera terminatus praecedentibus vocalibus varias || naturas syllabarum facit, quas per singulas vocales ostendemus. an syllaba nominativi casus singularis, quae masculino et feminino genere in Graecis nominibus invenitur, semper longa est, ut 'quorum alter 20 Aearnan', et Lucanus 'unde venit Titan'. nominativus singularis en syllaba terminatus Graeci nominis est et masculino sive feminino genere semper longa est: masculino, ut hymen, ut Seneca in Hecuba

quicunque hymen funestus inlaetabilis.

neutro vero genere Latina sunt nomina et syllabam brevem semper recipiunt, ut 'fulmen erat' et 'flumen agit'. sunt et masculina, ut 25 et tollens apicem generoso vertice flamen.

ergo quae Graeca sunt nomina, ultimam syllabam producunt, Latina corripiunt. | nominativus singularis on syllaba terminatus masculino et feminino genere nominum Graecorum longam habet: masculino genere, ut 'armiger Automedon' et 'hunc vehit in manus Triton'; feminino, ut Calydon Babylon. neutro sane genere ultima brevis est. nominativus casus singularis in vel un syllabis terminatus non fere contingit.

Nominativus singularis r littera finitus omni genere Graecis Latinisque nominibus brevem habet: Graecis, ut 'Hector ubi est'; Latinis, ut 35 'ager ille malus' et 'hic vir hic est' et 'ipse doli fabricator Epeos' et

3 sol] *Verg. Aen.* VIII 97   4 quia om. B; add. *Putschius*: cf. p. 225, 16
 5 solis] *Verg. Aen.* XII 115   9 aut] et B: cf. p. 232   10 Ilium] *Verg.*
Aen. III 3   et om. B, add. 5   12 adque B: *Verg. Aen.* II 634   iam patria
 per in hoc B iam in patria per hoc 5   19 quorum] *Verg. Aen.* V 298   20 Lu-
 canus] *Pharsal.* I 15   22 in aecuba B: *Troad.* 864   25 fulmen erat] *Verg.*
Aen. VIII 427   flumen agit 5 fulmen agit B: *Verg. Aen.* VIII 814   26 et
 attollens B attollens *Putschius*: *Lucan. Pharsal.* I 604   29 armiger] *Verg. Aen.*
 II 477   30 hunc neit B: *Verg. Aen.* X 209   34 Hector] *Verg. Aen.* III 312
 35 ager] *Verg. georg.* II 243   hic] *Verg. Aen.* VI 792   ipse] *Verg. Aen.* II 264

p. 1393. 94 P.

p. 48. 49 L.

nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo.

Nominativus singularis s littera terminatus per naturas vocalium ultimam syllabam per diversa nomina et producit et corripit. has me necesse est explanare per ordinem vocalium litterarum. as syllaba terminatus nominativus in Graecis nominibus masculino dumtaxat genere longam aliquando recipit, ‘una ingens Periphas’ et ‘filius huic Pallas’; interdum brevem, ut ‘Arcas eques’. ergo in propria qualitate nominis producitur, at in appellativa corripitur. feminino autem genere Graeci quoque nominis || brevis est, ut Horatius ‘Pallas honores’: dipodia dactylica, ut sit dactylus et spondius: ut Vergilius

10
atque Getae atque Ebrus et Actias Orithyia.

Latinis vero nominibus masculino genere et feminino semper producitur, ut | ‘hanc etiam Maecenas’ et ‘labentem pietas’ sive crudelitas. non frustra ergo producitur, quia eadem a littera vocalis genetivo casu longa est, ut pietatis crudelitatis. item neutro longa est genere, ut ‘sit mihi fas audita’ et in Lucano ‘in commune nefas’. es producta syllaba in Graecis nominibus nominativus singularis semper explicatur, ut ‘Aeneas Anchisia des’ et Priamides. in Latinis autem nominibus alibi altera corripitur, alteram alibi produci necesse est. corripitur in his nominibus quae genetivum singularem in tis syllabam mittunt, ut comes comitis, ut

20
filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.

interdum tamen huius declinationis es syllaba longa est, ut Vergilius posuit in bucolicis

25
ipse aries etiam nunc vellera siccata

et

30
arebant herba et victum seges aegra negabant.

ea vero nomina quae genetivum lis aut mis vel dis aut pis ceterisque syllabis finiunt ultimam syllabam producunt, ut Lucretius in sexto libro de rerum natura

35
sustentata ruet moles et machina mundi,
et Vergilius ‘haec erat illa fames’ et ‘ille velut pelagi rupes i. r.’ illa quoque nomina sine ambiguitate semper producunt ultimam nominativi casus syllabam, quae genetivum singularis in e et i syllabas mittunt, ut facies faciei, ut ‘visa maris facies’. et huius declinationis analogia e

40
1 nec] Verg. bucol. I, 59   6 una] Verg. Aen. II 476   filius] Verg. Aen. VIII 466   7 Arcas] Verg. Aen. X 239   9 Horatius] carm. I 12, 20   10 dactylice B   Vergilius] georg. IIII 463   11 atque erous et a. c. B atque hebrus atque actias orithyia   13 hanc] Verg. georg. IIII 2   15 labentem] Verg. Aen. II 430   16 sit] Verg. Aen. VI 266   16 in Lucano] Pharsal. I 6   18 Aeneas] Verg. Aen. VIII 521   21 Priamides] Verg. Aen. III 346, VI 509   22 filius] Verg. Aen. VIII 466   24 in bucolicis] 3, 95   27 arebant B: arebant et iam uictum seges aegra negabat Putschius: Verg. Aen. III 142   29 finiuntur B: in sexto libro] V 96   32 haec] Verg. Aen. VII 128   33 ille] Verg. Aen. VII 586   34 rupes immota manebat   34 syllabus] syllabam B   35 visa] Verg. Aen. V 768

p. 1394. 95 p.

p. 49-51 L.

litteram in ablativo casu semper producit, superioris autem corripiunt aliquae, aliae producunt: corripiunt, ut 'mole tenet scopuli'; producunt, ut Lucanus |

ubera sicca fame medios mittentur in ignes.

5 is syllaba nominativi casus brevis est masculino sive feminino genere atque communi: masculino, ut

namque suam patria antiqua cinis a. h.;
feminino, ut *Calvus* in *Io*

frigidâ iam celeri per agrata Borysthenis ora.
10 in monosyllabis vero invenitur longa, ut

degenerare tamen, ni vis humana quotannis.

os syllaba Graeci nominis masculino genere sive feminino brevis est, si aut nulla consonans vocalem praecesserit aut r littera praecesserit: masculino, ut

15 Chromis et Mnasylos in antro
et 'Scorpions et iusta plus', 'aut Tmaros aut Rhodope'. si autem n littera vocalem praecesserit, longa est, ut 'quaesitor Minos urnam movet'. hoc monosyllabo etiam nomine longa est, ut 'Tros ait Aenea cessas'. feminino brevis, ut

20 Dulichium Sameque et Neritos ardua saxis

et

desuper omnis eo terrore Aegyptos et Indi.
neutro brevis, ut Vergilius 'et chaos et Phlegethon'. Latini nominis saepe producta est, ut 'mos erat Hesperio in Latio' et 'vomeris 25 huc et falcis honos' et 'os umerosque deo similis' et 'luce sedet custos aut summi c.'. et brevis invenitur, ut in hoc nomine, hoc os, unde fit genetivus huius ossis. | us syllaba masculino genere semper et neutro brevis est, ut 'campus ager gemitus' et 'hoc nemus hunc inquit f.'. feminino sane genere ea nomina ultimam syllabam 30 corripiunt, quae aut similem genetivum nominativo habuerint, ut

at manus interea muris T. p.,

aut quae genetivum littera concluderint vocali. ea vero producunt, quae vocalem ultimae syllabae nominativi casus in genetivo produixerint et tis vel ris syllabam habuerint, ut virtus virtutis, tellus telluris, ut Lucanus

1 superiores *B* 2 mole] *Verg. Aen.* VII 589 3 Lucanus] *Pharsal.* III 352

7 namque] *Verg. Aen.* III 633 8 Calvus in io *Parrhasius* calvus in i. o. *B* calvus in x s 9 celeri peragrata borysthenis ora *Parrhasius in editione Vicentina* celeris uergatar, uistinis ora *B*: fortasse celeri superata 11 degenerare *B* degenerasse s: *Verg. georg. I* 198 15 cromis et mnasylus *B*: *Verg. bucol.* 6, 13

16 Scorpions] *Verg. georg. I* 35 and maros *B* aut is maros s: *Verg. bucol.* 8, 44

17 quaesitor] *Verg. Aen.* VI 432 18 Tros] *Verg. Aen.* VI 52 20 Dulichium] *Verg. Aen.* III 271 22 desuper] *Verg. Aen.* VIII 705 23 et chaôs] *Verg. Aen.* VI 265 24 mos] *Verg. Aen.* VII 601 vomeris] *Verg. Aen.* VII 635

25 os] *Verg. Aen.* I 589 luce] *Verg. Aen.* III 186 28 campus] *Verg. Aen.* VI 874 hoc] *Verg. Aen.* VIII 351 29 inquit fontem s 31 at] *Verg. Aen.* XI 597 muris tectisque propinquant s 34 Lucanus] *Pharsal.* II 263

p. 1395—97 p.

p. 51, 52 L.

‘ne tanta incassum virtus eat’, et Vergilius ‘heu quae nunc telus inquit’. etiam si duplex u fuerit, paenultima quoque corripitur, ut carduus et ‘arduuus arma tenens’. y Graeca littera vocali et s Latina terminatus nominativus longam habet, ut

teque sibi generum Tethys emat om.

at masculino || brevis est, ut ‘at Capys et quorum m.’. eadem in accusativo brevis est, ut ‘aut Capyn aut c.’. t littera terminatus nominativus non tantum modo in nomine sed ubique novissimam syllabam brevem facit, ut ‘hoc caput o c.’. x littera finitus nominativus, licet longam semper positione faciat syllabam, tamen naturaliter nunc corripit nunc 10 producit: corripit in hoc, ‘nox erat’; producit in hoc, ‘hic primum nova lux oculis’ et ‘si fratrem Pollux’. | et ea quae producuntur nominativo casu eandem vocalem etiam in genetivo producunt paenultimae syllabae, ut

intonuit radiisque ardente lucis et auro

et

talis Amyclei domitus Pollucis h.

hactenus de nominativo. iam de genetivo disputandum est.

Genetivus singularis ae syllaba terminatus diphthongum faciente semper longam recipit in omni genere. i quoque littera semper longa est. 20 at si duplex i fuerit, paenultima syllaba brevis erit, posterior, ut dixi, longa, ‘Dardanique rogum’. necessarium esse existimo rationem horum nominum et declinationis exponere, quae genetivi singularis vel nominativi et vocativi pluralium i litteram ultimam debeant duplicare. ea nomina, quae nominativo casu singulare i litteram vocalem ante ultimam 25 syllabam habuerint, in omni genere i litteram debent necessario geminare, non solum metri gratia sed etiam propter vitium barbarismi, et ut ne sit contra rationem nominativo brevior genetivus, ut ‘Chaoniique patris’, quia dicimus hic Chaonius. ergo rite i litteram geminavit, ut et Massylius Massylii. at si ante ultimam syllabam in nominativo casu i littera non 30 fuerit, nullo modo duplicari potest. ||

O littera genetivus terminatus Graecus est, eamque produci necesse est, ut ‘in foribus letum Androgeo’: est enim proprie Graecus genetivus, licet aliqui sic legunt, ‘in foribus letum Androgei’, Graecae declinationis ignari: et ‘portusque subimus Chaonio’, pro Chaonii 35

1 Vergilius] Aen. II 69   3 carduus et spinis Putschius: Verg. bucol. 5, 39
 arduus] Verg. Aen. VIII 299   latina 5 latini B   5 teque] Verg. georg. I 31
 hemat B: emat omnibus undis 5   6 at masculino 5 as masculino B   5
 Capys] Verg. Aen. II 35   7 aut Capyn] Verg. Aen. I 183   9 hoc] Verg. Aen.
 XII 572   11 nox] Verg. Aen. VIII 26 et saepius   hic] Verg. Aen. VIII 110
 12 si] Verg. Aen. VI 121   15 intonuit radiisque a. l. e. a. et B: Verg. Aen.
 VII 142   17 talis] Verg. georg. III 89   22 Dardanique] Verg. Aen. III 640
 28 haoniique patriis B: Verg. georg. II 67   29 anotius B   Massylius] Verg. Aen.
 III 132   30 at Putschius ac B   33 in foribus] Verg. Aen. VI 20   35 portus-
 que] Verg. Aen. III 292   haonio pro haonii B

p. 1397. 98 E.

p. 52—54 L.

patris portus; quamvis legatur 'portusque subimus Chaonios'. est ergo genitivus Chaonio.

Genitivus singularis es syllaba terminatus Graecam declinationem habet et longam recipit, ut Lucanus 'aestiferae Libyes', ut Andromaches et Beroes. tis vel ris aut dis et similis syllaba, qualibet praecedente consonante vocalem *i*, in eodem casu genitivo semper brevis est, ut

quamquam o si solitae quicquam virtutis adisset

et

inseritur vero ex fetu nucis arbutus h.

10 et

evaditque celer ripam inremeabilis undae

et

nec non ad templum summasque ad Palladis a.

et

aspice ventosi ceciderunt murmuris aurae.

genitivus singularis os syllaba terminatus in Graeca declinatione inveniri potest, et eadem masculino genere et feminino corripitur, ut

Parrhasio dictum Panos de more Lycaeо;
feminino, ut Lucanus

20

ut Pagasea ratis peteret cum Phasidos,

et in tertio

quaque fretum torrens Maeotidos;

et Vergilius 'cum Daphnidos arcum'. us syllaba terminatus genitivus Graeci nominis non cito apud poetas Latinos invenitur; tamen si fuerit, 25 longa est, ut si facias Didus et Allectus. Latini etiam nominis longa est, ut huius manus et huius currus, ut discrepet a nominativo genitivus, ut attonitae magna ora domus et talia f.

Dativi casus omnis postrema syllaba, quacumque vocali terminata fuerit, semper longa est in omnibus generibus. ||

30

Accusativus singularis a littera correpta terminatur in omni genere et est Graecae declinationis: masculino, ut 'Hectora circum'; feminino, ut 'lampada quassans'; neutro sine dubio brevis. accusativus singularis e littera correpta terminatus in generibus neutris invenitur, ut 'infelix nati funus crudele' et 'hoc genus acre virum'. accusativus casus singularis i littera terminatus genere neutro in aptotis nominibus invenitur et longam habet ultimam, ut si facias hoc sinapi. o littera

1 patris *Parrhasius* paris *B* maris *s* haonios *B* 2 haonio *B* 4 Lucanus] *Pharsal.* I 206 6 i. om. *B* 7 quamquam] *Verg. Aen.* XI 415 9 inseritur] *Verg. georg.* II 69 arbatus horrida *s* 11 evaditque] *Verg. Aen.* VI 425 undae *s* und. *B* 13 neel] *Verg. Aen.* XI 477 15 aspice] *Verg. bucol.* 9, 58 18 Parrhasio] *Verg. Aen.* VIII 344 lycaei *s* 19 Lucanus] *Pharsal.* II 715 20 Pegasea *Putschius* 21 et in Terentio *s* et in Pu. Terentio Attacino *editio Ascensiana*: *Lucan Pharsal.* III 277 23 Vergilius] *bucol.* 3, 12 27 attonitae] *Verg. Aen.* VI 53 31 Hectora] *Verg. Aen.* VI 166 32 lampada] *Verg. Aen.* VI 587 34 infelix] *Verg. Aen.* XI 53 hoc] *Verg. georg.* II 167

p. 1398. 99 P.

p. 54. 55 L.

terminatus accusativus Graeci nominis et feminini generis invenitur, quam produci necesse est, ut ‘luctificam Allecto’. u littera terminatus accusativus singularis in genere neutro tantum modo invenitur et nominativo consentit, cuius de postrema syllaba superius disputatum est. scire autem oportet, quod in generibus neutrīs Graecis Latinisque tres casus 5 similes sūi, nominativus accusativus et vocativus, utroque numero ultimam syllabam brevem habent. l littera terminatus accusativus genere neutro comprehenditur et semper brevem recipit. m littera terminatus accusativus in omni genere semper brevem habet. n littera consonante terminatum accusativum omnibus generibus reperies, sed naturae diversae. 10 etenim masculino et feminino genere Graecorum nominum longa erit ultima, a littera praecedente, ut ‘Aenean hominum quisquam’; e littera praecedente, ut ‘Priamiden Helenum’, ‘et patrio Andromachen’; o littera praecedente brevis, ut Vergilius ‘Pelion hinnitu fugiens’: feminino genere, ut Horatius primo || carminum ‘sperne dilectam Cy- 15 pron’. neutro autem genere Latina syllaba et ubique, ut supra dixi, brevis. r littera terminatus accusativus vel s aut t in generibus neutrīs semper brevem habet, ut superius dictum est.

Vocativus casus a littera terminatus Latinus quidem brevem syllabam recipit, ut

20

et scelerum poenas et te, *Catilina, minaci*

et ‘o dea’. in Graecis vero nominibus longa est, ut ‘o Lycida’ | et ‘quo fugis Aenea’. e littera vocativi casus longa est Graeci dumtaxat nominis, ut ‘Tydide mene Iliacis’. nec inmerito longa est, nisi quia et in nominativo singulari producitur. Latina sane si fuerit, brevis est, 25 ut ‘Turne quod optanti’ et ‘Aeole namque’. i littera terminatus vocativus singularis interdum brevem habet, interdum longam: brevem in hoc ‘Tybri pater’ et ‘o crudelis Alexi’ et ‘Daphni quid antiquos s. r.’; item genere feminino, ut ‘Iri decus caeli’: longam in hoc, ut

30

anne lacus tantos te Lari maxime.

recte hic producitur postrema, quia nominativus ri et postea us syllabis explicatur, hoc est hic Larius huius Larii. ergo ea nomina producunt i litteram, quae in genetivo duplicaverint. nam quae is syllabam habuerint

2 luctificam] *Verg. Aen.* VII 324

4 superius] p. 223, 22

10 terminatus

accus. omnibus B 12 aeneam̄ hominum quisquisquam B: *Verg. Aen.* X 65

13 Priamiden] *Verg. Aen.* III 295 et patrio] *Verg. Aen.* III 297 14 breues B

Pelion] *Verg. georg.* III 94 15 primo carminum] 30, 2 16 supra] p.

224, 31 21 et scelerum] *Verg. Aen.* VIII 668 et te Catilina minaci om. B, add.

Putschius 22 o dea] *Verg. Aen.* I 372 o Lycida] *Verg. bucol.* 9, 2 23 quo] *Verg. Aen.* X 649 24 Tydide] *Verg. Aen.* I 97 nisi om. 5 26 ut om. B,

add. 5 Turne] *Verg. Aen.* VIII 6 Aeole] *Verg. Aen.* I 65 28 Tybri] *Verg.*

Aen. VIII 540 o crudelis] *Verg. bucol.* 2, 6 Daphni] *Verg. bucol.* 9, 46

29 Iri] *Verg. Aen.* VIII 18 31 anne] *Verg. georg.* II 159 33 producunt s

producuntur B

p. 1399. 400 p.

p. 55. 56 L.

eodem casu genetivo, corripiunt. o littera terminatus vocativus nominativo congruit. u littera terminatus Graecis nominibus longam habet, ut 'quo res summa loco, Panthu?' neutro vero genere nominativo atque accusativo respondet nominum Latinorum. vocativus singularis Latini nominis sive Graeci, quacumque fuerit consonante finitus, brevem habebit, ut nominativus.

Ablativus singularis qualibet vocali terminatus ultimam syllabam longam habet praeter e litteram correptam. haec enim sola in isto casu duplex est. producitur vero specialiter, si nominativus || habuerit es syllabam longam et genetivum suum e et i syllabis explicuerit, ut macies maciei, species speciei, ut

cum subito e silvis macie conf,

ut |

causa fuit neque enim specie f.

15 potest etiam in his produci nominibus, quae genetivo casu ab hac declinatione desciscunt, ut haec fames huic famis. nam longa est ultima nominativo et ablativo, ut 'haec erat illa fames' et

amissis, ut fama, apibus morboque fameque.

in aliquibus nominibus es syllaba ut in nominativo brevis est, ita et in 20 ablativo, ut

impius haec tam culta novalia miles,

et alibi

ingentes uterumque armato milite complent.

25 inveniuntur etiam nomina quae in ablativo postremam e litteram vocalem corripiunt, cum in nominativo longa sit, ut 'rupe sub aeria' et 'mole tenet scopuli'. quare in his ambiguitatibus auctoritas inquirendam est. verum si in nominibus Graecis ablativum nostrum, quem illi non habent, formaveris, novissimam syllabam brevem esse intelleges, ut

Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide laurum

30 et

postera cum primo lustrabat lampade terras.

Latina vero nomina, praesertim ea quae nominativo es et genetivo tis syllabus recipiunt, in ablativo casu semper brevem habent.

De numero plurali. plurali numero in ultimis nominum syllabis nullam difficultatem reperies. etenim nominativus accusativus et vocativus omni in genere exceptis nominibus Graecis et neutrō genere nostro postremam syllabam semper longam recipiunt. Graeca enim et neutra semper brevem nominativo casu, ut

2 quo res] *Verg. Aen.* II 322   4 respondit *B*   12 cum] *Verg. Aen.* III 590
 confecta supra 5   14 causa] *Verg. Aen.* III 170   17 haec] *Verg. Aen.*
 VII 128   18 amissis] *Verg. georg.* III 318   19 ita et in ablativo brevem e facit
 coniecit *Lindemannus*, ita et e in ablativo *Freudius annal. philol. nov.* V (a. 1832)
 p. 97   21 impius] *Verg. bucol.* I, 71   23 ingentes] *Verg. Aen.* II 20   25 rupe]
Verg. georg. III 508   mole] *Verg. Aen.* VII 589   29 Daphnis] *Verg. bucol.*
 8, 83   31 postera] *Verg. Aen.* VII 148

p. 1400. 1 P.

p. 56. 57 L.

Tyrrhenique omnes et versis Arcades armis,
accusativo 'Arcadas accensos monitu', vocativo 'Arcades haec
inquit': feminino item genere per nominativum casum, ut |
pulsant et pietis bellantur Amazones.

et tamen Graeca nomina, quae nominativo casu plurali novissimam syllabam longam per diphthongum || habent, hanc quoque in accusativo producunt, ut Vergilius

Arctos Oceani metuentis aequore tingi.

item es syllaba, ut supra diximus, Graeca brevis est in accusativo, 'Cyclades et crebris legimus'; et vocativo, ut 'Nymphae noster' 10
amor Libethrides' et 'Naides indigno'. neutro genere in casibus supra dictis sine ambiguitate brevis est Graecis Latinisque nominibus: per nominativum, ut 'carmina vel caelo p.'; per accusativum, ut 'arma manu'; per vocativum

o patria, o divum domus Ilium et incluta bello.

Graeci etiam nominis exempla subiciamus: Ennius in primo annalium latos per populos terrasque poemata nostra cluebunt,

et in Vergilio

Arcada piscosae cui circum flumina Lernae.

nominativus pluralis i littera terminatus duas formas habet, ut 'cunctique fremebant'; aut interdum duplicem, ut

o socii, neque enim ignari sumus ante malorum.

utraque tamen forma novissimam syllabam longam recipit, geminata autem i littera paenultimam syllabam brevem facit. de huius autem declinationis 25 ratione in genitivo singulari plenissime disputatum est. nominativus pluralis diphthongo finitus semper longam habet. genitivus pluralis semper breve Latino seu Graeco nomine; sed huic aut positio subvenire debet, ut longa fiat, aut a vocali excipi, ut synaliphon faciat, sicut in accusativo singulari diximus. dativus et ablativus pluralis duabus tantum, sed diver- 30.

1 Tyrrhenique] *Verg. Aen.* XI 93 et — armis om. B 2 Arcades accensos s:
Verg. Aen. X 397 Arcades] *Verg. Aen.* X 491 4 pulsant] *Verg. Aen.* XI 660

8 Arctos] *Verg. georg.* I 246 9 Cyclades] *Verg. Aen.* III 127 10 Nymphae]
Verg. bucol. 7, 21 11 Naides *Putschius: Verg. bucol.* 10, 10 13 carmina]
Verg. bucol. 8, 69 15 o patria] *Verg. Aen.* II 241

Ilium — bello om. B 16 in primo nam latos populos res atque poemata nostra
cluebant B in primo annalium Latos per populos terrasque poemata nostra Clara cluebant H. Ilbergius *Ennii annalium libri primi fragmenta* (*Bonnae a. 1852*) p. 13 et 14
conl. *Lucret.* I 117 *Verg. Aen.* I 228 17 Nam Latii populos res atque poemata
nostra Cluebunt *Ianus Dousa apud Merulan* p. 90 ed. Spang. 18 cluebat *Columna*,
clueo producta u dictum esse ab antiquis docuit *Corssenius de pronuntiatione Lat. ling.*
II p. 160 19 in *Vergilio*] *Aen.* XII 518 21 cunctique] *Verg. Aen.* X 96

23 o socii] *Verg. Aen.* I 198 sumus an utraque B 25 de huius autem
declinationis ratione *Freundius annal. philol. nov.* V (a. 1832) p. 97: de om. B

26 rationem B pluralis s singul. B 29 in accusativo] *in nominativo*
p. 224, 6

p. 140¹. 2 P.

p. 57-59 L.

sis syllabis terminantur, is et bus. *is* syllaba semper longa est: sed haec interdum unam i litteram habet, ut |

it comes et paribus curis vestigia figit;

interdum duplēcēm secundum singularis genetivi et nominativi pluralis formam, ut 'correptis subito mediis' [ut] et

saxum ingens volvunt alii *radiisque rotarum*.

hic quoque casus, ut nominativus pluralis, paenultimam brevem facit. bus autem syllaba semper brevis est: paenultima quoque corripitur.

De postremis syllabis || nominum, in quantum voluimus, disputatum 10 est. nunc ad pronomina veniamus.

DE PRONOMINE.

Pronomina quoniā non plurima sunt neque multiplicibus syllabis late distenta, idcirco non tantum de postremis syllabis eorum, sed de omnibus disputabo.

15 Pronomina personalia sunt haec, ego tu ille. primae personae ego duabus brevibus constat, ut 'en ego victa situ' et 'hic ego namque tuas s.'. aliquando tamen ultima longa esse potest secundum naturam litterae vocalis, quae frequenter in ultimo quidem produci quam corripi potest. genetivus huius pronominis ex brevi et longa constat, 'securi 20 pelagi atque mei'. dativus interdum ex duabus brevibus constat, ut 'est mihi namque domi'; interdum ex brevi et longa, ut 'dic age namque mihi fallax'. hoc autem regulariter accipiendum est, quod haec pronomina, mihi tibi, novissimas syllabas et corripiunt et producunt. longae sunt in his versibus, 'dic age namque mihi' et 'Aeole nam- 25 que tibi'; breves in his, 'sunt mihi bis septem' et 'nam tibi Tymbre caput'. accusativus vocativus ablativus longam habent, me o a me, ut | 'me me adsum qui feci' et 'o decus Italiae' et 'me duce Dardanius'. item pluralis nominativus et accusativus primae et secundae personae syllabis longis constant, vos et nos. geneti- 30 vus in omnibus personis m littera terminatus brevem habet ultimam, i littera finitus longam, ut 'nil nostri miserere' et
atque utinam ex vobis unus uestrique fuissem.

dativus et ablativus duabus longis constant. item secunda persona nominativi singularis longam habet, ut 'tu quoque'. genetivus ex brevi et 35 longa constat, ut

1 is altero loco om. B 3 it] *Verg. Aen.* VI 159 5 correptis] *Verg. Aen.*
X 407 6 saxum] *Verg. Aen.* VI 616 radiisque rotarum om. B 16 en] *Verg.*
Aen. VII 452 hic] *Verg. Aen.* VI 72 18 quidem tam produci s 19 securus
s: *Verg. Aen.* VII 304 21 est] *Verg. bucol.* 3, 33 dic] *Verg. Aen.* VI 343
24 Aeole] *Verg. Aen.* I 65 25 sunt] *Verg. Aen.* I 71 nan] *Verg. Aen.*
X 394 26 accusatib. vocatib. (corr. ablatib.) longam B 27 me me] *Verg. Aen.*
VIII 427 o decus] *Verg. Aen.* XI 508 28 ut me B: *Verg. Aen.* X 92
31 nihil B; *Verg. bucol.* 2, 7 32 uestrique s nostrique B 34 tu quoque] *Verg.*
Aen. VII 1

o genitor nec te miseret gnatique tuique.

de dativo [ut] supra dictum est. accusativus et ablativus longa constant, ut ‘te quoque magna Pales’. tercia persona ille illa illud: nominativus || casus singularis novissimam syllabam brevem habet in omni genere, ut ‘ille meum comitatus iter’ et ‘illa vel intactae segetis’ et 5 ‘ver illud erat’. genetivus dactylum recipit, ut ‘illius armā’. sed medium metri causa corripuit, quam in prosa producimus. potest alibi ergo media longa ponit. accusativus trochaeum recipit, dativus et ablativus spondium. nominativus et accusativus pluralis genere masculino et feminino duabus longis constant; neutro vero genere ex longa et brevi, ut 10 ‘illa manent in mota locis’. genetivus omnium generum ex duabus longis et brevi constat, dativus et ablativus ex duabus longis. |

Infinitae qualitatis pronomina quis vel qui, quae *quid* vel quod: vocali finitiae syllabae longae sunt, consonanti breves, ut ‘sed quis ad Hespe- riae’. genetivus omnium eo, quod i littera vocalis duplicitis consonantis 15 loco ponitur, ex longa et brevi constat, ut

cuius Aristaeo quoniam est oblata facultas.

dativus interdum ex duabus brevibus, ut ‘et cui putre solum’; interdum ex brevi et longa, ut

nunc locus arborum *ingeniis quae robora cuique*, 20
in synalipha longa. accusativus brevem postremam recipit, ablativus in omnibus pronominibus et generibus longam. nominativus pluralis longam naturaliter capit ultimam syllabam masculino et feminino genere, neutro autem tribus casibus brevem, illa. genetivus ex longa et brevi constat, quorum vel quarum, ut ‘externi veniunt quorumque a s. n.’ et 25 ‘quarum quae fandi d. C’. accusativus masculino et feminino longam habet, quos vel quas, ut ‘quas ego’. dativus et ablativus, si is syllaba terminantur, iambum recipient, ut ‘quis ante ora patrum’; si bus, pyrrichium, ut ‘hic quibus invisi fratres’.

Item talis et qualis, tale et quale eiusdem infinitae qualitatis recipiunt 30 nominativo et genetivo singulari trochaeum, ut ‘talis in adversos’ et ‘qualis erat’ et ‘tale tuum nobis carmen’ et ‘quale sopor

1 o genitor] *Verg. Aen.* VII 360   3 te quoque] *Verg. georg.* III 1   5 ille]
Verg. Aen. VI 112   illa] *Verg. Aen.* VII 808   6 ver] *Verg. georg.* II 338
 illius] *Verg. Aen.* I 16   11 illa] *Verg. Aen.* III 447   13 quid om. B   14 sed]
Verg. Aen. III 186   17 eius] *Verg. georg.* III 437   18 et cui] *Verg. georg.*
 II 204   20 nunc locus arborum in sunalifam longa B: *Verg. georg.* II 177. cf. quae
 de mensura pronominis huius dicta sunt *infra p. 235*, 8   21 aut si ecciderint in
 synaloepham, ex una longa coniecit *Freundius annal. philol. nov.* V (a. 1832) p. 98

22 pronominibus et delevit *Freundius l. c.*   24 breuem ut illa s. fortasse bre-
 vem syllabam, sed videtur grammaticus uberius de mensura pronominum qua et quae
 dixisse   25 externi] *Verg. Aen.* VII 98 Externi veniunt generi, qui sanguine no-
 strum Nomen in astra ferant, quorumque ab stirpe nepotes n. p. B   26 qua-
 rum] *Verg. Aen.* X 225   27 quas] *Verg. Aen.* VI 692: quos ego sed motos s

28 quis] *Verg. Aen.* I 95   29 hic] *Verg. Aen.* VI 608   31 talis] *Verg.*
Aen. XII 456   32 qualis] *Verg. Aen.* II 274   tale] *Verg. bucol.* 5, 45   quale]

p. 1464. 5 P.

p. 61. 62 L.

fessis'. | accusativo trochaeum recipit, dativo || et ablativo spondium, tali et quali. plurali numero nominativus masculino et feminino genere spondium recipit, neutro dactylum, ut 'talia per Latium' et 'qualia multa mari nautae'. accusativus masculini et femini generis spondium habet, ut talis et qualis; ceteri omnes dactylum recipiunt.

Item minus quam finitae qualitatis pronomina is ea id: masculino et neutro genere nominativus singularis brevem syllabam recipit, feminino utrasque brevis. genetivus omnium trochaeum capit, eius; dativus iambum, ei; accusativus pyrrichium, eum vel eam; ablativus iambum, ab eo. item pluraliter nominativo casu masculino quidem genere longa est et una fit syllaba de duabus vocalibus, ut ii: genere feminino iambum recipit, ut eae, neutro pyrrichium; genetivus casus in omnibus generibus amphibrachym; accusativus masculino et feminino iambum, neutro pyrrichium; dativus et ablativus iambum.

Item pronomina finita iste istud: nominativus singularis omnium generum novissimam brevem recipit. genetivus palinbacchio constat interdum, ita ut media longa sit, istius; interdum dactylus ponit potest, ut media syllaba corripiatur, ut 'illius aram' et 'ipsius ante oculos'. dativus spondium habet, accusativus trochaeum, ablativus spondium. item pluralis nominativus masculini et feminini recipit spondium, neutro trochaeum; genetivus palinbacchium: accusativus nominativo consentit: dativus et ablativus spondio constat.

Item pronomina possessiva noster vester, nostra vestra, nostrum vestrum: nominativus singularis ubique trochaeum recipit, genetivus spondium, dativus eundem, accusativus trochaeum, ablativus spondium. pluraliter masculino et feminino genere nominativus spondium habet, neutro tribus casibus similibus trochaeum, genetivus palinbacchium, accusativus ceterique spondium.

Item triptota pronomina sibi se a se. sibi pronomen dativo casu utroque numero frequenter duabus brevibus constat, ut || 'hoc sibi pulchra suum'; interdum ex brevi et longa, quem ad modum est mihi tibi, quorum de natura supra dictum est, ut Calvus in Io

mens mea dira sibi praedicens omnia vaecors. |
se autem et a se utroque item numero syllaba longa constat.

Item pronomina possessiva suus sua suum nominativo singulari pyrrichium recipiunt, et neutro genere u littera geminatur, ne sit verbum, ut 'auguriumque suum': genetivo dativo sive ablativo iambum, accusativo pyrrichium. item pluraliter nominativus masculino et feminino iambum

Verg. bucol. 5, 46   3 talia] *Verg. Aen.* VIII 18   qualia] *Verg. Aen.* VII 200

18 illius] *Verg. bucol.* 1, 7   ipsius] *Verg. Aen.* I 114   30 hoc] *Verg. Aen.*

VI 142   32 Calvus in X 5   33 omina coniecit Weichertus poet. *Lat. rel.* p. 144

35 possessiva om. B   37 auguriumque] *Verg. Aen.* VII 260   38 nominativus

om. B

p. 1405. 6 P.

p. 62. 63 L.

recipit, neutro tribus casibus pyrrichium; genetivus amphibrachym, ceteri vero casus iambum.

Item pronomina finita atque demonstrativa hic haec hoc: nominativo singulari masculino sive neutro genere eadem syllaba brevis est, feminino longa. genetivus casus omnium trochaicum recipit non tam natura quam 5 positione, quod i littera duplex sit, ut

huius odorato radices incoque;

datus pyrrichium, huic: sed possunt ambae syllabae in synalipham cadere, ut

atque huic responsum paucis ita reddidit. 10

accusativus et ablativus brevem syllabam recipiunt natura, sed positione longam. item pluraliter hi et hae et haec nominativus longam recipit, genetivus ex longa et brevi constat, ceteri omnes syllabam longam recipiunt.

Item pronomina possessiva et ad aliquid referentia meus meum: 15 nominativus singularis sive accusativus et vocativus pyrrichium recipiunt, genetivus sive ablativus iambum. pluralis nominativus et accusativus et vocativus masculino et feminino genere ex brevi et longa constat, neutro ex duabus brevibus; genetivus omnium ex brevi et longa et brevi; datus et ablativus ex brevi et longa, ut 20

sive meum corpus spoliatum lumine mavis,

reddo meis.

item pronomina quantus tantus nominativo casu singulari et accusativo ultimam brevem recipiunt, ut 'quantus ab occasu', 'tantus amor terrae'. feminino et neutro genere supra dictis casibus eadem syllaba 25 brevis est, genetivo quoque [brevis] || dativo et ablativo longa. item pluralis nominativus accusativus et vocativus masculini et feminini generis longam habent naturaliter ultimam: nam prima positione fit longa. neutro vero genere his casibus brevis erit ultima. genetivus omnium ex duabus longis et brevi constat, ut 'miserere laborum tantorum'. | dativo et 30 ablativo extrema longa est.

Non inmerito pleraque pronomina comprehendti, ut aliquantulum patesceret naturalium ratio syllabarum. cetera autem ex his facile colliguntur.

De ultimis syllabis dicam paene ultimisque verborum. verba omnia cunctis significationibus coninguationibusque modis temporibus atque per-

7 huius] *Verg. georg.* III 279   radices in quoque *B* radix est 5   8 pyrrichium] iambum *Putschius*   10 atque] *Verg. Aen.* VI 672   21 sive] *Verg. Aen.* XII 935   24 quantus ab occaso *B*: *Verg. Aen.* VIII 668   tantus] *Verg. georg.* II 301   29 ex duabus longis et brevi 5 ex duabus breuibus et longa *B*   30 miserere] *Verg. Aen.* II 143

p. 1406. 7 P.

p. 63. 64 L.

sonis decem litteris terminantur, vocalibus quinque, consonantibus quinque: a littera vocali semper producta, ut 'da nunc Tymbre pater'; e littera producta, ut 'tu vatem tu, diva, mone'; e littera correpta, ut 'en age segnis'; i littera semper producta tempore praesenti, ut 'namque sub Oebalia memini', praeterito perfecto, ut 'laeta dedi'; o littera frequenter producta, ut 'Iustra domosque traho', aliquando correpta. nam, ut superius dictum est, o littera postrema vocalis in nominativis casibus noninum sive pronominum, personis quoque verborum, et corripi et produci potest. u littera semper longa; sed haec in verbis impersonalibus invenitur, ut clamatu et monitu. cuius declinationis forma apud Vergilium nostrum non facilius invenitur. item de consonantibus. verba m littera terminata brevem syllabam recipiunt, cuius rationem supra memoravi, ut aut in synalipham cadat, aut positione longa reddatur syllaba. e littera terminata saepe producitur, ut 'duc age duc ad nos' et | 'dic agem namque mihi f'; interdum corripitur, ut 'fac ergo ut fuerit'. in aliis personis temporum et modorum eadem syllaba ita ut imperativo modo et corripi et produci pro sua natura potest. as vel es syllabae in omnibus verbis et coniugationibus || praeter sum et quae ex ipso nascuntur, ut adsum prosum, quia et defectiva sunt et coniugatione carent, semper pro-
ducuntur, ut

vicinosque ignare paras invadere p.

et

formosam resonare doces Amaryllida silvas.

at in illis defectivis brevis est, ut 'huc aedes o Galatea'. is syllaba, si fuerit tertiae coniugationis productae, producitur: etiam in monosyllabis verbis, quae coniugatione carent, potest syllaba produci, ut 'vis et Tar-quinios'. at si fuerit tertiae correptae, corripitur, ut

his germana malis oneras atque obicis hosti.

mus vel tis syllabae plurali numero inveniuntur, sed semper breves sunt, ut

nox ruit, Aenea, nos flendo ducimus horas

et

lumina labentem caelo quae ducitis annum.

verba r littera terminata qualibet praecedente vocali novissimam syllabam brevem recipiunt: ar syllaba, ut 'inferar et quos Sidonia vix u.';

2 da] *Verg. Aen.* X 421   tymthymbre *B* tymbrae s   3 tu] *Verg. Aen.*
 VII 41   4 en] *Verg. georg.* III 42   5 namque] *Verg. georg.* III 125   laeta]
Verg. Aen. VIII 89   6 lustra] *Verg. Aen.* III 647   7 superior] p. 220, 15
 12 supra] p. 224, 6   14 due] *Verg. georg.* III 358   die] *Verg. Aen.* VI 343
 16 ita ut s ita in *B*   21 vicinosque] *Verg. Aen.* III 382   23 formosam]
Verg. bucol. I, 5   24 at in illis defectivis verbis breuis est ut s et in illis defecti-
 uis uebris est et *B*   huc] *Verg. bucol.* 9, 39   26 vis] *Verg. Aen.* VI 818
 28 his] *Verg. Aen.* III 549   osti *B*   31 nox] *Verg. Aen.* VI 539   33 lumina]
Verg. georg. I 6   35 insepar *Putschius*: *Verg. Aen.* III 545   uix û û *B* uix
 urbe reuelli s

p. 1407. 8 P.

p. 64. 65 L.

er syllaba, *ut* ‘magicas invitam accingier’; or, *ut* ‘testor utrumque caput’; ur syllaba, *ut* ‘ducitur infelix aeo e. A.’ t littera postremam semper brevem syllabam reddit praecedentibus tribus vocalibus, a e i, *ut*

Lydorumque manus collectos armat agrestes
et | ‘admonet ira deum’ et

nec Turnum segnis retinet mora sed rapit acer.

disputavimus generaliter de postremis syllabis. nunc specialiter disceptabimus per significationes modos tempora atque personas.

Prima persona modo pronuntiativo, id est indicativo, tempore praesenti activorum *et* neutralium verborum saepissime longam recipit, *ut* ‘lustra domosque traho’. secunda persona primae et secundae vel tertiae coniugationis productae semper producit ultimam syllabam, *ut* donas mones audis, tertiae autem coniugationis correpta corripit, *ut*

causando nostros in longum ducis amores.

tertia persona omnibus quattuor ordinibus coniugationum ultimam syllabam corripit. plurali numero prima et secunda in tribus ordinibus coniugationum productis, excepta tertia coniugatione correpta, paenultimam syllabam || producunt, novissimam corripiunt, *ut* donamus donatis, monemus monetis, audimus auditis; tertia vero correpta coniugatione paenultima semper corripitur, *ut* ‘nos flendo ducimus horas’ et

labentem caelo qui ducitis annum.

tempore praeterito imperfecto numero singulari paenultimam syllabam in omnibus personis utriusque numeri universac coniugationes longam recipiunt, *ut* donabam monebam audiebam legebam: item pluraliter, donabus monebamus audiebamus legebamus. novissima syllaba singulari numero persona prima semper brevis est in omnibus coniugationibus, *ut* clamabam et cetera. secunda persona singularis omnium coniugationum producit ultimam, *ut* clamabas monebas audiebas rapiebas. tertia autem persona singularis et prima vel secunda pluralis semper brevem habent, *ut* clamabat clamabamus clamabatis. tertia autem pluralis positione longa fit, *ut* clamabant. in defectivis sane verbis, si consideres sum et adsum vel prosum, paenultima corripitur, *ut* eras aderas vel proderas. in ceteris personis similiter. praeteritum perfectum tempus semper longam recipit ultimam, sive i littera postrema simplici prima persona terminatur, *ut* ‘Tityre tu patulae cecini s.’, sive geminata, *ut* | ‘quo feror? unde abii?’ scire autem necesse est, quaenam coniugatio ultimam i litteram

1 er syllaba magis inuita *B*: magicis inuitam *s*: *Verg. Aen.* III 493   testor] *Verg. Aen.* III 357   2 ducitur] *Verg. Aen.* XI 85   aeo maturus Acaetes *s*
5 Lydorumque] *Verg. Aen.* VIII 11   6 admonet] *Verg. Aen.* XI 233   7 nec] *Verg. Aen.* X 308   11 et om. *B*   12 lustra] *Verg. Aen.* III 647   15 causando] *Verg. bucol.* 9, 56   21 nos] *Verg. Aen.* VI 589   22 labentem] *Verg. georg.* I 6
 quae ducitis *s*   33 uel profueras *B*   36 Tityre] *Verg. georg.* III 566 te *s*
 quo] *Verg. Aen.* X 670

p. 1408—16 P.

p. 66. 67 L.

debeat duplicare. sola tertia coniugatio producta seu correpta, non tamen in omnibus verbis, geminare potest, ut 'adpetii et Veneris v. v. d.' et, ut supra dictum est, 'quo feror? unde abii?' in tertia quoque persona singularis eandem i litteram duplicat, ut 'adiit agnovit' et 'ob-
stipuit subiit cari'. sed in tertia persona singularis, in quibus i littera
duplicatur, paenultima semper corripitur. in prima autem coniugatione
producitur, ut clamavi donavi. in secunda coniugatione corripitur, ut
monui splendui. || at si primae coniugationis declinationem hanc induxeris,
quae ex auctoritate, non ex ratione descendit coniugationis, domui, paen-
ultimam corripies. in secunda persona singularis semper ultima producitur
in omnibus verbis. in tertia persona coniugationis primae paenultima syl-
laba aliquando corripitur, ut 'intonuit laevum', non numquam pro-
ducitur, ut armavit ornavit. in omnibus autem coniugationibus novissima
15 brevis invenitur. plurali numero prima persona coniugationum omnium
paenultimam sive ultimam syllabam semper corripit, ut 'hac te nos
fragili donavimus' et 'iunximus hospitio'. secunda persona
ultimam semper corripit. tertia persona paenultimam semper ubique pro-
ducit, ut 'et socii amissi petierunt'. tertia vero duplex persona,
quam alii quartam nominant, paenultimam semper ubique producit etulti-
mam corripit, ut

Romanos ad tempa deum duxere triumphos.

praeterito plusquamperfecto tempore numero singulari prima persona
paenultimam ultimamque in omnibus coniugationibus corripit, ut donaver-
am splendueram audieram iunixeram. secunda persona paenultimam cor-
ripit, novissimam producit, ut 'audieras et fama fuit'. tertia persona
prima consentit, ut |

ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros.

plurali numero prima persona secundaque in omnibus coniugationibus
paenultimam longam et ultimam brevem recipit, ut donaveramus donave-
ratis, splendueramus splendueratis, audieramus audieratis, traxeramus tra-
xeratis: tertia persona paenultimam semper corripit, ut donaverant traxe-
rant. tempore futuro primae et secundae coniugationis in omnibus perso-
nis paenultima syllaba longa est, ut clamabo monebo. postrema quoque
bo syllaba longa est; sed si necesse fuerit ut pro brevi ponatur, licebit
secundum quod in prima verbi positione disceptavimus. ceterae sane per-
sonae supra dictarum coniugationum utroque numero novissimam || semper
corripiunt, ut clamabis monebis, claimabit monebit. at in numero plurali
etiam paenultima corripitur, ut clamabimus monebimus, clamabitis mone-

2 adpet et B: Verg. Aen. XI 277   4 fortasse audit agnovit: cf. Verg. Aen.
XII 449 audiit agnovidque sonum   8 at] ac B
9 descendit coniuncto domui B   12 intonuit] Verg. Aen. II 693   15 hactenus
fragili B: Verg. bucol. 5, 85   16 iunximus] Verg. Aen. III 83   18 et socii]
Verg. Aen. XI 272   21 Romanos] Verg. georg. II 148   25 audieras] Verg.
bucol. 9, 11   27 ter] Verg. Aen. I 483

p. 1410. 11 P.

p. 67. 68 L.

bitis. tertiae coniugationis productae seu correptae prima persona novissimam syllabam corripit, ut audiam rapiam. paenultima vero syllaba tertiae productae semper corripitur, ut sentiam audiam, ut

audiam et haec Manis veniat mihi fama s. i.

tertiae autem coniugationis correptae paenultima syllaba, ut fuerit natura 5 syllabae in aliis, ita alia corripitur alia producitur: corripitur in hac, 'mortalem eripiam formam', producitur in hac, ducam scribam, quoniam primae sunt verborum syllabae nec declinationibus inmutatae. secundae personae singularis coniugationis tertiae duplicitis novissima syllaba 10 semper producitur, ut audies scribes, quae syllaba verborum ultima ubique producitur; paenultima sane syllaba primae personae congruit. tertia quoque persona similiter in ambabus syllabis consentit. pluralis personae omnes sine ambiguitate paenultimam semper producunt et ultimam corripiunt, ut audiems audietis, rapiemus rapietis. tertiae vero personae paenultima syllaba singularis personae consentit. 15

Modo imperativo tempore praesenti numero singulari persona secunda omnes coniugationes productae, praeter tertiam correptam, ultimam syllabam producunt, ut 'litus ama' et 'tu vatem tu diva mone'. tertiae sane coniugationis correptae persona secunda singularis ultimam corripit, ut | 20

continuoque greges villis lege m. a.

tertia persona singularis omnium coniugationum ultimam syllabam corripit, ut donet moneat audiat rapiat. secunda persona pluralis in prima et se- 25 cunda vel tertia coniugatione producta paenultimam syllabam semper pro- ducit et ultimam corripit, ut donete monete audite; ultima autem brevis est. in tertia coniugatione correpta et ultima et paenultima breves sunt, ut 'dicite felices animae' et 'cingite fronde com.'. || futuro tem- 30 pore numero singulari secunda persona in tribus ordinibus coniugationum productis et ultimam et paenultimam syllabam semper producit, ut clamato moneto auditio; in tertia coniugatione correpta paenultimam corripit, ut 'postremus metito'. tertia persona coniugationis primae numero singulari paenultimam producit, si a litteram, quae coniugationem ostendit, habuerit: eam et aliquando corripit, ut Lucanus in quinto 'Caesar ha- 35 baret'. et si o vocalem habuerit, producit, ut donet. quoniam, ut supra diximus, primae verborum syllabae in fundamento, non in declinationis flexibilitate consistunt, merito suam naturam paenultimo loco custodiunt. at in aliis verbis eiusdem primae coniugationis, ubi declinatio inflectitur,

4 audiam] *Verg. Aen.* III 387 veniet 5 7 mortalem] *Verg. Aen.* VIII 101

eripiam *Putschius* eripiat *B* 10 syllabae uerborum ultimae *B* 11 sane syllabae *B* 18 litus] *Verg. Aen.* V 163 ara 5 tu] *Verg. Aen.* VII 41 20 ut om. *B* 21 continuoque] *Verg. georg.* III 386 24 productis *B* 26 correptae ultima *B* 27 dicite] *Verg. Aen.* VI 669 cingite] *Verg. Aen.* VIII 274 31 postremas *B*: *Verg. georg.* II 410 33 in quinto v. 31 Caesar amet coniecit *Freudius annal. philol. nov.* V (a. 1832) p. 98 36 flexibilitate *B*

p. 1411. 12 P.

p. 68. 69 L.

paenultima syllaba brevis invenitur, ut clamitet quaerit. ceterae vero coniugationes huic formae consentiunt, ut paenultimam brevem habeant, ut
ire [iter] neque ab terra moneat c. f.

et

5 audiat haec genitor qui foedera f. s.

novissima etiam syllaba, quae t littera consonante semper finitur, in omnibus brevis est. in omnibus autem coniugationibus numero plurali persona secunda paenultimam syllabam semper longam et ultimam brevem recipit, ut clamatoe monetote auditote scribitote.

10 Optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto productis coniugationibus prima persona singularis paenultimam longam et postremam brevem habet, utinam amarem docerem audirem; tertia correpta corripit paenultimam, ut arriperem cingerem. secunda persona duabus longis terminatur, utinam amares moneres audires. hae enim vocales, 15 quibus coniugatio producta cognoscitur, ubique produci debent praeter tertiam correptam, quae e litteram correptam recipit. tertia vero coniugatio correpta paenultimam corripit, utinam cingeres. tertia persona singularis primae consentit. plurali numero prima et secunda persona omnium coniugationum || paenultimam longam et ultimam brevem recipiunt, 20 ut utinam clamaremus clamaretis, moneremus moneretis, audiremus auditretis, raperemus raperetis. | tertia persona in productis coniugationibus paenultimam producit, in tertia correpta corripit, utinam cingerent. tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto omnibus coniugationibus persona prima singularis postremam brevem habet, secunda persona longam; 25 es enim syllaba producta terminatur, ut amasses audisses. tertia persona primae congruit. pluraliter in omnibus coniugationibus prima secundaque persona paenultimam longam et postremam brevem habet, ut amassetis, rapuissestis rapissetis. tempore futuro prima persona paenultimam syllabam in omnibus coniugationibus corripit, utinam clamitem monemus audiam eripiam. si vero prima verbi syllaba in paenultimo loco fuerit, pro natura sui longa invenitur, utinam clamem, utinam donem: 30 a littera corripitur, ut

flumina amem silvasque inglorius.

ultima omnium semper brevis est. in persona secunda eadem erit paenultima syllaba, quae in prima fuerit. secunda persona, sive es sive as syllabas habuerit, ultimas producit. in tertia persona paenultima syllaba eadem quae in superioribus erit, ultima vero semper brevis. pluraliter autem et prima et secunda persona in omnibus coniugationibus paenultimam longam recipit et ultimam brevem, ut utinam donenus donetis, monemus moneatis, audiamus audiatis, legamus legatis. *tertia* tertiae personae singulari in paenultima syllaba similis invenitur.

3 ire] *Verg. georg.* I 457   5 audiat] *Verg. Aen.* XII 200   14 moneres audi-
res monetes B   haec B   33 flumina] *Verg. georg.* II 486   40 *tertia om.* B,

p. 1412. 13 P.

p. 69. 70 L.

Adiunctivo modo praesens et praeteritum imperfectum seu plusquamperfectum tempus optativo modo congruit. perfectum vero tempus numeri singularis in omnibus personis omnium coniugationum paenultimas ultimasque syllabas breves habet, ut cum clamaverim clamaveris clamaverit, ut cum monuerim monueris monuerit, ut cum audierim audieris audierit, ut cum scribserim || scribseris scribserit; plurali autem numero in omnibus quattuor coniugationum modis personas duas, primam et secundam, quae paenultimam semper producunt; ultima vero corripitur. tertia vero persona paenultimam corripit, ut cum donaverint monuerint audierint legerint. tempore futuro alio (nam duo recipit, quoniam primum futurum tempus 10 futuro tempori modo pronuntiativo consentit) prima persona singularis sola novissimam syllabam longam habet, ut donavero monuero; ceterae duae singularis * eademque primam paenultimam brevem recipiunt, ut donavero donaveris donaverit. plurali numero prima et secunda persona omnium coniugationum paenultimam longam et ultimam brevem habent, ut clama- 15 verimus clamaveritis, monuerimus monueritis, audierimus audieritis, dixerimus dixeritis. tertia persona omnium paenultimam brevem habet.

Infinitivus modus tempore praesenti productis tribus coniugationibus paenultimam longam habet, ut 'plausae sonitum cervicis amare'; item docere monere. interdum tamen in secunda coniugatione paenultima 20 syllaba corripitur, ut 'fervere Leucaten' | et 'cum litora fervere late'. sed in hoc verbo recte corripitur, quoniam antiqui tertiam coniugationem magis quam secundam esse voluerunt, ut Lucilius

fervit nunc, fervet ad annum,

et Terentius in Adelphis

25

dum fervit maxime tam placidum q. r.

ergo errare noscuntur hi qui Vergilium nostrum longam pro brevi posuisse putant, ut in his versibus longam pro brevi sane posuit,

illae autem paribus quas fulgere cernis

et 'auroque effulgere'. nam sine dubio huius verbi secunda est coniugatio, quae debet produci. iam tertiae coniugationis productae exemplum subiciam,

et stabulo frenos audire sonantes.

tertia coniugatio correpta tempore praesenti paenultimam brevem recipit, ut
tu calamos inflare leves, ego dicere versus.

35

ultima autem syllaba in omnibus coniugationibus brevis est. tempore praeterito postrema semper ubique brevis est, ut ||

add. Lindemannus 8 semper producitur *B* 12 caeterae duae singularis eandem primam atque penultimam 5: ceterae duae singularis, eademque prima, paenultimam brevem recipiunt *Freudius annal. pholol. nov. V* (a. 1832) p. 99. fortasse ceterae duae singulares brevem, eademque et prima 19 plausae] *Verg. georg. III 186* 21 fervere] *Verg. Aen. VIII 677* cum] *Verg. Aen. III 409* 23 Lucilius] cf. *Priscian. vol. I p. 479 H* 25 in *Adelphis*] III 1, 18 26 tam] in *B* 29 illac] *Verg. Aen. VI 827* 30 auroque cf. *B*: *Verg. Aen. VIII 677* 33 et] *Verg. georg. III 184* 35 in] *Verg. bucol. 5, 2* ego d. c. e. m. ultima *B*

superas caeli venisse sub auras.

interdum autem praeteritum tempus i litteram duplicat paenultimae syllabae, sed in his dumtaxat verbis, quae praeterito perfecto modi pronuntiatiivi i duplicaverint, ut supra dictum est, non solum metri causa quam rationis, ut 'nos abiisse rati?'. futuro quoque tempore paenultima longa et ultima brevis est. sed non facilius huius temporis et modi verbum in poematis invenitur.

DE DECLINATIONE PASSIVORVM DEPONENTIVM COMMVNIVMOVE VERBORVM.

Modo pronuntiatiivo, id est indicativo, tempore praesenti numero singulari persona prima paenultimam syllabam in aliquibus verbis longam recipit, ut ducor clamor; si tamen prima verbi syllaba fuerit; in aliquibus brevem, ut 'quo feror? unde abi?''. si multarum verbum aliquod fuerit syllabarum, frequenter paenultimam corripit, postrema autem semper brevis est et erit. secunda tertiaque persona singularis excepta tertia coniugatione correpta paenultimam longam et postremam brevem recipiunt. tertia enim correpta duabus brevibus postremis terminatur, ut 'dueitur infelix aevi c.'. numero plurali persona prima in productis coniugationibus paenultimam longam habet, ut secunda et tertia persona singularis, ut clamamur monemur audimur; in tertia autem correpta brevem recipit, ut legimus et 'ferimus per opaca l.'. persona secunda paenultimam brevem et ultimam longam admittit, ut amamini et monemini. omnis enim syllaba in verbis, ut in aliis partibus orationis, i littera vocali finita semper producitur. tertia persona postremam brevem habet. tempore praeterito imperfecto omnibus in coniugationibus personisque praeter secundam personam pluralis paenultimam semper longam et ultimam brevem invenies, ut ducebar ducebatur; item plurali ducebamus. secundae vero personae pluralis syllaba in tertio ab ultima loco producitur, ut ducebamini. tertia persona pluralis ultimam brevem habet. tempore praeterito perfecto et || plusquamperfecto numero singulari prima et tertia coniugatio producta paenultimam longam et postremam brevem habet, ut donatus auditus; secunda autem coniugatio vel tertia correpta paenultimam syllabam aliquando brevem recipit, ut admonitus, aliquando positione longam, ut scribus. plurali autem numero ultima longa est, ut admoniti; paenultima brevis est. tempore futuro prima et secunda coniugatio persona prima numero singulari paenultimam longam habet, ut amabor et docebor, secunda et tertia persona brevem, ut Horatius in arte poetica

nec semper feriet quodcumque minabitur arcus.

scire autem oportet, quod litterae vocales, quae tres coniugationes productas ostendunt, frequenter produci debeant. numero plurali prima per-

1 superas] *Verg. Aen.* VII 768   4 causa sed et ratione & 5 nos] *Verg. Aen.* II 25. rates corr. rati *B.* 12 quo] *Verg. Aen.* X 670   16 ducitur] *Verg. Aen.* XI 85   20 ferimus] *Verg. Aen.* II 725   36 in arte poetica] v. 350

p. 1415. 16 P.

p. 71. 72 L.

sona postremas breves habet, ut amabimur monebimur, secunda persona brevem et longam, tertia persona ultimam brevem recipit. tertia coniugatio producta vel correpta eiusdem temporis futuri primam personam duabus postremis brevibus explicat, ut nutriar rapiar. in dissyllabis autem verbis interdum paenultima longa et postrema brevis erit, ut in Horatio primo 5 carminum ‘scriberis Vario fortis’. plurali numero prima persona paenultimam longam et postremam brevem habet, ut audiemur et rapiemur: secunda persona tertiam ab ultima longam, paenultimam brevem, postremam longam habet, ut audiemini et rapiemini: tertia persona ultimam brevem habet, ut audiatur rapiuntur. 10

Imperativus modus tempore praesenti numero singulari persona secunda vel tertia in coniugationibus productis paenultimam longam et ultimam brevem habet, ut amare ametur, monere moneatur, audire audiatur. in tertia autem coniugatione correpta secunda persona ultraeque postremae breves sunt, ut scribere legere: in tertia persona paenultima longa et 15 postrema brevis est, ut legatur. plurali numero persona prima omnium coniugationum || paenultimam longam et ultimam brevem habet, ut amemur monecamur audiamur scribamur: persona secunda tertiam ab ultima longam, paenultimam brevem et postremam longam habet: tertia persona postremam syllabam semper brevem recipit. tempore futuro in omnibus coniugationibus 20 productis secunda vel tertia persona singularis paenultimam longam habent et ultimam brevem, ut ‘contemplator item cum’. tertia autem coniugatio correpta paenultimam syllabam brevem habet, ut legitor scribitor. pluralis numerus persona secunda coniugationi tertiae correptae competit. 25

Optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto numero singulari personae omnes in tribus coniugationibus productis paenultimam longam recipiunt, ut utinam donarer monerer audirer: similiter in ceteris personis singularibus. item pluralis prima persona singulari congruit: secunda persona tertiam a fine longam habet, paenultimam brevem et ultimam longam, ut utinam amaremini moneremini audiremimi. ultima autem syllaba praeter secundam personam pluralem brevis est. tertia autem coniugatio correpta a superioribus longe discrepat. nam ut illae litteram vocalem producunt, quae est index coniugationis, ita et ista corripit, prima tamen persona singulari, ut utinam scribeberer, utinam legerer; secunda 30 autem persona vel tertia singularis paenultimam syllabam producunt, ut utinam rapereris raperetur. numerus pluralis superioribus coniugationibus consentit, utinam scriberemur. praeteritum perfectum et plusquamperfectum tempus modi pronuntiatiivi duobus temporibus congruit. prima

5 primo carminum] 6, 1 22 contemplator] *Verg. georg. I 187* 24 coniugatione tertia *B.* nisi accuratius olim de mensura pluralis numeri imperativi futuri expositum erat, hoc dicere videtur grammaticus, secunda persona paenultimam non minus in productis coniugationibus quam in tertia correpta brevem esse.

p. 1416–18 P.

p. 72, 73 L.

persona futuri temporis in prima coniugatione postrema syllaba brevi explicatur, paenultima autem interdum positione longa, ut utinam contempler, aliquando brevi, ut utinam amer, interdum longa, ut utinam exclamer. secunda vel tertia persona singularis in omnibus coniugationibus paenultimam || syllabam semper longam recipient, sive a si e vocales habeant. prima coniugatio e litteram productam habebit, ut utinam contempleris contempletur; ceterae vero a litteram productam habent, ut utinam monearis, utinam audiaris, utinam legaris. de postrema autem omnium non dubitaveris, quin brevis sit eadem. litterae vocales a et e vim suam etiam numero plurali custodiunt, ut utinam contempletur contemplmini, utinam doceamur doceamini, utinam audiamur audiamini, utinam scribamur scribamini. secundae personae paenultima brevis est et ultima longa.

Adiunctivus modus tempore praesenti optativi modi futuro temporis competit. praeteritum imperfectum tempus praesenti temporis modi superioris congruit. praeteritum autem perfectum et plusquamperfectum superiorum modorum temporibus in sua specie consentiunt. futurum tempus primum huiuscmodi pro suis coniugationibus tempori futuro modi pronuntiatiivi | congruit, ut *cum* contemplabor, *cum* monebor, *cum* audiar, *cum* legar. aliud autem futurum vel ulterius praeteritis temporibus perfectis consentit.

Infinitivus modus, quem et perpetuum quidam vocant, tempore praesenti coniugationibus tribus, quas productas semper diximus, paenultima postremaque longis syllabis explicatur, ut clamari doceri moneri, ut ‘ne quaere doceri’ et ‘mutarive putas bellum’ et ‘hinc exaudiri’. tertia autem coniugatione correpta tempore item praesenti, si paenultima syllaba ubique producta fuerit et in capite verbi fuerit, hic quoque producenda est, ut

progeniem sed enim Troiano a sanguine duci.

at si ubique corripitur, corripienda, ut in Lucano ‘Romano spectante rapi?’. interdum autem et positione longa est, ut

tantane tam patiens nullo certamine tolli.

postrema autem syllaba in omnibus sine ambiguitate longa est. praeterito tempore prima et tertia coniugatio producta paenultimam longam et ultimam brevem semper || recipient, ut reclamatum esse, auditum esse: secunda coniugatio paenultimam syllabam interdum brevem recipit, ut monitum esse, interdum positione longam, ut doctum esse: tertia autem coniugatio correpta semper positione longam efficit, ut ductum esse, disruptum esse. futurum secundum rationem coniugationum in prima parti-

3 amer interdum natura longa § 9 a et s B 18 ut contemplabor comonchor B 20 consentiunt B 24 ne] *Verg. Aen.* VI 614 ut mutarive B: *Verg. Aen.* X 627 huic] *Verg. Aen.* III 460 28 progeniem] *Verg. Aen.* I 19 troiano a s. adsi ubique B 29 in Lucano] *Pharsal.* I 484 31 tantane] *Verg. Aen.* V 390

p. 1418. 19 P.

p. 73. 74 L.

cula verbi simile est praeterito tempori; in postrema particula spondio constat, ut clamatum iri, monitum iri, scribtum iri.

Verba impersonalia in ratione syllabarum activis et neutralibus verbis tertiae tantum personae in omni declinatione praeter infinitum modum similia sunt et interdum paenultimam syllabam brevem recipiunt, ut 'non 5 pudet obsidione iterum'. item trisyllabo brevis est, ut paenitet aliquando naturaliter longa est paenultima diphthongi ratione, ut taedet; aliquando positione longa, ut oportet. verba sane infinitae declinationis, quae alii impersonali modo vindicant, ut amatur amabatur, docetur docebatur, in omni declinatione temporum passivis et deponentibus et communib[us] verbis cohaerent.

Participia omnium verborum quattuor formulis syllabarum ultimarum explicantur natura diversis. prima est, quae praesenti tempore duplex invenitur: aut enim ans syllaba producta finitur, ut | 'ardet amans Dido', aut ens eadem quoque producta, ut 'bella movens'. secunda formula 15 est, quae tempore futuro ex omnibus significationibus veniente verborum uniformis erumpit. haec semper rus syllaba explicatur, paenultimam longam et ultimam brevem syllabam reddens, ut 'si visurus eum vivo'. ea autem participia huius temporis, quorum verba primam coniugationem recipiunt, etiam tertiam syllabam ab ultima semper producunt, ut amaturus 20 contemplatus; non immerito, quia et in verbis a littera, quae est coniugationis index, necessario producitur. tertia formula duplex, quem ad modum prima, et temporis praeteriti esse cognoscitur. interdum enim tus syllaba finitur, ut 'et ductus || cornu stabit', interdum sus syllaba, ut 'furit mugitibus aether concussus': utraque syllaba brevis est. 25 paenultimarum autem rationem syllabarum in verbis temporis praeteriti perfecti passivi scilicet ostendimus, ne eadem repetita documenta opusculum nimium dilatent. quarta formula est simplex et futurum patiendi tempus ostendens: haec dus syllaba semper brevi finitur. horum omnium participiorum postremae syllabae per declinationes casuales secundum rationem nominum ita, seu longae seu breves, intelleguntur. duo tamen participiis desunt, quod e productam vocalem in fine dumtaxat numquam recipiunt et quod nullus casus eorum t vel l vel u terminatur.

DE ADVERBIIS.

35

Quoniam statuimus per omnes partes orationis decurrere et de natura postremarum sive paenultimarum syllabarum, ut fert ratio, disceptare, quae tradi solae regulariter possunt (nam ceterarum praecedentium docet auctoritas rationem), idecirco decere existimavi etiam de adverbiosis, quae tamen

5 non] *Verg. Aen.* VIII 598   10 in acomni *B* in communi 5   14 ardet]
Verg. Aen. III 101   15 bella] *Verg. Aen.* XII 333   18 si] *Verg. Aen.* VIII 576
 24 et] *Verg. georg.* II 395   25 furit] *Verg. georg.* III 150   33 teorum te. i.
 uel u terminantur *B* eorum t l uel u terminatur 5

p. 1119. 20 P.

p. 74-76 L.

comprehéndi possunt, aliquantulum disputare. ergo per omnes significations adverbiorum eundum est.

Adverbia temporis hodie eras mane nuper olim aliquando. hodie constat anapaesto, ut 'hodie victor spolia illa sup.'. eras constat syllaba longa, ut in Horatio primo carminum 'eras ingens'. | mane constat trochaeo, ut 'mane ruunt portis': etiam cum nomen fuerit, eundem recipit, ut 'dum mane novum'. nuper quoque adverbium trochaeo constat. heri spondeo constat. vesperi constat cretico. olim constat trochaeo, 'olim arbos'. adverbium ut, cum temporis fuerit et postea-
10 quam significaverit, productam vocalem recipit, licet habeat positionem, ut in octavo,

ut belli signum Laurenti Turnus ab arce;
at si fuerit similitudinis, brevem vocalem || habebit, ut 'at velut ille
canum morsu'.

15 Adverbia localia. hic adverbium a pronomine distat, quod pronomen corripiatur et adverbium producatur, ut 'hic ego namque tuas sortes'. illic vel illuc et hoc adverbia postremas longas recipiunt, ut
huc illuc media ipsa ingentem s.

et 'huc atque hoc acies circumtulit', et Seneca in Hecuba hendeca-
20 syllabo Sapphico versu

Illum est illic, ubi fumus alte.

ibi vel ubi sine dubio primas syllabas breves habent; ultimas autem scire oportet et longas et breves poni posse; longas, ut 'cernit ibi maestos', breves, ut 'his ubi tum' et 'atque ubi iam patriae perventum'. 25 inde et unde adverbia postremas syllabas breves recipiunt, ut 'inde ubi clara dedit' et 'unde laborum'. quo vel qua et hac adverbia longis syllabis constant, ut 'quo fugis Aenea?' et 'qua victrix redit illa' et 'hac iter Elysium nobis'. item adverbia localia quae sub imagine nominum latent, cum inciderint, ad rationem nominum referuntur. item 30 eminus et comminus dactylo constant, ut 'illum eminus' et 'totum cui comminus ensem'. procul adverbium pyrrichio constat, ut 'haut procul hinc saxo'. nuper adverbium temporis et donec pyrrichio constant, ut Horatius

4 hodie] *Verg. Aen.* X 862   illa superbi s illa superba *Lindemannus* 5
primo carminum] 7, 32   6 mane] *Verg. georg.* III 185   7 dum] *Verg. georg.* III 325
8 spondeo] iambic s 9 olim aruos *B*: *Verg. Aen.* XII 210   12 ut] *Verg. Aen.*
VIII 1   13 at si s aut si *B* ad uelut *B* ac uelut *Pulschius*: *Verg. Aen.* X 707
16 hic ego] *Verg. Aen.* VI 72   18 hue illuc aciem circumtulit et hue ades et Se-
neca s: *Verg. georg.* II 297   19 hue atque] *Verg. Aen.* XII 558
in Hecuba] *Troad.* 1057   23 cernit ubi s: *Verg. Aen.* VI 333   24 his]
Verg. Aen. VI 898   atque] *Verg. Aen.* II 634   peruent. *B*   25 iude] *Verg.*
Aen. V 189   26 unde] *Verg. Aen.* III 145   27 quo] *Verg. Aen.* X 649
qua] *Verg. Aen.* XI 764   28 bac] *Verg. Aen.* VI 542   30 illum] *Verg. Aen.*
XII 342   totum] *Verg. Aen.* VIII 347   31 haut] aut *B*: *Verg. Aen.* VIII 478
32 donhaec pyrricho *B*: trochaeo *editio Ascensiana*   33 Horatius] *carm.*
I 14, 17

p. 1420. 21 P.

p. 76. 77 L.

nuper sollicitum quae mihi taedium

et

donec ut aestivis effusus nubibus imber.

Adverbia numeri, quae vel r vel s litteris terminantur, breves syllabas ultimas recipiunt, ut in Lucano 'semel omnia vicer' Iusserit⁵ et

moenia Dardanidum quater ipso in limine portae.

in dissyllabis autem etiam primae syllabae breves sunt. illa autem, quae ens vel es syllabis finiuntur, ultimas syllabas longas habent, ut 'noviens Styx'. constat autem anapaesto. iterum adverbium numeri tribus brevibus constat, ut

sublimis animas iterumque ad tartara.

Adverbia ordinis, denuo constat cretico, deinde constat palinbaecchio, ut 'deinde satis fluvium inducit'. rursus constat trochaeo, ut 'rurus abundabat'. || adverbia negandi non et haut longis syllabis constant, ut 'non ego Myrmidonum' et | 'haut equidem credo'. item nequiquam et nequaquam constant palinbaecchio, ut 'nequiquam trepidat'. frustra adverbium constat spondio, ut 'vane Ligus frustraque animis'. etiam adverbium tribrachyn recipit, ut 'hic etiam inventum Priamon'. utique constat tribus brevibus. adverbia demonstrandri. en longam habet, ut 'en agros'. ecce adverbium constat trochaeo, ut 'ecce Dionaei proc.'. adverbia hortantis age eia. age adverbium constat duabus brevibus, ut

te sine nil altum mens inchoat; en age segnes.

item heia constat spondio. ultima sane syllaba in synalipham cadit duobus his versibus, 'heia age [segnes] et 'hostis adest heia'. adverbium optandi utinam constat ex tribus brevibus, ut 'atque utinam ex vobis unus'. adverbium interrogativum cur constat syllaba longa, ut 'cur, inquit, diversus abis?'. quare adverbium constat trochaeo, ut 'quare age et inceptum'. quianam adverbium constat tribrachy, ut 'heu quianam tanti cinx.'. adverbium dubitantis fortasse ultima syllaba brevi finitur. item forsitan constat dactylo, ut 'forsitan et Priami'. forte constat trochaeo, ut 'forte sub arguta'. adverbium vocandi heus longam habet, ut | 'heus etiam mensas'. heu respondentis ad-

3 donbaec ut haestius B: Verg. georg. III 312 5 in Lucano] Pharsal. II 147

7 moenia] Verg. Aen. II 242 9 noviens] Verg. georg. III 480 Aen. VI 439

12 sublimis] Verg. Aen. VI 720 14 deinde] Verg. georg. I 106 15 rurus] Verg. georg. III 484 16 non] Verg. Aen. II 785 17 haut] Verg. georg. I 415

17 nequiquam] Verg. Aen. XII 493 18 vane] Verg. Aen. XI 715 19 hic] Verg. Aen. VIII 742 21 en] Verg. Aen. XII 359 22 ecce] Verg. bucol. 9, 47

24 te] Verg. georg. III 42 inchoat eia age Putschius 25 heia] cf. p. 256, 8

26 heia age] Verg. Aen. III 569 heia age, rumpe moras hostes B: Verg. Aen. VIII 38 27 atque] Verg. bucol. 10, 35 28 cur] Verg. Aen. XI 855

29 quare] Verg. Aen. XII 832 veram age et inceptum frusta subnitte furorem

30 heu] Verg. Aen. V 13 32 forsitan] Verg. Aen. II 506 33 forte] Verg. bucol. 7, 1 34 heus] Verg. Aen. VII 116 mens: B

p. 1421. 22 p.

p. 78. 79 L.

verbium longa constat, ut Lucanus 'heu demens n.'. adverbium prohibendi ne constat longa, ut 'ne pete c.'; coniunctio autem si fuerit, corripitur, ut 'coniuxne Creusa'. adverbium communicationis, ut una simul pariter. una adverbium spondio constat, ut

5 his ubi tum natum Anchises unaque Sibyllam.

simul constat pyrrichio, ut 'illa furens simul arva fuga'. pariter constat tribrachy, ut ||

dixerat atque animis pariter certantibus.

adverbium separationis seorsum et separatim. seorsum primam syllabam longam et postremam brevem recipit. item separatim constat ditrochaeo. adverbium similitudinis sic constat syllaba longa, ut 'sic ait'. veluti constat anapaesto, ut 'ac veluti magno in p.'. etiam separatim uti dicimus, ut Sallustius in Iugurthino 'utique rem sese habere'. item quasi constat pyrrichio, ut Tullius

15 nam quasi vos sibi dedecori genuere parentes.

adverbia comparationis magis potius omnibus constant brevibus, ut 'tam magis illa fremens' et 'sive antro potius succedimus': nam ultima positione sit longa. nam et quam natura breves syllabae sunt. adverbium eventus forte constat trochaeo, ut 'forte fuit iuxta tumultus'. adverbia quantitatis parum nimium omnibus brevibus constant, ut Lucanus in quinto

quid satis est, si Roma parum?

et Vergilius |

esse sinent. nimium vobis Romana propago.

25 item nimis et satis minus et amplius omnibus brevibus constant, ut 'sit satis Aenide' et 'iam minus atque minus' et

neque me indecorem germana videbis

amplius.

Adverbia qualitatis sive quantitatis pleraque gradus recipiunt, praesertim si a nomine veniant. nam per pauca sunt adverbia, quae ab se orti gradus recipient. et quoniam quae ex aliis partibus orationis derivantur adverbia innumerabilia sunt, merito omnia comprehendendi non possunt. tamen herum adverbiorum regulariter de postremis syllabis disputabimus. absolutus gradus, quem alii positivum vocant, in adverbio sex litteris terminatur, vocalibus tribus, *e*, ut saepe bene; *o* semper producta vocali, ut

1 Lucanus] *Pharsal.* V 228   2 ne] *Verg. Aen.* VII 96   3 coiuixne] *Verg. Aen.* II 597   5 his] *Verg. Aen.* VI 898   6 illa] *Verg. georg.* III 201   8 dixerat] *Verg. Aen.* XII 574   12 ac veluti] *Verg. Aen.* I 148   13 in lugurthino] c. 17   15 vos] *bos B* quos *coniecit Lindemannus*   siui dedecori genuere *B* sibi dedecor ingenuere *Parrhasius* sibi dedecor ingenuere *s*   16 tum magis *s*: *Verg. Aen.* VII 787   17 sive] *Verg. bucol.* 5, 6   19 forte] *Verg. Aen.* III 22   22 in quinto] v. 274   24 esse] *Verg. Aen.* VI 871   25 item minus et satis et amplius *s*   26 Aeneide *s*   27 iam] *Verg. Aen.* VIII 653   26 Aeneide *s*   27 iam] *Verg. Aen.* XII 616   27 neque] *Verg. Aen.* XII 679   33 disputauimus *B*   35 e om. *B*, add. *s*

p. 1422. 23 P.

p. 79. 80 L.

raro falso, ut 'falso queritur de n.'; u semper producta, ut 'anceps pugna diu'. || consonantibus autem tribus explicatur, m littera correpta, ut

illa levem fugiens partim secat aethera pinnis
et 'tractimque susurrant'; r littera correpta, ut 'lacerum crux
deliter ora'; s littera correpta, ut 'nec funditus omnes'. adverbia
e littera terminata absoluto gradu pleraque longa syllaba finiuntur, ut
ante omnes stupet ipse Dares longeque recusat

et

et si non alium late iactaret odorem.

non sine ratione Vergilius eandem productam in a litteram correptam ver-
tit, ut 'et pede terram Crebra ferit'. pauca brevem habent, rite
bene impune saepe, ut

carpebat somnos rebus iam rite paratis |

et

et bene apud memores veteris stat

et 'saepe fugam Danai' et

et saepe alterius ramos impune videmus
vertere in alterius.

media vero longa est. adverbia o littera terminata semper longam ha-
bent, ut

Scipiades, cladem Libyae, parvoque potentem

Fabricium;

quamvis et nomen esse possit absolute positum. cetera autem quae con-
sonantibus finiuntur adverbia supra dicto gradu breves semper ultimas 25
syllabas recipiunt, quorum iam exempla supra dicta sunt. comparativus
gradus in omnibus adverbii, qui semper ius litteris terminatur et expli-
catur, semper brevi syllaba finitur, ut 'mollius et solito m.'. postre-
mam enim syllabam in adverbii omnibus consonanti littera finitam brevem
esse oportet. paenultima quoque syllaba comparativi sive superlativi gra- 30
dus adverbiorum, ut in omnibus gradibus, brevis semper invenitur, ut

atque ubi iam breviorque dies et mollior aestas

et

maximus agricolis pelagoque parabitur imber.

superlativus gradus adverbiorum, qui uniformi syllaba terminatur, e littera- 35
ram postremam semper longam recipit. eadem enim syllaba in nomine

1 falso] *Sallust. Iug. 1*   4 illa] *Verg. georg. 400*   1 pin. B pennis s 5 tractimque] *Verg. georg. III 260*   8 ante] *Verg. Aen. V 406*   9 et] *Aen. VI 495*   6 nec] *Verg. Aen. VI 736*   12 et pede] *Verg. georg. III 499*
ut B 10 et si] *Verg. georg. II 132*   15 et om. B 16 et bene] *Verg. Aen. III 539*
14 carpebat] *Verg. Aen. III 555*   15 et om. B 16 et bene] *Verg. Aen. III 539*
17 saepe] *Verg. Aen. II 108*   18 et saepe] *Verg. georg. II 32*
22 Scipiades] *Verg. Aen. VI 844*   28 mollius] *Verg. Aen. VII 357*   31 ut
in nominum gradibus coniecit Lindemannus   32 atque] *Verg. georg. I 312*
34 maximus] *Verg. georg. I 429*

p. 1423. 24 P.

p. 80—82 L.

superlativi gradus vocativo casu brevis est, ut 'optime Graiugenū' et 'maxime Teucrorū dux'. ergo in adverbīis necessario me syllaba ad discretionem partium producetur.

De adverbīis promiscuis plenissime disputandum est ex auctoritate s collectis. vero constat spondio, ut 'si vero viciā mque || seres'. sero adverbium constat spondio; at si nomen fuerit, constabit iambo, ut 'pasce sero pingui'. tamen constat pyrrichio, ut 'nos tamen haec'. | alibi constat anapaesto, ut 'arborei foetus alibi'. interea sive praeterea constat choriambo, ut 'interea medium Aeneas' et 'praeterea genus haut unum'. penitus constat tribrachy. funditus constat dactylo. nihil pro non possum constat pyrrichio, ut 'nihil mea carmina curas?'. dum et cum adverbia breves syllabas habent, sed sine positione poni non possunt. satius constat tribrachy, ut 'nonne fuit satius?'. pridem constat trochaeo, ut 'iam pridem resides populos'. quotiens vel 15 totiens constat anapaesto, ut 'quotiens oculos coniecit in hostem' et 'quid natum totiens crudelis'. certe constat spondio, ut 'certe sive mihi Phyllis'. paulatim constat palinbacchio, ut
 paulatim et sulcis frumenti quaereret herbam.
 modo adverbium constat pyrrichio, ut 'tu modo nascenti puero'; at
 20 si nomen fuerit, iambo.

Sane quoniam adverbia omnia, quae partim ex se oriuntur, partim ex aliis deducuntur, comprehendī non possunt, merito singillatim non existimō perseveranda. sed tamen de postremis syllabis breviter dicam. adverbia a littera finita, quae pro e littera ponitur, brevem habent, ut 'trans-
 25 versa tuentibus hircis'; at si ex se oriuntur, longam habebunt, ut 'contra iussa monent'. e littera finitum adverbium, ut supra dictum est, saepissime longam recipit, interdum brevem, ut 'rite cavis und. d. f. p. s.'. I littera finita adverbia semper brevem habent. m littera similiiter correpta finiuntur. o littera producta in gradibus sane finiuntur, ut |
 30 'hic vero victus genitor': alibi enim et brevis invenitur,

tu modo quos in spem statues submittere gentis.

r littera finita adverbia semper brevem habent, ut 'semper equos atque arma virum' et 'lacerum crudeliter ora'. s littera finita adverbia semper brevem recipiunt, ut

35 quae totam luctu concussit funditus urbem

1 optime] *Verg. Aen.* VIII 127   2 maxime] *Verg. Aen.* VIII 470   5 si]
Verg. georg. I 227   6 pasce] *Verg. georg.* III 406   7 nos] *Verg. bucol.* 5, 50
 8 arborei] *Verg. georg.* I 55   9 interea] *Verg. Aen.* V 1   10 praeterea] *Verg.*
georg. II 83   10 haut] aut *B*   11 nihil] *Verg. bucol.* 2, 6   13 nonne] *Verg.*
bucol. 2, 14   14 iam] *Verg. Aen.* VII 693   15 quotiens] *Verg. Aen.* XII 483
 16 quid] *Verg. Aen.* I 407   17 eru] *B*: *Verg. bucol.* 10, 37
 18 paulatim] *Verg. georg.* I 134   19 tu] *Verg. bucol.* 4, 8   24 transversa]
Verg. bucol. 3, 8   26 contra] *Verg. Aen.* III 684   mouent *s*   27 rite] *Verg.*
Aen. VIII 69   30 hic] *Verg. Aen.* II 699   31 tu] *Verg. georg.* III 73
 32 semper] *Verg. Aen.* VIII 777   33 lacerum] *Verg. Aen.* VI 495   35 quae]

p. 1424. 25 P.

p. 82. 83 L.

et 'mollius et solito m.'. u littera finita adverbia semper || longam recipiunt, ut

5

namque diu luctans lentoque in stirpe moratus.
omnium autem praecedentium syllabarum naturas magistra docebit auctoritas.

DE CONIUNCTIONIBVS.

Copulativa coniunctiones et que ac brevibus syllabis constant, ut
fortuna omnipotens et ineluctabile f.,
item 'iamque catervatim'. disiunctivae coniunctiones ne nec neque vel sed omnes correptas syllabas habent. ne coniunctio eo adverbio dis- 10 crepat, quod haec corripiatur et adverbium producatur, ut 'ne mihi tum molles': coniunctionis exemplum, ut 'coniunxne Creusa'. aut coniunctio, quoniam diphthongo valet, longa est, ut

nunc manet insontem gravis exitus aut ego veri.

Expletiva coniunctiones quidem equidem quoque tamen nempe. 15 quidem duabus brevibus constat, ut 'ista quidem quia nota mihi'. equidem tribus brevibus constat, ut | 'protendens equidem merui'. quoque duabus brevibus constat, ut 'tu quoque litoribus nostris'. tamen duas breves habet, ut 'haut tamen audaci'. nempe coniunctio trochaeo concluditur, ut quippe et certe, ut 'quippe vtor fatis' et 20 'certe sive mihi Phyllis'.

Causales coniunctiones. igitur constat tribrachy, ut 'Iliacas igitur classes'. si coniunctio producitur, ut 'si quibus electus'. etiam coniunctio tres breves habet, ut 'hic etiam inventum'. si quidem coniunctio constat dactylo. quandoquidem ex longa et tribus brevibus constat, 25 ut 'quandoquidem Ausonio'. quando coniunctio et longam et brevem novissimam potest recipere secundum naturam postremae vocalis. longa est in hoc,

meque timoris

argue tu, Drance, quando tot stragis acervos; 30
est enim coniunctio causalit, hoc est quandoquidem, non adverbium temporis: ceterum dum componitur, brevis est. quin coniunctio natura longa syllaba || est, ut

Verg. Aen. XII 594 1 mollius et solito mt. B: Verg. Aen. VII 357 3 namque]
Verg. Aen. XII 781 6 DE CONIUNCTIONIBVS om. B 7 ab corr. ac B 8 for-
tuna] Verg. Aen. VIII 334 9 iamque] Verg. georg. III 556 11 ne] Verg.
georg. III 435 12 coniunxne] Verg. Aen. II 597 14 nunc] Verg. Aen. X 630
16 ista] Verg. Aen. XII 808 17 protendens] Verg. Aen. XII 931 18 tu]
Verg. Aen. VII 1 19 haut] Verg. Aen. X 276 20 quippe, ut quippe vtor
fatis, certe spondeo, ut certe siue 5 quippe] Verg. Aen. I 39 21 certe] Verg.
bucol. 10, 37 22 Iliacas] Verg. Aen. III 537 23 si] Verg. Aen. I 578
24 hic] Verg. Aen. VIII 742 25 dactylo] tribracho 5 26 quandoquidem
Ausonios 5: Verg. Aen. VII 547 29 meque] Verg. Aen. XI 383 30 strages
acerb. B

p. 1126 P.

p. 83-85 L.

quin ego non alio digner te funere, Palla.
 sin syllaba longa est, ut
 sin has ne possim naturae accedere partes.
 seu syllaba longa est, ut 'seu vos Hesperiam magnam'. sive constat
 5 trochaeo, ut

sive sub incertas zephyris motantibus umbras.
 namque ex longa et brevi constat, ut | 'namque sub Oebaliae'. ni
 coniunctio longa est, ut 'ni fuga subsidio'. nisi coniunctio duas bre-
 ves habet, ut 'et nisi me qua'. sed brevis est, ut
 10 ipsa acie nondum falcis temptanda sed uncis.

Rationales coniunctiones. praesertim coniunctio primam syllabam
 diphthongo longam habet, novissimam brevem, ut 'praesertim incer-
 tis si mensibus'. epim duabus brevibus constat, ut 'et enim molles
 15 tibi'. quia coniunctio constat pyrrichio, ut 'nam quia nec fato me-
 rita nec'. quapropter * quippe primam naturaliter longam et postremam
 brevem habet, ut 'quippe solo natura subest'. quoniam coniunctio
 tribus brevibus constat, ut

nunc victi tristes quoniam fors om.
 quoniamquidem omnes breves habet. ergo coniunctio postremam syllabam
 20 longam sine dubio habet, in hoc praesertim versu,

quae regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo.
 quamvis ἀδιάφορος in hoc est, cum in fine sit versus, cuius numquam
 natura requiritur, tamen longa esse debet: significat enim 'illius causa ve-
 nimus'. haec sane sola coniunctio contra rationem Latinitatis ultimam
 25 syllabam circumflectit. at si alio intellectu conlocata erit, in synalipham
 frequentius apud Vergilium cadit, ut 'ergo ubi delapsae sonitu' et
 'ergo age care pater'. | verum tamen in simplici intellectu repetitiae
 rei sine dubio longa posita est in hoc versu, 'ergo non hiemes illam'.
 ideo coniunctio constat anapaesto, ut 'atque ideo tauros procul'.
 30 scilicet coniunctio constat dactylo, ut 'scilicet is superis labor est'.
 propterea constat choriambo. quare constat trochaeo, ut 'quare age'.
 quid semper brevis est, ut 'ne quid inexpertum f.'. ||

1 quin] *Verg. Aen.* XI 169   3 sin assue *B*: *Verg. georg.* II 483   4 sen]
Verg. Aen. I 569   6 sive] *Verg. bucol.* 5, 5   7 namque] *Verg. georg.* III 125
 8 ni] *Verg. Aen.* XII 733   9 et] *Verg. bucol.* 9, 14   10 ipsa] *Verg. georg.*
 II 365   temptanda recentiore manu in margine adscriptum habet *B*   12 diph-
 thongo 5 diphthongum *B*   praesertim certis 5: *Verg. georg.* I 115   13 etenim
 molles tibi *Lindemannus* et enim mollib. *B* enim mollibus 5: *Verg. Aen.* VII 390
 14 nam] *Verg. Aen.* III 696   15 quapropter primam *B* quippe primam 5.
 laenum indicavi, qua definitio coniunctionis quapropter excidisse videtur. 16 quippe]
Verg. georg. II 49   17 tribus brevibus 5 brebis *B*   18 nunc uidi *B*: *Verg.*
bucol. 9, 5   tristis 5   21 quae] *Verg. Aen.* VI 670   22 in om. *B*   26 ergo
 ubi] *Verg. Aen.* III 238   sonitu ut ergo *B*: *Verg. Aen.* II 707   28 ergo non]
Verg. georg. II 293   illum 5   29 atque] *Verg. georg.* III 212   30 scilicet
 his *B* scilicet hic 5: *Verg. Aen.* III 379   31 quare] *Verg. Aen.* VII 429
 32 ne] *Verg. Aen.* III 415

DE PRAEPOSITIONIBVS.

Praepositiones duobus generibus constant. etenim aliae sunt loquellares, quae ornandi sensus aut augendi vel minuendi gratia ceteris partibus praeponuntur; aliae autem casuales vocantur, quod casibus serviant. loquellares sunt an con re se di dis. an praepositio brevis est, sed semper positione longa sit, ut ‘*obvius ambustum*’ et ‘*quae rapidus flammis ambit*’. re praepositio semper brevis est, in quibuscumque partibus orationis fuerit: in nomine, ut

is primam ante aciem digna atque indigna relatu;
in verbo, ut

colla armosque lavant, gemitu nemus omne remugit;
participio, ut

nunc rapidus retro atque aestu revoluta resolvens.
se praepositio semper longa est, *ut*

et cum frigida mors anima seduxerit artus.
di praepositio semper longa est, *ut*

tum vero in curas animum diducitur omnes.
dis praepositio brevem syllabam habet; sed eam positione longam fieri oportet, ut ‘*disiecitque rates*’ et ‘*discisos nudis laniabant*’: non fere enim in vocalem cadit. con et in praepositiones, loquellares cum fuerint, ita ut per compositionem loquellis inhaereant, ambae unius naturae sunt hoc genere: si in f vel s litteras consonantes ceciderint, naturaliter producentur, ut ‘*inferretque deos Latio*’ et ‘*insignem p.*’, item ‘*considunt tectis*’ et ‘*num vulnus acerbum Conficit*’; at si a ceteris consonantibus excipiuntur, positione longae sient nec produci in praepositione possunt sine vitio barbarismi. in vero, cum casualis fuerit, brevis est, si a vocali excipiatur.

Praepositiones accusativi casus. ad praepositio semper brevis est, sive loquellis sive casibus serviat, ut

Eumenidum aspicies ripamve iniussus

et

Iuppiter omnipotens si nondum exosus ad *unum*.
apud praepositio duabus brevibus constat, ut ‘*qualis apud gelidi cum fl.*’: ultima sane positione longa sit. ante naturaliter || duabus brevibus

1 DE PRAEPOSITIONIBVS om. B   5 an eo con §   6 *obvius*] *Verg. Aen.*
XII 298   *quae*] *Verg. Aen. VI* 550   9 his primam B hic primam §: *Verg.*
Aen. VIII 595   11 *colla*] *Verg. Aen. XII* 722   13 *nunc*] *Verg. Aen. XI* 627
resorbens *Putschius*   14 *ut om. B*   15 et *et cum*] *Verg. Aen. III* 385
17 *tum*] *Verg. Aen. V* 720   19 *disiecitque*] *Verg. Aen. I* 43   *discisos*] *Verg.*
georg. III 514   23 *inferretque*] *Verg. Aen. I* 6   *insignem*] *Verg. Aen. I* 10
21 *considunt*] *Verg. Aen. X* 5   *num*] *Verg. Aen. XI* 823   25 *longa B*
26 in vero *Lindemannus* in uerbo B   30 *Eumenidum*] *Verg. Aen. VI* 375   32
Iuppiter] *Verg. Aen. V* 687   non exosus §   nunn om. B   33 *qualis*] *Verg.*
Aen. XII 331

p. 1428. 29 P.

p. 86-88 L.

constat; sed prior positione longa fit, ut 'ante sinistra cava monuisset'. citra praepositio postremam longam habet. eis praepositio brevem syllabam recipit. circa postremam syllabam longam recipit, ut | corpora multa virum circa seniorque.

5 contra eadem etiam ultima syllaba longa clauditur, ut 'contra nulla est oleis cultura'. erga praepositio superiori similis est. intra eadem quoque similis, ut 'iamque intra iactum'. hoc ergo nobis observandum est, ut omnes praepositiones a littera finitas scias ultimas syllabas longas habere. inter postremam brevem recipit, ut 'inter odoratum lauri nemus'. infra ultimam longam habet, ut supra memoravi. iuxta eadem superiori congruit, ut 'iuxtaque Creusam'. ob brevis est, ut 'ne quis ob incepit'. per eadem quoque brevis est, ut 'atque per ambages'. penes duabus brevibus constat. prope duas breves habet. propter ultima brevis est, ut 'propter aquae rivum'. super 15 constat duabus brevibus, ut 'aut super Idalium'. subter ultima brevi finitur. praeter trochaeo constat. pone trochaeo constat: nam accentu solo ab adverbio discernitur, quoniam interdum in adverbium cadit, ut 'pone subit coniunx'. secundum primam syllabam et novissimam breves habet, ut

20 saltibus in vacuis pascunt et plena secundum.

ultra praepositio ultimam longam habet, ut dixi. usque ultimam brevem recipit, ut

usque sub extremum brumae intractabilis imbre.

De praepositionibus ablativi casus. ab praepositio semper brevis 25 est, ut

nec non et sterilis quae stirpibus exit ab imis.

a sive e praepositiones semper longae sunt, sive separatim seu adhaerentes [praepositioni] praeponantur: separatim, cum casibus serviant, ut
hic tantum in tenebris conversum a lumine

30 et |

at genus e silvis Cyclopum || e montibus altis;
a loquellis adhaerens, ut

amovet et fidum capiti subduxerat.

absque postremam syllabam brevem habet, quem ad modum usque. coram 35 constat trochaeo, ut 'coram quem quaeritis adsum'. clam syllaba

1 ante] *Verg. bucol.* 9, 15   4 corpora] *Verg. Aen.* VII 535   5 contra nonnulla §: *Verg. georg.* II 420   7 iamque intra tectum §: *Verg. Aen.* XI 608
9 inter] *Verg. Aen.* VI 658   11 iuxtaque] *Verg. Aen.* II 666   12 ne] *Verg. Aen.* XII 566   atque] *Verg. georg.* II 46   14 propter] *Verg. bucol.* 8, 87
15 aut] *Verg. Aen.* I 681   17 a nerbo discernitur §   18 pone] *Verg. Aen.* II 725   20 saltibus] *Verg. georg.* III 143   23 usque] *Verg. georg.* I 211
26 nec] *Verg. georg.* II 53   29 hic inuenem in *Putschius*: *Verg. Aen.* VIII 259   31 at] *Verg. Aen.* III 675   et montibus §   33 amovet] *Verg. Aen.* VI 524   35 coram] *Verg. Aen.* I 595

p. 1429. 30 P. p. 88. 89 L.
brevis est. de semper longa est, sive loquellaris sive casualis sit: loquellariſ 'deducunt ſocii naves', casualis, ut

at ſubitae horrifico lapsu de montibus adsunt.

ex praepotio brevis est per naturam, sed poſitione longa fit. pro praepotio, cum casualis fuerit, ſemper producitur, ut

nobiſ ad belli auxilium pro nomine tanto.

at cum loquellariſ fuerit, varie ponitur: alibi enim longa, alibi brevis invenitur. est operaे pretium edocere, quando brevis debeat, quando longa conſtitui. ſi hanc praecedentem syllabam ſecuta fuerit altera syllaba *natura longa*, neceſſario prior corripit, ut in Lucretio

omnia veridico qui quondam ex ore profudit.

at cum poſitione syllaba longa fuerit consecuta, frequenter producitur in verbis ſive participiis, ut

procurrunt Laurentum; hinc densi rursus inundant.

alibi autem brevis, alibi longa est in nominibus: brevis in hoc, ut

ni faciat maria ac terras caelumque profundum;

longa in hoc, ut

procurus rapido coniectis eminus hastis.

haec autem syllaba in ultimo verbo brevis ponitur. in his ſane varietatiſ quam maxime auctoritas quaerenda eſt. p̄ae ſine dubio producta eſt, 20 quod diphthongum habeat. palam conſtat duabus brevibus, ut 'luce palam'. ſine duas breves habet, ut

nam ſine vi non ulla dabit reſponſa.

tenus praepotio, quae ablativo et interdum genetivo caſui pulchre coniungitur, ut eſt 'crurum tenus', duabus brevibus conſtat. ſub praepotio ſemper brevem syllabam habet, ut

hasta sub exſertam donec perlata papillam. ||

DE INTERJECTIONE.

Interjectiones, quae adfectum animi vario motu designant (interdum enim || gaudium, aliquando dolorem mentis ostendunt), quoniam multae 30 ſunt, ex his paucas ostendam. interiectio composita syllabis tribus hahahae longas recipit. verum in comico carmine ſolo collocari potest, leni ſcilet et humili vel iucundo. in lyrico autem, quamvis et iſum lene ſit, quod numquam poſſit tumidiſoribus cothurnatiſque verbis ornari, numquam tamen haec interiectio apud Horatium reperiſtur. quanto magis nec heroico 35 tragicoque carmini neceſſaria habetur fortia tumidaque verba quaerenti. item vah ſive vaha ex brevi et longa conſtat. ſed huius viſ interjectionis

2 deducunt] Verg. Aen. III 71. 3 at] Verg. Aen. III 225. 6 nobis] Verg. Aen. VIII 472. 9 natura longa om. B, add. 5 10 in Lucretio] VI 6. 11 veridico corr. uerdico B 14 procurrant] Verg. Aen. XII 280. 16 ni] Verg. Aen. I 58. 18 procurus] Verg. Aen. XII 711. 21 luſe] Verg. Aen. VIII 153. 23 nam] Verg. georg. III 398. 25 erurum] Verg. georg. III 53. 27 hasta] Verg. Aen. XI 803. 34 coniunctiſque B 35 nec] at B 36 habentur B habeantur 5

p. 1430. 31 P.

p. 89. 90 L.

superiori congruit. heu sive eheu interiectiones productas syllabas habent, ut 'heu quae nunc tellus inquit' et 'eheu quam pingui ma. e.'. sed haec omni generi poetarum aptari potest; etiam liberae a numeris orationi, quam maxime historicae, ut Sallustius in bello Iugurthino, 'heu me miserum', 'heu me infelicem'. item interiectio admirationis papae duabus longis constat, prima per unam productam vocalem, postrema per diphthongum. sed et haec lenioribus apta videtur esse carminibus. item hortationis interiectio heia constat trochaeo; et quia Vergilius ultimam sciebat esse brevem, ubique ei vocalem subiecit, ut 'heia age rumpe moras' et 'hostis adest heia ingenti'. potest tamen in necessitate pro longa poni. nefas, cum fuerit interiectio, eandem naturam quam habet in nomine reservabit; constat autem ex brevi et longa, ut

Bactra vehit sequiturque, nefas, Aegyptia coniunx.
cum aliae vero interiectiones inciderint, auctoritatis fide poterunt reserari.

15

DE POSITIONIBVS SYLLABARVM.

Positionis ratio decem modis comprehenditur in his syllabis, || quae cum breves natura sint, tamen eas necessario fieri longas oportet. saepe tamen invenitur positio in syllabis | natura longis; sed si naturaliter producuntur, positionem superfluam habebunt. illuc enim est quaerenda pos-
20 sitio, ubi longitudo naturae defecerit, ut quod natum non fuerit excludatur. nam quem ad modum vocales naturae deserviunt, ita positioni consonantes. primus modus positionis est, si correpta vocalis desinat in consonantem et excipiatur ab altera consonanti, ut

arma virumque ferens.

25 desinit autem vocalis, cum in se, hoc est in consonantem suae syllabae, ceciderit; excipitur, cum in consonantem consequentis syllabae transierit. secundus modus est, si correpta vocalis desinat in duas consonantes, ut
est in Carpathio Neptuni g. v. .

tertius modus est, cum correpta vocalis excipiatur a duabus consonan-
30 tibus, ut

Acrisioneis Danae fundasse colonis.

quartus modus est, cum correpta vocalis desinat in duplarem litteram x, ut
'nox erat'. quintus modus est, cum excipitur a duplice, ut 'axem
humero torquet'. hanc rationem et in z observabis. sive enim [dum]
35 in eam vocalis desinit sive ab ea excipiatur, quoniam duplex est, facit

2 heu] *Verg. Aen.* II 69   eheu] *Verg. bucol.* 3, 100.   3 genere *B*   4 in
bello Iugurthino] *c.* 14, 9   9 heia] *Verg. Aen.* III 569   10 hostes *B*: *Verg.*
Aen. VIII 38   13 uactra *B*: *Verg. Aen.* VIII 688   15 DE POSITIONIBVS] *Charis.*
p. 2 sq. Mar. Victor. p. 2473 *sq.*   24 arma] *Verg. Aen.* XI 747   28 est]
Verg. georg. III 387   31 Acrisioneis] *Verg. Aen.* VII 410   colonis] *c. 1. B*
33 nox] *Verg. Aen.* III 147. VIII 26   axem] *Verg. Aen.* III 482. VI 798
34 dum om. *Parrhasius*

p. 1431. 32 P.

p. 90. 91 L.

positione longam. et sane in hac est aliquid obscurum, quod in Latino non est, quia la* diducunt syllabae inhaereat, haec autem ita duplificem efficit sonum, ut cui accommodata sit ignoretur, ut ‘Mezenti ducis exuvias’. ergo illi errare noscuntur qui hanc duplificiter scribunt. sextus modus est, cum correpta vocalis desinit in consonantem et excipitur a 5 vocali vice posita consonantis, ut

nec veni, ni fata locum sedemque dedissent.

septimus modus est, cum correpta vocalis desinit in unam consonantem, in qua pars orationis finitur, quem ad modum fert opinio multorum, ut ‘omnia vicit amor’ et

muneribus tibi pampineo gravidus auctumno.

octavus modus est, cum correpta vocalis | finem verbo fecerit, ut | ‘horresco referens’ et ‘liminaque laurusque’; quae tamen syllabae communibus syllabis possunt inseri. nonus modus est, cum vocalem brevem secuta fuerit i littera vice posita consonantis, ut ‘Harpyiaeque 15 colunt’. non inamerito sit positione longa py syllaba, nisi quia, ut supra diximus, i littera, cum fuerit in medio vocalium, ita ut consonans sit, duplificem sonum reddit. decimus modus est, si post vocalem subiecta sit consonanti i vocalis vel u et correptam vocalem habeat consequentem, ut ‘parietibus textum caecis’. in hoc versu quoniam prima pars orationis correptam habet, hoc genere positionis primam syllabam longam efficimus. secundam namque syllabam resecamus per medium et praecedentem consonantem primae syllabae conglutinamus, vocalem autem ad tertiam revocamus et loco consonantis defigimus. hic sane modus positionis apud Vergilium non in superiori exemplo tantum sed in multis versi- 25 bus invenitur, ut ‘arietat in portas’ et

transtra per et remos et pictas abiete puppes,

item

genua labant, vastos quatit aeger anhelitus artus

et

tenuis ubi argillae dumosis calculus arvis.

30

1 quod in Latinis non est, quia illae diducunt sonum ita, ut dubitari non possit, cui syllabae inhaereat *coniecit* O. Ribbeckius *mus. Rhenan. noviss.* XII (a. 1857) p. 420 quod in latino non est, quia illa dilucide syllabae inhaereat *Freundius annal. philol. nov.* V (a. 1832) p. 100 quod in latino non est quia illa diducunt cui syllabae inhaerent *Parrhasius* quod in latine non est, quia illa diiudicatur cui syllabae inhaereat s, quae secuti sunt G. F. Vossius *de arte gramm.* I 21 vol. 1 p. 90 et C. L. Schneiderus *gramm. Lat.* I p. 381 2 quia illa (*corr. la, ut videtur*) diducunt B 3 Mezenti] Verg. Aen. XI 7 7 nec] Verg. Aen. XI 112 locum s. d. d. s. septimus B 10 omnia] Verg. bucol. 10, 69 ut muneribus B: Verg. georg. II 5 12 horresco] Verg. Aen. II 204 13 liminaque] Verg. Aen. III 91 15 arpyiaeque B: Verg. Aen. III 212 16 supra] p. 221, 4 18 duplificem *editio Ascensionis* decimum B et Parrhasius 19 i om. B 20 parietibus] Verg. Aen. V 589 26 arietat] Verg. Aen. XI 890 27 transtra] Verg. Aen. V 663 29 genua] Verg. Aen. V 432 hanelitus B 31 tenuis] Verg. georg. II 180

DE COMMVNIBVS SYLLABIS PER NATVRAM.

Communes syllabae naturales duobus modis incurruunt, aut in singulis vocalibus aut duabus coniunctis, quas Graeci diphthongos vocant. communis syllaba per singulam vocalem sic intellegitur, si producta vocalis excipiatur a vocali correpta. est enim longa in hoc versu,

Glauco et Panopeae et Inoo Melic.;

in isto autem brevis eadem [producta], 'te Corydon o Alexi'. communis syllaba per diphthongum sic intellegi potest, si geminae vocales a vocali excipientur. etenim in hoc longa est,

ulla moram fecere neque Aoniae Aganippe;

in isto autem || brevis est, 'insulae Ionio in magno'. sed tamen contemplanda est poetae nostri diligentia. superiore etenim versu recte longam posuit, quia consequens vocalis brevis est; in isto autem lae syllabam brevem posuit, quoniam eadem syllaba producta a longa vocali excipitur. ergo recte consequentis longitudo naturam prioris oppressit.

DE COMMVNIBVS SYLLABIS POSITIONVM.

Syllaba desinens in vocalem brevem, si excipiatur a duabus consonantibus, ita tamen, si praecessit liquidam muta. est namque longa in hoc,

inmemores socii vasto Cyclopis in antro:
haec eadem brevis est alibi,

lustra domosque traho vastosque ab rupe Cyclopas.
et in aliis nominibus deficit ratio positionis hoc ordine consonantium, ut
'Phoebe gravis Troiae'. at si liquida praeveniret mutam, obtinebit
25 vim suam positio. possunt etiam videri communes eae syllabae, quae c littera terminantur, hic vel hoc; quarum de natura disputatum est. hae enim syllabae apud Vergilium et longae et breves ponuntur, si a vocali excipientur. longae sunt in his, 'pro Iuppiter ibit hic ait' et 'hoc illud germana fuit'; alibi autem breves,

hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis.
haec tamen ratio in pronominibus tantum, non etiam in coniunctionibus invenitur. nam nec | coniunctio communis esse non poterit, quia in pronome solo c littera reddit duplē sonum, in coniunctione simplicem: merito ergo brevis est. scire autem oportet quod pronomen hic apud

¹ DE COMMVNIBVS SYLLABIS] *Mar. Victor.* p. 2474 sq. ⁶ Glaucoque et Panopae et Inoo meliceri 5: *Verg. georg.* I 437   7 breues eadem producta *B*: breueis eadem productae ut 5 te] *Verg. bucol.* 2, 65   10 ullam *B*: *Verg. bucol.* 10, 12

¹¹ insulae] *Verg. Aen.* III 211   18 muta communis est. namque longa 5
²⁰ inmemores] *Verg. Aen.* III 617   22 lustra] *Verg. Aen.* III 647   24 Phoebe]
Verg. Aen. VI 56   28 pro] *Verg. Aen.* III 590   hoc] *Verg. Aen.* III 675
³⁰ hic] *Verg. Aen.* VI 792

p. 1433. 34 P.

p. 89. 94 L.

Vergilium duobus tantum locis pro brevi est positum: nam ubique longa syllaba est non solum apud Vergilium sed etiam apud alios.

DE PRODVCTIONE VEL CORREPTIONE SYLLABARVM.

Sunt aliquae syllabae apud Vergilium, quae necessitate metrica cum vito barbarismi, qui apud poetas metaplasmus || appellatur, contra rationem corripiuntur. sunt aliquae, quae, cum breves sint, necessario producuntur. corripiuntur in his,

matri longa decem tulerunt fastidia menses,
item 'illius arma' et 'ipsius ante oculos': medium syllabam pronominum, cum sit longa, corripuit. item 'obstipui steteruntque comae': te syllabam longam in verbo corripuit. item

egerimus, nosti, et nimum meminisse necesse est:
ri syllabam longam corripuit. item 'urbemque Fidenam': si syllaba, cum sit longa, hoc loco brevis est. item

cum subito adsurgens fluctu nimbosus Orion: 15
o syllabam corripuit, quae alibi longa est, ut

armatumque auro circumspicit Oriona.

deinde de brevibus dicam, quae pro longis sunt positae. 'Italiam fato profugus': primam syllabam, cum sit brevis, longam posuit, quamvis caput pedis faciat; alibi enim brevis est, ut 20

antiqua e cedro Italusque paterque Sabinus.

item 'exerceat Diana choros': di syllabam produxit, quia longa est;
nam alibi eam brevem posuit, ut |

tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Diana. et 25
etiam positione longas de brevibus facit, ut 'relliquias Troiae' et 'relligione sacrae': litteram consonantem contra rationem geminavit. ideo haec intellegenda esse arbitror, ut caveri possint. Vergilius enim propter operis magnitudinem et auctoritatem sui, qua multum valet, non sine necessitate metrica naturam syllabarum convertit diverso genere.

Sunt praeterea syllabae, quae in una specie positae cum intellectu mutantur, ita ut nunc produci nunc corripi possint, ut est sinus. sinum enim cum pro gremio vel recessu positum intellexerimus, prima syllaba brevis erit, ut 'hinc sinus Herculei' et 'ipse sinu pae se portat': cum pro vase sinum intellexerimus dictum, primam syllabam producamus, ut 30

1 est] esse B 8 matri] *Verg. bucol.* 6, 61 9 illius] *Verg. Aen.* I 16
ipsius] *Verg. Aen.* I 114 10 obstipui] *Verg. Aen.* II 774. III 48 12 egerimus]
Verg. Aen. VI 514 13 urbemque] *Verg. Aen.* VI 773 15 cum] *Verg. Aen.* I 2
1 535 17 armatumque] *Verg. Aen.* III 517 18 Italiani] *Verg. Aen.* I 2
21 antiquae caedro B antiqua cedro s: *Verg. Aen.* VII 178 22 exercet] *Verg.*
Aen. I 499 24 tergeminamque] *Verg. Aen.* III 511 25 reliquias B: *Verg.*
Aen. VII 244 26 religione B: *Verg. Aen.* VII 608 33 hiuc] *Verg. Aen.*
III 551 ipse] *Verg. Aen.* XI 544 34 producemus corr. producamus B

p. 1434. 35 P.

p. 94. 95 L.

sinum lactis et haec te liba, Priape.

item malum pro pomo et arboris malo et malas pro || genis cum accipimus,
prima syllaba longa erit, ut

malo me Galatea petit lasciva puella

5 et

adversique infigitur arbore mali

et

tu quoque flaventem prima lanugine malas:

at si pro pernicie vel labore dictum fuerit, brevis erit, ut 'quae prima
10 malorum causa fuit' et 'adsuetumque malo Ligurem'. alia
cum intellexerimus nomen esse, primam syllabam longam esse existima-
mus, ut

alia serpyllumque herbas contundit oientes:

cum vero pronomen est, brevis erit, ut

15 perque nives alium perque horrida castra secuta est.
vobis pronomen a nomine et scriptura et accentu discernitur. | item notus,
cum pro cognito ponitur, ut sit participium, primam syllabam longam
habebit, ut 'nota tibi': at cum pro vento intellegitur, brevis erit, ut
'tendunt vela Noti'. item plaga, cum pro verbere posita fuerit, pri-
20 mam syllabam longam habebit, ut 'dant animos plague': cum vero
pro zona caeli, id est circulo, brevem, ut 'et si quem extenta plaga-
rum'. item arbos in omnibus casibus bo syllabam brevem habet et per
b litteram scribitur, ut 'arboris haut ulla' et 'adversique infi-
gitur arbore' et 'arboribus positis': si autem ab arvo feceris
25 genetivum pluralis, vo syllaba longa erit et per v litteram scribenda est,
ut 'hactenus arvorum cultus'.

Sunt alia nomina, quae in uno intellectu per casus syllabae naturam
vertunt, ut propago: in nominativo prima syllaba brevis est, ut
esse sinent nimium vobis Romana propago;

30 at in ablativo longa est, ut 'melius propagine vites Respondent'.

In verbis quoque similiter eadem syllaba cum tempore immutatur, ut
est moveo: tempore praesenti et futuro prima syllaba corripitur, ut 'hinc
movet Euphrates' et

longius et volvens fatorum arcana movebo;

1 sinum] *Verg. bucol.* 7, 33   6 aduersaque *Parrhasius* aduersaeque 5: *Verg. Aen.* V 504
bucol. 3, 64   9 quae] *Verg. Aen.* VII 481   10 ad-
8 tu] *Verg. Aen.* X 324   11 intellegerimus *B*   13 alia] *Verg. bucol.*
15 perque] *Verg. bucol.* 10, 23   16 a nomine est et *B*   18 nota] *Verg. Aen.* I 669
Verg. Aen. I 669   19 tendunt] *Verg. Aen.* III 268   uerbero *B*   20 dant] *Verg. Aen.* VII 383   at cum uero *B*   21 et si] *Verg. Aen.* VII 226   23 ar-
Verg. georg. II 168   11 aduersaeque 5: *Verg. Aen.* V 504   24 ar-
Verg. georg. II 124   26 hactenus] *Verg. georg.* II 1   29 esse] *Verg. Aen.* VI 871
Verg. georg. II 278   30 melius] *Verg. georg.* II 63   32 hinc] *Verg. georg.* I 509
Verg. Aen. I 262   34 longius] *Verg. Aen.* I 262

p. 1435. 36 P.
tempore praeterito producitur, ut

p. 95—97 L.

venit amor subitaque animum dulcedine movit.
in participiis quoque praesens tempus brevem habet, ut 'bella movens
immittit equos'; praeteritum tempus longam habet, || quem ad modum
nomen, unde oritur, ut |

stagna refusa vadis graviter commotus
et 'hi motus animorum'. futuri vero temporis participium a verbo
dissentit: nam longam recipit, ut Lucanus

temptandasque ratus moturi militis iras.

item fugio tale est: primam enim syllabam praesenti tempore et futuro 10
corripit, ut 'quo fugis Aenea?' et 'vox quoque Moerim Iam fugit
ipsa'; praeterito producit, ut 'qualis ubi abruptis fugit p. v.' et
'subitoque omnis de corpore fugit'. in utroque tempore partici-
piorum, ut in nomine, semper brevis est, ut 'dimitte fugam' et 'ille
simul fugiens'. in omnibus ergo modis et temporibus haec diversa 15
syllabarum natura servanda est. item verbum video syllabam primam
tempore praesenti ubique corripit, ut 'sed si quis quae multa vides'
et 'post aliquot mea regna videns'; praeterito perfecto et plus-
quamperfecto producit, ut 'vidit ab adverso venientis', et Lucanus
'viderat immensam ten.'. tempore futuro brevis est modis omnibus, ut 20

Laurentisne iterum muros aut castra videbo?
infinito modo tempore praesenti et participio eius temporis prima corripi-
tur, ut 'iuvat arva videre' et 'cui vates horrere videns'. tempore
praeterito infiniti modi producitur, ut 'nec vidiisse semel'; |
futuro tempore sive infiniti modi sive participiorum producitur, ut 'si 25
visurus eum vivo' et 'casus abies visura marinos'. item parti-
cipium nitens, si a neutrali verbo venerit, quod est niteo, primam syllabam
corripit, ut

altera carenti perfecta nitens elephanto.

si a passivo verbo venerit, quod est nitor, quem ad modum in verbo, 30
producit, ut 'impressoque genu nitens terrae'. passiva ergo
significatione in verbis et in participiis omnibus eadem syllaba semper
producitur. in nominibus quoque propriis et appellativis eadem est:
appellativo, ut

35

2 venit] <i>Verg. Aen.</i> XI 538	3 bella] <i>Verg. Aen.</i> XII 333	6 stagua]
<i>Verg. Aen.</i> I 126	7 hi] <i>Verg. georg.</i> III 86	<i>Verg. Aen.</i> II 529
9 rates <i>B</i>	8 Lucanus] <i>Pharsal.</i> II 529	
11 quo] <i>Verg. Aen.</i> X 649	9 vox] <i>Verg. bucol.</i> 9, 53	12 qualis]
<i>Verg. Aen.</i> XI 492	10 abruptis <i>B</i>	<i>Verg. Aen.</i> XI 421
14 dimitte] <i>Verg. Aen.</i> XI 706	11 v.] f <i>B</i>	13 subitoque] <i>Verg. Aen.</i> XII 758
<i>Aen.</i> VIII 210	18 post aliquod me <i>B</i> :	17 sed] <i>Verg.</i>
<i>Aen.</i> XII 446	<i>Verg. bucol.</i> I, 70	19 vidit] <i>Verg.</i>
Lucanus] <i>Pharsal.</i> II 79	21 Laurentisne] <i>Verg. Aen.</i> X 671	
23 iuvat] <i>Verg. georg.</i> II 438	cui] <i>Verg. Aen.</i> VI 419	24 nec] <i>Verg.</i>
25 si] <i>Verg. Aen.</i> VIII 576	26 casus] <i>Verg. georg.</i> II 68	
29 altera] <i>Verg. Aen.</i> VI 896	perfecto <i>B</i>	31 impressoque] <i>Verg. Aen.</i> XII 303
33 eadem est appellatio <i>B</i>		

p. 1496-38 P.

p. 97. 98 L.

stat gravis Entellus nisuque immotus eodem;
proprio, ut 'Nisus ait'. item verbum venio tempore praesenti et futuro
syllabam primam corripit, ut 'pelagine venis erroribus actus?' et
'iam venit aestas Torrida' et 'terram Hesperiam venies'. tem-
pore praeterito imperfecto in omnibus verbis eadem illa syllaba, ut in
praesenti fuerit, invenitur, ut

redditaque Eurydice superas veniebat ad auras.
praeterito perfecto et plusquamperfecto producitur, ut 'venisti tandem'
et 'venerat antiquis'. item verbum ego superioribus verbis diversum
10 est: nam tempore praesenti et futuro primam syllabam producit, ut 'cogit
hiems' et 'cogitur inque sinus'; praeterito autem tempore eandem
corripit, ut Lucanus |

ad mortem Sylla felicior ire coegit
et 'cornuque coacto'. harum sane varietatum rationes exempla
15 quoniam legenti atque disceptanti occurrere facilius possunt, pauca de
multis ostendimus. illud sane nobis est plenius observandum, ut ortho-
graphia numquam nostros oculos sensus deludat.

DE METAPLASMIS.

Quamvis supra dixerim esse poetis licentiam metaplasmorum rationi-
20 bus naturas sive litteras invertere syllabarum, tamen superflium esse non
iudico specialiter de ipsis metaplasmis, qui necessarii huic arti valde sunt,
disputare, sine quibus exitus faciles, cum in artem venerint poemata, in-
veniri non possunt.

Prothesis est metaplasmus verbi principio adiciens litteram syllabamve;
25 litteram, ut 'gnatique patrisque'. si enim n litteram consonantem
brevis syllaba praecedat verbi superioris, quae vocali correpta terminetur,
accidente g littera positione poterit longa fieri, licet mutam liquida con-
sequatur, quae semper communem syllabam facit, ut si facias 'rura gnate
colis'. aliquando syllabam adicit non tam sensus causa quam metri, ut
30 'cornuque recurvo' et 'aut || altis referens' et 'numquam te-
tulissem pedem'.

Parenthesis est, quando inseritur medietati syllaba litterave; littera, ut
hac casti maneant in religione nepotes;
syllaba, ut Lucretius

1 stat] *Verg. Aen.* V 437   2 Nisus] *Verg. Aen.* VIII 184   3 pelagine]
Verg. Aen. VI 532   4 iam] *Verg. bucol.* 7, 47   horrida corr. torrida *B*
 et ad terram *Putschius*: *Verg. Aen.* II 781   7 redditaque] *Verg. georg.* III 486
 8 venisti] *Verg. Aen.* VI 687   9 venerat] *Verg. Aen.* X 719   10 cogit]
Verg. georg. III 36   11 cogitur] *Verg. georg.* III 420   12 Lucanus] *Pharsal.*
 II 582   14 cornuque] *Lucan. Pharsal.* I 537   22 poeticam corr. poemata *B*
 24 adicies *B*   25 gnatique] *Verg. Aen.* VI 116   28 rure corr. rura *B*   30 cornu-
 que] *Verg. Aen.* VII 513   aut] *Verg. Aen.* X 766   numquam] *Ter. Andr.* III 5, 13
 33 ac corr. hac *B*: *Verg. Aen.* III 409   religione *B*   34 Lucretius] I 82

p. 143S. 39 P.

p. 98—100 L.

indugredi sceleris quod contra saepius illa.

indugredi enim dixit pro ingredi. interdum diducta syllaba immissae litterae syllabam adiunt, ut ‘Mavortis in antrum’ et ‘navita tum stellis’.

Prosparalepsis est, cum ultimae syllabae superflua syllaba adicitur, ut 5 ‘magicas invitam accingier artis’.

Aphaeresis est metaphorasmus, cum principio verbi syllaba subtrahitur, ut ‘et non temnere divos’ pro contemnere. et in nominibus invenitur, ut Plautus dixit a Praenestinis coneas pro ciconeas appellari.

Syncope est medio syllabam subtrahens verbo, ut extinxti et ‘vixet 10 cui vitam deus’.

Apocope est interdum aliquid ultimae parti auferens, ut ‘namque suam do’, hoc est suam domum, et Lucretius in primo

nam fierent iuvenes subito ex infantib[us] parvis;
sic enim versus scandi potest: aliquando imminuens, ut Vergilius ‘aspice 15 num mage’; mage pro magis.

Ectasis est, cum per licentiam brevis producitur, ut ‘exercet Diana choros’.

Systole est e contrario, quando syllaba longa corripitur, ut ‘aqua- 20 sus Orion’: cum prima produci debeat, corripitur.

Diaeresis est sive diazeuxis, cum in duas syllabas una diducitur, ut ‘dives pictai vestis et auri’. quam declinationem Vergilius quattuor locis tantum posuit in Aeneidis, ‘aulai medio’ et ‘atque aurai sim- plicis ignem’ et ‘furit intus aquai’ et ‘dives pictai vestis et auri’.

Episynaliphe est una syllaba ex duabus facta, ut | ‘fixerit aer- 25 pedem’ pro aëripedem: tetrasyllabon ex pentasyllabo fecit. ||

Synaliphe est, cum inter duo verba in conuersu duarum vocalium nulla intercedente consonante unius sit vocalis elisio, ut ‘atque ea di- versa penitus’. fiunt autem synaliphæ his modis: interdum enim 30 brevis in brevem cadit,

ob sedere alii telis angusta viarum;
interdum brevis in longam, ut

Taenarias etiam fauces alta ostia Ditis;

1 indogressi B   2 dicueta B   3 Mavortis] Verg. Aen. VIII 630   navita
dum s: Verg. georg. I 137   5 prosparempsis B   6 magicas] Verg. Aen.
III 493   8 et] Verg. Aen. VI 620   9 Plautus] Trucul. III 2, 23 ut Praenestinis
conias ciconia   conias pro ciconias s   10 extinxti] Verg. Aen. III 682
vixet] Verg. Aen. XI 118   12 namque] Enn. annal. v. 563 ed. Vahl.   13 et]
ut B   Lucretius in primo] v. 186   14 infantib. B   15 Vergilius] Aen. X 481
‘17 exercet’ Verg. Aen. I 499   19 aquosus] Verg. Aen. III 52   22 dives]
Verg. Aen. VIII 26   23 in aeneiidis B in Aeneide s: aulai in medio s: Verg.
Aen. III 354   et om. B   atque] Verg. Aen. VI 747   24 furit] Verg. Aen.
VII 464   dives] Verg. Aen. VIII 26   26 fixerit] Verg. Aen. VI 803   29 atque]
Verg. Aen. VIII 1   31 cadit s habet corr. cadet B   32 ob sedere] Verg. Aen.
II 332   34 Taenarias] Verg. georg. III 467

interdum longa in brevem, ut

oppositasque evicit gurgite moles;

interdum diphthongus in simplicem longam; ut 'Dardanidae e muris';

aliquando brevis in diphthongum, ut 'arva neque Ausoniae semper';

5 interdum diphthongus in diphthongum. operaे pretium est scire dacty-

licum versum synaliphas ubique posse recipere. || interdum sane vocales

inter se concurrentes synalipham fieri vetant, et, si versus inpleri nequivi-

rit, nulla eliditur, ut

et sucus pecori et lac subducitur agnis.

10 Ecthlipsis est, cum inter se aspere concurrentium syllabarum intercedente sola m littera consonante et vocalem et consonantem, quam diximus, elidi necesse est, ut 'multum ille et terris'.

Antithesis est litterae pro littera immutatio, ut

impete nunc vasto ceu concitus imbribus amnis.

15 Metathesis est litterarum ordo immutatus, ut

nam tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis.

2 oppositasque] *Verg. Aen.* II 497   3 Dardanidae] *Verg. Aen.* X 263
 4 arva] *Verg. Aen.* III 496   7 inter se s in se B   9 et] *Verg. bucol.* 3, 6
 10 eclipsis B   12 multum] *Verg. Aen.* I 3   in corr. et B   14 impete] *Ovid. metam.* III 79.   16 nam] *Verg. Aen.* X 394   FINIS ARTIVM PROBI *Parrhasius*

NOTARVM LATERCVLI

EDENTE

TH. MOMMSENO.

Quoniam notarum laterculos, quos habemus Romanae aetatis, ad grammaticorum corpus adiunxerunt tam Gothofredus quam Putschius neque inconsulto neque incommodo (nam pendere eos ex grammaticorum commentationibus M. Valerii Probi eius generis tractatus demonstrat et quaerunt sibi omnino flagitantque quodammodo libelli illi certam et stabilem sedem et quasi aliquod in litteris domicilium), noluit ab hac sua grammaticorum Latinorum editione illos abesse Henricus Keilius. Qui cum sciret me post curatam a. 1853 in actorum societatis Saxonicae volumine quinto commentarioli Probi editionem per aliquot annos subsidiis, quae ad eas tabulas castigandas servant bibliothecae, colligendis operam dedisse, tam pro rei litterariae commodo quam pro veteris amicitiae iure a me postulavit, ut magni operis particulam hanc in me susciperem. Quod feci libenter; nam etsi fieri potest, ut a me usurpati meliores notarum codices adhuc lateant, cum praesertim huius generis libelli brevissimi fere et plerumque auctoris nomine carentes in bibliothecis casu potius inveniantur quam data opera investigentur, tamen quae reperi subsidia iam mihi sufficere visa sunt ad horum libellorum crisin, quae adhuc nulla fuit, non absolvendam, sed inchoandam et certo fundamento stabilendam.

I.

M. VALERII PROBI
DE LITTERIS SINGVLARIBVS FRAGMENTVM.

M. Valerius Probus Berytius, qui floruit imperante Nerone et ad Domitianum usque vitam videtur protraxisse, cum auctorum exemplaribus emendandis et distinguendis maxime vacaret, teste Suetonio (gramm. 24) ‘pauca tantum et exigua de quibusdam minutis quaestioneulis edidit, reliquit autem non mediocrem sylvam observationum sermonis antiqui’, quibus quantum aetatis labentis grammatici Diomedes maxime et Priscianus debeant, docuit Keilius in vol. I praef. p. LII sq. Eiusdem esse hunc de litteris singularibus tractatum cum codices probant, quorum qui fide digni sunt ‘Valerii Probi’ eum esse scribunt, tum ipsum argumentum. Nam primum nullum indicium extat in libello, quod ad aetatem ducat Nerone posteriorem; recentissima enim quae ibi occurunt, sunt lex Julia Augusti de adulteriis coercendis (3, 10) et nota CL. pro Claudio (2, 8), quod unicum ibi reperitur nominis non plene scripti exemplum, coniuncta sane cum notae eiusdem usu in nummis non Claudii imperatoris, sed in quibusdam quamvis raris et ipsis Neronis. Item quod legis actionum mature abolitarum notas scriptor curiose persequitur, curiarum quoque et similium non plane praeteriit, denique non de edicto perpetuo loquitur, sed secundum antiquam consuetudinem de edictis perpetuis (§ 5 inser. cf. Cic. ad Att. 6, 1, 15; Ascon. in Cornel. p. 58 Orell.; Gai. 1, 6), ut alia mittam eius generis non pauca, quae curiose investigantem non fugient, auctorem indicant optimae aetatis. Tractatum autem, quem habemus, non integrum esse prima verba luculenter demonstrant; denique inscriptio, quae in bonis libris haec est ‘*de iuris notarum*’ vel ‘*iuris notarum*’, neque argumento libelli satis apta est neque omnino Latina. Sublatum eum esse ex Probi ‘commentationum’, quas citat generali nomine Gellius 15, 30, aliquo volumine vix dubium est, cuius cum ratio et inscriptio hodie demonstrari non possint, hoc tantum conicere licet fortasse coniunctum eum fuisse cum Probi commentario qui citatur apud Gellium 17, 9 ‘*de occulta litterarum significatione in epistularum C. Caesaris scriptura*’. Argumentum quomodo persecuturus sit, ipse Probus indicat quodammodo verbis praefationis: *quod in praenominibus, legibus publicis, pontificumque monumentis et in iuris civilis libris etiam nunc manet*; nam *praenomina* pertinent ad notationes eas, quae in monumentis plurimis et in historiarum libris sacrisque publicis reperiuntur, id est ad notationes usus generalis, quae deinde § 2 aut enumerantur aut certe indicantur; contra quae sequuntur convenienter in §§ 3. 4. 5 sic inscriptas: *litterae singulares in iure civili* 1) *de legibus et plebiscitis*; 2) *in legis actionibus*; 3) *in edictis perpetuis*, ut legibus et plebiscitis respondeant praefationis leges publicae, legis actionibus pontifi-

cum monumenta, edictis perpetuis iuris civilis libri. Quam ob rem cum commentationis extrema pars intercederit, tamen non puto deesse nisi edictalium notationum partem; neque obstat coniecturae eorum quae ex parte deperdita servata sunt fragmentorum natura. Labentis aetatis iurisconsultum aliquem tractatum hunc ex Probi operibus excerpisse probabile est; non solum quod infima aetate iureconsulti magis quam grammatici attendebant ad litteras singulares in iuris libris frequentissimas* quam propter inscriptionem supra relatam noviciam et propter ipsa verba *iuris civilis* § 2 extr. male inserta.

Reperisse videtur Probi de notis commentariolum Kiriacus Anconitanus in itinere eo, quod a. 1442. 1443 per Tusciam Liguriaque instituit ad indagandas eorum locorum antiquitates; certe ante id tempus nemo quod sciam mentionem eius fecit et ita comparata sunt exempla quae supersunt omnia, ut et propter aetatem et propter originem et naturam facile credi possint descripta ex primario Kiria-

* In libris grammatici argumenti notarum laterculi quod sciam extant nulli excepto hoc brevissimo ex codice olim Bobiensi nunc Vindobonensi n. 16 f. 47 edito in analectis Vindobonensibus p. 212:

- C. et littera et nota quae centum significat
- A. sola Autum significat
- D. sola Decimum significat et quingentos
- F. sola Flavium
- G. Gaium
- I. nota numeri, cum unum notamus
- P. Publum
- L. et praenomen Lucium et nota numeri quinquaginta
- M. praenomen Marcum
- Q. Quintum et Quirites
- X. nota numeri, cum decem significamus
- P. Publum significat, et cum ·R. populum Romanum, et cum ·C. patres conscriptos, et anteposita ·R. rem publicam.

Quem aetatis infimae esse indicant duae notae Gaii G., non C. et Flavii F., quas in lapidibus non repieres ante saeculum tertium. — Maiore cum probabilitate ex Probo repetas, quae ex eius generis laterculo in originibus (1, 23) protulit Isidorus sub titulo *de notis iuridicis*, queaque commodum erit hoc loco exhibuisse prout leguntur in antiquissimo libro Guelferbytano (Weissenburg. 64 saec. VIII): *Quaedam autem litterae in libris iuris [iuris supra versum] verborum suorum notae sunt, quod inscriptio celeris brevisque fiat. Scribebatur autem verbi gratia*

- per B et F bonum factum*
- per S et C senatus consultum*
- per R et P res puplica*
- per P et R populus Romanus*
- per D et T dum taxat*
- per supinam M litteram W mulier*
- per P secundum naturam pupillus*
- per b averso capite pupilla*
- per unum K caput*
- per duo K K calomniae causa*
- per I et E iudea esto*
- per D et M dolum malum.*

Cuius generis plurimas consimiles notas in libris antiquis invenimus. Has iuris notas novitii imperatores a codicibus legum abolendas sanxerunt, quia multos per has callidae ingenio ignorantes decipiebant, atque ita iusserunt scribendas in legibus litteras, ut nullos errores, nullas ambages adferant, sed sequenda et vitanda aperte demonstrarent. Ex his pro exemplorum panchatae satis multa redeunt apud Probum; sed alia differunt, *ut calumniae causa* apud Isidorum notatur **K**.**K**, apud Probum **K**.**C**, neque Probum crediderim docuisse in notis ad femininum genus significandum litteras singulares inverti, ut invertuntur **W** et **b** apud Isidorum. Nam meliore aetate ad distinguendas feminas usurpabant litteras non inversas, sed conversas dextrorsum, ut sunt **O** Gaia vel potius mulier, **¶** papilla, **¶** filia.

cano. Iam neque extare videtur codex antiquus in Italiae septentrionalis aliqua bibliotheca a Kiriacu investigate et ipsius Kiriacani exempli memoria superest pertenuis; nam liber Compagnonii episcopi Auximatis, qui servavit nobis itinerarium illud Kiriacanum, hodie et ipse aut perit aut latet cumque ex eo facta habeamus excerpta Suaresiana (cod. Vat. 9130 f. 282—290) et editionem Olivierianam (Pisauri 1763 fol.), illa Probi omnino non meminerunt, Olivierius autem breviter tantummodo significat (p. 1 n. 2) repperisse se apud Kiriacum inter alia etiam *“Valerii Probi notas iuris”*, sed utpote editas et vulgares omisso. Reicimus itaque ad libros tertii ordinis, qui videntur descripti ex Kiriacano; quorum adhibui vel certe examinavi hos saeculi XV exēntis vel adeo incipientis XVI omnes.

1) Mediol. Ambros. J 115 sup. post Aristotelica quaedam a Leonardo Arethino Latine conversa continet carmen de ponderibus et mensuris (*pondere Poenoris — nec non et sine aquis*) et Valerium Probum de iuris notarum. Codex a me collatus omnium quorum mihi copia fuit praestantissimus est et ab interpolatione plane immunis. — Notavi *A* varietatemque rettuli integrum, etiam orthographicam.

2) Rom. Chigian. I. VI. 204 praeter descriptionem urbis Romae eiusque excellentiae, Signorilianam urbanorum epigrammatum syllogen, chronica carmina varia, regiones urbium, alia continet item f. 53 v.—55 *“Valerii Probi iuris notarum”*. Praecedenti non multo inferior visus est et ab interpolationibus item immunis, quamquam minus emendate scriptus. — Contulii ipse et notavi *C*.

3) Rom. Vat. 2725 praeter Prisciani Rufini Donati Remmii Marii Victorini libellos complures indicatos ab Henrico Keilio (mus. Rhen. nov. 5, 319), item glossarium Petronianum (mus. cit. 16, 5 sq.) f. 76 sq. exhibet Probi de quo agimus commentariolum descriptum mihi a Freiburgero. Liber etsi ab interpolatore quibusdam locis corruptus tamen a nobis adhibitus est, magis ut de corruptionis emendationis primordiis constaret quam propter propriam eius in constituenda lectione utilitatem. — Notavi *V*.

4) Rom. Vallicell. R. 26 in fasciculo a bibliopega demum in hoc volumen connecto f. 347—349 continet tractatum eundem, quem contulit mea causa Reifferscheidius. Adest 5, 24 textusque in universum satis sincerus est, nec tamen varia lectio digna fuit quae apponenter tota, cum scriba huius libri ubi discedit ab *AC* traditam lectionem aut emendarit ex coniectura aut temere corruperit.

5) Rom. Vat. 5326 ante syllogen inscriptionum saec. XVI confectam exhibet *“Valerii Probi iuris notarum librum”*, profectum non ex Marcanova, ut vel ex inscriptione illa patet, sed tam neglegenter scriptum et temere interpolatum, ut indignus esset, cuius variam lectionem referrem.

6) Flor. Maruc. A. 76.1 post syllogen inscriptionum urbanarum saec. XV confectam f. 86—88 Probum exhibet non depromptum ex ea, de qua statim videbimus Marcanovana recensione et satis emendatum; praefatio tamen omissa est substituto barbaro exordio hoc: *notandum est etiam quo pacto nonnullae littere principales interpretantur que ut plurimum in monumentis et in hystoriarum libris sacrisque publicis reperiuntur, ut patebit*. Contuli, sed protuli inde selecta tantum.

7) Monac. Lat. 716 scriptus a. 1504 ab Hartmanno Schedel Norimbergensi f. 102. 103 simili forma Probi commentarium exhibet: scilicet pro § 1 haec leguntur: *littere quorundam interpretationes que plurimum in monumentis et in hystoriarum libris sacrisque publicis reperiuntur, sequuntur notae ordine mutata neque integrae. Pauca tantum inde placuit annotare.*

8) Iohannes Marcanova medicus Patavinus inscriptionum syllogae quam c. a. 1457 elaboravit ex copiis maxime a Kiriacu paratis inseruit etiam Probi de notis libellum, qui legitur in codice hodie Bernensi B 42 Marcanovanorum omnium et antiquissimo et optimo f. 160—162, in descriptis inde Mutinensi f. 208. 209, collegii

Romani f. 179. 180. Exempli Bernensis a me collati plenam varietatem rettuli sub nota *M.* Marcanova etsi accurate satis libellum exhibuit omnino depromptum ex autographo Kiriacano, tamen et traditam inscriptionem immutavit et notam extremam, quae in antiquo codice reperta est mutila, abiecit totam; nisi quod huius in adnotatione marginali, quam habet solus Bernensis, aliquod vestigium superesse adnotatio critica ostendit. — Post Marcanovam ex inscriptionum collectoribus quicunque Probum receperunt, ab illo eum sumpserunt: ita Felix Felicianus, qui eum posui tam in libro Marciano Lat. X. 196 quam in inde descripto bibl. capit. Veronensis n. 269*; Petrus Sabinus cod. Marc. Lat. X. 195 f. 18; Peutingerus in codice bibliothecae municipalis Augustanae n. 526 f. 110. 111. Extant etiam codices quidam, in quibus Probus genuinus refertur ex recensione Marcanovana, sed solitarius neque inter inscriptiones collocatus; qualis est praeter Vat. Ottob. n. 874, quem non novi nisi ex brevi amici cuiusdam notitia, codex qui fuit Conradi Celtis (+1508), postea Sebastiani Tengnagel, nunc est bibliothecae Caesareae Vindobonensis n. 114 (n. 358 Endlich.). Cui libro cum primum ad Probum edendum accessi nimium tribui, libris melioribus destitutus tum et eo maxime deceptus, quod Probi genuini et ab recentis aetatis adlectionibus liberi eo tempore copia mihi nulla fuit nisi ex solo libro Vindobonensi. Iam vero postquam iustum codicum numerum excutere licuit, apparuit tam reliquos quos hoc capite enumeravi quam ipsum Vindobonensem pendere ex Marcanova; nam et inscriptionem libri habent non ex antiquitate traditam 'iuris notarum', sed 'de notis antiquis' et carent nota extrema mutila. Unde excepto Bernensi Marcanovae exemplo hoc genus universum abieci nec variam lectionem inde rettuli praeter perpaucia notitiae causa retenta. — Multo magis suppressi quae ex Probo genuino recepta sunt in personatum alphabeticum ordine digestum, de quo infra agetur; venerunt enim in eum per solum Marcanovam neque quidquam utilitatis habent ad lectionem constituendam. Solum adnotabo hoc loco apud posterioris aetatis inscriptionum collectores inde a Ferrarino raro reperiri Probum forma genuina, expulsum fictio illo specie auctiore, re interpolato.

Einsidlensis laterculus (*E*), quem infra n. VII integrum edidimus, quae habet Probi aut redeuntia in eo qui supererunt commentator aut desumpta ex parte extrema hodie deperdita, suis quaque locis ut par erat hoc capite exhibuimus.

De editionibus Probi genuini melius infra dicemus, ubi disputabimus de Pseudo-probo alphabeticum in iis cum vero hoc fere confuso magis quam conjuncto. Propriam utilitatem habent nullam; quaedam tamen tam ex Accursiana quam ex Ernstiana in varia lectione attulimus.

* Felicianus transposuit libri Marciani folia, in quibus Probum descripserset, ita ut fierent 120—124 vere sic ordinanda: 121. 120. 123. 122. 124. In codice Veronensi, ubi Probus legitur in primis tribus foliis non numeratis quarto deperdito, recte ordinatis foliis hodie a bibliopoga traiectis et quarti iam deficientis ratione habita transpositio adest eadem omnino, sed ita comparata, ut in hoc libro ei non medeare foliis eius alteri ordinatis. Quod adnotavi, quoniam vel inde constat, quod etiam ex aliis iudiciis permultis deprehendi, Veronensem descriptum esse ex Marciano.

VALERII PROBI [DE IVRIS NOTARVM].

§ 1. Est etiam circa perscribendas vel paucioribus litteris notandas voces studium necessarium. quod partim pro voluntate cuiusque sit, partim pro usu publico et observatione communi. namque apud veteres cum usus notarum nullus esset, propter scribendi difficultatem, maxime in senatu qui scribendo aderant, ut celeriter dicta comprehenderent, quaedam verba atque nomina ex communi consensu primis litteris notabant et singulae litterae quid significarent, in promptu erat. quod in praenominibus legibus publicis pontificumque monumentis et in iuris civilis libris etiamnunc manet. ad quas notaciones publicas accedit etiam studiosorum voluntas; set unusquisque familiares sibi notas pro voluntate *quas signarit*, comprehendere infinitum est. publicae sane tenendae, quae in monumentis plurimis et in historiarum libris sacrisque publicis reperiuntur, ut

§ 2. 1 P.	Publius
2 C.	Gaius
3 M.	Marcus
4 CN.	Gnaeus
5 Q.	Quintus
6 MV.	Manius
7 TI.	Tiberius
8 CL.	Claudius
9 SP.	Spurius
10 SEX.	Sextus
11 SER.	Servius
12 OP.	Opiter
13 A·V·C.	ab urbe condita
14 P·R·E.	post reges exactos
15 P·C.	patres conscripti
16 S·P·Q·R.	senatus populusque Romanus

1 Incipit valerii probi de iuris notarum *A* et *omiso* de *C*; 'Valerii Probi notas iuris' descriptissse Kiriacum refert Olivierius; Valerii probi iuris notarum liber *Vat. 5326* Valerii Probi grammatici nobilissi (sic) de regulis iuris notarum *V* et ita fere *Accursius ms.* Valerius Probus de notis antiquarum litterarum *Accursius ed.* Valerius Probus de notis antiquis *M* M. Valerii Probi de notis antiquis opusculum *Celtas. Inscriptionem omisit Vallicell.*

2 est — 5 esset habet *E* praescribendas *M*
 3 uocis *E* quo *E* cuiusque *om.* *E* parem *E* 4 uso *V* puplice *E* nanque *AV* nam quos *E* 5 ante propter *videtur excidisse* postea vel deinde scribendi facultatem *libri* 8 erant *CV* quod non in *AM* quod non in *C* quod in *V*. non illud in *textum venit ex margine.* inter praenominibus et legibus inserendum et, nisi plura exciderunt 9 iuris *M* ciuilibus *ACM* ciuilis *V* alii 10 et studiosorum *V* uoluntas et *ACM* uoluntas ut *margo A* ('e[corrige] ut') *V* iure etiam *ante uniusquisque inserit Celtæ* 11 uoluntate signaret quas comprehendere (comprehendere *C*) *libri*

12 que *A* plurimis *libri boni*, publicis *Celtas* 13 hystoriarum *A*

§ 2 post 1 *L.* Lucius inserit *Celtas* 2 *e.* *AMV c.* *C* 4 *gn.* gneus *libri*

6 *MA.* *libri* macuuius *ACV* macuuius *M* *Maruc.* post 8 *r.* Titus inserit *Celtas* cum *Accursio Peutingeroque* 9, 10 habet *E* 12 habet *E*, *om.* *M* *Celtas* 14 habet *E* exactor *E* 16 inde *P·Q·R.* populusque romanus *E*

17 EQ.R.	eques Romanus
18 V.R.	urbs <i>Roma</i>
19 C.R.	civis Romanus
20 COL.	coloniae vel coloni
21 MVN.	municipia vel municipes
22 N.L.	nominis Latini
23 L.C.	Latini coloniari
24 S.N.L.	socii nominis Latini

et similia. secundum haec curiarum nomina, tribuum, comitiorum, sacerdotiorum, potestatum, magistratum, praefeturarum, sacrorum, ludorum, rerum urbanarum, rerum militarium, collegiorum, decuriarum, fastorum, numerorum, mensurarum, [iuris civilis] et similius ceterorum notationes proprias habent.

§ 3. Litterae singulares in iure civili de legibus et plebiscitis.

1 P.I.R.P.Q.I.S.I.F.P.R.E.A.D.P.	populum iure rogavit populusque iure scit in foro pro rostris ex ante diem pridie
2 E.H.O.L.N.R.	eius hac omnibus lege nihilum rogatur
3 S.R.L.R.I.C.Q.O.R.E.	si remps lex res ius causaque omnium rerum esto
4 S.N.L.	socii nominis Latini
5 L.P.C.R.	Latini prisci cives Romani
7 M.E.M.D.D.E.	municipibus eius municipii dare damnas esto
8 C.E.C.	colonis eius coloniae
9 Q.E.R.F.E.D.	quod eius recte factum esse dicetur
10 L.I.D.A.C.	lex Iulia de adulteriis cohercendis

18 urbs Romana libri   20 colone (coloniae *V*) uel coloni (columnen *M*) *ACMV*
Marucell.   21—24 habet *E*   21 m.n. *E*   uel municipes *E* uel municeps reliqui
 23 colonarii *EAC* coloniarii *MV* colomiari *Maruc.* coloniari *Celtes*   24 sotii *AC*
 socii *E s*

Clauulæ v. 1 secundum haec (hec *A*) libri boni etiam hic *Celtes*   comitia-
 rum *V*   sacerdotum pontificum potestatum *Celtes*   2 magist'atu'm *A* magistra-
 tum *Marucell.*   3 fastorum (nomina) num scriperit *Probus dubito*   4 iuris civilis
 (nomina) etiam minus admitti potest et videtur esse interpolatum ex iis quae sequuntur.

§ 3. inser. addendum fuit praeterea et senatus consultus   1 inde p.i.r. populus
 iure iurabit *E*   p.i.p.q.!!! ri[e m. 2].s.i.f. *V*   populus pro populum *EC*   rogavit
 om. *V*   suscepit pro sciuit libri   pride *A* pridem *V*. ante diem et pridie ne con-
 iunge, sed significatur ponendum esse vel hoc vel illud; desiderantur itaque k.n.id., nisi
 eiusmodi quid latet in ex vocabulo omnino corrupto.   2 hac *A*   3 inde s.r.l.r.r.i si
 rem lex sex ius; r.r.l.i rem rex lex ius; l.r.i lex rex iustus *E*   r.r.c. *ACV* m. 1,
 r.e.c. *V* m. 2 *Marucell.*, e.e.c. *M*   si rem lex rex ius repperit in archetypo *E* et
 ita *Ernstius* omnino ex conjectura, si rem lex rex (res *V* ex *M*) eius libri nostri
 5 ciues Romani *M* ciues Romanorum *E* ciuis Romanus *ACV*. ne separare in notationes
 duas, obstat cum 2, 19 tum quod compendium c.r. *Probus* referre non potuit inter nota-
 tiones iuri civili proprias.   7 habet *E*   m.e.n. *E*   municipis *AC* municipes *E*
 municipiis *M* municeps *V* *Marucell.*   8 colonie *A*   9 inde r.f.e. recte factum (sic);
 r.e.b factum est diceñk *E*; cf. 5, 3. 19   10 habet *E*   d.a.g. *E*

- 11 V·D·P·R·L·P.
 12 A·A·A·F·F.
 13 I·N·Q·Q.
 14 S·Q·S·S·E·Q·N·I·S·R·E·H·L·N·R.
 15 V·P·R.
 16 V·A.
 17 V·F.
 18 S·C.
 19 P·S.
 20 Q·D·E·R·F·P·D·E·R·V·I·C.
 21 Q·F·E.
 22 I·S·F.
 23 D·C·S.
 24 S·Q·M·D·E·R·A·P·P·V·L·O·E.
     COS·PR·TR·PL·Q·N·S·Q·E·V.
     A·P·P·V·F·Q·S·N·T·COS·PR·TR.
     PL·Q·D·E·Q·E·V·A·P·P·V·F.
 25 S·F·S.
- unde de plano recte legi possit
 aere argento auro flando ferundo
 iustis nuptiis quaeſitos quaeſitas
 si quid sacri sancti est, quod non iure
 sit rogatum, eius hac lege nihil rogatur
 veteri possessori redditum
 veterano adſignatum
 usus fructus
 senatus consultum
 plebi ſcītum
quid de ea re fieri placet, de ea re
 universi ita censuerunt
 quod factum est
 in ſenatu fuerunt
 de consiliī ſententia
 si quid mee de ea re ad populum plebemve
lato opus est, cos. praetores tribuni plebēis
 qui nunc ſunt, quod eis videbitur,
 ad populum plebemve ferant; quod ſi non
 tulerint, cos. praetores tribuni plebēis qui
 deinceps erunt, quod eis videbitur, ad
 populum plebemve ferant.
- sine fraude ſua

§ 4. In legis actionibus haec:

- 1 A·T·M·D·O. aio te mihi dare oportere
 2 Q·N·T·S·Q·P. quando negas, te ſacramento quingenario provoco
 3 Q·N·Q·A·N·Q·N. quando neque aīs neque negas
 4 E·I·M·C·V. ex iure manu conſeruum vocavit

12 F·F om. AC feriundo *V* ex emend. fertundo *A* fertundo *M* ferrundo *C*
 13 habet *E* I·N·Q·Q EV I·N·Q·Q ACM quaeſitos *A* quaeſitas *E* quaeſitus *ACM*
 quaeſitus *V* 14 inde s·q·s·s·e si quis ſacri sancti eſt; q·s·s·e quid ſacri ſanctis
 eſt; q·n·i·s·i quod non iure ſit rogatum *E* si quis ſacred ſancti *V* 15 inde p·r
 possessori redditam *E* v el veteri om. *M* uaeteri *A* relictum pro redditum
Mariuccell. 16 habet *E* uaeterano *A* 18. 19 continuant libri, etiam *E* 19
 plebis *EM* 20—23 om. *V* 20 inde q·d·e·r quod ea re; d·e·r de ea re; v·i·c
 uniuersi ita censuerunt *E* q·e·d·r quod ea de re *AC* q·d·e·r quod de (de om. *E*)
 ea re *EM* placere libri censuere *M* 21. 22 continuant libri 21 om. *C*; q·f·t
 quod ſiccatum eſt *E* 22 habet *E* 23 habet *E* consiliī *E* consiliis *AC* consulis *M*

24 inde PR·TR·PL praetores tribuni plebēis *E* l ante o·e om. *M* cons *M* p·l·f
 pro p·v·r *M* post v·r quae ſequunt libri mee libri, niſi quod meae *M*
 me *V* plebū ualeo opus eſt conſpreto tribuni plebēis q. n. s. q. eius u. ad p. plebēis
 f. q. s. u. t. eos praetores — ferant libri praeter *V* qui plebemve lato opus eſt, conſules
 praetores tribuni plebēis q. n. s. q. eis u. ad p. plebemve ferant *reliquis omissis*

§ 4 actionibus *MV* ſanctionibus *AC* 1 inde t·m·d·o te mihi dare oportere;
 m·d·o mihi dare oportere *E* milia pro mihi *C* oportere *AM* 2 inde q·n
 quando negas *E* quinquaſenario *Accursius* 3 q·n·q·a·nq·n *M* q·n·a·nq·n *AC*
 q·n·a·n·n (ultima littera poēta adiecta) *V* agis *A* ſolus 4 inde m·c·v manum
 conſeruum uocauit *E* uocarit *V*

- 5 S·N·S·Q.
 6 S·S·C·S·D·E·T·V.
 7 Q·I·I·T·C·P·A·F·A.
 8 T·P·R·I·A·V·P·V·D.
 9 I·D·T·S·P.
 10 A·L·A.
 11 Q·B·F.

si negat, sacramento quaerito
 secundum suam causam sicut dixi ecce tibi vindicta
 quando in iure te conspicio, postulo anne far auctor
 te *praetor* iudicem arbitrumve postulo uti des
 in diem tertium sive perendinum
 arbitrum liti aestimandae
 quare bonum factum

§ 5. In edictis perpetuis haec:

1 I·D·P·E	iure dicundo praerit
2 I·D·C	iuris dicundi causa
3 Q·R·F·E·V	quod recte factum esse videbitur
4 V·B·A	viri boni arbitratu
5 D·M·F·V·C	dolo malo fraudisve causa
6 I·D	iudicium dabo
7 I·D	iuris dictio
8 Q·E·R·E·T·P·I·R·D· T·Q·P·D·T·D·D·P·F	quanti ea res erit, tantae pecuniae iudicium recu- peratorium dabo testibusque publice dumtaxat decem denuntiandi potestatem faciam
9 Q·S·S·S	quae supra scripta sunt
10 I·C·E·V	iusta causa esse videbitur
11 N·K·C	non calumniae causa
12 C·C	consilium cepit vel causa cognita
13 F·C	fraudare creditores vel fiduciae causa vel fidei commissum
14 P·C	patres conscripti vel pactum conventum vel pecu- nia constituta

5 habet *E* q-s quaerito sacramento *V* 6 habet *E* bipertitam causa *E*
 sicuti *M* dixisti ecce ibi *E* 7 inde q-i-i-t-e quando in iura et rex conspicis *E*

quanto *A* anne far auctor *ACM* anne fas auctor *Marucell*. *Monac*. anne fiat
 auctor *V* an fias author *Accursius*. anne post postulandi vocabulum neque a grammaticis
 satis potest defendi neque una littera notandum fuit, sed duabus. 8 inde t-p-r-i-a
 tē p̄r eor iudicem arbitrus; p-r-i-a p̄i indicem arbitrum *E* sic scripsi ad *E*; t-p-r-i
 tempor iudicem *AC* t-i tempor iudicem *V* t-i tentor iudicem *M* at *V* 9 habet *E*
 die tertio *E* perendinum *M* perhendinus *E* 10 a-l-a *A*, ubi in margine est:
 (corrig)e, et *Vallicell*, a-l-e *CMA* a-l-e (x in litura) *V* arbitrium *C* extimande
libri boni extimant *V* existimande *Vallicell*. 11 habet *E* quare *EV* *Vallicell*.
 quere *A* quare *CM*

§ 5. 1 I·D·P·F·C iure *M*, recte omnino iuri reliqui 2 habet *E* dicendi *E*
 3 habet *E*; cf. 3, 9 tractatum *E*, cum nota sit r 4 habet *E* iur *E* 6, 7 con-
 tinuant libri, etiam *E* 8 inde q·e·r·e· quanti ea res erit; t·p· tanta prouincia; d·p·f
 denuntiandi potestas facit *E* r ante d·t om. *V* eris tante pecunie *A* que om. *V*
 d decem om. *Celtes* denunciandi *A* facit *EAVM* fiat *C* 9 habet et in-
 tegram et inde s-s scripte sunt *E* que *A* 10 habet *E* uidetur *E* 11 habet
 et integrum et inde k-c kalumpniae causa *E* n-r-c (in margine n-k-c) *M* calumpnie *A*
 12 caepit *C* coepit *M* causa commissa *V* 13 om. *V*; inde f-c fraudare credi-
 tores; e-c fiduciae causa *E* fiducie *A* 14 inde f-c paecunia constituta *E*
 patres conscripti vel om. *M* post 14 tr-pl. tribunus plebis inserit *Vallicell*.

- 15 C·V.
 16 S·T·A.
 17 T·A.
 18 F·E·D.
 19 H·S.
 20 Q·A·M.
 21 Q·M.
 22 P·P·L·V.
 23 I·S.
 24 B·E·E·P·P·V·Q·I.
- centum virum vel clarissimi viri
 sine tutoris auctoritate
 tuteore auctore
 factum esse dicetur
 haec sic vel hora secunda
 quem ad modum
 quo modo vel quo magis
 pro praede litis vindicarum
 iudicium solvi
 bona ex e[dicto possideri proscribi venirique iubebo].

EX PROBI COMMENTARIO EXTREMO

SERVATA IN COD. EINSIDLENSI N. CCCXXVI.

1 I·E.	iudex esto	14 D·M·F.	dolo malo fecisti
2 R·S.	reciperatores sunto	15 D·V·M·T.	dolore malo tuo
3 E·R·A.	ea res agitur	16 D·V·M.	dolore malo
4 Q·D·R·A.	qua de re agitur	17 M·T·F·E.	malo tuo factum est
5 N·N·	Numerius Negidius	18 N·R.	non restituetur
6 O·E·R.	ob eam rem	19 O·C.	ope consilio
7 O·O·	oportet oportebit	20 V·R.	urbis Romae
8 O·e·F·B.	oportebite fide bona	21 R·R·E·P·	Romae recte experiri
9 M·A·E.	melius aequius erit		possit
10 S·d·E·R·Q·d·A.	si de ea re qua de agitur	22 M·C·F.	municipii fore
11 S·P·	si parret	23 D·D·	decreto decurionum
12 S·N·P·A·	si non parret ab solvito	24 M·P·D·	maiorem partem diei
13 T·M·D·F·O·	temih dare facere oportere	25 P·P·D·	pro parte dimidia
		26 S·S·S·	supra scripti sunt
		27 Q·I·S·S·	quae infra scripta sunt

15 centumuiri *V* 16 habet *E* sine tutoris auctoritate *E* 17 habet *E* tutorem auctorem *E* 18 cf. 3, 9 dixit *C* 19 hec *A* hos *V* sit *V* 20 habet *E* q·n·m *E* q·a *MV* 21 habet *E* 22 P·P·L·V·P·P·T *E* pro predi litis uindicarum *AC* pro praedi litis uindicarum *M* pro pre litis uindicarium *Marucell.* prope delicius uindicarium *E* pro predi litis uendicatum *Celtes* pro predicte litis uindicarum *Monac.* pro praedicto litis uindictiarum vel iuditiorum *Vallicell.* pro praedictae litis induciis *V* 23 habet *E* soluit *E* post v. 23 c·e·D. (*d postea adiecta*) coniunctum esse dicetur et manu posteriori m·f·B malae fidei possessor add. *M* 24 inde opinor p·p possideri proscribi; v·q·i uenirique iubebo *E* b·e·e·P·P·V·Q·P·P bona ex e *A* et *Marucell.* bona ex c *Monac.* bonarx et *C* bona ex edicto *V* addens 'quod repertum est' bona edicto *Vallicell.*; omittunt totam annotationem *Marcanova* (nisi quod in *Bernensi libro in supplementis post § 5, 12 insertis* adest hinc petita notatio b·e·r bona ex re), *Vat.* 5326, *Accursius tam ms. quam ed.*

2 sunt cod. 8 o·F·F·B et et fide cod. 10 s·o·E·R·Q·o·A cod. Pertinuit fortasse ad exceptionem 11 sine cod. 12 parre cod. 15 uel cod. 16 uel male cod. 18 cf. *Gai.* 4, 47: n(is) r(es)tituat 19 ore concilio cod. cf. *Gai.* 4, 37 21 recee cod. 22 scr. fortasse m(unicipio) c(olonia) f(or) ex nota legis Rubriae formula

28 L·E·	lege egisse	52 D·D·D·M·	deinde deperit diminu-
29 L·A·E·	lege actum est	53 H·COG·	tum herede cognitore
30 R·R·	recte recipitur	54 D·M·O·	donum munus operas
31 M·M·P·	manu mancipio potestate	55 O·D·M·	operas donum munus
32 E·I·Q·	ex iure Quiritum	56 Q·P·n·	quod pondere numero
33 P·D·E·	possessio data est	M·C·	mensura continetur
34 S·l·P·H·A·	secundum legem publi- eum hoc aere	57 F·P·P·R·	forma publica populi Romani
35 H·B·V·P·	heres bonorumve pos- sessor	58 R·R·P·	rebus recte praestari
36 M·H·E·	mihi heres erit	59 F·P·	fidei promissor
37 H·Q·M·	heredemque meum	60 P·A·	pluviae arcendae
38 E·H·E·	exheres esto	61 F·E·	familiae erciscundae
39 V·V·C·	volo vos curare	62 F·R·	finibus regundis
40 s·p·S·Q·H·	sine praesumere sibique habere	63 V·F·I·	vadimonium fieri iubere
{ 41 P·S·T·	praecepito sumito tibi-	64 N·C·N·P·	nec clam nec precario
Q·H·	que habeto	65 V·F·V·	vim fieri voto
{ 42 T·Q·H·	tibique habeto	66 F·C·L·	fraudationis causa latitat
43 O·O·O·T·	omnia ornamenta, omnia texta	67 P·P·V·	pupillae pupillave
44 V·M·M·	vestem, mundum mulie- brem	68 R·P·C·S·	rei publicae causa se dolo malo
45 T·T·A·	tegulas testas aurum ar- gentum aes	69 V·I·I·	videbitur in integrum
A·A·		70 R·A·Q·E·	restituas ante quam ex iure ex eas
{ 46 F·T·C·	familiam testamenticausa	71 EX·C·	ex consuetudine
{ 47 T·C·	testamenti causa	72 O·A·Q·	omnes ad quos
48 L·C·	libertatis causa	73 O·F·	fenestrae
49 M·C·M·m·	mortis causa manu missa	74 Q·M·E·	quem mea est
50 V·R·C·	vindicta recte neempt	75 R·N·	rerum novarum
51 S·Q·M·M·	si quis manu missus manu missa moritur	76 S·N·P·Q·	si non plus quam magnus
M·M·M·		77 S·P·M·	Sexti Pedii medivani

28 legem cod. 34 l et legem addidi ex Gai. 2, 104. verba sunt familiae
 emporis 38 est cod. 40 s·n·P·M·s·R·s (voluit opinor P·S·M·R) s·Q·H cod., ad se-
 rtoris aetatis consuetudinem notatione explicata praesummere cod. vide Gai. 2, 209
 44 nesci munda cod. 49 M·C·M cod. 50 fortasse scr. [eui ex testamento
 libertas] vindicta recte competit 51 manumisisti cod. principium est editi de bonis
 libertorum 52 pro D·D·D·M scr. D·D·D et sic fere supple: [si quid] deinde deperit
 diminutum[ve erit] coll. verbis senatusconsulti in Dig. 5, 3, 20, 6: si eae ante petitam
 hereditatem deperissent diminutaeve fuissent 55 opera cod. 56 Q·P·M·M·C cod.
 58 cf. Dig. 6, 1, 19, 50, 18, 71 62 regnandis cod. 64 praeacci cod.
 67 pupilli cod. 68 res pupille causa se damno male cod. 69 videbitur cod.
 70 restitutus cod. 76 pertinet fortasse ad sacramentum assium quingentorum, quo
 certabatur de rebus mille aeris plurisive 77 sextii cod. si intellegitur Sex. Pedius iure-
 consultus, certe quominus hic a Probo recte citari potuerit quae de Pedii aetate accepimus
 non impediant

II.

NOTAE LVGDVNENSES.

In codice saeculi VIII antea apud Krohnium, nunc Lugduni Batavorum in biblioteca publica XVIII. 67F (catal. Geeliani p. 156 n. 496) post glossarium Latiaum non optimum legitur f. 148 r.—149 sub titulo *'incipiunt glose iure'* laterculus is quem infra reprezentavimus. Exhibitentur in eo non quidem notae illae doctae et cum plena iuris Romani scientia intime coniunctae, quas offendimus tam apud Probum quam in libris Gaii et de iure fisci laciinisque Ulpiani Vindobonensis, sed labentis prudentiae, qualis obtinuit saeculis fere quinto et sexto eaeque ipsae, quibus usi sunt corporis iuris, cuius reliquiae sub nomine fragmentorum Vaticanorum circumferuntur, conditor Ulpianique regularum epitomator. Sane qui notarum elenchum, quem ex Vaticano libro excerpti (p. 385—388 ed. mai.), cum Lugduensi laterculo componet, reperiet simillimos esse, nisi quod copiosior hic est utpote excerptus ex corpore ampliore. Versatur item in iure magis quam in legibus; notas enim quae pertineant ad constitutiones non reperi nisi quinque has: *inlustris auctoritas tua, auctoritas tua, gravitas, karissime, post consulatum*. Christiana autem et omnino barbara plane absunt a Lugdunensi neque ullus ex iuris notarum laterculis alphabeticò ordine digestis hunc vincit puritate. Repraesentavi simpliciter prout legitur in codice adiectis in margine vel intra uncos quadratos emendationibus si quae necessariae esse videbantur.

INCIPIVNT GLOSE IVRE.

1 Ap-	apud	9 At-	annua bima trima
2 Arct-	argentum	10 At-	auctoritas tua
3 Au- At- A-	autem		
4 AA	aes alienum	1 Bf-	bonae fidei
5 As-	aerrarium Saturni	2 Bf-	beneficium
6 As-	alia sententia ¹	3 Br-	bonorum
7 App-	appellatum	4 Bp-	bonorum possessio
8 Ati- ²	actio	5 b-	bus

1 *Imo Aelia Sentia; vide infra L 6 et Gaianum ind. sigl. s. v.*

2 *Imo A^o,*

ut infra C librarius corruptus in Ct

6	ſ.	bona	9	ſ.	est
7	ſFD	bona fide	10	ſC.	ergo
8	ſC.	bonorum cuntur [scr. cu- rator]	11	ſE.	esse
9	ſU.	bona vantia [scr. vacantia]	12	ſD.	edictum
10	ſ.	ber	13	ſDō.	edictio
11	ſDō.	bonorum	14	ſexo.	exceptio
			15	ſexdōm	³
1	C.	cum	1	ſF.	
2	γ.	contra	2	ſhe	filius familias
3	č.	causa	3	ſUT.	familias herciscunde
4	čC.	causa cognita	4	ſuſ.	fuerit
5	čR	civis romanus	5	ſC.	fusia (sic)
6	γ.	con	6	ſUT	fideicommissis
7	č.	contra			fuerit
8	clū.	clarissimus vir			[scr. ſUT]
9	ctū.	cautio ¹	7	ſT.	factum
10	cuP.	cuius	8	ſC.	fiducia
			9	ſI.	fide iussor
1	δ	divus	10	ſO	forte
2	δd	deinde			
3	δT.	dumtaxat	1	č	gratia
4	δo.	dare oportet	2	čR	gradum
5	δm.	dolus malus	3	čI	ga ius (sic)
6	δd.	deinde	4	čT.	gravitas
7	δC.	dicis gratia	1	h̄	habe
8	δ	detri	2	h̄	heredi
9	δmo.	domus munus opera ²	3	h̄R.	heres
10	defcto	defructus [scr. defunctus]	4	h̄U.	huius
11	δX.	dum	5	h̄R.	heres intructus [scr. institutus]
12	δ	dam	6	hδ	heredem
			7	hč	haec
1	eX	existimant	8	hſ	heres
2	*	denarius	9	hU.	hunc
3	*	existimat	10	h̄.	hoc
4	eX	existimatio	11	buſc.	huiusmodi
5	ē	eius			[scr. buſm.]
6	et̄.	etiam	1	ī	institutus
7	ēm.	enim	2	ī	in
8	e'd'	eiusdem			

1 cf. p. 277 n. 2   2 scr. douum munus operas; cf. Probus Eins. n. 54
 3 excidit interpretatio exceptio dolii mali.

3 ‡	inter	9 ℳℳ	matrimonium
4 IO [scr. I-C.]	ius civile	10 ℳČδ	mortis causa donatio
5 ℳ	ius liberorum	11 ℳℳp	male fidei possessio [scr. possessio vel possessor]
6 I-C.	igitur	12 ℳo	modo
7 IUQ-	ius Quiritum	13 ℳ-	mentum
8 IMP-	imperator	14 ℳ-	men
9 ID-	id est	15 ℳi	mihi
10 IIg-	in integrum restitutio	1 N	nam
11 ID-	iuris dictio	2 Nōm	nomen
12 IT	item	3 N-	non
13 IM	interim	4 N-	nunc
14 IEA	interea	5 N-	nec
15 II	in integrum	6 NℳI	nominum
16 M	inlustris	7 Nq-	neque
17 MCAU [scr. M-AUC-T]	inlustris autoritas tua	8 Nq-	namque
18 IUDIA	iudicia	9 Nq-	numquam
19 II	ius iurandum	10 N	nihil
1 Kℳ	kapsee [scr. kapite]	11 N	niisi
	minutus	12 N	nostrae
2 Kδ	kapitis deminutio	13 N	enim
3 K	karissime	14 Nℳ-	nihil minus
1 LEC-	legem	15 Nℳoℳ	nihil omnino ²
2 L	lex	16 Nōb	nobis
3 I-C.	licet	17 N-	nem
4 L. (sic)	lex Iulia	18 NN-	Numerius digidius [scr. Ni- gidius]
5 L-PAP-	lex Papia	19 N	noster
6 IAS	lex alia sententia ¹	20 N-	niisi
7 LTp	longi temporis praes- scriptio	21 N-	nostrae
8 L-	lum	22 N-	nostra
1 M	mus	23 NCTI	negotii
2 MČ	mortis causa	24 NCA	negotia
3 ℳℳ	matrimonium	1 ō-	oportet
4 ℳℳ	manu missus	2 oℳb	omnibus
5 ℳČ	magis	3 oℳ	omnem
6 ℳℳ-	matrimonium	4 ō	oportuit
7 ℳČ	magnus	1 p	per
8 ℳP	mancipatio	2 p	pro

1 scr. lex Aelia Sentia; cf. A 6   2 malim nihilo minus

3 p̄f	pater familias	18 q̄n	quoniam
4 p̄c	postulatu [scr. post con- sulatum]	19 q̄b	quibus
5 p̄p̄	Papia	20 q̄p	questio
6 p̄.	pri	21 q̄r	quare
7 p̄.	pu (<i>sic</i>)	1 r̄	res
8 p̄c	patres conscripti	2 r̄t̄	rescriptum
9 p̄f	praefectus	3 r̄p̄	res publica
10 p̄r̄	praetor vel populi (<i>sic</i>) Ro- manus	4 r̄r̄	rursum
11 pp̄	propter	5 r̄	roma
12 p̄	prae	6 r̄.	rem
13 p̄	potest	7 r̄r̄	rerum
14 p̄p̄;	populus	8 r̄	rum
15 p̄p̄.	pupillus	9 r̄b	rebus
16 p̄ls	plebscitam (<i>sic</i>)	10 r̄	rint
17 p̄ru	praetor urbanus	11 r̄p̄	res publica
18 p̄rp̄	praetor peregrinus	12 r̄	runt
19 p̄pt̄	(<i>sic</i>) praetor tulelaris (<i>sic</i>)	13 r̄	ratio
20 p̄f̄c̄	praetor fidei commissarum (<i>sic</i>)	1 s̄	sentencia
21 p̄	post	2 s̄'	set
22 p̄c̄	pecuniam	3 s̄.	sunt
1 q̄	qui	4 s̄c̄.	senatus consultus
2 q̄	quod	5 s̄d	secundum
3 q̄z	quia	6 s̄t̄a	sine tutoris auctoritate
4 q̄	quam	7 s̄u	sive
5 q̄	quae	8 ss̄ ¹	
6 q̄q̄	quoque	9 t̄s	secundum
7 q̄q̄	quamq̄	10 s̄	sint
8 q̄q̄	quoq̄	11 s̄n	sine
9 q̄v̄	quamvis	12 s̄ol	solum
10 q̄d̄	quidem	13 l̄	secundum
11 q̄	qua	14 s̄l̄	scilicet
12 q̄q̄	quoque	15 s̄	secundum
13 q̄	quen	1 s̄ t̄ (<i>sic</i>)	titulum
14 q̄	quan	2 t̄t̄	tantum
15 q̄s̄	quisi (<i>sic</i>)	3 tūt̄	tutor
16 q̄m̄	quem ad modum	4 tōt̄ [scr. tt̄]	testamento
17 q̄o	quo	5 tt̄	testamentum
		6 t̄as̄	tabule

1 excidit interpretatio, supra scriptus opinor

7 T̄M̄	tamen	1 ŪC̄	vir clarissimus
8 T̄	tur	2 Ǖ	vel
9 TT̄	testamenti	3 ǕǕ	veluti
10 T̄	testamento	4 ǕC̄	verbi gratia
11 ̄T̄	tunc	5 URǕ	virgo Vestalis
12 T̄Ā	tutoris auctoritas	6 ǕB̄Ā	verba
13 ̄T̄	ter	7 ǕC̄	usus capio
14 T̄B̄	tibi	8 Ȫ	vero
15 ̄T̄	trans	9 Ǖ	verum
16 T̄·	tuum	10 Ǖ	ver
17 ̄T̄	tem	11 Ǖ	ven

III.

NOTAE EX COD. REGINAE.

Laterculo notarum secundo ex tribus, qui extant in codicibus Vaticanis Reginae n. 1128 et 1462, praeterea infra (n. VI) tractando inserta inveniuntur fragmenta laterculi originis diversae, quae hoc loco exhibuimus sic ut habentur in libro Reginae 1128. Litteris maioribus quae expressimus, coniuncta leguntur in fine litterarum B·E·F·I·K·L·N·O·P·Q·T, item a capite litterae V et ita collocata seorsum, ut de diversa origine dubitari non possit. Contra quae dedimus minoribus, in seriem laterculi alterius recepta sunt nec de his certum est, num ex hoc laterculo veniant an ex laterculi eius, quem praeter hunc scriba adhibuit, aliis exemplis casu exciderint an denique ex interpolatione librarii accesserint; unde haec dedimus tam in hoc capite quam in sexto et utroque loco a reliquis distincta. Quae ex laterculo illo constat proficiisci, aetatem bonam prae se ferunt eam fere, cuius est laterculus Lugdunensis; abstinent a Christianis (unica enim nota *exemplum psalmorum* omnino a librario aliquo posteriore adiecta est) et multo magis in iure versantur quam in legibus.

1 AU	Augusto	9 δ	dam
2 Adp	adoptivo.	10 δdf	divi fratres
3 Am·n	amicus noster	11 δfō	dare facere oportet
1 B·f	bonum factum	12 δscām	diverse scole auctores
1 Cōmī	comite	13 δ'm.	divus Marcus
2 coNs	consules	14 δ·m.	dolo malo
1 DNA	domina	15 δq.	denique
2 dm	domino	16 δ·p	dimidiam partem
3 dn·	domno	17 δm.	decemanus maximus
4 dl·	do leo [<i>scr. lego</i>]	1 ei·	eius
5 dct	decreatum	2 eg·	egerunt
6 diç m.	dignus memoriae	3 ed	edictum
7 dit	dilectissimus	4 ēc·	et cetera
8 δ·	dum	5 er̄.	et reliqua
		6 exp	exemplum

7	ex̄p̄ep̄	exemplum epistole	1	lic̄	licet
8	ex̄·ps̄l̄	exemplum psalmorum	2	l̄t̄·pō	longi tempore praescritio
9	ex̄·cō	excepto	3	lib̄	liber
10	ed̄ē	eiusdem	4	lib̄ā	libera
11	en̄	enim	5	l̄b̄·t̄is	libertatis
12	ex̄st̄mac̄	exestimat	6	l̄b̄tār̄	libertatem
1	f̄·c̄	func	7	laud̄	laudem
2	f̄ū	fuit			
3	f̄ē	factum est	1	m̄	modius
4	f̄unt̄	fuerunt	2	w̄	mulier
5	f̄m̄	forma	3	maī	maior
6	f̄am̄	familiae emptor	4	m̄	mer
7	f̄ol̄	folles	5	m̄	man
8	f̄ē	familia //erciscunde			
1	q̄aū	gravitas vestra	1	N̄p̄b̄	nobiles imperatoribus <i>[imo]</i>
				<i>[imo N̄p̄b̄]</i>	nobilissimus puer
1	h̄b̄	heredibus	2	N̄c̄	negotiator
2	h̄t̄	heredis	3	Nōb̄ c̄s̄	nobilissimi Caesaris
3	h̄ō	hoc	4	N̄	nem
1	ix̄	iudex esto	1	ōm̄b̄	omnibus
2	im̄p̄	imperator	2	ōm̄ā	omnia
3	im̄pp̄	imperatores	3	ōm̄n̄	omnino
4	im̄pc̄s̄	imperator Caesar			
5	im̄pc̄s̄ Ā	imperator Caesar Augustus	1	p̄	pupilla
6	i·i·	in integrum	2	p̄k̄	praeclara
7	i·ç̄	igitur	3	p̄	pra
8	i·d̄	idem	4	p̄c̄	post consolatum
9	i·ū̄	iure	5	p̄oī	praepositi
10	i·ur̄	iuris	6	p̄lit̄	placuit
11	i·ud̄	iudicium	7	p̄s̄	praeses
12	i·ud̄·p̄	iudicium potest	8	p̄uāē	provinciae
13	i·tutūsh	institutus heres	9	p̄pō	praefectus praetorio
			10	p̄js̄	proconsul
1	KN̄	karissimi nobis	11	p̄uāē	provinciae
2	K'	kaput	12	p̄s̄iō	possessio
3	KK̄	kalumnii causa	13	p̄s̄ion̄	possessionem
4	Kāp̄	kaput	14	p̄s̄ion̄ēs	possessions
5	Kō̄	kapitis diminutio	15	p̄·l̄·m̄	plus minus <i>[sic]</i>
6	K̄	kapitis muniti [scr. mi- nutio]	16	p̄·p̄	pater patriae
7	KAR·Ā	karissimi augotorum	17	p̄·p̄·N̄	pater patriae nominatus
			18	p̄p̄	perpetuus

19 P<small>RE</small>A	præterea	1 S<small>N</small>	sine
20 P<small>O</small>	populo	2 S	sint
21 P<small>E</small>P	praefecto praeturii	1 T<small>T</small>	testamento
		2 T<small>M</small>	tamen
1 Q<small>R</small>	quoram [sic]	3 T<small>R</small>M	terminus
2 Q<small>N</small>	quoniam	4 T<small>A</small>B	tabulas
3 Q<small>T</small>	quotiens	5 T<small>R</small>	tres
4 Q<small>TQ</small>	quotiensemque	6 T<small>A</small>	Titus Augustus
5 Q<small>D</small>	quidem	1 U<small>G</small>	verbi gratia
6 Q<small>AM</small>	quem ad modum	2 U<small>F</small>	usufructus
7 Q<small>M</small>	quominus	3 U<small>C</small>O	usucapio
8 Q<small>DRA</small>	qua dare agite [scr. qua de re agitur]	4 U<small>F</small>	vir fortis
9 Q<small>G</small>	quamquam	5 U<small>I</small>C	victores
10 Q<small>G</small>	quoque	6 U	vernum

III.

MAGNONIS LATERCVLVS ALTER.

V.

NOTAE LINDENBROGIANAE.

Iacobus Cuiacius in editione codicis Theodosiani aliarumque iuris antieustiniiani reliquiarum ea quae prodiit Lugduni 1566 in foliis extremis non numeratis notarum laterculum proposuit inscriptum *'Notae iuris a Magnone collectae'*. In quonam eum libro scripto invenerit non indicavit nec post illud tempus quisquam incidit in codicem opusculi huius vel eundem, ad quem expressa est editio princeps, vel alium; nam quae mutata adiectave sunt in Cuiaciana altera Parisina a. 1586, non ex eiusdem laterculi exemplo diverso venerunt, sed ex interpolatione,* reliquae autem editiones Gothofrediana (p. 1481—1496), Lindenbrogiana (p. 58—91), Putschiana (p. 1541—1579) pendent omnes ex alterutra Cuiaciana. Necessario igitur standum est principe editione a. 1566, quamquam valde verendum est in hac quoque Cuiacium pro eius saeculi consuetudine aliqua docte magis constituisse quam fideliter exhibuisse. — De auctore et aetate libelli constat ex disticho praescripto:

Haec iuris σημεῖα libens rex accipe Carle,
offert devotus quae tibi Magno tuus.

Carolus est magnus, Magno archiepiscopus Senonensis a. 801—818 (cf. *hist. littéraire de la France* 4, 426, 427); compilatus igitur est libellus saeculo octavo exente vel incipiente nono neque abhorret omnino a reflorescentibus ea aetate antiquarum litterarum studiis. Composuit autem eum Magno ex duobus antiquioribus, quorum alter hodieque superest editus infra n. VI sub titulo notarum Vaticanarum, alterius vero notitia ad nos non pervenit nisi per Magnonem isque hoc loco exhibetur solus, notationibus quas ex Vaticano laterculo Magno petit indicatis tantummodo numeris iis sub quibus infra eduntur, ubi item si qua est Magnonis varia lectio reperitur adscripta. Quae separatio eo magis utilis et quodammodo necessaria visa est, quod laterculi duo vehementer sunt diversi, scilicet Vaticanus qui superest pessinus et plane barbarus, alter vero satis bonus et aetatis etsi infimae, tamen

* Exempli causa in notatione *I.D* pro interpretatione *in domino* substituta est altera *iuris dictio*; in *H.V* et *S.F* reteatis interpretationibus Magnonianis adiectae sunt hae *his verbis et sine fraude*; accesserunt in fine literae *A.A.V alter amboe, AD.AM adque amantissime, A.V.P'S agens vice proconsulis*. Ab his similibusque diligenter cavendum est; transierunt enim in editiones Magnonis maxime pernigatas, cum non sint eius, sed ex Lindenbrogiano laterculo desumptae vel adeo a Cuiacio excogitatae.

Romanæ; neque in summa re separatio dubitationem admittit, cum in singulis litteris laterculum utrumque Magno non confuderit fere, sed simpliciter composuerit, modo a Vaticano incipiens, modo procedens ordine inverso. Paucae tantum extant apud eum notationes, quae cum ordini Vaticano insertæ sint neque apud Vaticanum reperiantur, dubitari potest, utrum veniant ex exemplo libelli Vaticani iis quæ habemus pleniore an desumptæ sint ex altero laterculo et casu consilio loco motæ. Nisi quod ibi, ubi duæ interpretationes proferuntur, quarum altera tantummodo convenit ei in quo legitur ordini, alteram ex altero ordine translatam esse appareat; exempli causa cum legatur in ordine Vaticano *EG eger vel ergo*, Vaticanus autem non habeat nisi *EG eger*, fuerit necesse est in altero *EG ergo*. E contrario quæ notationes apud Magnonem reperiuntur non in Vaticano ordine, cum adsint in Vaticano, de iis similiter dubium est, utrum eas Magno repererit in utroque laterculo ideoque in Vaticano describendo praeterierit, an certo aliquo consilio vel denique casu collocarit loco non suo. Quæ cum ita sint, editionem hanc ita ordinavimus, ut facile inde intellegas, quasnam notationes non sine causa suspicere non ex puro hoc, sed ex turbido Vaticani fonte derivatas esse. — Iam quod attinet ad huiusc laterculi naturam et aetatem, apparel complura ibi adesse ex intimis iuris penetrilibus petita nec praeterea reperienda nisi apud ipsum Probum, ut sunt exempli causa notæ *Prisci Latini, ope consilio, præcipito sumito tibique habeto*; quibus addi poterunt vetustorum sacerdotiorum notationes *sacris faciundis, flamen Dialis, flamen Quirinalis* et mira illa nescio cuius *D. Iunii Silani* commemoratio. Verum tamen notationes Magnonianæ non ut Lugdunenses in iure maxime versantur, sed multo magis accommodatae sunt ad leges et constitutiones. Nam ad legum inscriptions pertinent cum imperatorum nomina *Hadrianus Gordianus Claudius Diocletianus Constantinus Julianus Gratianus Honorius*, quibus accedunt *DD·NN = domini nostri et iūdem Augusti*; tum eorum potissimum quibus rescripsérunt imperatores nomina *Antonius Aurelius Flavianus* vel potius *Flavius*; item magistratus non raro tertio casu concepti, ut sunt *consulari, correctori, annonae praefecto, comes Orientis, comes sacrarum largitionum, comes domesticorum, comes rei privatae, comes rerum nitentium*; et provinciarum concepta casu fere secundo, ut sunt *Africæ Asiae Achiae Apuliae Campania Corsica Calabria*; ubi praeterea notandum est eiusmodi notationes non reperiiri fere nisi in tribus primis litteris. Subscriptionum autem notæ sunt *data emissa antelata, apud praefectum praetorio, apud praefectum urbi, et manu divina, Datiano* (consule a. 358), quibus accedit ex gestis petita notatio *dictum decies*; item urbium nomina, ut est *Aquileia*. Ad ipsas denique leges pertinent formulae quales sunt *illustris magnificentia tua, illustris sublimitas tua, gravitas tua, excellentia tua, experientia tua, auctoritas tua, ad potestatem tuam, parens karissime, cuius de ea re notio est* (cf. Vat. fr. § 313), *amputata* et pleraque aliae. Christiana autem reperi nulla nisi fortasse *DS deus*, nec barbaræ aetatis ulla certa indicia; nam *in susum* non deterius est quam quo usus est Vegetius *in ante* vocabulum et quod beneficia aliquoties commemorantur (*beneficium, beneficio, de beneficio, beneficii loco, beneficium dedit*) est quidem memorabile, sed accedit ad documenta ea, quibus evincitur et institutum et ipsum vocabulum a Romanis repetendum esse (cf. Waitz *deutsche Verfassungsgeschichte* 2, 196). — Quarto saeculo posteriore esse laterculum cum vel solum Honorii nomen ostendat, ad aetatem etiam inferiorem ducit qui ibi est comes rerum nitentium, cum eas res curarit Constantiana aetate centurio (Amm. Marc. 16, 6, 2), sub Honorio tribunus (Not. occ. c. 4 ibique Böcking) neque comitis nomen magistratui illi concessum esse videatur nisi ab ultimis Occidentis imperatoriis vel adeo a regibus Gothorum. Itaque laterculum a Magnone excerptum probabilitate attribuemus saeculo quinto. Originis videtur esse aut urbanae aut Africanae;

nam cum comitem rerum nitentium sub praefecto urbis constitutum non facile commemorarit nisi homo urbanus, *flamen perpetuus* certe Africanus est nec sine causa fortasse primum locum inter provincias in littera A recensitas obtinet Africa.

Notas iuris quas cum Magnoniam coniunximus primus edidit Fridericus Tillobroga sive Lindenbrogius in corpore notarum quod prodidit ab eo curatum a. 1599 p. 176—191, acceptas, ut scribit in praefatione, 'ante quadriennium ab amico quodam suo summo viro'. Quem puto fuisse Iustum Scaligerum; certe in codice eius manu scripto (Lugd. Scal. Q. 61 f. 65—69) eundem laterculum offendit subinde emendatiorem. Cuiacum quoque eum habuisse ante quam publici iuris fieret inde apparet, quod cum denuo a. 1586 ederet Magnonem, eum interpolavit praesertim ex laterculo Lindenbrogiano. Vetustum autem librum ab Scaligero Cuiaciōve vel denique ab amicorum eorum aliquo sexto decimo saeculo exeunte indagatum cum postea nemo usurparit (nam Putschius p. 1665—1684 ut solet Lindenbrogium expressit), secutus sum exemplum Scaligeranum adiecta tamen editionis Lindenbrogianae varietate. — Simillimus est Lindenbrogianus laterculus Magnonianus ita, ut uterque pendeat ex eodem bonae aetatis notationum elecho, in eligendis autem praetermittendis suum quisque iudicium exceptor secutus sit, denique in universum Lindenbrogianus plenior sit quam Magnonianus sine dubio a Magnone saepe brevius, Magnonianus autem purior longe Lindenbrogiano. Ad singula ubi attendimus, notae ad veterem prudentiam pertinentes quaedam bonae notae adsum apud Lindenbrogium a Magnone omissae, ut *cum consilio collocutus et diversae scholae auctores*. Imperatores nominantur *Gordianus Diocletianus Constantinus Constantius Honorius*; magistratus *agens vicem proconsulis, consularis, corrector, comes Orientis, comes sacrarum largitionum, comes rei privatae, comes ordinis primi*; provinciae *Africa Asia Achaia Britannia Campania Corsica Calabria*; quae ideo composui, ut inde intellegatur, quam intima coniunctio intercedat inter laterculum utrumque vel in eo convenientes, quod nomina magistratuum provinciarumque non procedunt ultra litteram C. Quid quod in Lindenbrogiano non solum redeunt duo illa quae in Magnoniano deprehendimus Africane originis indicia, sed accedit tertium longe gravissimum agentis vicem proconsulis mentio. Nam eiusmodi vicarius minime ordinarius vix potuit in notarum laterculum referri nisi in unica quae quidem Latine loqueretur proconsulari provincia, id est Carthagine. — Contra Lindenbrogianus recedit a Magnoniano cum eo, quod recepit Christiana complura, ut sunt *d(eu)m, om(ni)p(ote)n(s), b(ea)t(us), lapsus, salus, spes, spiritus sanctus, caritas tua, caritas pura, caritas bona*, item ni fallor *ex(erci)t(ium), t(a)t(ebr)a*, tum in ipsa litterarum singularium ordinatione magnopere mutata et prae se ferente indicia litterarum non iam labentia, sed plane collapsarum. Nam cum ea res inde profecta esset, ut primae quaeque vocabulorum litterae modo singulae modo duae vel tres pro vocabulo pleno acciperentur — neque apud Probum extat illa notatio nisi hoc modo formata nec vereor ne quis *co(n)s(u)l, s(i)r(emps), n(e)g(ue), p(rae)e(rit)* taliaque reliqua opponat —, invaluit postea notatio aliqua syllabaria cum ita concepta, ut praeter ipsum vocabulum declinatio grammatica seorsum notaretur, ut sunt *h(eredit)i(b)us, t(estamen)t(ium)* et similia, tum ita ut maxime in particulis aliisve brevibus et saepe repetitis vocabulis notatio efficeretur ex primis cuiusvis syllabae litteris, ut sunt *h(e)r(es), a(u)t(em), e(r)y(o), l(i)c(et), t(a)m(en), s(i)v(e), t(i)b(i)* et eius generis alia. Quam notationem syllabariam bona actate manusisse artis finibus circumscriptam ostendunt et libri iuris qui supersunt et laterculi quos habemus meliores. Contra labente prudentia eiusmodi ratio longe ultra protulata eo usque, ut certas notandi leges plane perrumperet et corrumperet, talia genuit qualia novimus fere ex titulis Christianis: *m(i)l(e)s, m(e)m(o)r(i)a, d(e)p(o)t(i)o, c(om)o(p(a)r(a)b(e)r(un), k(a)r(issi)m(ae), b(e)n(e)m(e)r(enti)* aliaque non ex

arte, sed ex arbitrio pendentia et divinanda potius quam discenda. Huius autem generis notae cum absint a Magnone, laterculus Lindenbrogianus iis ita refertus est, ut exempli causa in sola brevissima littera G eiusmodi inveniantur *g(e)n(us), g(i)g(nit), g(a)u(d(ium), g(e)r(it), g(e)nt(es)*.

<i>Magno</i>	<i>Lindenbrog</i>
(Vatic. A 1—6. 10. 11. 7. 13)	IVRIDICARVM VOCVM [NOTARVM
1 ACB· actionibus	IVRIDICARVM ed.] EXPLANATIO.
(Vatic. 9. 8. 12. 14. 15. 17)	
2 APĀ· amputata	1 A· aut
(Vatic. 18—23)	2 A7· [<i>i. Āt</i>] autem
3 A·p·t· ad potestatem tuam	3 AÑ ante
(Vatic. 16)	4 AT· [<i>i. A⁹</i>] actio
4 ACO· accusatio	5 AÑ· actionem
5 APPb· appellationibus	6 ĀP· apud
6 AUCTIB· auctoritatibus	7 Adū· adversum
7 A·t· auctoritas tua	8 App̄t appellant [<i>appellantur</i>]
8 All· allegata	Scal.]
9 Aq̄i·s· Aquiliana stipulatio	9 AF· affectus
10 ANN·p· annonae praefecto	10 AÑ· annorum
11 Aq̄l· Aquileia	11 AN·p·m· annorum plus minus
12 Afr· Africae	12 Ā·Ā· aes alienum
13 ANT· antestatus	13 Ā·Ā· Aulus Agerius
14 ASI· Asiae	14 Aℳ· amantissime
15 Ach· Achaiae	15 Adām atque amantissime
16 Apul· Apuliae	[om. ed.]
17 A·ppo· apud praefectum praetorio	16 ACT· auctoritas
18 Ap·PURB· apud praefectum urbi	17 ACT·T [ACT auctoritas tua [<i>ante om. Scal.</i>] n. 16 ed.]
19 Āt· auctor tutor	18 App· appellationem
20 ANT· Antonius	19 AUCT· auctor [<i>autor ed.</i>]
21 Al· antelata	20 ACTB auctoritatibus
22 AUR· Aurelius	[AUCT ed.]
	21 A·p·ps· agens vice [<i>vite ed., l. vicem</i>] proconsulis
	[<i>i. p̄s</i>]
	22 ACC· Augusti
	23 ĀCC· accepta
	24 ACC· accusatio
	25 All· alligata [<i>i. allegata</i>]
	26 Afr̄c· Africæ
	27 ANT· Antiochiae
	28 AS·[AS· ed.] Asiae

<i>Magnō</i>		<i>Lindenbrog</i>	
1 BA-	bona (<i>cf. Vat. 2</i>)	1 B-	bus
2 BP-	bonorum possessio (<i>cf. Vat. 5</i>)	2 B-	bona
3 BF-	beneficium (<i>cf. Vat. 8</i>)	3 B·F-	bona fide
4 B-	bus	4 BE-	bene
5 BI-	brevis	5 BFA [FFA] <i>ed. err. typ.</i>	beneficia
6 BFd-	beneficium dedit	6 BR-	bonorum
7 BFO-	beneficio	7 B·PN-	bonorum possessiones
8 BF-	bona fide (<i>cf. Vat. 6</i>)	8 B·P-	bonorum [<i>bona Scal.</i>] possessio
9 BOF-	[bona fortuna vel] bonum factum (<i>cf. Vat. 7</i>)	9 B·M-	boni mores
10 BFI-L-	beneficii loco	10 B·R-	bonorum raptor
11 BE-	bonorum emptor	11 BNP-	beneficium
12 B·PO-	bonorum possessio	12 BL-	bellorum
13 BPN-	bonorum possessionem	13 BT-	beatus
14 BOR-	bonorum (<i>cf. Vat. 3</i>)	14 BITT [sic]	Britannia
15 BN-	bene	15 B-	ber
16 BC-	bona caduca	16 B3	bem
17 BU-	bona vacantia		
18 BT-	brevi tempore		
19 BPT-	bona paterna (<i>cf. Vat. 4</i>)		
20 BEO-	bonorum emptio		
21 B·G-	bona gratia		
(<i>Vatic. 9—12</i>)			
1 CA-	causa	1 C-	causa
2 CJ-	cum (<i>cf. Vat. 3</i>)	2 C·C-	caussa [<i>causa ed.</i>] cognita
3 J·L-	con (<i>cf. Vat. 10</i>)	3 C·C·C-	cum consilio conlocutus [<i>conlocatus Scal.</i>]
4 J-	contra (<i>cf. Vat. 7</i>)	4 C·CN-	causa cognita [cecinita Scal.]
5 C-	causa (<i>cf. Vat. 14</i>)	5 C·P-	clarissime puer
6 CC-	causa cognita	6 CL·UU-	clarissimorum virorum
7 CD-	contradiccio	7 C·D-	communi dividundo
8 CT-	certum tempus	8 CCT-	contra tabulas testamenti
9 CRN-	comes rerum nitentium	9 J-	con
10 CRPI-	causa reip.	10 J-	contra
11 CL·U-	clarissimus vir	11 C-	cum
12 CAMP-	Campania		
13 CURP-	cursus publicus		

	<i>Magnae</i>		<i>Lindenbrogi</i>
14 cōdō.	conditio	12 ſc	contractus
15 cōr̄s.	Corsicae	13 c·r·	civis Romanus
16 cōr̄.	consulari	14 c·	censem [sic cum cor- ruptelae nota Scal., censum ed.]
17 cōr̄.	correctori		consul
18 cō.ūo.	clarissimis viris	15 c·	consules
19 cō.ō·u·	clarissimae memoriae	16 cōn·	Campaniae
20 cō.ō·f·	vir	17 cōp·	Corsicae
21 cōp·	clarissimae memoriae	18 cōr̄s·	correctori
22 cōsl·	foenina	19 cōrr·	
23 cōrp·	clariss. puer	20 ḥō [hōc ed.]	conditioni
24 cōm·	comes sacrarum lar-	21 cōr·	curator
25 cōlārgōn·	gitionum	22 ḥēris	consularis
26 ḥōnus	comes rei privatae	23 c·r·	celsitudo tua
27 ḥōs	comes (cf. <i>Vat.</i> 5)	24 c·u·	clarissimi viri
28 cōt·	comes largitionum	25 cō.ō·u·	clarissimi mores [<i>l.</i> clarissimae memo- riae] viri
29 cōm·or·	Constantinus	26 cōm	clarissime
30 cōmōt	consensus	27 cōmōf	clarissimae memoriae
31 c·r·	cuius	28 cōtē	fuit [<i>l. femina</i>]
32 cōs·	comes Orientis	29 cōt·	Calabriae
33 cōlā	centesimum miliarium	30 ḥō	cuius
34 cōtōsia·	civis Romanus	31 ḥōsia	contrahendo
35 cōr̄nīc· (sic)	controversia (cf. <i>Vat.</i> 11)	32 cōm·	controversia
36 cōm·	cautum de re non ne-	33 c·s·a·l	comiti
37 c·q·r·f·	cessaria	34 c·r·p·	comites agrorum lar- gitionibus [comes sacrarum largitio- num ed., <i>l. comiti sa-</i> <i>crarum largitionum</i>]
38 cōlāb·	comes domesticorum	35 c·o·p·	comites rei privatae
39 cā·m·u·	cautumque ratum fore	36 cōm·ort	comites ordinis primi
40 cōmōd·	Calabria	37 c·d·e·r·n·e	comites Orientales
41 cōvōd	causa memorati viri	38 c·q·s·re	cuius de ea re nuntia- tio [<i>l. notio</i>] est
42 cōtrō	centum milia dena-	39 cōlān	causa quae supra scri- pta [rescripta em. Scal.] est
43 cl·	riorum	40 ḥōns	Claudianum
44 cōf·	centumvirale iudicium		Constantinus
45 cōs·	centurio		
46 cōp·	Claudius		
47 cōptos·	confinius		
48 cōt·	Caesar (cf. <i>Vat.</i> 1)		
49 cōd·	corpus		
50 cōt·	corporatus		
	cautus		
	certo die		
	certo tempore		

	<i>Magno</i>		<i>Lindenbrog</i>	
51	C·D·E·R·N·E	cuius de ea re notio est	41 IΣTΙΟΣ	Constantius
52	Ω·	cautio	42 C·D·M	causa dolii mali
53	ΩΝΣ	cautiones		
	(Vatic. 2.4.6.8.9.12.15.16.18.19)			
54	ΩΜ·	capitis minutio		
	(Vatic. D 1—5.8.6.7.9—33)			
1	ΔΤ·	dotis tempore	1 ΔΜ vel ΔΤ·	dolo malo vel donum
2	Δ·	divus	[ΔΤΩ ΩΔΜ]	munus [v. d. m. om. Scal.]
3	ΔΣ·	deus	2 ΔΤΩ	diminutio
4	ΔΤ·	dentur	3 Δ·Μ·	dolum malum
5	Δ·	dam	4 ΔΜ	dolo malo [om. ed.]
6	ΔΓ·	denique	5 ΔΙΔΛ·	Diocletianus
7	ΔΕΔ·	de beneficio	6 ΔΓΛ	de qualicunque causa agis
8	ΔΜΩ·	domino		[l. de quo agitur]
9	ΔΑΤ·	data	7 ΔΝΩ	dominusque
10	ΔΟϹ·	Diocletianus	8 ΔΜ	deum
11	ΔΕΤΟ·	delatio	9 ΔΝΝ	dominum
	Δ·Ι·Σ·	Decimus Iulius Silvanus [l. Decimus Iunius Silanus]	10 ΔΤ·	dantur
13	ΔΓ·ΔΤ·	denique auctoritas tua	11 Δ·	dixit
14	ΔΝΜ·	dominum	12 Δ·	divus
15	ΔΔ ΝΝ·	domini nostri	13 Δ·	dum
16	ΔΡ·	decretem principis	14 Δ·	dem
17	ΔΕΡΙΟΝ·	decuriones	15 ΔΤ·	dotis
18	Δ ΟΡ·	data opera	16 ΔΔ·	deinde
19	ΔΔ·	dicto audiens	17 Δ [Δ·Δ·] ed.]	dive [divi ed.]
20	ΔΙΔ·Δ·	divina manu	18 Δ·FF	divi frates
21	ΔΟϹ	domus sua	19 Δ·L·	do lego
22	ΔΑΤ·	Datiano	20 ΔΤ·	dum taxat [duntaxat Scal.]
23	ΔΟΝΤ·	donationibus	21 ΔΓ·	denique
24	ΔΦ·	directum factum vel po- tius defunctum	22 ΔΙΩ·	divinum
			23 ΔΔ·	dum dein
25	ΔΦΑΤ·	debuerat	24 Δ·Μ	divae memoriae
26	ΔΕΡΑΤ·	decuerat	25 Δ·Δ·E	dare damnas esto
27	ΔΦΓ·	domi forisque	26 Δ·F·O	dare facere oportet
28	ΔΝΕ·	dubium non est	27 Δ·S·A	diversae scholae autores
29	ΔΝP·	dubitari non potest	28 Δ·KPS	dare [dares Scal.] sponso- res
30	ΔΔΤ·	dictum decies	29 Δ·Μ·Ω	donum [dono Scal.] mu- nus opera
31	ΔΕΙΝΙΣ·	decretum legationis	30 Δ·O	dare oportet
32	ΔΡ·	de periculo		

	<i>Magnō</i>
33	đl.
34	đ·c·s.
35	đñ.
36	đ·.
37	đrp.
38	đes.
39	de s·.
40	đm·.
41	decb.
42	đfp.

Lindenbrog

	(<i>Vatic. E</i> 1—3. 5. 4. 6. 7)	(<i>Vatic. F</i> 1—5)	<i>Lindenbrog</i>
1	eg.	[e]ger vel] ergo (<i>cf. Vat. 8</i>)	1 e.
		(<i>Vatic. 9. 10</i>)	2 ēg.
2	ēn.	enim	3 et.
3	ēet.	esset	4 ee.
4	edo.	editio	5 ed.
5	ēem.	essem-	6 exc.
6	ēat.	eatur	7 ex.
7	ex̄t.	existimo	8 ex̄mo
8	ex̄s.	existimatio	9 ēgs
9	ēxp̄t.	experientia tua	10 em̄s
10	ed.	edictalis	11 em̄s
11	ēet̄.	exemplum	12 ex̄g.
12	ēm̄a.	emissa	13 e.
13	ēm̄d.	et manu divina	14 en.
14	ed.	edictum	15 exempl
15	ex̄ḡ.	existimationi	16 ex̄la.
16	ex̄ct̄.	excellentia tua	17 expt
17	ex s·c.	ex senatus consulto	18 ex̄ct̄
18	ex i·q.	ex iure Quiritium	excellentia ceterorum [caeterorum <i>Scal.</i>]
19	ex ū.	ex communi consensu	19 em̄-ūr.
			eminēti viro ed.; l. eminenti viro ed.; l. eminentium virorum]
20	ēd̄t̄.		20 ed̄t̄
21	ext̄.		21 ext̄.
22	ēō		22 eō
			1 f.
1	f·c·l.	fraudationis causa latitare	2 fo.
2	fr.	finium regundorum	3 fē.
3	fs̄r.	(<i>Vatic. 6—15</i>)	4 fd.
6	fu·	fideiussor	5 fu.
		fuerit	6 fūt̄
			futurum
			forte
			factum est
			fundum
			fuit
			fuerit

	<i>Magnō</i>		<i>Lindenbrog</i>	
5	F <small>U</small> A·	Fubia vel Fūulvia	7 F	fun
6	F <small>O</small> ·	fortes	8 F <small>U</small> AT	fuerat
7	F <small>U</small> ·	fuit, fuerit	9 F <small>A</small> ·	factio
8	F <small>I</small> ·	fidei	10 F <small>U</small> ·	functio
9	F·	fundus	11 F <small>L</small> AM·	flamine
10	F <small>I</small> C <small>A</small> ·	fiducia	12 F <small>L</small> MC·	flaminica
11	F <small>O</small> B·	fusionibus	13 F <small>I</small> D·	fiducia
12	F <small>E</small> ·	factum est	14 F <small>D</small>	fideiussor
13	F <small>D</small> ·	fundum	15 F <small>I</small> ON·	fideiussionem
14	F <small>A</small> M <small>A</small> ·	familia	16 F <small>D</small> ·C <small>M</small> ·	fidei commissum
15	F <small>L</small> CA·	Falcidia	17 F <small>A</small> ·	facta
16	F <small>U</small> AT·	fuerat	18 F <small>O</small> ·	facto
17	F <small>L</small> AM·	flamina [i. flaminica]	19 F <small>T</small> S·	facta sunt
18	F <small>L</small> AU·	Flavianus	20 F <small>L</small> ·F <small>O</small> ·	filius familae
19	F <small>H</small> CD·	familiae herciscundae	21 F <small>H</small> C·	familiae herciscundae
20	F <small>F</small> AE·	filius familiae		
21	F <small>E</small> B·	Februārum		
22	F <small>L</small> P·	flamen perpetuus		
23	F <small>D</small> ·	flamen Dialis		
24	F <small>Q</small> R <small>I</small> ·	flamen Quirinalis		
25	F <small>C</small> TAS·	facultas		
26	F <small>A</small> C <small>T</small> IB·	facultatibus		

(Vatic. G 1.3.2.4)

- 1 CORD· Gordianus
                  (Vatic. 5)
 2 CRANS· Gratianus
                  (Vatic. 6. 7. 16. 8—15)
 3 CT· gravitas tua
 4 CRA· gratia

1	C <small>O</small> R <small>A</small> ·	Gordianus
2	C <small>T</small> ·	gravitas tua
3	C·	Gaius
4	C·S·	Gaius Seius [euis <i>Scal.</i> , qui em. Seius]
5	C <small>R</small> A·	gratia
6	C <small>L</small> ·	gloria
7	C <small>N</small> ·	genus
8	C <small>G</small> ·	gignit
9	C <small>D</small> ·	gaudium
10	C <small>R</small> ·	gerit
11	C·	gum
12	C·	gem
13	C·	gen
14	C <small>N</small> T·	gentes

(Vatic. H 1—3)

- 1 hP· [honestā persona vel] ho-
nestus puer (*cf. Vat. 4*)

1	b'	hoc
2	b·d·	his dies [diebus <i>Scal.</i> em. et ed.]

	<i>Magnō</i> (<i>Vatic.</i> 5—13)	<i>Lindenbrog</i>
2 b̄s.	[hora bona vel] heres bonorum (<i>cf. Vat.</i> 14)	3 b̄.o. his verbis
	(<i>Vatic.</i> 15)	4 b̄. heres [haeres <i>Scal.</i> semper]
3 b̄.p.	[hora pessima vel] hereditatis possessio (<i>cf. Vat.</i> 16)	5 b̄.b. [b̄ ed.] heredes
	(<i>Vatic.</i> 17—20)	6 b̄d. [b̄ ed.] heredum
4 b̄.b̄.o.p.	hereditatis bonorum vel possessio	7 b̄di heredi
		8 b̄.i heres institutus
5 b̄c.	hac	9 b̄s heres scriptus
6 b̄t.	hereditatem	10 b̄tāt̄s hereditatis
7 b̄ū.	huius	11 b̄i heredis [hereditatis ed.] institutio
8 b̄ōc.	hunc	12 b̄.ād heredes Adriani [haeredes Hadriani <i>Scal.</i> , I. Hadrianus]
9 b̄ūm̄.	huiusmodi	13 b̄n̄r Honorius
10 b̄ōn̄r.	Honorius	14 b̄. hunc
11 b̄ūs.	heres institutus	15 b̄i huius
12 b̄s	in susum	
13 b̄ēr̄ ſ̄	heredem facio	
14 b̄.e. o.	heredem esse voluit	
15 b̄.d.	hereditas divisa	
16 b̄ēr̄b.	hereditatibus	
17 b̄.u.	ave	
18 b̄rc.	honestae recordationis	
19 b̄mo.	honestae memoriae vir	
20 b̄d̄n̄s	Hadrianus	

	(<i>Vatic.</i> I 2.4.3.5.7)	1 iōl. Iulii
1 iōc.	iuris consultus [vel intra circulum] (<i>cf. Vat.</i> 8)	2 iōd. index
	(<i>Vatic.</i> 9—18)	3 iōmp̄ imperat
2 iōd.p.	iuri dicundo praest	4 iōmp̄ imperator
	(<i>Vatic.</i> 19—21)	5 iōpp̄ imperatores
3 iōp.	in publico, in platea	6 iō. iuris dictio
	(<i>Vatic.</i> 22—38)	7 iōt. iuris dictio[nem] [<i>om. ed.</i>]
4 iōq.	igitur	8 iōp. ius praetorium
5 iōq.	iure Quiritium	9 iō. ius iurandum
6 iōn̄s.	iuris dictione	10 iō. intra
7 iō.	inde	11 iōm̄ interim
8 iō.	item	12 iō. in
9 iōd.	iudicium	13 iōi. in iure
10 iōr.	iure	14 iōc. ius civile
		15 iōq. ius Quiritium

	<i>Magnus</i>		<i>Lindenbrog</i>
11 I.	iter [scr. inter]	16 I·L	ius liberorum
12 IR̄M.	interim	17 I·S	iudicatum solvi
13 IL.	illustris	18 I·R	in integrum [adde restitutio]
14 ID·U.	indulatio vel indulgentia	19 I·G	igitur
15 ID.	inde	20 I	inter [om. ed.]
16 II.	integris	21 I·E	id est
17 IR̄G.	integri restitutio	22 I·N·C	ingerit
18 IUD·O.	iudicio	23 I·D.	idem
19 IUD·A.	iudicia	24 I·I·	item idem
20 IT·A.	ita	25 I·	instituit
21 ITQ·	itaque	26 I·T	institutus
22 INT·MA·T.	illustris magnificentia tua	27 I·I·C	in iure cessit
23 I·%	interiectio vel interdictio	28 I·G.	ius gentium
24 IUN·	Iunias		
25 IS·T·	illustris sublimitas tua		
26 IEA·	interea		
27 ID·AA·	iidem Augusti		
28 I·A·R·	in aquaeductus restitu-		
	tionem		
29 II·	iuris iurandi	1 K·	caput
30 IUL·	Iulias	2 K·	casus [caesus ed.; l.
31 IULANUS·	Iulianus	3 K·A·	causa]
32 I·C·E·	iure cautum est	4 K·D·	caduca
			capite decinit [decedit
			ed.; l. diminutus]

(Vatic. K 1 -- 26, 28, 27, 30, 31)

1 K·	caput
2 K·	casus [caesus ed.; l.
	causa]
3 K·A·	caduca
4 K·D·	capite decinit [decedit
	ed.; l. diminutus]
5 KOMN	capitis minutionem
	[KPM ed.] [munitionem ed.]
6 KL	capitis quinquagesimae
7 KR·	caritas
8 KRT	caritas tua
	[KKR·T ed.]
9 KR·P	caritas pura
10 K·B·	caritas bona
11 KME	carissime
12 KL	kalendae
13 K	kalumnia

	<i>Magno</i>		<i>Lindenbrogi</i>	
1	lc.	legem (<i>cf. Vat. 11</i>)	1 l.	lex
2	l̄t.	licet	2 l̄.	licet
3	l̄p̄t̄p̄o	longi temporis praescriptio (<i>Vatic. 1—10. 12</i>)	3 lec.	legem
4	lc. d.	[legem dedit vel] legatum dedit (<i>cf. Vat. 13</i>)	4 lec.	legio
		(<i>Vatic. 14—17. 21. 18—20. 22—34</i>)	5 lec̄n [lec̄ ed.]	legiones
			6 l̄	lem
			7 li.	lis
			8 l̄t̄.	lites
			9 l̄p̄.	lapis
			10 l̄d̄.	ludus
			11 l̄p̄s.	lapsus
			12 l̄t̄a.	latebra
			13 lib.	liber
			14 libert̄	libertus [<i>libertas ed.</i>]
1	mo.	modo	1 m̄.	mihi
2	m̄c.	mancipium	2 m̄.	memoriae
3	m̄t̄.	mortis tempore	3 mil.	miles
4	m̄.	mihi	4 mul.	mulier
5	m̄m̄.	matrimonium	5 m̄s.	miles
6	m̄f̄t̄.	manifesti furti	6 m̄m̄.	matrimonium
		(<i>Vatic. 1—11. 13—28. 30. 29. 31—33.</i> 35. 34. 36—41)	7 m̄m̄nii	matrimonii [<i>post n. 8 ed.</i>]
			8 m̄x̄m̄	maximum
			9 m̄f̄.	manifestum
			10 m̄s. [<i>scr. m̄c̄</i>]	magis
			11 m̄n̄m̄.	manumitti
			12 m̄m̄s	manu missus
			13 m̄m̄c [m̄. m̄s]	manu mancipis <i>ed.</i> [<i>l. -pio</i>]
			14 m̄āc̄	magistratus
			15 m̄o	modo
			16 m̄t̄ [<i>nt ed.</i> <i>err. typ.</i>]	mortis tempore
			17 m̄-c̄	mortis causa
			18 m̄-d̄	manu divina
			19 m̄.	man
			20 m̄.	men
			21 m̄t̄.	mentem
			22 m̄.	mus
			23 m̄l̄.	malum

	<i>Magno</i>		<i>Lindenbrog</i>
1	N <small>i</small> ·	nisi	1 N <small>o</small> · ^z [N ed.] nomen
2	N <small>q</small> ·	neque (<i>cf. Vat. 11</i>)	2 N <small>m</small> nomina
3	N <small>s</small> ·	nisi si	3 N <small>m</small> nostra
4	N <small>·</small>	nam	4 N <small>m</small> [N ed.] nostrum
5	N <small>·</small>	nec (<i>cf. Vat. 7</i>)	5 N <small>m</small> [N <small>m</small> ·ed.] nem
6	N <small>·</small>	non (<i>cf. Vat. 8</i>)	6 N <small>·</small> num
7	N <small>s</small> ·	noster	7 N <small>·</small> nam
8	N <small>ob</small> ·	nobis (<i>cf. Vat. 16</i>)	8 N <small>·</small> non
9	N <small>ob</small> ·p <small>r</small> ·	nobilissimus puer (<i>cf.</i> <i>Vat. 17</i>)	9 N <small>f</small> nec
10	N <small>op</small> 7·	non oportet	10 N <small>q</small> neque
11	N <small>p</small> 7·	non possunt	11 N <small>u</small> non vi
12	N <small>l</small> ·	nihil	12 N <small>c</small> non clam
13	N <small>uo</small> ·	nunc vero	13 N <small>si</small> nisi
14	N <small>ē</small> 7·	necessse est	14 N <small>c</small> nunc
(Vatic. 1—6, 9, 10, 12—15, 18—23)			15 N <small>f</small> nihil [<i>om. ed.</i>]
			16 N <small>·</small> nostro
			17 N <small>·</small> nota
			18 N <small>·</small> nummum
			19 N <small>p</small> non [in <i>ed.</i>] prae- torio
			20 N <small>ē</small> negotia
			21 N <small>ē</small> ct negotiatores
	(Vatic. O 1)		
1	O <small>m</small> b·	omnibus	1 O <small>·</small> oportet
		(Vatic. 2—8)	2 O <small>·</small> opera
2	O <small>·</small> c·	ope consilio	3 op· opinio
3	O <small>·</small> d·m·	operae donum munus	4 opp· oppressus
			5 ob· obediens
			6 ō· omni [<i>omne ed.</i>]
			7 om̄b omnibus
			8 om̄pn omnipotens
			9 o·mq· optimo maximoque
			10 ol· oleum
			11 ol· olim
			12 olpd Olympiadis [Olimpiodis Scal.]
1	P <small>·</small>	pre (<i>cf. Vat. 7</i>)	1 p pos [pes <i>ed.</i>]
2	P <small>p</small> ·	propter (<i>cf. Vat. 12</i>)	2 p post
3	P <small>r</small> ·	populus Romanus	3 po· potest
4	P <small>·</small>	pris	4 poq postquam
5	P <small>·</small>	pos	5 p pru
6	P <small>·</small>	pro (<i>cf. Vat. 8</i>)	6 p pro

	<i>Magni</i>		<i>Lindenbrogi</i>
7	p.	per (<i>cf. Vat. 9</i>)	7 p̄
8	pō.	potest	8 p̄
9	pl.	placuit	9 p̄p̄
10	pe.	peregrinum	10 p̄c̄a
11	p̄q.	postquam	11 p̄r̄a
12	p̄s.	posunt	12 p̄r̄
		(<i>Vatic. 1—6</i>)	13 p̄p̄
13	p̄c̄a.	parens karissime (<i>cf. Vat. 10</i>)	14 p̄p̄.
		(<i>Vatic. 11. 14. 13. 15. 16. 36. 18—31</i>)	15 p̄t
14	p̄c̄l.	[prisca lex vel] Prisci Latini (<i>cf. Vat. 32</i>)	16 pot.
		(<i>Vatic. 33—35. 37—49</i>)	17 p̄.
15	p̄s̄t̄q̄b.	praecipito sumito tibique habeto	18 p̄p̄r̄
			19 p̄c̄
			20 p̄s̄
			21 p̄s̄s̄n
1	q̄a.	quia	1 q̄2
2	q̄r̄7.	quare	2 q̄q̄.
3	q̄s̄.	quas	3 q̄.
4	q̄	quod (<i>cf. Vat. 7</i>)	4 q̄q̄.
5	q̄	quam (<i>cf. Vat. 3</i>)	5 q̄n
6	q̄n.	quando et quoniam	6 q̄m
7	q̄.	quare	7 q̄ [<i>ed.</i>] quam
8	q̄uām7.	quem ad modum	8 q̄.
9	q̄d.	quaedam	9 q̄.
10	q̄2.	quia (<i>cf. Vat. 8</i>)	10 q̄ [<i>ed.</i>] quis
11	q̄s̄.	quis	11 q̄s̄.
12	q̄v̄.	quamvis	12 q̄o
13	q̄q̄.	quaeque	13 q̄.
14	q̄.	qui	14 q̄
15	q̄p̄p̄.	quippe	15 q̄d̄.
16	q̄b̄.	quibus	16 q̄d̄.
		(<i>Vatic. 1. 2. 4—6. 9—16. 18—20. 22. 21. 23. 25—46</i>)	17 q̄d̄.
			18 q̄.
			19 q̄b̄.
			20 q̄t̄.
			21 q̄·a·m̄.
			22 q̄·m̄.
			23 q̄.
			24 q̄n.
			25 q̄r̄.
			quare

	<i>Magnō</i> (<i>Vatic. R</i> 3.4)		<i>Lindenbrog</i>
1	<i>RP̄N</i> respondit	1 <i>R̄P̄</i>	respondit
2	<i>R̄d̄</i> reddi	2 <i>R̄P̄</i>	reparavit
3	<i>R̄</i> rum	3 <i>RPM̄</i>	responsum
	(<i>Vatic. 2.4.6.5.7—20</i>)	4 <i>R̄Ū</i>	re uxoria
		5 <i>R̄d̄.</i>	recte date [<i>l. dare</i>]
		6 <i>R̄</i>	ratio
		7 <i>R̄P̄</i>	rem publicam
		8 <i>R̄P̄</i>	res publica
		9 <i>RR̄</i>	rerum
		10 <i>R̄</i>	res
		11 <i>R̄B̄</i>	rebus
		12 <i>R̄'</i>	rum
		13 <i>R̄.</i>	rant
		14 <i>R̄</i>	rint
		15 <i>R̄</i>	rem
1	<i>S̄d̄.</i> secundum	1 <i>S̄A</i>	salus
2	<i>S̄C̄T̄</i> sicuti	2 <i>S̄P̄S̄</i>	spes
	(<i>Vatic. 1.2</i>)	3 <i>S̄P̄S̄</i>	spiritus
3	<i>S̄T̄.</i> sententia	4 <i>S̄C̄S̄</i>	sanctus
4	<i>S̄Ō.</i> sive	5 <i>S̄C̄T̄</i>	sanctum
5	<i>S̄N̄.</i> sine	6 <i>S̄P̄C̄.</i>	spectat
6	<i>S̄N̄·Ā.</i> senatoria auctoritate	7 <i>S̄T̄P̄.</i>	stipulatio
7	<i>S̄.</i> sunt	8 <i>S̄T̄P̄N̄.</i>	stipulationem
8	<i>S̄.</i> sed	9 <i>S̄F̄F̄.</i>	sufficit
	(<i>Vatic. 3—5</i>)	10 <i>S̄N̄.</i>	sine
9	<i>S̄·F̄.</i> [satis fecit vel] sacris fa- ciundis (<i>cf. Vat. 6</i>)	11 <i>S̄.</i>	sint [<i>om. ed.</i>]
	(<i>Vatic. 7—16.18—21.17.22—30.</i> 32.33)	12 <i>S̄</i>	sors
		13 <i>S̄.</i>	sententia
		14 <i>S̄C̄.</i>	senatus consultum
		15 <i>S̄ŌPP̄</i>	subplantationem [<i>l. sup-</i> <i>plicationem</i>]
		16 <i>S̄P̄C̄.</i>	species
		17 <i>S̄C̄L̄.</i>	scilicet
		18 <i>S̄d̄.</i>	satis dat
		19 <i>S̄S̄.</i>	solidus [<i>scr. -dos</i>]
		20 <i>S̄S̄.</i>	supra scriptum
		21 <i>S̄T̄·Ā.</i>	sine tutoris [<i>tutoris ed.</i>] auctoritate [<i>autori-</i> <i>tate ed., l. autore</i>]
		22 <i>S̄d̄Ī</i>	satis datio
		23 <i>S̄ĒR̄.</i>	servum

<i>Magno</i>		<i>Lindenbrog</i>	
24 ſō-		sive	
25 ſt-		satis	
26 ſ-		sunt [bis scr. <i>Scal.</i>]	
27 ſ-		sed [26. 27 coniungit ed.]	
28 ſc-		sicut	
29 ſex-		sexagies	
30 ſexu-		sexvir [sexus <i>Scal.</i>]	
31 ſd-		secundum	
32 ſſm		satis secundum mancipium	
1 tr ³ .	trans	1 t ³ .	tunc
2 t̄m.	tamen	2 t̄t.	tantus
3 t̄rāc.	transactio	3 t̄mp	tempore
4 tr ¹ .	ter	4 t̄m	tamen
5 tr-p.	tribunitia potestas (cf. <i>Vat.</i> 10)	5 t̄	ter
6 t̄ab.	tabulae	6 t̄ [t̄ ed.]	tum [tunc ed.]
7 t̄.	ton	7 t̄.	trans
8 t̄.	tum	8 t̄ab.	tabulas
9 t̄t.	testamentum	9 t̄m	testamentum
10 t̄t.	testamenti	10 t̄m	testimonium [om. ed.]
11 t̄t.	testamento	11 t̄r	testamentorum
12 t̄.	tune	12 t̄ ^A	tra
13 t̄.	tur	13 t̄	ter [om. ed.]
14 t̄b-m.	tabulae matrimoniales	14 t̄.	tur
	(<i>Vatic.</i> 1—9. 11—28)		
	(<i>Vatic. V</i> 1—4)		
1 u-f.	usum fructum	1 ū.	vel
2 u-c.	usu capio	2 ūo.	vero
	(<i>Vatic. 6. 2. 5. 7. 8</i>)	3 ū	vestrum vel virum
3 u-p.	vir perfectissimus (cf. <i>Vat.</i> 14)	4 ūdī	videlicet
	(<i>Vatic. 10—14. 17. 16. 18</i>)	5 ūt	utilis
	(<i>Vatic. X</i> 1—4)		
	(<i>Vatic. Y</i> 1)		
	(<i>Vatic. Z</i> 1)		

VI.

NOTAE VATICANAEE.

Omnium qui per medii aevi saecula circumferebantur huius generis laterculo-
rum latissime sparsus fuit is quem hoc loco exhibuimus sub titulo notarum Vati-
canarum; nam eius non solum exempla, quamquam ut sit inter se differunt modo
demptis quibusdam modo additis, extant complura, sed etiam si exceperis laterculos
Lugdunensem et Lindenbrogianum, quicunque per medium aevum eiusmodi libellos
composuerunt, hoc veluti fundamento usi esse inveniuntur. Quem ubi offendierim,
iam indicabo.

1) In libro Vaticano Reginae n. 1128 (cf. Haeneli ad legem Rom. Visigoth.
praef. p. XLV) scripto in Gallia saeculo decimo vel undecimo praeter breviarium Ala-
ricianum et leges complures Germanicas Ulpianique librum regularum epitomatum,
quem codex hic nobis servavit solus, post Ulpianum f. 190 v.—211 perscripti sunt
continuo ordine notarum laterculi tres, descripti olim mea causa ab amico H. Brun-
nio. Quorum ut omittam tertium (f. 210 v.—211) et pessimum et mancum, quem
notitiae causa in margine adieci,* duo reliqui huc pertinent ita inter se diversi, ut

* A·X·A·R·P·C·	Ad romanus populus con-	A·C·S·F·	Accusator fait
	ductus	A·C·B	Accipe bona
A·U·A·R·U	Aurum posuitque rome	A·C·M·M·	Accipe monumentum
R·A·Z·G·P·	Romane urbe cōposuer-	A·C·M·B	Accipe multa bona
A·A·B·P	Frementa uasa	A·B·h·	Ab homine
A·A·B·U·	Abundantia posita	A·B·h·B·	Ab homine bono
A·A·I·C	Ad legē conductum	A·B·C	Absconse
A·A·Q·B·	Ad questor bonus conductes	A·B·C·R	Absconsurium
A·A	Aux. xl. & x. milia	A·M·M·A·	Ad materteram
Ā·A·R·U	Armata fide	A·F·F·	Ad fundamenta fundata
A·A·Z	Azona pēinetus	A·B·R·P	Ab tēr priuata
A·A·M·D	Amando dotē deder-	A·B·T	Ab & rex thesaurizat
A	Ad monumentum	A·M·D·	Ad mortuos donata fuit
A·M·S·F·D·	Amando fin fine dđ tibi	A·d·l·p·	Ad dolorē p̄tris
A·C·S·	Accusatus	A·d·m·	Ad dolorē matris
A·X·T·	Auxit procapitino dauid tudis	A·p·	Ab impietatem
	tibi	A·p·p·	Ab impietatem parentis

prior (f. 203 r.—206 v.) syllogen de qua agimus repreaesentet plenam puramque, posterior (f. 207 r.—210 v.) eundem latereulum exhibeat et paulo magis corruptum et auctum additamentis iis, quae antea (n. III) exhibuimus. Unde infra expressi Vaticanani libri latereulum priorem, omnium quorum mihi copia est huius syllogae exemplorum integerrimum et absolutissimum; alterius variam lectionem adscripsi intra uncos quadratos littera notatam *R*, nisi quod quae supra seorsum edidimus additamenta

·ANT	Adiunctum	'EK-	Ec captatio
AN·K-	Antiqua causa	'ES-	Ec substantia
ANP-	Antiqua possessio	EP	Ec possessio
ANKF-	Antiqua fabrica	'EQ·U-	Equale est
AM-	A mortuo	'EBAR	Haec argentum
AMR-	A mortuo res illa	'EBAR	Hec aurum
AMZ-	A mortuo zelauerunt	'ELAP	Hec loca abeoansa
Aq·fh-	Adquisio forte humana	'EA·P	Haec absconsurium
AQN-	A funusulenus	ETS	Haec thesaurum
ASD	A sagitta mensura	EA-	Ea quae
ACP	Accipe milia	EL-	Ec lacrimae
AN·XX-	Antiquale causa, xx. milia	ERO	Ec ruinam
AR·M	Ad romani milites	EM-	Ec mortem
ARMp-	Ad romani possessio	'EC-	Ec centenariā aureā
ARN	Ad hora nona	'ECCC-	Haec circulum circuitu inquire
AS-	Ad hora sexta decima	EQ-	E quantum
AR·h-	Ad hora duodecima	'EQA-	E quantum habuisti
AF·P	Ad ferum preciosus	'EXA-	Exiuit auditum
AL·P	Ad lantia punctus	'EXU-	Exiuit uisum
AG·S·M-	Ad grabato suo mortuo	'EQD	E quantū dimisisti
EC·L·B-	Eclocū bene positus	'EQ	Equaliter
EUX-	Eux saenus	'EDX	Eduxisti
EC·M-	Haec mensura	'EG-	Hec generatio
EQI-	Emquērem	'EGM-	Hae generatio mala
EQI-	Emquisistis	'EG·P	Hec generatio pessima
EMD	Et der&ro inquire	EO	Ego
EB·L-	Haec locum	'EGIP-	Egypti posuerunt
EE-	Ec est	'ECR·F-	Egrotus fuit
EEE-	Est est est	'EE-	Etemiserum
ER-	Erumpē	'EBH-	Hec honerate que dī inaurati
ET	Etiam	'EFF-	Ec fratres
ET·M-	Etiam monūtum	'EFF·G	Ec fratres germani
EB-	EE homo	'EFK	Ec fide catholice
EZ·PA-	Hec zona tinctus aurea	ES·M	Ecesmare
EM·G-	EE magister	ETO	Ecē boarius qdī multitudo
ENOT-	E noctari	EC·XXX	Ec. cxxx milia
EBP-	Ec puella	I·B·A	Iocunda

hoc loco praetermissimus. — Eosdem tres laterculos similiter coniunctos post Fulgentii quosdam libellos habet codex alter Vaticanus Reginae n. 1462 saeculi noni, in hac parte prioris ita gemellus, ut propterea adhibitio eius supervacanea visa sit. — Nec multum differre puto laterculos notarum receptos in Isidori etymologiarum codices quosdam, ut sunt Vatic. 623 saec. XI et Ottobon. 477, de quibus egit Arevalius in Isidorianis 2, 232.

2) Laterculus quem infra n. VII edemus sub nomine Papiani non recentior saeculo octavo totus nititur eo de quo agimus poteritque ad Vaticanorum scripturam explendam et emendandam aliquid conferre. Adsumt ibi notationes quaedam, quae aut vere pertinent ad laterculum hunc, cum praeter Vaticanum priorem occurant in omnibus huius generis libris, etiam Magnoniano, aut certe mature in corpus hoc se insinuaverunt, cum extent tam in Vaticano secundo quam apud Papiam (v. notationes *amicus noster, gravitas vestra, imperator cum tribus sequentibus, in foro Livii, maior, sigillum, sine, sint, verum*); item lectio Papiana raro quidem, sed tamen aliquando emendatior est quam Vaticana. Sed cum ordo annotationum mutatus totus, qui in Vaticanis libris alphabeticus est prima tantum littera, in Papiano etiam secunda, tum aliae rationes impulerunt me, ut Papianum seorsum ederem; itaque hoc capite ad eum non attendi.

3) Magno scriptor saeculi octavi excuntis laterculum, de quo supra p. 285 accuratus diximus, composuit ex eo de quo agimus alteroque diverso. Hunc ut fieri potuit supra proposuimus, illius variam lectionem hic adscripsimus ad Vaticanum notatam nota *M*. Videbis autem non raro lectionem Vaticanam Magnonis ope emendari; quamquam caute hoc utendum est, cum eum non habeamus nisi ex editione Cuiaciana fortasse quibusdam locis emendata ex conjectura.

4) Codex qui fuit Veronae, nunc est Modoëtiae scriptus a. 810* praeter Bedam et adnotaciones quasdam historicas (editas inde in Mon. Germ. SS. I p. 4 cf. p. 20), laterculum exhibit notarum f. 95. 96, cuius mihi copiam fecit Jaffé, inscriptum simpliciter ‘*notae*’, incipientem *AVG augustus*, finientem *SD sententiam dat*, excerptum ni fallor ex eo de quo agimus, ordine plerumque non mutato, sed praetermissis permultis. Notationes in hunc elenchem receptas distinxii praeposito asterisco et variam lectionem adnotavi, quamquam parum inde proficiamus. Signavi *V*. — In codice saeculi decimi Mediolani apud Morbium servato, de quo dixi in actis acad. Berol. a. 1861 p. 1014, post Isidori origines f. 241. 242 qui legitur notarum index ex Modoëtiensi illo libro descriptus est.

5) Codex Chigianus I. VI. 204 saec. XV idem qui habet Probi genuini exemplum perbonum (supra p. 269), statim subiungit ei sub inscriptione ‘*notas iuris*’ laterculum de quo agimus, sed descriptam ex exemplo lacero, desinit enim in media pagina in *L-EM locus emtus*. Variam lectionem inde dedi notatam nota *C*, non tam quod propria bonitate Chigianus liber commendatur, quam quod exemplum vel illud ipsum vel gemellum cum ad Marcanovam pervenisset, ex eo genuinoque Probo inter se coniunctis et alphabeticis digestis laterculus prodiit novicius is qui per quadringentos amplius annos sub falso Probi nomine circumlatus est, de quo accuratus infra erit disputandum.

Ipsae autem notae pessimae sunt et magis ut ab iis caveamus adhibendae, quam ut iis utamur. Habuit quidem qui eas collegit laterculum aliquem eorum quos modo exhibuimus sub n. III. IIII. V. similem sumpsitque inde notarum in libris iuris constitutionumque vulgarium interpretationes veras; nec tamen quidquam proponit in hoc genere proprium et reconditum nec raro explicaciones falsas plane

* Nam legitur f. 33: *Et inde dominus Carlus solus regnum suscepit et deo protegente gubernet (sic) usque in praesentem annum, qui est annus regni eius 42, imperii autem 9.*

et commenticias, ut ex *ēg.*, quod est *ergo*, fecit *eger*, ex *libripende libripensionem*, numerorum notas [X] et [XX] quae significant *decies* et *vicies*, sic corruptas XI et IXXI perverse interpretatus est *duodecies* et *duodevicies*. Pleraque autem harum quae dicuntur notarum certum est nullo unquam tempore in usu fuisse et ab incauta fraude originem trahere. Scilicet cum laterculi antea propositi ex fori usu prodierint et propterea omni fide digni sunt, modo a scribarum peccatis caveamus et suo quenque loco adhibeamus, hic contra prae se fert originem scholasticam. Nam eo pertinent primum notationes plane antiquarii argumenti, ut sunt *kapite census*, *kalendae Quintiles* et *Sextiles*; quid quod ex nominibus propriis, quorum homo ille notas proponit, L. Cornelii, Cornelii, Balbii, Q. Caelii, Marcii Rufi, L. Morenae, Q. Morenae, aliqua Ciceronianarum aliquot orationum notitia trahetur. Deinde quod interpretationem proposuit notarum *D-M.* et *MAX-PONT-TRIB-POT.* et *COM-OB.*, sane non fecit, quoniam ad libros iuris legendos talia requirebantur, sed quod otiosi homines quaerebant a scholasticis, quid tandem significarent notiae illae in lapidibus nummisse frequentissimae; cuius vero generis doctrina fuerit laterculi auctoris, satis demonstrant vel sola illa deliramenta de *domo mortui* et *comitiis obriziacis*. Nec mirabimur inter tales sordes reperiri magistratus partim insimi aevi notissimos, partim conflictos, ut sunt *adiutor provinciae*, *praefecti Africæ*, *Iudææ*, *Syriæ*. Prope accidunt *divus Caesar Augustus*, *Kaelius montius* pro Caelimontano; *ludus Apollinis* pro ludis Apollinaribus, *stadium dedicavit*, *kastra dediticia*, *fati munus implevit*, alia innumera barbaræ aetatis grammaticorum commenta. Quo tempore homo scripserit, ex parte inde definitur, quod iam in libris saeculo octavo exente exaratis hunc laterculum invenimus et quidem auctum; itaque confessum crediderim saeculo septimo vel incipiente octavo. Originem libelli codices indicant Gallicam. Convenit quae legitur ibi notarum series ad regem, regis filios filiasque, regis munus, regis dona pertinens; quamquam in summa re auctor ut grammaticum decuit aetati suae proprias notationes magis videtur evitasse quam quaevisse.

NOTAS IVRIS.

[A]	Aulus <i>inserit C</i>	9 *ĀM̄N·	amantissimus [-me M, om. C]
1 *ĀŪ·	Augustus	10 Ā	aut
[ĀU·	Augusto <i>inserit R</i>	11 Ā̄	autem
2 *ĀĀ	Augusti [Augusta C]	12 *Ā̄R	auctoritas
3 *A·A· [Ā M]	Augustalis	13 ĀN· [ACN actionem [post 7 RC] R, ACM M,	
4 *ĀUR·	Aurelius	14 ĀM̄o	actionem mandat [ac-
5 *ĀC·	agit	[ĀON ē R]	tio mandati M]
6 ĀC̄o	ager [om. RC]	15 Āp	apud
[Ād̄p	adoptivo <i>ins. R, cf.</i> [infra T, 27]	16 Āpā·	apud acta [om. RC]
7 Ā [AO R, AC MC]	actio	17 Āpp	appellat [-tio M]
8 *ĀM̄·	amicus	18 *ĀC̄· [ĀĀ R] accepta	
*[ĀM̄·N	amicus noster <i>ins.</i> RVC]	19 *Ād̄-i·	adiutor

20 * Ad - i - p	adiutor provincie	6 * C [COR C] Cornelius
21 * Ad - l	ad locum	7 ſ [€ R] contra
22 * A - f	ad finem	8 tr [ct M] contractum [-tus M]
23 Ad qſ	ad questorem [vel ad quaestionem <i>add. M</i> , ad efectorem C]	7, 8 ect contrarius con- tractus C
1 * B	bonus [<i>om. M</i>]	9 ſR [cr M , CR C] contrarium [<i>om. R</i>]
2 BA	bona [<i>om. RC</i>]	10 *)
3 BR [BB' V , BB R]	bonorum	11 *o
4 * bp	bona paterna [<i>om. C</i>]	12 * cc
5 * bp	bona possessione [bo- na possessio <i>V et post</i> possessio <i>M fortasse ex corr.</i>]	13 * ctr
6 * bf	bona fide	14 * c [ca RC]
	bōnum factum <i>ins. R</i> <i>et habet hinc for-</i> <i>tasse M</i>	15 * cm
7 * bf [bf' V , bf R]	bona fortuna	16 * co p
8 * bf [bf R]	beneficium	17 * c·r·c
9 bftr [bf C]	bonae fidei [bona fide <i>M</i> , bona fidei <i>R</i>] contractum	18 * c·r·c·p
10 * bm	bone memorie	19 * cs .
11 * b'	Balbius	
12 * b·m	bona materna [<i>om.</i> <i>RC</i>]	1 * δ
[ba	bonam actionem <i>ins. C</i>]	2 * δδ
		3 * δm
1 * cs [caes C]	Caesar	4 * δ·m·
2 * csa	Caesar Augustus	5 δm
	[caes·a C]	6 * δ·δ·
	[C]	7 * δδ
3 C	cum	8 * δ
4 com·ob	comicia obriziacia	9 * δ°
	[cons R]	10 * dot·
	[comitia obridiaca <i>post 19 RC</i>]	*[δ·f]
5 * cm [C V]	comes [comis RC]	11 * dp
	[comi]	12 dqſ

13 δτ	duntaxat	2 *F·A	filia [om. C]
14 δ.	divus	3 F·FAM	filiusfamilia [-lias
15 *δ·C.	divus Caesar [15. 16 transponit C]	[FFM·R, F·FAC]	MRC]
16 *δCA	divus Caesar Augustus	4 FF [FS C]	fratres
17 δN	domnus [dominus MC, om. R]	[FF KK]	fratres karissimi ins. R]
18 *δ·P'	divus Pius [om. R]	5 *FF·A. [FEA] V, FAM, FTR]	sefima [om. C]
19 *δ·A.	divus Augustus [om. R]	6 FF [FFTR, FR·F C]	fratris filius
20 δb [δ C]	devotus	7 *FL	Flavius [om. R]
21 *δo	devotus vir [vir om. R]	8 F° [FOR C]	forte
22 δp	devota persona [om. C]	[FR]	fortem ins. R]
23 δ	damnat [om. C]	9 *FR	forum
24 -δ·t-	de logo [do lego M, de lego C, de loco R]	[FR]	forum Traiani ins. R]
25 δct	decreatum [om. C]	10 F·M.	fati munus
26 δ d [δδ. R]	dotis dictio	11 F·M·i	fati munus implevit [impleret C]
27 δf	defunctis [-tus MC]	12 *FC	fidei commissum
28 δic	dignus	[FCS·OM R]	fecerunt
29 *δcm	dignus memoriae	13 FF	fabri erunt [fabrica- runt C, fabrica- verunt MR]
	[digm MC] [-riae R, -ria VMC]	14 FF	fabrefactum ins. C]
30 δqr	de qua re		fundaverunt
31 δol	duleissimus	[FF]	
32 δil	dilectissimus	15 FF	
33 δp' [δpc·M]	depositio [deprecatio M, om. C]		
		1 *G [CR C]	gratia
1 *εt.	etiam [om. C]	2 *G	gaudium
2 *εt·N	etiamnunc	3 CR	gerit
	[ε·N C]	4 CG	gesserunt
3 *ε'	eius	5 *G	Gaius [om. C]
	[εi·]	6 *G·VAL	Gaius Valerius [om. RC]
4 *ε·m	eiusmodi	7 *G·C. [CCS R]	Gaius Caesar [om. C]
5 ε [ε·t. R]	est	8 *G·	genus [om. R]
6 εē	esse [om. R]	9 *CR	genus regum [regium VC, om. R]
7 εR	erunt	10 GOM.	germanus
8 εG	eger	11 GF	germanus frater
9 *εp	epistola	12 GFI	germanus filius
10 *εpm	epistolam [-la MR] misit [misi R]	13 *GL	gloria
		14 *CLP.	gloria parentum
1 *F. [F·i. F]	filius [vel filia add. C]	15 GLD.	gloria decus

16 * G A [CS M] gravis [grauitas <i>MV</i> , <i>om. R</i>]	6 i-p	in provincia [<i>om. M</i> , intra provintia <i>R</i> , intra provintiam <i>C</i>]
*[G A <u>U] grauitas (grauita <i>V</i>) uestra [<i>ins. RV</i>]</u>	7 i-t	intra limite [-tem <i>MRC</i>]
1 * h honor	8 i-c	intra circulo [-lum <i>MC</i>]
2 * h honestus [<i>om. R</i>]		intra tempus
3 * h v [b <i>R</i>] honestus vir	9 i-t	intra tempora [-pus <i>MRC</i>] constitutum
4 * h p honesta [honesta <i>MR</i>] persona [<i>om. C</i>]	10 i-t-c	imperator [<i>ins. RMC</i>]
5 * h f honesta femina	11 [i]mp	imperatores [<i>ins. RMC</i>]
6 * h v vita	12 [i]mp	imperator Caesar [<i>ins. RM</i>]
7 h l honesto loco [honesta loca natus <i>R</i>]	13 [i]mp cs	imperator Caesar (<i>om. M</i>) Au-
8 h N honesto loco natus	14 [i]mp cs (cs om. M) A	gustus [<i>ins. RM</i>]
9 h hora		in iure [<i>om. RC</i>]
10 h heres [uel heredes <i>add. C</i>]	15 i	in dominio [-no <i>M</i>]
[b e . heredibus [<i>ins. R</i>]]	16 i-d	in possessione
11 h b heredes [<i>om. C</i>]	17 i-p s [i-p <i>C</i> , i-n-p <i>R</i>]	
[b t] heredis [<i>ins. R</i>]	18 * i-s	in loco sacro
12 h o [b <i>R</i>] homo [<i>om. C</i>]	19 * i-l R [i-l <i>R</i> , <i>RVMC</i>]	in loco religioso
13 h o h homo honestus [obon <i>M</i> , h o h <i>R</i>]	20 i-l-d	in loco divino [<i>om. R</i>]
	21 i-l-p	in loco presenti [pu-
14 h b hora bona		blico <i>C</i>]
15 h m hora mala	22 i-l-a	in loco absenti [<i>om.</i>
16 h p hora pessima		<i>RC</i>]
17 b i hereditario iure	23 * i-s N [i-s <i>C</i>]	in senatu
18 h p' hic posuit		
19 h f hic fundavit	24 * i-s N R [i-s <i>C</i>]	in senatu Romano [in
20 * h d <h>o hic dedicavit [bo <i>R</i>] hoc [<i>ins. RV</i>]</h>	25 * i-f	senatu consulto <i>C</i>]
	26 i-f cs	in foro
1 * i in		in foro Caesaris
2 * i inter	27 i-f C [cs <i>M</i>] A	[<i>om. R</i>]
[i x iudex sto [<i>ins. R</i>]]		in foro Caesaris Augu-
3 i-d interdum	28 i-f p [p <i>om. R</i>]	sti [<i>om. C</i>]
4 i [i A <i>RC</i>] interea [interee <i>R</i>]		in foro Pacis
5 i intra	29 i-f tr	in foro Traiani

30 ¹ ̄·f·ñ·	in foro Nerve [om. C]	17 ̄K	karissimi [om. C]
[N om. R]		[KN]	karissimi nobis ins. R]
31 ̄·f·̄TR·	in foro transitirio [om. C]	18 ̄K·d· [̄K·p·R]	kapite diminutus [de-minutus M]
32 ̄·f·IUL·	in foro Iuli	[K'	kaput ins. R]
33 ̄·f·pōp·	in foro Populi	19 *K·c·	kapite census [caesus V]
34 ̄·f·G·	in forum bacrium [in foro boariae R, in foro boario MC]	[KK· 20 ̄K	kalumnii causa ins. R]
35 ̄·f·flāmō	in forum Flamminium [in foro flaminio M, in foro flamini RC]	21 ̄Kō	kardo [2] [C] post
[FAM R]		22 KĀR	kardo maximus [C]
[̄·f·l·	in forum Livii ins. R, in foro Livi C]	23 K·c·	Kartago
36 ̄·I·	inib[us] [inibi RM, om. C]	24 ̄K·p·	kardo [Kartago MRC]
[I·I·	in integrum ins. R]	25 K·f·	civitas
37 ̄·XI·	duodecies	26 *K·	kardo positus [om. R]
38 IXXI	duodivices	27 *K·M·T·	kardo finalis
			Kaelius [kaeleus R, om. C]
1 *K·	kalende [kalendas R]		Kaelius montius [kae-limontanus M, kae-leus montius R, om. C]
2 K·IĀN·	k. Ianuarias [om. R]	28 K'	kastra
3 ̄K·F·	k. Febroarias	29 ̄K· [̄K·p·R]	kastra ponit [om. MC]
4 ̄K·M·	k. Marcias	30 *K·p·	kastra posuit [om. R]
5 ̄K·AP·	k. Aprilis	31 K·d·d·	kastra dedititia [dedi-catia C; om. R]
6 ̄K·M [QF M]	k. Maias		
7 ̄K·JUN·	Iunias [kalendas Iunias M] (sic)	1 *L·	Lucius [locus R]
8 ̄K·IUL·	k. Iulias	2 *L·T	Lucius [locis R] Sti-cius [Titius M, tutius C, tuii R]
9 K·AUG·	k. Augustas	3 *L·C·	Lucius [locus R] Cor-nelius
[AC· M]		4 *L·M	Lucius [locus R] Mo-rena [Murena M]
10 ̄K·SEPT·	k. Septembris	5 L	locus [om. R]
11 ̄K·OCT·	k. Octobris	6 lsc· [lcs C]	locus sacrus [locus sa-cer M, lucrum sa-crūm C, om. R]
12 ̄K·NOV·	k. Novembris		
13 ̄K·DÉC·	k. Decembris		
14 ̄K·q·	k. Quintiles		
15 ̄K·s·	k. Sextiles		
16 ̄K·	karissimae [karissime M, om. C]		

¹ Librarius cod. R errore hic inserit quae mox repetit haec:

- ̄·f·T·R· in foro transitirio
- ̄·f· in foro Iuli
- ̄·f· pōp· in foro Populi

7. lōtū.	locus divinus [7. 8 27 l-īq. <i>transponit C]</i>	[l-i-q. R]	locus in iure Quer- tium [locus iniuriae quiritium <i>R</i> , locus iuri Quiritium <i>M</i>]
8. lōd-d. [<i>lcd C</i>]	locus deditius [locus deditius <i>R</i> , locum deditum <i>C</i>]	28 l-īt-ādf	locus inter adfines
9. lēr.	locus religiosus [<i>om. C</i>]	[l-i-ādf R]	
10. l-ī-ś.	loca [loco <i>M</i> , locus <i>RC</i>] quo [qui <i>C</i>] supra	29 l-īmpl.	locus imperiales [loca imperialia <i>M</i>]
11. l-ī-	legem	30 l-p̄s.	loca pribata [privata <i>R</i>]
12. lōd	ludus [<i>om. C</i> , <i>R</i> <i>habet</i> <i>in fine litt.</i>]	31 l-s [s-c <i>R</i> , sA M] pāl	loca sacri Palatii
13. l-ī-d.	legem dat [dedit <i>M</i>]	32 l-īc.	loca incerta
14. l-ī-	legavit [<i>om. C</i>]	33 l-uāl-rf.	Lucius [ludus <i>R</i>] Vale- rius Rufus [<i>in fine</i> <i>litterae R</i>]
15. lōdāp̄	ludus appollinus [ludi Apollinares <i>M</i> , ludus apollonius <i>in fine lit-</i> <i>terae R, om. C</i>]	34 l-pi. [l-pl. R] loca periculosa	
16. l-p.	libri pensio [-peus <i>M</i> , <i>om. C</i>]	1 * m. [M R V] Marcus	
17. l-p.	locus proprius [pro- pitius <i>RC</i>]	2 * m cs Marcus Caesar	
18. l-uāl.	Lucius Valerius [<i>om.</i> <i>RC</i>]	3 * māx maximus [<i>om. R</i>]	
19. l-e-m.	locus emptus ¹	4 * māx·cs. maximus Caesar	
20. l-cēss̄	locus cessitus [cessi- tius <i>M</i> , cessionis <i>R</i> , <i>ubi 20. 21 transpo-</i> <i>nuntur</i>].	5 māx·pōn maximus pontifex	
21. l-pl.	locus publicus	6 mp [māx maximus pontifex tri- <i>pon R] tr.</i> butii [tribuniae	
22. l-m-d.	locus mortus dedito [mortis dedito <i>R</i> , mortuo dedicatus <i>M</i>]	7 * ō. potestatis	
23. l-ādq̄	locus aquaesitus [ad- quisitus <i>M</i> , adquisi- tionis <i>R</i>]	8 m̄-m̄. <i>MR</i> miles [add. <i>Vat. m. 2</i> , milis <i>R</i>]	
24. l-b-p.	locus bene possessus	9 m̄-l. milites [add. <i>Vat.m.2</i>]	
25. l-m-p.	locus male possessus	10 m̄-āc. milites [-tis <i>M</i>] locus	
26. l-ī-	locus in iuria <i>e</i> [iure <i>M</i>]	11 ō [om. <i>R</i>] modo	
		12 m̄ō modo [om. <i>M</i>]	
		13 m̄c modius <i>ins. R</i>	
		14 m̄āc magis	
		15 māc·m̄l mulier <i>ins. R</i>	
		magister	
		magister militiae [mi- litum <i>R</i>]	

¹ Hic desinit C.

16	ΜΟΜΤ-	momentum	4	Ν [Ν M]	nam
17	ΜΟΜΡ	momentum petit		Ν R	
18	ΜΜΑCc	momentum accepit	5	*ΝΝ·	nostrum [nostrorum RV]
19	ΜΟΜL	momenti loco			
20	ΜΦΙ·	male fidei	6	Ν	nisi
21	ΜΦΙP·	male fidei possessor	7	*Ν'	nec
22	Μb'	malus homo	8	Ν	non [om. R]
23	ΜF	maleficus	9	ΝΜ	nominis [non minus MR]
24	Μ'	Marcius	10	Ν·	nus [nos R]
25	Μ·RF	Marcius Rufus	11	*Νq·	neque
26	ΜΙΝ	minor	12	Νq [Νq R]	namque
	[ΜΑΙ·]	maior ins. R]	13	Ν·q	musquam
27	Μ	mem [men M]	14	*ΝU·	non vis
	[Μ]	mer ins. R]	15	*ΝUU	non vult
	[Μ]	man ins. R]	16	ΝB	nobis
28	Μ'	mus	17	ΝOB	nobilis [om. M]
29	Μ [ΜF R]	manifestum		[ΝPb]	nobiles imperatoribus ins. R]
30	Μ	mihi	18	ΝOB·C·	nobilis [nobiles R] genere
31	Μ [Μ·S R]	molestus	19	ΝOB·C·Ν	nobilis [nobiles R, no- bili M] genere natus [generatus R]
32	Μ [Μ·P R]	male positus	20	ΝOB·Ν·	nobilis [nobili M] fa- milia natus [om. R] ²
33	ΜT	mater			Nero
34	ΜΤΜ [ΜΧ R]	matertera			Nero Caesar
35	ΜUL·	mulier [om. R]			Nero Claudius
36	ΜUL·δ·	mulier bona [mulieris bona vel mulier bona M]	21	ΝR	
			22	ΝC·	
37	ΜUL·Μ·	mulier mala	23	ΝCL·	
38	ΜΝ·F	manifestum			
39	Μ·fl·	manifestum lo- cum [-tus locus M]			
40	ΜF·opp	manifestum op- pidum	1	*δ̄	oportet
41	ΜF·rt·	manifestum ter- ritorium	2	*δ̄δ̄	opportuit
			3	ο'	os [post 5 R]
			4	δ̄δ̄	obridiacum [obridia- cum in fine litt. R]
1	*Ν	nunc	5	*op'	opus
2	*Ν	noster	6	*opp̄	oppidum
3	*Ν [Ν MR]	nihil ¹	7	*δ̄δ̄	omnino
			8	δ̄ε	oportere

¹ R sic collocat 1, 2, 9—17, 3—7, 18, 19, 21—23.² Hunc v. in Vat. 2 eadem manus tempore posteriori addidit post O 5

1 *pr̄	praetor [pater vel praetor <i>V</i>]	26 *p̄ic-	periculum [<i>post 14 R</i>]
2 pr̄ [p̄·ro- <i>M</i>]	populus Romanus	27 *p̄ū [p̄oāR] [p̄ō]	provincia
3 *pr̄s-	praesens [praeses <i>RV</i> , praeses vel praesens <i>M</i>]	28 *p̄ar̄	praepositi [<i>ins. R</i>] patricius [patri eius <i>M</i>]
[P	pupilla [<i>ins. R</i>]	29 p̄.	Publius
4 *pr̄p̄	praesens [praeses <i>V</i> , provinciae [<i>om. R</i>]]	30 *p̄ec̄	peregrinus
5 *p̄p̄oūc̄	praesens [praeses <i>M</i> , [pr̄sp̄·ūc̄R] <i>RV</i>] provintiae vir clarissimus	31 *p̄c̄	prisca [procousul <i>M</i>]
6 *p̄·q̄·r̄.	populusque Romanus [<i>om. R</i>]	32 *p̄cl̄	prisca lex
7 p̄	prae	33 *p̄t̄	placuit [<i>ins. R</i>]
[p̄k	praeclara [<i>ins. R</i>]	34 *p̄ic̄·ānn̄	praeses [<i>ins. R</i>]
8 p̄	pro	35 *p̄ic̄·orbi	provintiae [<i>ins. R</i>]
9 p̄	per [<i>om. R</i>]	36 p̄f̄	Piceno [Picenum <i>R</i> ; 33—35 <i>post 47 R</i>]
10 p̄k̄ā	praeclara augusta [parens karissime <i>M</i> fortasse aliunde; <i>om. R</i>]	37 p̄ū	Piceno annonario
[p̄.	pra ins. <i>R</i>	38 p̄p̄i [pp <i>M</i> , p̄p̄p̄o hic, p̄p̄o infra <i>R</i>]	Piceno orbicario [ur- bicario <i>M</i>]
11 p̄	pri	39 p̄fuic̄.	praefectus
12 p̄p̄	propter	40 pp [p̄f̄ <i>M</i> , ānn̄]	praefectus urbis [urbi- <i>M</i> , <i>in fine litt. R</i>]
13 *p̄oūc̄.	privilegium	41 p̄ [p̄f̄ <i>R</i> , c̄k̄]	praefectus praetorii
14 p̄t̄	praeter	42 *p̄ cb̄	praefectus vigilium
15 *p̄s̄	possunt [posuit <i>R</i>]	43 *p̄· [p̄f̄ <i>R</i> , āēc̄]	[uigilum <i>M</i> , <i>om. R</i>]
16 *p̄ [po <i>R</i>]	poterit [potest <i>RV</i>]	44 *p̄·s̄yR̄	praefectus annomine
17 *p̄f̄ [p̄f̄ <i>R</i>]	poterit [potest <i>RV</i>] fieri [<i>om. M</i>]	45 *p̄· [p̄f̄ <i>R</i> , iud̄]	[auonae <i>M</i> , <i>om. R</i>]
18 p̄f̄l̄	patris filius [<i>om. R</i>]	46 p̄· [p̄f̄ <i>R</i> , c̄al̄]	praefectus classis Ra- vennatum
19 p̄f̄m̄	pater familias	47 *p̄· [p̄f̄ <i>R</i> , āf̄]	praefectus classis [<i>om.</i> <i>R</i>]
20 *pp̄.	propositio [-ta <i>M RV</i>]		praefectus Aegypti
21 p̄	post		praefectus Syriae [<i>om.</i> <i>R</i>]
22 *p̄c̄	post consolatum [<i>et</i> <i>ante 11 et hic R</i>]		praefectus Iudeae
23 *p̄·c̄	patres conscripti [pa- ter conscriptus <i>R</i>]		praefectus Gallearum
24 *p̄aō	patris actio [vel prin- cipalis actio <i>add. M</i>]		praefectus Africe
25 *p̄	poenam [ponam <i>R</i>]		

48 p·AF·P·	prefectus Africe pro-	vestra R, ubi 25. 26.
	vinciae [om. R]	28 leguntur in fine litterae]
49 *p·[pp MRV] AŪC	perpetuo Augusto [49. 50 transponit R]	qua de re peto lauda-
50 *pp	perpetuo [perpetuum V, om. M]	bilitatem vestram [-te uestra R]
1 q·[q̄ R]	quae [que <i>Vat. m. 2,</i> M]	27 *q̄R
2 *q̄ [q̄ R]	que [quae <i>Vat. m. 2,</i> VM, qui R]	28 *q̄N
3 q̄	quam	29 *q̄dc
	quibus ins. R]	30 q̄dcu
4 qq	quamquam	31 q̄ro
5 q̄	quis	32 q̄m̄c
6 Φ	quem	33 q̄
7 q̄	quod	34 q̄t
8 q̄2	quia	35 q̄c
9 q̄s	quasi	36 q̄m̄
10 q̄	quaestio	37 q̄r· [q̄R R]
11 ·q̄	Querius [Querius M]	quam [qua R] rem [37. 39 in fine litterae R]
12 q̄ [q̄·R M]	Querius Relius [Querius Relius vel quae res M]	38 q̄ l.
	[om. R]	quem locum [om. R]
13 q̄z	quantum	39 q̄ [q̄m̄ R]
14 *q̄t	quotiens	pr.
15 *q̄t·	quo tempore	40 q̄ prou.
16 *q̄m̄	quo modo	quem [quam MR] pro-
17 q̄	quo [om. M]	vinciam
18 q̄q	quoque	41 q̄ p [qop R]
19 q̄m̄o	quoquomodo	quo petit
20 C	qua	42 q̄ p
21 q̄pp	quapropter	quem petit [om. R]
22 q̄R	quare	43 q̄R [q̄c R]
23 *q̄dr	qua de re	quem rogat
24 *q̄drp̄	qua de re peto [peccato V, om. M]	44 q̄ A&S
	qua de re peto gravita-	quem adserit [ASS R]
25 *q̄drp̄q̄r	tem vestram [qua de re perpetuo gravitate	45 q̄ dīc
		quem dicit
		46 q̄ ū
		quem vult
		1 *RT [RC R]
		rescriptum
		2 *R
		respondit
		3 R
		res
		4 *·R·
		Romanus
		5 *R·S
		responsum
		6 *R·
		rem
		7 R̄G [R̄C R]
		recognovi [-uit R]
		8 R̄C
		regesta [rege M, reges R]

9 R̄C̄	recuperatores [reco- perator <i>R</i>]	14 S̄N̄P̄M̄	sine periculo mortis
10 *R̄.̄C̄.	Romana civitas [Ro- mani cives <i>MR</i>]	15 S̄ĪḠN̄	signum
11 R̄	rex	16 S̄S̄	sigillum <i>ins. R</i>
12 *R̄.̄P̄.	re [res <i>M</i> , rem <i>RV</i>] publica [publicam <i>RV</i>]	17 S̄P̄D̄	supra scriptis [-tus <i>MR</i>]
13 *R̄.̄P̄ [P̄̄ R̄]	rei pribate [rem pri- uatam <i>R</i>]	18 S̄P̄M̄	supra dictius [-tus <i>MR</i>]
14 R̄el.̄ [R̄cl̄]	regulus [regulis <i>M</i>]	19 S̄C̄S̄	supra memoratus
		20 S̄C̄Ā	sanctus
		21 S̄C̄M̄M̄	sancta [om. <i>R</i>]
			sancte memoriae [om. <i>R</i>]
15 R̄C̄F̄	regis filius	22 S̄C̄D̄	secundum
16 R̄C̄F̄Ā	regis filia	23 S̄	statum [statutum <i>MR</i> <i>semper</i>]
[R̄C̄F̄ R̄]			^{ta} statum tempus
17 R̄D̄	regis domus [donum <i>R</i> , regis domus vel domum <i>M</i>]	24 S̄T̄P̄.	^{ta} statum diem
		25 S̄.̄D̄.̄ [S̄.̄D̄ M̄]	^{ta} statum consulem
18 R̄D̄	regis munus	26 S̄.̄S̄.	^{ta} statum senatum
19 R̄ [R̄Ā MR]	Roma	27 S̄.̄S̄N̄	senatus populusque
20 R̄ĀŪ	Ravenna	28 S̄.̄ [S̄.̄N̄ R̄] p. q. r.	Romanus [<i>post 31 R</i>]
		29 S̄C̄L̄	sacre largitionis [-nes <i>M</i>]
1 *S̄N̄	senatus	30 S̄C̄L̄ C̄M̄	sacralis comis [sacra- rum largitionum co- mes <i>M</i> ; om. <i>R</i>]
2 *S̄.̄C̄.	senatus consultus [-tum <i>M</i>]		stadium [om. <i>M</i>]
3 *S̄Ā.̄ [S̄Ā R̄]	sententia		stadium posuit
4 *S̄ [S̄Ā R̄] δ	sententia dat [-tiam dedit <i>M</i>]	31 S̄T̄D̄ [S̄D̄ R̄]	stadium dedicavit
5 S̄D̄	sententia [-tiam <i>M</i>] dixit	32 S̄T̄P̄	
6 S̄.̄F̄	satis fecit	33 S̄T̄D̄D̄	
7 S̄.̄F̄.̄T̄	satis factum	1 T̄	tunc
[S̄T̄ R̄]		2 T̄	tanto
8 S̄S̄	setis [sestis <i>M</i> , su- scriptis <i>R</i>]	3 T̄	ter
9 S̄	sunt	4 T̄	trans
[S̄.̄N̄. [S̄]	sine <i>ins. R</i>]	5 T̄D̄	tempus [om. <i>R</i>]
	sint <i>ins. R</i>]	6 T̄P̄B̄	tempus bonum [bo- nus <i>R</i>]
10 S̄N̄D̄	sine dubio	7 T̄B̄	tribunus [om. <i>R</i>]
11 S̄	ser [11. 12 trans- ponit <i>R</i>]	8 T̄B̄P̄L̄	tribunus plebis
12 S̄C̄L̄.	sic licet [scilicet <i>MR</i>]	9 T̄B̄C̄	tribunitiae [om. <i>R</i>]
13 S̄N̄P̄	sine periculo	10 T̄B̄ P̄T̄	tribunitia potestas [om. <i>R</i>]

11. τ.	Tullius	5. οετ̄ [οιτ̄ R]	verum etiam
12. τ. β̄	Tiberius [<i>om. R</i>]	6. οβ̄	verbi [uerba <i>M, om. R</i>]
13. τεσ̄	Tiberius Caesar	7. οεγ̄ [οιγ̄ R]	verbi gratia
14. τε. cl. [τε. c̄l̄ R]	Tiberius Claudius [post 23 <i>R</i>]	8. ορβ̄	urbis [uerbis <i>R</i>]
15. τ̄	tri [<i>om. R</i>]	9. ορp̄	urbis praefectus [vir perfectissimus <i>M;</i> <i>om. R</i>]
16. τm̄	terminus		
17. τmp̄.	terminum posuit [ter- minus positus <i>R</i>]	10. οιτ̄	virgo [<i>om. R</i>]
18. τm̄ δδ̄	terminum dedicavit	11. οιτ̄ ο	virgo Vestalis
19. τbī	Tyberii [<i>om. R</i>]	12. ψ	vester [uestes <i>M</i>]
20. τb̄k̄ [τbī R]	Tyberii [<i>tibi R</i>] Ro- mae	13. οεσ̄p̄	Vespasianus
		14. οεσ̄p̄ cs̄	Vespasianus Caesar [<i>om. R</i>]
21. τm̄	terme [<i>om. R</i>]	15. οᾱl̄	Valerianus [<i>om. M</i>]
22. τm̄ δδ̄	terme dedicate	16. οιl̄ cs̄	Valerianus [Valerius <i>M</i>] Caesar [<i>om. R</i>]
23. τ̄	tem [ter <i>R</i>]	17. οᾱl̄	Valerius [<i>om. R</i>]
24. τb̄	tibi [<i>om. R</i>]	18. ο μōn̄	vias munivit
25. τb̄ δf̄	tibi dulci filio		
26. τb̄f̄m̄	tibi dulci filio meo		
27. τb̄f̄m̄ad̄opt̄	adoptivo [<i>om.</i> <i>R, cf. post A 6</i>]	1. *	existimat [-mavit <i>M,</i> <i>om. R</i>]
28. τrāī [τrāō R]	Traianus	2. *	existimatio
1. ο	vel	3. *	exenodox [xenodo- chus <i>M, exinodus R</i>]
2. οο̄ [οιτ̄ M velud [<i>uelut M bis R</i>] semel]		4. *	decies dedit [dedit <i>om. M</i>]
3. οο̄ [οιτ̄ M] veluti [<i>om. R</i>]		1. Ym̄n̄	ynum [-nus <i>R</i>]
4. ο̄	vero	1. Zen̄	Zenobis [-bius <i>M,</i> -uius <i>R</i>]
[ο̄	verum <i>ins. R</i>]		

VII.

NOTAE PAPIANAЕ ET EINSIDLENSЕS.

In codice Parisino n. 7530 saeculi octavi grammatici fere argumenti (v. H. Keil in praef. vol. I. p. XVIII) f. 148—153 exhibetur notarum laterculus, cuius ad me apographum olim misit amicus, inscriptus manu antiqua *incipit notas iuris*, manu recentiore *incipit de breviaturis per alphabetum*, non diversus ab eo, quem glossario suo edito a. p. C. 1053 (v. Albericus Trium fontium apud Leibnitzium access. hist. 2, 88) s. v. *notatio* post excerpta ex Isidori etymologiis 1, 21—26 inseruit Papias, ex Papia repetiverunt Lindenbrogius p. 152—175 et Putschius p. 1639—1666; unde Papianum ego quoque appellavi, quamquam ex supra dictis apparet laterculum tribus fere saeculis Papia esse vetustiorem. — Laterculum a Papiano non diversum, nisi quod accesserunt notationes quaedam, de quibus mox agetur, offendit in codice antea “dni Ulrici de Murtzuls”, postea monasterii Fabriensis s. Pfeffers, nunc monasterii Einsidlensis saec. X n. 326 (foll. 104. 8°) illo ipso, qui solus fere nobis servavit saeculo nono confectam Latinarum inscriptionum syllogen antiquissimam omnium quarum notitia ad nos pervenit; legitur ibi f. 1—10 inscriptus sic: *incipiunt notae Iulii Caesaris*. Ab eo, qui scripsit codicem, laterculum in hanc formam non esse redactum, sed descriptum ex libro antiquiore vel illud fidem facit, quod laterculus inutilis est (*incipit enim paulo post initium litterae C*) codice integro; descriptum autem esse existimo ex codice Reichenaviensi qui sextus est in Reginberti catalogo a. 846 exarato (Neugart episc. Const. p. 548), in quo continebantur *notae Iulii Caesaris et liber Plini Secundi de natura rerum*. Ipsam illam inscriptionem licet revocare possis fortasse ad nomen C. Caesaris cum Romanorum notis aliqua ratione coniunctum (cf. Suet. Caes. 56), tamen satius erit, collata praesertim similis syllogae codicis Parisini praeescriptione *incipit notas iuris*, ita explicare, ut male interpretatus sit scriba inscriptionem *incipiunt notae iuris civilis* primis litteris *I. C.* indicatam. — Tabula Papiana ex parte sua meliore descendit ex ea quam modo edidimus Vaticana potestque, ut supra p. 303 dixi, adhiberi ad pristinam illius formam restituendam. Additamenta autem, quae de suo adiecit huiusce tabulae conditor, pleraque pessima sunt et aetatis omnino barbarae; quid quod offendimus ibi quasdam notulas pertinentes ad thesauros litteratis lapidibus ducibus investigandos. Denique quod alphabeticum ordinem non in primis tantum litteris, sed etiam in secundis Papianus laterculus observat, et ipsum signum est originis recentioris. At per se inutilis laterculus ille Papianus tamen eo prodest, quod per eum certa ratione constat de additamentis codici Einsidlensi propriis, quae nunc primum eduntur et longe potioris pretii sunt quam sylloge ipsa. Scilicet qui Einsidlensis libri archetypum exaravit, is Papianam quidem syllogen pro fundamento sumpsit, sed certe inde a littera D (nam A et B desunt, in C autem eiusmodi notae non reperiuntur) auxisse eum compluribus locis illam ex Probo genuino cum ipsa

sylloge satis ostendit tum maxime quod in fine eius legitur praefationis Probianae (p. 271) principium (*est etiam circa — nullus esset*). Collatis autem cum Probi commentariolo quem habemus excerptis Einsidlensis non solum emendantur inde loci quidam corrupti, quamquam plerumque excerpta cum textu quem habemus convenienter etiam in scripturis falsis, sed quod longe maioris momenti est, commentarium illum hodie a fine mutilum apparuit ab Einsidlensis laterculi scriptore adhibitum esse integrum nec pauca cum inde excerptisse, quae hodie apud Probum desiderantur composita supra p. 275. 276. Contigit igitur bona fortuna, ut id quod nacti sumus Papiani laterculi exemplum cum eo quod Einsidlensis adhibuit ita conspiret, ut paucissimis locis (cf. *notationes index esto, kalumniae causa, urbis Romae*) exceptis certo consilio fines regere potuerimus inter Einsidlensis notationes Papianas Probianasque. — Exhibuimus laterculum Einsidlensem prout in codice reperitur cum suis appendicibus, nisi quod principium quod in Einsidlensi deficit additur ex libro Parisino et ad ea, quae Einsidlensis habet communia cum Parisino, huius, quem plerumque Einsidlensi emendatus scriptum esse reperimus, varia lectio orthographicis omissis plena accedit uncis quadratis circumscripta et notata nota *P.* Quae Einsidlensis solus habet, ex Probo deprompta omnia exceptis paucissimis, quae aut ex interpolatione accesserunt aut apud Papiam casu excederunt (*D* 6—8. 66. 68. 70. *F* 25. *I* 16. 38. *O* 3. 6. 25. *S* 22. 50. 60. *T* 17. *V* 1. 32. *X* 2.), ea distinguuntur litteris quadratis, adscripta in iis quae in Probi commentario adhuc supersunt loci indicatione. Denique earum adnotationum, quas et Einsidlensis liber et Parisinus habent, quae redeunt in notis Vaticanis (supra n. VI), eae curavi ut asterisco distinguerentur; quae adsunt in solo Vaticano secundo (*R*), signantur asteriscis duobus.

INCIPIT NOTAS IVRIS.

1 A	abet	18 *Ađi	adiutor
2 *AC	actio	19 *Ađi·p.	adiutor provincie
3 ACT	actor	20 *Ađi	agit
4 AC·N	actione	21 Ađi	agitur
5 *A·N	actionum	22 AłA	alia
6 *A·N·M	actionem mandat	23 AłA lg	alia lege
7 *ACC	accepta	24 *Ađi	amicus
8 AT C	acta causa	25 **Ađi N	amicus noster
9 AT pc	actor provinciae	26 *Ađi N	amantissimus noster
10 AT pr R	actor provinciae Roma-	27 A·	annus
	norum	28 ANN	annos
11 AT C·T·R·A	actor civitatis Romane	29 A· T·p	anno tempore
12 A S	ad suis	30 Ađi	anteaudita
13 A· S· l.	ad sua lege	31 Ađi c	anteaudita causa
14 A· S· l· f	ad sua lege fecit	32 *Ap	apud
15 *Ađi l	ad locum	33 Ap N	apud nos
16 *Ađi F	ad finem	34 *App	appellat
17 *Ađi q̄s	ad questores	35 App N	appellato nomen

36 A R C	argentum	33 B I T	bona instituta
37 * A	aut	34 B C A	bona caduca
38 * A T	autem		
39 * A T R	auctoritas	1 * C	causa
40 * A U R	Aurelius	2 C	causat
41 * A U G	Augustus	3 * C M	causa mortis
42 * A A	Augusti vel Augusta	4 C C E	causa conventa est
43 * A O	Augustalis		

INCIPIVNT NOTAE IVLII CAESARIS

E. f. -r. a.

1 * B	Balbius	5 C C E E	causa conventa esse
2 B M	bene merentes	6 C C	causa conventa
3 B M B	bene merentibus	7 C	credimus
4 B M B	bene merentibus servan-	8 C N E E	credimus non esse causa
	s. c. tur		conventa
5 B M F	bene merenti fecit	9 * C S	Caesar
6 * B F C	beneficium	10 * C S A	Caesar Augustus
7 * B	bonus	11 C I P	Caesar imperator
8 * B B	bonorum	12 C M	Caesar maximus
9 B O E	bonorum empfor	13 C N T O	centenario
10 B O	bonorum venditor	14 C L	centum milia
11 B b	bonorum heredes	15 * C T R	caeterum
12 B b T S	bonorum hereditates	16 * C C	circus [circum <i>P</i>]
13 B S	bonorum servi	17 C	circa
14 B l B	bonorum liberi	18 C T R A	civitate Romana
15 B f	bonorum filius	19 C	cives vel contra vel [seu
16 B P	bonorum possessor		<i>P</i>] causa
17 * B p	bona paterna	20 * C M	comis [seu comes add. <i>P</i>]
18 * B p	bonorum possessio	21 * C	Cornelius
19 B u d	bona uacantia	22 * C	contra
20 B A U	bona nostra	23 * C T	contrarium
21 B u	bona vestra	24 * [C T	contractum add. <i>P</i>]
22 * B f	bona fide	25 * O	con
23 * B f u	bona fortuna	26 * O O	controversia
24 * B f I T	bone fidei contractus	27 J S S	consulibus
25 * B M	bonae memoriae	28 * C S	consiliarius [28.29 trans-
26 B E R	bona eorum		ponit <i>P</i>]
27 B E R N	bona eorum non inve-	29 C [C S <i>P</i>]	consules
	niuntur	30 C S	communes
28 B I	bona inveniuntur	31 C	condempnatio
29 B b i	bona hic invenies	32 * C O M	comiti [comitia <i>P</i>] ob-
30 B b i	bona hic inter invenies	33 O B	ridiaca
31 B E i	bona eius invenies		clarificus vel clarissimus
32 B E	bo a eius	34 C L	

E. f. I r. b.

34 c.l. f.	clarissima femina	29 *d.b.	debotus
35 c.l. f.	clarissima filia	30 *d.u.	devotus vir
36 *c.	cum	31 *d.p.	devota persona
37 *c.u.i.	caius	32 d̄s	deus
38 *c.r.c.	cuius rei causa	33 [d̄m]	deum <i>add. P.</i>
39 *c.r.c.p.	cuius rei causa promittis	34 d̄o	deo
40 cc.	ducenti	35 d.p.f.	DENVTIANDI POTES ^{TAS} FACIT [PR. 5, 8]
1 d̄d.	dandam	36 d.e.r.	DE EA RE [PR. 3, 20]
2 d̄r [p] <i>add. P.</i>	da respondit	37 d.d.	DECRETO DECVRIONVM
3 [brs]	dare spospondit <i>add. P.</i>	38 *d.	dixit [dixi vel damnat <i>P.</i>]
4 d. ē.	dampnatus est	39 *d.f. [d̄d <i>P.</i>]	dixerunt
E. I. 1 v. a.		40 [d̄d	dixerant <i>add. P.</i>
5 [d̄ ē	dannoatus erit <i>add. P.</i>	41 *d.	divus
6 d. ēe.	dampnatus esse [om. <i>P.</i>]	42 *d.c.	divus Caesar
7 d.d.	dandum [om. <i>P.</i>]	43 *d.c.a.	divus Caesar Augustus
8 d̄d	dandum [om. <i>P.</i>]	44 *d.p.	divus Pius
9 d̄d	dandum [9, 10 transponit <i>P.</i>]	45 *d.a.	divus Augustus
10 d̄d	dedimus	46 *dīc.	dignus
11 d.d.m.	dedimus mercedem	47 *dīc. m.	dignus memoriae
12 [d̄d	dandas <i>add. P.</i>	48 *d.i.l.	dilectissimus
13 d. d.	de donis	49 *d.m.	diis manibus [uel domus mortuorum <i>add. P.</i>]
14 d. d.	dedit deus		E. I. 2 v. a.
15 *d̄d	deinde	50 d.i.m.s	diis manibus sacrarum
16 d.d.d.m.	DEINDE DEPERIT DEMINV- TVM.	[d.m.s <i>P.</i>] [sacrum <i>P.</i>]	
17 d.u.m.	DOLO VEL MALE	51 *d.q.s.	die quo supra
18 d.m.o.	DONVM MVNVS OPERAS	52 d.m.s q.	dies mali sequntur quae
19 *d.	dedicavit	c p	cras peius
20 *d̄d	dedicaverunt	53 d.	dies
21 d.o. [o] <i>om. P.</i>	dedicatio	54 *dot.	dotem
22 *d.p.o.	depositio	55 *d.p.	dotem petit
23 *d.l	de loco [delegor <i>P.</i>]	56 d.f.	dotem facit [fecit <i>P.</i>]
24 *d.c.t.	decretum	57 *d.	donatio
25 [d̄f	defuncti <i>add. P.</i>	58 *d.m.	dolum malum
26 *d.f.	defunctus	59 *d.m.	domus mortui vel dor- miunt mortui <i>add. P.</i>
27 d.c.s.	DE CONSILII SENTENCIA [PR. 3, 23]	60 d.m.s.	dormiunt mortui securi
E. I. 1 v. b.		61 *d̄d.	dotis dictio
28 *d.q.r.	de qua re	62 d.l.	do legem
		63 *d̄n	domnus
		64 d̄n.s.	dominus
		65 d̄nā.	domina

66	d·m̄·A·	domini [om. P]	25	e·p·p·	et praeparati [praeparat P]
67	dN̄O	domino	26	e·x·	exegitur [exegitur P]
68	dN̄oM	dominum [om. P]	27	e·x·c·	EX CONSVENTVDINE
69	d	donat [dominat P post E. f. 2 v. b. 65]	28	e· b· e·	EX HERES EST
70	d·m·	deum [om. P]	29	e· i· q·	EX IVRE QVIRITVM
71	d· m· f·	DOLO MALO FECISTI	30	e· R· A·	EA RES AGITVR
72	d·u·m·t·	DOLO VEL MALO TVO			
73	d	duo			
74	d· d·s·	duo deservantur [P bis scripsit, altero loco du- desservantur]	1	f	familia
75	*d·r·	dum taxat	2	*f· m·	ficti [facti P] munus
76	*d·u·l·	duleissimus	3	*f· m· i·	ficti [facti P] munus
			4	*f· e·	implebit [impte P]
1	*ē·	est	5	f· e·	fabri erunt [seu fit add. P]
2	*ēē	esse	6	f· s· e·	fabri erant [factum est P]
3	ēē· p·	esse potest	7	f· t· c·	factum sic est
4	ēē· m·c·p·	esse magis potest	8	f· e·	FAMILIAM TESTAMENTI CAVSA
5	ēē· m·c·	esse magis fieri iussit f· i·t·	9	f· e· d·	FAMILIAE ERCISCVNDAE
					FACTVM EST DICEÑ [PR. 3, 9. 5, 18]
6	ēē· n·p·	esse non potest	10	f	fecit
7	e·r·c·	ergo	11	[fec	fecit add. P]
8	eR·	erit	12	*f·t· [ff P]	fecerunt
9	*eR	erunt	13	*f·e·A·	femina
10	e·r·p·	eripiet	14	*f·i·	filios [filius P]
11	*e·c·	eger	15	*f·i·A·	filia
12	*e·t·	etiam	16	f FA P	
13	*e·t·n·	etiamnunc [etinc P]	17	f·c·	filios [filius P] familias
14	e·p·c·	episcopus	18	f·c· R· p· c·	fiscum [vel fideicommissum add. P, cf. 26]
15	*e·p·	epistola [epistula P]	19	f· c·	fiscus [fiscum P] rei pu-
E. f. 2 v. a.			20	f· p·	blicae causa
16	*epm·	epistolam [epistula P]	21	f· r·	FIDUCIAE CAVSA [PR. 5, 23]
		misit	22	f· f·	FIDEI PROMISSOR
17	*ei·	eius	23	fīb	FINIBVS REGNANDIS
18	[ēA	ea add. P]	24	f·i·R·	filii familia [familiae P;
19	[e·	eius add. P]	25	f·i·	23, 24, 22 sic collocat P]
20	[e·m̄	eiusmodi add. P]	26	*f· c·	fide bona
21	*e·m̄·	eiusmodi			fideiussores
22	[e	eius add. P]			fideiussor [om. P]
23	e eRc R	eius ergo res			fidei commissum [om. P,
24	e· R· b	eius res honorum			cf. 17]

E. f. 3 r. a.

- 27 *F·l. Flavius
 28 F·l. A·U·G· Flavius Augustus
 29 *F·F·F·F·l. fratrī filius
 [FFP]
 30 F·C·l. FRAUDATIONIS CAVSA LA-
 TITAT
 31 F·C· FRAUDARE CREDITORES
 [PR. 5, 13]
 32 F·o. [F̄P] fore [forte P]
 33 *F·R· forum
 34 F·PP·R· FORMA PVBICA POPVLI
 ROMANI¹
 35 *F·T· [F̄P] fundaverunt
 36 F·d. A·G· fundum agri ||

E. f. 2 v. b.

- 37 F fuit
 38 *F forte add. P]

E. f. 3 v. b.

- 1 *G· Gaius [1, 2 transponit P]
 2 *G· gaudium
 3 *G· C· [G· Gaius Caesar
 CS P]
 4 *G· U·A·l. Gaius Valerius
 5 *G· [G] P] genus
 6 *[G R· genus regium add. P]
 7 [G gens add. P]
 8 G·T· gentes
 9 G· B· gens bona
 10 G· M· gens mala
 11 G· d· gens dolosa
 12 *G·R· gerit
 13 *G·S· [G] gesserunt
 P]

E. f. 3 r. b.

- 14 *G·M· germanus
 15 *G·M· F· germanus frater
 16 *G·M· F·l· germanus filius
 17 *G·l. gloria
 18 *G·l. p· gloria parentum ||

- 22 G·X· grex
 23 G·U·I·U· gubitos duos [duo P] in-
 [GUU P] venies laudabilis locus
 tt [laudabile locum P]

- 1 b· habet
 2 *b· heres
 3 *be· [bb P] heredes
 4 b·t· hereditas [-tates P]
 5 *b·i· hereditario [hereditates
 P] iure

6 b·b·o·p· HERES BONORVMVE POS-
 SESSOR

7 b·q·m· HEREDEMQVE MEVM

8 b·c·o·c· HEREDE COGNITORE

9 b·s· haec sunt [vel hora se-
 cunda add. P]

10 *b· p· hic posuit

11 *b· f· hic fundavit

12 *b·d̄d̄ hic dedicavit

13 b· [bs P] hoe

14 [b hos add. P]

15 *b·o· [b P] honor ||

E. f. 3 v. a.

- 16 *b· honestus
 17 *b· u· honestus vir
 18 *b· f· honesta femina
 19 *b· p· honesta persona
 20 b· p· honesta puella
 21 *b· u· honesta vita
 22 *b· l· honesto loco add. P]
 23 *b· l· n· honesto loco conatus
 [natus P]

24 b·s·b· honestatibus [hostibus P]

25 b·s· s· hostia sacrilegis

26 b· t· hoc invenies

27 *b· hora

28 b· horēs [hores P]

29 *b· s· hora bona

30 *b· m· hora mala

31 *b· p· hora pessima

32 *o·b·o· homo

¹ F 34 — G 3 cod. Eins. inseruit inter F 7. 8

- 33 *o·b·o·N· homo honestus
 34 b·m·s·N· homines honesti
     [boon·b·N P]
 35 b·c· hunc
 36 b·c· l· hunc locum
 37 b· u· hunc virum
     [bc & P]
 38 b·c· A·m· hunc amicum nostrum ||
     N·
- E. f. 3 v. b.
- 39 b·c·k· hunc lectorem
- 1 i·A· iam
 2 i·A·q· iamquam
 3 i·A·d· iam dandum
 4 i·A·s·d· iam satis dandum
 5 i·A·k· iam respondit
 6 i·d·e· id [idem P] est [7. 6.
     transponit P]
- 7 i·d· idem
 8 i·d·q· idemque
 9 i·d· idem [id est P]
 10 i in
 11 [i] in add. P]
 12 *[i] in add. P]
 13 *iN·d· in domino [domo P]
 14 *i·p·s· in positione
 15 i·b· in brevi [post 21 P]
 16 i·l· in loco [om. P]
 17 *i·l·s· in loco sacro
 18 *i·l·k·s· in loco religioso
     [S om. P]
- 19 *i·l·d· in loco divino
 20 *i·l·p· in loco praesenti
 21 *i·l·A· in loco absenti
 22 *i·s·N· in senatu
 23 *i·s·N·R· in senatu Romano
 24 *i·p· intra provinciam [-tia P]
 25 *i·l· intra limitem [limite P]
 26 *i·c· intra circulum ||
- E. f. 4 r. a.
- 27 *i·t·p· in tuo tempore
 28 *i·t·c· intra tempus constitutum
     add. P]
- 29 i·t·p· [p intra tempus
     om. P]
 30 i·d·t·s·p· IN DIE TERCIO S PERHENDI-
     NVS [PR. 4, 9]
 31 i N·F· IN SENATV FEVERVNT [PR.
     8, 22]
 32 i·F· interfuerunt [interfuit P]
 33 i·p· interposuit
 34 i·e· interest
 35 i intuum
 36 *i·i· inibi
 37 *i·F·o· in foro
     [iF P]
 38 *i·F·c·s· in foro Caesaris [om. P]
 39 *i·F·c·s· in foro Caesaris [cesari
     A· P] Augusti
 40 *i·F·p· in foro Pacis
 41 *i·F·t·k· in foro Traiani [transito-
     rio P]
 42 *i·F·N· in foro Nevae [neruae P]
 43 *i·F·t·k· in foro transitorio [tro-
     iani P]
 44 *i·F·i·l· in foro Iuli [in foraiulii P]
 45 *i·F·p·p· in foro populi
     [iF popP P]
 46 *i·F·b· in foro boarium
 47 *i·F·flA·m· in foro Flamini [in fo-
     rum flammini P]
 48 **i·F·l· in foro Libi [in forum
     libii P] ||
- E. f. 4 r. b.
- 49 *i·p· intra provintiam add. P;
     cf. 24]
 50 **i·m·p· imperator
 51 **i·m·pp· imperatores
 52 i·m·p· imperialis
     [imp·l P]
 53 **i·A·m·p· imperator Caesar
     c·s· [imp·cs P]
 54 i·m·p·A· imperator Augustus
 55 **i·m·p· imperator Caesar Augu-
- C·s· A·C· stus
     [imp·cs·A P]
- 56 *i· inter

57 *I·δ·	interdum	16 *K· q·	kl. quintilis
58 *I·A·	interea	17 *K· s·	kl. sextilis
59 *I [P]	intra	18 K· c·	KALVMPNIAE CAVSA [PR. 5, 11; cf. p. 308 post K. 19]
60 I·I·	iusiurandum		kapite caesus [19. 20 transponit P]
61 I·I·I·	iusta iudicia iudicate [iudicant P]	19 *K· c·	kapite diminutus [deminitus P]
62 I·N·Q·Q·	IVSTIS NVPTIS QVAESEITOS QVAESEITAS [PR. 3, 13]	20 *K· δ·	E. f. 4 v. b.
63 I·δ·C·	IVRIS DICENDI CAVSA [PR. 5, 2]		
64 I·δ·I·δ·	IVDICIVM DABO IVRIS DICTIO [PR. 5, 6.7]	21 *K· o· [K P]	kardo
65 I·C·E·U·	IVSTA CAVSA ESSE VIDETVR [PR. 5, 10]	22 *K· m·	kardo maximus
66 I·S·	IVDICIVM SOLVIT [PR. 5, 23]	23 *K· p·	kardo posuit [25. 26. 23. 24. 31. 32. 27—30 sic collocat P]
67 I·E·	IVDEX ESTO [cf. p. 307 post I 2]	24 *K· f·	kardo finalis
68 II·	duo milia	25 *K· A·R·	Kartago
69 *IXI·	duodecies [nonus decimus P]	26 *K· [KAR	Kartago civitas [ciutas P]
70 *IXXI·	duodevicies [duodecies P]	27 *K· A· [K P]	kastra
71 XIX·	nonus decimus [duodevicies P]	28 *K· p·	kastra posuit
E. f. 4 v. a.		29 *K· x·i·	kastra fixit
72 I·pc	ius praecepto add. P]	30 *K· δ·δ·	kastra dedicia [dedicauit P]
1 *K·	karissime	31 *K·	kelius [kaelius P]
2 *KK·	karissimi	32 *K· m·t·	kelius [kaelius P] montius
3 *K·	kalendae	1 l·	laudabilis [laudabiles P]
4 *K· I·AN·	kl. ianuarias	2 ll·	laudabilis [-les P] loci
5 *K· F·E·R·	kl. februarias [FEB P]	3 l·δ·	laudandus [-dum P]
6 *K· M·A·R·	kl. martias	4 l· p· c· R·	LATINI PRISCI CIVES ROMA NORVM [PR. 3, 5]
7 *K· A·PR·	kl. aprelis [aprilis P] [AP P]	5 l· c·	LATINI COLONARI [PR. 2, 23]
8 *K· M·AI·	kl. maias	6 t	lex
9 *K· I·U·N·	kl. iunias	7 I·I·δ·A·C·	LEX IVLIA DE ADVLTERIIS COERCENDIS [PR. 3, 10]
10 *K· I·U·I·	kl. iulias	8 l· R· i·	LEX REX IVSTVS [PR. 3, 3]
11 *K· A·G·	kl. augustas	9 *l·ç	E. f. 5 r. a.
12 *K· S·E·P·	kl. septembries [SEB P]	10 *l·ç·	legem add. P]
13 *K· O·CT·	kl. octubris	11 l· e·	legem dat
14 *K· N·O·B·	kl. novembries	12 l· A· ē·	LEGEM EGISSE
15 *K· δ·E·C·	kl. decembries	13 l·ç· s· f·	LEGE ACTVM EST
		14 l·ç· p·m·	legem suam fecit
			legem promisit

15 l·c· s· p· legem servare praecepit [praecepit <i>P</i>]	47 *l· m·	Lucius Morena
16 l· lector	48 *l· u· a· l·	Lucius Valerius Rufus [rupus <i>P</i>]
17 l· b· lectoribus	49 *l· u· d·	ludus
18 *l· c· legavit	50 *l· u· d·	ludus Apollinis [appollo-
19 l· b· libere [liber <i>P</i>]	A· p·	nis <i>P</i>]
20 l· c· LIBERTATIS CAVSA		
21 *l· p· libripens	1 *m· r·	Marcus
22 *l· locus	2 m·	Marcus uō milites [uel miles <i>P</i>]
23 *l· c· s· locus sacrus	3 *m· c· s·	Marcus Cesur [caesar <i>P</i>]
24 *l· d· i· u· locus divinus	4 *m· a· x·	maximus
25 *l· d· d· locus deditus [dedicatus <i>P</i>]		E. f. 5 v. a.
26 *l· r· locus religiosus	5 *m· a· x·	maximus Caesar
27 *l· q· s· locus [loco <i>P</i>] quo supra	c· s·	
28 *l· p· locus propitius	6 *m· a· x·	maximus pontifex tribuni
29 *l· e· m· locus emptus	p· n· t·	et potestatis [tribuni- [pont <i>P</i>] ciae potestates <i>P</i>]
30 *l· p· locus publicus [l· p· l· <i>P</i>]	7 m· c·	mancipatio
31 *l· a· d· q· locus adquisitus	8 m· n· m·	matrimonium [post 29 <i>P</i>]
32 *l· m· d· locus mortuis [mortui <i>P</i>] deditus	9 m· f· f·	manifestus [-tum <i>P</i>] fecit
33 *l· b· p· locus bene possessi [pos- sessus <i>P</i>]	10 m· f·	malae fidee [mala fide <i>P</i>]
E. f. 5 v. b.	11 *m· f·	maleficus [male fidus <i>P</i>]
34 *l· m· p· locus male possessi [pos- sessus <i>P</i>]	12 *m· f· i·	malae fidei
35 l· c· s· i· legem servare iussit [post 14 <i>P</i>]	13 *m· f· i· p·	malae fidei possessor
36 *l· i· i· locus iniuriae [corr. vid. iniuriae; iniuste <i>P</i>]	14 *m· h·	malus homo
37 *l· i· q· locis in iure quiritur [locus iniuste quiritum <i>P</i>]	15 *m· p· [m· <i>P</i>]	malus [male <i>P</i>] positus
38 *l· i· a· d· f· loci [locus <i>P</i>] inter ad- fines	16 *m· f·	manifestus [-tum <i>P</i>]
39 *l· i· m· p· l· locus imperialis	17 [m· n· f·]	manifestius add. <i>P</i>
40 *l· p· b· loca priuata	18 *m· f· l·	manifestus locus [mani- festum locum <i>P</i>]
41 *l· s· p· a· l· loca sacri [sacra <i>P</i>] pal- laci	19 *m· f· o· pp·	manifestum oppidum
42 *l· i· c· loca incerta	20 *m· f· i· t·	manifestum territorium
43 *l· p· l· loca periculosa	21 m· m·	manumissum
44 *l· Lucius	22 m· d·	mandatum
45 *l· t· Lucius Titus [titius <i>P</i>]	23 *m· t·	mater
46 *l· c· locus [lucius <i>P</i>] Cornelius	24 *m· m·	matertera [mater terra [m· A· P·] P·]
	25 *m· c·	magis
	26 *m· a· c·	magister
	27 *m· a· c·	magister militum
	m· i· l·	E. f. 5 v. b.

28 * M	Martius add. P]	4 N·S·F·E. nam satis factum [factum est <i>P</i>]
29 * M·R·F	Marcius Rufus	5 N· nascitur
30 ** M·A·I	maior	6 N·E·P natus est puer
31 M·P·D	MAIOREM PARTEM DIEI	7 * N· nec vel nos
32 M·C·U	MANVM CONSERVTM VÓCA- VIT [PR. 4, 4]	8 * N·Q· neque
33 M·T·F·E	MALO TVO FACTVM EST	9 * N·R· Nero
34 M·M·P	MANV MANCIPIO POTESTATE	10 * N·C·I· Nero Claudius
35 * M·	mem [me P]	11 * N·C·S· Nero Caesar
36 M·A·E	MELIVS AEQVIVS ERIT	E. f. 6 r. b.
37 * M·I·	michi	12 N·C·N·P NEC CLAM NEC PRAECARI
38 M·D·O	MICHI DARE OPORTERE [PR. 4, 1]	13 * N·[N]P nisi
39 M·B·E	MICHI HERES ERIT	14 * N·[N]P nichil
40 * M·I·N·	minor	15 N·P· nihil potet [nihil potest <i>P</i>]
41 * M·	miles	16 [N] nihil posset <i>add. P</i>
42 * M·M·	milites	17 * N non
43 * M·L·	milites [militis <i>P</i>] locus	18 N·N· non enim
44 * M·A·C	militum maior [militis ager <i>P</i>]	[N·N·P]
45 * M	modo	19 * N·M· non minus
46 * M·S· [M P]	molestus	20 N·N· non nocet
47 M·P·	mores [morte <i>P</i>] ponit	21 * N·U·O· non vult
48 M·C·M	MORTIS CAVSA MANVMISSA	22 N·S·E· non sic est
49 * M·M·T	monumentum 	23 N·L· non longe
E. f. 6 r. a.		24 N·C· non certe
50 * M·M·P	monumentum petit [MMPPI P]	25 N·P· non potest [uel non potes <i>add. P</i>]
51 * M·M·A·CC	monumentum accepit	26 N·C· non credo
52 * M·M·L	monumenti locus	27 N·L·C· non licet
53 * M·	mos [vel mus <i>add. P</i>]	28 * N·U· non vis
54 * M·U·L	mulier	29 * N·B· nobis
55 * M·U·L·B	mulier bona	30 * N·O·B· nobilis
56 * M·U·L·M	mulier mala	31 * N·O·B·C nobilis genere
57 M·U·L·P	mulier pessima	32 * N·O·B· nobilis genere natus
58 M·N·	MVNICPIA VEL MVNICIPES [PR. 2, 21]	G·N·
59 M·E·N·	MVNICIPES EIVS MVNICIPHI [PR. 3, 7]	33 * N·O·B· nobilis familiae natus
60 M·C·F	MVNICIPHI FORES	F·N·
1 * N	nam	34 N·L· NOMINIS LATINI [PR. 2, 22]
2 * N·Q·	namque	35 N·R· NON RESTITVETVR
3 N·M·	nam multum	36 N·K·C· NON CALVMPNIAE CAVSA [PR. 5, 11]
4 * N		37 N·O· nos
5 * N·Q·		38 * N noster

f. 6 v. a.			
39 *NN <small>o</small>	nostrorum	1 *P·A·T·	paerius [patricius <i>P</i>]
40 N·E·d·	notus et dives	2 *P·A	paeris [patris <i>P</i>] actio
41 *N·C·[N]P	nunc	3 *P·C·	paeres [patres <i>P</i>] con-
			scripti
42 *N·q·	nusquam	4 [P̄MS	prestamus <i>add. P</i>]
43 N·q·N·	numerant quae numero [numerat q numerat uel num quid non <i>P</i>]	5 p̄m·	patrimonium
44 N·N·	NVMERIVS NIGIDIUS	6 *P·F·[P̄P]P	paeri [patris <i>P</i>] filius
1 *o	oportet	7 *P·F·M	paeris [pater <i>P</i>] familias
2 *o·o·	oportuit [oportuit <i>P</i>]	8 [P̄AT	pactum <i>add. P</i>]
3 o·p·p·	oportebat [om. <i>P</i>]	9 P·A·T·F·	picter [pater <i>P</i>] familiae
4 *opp·	oporteret [oppidum <i>P</i>]	10 P·A·	papias [papea <i>P</i>]
5 *[op <i>P</i> , om. E]	oportere	11 P·A·[P̄P]	passus
6 o·e·o·	oppidum [om. <i>P</i>]	12 P·C·	PAECVNIA CONSTITVTA [PR. 5, 14]
7 *o·p·	opus	13 P·E·C·	paecunia [13, 14 trans- ponit <i>P</i>]
8 e	oportet [operto <i>P</i>] vel opertum	14 P·d· [P̄P]	pedes
9 e	ostendit	15 P·p·	perpetuus [-tuum <i>P</i>]
10 e	omnibus	16 *P̄P	perpetuo <i>add. P</i>
11 *o·b·	obridriacus [-diacum <i>P</i>]	17 *P·p·	perpetuus Augustus [per- petuo Augusto <i>P</i>]
12 o·m·A·	omnia [†2, 13 transp. <i>P</i>]	18 *P·E·C·	peregrinus
13 o·m·b·	omnibus	19 *P·i·C·	periculum
14 *oo	omnino	20 *P	per
15 o·o·o·t·	OMNIA ORNAMENTA OMNIA TEXTA	21 *P·i·C·	Picenus [picenum <i>P</i>]
16 o·A·q·	OMNES AD QVOS	22 *P·i·C·	Picero [piceno <i>P</i>] orbifi-
17 o·s·	omnes	o·R·b·	cario
18 o·e·r·	OB EAM REM	23 P·A·	PLUVIAE ARCENDAE
19 o·p·	OPITER [PR. 2, 12]	24 P·E·[P̄P]	potes [uel potens <i>add. P</i>]
20 o·c·	ORE CONCILIO	25 *P̄·[po P]	potest
.6 v. b.		26 *P·F·	potest fieri
21 o·d·m·	OPERA DONVM MVNVS	27 *P·	potens vel [potens vel om. P] post
22 o·ff·b·	OPOREBIT ET FIDE BONA	28 *P·C·	post consolato [-tium <i>P</i>]
23 o·o·	OPORTET OPOREBIT	29 *P	poenam
24 o·f·	FENESTRAE	30 P [P̄P]	posui [uel posuit <i>add. P</i> , qui transponit 30, 31]
25 o·m·no	omnino [om. <i>P</i>]	31 *P·p· [P̄S P]	possunt
26 o·b·	orbe	32 P·i·	posuit [posuimus <i>P</i>]
27 o·d·	ordo	33 [P̄cos	post consules <i>add. P</i>]
28 o·ff·	officium	34 P·p·	POSSIDERI PROSCRIBI [PR. 5, 24]
29 o·c·	occursum	35 P·d· e·	POSSESSIO DATA EST
30 *o·	os		
31 [e]	ostentat <i>add. P</i>		

E. f. 7 r. a.

36 p. R. E.	POST REGES EXACTOR [PR. 2, 14]	68 p.c.	proconsul
37 p. Q. R.	POPVLVSQVE ROMANVS [PR. 2, 16; cf. <i>infran.</i> 74]	69 pt q.	pter [propter <i>P</i>] quare
E. f. 7 r. b.		70 pt. q.	propter quantum
38 p. I. R.	POPVLVS IVRE IVRABIT [PR. 3, 1]	71 pt q.	propter quid
39 p. R.	POSSESSORI REDDITAM [PR. 3, 15]	72 pp.t.	proponitur
40 *p̄	prei [prae <i>P</i>]	73 [pt̄]	propter add. <i>P</i>
41 *p̄.t.	praeter	75 pp.t. op	populusque Romanus
42 *[pt̄]	praetor add. <i>P</i>	76 pt.	<i>add. P</i>
43 *p̄.R.S.	praeses	77 *p̄.	PROPE DELICIVS VINDICA-
44 *p̄.R. p.	praeses provinciae	78 p. p.u	RIVM [PR. 5, 22]
45 p.R. T.R.	PRAETORES TRIBVNI PLEBIS		PRO PARTE DIMIDIA
	p.l. [PR. 3, 24]		Puplius [publius <i>P</i>]
46 p.R. I. A.	PRAETER IVDICEM ARBI-	1 *q.r.	PVPLIVS PVPILLAVE
	TRVM [PR. 4, 8]	2 q.	
47 p. S. T.	PRAECIPITO SVNITO TIBI-	3 q.	quare
q. b.	QVE HABETO	4 *q̄	quatenus
48 p.c.t.	praeceptum	5 *q̄q̄. [q̄q̄ P]	quatinus
49 [pt̄]	praedium add. <i>P</i>	6 [q̄q̄]	quam
50 *p̄.p. u. c.	praeses provinciae vir	7 q.	quamquam
	clarissimus	8 *q̄	quamquam add. <i>P</i>
51 *p̄. A. f.	praefictus Africæ	9 *q.t. [q̄ P]	qua
52 *p̄. E.G.	praefectus Egyp <i>t</i>	10 q. s.	quasi
53 *p. S.Y.R.	praefectus Siriae	11 q.	quantum
54 *p. I.U.D.	praefectus [Iudeae add.	12 *q. r.	qua sic [qua sicut <i>P</i>]
	<i>P</i>]	13 *q.A. [q̄ P]	qua
55 *p. c.l.	praefectus classis	14 *q̄A.p̄. [q̄.p̄ P]	quapropter
56 *[pt̄] R	praefectus classis Raven-	15 *q. d. r.	qua de re
	nantium add. <i>P</i>	16 *qdrp.	qua de re peto
57 *p. c.al.	praefectus Gallorum	17 *qdrpcu	qua de re peto gravitatem
[p̄.ḠA P]	[galliorum <i>P</i>]		vestram [-te uestra <i>P</i>]
58 p.c.p.	principem	E. f. 7 v. b.	
59 *p̄.c.	prisca	18 *qdrplu	qua de re peto laudibili-
60 *p̄.c. l.	prisca lex		tatem vestram [laudabilitate uestra <i>P</i>]
61 *p̄.uc	privilegium	19 *qd. c.	qua de causa
62 *p̄	pri	20 *qdcu.	qua de causa venit
63 *p̄	pro	21 [q̄r]	quam rem add. <i>P</i> ; cf. 12]
E. f. 7 v. a.		22 q̄n.	QVANDO NEGAS [PR. 4, 2]
64 *pt̄.	propter	23 q. u. t. c.	QVANDO IN IVRA ET REX
65 *pp.	proposita		CONSPICIS [PR. 4, 7]
66 *pu.	provincia		
67 [pp̄t]	proprietati add. <i>P</i>		

- 24 **q. b. f.** QVARE BONVM FACTVM [PR. 4, 11] quod
25 **qere** QVANTI EA RES ERIT [PR. 5, 8] 61 **q. p. m.** QVOD PONDERE NVMERO
26 **q. dr. a.** QVA DE RE AGITVR 62 **q. n. isk.** QVOD NON IVRE SIT ROGA-
27 **q. r. [qe P]** querendum est TVM [PR. 3, 14]
28 **q. q.** quecumque 63 **qd. e. r.** QVOD EA RE [PR. 3, 20]
29 **qm. e.** QVEM MEA EST 64 **q. f. t.** QVOD SICCATVM EST [PR. 3,
30 **q. sss.** QVE SVPRA SCRIPTA SVNT 21] 65 **qrfe. u.** QVOD RECTE TRACTATVM
[PR. 5, 9] ESSE VIDEVITVR [PR. 5, 3]
31 **qi. ss.** QVE INFRA SCRIPTA SVNT 66 *q. [P add. P] quo petit
32 ***q. r. o.** quero [quaeo *P*, qui 32. 67 *q. o m. c. quo magis
33 transponit] [qm c *P*]
33 ***q.** questio 68 *q. Quurtius || E. f. 8 r. b.
34 ***qn.** quenam 69 *q. s. Quurtus Sellus [quurtius
35 ***q. e.** que [quae *P*] sellius *P*]
36 ***q.** que 70 **q.** quum
37 ***q.** quem 71 ***q. [q. P]** quur
38 **qnm.** QVEMADMODVM [PR. 5, 20] 72 ***q. [q. P]** rescriptum
39 ***qm. l.** quem locum 1 ***r. c.** responsum
40 ***qm. pr.** quem patriam 2 ***r.** responsio add. *P*
41 ***qm. pu.** quem provincia [-am *P*] 3 ***r. s.** respondit vel rubrio [vel
42 ***qr.** quem rogat || 4 ***r.** rubrio om. *P*]
. f. 8 r. a.
43 ***q. a. ss.** quem adserit 5 **r. r. p.** REBUS RECTE PRESTARI
44 ***qq. dic.** quem dicit 6 **r. n.** RERVM NOVARVM
[q. dīc *P*] 7 **ra. qeie.** RESTITVTVS ANTE QVAM
45 ***q. u.** quem vult 8 ***rc.** EX IVRAE EXEAS
46 ***q. p.** quem petit 9 ***r. e. c.** recognovit
47 **q.** qui 10 **r. s.** recuperatores
48 ***q. s.** quis 11 **k. r.** RECIPERATORES SVNT
49 ***q. [q. P]** qui 12 **r. r. l. i.** RECITE REX LEX IVS [PR. 3, 3]
50 ***q. t.** Quintus 13 **r. f. e.** REM FACTVM [PR. 3, 9, 5, 3]
51 ***qt. c.** Quintus Caelius [caeli *P*] 14 **rp. c. s.** RESPVPLICE CAVSA SE DA-
[qt. c. *P*] 15 ***rc. [rc P]** regesta
52 ***q. i. t. m.** Quintus Morere [morena 16 ***r.** res add. *P*]
[qt. m *P*] 17 ***r. r. [r. P]** rem
53 **q. ss. e.** QVID SACRIS SANCTIS EST 18 ***r.** rex
[PR. 3, 14] 19 ***r. p.** rem puplicam
54 ***q.** quo 20 ***r. p. t.** rei private
55 ***q. m.** quo modo [quomo *P*] 21 ***r. c. l.** regulus
56 ***[qm qm]** quomodo add. *P*
57 ***qr.** quo tempore
58 ***q. t.** quotidiens [quotiens *P*] [r. p. t. *P*]
59 ***qc.** quoque 21 ***r. c. l.** regulus

22 *R·G· F	regis filius	27 *S	ser
23 *RC FA	regis familiae [filia <i>P</i>]	28 **S·N·	sine
E. f. 8 v. a.		29 *S·N· d.	sine dubio
24 *R· d.	regis domina [donum <i>P</i>]	30 *SN p.	sine periculo
25 *R M.	regis manus [munum <i>P</i>]	31 *[SNPM]	sine periculo moris <i>add.</i>
26 *R	Romanus		<i>P</i>]
27 *R· C·	Romana civitas	32 SNPMOS	SINE PRAESVMMER E SIBI-
28 [R·C	Romani ciues <i>add.</i> <i>P</i>]	RSSQH	QUE HABERE
29 *R·	Roma	33 S· p.	SINE PARRET
30 *RAU·	Ravenna	34 SNSQ·	SINE NEGAT SACRAMENTO QVE-
31 RREP	ROMAE RECEE EXPERIRI POSSIT	35	RITO [PR. 4, 5] SINE TUTORIS A AVCTORI-
			TATE [PR. 5, 16]
1 *SS·	satis	36 S· d· e.	E. f. 9 r. a. SI ^C DIXISTI ECCE IBI VIN-
2 S· G·	satis gestum	T· U·	DICTA [PR. 4, 6]
3 *S·T· F·	satis factum	37 S N· p.	SI NON PLVS QVAMAGNVS
4 *S· F·	satis fecit	q&d	
5 *S·C· l·	sacrae largitionis	38 S·N·p·A·	SI NON PARRE ABSOLVITO
6 *SC COM·	saceralis comis	39 SOERQOA	SIDE EARE QVA DE AGITVR
7 *SCS	sanctus	40 S·R·L·RR·	SIREM LEX SEX IVS [PR. 3, 3]
8 SCō	sancto	41 S·q·SS·	SI QVIS SACRI SANCTI EST
9 SCM	sanctum		[PR. 3, 14]
10 *SCA·	sancta	42 SQ·M·M·	SI QVIS MANVN MISIT MA-
11 SCOR	sanctorum	M·M·M·	NV MISSA MORITVR
12 *SC MM	sanctae memoriae	43 *SICN	signum
13 *SC l·	scilicet	44 **SIC·	sigillum
14 *SN	senatus	45 **S·	sint [sit <i>P</i>]
E. f. 8 v. b.		46 [S	sint <i>add.</i> <i>P</i>]
15 *SC·	senatus consultum	47 S·NL·	SOCII NOMINIS LATINI [PR.
16 *SA·	sententia	48 *ST·	2, 24]
17 *S· d·	sententia dat	49 *S t·p·	statutum [<i>om.</i> <i>P</i>]
18 *S· d·	sententia dixit	50 ST tP·	statutum tempus
19 *SC·d·	secundum	51 *ST· d·	statuta tempora
20 S·CD· l	secundum legem [<i>om.</i> <i>P</i>]	[S d P]	statutum diem [die <i>P</i>]
21 S· S· C·	SECVNDOVM SVAM CAVSA [PR. 4, 6]	52 ST d·	statuti dies
22 *SNQR	senatusque Romanus [se-	53 *ST· C·S·	statutum consulem [sta-
[SN p q	natus populusque ro-	[CS P]	tuti consules <i>P</i>]
R P]	manus post 56 <i>P</i>]	54 ST· CS·	statutio consules [statu-
23 S·C· p s	SENATVS CONSVLTVM PLE-	[CS P]	tum consulem <i>P</i>]
	BIS SCITVM [PR. 3, 18. 19]	55 *ST· SN	statutum senatum
24 SEX	SEXTVS [PR. 2, 10]		E. f. 9 r. b.
25 S p M	SEXTII PEDII MEDIVANI	56 [S S·N	statuti senatores <i>add.</i> <i>P</i>]
26 sp b· A	SECVNDOVM PVPLICAM HOC	57 *ST·AD·	stadium
	AERE	58 *ST· p·	stadium posuit

- 59 *st. dd. stadium dedicavit   22 *t.b. r. Tiberi Roma [Romae P]
 60 ste. stadium positum [*om. P.*]   23 *t.b. tibi
 61 *s. sunt   24 *t.b. d. f. tibi dulci filio
 62 [ss] sacrilegi *add. P.*   25 *t.b. d. f. m. tibi dulci filio meo
 63 *ss. supra scriptus   26 *t.b. dfaop tibi dulci filio meo ad-
 64 sss. SVPRA SCRIPTI SVNT   [t.b. dfaop] optivo
 65 ss. SCRIPTA SVNT [PR. 5, 9]   27 t.q. b. TIBIQVE HABETO
 66 *sd. supra dictus   28 *[t.P, om. E] traris || [trans P]
 67 spd. supra dicti   E. f. 9 v. b.
 68 *spm. supra memoratus [me-
     morati P]   29 *t.r.i.n. Traianus
 69 sp. SPVRIVS [PR. 2, 9]   [TRĀT] P]
 70 sps. spiritus } [post 12 col-   30 *t. tri
 71 spo. spirito   31 *t.b. tribunus
 72 spm. spiritum } [locat P]   32 *t.b. p.t. tribunus plebis
     [t.b. pl P]
 1 *[t. tune add. P]   33 *t.b. p.t. tribuniae potestatis [tri-
 2 *t tanto   34 t. A. TVTOREM AVCTOREM [PR. 5,
 3 tp TANTA PROVINCIA [PR. 5, 8]   35 *t. tum]
 4 [tp tempus *add. P.* sic collo-   36 *t. Tullius
     cans 7. 4. 5. 6]
 5 *tp. b. tempus bonum   1 *u.a.l. Valerianus [*om. P.*]
 6 t.p. m. tempus malum   2 u.a.l. Valerius
 7 *t ter || 3 *u.a.l. cs. Valerius Caesar
 E. f. 9 v. a.   4 u. f. i. VADIMONIVM FIERI IVBERE
 8 *t.n. [t.m P] terminus   5 *u.s.p. Vespaianus
 9 *t.m. p. terminus positus   [up P]
 10 *t.m. dd. terminus dedicatus [de-   6 *usp cs. Vespasianus Caesar
     dicauit P]   [upcs P]
 11 *t.m. terme   7 usimp. Vespasianus impe Caesar
 12 *t.m. dd. terme dedicatae   cs [up tmp P] [imperator P]
 13 t.m. dd. TE M DARE OPORTERE [PR.   8 *u muñ vias [uices P] munivit
     4, 1]   9 *us [u P] vester
 14 tmdf.o. TE M DARE FACERE OPOR-   10 u.m.m. VESTE MVNDA MVLIEDREM
     TERE   11 u.a. VETERANO ADSIGNATVM
     TRVS [PR. 4, 8]   [PR. 3, 16]
 16 t. c. TESTAMENTI CAVSA   12 u.q.i. VENIRIQVE IVBEBO [PR. 5, 24]
 17 t.t.a.a. TEGVLAS TESTAS AVRVM   13 *u.b. [uui P] verbi
     ARGENTVM AES   14 *u.b. g. verbi gracia ||
 18 *u. b. Tiberius   [uig P]
 19 *t.b. c.s. Tiberius Caesar [*om. P.*,   E. f. 10 v. a.
     cf. p. 314 n. 13]   15 *u.m.e.t. verbum [uerum P] etiam
 20 *t.b. c.l. Tiberius Claudius   [u et P]
 21 *t.b. l. Tiberi   16 **u. [u P] verum

- 17 *U·O· [Ü P] vero
 18 *Ü· vel
 19 *U·U· velud
 20 *[UO· veluti add. P]
 21 *U·I·R· virgo
 22 *U·I·R· U· virgo Vestalis
 23 U· B· A· VIR BONI ARBITRATV [PR.
       5, 4]
 24 U· F· O· VIM FIERI VETO
 25 U· R· C· VINDICTA RECTE NEEMPET
 26 U· I· I· VINDEBITVR IN INTEGRVM
 27 U· U· C· VOLO VOS CVRARE
 28 U· I· C· VNIVERSIS ITA CONSERVANT
       [PR. 3, 20]
- 29 *[ORB urbs add. P]
 30 U·R· [ORB· orbis Romae [urbs ro-
       r P] ma P]
 31 U·F·O· sus fractus [om. P. Scr.
       U·f versus fractus]
 1 *X [habet P] xistimat [om. P]
 2 *X^o xistimatio [om. P]
 3 *X x notis [xinodus P]
 4 *X decies dedit
 1 *YOM·N· hymnum
 1 *ZEN Zenobius

expt ||

E. f. 19 r. b. Item numerus de titulato alfabeto

A	passus L.	N	þ	ccccc	À	D		ñ	xc
B	þ LXX	O	þ	cccc	ò		ò		LX
C	þ xc	P	þ	ccccxx	è	C	þ		cccc
D	þ cx	Q	þ	cccl	ð	D	þ		cccc
E	þ cxxx	R	þ	ccclxx	é	CCL	ò		LX
F	þ cl	S	þ	cccx	ñ	XL	ò		LXX
G	þ clxx	T	þ	ccccx	ç	cccc	ò		CXL
H	þ exc	U	þ	ccccxxx	ñ	cc	ò	v	
I	þ cex	X	þ	cccccl	í	I	ò	x	
K	þ ccxxx	Y	þ	cccclxx	ñ	C	ò	cl	
L	þ ccl	Z	þ	ccccxx	ñ	L	ò	mille	
M	þ cclxx				ñ	mille			

E. f. 10 v.

Est etiam circa prescribendas vel paucioribus literis notandas vocis studium necessarium quo partim pro voluntate sit parem pro usu publice et observatione communi. Nam quos apud veteres cum usus notarum nullus essent

A	DM	mit	I	Í	mit	R	LXXX	mit
B	ccc	mit	K	c	mit	S	LXX	mit
C	c	mit	L	L	mit	T	CXL	mit
D	D	mit	ñ	mille	mit	U	V	mit
E	CCL	mit	N	LXC	mit	X	X	mit
F	XL	mit	O	LX	mit	Y	CL	mit
G	cccc	mit	P	CCC	mit	Z	mille	mit
H	cc	mit	Q	XL	mit			exptc

VIII.

PETRI DIACONI

NOTEAE LITTERARVM MORE VETVSTO.

Petrus Diaconus monachus Cassinensis *librum notarum*, ut ipse scribit in operum suorum elenco (Mon. Germ. SS. VII p. 795), *ex parvo amphorem efficit et Chuonrado imperatori* (scilicet tertio a. 1138—1152) *dedicavit*. Quem adhuc non habuimus nisi ex editione principe, quae est Veneta a. 1525 infra ubi de Probo ficticio dicemus alleganda, curata a nescio quo viro docto, qui ei praemisit epistulam ad Marinum Sanutum Leonardi filium; hanc enim repreaesentarunt non emendatam nisi ex coniectura saepe parum felici Gothofredus (p. 1497—1526), Lindembrogius (p. 92—151), Putschius (p. 1579—1638). Reperi ego eius tractatus scriptos libros duos, Vaticanum 9152 f. 1—25 sacculi XV exeuntis, quem inspxi, et quem excussi totum supra p. 269 memoratum Bernensem Marcanovae f. 170—190, ubi praeterea ad Petri praefactionem Marcanova variam lectionem apposuit ex ‘alio libro’ a’ se collato. Nam in censum non veniunt utpote ex Bernensi descripti duo alii libri Marcanovani qui item Petrum continent Mutinensis f. 213—223 et Collegii Romani f. 190 v.—202. In libro Vaticano post adjunctum Petro caput de numero litterarum f. 25 v.* ita subserbitur: ‘*explicite sunt note litterarum more vetusto cum numeris earum per manum GK scoti etc.*’; Marcanovani subscriptio talis est: ‘*explicant notae litterarum more vetusto partim scriptae partim pictae, quia tu scriptor fuisti ignarus; nunc autem satis digne correptae (sic) sunt 1457 Cesenae in die gloriissimi sancti Hieronymi devotissi. Ioannis Marchanovae doctoris P(atavini).*’ Textum exhibent libri scripti admodum corruptum; at cum editor Venetus non solum librum habuerit non meliorem, sed etiam summa temeritate totum opusculum ita interpolavit, ut quodammodo novum magis laterculum conficerit quam Petrinum ediderit, ** librorum illorum ope, qui certe non sunt inter-

* Caput hoc de numero litterarum incipiens *E-CCL*, finiens *Z duo milia*, etiam apud Marcanovam statim excipit Petrum. Post Petrum Vaticanus habet tractatum qui incipit *quoniam mentio haberi caepit de numeris Ro.* editum in editione Probi Ernstiana c. 28 p. 106—108; adhaerent in fine, praescriptis verbis his *quod istis versiculis sequentibus distinguitur*, versus *Possidet A numerum* editi in actis soc. Saxon. a. 1853 p. 94. Reliquum volumen f. 26 v.—38 occupat sylloge inscriptionum Poggiana, quam ad hunc maxime codicem edidit Rossius (*le prime raccolte d’ antiche iscrizioni Rom. 1852 p. 106*)

** Inter alia certissimum reperies inscitaie interpolationis documentum in annotatione ad locum praefactionis ex Isidori orig. I. 3, 8 depromptum. Praeterea talia qualia sunt *BINIMURINTI FICIT benemerenti fecit et observatio de digammate Aelico in verbis SERIUS AVLGVS, aliis in multis sepulchris reperto et notatio haec d(e)d(icatus) e(st) h(ic) l(ocus) Io(vi) lib(eratori) pri(mum), d(ei)n(de) Mar(ti) pu(gnatori) et Li(bero) p(atri) similiaque complura, quamvis notam sexti decimi saeculi prae se ferant, tamen sub nomine monachi saeculi duodecimi editor Venetus proferre non dubitavit.*

polati, nunc demum cognovimus veram Petrini libelli condicionem, quae talis est, ut totus abiciendus sit certe iis, qui inquirunt in Romanas antiquitates. Nam liber notarum, quem ex parvo ampliorem fecisse se Petrus scribit, ipse est supra editus Papianus; auxit autem eum duobus modis, primum ex Einsidensi laterculo, deinde notationibus a se conflictis, neque ita partes illas inter se confudit, ut ubi cum auctoribus suis Petrum composueris, fines aliquatenus regere nequeas. Exempli causa in littera F media pars a *familia* ad *fuit* convenit fere tota cum Papia et non solum litterarum ordinem quam illa constituit satis accurate sequitur, sed etiam ipsas corruptelas repraesentat, ut exempli causa notatio libri Parisini *F-E fabri erunt seu fr̄t apud Petrum redit ita: F-F farierunt se fratres.* Videtur deinde cum Papiano laterculo Petrus composuisse Einsidensem caue inde adiecissem, quae non notasset ex illo; unde in littera F orta est appendix Papianis statim subiuncta a *fabricavit = fabricabant ad fraude credentes = fraudare credidores;* quam non totam, sed maiore ex parte consenteum est constare ex Probianis. His ne quis opinetur aliquid profici posse ad emendandos Einsidensis libri locos corruptos, usus est Petrus omnino aut ipso Einsidensi codice aut plane gemello; nam et in litteris A.B.C non magis habet Probianam quam Einsidensis et transpositio Einsidensis, qua notations F 34—37. G. 1—3 male collocantur inter F 7. 8, affut etiam in libro Petri et consentit cum eo in corruptelis omnibus (ut e. c. *ore concilio pro ope consilio* habet etiam Petrus), nisi quod Petrus, denquo omnia pervertit et vix credibilem in modum luxavit; sane nisi haberemus Einsidensem, vix agnoscerentur in glossis Petri *Latini patres, Latini consules, lex Iulia divi Augusti, lex mecum est Probi* notations *Latini prisci, Latini colonarii, lex Iulia de adulteriis, lege actum est.* Tertia eaque non minima pars tota est commenticia; ea in littera citata F principium fere occupat paucis Papianis interspersis reditque item in fine a *fuscam* ad *figuras;* quae cuius generis sint, satis declarabunt glossae hae *fortis porta hic subtus tabula et fodì sub via XX passus, invenies monumentum laudabile et fortunam hic invenies.* Pervenit igitur ad hunc quoque tractatum Wattenbachii (*Deutschlands Geschichtsquellen* p. 333) de Petro iudicium omnia ab eo homine tractari summa neglegentia, fide nulla; neque quidquam is ad nos pertinet, tradendus iis qui querunt de mirabilibus medii aevi. Quorum sane Apollinis loco mihi erit si qui aliquando docebit, quannam ob causam eiusmodi libellum solis thesaurorum investigatoribus utilem confidere iusserit doctum illum qui credebatur virum regis Germaniae scriptor vel, ut mavult Petrus, imperatoris cancellarius; nisi forte etiam iussum illud ut alia similia Petrus commentus est. — Quod attinet ad hanc editionem (nam omittere librum a viris doctis ad explicandas notas saepissime adhibitum commodum magis visum est quam tutum fore) spreta Veneta editione (*V*), nisi quod speciminis causa variam eius lectionem adscripti in praefatione, exhibui codicem Marcanovae Bernensem (*M*); Vaticani enim, qui etsi ex eodem saeculi decimi quinti apographo descendit, tamen Marcanovano paullo praestare videtur, non adfuerunt nisi exigua specimina nec tempus vel meum vel amicorum terere volui in nugacissimi monachi apicibus rimandis et ad pristinam suam et intemeratam stultitiam revocandis. Quae in Bernensi leguntur aut in litura restituta aut postea suppleta, emendationes scilicet Marcanovae quas ipse memorat in subscriptione, circumscripti uncis quadratis; hariolations sunt merae et si fieri potest ipsis Petrinis deteriores. Praefationis principio admodum corrupto opem tulit a me rogatus Jaffeus; praeterea textum non attigi, nisi quod glossis ex Papia petitis asteriscum praeposui, Probianis codicis Einsidensis asteriscos binos.

Corando dei gratia Romano omnibus invicte perpetuo Petrus diaconus quicquid ubique.

In solo materno remorantes apocrisarii a deo conservati imperii matrierunt ex parte preceptoris nostri Redulfi cancellarii nostri imperi flagitari, scilicet ut librum notarum iamiam paene deletum renovans vestrae eminentiae destinarem. amplexus sum fateor interioribus brachiis tanti praceptoris famina et de sacri vestri imperii incolumitate deo conservatori omnium gratias egi, ardentissimo desiderio flagrans aliquod opusculum tanto imperio gratum quomodo libet exarare, similiter etiam cernentes vos omni nixu veterum praedecessorum vestrorum industriam immitari, qui libros ubique dispersos in Romano palatio adunaverunt. Emilius namque ^{Isidor.}
_{6, 5, 1} Paulus imp. Rom. Persem regem potentissimum superans librorum cepiam in urbis palatio adunavit. dehinc Lucullus ex Pontica praeda post Caesar dedit P. Terrentio M. Varromi negocium maxime bibliotcae exarandae; ^{Isidor.}
_{6, 7, 1, 3} qui tam multa scripsit, quam multa vix quisdam legere posset; tam multa legit; ut aliquid ei scribere vacavisse nobilitas Romana miretur. similiter ^{Isidor.}
_{6, 5, 1} etiam Publius Grecas et Latinas litteras adduxit. de his verum nunc quas primus instituit scribamus. vulgares notas Habemus primus mille et centum invenit, ad hunc scilicet usum, ut quicquid per contentionem praesentium diceretur, librarii scriberent complures simul astantes diversis inter se partibus, quot quisque verba et quo ordine exciperet. dehinc Tullius Tiro Ciceronis libertus notas praepositionum comentatus est. post hunc Phylargius Samus et aliqui Mecenatis alias addiderunt. deinde Lucius

Petri diaconi de notis literarum more Romano liber ad Conradum imp. Ro. pri-
mum *praemittit V;* de notis antiquis *inscripsit M;* *subscriptions Vaticani libri et*
Marcianovi supra leguntur p. 331 1 Orando *Vat.* Corando *M* Conrad *V* post
gratia spatiuum vacuum est in *Vat.* et perygitur sic: romanis omnibus invicto populo. imp.
romano *V* *'Restitunda est inscriptio mutila ad exemplum epistole Wibaldi abbatis*
Cassincensis nomine a. 1137 a Petro scriptae Lothario dei gratia Romanorum invictissimo
Caesari imperatoru augusto ac triumphatori perpetuo (epist. Wibaldi I apud Martene et
Durand coll. ampl. 2, 183) Jaffé 2 *'post quicquid suppl. boni vel similem ex con-*
suetis ea aetate formulis' Jaffé. post ubique a capite incipitur in *Vaticano recte*
3 materno *Vat.* matero *MV* 4 Redulfi *Vat.* Rodulfi *MV* cancellarii mg. *M* et *V*,
cancellarii *M* Jaffeus haec ita constituit: in solo materno remorantes apocrisarii a
deo conservandi imperii mandaverunt ex parte praceptoris nostri Bertulfi cancellarii
vestri imperii flagitari. Rodulfi cancellarium ea aetate fuisse nullum, discipulum Ber-
tulfi cancellarii Petrum se ipsum appellare etiam alibi (*Mon SS. 7, 795; Martene*
et Durand 1, 758) nec raro eius mentionem praeterea incire. Ceterum satis constare
Bertulsum illum nequaquam fuisse cancellarium, sed tantummodo scriptorem domini
imperatoris. legatum autem imperatoris, qui in Italia morans hunc libellum Bertulfi
nomine a Petro flagitarit, videri fuisse Wibaldum, qui cum Casini abbas fuissest per
aliquot menses a. 1137, postea suscepta abbatia Corbeiensis ter in Italiam venerit lega-
tus Conradi III, primum probabilitate a. 1143, deinde a. 1146, tertium a. 1151/2
7 famina *Vat.* famam *MV* famam *coniecerat Jaffé.* vestri *Vat.* *V, om. M*
9 examinare pro exarare *Vat.* concernentes *V* simul etiam cernens Jaffé. 10
omnixi *M, in mg.:* *'in al. omnis, sed vide an omni nixu' et sic *V* omni nisi *Vat.**
imitare *Vat.* (*unde que sequuntur non eratvi*) 11 ubique dispersos libros *V*
14 exornanda *V* 15 quisquam *V* 17 Publius debuit esse Pollio litteras *om. V*
iterum
nerum *M* iterum *V* 18 habemus *MV* Ennius *Lindenbrogius ex Isidoro* 19 con-
temptionem *V* 20 complures res *V* diuisis *Marc. coll. Rom. et Lindenbrog.*
23 samius *V.* apud *Isidorum est Vipsanius Philargyrus et Aquila libertus Maeenatis*

Anneus Seneca contractas omnium digesto et aucto numero opus in quinque milia extendit. notae autem dictae sunt eo quod verba in syllabas praefixis caracteribus notant, vel ad notitiam legentium revocent quas didi-
Isidor.
1,2,3 cerunt. quas qui scribunt proprie iam notarii appellantur. scribebantur autem verba per huiusmodi notas brevitatis causa, ut per **g-f** bonum factum, per **S-C** senatus consultum, per **R-P** res publica, per **P** et **K** populus Romanus, per **d** et **t** dum taxat, per suprema **W** littera mulier, per **P** pupillus, per **y** adverso capite pupilla, per unum **K** caput.

Isidor.
1,3,8,7 Quinque autem sunt apud Graecos mysticae litterae. Prima **Y** humana vitam significat. hanc Pythagoras Samius primus formavit; vicursulam 10 subte nam primam aetatem significat, incertam quippe et adhuc sine viciis dedit. bivium est quod superest adolescentia cepit, cuius dextra pars ardua est, sed ad beatam vitam tendens, sinistra facilior ad malum vergens. — Secundam **Theta** quod mortem denotat, nam cuius nomini imperatores eandem **Theta** apponebant, suppicio affectus erat et dicitur **Theta** apo tu tanathon id est 15 a ma: et habet per medium telum, id est mortem significat [militis in bello]. — tertia est **T** figuram demostrans dominicae crucis. — reliquas vero duas primam et ultimam sibi vendicat Christus dicens 'ego sum **A** et **W**'. concurrentibus enim in se invicem **I** et **W** usque devolvitur et rursus **W** ad **A** replicatur, ut ostendatur in se dominus inicii decursus ad finem 20 et finis decursus ad initium.

Isidor.
1,4,12 Sane literam **K** Salvius magister primus Romanis adiecit, ut in sono duarum discretionem faceret **b** et **q** quod ideo supervacue dicantur quod
Isidor.
1,4,14 exceptis kalendis superflua videantur. **X** littera usque ad Augusti tempora non erat, sed per ea **C** et **S** scribebant; sed tempore crucis evenit. unde 25
Isidor.
1,4,15 duplex vocatur, quia per **C** et **S** ponatur. a Grecis duas Augustus litteras mutavit Romanis **Y** et **Z** et hec usque ad Augusti tempus non scribebantur, sed per **Z** duas **SS** ponebant, per **Y** vero **I** scribebant. sed de his hactenus. ad notarum descriptionem renovandam Christo auspice veniamus.

3 uel **M** ut **V** reuocarent **V** 6 et om. **V** 7 et om. **V** supremam **w** literam **V** mulier **M** mille **V** per **MVL** mulier **M** m. 2. *Isidorus sic:* per supinam **w** litteram mulier 8 **q** **V** 9—12 sic **M** corrupte notans 'at subter'; haec P.S. primus formauit uitiae cursum, nam primam aetatem, quippe quae adhuc sine vitiis est, inferiori parti huius litterae dedit **V** y litteram P. S. .... primus formauit, cuius unigula subterior primam aetatem significat, incertam quippe et quae adhuc se nec vitiis nec uirtutibus dedit *Isidorus* 12 bivium quod **V** 14 nam quod imperatores **M** m. 1 eadem o...sapiens suppicio aff.... **M** m. 1 eadem o apponebant sapiens suppicio affectus erat **M** m. 2 eadem o apponebant, suppicio afficiebatur **V** 15 *απὸ τοῦ θεράποντος* id est a morte **V** 16 militis in bello in mg. suppliet **M** neque habet *Isidorus* 17 teriam **V** 19 innicem **A** ad **w** usque *Isidorus* 'at cursus **M** 20 intra se **V** ex interpolatione, nam *Isidorus*, ut ostenderet in se dominas et initii decursum ad finem et finis decursum ad initium 22 saulius **V** 23 duarum litteraram **V** quae i. s. dicuntur q. e. calendis superfluae videantur **V** quae ideo supervacua dicitur, quia e. k. superflua iudicatur *Isidorus* 24 tempus **V** 25 pro ea **V** 26 pro c et s **V** angustus **M** 27 mutauit **V** et hae **V** 28 pro z **V** pro y **V**

3. f. 171 v.

1 *AUG.	Augustus ¹	38 *APPN.	appellantur
2 *AΛ	Augustalis	39 *ARG.	argentum
3 AΓ.	ago	40 APPS.CLO.	Appius Claudius
4 ACL.	actio	41 ALXA.	Alexander
5 AD.	actio	42 ADD.	ad disorem [vel dis-
6 AC.D.Q.T.	actione [doctis quae tibi [P] petitur]	43 AALR.	cordiam]
7 *AMOS.	amicus	44 AT.A.	alii adulteravit
8 A.C.D.N.	actione [domini nostri]		adulescenti testiculos
9 *AA.	Augustus vel augustalis [vel augustales]	45 *AP.	abscidit
10 AUR.	Aurelius vel aurum	46 AP.	apud
11 *AMN.	amantissimus	47 *AC.	actio [publica]
12 *A.	aut	48 *AC.	agor
13 *AT.	autem	49 *ACN.	actio
14 ATR.	auctoritas vel auctor	50 *ANN.	actione
15 *AD.	adiutor	51 *ACQU.	annus
16 A.	assoleat	52 *AURL.	Augustus [vel Augusti]
4. f. 172 r.		53 *AS.	Aurelius
		54 *A.S.L.F.	a suis
17 A.	aerrarium	55 *AN.	a sua lege fecit
18 *AD.I.P.	adiutor provinciae	56 *AM.C.N.	amantissimus
19 *AD.L.	ad locum	57 ARM.E.	amicus noster
20 *ADAS.	ad quaestorem	58 A.C.S.L.	arma eius
21 *AP.	apud	59 ACSL.C.T.	a consilibus [suae le-
22 *APP	appella	60 ANC.P.	gionis]
23 *AMNT	amicus noster amantis	61 AO.P.	a consiliariis civitatum
24 *ATNM	actione mandati	62 A.C.P.U.	angelus percussit
25 *ACC.	accepta	63 ATT.	auro puro [vel auro
26 AD.F.	ad finem	64 ARC II	posito]
27 *AC.	agit	65 AI.	ad caput pedes sex
28 *ACT.	agitur	66 ANFTR.	habet titulum
29 *ALA.	alia	67 AS.TT.	areas duas
30 *ALA.LC.	alia legе	68 AC.MR.	B. f. 173 r.
31 *A.	annus	69 ARR.ST.	aluit
32 *ANN.	annos	70 AP.CLN.	amphiteatrum
33 *ATP.	anno tempore	71 AFBR	a supra tecto
34 A.	aurus	72 A.	Ancus Martius
35 *AA	ante auditu	73 AT.R.T.P.	aerario Saturni
36 *ANT.PR.R.	auctor provinciae ro-		ad pedes columnae
	manorum		ad fossabaurum
37 *AP.N.	apud nos		anima
			ad turrem Tarpeiam

¹ Marcanova in Bernensi adnotat alterius quod habuit exempli non convenire ordinem; variam lectionem inde ad notas non protulit

74 AP·XII·	ad pedes duodecim	40 *BNI·	bona hic invenies
1 B·A·	bonus amabilis	41 *BNĒT̄	bona eius invenies
2 B·F·	bona fides	42 *Bhx̄i·	bona hic invenies
3 B\$·	bona sua	43 *B·E·	bona eius
4 B·EM·	bonorum emptores	44 *B·F·̄T̄·	bona eius instituta
5 B·PC·	bona pecunia	45 *B·C·A·	bona eius eaduca
6 BA·[AR·]	bona aurea	46 B·F·	bona fortuna [vel bona fide]
7 B·M·BIC·[E·]	bona memoria hic est	47 BN	bonum
8 B·MN·	bona munera	48 BF·	beneficium
9 BRECCR·	barsocie raro	49 B·A·	b[onam actionem]
10 *B·	Balbus vel bone	50 BE·	bre[viter]
11 *B·M	bene merentes	51 BS·	b[onus]
12 B·M[R·C·]	bene mereat cibum	52 B'	bu[stum]
13 *B·M6·SE·	bene merentibus serva	53 B·	Ba[lbius]
14 *B·M·F·	bene merentibus fecit	54 B·	be[he]
B. f. 173 v.		55 BF·	bonum factum
	beneficium	56 B·F·̄T̄·Z·	[bona fide contracta]
15 *BFC	bonus		
16 *B·	bonorum	1 *C·	causa
17 *B6·		2 *C·	causat
18 BM6ST·B·	bene merentibus servatur hic	3 *C·M'	causa mortis
19 *B0·E·	bonorum emptor	4 *C·C·[E·]	causa conventa est
20 *B·U·	bonorum vendor	5 *CN·EE·CC·	credimus non esse cau-
21 *B·b·	bonorum heredes		sam conventam
22 *B·HTS·	bonorum hereditas		B. f. 174 v.
23 *B·S·	bonorum servi	6 *CS·	Caesar
24 *B·LB·	bonorum liberi	7 *CS·A·	Caesar Augustus
25 *B·FL·	bonorum filius	8 *CS·IP·	Caesar imperator
26 *B·P·	bonorum possessor	9 *C·M·	Caesar maximus
27 *B·P·	bonorum potestate	10 *CINTO·	centenario
28 *B·P·	bona possessio	11 *cl·	centum [& quinqua-
29 *B·UD·	bona [vendita]		ginta]
30 *B·N·	bona nostra	12 *CTR·	ceterum
31 *B·U·	bona vestra	13 *CT·RÆ·	civitatis romane
32 *B·FU·	bona fortuna	14 *C·	civis
33 *B·FI·[CT·]	bone fidei contractus	15 *C·R·C·P·	cuius rei causa promit-
34 B·M·	bona materna	16 *CC	timus
35 *B·M·	bona memoriae	17 ē	ducenti
36 *B·ER·	bona eorum	18 C·	coribus
37 BOST·	bona eorum servantur	19 CTR	con
38 *BOER·NIT	bona eorum inveniuntur	20 C·	citra murum
B. f. 174 r.			caput
	bona inveniuntur eorum	21 C·C·	calumniae causa

22 *C·M·	comis	61 C·II·IUP·	cubitos duos invenies
23 *C·	Cornelius	62 C·X·IXJ·	plumbum
24 *C·	contra	63 CXX·TŪ·	cubitos decem invenies
25 *C̄B·	contrarium	ARC·	argentum
26 *C̄B·	contractum	AURM·	cubito[s] viginti aurum
27 *C̄F·	controversia	64 C·PT·	invenies mirabile
28 *C̄SS	consulibus	65 C·P·S·E·	cau[sam posuit]
29 *COSS	consules		[causam posuit sui edicti]
. f. 175 r.			
30 *CS·	communes	66 CD'	signum
31 *CD·	condemnatio	67 CNPAURR·	caput margine pleno
32 *C̄D·OB̄D·	coīma obdurata	68 CIUT	civitas
33 *CL·	clarissimus	69 CPS·	capsa
34 *CL·F·	clarissima femina	70 C·M·T·	crem. multum
35 *CL·F[L·]	clarissima filia	71 CPRESS·	cupressi
36 *C·	cum	72 CTN·U1	centenaria sex
37 CUJ·	civis	73 CON·[A·B·]	civitas vite omnia au- fert bona
38 *C·	cuius	74 CML·XII·	camelos duodecim
39 *?	con		B. f. 176 r.
40 *C·R·C·	cuius rei causa	75 CS·A·	Cesar Augustus
41 CN·	civis noster	76 CS·	Caesar
42 90·	controversia	77 9·	9.
43 C·AUC·	Cesar Augustus	78 C·M·	comis
44 C·	centum	79 C·	cornibus
45 C·III·IUE·	cubitos tres invenies	80 CC·	circum
46 [C·]ldebt·s·	causam laudabilem [suam]	81 9	contrarium
		82 CUI	cuius
47 CSS·	cum suis servis	1 dd	damnum dedit
48 C·S·FL·	cum suis filiis	2 *dR·P·	dare spondit
49 C·CL·R·	causa clara regi	3 *d·E·	damnatus est
50 C·AM·	causa amabilis	4 *dd·	dedimus
51 C·U·	causa virginum	5 *dd·	dandum
52 C·M·	cives mali	6 *dd·M	dedimus mercedem
53 C·B·	cives boni	7 *d'd·	dandus
. f. 175 v.			
54 CORN·RF·	Corneliae regis filiae	8 *dd·	de donis
55 C·FLA·R·	causa filiae regis	9 *dd·	dedit deus
56 CCC·T·P·	trecentum [terrae pedes]	10 *dd·	deinde
57 CORN·	coronæas [aureas]	11 *d·	dedicavit
AURS·		12 *dd·	dedicatio
58 C·IT·	causa iusti	13 d·	dedit
59 C·S·[b·]	cum suis heredibus	14 *dpo·	[dotem peto]
60 C·S·P·E·	cum sua pecunia est	15 do·t·	[dono testamenti]

B. f. 176 v.

16 *d̄f.	defunctus [vel defuncta]	53 *d̄.ee
17 *d̄.q̄.r̄	de qua [re]	54 *dd̄.
18 *d̄b̄.	devotus	55 **ddd̄m̄
19 *d̄.ū.	devotus vir	56 **d̄.ūm̄.
20 *d̄.p̄.	devota persona	57 **d̄.m̄.c̄.
21 *d̄s̄.	deus	58 *d̄.t̄.
22 *d̄m̄.	deum	59 **d̄.cs̄.
23 *d̄ō.	deo	60 **d̄.p̄.f̄.
24 *d̄'.	dixit vel dannat	
25 *d̄d̄	dixerunt [vel dederunt]	61 **d̄.ē.r̄.
26 *d̄	divus	62 **dd̄.
27 *d̄.c̄.	divus Cesar	63 ddddd
28 *d̄.c̄.Ā.	divus Cesar Augustus	AAA.d̄.
29 *d̄.p̄.	divus Pius	64 d̄'.
30 *d̄.Ā.	divus Augustus	65 do.m̄.t̄.
31 *d̄l̄C̄.	dignus	66 dul̄.
32 *d̄l̄.m̄.	dignus morte [vel di- gnus memoria]	67 duom̄.
33 *d̄l̄.	dilectissimus	68 d̄.
34 *d̄.m̄.s̄.	diis manibus vel donis inferorum [potius diis manibus sacrorum]	69 ds̄.
35 *d̄.q̄.s̄.	die quo saera	70 dt̄.
36 *d̄.m̄.sq̄c̄.	dies mali sequantur vel cras peius	71 d̄.
37 *d̄'	dies	72 dm̄.
B. f. 177 r.		73 dd̄.
38 *dot̄.	dotem	74 d̄.
39 *d̄p̄.	dotem petit	75 d̄.s̄.
40 *d̄f̄	dotem fecit	76 d̄.ct̄.
41 *d̄.ō.	donatio	77 d̄l̄.
42 *d̄m̄.	dolum malum	78 d̄po
43 *d̄m̄.	domus mortui vel dor- mierunt mortui	79 d̄.AUc̄.
44 *d̄m̄.s̄.	dormierunt mortui securi	80 d̄.m̄.
45 *d̄d̄.	doctio ducis	81 d̄.c̄.
46 *d̄.l̄.	do legem	82 do.TRIN.
47 *d̄'	donavit	83 do.ual̄.
48 *d̄'	duo	84 d̄.d̄.
49 *du.i.s̄.	duo servantur	85 d̄.BS.F̄.
50 *d̄h̄.	dumtaxat	86 d̄.s̄.p̄.ō.
51 *d̄.d̄s̄.	duo deserebantur	87 d̄spPF.
52 *d̄ul̄.	duleissimus	88 d̄.m̄.fl̄.R̄. lcs.ē.
		89 d̄s̄m̄nC̄.
		90 d̄m̄bd̄.
		damnatus esse
		deinde
		dē pat mihi de nutu
		dolum malum vel male
		domum mitis operans
		de loco
		de consulis sententia
		denuntiandi potestatem
		fecit
		B. f. 177 v.
		de ars
		decreto [dato]
		[dedicarunt dederunt
		dono auro argento aere]
		donat
		dolo vel malo tuo
		dulcis
		dulcissimus
		da
		diis
		durat
		de
		demum
		Deinde
		Decius
		Decius Brutus
		detractum
		dilectissimus
		depositio
		divus Augustus
		divus maximus
		divus Caesar
		divo Traiano
		divo Valerio
		de donis
		B. f. 178 r.
		de bonis suis fecit
		de sua pecunia obiit
		de sapientia perfecit [vel
		de sua pecunia perfecit]
		de munere filiae regis
		lucus est iste
		de sub hanc petram in-
		tus munera regis
		de memoria bene dicit

91 d.p.	de pecunia	1 e.n.	est noster
92 d.bdd.	de bonis dixerunt [vel dederunt]	2 ex	eius
93 doscse	duos cubitos est con- celpc	3 exmō.	eius memoria dixit
AC.U.	clusa pecunia Augrc'	5 ecsabcōs	hec abscondita pecunia
94 d.us.	virginis	6 er.l.m.etr	erit locus memoria et-
95 d.rs.	de virgines	7 elc.s-ex	terna
96 d.ps.	de regibus	8 essudd	elanguit bonitas eius
97 d.us.	de principibus vel de pauperibus	9 mōr.	esse vendendum mo-
98 d.m.l.	de virtutibus	10 *ep.	numentum regis
99 d.bd.	de male loquentibus	11 *epm.	ego
100 d.e.s.	de bene dicentibus	12 *eu.	epistola
101 d.e.ip.	de sapientibus [vel de eius sapientia]	13 ecc	epistolam misit
102 d.b.mō.	de ipsis	14 *elmo	eius
103 d.us	de bene merentibus ¹	15 *e.	etiam
104 dscdcde	de verbis ¹	16 *ee.	eiusmodi
f. 178 v.	[diebus Caesaris dicta- toris dedicatum est ¹]	17 *ēē.i.p.	est
105 d.bnt	de suis fecit	18 *eemq.p.	esse esse
106 d.tbs.	de parte occidentis	19 *eemq.f.	esse in potestate
107 d.pf.	de tribus ¹	20 *ee.n.p.	esse magis potest
108 d.rm	de prefecto	21 *erc.	esse magis fieri iussit
109 d.trenl.	de Roma	22 *ēr.	esse non potest
110 dsf	de parte orientis	23 *erp.	ergo
111 d.p.o.	de parte defuncti	24 *ec.	erit
112 d.d.vrc.	dona	25 *ēt	eripiet
113 d.p.or.	discipulus	26 *et.nc.	eger
114 dfti	de suppina pilla	27 *ep̄s.	etiam
115 da.	divos manes	28 *en.	B. f. 179 v.
116 dps.	declinavit	29 *ea.	etiam nunc
117 d[s]p.p.	declinaverunt	30 ec	epischopus
118 d.m.	dolum malum	31 *eq	eius
119 d't.	diis manibus sacra	32 *e.erq.r.	ea [vel est ante]
120 dd	domus mortui	33 *erq.b.	eius [vel egregium]
121 d.m.	dies malus sequitur cras	34 *e.p.p.	eiusmodi
122 d.m.s.	siraphis tonitrua dei	35 *ex.	eius ergo rex
123 d.m.	venies carbones	36 **ex.c.	eius regis bona
124 dmscp.	hereditate est	37 **ebe.	et praeparat
		38 **e.i.q.	exigitur
			ex consuetudine
			ex heredes est [vel ex
			hereditate est]
			exivi requietum [vel ex
			instituto quaestoris]

¹ In Vaticano 9152, unde n. 102—106 enotavi, notae n. 104, 105 leguntur sine interpretatione, quae in n. 106 est de tributis.

39 **E·R·A·	ea res agitur	36 FIC·	fiscum vel fidei com-
40 EXC·	ex contione	37 *F·C·RP·C·	missum fiscum rei p. causa
1 FAM·	familiaris	38 *F·B·	fide bona
2 FR·	frater	39 *F·IR·	fideiussores
3 *FEM·	femina	40 FFL·	filii familias
4 *FF·	fratris filius	41 *FL·	Flavius
5 *FO·	forum	42 *FL·AUG·	Flavius Augustus
6 *F·C·	fidei commissum	43 *F·FL·	fratris filius
7 *FC·	fecerunt	44 *F·E·	fortem
8 *FE·	fundaverunt	45 *F·R·	forum
B. f. 180 r.		46 *FF·	fundaverunt
9 FD·M·	fides mundi	47 *FD·AC·	fundum agri
10 F·	fecit	48 *F·	fuit
11 FRS·	fortis	49 *F·B·	fabricavit
12 *FER·	fecerunt	50 *F·SE·	factum sic est
13 FRMS·	fortissimus	51 **F·TC·	familia testis causa
14 FLA·R·	filia regis	52 **F·P·	forma publica
15 FLB·	flabro	53 **F·PP·R·	forum populi Romani
16 F·M·	fecit memoriam [vel factum monumentum]	54 F·9	fit [vel fuit]
17 FRT·	forsitan	55 **F·E·	familiae
18 FD·	fecit dives	56 **FED·	factum est [vel factum edicto]
19 FFBC·	fecit fabricatio[nem]	57 FA·	filia
20 F·	felix	58 **F·C·	B. f. 181 r. fiduciae causa
21 FOSUP·	fodi sub via xx. passus	59 **F·P·	fidei promissor [vel fides promissa]
X·X·INN	invenies monumen-	60 **F·R·	finium regundorum
MM·LdSt[e]	tum laudabile	61 F·F·	filius familie
22 F·b·T·U·	fortunam hic invenies	62 F·I·	fideiussor
23 FN·ACR·	fines agrorum	63 **F·C·L·	fraudationis causa latina
24 FRESARR	fornaces aurificum	64 **F·CS·	fraude credentes
25 F·P·b·S·B·	fortis porta hic subtus tla.	65 F·	fuscum
	tabula	66 F·9·	fur
26 *F·	familia	67 F·9	fumus
27 *F·M·	fati munus	68 F·	figura
28 *F·M·T·	fati munus implevit	1 CR·	gerit
29 *FF·[S·F·]	favierunt se fratres	2 CS·	gesserunt
30 *FE·	factum est	3 CA·	gravis
31 *FS·E·	factus est	4 CA·U·	gravitas vera
32 *FC·	fecit	5 CENS·	gentes
B. f. 180 v.		6 Cd·	gaudium
33 *FEA·	femina		
34 FE·	filius eius		
35 *F·FAM·	filius familias		

7	GR·EX	gratia eius	3	bōñ	homo honestus	B. f. 182 r.
8	GRC	Grecus	4	b·f	hic fundavit	
9	GLA	gloria	5	b·	hoc	
10	GLA·S·B·INT	gloria sua hic intus	6	b·dd	hic dedicavit	
11	GRMRBHQ	gerum regis hic re- quiescit	7	hom̄a	homnia	
12	CN·N	genus nostrorum	8	b·edfucp	hoc edificium quod cer- AMRPFEC	
13	CN·RS	genus Romani senatus			nis prudens amator	
14	C·CEN· GER	gaudium generis Ger- manici	9	bm	domus mortis [vel hog- men malum]	
15	CTRSB	genitor autem reserva- tor [vel gerit rem senatus bene]	10	bic·int	hic invenies edificium	
f. 181 v.	16 *C·	gaudium		edf·regl	regale	
	17 *C·	Gaius	11	bes·p̄kc	heredes principis	
18 *C·CS	Gaius Caesar		12	b·m·m	hic memoria mirabilis	
19 *C·U	Gaius Valerius		13	b·spl·m	hec sepultura minusve habet	
20 *CS·	genus		14	bm̄m	hic matre sumē [vel hora mala sūmpsit moras]	
21 *C·R	genus regium		15	b·k	theatrum	
22 *C·	gens		16	bs·e	hic sepultus est	
23 *CT	gentes		17	b·ha·p	hic habet pecuniam	
24 *C·B	gens bona		18	b·s	hic sunt	
25 *C·M	gens mala		19	*b'	habet	
26 *C·D	gens dolosa		20	*b'	heres	
27 *CRT	gerit		21	*btt	hereditates	
28 *CG	gesserunt		22	*b·i	hereditario iure	
29 *CM·F	germanus frater		23	*b·s	hec sunt	
30 *CM·	germanus		24	*b·o·s	hic ora secunda	B. f. 182 v.
31 *CMF·FI	germanus filius		25	*b·p	hic posuit	
32 *cli	gloria		26	*b·f	hic fundavit	
33 *cl·p	gloria parentum		27	*bs	hos	
34 *C	gratia		28	*b	hoc	
35 *CA	gravis		29	*b'	honor	
36 *CA·U	gravitas vestra		30	*b	honestas	
37 *CX	grex		31	*b·u	honestus vir	
38 *C·II·TŪ·L· M	cubitos duos invenies locum mirabile		32	*b·f	honestata femina	
39 CN	gens		33	*b·p	honestata persona	
40 CN	genus		34	*b·p	honestata puella	
1	b·em·ts	hec est memoria tribu-	35	*b·u	honestata vita	
	NR	norum	36	*b·t	honesto loco	
2	bo	homo	37	*b·l·N	honesto loco natus	
			38	*bss	honestibus	
			39	*bss	hostia sacrilegis	

B. f. 183 v.

40 *b-ī-	hec invenies	14 INTS-S-AR.	intus sub area est me-
41 *b-	hora	15 īm-	e-mma-s moria sacra
42 *b-ē-	hora bona	16 ITPL-APL.	innos id est laus
43 *b-ō-	hora mala	17 IMTPL.	in templo Apollinis
44 *b-p-	hora pessima	18 ITP-XIII.	in medio templo
45 *bom-	homo	19 IMO-	intra pedes tredecim
46 *bo-bo	homo honestus	20 IC-	in medio
47 *bc-l-	hunc locum	21 ITR-AR.	in agro
48 *b-u-	hunc virum	22 IF-	intra aram
49 *bc-AM-N-	hunc amicum nostrum	23 IMCTT.	in fundo
50 *bc-lro-	hunc lectorem	24 IT-LM	in media civitate
51 **b-u-b-p-	heresve honorum pos-	25 IF-	intra limen
B. f. 183 r.	sessor	26 IPTO-	in fonte
52 **bem-	heredemque meum	27 IPNA-	in puteo
53 **b-coç-	heredem cognitorem	28 IPH-CL.	in piscina
54 b-s-	hec sit	29 IT-II-SPCL.	intra duos colles
55 bss-	hostibus	30 IPTE	intra dua sepulera
56 bss-	hostes	31 IMPL.	in pariete
57 b-	hec	32 I-P.	imperiale
58 bc-	hunc	33 I-L.	intra provinciam
59 b-	hoc	34 I-C.	intra limites
60 bu-	huius	35 *I-Δ.	intra catulo
61 b-	heres	36 *I-PS.	in dominio
62 [b-u-	honesta vita vel homo virtuosus]	37 *I-L.S.	in possessione
1 I-S-	i sunt	38 *I-L.Δ.	in loco sacro
2 I-AGL-	in angulo	39 *ISN-	in loco divino
3 IMPL-	imperialis	40 *ISNR-	B. f. 184 r.
4 III-IT-	quatuor tituli	41 *IF-	in senatu
5 INC-	inicio	42 *IFOR-CS-A	in senatu Romano
6 INTS-	introeuntes	43 *IFOR-FLM-	in foro
7 IMIS-Č-ō	in memoria ista sunt ABCd.	44 *IAD-	in foro Caesaris Augusti
	bona abscondita	45 *IASD-	in foro Flamineo
8 IN-hoc-m	in hoc monumento sunt	46 *IARI-	iam dandum [veliamdandum]
	m-s-p-s-fn pecuniae sine fine	47 *IPC	iam satis dandum
9 INCB-m-	hic memoria bona	48 *I-TR-	iam respondit
10 INTS-B-EX-	intus sunt bona eius	49 *ITP-	in positione
11 IN-L-AD	invenies locum admirabil-	50 *IC-	in loco religioso
	bilem	51 *ITC-	in tuo tempore
12 IN-M-I-SC	in memoria ista sunt	52 *IT-	intra circulum
	dauci	53 *IP-	intratempus constitutum
13 INhq-mm-	in hoc monumento	54 *IP-	intra tempus
	s-p-s.	55 *IFFLM-	interfuit
	sunt pecuniae sacre		intraposuit
			in foro Flamineo

56 *IFCS·	in foro Caesaris	6 *K·I·	karissimi
57 *IFCSA·	in foro Caesaris Augusti	7 *KK·	karissime
58 *IFTK·	in foro transitorie	8 *K·D·	capite diminutus
59 *F·N·	in foro Nerve	9 K·P·	castra ponti
60 *IF·TR·	in foro Traiani	10 *K·Q·	kāl Quintilis
61 *IFIU·	in foro Iulii	11 *K·S·	kāl Sextilis
62 *F·POP· 184 v.	in foro Pompeii	12 *K·C·	capite cesus
63 *I·F·B·		13 *K·P·	castra posuit
64 *I·F·L·		14 *KDD·	castra dedicavit.
65 *I·P·	intra provinciam	15 **K·C·	calumpniae causa.
66 *IMP·	imperatores	1 *I·L·	laudabiles loci
67 *IMPL·	imperialis	2 *I·D·	laudandum
68 *IMP·CS·A·	imperator Caesar Au- gustus	3 *I·G·FS·	legem fecit suam
69 I·PCE·	ius praecepti	4 *I·G·PM·	legem promisit
70 *I·I·	iusiurandum	5 *I·G·S·I·	legem servare iussit
71 *IXX·	decem novem	6 *I·G·S·P·	legem servare precepit
72 *XII·	duodecies	7 *I·G·	legavit
73 *III·	iusta iudicavit iudicia	8 *I·B·	liberi
74 *XIX·	duodevi[ge]cies	9 *I·C·S·	locus sacer
75 *II·	duo milia	10 *I·DUI·	locus divinus
76 *XI·	nonus decimus	11 *I·DD·	locus dedicatus
77 *I·SN·R·	in senatu Romano	12 *I·R·	locus religiosus
78 **I·S·F·	in senatu fuerunt	13 *I·Q·S·	loco quo supra
79 **INEC ¹	iiustus nō aeptisque si- tosque sitas	14 *I·P·	locus propitius
80 **IDC ¹		15 *I·EM·	locus emptus
81 **IDI·D·	iudicium dabo	16 *I·PT·	locus publicus
82 **I·C·E·U·	iusta causa esse videtur	17 *I·ADQ·	locus adquisitus
83 **I·S·	iudicium solvit	18 *I·M·D·	locus morti deditus
84 **I·E·	iudex esto	19 *I·B·P·	locus bene possessus
85 IFIA ¹	in foro Adriani	20 *I·H·	locus iniuriae
86 I·P·CS·	imperator caesar	21 *I·H·Q·	locus iniuriae Quiritum
87 IXXI·	duodevi[ge]cies	22 *I·IMPL·	locus imperialis
1 KK·R·N·	karus rex noster	23 *I·PR·	loca privata
2 KR·AM·N· 185 v.	karus amicus noster	24 *I·S·PAL·	loca sacra palatii
3 KLD·	kalendas	25 *I·C·	loca incerta
4 KK·ST·CN· d·SPULC·	cara sunt cernenda se- pulchra	26 *I·PL·	loca periculosa
5 K·MR·	kara memoria	27 *I·VALRF·	[Lucius] Valerius Rufus
		28 *I·G·D·	legem dedit
		29 *IUD·AP·	Iudus Appollinis
		30 **I·T·PR·	Latini patres.
		31 **I·C·	Latini consules [vel La- tini cives]

¹ Ex Vat. 9152 enotavi n. 77—85; n. 79, 80, 85 omisit Marcanova.

32 **l.i.δ.·AÇ.	lex Iulia divi Augusti	10 *N̄b̄l.	nobilis
33 **l.m.e.	lex mecum est	11 *N̄oB·G.	nobilis genere
B. f. 186 r.		12 *N̄oB·G.N.	nobili genere natus
34 **l.c.	libertatis causa	13 *N̄.E.δ.	notus et dives
1 *M̄.CS.	Marcus Caesar	14 N̄.P.	non patet
2 *MAX.	maximus	15 **N̄.C.N.P.	non clam nec precario
3 *MAX.CS.	maximus Caesar	16 **N̄.l.	nominiis Latini B. f. 187 r.
4 *MAX.POT.	maximus pontifex	17 **N̄.RR.	non restituerunt
5 *MFF.	manifestum fecit	18 **N̄.K.C.	non calumpniae causa
6 *M.F.	mala fide	19 *N̄q.	nusquam
7 *M.F.P.	male fidei possessor	20 *NR.C.	Nero Caesar
8 *MNF.l	manifestus locus	1 *o	portet
9 *MNF.opp.	manifestum oppidum	2 *oo	oportebit
10 *MAç.Mil.	magister militum	3 *opp	oppidum
11 *M.RF.	Martius Rufus	4 *θ	opertum [vel mortem subiit]
12 *M̄.M̄N	matrimonium	5 o.BN.	omnia bona
13 *M̄.M̄P.	monumentum petit	6 *OFF.	officium
14 *MUL.B.	mulier bona	7 **O.A.Q.	omnis ad quos
15 *MUL.M.	mulier mala	8 **O.E.R.	ob eam rem
16 *MUL.P.	mulier pessima	9 **O.C.	ore concilio
17 **M.P.D.	maiores partem diei	10 **O.δ.M.	opera domum munus
18 **M.C.U.	manu consertum vocavit	11 **O.F.B.	oportebit et fide bona
19 **M.TF.E	malo tuo factum est	12 ONTM.IPL.	ornamentum imperiale
20 **M.D.O.	mihi dare oportet	1 p.lç.ä.tP.	per longa tempora
21 **M.B.E.	mihi heres erit	2 plT.	placitum
22 **M.C.M.	mortis causa manumissus	3 PNT.	ponte
B. f. 186 v.		4 PRF.	praefectos
23 **MUN.MUN.	municipalis municeps	5 p.e.	positus est
24 MM.RG.	memoria regis	6 p.e.b.	positum est hic
25 M̄.le.	memoria legatorum	7 *PUC.	privilegium
26 M̄.LATN.	memoria latonae	8 p.c.	per consulatum
27 *M.ML.	magister militum	9 *PAT.	patricius
28 *MLT.	milites	10 *P.C.	patres conscripti
29 *M.B.	malus homo	11 *PMS.	prestamus
1 *N.E.P.	natus est puer	12 *PTM.	patrimonio
2 *N.Cl.	Nero Claudius	13 *PF.	patris filius
3 *N.P.	nihil posset	14 *PFM.	pater familias
4 N.U.	non vacat [vel non valet]	15 *PEC.	pecunia
5 *N.UU.	non vult	16 **P.A.	pluviae arcendae
6 *N.S.E.	non sic est	17 *PCP.	principe
7 *N.L.	non longe	18 *PT.Q.R	propter quam rem
8 *N.C.	non certe	19 *PP.AUç.	perpetuo Augusto
9 *N.L.	non licet		

20 **p·e·c·	pecunia est constituta	6 *q·d·r·p·	qua de re peto
21 *pēc·	peregrinus	7 *q·d·r·p·cū	qua de re peto gravitas virum
22 *pīc·orbi	Piceno orbicario	8 *q·d·r·p·liu	qua de re peto laudabi- liter iura
23 p·pe·	post penam	9 *q·p·	quo perit
24 *p'·cons·	post consules	10 *q·e·	cur eius
25 *p·	pena	11 *q·t·c·	Quintus Celius
26 *pr̄s·	praeses	12 *q·t·r·	quo tempore
27 *pct·	praeceptum	13 qp·	quippe
28 *p·pu·c·	praeses provinciae cla- rissimus	14 *q·m·pt·	quam patriam
29 *p·Af·	praefectus Africæ	15 *q·m·pu·	quam provinciam
30 *p·Aēc·	praefectus Aegipti	16 *qt·	Quintus
31 *p·SYR·	praefectus Syriæ	17 *qt·m·	Quintus Munera [vel quot munera]
32 *p·Yd·	praefectus Iudeæ	1 R·	refert
B. f. 188 r.		2 RT·	rotundum
33 *p·cl·	praefectus classis	3 RM·l·	Romanae leges
34 *p·cl·r·	praefectus classis Raven- natum [vel Romanorum]	4 R·M·i·	res materna iacet
35 p·Ysp·	praefectus Yspaniae	5 R·TS·	regium thesaurum
36 p·ill·	praefectus Illirici	6 R·pcp·	rei principium
37 p·dm·	praefectus Damasi	7 *RC·	rescriptum
38 p·mspt·	praefectus Mesopotaniae	8 *R·	responsum
39 p·prt·	praefectus praetorii	9 *R·pi·	res privata
40 p·fbr·	praefectus fabrorum	10 *R·d·	regis donum
41 p·impr·	praefectus imperii	11 *R·m·	regis mundum
42 p·coor·	praefectus cohortis	12 *R·G·	res gesta
43 p·	pius	13 *R·p·	res publica
44 *pīc·	Picenum	14 *Rcl·	regulus
45 *p·c·	post consolatum	15 *Rc·fa·	regis filia
46 *pr·	praetor	16 *R·c·	Romana civitas
47 *prp·	praeses provinciae	17 *R·c·	Romani cives
48 **p·r·e·	post reges exactos	18 *R·m·	regis manus
49 **p·i·r·	populus iure iuravit	19 R·	rura
50 **p·r·	possessori redditum	20 R·	rus
51 **pr·tr·pl·	pretores tribuni plebis	1 S·	stupidus
52 **pstqb	praetio sumpto uterque habento	2 *S·S·	senatus
53 pec·	pecuniam	3 *st·p·	studium posuit
1 q·m·p·	quadrum munere plenum	4 *ss·	satis
2 qt·māx·	Quintus Maximus	5 *stf·	satisfecit
B. f. 188 r.		6 *s·c·	satis gestum
3 *qq·	quanquam	7 *sf·	satisfecit
4 *qr·	quare	8 *s·d·	sententiam dixit
5 *qq·	quanquam		

9 *SN·d.	sine dubio	11 *TB·d·f·m.	tibi dulci filio [meo] ad-
10 *SN·m·p	sine periculo mortis	12 *TRA·	optato
11 *S·C·	senatus consultum	13 *TB·pl·	Traianus
12 *SNP·	sine periculo	14 *TB·pot·	tribunus plebis
13 *STS·	statutum tempus	15 *TB·cl·	tribunitiae potestates
B. f. 189 v.		16 *TB·cs·	Tiberius Claudius
14 *S·p·q·r·	senatus populusque Ro- manus	17 *T·cla·	Tiberius Caesar
15 *STD·	stadium	18 *T·qts·	Tiberius Claudius
16 *SP·m·	supra memoravit	1 U·U·U·	Titus Quintus
17 *ST·tp	statuta tempora	2 U·	viros vestrae urbis
18 *ST·d·	statuta dies	3 U·	vicit
19 *ST·cs·	statuti consules	4 U·	venit
20 *ST·se·	statuti senatores	5 U·	victor
21 *ST·p·	stadium posuit	6 *VAL·cs·	vester
22 *SPD·	supradicti	7 *UP·	Valerius Caesar
23 *STF·	satisfacti	8 *U·MUN·	Vespasianus imperator
24 Sb·	sibi	9 *UBI·	vias munivit
25 SS·	sine sensu	10 *UI·G·	urbi
26 SQD	siquidem	11 *UET·	verbi gratia
27 S·t·	sine testiculis [vel sine testibus]	12 *Ü	verunetiam
28 S·UR	sine viribus [vel sine virtute]	13 *UJR·	vero
29 S·G·	sine genitalibus	14 *UR6R	virgo
30 S·o·	sine oculis [vel sua oc- casione]	15 *UP·	urbis Romae
31 S·m·	sine manibus [vel suo malo]	16 *VAL·	Vespasianus
32 S·p·	sine pedibus [vel sua peccunia]	17 *ULPS·	Valerianus
		18 U·C·	Ulpius [vel Ulpinianus]
		19 U	vir clarissimus [vel vir consularis]
1 *TC	tunc	20 U·m·	vestro
2 TP·	tempus	21 UL·	vestrum
3 *TP·B·	tempus bonum	22 U·B·	videlicet
4 *TP·m·	tempus malum	23 UU·	vobiscum
5 *TM·	terminus [vel termiae]	1 X	veluti
B. f. 190 v.		2 *X·	xidus
6 TTO·	testamento	3 *Xd·	xinodus
7 *TM·p·	terminus positus	4 *xe·	decies dedit
8 *TM·dd·	terminum dedicavit	5 *X·	existimet
9 *TIB·	Tiberius	6 XI	existimatio
10 *TB·d·f·m·	tibi dulci filio meo		decem viri ¹

¹ Vat. 9152 finit in ZEN Zenobius

IX.

DE PROBI QVI DICITVR NOTARVM LATERCVLO ALPHABETICO.

Iohannes Marcanova, quem supra p. 269 diximus ad inscriptionum quam fecit syllogen adiecisso commentariolum Probi genuinum, eo non contentus nactusque praeterea notarum libellum alterum eum quem sub Vaticani nomine supra p. 304 sq. edidimus, in fine tamen ita imperfectum, ut extat in codice Chigiano, concinnavit notarum laterculum secundum litterarum ordinem digestum eundemque postea data opera ex lapidibus praesertim auxit. Laterculum hunc in Mutinensi libro non inveni; exhibet eum Bernensis f. 194—201 absolutus a. 1460 et inde descripti libri duo, alter comitis Iulii Porro Mediolaneus mihi descriptus ab Jaffeo, praeter notas has medici argumenti tractatus aliquot complexus, alter Monacensis n. 369 descriptus mea causa ab Halmio, in quo haec repertur subscriptio: *'scripti Hartmannus Schedel accepto et ante perfectum opusculum nondum posito calamo ICCCLXV in die cinerum Padue. Laus deo'*; quibus accedit opinor tertius Parisinus *suppl. de Notre Dame* 258 f. 49 sq. scriptus Viterbii a. 1460. Subiecti specimini causa litteram A, prout legitur in libro Bernensi; ibi postea quae sunt adiecta nec dum fuerunt in libro cum viderunt eum tam Mediolanensem librum qui seripsit quam Schedelius, notavi asterisco.

1 A	Aulus
2 AUC	Augustus
3 AA	Augusta
4 AA	Augustalis
5 AUR	Aurelius
6 AC	agit
7 AC	actio
8 ACON	actionum
9 AM	amicus
10 AM·N·	amicus noster
11 AUC	auctoritas
12 A	aut
13 AT	autem
14 AN·M·	actionem mandat
15 AP	apud

16 APP	appellat
17 ACC	acceptat
18 ADI.	adiutor
19 ADI.P.	adiutor provinciae
20 AD.L.	ad locum
21 AD.F.	ad finem
22 AD.E.	ad efectorem
23 AB.U.C.	ab urbe condita
24 AA.A.F.F.	aere argento auro flavo ferendo
25 AL.E.	arbitrium liti extimandae
26 A.D.P.	ante diem pridie
27 *AEDIL.CUR.	aedilis curialis
28 *A.A.L.M.	apud agrum locum monumenti
29 *ACQ	agrum
30 *AEDIL.PL.	aedilis plebis
31 *A.P.Q.	Auli Publi Quinti
32 *A.A.	apud agrum
33 *APP	Appius
34 *ANN	annorum

Horum n. 1—22 descripti sunt simpliciter ex laterculo Vaticano (p. 304), n. 23—26 ex Probo genuino excerpti; n. 27—34 postea adiecti ab ipso Marcanova veniunt maxime ex titulis temere fere explicatis. Praescripsit Marcanova huic laterculo Probi praefationem (*Est etiam — reperiuntur*); a nomine Probi etsi tam ipse abstinuit (nam aliquanto posteriore demum tempore nescio quis id adscripsit in codice Bernensi) quam scriba libri Mediolanensis qui sic inscrispit: ‘*de abbreviatis antiquis sepulcrorum statuarum ac numismatum inscriptionibus declaratio*’, tamen Scheldelus iam Parisinique codicis librarius libellum inscrisperunt ‘*Valerii Probi de notis antiquis opusculum*’. — Simillimam notarum syllogen exhibit Felicis Feliciani codex Marcianus Lat. X. 196 f. 1—17 (in eiusdem cod. Veronensi non extat); caret et ipsa nomine auctoris inscripta simpliciter ‘*interpretatio litterarum antiquarum*’ habetque item additamenta ad singulas litteras postea adscripta. — Item inscriptionum liber qui diei solet Redianus (quem diu frustra quaesitum nuper investigavi in bibl. Florent. Laur. Red. n. 77) scriptus a. 1474 Venetiis ab Alexandro Strozza ab eiusmodi notarum opusculo incipit, sed inscripto ‘*Valerii Probi de antiquorum notis interpretandis documentum*’. — Iucundus porro cum inscriptionum syllogam inter a. 1477 et 1484 elaboraret, item consecit eiusmodi laterculum eumque sine nomine Probi praemisit codici ei, quem inter a. 1497 et 1499 misit ad Ludovicum de Agnelli archiepiscopum Consentinum (hodie Flor. Magliabech. 28, 5); extatque idem in inscriptionum libris, qui aut sunt Iucundi aut certe ab eo pendent, Fuchsmageniano olim hodie Thome Gar scripto a. 1484 sine nomine auctoris; Cicognae n. 2704 scripto Patavii c. a. 1502 sub nomine Probi; Bonon. univ. n. 851 sine nomine auctoris; Ven. Marc. Lat. XIV. 24 aliisque sine dubio non paucis.* — Item c. a. 1495 Petrus Sabinus, cuius est cod. Marc. Lat. X. 195, eius-

* Speciminis causa proponam litteram A ex codice Fuchsmageniano a. 1484. Leguntur primo loco quae supra retulimus ex Marcanova 1—26, nisi quod solvitur n. 2 *Augustus vel augur*, n. 12 *aut*; aliquando agrum aiunt et inseruntur inter 17 et 18 haec: ANN annis — AN annus — A. avus, ut missa faciamus alia quaedam minora. Post

modi syllogen protulit f. 12v.—17 sub titulo ‘*P. Victoris de notis antiquis*’; cui subiunxit Probum genuinum hac nota praemissa: ‘*epistolam superius positam quae incipit est etiam cura circa prescribendas ubi titulus est P. Victoris de notis antiquis alibi inveni cum hoc titulo: M. Valerii Probi grammatici de notis antiquis.*’ Eadem fere reperi praeterea in codd. Chigiano I. V. 168 f. 44r.—51r. et Mutinensi VI. F. 28 f. 1—7 scripto a Martino de Sieder a. 1503; item in cod. olim Aldi Manutii hodie Vaticano 5245 f. 135—150 pessima notarum sylloge legitur inscripta ‘*ex Victore*’. Quod nomen unde adhaeserit quibusdam horum laterculorum, non magis constat quam qua de causa regiones urbium Romae ab editoribus saeculi decimi sexti eidem nescio cui *P. Victoris* attribuantur.

— Omnium vero huius generis laterculorum maxime innotuit is quem scripsit Michael Fabricius Ferrarinus, qui prior monasterii quod Regii Lepidi est Carmelitanorum diem obiit inter a. 1488 et 1493. Haec enim ea est sylloge, quae ad nostram usque aetatem viris doctis ita imposuit, ut ea uterentur pro antiqua; ita qui data opera de ea re quaesivit Osannus (*Beiträge zur Litteraturgeschichte* 2, 260—268) ad quartum vel certe sextum eam p. Chr. n. saeculum referre non dubitavit adeoque Christiani hominis esse negavit, errore mirabili, nisi esset Osanni. Genuinum autem illum Probi commentariolum Ferrarinianus hic ita oppressum in se tenuit et quadammodo absorbuit, ut per complura saecula vix illo usus sit quisquam nisi per Ferrarinum. Extat autem Ferrarini opusculum et editum ab ipso auctore, quae editio (mihi visa Venetiis in Marciana et Regii in bibliotheca publica) prodit ‘anno ab incarnati verbi salute 1486 VI. kl. Novembbris’ apud Boninum de Boninis Ragusinum (foll. 18. 4°), et post editionem denuo ipsius auctoris manu descriptum praeferatione immutata in codice bibliothecae publicae Regiensis (n. CVIII. F. 10 membr. 12°), adjuncto olim ad splendidum Ferrariniana inscriptionum syllogae sive Antiquarii exemplum id quod servant hodie in tabulario publico Regienses. Originem et naturam libelli vel solae duae notae satis patefaciunt quae sunt *R·REG· rurum Regiensium* et *R·FERRARIN· rurum Ferrarinorum**: at non opus est demonstratione ulla, cum et titulus, quem libello praeposuit Ferrarinius, auctores nominet Probum Ferrarinumque coniunctos et in praeferatione ipse testetur complura sua opera addita

v. 26 pergitur ita: *A·A·L·M· apud agrum locum monumenti — ADIAB· Adiabenicus — A·B· alia bona — A·B·V· a bono viro — ABS· absolutus — A·L· alia lex — AER·COL· acre collato — AER· aerarium — AVGG· Augustis pluri — AM·P· amabilis persona — A·O· alii omnes — AP·IVD· apud Iudeam — AEQ·P· equalis persona — ARM·P· arma publica — A·TER· a tergo — ATQ· atque — AER·P· aere publico — AEDIL·CVR· aedilis curulis — AEDIL·PLB· aedilis plebis — A·A·A· auro argento aere — A·L·E· arbitrium liti existimandum — A·P·Q· Aulus Publius Quinti — APP· Appius — ADOP· vel ADP· adoptivus. Interdum citantur tituli certi, ut CO· coniugi, ut in civitacula Veronae Marcellini Bellisci (Grut. 865, 14); R·VER· rerum Veronensium, quia he littere in agro Veronensi sunt (Grut. 97, 11). Adnotatio DOMIC·COS·XIII·LVD·SAEC·F·C· Domitius consul XIII iudos seculares faciundos curavit similiter pertinet ad nummum Domitiani (Eckhel 6, 385).*

* Ut adsit specimen, examinabo litteram A, qualem exhibit cod. Monac. 388 de scriptus ex ed. a. 1486. Principium tale fere est quale reperimus apud Marcanovam et Iucundum, cuius additamenta ad n. 2. 12 hic similiter exhibentur; praeterea ad n. 19 scribitur *adiutor provinciae vel patriae vel populi*, ad n. 22 *ad exactorem vel effectorem inseriturque post n. 23 AED· aedes*. Post n. 26 pergitur ita: *A·A·L·M· apud agrum locum monumenti — A·P·R·C· anno post Romanam conditam — AG· agrum — AEDIL·CVR· aedilis curulis — AEDI·PL· aedilis plebis — A·P·Q· Auli Publius Quinti — A·A· apud agrum — APP· Appius — ANN· vel AN· annis vel annos — ANT· ante vel antea — A·N· ante noctem — A·X· annis decem — ANT·T·C· ante terminum constitutum — A·A·A·F·F·QV·TI· auri argenti aeris flator fabricae Quirinalis Tiberi — ADP· vel ADOP· adoptivus — ACVB·AVGG· a cubiculo Augustorum. Quae partim veniunt ex additamentis Marcanovae, partim ex titulis aliisve monumentis perperam plerumque intellectis.*

esse et emendata.* Ita autem comparata est haec *significatio litterarum antiquarum Valerii Probi et fr. Michaelis Ferrarini*, ut incipiat praefatio Valerii Probi, sequatur laterculus a Marcanova concinnatus alphabeticus auctus a Ferrarino, subiciantur his *'aliae abbreviatura ex Valerio Probo exceptae'*, id est Probus genuinus prout legitur apud Marcanovanum, sed capite mutilos incipiens a verbis et *his similia*, claudant librum adnotaciones brevissimae de ponderibus et de numeris et alia quaedam, quae in huius generis commentarii variant neque digna sunt, quibus immoremur. — Ferrarini quem modo descriptsimus libellus quantopere eius aetatis hominibus placuerit, ostendunt cum libri aliquot calamo descripti ex editione principe et repetitae eius editiones complures. Illius generis codex est quem exhibuit mihi Turrius doctus vir Regiensis; item Monacensis n. 388, in quem ipsa subscriptio impressoris a. 1486 transiit, tertiusque Vindobonensis n. 325 p. 227 Endl., qui recepit epistolam dedicatoriam editioni praemissam. Quartum vidi Romae in Barberiniana cl. VIII n. 5 editionis a. 1486 ita gemellum, ut annus subscriptus 1418 non possit venire nisi aut ex errore aut ex fraude.** Denique codex quem inspexi Florentiae in Riccardiana n. 766 f. 430—449 item visus est pendere ex Ferrarini libro edito. — Typis repetit eundem Ioannes Bonnardus presbyter Veronensis, cuius editio inscripta *'Valerii Probi grammatici de interpretandis Romanorum litteris opuseculum feliciter incipit'* impressa est *'Venetiis per Joannem de Tridino alias Tacuinum anno domini M-CCCC-IC-VIII'* (sic; intellege a. 1499) *die XX Aprilis regnante illustrissimo et excellentissimo do. Angusto (sic) Barbadico* (foll. 20. 4°) et repetita est bis, primum Venetiis per eundem Tacuinum *'anno domini M-D-II die quarto Februarii regnante illustrissimo et*

* Inscriptio libelli in editione haec est: *D-O-M-S. Significatio litterarum antiquarum Valerii Probi et fr. Michaelis Ferrarini Regien. Carmelitae divae Mariae; in codice: D-M-S. Litterarum ac notar. antiquar. Valerii Probi grammatici et Michaelis Fabricii Ferrarini Regiensis Carmelitae divae Mariae significatio.* Praefatio haec est editionis: *Nobiliss. viris Albertino Corrigio et Thomae Pignoto patriciis Regiensibus fr. Michael Ferrarinus Regien et Carmelita observant. divae Mariae s. p. d. His proximiis annis optumi grammatici Valerii Probi de notis antiquis libellus ad manus meas pervenit vel diuturnitate temporum intercisis vel librariorum inscritis admodum mendosus. Qui cum maxime necessarius esset ad ea intelligenda, quae binis ternisve aut amplioribus litteris vetusti erant circumscripta, operam dedi labore et industria mea, quantum consequi potui depravatum corruptum [corruptum om. cod. Reg.] que emendare, ut qui propter plurimas mendas iam Probi esse desierat, auctori sive domino in integrum restitueretur. Multa etiam ipse adieci sine quibus plane non potuisset intelligi; quod ideo non sine ratione factum a me esse puto, quia post Valerii mortem allii insequuti sunt Caesares [ac consules inserit cod. Reg.], qui alias notas instituerunt, ut in dies se nobis ostendunt, et ex lucubratione mea, quam Antiquarium appellari placuit, cognosci et perspici poterit. Vobis autem amicis meis, quos precipios habeo, hoc opusculum dedicavi et nomini vestro consecravi, ut tanquam censore et emendetis et corrigatis, ne nunc ipsis vester Michael Ferrarinus Regiensis religiosus Carmelita divae Mariae frustra in scrutandis talibus rebus elaborasse videatur. Ave et valete. In codice Regensi eadem praefatio est, nisi quod inscriptio deest et post verba *perspici poterit* ita pergitur: *Tibi autem* (sequitur in codice hoc plane ut in Antiquarii praefatione spatium vacuum Maeccenatis nomini recipiendo destinatum neque expletum) *huius opusculi, quod ante paucos dies quibusdam amicis meis patriciis Regiensibus ac conterraneis D. Albertino Corrigio et Thomae Pignoto virtuti eorum consecraveram copiam facio, ut opus Antiquarium tibi dicatum donatum et consecratum facilius intelligere possis, et ne (sequitur rursus spatium vacuum) servulus Michael Fabricius Ferrarinus Regiensis religiosus Carmelita divae Mariae frustra in scrutandis talibus rebus elaborasse videatur. Ave et vale ac virtutum cultoribus memor et (reliqua pars paginae vacua est).* — In editione post dedicationem haec leguntur: *aeterno immortalq. maximo deo gratiae agendum sunt et operi flendae vetustatis illuminato, quae a codice absunt.**

** Redeunt ibi notae de quibus supra diximus *R-REG.*, *R-FERRARIN.* acceditque tercia haec: *C-REGIEN-P-R-FID.* civitas Regiensum populo Romano fidissima.

excellentissimo Leonardo Lauretano* (fol. 20. 4°), deinde *'Romae per Iacobum Mazochium bibliopo. acha. (sic) Romae anno domini M·CCCC·VIII die XXV. Aprilis'* (fol. 20. 4°). — Repetit item Ferrarinianam editionem Mariangelus Accursius, sed immutatam et aliquantum emendatam. Cuius notarum recensio extat scripta in libro bibliothecae Ambrosianae O. 125 sup. adiecto die *'Neapoli in nonis Maiis 1402'* (imo 1502), impressa ante Mazochianum corpus editum Romae a. 1521, quod inscribitur *epigrammata antiquae urbis*. Cuius in praefatione praedicatur Accursius *'vetustatis observantissimus iuvenis'* propter Probum *'infinitis antea locis corruptum mancum atque inversum'*, iam *'ex vetustioribus codicibus summa diligentia percognitum instauratumque'*, nec sine idonea causa. Nam probe distinxisse eum Probi commentarium antiquum a notarum laterculo recentissimo ostendit inscriptione libelli, quae ab editore pessumdata in codice haec est: *Valerii Probi grammatici celeberrimi de regulis iuris notarum (superscribitur: de interpretandis Romanorum litteris) opuscolum cum significacione antiquarum litterarum et breviatura antiqua*. Subicitur Probus genuinus, non, ut apud Ferrarinum, omissione maioris partis secundi capituli et reliquorum divulgione corruptus, sed integrati sua quoque ordini restitutus; apparetque ex inscriptione illa quae est *de regulis iuris notarum* Accursium librum adhibuisse aut ipsum Vaticanum 2725 aut eius similem, et eius ope expulisse Ferrarinianas sordes. Sequitur notarum laterculus alphabeticus ordine digestus, quem non ad Probum auctorem relatum esse ab Accursio ostendit praescriptio huius partis, quae talis est in codice: *Significatio antiquarum litterarum et breviaturae antiquae*. Ipsum autem laterculum ita ordinavit Accursius, ut quae ad Marcanovanum adiecerant tam Iucundus quam Ferrarinus, ea coniungeret, eiectis tamen nimis ineptis et plane perversis.* — Quae mox secura est tertia editio Tacuiniana: *'M. Val. Probus de notis Roma. ex codice manuscripto castigatior auctiorque quam unquam antea factus'* (Venetiis in aedibus Iohannis Tacuini Tridinensis mense Februario MDXXV. fol. 81. 4°), auxit ea quidem omnino libellum, sed nec retinuit omnia ab Accursio recte constituta (nam adsunt quidem post praefationem quae ante omissa fuerant Probi genuini § 2, 1—24 cum sua clausula, at § 3. 4. 5 leguntur non suo loco, sed ut apud Ferrarinum post laterculum alphabeticum) et quae addidit ad laterculum hunc, aut petita ex laterculis Iucundiano et Ferrariniano aut aliunde arrepta, vulgaria sunt et infimae notae, ut exempli causa in littera A *A·C·V a claro viro et A·F·P·R aptum fide Publii Rutilii vel ante factum post relatum vel Aemilius fecit, plectitur Rutilius* (ex Cic. de orat. 2, 69, 280). Praeterea qui hanc editionem curavit notas adhuc dispositas per primas tantum litteras ad accuratiorem litterarum ordinem revocavit. — Novi nihil attulerunt quae extra Italianam curatae sunt Valerii Probi qui dicitur notarum libelli editiones, quales sunt syllogae Apiana (Ingolstadii 1534) adjuncta, quae ad Accursium maxime se applicuit, adhibuit praeterea Tacuinianam tertiam, praefationes Probi suppressit, Theodori Gresemundi complures (e. c. Oppenheimii 1510. 4°, Basil. 1532. 4°), Gothofrediana (1585), Lindenbrogiana (Lugd. Bat. 1599. 8°), Putschiana (1605); exhibent enim omnes eum de quo diximus ex Probo genuino laterculoque a Marcanovae instituto et subinde a posterioribus expleto elaboratum centonem, securae maxime Venetam a. 1525. — Postremus qui accessit ad libelli illius crisin homo Danus Henricus Ernstius, cuius recensio scripta extat in codice bibliothecae Erlangensis n. 891, typis expressa prodiit Sorae a. 1647. 4° repetita postea in the-

* Accursii litteram A, qualem edidit Mazochius, qui cum supra propositis specimenibus contulerit, reperiet primam partem convenire fere cum Marcanova adiunctis supplementis Iucundi et Ferrarini, secundam (*a bono viro — a tergo*) cum Iucundo, nisi quod eiecit Accursius notas qualis est *AP·IVD· apud Iudeam, tertiam (apud agrum locum monumenti — a cubiculo Augustorum) cum Ferrarino.*

sauri Meermanniani volumine primo, cum usus sit editionibus antiquis tribus Romana Veneta Accursiana librisque scriptis duobus altero Laurentii Pignoriae, postea Alexandri Estii patricii Patavini, altero eoque ut ait vetustissimo Antonii Seripandi aliquando, postea ab ipso Ernstio Neapoli empti, bis molimentis plane indignum opus effecit et ita egit, ut fidem hominis ne accuses, summae stultitiae eum arguere cogaris. Nam ut mittam Pignorianum librum, cui ipse Ernstius non multum tribuit, descriptum omnino ex Marcanovae exemplo hodie Mutinensi, quod constat apud Pinellum vidiisse et excussisse Pignoriam, vetustissimus ille si diis placet Seripidianus sane non fuit particula easu aliquo soluta ex grammatici argumenti codice summae vetustatis olim Bobiensi, postea Neapolitano, hodie Vindobonensi (n. 16 Endt.), id quod suspicati sunt Eichenfeldius et Endlicherus (anal. gramm. p. XVI), sed si quidem extitit, scriptus sit necesse est post Ferrarinum saeculo XV vel XVI. Nam notarum laterculum, quem inde vel maxime exhibuit Ernstius, in summa re non diversum esse a Ferrariniano comparatio instituta docuit; exempli causa notam *DOMICius COnSul LVDos SACros Faciundum Curavit*, quam adfuisse in suo vetusto codice Ernstius testatur diserte (p. 127), petitam eam ex Domitianu notissimo numero iisdemque verbis relatam tam apud Iucundum quam apud Ferrarinum (v. p. 349 n.) quis credet in eiusmodi tabulam recipi potuisse ante saeculum decimum quintum? Denique in quibus discedit a Ferrarino codex Ernstianus, ut quod laterculum in capita dividit non editio sola Ernstiana, sed ipse ille de quo agimus liber scriptus, sane ea prae se ferunt non verae antiquitatis indolem genuinam, sed recer tissimae interpolationis non dubia indicia. — Totum autem Probum quem dicunt alpnabeticum abiciendum esse ego demonstravi in commentario actis societatis Saxonicae (a. 1853 p. 91 sq.) inserto. Hoc autem loco quamquam personatus ille Probus potuit simpliciter praetermitti (neque enim iam verendum est, ne non spernant deinceps commentum illud viri docti), tamen magis visum est rem denuo retractare, prium quia erroris per quattuor saccula propagati notitia aliqua adhuc non recte carebitur, deinde quod notarum illi laterculi saeculi decimi quinti etsi per se inutiles sunt, tamen ab iis, qui in eius saeculi inscriptionum syllogas ordinandas inquirunt, ad tempora recte constituenda crisiisque earum exercendam non sine fructu aliquo adhibebuntur.* — Gothofredianam autem 'notarum et litterarum singularium — tam in antiquis inscriptionibus quam in nummis explanationem' (p. 1527—1546) recens concinnatam esse ideo moneo, quod qui hac aetate notarum laterculis a plerisque neglectis prae ceteris curam impendit Goeschenus nescio quo errore (in praef. ad Gaium ed. 1842 p. XXXVI) antiquis eam adnumeravit.

* Eorum causa, si qui forte erunt, qui in hanc de notarum laterculis quaestionem denuo inquirent, codices aliquot designabo, quos ad eam aliquo modo pertinere amici ad me retulerunt, adhuc non examinatos: Romae Vat. 2713. Urbini. 452. Ottoboni. 874 (vide supra p. 270). 3091. Parisiis Reg. 6117 (5985 Jesus). Neapoli Lat. n. 291. Accedunt codices Isidoriani notarum laterculo aucti, ut sunt Vatic. 623. Vat. Ottob. 477, de quibus supra diximus p. 303.

DONATI

ARS GRAMMATICA.

L codex Leidensis bibliothecae publicae 122, cuius integra scriptura in
utraque arte exhibita est.

S codex Berolinensis Santenii 66. 4, cuius scriptura in maiore arte ad-
scripta est. in minore arte quaedam excerpta exhibet, ex quibus
pauca adscripta sunt.

P codex Parisinus Sangermanensis 1180 in maiore arte adhibitus.

lsp codicum *LSP* manus secunda.

M codex Monacensis Emmeramus G. 121 in principio mutilus, qui in
minore arte tantum adhibitus est.

s editiones interpolatae, ex quibus pauca tantum in maiore arte ad-
scripta sunt.

DONATI DE PARTIBVS ORATIONIS ARS MINOR.

Partes orationis quot sunt? Octo. Quae? Nomen pronomen verbum adverbium participium coniunctio praepositio interiectio.

DE NOMINE.

Nomen quid est? Pars orationis cum casu corpus aut rem proprie⁵ communiterve significans. Nomini quot accident? Sex. Quae? Qualitas comparatio genus numerus figura casus. Qualitas nominum in quo est? Bipertita est: aut enim unius nomen est et proprium dicitur, aut multorum et appellativum. Comparationis gradus quot sunt? Tres. Qui? Positivus, ut doctus, comparativus, ut doctior, superlativus, ut doctissimus. Quae no¹⁰mina comparantur? Appellativa dumtaxat qualitatem aut quantitatem significantia. Comparativus gradus cui casui servit? Ablativo sine praepositione: dicimus enim 'doctior illo'. Superlativus cui? Genetivo tantum plurali: dicimus enim 'doctissimus poetarum'. Genera nominum quot sunt? Quatuor. Quae? Masculinum, ut hic magister, femininum, ut haec Musa,¹⁵ neutrum, ut hoc scamnum, commune, ut hic et haec sacerdos. est praeterea trium generum, quod omne dicitur, ut hic et haec et hoc felix; est epicoenon, id est promiscuum, ut passer aquila. Numeri nominum quot sunt? Duo. Qui? Singularis, ut hic magister, pluralis, ut hi magistri. Figurae nominum quot sunt? Duae. Quae? Simplex, ut decens potens,²⁰ composita, ut indecens inpotens. Quibus modis nomina conponuntur? Quattuor: ex duobus integris, ut suburbanus; ex duobus corruptis, ut efficax municeps; ex integro et corrupto, ut insulsus; ex corrupto et integro, ut nugigerulus; aliquando ex compluribus, ut inexpugnabilis imperterritus. Casus nominum quot sunt? Sex. Qui? Nominativus genetivus²⁵ dativus accusativus vocativus ablativus. per hos omnium generum nomina pronomina participia declinantur hoc modo.

Magister nomen appellativum generis masculini numeri singularis figurae simplicis casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: nomina-

¹ ARS DONATI GRAMMATICI URBIS ROME Partes *L* DE NOMINE DICIT DONATUS Partes *S*

⁴ DE NOMINE om. *L* 18 epikenon id est promiscuum *l* epikenon . . . . . promiscuum *L* aquila *L* aquila mustela miluus *l*

tivo hic magister, genetivo huius magistri, dative huic magistro, accusativo hunc magistrum, ablative ab hoc magistro; et pluraliter nominativo hi magistri, genetivo horum magistrorum, dative his magistris, accusativo hos magistros, vocativo o magistri, ablative ab his magistris. Musa nomen 5 appellativum generis feminini numeri singularis figurae simplicis casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: nominativo haec Musa, genetivo huius Musae, dative huic Musae, accusativo hanc Musam, vocativo o Musa, ablative ab hac Musa; et pluraliter nominativo hae Musae, genetivo harum Musarum, dative his Musis, accusativo has Musas, vocativo o Musae, 10 ablative ab his Musis. scamnum nomen appellativum generis neutri numeri singularis figurae simplicis casus nominativi accusativi et vocativi, quod declinabitur sic: nominativo hoc scamnum, genetivo huius scanni, dative huic scanno, accusativo hoc scamnum, vocativo o scamnum, ablative ab hoc scanno; et pluraliter nominativo haec scanna, genetivo horum 15 scannorum, dative his scannis, accusativo haec scanna, vocativo o scanna, ablative ab his scannis. sacerdos nomen appellativum generis communis numeri singularis figurae compositae casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: nominativo hic et haec sacerdos, genetivo huius sacerdotis, dative huic sacerdoti, accusativo hunc et hanc sacerdotem, vocativo o 20 sacerdos, ablative ab hoc et ab hac sacerdote; et pluraliter nominativo hi et hae sacerdotes, genetivo horum et harum sacerdotum, dative his sacerdotibus, accusativo hos et has sacerdotes, vocativo o sacerdotes, ablative ab his sacerdotibus. felix nomen appellativum generis omnis numeri singularis figurae simplicis casus nominativi et vocativi, quod declinabitur sic: 25 nominativo hic et haec et hoc felix, genetivo huius felicis, dative huic felici, accusativo hunc et hanc felicem et hoc felix, vocativo o felix, ablative ab hoc et ab hac felice vel felici; et pluraliter nominativo hi et hae felices et haec felicia, genetivo horum et harum felicium, dative his felicibus, accusativo hos et has felices et haec felicia, vocativo 30 o felices et o felicia, ablative ab his felicibus.

Quaecumque nomina ablative casu singulari a vel o fuerint terminata genetivum pluralem in quid mittunt? In rum, dativum et ablativum in is. Quaecumque nomina ablativo casu singulari e vel i vel u fuerint terminata genetivum pluralem in quid mittunt? Si e correpta fuerit, in um; si producta, in rum; si i fuerit, in ium; si u, in uum geminata u littera. Dativum et ablativum in quid mittunt? In bus omnia.

36 in bus omnia. Declinationes nominum, quae in genitio casu singulari requiruntur, qnt sunt? V. Prima quae est? cuius genitius singularis in ae diptongon desinit, ut haec musa huius musae, et est (semper add. al. man.) producta. Secunda quae est? cuius genitius singularis in i productum desinit, ut hic magister huius magistri. Tertia quae est? cuius genitius singularis in is correptam desinit, ut hic pater huius patris. Quarta quae est? cuius genitius singularis in us uel in u productam desinit, ut haec manus huius manus et hoc cornu huius cornu. Quinta quae est? cuius genitius singularis in ei diuisas desinit, ut hic dies huius diei et hic meridies huius meridiei, et est semper producta M: cf. Serv. in Don. p. 1783.

DE PRONOMINE.

Pronomen quid est? Pars orationis, quae pro nomine posita tantundem paene significat personamque interdum recipit. Pronomini quot accidunt? Sex. Quae? Qualitas genus numerus figura persona casus. Qualitas pronominum in quo est? Bipartita est: aut enim finita sunt pronomina aut infinita. Quae sunt finita? Quae recipiunt personas, ut ego tu ille. Quae sunt infinita? Quae non recipiunt personas, ut quis quae quod. Genera pronominum quae sunt? Eadem fere quae et nominum: masculinum, ut quis, femininum, ut quae, neutruin, ut quod, commune, ut qualis talis, trium generum, ut ego tu. Numeri pronominum quot sunt? Duo. Qui?¹⁰ Singularis, ut hic, pluralis, ut hi. Figurae pronominum quot sunt? Duae. Quae? Simplex, ut quis, composita, ut quisquis. Personae pronominum quot sunt? Tres. Quae? Prima, ut ego, secunda, ut tu, tertia, ut ille. Casus item pronominum quot sunt? Sex, quem ad modum et nominum, per quos omnium generum pronomina inflectuntur hoc modo.¹⁵

Ego pronomen finitum generis omnis numeri singularis figurae simplicis personae primae casus nominativi, quod declinabitur sic: ego mei vel mis mihi me a me, et pluraliter nos nostrum vel nostri nobis nos o a nobis: personae secundae generis omnis numeri singularis tu tui vel tis tibi te o a te, et pluraliter vos vestrum vel vestri vobis vos o a vobis:²⁰ personae tertiae generis masculini numeri singularis ille illius illi illum ab illo, et pluraliter illi illorum illis illos ab illis; generis feminini numeri singularis illa illius illi illam ab illa, et pluraliter illae illarum illis illas ab illis; generis neutri numeri singularis illud illius illi illud ab illo, et pluraliter illa illorum illis illa ab illis. minus quam finita generis masculini numeri singularis ipse ipsius ipsi ipsum ab ipso, et pluraliter ipsi ipsorum ipsis ipsos ab ipsis; generis feminini numeri singularis ipsa ipsius ipsi ipsam ab ipsa, et pluraliter ipsae ipsarum ipsas ab ipsis; generis neutri numeri singularis ipsum ipsius ipsi ipsum ab ipso, et pluraliter ipsa ipsorum ipsis ipsa ab ipsis. item minus quam finita generis masculini numeri singularis iste istius isti istum ab isto, et pluraliter isti istorum istis istos ab istis; generis feminini numeri singularis ista istius isti istam ab ista, et pluraliter istae istarum istas ab istis; generis neutri numeri singularis istud istius isti istud ab isto, et pluraliter ista istorum istis ista ab istis. item articulare praepositivum vel demonstrativum generis masculini numeri singularis hic huius huic hunc o ab hoc, et pluraliter hi horum his hos o ab his; generis feminini numeri singularis haec huius huic

8 quae sunt] quot sunt *M* 14 et om. *L*, add. *M* 15 omnium generum pronomen inflectitur hoc modo *L* omnium generum nomina pronomina participia inflectuntur hoc modo *M* 17 sic ego *M* sic Nominativo ego *L* 18 me o a me *M*: sed o recentiore manu additum esse videtur 20 a vobis] personae tertiae generis omnis numeri communis sui sibi se a se, et pluraliter sui sibi se a se add. *I*: a uobis Sui sibi se a se et pluraliter sui sibi se a se *M* 21 illum o ab illo *M*: item in reliquis pronominibus vocativum casum addit *M*

hanc o ab hac, et pluraliter hae harum his has o ab his; generis neutri numeri singularis hoc huius huic hoc o ab hoc, et pluraliter haec horum his haec o ab his. item subiunctivum vel relativum generis masculini numeri singularis is eius ei eum ab eo, et pluraliter ei eorum eis eos ab 5 eis; generis feminini numeri singularis ea eius ei eam ab ea, et pluraliter eae earum eis eas ab eis; generis neutri numeri singularis id eius ei id ab eo, et pluraliter ea eorum eis ea ab eis. item infinita generis masculini numeri singularis quis cuius cui quem a quo vel a qui, et pluraliter qui quorum quis vel quibus quos a quis vel a quibus; generis feminini 10 numeri singularis quae cuius cui quam a qua vel a qui, et pluraliter quae quarum quis vel quibus quas a quis vel a quibus; generis neutri numeri singularis quod cuius cui quod a quo vel a qui, et pluraliter quae quorum quis vel quibus quae a quis vel a quibus. item possessiva finita ad aliquid dicta ex utraque parte singularia generis masculini meus mei meo 15 meum o a meo, et pluraliter ex altera parte mei meorum meis meos o a meis; generis feminini numeri singularis mea meae meam o a mea, et pluraliter meae mearum meis meas o a meis; generis neutri numeri singularis meum mei meo meum o a meo, et pluraliter mea meorum meis mea o a meis: personae secundae generis masculini numeri singularis tuus 20 tui tuo tuum a tuo, et pluraliter tui tuorum tuis tuos a tuis; generis feminini numeri singularis tua tuae tuae tuam a tua, et pluraliter tuae tuarum tuis tuas a tuis; generis neutri numeri singularis tuum tui tuo tuum a tuo, et pluraliter tua tuorum tuis tua a tuis: personae tertiae generis masculini numeri singularis suus sui suo suum a suo, et pluraliter sui 25 suorum suis suos a suis; generis feminini numeri singularis sua suae suae suam a sua, et pluraliter suae suarum suis suas a suis; generis neutri numeri singularis suum sui suo suum a suo, et pluraliter sua suorum suis sua a suis. item possessiva finita ad aliquid dicta ex altera parte plura 30 lia generis masculini noster nostri nostrum o a nostro, et pluraliter ex utraque parte nostri nostrorum nostris nostros o a nostris; generis feminini numeri singularis nostra nostrae nostrae nostram o a nostra, et pluraliter nostrae nostrarum nostris nostras o a nostris; generis neutri numeri singularis nostrum nostri nostrum o a nostro, et pluraliter nostra 35 nostrorum nostris nostra o a nostris: personae secundae generis masculini numeri singularis vester vestri vestrum a vestro, et pluraliter vestri vestrorum vestris vestros a vestris; generis feminini numeri singularis vestra vestrae vestram a vestra, et pluraliter vestrae vestrarum vestris vestras a vestris; generis neutri numeri singularis vestrum vestri vestro vestrum a vestro, et pluraliter vestra vestrorum vestris vestra a vestris.

40 Da horum composita. Egomet, tute, illic, istic, idem masculino gener

6 heae *Z* 8 quis uel qui cuius *M* 10 quae *Z* quae uel qua *I* 12 quod *Z* quod uel quid *IM* quod *Z* quod uel quid *IM* 40 Da horum composita ut egomet tutemet (sibimet add. al. man.) illic istic illicine isticine (illinc istine hiccine

productum, neutro correptum, quisquis, quisnam, quispiam, aliquis et cetera.

DE VERBO.

Verbum quid est? Pars orationis cum tempore et persona sine casu aut agere aliquid aut pati aut neutrum significans. Verbo quot accidentur? Septem. Quae? Qualitas coniugatio genus numerus figura tempus persona. Qualitas verborum in quo est? In modis et in formis. Modi qui sunt? Indicativus, ut lego, imperativus, ut lege, optativus, ut utinam legerem, coniunctivus, ut cum legam, infinitivus, ut legere, impersonalis, ut legitur. Formae verborum quot sunt? Quattuor. Quae? Perfecta, ut lego, medi-tativa, ut lecturio, frequentativa, ut lectito, inchoativa, ut fervesco ca-lesto. Coniugationes verborum quot sunt? Tres. Quae? Prima secunda tertia. Prima quae est? Quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali a productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut amo amas, amor amaris; et futurum tempus eiusdem modi in bo et in bor syllabam mittit, ut amo amabo, amor amabor. Secunda quae est? Quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali e productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut doceo doces, doceor doceris; et futurum tempus eiusdem modi in bo et in bor syllabam mittit, ut doceo docebo, doceor docebatur. Tertia quae est? Quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali i correptam vel i productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti pro i littera e correptam vel i productam habet ante novissimam syllabam, ut lego legis, legor legeris, audio audis, audior audiris; et futurum tempus eiusdem modi in am et in ar syllabam mittit, ut lego legam, legor legar, audio audiam, audior audiar. haec in imperativo et in infinitivo statim discerni possunt, utrum i littera correpta sit an producta. nam correpta i littera in e convertitur; producta si fuerit, non mutatur. Quando tertia coniugatio futurum tempus non in am tantum sed etiam in bo mittit? Interdum, cum i litteram non correptam habuerit sed productam, ut eo is ibo, queo quis quibo. Genera verborum quot sunt? Quinque. Quae? Activa passiva neutra deponentia communia. Activa quae sunt? Quae in o desinunt et accepta r littera faciunt ex se passiva, ut lego legor. Passiva quae sunt? Quae in r desinunt et ea dempta redeunt in activa, ut legor lego. Neutra quae sunt?

hocine add. al. man.) idem masculino genere productum neutro correptum ut quisquis *M* 1 produce neutro correpte *L* 24 i correptam habet uel i productam *L* i productam uel i correptam habet *M* 29 nec non imperativus quoque et infinitivus e correptam habentes, sicut etiam Donatus docet, manifestissime id ostendunt *Priscianus p. 1225* utrum i litteram correptam habeant an productam *M* 31 mutabitur est quando *M* 33 quibo et eam uel queam *M*

Quae in o desinunt, ut activa, sed accepta r littera Latina non sunt, ut sto curro: stor curror non dicimus. Deponentia quae sunt? Quae in r desinunt, ut passiva, sed ea dempta Latina non sunt, ut luctor loquor. Communia quae sunt? Quae in r desinunt, ut deponentia, sed in duas 5 formas cadunt, patientis et agentis, ut oscular criminor: dicimus enim oscular te et oscular a te, criminor te et criminor a te. Numeri verborum quot sunt? Duo. Qui? Singularis, ut lego, pluralis, ut legimus. Figurae verborum quot sunt? Duae. Quae? Simplex, ut lego, composita, ut neglego. Tempora verborum quot sunt? Tria. Quae? praesens, ut 10 lego, praeteritum, ut legi, futurum, ut legam. Quot sunt tempe in declinatione verborum? Quinque. Quae? Praesens, ut lego, praeteritum imperfectum, ut legebam, praeteritum perfectum, ut legi, praeteritum plusquamperfectum, ut legeram, futurum, ut legam. Personae verborum quot sunt? Tres. Quae? Prima, ut lego, secunda, ut legis, tertia, ut legit.

15 Da declinationem verbi activi. Lego verbum activum indicativo modo dictum temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis tertiae correptae, quod declinabitur sic: lego legis legit, et pluraliter legimus legitis legunt: eodem modo tempore praeterito imperfecto legebam legebas legebat, et pluraliter legebamus legebatis legebant: eodem modo tempore praeterito perfecto legi legisti legit, et pluraliter legimus legitis legerunt vel legere: eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto legeram legeras legerat, et pluraliter legeramus legeratis legerant: eodem modo tempore futuro legam leges leget, et pluraliter legemus legetis legent. imperativo modo tempore praesenti ad secundam et 20 tertiam personam lege vel legas legat, et pluraliter legamus legit vel legatis legant: eodem modo tempore futuro legito vel legas legito vel legat, et pluraliter legamus legitote vel legatis legant vel legunto vel leguntote. optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam legerem legeres legeret, et pluraliter utinam legeremus legeretis legerent: eodem 25 modo tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto utinam legisset legisset, et pluraliter utinam legisset semus legissetis legissent: eodem modo tempore futuro utinam legam legas legat, et pluraliter utinam legamus legatis legant. coniunctivo modo tempore praesenti cum legam legas legat, et pluraliter cum legamus legatis legant: eodem modo tempore praeterito imperfecto cum legerem legeres legeret, et pluraliter cum legeremus legeretis legerent: eodem modo tempore praeterito perfecto cum legerim legeris legerit, et pluraliter cum legerimus legeritis legerint: eodem modo

1 ut sto curro surgo *M* 2 dicimus] sunt praeterea neutropassiva, ut gaudeo gauisus sum, audeo ausus sum, soleo solitus sum, fio factus sum, fido fuisus sum add. *t* 16 personae primae om. *L*, add. *M* 25 in imperativo modo activi et passivi ea quae inclinatis litteris expressa sunt deleta erant in *L*, neque constat quid olim scriptum fuerit: lege legat et pluraliter legamus legitte legant legunto uel leguntote *MS* 26 legit tu legit ille et pluraliter legamus legitote legant legunto uel leguntote *M* legit uel legas legat et pluraliter legitote uel legitatis legant legunto uel leguntote *S* legitó tu legitó ille et pluraliter legamus legitote legunto *s*

tempore praeterito plusquamperfecto cum legissem legisses legisset, et pluraliter cum legissemus legissetis legissent: eodem modo tempore futuro cum legero legeris legerit, et pluraliter cum legerimus legeritis legerint. infinitivo modo numeris et personis tempore praesenti et praeterito imperfecto legere, praeterito perfecto et plusquamperfecto legisse, futuro lectum 5 ire vel lecturum esse. verbo impersonali tempore praesenti legitur, praeterito imperfecto legebatur, praeterito perfecto lectum est vel lectum fuit, praeterito plusquamperfecto lectum erat vel lectum fuerat, futuro legetur. gerendi vel participia verba sunt haec, legendi legendendo legendum lectum lectu. participia trahuntur a verbo activo duo, praesentis temporis et fu- 10 turi, praesentis legens, futuri lecturus. legor verbum passivum indicativo modo dictum temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis tertiae correptae, quod declinabitur sic: legor legeris vel legere legitur, et pluraliter legimur legimini leguntur: eodem modo tempore praeterito imperfecto legebar legebaris vel legebare legeba- 15 tur, et pluraliter legebamur legebamini legebantur: eodem modo tempore praeterito perfecto lectus sum es est, et pluraliter lecti sumus estis sunt; et ulteriore modo lectus fui fuisti fuit, et pluraliter lecti suimus fuistis fuerunt vel fuere: eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto lectus eram eras erat, et pluraliter lecti eramus eratis erant; et ulteriore modo 20 lectus fueram fueras fuerat, et pluraliter lecti fueramus fueratis fuerant: eodem modo tempore futuro legar legeris vel legere legetur, et pluraliter legemur legemini legentur. imperativo modo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam *legere vel legaris* legatur, et pluraliter legamur legimini *vel legamini* legantur. eodem modo tempore futuro *legitor vel 25 legaris legitor vel legatur*, et pluraliter legamur legimini *vel legiminor legantur vel leguntor*: optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam legerer legereris vel legerere legeretur, et pluraliter utinam legeremur legeremini legerentur: eodem modo tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto utinam lectus essem esses esset, et pluraliter utinam 30 lecti essemus essetis essent; et ulteriore modo utinam lectus fuissem fuisse fuissest, et pluraliter utinam lecti fuissemus fuissestis fuisserent: eodem modo tempore futuro utinam legar legaris vel legare legatur, et pluraliter utinam legamur legamini legantur. conjunctivo modo tempore praesenti cum legar legaris vel legare legatur, et pluraliter cum legamur legamini 35 legantur: eodem modo tempore praeterito imperfecto cum legerer legereris vel legerere legeretur, et pluraliter cum legeremur legeremini legerentur: eodem modo tempore praeterito perfecto cum lectus sim sis sit, et plu-

I tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto cum legissem *M* 4 tempore praesenti legere praeterito legisse *M* 8 *in verbo impersonali reliquorum modorum declinationem add.* *M* 9 Gerundia *M* 24 legere legatur et pluraliter legamur legimini (legamini *S*) legantur *MS* 25 legitor tu legitor ille et pluraliter legamur legiminor uel leguntor *M* legitur legatur et pluraliter (legamur *add. s.*) legiminor leguntor uel legu . . . . (uel leguntote *s.*) *S*

raliter cum lecti simus sitis sint; et ulteriore modo cum lectus fuerim fueris fuerit, et pluraliter cum lecti fuerimus fueritis fuerint: eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto cum lectus essem essem est, et pluraliter cum lecti essemus essetis essent; et ulteriore modo cum lectus suissem fuisses fuissest, et pluraliter cum lecti fuissimus fuissetis fuissent: eodem modo tempore futuro cum lectus ero eris erit, et pluraliter cum lecti erimus eritis erint, et ulteriore modo cum lectus fuero fueris fuerit, et pluraliter cum lecti fuerimus fueritis fuerint. infinitivo modo numeris et personis tempore praesenti et praeterito imperfecto legi, praeterito perfecto et plusquamperfecto lectum esse vel fuisse, futuro lectum iri. participia trahuntur a verbo passivo duo, praeteriti temporis et futuri, praeteriti lectus, futuri legendus. activi verbi regulam neutrale verbum sequitur, passivi commune et deponens.

DE ADVERBIO.

15 Adverbium quid est? Pars orationis, quae adiecta verbo significacionem eius explanat atque inplet. Adverbio quot accident? Tria. Quae? Significatio comparatio figura. Significatio adverbiorum in quo est? Quia sunt aut loci adverbia aut temporis aut numeri aut negandi aut affirmandi aut demonstrandi aut optandi aut hortandi aut ordinis aut interrogandi aut 20 similitudinis aut qualitatis aut quantitatis aut dubitandi aut personalia aut vocandi aut respondendi aut separandi aut iurandi aut eligendi aut congregandi aut prohibendi aut eventus aut comparandi. Da adverbia loci. Vt hic vel ibi, intus vel foris, illic vel inde. Da temporis. Vt hodie nuper aliquando; numeri, ut semel bis; negandi, ut non; affirmandi, ut 25 etiam quinque; demonstrandi, ut en ecce; optandi, ut utinam; hortandi, ut eia; ordinis, ut deinde; interrogandi, ut cur quare quamobrem; similitudinis, ut quasi ceu; qualitatis, ut doce pulchre; quantitatis, ut multum parum; dubitandi, ut forsitan fortasse; personalia, ut mecum tecum secum nobiscum vobiscum; vocandi, ut heus; respondendi, ut heu; separandi, ut 30 seorsum; iurandi; ut edepol, ecastor, hercle, medius fidius; eligendi, ut potius immo; congregandi, ut simul una; prohibendi, ut ne; eventus, ut forte fortuitu; comparandi, ut magis vel tam. Comparatio adverbiorum in

7 erunt M: erint, quod habet L, in declinatione verborum tueruntur Probus p. 163 sgg. et Claudio Sacerdos p. 15. 17. 19 ed. Vind. 9 tempore praesenti et praeterito imperfecto legi praeterito perfecto et plusquamperfecto lectum esse M tempore praesenti legi praeterito lectum esse L 19 aut optandi aut ortandi M aut hortandi aut opandi L 22 aduerbia M aduerbium L 23 illie M illuc L ut hodie heri nunc nuper eras aliquando olim M ut hodie nunc nuper eras aliquando S 24 da numeri ut semel bis ter, da negandi ut non neque, da affirmandi, itemque in reliquis adverbii add. da M 25 quinque LS quidam M 26 deinde deinceps M cur quare quamobrem MS cur quid quamobrem L 27 doce pulchre fortiter MS multum parvum S multum parvum minimum M 28 secum om. L, add. lMS 29 heus LM heos S heu LM eu S 30 ut edepol castor hercle medius fidius LM ut uere castor omissis reliquis videtur fuisse in L ut edepol castor hercle medius fidius S 32 magis uel tam (qua add. al. man.) maxime M

quo est? In tribus gradibus comparationis, positivo comparativo superlativo. Da adverbium positivi gradus. Ut docte; comparativi, ut doctius; superlativi, ut doctissime. magis doctius et tam doctissime non dicimus, quia magis et tam positivo gradui tantum iungitur, licet veteres dixerint tam magis et quam magis. Figurae adverbiorum quot sunt? Duae. Quae? Simplex et 5 composita, simplex, ut docte prudenter, composita, ut indocte imprudenter. adverbia localia vel in loco sunt vel de loco vel ad locum. sed in loco et de loco eandem significationem habent, ut intus sum, intus exeo, foris sum, foris venio. ad locum aliam significationem habent, ut intro eo, foras eo. de intus autem et de foris sic non dicimus, quo modo in foras 10 vel ad foras.

DE PARTICIPIO.

Participium quid est? Pars orationis partem capiens nominis, partem verbi; nominis genera et casus, verbi tempora et significations, utriusque numerum et figuram. Participio quot accident? Sex. Quae? Genus ca- 15 sus tempus significatio numerus figura. Genera participiorum quot sunt? Quattuor. Quae? Masculinum, ut hic lectus, femininum, ut haec lecta, neutrum, ut hoc lectum, commune tribus generibus, ut hic et haec et hoc legens. Casus participiorum quot sunt? Sex. Qui? Nominativus, ut hic legens, genetivus, ut huius legentis, dativus, ut huic legenti, accusa- 20 tivus, ut hunc legentem, vocativus, ut o legens, ablativus, ut ab hoc gente. Tempora participiorum quot sunt? Tria. Quae? Praesens, ut legens, praeteritum, ut lectus, futurum, ut lecturus et legendus. Significationes participiorum in quo sunt? Quia ab activo verbo duo participia veniunt, praesens et futurum, ut legens lecturus; a passivo duo, praeteritum et 25 futurum, ut lectus legendus; a neutrō duo, sicut ab activo, praesens et futurum, ut stans status, a deponenti tria, praesens praeteritum et futurum, ut loquens locutus locuturus; a communi quattuor, praesens praeteritum et duo futura, ut criminans criminatus criminaturus criminandus. Numeri participiorum quot sunt? Duo. Qui? Singularis, ut hic legens, 30 pluralis, ut hi legentes. Figurae participiorum quot sunt? Duae. Quae? Simplex, ut legens, composita, ut neglegens. Da declinationem participii. Legens participium veniens a verbo activo temporis praesentis generis omnis numeri singularis figurae simplicis casus nominativi [accusativi] et vocati- 35 vi, quod declinabitur sic: nominativo hic et haec et hoc legens, genetivo

3 non dicitur *M* 4 positivo gradui iunguntur *M* 7 uel ad locum uel per locum sed quae in loco *M* 8 intus sum intus eo *S* 9 habet *M* 10 non dicitur *MS* quomodo ad foras uel in foras *M* quomodo a foris (a foras *s*) uel de foras *S* 13 partem uerbi nominis genera et casus uerbi tempora et significations utriusque *LS* partemque uerbi recipit enim a nomine genera et casus a uerbo tempora et significations ab utroque *Ms* 15 genus casus tempus significatio numerus et figura *M* genera casus tempora significations numerus figura *LS* 18 commune tribus generibus *LS* commune trium generum *M* 23 futurum ut lecturus et legendus *M* futurum ut legendus *LS* 24 accusativi *om.*, *M*

huius legentis, dativo huic legenti, accusativo hunc et hanc legentem et hoc legens, vocativo o legens, ablativo ab hoc et ab hac et ab hoc legente vel legenti; et pluraliter nominativo hi et hae legentes et haec legentia, genetivo horum et harum et horum legentium, dativo his legentibus, accusativo hos et has legentes et haec legentia, vocativo o legentes et o legentia, ablativo ab his legentibus. lecturus lectura lecturum participia venientia a verbo activo temporis futuri generis masculini feminini et neutri numeri singularis figurae simplicis casus nominativi et vocativi, quae declinabuntur sic: nominativo lecturus lectura lecturum, genetivo lecturi 10 lecturae lecturi, dativo lecturo lecturae lecturo, accusativo lecturum lecturam lecturum, vocativo lecture lectura lecturum, ablativo ab hoc lecturo ab hac lectura ab hoc lecturo; et pluraliter nominativo lecturi lecturae lectura, genetivo lecturorum lecturarum lecturorum, dativo lecturis, accusativo lecturos lecturas lectura, vocativo lecturi lecturae lectura, ablativo 15 ab his lecturis. lectus lecta lectum participia venientia a verbo passivo temporis praeteriti generis masculini feminini et neutri numeri singularis figurae simplicis casus nominativi et vocativi, quae declinabuntur sic: nominativo lectus lecta lectum, genetivo lecti lectae lecti, dativo lecto lectae lecto, accusativo lectum lectam lectum, vocativo lecte lecta lectum, ablativo 20 ab hoc lecto ab hac lecta ab hoc lecto; et pluraliter nominativo lecti lectae lecta, genetivo lectorum lectarum lectorum, dativo lectis, accusativo lectos lectas lecta, vocativo lecti lectae lecta, ablativo ab his lectis. legendus legenda legendum participia venientia a verbo passivo temporis futuri generis masculini feminini et neutri numeri singularis figurae simplicis 25 casus nominativi et vocativi, quae declinabuntur sic: nominativo legendus legenda legendum, genetivo legendi legendae legendi, dativo legendo legendae legendo, accusativo legendum legendam legendum, vocativo legende legendum, ablativo ab hoc legendo ab hac legenda ab hoc legendo; et pluraliter nominativo legendi legendae legendum, genetivo legendorum 30 legendarum legendorum, dativo legendis, accusativo legendos legendas legendum, vocativo legendi legendae legendum, ablativo ab his legendis.

DE CONIVNCTIONE.

Coniunctio quid est? Pars orationis adnectens ordinansque sententiam. Coniunctioni quot accident? Tria. Quae? Potestas figura ordo. Potestas 35 coniunctionum quot species habet? Quinque. Quas? Copulativas disiunctivas expletivas causales rationales. Da copulativas. Et que at atque ac ast. Da disiunctivas. Aut ve vel ne nec neque. Da expletivas. Quidem, equidem, saltim, videlicet, quamquam, quamvis, quoque, autem, porro, porro autem, tamen. Da causales. Si, etsi, etiam si, si quidem, quando,

37 ne nec neque **L** ne nec an neque **IM** 39 autem porro porro autem (licet add. *l*) tamen (veruntamen sin autem add. *l*). da causales si etsi (etiam add. *l*) etiamsi (ae)si tametsi add. *l*) siquidem **L** autem porro licet tamen verum tamen. da causa-

quando quidem, quin, quin etiam, quatinus, sin, seu, sive, nam, namque, ni, nisi, nisi si, si enim, etenim, ne, sed, interea, licet, quamobrem, praesertim, item, itemque, ceterum, alioquin, praeterea. Da rationales. Ita, itaque, enim, enimvero, quia, quapropter, quoniam, quoniam quidem, quippe, ergo, ideo, igitur, scilicet, propterea, idcirco. Figurae coniunctionis quot sunt? Duae. Quae? Simplex, ut nam, conposita, ut namque. Ordo coniunctionum in quo est? Quia aut praepositivae coniunctiones sunt, ut ac ast, aut subiunctivae, ut que autem, aut communes, ut et igitur ergo.

DE PRAEPOSITIONE.

Praepositio quid est? Pars orationis quae praeposita aliis partibus orationis significationem earum aut compleat aut mutat aut minuit. Praepositioni quot accident? Vnum. Quid? Casus tantum. Quot? Duo. Qui? Accusativus et ablativus. Da praepositiones casus accusativi. Ad apud ante adversum cis citra circum circa contra erga extra inter intra infra iuxta ob pone per prope secundum post trans ultra praeter propter supra usque penes. Quo modo? Dicimus enim ad patrem, apud villam, ante aedes, adversum inimicos, cis Renum, citra forum, circum vicinos, circa templum, contra hostem, erga propinquos, extra terminos, inter naves, intra moenia, infra tectum, iuxta macellum, ob augurium, pone tribunal, per parietem, prope fenestram, secundum fores, post tergum, trans ripam, ultra fines, praeter officium, propter rem, supra caelum, usque Oceanum, penes arbitros. Da praepositiones casus ablativi. A ab abs cum coram clam de e ex pro pree palam sine absque tenus. Quo modo? Dicimus enim a domo, ab homine, abs quolibet, cum exercitu, coram testibus, clam custodibus, de foro, e iure, ex praefectura, pro clientibus, pree timore, palam omnibus, sine labore, absque iniuria, tenus pube, quod nos dicimus pube tenus. Da utriusque casus praepositiones. In sub super subter. In et sub quando accusativo casui iunguntur? Quando vel nos vel quoslibet in locum ire esse futuros esse significamus. Quando ablativo? Quando vel nos vel quoslibet in loco esse futuros esse significamus. in accusativi casus, 'itur in antiquam silvam'; in ablativi casus, 'stans celsa in puppi': sub accusativi casus, 'postesque sub ipsis Nitun-

les si etsi etiam etiamsi acsi tametsi si siquidem *M* 1 sive] neve add. *l* 2 ni nisi nisi si enim etenim ne sed interea quamobrem *M* 5 scilicet videlicet propterea idcirco *L* scilicet idcirco propterea *M* 8 que ue autem *M* ergo om. *M* 11 significaciones *M* 15 prope propter secundum post trans ultra praeter supra propter circiter usque secus penes *M* 20 propter supra *S* ultra fines propter officium supra caelum usque oceanum penes arbitros secus uiam quod non est in donato. a ab abs *S* ultra fines propter officium supra caelum circiter annos usque oceanum secus nos penes arbitros. Quae ex his in loco esse significant? ut apud. Quae ad locum? ut ad. Quo modo? dicimus enim apud amicum sum et ad amicum eo. Da praepositiones casus ablativi. a ab abs *M* 28 in et sub om. *MS* 31 itur] *Verg. Aen. VI* 179 stans] *Verg. Aen. III* 527. VIII 680. X 261 32 postesque] *Verg. Aen. II* 442

tur gradibus'; sub ablativi casus, 'arma sub adversa posuit rādiantia quercu'. Super quam vim habet? Vbi locum significat, magis accusativo casui servit quam ablativo; ubi mentionem alicuius facimus, ablativo tantum, ut 'multa super Priamo rogitans'. In quam vim
5 habet? Etiam tum accusativo casui servit, cum significat contra, ut in adulterum, in desertorem. Subter quam vim habet? Eandem quam superiores ad locum et in loco significantes. Quae praepositiones sunt quae a dictionibus serviunt et separari non possunt? Di dis re se am con. Quo modo? Dicimus enim diduco distraho recipio secubo amplector congregidior.
10 Quae sunt quae coniungi non possunt? Apud et penes. Quae coniunguntur et separantur? Reliquae omnes.

DE INTERJECTIONE.

Interiectio quid est? Pars orationis significans mentis affectum voce incondita. Interjectioni quid accedit? Tantum significatio. Significatio interjectionis in quo est? Quia aut laetitiam significamus, ut evax, aut dolorem, ut heu, aut admirationem, ut papae, aut metum, ut attat, et siqua sunt similia.

1 arma] *Verg. Aen.* VIII 616   4 multa] *Verg. Aen.* I 750   rogitans sub hectore multa hoc est de priamo et hectore *M* rogitans hoc est de priamo *S*
 5 etiam tunc *MS*   6 quam et superiores *M*   7 quae sunt praepositiones quae a dictionibus separari non possunt *M* quae praepositiones sunt quae a dictionis separari non possunt *S*   9 Dicimus enim *om.* *Ls*, add. *M* distraho *M* distrauo *L*
 10 quae iungi *MS*   coniunguntur *M* iunguntur *Ls*, *om.* *S*   15 laetitiam mentis significamus *M*

DONATI
GRAMMATICI VRBIS ROMAE
ARS GRAMMATICA.

---

p. 5 L.

p. 1735. 36 P.

DE VOCE.

Vox est aer ictus sensibilis auditu, quantum in ipso est. omnis vox 5 aut articulata est aut confusa. articulata est quae litteris comprehendi potest, confusa quae scribi non potest.

DE LITTERA.

Littera est pars minima vocis articulatae. litterarum aliae sunt vocales, aliae consonantes. consonantium aliae sunt semivocales, aliae mutae.¹⁰ vocales sunt quae per se proferuntur et per se syllabam faciunt. sunt autem numero quinque, a e i o u. harum duae, i et u, transeunt in consonantium potestatem, cum aut ipsae inter se gemitantur aut cum aliis vocalibus iunguntur, ut Iuno vates. hae etiam mediae dicuntur, quia in quibusdam dictionibus expressum sonum non habent, i, ut vir, u, ut optimus. || extra quam formam u littera interdum nec vocalis nec consonans habetur, cum inter q litteram consonantem et aliquam vocalem constituitur, ut quoniam quidem. huic item digammon adscribi solet, cum sibi ipsa praeponitur, ut servus vulgus. nam i litteram gemitari in una syllaba posse plurimi negant. Latinae vocales omnes et produci et corripi possunt.²⁰ atque his solis adspirari quidam existimant. semivocales sunt quae per se quidem proferuntur, sed per se syllabam non faciunt. sunt autem numero

1 INCIPIUNT MAIORES PARTES DONATI GRAMMATICI. Vox est codex Sangallensis 876 de voce Vox est *LSP* 4 de voce] *Diom.* p. 413 8 de littera] *Diom.* p. 414 sqq. *Mar. Victorin.* p. 2452 11 quae et per se *P* 12 de *i* et *u* consonantium loco positis Donati testimonio utilit *Papirianus Cassiodori* p. 2292, de medio earundem litterarum sono *Priscianus* p. 539 16 u littera] *Beda* p. 2350 18 item] autem *L* digammon *L* *Diomedes* digamon *S* dygammon *P*: cf. *Priscian.* 1255. digammos coniecit *Lindemannus* *conl. Pompei* p. 21 et *Serv. in Dom.* p. 1827: aliam definitionem Donato tribuit *Sergius cod. Lavant.* f. 55 18 asscribi *L* 19 in una syllaba *P* *Diomedes Cledonius* p. 1882 in unam syllabam *LS*

septem, f l m n r s x. ex his una duplex est, x, et liquidae quattuor, I m n r, ex quibus l et r faciunt communem syllabam, et s littera suae cuiusdam potestatis est, quae in metro plerumque vim consonantis amittit. item ex illis f littera superponitur liquidis [l vel r], quemadmodum muta 5 quaelibet, et communem syllabam facit. mutae sunt quae nec per se proferuntur nec per se syllabam faciunt. sunt autem numero novem, b c d g h k p t. ex his supervacuae quibusdam [] videntur k et q; [qui] nesciunt, quotiens a sequitur, k litteram praeponendam esse, non c; quotiens u sequitur, per q, non per c scribendum. h interdum consonans 10 interdum adspirationis creditur nota. y et z remanent, quas litteras propter Graeca nomina admisisimus: altera namque vocalis, altera est consonans duplex. unde fit, ut quidam putant, Latinas litteras non plures esse quam decem et septem, si quidem ex viginti et tribus una adspirationis nota est, una duplex, duae supervacuae, duae Graecae. accidunt uni cuique litterae 15 tria, nomen figura potestas. quaeritur enim, quid vocetur littera, qua figura sit, quid possit.

DE SYLLABA.

Syllaba est comprehensio litterarum vel unius vocalis enuntiatio temporum capax. syllabarum aliae sunt breves, aliae longae, aliae communes. 20 breves sunt quae et correptam vocalem habent et non desinunt in duas consonantes aut in unam duplensem aut in aliquid quod sit pro duabus consonantibus. longae aut natura sunt aut positione fiunt: natura, cum aut vocalis producitur, ut a o, aut duae vocales iunguntur et diphthongon faciunt, ut ae oe au ei: positione, cum correpta vocalis in duas desinit 25 consonantes, ut arma [arcus], aut in unam duplensem, ut axis, aut in alteram consonantem et alteram vocalem loco consonantis positam, ut at Iuno, at Venus, aut in i litteram solam loco consonantis positam [quam

1 liquidae duae l et r ut alii quattuor corr. liquidae quattuor *P*   2 ex quibus — syllabam *om.* *L*, *add.* *l* et *s* — amittit *Beda* p. 2354   3 in metro *Sp Diomedes* p. 417 in metris *LPBeda*   admits *S* amittit *s*   4 ex illis *S Diomedes* ex illis semiuocalibus VII *L* ex illis septem semiuocalibus *Ps*   I vel *r om.* *L* *Diomedes*: cf. *Pompei*. p. 30   quicquidammodum *L*   7 ex his duae supervacuae interperitis (corr. quibusdam *p*) videntur *k* et *q* *P*   8 non *c om.* *L*   9 scribendum esse excepto cur et cum quia u inter *q* et alteram consonantem sine altera vocali ponit non potest, *h* interdum *P*: cf. *Serv. in Don.* p. 1829   11 consonans greca duplex *L*   12 putent *s*   non plus *L*   13 quam decem et octo *s*   ex his viginti et tribus *deleto* his *P*   nota est *h* una duplex *x* duae supervacuae *k* et *q* duae graecae *y* et *z* *P*   16 quidue possit *P*   17 DE SYLLABA] *Diom.* p. 422   21 aut in unam duplensem *om.* *Diomedes*: cf. *Serv. in Don.* f. 168 *Pompei*, p. 40   23 et diphthongon faciunt *om.* *Diomedes*: cf. *Beda* p. 2351   24 in duas desinit consonantes ut *arma LS*, quibuscum videtur olim consensisse *P*, in duas desinit consonantes ut *ast* aut *eum* desinit in unam consonantem et excipitur ab alia consonante ut *arma ps*. septem modos syllabarum positione longarum, qui sunt apud Diomedem, in qualiter modos redigit *Donatus Servii* p. 1830 et *Pompeii* p. 41: cf. *Mar. Victor.* p. 2473: sex posuit *Beda* p. 2352   25 arcus *om.* *L*   aut in unam duplensem ut *axis hoc loco om.* *s*   27 at *Venus*, aut in unam duplensem, ut *dux*, aut excipitur ab *x* duplensi consonante, ut *axis* aut in *i s*   solam inter duos vocales loco *P*   quam non nulli gemitant *om.* *L*

p. 6. 7 L.

p. 1738. 39 P.

non nulli geminant], ut ||

aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.

sunt etiam syllabae quae communes dicuntur, cum aut correptam vocalem
duae consonantes secuntur, quarum prior aut muta quaepiam est aut f semi-
vocalis et sequens liquida; aut cum correpta vocalis in unam desinit con-
sonantem sequente h, quae plerisque adspirationis videtur nota; aut cum
correptam vocalem duae consonantes secuntur, quarum prior s littera est;
aut cum partem orationis terminat brevis syllaba, quae in unam desinit
consonantem; aut cum pars orationis desinit in longam syllabam, quae
diphthongus appellatur, sequente statim vocali; aut cum producta vocalis¹⁰
est vocali altera consequente; aut cum pronomen e littera terminatum vo-
calis statim subsequitur; aut cum correptam vocalem suscepit z consonans
Graeca duplex [aut cum correpta vocalis in unam desinit consonantem
sequente statim vocali in eadem dictione]. longa syllaba duo tempora
habet, brevis unum. syllaba apud metricos semipes nominatur.

15

DE PEDIBVS.

Pes est syllabarum et temporum certa dinumeratio. accidentunt uni cui-
que pedi arsis et thesis, numerus syllabarum, tempus, resolutio, figura,
metrum. pedes disyllabi sunt quattuor, trisyllabi octo, duplices sedecim.
ergo disyllabi quattuor hi sunt, pyrrichius ex duabus brevibus temporum
duum, ut fuga; | huic contrarius est spondeus ex duabus longis temporum²⁰
quattuor, ut aetas: iambus ex brevi et longa temporum trium, ut parens; |
huic contrarius est trochaeus ex longa et brevi temporum trium, ut meta.
trisyllabi octo hi sunt, tribachys ex tribus brevibus temporum trium, ut
macula; huic contrarius est molossus ex tribus longis temporum sex, ut²⁵

2 aio] *Enn. annal. VI 186 ed. Vahl.* aeacida s aecid. *S romanus corr. -os S*
3 etiam] autem *L* 5 liquida ut nasto cyclopis in antro (*Verg. Aen. III 617*) et uastos ab
rupe cyclopas (*Verg. Aen. III 647*) aut *P*: exemplis et hic et postea in *P additis utuntur*
interpretates *Donati*, *Servius f. 168**, *Sergius cod. Lavant. f. 55**, *Pompeius p. 46 sqq.*

6 quae a plerisque aspirationis uidetur uel creditur nota *L* nota ut quisquis
honus tumuli (*Verg. Aen. X 493*) . . . . . uersaque inueniuntur terga fatigamus hasta
(*Verg. Aen. VIII 609*) aut *P* 7 prior om. *L* littera est ut ponite spes sibi
quisque (*Verg. Aen. XI 309*) et unde spissa coma (*Terentian. 1103*) aut *P* 9 con-
sonantem ut at tibi thymbre caput euandrias abstulit ensis (*Verg. Aen. X 394*) aut *P*

desinit post orationis om. *S*, add. *s* syllabam om. *SP* 10 vocali altera *L*; vocali
ut insulæ ionio in magno (*Verg. Aen. III 211*) et musae aonides aut *P* eum pro-
ducta vocalis] *Beda p. 2554* 11 sequente sub illo alto (*Verg. Aen. V 261*) et a ego
infelix aut *P* terminatur *S*; terminatur et vocalis statim subsequitur *Iulianus*
subsequatur *S*: subsequitur ut hoc erat alma parens (*Verg. Aen. II 664*) et hic
uir hic est (*Verg. Aen. VI 792*) aut *P* 12 correpta vocales suscepit z graeca *S*

13 duplex ut nemorosa zachintus (*Verg. Aen. III 270*) et mezenti ducis exuuias
(*Verg. Aen. XI 7*) longa *P*. ea que omissa sunt, aut — dictione, addidit p. omissa
sunt haec etiam ab interpretibus *Donati*, *Servio Sergio Pompeio Cledonio Juliano*.
videtur autem pertinere ad eum modum communium syllabarum, quo correpta vocalis
desinit in consonantem et excipitur principali littera *u*, ut ait *Charisius p. 4*, de quo
genera dixit etiam *Pompeius p. 53* vocali altera *L* 17 denumeratio *S* 22
aetas *S* 23 maeta *L* moeta *S* 24 tribrachis *LSP*

Aeneas: anapaestus ex duabus brevibus et longa temporum quattuor, ut Erato: huic contrarius est dactylus ex longa et duabus brevibus tēporum quattuor, ut Maenalus: amphibrachys ex brevi et longa et brevi temporum quattuor, ut carina; huic contrarius est amphimacrus ex longa et brevi et longa temporum quinque, ut insulae: bacchius ex brevi et duabus longis temporum quinque, ut Achates; huic contrarius est antibacchius ex duabus longis et brevi temporum quinque, ut natura. duplices sedecim hi sunt, proceleumaticus ex quattuor brevibus temporum quattuor, ut avicula; huic contrarius est dispondeus ex quattuor longis temporum octo, ut oratores: 10 diiambus ex duobus iambis temporum sex, ut propinquitas; huic contrarius est ditrochaeus ex duobus trochaeis temporum sex, ut cantilena: antispastus ex brevi et duabus longis et brevi temporum sex, ut Salinus; huic contrarius est choriambus ex longa et duabus brevibus et longa temporum sex, ut armipotens: ionicus minor ex duabus brevibus et duabus longis 15 temporum sex, ut Diomedes; huic contrarius est ionicus maior ex duabus longis et duabus brevibus temporum sex, ut Iunonius: paeon primus ex prima longa et tribus brevibus temporum quinque, ut legitimus, paeon secundus ex secunda longa et || tribus brevibus temporum quinque, ut colonia, paeon tertius ex tertia longa et tribus brevibus temporum quinque, 20 ut Menedemus, paeon quartus ex quarta longa et tribus brevibus temporum quinque, ut celeritas; his contrarii sunt quattuor epitriti, epitritus primus ex prima brevi et tribus longis temporum septem, ut sacerdotes, epitritus secundus ex secunda brevi et tribus longis temporum septem, ut conditores, epitritus tertius ex tertia brevi et tribus longis temporum septem, ut Demosthenes, epitritus quartus ex quarta brevi et tribus longis temporum septem, ut Fescenninus.

Ex his deinceps alii pedes synzugiaeve nascuntur. nam quem ad modum pedes disyllabi quattuor geminati sedecim duplices faciunt, ita idem cum trisyllabis iuncti triginta et duos | de se reddunt. trisyllabi vero cum trisyllabis geminati sexaginta et quattuor colliguntur. atque excepto amphibracho [quem metrici informem et inconditum iudicant] et epitrito, quorum alterum tripla, alterum epitrita divisione partimur, universorum pedum trina condicio reperitur. in aliis enim aqua divisio est, in aliis dupla, in aliis sescupla; et prima dactylica, secunda iambica, tertia paeonica non minatur. sunt in uno quoque metro pedes legitimi, sunt nothi. simplices pedes non amplius quam ternas syllabas, duplices non amplius quam senas habent.

3 amphibrachis *LSP* 6 antibacchius vel palimbacchius *P* 21 quattuor epitriti *S* hi *LP* 27 Ex his — 34 nominatur *Diom.* p. 476: exhibet *S* synzugiaeue *Dionedes* sinzugiae .. *L* sinzugiae *P* sinzugiae *S* sinzugiaeue *s* 28 disyllabi *om.* *SP* geminati flunt IIII duplices sedecim faciunt *deletis v.* flunt IIII duplices *S* faciunt *L* flunt *P* *Diomedes* 29 cum trisyllabis *lp* *Diomedes* cum tetrasyllabis *P* cum tretrasyllabis *S* cum tretrasyllabis *L* 30 colleguntur *S* atque — 33 reperitur *Priscian.* p. 1354 amphibracho *Ps* amphibrachi *SL* 31 quem — iudicant post partimur posita sunt in *S*, omissa a *Diomedे* et *Prisciano* 34 sexcupla *P* sexcupla *S*

DE TONIS.

Tonos alii accentus, alii tenores nominant. toni igitur tres sunt, acutus gravis circumflexus. acutus cum in Graecis dictionibus tria leca teneat, ultimum paenultimum et antepaenultimum, apud Latinos paenultimum et antepaenultimum || tenet, ultimum numquam. circumflexus autem, quo⁵ libet syllabarum sit dictio, non tenebit nisi paenultimum locum. gravis in eadem dictione vel cum acuto vel cum circumflexo poni potest, et hoc illi non est commune cum ceteris. ergo monosyllaba, quae correptam vocalem habebunt, acuto accentu pronuntiabimus, ut fax pix nux; quae productam vocalem habebunt, circumflexo accentu pronuntiabimus, ut res dos spes. in disyllabis, quae priorem productam habuerint et posteriorem correptam, priorem syllabam circumflectemus, ut meta Creta: ubi posterior syllaba producta fuerit, acuemus priorem, sive illa correpta fuerit sive producta, ut nepos leges: ubi ambae breves fuerint, acuemus priorem, ut bonus malus. in trisyllabis et tetrasyllabis et deinceps, si paenultima correpta fuerit, acuemus antepaenultimam, ut Tullius Hostilius: si paenultima positione longa fuerit, ipsa acuetur et antepaenultima gravi accentu pronuntiabitur, ut Catullus Metellus, ita tamen, si positione longa non ex muta et liquida fuerit; nam mutabit accentum, ut latebrae tenebrae: si ultima brevis fuerit, paenultima vero natura longa, paenultima circumflectetur, ut Cethagus perosus: si ultima quoque natura longa fuerit, paenultima acuetur, ut Athenae Mycena. in compositis dictionibus unus accentus est non minus, quam in una parte orationis, ut malesanus interrealoci. accentus in integris dictionibus observantur, in interiectionibus et in peregrinis verbis et in barbaris nominibus nulli certi sunt. accentuum legem vel distinguendi vel pronuntiandi ratio vel discernendae ambiguitatis necessitas saepe conturbat. sane Graeca verba Graecis accentibus efferimus. in Latinis neque acutus accentus in ultima syllaba poni potest nisi discretio causa, ut in adverbio pone, ideo ne verbum putetur imperativi modi, neque circumflexus || nisi in ea particula, quae est ergo. 30

Acutus accentus est nota per obliquum ascendens in dexteram partem /, gravis nota a summo in dexteram partem descendens \, circumflexus nota de acuto et gravi facta Λ, longus linea a sinistra in dexteram partem

1 DE TONIS] *Diom.* p. 425 2 Tonos uel accentus *L* 4 paenultimum et antepaenultimum *constanter habent SP*, penultimum et antepenultimum *item constanter L*.

6 gravis poni in eadem — cum circumflexo potest hoc *S* 9 habent *L* ut fax pix nux *L* ut fax pax pix nix *t* ut pax pix nux *SP* ut fax pix nix *s* ut pax pix nix *Iulianus* 10 habent *L* 12 circumflectimus *SP* moeta *L* creta ubi uel ambae productae uel posterior syllaba producta fuerit uel ambae correptae acuemus priorem syllabam sive (illa *add.*, *s*) correpta fuerit sive producta ut . . . . reges nepus bonus (ut nepos leges *s*) in trisyllabis *S* 13 correpta sit *L* 15 et tetrasyllabis *om. S* 16 Tullius] nullius *s* si uero penultima *L* 20 circumflectitur *S* 24 in interiectionibus autem et *L* 25 accentum legendi uel distinguendi *S* 27 conturbant *L* accentibus melius efferemus in latinis nominibus numquam acentus *L* 29 ut adverbio *L* 32 accentuum notae omissae sunt in *S*, *add. s* 33 longa linea *S* longus uirgula *P*

aequaliter ducta —, brevis virgula similiter iacens, sed panda et contractior *v*, hyphen virgula subiecta versui: hac nota subter posita duo verba, cum ita res exigit, copulamus, ‘ante_tulit gressum’ et

Turnus ut ante_volans tardum praecesserat agmen.

5 huic contraria est diastole, dextera pars [quaedam] circuli ad imam litteram adposita: hac nota male cohaerentia discernuntur, ut est ‘erepta, virginis ira’ et |

viridique in litore conspicitur, sus.

10 apostrophos item circuli pars dextera, sed ad summam litteram adposita: hac nota deesse ostendimus parti orationis ultimam vocalem, cuius consonans remanet, ut est ‘tanton’ me criminē dignum Duxisti?’ ceterum δασεῖαν et ψιλήν apud Latinos h littera vocali addita vel detracta significat.

DE POSITVRIS.

15 Tres sunt omnino positurae vel distinctiones, quas Graeci θέσεις vocant, distinctio, subdistinctio, media distinctio. distinctio est, ubi finitur plena sententia: huius punctum ad summam litteram ponimus. subdistinctio est, ubi non multum superest de sententia, quod tamen necessario separatum mox inferendum sit: huius punctum ad imam litteram ponimus. media 20 distinctio est, ubi fere tantum de sententia superest, quantum iam diximus, cum tamen respirandum sit: huius punctum ad medium litteram ponimus. in lectione tota sententia periodus dicitur, cuius partes sunt colla et commata [id est membra et caesa]. ||

DE PARTIBVS ORATIONIS.

25 Partes orationis sunt octo, nomen pronomen verbum adverbium participium coniunctio praepositio interiectio. ex his duae sunt principales partes orationis, nomen et verbum. Latini articulum non adnumerant, Graeci interjectionem. multi plures, multi pauciores partes orationis putant. verum ex omnibus tres sunt, quae sex casibus inflectuntur, nomen 30 pronomen et participium.

1 panda a superiori atque contractior *P* panda et contractior citavit Priscianus p. 1272 3 antetulit] Verg. Aen. VI 677 4 Turnus] Verg. Aen. VIII 47 tardum praecesserat agmen om. *L* 5 contrarius est *L* quaedam om. *L* Diomedes 6 ut est atque erepta euirginis ira *L*: Verg. Aen. II 413. *notas diastoles om. SLP, post virginis et conspicitur add. s 8 viridique] Verg. Aen. VIII 83 9 ad summum litterae *L*, aposita *P* posita *S* 11 tanton’] Verg. Aen. X 668 12 dasian et psilen *L* dasian et sylian *P* dapyan et psylen *S* dasyan + et psylen + *s* latinos.... addita *S* latinos H littera vocali addita *s* vocalibus *L* 15 Tres omnino positurae sunt *L*: omnino om. *P* quas graeci thesis *LP* quas thessis graeci *S* 16 ubi plena sententia finitur *L* 17 ad summum litterae *L* 18 separatum *S* separatim *P* 19 ad imum litterae *L* 20 distinctio om. *S* tantundem de *S*: tantum superest de sententia *L* 21 ad medium litterae *L* 22 dicitur] appellatur *L* 23 id est membra et caesa om. *LP* 24 INCIPIVNT PARTES DONATI GRAMMATICI URBIS ROMAE FELICITER *S* INCIPIT EDITIO SECUNDA DE PARTIBVS ORATIONIS *P* DE NOMINE *L* 27 annumerant *L**

DE NOMINE.

Nomen est pars orationis cum casu corpus aut rem proprie communiter significans, proprie, ut Roma Tiberis, communiter, ut urbs flumen. nomini accident sex, qualitas comparatio genus numerus figura casus. nomen unius hominis, appellatio multorum, vocabulum rerum est. sed 5 modo nomina generaliter dicimus. |

Qualitas nominum biperita est. aut enim propria sunt nomina aut appellativa. propriorum nominum secundum Latinos quattuor sunt species, praenomen nomen cognomen agnomen, ut Publius Cornelius Scipio Africanus. omnia praenomina aut singulis litteris notantur, ut G P, aut binis, 10 ut Gn, aut ternis, ut Sex. appellativorum nominum species multae sunt. alia enim sunt corporalia, ut homo terra mare, alia incorporalia, ut pietas iustitia dignitas. alia sunt primae positionis, ut mons schola, alia derivativa, ut montanus scholasticus, alia || diminutiva, ut monticulus scholasticulus. diminutivorum tres sunt gradus; quorum forma quam magis 15 minuitur, crescit saepe numerus syllabarum. sunt etiam quasi diminutiva, quorum origo non cernitur, ut fabula macula tabula vinculum. sunt nomina tota Graecae declinationis, ut Themisto Calypso Pan; sunt tota conversa in Latinam regulam, ut Polydeuces Pellux, Odysseus Vlices; sunt inter Graecam Latinamque formam, quae notha appellantur, ut Achilles 20 Agamemnon. sunt alia homonyma, quae una appellatione plura significant, ut nepos acies aries: sunt alia synonyma vel polytonoma, ut terra humus, ensis mucro gladius. alia patronymica, ut Atrides Pelides: haec et ab avis et a matribus saepe fiunt. in his quae Graeca sunt, sive masculina fuerint sive feminina, Graecam magis servabimus regulam. horum masculina aut in des exeunt, ut Atrides ab Atreo, aut in ius, ut Peleus a Peleo, aut in ion, ut Nerion a Nereo; feminina autem aut in is exeunt, ut Atreis, aut in as, ut Peleias, aut in ne, ut Nerine. sunt etiam ceterica, id est

1 DE NOMINE om. LS . 2 Nomen — 377, 2 Mycenae Diom. p. 305 sqq. nomen — significans adscripto Donati nomine citavit Priscianus p. 1243 5 Donatus in arte secunda de nomine 'sed modo nomina generaliter dicimus' Priscianus p. 1169 7 DE QUALITATE Qualitas S . 8 DE PROPRIIS Propriorum S . 10 notantur ut G. gaius C. cesar L. lucius C. catilina aut binis ut G. n. gneus S. P. spurius aut ternis ut Sex Sextus R. O. S. roscius S, sed recentiore manu deleta vetere scriptura, ita ut certo cognosci nequeat, quid olim scriptum fuerit. notantur ut g. gaius .c. caesar .l. lucius .c. catilina, aut binis ut gn genus .p. pompeius aut ternis ut sex sextius. rus, rusticus. aut quaternis. ut. sprs. sepscius. mmps. menapius P: cf. Sergius cod. Lavant. f. 59*. eadem quae ex L recepta sunt legisse videtur Pompeius p. 98 . 11 DE APPELLATIVIS Appellativorum S: Appellativorum — 379, 17 inflectere Consentius p. 2020 sqq. 13 diriuativa SP . 14 diminutiva SP . 15 diminutiuorum SP quantum magis Z 16 diminutiu SP . 19 pollideuces LS . 21 agamenno L agamenon P agamenon S: cf. Serv. in Don. p. 1840 quae sub una S significat S . 22 terra humus solum P terra humus tellus S . 23 mugro S patronomica LS . 27 aut in eon ut nereon L aut in on, ut Nereon, aut in ion, ut Atrion Pompeius p. 113 . 28 as] ias S: aut in ias ut Atreias Serv. in Don. p. 1840 pelias corr. peleias S peleas L pelleas P ceterica Cledonius p. 1891 thetica LP theiga S

p. 10. 11 L.

p. 1744—46 P.

possessiva, quae in ius exeunt, ut ‘Euandrius ensis’, ‘Agamemnoniaque Mycenae’. sunt alia mediae significationis et adiecta nominibus, ut magnus fortis: dicimus enim ‘magnus vir’ ‘fortis exercitus’: haec etiam epitheta dicuntur [id est adiectiva]. sunt alia qualitatis, ut bonus 5 malus; alia quantitatis, ut magnus parvus; alia gentis, ut Graecus Hispanus; alia patriae, ut Thebanus Romanus; alia numeri, ut unus duo; alia ordinis, ut primus secundus: sed primus de multis, de duobus prior dicitur, sicut de duobus alterum dicimus, || de multis aliud. sunt alia ad aliquid dicta, ut pater frater; alia ad aliquid qualiter se habentia, ut 10 dexter sinister: haec et comparativum gradum admittunt, ut dexterior sinistior. sunt alia generalia, ut corpus animal, alia specialia, ut lapis homo lignum; alia facta de verbo, ut doctor lector, alia participiis similia, ut demens sapiens potens, alia verbis similia, ut comedo palpo contemplator speculator: sed illa comparatione discernuntur, haec casibus.

15 Comparationis gradus sunt tres, positivus comparativus superlativus: positivus, ut fortis, comparativus, ut fortior, superlativus, ut fortissimus. sed comparativus gradus generis est semper communis. comparantur autem nomina quae aut qualitatem significant aut quantitatem. sed non omnia per omnes gradus eunt. aliquando enim positivus gradus tantum inveniatur, ut mediocris; aliquando positivus et comparativus, ut senex senior; aliquando positivus et superlativus, ut plus piissimus: nam pro secundo gradu magis adverbium ponimus, ut magis plus: aliquando comparativus et superlativus, ut ulterior ultimus; aliquando superlativus tantum, ut novissimus. extra quam formam sunt bonus et malus: dicimus enim bonus 25 melior optimus, malus peior pessimus. comparatio nominum proprie in comparativo et superlativo gradu est constituta. nam positivus perfectus et absolutus est. saepe autem comparativus gradus praeponitur superlativo, ut stultior stultissimo et maior maximo. saepe idem minus a positivo significat, quamvis recipiat comparationem, ut ‘mare Ponticum dulcius 30 quam cetera’. saepe idem pro positivo positus minus significat et nulli comparatur, ut

iam senior, sed || cruda deo viridisque senectus.
sunt nomina significatione diminutiva, intellectu comparativa, ut gran-
diusculus maiusculus minusculus. comparativo et superlativo gradui tam

¹ Euandrius] *Verg. Aen.* X 394 agamemnoniae *LP*: *Verg. Aen.* VI 838

⁴ id est adiectiva *om.* *P* id est superposita *L* 5 spaus *S* 10 ui cū dicamus dexterior sinistior *P* non dexterior et sinistrior sed dexterior et sinistrior *s* 12 lignum *om.* *L* ut dictor factor lector *s* 13 commedo *S* 15 DE COMPARATIONE Comparationis *S*: Comparationis gradus tres sunt positivus ut fortis *L* 17 sed] et *L* 19 exeunt *S* 21 pro secundo gradu *LP* Consentius *p.* 2022 pro comparativo gradu *S* 24 extra hanc formam *P* Cledonius *p.* 1894 Consentius *p.* 2022 sunt] est *S* 28 a *om.* *LS*, add. *ls* significat et nulli comparatur quamvis *SP* 29 mare] *Sal-*
lustio tribuunt Servius in Dor. *p.* 1841 *Pompeius* *p.* 135 *aliū*: cf. Kritz *Sall. hist. fragm.* *p.* 232 dulcissimus quam *S* dulcissimus est quam *s* 32 iam] *Verg. Aen.* VI 304 34 gradui *om.* *LP*

aut minus aut minime aut magis aut maxime adici non oportet; adiunguntur autem positivo tantum: dicimus enim tam bonus tam malus, minus bonus minus malus, minime bonus minime malus, magis bonus magis malus, maxime bonus maxime malus. comparativus gradus ablativo casui adiungitur utriusque numeri; sed tunc hoc utimur, cum aliquem vel alieno vel suo generi comparamus, ut 'Hector fortior Diomede' vel 'audacior Troianis fuit' [dicimus autem et 'fortior hic quam ille est']. superlativus autem genitivo tantum plurali adiungitur; sed tunc hoc utimur, cum aliquem suo generi comparamus, ut 'Hector fortissimus Troianorum fuit'. plerunque superlativus pro positivo ponitur et nulli comparatur, ut Iuppiter optimus maximus. interdum comparativus gradus nominativo adiungitur, ut 'doctior hic quam ille est'.

Genera nominum sunt quattuor, masculinum femininum neutrum commune. masculinum est cui numero singulari casu nominativo pronomen vel articulus praeponitur hic, ut hic magister. femininum est cui numero singulari casu nominativo pronomen vel articulus praeponitur haec, ut haec Musa. neutrum est cui numero singulari casu nominativo pronomen vel articulus praeponitur hoc, ut hoc scamnum. commune est quod simul masculinum femininumque significat, ut hic et haec sacerdos. sed ex his vel principalia vel sola genera duo sunt, masculinum et femininum. nam neutrum et commune de utroque nascuntur. est etiam trium generum commune, quod omne dicitur, ut hic et haec et hoc felix. est epicoenon vel promiscuum, quod sub una significacione marem ac || feminam comprehendit, ut passer aquila. sunt praeterea alia sono | masculina, intellectu feminina, ut Eunuchus comoedia, Orestes tragoeadia, Centaurus navis; 25 alia sono feminina, intellectu masculina, ut Fenestella scriptor, Aquila orator; alia sono neutra, intellectu feminina, ut Phronesium mulier vel Glycerium; alia sono feminina, intellectu neutra, ut poema schema; alia sono masculina, intellectu neutra, ut pelagus vulgus. sunt praeterea nomina in singulari numero alterius generis et alterius in plurali, ut 30 balneum Tartarus caelum porrum caepe locus iocus forum. sunt item nomina incerti generis inter masculinum et femininum, ut cortex silex radix finis stirps pinus pampinus dies. sunt incerti generis inter masculinum et neutrum, ut frenum clipeus vulgus specus. sunt incerti generis inter femininum et neutrum, ut buxus pirus prunus malus: sed 35

4 casui seruit uel adiungitur *L* 5 tunc hoc *L* tum hoc *P* tunc *S* 7 et *L* ut *S*, om. *P* 8 hoc om. *S* 11 gradus om. *P* iungitur *P* 13 DE GENERIBUS Genera *S* 16 ponitur *S* 22 est epicoenon id est promiscuum *P* est epicoenon nomen promiscuum *L* et grece declinationis epicoenon ut promiscuum *S* 23 quod] que *S*

24 aquilla *S* 25 Centaurus navis *om.* *L* 27 cicerium *S* sophronium *s* 28 alia — schema *om.* *L* 31 locus ioca formum (*corr.* forum) *S* lo . . . . . cus forum *P* ioca fori narium *L* sunt *om.* *L* 32 ut cortex radix silex finis stirps dies pinus pampinus sunt *P* ut radix finis stirps penus dies silex pampinus tribus cortex sunt item *L*: penus quoque et masculini et feminini et neutri invenitur teste Donato et Capro *Priscianus* p. 713: pinus tacentur Diomedes p. 314 *Consentius* p. 2026 *Pompeius* p. 152 34 frenus *L* 35 prunus] pinus 5

p. 12. 13 L.

p. 1747. 48 P.

neutro fructum, feminino ipsas arbores saepe dicimus. sunt etiam genera nominum fixa, sunt mobilia. fixa sunt quae in alterum genus flecti non possunt, ut mater soror pater frater. mobilia autem aut propria sunt et duo genera faciunt, ut Gaius Gaia, Marcius Marcia, aut appellativa sunt et tria faciunt, ut bonus bona bonum, malus mala malum. sunt item alia nec in totum fixa nec in totum mobilia, ut draco dracaena, leo leaena, gallus gallina, rex regina. sunt alia deminutiva quae non servant genera quae ex nominibus primae positionis acceperunt, ut scutum scutula scutella, pistrinum pistrilla, canis canicula, rana ranunculus [statua statunculum].

Nomen in a vocalem desinens nominativo casu numero singulari aut masculinum est, ut Agrippa, aut femininum, ut Marcia, aut commune, ut advena, aut neutrum, ut toteuma; sed tamen Graecum est. nomen in e vocalem desinens nominativo casu numero singulari aut femininum Graecum est, ut Euterpe, aut neutrum Latinum, ut sedile. nomen in i vocalem desinens || nominativo casu numero singulari aut neutrum Graecum est, ut gummi sinapi, aut trium generum est aptoton, ut frugi nihil. nomen in o vocalem desinens nominativo casu numero singulari aut masculinum est, ut Scipio, aut femininum, ut Iuno, aut commune, ut pomilio vel papilio. nomen in u vocalem desinens nominativo casu numero singulari tantum neutrum est, ut cornu genu gelu specu veru. sed haec omnia et quae in consonantes desinunt et diversas regulas et multiplices habent. |

Numeri sunt duo, singularis et pluralis: singularis, ut hic sapiens, pluralis, ut hi sapientes. est et dualis numerus, qui singulariter enuntiari non potest, ut hi ambo, hi duo. sunt etiam nomina numero communia, ut res nubes dies [fines]. sunt semper singularia generis masculini, ut pulvis sanguis, semper pluralia, ut manes Quirites cancelli; semper singularia generis feminini, ut pax lux, semper pluralia, ut Kalendae nundinae feriae quadrigae nuptiae scalae scopae; semper singularia generis neutri, ut pus virus aurum argentum oleum ferrum triticum et fere cetera quae ad mensuram pondusve referuntur, quamquam multa consuetudine usurpata sint, ut vina mella hordea: sunt semper pluralia eiusdem generis, ut arma moenia Floralia Saturnalia. sunt quaedam positione singularia,

4 ex se faciunt P 5 tria genera faciunt P 6 nec in toto (totum s) fixa nec in toto (totum s) movilia S leo lehena S 7 gallus galina P callus callina S alia om. L diminutiva SP 8 acceperunt] adueniunt S scutula om. S 9 pristilla P pistrella s canis canicula S statua statunculum (corr. — lus s) S, om. LP 11 aut commune ut advena om. L 13 graecum aut epiceon ut aquila L 14 Latinum om. L 16 gumi S, om. L sinapi Ps senapi SL est et aptoton SP aptotum L 18 commune ut pomilio uel papilio (corr. papilio l) commune ab epykenon ut pomilio uel papinio S commune ut pomilio uel papilio aut epiken' ut stelio & commune ut pumilio P commune ut homo S 20 sed haec omnia nomina P sed et haec nomina L 22 DE NUMERO Numeri S 23 est et dualis — duo om. L 24 numeri communia P 25 fines om. LP 26 cancelli tragli semper L. craci est in appendice Probi p. 440 ed. Vindob., glari non craci ib. p. 446 29 ut plumbum pus virus aurum oleum uitum ferrum et fere L ut tus virus pus aurum argentum oleum ferrum triticum et fere P 31 ordea S

p. 13. 14 L.

p. 1748. 49 P.

intellectu pluralia, ut *populus* [conventus] contio plebs: sunt quaedam positione pluralia, intellectu singularia, ut *Athenae Cumae Thebae Mycenae*.

Figurae nominibus accidentuntur duas, simplex et composita: simplex, ut *doctus* potens, composita, ut *indoctus* impotens. conponuntur autem nomina modis quattuor: ex duobus integris, ut *suburbanus*; ex duabus cor- 5 ruptis, ut *efficax municeps*; ex integro et corrupto, ut *ineptus insulsus*; ex corrupto et integro, ut *pennipotens nugigerulus*. conponuntur etiam de pluribus, ut *inexpugnabilis inperterritus*. in declinatione compositorum nominum animadvertere debemus ea quae ex || duobus nominativis compo- 10 sita fuerint ex utraque parte per omnes casus declinari, ut *eques Romanus*, *praetor urbanus*; quae ex nominativo et quolibet alio casu composita fuerint ea parte declinari tantum, qua fuerit nominativus casus, ut *praefectus equitum*, *senatus consultum*. providendum est autem ne ea nomina conponamus, quae aut composita sunt aut conponi omnino non possunt.

Casus sunt sex, nominativus genetivus dativus accusativus vocativus 15 ablativus. ex his | duo recti appellantur, nominativus et vocativus, reliqui obliqui [vel appendices]. ablativum Graeci non habent: hunc quidam Latinum, non nulli sextum casum appellant. est autem nominativus hic Cato, genetivus huius Catonis, dativus huic Catoni, accusativus hunc Catonem, vocativus o Cato, ablativus ab hoc Catone. quidam adsumunt etiam 20 septimum casum, qui est ablativo similis, sed sine praepositione ab, ut sit ablativus casus ‘ab oratore venio’, septimus casus ‘oratore magistro utor’. sunt autem formae casuales sex, ex quibus sunt nomina alia monoptota, alia diptota, alia triptota, alia tetraptota, alia pentaptota, alia hexaptota. sunt praeter haec aptota, quae neque per casus neque per 25 numeros declinantur, ut frugi nihili nequam fas nefas nugas. de qua forma sunt etiam nomina numerorum a quattuor usque ad centum. nam ab uno usque ad tres per omnes casus numeri declinantur, et item a ducentis et deinceps praeter mille. sunt nomina, quorum nominativus in usu non est, ut si quis dicat hunc laterem vel ab hac dizione. item per ceteros casus 30 nomina multa deficiunt. sunt praeterea nomina, quorum alia genetivum casum trahunt, ut *ignarus belli*, *securus amorum*; alia dativum, ut *inimicus malis*, *congruus paribus*; alia accusativum, sed figurata, ut *exosus bella*,

1 *conventus om. LP* 3 DE FIGURIS Figurae *S*: Figurae — 8 inperterritus *Diom*, p. 276
ut *doctus* potens *Ps Consentius* p. 2031 ut *doctus prudens* *S* ut *potens L*
4 ut *indoctus* impotens *Ps Consentius* ut *indoctus imprudens* *S* ut *impotens L* 7 *pini-*
nopotens SP *nugigerulus P* de pluribus *LP Diomedes* ex pluribus *Sp*
8 DE CONEXIS NOMINIBUS In declinatione compositiorum *S*: In declinatione — 14 possunt
Diom, p. 288 10 ex utraque parte *om. SP* 11 et ex quolibet *LP* 12 fuerit no-
minativus casus *Ps* fuerit nominativus *L* fuerunt nominativi casus *S* 14 omni modo
corr. omnino *S* 15 DE CASIBUS Casus *S* 17 uel appendices *S, om. LP* 18 La-
tinum] septimum *S* 23 DE FORMIS CASUM Sunt autem *S* 26 nefas *S* de qua — 29
mille *Diom*, p. 288: de qua *L Diomedes Consentius* p. 2034 ex qua *Cledonius* p. 1901
in qua *SP* 30 vel *om. P*, ut *S* 31 deficiunt ut sponte tabo natu *P* nomina
om. S 32 amorum *lp Diomedes* p. 292 *Consentius* p. 2035 armorum *Pl armorum*
S: cf. Verg. Aen. I 350 Sergius cod. Lavant. f. 68

p. 14. 15 L.

p. 1750. 51 P.

praescius futura; alia ablativum, ut secundus a Romulo, alter a Sylla; alia septimum casum, ut dignus || munere, maetus virtute.

Omnia nomina ablativo casu singulari quinque litteris vocalibus terminantur, sed ea dumtaxat quae non sunt aptota: in illis enim regula non tenetur. quaecumque nomina ablativo casu singulari a littera fuerint terminata, genetivum plurale in rum syllabam mittunt, dativum et ablativum in is, ut ab hac Musa, harum Musarum, his et ab his Musis. necesse est autem contra hanc regulam declinentur ea nomina, in quibus genera discernenda sunt, ut ab hac dea, harum dearum, his et ab his deabus, ne, si deis dixerimus, deos, non deas significare videamur. quaecumque nomina ablativo casu singulari e littera correpta fuerint terminata, genetivum plurale in um syllabam mittunt, dativum et ablativum in bus, ut ab hoc pariete, horum parietum, his et ab his parietibus. contra hanc regulam invenimus ab hoc vase, horum vasorum, his et ab his vasis. si vero e producta fuerint terminata, genetivum plurale in rum syllabam mittunt, dativum et ablativum in bus, ut ab hac re, harum rerum, his et ab his rebus; et haec regula proprie feminini generis putatur. quaecumque nomina ablativo casu singulari i littera fuerint terminata, genetivum plurale in ium syllabam mittunt, dativum et ablativum in bus, ut ab hac puppi, harum puppium, his et ab his puppibus. huius modi nomina casum accusativum plurale propter differentiam melius in is quam in es syllabam terminant, ut has puppis navis clavis. eorum autem nominum, quae genetivo casu plurali in ium syllabam exire possunt, tria regula est: una eorum est, quae nominativo casu singulari n et s litteris terminantur, ut mons montium; altera eorum, quae ablativo casu singulari e correpta finiuntur et feminina sunt, ut ab hac clade harum clodium [caede caedium]; tertia eorum, || quae ablativo casu singulari i littera terminantur, ut ab hac resti harum restium. sed haec regula etiam accusativum casum singularem interdum per i litteram profert, ut hanc restim, hanc puppim. horum multa cernimus consuetudine cobmutata. quaecumque nomina ablativo casu singulari o littera fuerint terminata, genetivum plurale in rum syllabam mittunt, dativum et ablativum in is, ut ab hoc docto horum doctorum his et ab his doctis. contra hanc regulam invenimus ab hac domo domorum domibus et ab hoc iugero iugerorum iugeribus. sed scire

3 DE OMNIBUS NOMINIB: ABLAT CASU Omnia S: Omnia — 379, 9 existimet *Diom.* p. 279 *sqq.* 4 dumtaxat *om. SP* 8 contra hanc regulam declinentur *Cledonius* p. 1902 ut contra hanc regulam declinetur *Ls* contra hanc regulam ut declinetur *P* contra hanc regulam declinari *S* 10 ne — videamur] sed — uidemur *L* si diis *LS* non dea *S* 14 inuenimus ut ab *SP* 17 rebus ab hac specie harum specierum his et ab his speciebus sed haec *P* 22 post elavis in 5 addita sunt haec, quia puppim nauim clauim et noui puppem nauem clauem: *eadem* videntur fuisse in *P*, sed postea deleta 23 quae genetibum casum plurale in ium *S* 24 una eorum *L* *Diomedes* p. 282 prima eorum *P* prima erum *S* quae nominatibus singularis n et s litteris terminant *S* 25 e correptum finitur feminina *S* 26 caede caedium *om. LP*, ab hac caede harum caedium *superscripta* sunt in *P* 29 per i et m litteram *P* refert *S* puppim hanc turrim *P* 33 inuenimus ut ab hac domo *S* 34 domo domuum domibus et ab

p. 15. 16 L.

p. 1751. 52 P.

debemus multa quidem veteres aliter declinasse, ut ab hac domo harum domuum domibus et ab hoc iugere iugerum iugeribus, verum euphoniam in dictionibus plus interdum valere, quam analogiam vel regulam praceptorum. quaecumque nomina ablativo casu singulari u littera fuerint terminata, genetivum pluralem in uum syllabam mittunt, geminata u littera, 5 dativum et ablativum in bus, ut ab hoc fluctu horum fluctuum his et ab his fluctibus. nam nihil necesse est retinere u litteram et fluctibus dicere, cum artibus necessitate dicamus, ne quis nos artes, non artus significare velle existimet.

In hanc regulam non veniunt, ut dictum est, aptota nomina, ut est 10 fas nefas nequam, nihil nugas; non veniunt tantum pluralia, ut Saturnalia Vulcanalia Conpitalia; non veniunt quae a Graecis sumpsimus, ut emblemata epigramma stemma poema schema: nam huius formae nomina veteres etiam feminino genere declinabant. in his regulis analogia vel ex conlatione positivorum nominum vel ex diminutione cognoscitur. memi- 15 nerimus autem Graeca nomina ad Graecam formam melius declinari, etsi illa non nulli ad Latinos casus conantur inflectere. duodecim autem omnino litteris nominativo casu singulari Latina nomina || terminantur, vocalibus quinque, semivocalibus sex, muta una, a e i o u l m n r s x t, ut tabula sedile frugi ratio genu mel scamnum flumen arbor flos box caput. adiciunt 20 quidam c, ut allec lac.

DE PRONOMINE.

Pronomen est pars orationis, quae pro nomine posita tantundem paene significat personamque interdum recipit. pronomini accidentum sex, qualitas genus numerus figura persona casus.

Qualitas pronominum bipartita est. aut enim finita sunt pronomina aut infinita. finita sunt quae recipiunt personas, ut ego tu ille; infinita sunt quae non recipiunt personas, ut quis | quae quod: sunt etiam pronomina minus quam finita, ut ipse iste. sunt praepositiva, ut quis hic; sunt subiunctiva [vel relativa], ut is idem. sunt alia gentis, ut cuius 30

hoc iugero iugerum iugeribus sed *L* 1 ut ab hac domo arum domorum *S* 2 uerum meminerimus euphoniam *P* 6 fluctu orum fluctuum his et ab his fluctibus — fluctibus *s*; fructi etc. videtur fuisse in *S* 9 extinet *S* 11 neffas *S*, om. *L* nugas om. *S* 12 vulgalania corr. vulcanalia *S* 13 stegma *S* 14 in his autem regulis *P* 15 diminutione *SP* 18 vocalibus quinque a e i o u semiocalibus sex l m n r s t x ..... (s x muta una t s) *S*. *eum ordinem, qui est in LP, secutus est Cledonius p. 1904* 20 flos] os *S* flos *s* 21 ut allec lac *L* ut lac et allec *P* at allec uel .... lac *S*, ut videtur, ut lac allec s ut allec vel lac vel lacte *Cledonius p. 1904*

22 DE PRONOMINE] *Diom. p. 316 sqq.* 26 DE QUALITATE Qualitas *S* bipartita *L* et *Donatus in arte minore duplex SP* 28 quod] quid *s* etiam om. *S* 30 subiunctiva ut is idem *LP* subiunctiva uel relativa ut qui (ut qui is s) idem *S* subiunctiva ut qui *Cledonius p. 1907* subiunctiva ut is tantus *Diomedes p. 317*: is ‘pronomen articulare subiunctivum vel relativum’ dicit idem p. 319, ‘subiunctivum vel relativum’ ipse *Donatus in arte minore* cuius nostras cuiatis nostratis *P*: idem legunt *Cledonius p. 1907* et *Pompeius p. 245*: cf. *Serv. in Don. p. 1847*

p. 16.L.

p. 1752. 53 P.

nostras, cuiates nostrates; alia ordinis, ut quotus totus; alia numeri, ut quot tot [sed si per d scribatur, pronomen personale est; si per t, numeri]; alia ad aliquid finita, ut meus tuus illius: haec etiam possessiva dicuntur: alia ad aliquid infinita [quae nec personam nec locum nec tempus designant], ut cuius cuia cuium. sunt item alia qualitatis, ut qualis talis; alia quantitatis, ut quantus tantus. sunt alia demonstrativa, quae rem praesentem notant, ut hic haec hoc; alia relativa, quae rem absentem significant, ut is ea id: sunt alia magis demonstrativa, ut eccum eccam illum ellam.

10 Genera pronominibus, ita ut nominibus, accident paene omnia: masculinum, ut quis, femininum, ut quae, neutrum, ut quod, commune, ut qualis talis, trium generum, ut ego tu.

Numerus pronominibus accidit uterque, singularis, ut iste, pluralis, ut isti. sunt etiam numero communia, ut qui quae: dicimus enim qui vir et qui viri, quae mulier et quae mulieres. sunt pronomina tota singularia, ut meus tuus [suus], tota || pluralia, ut nostri vestri; ex parte singularia, ut mei tui, ex parte pluralia, ut noster vester.

Figura etiam in pronominibus duplex est. aut enim simplicia sunt pronomina, ut quis; aut composita, ut quisquis. composita pronomina secundum formam nominum ex ea parte declinantur, qua pronomen fuerit casus nominativi. cuius rei exempla sunt haec, quisquis [quisnam] quispiam aliquis [et cetera]. nam idem, quod constat ex duobus corruptis, cum producitur, masculinum pronomen est, cum corripitur, neutrum; ut hic correptum pronomen est, productum adverbium loci.

25 Personae finitis pronominibus accidentur tres, prima, ut ego, secunda, ut tu, tertia, ut ille. sed persona prima et secunda generis sunt omnis; et persona prima in hoc pronomine, cum est numeri singularis, non habet vocativum casum, pluralis vero habet.

Casus item pronominum sex sunt, nominativus hic, genetivus huius,
30 dativus huic, accusativus hunc, vocativus o, ablativus ab hoc. sunt pro-
noma quae non per omnes casus declinantur, ut ecceum eccam, ellum
ellam, cuius cuia cuium, cuiatis nostratis. sunt etiam sine nominativo et
vocativo, ut sui sibi se a se: haec etiam numeri sunt communis. sunt

2 sed — numeri *om.* *LP* personale *S* impersonale *s* 3 alia ad aliquid finita
— dicuntur *post* alia ad aliquid infinita — cuium *habent* *SP* illius *LS et, ut vide-
tur, P suis sp* 4 quae — designant *om.* *LP* 5 cuius cuias cuium *S* 6 alia
magis demonstrativa *S* 9 illum illam *S* illum ellam *s* ellam *om.* *LP* 10 DE
GENERIBUS Genera *S* paene] fere *L* 12 ego tu si 13 DE NUMERO Numeri
pronominibus accidunt uterque *S* 14 numeri communia *P* 16 suis *om.* *LP*
18 DE FIGURA Figura *S* 19 ut quisquis Nam composita *L* 20 ex *om.* *S* qua
fuerit nominatiuus casus *L* 21 quisnam *om.* *LP* 22 et cetera *om.* *LP* 25 DE
PERSONIS Personae *S* 26 sed .. persona *S* sed hic persona *L* 28 plurali
uerom habet *S* pluralis habet *P* pluralem habet *L* 29 DE CASIB; Casus *S* 31
ellum — nostratis *om.* *L* 32 cuius cuias cuium *S* 33 haec etiam et in numeris
communia sunt. sunt *L*

p. 16. 17 L.

p. 1753. 54 P.

item sine vocativo, ut ego, mei vel mis, mihi, me, a me. nullum autem pronomen recipit comparationem, quamvis et qualitatem significet et quantitatem.

Inter pronomina et articulos hoc interest, quod pronomina ea putantur, quae, cum sola sint, vicem nominis complent, ut quis iste ille; articuli vero cum [pronominibus aut] nominibus aut participiis iunguntur, ut hic huius huic hunc o ab hoc, et pluraliter hi horum his hos | o ab his. haec eadem pronomina et pro articulis et pro demonstratione ponuntur. neuter uter unus [omnis] alter alias ullus ambo uterque sunt qui || nomina, sunt qui pronomina existimant, ideo quod articulis in declinatione non indigent.

DE VERBO.

Verbum est pars orationis cum tempore et persona sine casu aut agere aliquid aut pati aut neutrum significans. verbo accident septem, 15 qualitas coniugatio genus numerus figura tempus persona.

Qualitas verborum in modis est et in formis. modi autem sunt, ut multi existimant, septem, indicativus, qui et proununtiatus [dicitur], ut lego, imperativus, ut lege, promissivus, ut legam: sed hunc nos modum non accipimus: optativus utinam legerem, coniunctivus cum legam, infinitivus legere, impersonalis legitur. hunc quidam modum pro genere ac significatione verbi accipiunt, cuius verba aut in tur exeunt aut in it aut in et. sed quae in tur et in it exeunt, haec ab indicativo oriuntur, ut lego legitur, contingo contingit. quae in et exeunt, duas formas habent: alia enim ab indicativo veniunt, ut misereor miseret; alia a se oriuntur, 25 ut pudet taedet paenitet libet. qualitas verborum etiam in formis est constituta, quas formas alii verborum generibus vel significationibus admiscent. formae igitur sunt quattuor, perfecta meditativa frequentativa inchoativa: perfecta, ut lego; meditativa, ut lecturio; frequentativa, ut lectito; inchoativa, ut fervesco calesco. sed frequentativa verba semper primae coniunctionis sunt. inchoativa non per omnia tempora declinantur, quia quae

1 item] etiam *S* 2 significat *S* significant *s* 4 quod] quae corr. quod *S*
 5 implent *S* complent *s* articulis uero que (corr. quod) pronominibus *S* 6 cum
 nominibus aut pronominibus *L* adiunguntur *S* adiungitur corr. adiunguntur *P*
 ut *om.* *S* 8 ponimus *L*; ponuntur de incertis pronominibus neuter *S* 9 omnis
om. *LP* 10 existimant *L* *Cledonius* p. 1910 existimant *P* existimant *S* ideo
 quod] atque ideo *L* 13 verbum quid est? secundum Donatum pars orationis cum
 tempore et persona sine casu *Priscianus* p. 1245 18 existimant *S* exaestimant *P*
 dicitur *om.* *LP* 20 coniunctatibus *S* 21 sed hunc *L* 25 misereor miseret *S*
 misereor miseret *s* *Consentius* p. 2058 26 paenitet *om.* *LP* libet quamuis dixerint
 veteres pudeo taedio *P*; quamuis veteres dixerint pudeo peniteo *in margine add.*
s: *eadem legisse videtur Pompeius* p. 273 qualitas — 382, 9 quiesco *Consent.* p. 2062
sqq. 27 miscent *LP* 28 DE FORMIS UERBORUM Formae igitur quattuor sunt perfecta
 meditativa inchoativa frequentativa *S* formae igitur sunt quattuor nam et in his graeca
 lingua deficit *P*: cf. *Consent.* p. 2062 29 inchoativa ut feruisco calisco frequentativa
 ut lectito *S*

p. 17. 18 L.

p. 1754—56 P.

inchoantur praeteritum tempus non habent, et oriuntur a neutralibus verbis. sunt etiam frequentativa de nomine venientia, ut patrissat graecissat; sunt quasi diminutiva, quae a perfecta forma veniunt, ut sorbillio sugillo; sunt sine origine || perfectae formae, ut pitisso vacillo. et frequentativa saepe in tres gradus ducunt verbum, ut curro curso cursito, saepe in duos tantum, ut volo volito. sunt verba inchoativis similia, quae inchoativa non esse temporum consideratione pernoscamus, ut conpesco conpeseci. sunt item alia inchoativa, quae a perfecta forma veniunt, ut horreo horresco; sunt quae originem sui non habent, ut consuesco quiesco.

10 Coniugationes verbis accident tres, prima secunda tertia. prima est quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali a productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut voco vocas, vocor vocaris; et futurum tempus eiusdem modi in bo et in bor syllabam mittit, ut voco | vocabo, vocor vocabor. secunda est quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali e productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti ante novissimam syllabam, ut moneo mones, moneor moneris; et futurum tempus eiusdem modi in bo et in bor syllabam mittit, ut moneo monebo, moneor monebor. tertia est quae indicativo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona verbo activo et neutrali i interdum correptam interdum productam habet ante novissimam litteram, passivo communi et deponenti pro i littera e correptam vel i productam habet ante novissimam syllabam, ut lego legis, legor legeris, audio audis, 25 audior audiris; et futurum tempus eiusdem modi in am et in ar syllabam mittit, ut lego legam, legor legar, audio audiam, audior audiar. est altera species tertiae coniugationis, quae i producta enuntiatur: hanc non nulli quartam coniugationem putant, quod futurum tempus in am et in bo, in ar et in bor syllabam || mittit, ut servio servis serviam servibo, vincior 30 vinciris vinciar vincibor. quod quidam refutantes negant in bo et in bor rite exire posse tertiam coniugationem, nisi in eo verbo quod in prima persona indicativi modi temporis praesentis numeri singularis e ante o habuerit, ut eo queo eam queam ibo quibo et a passivo queor quear vel quibor, et siqua sunt similia.

1 a neutrali uerbo *S*   2 sunt etiam frequentatiua — 6 volito *Diom.* p. 336
 4 patrisso *corr.* pitisso *S*   et frequentatiua forma saepe in tres grad s deducit uerbum
L: cf. *Consent.* p. 2063   5 deducunt *P* *Diomedes* p. 336 ducunt *Sp* duas *S*.
 6 sunt verba — 9 quiesco *Diom.* p. 335   7 pernoscamus *L* *Diomedes* dinuscimus *corr.*
dinoscamus *S* cognoscimus *P*   8 item alia] etiam *S*   10 DE CONIUGATIONE Coniugationes *S*: Coniugationes — 34 similia *Consent.* p. 2069 sq.   12 productum *P*
 14 uiusdam *S* huiusdem *s*   17 productum *SP*   21 interdum correptum (*corr.* -am) interdum productum (*corr.* -am) *S* interdum productam (-um *P*) interdum correptam (-um *P*) *LP*   23 e correptam (*corr.* -am *S*) vel i productum (*corr.* -am *S*) habet *SP* e correptam habet nel i productam *L*   25 huiusdam *S* eiusdem *s*   27 qui (quae *t*) i producta *L* quae i producto (-ta *p*) *P* quae in i producto (-ta *s*) *S*   28 quod futurum *LP* *Consentius* p. 2070 quae futurum *S* in am et in bo et in ar et in bor *L* in am et in ar in bo et in bor *SP*   30 quae quidam *S*   33 queor quear ibor quibor *S*

Genera verborum, quae ab aliis significationes dicuntur, sunt quinque, activa passiva neutra deponentia communia. activa sunt quae o littera terminantur et accepta r littera faciunt ex se passiva, ut lego legor. passiva sunt quae r littera terminantur et ea amissa redeunt in activa, ut legor lego. neutra sunt quae o littera terminantur et accepta r littera Latina non sunt, ut sto curro. sunt etiam neutra quae i littera terminantur, ut odi novi memini: sunt item quae in um syllabam desinunt, ut sum prosum; item quae in t litteram exeunt [et impersonalia dicuntur], ut pudet taedet paenitent libet, sed haec et similia defectiva existimanda sunt. deponentia sunt quae r littera terminantur et ea amissa Latina non sunt, ut convivor conluctor. communia sunt quae r littera terminantur et in duas formas cadunt, patientis et agentis, ut scrutor criminor: dicimus enim scrutor te et scrutor a te, criminor te et criminor a te. sunt verba extra hanc regulam, quae inaequalia dicuntur, ut soleo facio sio fido audeo gaudeo vescor fero medeor [reddo] edo pando mando nolo volo. sunt quae declinari rite non possunt, ut cedo ave faxo sis amabo infit inquam quaeso aio. sunt etiam monosyllaba, quae ideo sola producta sunt. ut sto do flo no. sunt verba incertae significationis, ut tondeo lavo fabrico punio munero partio populo adsentio adulu lucto auguro: haec enim omnia et in o et in r littera finiuntur, et his verbis tempora participiorum || accidunt paene omnia. sunt item verba quae compонere possumus, ut pono traho, repono retraho; sunt quae non possumus, ut aio quaeso.

1 DE GENERE Genera — 21 paene omnia Consent. p. 2052 sqq. 2 communia deponentia SP deponentia ante communia ponunt Consentius p. 2052 et Pompeius p. 298 4 admissa S 6 neutralia quae L quae neutra S 8 prosum sunt item L: item quae t littera exeunt ut pudet pedet Cledonius p. 1915: cf. Serv. in Don. p. 1849 et om. S 9 libet om. P libet oportet L existimanda (exaestimanda P) sunt. sunt praeterea neutra uerba et (ut P) passiva (praeterea nentro passiva s) ut est gandeo gauisus sum soleo solitus sum (audeo ausus sum sio factus sum fido fisis sum add. s) deponentia LPs: cf. Serv. in Don. p. 1849. Consent. p. 2054. ea quae de verbis neutropassivis interposita sunt in s addidit etiam s, non legit Pompeius p. 303. existimanda sunt. communia sunt quae r littera terminantur et in duas formas (cadunt add. s) patientis et agentis ut scrutor criminor dicimus enim scrutor te et scrutor a te criminor te et criminor a te (deponentia sunt quae r littera terminantur et ea r amissa latina non sunt ut conuior conluctor communia sunt quae r littera terminantur et in duas formas cadunt patientis et agentis ut scrutor criminor dicimus enim scrutor te et scrutor a te criminor te et criminor a te add. s deleta vetere scriptura, in qua quid olim fuerit non constat, sed pauciora fuisse adparet) sunt uerba extra hanc S 10 sed ea amissa L 14 extra hanc regulam S Cledonius p. 1915 extra has regulas LP 15 medeor edo reddo pando nolo nolo P medeor pando edo uclo nolo L 16 ut cedo ave faxo amabo sis infit inquam queso salue aio L ut cedo hane faxo fit infit inquam quaeso aio P amabo] ambo S 17 monosyllaba quae ideo sola producta sunt L monosyllaba quae in declinatione etiam contra regulam producta sunt P monosyllabe quae . . . . . ductae (quae in declinatione etiam extra regulam sola producta s) sunt S 18 no om. LP tundeo labo fabrico ponio munio pario populo adsentio adulu lucto auguro S tundeo labo fabrico punio munio munero partio popule assentio adulu adiuno auguro L tundeo (corr. tundeo) lauo fabrico punio munero partio populo assentio adulu adiuno lucto auguro P 20 enim om. S omnia uerbo (corr. uerba l) et in o L r littera S or litteras s r litteris LP 22 non possumus L Cledonius p. 1917 non possunt SP

p. 19. 20 L.

p. 1757. 58 P.

Numeri verbis accidentunt duo, singularis et pluralis: singularis, ut lego, pluralis, ut legimus; item secundum quosdam dualis, ut legere.

Figurae verborum duae sunt, simplex et composita. aut enim simplicia sunt verba, ut scribo, aut composita, ut describo. conponuntur 5 autem verba quatuor modis, sicut ceterae partes orationis: ex duobus corruptis, ut officio; ex duobus integris, ut obduco; ex corrupto et integro, ut alligo; ex integro et corrupto, ut defringo. sunt verba composita quae simplicia fieri possunt, ut repono distraho; sunt quae non possunt, ut suspicio compleo.

10 Tempora verbis accidentunt tria, praesens praeteritum et futurum: praesens, ut lego, praeteritum, ut legi, futurum, ut legam. sed praeteriti temporis differentiae sunt tres, imperfecta perfecta plusquamperfecta: imperfecta, ut legebam, perfecta, ut legi, plusquamperfecta, ut legeram. ergo in modis verborum quinque tempora numerabimus, praesens, praeteritum imperfectum, praeteritum perfectum, praeteritum plusquamperfectum, futurum.

Personae verbis accidentunt tres, prima secunda tertia. prima est quae dicit, lego, secunda cui dicitur, legis, tertia de qua dicitur, legit. et prima persona non eget casu, sed admittit plerumque nominativum, ut 20 verberor innocens, liber servio: secunda persona trahit casum vocativum, ut verberaris innocens, liber servis: tertia trahit nominativum, ut verberatur innocens, liber servit. etiam verba impersonalia, quae in tur ex eunt, casui servient ablativo, ut geritur a me a te ab illo: quae in it exeunt, casui servient dativo, ut contingit mihi tibi illi: quae vero in et 25 exeunt, ea modo dativo modo accusativo || casui serviunt; dativo, ut libet mihi tibi illi, accusativo, ut decet me te illum. sunt verba praeterea, quorum alia genetivi casus formulam servant, ut misereor reminiscor, alia dativi, ut maledico suadeo, alia accusativi, ut accuso invoco, alia ablativi, ut abscedo avertor, alia septimi casus, ut fruor potior.

30 | Omnia verba modi indicativi temporis praesentis numeri singularis primae personae aut e aut i aut u ante o habent. si autem vocalem ante o litteram non habebunt, exceptis f et k et q ceteras omnes Latinas recipient consonantes, ut sedeo lanio inruo libo vado lego traho in-

1 DE NUMERO Numeri *S*: Numeri — 9 compleo *Consent.* p. 2066 sq. singularis et pluralis *om.* *L* 3 DE FIGURA Figurae *S* simplex et composita *om.* *LP* 4 describo *S* describo *s* 5 autem] etiam *LP* sicut] ut *LP* ex duobus corruptis — defringo *om.* *L* 6 effice *P* abdico *P* 8 distrao *L* 9 suscipio *LS* 10 DE TEMPORIBUS Tempora *S* praesens praeteritum et futurum *om.* *P* 11 sed *om.* *S* 12 imperfecta perfecta plusquamperfecta *om.* *L* 14 numerabimus *corr.* numerauiimus *P* numerauiimus *S* enumerabimus *L* numeramus *Cledonius* p. 1917 17 DE PERSONA Personae verborum *S*: Personae — 26 decet me te illum *Consent.* p. 2067 sq. 18 secunda que dicit *S* secunda cui dicitur *s* tertia que dicit *S* tertia de qua dicitur *s* 19 sed persona prima *LP* 21 seruis liber *S* 22 seruit liber *S* etiam *L Cledonius* p. 1917 sunt etiam *SP* quin etiam *s* 23 et casui *Ps*: et *om.* *S* quae nero in it *S* 26 sunt — 29 potior *Consent.* p. 2074 30 numeri singularis *om.* *S* 32 latinas recipient consonantes *LP* latinas consonantes recipient *S*: latinas recipient *Cledonius* p. 1918 33 lego] ago *S*

p. 20 L.

p. 1758. 59 P.

pello amo cano scalpo curro lasso peto texo. his accedunt i et u pro consonantibus, ut aio adiuvō: nam triumpho per p et h scribitur. k etiam o litterae non praeponit. item q sine u praeferrī o litterae non potest.

Sunt verba defectiva alia per modos, ut cedo, alia per formas, ut facesso, alia per coniugationes, ut adsum, alia per genera, ut soleo, alia per numeros, ut faxo, alia per figurās, ut impleo, alia per tempora, ut fero, alia per personas, ut [cedo facesso adsum soleo faxo impleo fero] edo. verba quoque impersonalia cum per omnes modos declinari possunt, inveniuntur quaedam defectiva, ut liquet miseret.

DE ADVERBIO.

10

Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius explanat atque inplet, ut iam faciam vel non faciam. adverbia aut a se nascuntur, ut heri hodie nuper, aut ab aliis partibus orationis veniunt: a nomine || appellativo, ut doctus docte; a proprio, ut Tullius Tulliane; a vocabulo, ut ostium ostiatim; a pronomine, ut meatum tuatum; a verbo, ut cursim strictim; a nomine et verbo, ut pedetemptim; a participio, ut indulgens indulgenter. a nomine venientia aut in a exeunt, ut una; aut in e productam, ut docte; aut in e correptam, ut rite; aut in i, ut vesperi; aut in o productam, ut falso; aut in o correptam, ut modo; aut in u, ut noctu; aut in l, ut semel; aut in m, ut strictim; aut in r, ut breviter; aut in s, ut funditus. adverbia quae in e exeunt produci debent praeter illa quae aut non comparantur, ut rite, aut comparationis regulam non servant, ut bene male: faciunt enim bene melius optime, male peius pessime: aut ea quae a nomine verbo non veniunt, ut impune saepe. ceterum facile et difficile, quae ut adverbia ponuntur, nomina potius esse dicenda sunt [nomina] pro adverbiis posita, ut est 'torvum clamat', 'horrendum resonat'. ergo adverbia, quae in e productam exēunt, ab eo nomine veniunt, quod dativo casu o littera terminatur, ut

1 sculpo LP accedunt s accidunt LSP 2 k o litterae non praeponit Lp k et q litterae non praeponuntur P k et o litterae non potest praeponi *deleto* et S k et o littera non praeponitur *codex Cledonii* p. 1918 if. q. sine u praeferrī o littera (litterae s) non potest S item sine u proferri o littera non potest *codex Cledonii* p. 1918: fortasse item sine u proferri q littera non potest. 3 praeferrī] praeponi L 4 DE VERBIS DEFECTIVIS Sunt uerba alia defectiva per S 5 ut soleo L ut gaudeo soleo P ut gaudeo S 6 ut compleo P 7 cedo — fero om. L faciso S facesso s 8 possint *Cledonius* p. 1919 10 DE ADVERBIO] *Diom.* p. 398 sqq. 12 explanat atque inplet *Sergius cod. Lavant.* f. 68* aut complet aut minuit atque explanat L aut complet aut minuit P *Cledonius* p. 1919 aut complet aut mutat aut minuit ss: in S quid fuerit ante correctorem non adparet 13 nuper om. LP 18 in e producta L in e productum S in e correpta L in e correptum S 19 in o producta L in o productum S in o correpta L in o correptum S 20 strictim] paulatim S 22 quae aut non comparantur LPs: aut om. S *Cledonius* p. 1920 24 a nomine et uerbo L 25 nomina potius esse dicenda Sunt nomina L nomina potius esse dicenda . . . sunt nomina S, ubi in litura videtur fuisse nam, pro quo sunt *scripsit* s, nomina dicenda sunt esse superscripto potius post nomina P nomina potius esse dicenda sunt *codex Cledonii* p. 1922 26 torvum] *Verg. Aen.* VII 399 27 in e producta L in e productum S 28 que dativo casu singulari o littera terminantur S

p. 20. 21 L.

p. 1759. 60 P.

huic docto docte [et huic sedulo sedule]: quae in r exeunt, ab eo nomine veniunt, quod dativo casu i littera terminatur, ut huic agili agiliter, contra quam regulam multa saepius usurpavit auctoritas. nam quaedam, ut diximus, et in dativo casu [in o] permanent et adverbia [similiter] faciunt, 5 ut falso sedulo; quaedam [multa] contra faciunt, ut huic duro non dure, sed duriter.

Adverbio accidunt tria, significatio comparatio figura. significatio adverbiorum in hoc cernitur, quia sunt adverbia loci, ut hic; temporis, ut hodie nuper; numeri, ut semel | bis; negandi, ut non; adfirmandi, ut 10 etiam quinni; demonstrandi, ut en ecce; optandi, ut utinam; hortandi, ut eia; ordinis, ut deinde; interrogandi, ut cur quare quamobrem; similitudinis, ut quasi ceu; qualitatis, ut docte pulchre; quantitatis, ut multum parum; dubitandi, ut forsitan fortasse; personalia, || ut mecum tecum secum nobiscum vobiscum; vocandi, ut heus; respondendi, ut heu; 15 parandi, ut seorsum; iurandi, ut edepol, ecastor, hercle, medius fidius; eligandi, ut potius immo; congregandi, ut simul una; prohibendi, ut ne; eventus, ut forte fortuitu; comparandi, ut magis vel tam. sunt item adverbia infinita, ut ubi quando; sunt finita, ut hic modo. adverbia loci duas species habent, in loco et ad locum [significantes]: in loco, ut intus 20 foris, ad locum, ut intro foras. dicimus enim intus sum, foris sum, intro eo, foras eo. adiciunt quidam de loco, quod sic dicitur quasi in loco, ut intus exeo, foris venio. adiciunt quidam etiam per locum, ut hac illac. heus et heu interiectiones multi, non adverbia putaverunt, quia non semper haec sequitur verbum.

25 Comparatio accedit adverbio, quia hic quoque comparationis gradus sunt tres, positivus comparativus superlativus: positivus, ut docte, comparativus, ut doctius, superlativus, ut doctissime. et quoniam adverbia quoque sunt, quae per omnes gradus ire non possunt, ideo his ad augendam significationem pro comparativo et superlativo magis et maxime coniungimus, ad minuendam minus et minime. quem ad modum comparantur, ita et diminuuntur adverbia: a positivo, ut primum primulum, longe longule; a comparativo, ut melius meliuscule, longius longiuscule. a superlativo vel nulla exempla vel rara sunt.

1 et huic sedulo sedule om. L 2 que datibo casu singulari i littera terminantur

4 in o om. LP: in dativo casu manent et adverbia faciunt Cledonius p. 1922 adverbium SP aduerbia s similiter om. LP 5 quaedam multa S Cledonius p. 1923 et deleteo quaedam P: multa om. L 7 figura DE SIGNIFICATIONE Significatio S 8 cernitur L Cledonius p. 1923 secernitur SP 9 ut hodie nunc cras nuper P adfermandi S 10 quinni L Cledonius p. 1923 quidni SP 11 quare om. L 13 parum Lp parvum P parvum S 14 secum om. L heus Ps eus L eos S eu LS seperandi S 15 ecastor Cledonius p. 1923 castor LSP ercole S hercule L 16 elegandi SP ne] sine corr. ne S 19 significantes om. LP 21 quasi] tamquam S 23 heus et eu S 24 haec sequitur L Cledonius p. 1925 exsequitur P sequitur S 25 hic quoquae DE COMPARATIONE comparacionis S 26 positivus comparativus superlativus om. L 30 quemammodum L 31 a positivo om. S, add. s primule SP 33 rara L praras expuncto p S perrara P

p. 21. 22 L.

p. 1760. 61 P.

Figurae adverbiorum duae sunt. aut enim simplicia sunt adverbia, ut doce prudenter, aut composita, ut indoete imprudenter. conponuntur etiam adverbia modis quattuor.

Sunt multae dictiones dubiae inter adverbium et nomen, ut falso; inter adverbium et pronomen, ut qui; inter adverbium et verbum, ut pone; 5 inter adverbium et participium, ut profecto; inter adverbium et coniunctionem, ut quando; inter adverbium et praepositionem, || ut propter; inter adverbium et interiectionem, ut heu. horum quaedam accentu discernimus, quaedam sensu. sunt [item] adverbia loci, quae imprudentes putant nomina: in loco, ut Romae sum; de loco, ut Roma venio; ad locum, ut 10 Romam pergo. his praepositio non anteponitur, quae provinciis locis regionibusve adici solet, quia de significatione nominis non recedunt, ut de Africa venio, ad Siciliam pergo, in Italia sum. praepositio separatim adverbiis non applicabitur, quamvis legerimus de repente, de sursum, de subito et ex inde et ab usque et de hinc. sed haec tamquam unam par- 15 tem orationis sub uno accentu pronuntiabimus.

| DE PARTICIPIO.

Participium est pars orationis dicta, quod partem capiat nominis, partem verbi. recipit enim a nomine genera et casus, a verbo tempora et significationes, ab utroque numerum et figuram. participiis accidentunt 20 sex, genus casus tempus significatio numerus figura.

Genera participiis accidentunt quattuor, masculinum, ut lectus, femininum, ut lecta, neutrum, ut lectum, commune tribus generibus, ut legens. nam omnia praesentis temporis participia generis sunt communis. casus totidem sunt participiorum, quot et nominum: nam per omnes casus etiam 25 participia declinantur. tempora participiis accidentunt tria, praesens praeteritum et futurum, ut luctans luctatus luctaturus. significationes participiorum a generibus verborum sumuntur. veniunt enim participia a verbo activo duo, praesentis temporis et futuri, ut legens lecturus; a passivo duo, praeteriti temporis et futuri, ut lectus legendus; a neutro duo, sicut 30 ab activo, praesentis temporis et futuri, ut stans staturus; a deponenti tria, praesentis praeteriti et futuri, ut luctans luctatus luctaturus; a com-

1 DE FIGURA Figurae *S* 4 sunt multae dictiones sunt dubiae *S* dubiae inter aduerbium et nomen et pronomen et uerbum et participium et coniunctionem et praepositionem et interiectionem inter nomen et aduerbium ut est (interiectionem ut in nomine *superscripto* est *P*) falso *LP* 5 in pronome qui in uerbo pone in participio profecto in coniunctione ut uel quando in praepositione propter in interiectione heu *P*

ut quo *S* 9 item *om.* *LP* imprudenter *S* imprudentes *s* 11 his *om.* *S*, add. *s* ante praeponitur *S* 12 solent *S* recidunt *S* recedunt *s* 14 legeremus *S* legerimus *s* de repente *om.* *S*, add. *s* 17 **DE PARTICIPIO**] *Charis.* p. 159 19 partem uerbi *L* partemque uerbi *PS Charisius* 21 tempus significatio *s* et *Donati ars minor* significatio tempus *LSP* 22 **DE GENERE** Genera *S* 23 tribus generibus *om.* *SP* 24 omnia participia praesentis temporis *SP* 26 **DE TEMPORE** Tempora *S* 27 **DE SIGNIFICATIONE** Significationes *S* 28 ab actiuo *P* ab hactibo *S* 30 a neutro sicut ab actiuo duo *L*: sicut ab actiuo *om.* *P* 32 praeteriti temporis *L*

p. 22. 23 L.

p. 1761—63 P.

muni quattuor, praesentis praeteriti et duo || futura, ut criminans criminatus criminaturus criminandus. inchoativa participia praesentis temporis sunt tantum, ut horrescens tepescens calescens. defectiva interdum alicuius sunt temporis, ut soleo solens solitus, interdum nullius, ut ab eo quod est memini nullum participium reperitur: interdum a non defective verbo participia defective sunt, ut ab eo quod est studeo studens, futurum tempus non habet. ab impersonali verbo participia nisi usurpata non veniunt. numerus participiis accedit uterque, singularis et pluralis: singularis, ut hic legens, pluralis, ut hi legentes. figura item participiorum duplex est. aut enim simplicia sunt participia, ut scribens, aut composita, ut describens. conponi etiam participia quattuor modis possunt.

Sunt nomina speciem participiorum habentia, ut tunicatus galeatus, quae quia a verbo non veniunt, non sunt participiis applicanda. ex quibus sunt etiam illa quae, cum participia videantur, verborum tamen significacione privata sunt, ut pransus cenatus placita nupta triumphata regnata: nam prandeo cenor placeor nubor triumphor regnor non dicitur. sunt item alia participia, quae accepta praepositione et a verbis et a participiis recedunt, ut nocens innocens: nam noceo dicitur, innoceo non dicitur. sunt veluti participia, quae a verbo veniunt et, quia tempus non habent, nomina magis quam participia iudicantur, ut furibundus moribundus. sunt multa participia eadem et nomina, ut passus visus cultus, quae tamen et in casibus discrepant et de temporibus dinoscuntur. sunt participia defective, quae per omnia tempora ire non possunt, ut coepitus urguendus. sunt participia, quae accepta comparatione fiunt nomina, ut acceptus in census, acceptior incensior. adverbia de participiis fieri posse non nulli negant; sed hos plurimae lectionis revincit auctoritas. ||

| DE CONIUNCTIONE.

Coniunctio est pars orationis adnectens ordinansque sententiam. coniunctioni accident tria, potestas figura ordo. potestas coniunctionum in quinque species dividitur. sunt enim copulativae disiunctivae expletivae causales rationales. [VI] copulativae sunt hae, et que at atque ac ast;

1 praesentis praeteriti temporis et duo futura *L* praesens (*corr. -tis*) praeteritum (*corr. -ti*) et duo futura (*corr. -ri*) *P* praesentis praeteriti et duum futurorum *Cledonius p. 1928* 3 ortiscens tepiscens calescens *S* 4 temporum *S* ab eo uestro (verba *P*) quod est memini *LPs* habeo qui est memini *S* 6 ut studeo studens et futurum *S* ut ab eo quod est studeo studens cresco crescens futurum *P* 8 DE NUMERO Numeri participiis accident *S* singularis et pluralis *om. L* 9 DE FIGURA Figura *S* 10 discribens *S* 11 conponuntur antem participia modis quatuor possunt *S* 12 tonatus *LP* 13 ad participia *S* participiis *s* 14 quae participia uidentur *S* 17 item *LPs* etiam *S* 18 recidunt *S* 20 ut foribundus *S* 22 dinoscuntur et comparata mutantur *P* 23 ut ceptus urgendus *L* 24 acceptus incensus *om. SP* 26 sed hoc *S* sed hos *s* 27 DE CONIUNCTIONE] *Diom. p. 409 Claud. Sacerd. p. 22*

29 DE POTESTATE Potestas *S* 31 UII (*corr. UI*) copulativa hae sunt *S* copulativa hae sunt hae *L* copulativa hae sunt *P*

p. 23 L.

p. 1763. 61 P.

[VI] disiunctivae [sunt], aut ve vel ne nec neque; [XI] expletivae [sunt], quidem, equidem, saltim, videlicet, quamquam, quamvis, quoque, autem, porro, porro autem, tamen; [triginta quattuor] causales, si, etsi, [etiam] etiamsi, [ac si, tamen si] si quidem, quando, quando quidem, quin, quin etiam, quatenus, sin, seu, sive, [neve] nam, namque, ni, nisi, nisi si, si enim, etenim, ne, sed, interea, licet, quamobrem, praesertim, item, itemque, ceterum, altoquin, praeterea. [quindecim] rationales, ita, itaque, enim, enimvero, quia, quapropter, quoniam, quoniam quidem, quippe, ergo, ideo, igitur, scilicet, propterea, idcirco, figurae coniunctionum duae sunt, simplex, ut nam, composita, ut namque. ordo coniunctionum in hoc est, quia aut praepositivae sunt coniunctiones, ut at ast, aut subiunctivae, ut que autem, aut communes, ut et igitur.

Sunt etiam dictiones, quas incertum est utrum coniunctiones an praepositiones an adverbia nominemus [ut cum et ut. haec, nisi sententiam consideraverimus, incerta sunt], quae tamen omnes sensu facile dinoscuntur. nam et coniunctiones pro aliis coniunctionibus positae inveniuntur potestate mutata.

DE PRAEPOSITIONE.

Praepositio est pars orationis, quae praeposita aliis partibus orationis significationem earum aut mutat aut compleat aut minuit. nam aut nomini praeponitur, ut invalidus; aut pronomini praeponitur, ut p[re] me, vel subponitur, ut mecum tecum nobiscum; aut verbum praecedit, ut perfero, aut adverbium, ut expresse, aut participium, || ut praecedens, aut coniunctionem, ut absque, aut se ipsam, ut circum circa. praepositiones aut casibus serviunt aut loquellis aut et casibus et loquellis. aequae aut coniunguntur aut separantur aut et coniunguntur et separantur. coniunguntur, ut di dis re se am con; dicimus enim diduco distraho recipio secubo amplector congredior: separantur, ut apud penes: coniunguntur et separantur ceterae omnes. ex quibus in et con praepositiones, si ita compositae fuerint, ut eas statim s vel f litterae consequantur, plerumque producuntur, ut insula infula consilium confessio.

1 UI (UH s) disiunctivae sunt S: VI et sunt om. LP nec neque S nec an neque s XI (XII s) expletivae sunt S: XI et sunt om. LP 2 autem porro autem tamen S autem porro porro autem licet tamen s autem porro sin autem licet tamen P enim autem porro licet tamen s 3 triginta quattuor om. LP etiam om. LP si etiam Diomedes p. 410 4 ac si tamen si S ac si tametsi sP, om. L 5 quatinus L quatinus corr. quatinus P neue] neu P, om. L si ante enim om. S 6 ne] non enim P licet om. SP 7 quindecim om. LP ita que S ita itaque s 8 enim etenim enimuero P 9 scilicet videlicet propterea L DE FIGURA Figurae S 13 dictiones plurimae P 14 ut cum — incerta sunt om. LP 18 DE PRAEPOSITIONE] Diom. p. 404 20 aut compleat aut mutat aut minuit L implet P 22 quod et Donatus in secunda arte docet his verbis, aut verbum — circum circa Priscianus p. 990 praecedit S 24 se om. S, add. s 25 aut et casibus et loquellis om. L aequae casibus et loquellis P eque L haeque S, om. P 26 quae loquellis serviunt tantum coniunguntur ut di P 27 distrao L 28 penes item coniunguntur L

p. 23. 24 L.

p. 1764. 65 P.

Praepositioni accedit casus tantum. casus namque in praepositionibus duo sunt, accusativus / et ablativus. aliae enim accusativo casui praeposuntur, aliae ablativo, aliae utriusque. accusativi casus praepositiones sunt hae, ad apud ante adversum eis citra circum circa contra erga extra inter intra infra iuxta ob pone per prope secundum post trans ultra praeter propter supra [circiter] usque [secus] penes. dicimus enim ad patrem, apud villam, ante aedes, adversum inimicos, cis Renum, citra forum, circum vicinos, circa templum, contra hostem, erga propinquos, extra terminos, inter naves, intra moenia, infra tectum, iuxta macellum, ob augurium, pone tribunal, per parietem, prope fenestram, secundum fores, post tergum, trans ripam, ultra fines, praeter officium, propter rem, supra caelum, [circiter annos], usque Oceanum, [secus vos] penes arbitros. ex his ad et apud cum unius casus sint, diverso modo ponuntur. dicimus enim 'ad amicum vado', 'apud amicum sum'. nam neque 'apud amicum vado' recte dicitur neque 'ad amicum sum'. usque praepositio plurimis non videtur, quia sine aliqua praepositione proferri recte non potest. ablativi casus praepositiones sunt hae, || a ab abs cum coram clam de e ex pro pree palam sine absque tenus. dicimus enim a domo, ab homine, abs quolibet, cum exercitu, coram testibus, clam custodibus, de foro, e iure, ex preefectura, pro clientibus, pree timore, palam omnibus, sine labore, absque iniuria, tenus pube. sed haec praepositio propter euphoniam subicitur et facit pube tenus. clam praepositio casibus servit ambobus. utriusque casus praepositiones sunt hae, in sub super subter. quarum in et sub tunc accusativi casus sunt, cum ad locum vel nos vel quoslibet ire esse ituros esse significamus; tunc ablativi, cum vel nos vel quoslibet in loco esse fuisse futuros esse significamus. cuius rei exempla sunt haec: in accusativi casus, 'itur in antiquam silvam'; in ablativi casus, 'stans celsa in puppi.' sub accusativi casus, 'postesque sub ipsis Nituntur gradibus;' sub ablativi casus,

30 arma sub adversa posuit radiantia queru.

3 utriusque casus . . . . S utrique casui s 5 prope propter secundum P 6 propter hoc loca om. P circiter om. L secus om. LS add. s: cf. Don. art. min. de praep. 7 aduersum ostes S aduersum inimicos s 10 prope fenestram propter disciplinam secundum P 11 propter rem L, om. P: in S est litura, in qua quid olim fuerit non adparet 12 circiter annos om. LP usque ad uictoriam corr. usque ad oceanum P secus vos om. LP 14 sum] suum L 15 sum] suum L 16 proferri S recte om. L 17 potest ut usque ad caelum usque ad oceanum P, ubi in margine adscripta sunt haec, unde et adiungitur utriusque casui pro qualitate praepositionis eius cui fuerit copulata ut usque ad et usque ab, quae post potest addunt ss

22 de clam praepositione testimonio Donati usus est Priscianus p. 998, item de praepositionibus utriusque casus p. 1203 24 tunc praepositiones accusativi casus sunt, cum aduersum uel ante significant, ut 'ibat in Eryyalum' (Verg. Aen. VIII 424) et 'sub ipsum Areturum' (Verg. georg. I 67) pro ante; tunc ablativi casus, cum vim recte retinent nec pro accusativi praepositionibus ponuntur. item accusativi casus sunt, cum ad locum uel nos uel quoslibet ire esse ituros esse significamus. cuius 5 27 itur] Verg. Aen. VI 179 28 stans] Verg. Aen. III 527. VIII 680. X 261 potest que S: Verg. Aen. II 442 30 arma] Verg. Aen. VIII 616 querco S querca s

p. 24. 25 L.

p. 1765. 66 P.

super vero et subter cum accusativo casui naturaliter praeponantur, et ablativo tamen plerumque iunguntur, ut 'gemina super arbore sidunt' et

ferre iuvat subter densa testudine casus.

| quamquam multi sunt qui non putant praepositiones esse ambiguas nisi 5 duas, in et sub; ceterum super et subter, cum locum significant, figurate ablative iungi. extra quam formam super praepositio, cum de significat, hoc est mentionem de aliquo fieri, ablativi casus est tantum, ut

multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.

hoc est de Priamo et de Hectore.

10

Separatae praepositiones accidunt; coniunctae casibus aut loquillis vim suam || saepe conmutant et graves fiunt. praepositiones aut ipsa verba [cum conponuntur] corrumpunt, ut conficio, aut ipsae corrumpuntur, ut suffero, aut et corrumpunt et corrumpuntur, ut suscipio. antiqui praepositiones etiam genitivo casui coniungebant, ut crurum tenus. item 15 post et ante et circum utriusque casus invenimus. sed scire nos convenit praepositiones ius suum tunc retinere, cum praeponuntur, subpositas vero et significationem suam et vim nominis et legem propriam non habere. separatae praepositiones separatis praepositionibus non cohaerent. et adverbia faciunt, si quando illas non subsequitur casus. sunt qui putant 20 accidere praepositioni et figuram et ordinem: figuram, quia sunt praepositiones simplices, ut abs, compositae, ut absque; ordinem, quia sunt praepositivae praepositiones, ut sine, sunt subiunctivae, ut tenuis. sed haec nos et similia in his numerabimus, quae inaequalia nominantur.

DE INTERJECTIONE.

25

Interiectio est pars orationis interiecta aliis partibus orationis ad exprimendos animi affectus; aut metuentis, ut ei [eu]; aut optantis, ut o; aut dolentis, ut [heia et] heu; aut laetantis, ut evax. sed haec apud Graecos adverbii adlicantur, quod ideo Latini non faciunt, quia huiuscmodi voces non statim subsequitur verbum. licet autem pro interjectione 30

2 tamen om. S, add. s gemina] *Verg. Aen.* VI 203 sedunt S sidunt s sedent corr. sidunt P 4 ferre] *Verg. Aen.* VIII 514 iubat L iubet corr. iuuat P iubet S iuuat s 5 praepositiones esse ambiguas P praepositiones ambiguas L ambigu.s (ambiguas s) praepositiones S 6 duas om. L figurati L 7 iunguntur P 9 multa] *Verg. Aen.* I 750 super Hectore multa, item et de Hectore om. LP

11 idque Donatus etiam in secunda arte de praepositione se intellegere confirmat his verbis, separatae praepositiones — graves fiunt *Priscianus* p. 977 loquillis fuerint uim S 12 aut ipsa uerba s *Servius in Don.* p. 1856 aut ipsae uerba LP aut uerba S 13 cum conponuntur om. LP *Servius l. c.* 14 affero S suffero s aut corrumpunt LP 15 crurum] *Verg. georg.* III 53 16 utriusque casibus inuenimus P utriusque casibus iunctas inuenimus S utrique casui adiunctas inuenimus s 17 ius suum] uim suam L 18 suam om. S, add. s 19 aduerbium S aduerbia s 22 simplices ut abs om. S, add. s 24 numerauimus Z adnumerauimus P numerantur SP nominantur s 27 ut ei eu S ut at at s ut enim at at *Putschius*: eu om. LP 28 ut heia et eu S ut heu sLP ut heu aut admirantis ut papae s

p. 25. 26 L.

p. 1766—68 P.

etiam alias partes orationis singulas pluresve subponere, ut nefas, pro nefas. accentus in interiectionibus certi esse non possunt, ut fere in aliis vocibus quas inconditas invenimus. ||

DE BARBARISMO.

5 Barbarismus est una pars orationis vitiosa in communi sermone. in poemate metaplasmus, itemque in nostra loquella barbarismus, in peregrina barbarolexis dicitur, ut si quis dicat mastruga cateia magalia. barbarismus fit duobus modis, pronuntiatione et scripto. | his bipertitis quatuor species subponuntur, adiectio detractio inmutatio transmutatio litterae 10 syllabae temporis toni adspirationis. per adiectionem litterae fiunt barbarismi, sicut 'relliquias Danaum', cum reliquias per unum l dicere debeamus; syllabae, ut 'nos abiisse rati' pro abisse; temporis, ut 'Italam fato profugus', cum Italam correpta prima littera dicere debeamus: per subtractionem litterae, sicut 'infantib[us] parvis' pro 15 infantibus; syllabae, ut salmentum pro salsamentum; temporis, ut 'unius ob noxam' pro unius: per inmutationem litterae, sicut olli pro illi; syllabae, ut permities pro pernicias; temporis, ut 'fervere Leucaten' [pro fervere 'et Actia bella videbis'], cum fervore sit secundae coniugationis et producte dici debeat: per transmutationem litterae, sicut 20 Euandre pro Euander; syllabae, ut displicina pro disciplina; temporis, ut si quis deos producta priore syllaba et correpta posteriore pronuntiet. toni quoque similiter per has quattuor species commutantur. nam et ipsi adiuntur detrahuntur inmutantur transmutantur. quorum exempla ultro se offerent, si quis inquirat. || totidem modis etiam per adspirationem de- 25 prehenditur barbarismus, quem quidam scripto, quidam pronuntiationi iudicant adscriendum, propter h scilicet, quam alii litteram, alii adspirationis notam putant. fiunt etiam barbarismi per hiatus. sunt etiam malae compositiones, id est cacosyntheta, quas non nulli barbarismos putant, in

2 de accentu interiectionum Donati auctoritate utilit Priscianus p. 1024 4 de
BARBARISMO IDEM S 6 loquilla S: barbarismus in nostra loquella LP 7 barbarolexis
LP Servius in Don. f. 181 Sergius cod. Lavant. f. 72 barbaris (ut videtur, corr. 'bar-
bara) lexis S mastrugga P mustrunga S mastrunga s 11 reliquias Verg. Aen.
1 30 12 nos] Verg. Aen. II 25 13 Italam] Verg. Aen. I 2 11 sient infatibu
S: Lucret. I 186 sicut infantibus pro infantibus et nutritram pro nutritram Julianus
15 pro salsamento P unius] Verg. Aen. I 41 17 ut permities SP ut
pernicias s ut pernicias L ut pernicias 5: cf. Sergius cod. Lavant. f. 72. permities
exemplis Plauti et Taciti confirmavit A. Kochius exercit. crit. in prisc. poet. Lat.
(Bonnae a. 1841) p. 9: pernicias probavit Bergkius ephem. antiquit. (Zeitschrift f.
Alterthumswissenschaft) a. 1855 p. 299, pernicias F. Ritterus mus. Rhenan. noviss. XVI
(a. 1861), p. 468. de stirpe vocabuli disseverit H. Schweitzerus ephem. ling. compar. III
(Zeitschrift für vergleichende Sprachwissenschaft a. 1854) p. 308 [fervere] Verg.
Aen. VIII 677 18 pro fervere — videbis om. LP cum si (sit s) secundae con-
iugationis est (et s) S 19 debeat corr. debeat S 20 Euandre] Verg. Aen. XI 55
24 offerent SP offerunt LS inquirat LS inquiet Ps 25 pronuntiatione P
pronuntiationem S 26 ascribendum L 27 fiunt — 393, 4 relinquimus Diom. p. 445
28 compositionis (composiciones s) id est eacosinteton S quam S quas s
quae P

p. 26. 27 L.

p. 1768. 69 P.

quibus sunt myotacismi labdacismi iotaclismi hiatus conlisiones et omnia, quae plus aequo minusve sonantia ab eruditis auribus respuantur. nos cavenda haec vitia praelocuti controversiam de nomine pertinacibus relinqueamus.

| DE SOLOECISMO.

5

Soloecismus est vitium in contextu partium orationis contra regulam artis grammaticae factum. inter soloecismum et barbarismum hoc interest, quod soloecismus discrepantes aut inconsequentes in se dictiones habet, barbarismus autem in singulis verbis fit scriptis vel pronuntiatis. quamquam multi errant, qui putant etiam in una parte orationis fieri soloecismum, si aut demonstrantes virum hanc dicamus, aut feminam hunc; aut interrogati quo pergamus respondeamus Romae; aut unum [re]salutantes salvete dicamus, cum utique praecedens demonstratio vel interrogatio vel salutatio vim contextae orationis obtineat. multi etiam dubitaverunt, scala quadriga scopula soloecismus an barbarismus esset, cum sci- licet id genus dictionis barbarismum esse vel ex ipsis vitii definitione facile possit agnosciri.

Soloecismus fit duobus modis, aut per partes orationis aut per accidentia partibus orationis. per partes orationis sunt soloecismi, cum alia pro alia ponitur, || ut 'torvumque repente Clamat' pro torve: nomen pro adverbio positum est. fit et in eadem parte orationis hoc vitium, cum ipsa pro se non in loco suo neque ut convenit ponitur, ut 'cui tantum de te licuit' pro in te, et 'apud amicum eo' pro 'ad amicum', et 'intro sum' pro 'intus sum', et 'foris exeo' pro foras. per accidentia partibus orationis tot modis sunt soloecismi, quot sunt accidentia partibus orationis. sed ex his propter compendium exempli causa per pauca monstrabimus. nam per qualitates nominum sunt soloecismi, sicut

hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto

Dardanus

pro Dardanius; proprium nomen pro appellativo posuit: per genera, sicut 30 'validi silices' et 'amarae cortices' et 'collus collari caret': per numeros, sicut 'pars in frusta secant' pro secant: per comparationem, sicut

1 miotacismi *L* moitacismi *S* metacismi *P* 3 relinquimus *P* relinquamus *S*
 7 inter soloecismum — 17 agnoscit *Diom.* p. 451 8 inter se *Charisius* p. 238
 10 errant] erunt *S* errant *s* 12 salutantes *L superscripto* re *S* resalutantes *Pl Dio-*
medes 13 aut interrogatio *S* 16 barbarismum esse *Lps* barbarismus esse
SPl 18 per ea quae accidunt partibus oracionis *S* 20 torvumque] *Verg. Aen.*
 VII 399 21 in eadem *Lps* in ea *PS* 22 cui de te tantum elicit *S*: *Verg. Aen.*
 VI 502 28 hauriat] *Verg. Aen.* III 661 30 nomen om. *SP* 31 validi silices
 et amarae cortices *Lps Pompeius* p. 434 *Servius in Don.* f. 182* validi silicis et
 amarae corticis *S*: amarae corticis est apud *Vergilium bucol.* 6, 62 collus collaricaret
L collus collario (*corr.* collaria) caret *P* collus collaria caret *S* collus collarigaret *In-*
lianum: Plant. Capt. II 2, 107 32 pars] *Verg. Aen.* I 212 per comparationes *P*

respondit Iuno Saturnia sancta dearum
pro sanctissima: per casus, sicut
urbem quam statuo vestra est
pro 'urbs quam statuo'. per modos verborum, sicut
5 itis, paratis arma quam primum, viri
| pro 'ite parate'; indicativum modum pro imperativo posuit: per significations, sicut
spoliantur eos et corpora nuda relinquunt
pro spoliant: per tempora, sicut
10 ceciditque superbum
Ilium et omnis humo fumat Neptunia Troia
pro 'cecidi et fumavit': per personas, sicut
Danai, qui parent Atridis, quam primum arma sumite
pro 'qui parentis sumite'. per adverbia, sicut 'intus eo' pro intro, et
15 'foras sto' pro foris, et 'Italia venio' et 'ad Romam pergo', cum praepositio nomini separatim addenda sit, || non adverbio. per praepositiones,
cum alia pro alia ponitur aut necessaria subtrahitur: alia pro alia ponitur, ut 'sub lucem' pro 'ante lucem'; necessaria subtrahitur, ut
silvis te, Tyrrene, feras agitare putasti
20 pro 'in silvis'. per coniunctiones, sicut 'subiectisque urere flammis' pro subiectis; et 'autem fieri non debet', cum dicendum sit
'fieri autem non debet'. fiunt praeterea soloecismi pluribus modis, quos
reprehendendo potius quam imitando possumus adnotare. soloecismus in
prosa oratione, in poemate schema nominatur.

25

DE CETERIS VITIS.

Cum barbarismo et soloecismo vitia duodecim numerantur hoc modo,
barbarismus soloecismus acyrologia cacenphaton' pleonasmos perissologia
macrologia tautologia eclipsis tapinosis cacosyntheton amplibolia.

Acyrologia est inpropria dictio, ut
30 hunc ego si potui tantum sperare dolorem:
sperare dixit pro timere.

Cacenphaton est obscena enuntiatio vel in composita dictione vel in

1 respondit] *Enn. annal.* I 65 ed. *Vahl*. 3 urbem] *Verg. Aen.* I 573 6 per significationem *S* 8 expoliantur *s*: *Enni. annalibus versum adscriptis Columna*
corpora *S* corpora *s* reliquunt *S* 9 pro expoliant *s* 10 ceditque *S* . . . ditque
L caditque *lP*: *Verg. Aen.* III 2; cf. *Charis.* p. 239 11 humu fumant *S* humo
fumat *s* 12 pro cedit (cecidit *s*) et fumauit *S* pro fumauit *L* pro cecidit fumauit *l*
13 atrides *S* atridis *s* Atridi *Pompeius* p. 436 et *Iulianus* 15 italicum *S*
cum praepositio — adverbio *om.* *S* 17 necessaria *LS* necessario *IP* alia pro
alia ponitur *om.* *S*, *add.* *s* 18 sub lucem ibant *P* necessaria *L* necessario *Pl*
ut cum necessaria *S* 19 silvis] *Verg. Aen.* XI 686 20 subiectisque] *Verg.*
Aen. II 37 21 et non autem fieri debet *S* 23 soloecismus est in *deleto* est *S*
25 DE CETERIS VITIS] *Charis.* p. 242 sqq. *Diom.* p. 443 sqq. 28 amphibologia
L 30 hunc] *Verg. Aen.* III 419 32 dictio *SP* dictione *sp*

p. 28. 29 L.

p. 1770. 71 P.

uno verbo, ut 'numerum cum navibus aequet', 'arrige aures Pamphile'.

Pleonasmus est adiectio verbi supervacui ad plenam significationem, ut 'sic ore locuta est' pro 'sic locuta est'.

Perissologia est supervacua verborum adiectio sine ulla vi rerum, ut ibant qua poterant, qua non poterant non ibant.

Macrologia est longa sententia res non necessarias comprehendens, ut 'legati non inpetrata pace retro, unde venerant, domum reversi sunt'.

Tautologia est eiusdem dictionis repetitio vitiosa, ut egomet ipse. || 10

Eclipsis est defectus quidam necessariae dictionis, quam desiderat praecisa sententia, ut 'haec secum': deest enim loquebatur.

Tapinosis est humilitas rei magnae non id agente sententia, ut penitusque cavernas

ingentes uterumque armato milite complent

15

et 'Dulichias vexasse rates' et

Pelidae stomachum cedere nescii.

Cacosyntheton est vitiosa compositio dictionum, ut 'versaque iuvenum Terga fatigamus hasta'.

Amphibolia est ambiguitas dictionis, quae fit aut per casum accusatum, ut si quis dicat 'audio secutorem retiarium superasse'; aut per commune verbum, ut si quis dicat 'criminatur Cato', 'vadatur Tullius', nec addat quem vel a quo; aut per distinctionem, ut 'vidi statuam auream hastam tenentem'. fit et per homonyma, ut si quis aciem dicat et non addat oculorum aut exercitus aut ferri. fit praeterea pluribus modis, quos 25 percensere omnes, ne nimis longum sit, non oportet.

DE METAPLASMO.

Metaplasmus est transformatio quaedam recti solutique sermonis in alteram speciem metri ornatusve causa. huius species sunt quattuordecim, prosthesis epenthesis paragoge aphaeresis syncope apocope ectasis systole 30 diaeresis episynaliphe synaliphe ecthlipsis antithesis metathesis.

1 numerum] *Verg. Aen.* I 193   aequet *LP* aequat *Sl*   arrige] *Ter. Andr.*
V 4, 30   4 sic] *Verg. Aen.* I 614   6 ibant] cf. *Charis.* p. 242   8 legati] cf.
Charis. l. c.   retro om. *P*, add. *p*   10 dictionis *Ls* dicti *SP*   11 desideret *P*

12 haec secum] *Verg. Aen.* I 37   13 non id agente sententia quod demonstrat s

14 penitusque] *Verg. Aen.* II 19   15 uterque *L* utrumque *l*: uterumque — rates et om. *S*, add. *s*: uterumque — nescii in marg. add. *P* complement id est multae le-

giones armorum impluerunt cauernas *Ps*   16 Dulichias] *Verg. bucol.* 6, 76
17 Pelidae] *Hor. carm.* I 6, 6   18 versaque] *Verg. Aen.* VIII 610   20 Amphibi-

ologia *L*   25 oculorum exercitus ferri *L* pluribus *LPs* plurimis *S*   26 re-

censere *S*   27 DE METAPLASMIS *P*: *Diom.* p. 435, cf. *Consent.* p. 5 sqq. ed. *Buttm.*

29 metri ornatus necessitatise causa *LP*   30 prothesis *LS*   31 diheresis

LSP   episynaliphe *L* synheresis . . . . *P* sincresis *s*: in *S* quid olim fuerit non

adparet   eclipsensis *L* eclipsis *S* e. lysis *P*

p. 29. 30 L.

p. 1771. 72 P.

Prosthesis est apposito quaedam ad principium dictionis litterae aut syllabae, ut gnato || pro nato, tetulit pro tulit.

Epenthesis est apposito ad medium dictionem litterae aut syllabae, ut reliquias pro reliquias, induperator pro imperator. hanc alii epenthesis sin, alii parenthesin dicunt.

Paragoge est apposito ad finem dictionis litterae aut syllabae, ut magis pro mage et potestur pro potest. hanc alii prosparsalepsin appellant.

Aphaeresis est ablato de principio dictionis contraria prosthesi, ut mitte pro omitte, temno pro contemno.

10 Syncope est ablato de media dictione contraria epenthesi, ut audacter pro audaciter, commorat pro commoverat.

Apocope est ablato de fine dictionis paragoge contraria, ut Achilli pro Achillis et pote pro potest.

Ectasis est extensio syllabae contra naturam verbi, ut 'Italiā fato profugus', cum Italia correpte dici debeat.

Systole est correptio contraria ectasi, ut 'aquosus Orion', cum Orion producte dici debeat.

Diaeresis est discissio syllabae unius in duas facta, ut
olli respondit rex Albai longai.

20 Episynaliphe est conglutinatio duarum syllabarum in unam facta contraria diaeresi, ut Phaethon pro Phaëthon, Nerei pro Nerëi, aeripedem pro aëripedem.

Synaliphe est per interceptionem concurrentium vocalium lubrica quae-dam lenisque conlisio, ut

25 atque ea diversa penitus dum parte geruntur.
haec a quibusdam syncrisis nominatur.

Ethlipsis est consonantium cum vocalibus aspera concurrentia quae-dam difficilis ac dura conlisio, ut
multum ille et terris iactatus et alto.

1 Prothesis *L* Protesis *S* 3 ad medium dictionis *S* 4 et hanc *S* 7 magis pro mage *LP* mage pro magis *p* magi pro magis *S* magis pro magi *s* pote (potestur *s*) pro potest *S* prosparsaliphsin *S* prosparsaliphsin *P* prosparsalepsin *L* 8 prothesi *LSP* 9 pro demitte (pro omitte *s*) et temno *S* 11 pro commemorat *S* 12 ut Achille pro Achilles et pote pro potis est *Iulianus* 13 pote pro potest *P* potes pro potestis *L* potis pro potis est *S* potis pro potest *s* 14 Italiā] *Verg. Aen. I* 2 15 cum italicā *P* correpta prima littera *L* 16 ut cum subito assurgens fluctu nimbus Orion (*Verg. Aen. I* 535) *Putschius* aquosus om. *S*, add. *s*: *Verg. Aen. III* 52 [cum] pro *S* cum *s* 18 Diheresis *LP* Diheresis *S* diresis *s* factas *S* 19 olli] *Enn. annal. I* 34 ed. *Vahl.* 20 Episynaliphe] Synheresis *P* Sineresis *s*: in *S* quid olim fuerit non adparet factam *S* 21 diheresi *LS* phethon pro phoethon neri pro nerei eoridem (eripedem *s*) pro eoripidem (aeripedem *s*) *S* phoeton nerei pro phoeton nerei eripedem pro aeripedem *L* phaeton pro phoeton . . . . . aeripedem ceruan pro aeripedem *P* Phaeton per συνελογήν dictum *P. Varronis versu probavit Quintilianus I* 5, 17 Nerei] *Verg. Aen. VIII* 373, ubi Neri defendit Servius, et X 764 . . aeripedem] *Verg. Aen. VI* 803 23 interiectionem *SP* interceptionem *s* 25 atque] *Verg. Aen. VIII* 1 26 sineussis *S* sincrisis *sL* synchysis *s* 27 Elypsis *P* Heclipsis *S* Ecliptosis *L* 29 multum] *Verg. Aen. I* 3

p. 30. 31 L.

p. 1772. 73 P.

Antithesis est litterae pro littera positio, ut olli pro illi. ||

Metathesis est translatio litterarum in alienum locum, nulla tamen ex dictione sublata, ut Euandre pro Euander, Thymbre pro Thymber.

DE SCHEMATIBVS.

Schemata lexeos sunt et dianoeas, id est figurae verborum et sensuum. sed schemata dianoeas ad oratores pertinent, ad grammaticos lexeos. quae cum multa sint, ex omnibus necessaria fere sunt decem et septem, quorum haec sunt nomina, prolepsis zeugma hypozeuxis syllepsis anadiplosis anaphora epanalepsis epizeuxis paronomasia, schesis onomatop, parhomoeon homoeoptoton homoeoteleuton polyptoton hirmos polysyndeton 10 dialyton.

| Prolepsis est praesumptio rerum ordine secutararum, ut
continuo reges ingenti mole Latinus
et cetera.

Zeugma est unius verbi conclusio diversis clausulis apte coniuncta, ut 15
Troiugena interpres divum, qui numina Phoebi,
qui tripodas, Clari lauros, qui sidera sentis
et cetera.

Hypozeuxis est figura superiori contraria, ubi diversa verba singulis [quibusque] clausulis [proprie] subiunguntur, ut 20
regem adit et regi memorat nomenque genusque
et cetera.

Syllepsis est dissimilium clausularum per unum verbum conglomerata conceptio, ut 'hic illius arma, Hic currus fuit'. hoc schema ita late patet, ut fieri soleat non solum per partes orationis, sed et per ac- 25 cidentia partibus orationis. item syllepsis est, cum singularis dictio pluri- rali verbo adiungitur, ut

sunt nobis mitia poma,
castaneae molles et pressi copia lactis.

1 repositio *L* 3 Euandre] *Verg. Aen.* XI 55 Thymber pro Thymber *om. S*
tymbre pro timber *s.*: thymbre pro tymber euandre pro euander *L*: *Verg. Aen.* X 394
4 DE SCEMATIBVS LEXEOS *S*: *Charis*, p. 249 *sqq.* *Diom.* p. 438 *sqq.* *Beda de trop.*
p. 342 sqq. ed. Pith. 5 id est figurae verborum et sensuum *om.* *LP* 8 pro-
lemisis *LSP* zeuma *LS* syllensis *LSP* 9 epanalepsis *S* epanalemsis *LP*
paromoeon *P* paronomoeon *S* paronomoeon *L* 10 omoeoteleuton omoeoptoton
P homoeoptoton homoeoteleuthon *s.*: *in S quid olim fuerit non adparet* polypsindeton *P* positi. teton *S* polisinetheton *s.* 12 Prolepsis *LSP* ordinem secutararum
praecedens *S* ordine secutarum *Diomedes et Iulianus* 13 continuo] interea *P*: *Verg.*
Aen. XII 161 15 Zeuma *LS* apta *S* apte *s* 16 Troiugena] *Verg. Aen.* III
359 17 clarii *SP* laurus *P* 19 singulis clausulis subiunguntur *LP* singulis
quibusque (quibus *S* quibusque *s*) proprie subiunguntur *S* *Iulianus*: ubi singula verba
vel sententiae singulis quibusque clausulis subiunguntur *Beda p. 343* 21 regem]
Verg. Aen. X 149 adit *S* 23 Syllensis *SP* Sylyensis *L* 24 hic] *Verg.*
Aen. I 16 25 non solum corr. et *P* et *L* sed et *S* sed etiam *s* set corr. et *P*
et *L* 26 item — 29 lactis *om.* *L*, *deleta sunt in P* silemsis est *P* syllensis *S*
27 adiungatur *S* adiungitur *s* adiungat *P* 28 sunt] *Verg. bucol.* 1, 81

Anadiplosis est congeminatio dictionis ex ultimo loco praecedentis versus et principio sequentis, ut

sequitur pulcherrimus Astur,

Astur equo fidens.

5 Anaphora est relatio eiusdem verbi per principia versuum plurimorum, ut ||

nate, meae vires, mea magna potentia solus,
nate patris summi, qui tela Typhoea temnis.

Epanalepsis est verbi in principio versus positi in eiusdem fine repetitio, ut

ante etiam sceptrum Dictaei regis et ante.

Epizeuxis est eiusdem verbi in eodem versu sine aliqua dilatione congeminatio, ut

me, me, adsum qui feci, in me convertite ferrum.

15 Paronomasia est veluti quaedam denominatio, ut

nam inceptio est amentium, haut amantium.

Schesis onomatikon est multitudo nominum coniunctorum quodam habitu copulandi, ut

Marsa manus, Peligna cohors, Vestina virum vis.

20 | Parhomoeon est, cum ab isdem litteris diversa verba sumuntur, ut
o Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.

Homoeoptoton est, cum in similes casus exeunt verba diversa, ut
merentes flentes lacrimantes commiserantes.

25 Homoeoteleuton est, cum simili modo dictiones plurimae finiuntur, ut
eos reduci quam relinqu, devehi quam deser
malui.

Polyptoton est multitudo casuum varietate distincta, ut
litora litoribus contraria, fluctibus undas
in precor, arma armis, pugnant ipsique nepotesque.

30 Hirmos est series orationis tenorem suum usque ad ultimum servans, ut

3 equitum *S* sequitur *s*: *Verg. Aen.*, X 180   astor astor *S*   7 nate] *Verg. Aen.*, I 664   8 patris — temnis om. *L*, add. *t*   typhia *S* typhoea *s*   9 Epanalepsis *LSP*   11 ante] *Verg. georg.*, II 536   12 dilatatione corr. dilatatione *S*
14 me] *Verg. Aen.*, VIII 427   15 Paronomasia est quotiescumque de nomine aliud efficitur nomen veluti *P*   16 nam] *Terent. Andr.*, I 3, 13   amantium aut eman-
tium *LP* amantium aut amentium *p* ame...um *p* aut amentium *S* amentium *p* non amantium *s*   17 habitu *P* habitu *LS* ambitu *s*   19 Marsa] *Ennio tribuere videtur Sergius cod. Lavant.*, f. 74: cf. *ENN. annal.*, VIII 208 ed. *Vahl.*   Vestina *I. Dousa apud Merulam in Enn. annal.*, p. 453 festina *LSP*   20 Paromoeon *P* Paronomoeon *S* Paronomeon *L*   21 o tute tite (o tite tute tate *p*) tibi *P* o tite tu . . . tibi *L* o tite tu tati tibi *t*: *ENN. annal.*, I 113 ed. *Vahl.*   tyranne *S*   22 Homoeoptoton — commiserantes post Homoeoteleuton — malui habet *P*   23 merentes] *ENN. annal.*, I 107 ed. *Vahl.*: *Plauto tribuit Sergius cod. Lavant.*, f. 74   24 est cum similiter *P* est oracio cum simili modo *S*   25 eos reuei *S* eos reduci *s*: *ENN. Iphigen. fragm.* 9 ed. *Vahl.*, cf. *Charis.*, p. 251   relinquere (relinqui *s*) deuei *S*   28 litora] *Verg. Aen.*, III 628   29 impugnat *L*   nec potestequ *S* nepotesque *s*

principio caelum ac terras camposque liquentes
lucentemque globum lunae Titaniaque astra
spiritus intus alit.

Polysyndeton est multis nexa coniunctionibus dictio, ut

Acamasque Thoasque

Pelidesque Neoptolemusque

et cetera.

Dialyton vel asyndeton est figura superiori contraria carens coniunctionibus, ut ||

ite

10

ferte citi flamas, date tela impellite remos.

DE TROPIS.

Tropus est dictio translata a propria significatione ad non propriam similitudinem ornatus necessitatise causa. sunt autem tropi tredecim, metaphora catachresis metalepsis metonymia antonomasia epitheton synecdoche onomatopoeia periphrasis hyperbaton hyperbole allegoria homoeosis.

Metaphora est rerum verborumque translatio. haec fit modis quatuor, ab animali ad animale, ab inanimali ad inanimale, ab animali ad inanimale, ab inanimali ad animale: ab animali ad animale, ut

Tiphyn aurigam celeris fecere carinae; nam et auriga et gubernator animam habent: ab inanimali ad inanimale, ut 'ut pelagus tenuere rates'; nam et naves et rates animam non habent: ab animali ad inanimale, ut

| Atlantis cinctum assidue cui nubibus atris
piniferum caput;

nam ut haec animalis sunt, ita mons animam non habet, cui membra hominis ascribuntur: ab inanimali ad animale, ut 'si tantum pectore robur Concipis'; nam ut robur animam non habet, sic utique Turnus, cui haec dicuntur, animam habet. scire autem debemus esse metaphoras alias reciprocas, alias partis unius.

30

1 principio] *Verg. Aen.* VI 724   2 titaneaque *L* tytaneaque *P*   4 Posinteton corr. Polisinteton *S* multis quonexa *S*   5 acamasque corr. achamasque *P* achamasque *LS*: *Verg. Aen.* II 262   10 ite] *Verg. Aen.* III 593   11 ferti ceti *S*   date uela *P*   12 DE TROPIS] *Charis.* p. 243 sqq. *Diom.* p. 452 sqq. *Beda de trop.* p. 346 sqq. ed. *Pith.*   13 non ad propriam *S*   15 metalemsis *LSP*   18 ergo ab animali ad animale *s, om.* *S*   20 typhn *LSP*: *Varronis Atacini versum esse conieci in Charis.* p. 272, 13, item *R. Ungerus de Varr. Atac.* (*Friedlandiae a. 1861*) p. 13, qui Tiphyn at aurigam scribendum esse coniecit   celeres *S* corr. celeris *P*   carenae *S*   22 ut pelagus] *Verg. Aen.* V 8   nam et rates et pylagus animam non habent *P* et (nam et *s*) pelagus et nubes (rates *s*) animam non habent *S* animam non habent nec rates nec naues *L*   24 Atlantis] *Verg. Aen.* III 248   25 pinniferum corr. piniferum *S*   caput et cetera *L* caput uento quassatur et imibri *P*: uento — imibri in marg. add. *ls*   27 ascribuntur *L*   si] *Verg. Aen.* XI 368   28 robor *P* rubor *S* robor *s*   ut robor *S*   sic utique *S* et, ut videtur, *P* sic *p* ita *L* *Beda*   29 metaforas alias esse *P*: esse *om.* *L*

Catachresis est usurpatio nominis alieni, ut parricidam dicimus qui occiderit fratrem, et piscinam quae pisces non habet. haec enim nisi extrinsecus sumerent, suum vocabulum non haberent.

Metalepsis est dictio gradatim pergens ad id quod ostendit, ut 'specie luncis abdidit' *atris*' et

post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Metonymia est [dictio] quaedam veluti transnominatio. huius multae sunt species. aut enim per id quod continet id quod continetur ostendit, ut 'nunc pateras libate Iovi'; aut contra, ut 'vina coronant'; aut per inventorem id quod inventum est [ostendit], ut

sine Cerere et Libero friget Venus;

aut contra, ut

vinum precamur, nam hic deus praesens adest.

haec exempli causa diligentibus posita etiam reliqua demonstrabunt.

Antonomasia est significatio vice nominis posita, quae fit modis tribus, ab animo, a corpore, extrinsecus: ab animo, ut 'magnanimusque Anchisiades'; a corpore, ut 'ipse arduus altaque pulsat Sidera'; extrinsecus, ut

infelix puer atque impar congressus Achilli.

Epitheton est praeposita dictio proprio nomini. nam antonomasia vicem nominis sustinet, epitheton numquam est sine nomine, ut 'dira Celaeno' et 'dia Camilla'. fit etiam epitheton modis tribus, ab animo, a corpore, extrinsecus. his duobus tropis vel vituperamus aliquem vel ostendimus vel ornamus.

Synecdoche est significatio pleni intellectus capax, cum plus minusve pronuntiat. aut enim a parte totum ostendit, ut 'puppenque tuae pubesque tuorum'; aut contra, ut 'ingens a vertice pontus in puppim ferit' et fontemque ignemque ferebant' [meminisse autem debemus, cum fit a parte totum, ab insigni parte faciendum.]

Onomatopoeia est nomen de sono factum, ut tinnitus aeris, clangor tubarum.

Periphrasis est circumlocutio, quae fit aut ornandae rei causa, quae pulchra est aut, vitandae, quae turpis est, ut

3 sumpserint *P* sumerent *p* sumantur *S* habent *S* 4 Metalepsis *LP* Metalepsis *S* *speluncis*] *Verg. Aen.* I 60 5 addidit *S* abdidit *s* 6 post] *Verg. bucol.* 1, 70 7 dictio *om.*, *L* *Beda* 9 nunc] *Verg. Aen.* VII 133 vina] *Verg. Aen.* VII 147 10 ostendit *om.*, *LP* 11 sine] *Terent. Eunuch.* III 5, 6 13 vinum] *Plauto tribuit Servius in Verg. Aen.* I 724 precatur *S* precamur *s* 16 magnanimus *S*: *Verg. Aen.* V 407 17 ipse] *Verg. Aen.* III 619 altaque pulsat sidera *om.*, *LP* 19 infelix] *Verg. Aen.* I 475 20 praeposita *LS* superposita *Ps* cum proprio nomine *P* 21 numquam sine nomine fit *L* dira] *Verg. Aen.* III 211 22 diua corr. dia *SP* dia *L* diua *t*: *Verg. Aen.* XI 657 24 uel ostendimus *om.*, *S* 26 pronunciet *S* puppes tuae *L*: *Verg. Aen.* I 309 27 ingens] *Verg. Aen.* I 114 28 fontemque] *Verg. Aen.* XII 119 meminisse — faciendum *om.*, *L*, *deleta sunt in P* 30 tinnitus] cf. *Diom.* p. 460, 3 clangor *S*

et iam prima novo spargebat lumine terras
et cetera et ¹nimio ne luxu obtunctor usus sit genitali arvo²
et cetera.

Hyperbaton est transcensio quaedam verborum || ordinem turbans,
cuius species sunt quinque, hysterologia anastrophe parenthesis tmesis⁵
synchysis. hysterologia vel hysteroproteron est sententiae cum verbis ordo
mutatus, ut

torrere parant flammis et frangere saxo.

anastrophe est verborum tantum ordo praeposterus, ut ¹Italianam contra²
pro contra Italianam. parenthesis est interposita ratiocinatio divisae¹⁰
sententiae, ut

Aeneas, neque enim patrius consistere mentem

passus amor, rapidum ad naves praemittit Achaten.

| tmesis est unius compositi aut simplicis verbi sectio, una dictione vel
pluribus interiectis, ut ¹septem subiecta trioni² pro septemtrioni et¹⁵
³saxo cere comminuit brum⁴ et

Massili portabant iuvenes ad litora tanas,

hoc est cerebrum et Massilitanas. synthysis est hyperbaton ex omni parte
confusum, ut

tris notus abreptas in saxa latentia torquet,

saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras:

est enim ordo hic, tris abreptas notus in saxa torquet, quae saxa in me-
diis fluctibus latentia Itali aras vocant.

Hyperbole est dictio fidem excedens augendi minuendive causa: au-
gendi, ut nive candidior, minuendi, ut tardior testudine.

Allegoria est tropus, quo aliud significatur quam dicitur, ut
et iam tempus equum fumantia solvere colla,
hoc est ¹carmen finire² huius species multae sunt, ex quibus eminent
septem, ironia antiphrasis aenigma charientismos paroemia sarcasmos
astismos. ironia est tropus per contrarium quod conatur ostendens, ut ||³⁰
egregiam vero laudem et spolia ampla refertis

1 et iam prima aurora novo LP: Verg. Aen. IIII 584   2 nimio] Verg. georg.
III 185   5 temesis L themesis Ps thimesis S   6 synthesis S   8 torrere] Verg.
Aen. I 179   9 Italian] Verg. Aen. I 13   10 diuersae P   12 Aeneas] Verg.
Aen. I 643   13 passus est amor rapidumque P   14 Temesis L Timesis S The-
mesis Ps   15 septem] Verg. georg. III 381   16 xaso S. ^{qui locus in Servio}
(in Verg. Aen. I 412) manuscripto Sertorii Quadrinani, ut milii ipse significavit, aperie-
tus Ennio affertur Columna in Enn. fragm. p. 151 ed. Hess.: Ennio tributum Sergius
cod. Lavant. f. 74   comminuit S   17 Massali Iulianus. Ennii annalibus versum
adscriptis Columna Enn. fragm. p. 149 ed. Hess., contra quem dixit Kochius exercit.
crit. in priscos poetas Rom. (Bonuae a. 1851) p. 2: Lucilii esse coniecit Bergkius annal.
philol. nov. t. 82 (a. 1861) p. 637 portant s litoranas S litoratanas s
18 hoc est septemtrione cerebrum et masilitanas S, om. P   Sinchisis L Synche-
sis P Sinthesis S Sincresis s   20 tres SP: Verg. Aen. I 108   adreptas S
22 est — fluctibus om. S   24 fidem excedens dictio L   27 et iam] Verg. georg.
II 542   30 contraria S contrarium s   extendens S ostendens s   31 egregiam]
Verg. Aen. III 93

tuque puerque tuus

et cetera. hanc nisi gravitas pronuntiationis adiuverit, confiteri videbitur quod negare contendit. antiphasis est unius verbi ironia, ut [bellum lucus et Parcae] bellum, hoc est minime bellum, et lucus eo quod non luceat, et Parcae eo quod nulli parcant. aenigma est obscura sententia per occultam similitudinem rerum, ut

mater me genuit, eadem mox gignitur ex me,
cum significet aquam in glaciem concrescere et ex eadem rursus effluere.
charientismos est tropus, quo dura dictu gratius proferuntur, ut cum in
terrogantibus nobis, numquid nos quaesierit, respondetur 'bona fortuna';
exinde intellegitur neminem nos quaesisse. paroemia est accommodatum
rebus temporibusque proverbium, ut 'adversum stimulum calces' et 'lupus
in fabula'. sarcasmos est plena odio atque hostilis inrisio, ut
en agros et quam bello, Troiane, petisti,

15 Hesperiam metire iacens.

| astismos est tropus multiplex numerosaeque virtutis. namque astismos
putatur quidquid simplicitate rustica caret et faceta satis urbanitate expo-
litum est, ut est illud

qui Bavium non odit amet tua carmina, Maevi,
20 atque idem iungat vulpes et mulgeat hircos.

Homoeosis est minus notae rei per similitudinem eius quae magis nota
est demonstratio. huius species sunt tres, icon parbole paradigma. icon
est personarum inter se vel eorum quae personis accidentum comparatio, ut
'os humerosque deo similis'. parbole est rerum genere dissimilium
25 comparatio, ut

qualis mugitus fugit cum saucius aram
taurus

et cetera. || paradigma est enarratio exempli hortantis aut deterrentis:
hortantis, ut

30 Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sinus

et cetera; deterrentis, ut

at non sic Phrygius penetrat Lacedaemonia pastor
Ledaemque Helenam Troianas vexit ad urbes.

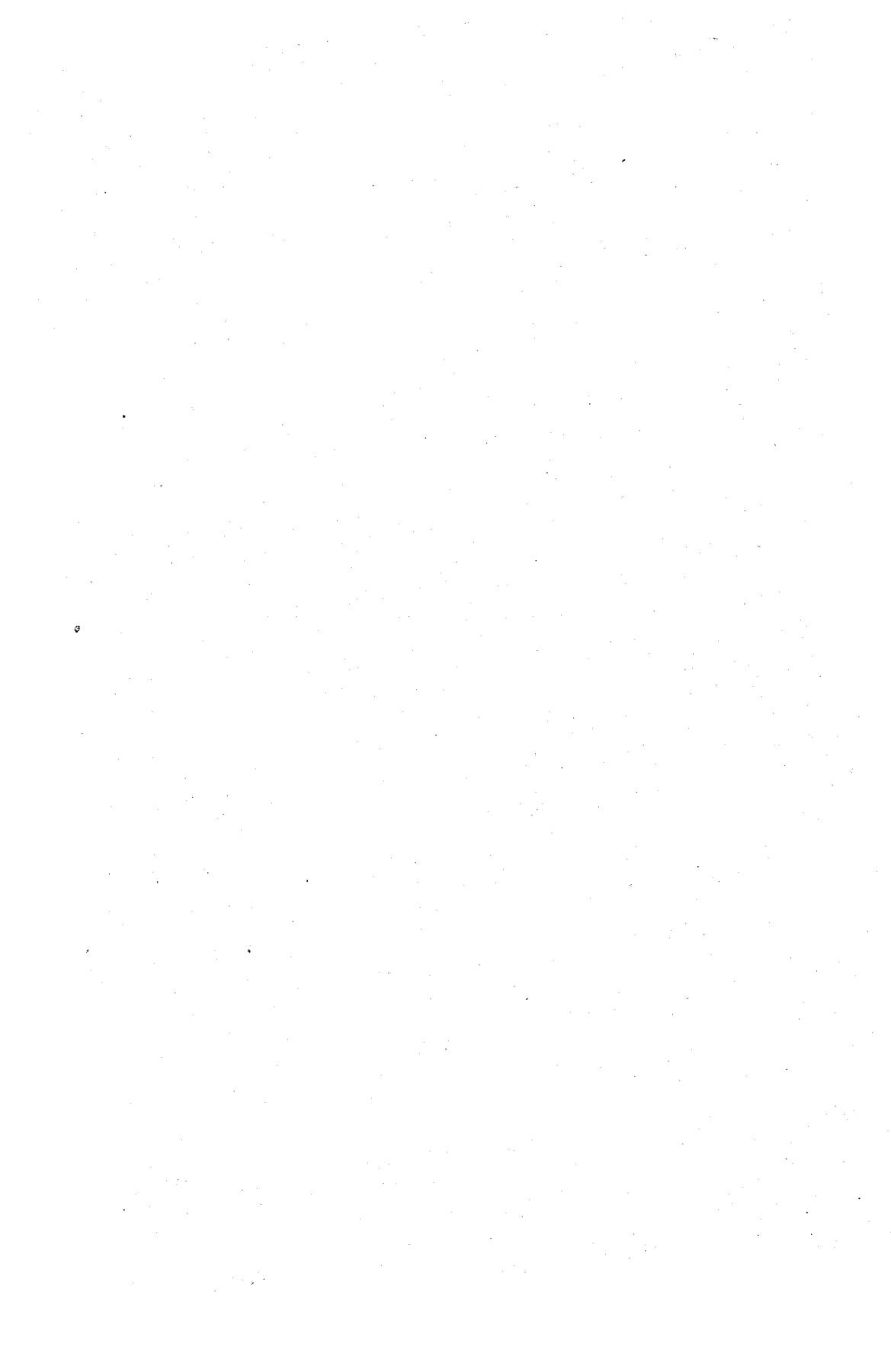
1 tuque puerque tuus *om.* *LP* 3 ut bellum lucus parce Enigma *L*: bellum luceus
et Parcae *om.* *P* 8 significet *Ls* significat *SP* concrescere *L* conuertere *SP*
10 num quis nos *L* quis nos *S* num nos *P* 11 exinde *LP* et exinde *s*: in *S* *quid olim*
fuerit non adparet 14 en] *Verg. Aen. XII* 359 16 innumerossaeeque *P* 19 qui]
Verg. bucol. 3, 90 bauium s uauium L uabium Sp abium P 24 os] *Verg.*
Aen. I 589 26 qualis] *Verg. Aen. II* 223 30 Antenor] *Verg. Aen. I* 242
31 Illyricos penetrare sinus *om.* *S* 33 an *S* at *s*: *Verg. Aen. VII* 363 34 troia-
nam uexit ad urbem *L*

MARII SERVII HONORATI
COMMENTARIVS IN ARTEM DONATI

DE FINALIBVS AD AQVILINVM

DE CENTVM METRIS

DE METRIS HORATIL.

SERVII COMMENTARIVS IN ARTEM DONATI.

p. 1779 P.

Ars dicta est vel ἀνὸ τῆς ἀρετῆς, id est a virtute, quam Graeci unius cuiusque rei scientiam vocant; vel certe ideo ars dicitur, quod artis praeceptis cuncta concludat, id est angustis et brevibus. plerique artem scribentes a litterarum tractatu inchoaverunt, plerique a voce, plerique a definitione artis grammaticae. sed omnes videntur errasse. non enim propriam rem officii sui tractaverunt, sed communem et cum oratoribus et cum philosophis. nam de litteris tractare et orator potest; de voce nemo magis quam philosophi tractant; definitio etiam Aristotelicorum est. unde proprie Donatus et doctius, qui ab octo partibus inchoavit, quae specialiter ad grammaticos pertinent.

Nomen dictum est eo, quod res nobis efficit notas; pronomen, quia fungitur officio nominis, ut si quis dicat 'Virgilius fecit bucolica, ipse scripsit georgica'. verbum dictum est eo, quod verberato aere motu linguae haec pars orationis inventa sit, et licet omnes orationes cum hac oratione misceantur, tamen speciale sibi haec pars hoc nomen efficit eo, quod hac frequenter utamur in elocutione, in tantum ut dicamus 'verba fecit apud populum Tullius', 'verba fecit Tullius in senatu'. adverbium

P codex Parisinus 7530, cuius integra exhibita est scriptura
et exemplaria olim impressa, ex quibus adhibita sunt haec,

editio princeps Veneta Nicolai Iensonii

editio Mediolanensis a. 1513

editio Ascensiana Parisiensis a. 1516.

in his editi sunt commentarii in utramque artem de partibus orationis,
alter Servii nomine inscriptus, 'Servii Honorati in secundam Donati
editionem interpretatio' (p. 1779 — 1800 ed. Putsch.), alter Sergii ita,
'Sergii grammatici in secundam Donati editionem commentarius'
(p. 1837 — 1856 ed. Putsch.). reliqua ex Parisino codice nunc primum
edita sunt.

1 INCIP̄ PARS SERGII P SERVII HONORATI IN SECUNDAM DONATI EDITIONEM INTERPRE-
TATIO 5 5 incoauerunt P 10 docte 5 incoauit P 12 DE NOMINE Nomen
P 18 in senatum P

dictum est, quia numquam recedit a verbo: sive enim dicam 'eras facio', 'hodie dico', invenias adverbia verbis cohaerentia. participium vocatur, quoniam partem tenet nominis, partem verbi, quasi participium. nam a nomine habet genera *et casus*, a verbo *tempora et significaciones*, ab utroque nullum et figuram. coniunctio dicta est, quia coniungit elocutiones, ut 'ego et tu eamus'. praepositio dicitur, quoniam in loquendo praeponitur: dicimus enim 'ante templum est', non 'templum ante est'. interiectio dicta est, quia interponitur ad exprimendos animi affectus, ut puta 'heu mortuus est'. in his autem octo partibus naturalis est ordo. rite enim nomen primum ponitur, quod ex ipso omnium rerum notitia procreatur. post hoc debet sequi pronomen, quia nominis officio fungitur nec debet ab eius significatione divelli. inde sequitur verbum, quo diximus nos frequenter uti. inde adverbum, quod a verbo numquam recedit. participium autem rite post nomen et verbum ponitur, quod ex partibus utriusque natum est. praepositio cum vel verbo vel nomini praeponitur, et ipsa iuste loco posita est, illis iam ante praedictis, quibus praeponitur. similiter coniunctio, quae coniungit omnia, non debet primum locum tenere. primo enim debemus scire, quae res confungantur, tunc unde coniungantur. interiectio ideo ultima posita est, quod nihil aliud exprimit nisi affectus animi, qui raro interponuntur.

DE NOMINE.

'Nomen est pars orationis cum casu corpus aut rem proprie communiter significans'. in omnibus partibus orationis definitiones ita esse debent, ut et segregent ab aliis partibus et ipsius partis quam definiunt alii quam proprietatem dicant. igitur quod dixit nomen partem esse orationis, segregavit a sibilis plausibus et quidquid confusae voci datur. quod autem dixit 'cum casu', segregavit a verbis adverbiosis praepositionibus coniunctionibus. quod autem dixit corpus aut rem significare, hoc ipsius proprium est. corporale autem nomen vel incorporale grammatici ita definierunt, ut corporale sit quidquid videtur et tangitur, ut lapis, incorporale quod nec videtur nec tangitur, ut pietas. item dicit aliam proprietatem, 'quod aut proprium aliquid significat aut appellativum.' nam proprium est quod unius est, ut Hector, appellativum quod multorum est, ut homo. scire debemus inveniri frequenter nomina appellativa quae fiunt propria, ut est

1 siue enim dicas eras facio inuenies ς . *videtur autem alia etiam adverbiorum exempla excidisse* 3 partemque verbi ς 4 a nomine habet genera et casus, a uerbo tempora et significaciones ς *et Sergius p. 485 ed. Lind.* a nomine habet genera a uerbo significaciones P 5 qui coniungat ς quae coniungat P 6 *definitionem praepositionis praepositio — ante est post definitionem coniunctionis coniunctio — eamus transpositus* ς : cf. *Serg. p. 485 ed. Lind.* 8 quae interponitur P quod interponitur ς 17 quae coniungat P quia coniungit ς 18 res coniunguntur ς res coniungitur P tunc unde coniungatur P , *om. ς* 26 segregauit sibilis plausibus P segregauit syllabas a plausibus ς

felix, quae communi sensu facile dinoscuntur. illud etiam scire debemus, quia, si proprium est quod unius est, numerum tantum modo recipit singularem. neque enim potest res unius in pluralitatem cadere. nam quod propria nomina pluraliter declinantur, sciendum est non ab unius nomine procreatrum numerum pluralem, sed multitudine nominum hoc facere. rite 5 enim dixit Virgilius Marios et Camillos, quoniam plures fuerunt. appellativum autem nomen cum sit res multorum, recipit tamen et numerum singularem. in multis enim etiam unus tenetur.

Comparationis gradus sunt tres, positivus, ut doctus, comparativus, ut doctior, superlativus, ut doctissimus. plerique nolunt comparativum esse ¹⁰ doctiorem, dicentes non esse comparationem, quando doctior dicimus, quia non comparet sed preferat. sed errant: nam omnis comparatio id agit, ut alterum preferat. illa enim quae aequat similitudo est potius quam comparatio. positivus autem omnia recipit genera, masculinum, ut hic doctus, femininum, ut haec docta, neutrum, ut hoc doctum, commune, ut ¹⁵ docilis, omne, ut amans. comparativus vero gradus duo tantum suscipit genera, commune, ut doctior, neutrum, ut doctius; superlativus tria tantum, masculinum, ut doctissimus, femininum, ut doctissima, neutrum, ut doctissimum. praeterea non omnia recipiunt comparationem, sed ea quae sunt qualitatis et quantitatis. qualitas autem et quantitas aut ab animo ²⁰ dicitur, ut doctus, aut a corpore, ut candidus niger, aut a fortuna, ut miser, aut a mensura, ut longus. quare quae situm || est, utrum Latinior diceretur, quod tunc dicitur, cum pro diserto ponitur, ut sit Latinior, quo modo disertior; cum autem gentem significat, non potest comparari. ita enim non possumus dicere Latinior, quem ad modum *nec* Graecior. con- ²⁵ parativus autem gradus iungitur casibus tribus, ablativo, septime, et nominativo interposita particula quam: ablativo, ut 'doctior ab illo', septimo, ut 'doctior illo', nominativo, ut 'doctior hic quam ille'. sed frequenter utimur septimo, ablativo paene numquam. superlativus vero gradus generativo tantum plurali adiungitur, ut 'doctissimus illorum'. quamquam et ³⁰ singulari cohaereat; quotiens nomen est enuntiatione singulare, intellectu plurale, ut, 'o Danaum fortissime gentis Tydide.' illud sane servandum est, quod et postea tractatum est, comparativum gradum nos et nostro et extraneo generi coniungere, superlativum autem tantum nostro dicimus enim 'velocior homo hominibus' et 'velocior homo canibus', quo- ³⁵ niam comparativus est gradus; superlativum vero gradum tantum nostro praeferimus generi, ut 'velocissimus homo hominum'. nemo enim dicit 'velocissimus homo equorum'.

Genera dicta sunt ab eo, quod generant, atque ideo duo sunt tan-

⁵ multitudinem ς recte enim ς ⁶ Virgilius] *georg.* II 169 plures ς plurales *P* et *princeps editio* ¹² comparat sed preferat ς comparat sed proferat *P* ²⁴ qua modo disertior *P* ²⁵ quomodo nec graecior ς : nec *om.* *P* ³² o Danaum] *Verg. Aen.* I 96 tydide *P* ³⁹ General] cf. *Serg.* p. 491 ed. *Lind.*

tum genera principalia, masculinum et femininum. haec enim sexus tantum generat. genera autem aut naturalia sunt, aut ex auctoritate descendunt: naturalia sunt, ut vir mulier; auctoritate descendunt, ut hic paries, haec fenestra. in his enim naturalem nullum intellegimus sexum, sed 5 eum sequimur, quem firmavit auctoritas. cetera vero genera a superioribus veniunt, ut est neutrum, quod nec masculinum est nec femininum, commune, quod et masculinum et femininum, omne, quod omnia supra dicta continet genera, epicoenon vero, quod confusum continet sexum. nam inter commune et epicoenon hoc interest, quod commune est, ubi 10 visu secernimus sexum, ut canis; epicoenon est e contrario, ubi visu non secernimus sexum, ut piscis. inter epicoenon et commune hoc interest, quod in communi articulo secer[nimus] sexum, ut hic canis vel haec canis: in epicoeno vero unus articulus sumitur et utrumque sexum intellegimus, ut haec aquila. eum autem sumimus articulum, quem auctoritas dederit. 15 nam cum naturaliter non possumus in epicoenis sexum deprehendere, debemus auctoritate firmari.

Numerus aut singularis est aut pluralis. dualis vero Graecus non usurpatur nisi in nominibus duobus, quae sunt haec, duo et ambo, atque ideo etiam inaequaliter declinantur.

20 Figura aut simplex est aut composita: simplex, quae unam rem continet atque naturalis est, ut doctus; composita vero, quae ex arte fit et duas res habet, ut indoctus. composita autem figura fit quattuor modis, qui in arte sunt positi. quod autem dicit 'ex corruptis', ita intellegere debemus, ut tunc intellegamus corrupta esse in compositione, quotiens 25 resoluta possunt esse integra: ut si qui dicat concipio, iure dicitur corruptum, quia, si solvatur, facit capio, quod est integrum; et conscientia facit facio et similia.

Ablativus singularis regit genetivum dativum et ablativum pluralem secundum regulas in arte positas. sed illud quod dicit 'ablativo e producta vel correpta terminata', ita intellegendum est, ut tunc producta sit, quotiens genetivus singularis ei terminatus sit; cum vero is fuerit terminatus idem genetivus singularis, *correpta*, ut huius patris, ab hoc patre. 30 ideo autem Latini voluerunt ab ablative singulari regulas sumere, quoniam hic casus Latinus est, nec eum habent Graeci; et ille utique casus debuit regulas Latinis nominibus dare, qui proprius Latinorum est.

Omnia nomina, quae in rerum natura sunt, quinque regulis continentur, quae regulae apud Donatum quidem non sunt propter comprehendendum, tamen tenendae sunt. colliguntur autem istae regulae de genetivo

1 hi enim sexus tantum generant 5 11 sexum 5 sexu *P* 16 auctoritate 5 auctoritatem *P* 17 aut singularis 5 autem singularis *P* et *princeps editio* 18 nominibus 5 omnibus *P* 25 esse *om. P*: resoluta integrari possunt 5 hoc teneamus illa esse corrupta quae resoluta possunt esse integra *Sergius p. 494 ed. Lind.*: cf. *Pompeii*, p. 166 30 tunc 5 nunc *P* 32 correpta *om. Ps*; add. *Putschius* 36 *Omnia*] cf. *Serg. p. 497 ed. Lind.*

singulari: nam is casus quinque finibus terminatur, aut ae diphthongo, ut Musa Musae, aut i, ut doctus docti, aut is, ut pa[ll]ter patris, aut us, ut hic fluctus huius fluctus, aut ei, ut hic vel haec dies huius diei. ergo cum invenerimus aliquod nomen, de cuius declinatione dubitatur, quaerendus nobis erit praecipue genetivus; qui inventus si ae fuerit terminatus, ad similitudinem Musae declinabitur. ita et in reliquis fiet. sed constat Graeca nomina etiam Graece posse declinari. plane duo praecipue casus in his regulis sollicite proferre debemus, vocativum secundae declinationis et ablativum tertiae, in quibus contra regulas plurimum sibi adsumpsit auctoritas. vocativus enim singularis secundae declinationis tunc¹⁰ in i exibit, cum nominativus singularis in ius fuerit terminatus in genere masculino in proprio nomine, ut hic Mercurius o Mercuri. hoc enim nomen et ius terminat nominativum et masculinum est et proprium. si autem nominativus us terminatur, ut hic doctus, vocativum facit o doce; et si appellativum sit, licet ius terminatur, ut hic impius o impie facit,¹⁵ hic egregius o egregie. sed huic regulae contrarium est hic filius o fili. quare maiores nostri timentes ipsum vocativum similem fecerunt nominativo, ut Virgilius dicit

corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum,
et 'Lucius Octavius iudeo' ablativus vero tertiae declinationis, qui et²⁰
i et e terminatur, multum confusus est. tamen hoc servare debemus, ut,
cum [vel] nomen fuerit generis communis, quod in is mittit nominativum
et genetivum, ablativum i terminemus, ut hic et haec docilis ab hoc et
ab hac docili: item neutra omnia, quae e terminantur in nominativo, ut
hoc mare ab hoc mari. ea vero quae x littera terminantur in e exeunt,²⁵
ut hic calix ab hoc calice, haec paelex ab hac pa[ll]ice, haec lex ab hac
lege et similia. item omnia participia e terminantur, ut ab hoc calente,
ab hoc furente; quae si nomina fuerint, i magis terminabuntur: item
quae or terminantur in nominativo, ut doctior clarius minor maior: facit
enim a doctiore clarius minore maiore. reliqua vero sic ambigua sunt,³⁰
ut vix etiam || auctoritate firmentur. nam et ab hac navi et ab hac nave
legimus, et ab hac puppi et ab hac puppe, et ab hoc igni et ab hoc
igne. in quibus omnibus meliorum auctoritas sequenda est.

DE PRONOMINE.

Pronomen dictum est, quia ponitur pro nomine, ut si quis dicat 'Ver-³⁵
gilius scripsit bucolica, ipse scripsit georgica.' nec tamen videntur pro-
nomina, quoniam nominum funguntur officio, esse nomina. nam etsi
nominum vim exprimant, non tamen plene exprimunt. nomina enim po-
sita plena faciunt elocutiones, pronomina semiplena. item nomina posita

18 Virgilius] *Aen.* VIII 77   22 vel *om.* s   25 x littera terminatur *P*
26 haec pelex ab hac pa[ll]ice *P*   28 ab hoc furente s ab hoc fruente *P*

velut inchoant elocutiones, pronomina autem velut conplet. qualitas pronominalium principaliter bipartita est. omnia enim pronomina aut finita sunt aut infinita. finita sunt quae recipiunt personas, id est quae definiunt personas, et sunt tantum tria, ego tu ille. sed ille plerumque variat. nam si ad praesentis personam referatur, tunc vere finitum est; si de absente dicatur, minus quam finitum est. infinita autem pronomina varias habent species. nam licet omnia quaecumque non recipiunt personas infinita sint, tamen alia dicuntur generaliter infinita, alia minus quam finita, alia articulata vel demonstrativa, alia possessiva. generaliter infinita sunt quae cuicunque personae aptari possunt, ut est quis; et sunt haec septem tantum, quis qualis talis quantus tantus quotus totus. minus quam finita dicuntur quae commemorationem habent notarum personarum, ut est ipse: haec sunt sex tantum, ipse iste is hic idem sui. sed ex his alia sunt quae absentes personas significant, alia quae praesentes: absentes reliqua omnia; praesentes haec tantum, iste ista istud et hic haec hoc, quae non nulli pronomina etiam articulata vocant, eo quod more Graeco cum nominibus declinantur. possessiva dicuntur pronomina quae nos aliquid possidere ostendunt, ut est meus || tuus. haec in quatuor partes dividuntur. aut enim utraque parte singularia sunt, aut utraque pluralia, aut intrinsecus singularia, extrinsecus pluralia, aut intrinsecus pluralia, extrinsecus singularia. utraque parte singularia sunt, ubi et persona possidentis et possessori una est, ut meus; utraque parte pluralia, ubi multi sunt qui possidentur et multi qui possident, ut est nostri; intrinsecus singularia, extrinsecus pluralia sunt quae possidentis unam personam ostendunt, possessorum plurimas, ut est mei, vel e contrario, ut est noster. intrinsecus autem dicitur quod pertinet ad personam possidentis, extrinsecus quod pertinet ad personam possessori. sunt autem possessiva pronomina quinque tantum, meus tuus suus noster vester. absque his pronominalibus, quae omnia sunt viginti et unum, nullum aliud, quod suam originem habeat, poterit reperiri; sed siqua sunt, compositione fiunt.

Scire autem debemus in declinatione pronominalium plerumque sub una significazione casus varie proferri, ut est quis vel qui: nam possumus dicere 'quis tibi fecit iniuriam' et 'qui tibi fecit iniuriam'. item inventur genetivus duplex, ut mei vel mis, tui vel tis: nam possumus dicere 'mei causa te peto' et 'mis causa te peto' et 'tui causa te peto' et 'tis causa te peto'. sed mis et tis de usu recesserunt. item ablativus singu-

1 incoant *P* 4 uariatur *s* 7 recipient *s* excipiunt *P* 10 quae eius personae attari *P* quae unicuique personae aptari *s*: generaliter infinitum dicitur quod potest cuicunque aptari personae *Sergius* p. 503 *ed. Lind.* 15 et hic et haec et hoc *P*

30 suam *s* sua *P* 33 quis vel qui. Nam possumus dicere 'mei causa te peto' et 'mis causa te peto' et 'tis causa te peto'. sed mis *s* 36 et mis — tis causa te peto *om. P.* dicimus enim tui causa te rogo et tis causa te rogo, mis causa te rogo et mei causa te rogo *Sergius* p. 506 *ed. Lind.*

laris aliquando varie terminatur, ut a quo vel a qui. nam dicimus 'a quo venisti' et 'a qui venisti'; sed a qui in usu esse desiit. dativus etiam et ablativus pluralis plerumque variis sunt: dicimus enim et a quis et a quibus. qui quidem videntur hac ratione variari, quoniam ablativus singularis inventus est varius. scimus enim quia omnia quae o terminantur in is mittunt, quae i, in bus, ergo sicut dicimus ab hoc docto ab his doctis, ita dicimus a quo a quis. item sicut dicimus a puppi a pupibus, ita dicimus a qui a quibus. sed pronomina quem ad modum in declinatione duplicant casus, ita plerumque minuant. nam sunt pronomina ubi tantum modo genetivi sunt * ut eccum eccam ellum; sunt ubi ¹⁰ nominativus et vocativus deest, ut sui sibi se a se; sunt ubi vocativus tantum deest, ut in pronomine quod est ego.

|| DE VERBO.

'Verbum est pars orationis cum tempore et persona sine casu'. quod dixit 'cum tempore et persona', conexum intellegendum est. neutrum ¹⁵ enim potest in verbo ab altero separari. nam si solam personam velis intellegere, pronomen est; si solum tempus, participium est: si utrumque simul, tum verbum est. quod autem adiecit casu carere, non velut superflue est positum. quis enim nescit verbum casu carere? sed timuit propter illas elocutiones, quae sic formantur, quasi casum habeant, ut 'da ²⁰ mihi bibere'. sic est enim 'da mihi bibere', ut si dicas 'da mihi vim', quod utique casum habet. ne qui ergo putarent propter similitudinem elocutionum casum modo infinito attribui, ideo dixit penitus casum a verbo repellи. nam illae elocutiones non casum recipiunt, sed Graecam elocutionem sequuntur. ²⁵

Qualitas verborum dividitur in modos et in formas. modi omnes sunt octo, indicativus imperativus promissivus optativus coniunctivus infinitus impersonalis gerundi. sed ex his quinque volunt esse legitimos; de tribus vero dubitatur, id est de promissivo impersonali gerundi. indicativus dicitur modus, quoniam per ipsum quod gerimus indicamus, ut est lego; ³⁰ imperativus, quoniam per ipsum imperamus, ut est lege; optativus, quoniam habet adverbium optantis, ut utinam legam. coniunctivum vero modum non ideo coniunctivum dicimus, quia habet aliquid coniunctum, id est cum (nam et optativus inciperet esse coniunctivus, quia habet adverbium coniunctum utinam); sed ideo dictus est coniunctivus, quia in ³⁵ loquendo, cum solus locutionem inplere non poterit, coniungit sibi indicativum, ut 'cum scripsero faciam' et 'cum dixerim legam'. infinitus dicitur modus, quia non definit personas, sed omnes tres uno modo pro-

² desit ς desit *P*   ⁵ quae o terminatur ς quae on terminantur *P*   ⁶ i om.
P, add. ς ⁷ a quo a quis ς a quo quis *P*   ¹⁰ genetivi] accusativi *Putschius*: lacunam indicavi, qua exempla pronominum casus tantum genetivi exciderunt: cf. *Pomp.* p. 257   ¹¹ et vocativus *om.* *P*, add. ς ¹⁸ non *om.* ς ²⁰ formantur ς firmantur
P   ³⁸ uno verbo ς

fert, id est legere. ceteri vero modi in personis differentiam faciunt, quod probatur hac elocutione, 'legere volo, legere vis, legere vult.' nam quoniam volo vis vult indicativus est modus, differentia facta est personarum; quoniam vero legere infinitus est, omnes uno modo prolatae sunt. hi sunt generales modi. illi vero tres, de quibus dubitatur, ita explicandi sunt. qui negant promissivum modum esse, hoc asserunt, superflue hunc modum putari, quoniam indicativi modi sit tempus futurum, id est legam scribam. qui autem dicunt proprium modum esse, negant indicativum modum tempus futurum per rerum naturam habere posse. nam si indicativus ideo dictus est, quod per ipsum indicamus, nemo autem indicat nisi quae novit, futurum non potest habere, quia nemo indicat ea quae nescit. de impersonali autem modo hoc loquuntur. plerique hunc modum dicunt, quia sic de verbo nascitur, quem ad modum ceteri modi, ut lego lege legitio. sed tamen non probatur modus esse, sed verbum. nam cum unus quisque modus non possit currere per modos, relinquitur ut hic non sit modus qui currit per modos. nam habet indicativum legitur, imperativum legatur, coniunctivum cum legatur. item gerundi quem dicunt modum, plerique negant eum modum esse, sed dicunt participiorum a passivo futuri et praeteriti esse declinationem. sed est modus, quia in u desinit ultimo tempore suo, in quam litteram nullum desinit participium, et significationem habet tam agentis quam patientis, quod utique non haberet, si participium passivum esset. etenim cum dicimus cantando, et agentis et patientis habet significationem, quod probatur teste Virgilio: nam ubi dicit 'cantando tu illum', agentis significationem ostendit; ubi dicit 'cantando rumpitur anguis', patientis.

Formae sunt quattuor, per quas non declinatio, sed significatio verborum explicatur: quae ideo quattuor sunt, quoniam [non] omne quod agimus quattuor temporum officio continetur. nam aut cogitamus utrum agendum sit, aut quod placuit inchoamus, aut inchoata complemus; aut completa iteramus. idcirco etiam ipsae formae haec nomina accipiunt. una enim meditativa, quae non agere nos aliquid, sed adhuc velle agere ostendit, ut est lecturio: significat enim non lego, sed legere volo. secunda est inchoativa, quae nos aliquid initiare ostendit, ut est calesco, quod significat calere incipio. tertia est perfecta, ut lego, quae plenum ostendit actum. quarta est frequentativa, quae nos aliquid saepe agere

6 superfluo *P*: esse superfluum hunc putari modum 5 13 quemammodum *P*

14 ut lego lege legitur 5 ut lego legi legitur *Putschius* 20 in u] in o *P*: nam si participia sunt, quid faciemus de eo quod est lectu? nam nullum participium per rerum naturam u littera terminatur ablativo casu *Sergius p. 510 ed. Lind.* 24 cantando tu] *Verg. bucol. 3, 25* 25 cantando rumpitur] *Verg. bucol. 8, 71* 28 quoniam non omne *P*: non om. 5. fortasse quoniam ratione omne 29 continentur 5 continentur *P* 30 inchoamus aut inchoata *P* 31 acceperunt 5 34 inchoatiua *P* itemque postea quae aliquid nos nuntiare 5

ostendit, ut lectito: significat enim saepe lego. quas formas plerique veluti inutiles refutare volunt, sed convincuntur secundum rationem naturalem. multa enim sunt, quae proprie explicari non possunt nisi istis. meditatива autem forma in r̄o desinit, ut scripturio parturio. inchoativa autem verba quinque regulis continentur, quarum si una defuerit, inchoativa non erunt. 5 debent enim in sco syllabam exire et originem ducere a neutrali verbo et tertiae esse coniugationis correptae et carere tempore perfecto et plusquamperfecto, carere etiam participio futuri temporis. ideo autem inchoativa carent tempore perfecto, quoniam quae inchoantur nihil perfectum habere debent. frequentativa forma in to quando exit, semper pri- 10 mae coniugationis est, ut lectito lectitas, cursito cursitas, scriptito scriptitas. si autem in so exeat, etiam tertiae esse potest, ut laccesso laccessis et facesso facessis.

Coniugationes tres sunt nomina habentes ab ordine litterarum. quaeruntur autem quinque rebus, id est indicativo modo, tempore praesenti, 15 numero singulari, secunda persona, ante litteras vel ante syllabas: ante litteras in verbis activis et neutralibus, ante syllabas in ceteris, id est passivis communibus deponentibus. ergo ubi a fuerit, prima coniugatio est, ut amo amas; ubi e, secunda, ut doceo doces; ubi i, tertia, ut lego legis: sed tertia plerumque et correpta est et produeta, quod deprehenditur hac ratione. si correpta fuerit, in passivo ante *ultimam* syllabam e habebit, ut lego legis, legor legeris; si autem producta fuerit, i reservabit in passivo, ut nutrio || nutris, nutrior nutritiris. quae varietas etiam de imperativo modo colligitur: nam tertia correpta in e exit, ut lege, tertia producta in i, ut nutri: item infiniti modi paenultima syllaba, quae 25 si longa fuerit, productam coniugationem esse demonstrat, ut nutrire; si brevis, correptam esse significat, ut legere. hae autem coniugationes futurum tempus indicativi modi varie mittunt. nam prima et secunda coniugationes in bo ducunt, ut amo amas amabo, doceo doces docebo. tertia vero correpta in am tantum mittit, ut lego legis legam. tertia producta 30 duas habet regulas requirendas indicativi modi tempore praesenti: si ante o ultimam e fuerit correpta, in bo tantum mittit, ut exeo exibo; si autem i habuerit ante o, futurum tempus et in am et in bo mittit, ut ser- vio serviam servibo. quas regulas Probus artifex tuetur.

Verborum genera quinque sunt, activa passiva neutra communia de- 35 ponentia. quaecumque sint illis definitionibus, quae in arte lectae sunt varie, tamen, quantum ad significationes pertinet, omnia ista quinque duas habent significationes, id est aut agentis aut patientis. hinc est quod in

21 ante syllabam *P* penultima syllaba *s* 31 ante o ultima e fuerit correpta *P*
ante o ultimum e fuerit correptum *s* 34 Probus] instit. art. p. 419 ed. Vindob.: cf.
Pompei. p. 491 36 quaecunque ille sint diffinitiones quae hic lectae sunt: varie
tamen quantum ad significationes id pertinet *s*. fortasse quae cum sint — varia
lecta *P* 38 id est ut agentis *P*

neutrali verbo et agentis invenimus significationem, ut nato, et patientis, ut vapulo. item in deponenti verbo, ubi sola utique debuit esse passiva significatio, et agentis non numquam invenitur, ut est loquor. confusio autem communis verbi casibus segregatur. nam si accusativum casum iungas, agentis est, ut criminor illum; si ablativum, patientis, ut criminor ab illo.

Tempora sunt quinque: praesens, quod agitur, ut lego; praeteritum imperfectum, quod omissum est et non completum, ut legebam; praeteritum perfectum, quod completum est paulo ante, ut legi; praeteritum plusquamperfectum, quod completum est olim, ut legeram; futurum, quod iminet, ut legam. unde vitiose locuntur qui dicunt 'expecta, modo egredior.' nam iungunt significationem futuram et praesens temporibus. item qui dicunt 'eras tibi lego lectionem' vitiose locuntur. nam cum lego praesentis temporis sit, cras vero adverbium futurum, utique haec locutio non cohaeret. tractandum etiam illud, an sana esset locutio haec, 'eras legam', an 'eras lego'. 'eras lego', ut diximus, vitiosum est; 'eras' autem 'legam' ideo non nulli vitiosum iudicant, quoniam duo futura quasi in aliud futurum nos differunt.

Modi varie tempora recipiunt. indicativus enim omnia quinque supra dicta habet tempora; imperativus vero duo tantum, praesens et futurum; optativus tria, sed geminata: nam praesens et imperfectum pro uno est: item perfectum et plusquamperfectum habet et futurum. coniunctivus tot tempora habet, quot et indicativus. infinitivus tria habet tempora, praesens praeteritum futurum. sed scire debemus in omnibus passivis verbis praeterita tempora, id est perfectum et plusquamperfectum, habere ultiora praeterita. personas omnes modi segregatas habent absque infinito, ubi confusae sunt, ut diximus. modus autem imperativus habet difficultatem personarum, quae talis est. prima persona in tempore praesenti deficit, sed in numero singulari; ceterum in numero plurali non deficit. 30 ideo autem deficere creditur, quoniam omne imperativum in alium procedit, id est secunda persona nascitur. in tempore vero futuro tam in numero singulari quam in numero plurali prima persona deficit; secunda vero et tertia in numero singulari uno modo proferuntur, ut legitu, legit ille, ut est apud Virgilium

35 tertius Argolica hac galea contentus abito.
nam si dicam legitu legit, legit quidem erit tempus futurum, legit vero praesens. item tertia persona numeri pluralis his regulis continetur: indicativo modo tempore praesenti tertiie persona numero plurali o accipit et facit hanc personam imperativi modi per omnes coniugationes, ut amant amanto, docent docento, legunt legunto, nutriunt nutriunto; quod servavere maiores, ut ait Horatius

11 egrediar *P*s 15 esset] sit s 25 ulteriora praeterita & ulteriora praeterea
P 34 apud Virgilium] *Aen.* V 314 41 Horatius] *de art. poet.* 100

et quocumque volent animum auditoris agunto.

nam si diceret agant, tempus praesens ostenderet, non futurum. prima coniugatio et tertia correpta tot syllabas habere debent in secunda persona, quot in prima habent indicativo modo, ut amo amas, lego legis. quidquid autem aliter fecerit, anomalum est, ut edo es, comedo comes. 5

DE ADVERBIO.

Adverbium dictum est eo, quod necesse habet hanc partem orationis verbum sequi, ut 'eras faciam', 'hodie scribo'. sed non, ut necesse est adverbio sequi verbum, ita necesse erit verbo sequi adverbium. nam quando dico 'facit orator', est elocutio plena, quamquam sine adverbio. 10 potest ergo verbum sine adverbio ponи; adverbium autem sine verbo numquam ponitur. in significationibus adverbiorum localia adverbia diligenter advertenda sunt, quae habent quattuor species, in loco, de loco, ad locum et per locum. in loco sunt haec, hic illuc ibi intus foris. de loco sunt haec, hinc illinc inde. intus foris uno modo tam in loco quam de loco 15 proferuntur, id est sine coniunctione praepositionis. ad locum sunt haec, huc illuc illo istuc intro foras. per locum sunt haec, hac illac illa. ergo animadvertere debemus, ut, quotiens fuerint adverbia in loco, iungamus verba quae habent significationem in loco, ut puta, ibi sum, illuc sedeо, intus sto et similia; quotiens sunt autem adverbia quae significant ad 20 locum, iungamus ea his verbis similiter quae habent significationem euntis, ut pergo illuc, vado illo, proficiscor intro et similia. nam si qui dicit 'venio ibi', vitiosum est. venio enim significationis est ad locum, ibi vero in loco est, et duo haec diversa numquam cohaerent. non omnia adverbia recipiunt comparationem, sed ea tantum, quae ducunt originem 25 a nonminibus recipientibus comparationem, ut doctus docte. iure enim dicimus doctius doctissime, quoniam et nomen ipsum doctus facit doctior doctissimus. adverbia autem quae comparantur in positivo gradu duas habent regulas, e et er, ut docte et fortiter; in comparativo unam, ut doctius fortius; in superlativo autem unam e, quod semper productum est, 30 ut doctissime fortissime. quando autem positivus e terminetur, quando er, dativus singularis ostendit. nam e tum terminatur adverbium positivo, cum dativus singularis o fuerit terminatus, ut docto docte, claro clare. tunc autem adverbium er terminatur, cum dativus singularis i fuerit terminatus, ut huic agili agiliter et huic forti fortiter. quae his regulis non 35 serviunt, adverbia anomala sunt.

Nomina provinciarum semper recipiunt praepositiones, ut 'ad Cam-

1 animum auditoris agunto 5 animam auditoris angusto *P* 3 debet *P*
 4 quicquid *P* 6 DE ADUERBIIS *P* 8 facio *P*: eras faciam hodie legam quotidie
 scribo 5 sed non ut necesse est uerbo sequi aduerbiuм ita necesse erit aduerbio
 sequi uerbum *P* sed non ut necesse est uerba sequi aduerbiuм ita necesse est aduer-
 biuм sequi uerbum 5 20 sto om. *P* 23 ibi uero 5 ubi uero *P*

paniam pergo', 'de Campania venio', 'in Campania sum'. e contrario nomina civitatum numquam recipiunt praepositiones, quando funguntur vice adverbiorum. verum tamen si ad locum significant, accusativi forma sequenda est, ut 'Carthaginem vado'; si de loco, secundum septimum loquimur, ut 'Carthagine venio'; si in loco, duplex regula est. nam si nomen fuerit secundae declinationis, adverbium in loco fit secundum formam genetivi: dicimus enim 'Deli fui', 'Beneventi fui', quoniam huius Deli, huius Beneventi genetivus est. si autem nomen erit alterius cuiuscumque declinationis, tunc formam sequimur dativi casus: dicimus enim 10 'Carthagini fui', 'Tiburi fui', quoniam huic Carthagini, huic Tiburi dativus est. sciendum est sane pauca nomina his regulis repugnare, ut est Narbone in Philippicis Ciceronis, 'cum tu Narbone mensas hospitium conuomeres': debuerat enim dicere Narboni. item Vergilius ait 'Turia Carthagine qui nunc Exspectat' [inquit Carthagine], non 15 Carthagini, quod erat regulae. sed Cicero antiptosin fecit figuram, Vergilius vero metri necessitatem mutata regula servavit. generaliter tenendum || est quod adverbii non debet coniungi praepositio separatim. nemo enim dicit 'de sero', 'de modo'; unde nec 'de mane' dicere debemus, quod plerique in usu habent. sed quoniam legimus 'dum mane no- 20 vum', id est quoniam legimus hoc ipsum mane iam nomen effectum (genus enim non recipit nisi nomen), videmur ei adicere posse praepositionem. quare tutius loquuntur qui et solum adverbium sine praepositione ponunt, ut 'mane venit', et quando volunt addere praepositionem, genus coniungunt, ut 'de primo mane venio'. iam enim non videtur iungi ei 25 parti orationis quae est mane, sed quae est primo.

DE PARTICIPIO.

Participium dictum est, quasi participium. habet enim partes a nomine duas, genus et casum, a verbo duas, tempus et significationem, ab utroque duas, numerum et figuram: ideo ab utroque, quoniam numerus 30 et figura tam nomini accidentum quam verbo; illa vero bina his tantum accidunt, a quibus trahuntur.

Genera participiorum sunt haec, masculinum femininum neutrum et omne. masculinum participium in us syllaba terminatur, femininum a, neutrum um, ut lectus lecta lectum, lecturus lectura lecturum, legendus 35 legenda legendum. nam haec sunt duo tempora, praeteritum et futurum, quae genera secundum regulas quas diximus dividunt. praesentis autem

11 repugnare ς pugnare *P* 12 in philippicis *P*: II 30, 75 hospitum *codex Lavantinus Sergii* p. 521 ed. Lind. 13 conuomeres *P* [Vergilius] *Aen.* III 224
 16 seruauit ς sanauit *P* 17 aduerbiis id est solis positis ς 19 dum] *Verg. georg.* III 325 20 id est hoc ipsum mane iam nomen effectum est ς : *fortasse* id est quoniam hoc ipsum mane iam nomen effectum est 34 lecturus] lecturos *P*
 35 praeteritum ς praesens *P*

temporis participium semper generis est omnis et duabus clauditur consonantibus, ut est legens.

Casus totidem sunt in participiis, quot in nomine et pronomine. participia autem masculini et neutri secundae sunt declinationis, feminini primae, omnis tertiae, in quo ablativus et i et e terminatur, ut amans amante. sed scire convenit quod ars exigat ut e littera terminetur; i autem ubi fuerit terminatus ablativus huius participii, necessitas est aut metri aut euphoniae.

Tempora in participiis Latinis tria sunt, praesens praeteritum. et futurum; regulae tamen quattuor sunt. nam praesens unam habet, quam diximus, ns, ut legens; praeteritum unam, us, ut lectus; futurum vero tempus duas habet regulas, rus et dus, ut lecturus legendus. ideo autem neutrale verbum tot et eadem habet participia, quae et activum, quoniam sic declinatur ut activum: nam participia declinatione noscuntur. deponens autem verbū participium futuri temporis in rus mittit, ut locuturus. nam ideo dictum est deponens, non quod r litteram non deponat, *κατὰ ἀντίφρασιν* (nam et commune deponens esset: et hoc enim r litteram non relinquit); sed ideo deponens dicitur, quod deponit participium declinationis suae, id est futurum, quod dus syllaba terminatur. nemo enim potest dicere loquendus, licet inveniamus apud poetas hanc usurpationem. commune vero verbum ideo quattuor habet participia, quia commune est, id est agentis et patientis habet significationem; et novimus quod participia duo veniant ab activo et duo a passivo. sane scire debemus quia, licet Latinitas non habeat nec praeteritum participium ab activo nec praesens a passivo, invenitur tamen apud poetas talis elocutio, ubi alterius temporis pro hac significatione ponatur, ut est

et qua vectus Abas et qua grandaevis Aletes:

vectus enim dixit pro eo quod est vehebatur. regulae participiorum ita se habent, ut participium futuri temporis a passivo regat participium praesentis temporis ab activo, id est ut de participio futuri temporis a passivo sublata dus syllaba et addita s littera faciamus participium praesentis temporis ab activo, vel e contrario. item participium praeteriti temporis a passivo sublata s littera et addita rus syllaba facit participium futuri temporis ab activo, ut lectus lecturus, vel e contrario. sed his regulis repugnant pauca participia nova ratione usurpata, ut est || moriturus, quod nulla ratione dicitur. sublata enim rus syllaba et addita s littera moritus facit, quod Latinitas non habet: nam mortuus dicimus. et illud sciendum est, maiores nostros saepe a verbis neutralibus praeteriti temporis usurpare participia, ut est regnata triumphata placita nupta pransus cenatus et similia. quibus nos ideo utimur, quoniam auctoritate firmantur; non

8 eyphoniae P 11 ns s ens P 15 locuturas] lecturus P auxiliaturus s
18 relinquid P 27 et] Verg. Aen. I 121 grandebus alethes P 35 repugnant
s depugnat P

tamen possumus de aliis verbis neutralibus similiter quae non lecta sunt usurpare, sed debemus ea tantum quae lecta sunt dicere.

DE CONIUNCTIONE.

Coniunctiones dictae sunt ab eo, quod coniungant elocutionem. nam 5 si qui dicat 'ego tu eamus', dissidet elocutio; si interponas et et dicas 'ego et tu eamus', incipit cohaerere. copulativa dicuntur eo, quod et verba et sensum copulant, ut si qui dicat 'ego et tu eamus'. nam in hac elocutione et verba coniuncta sunt et sensus: utrumque enim iturum significat. disiunctiva vero penitus contra naturam sermonis fuisse inventa, 10 nisi vel verba coniungeret. nam quid tam contrarium coniunctioni, quam habere speciem disiunctionis? sed ideo disiunctiva dicitur, quod sensum disiungat: nam verba coniungit, ut si qui dicat 'ego aut tu eamus'. nunc enim elocutio coniuncta est, sed sensus disiunctus: non enim utrumque, sed alterum iturum significat. expletivae dicuntur coniunctiones eo, quod 15 additae illud quod minus fuerat explere contendunt, ut si qui dicat neglegenti lege, dicendo lege in eo eum arguit, quod non legit; at si dicat 'saltem lege', in eo arguit, quod nihil omnino agit. inter causales et rationales hoc interest, quod tunc utimur causalibus, cum de causa loquimur, tunc rationalibus, cum de ratione. causa est autem, quae nos 20 pingit ad aliquid faciendum; ratio autem, qua utimur in faciendo. sed plane sciendum est quod pro rationalibus causales ponere possumus; pro causalibus numquam ponimus rationales. etenim causa non statim ratione reperitur; ubi autem ratio est, iam causa praecessit. in ordine autem hoc servandum est, quod sunt aliquae quae semper praeponuntur, ut at ast. 25 dicimus enim 'ast ego quae divum incedo regina', non 'ego ast'; et item 'at pater Anchises', non 'pater at Anchises'. postponuntur vero que autem: dicimus enim 'primusque Machaon', non 'que primus Machaon', et 'hoc autem fac', non 'autem hoc fac'. igitur vero et primo et ultimo et medio convenit loco: dicimus enim et 'igitur patres 30 conscripti censuerunt' et 'patres igitur conscripti censuerunt'.

DE PRAEPOSITIONE.

Praepositio dicta est, quod in loquendo praeponitur (dicimus enim 'apud amicum sum'), excepta una praepositione, quae non numquam praeponitur et postponitur, ut tenus (dicimus enim et 'pube tenus' et 35 'tenus pube'), et excepta altera praepositione, id est cum, scilicet in pronominibus non nullis, ut mecum tecum nobiscum vobiscum, quod con-

2 debemus ς debeamus *P*   3 DE CONIUNCTIONIBUS *P*   5 interponas corr. -at
P   9 desiunctiva *P*   10 vel *om.*, ς 16 at si ς ac si *P*   22 non statim rationem recipit ς 24 praeponuntur ς proponuntur *P*   25 ast ego] *Verg. Aen.* I 46
 27 primusque] *Verg. Aen.* II 263   33 una] bina *P* ς quae nunquam praeponitur sed postponitur ς 34 dicimus enim pubetenus et non tenus pube ς

tra artem ex aperto dicitur (nemo enim dicit ‘cum me’, ‘cum te’ propter cacenphaton). natura enim praepositionis exigebat, ut praeponeretur. accusativae praepositiones sunt xxx, quae accusativo tantum iunguntur vel singulari vel plurali. ex his ad et apud diversas habent significaciones. nam ad ad locum significat, ut ‘ad patrem vado’, apud vero in loco, ut⁵ ‘apud parentem sum’. sed ad non numquam auctoritate etiam in loco reperitur, ut ‘decem fiscos ad senatorem illum relictos’, et apud Maronem ‘ad Troiam pro caris gesserat Argis’. temptaverunt plerique facere discretionem et in hac elocutione, quae fit de ad et de in, ut ‘ad forum venio’, ‘in forum venio’. etenim ‘ad forum venio’¹⁰ est ad forum accedo, ‘in forum venio’ forum ingredior, ut sit illud prius propinquantis ad locum, hoc autem locum ipsum tenentis, sicut videtur locutus esse Salustius dicendo ‘hi utriusque ad urbem imperatores erant // impediti ne triumpharent calumnia paucorum’. nam si needum triumphaverant, urbem ingressi non fuerant. ergo ‘ad urbem’¹⁵ quod dixit, propinquantis significatio habetur, non ingredientis. usque etiam praepositio novo modo sibi aliam coniungit praepositionem: dicimus enim, ut Vergilius ‘ad usque columnas exulat’. nec sequi debemus quod non nulli dicunt, usque adverbium esse. multo minus enim sibi iungeret praepositionem, si adverbium fuisset: adverbio enim praepositio²⁰ separatim non cohaeret. et e et ex praepositiones habent differentiam. nam si pars orationis sequatur a vocali incohans, ex praeponimus, ut ‘ex amico’; si autem a consonanti inchoet, e, ut ‘e foro’. e contrario autem positae aut hiatum faciunt aut asperitatem, hiatum ‘e amico’, asperitatem ‘ex foro’. clam praepositio, quam Donatus inter ablativas posuit,²⁵ scire debemus quod indifferenter pro arbitrio dicentes et ablative iungitur et accusativo: dicimus enim et ‘clam patre’ et ‘clam patrem’. in sub super et subter et accusativae sunt et ablativae; sed apud maiores nostros indifferenter ponebantur, id est nulla lege servata. nam et Virgilii dixit ‘rapuitque in fomiteflammam’ pro ‘in fomitem’, et Horatius³⁰ [Naso]

destrictus ensis cui super impia
cervice pendet

pro ‘super cervicem’, et Cicero ‘si forte in eo quaeritis’ pro ‘in eum’, et similia. verum tamen aetas posterior super et subter accusativas³⁵ fecit. in vero et sub coniunguntur accusativis casibus, cum mutatio est loci, ut ‘in forum vado’; ‘sub basilicam vado’; tunc iunguntur ablativis,

7 decem] *Cic. in Verr. act. I* 8, 22   8 apud Maronem] *Aen. I* 24   13 Salustius] *Catil. 30*   ire utique imperatores ad urbem erant utrique impediti 5 ire utique imperatores ad urbem erant utique impediti *Putschius*   18 Vergilius] *Aen. XI* 262
29 Vergilius] *Aen. I* 176   30 oratius P: *carm. III* 1, 17   32 destrictus ensis quod super magna cervice pendet 5   34 Ciceron fortis in eo quiritis 5: si fortis fueritis in eo (*Cic. in Verr. act. sec. I* 1, 3) *Pompeius p. 401 et Servius in Verg. Aen. I* 176
36 fecit 5 facit P

cum permansio est, 'in foro sum', 'sub basilica sum'. haec autem mutatio vel permansio verborum, quae ad elocutionem praeponenda sunt, ratione colligitur. nam pergo proficiscor vado et huius modi mutationem significant, sto sedeo dormio et huius modi permansionem. loquellares & praepositiones ideo dicuntur, quia semper cohaerent, ut conduco recipio. cohaerere autem eas res illa significat, quod non patiuntur in significazione interpositionem: nemo enim dicit 'con tibi duco' aut 're illum cipio'. praepositiones cum postpositae fuerint, si casum suum reservent, adhuc praepositiones sunt, || ut 'transtra per et remos'. si autem 10 casum mutent, fiunt adverbia, ut 'tempore post'. sed plerumque metrorum ratione etiam praepositae idem faciunt, ut 'longo post tempore venit'. sciendum est etiam, praepositiones utriusque casus quotiens pro aliis praepositionibus ponuntur, illis eas casibus iungi, quibus iunguntur illae pro quibus ponuntur, ut 'in alterum'. nam quoniam in modo contra significat, accusativo iungenda est, quia contra accusativi casus est. item 'super Priamo rogitans': quoniam super de significat, ablativo iungenda est.

DE INTERIECTIONE.

Interiectiones proprie sunt affectus voce incondita expressi. sed et 20 plenus frequenter sermo pro interiectione habetur, si affectum significet, ut 'pro dolor'.

[Sunt nomina similia participiis praesentis temporis, ut demens legens. || discernuntur autem sic. si nomen fuerit, comparationem recipit, ut demens; si participium fuerit, non recipit comparationem. inveniuntur nomina 25 similia participiis praeteriti temporis vel potius eadem et participia; sed discernuntur declinatione. nam participia si fuerint, secundae sunt declinationis, ut hic visus huius visi, hic auditus huius audit; si autem nomina fuerint, erunt quartae declinationis, ut hic visus huius visus, hic auditus huius auditus. quamquam haec quae diximus etiam illa ratione discernimus, 30 quod participium tunc est, cum tempus habet, ut puta 'ille auditus est'; cum autem non habet tempus, nomen est, ut 'auditus meus obtusus est', 'visus meus obtusus est'.]

9 transtra] *Verg. Aen.* V 663   10 mutent & mutuent *P*   11 longo] *Verg. bucol.* I, 30   12 uenit & uenit *P*   16 super Priamo] *Verg. Aen.* I 750   22 De participiis transseuntibus in nomina. Sunt nomina *Putschius*, tractatum et ab hoc loco et ab ipso Servio alienum in fine eorum quae in minorem artem *Donati grammaticus* commentatus erat adiecisse videtur *librarius*.   24 non recipit comparationem, nemo enim dicit legentior legentissimus. quid si sit nomen non simile participio sed quid sit et participium aliam recipit discretionem, ut est amans, quod et nomen est et participium. nam si sit nomen, genitivo iungitur, ut amans cui: si autem participium sit, accusativo iungitur, ut amans te quemadmodum colens te. si autem inueniantur & 25 sed om. & 26 sunt declinationes & sunt declinationes *P*   32 et uisus meus breuis &

DE LITTERA.

Litteras Latinas constat Carmentem invenisse, matrem Euandri. quae ideo dictae sunt litterae, quod legentibus iter praebeant, vel quod in legendō iterentur, quasi legiterae. omnes autem litterae principaliter in duas dividuntur partes, in vocales et in consonantes. item ipsae consonantes in duas dividuntur partes, in semivocales et mutas. || vocales dicuntur, quia per se sonant et per se syllabam faciunt, et nullae aliae litterae sine ipsis possunt syllabam facere. consonantes dicuntur, quia non naturaliter sonant, sed mixtae cum vocalibus proferuntur; quae non tam videntur unum quoddam sonare, sed quasi duplex consonare. semivocales 10 dicuntur, quia semis habent de potestate vocalium. nam cum vocales et per se sonant et per se syllabam faciunt, istae per se quidem sonant, sed per se syllabam non faciunt. mutae dictae sunt eo, quod nihil habeant de potestate vocalium. nam nec per se sonant nec per se syllabam faciunt. etenim semivocalibus si detrahas naturales sonos, vel paululum so- 15 nant; mutis si detrahas, nihil sonabunt. vocales sunt quinque, a e i o u. ex his duae, e et o, aliter sonant productae, aliter correptae. nam o productum quando est, ore sublato vox sonat, ut Roma; quando correptum, de labris vox exprimitur, ut rosa. item e quando producitur, vi- 20 cinum est ad sonum i litterae, ut meta; quando autem correptum, vicinum est ad sonum diphthongi, ut equus. i vero et u varias habent potestates: sunt enim vocales consonantes mediae nihil digammi duplices. sed ut sint vocales consonantes et mediae, utriusque litterae est; ut autem nihil et digammos sit, u litterae est; ut duplex sit, ad i litteram pertinet. voca- 25 les autem sunt i et u, quando vel solae positae syllabas faciunt, ut unus itur, vel quando iunguntur consonantibus, ut unda inde. consonantes autem tunc fiunt, quando ipsae praecedentes post se habent alias vocales in isdem syllabis constitutas, ut vanus Janus. quin etiam ipsae duae si inter se iungantur, quae prior est fit consonans, ut Iuno vita. etiam sola u quando geminatur et syllabam facit, quae prior est fit consonans, ut 30 vultus vulgus. mediae autem tunc sunt, quando naturalem sonum recipiunt, ut vir optimus: nam quod e contra sonamus ut scribimus, sed pingue nescio quid pro naturali sono usurpamus. u littera nec vocalis nec consonans est, quando dicimus quoniam. etenim non est vocalis, quia eam o vocalis consequitur, et scimus, quando post se habet aliam voca- 35 lem, quod fit consonans. non autem potest esse || consonans, quoniam non ipsa praecedit, nec potest esse consonans, nisi quando ipsa praecedit.

8 quae non naturaliter P 11 quae semis P 12 per se sonat P 20 ad sonum e litterae P: cf. Serg. cod. Lavant. f. 55 26 inde] indis P 28 in. i. isdem P 30 u om. P 32 hae aliquando mediae dicuntur, quando non eo sono dicuntur quo scribuntur Sergius cod. Lavant. f. 55: fortasse non quidem contra sonamus ac 36 esse sonans P

fungitur etiam digammi ratione, id est pinguiorem sonum praestat partibus orationis, ut Velena. hoc ergo et nos facimus, quotienscumque consonans est, ut Venus: i vero quaeritur utrum geminata possit unam syllabam facere, ut puta dii utrum iam per duo i scribatur, quod multi dicunt, multi negant. plane sciendum est quod i inter duas posita vocales in una parte orationis pro duabus est consonantibus, ut Troia. omnes vocales Latinae et produci et corripi possunt. a producitur, ut acer; corripitur, ut amor: e producitur, ut meta; corripitur ut ego: i producitur, ut itur; corripitur, ut ibi: o producitur, ut Roma; corripitur, ut rosa: u 10 producitur, ut unus; corripitur, ut ubi. sed quod dicimus eas et produci posse et corripi, sic intellegimus, non in una parte orationis utrumque posse contingere, sed [de ratione adspirationis] in diversis. aspirare non debemus, nisi quando sequitur vocalis, ut homo. sed non ubicumque vocalis est, et aspiratio est; sed ubicumque aspiratio est, necessario et 15 vocalis. semivocales sunt septem, quae ita proferuntur, ut inchoent ab e littera et desinant in naturalem sonum, ut ef el em en er es ix; sed x ab i inchoat et duarum consonantium fungitur loco. nam maiores nostri pro hac x aut g et s aut c et s ponebant, g et s, ut rex regis, c et s, ut pix picis. de genetivi autem declinatione colliebant, quando vel c 20 vel g uterentur. sed posteaquam inventa sunt nomina quae nec c nec g in genetivo haberent, ut nix nivis, senex senis, coepit haec littera scribi, id est x, et pro duabus haberi consonantibus. s littera hanc habet naturam, ut, ubi opus est, excludatur de metro, ut in hoc versu 'ponite spes sibi quisque'. excluditur autem, quotiens vel inchoat sermonem 25 vel determinat; in medio autem posita numquam excluditur, ut respira. quattuor sunt liquidae, l m n r. sed frequenter utimur duabus, prima et quarta, raro secunda, tertia numquam nisi in Graecis nominibus. sane tunc possunt istae liquefcere, cum ante se habuerint in una syllaba vel quamcumque mutam vel f semivocalem. sed et hic haec || ratio servanda 30 est, quae in adspiratione praedicta est, id est non ubicumque praecedit muta vel f semivocalis, istae liquefcunt; sed ubicumque istae liquefcunt, necesse est ut illae praeponantur. mutae sunt novem, quae debent inchoare a naturali sono et in vocalem e litteram desinere, ut b g et reliquae. ex quibus tres, quoniam non desinunt in e, contumeliam patiuntur, h k q. h a 35 plerisque adspirationis nota, a plerisque consonans habetur. k vero et q aliter nos utimur, aliter usi sunt maiores nostri. namque illi, quotienscumque a sequebatur, k praeponebant in omni parte orationis, ut kaput

4 per duos scribatur P 11 intellegamus P 15 quod autem ab i incipit eius nomen ostendit etiam Servius in commento, quod scribit in Donatum his verbis 'semivocales sunt — inchoat' *Priscianus p. 540 16 ix] ex P 18 pro hac i. x P 23 uerso P: Verg. Aen. XI 309 33 ut fg et reliqua P 34 ideo illae, quia non ab e incepunt neque in e desinunt, possunt pati caluniam, ut nec litterae videantur aut non sint necessariae. — ex multis removentur propter illam quam diximus rationem h k q Sergius *cad. Lavant.* f. 55 patiuntur plerisque adspirationis P 35 e uero P*

et similia; nos vero *non* usurpamus k litteram nisi in Kalendarum nomine scribendo. itemque illi q praeponebant, quotiens u sequebatur, ut quam nos vero non possumus q praeponere, nisi et u sequatur et post ipsam alia vocalis, ut quoniam. y et z Graecae sunt litterae. y vocalis est, z pro duplice, quamquam apud nos z et pro duplice sit, ut 'Mezenti du- 5 cis exuvias', et pro simplici, ut 'nemorosa Zacynthos'. omnia nomina litterarum generis sunt neutri et indeclinabilia sunt. sciendum autem x litteram Latinam duplicem etiam pro simplice posse poni, quando Graeca sunt nomina, ut in hoc versu, 'imperavit litora Xanthus'.

DE SYLLABA.

10

Syllaba dicta est ex Graeco vocabulo; ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν τὰ γράμματα, id est a conceptione litterarum. ergo proprie illa dicitur syllaba, quae de plurimis constat, ut est post. quae autem de una vocali perficitur, abusive dicitur syllaba, ut e. omnes autem syllabae a vocalibus suis incipiunt habere tractatum, atque inde exordium sumunt. con- 15 sonantes enim quae sequuntur ipsi syllabae inputantur; praecedentes autem non ipsi, sed aut vacabunt aut superiorem brevem iuvabunt. ut puta glans: ab a considerantes n et s ipsi syllabae damus, quia secuntur vocalem; g vero et l non ipsi inputamus, sed servamus ad auxilium superioris brevis, si forte praecedat. consonantes autem non hae solae, quae 20 in eadem syllaba sunt, || sed etiam in sequenti positae iuvant praecedentem vocalem, ut arma. syllabae breves quattuor modis considerandae sunt: primo ut habeant vocalem brevem, deinde ut non desinant in duas consonantes aut in unam duplicem aut in i inter duas vocales constitutam. quibus quattuor modis e contrario animadversis deprehendimus longas. 25 nam si sit vocalis naturaliter producta, syllaba erit longa, ut est dos: si etiam dueae consonantes secuntur brevem, similiter longa erit, ut ars; vel si una duplex sequatur, ut est pix; vel si i inter duas vocales, ut est Troia. plane diphthongi semper longas syllabas faciunt [quae diphthongus sic declinatur quo modo doctus]. sunt autem quattuor, ae, ut Aeneas; oe, 30 ut poena; au, ut aurum; eu, ut Eurus. ceterum e et i apud antiquos tantum modo deprehenditur, ut eitur. y et i in Graecis nominibus diphthongus est, ut Harpyia. plane quoniam difficultis est deprehensio circa syllabas naturaliter longas, idecirco primum debemus considerare, quem ad modum naturaliter proferantur; deinde inflexiones considerare debemus. 35 nam facilitas si non intellegis qualis est in nominativo, in genetivo cognoscet, quia longa est et aperte producitur: facilitatis enim facit. item re-

1 nos uero usurpamus c litteram P   2 qum] cum P   3 et o sequatur P
 5 Mezenti] Verg. Aen. XI 7   6 exubias P   nemorosa] Verg. Aen. III 270
 8 duplice etiam P   9 xanthes P   18 s om. P   26 uocalis syllaba naturaliter
 producta erit P   28 i om. P   30 docti P   31 ey ut eyrus P   33 arpyia P
 34 quemammodum P

legerunt: le ne dubites qualis sit, significat singularis numeri pronuntiatione; re legit enim facit. deinde studeamus pronuntiationi, poetarum etiam exempla teneamus. deinde considerare debemus sermonum primas origines. nam *prima positio* ut fuerit, similiter omnis derivatio sequitur, ut 5 puta amor, a brevis est: sive postea amicus, sive amo, sive amator, sive amant, sive amantem dicas, ubique a brevis erit. pauca sunt enim nomina quae ab hac regula recedunt, ut puta lux et lucerna: nam cum lux longa sit, lucerna brevis est. et quia his rebus deficimur, superest ut ad exempla curramus, quae apud poetas per lectionem facililime deprendimus.

10 Communes syllabae modis fiunt octo. primus modus est, || si correptam vocalem dueae consonantes sequuntur, quarum prior muta quaepiam est vel f semivocalis et sequens liquida: est enim longa in hoc, 'vasto Cyclopis in antro'; brevis in hoc, 'vastosque ab rupe Cyclopas'. secundus modus est, cum correpta vocalis in unam desinit consonantem 15 sequente h, quae adspirationis est nota: est enim longa in hoc, 'terga fatigamus hasta'; brevis in hoc, 'quisquis honos tumuli'. tertius modus est, cum correptam vocalem dueae consonantes sequuntur, quarum prior s littera est: est enim longa in hoc, 'unde spissa coma'; brevis in hoc,

20 ponite: spes sibi quisque, et haec quam angusta videtis. quartus modus est, cum correpta vocalis partem terminat orationis, quae in unam desinit consonantem: est enim longa in hoc,

nam tibi, Thymbre, caput Euandrius abstulit ensis; brevis in hoc, 'hoc caput o cives'. quamquam et si in nullam desinat 25 consonantem, videtur posse exemplo probari: invenies enim apud Vergilium

dona dehinc auro gravia sectoque elephanto.

sed sciendum est quod brevis syllaba potest pro brevi et pro longa pon. quintus modus est, cum diphthongum vocalis sequitur: est enim longa in 30 hoc, 'Musae Aonides'; brevis in hoc, 'insulae Ionio in magno'. sed et hoc tunc contingit, cum nulla consonans intervenit et nudam diphthongon sequitur nuda vocalis. sextus modus est, cum nudam vocalem vocalis sequitur. est enim longa in hoc, 'o ego infelix'; brevis in hoc, 'sub Ilio alto'. septimus modus est, cum pronomen e littera terminat 35 natum vocalis statim subsequitur: est enim longa in hoc, 'hoc erat alma parens'; brevis in hoc, 'solus hic inflexit sensus'. sed quando

4 nam | ut fuerit P: prima positio, quod addidi, vel simile quiddam in fine versus excidisse videtur 10 DE COMMUNIBUS SYLL. Communes P 11 sequantur P
 12 vasto] Verg. Aen. III 617 13 cyclopas P uastosque] Verg. Aen. III 647
 15 terga] Verg. Aen. VIII 610 16 quisquis] Verg. Aen. X 493 18 unde] Terentian. 1103 20 ponite] Verg. Aen. XI 309 21 cum partem orationis terminat brevis syllaba Donatus p. 1738 23 nam] Verg. Aen. X 394 24 hoc caput] Verg. Aen. XII 572 27 dona] Verg. Aen. III 464 30 insulae] Verg. Aen. III 211 34 sub] Verg. Aen. V 261 35 hoc erat] Verg. Aen. II 664 36 solus] Verg. Aen. III 22

c pro duabus consonantibus ponitur, debet cum quadam collisione proferri. octavus modus est, cum brevem vocalem sequitur z; est enim longa in hoc, 'Mezenti ducis exuvias'; brevis in hoc, 'nemorosa Zacinthus'.

DE PEDIBVS.

5

Pes dictus est eo, quod pedis fungatur officio. nam sicut nos pedibus incedimus, ita etiam metra per pedes quodam modo incedunt. arsis dicitur elevatio, thesis positio. quotienscumque || contingit ut tres sint syllabae in pede vel quinque, quoniam non licet in divisione temporum syllabam scindi, sed aut principio adplicatur aut fini, idcirco debemus 10 considerare, media syllaba cui parti coniungi debeat. et hoc ex accentu colligimus. nam si in prima syllaba fuerit accentus, arsis duas syllabas possidebit; si autem in media syllaba, thesi duas syllabas damus. solutio dicitur in metro, quotiens pro una longa duas ponimus breves. nam propondeo, qui legitimus est versus heroici, invenimus etiam dactylum pos- 15 tum, ut 'arma virumque cano', non numquam anapaestum, ut 'fluviorum rex Eridanus', aliquando proceleumaticum, ut 'genua labant' et 'arietat in portas' et 'abiete costas' et

tenuia nec lana per caelum vellera ferri.

divisiones autem temporum tres sunt: aqua, quae et dactylica, dupla, 20 quae iambica, sescupla, quae paonica nominatur. aqua dicitur divisio, cum tot tempora habet arsis, quot thesis, ut puta unum et unum, duo et duo, tria et tria, quattuor et quattuor; quae divisio hos recipit pedes, pyrrichium spondium dactylum anapaestum proceleumaticum dispondium diiambum ditrochaeum antispastum choriambum. dupla dicitur divisio, 25 quotiens altera pars alteram partem duplo vincit, ut puta unum et duo, duo et quattuor; quae divisio hos recipit pedes, iambum, trochaeum, tribrachyn, molossum, ionicum maiorem, ionicum minorem. sescupla dicitur divisio, quotiens altera pars alteram partem non duplo vincit, sed dimidietate dupli, ut puta tria et duo vel duo et tria; quae divisio hos 30 septem recipit pedes, bacchium, antibacchium, amphimacrum et quattuor paeones. reliqui vero pedes, id est amphibrachys et epitriti, ab his divisionibus repelluntur. nam amphibrachys cum constet aut de tribus et uno aut ex uno et tribus, nullam recipit divisionem. epitriti vero divisionis suae possident nomen: nam epitriton dicunt Graeci quattuor et tria 35 vel tria et quattuor. legitimi dicuntur pedes metri cuiusque, qui sunt naturales in versibus, ut spondeus in heroico; nothi autem, qui per corru-

3 Mezentij] *Verg. Aen.* XI 7   nemorosa] *Verg. Aen.* III 270   6 fungantur *P*

8 eleutatio positio positio quotienscumque *P*   11 media syllaba coniungi debeat
cum parti *P*   15 etiam] enim *P*   16 fluviorum] *Verg. georg.* I 482   17 genua] *Verg.*
Aen. XII 905   18 arietat] *Verg. Aen.* XI 890   abiete] *Verg. Aen.* II 16   19 tenuia]
Verg. georg. I 397   32 id est amfimacrus et epitriti *P*   33 nam amphibrachus *P*

ptelam solutionis accedunt, ut est || dactylus in versu heroico vel trochaeus. syllaba autem longa duo habet tempora, brevis unum. ideo autem unum dicimus tempus in brevi, quoniam cursim profertur; duo autem in longa, quia tractim et cum quadam mora, et tantum possumus proferendo duas breves temporis consumere, quantum dum unam longam proferimus.

DE ACCENTIBVS.

Accentus dictus est quasi adcantus secundum Graecos, qui *προσῳδίαν* vocant. nam apud Graecos *πρόσῳδος* dicitur ad, cantus vero *φωνή* vocatur. plane sive accentum dicas sive tonum sive tenorem, idem est [aut hoc est]. omnis accentus aut acutus est / aut circumflexus ^ acutus dicitur accentus, quotiens cursim syllabam proferimus, ut arma; circumflexus vero, quotiens tractim, ut Musa. nam gravis accentus \ in Latino sermone paene usum non habet, nisi quod vel cum acuto vel circumflexo poni potest, in his scilicet syllabis, quae supra dictos accentus non habent. unus autem sermo unum recipit accentum, vel acutum vel circumflexum; utrumque autem simul habere non potest. accentus in ea syllaba est, quae plus sonat. quam rem deprehendimus, si fingamus nos aliquem longe positum clamare. invenimus enim naturali ratione illam syllabam plus sonare, quae retinet accentum, atque usque eodem nisum vocis ascendere. accentus autem computantur non a prioribus syllabis, sed ab ultimis, id est retrorsum, nec possunt ascendere nisi usque ad tertiam syllabam a fine. Graeci acutum accentum in tribus syllabis ponunt, id est in ultima et paenultima vel antepaenultima; circumflexum vero in duabus, id est in ultima et paenultima. Latinitas autem in ultima syllaba nullum ponit accentum. unde fit ut acutus accentus apud Latinos duos possideat locos, paenultimum et antepaenultimum, circumflexus unum paenultimum tantum. in monosyllabis partibus orationis quotiens syllaba naturaliter longa est, circumflexum habet accentum, ut res dos; || quotiens vero vel naturaliter brevis est vel positione longa, acutum habet accentum, ut nec nix nox. nam in accentibus syllaba sive naturaliter brevis sive positione longa indifferenter accipitur. in disyllabis vero unus modus est, qui circumflexum ostendit accentum, quotiens prior naturaliter longa est et ultima naturaliter brevis, ut meta Creta Roma. aliter vero acutum habet, sive ambae natura longae fuerint, ut leges, sive positione longae, ut princeps, sive naturaliter breves, id est duae syllabae, ut ego, ut ait Virgilius 'ast ego quae divum incedo'. sic et sive prior positione longa sit, ut arma, sive posterior, ut Arabs, ubique acutus, ut diximus, accentus est. in trisyllabis et tetrasyllabis et deinceps (nam necesse est ut trisyllaborum rationem omnia posasyllaba sequantur, eo quod usque ad tres syllabas a

1 uerso P 7 qui prosidian vocant nam apud grecos πρωσοδία dicitur ad P
10 acuti notam om. P 19 usque eadem P 35 Virgilius] Aen. I 46 36 incedo
is et. c. siue P 39 sequatur P

fine ascendit accentus) tertia a fine syllaba acutum semper habebit accentum. numquam enim ad ipsam circumflexus ascendit. tunc autem supra dictum habebit accentum, cum secunda a fine fuerit naturaliter brevis, ut Romulus: nam ideo Ro habet accentum, quia mu syllaba brevis est. quotiens autem paenultimo loco longa est, ipsa habebit accentum; quem 5 autem habeat, de disyllaborum ratione cognoscimus. quattuor sunt particulae, quae corrumpunt in pronuntiando regulas accentuum hae, ve ne que ce. nam quotienscumque istae particulae sequuntur, faciunt accentus in ultimis syllabis superiorum esse sermonum, ut Musaque Musane Musave illiusce huiusce. Graeca verba tunc Graecis accentibus proferimus, cum 10 Graeca fuerit declinatio. hos Arcades quoniam Latina declinatio est, prior syllaba habebit accentum, id est tertia a fine; quando autem dicimus hos Arcadas, media, quoniam declinatio Graeca est. 'itaque' pars orationis quaeritur utrum correpta media an producta dici debeat. scire debemus || quoniam tunc corripitur media, [id est] cum una pars fuerit orationis; 15 tunc vero producitur, cum duae. hoc intellegere ex elocutionibus possimus. nam si qui dicat 'itaque fecit', 'itaque dixit', pro duabus *est*, nec in aliqua elocutione potest esse pro duabus, nisi in ea ubi pro simplici ponitur.

Quotienscumque quaerimus, quae consonantes in scribendo sibi co- 20 haereant vel cui syllabae inputentur, utrum priori an sequenti, similitudo aliorum nominum hunc solvit errorem. ut puta si dicamus aspice et dubitemus, utrum s et p dividenda sint consonantes et s danda priori syllabae, p sequenti, intellegimus hoc fieri non posse, sed ambas consonantes sequenti tantum modo dare nos debere, eo quod invenitur sermo qui 25 a duabus istis consonantibus inchoetur, ut spica. similiter amnis: debemus m et n sequenti syllabae dare in scribendo, quoniam invenitur sermo qui ab his consonantibus inchoetur, ut Mnestheus. attulit: non possumus duo t sequenti syllabae dare, quia nullus sermo invenitur, qui a duabus t consonantibus inchoetur. et hoc in ceteris consonantibus observabimus. 30 plane *scire debemus*, conexiones quod dico consonantium non eas quae Latinis syllabis congruant, sed etiam quae Graecis, excepta scilicet ea syllaba quae constat de b et d, quae in Latinum sermonem numquam ita transit, ut cohaereat, ut est *βδέλλα*. quando enim scribimus abditur, non possumus a in una syllaba ponere, et b et d in sequenti. 35

DE POSITVRIS.

Tres sunt positurae vel distinctiones quas *θέσεις* Graeci vocant, distinctio, subdistinctio, media. distinctio est, ubi finitur plena sententia: huius punctum ad summam litteram ponimus. subdistinctio est, ubi non

5 quem] quae P 7 accentum P 13 medium P 17 est om. P 21 cui]
cuius P 22 dubitemus] ubi tempus P 29 a duobus P 31 scire debemus
om. P 37 quas thesis greci P

multum superest de sententia, quod tamen necessario separatum mox inferendum sit: huius punctum ad imam litteram ponimus. media est, ubi fere tantum de sententia superest, quantum iam diximus, cum tamen respirandum sit: huius punctum ad medium litteram ponimus. in lectione 5 tota sententia perihodos dicitur, cuius partes sunt cola et commata. colon quidam dixerunt membrum, comma caesum.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

Duae sunt principales partes orationis, nomen et verbum, eo quod ipsae solae faciunt elocutionem, ut 'Cicero scripsit', 'Virgilius fecit', et 10 sine ipsis nulla alia pars inplet elocutionem. nam quando dicimus 'ipse legens', minus est aliquid, puta 'dixit', ut sit 'ipse legens dixit'. Aristotelici duas dicunt esse partes orationis, nomen et verbum, Stoici quinque, grammatici octo, plerique novem, plerique decem, plerique undecim. interiectionem Graeci non penitus non habent, sed inter partes orationis 15 non computant. nos articulo non penitus caremus, sed in pronomine computamus. tres partes orationis sunt quae casibus declinantur, nomen pronomen participium, et una quae temporibus, id est verbum; ceterae omnes quatuor non declinantur. quaesitum est, quando pars orationis *alius partis orationis* officio fungitur, utrum ius suum retineat an eius 20 *recipiat*, cuius accipit significationem. nam frequenter invenimus || et nomina pro adverbii posita, ut 'torvum clamat', et adverbia pro nominibus posita, ut 'mane novum'. quare sciendum est quoniam, si nomen sit pro adverbio constitutum, incipit non posse declinari. etenim cum designat esse quod est et transeat in adverbium, incipit iam sic non posse 25 declinari, quem ad modum nec illud adverbium naturaliter declinatur. item adverbium si transeat in significationem nominis, non numquam declinatur, quoniam significat eam partem orationis, quae recipit declinationem. unde est illud apud Plautum, 'a primo mani usque ad vesperam'. utique modo mane nomen est, hoc mane huius manis huic 30 mani hoc mane ab hoc mani. nam si adverbium esset, nec genus recuperet, nec praepositioni adiungeretur, nec posset i terminari.

6 caesum. EXPLICIT ARTIS DONATI PRIMAE COMMENTARIU A SERUIO FACTUM EXPLETUM
EST P 7 DE PARTIBVS ORATIONIS] INCIP DE PARTIBUS ORATIONIS ARTIS DONATI SECUNDÆ
P SERGII GRAMMATICI IN SECUNDAM DONATI EDITIONEM COMMENTARIVS § 8 verbum
§ 9 elocutionem PHCIN ut P 10 quando dicimus ipse legens dixit
Aristotelici §: quando dicimus ipse legens dixit, pro nomine ponimus. Aristotelici *editio Ascensiana* 11 sit] si P 19 aliis partis orationis om. Ps 20 recipiat cuius
om. P: eius cuius accipit significationem § 21 torvum] Verg. Aen. VII 399
22 mane] Verg. georg. III 325 28 apud Plautum] Mostell. III 2, 80 (767 R) sol
semper hic est usque a mani ad vesperum, quem versum de eadem re disputans adscri-
psit Servius in Verg. Aen. V 19: cf. Pompei. p. 358 a primo mani Pompeius p.
88 a primo mane P 29 uesperum § 30 ab hoo mane § 31 nec posse. i. s.
terminari P nec posset terminari §

DE NOMINE.

Proprium nomen in quattuor dividitur partes, praenomen nomen cognomen agnomen. praenomen est quod in loquendo paeponimus, ut *P*ublius: || nomen est commune familie, ut *Cornelius*: cognomen est proprium vocabulum, ut *Scipio*: agnomen est quod extrinsecus sumitur, vel 5 virtutibus, ut *Africanus*, vel a vitiis, ut *Gurges* *Strabo*. sed sciendum est quod plerumque contingit, ut unum tantum modo inveniatur: nam cce Romulus unum tantum habet: plerumque duo inveniuntur, ut *Numa* [ompilius; plerumque tria, ut *Publius Virgilius Maro*; plerumque quattuor, t *Publius Cornelius Scipio Africanus*. sane sciendum est quia, quotiens 10 num invenitur, cognomen est; nemo enim potest esse sine vocabulo: uotiens duo, plerumque praenomen et cognomen, si libertus est; nam on potest libertus habere nomen, quod familiam significat, cum ipse in familia sit.

Appellativorum nominum species sunt viginti septem. sunt nomina 15 corporalia, quae videmus et tangimus, ut terra lapis; sunt incorporalia, uae nec videmus nec tangimus, ut pietas iustitia. sunt primae positionis, quae a natura firmata sunt, ut mons schola; sunt derivativa, quae primae positionis nominibus deducuntur, ut montanus scholasticus. haec utem derivativa non regulis, sed auctoritate firmantur. nam plerumque 20 nvenimus varia ab uno sermone, ut *a Tuder* est *Tudertinus Tuders*. sunt tiā diminutiva, quae sensum minuant et non semper, sed frequenter syllabis crescent, ut *agnus agnellus*. sunt etiam alia sono diminutiva, ut *abula fabula*. in his enim significatio principalis est, sed enuntiatio diminutiva. tunc enim re vera essent diminutiva, si haberent alia principalia, ut *oculus ocellus*. sunt quae dicuntur tota Graeca, ut *Dido Manto*: haec possunt et Graece et Latine declinari, Graece, ut *Dido Didus*, Latine, *a Dido Didonis*, *Manto Mantus* et *Manto Mantonis*. sunt quae tota Latina appellantur, quae longe aliter a Latinis proferuntur quam a Graecis. nam cum Graeci dicant Polydeuces, Latini appellant Pollux. haec autem quae 30 sunt Latina sunt Latine declinamus. sunt quae || appellantur notha, quae non primis syllabis, sed ultimis a Graeco sermone dissentiant, ut Achilleus Achilles, Agamemnon Agamemno; et fere omnia Graeca, quae non exeunt, detracta littera per brevem o proferuntur, ut Apollo Apollo, Platon Plato. sunt synonyma, quae varias habent elocutiones, 35 sed unam significationem, ut terra humus solum tellus. sunt homonyma superioribus contraria, ut aries: nam et machinamentum, quo muri exugnantur, et sidus in caelo et animal in terra aries vocatur. sunt pa-

1 DE NOMINE om. P 5 uocabulum P 6 a virtutibus § a virtutis P ut *gurges* strauo P ut *iugulator* § 14 sine familia § sine familiae P 19 nomini eiusdem deducuntur P nomine eiusdem dicuntur § 21 ut a *Tuder* *Putschius*: a om. P § 26 *oculus* § *ocellum* P 27 *Didus*] *didous* § 28 ut om. P *Mantus*] *mantous* § 30 *poludeyes* P 32 ut *achilleys* P 38 uocatur § uocantur P patronomica P

tronymica, quae trahuntur non tantum a patribus, sed etiam a parentibus: nam inveniuntur et a matre ducta, ut Thetideius et Letoides, et ab avo, ut Aeacides, et a maioribus, ut Dardanides Aeneas, et a vitrico, ut Amphitryoniades. sic ergo dicimus patronymica non a patre tantum, sed a parentibus tracta, ut dicimus parricidam non eum qui patrem tantum, sed qui quemque parentum necaverit. haec autem patronymica, si Graeca fuerint, aut in des exeunt, ut Atrides, aut in ius, ut Atreius, aut in on, ut Atrion. sed quae in des exeunt, tantum patronymica sunt, ut Atrides Agamemnon; quae in ius exeunt, et patronymica et possessiva, ut Atreius 10 Agamemnon, Atreius gladius, Euandrius ensis. quae autem in on exeunt, in Latinum sermonem non transeunt. feminina autem aut in is exeunt, ut Atreis; aut in ias, ut Atreias; aut in ne, ut Atrine. sunt etiam nomina adiectiva, quae plerumque sensum habent, sed coniunctione laetantur, ut magnus fortis: dicimus enim 'magnus vir', 'fortis exercitus'. sunt 15 etiam qualitatis, quae trahuntur ab animo, a corpore, extrinsecus, ut doctus niger felix; sunt quantitatis, quae trahuntur a mensura, ut longus latus; sunt gentis, quae gentem significant, ut Graecus Hispanus; sunt quae patriam significant, ut Romanus; sunt quae numerum, ut unus duo tres quattuor quinque; sunt quae ordinem, ut quintus sextus, sunt quae 20 ad aliquid dicuntur, quae penitus non possunt sine alterius coniunctione intellegi, ut pater: non enim patrem possumus dicere, nisi filium habeat. sunt ad aliquid qualiter se habentia, quae e contrario significationem sumunt, ut dexter sinister niger candidus. sunt generalia, in quibus species continentur, ut animal: nam animal dicitur et homo et canis et equus. 25 sunt specialia, ut sunt illa quae diximus, canis homo et equus: nam illa sunt specialia, quae a genere descendunt. sunt facta de verbo, ut doctor lector. haec autem semper in tor exeunt et oriuntur a gerundi modo ultimo tempore ultima syllaba in tor versa per omnes coniugationes, ut amatu amator, doctu doctor, auditu auditor, lectu lector. sunt etiam 30 participiis similia, ut demens: nam sic est demens quasi legens; sed demens nomen est, quia recipit comparationem, legens vero participium, quia non recipit similiter comparationem. sunt etiam verbo similia, ut contemplator: sed haec cum casum acceperint, nomina sunt, ut contemplator contemplatoris; cum autem tempus habuerint, verba, ut Maro dixit 35 'contemplator aquas dulces'.

Sed comparativus gradus generis est semper communis, excepto nomine, quod est senior: hoc enim, ut Probus dicit, tantum generis masculi-

1 non tantum ς non tam *P*   2 ut thetideius et letoides *P* hetideius retoides ς

3 Aeneas] aeacides ς 4 amfitionides *P*: *Verg. Aen.* VIII 103, 214   4 pa-

tronymica *P*   6 patronymica *P*   8 patronomyca *P*   9 patronomyca *P*   12 in ne-

ut Atrine] in en ut atrien ς 13 per se quidem habent sensum *Pompeius* *p. 114*

21 posse *P*: non enim potest dici ς 26 a *om.* *P*: quae genere discernuntur ς . spe-

cialie nomen a genere descendit *Pompeius* *p. 118*   34 Maro] *georg.* III 61

36 nomine] uno ς 37 Probus] *institut. art. p. 245 ed. Vind.*

lini est. non omnia quae sunt qualitatis et quantitatis recipiunt comparationem, sed omnia quae recipiunt comparationem qualitatis sunt et quantitatis, sic ut puta non omnes qui student causas agunt, quisquis autem causas agit studet sine dubio. recta comparatio est quae primam syllabam integrum per omnes *gradus* servat, ut doctus doctior doctissimus. si autem integrum non servat, inaequalia efficit nomina, quae sunt tantum tria, bonus malus magnus. cum constet comparativum gradum minus significare * videatur, ut clarior clarissimo, doctior doctissimo. praeterea ipse comparativus non numquam positivum significat, non numquam nec positivum significat. quando dicimus 'Charon senior', modo non significat senior, 10 significat tamen senex. at cum Salustius dicit 'mare Ponticum dulcius quam cetera', modo invenitur comparativus non solum comparativus non esse, sed || nec positivus: nam mare non modo dulcius non est, sed nec dulce quidem. Donatus dicit quinque adverbia positivo tantum esse iungenda, tam [quam] magis maxime minus et minime, ea scilicet ratione, 15 quoniam vim in se habent comparandi, atque ideo non debent comparativis gradibus iungi, ne videatur comparatio geminata. qui enim dicit 'tam doctior', paene hoc dicit, 'doctior doctior', quod Latinitas non patitur. Probus autem dicit omnia adverbia, quae vim augentis aut minuentis in se habent, non debere coniungi nec comparativo nec superlativo, ut sunt 20 ista, valde multum plurimum per et similia. nam ista omnia tantum positivis gradibus debemus adiungere. quod superlativum gradum dicit genetivo plurali coniungi, non adeo verum est. nam invenimus eum etiam singulari genetivo posse coniungi, tunc quando nomina sunt enuntiatione singulare, intellectu pluralia, ut est 'o Danaum fortissime gentis'. 25

Quod dicit enuntiatione masculinum, intellectu esse neutrum pelagus, verum est; vulgus falsum est: et feminino et neutro genere legimus apud Virgilium, feminino 'in vulgum ambiguam', neutro 'ignobile vulgus'. balneum generis neutri est in numero singulari: *in numero autem plurali feminini* quidem secundum usum, ut 'occisus est ad balneas Palicias'; 30 tamen et neutraliter legimus, ut 'balnea vitat' in Horatio. caelum in numero singulari generis neutri est, in numero autem plurali generis masculini: habemus enim in Lucretio 'quis totidem vertit caelos'. caepe in numero singulari generis neutri est, ut 'tunicatum cum sale mordens caepe'. et hoc nomen tres solos habet casus, hoc caepe 35

1 non] nam *P* 4 studuit *P* studuit *s* 5 *gradus om. Ps* 7 *lacunam quam indicavi ita fere supplere possis*, cum constet comparativum gradum minus significare quam superlativum, est tamen ubi plus significare videatur 10 *Charon] caput P, om. s: cf. Donat. p. 1746 Pompei. p. 134 Serv. in Verg. Aen. VI 304* 11 *dulcius est quam s* 14 *quinque tantum adverbia positivo esse P* 17 *gradibus] casibus P* 19 *Probus] instit. art. p. 260 ed. Vind.* 25 *o Danaum] Verg. Aen. I 96* 28 *in vulgum] Verg. Aen. II 99* 29 *ignobile] Verg. Aen. I 149* 29 *in numero autem plurali om. P* 30 *occisus] Cic. p. Rosc. Am. 7, 18* est *om. s* *pellicias s* 31 *uitatur P uitantur s* in Horatio *de art. poet. 298* 33 *in Lucretio] II 1097* quis pariter caelos omnis convertere 34 *cepe P itemque infra tunicatum] Pers. sat. 4, 30*

hoc caepe o caepe; in numero autem plurali genere feminino simpliciter declinatur. ioca et loca simillima nomina sunt. nam in numero plurali et masculino et neutro genere declinantur: dicimus enim et ioci et ioca, loci et loca; in numero autem singulari tantum masculino, ut iocus et locus. quod dicit genera communia esse inter masculinum et femininum, || ut puta pampinus, non ita intellegimus, quasi sacerdos. nam sacerdos si masculus est, hic sacerdos dicitur; si femina, haec sacerdos: non possumus hoc pro nostra voluntate confundere, sed pro naturae qualitate discernimus. pampinus vero et dies et similia pro nostro arbitrio vel 10 masculino vel feminino genere proferuntur. nomen nec in totum fixum nec in totum mobile dixit leo leaena secundum Vergilium, 'torva leaena lupum sequitur'; secundum Ovidium mobile est, qui dixit
 ut lea saeva sitim multa compescuit unda.

eiusdem generis debent esse diminutiva, cuius generis sunt principalia; 15 ut puta ideo haec domuncula generis feminini, quia et haec domus generis feminini est: exceptis scilicet paucis istis, scutum pistrinum canis rana verna scutra; nam scutra scutrillus facit, beta betaculus.

Pulvis dicit quia numeri singularis est tantum; sed legimus apud Horatium

20 novendiales dissipare pulveres.

item pax lux dicit numeri singularis; sed legimus apud Salustum paces et luces. item Quirites dicit numero tantum plurali; sed legimus apud Horatium hunc Quiritem, ut sit nominativus hic Quiris: item idem Horatius 'quis te Quiritem; cuius nominativus erit hic Quirites, ut dicit 25 Petronius. quadrigas dicit numeri tantum pluralis, sed Varro dicit et numero. singulari. virus generis neutri est et declinatur quem ad modum doctus, hoc virus huius viri: legimus enim apud Lucretium 'tetri primordia viri'. dicit nomina iam composita non debere conponi, et idem paulo ante dixit de pluribus posse conponi: ne contrarium sit, ita in-

2 ioca et loca] Serv. in Verg. Aen. I 306 5 et femininum om. P: cf. Donat. p. 1747 11 mouile dixit leaena P mobile at fixum leaena 5 secundum Vergiliūm] bucol. 2, 63 12 oboedium P: Ovid. metam. III 102 13 sitim multa compescuit unda 5 sitim multas conspescuit undas P 14 debent esse diminutiu 5 debet esse diminutiu P 15 domuincula P 16 pistrum 5 17 verna] fortasse beta

scutrillus Pompeius p. 154 scutrinus P scutrini 5 18 numeris singularis P apud Horatium] epod. 17, 48 ouides P: ouides dissipare 5 21 paces] Sallust. Iug. 31, 20 bella atque paces 23 hunc Quiritem] Horat. epist. I 6, 7 amici dona Quiritis. Persii exemplum quibus una Quiritem vertigo facit in eadem re ponit Diomedes p. 315 sed Flaccus in satira Quiritem dixit ut erit nominativus P uetus nominatiu 5 24 quis] Horat. carm. II 7, 3 quis te redonavit Quiritem Petronius] grammatici cuiusdam Petronii fragmentum esse coniecerunt interpretes Petronii apud Burmannum p. 886, contra quos dixit A. Reifferscheidius mus. Rhenan. noviss. XVI (a. 1861) p. 1: cf. Petron. p. 156, 4 ed. Buechel, et Petron. fragm. 22 ed. Buechel. 25 numeris P Varro] invenimus quadrigam numero singulari dictam in libro saturarum M. Varronis, qui inscriptus est Exdemeticus Gellius XVIII 8, 17. quadrigas plurali numero dicendas esse docet Varro de ling. Lat. X 24 p. 557 ed. Speng. et X 67 p. 581 ed. Speng. 27 apud Lucretium] II 476 28 et idem -- conponi om. P, add. 5 29 potuisse 5 *

tellegi debet, ut liceat nobis nomen conponere bis, sed ita ut prima compositione sensum nominis in contrarium non vertat, secunda autem vertat, ut territus in perterritus. illud enim nobis non licet facere, ut per compositionem primam conversum in contrariam significationem nomen per secundam compositionem valeamus revocare ad primam significationem, ut est doctus indoctus, quando utique nulla ratione dicitur. praefectus vigilum si sic dicatur, quem ad modum tribunus militum, id est si pro uno nomine accipitur uterque sermo, priore parte tantum modo declinatur. si autem voluerimus elocutionem facere, dicimus praefectus vigilibus, quo tempore licet nobis etiam in haec duo nomina aliquem adferre sermonem, ut 'praefectus est vigilibus'.

Casus plerique quattuor esse dicunt, auferentes nominativum et vocativum, qui similis est nominativo. ideo autem auferunt nominativum, quoniam, cum casus sit dictus ab eo, quod faciat nomen cadere, nominativus e contrario rectum nomeu ostendit. alii quinque docent, ut Graeci, qui ablativum non habent; alii sex, ut Latini, qui ablativum addunt; alii etiam septimum addunt casum, qui est ablativo similis sine praepositione, quamquam non in omib[us] similis inveniatur. nam quando dico 'doctior illo' et 'doctior ab illo', re vera eadem inveniatur elocutio; quando autem dico 'illo praesente suscep[ti]i' et 'ab illo praesente suscep[ti]i', non est similis ab utroque casu elocutio. nam 'illo praesente suscep[ti]i' admittit tertiam personam; 'ab illo praesente suscep[ti]i', inter duas tantum modo res geri videtur. non nulli adiungunt octavum casum, qui fit, cum quid per accusativum cum praepositione possumus dicere et dicimus per dativum sine praepositione, ut 'it clamor in caelum' et 'it clamor caelo' vel 'sub- eunt ad murum' et 'subeunt muro'. inflexionum autem varietates in casibus sex sunt. aliquando enim omnes casus varios exitus sumunt, ut est unus, quae dicitur forma hexaptota: item pentaptota dicitur, ubi quinque sunt varietates, ut doctus; item tetraptota, ubi quattuor, ut est species; triptota, ubi tres, ut est templum; diptota, ubi duae, ut est cornu genu: nam nominativus accusativus et vocativus corripiuntur, alii tres producuntur. est etiam monoptota, quam non bene monoptotam, sed aptotam dicimus, ut est nequam. nam monoptota illa sunt, ubi unus tantum casus est, ut sponte; aptota vero illa sunt, ubi omnes quidem sunt casus, sed nulla ratione variantur, ut est frugi. inveniuntur autem nomina unum casum habentia tantum, ut natu tabo; aut duo tantum, ut hic Iuppiter o Iuppiter; aut tres tantum, ut hoc nefas hoc nefas;

5 secundam compositionem 5 secundam comparationem P 6 utique *editio Ascensiana antique* P 7 si sit dicatur P sic dicatur 5 13 nominativum et vocativum nominativum qui similis est vocatiuo P 14 cadere *Putschius* habere P 17 qui ablativo similis inueniatur nam quando 5 quamquam] qq, *hoc est* quodque P 18 dico re uera doctior illo et doctior ab illo eadem P 24 et om. Ps 25 it clamor] *Verg. Aen.* V 451 caelo ut subeunt P: *Verg. Aen.* VII 161 muroque subibant 29 id est species P 30 id est templum P 31 corripiuntur 5 corripiunt P 37 ut om. P

aut quattuor tantum, ut huius dictionis huic dicioni hanc dicionem ab hac dictione, sed horum nominum reliquos casus in usu quidem non esse manifestum est, in auctoritate autem saepius reperiuntur. inimicus dativum regit, quamquam usus vindicet nominativum: ‘inimicus’ enim ‘mili^t est’ dico, non meus. item ‘secundus ab illo est’ dicimus, non secundus illi. quamquam ista nomina, quae suis casibus serviunt, etiam aliis varia auctoritate iunguntur. nam et pactus illam rem * dignus illa re.

Quod dicit ab his mulibus filiabus deabus nos dicere debere, sciendum est propter testamentorum necessitatem. nam haec pauca dicit Probus contra artem esse suscepta, nec nos debemus ad istorum similitudinem alia declinare. ea enim, quae arte carent, sola auctoritate firmantur. vas in numero singulari tertiae est declinationis, in numero plurali secundae. dies secundum regulam tantum feminini generis est: nullum enim nomen e producto ablativo terminatum alterius potest generis inventiri. quod autem dicimus genere masculino, ratio persuasit adverbii: nam hodie dicentes quasi hoc die significamus; nec tamen dicimus hadie quasi hac die. * nam quotiens nominativus singularis n et s terminatur, ablatus in e et genetivus pluralis in um exit. a supra dictis regulis venit accusativus singularis. tunc in im exit, cum ablatus singularis indubitabiliter i terminatur, ut ab hac vi, ab hoc Tiberi: facit enim hanc vim, hunc Tiberim. si autem e terminetur ablatus, tunc variatur accusativus, ut ab hac puppe hanc puppem. domus et iugerum ab antiquis aliter declinabantur, quam hodie declinamus. nam domus quartae erat declinationis, iugerum tertiae. nos autem in hoc nomine, id est domus, tres [in unum] casus usurpamus a secunda declinatione, ablativum a domo, genetivum pluralem harum domorum, accusativum pluralem has domos. in nomine autem iugeris unum tantum modo casum usurpamus, ablativum ab hoc iugero. u littera tunc retinetur in dativo plurali, ut ipse dixit, cum aliqua discernenda sunt, ut artibus et arcibus. cui regulae tamen invenimus duo nomina contraria, id est nulla discretione interveniente u retinentia, ut specubus et tribubus. ab ipsis regulis discrepant nomina tantum pluralia, ut Vulcanalia Minervalia, ideo quod illae regulae ablativi sunt singularis, haec autem nomina numeri sunt tantum pluralis. quae licet regulas non habent, tamen ad similitudinem nominum declinanda sunt, quae [nomina] regulis continentur, id est ut sic declinemus hae Kalendae quem ad modum *hae Musae, hi Manes quem ad modum*

7 et pactus illam rem dicimus et illa re s. lacunam indicavi. nam et pactus vel potius mactus et dignus duobus casibus iungi docuisse videtur grammaticus: cf. Pompei. p. 174, 208 Cledon. p. 1901 [9 Probus] instit. art. p. 273 ed. Vind. 11 firmantur s firmant P 16 tamen s tam P 17 n et r P. videtur autem excidisse quadam de ablativo singulari i terminato et de genetivo plurali ium terminato: cf. Pompei. p. 214: quare lacunam indicavi [22 domus] cf. Serv. in Verg. Aen. II 445 25 fortasse tres in utroque numero casus 29 cui reguli P 31 specubus et tribubus] Serv. in Verg. georg. III 376 32 mineralia ideoque illae P 36 hae Musae hi Manes quem ad modum om. P, addidi ex Pompeio p. 225

hi agiles, hae Idus quem ad modum hae manus. quamquam dixerunt, ut, quem ad modum regulis parent, ita varie declinarentur. nam invenimus apud auctores et ancilium et anciliorum, et Vulcanalium et Vulcanaliorum. item nomina Graeca a supra dictis regulis segregantur, ut emblema poema; et hoc iuste. nam si Graeca sunt, vel ablativo parent; illae autem 5 regulae ab ablativo originem sumunt, quas non possunt suscipere nomina ablativo parentia. sed haec maiores nostri aut tertia declinatione declinabant, si fuissent generis neutri, ut poema poematis; aut prima declinatione declinabant, si fuissent generis feminini, ut haec poema huius poemae. quamquam invenimus aliquos casus nec ab illis nec ab istis re- 10 gulis declinatos, id est genetivum pluralem et dativum et ablativum plurales: legimus enim apud Ciceronem horum poematorum his poematis et ab his poematis; similiter et emblematorum et emblematis, peripetasmatorum peripetasmatis.

Analogia dicitur ratio declinationis nominum inter se omni parte si- 15 milium; Latine proportio vocatur. nomina autem similia sunt omni parte, si octo rebus sint similia, id est sex illis quae accident nominis, qualitate comparatione genere numero figura || casu, deinde exitu syllabarum, deinde consonantium ratione paenultimarum. atque si una res de istis octo si- 20 milibus desierit, dicimus [enim] nomen nulla ratione similiter declinari. cuius rei exemplum sit lepus et lupus. nam licet septem partibus consentiant, tamen, quia genere dissentient (lupus enim transit in aliud genus, ut lupus lupa, lepus lepa non facit) *.

DE PRONOMINE.

Probus autem pronomen in quatuor partes dividendum putavit, id 25 est pronomen finitum infinitum minus quam finitum et possessivum; quod non videtur habere rationem. unde Donatus melius, qui in duas partes in primo divisit. nam si ea sunt finita pronomina, quae recipiunt personas, alia omnia, quae non recipiunt personas, infinita dicenda sunt. unde apparet quod infinita et minus quam finita sunt et possessiva: in 30 illis enim non accedit certa persona. cuias et nostras vel cuiates et nostrates (nam utrumque dicimus secundum Plauti auctoritatem) gentem

3 anciliorum *dixisse Horatium carm. III 5, 10, anciliorum et nominis et togae, Vulcanaliorum Sallustum*, Curio ibidem moratus religione Vulcanaliorum, *adnotavit Pompeius p. 163. 227* 13 poematis *ex rhetor. ad Herenn. IIII 4, 7, emblematis ex Cic. in Verr. act. sec. IIII 17, 37 attulit Priscianus p. 774, peripetasmatis ex Cie. in Verr. act. sec. IIII 12, 28 Priscianus l. c. Pompeius p. 229 Cledonius p. 1904* 20 *fortasse* desierit, iam non stat analogia. dicimus enim 21 nam licet semper partibus consentiant P: nam septem partibus consentiant, tamen quasi genere dissentient §. lacunam post facit indicavi, qua et finis commentarii de nomine et initium sequentis de pronomine haustum esse videtur 25 Probus] instit. art. p. 346 ed. Vind. 31 cuias et nostras vel cuiates et nostrates § cuiam et nostram vel cuiates et nostrates P 32 secundum Plauti auctoritatem] cf. Priscian. p. 959. 1017, Ritschel. mus. Rhen. noviss. 1 (a. 1842) p. 319

significant, id est 'cuius gentis', [optimas] 'nostrae gentis'. plerique accentum in ultima syllaba ponunt, quando dicimus cuias; sed prave. nam nulla pars orationis est Latina absque praedictis, quae potest in ultima accentum tenere. sunt aliqua pronomina quae casibus crescent: nominativo, ut quis vel qui, genetivo singulari, ut mei vel mis, tui vel tis, ablativo singulari, ut a quo vel a qui; plurali dativo et ablativo, ut a quis vel a quibus. qua ratione siant, superius diximus. sunt e contrario quae casibus decrescent: nam aliquando vocativus non invenitur, ut in pronomine ego; aliquando nominativus et vocativus, ut in pronomine sui sibi se a se; aliquando tantum accusativus, ut eccum eccam ellum ellam; aliquando tantum genetivus, ut cuia et culum. quod autem dicimus sui aliud esse pronomen, verum est: non enim de possessivo nascitur, cuius nomi[nativus] est suus. nam si inde nasceretur, dativum in o mitteret, suo, non in i, sibi. praeterea est alia differentia, quod hoc pronomen, sui vel sibi, utriusque numeri est; illud vero possessivum, suus, et singularem habet numerum et pluralem. quae situm est apud Graecos, an o[ccupatio]ne articuli esset articulus, et probatur non esse. omnes enim articuli, cum de numero singulari ad pluralem transeunt, varie proferuntur, ut hic et hi, huius et horum et reliqui. quando autem dicimus o docte et o docti, in utroque numero eundem articulum ponimus. qua re non articulus videtur, quia non mutatur in numero plurali, sed potius adverbium vocantis, ut, quem ad modum dicimus 'heus vos docti', sic dicamus 'o tu docte' et 'o vos docti'. inter articulos et pronomen hoc interest, quod pronomina tunc sunt, cum sine nominibus sunt et absentium nomi[nat]um videntur explere personas, ut hic haec hoc. quando autem dico hic Aeneas huius Aeneae, iam non possunt pronomina dici, cum non fungantur eorum nominum, quae praesentia sunt, officio: ipsa enim nomina per se significationem implent. neuter uter alias et reliqua constat esse nomina, quoniam Probus viginti et unum dicit esse pronomina, in quibus ista non computantur. ea pronomina, quae utraque parte nominativum habent, secundum formam nominum declinantur. nam utraque parte sic declinamus quisquis, quem ad modum praetor urbanus; sic autem priore parte non declinamus aliquis, quem ad modum nec iuris peritus; sic posteriore parte non declinamus quispiam, quem ad modum nec tribunus militum.

1 optimus *P* optime *s*. optimas, quod una cum nostras positum est apud Charisium p. 20; propter similitudinem pronominum in as finitorum postea adscriptum esse videtur

2 eniam *P*: cf. Pompei. p. 246 3 absque praedictis] Donat. p. 1741

4 tenere id est pone et alias *s* 7 fortasse quae qua ratione siant superius] p. 1786

9 ut *om.* *P* 17 et probatus non esse *P* et prouocatus non esset *s* tamen falsum hoc probatur Pompeius p. 255 20 quare] quae res *P* 24 sunt priore loco *om.* *s*: pronomina dicuntur tunc cum sine nominibus sunt Putschius 29 Probus] instit. art. p. 346 ed. Vind.: cf. Pompei. p. 261 31 nam utraque parte sic declinamus quisquis Quisquis quemadmodum praetor urbanus utraque parte sic autem *P*

DE VERBO.

Odi novi memini quaeritur cuius sint temporis. constat esse perfecti. nam et perfectum in i semper exit, ut legi scripsi, et praesens tempus numquam in i, sed semper in o exit. illa enim verba significationem habent praesentis temporis, regulas autem praeteriti. sum defectivum 5 verbum est in coniugatione. || nam quando dicimus es, non potest esse secunda coniugatio, quia et e correptam habet et in prima persona e ante o non habet. pudet et taedet quasi defectiva posuit; in superiore autem parte impersonalia non contrarie sunt posita. nam hoc ipsum verbum impersonale defectivum est. sublatis enim de primo verbo duabus personis, to prima et secunda, tertia utique superest; quae si non sibi adiungat pronomen, defectivum dicitur esse verbum, si autem adiungat, impersonale. gaudeo et audeo a plerisque neutropassiva, ab aliis anomala, ab aliis supina verba dicuntur, quae in tempore perfecto et plusquamperfecto passivam habent declinationem, in reliquis activam. sunt alia inaequalia, quae 15 et suam habent declinationem et contrariam, ut est placeo: nam et placui facit et placitus sum. sunt item alia inaequalia, quae ideo sunt inaequalia, quia primam syllabam non reservant, ut nolo volo: faciunt enim nolo non vis non vult, non nolo nolis nolit: item volo volis volit non dicimus, sed volo vis vult. sunt alia penitus anomala, de quibus nihil 20 possumus dicere, nisi quod lectione detinentur, id est eas usurpare personas, quae tantum auctoritate firmantur, ut sunt haec, faxo faxis, infit, inquam et reliqua. prima persona indicativo modo semper corripitur, ut lego, absque monosyllabis, ut do sto flo, quae quidem ipsa, si fiant polysyllaba, ut reddo reflo praesto, corripiuntur. verba quorum declinatio 25 in nostra potestate est sunt haec, tondeo lavo fabrico punio et reliqua. verum tamen debemus secundum naturam actuum vel activum vel passivum praesumere in declinatione, ut 'ego lavor', 'balneum lavat'; quando ego capillos depono, ut dicam tondeor, quando alteri capillos detraho, ut tondeo. prima persona non debet ita proferri, lego ego, quoniam lego iam 30 habet in se significationem pronominis; nisi tamen sic tunc possumus dicere, lego ego, quando nos magis volumus ostendere lecturos quam alios, ut sit 'quasi ego magis lego quam ceteri'. 'maledico tibi' dicimus, || non te, quoniam 'tibi dico', non 'te dico' dicimus. prima persona ante ultimam o septem litteras non habet, h o f k q y z; ceteras vero habet, e, ut 35 sedeo, i, ut audio, u, ut annuo, b, ut libo, et reliqua, sicut in arte scripta

2 odi noui coepi memini § 8 pudet et taedet in superiore parte, hoc est in minore arte, impersonalia posita esse dicere videtur Servius, cum unum legitur exemplum impersonalis modi vel verbū scriptū sīl 359, 9 et 361, 6. nisi hoc potius voluit, impersonalia in minore arte posita non esse contraria huic definitioni, quae in maiore arte propo-sita sīl 15 quae suam P 16 et contraria sunt ut placeo § 25 corripiuntur om. P, add. § 26 labo P 28 labor P labat P 29 ut dicam tondeor §. ut dicam tondeo P 35 cetera P 38 reliqua om. P

sunt. ⁵ k ideo non potest praeponi o litterae, quia numquam anteponitur nisi a sequente. o y z ideo non possunt praeponi, quia * unum tamen verbum, quod o ante o habet, ut reboo, 'reboant silvaeque et magna^{nus} O'. ideo contra regulam venit, quia Graecum est. cetera in arte conscripta sunt.

DE ADVERBIO.

Adverbium dictum est, quia necesse habet semper verbum sequi. verbo tamen non necesse est egere semper adverbio. nam possum dicere sic, legit. nunc enim et plena est elocutio, et adverbium tamen non invenitur. nam cum dico cras hodie, non erit integra elocutio, nisi addam verbum, ut puta dico vel facio. adverbium plerumque confirmat verbum, plerumque destruit: confirmat, ut 'iam faciam'; destruit, ut 'non faciam'. adverbia aut a se oriuntur aut ab aliis partibus orationis veniunt, sicut in artibus positum est: nam ibi sunt exempla varia posita. horno autem nihil est aliud nisi anno. unde derivatio duplex invenitur. nam Cicero dicit hornotinas fruges; Horatius dicit hornas fruges. item meatim nihil est aliud nisi meo more, tuatim tuo more. quod dicit de participio adverbium posse deduci, verum non est. etenim illud exemplum quod protulit, id est indulgens, non tantum participium est: nam recipit conparationem; facit enim indulgentior indulgentissimus. ergo quando dicimus indulgenter, non videmur a participio transisse ad adverbium, sed a nomine. omnia adverbia e terminata in positivo semper producuntur, ut docte, exceptis tribus regulis eorum adverbiorum, quae aut non comparantur, ut rite (nemo enim dicit ritius ritissime), vel quae anomale comparantur, ut bene (nemo enim dicit benius benissime), vel quae a se oriuntur, ut impune [inpuñies]. hoc scilicet in positivo; ceterum superlativus gradus semper || producitur, ut doctissime.

Facile et difficile [non] quaeritur, utrum adverbia sint a nomina. constat autem esse nomina tantum, quia semper correpta sunt: si enim adverbia essent, ut supra diximus, producerentur: deinde, quia neutri generis formam sequuntur. sicuti enim dicimus facilis facile, sic et difficilis difficile. deinde si adverbia essent, in ter exirent: dativus enim nominis i terminatus adverbium in ter syllabam mittit, ut huic forti fortiter; sic huic facilii faciliter, huic difficulti difficultiter diceremus. ergo constat esse nomina. sic autem posita sunt pro adverbiis, quem ad modum fere

² non possunt praeponi equia non possunt proponi o unum *P*, ut *verba* quia — proponi, *quae om. s.*, *videantur expuncta esse* ³ *reboant*] *Verg. georg.* III 223
¹⁵ *Cicero*] *in Verr. act. sec.* III 18, 45 hoc quantum est ex Sicilia frumenti hornotini exaraverunt: cf. *Pompeius* p. 329 ¹⁶ hornotinas *editio Ascensiana* hornatinas *P*
Horatius] *carm.* III 28, 3 si ture placaris et hornas fruge lares. *quo exemplo usus est Pompeius l. c.* hornatas *P* ²⁴ anomale] male *P* ²⁵ benius benissime *Pompeius* p. 334 benius benissime *P* bonius bonissime *s* ²⁶ impune corripitur: nemo enim dicit impunus *Pompeius* p. 35 ³¹ dicimus et facilis facile sic difficilis difficile *s* dicimus et facilis facile difficilis difficile *P*

invenimus apud poetas nomina pro adverbii constituta, ut 'torvum clam' pro eo quod est torve, 'horrendum resonat' pro eo quod est horrende. qua figura oratores omnino uti non debent. genus enim est soloecismi, sicut ipse Donatus paulo post de soloecismi ratione monstravit. scire autem debemus quod dativus singularis o terminatus adverbium in 5 e mittit, ut huic docto doce, i terminatus in ter, ut huic agili, agiliter; quas quidem regulas saepe corruptit auctoritas. nam invenimus plerumque id esse adverbium, qui dativus est casus, ut falso. haec autem ambiguitas elocutione discernitur. quando enim dico 'falso homini dedi', erit nomen; quando dico 'falso loqueris', erit adverbium. item plerumque in 10 contrarium cedunt. nam Terentius ait duriter, cum dure dicere debuerit, et Virgilius lugubre, cum lugubriter recte dicamus. ea adverbia comparanda sunt, quae ducunt originem a nomine recipiente comparationem, ut est doctus. ideo enim dicimus docte doctius doctissime, quoniam dicere possumus doctus doctior doctissimus. ab eo quod est Tullius 15 cum sit adverbium, non recipit comparationem, quia nec nomen recipit. sunt alia adverbia, quae per se non comparantur, egent autem comparatione, ut est mane: nemo enim dicit manius, nemo manissime. verum tamen hanc, quam per inflexionem non habemus, possumus facere per adiectionem illarum particularum, ut magis et maxime, || ut puta sit positivus mane, comparativus magis mane, superlativus maxime mane.

Omnis pars orationis cum desierit esse quod est, nihil aliud est nisi adverbium. idcirco si nomen desierit esse nomen, non facit pronomen aut participium, sed solum adverbium, ut est sedulo. nam si dicas 'sedulo homini dedi', nomen est; si dicas 'sedulo feci', adverbium est. item 25 pronomen aliquando et adverbium est. cum enim dico 'qui est', erit pronomen; cum dico 'qui scis', erit adverbium. item verbum plerumque et adverbium est. quando enim dico pone prima syllaba accentum habente, erit verbum; quando ultimae syllabae do accentum, erit adverbium. item et participium aliquando adverbium est. cum enim dico 'me ad villam profecto contingit', participium est profecto; cum dico 'profecto male loqueris', adverbium est profecto. item ante praepositio non numquam et adverbium est. praepositio in hac elocutione erit, 'ante templum'; casum enim habet iunctum: si autem dicas 'ante feci', erit adverbium, quoniam sequitur verbum. ut coniunctio est, sed plerumque et pro ad- 30

1 torvum] *Verg. Aen.* VII 399   7 saepe] semper *P*   10 item] ita *P*
 11 cedunt *s* incedunt *P*   11 Terentius] *Adelph.* 1, 20 ruri agere vitam, semper parce
 ac duriter se habere *Charis*, p. 178   12 Virgilius] *Aen.* X 273 sanguinei lugubre
 rubent cum lugubris exte dicamus *P* cum lugubris extensa dicamus *s*   13 recipi-
 entis *P* recipienti *s*   17 quae semper per se comparantur. sunt autem quae non
 egent comparatione *s*   26 quid est *s*   27 qui scis *Pompeius* p. 348 qui
 scit *P*   29 erit aduerbiuム hoc est discretionibus causa: nam ultimo loco uestri acutus
 accentus nunquam ponitur. item participium *s*   31 contigit *s* profecto mallo
 quaeris *P* profecto quaeritis *s*   35 Ut coniunctio *Putschius*. Et coniunctio *P*

verbio ponitur, ut cum dicimus 'ut te, fortissime Teucerum, Accipio'. heus si dolorem significat, interieictio est, ut

heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus;
si autem verbum sequatur, adverbium est,

heus, inquit, iuvenes monstrate mearum.
erit enim nomen, quo modo nominibus interdum pro adverbis utimur,
ut ante dictum est. illud fideliter tenere debemus, numquam separatim
praepositionem adverbis posse coniungi, veluti de mane, de noctu. quod
antem invenimus indocte et infrequeenter, sunt quidem praepositiones, sed
non separatim, sicut sunt etiam illae particulae, quas ipse ponit artigrafus,
desursum deorsum deinceps. ita enim constant duae partes orationis,
ut uno ambae nitantur accentu. nec duae praepositiones interveniente
adverbio sociandae sunt. praepositio etiam de non potest adiungi nomini
interveniente adverbio, || ut 'de trans Tiberim venio', quem ad modum
15 'illinc venio'.

DE PARTICIPIO.

Participium est quasi participium: habet enim a nomine genera et
casus, a verbo tempora et significaciones, ab utroque numerum et figuram
et cetera, quae in superioribus dicta sunt. in posterioribus illud adicit,
20 inchoativa verba non habere nisi praesentis temporis participium, futuro
autem carere. ideo autem [in] futuro carent, quoniam regulam futura participia
a praeterito ducunt participio, praeteritum autem participium a
tempore perfecto originem sumit; et ideo, cum inchoativa verba tempus
perfectum non habeant, non possunt habere id quod additur iam temporis
25 perfecto. praeterea dicit participia ab impersonalibus verbis nisi usurpata
non venire; quae res penes Latinitatem non erit [et similia]. et hoc simili-
liter ab arte descendit. etenim participia a prima positione verbi origi-
nem trahunt. cum igitur impersonalia primam personam non habeant, parti-
cipia non iure ex se faciunt, sed tamen, ut dixi, usurpare nobis licet.
30 invenimus enim apud varios auctores, quod puto ideo fieri, non quod de
impersonalibus usurpentur participia, sed quod ipsa impersonalia fiunt verba
plenissima. nam hoc, quod dicimus pudet taedet tantum dici, invenimus
in auctoribus et pudeo et taedeo; unde fiunt pudens et taedens: parti-
cipium non ab impersonali videbitur, sed a verbo integro. odi verbum
35 participium habet osus quod licet in usu non sit, tamen componatur, et

I ponitur cum dicimus ut ut *P*: *Verg. Aen.* VIII 154   3 heus etiam] *Verg. Aen.* VII
116   5 heus inquit *P*: *Verg. Aen.* I 321   6 erit nomen quom nominibus pro adverbis
utimur §. ceterum nisi quedam ante erit exciderunt, haec ad ea quae proxime secundur
pertinere videntur, ut erit — dictum est post 8 de noctu transponenda sint: cf. *Sero. in
Verg. georg.* I 287   utamur *P*   11 deorsum e deinceps *P*   constant duas partes
P constat duas partes § constant duabus partibus *Putschus*   23 sumit § sumunt *P*
24 possumus *P*   tempore *P*   26 penes Latinum *P*   et similiter ab arte
discedit §   31 fiunt *P*§   33 fiunt § fiunt *P*   35 componatur ut in *P* componitur
et in §

in usu erit, exosus perosus, ab eo quod est memini artis nullum partcipium reperitur: si ad usum, verum est; si ad auctoritatem, falsum. nam invenimus in Plauto meminens. tunicatus galeatus dicit participia non esse, sed nomina, eo quod a verbis non trahuntur. sed si diligenter attendas, advertens a similibus participia conprobabis. nam licet non faciat tunico galeo, tamen, quoniam tempus habent, sine dubio participia sunt. etenim 'armatus incedit' et 'vestitus incedit' cum || dico, hoc significo, 'iam armatus, iam vestitus est'. sic etiam dicimus 'tunicatus incedit', 'galeatus incedit', id est [et] 'iam tunicam habet', 'iam galeam habet'. quae res tempus ostendit; et si tempus est, participium est. pransus 10 cenatus et reliqua constat esse participia, licet a verbo non veniant. concessum est enim regulariter, ut a neutralibus verbis liceat nobis usurpare praeterita participia. sed quoniam in his ars defleit, debemus vel auctoritate firmare neque ad istorum similitudinem alia fingere, sed illis tantum uti, quae lecta sunt. 15

Nomina similia participiis praeteriti temporis quartae sunt declinationis, ipsa autem participia secundae, ut hic visus huins visus nomen est, hic visus huius visi participium est. furibundus et moribundus *quaesitum est* quid essent; et nomina esse manifestum est, quod subtracta dus syllaba et addita s littera non redeunt in participia praesentis temporis, quod 20 regulariter dictum est nova ratione. participia, quae constat esse participia, nec positivum gradum possunt recipere, quoniam participia nullam recipiunt comparationem. tamen comparativum gradum plerunque suscipiunt, acceptior et incensior, quae res sola sensus ratione secernitur. adverbium de participiis nasci Donatus adserit, plurimi negant. sed constat apud maiores quidem lecta, in usu tamen esse non possunt, ut dictum est in adverbio.

DE CONIUNCTIONE.

In coniunctione nihil penitus novi posuit, sed ita hic sicut in superiori parte tractavit. illud plane adiecit, quod licet nobis coniunctiones 30 pro aliis coniunctionibus ponere; quod non mirum est, cum liceat et alias partes orationis pro aliis ponere, ut nomen pro verbo, pronomen pro adverbio, et multa alia, tamen significatione mutata.

DE PRAEPOSITIONE.

Praepositio est pars orationis dicta, quod in loquendo praeponitur. 35 et haec est eius natura, puta 'ante templum': nemo enim difficit 'tem-

3 meminens *apud Laevium legi*, osa sum et osorem *apud Plautum dicit Priscianus p. 922*, haec neglegenter a Servio descripta esse coniecerunt Osannus anal. crit. p. 53 et Weichertus poet. Lat. rel. p. 44. quamquam Servius non Priscianum exscripsit, sed eundem uterque auctorem secutus esse putandus est 4 attendas aduentans 5 adiendas aduentans P 11 constant non esse participia si a verbo non ueniant 5 ueniant P 18 quaesitum est om. P 20 addia littera, n. redeunt P: cf. Pompeius p. 361

24 acceptior et incensior P acceptior et ingentior 5

plum ante'. sed tamen est una praepositio quae pro arbitrio nostro ponitur, ut tenus: dicimus enim et 'pube tenus' et 'tenus pube'. item cum plerumque sic postposita invenitur, ut praeponi omnino non possit; quod utique contra artem videmus, ut cum dicimus mecum tecum nobiscum 5 vobiscum. praepositio autem aut cohaeret * aut utrumque efficit, con di dis. ita enim loquimur, 'conduco tibi', 'distraho tibi', non aut 'con tibi duco' aut 'dis tibi traho'. separantur apud et penes. etenim cum dicimus 'apud amicum', duae partes orationis sunt; 'penes arbitros' similiter duae. aliae vero et cohaerere et secerni possunt, ut pre. nam cum 10 dico praetulit, utique cohaerens invenitur; cum autem 'prae metu', segregata est. in accusativis praepositionibus, quae triginta tantum sunt, illae duae possunt in quaestionem vocari, apud et ad, eo quod *apud* semper in loco est, ut 'apud amicum sum'; ad vero secundum artem semper ad locum, ut 'ad amicum vado'. quamquam et secundum auctoritatem 15 invenitur in loco, ut 'ad Marcum Laecam te habitare'. usque non videtur plurimis praepositio, quoniam sic alia praepositio non potest ponи. etenim dicimus 'usque ad forum vado', ut Vergilius 'ad usque columnas exulat'. nam si habet alteram praepositionem, ipsa praepositio esse non potest: numquam enim praepositio alteri praepositioni cohaeret. 20 idecirco debemus dicere usque adverbium esse, quod iterum ratio refutat: etenim adverbio praepositio separatim numquam cohaeret. si autem volueris, ut coniunctim cohaereat, non iam adverbium erit, sed potius recipit naturam suam: nam et praepositionem praepositioni sic cohaerentem, ut pro una parte orationis habeantur, invenimus saepius apud Catonem, 25 ut circum circa, id est circa. in ablativis praepositionibus e et ex hanc habent observationem, ut, si vocalis sequatur, ex praeponamus, ut 'ex amico audivi'; si autem consonans, e praeponatur, ut 'e foro venio'. illud vehementissime observare debemus, ut con et in, quotienscumque post se habent s vel f litteram, videamus quem ad modum pronuntientur. 30 plerumque enim non observantes *in* barbarismos incurrimus. nam cum ipsarum natura brevis sit, tamen, si sequantur supra dictae litterae, plerumque in || longitudinem transit, ut cum dicimus confit confessio, item consilium consuluit. his enim locis pronuntianda sunt ut longae; simili- 35 ter insula infusa. quod magis aurium iudicio quam artis ratione colligimus. praepositiones aut ipsa verba corrumpunt, ut conficio; nam erat integrum facio: aut ipsae corrumpuntur ab integris verbis, ut affero; nam

4 utique ς utrique *P*   5 aut utrumque efficit quo pertineat non satis constat.
 sed illud adparet grammaticum exposuisse, quod praepositio vel cohaeret vel separatur
 vel et cohaeret et separatur. quare lacunam indicavi   6 aut con tibi duco aut con
 tibi distraho *P*   7 separantur ς separatur *P*   10 prae metum *P*   12 apud altero
 loco om. *P*   15 ad mareum lecham te habitare *P* ad M. Leneam te habitare dixit ς :
Cic. in Catil. 18, 19   17 Vergilius] *Aen. XI 262*   19 choeret *P*   21 etenim]
 et *P* choeret *P*   22 ut coniunctim cohaereat ς et coniunctim cohaeret *P*
 22 cohaerentem *P*   24 orationis] praepositionis *P*   habeatur: inuenimus enim
 saepe ς 27 e proponatur *P*   30 in om. *P*   32 confit] quo fit *P*

erat integrum fero: aut utrumque, et corrumpunt et corrumpuntur, ut afficio. nam affero, quod scribebatur per a et per d, incipit scribi per a et f; et item quod erat facio, fit ficio.

Praeposito et quando praeponitur et quando postponitur, si casum suum retineat, praeposito est, ut 'per transtra', 'transtra per'; si autem ς casum mutaverit, fit adverbium, ut 'longo post tempore venit'. ambiguae praepositiones quattuor fuerunt, in sub super et subter, quibus maiores indifferenter utebantur; sed hodie iam due sunt, in et sub: nam super et subter accusativae habentur. in autem et sub qua ratione serventur, in superiori arte tractatum est. plerumque eadem est praeposito, ¹⁰ quod est et adverbium, ut ante et propter. sed quid magis dicendum sit, hac ratione collimus. etenim si pars orationis sequatur, quae casibus servit, praepositiones erunt, ut 'ante templum', 'propter aquam': templum enim et aquam casuales partes orationis sunt. quando autem dicimus 'ante fecit', 'post dixit', adverbia sunt: sequuntur enim verba, et novimus ¹⁵ utique adverbia semper verbis egere.

DE INTERIECTIONE.

Interiectio nihil habet nisi solum mentis affectum, quae tunc vere interiectio dicitur, quando voce incondita profertur, ut o heu et similia. ²⁰ cum autem plena *voces* adhibemus ad exprimendos animi affectus, non tam interiectiones dicuntur, quam pro interiectionibus, ut 'pro Iuppiter ibit hic ait'. et haec pars non potest proprium nomen unius cuiusque significationis tenere, eo quod variae interiectiones sunt: nam o dolentis legitur, ut ²⁵

o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos,
et irascentis, ut 'o callidos homines' et similia.

DE BARBARISMO.

Decurso octo partium tractatu incipit iam transire ad illud, quod docet nos, vel quem ad modum possumus vitare vitia vel habere virtutes. ³⁰ virtia autem sunt, ut ipse dicit, tantum quattuordecim. reliquae vero virtutes vocantur, quae dividuntur in metaplasmos, in schemata, in tropos. metaplasmus est res solius necessitatis, schema res solius ornatus, tropus res quae duo amplectitur superiora * et vitiorum omnium, in qui-

1 utrumque et corrumpunt ς utrumque ut corrumpunt *P.* excidisse autem videtur definitio quartae rationis, qua utraque pars incorrupta manet ⁵ transtra per] *Verg. Aen.* V 663 ⁶ longo] *Verg. bucol.* I, 30 ⁷ univts *P.* ⁷ ambiguae praepositiones] *Serv. in Verg. Aen.* I 295 ⁸ fuerunt ς fuerant *P.* ¹¹ ut ante ς quod ante *P.* ¹³ seruit ς seruet *P.* ²¹ plena adhibemus *P.* plenos adhibemus ς ²² pro Iuppiter] *Verg. Aen.* III 590 ²⁶ o mihi] *Verg. Aen.* VIII 560 ³¹ cum barbarismo et soloecismo vitia duodecim numerantur *Donatus p. 1770:* cf. f. 183 ³² superiorem *P.* in fine versus. *praeterea* quaedam omissa esse videntur de generibus vel non-minibus virtutum et vitiorum a *Donato* positis. quare lacunam indicavi.

bus est barbarismus. quod vitium ita definiunt, barbarismus est vitium factum in una parte orationis vel in uno sermone contra regulam artis grammaticae. Plinius autem dicit barbarismum esse sermonem unum, in quo || vis sua est contra naturam. barbarismus autem dicitur eo, quod 5 barbari prave locuntur, ut si qui dicat Rumam pro Roma. sed tunc barbarismus dicitur, cum in uno Romanae linguae sermone peccamus. ceterum si peregrina sint verba (habemus enim multa et a Gallis et ab Africis et ab aliis gentibus), tunc barbarolexis vocatur. praeterea si in prosa oratione fiat, tunc barbarismus dicitur; si autem in poemate, metaplasmus 10 vocatur. quando enim dicit Virgilius *relliquias*, quoniam in metro est, dicimus esse metaplasmus; si soluta esset oratio, barbarismum vocaremus. fit autem barbarismus principaliter modis duobus, pronuntiatione et scripto: *pronuntiatione*, si aut naturaliter longas syllabas breviter proferamus, ut Romam, aut si naturaliter breves producamus, ut rosam. scripto vero 15 quem ad modum fit? modis quattuor, id est per adiectionem detractionem inmutationem transmutationem; et fit quinque rebus, littera syllaba accentu tempore adspiratione. haec omnia aut adiciuntur aut detrahuntur. adicitur littera, ut 'relliquias Danaum', syllaba, ut induperator pro eo quod est imperator: tempore, ut 'Italiam fato profugus', cum 20 Italianam priore correpta syllaba dicere debeamus: accentu, ut hic; aliter enim pronomen, aliter adverbium pronuntiandum est: adspiratione, horcus pro orcus; sic enim dicebant antiqui. similiter per detractionem. aut littera detrahitur, ut Achilles pro Achille, aut syllaba, ut vix pro eo quod est vixisse: aut tempore, ut

25 steteruntque comae et vox faucibus haesit
pro steterunt; media enim syllaba naturaliter produci debuit: accentus, quando dicimus deinde; medianam enim habere debuit *acutam*, quia positione longa est: adspiratione, ut arena pro *harena*; hoc enim verum est; dicta est enim ab eo, quod harida sit terra. inmutatio vero et transmutatio simili ratione monstratur. quorum exempla ibi in arte sunt posita. per adspirationem quando facimus barbarismum, dubitatum est, || an pronuntiationi inputaretur, an scripto, quoniam haec aliquando anhelitus et cum linguae est,

3 plenius *P* 5 romam pro roma *P*: si quis velit dicere Ruoma *Pompeius* p. 42?. Seregius dixit 'barbarismus in una parte orationis fit, ut si quis dicat Ruma pro Roma. soloecismus in contextu partium orationis fit, ut multi mihi (haec *cod.*) homines iniuriam fecerint'. item Seregius dicit 'quacritur igitur, si in uno verbo fiat soloecismus, ut si quis interrogatus 'quo vadis?' et ille dicat Romae, soloecismus est, nam Romae quamquam male positum sit, tamen Latinum est. non est ergo barbarismus. nam ita definitivit Plinius (plenius *cod.*), quod non dicitur barbarismus quod legitur integre', *excerpta codicis Leidensis Voss.* 33. 4 - 8 prosa ipsa *P* 10 Virgilii] *Aen.* I 30 13 pronuntiatione *om.* *P* 19 Italiani] *Verg. Aen.* I 2 21 horcus pro orsus *P*: *fortasse* Orchus pro Orcus: cf. *Prob. cathol.* p. 1449. 1455 *Serv. in Verg. georg.* III 223, *Aen.* VI 3 23 aut litterae traditur ut *P* 25 steterunque *P*: *Verg. Aen.* II 774 26 pro steterunt *omissa nota productionis*, item 27 deinde *P* 27 acutam *om.* *P* quia] quas *P* 28 pro harena *om.* *P* 32 scriptu quoniam haec aliquando | anhelitus et cum linguae est. scribendo esse dicitur cum | anhelitu in pronuntiando *P*: *fortasse* quoniam haec aliquando anhelitus fit in pronuntiando,

scribendo esse dicitur cum anhelitu in pronuntiando. inter immutationem et transmutationem hoc interest, quod immutatio dicitur, ubi altera littera pro littera ponitur, ut olli pro illi; transmutatio autem est, ubi solus ordo mutatur ipsis manentibus litteris, ut Euandre pro Euander. conversio enim facta est litterarum. 5

His ita se habentibus dicit esse quaedam vitia, quibus quidem nomen non tribuit, tamen vitanda praecepit. sunt autem iotaclismi labdacismi myotacismi hiatus et collisiones. iotaclismi sunt, quotiens post ti vel di syllabam sequitur vocalis, et plerumque supra dictae syllabae in sibilum transeunt, tunc scilicet, quando medium locum tenent, ut meridies.¹⁰ quando autem primum locum tenent, etiam sic positae, sicut dicuntur, ita etiam sonandae sunt, ut dies tiaras. labdacismi sunt, si aut unum / tenuius dicis [solocismum], ut Lucius, aut geminum pinguis, ut Metellus. myotacismus fit, quotiens post partem orationis in m littera desinentem sequitur alia pars orationis quae inchoat a vocali, ut 'hominem amicum'.¹⁵ hoc vitium vitare possumus aut per suspensionem pronuntiandi aut ex clusione ipsius m litterae. sed melius est ut suspensione pronuntiandi hoc vitium reliquamus. si enim voluerimus m litteram excludere, vitamus quidem myotacismum, sed cadimus in hiatum. hiatus autem est, quando vocalis vocalem sequitur in duabus partibus orationis, ut 'Musa 20 amavit'. quod foedius est, si eadem vocales se sequantur; ceterum si aliae, levius videtur, ut 'Musa optimum'. collisiones sunt, quotiens ab iisdem syllabis inchoamus sequentes partes orationis, quibus terminantur priores, ut 'mater trahis'. ut diximus, vitiis nomen inponere nullatenus potuerunt; definitionem tamen intuentes possumus ita defendere. || nam si 25 barbarismus est vitium factum in una parte orationis, tantum non erit barbarismis adplicandus iotaclismus et labdacismus, qui in singulis sunt partibus orationis; ceterum myotacismus hiatus et collisiones, quoniam non numquam in una parte orationis possunt effici. de qua re se a nomine abstinuit. praeterea [hiatum] sunt barbarismi qui ad grammaticos pertinent; illi vero, qui in syllabis sunt, neque ad grammaticos pertinent neque barbarismi dici possunt. frequenter enim in duabus partibus orationis sunt, quod contra definitionem est barbarismi, ut 'leges nostras', 'ergo revoco' et similia. hae dicuntur malae compositiones.

DE SOLOECISMO. 35

Soloecismus dictus est vel ex Graeca etymologia, quasi σοίου λόγον

et cum vitium linguae sit, scribendo esse dicitur; nisi potius post dicitur cum exempla barbarismi per adspirationem, quae in scripto inveniuntur (Charis. p. 238), exciderunt
 1 intermutationem P 8 post i P 11 posita P 12 unum tenuius P 13 pinguis P 21 fidius est se eis vocales P 22 uidentur P 28 hoc potius voluisse
 videtur grammaticus, myotacismum hiatus et collisiones, quoniam numquam in una parte
 orationis possent effici, non recte dici barbarismos 33 exempla a grammatico possita
 uidentur ad vitia structurae pertinere, de quibus dixit Consentius de barb. p. 17 ed.
 Buttm.

αλισμός, id est sani sermonis vitium, aut certe ideo, quod *Σόλοικοι* venientes Athenas et male loquentes nomen ex se vitio dederunt. soloecismi autem definitio est talis, vitium factum in contextu partium orationis, ita ut singuli sermones Latini sint, sed peccet ipsa coniunctio, ut si qui dicat 'multi mihi homines iniuriam fecit' pro ficerunt. quaesitum est, an etiam in uno sermone possit fieri soloecismus, veluti cum dicimus uni homini salvete, aut cum virum vocantes dicimus hanc, aut cum interrogati quo eamus dicimus intus. sed cum sciamus et valete et hanc et intus Latinos esse sermones, utique ideo videntur modo soloecismum fieri posse, quoniam referuntur ad aliquid. relatio autem alterius rei ad alteram rem unus sermo non est. nam quando dicimus hanc de viro, non ideo vitiosum est hanc, quia naturaliter vitiosum est, sed quia referuntur ad virum. item cum dicimus 'intus eo', non ideo vitiosa est elocutio, quia intus omnino non dicimus, sed quia ad locum relatum est adverbium, quod in loco est. scalam scopam quadrigam et alia barbarismos esse voluerunt, quoniam singuli sermones vitium tenent, secundum supra scriptam definitionem. ||

DE SOLOECISMORVM GENERIBVS.

Soloecismorum genera centum dicit esse Lucilius. plane constat brevius et melius posuisse Donatum, qui dixit duo esse genera principalia, reliqua specialia. principalia autem genera soloecismorum sunt, cum sint aut per partes orationis aut per accidentia partibus orationis. *per partes orationis*, si aut aliae pro aliis ponantur, ut 'torvumque repente clamat', id est torve; nomen pro adverbio posuit. quae elocutio sic hodie crebra est, ut figura putetur. nam omnes dicunt 'pulchrum legit', 'delicatum loquitur', cum utique nomina sint ista posita pro adverbii, quod in arte grammatica vitium iudicatur. item fit soloecismus per partes orationis, si ipsae per se malo ordine ponantur, ut 'intus eo' pro intro. nam cum et intus et intro adverbia sint, tamen malo ordine posita vitium fecerunt. per accidentia vero partium orationis tot modis sunt soloecismi, quot sunt cuiusque partis accidentia. in nomine sunt, si proprium pro appellativo ponatur, ut

hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus:

35 Dardanus ait, cum Dardanius dicere debuerit; usus est priacipali pro derivativo: per genera fit, ut 'amarae cortices', cum omnes fere et frequenter corticem genere masculino dicamus: per numeros, ut 'pars

1 quod solo ecce *P*   3 partium] partis *P*   7 dicemus hanc *P*   interrogantes
P   8 dicemus intus *P*   16 superscriptam *P*   19 lucilius *P*: cf. Pompeius p. 430
 22 per accidentiam *P*   per partes orationis *secundo loco om.* *P*   23 alia pro
 aliis *P*   torvumque] *Verg. Aen.* VII 399   29 aduerbia sunt *P*   33 hauriat]
Verg. Aen. III 661   36 amarac] *Verg. bucol.* 6, 62 amarac corticis   37 pars]
Verg. Aen. I 212

in frusta secant' pro 'pars secat' et cetera, quae illic in arte planissime cum exemplis suis tenentur. plane sciendum est quoniam, si in prosa oratione fiat hoc vitium, tunc soloecismus vocatur; in poemate schema dicitur.

Quaesitum est apud Plinium Secundum, quid interesset inter figuras 5 et vitia. nam cum figurae ad ornatum adhibeantur, vitia vitentur, eadem autem inveniantur exempla tam in figuris quam in vitiis, debet aliqua esse discretio. quidquid ergo scientes facimus novitatis cupidi, quod tamen idoneorum auctorum firmatur exemplis, figura dicuntur. quidquid autem ignorantes ponimus, vitium putatur. || nam sicut superius diximus, si sciens 10 quis dicat 'pars in frusta secant' et causa varietatis hoc dicat, figuram facit; si autem nescius, cum aliud velit dicere, incongrue inter se numeros iuxter, soloecismum fecisse indicatur.

Cum barbarismo et soloecismo duodecim vitia putantur, quae in arte sunt scripta. inter quae et cacenphaton posuit, quod dixit fieri aut in uno sermone aut in pluribus. illud non adiecit, fieri cacenphaton etiam in sensu. in quo reprehenditur Salustius dicens * nam res ista si cogitetur, obscena est. et cum dicat Virgilius 'coniugis infusus gremio', et hic cacenphaton est in sensu. pleonasmos in verbis tantum fit, perisologia in sensu tantum, acyrologia in utroque. cetera vero expresse sunt 20 posita.

Inter metaplasmos et schemata et tropos hoc interest, quod metaplasmi tantum necessitate excusantur, schemata ad ornatum adhibentur, tropi ad utrumque: ut cum dicimus tetulit, si in metro non poterat dici tulit, erit metaplasmus, quoniam necessitatis causa dictum est tetulit; si 25 autem tulit poterat in metro dici, schema fecit ille qui dixit tetulit: nam soli servit ornatui [nominativis]. si autem et metri ratio exigit, et cupidus alioqui novitatis hoc dixerit, tropum videtur fecisse. quare diutius lectio- nem debemus considerare, ut, si metri necessitas aliqua facit novitatem, tunc dicamus esse metaplasnum; si autem scriptor ornatui tantum studu- 30 erit, tunc schema vocitemus; si in uno utrumque factum est, ut et sub- veniretur necessitatibus et adhiberetur omni modo *ornatus*, tropos efficitur. metaplasmi autem quattuordecim sunt. sed primi septem aliis contrarii sunt. nam nullus est metaplasmus, qui non habeat contrarium: *πρόσθετης ἐπένθετης παραγωγή*, qui fiunt per additionem, contrarii sunt illis 35 qui fiunt per detractionem, id est *ἀφάντετης συγκοπή ἀποκοπή*; et extra ordinem qui secundum omnes statim contrarios habent. schematum vero et troporum exemplaria in arte planissime sunt posita. ||

1 frustra *P* 2 prosa] ipsa *P* 5 apud plenium *P*: cf. Pompeius p. 437
 9 quicquid autem *P* 10 diximus sciens quid dicat *P* 11 frustra *P* hoc indi-
 cat *P* 13 iuxter *P* 17 in lacuna, quam indicavi, excidisse videntur verba Sal-
 lustii, quae sunt apud Pompeium p. 440, prefectus quidam Ligus ad requisita naturae.
 alia exempla Sallustii in cacenphato posuit Charistius p. 242 18 Virgilius] Aen. VIII
 406 23 exensantur *P* 32 necessitatis *P* *ornatus om. P* 35 contrariis sunt *P*

Plane sciendum est quoniam schema in sermone factum ad grammaticos pertinet, in sensu factum ad oratores, nam cum dico 'pars in frusta secant', quoniam in verbis est quaestio, figura grammaticalis est; quando autem dicit Virgilius

5   quid memorem infandas caedes,
 id est cum dicit se non dicturum facta Mezentii et nihilo minus dicit, quoniam in sensu res est, ad oratores pertinet haec figura. praeterea hyperbaton *et* allegoria non in omnibus locis dicitur. nam generales sunt: quisquis enim dixerit hyperbaton, simul quinque tropos ponit; quisquis 10 allegoriam, simul septem. quare debemus non ipsis uti principalibus nominibus, sed potius nominibus subdivisionis, sicut in arte dispositum est. inter parabolen et paradigma hoc interest, quod parabole rerum dissimilium comparatio est, ut cum virum fortem Turnum aequiperamus leoni; paradigmata autem est rerum similium comparatio, ut cum puta hominem 15 homini conparamus. de his autem rebus, id est figuris, quaedam prae-libamenta posuerunt grammatici. nam sunt ipsi auctores, qui specialiter opus inmensum de hac re multorumque librorum fecerunt.

2 frustra P   4 Virgilius] *Aen.* VIII 483   8 et om. P   12 quod paraboly
 P   15 quaedam perliuamenta P   16 sunt om. P   17 fecerunt COMMENTARIUM
 IN ARTE DONATI PRIOREM EXPLICUIT MAGISTER SERVIUS P

SERVII HONORATI DE FINALIBVS.

p. 1809 P.

p. 491 V.

SERVIVS HONORATVS AQVILINO SALVTEM.

Vltimaru[m] syllabarum naturas, sicut proposueras, breviter lucideque digessi. in qua re mea audacia tuo defendit[ur] imperio. nam hoc opus, dum velut facile ac per se patens multi reliquerunt, difficilius reddiderunt. 5

Quamquam rationem litterae et syllabae in Donati artibus habeamus, tamen breviandi causa aliqua ex his decerpsimus, quae ad scientiam metrorum proficere credimus.

Igitur primas syllabas omnium partium orationis duobus modis considerabimus, natura et positione. natura tripartita est. nam aut 10 diphthongo syllaba longa esse cognoscitur, ut ae oe au eu ei, aut

B codex olim Bobiensis, nunc Vindobonensis 16

F codex Frisingensis 81

l codex Leidensis bibliothecae publicae 122

e codex Emmeramus G. 121

¶ editiones veteres, ex quibus adhibitae sunt hae,

editio Mediolanensis Parrhasii a. 1504

editio Tubingensis a. 1537

editio Basileensis a. 1584

ex his codicis B et F integra exhibita est scriptura. codicum interpolatorum

l et e discrepancia tum potissimum, cum B et F inter se dissentiant, adscripta est.

2 Seruius (Seruus F) honoratus aquilino (aquilinio corr. -ino F) saltem BF SERUIUS MARIUS HONORATUS AQUILINO SALUTEM e Marius Seruius Ad Albinum De naturis ultimarum Parrhasius Servii Marii Honorati grammatici de quantitate syllabarum libellus. Seruius Marius Honoratus Aquilino salutem 5. epistulam ad Aquilinum hoc loco omissam in fine libri habet B 3 proposueras el praeposueras B posueras F poposceras Servius Putschii p. 1799 lucideque degessi B lucideque degressi (corr. digessi) F

4 audacia mea F namque hoc opus arduum dum velut facile ac per se patens multi reliquerunt e5 nam multi dum hoc opus uelud facile ac per se patens reliquerunt B 6 DE FINALIBUS HONORATI GRAMMATICI B INCIPIT DE FINALIBUS LITTERIS HONORATI GRAMMATICI F, om. le habemus B 9 primas igitur B 10 natura autem tripartita B diptongus B diphthongis 5

p. 1810. 11 P.

p. 491-93 V.

exemplo; quaeritur enim, utrum syllaba longa sit an brevis, ut 'Musa mihi causas memora': aut ex || conpositione figurae, ut si nescias qualis sit pius, ex conpositione, quae est impius, qualis sit pi cognoscitur; licet in aliquantis hoc fallat. nam cum dicimus nubere, nu longa est; item cum dicimus innuba aut pronuba, fit brevis nu in conpositione. sed hoc inveniri raro contingit. positio est, cum correptam vocalem aut duae consonantes secuntur, ut arma; aut una quaevis duplex, ut axis vel Mezentius vel maior; aut altera consonans et altera vocalis loco consonantis posita, ut 'at Iuno' et 'at Venus'. verum si quaelibet pars orationis 10 praepositionibus conponatur, ex || his primas syllabas cognoscimus. nam talis manebit fere omnis composita syllaba, qualis et ipsa praepositio fuerit, ut ineptus. item ex ipsis praepositionibus ad et ob et in et sub diversae in verbis ponuntur. nam corripiuntur, cum crescendo disyllabum redundat, ut adit obit init subit; indifferenter sunt, cum trisyllabum faciunt, 15 ut adicit obicit inicit subicit; producuntur tantum, cum tetrasyllabum ex se reddunt, ut adicio obicio inicio subicio. item quae per que et per pre in primis syllabis scribuntur producuntur, excepto pretium premo preces et queror, hoc est querellam depono, et quae ex his per derivationem aut declinationem fieri possunt et que coniunctione. item contra 20 breviantur ex isdem praepositionibus in conpositione de et pro, ut dehinc deinde profectus professus profusus profatus proavus pronepos et cetera. sunt item aliquanta verba, quae | primas syllabas temporum ratione permutant, quae subter collecta in omni praeterito perfecto vel in omni praeterito plusquamperfecto vel in uno futuro modi tantum con- 25 iunctivi producuntur, in ceteris autem modis et temporibus breviantur, ut sunt haec, lego legi legeram legero, faveo favi faveram favero, venio veni veneram venero, fugio fugi fugeram fugero, facio feci feceram fecero, sedeo sedi sederam sedero, fodio fodi foderam fodero, video vidi videram videro, voveo vovi voveram vovero, foveo fovi foveram fovero, 30 iuuo iuvi iuveram iuvero, ago egi egeram egero, emo emi emeram emero,

1 Musa] *Verg. Aen.* I 8   2 memora quo numine laeso el   3 quae t *Beda p.*
 2356 quod *BFe*   5 fit breuis nu *B* *Beda* brevis est nu *Fel*   8 mezentius aut i littera sola inter duas vocales posita ut maior t   9 possita fuerit ut amat (*corr. at*) iuuat uenius *F*   qualibet *B*   12 ineptus] *deceptus Beda p. 2357* ipsis] his *Fe*   13 in uerbis conponuntur *F*   dissyllabam *corr.* -um *F*   14 indeferenter sunt *F* indifferenter autem *B* indifferentes autem sunt *s* trissyllabam *corr.* -um *F*   15 adiecit obiecit iniecit subiecit *corr.* adicit obicit inicit subicit *F*   tetrasyllabam *corr.* -um *F*   16 adiecio obiecio iniecio subiecio *corr.* adicio obicio inicio subicio *F*   17 plerumque producuntur *e*   18 praeces *corr.* preces *F* precis *B* precor *e*: preces prehendo et queror *s*: breviantur vero pretium precor premo prehendo et queror *Beda* diriuatiōnē *BF*   19 que coniunctionem *F* que coniunctio *B*   item *e* contra *e*   20 ex hisdem *BF* ex eisdem *e* in conpositione *Bl* in conpositionibus *e corr.* -one *F* de et pro *om.* *BF*, add. *e* et in margine *t* 21 deinde *om.* *BF*, add. *el* profanus *om.* *Be* *Beda* proavus *om.* *F*   22 sunt autem *F*   23 permotant *BF*   quae subter sunt collecta *Putschius*   24 nel plusquamperfecto *F*   28 fodio *el* fodeo *BF*   30 emo — odero *om.* *F*

p. 1911. 12 P.

p. 493. 94 V.

lavo lavi laveram laverō, odio odi oderam oderō, eo ivi iveram iverō,
 sino sivi siveram siverō, sero sevi severam severō, queo quivi quiveram
 quiverō, caveo cavi caveram caverō. item contra inveniuntur verba, quae
 in praesenti tempore producta sunt et in praeterito breviantur, ut sunt
 haec, pono posui, cogo coegi, do dedi, sto steti. item omnia verba, 5
 quae in praeteritis antecrescunt, in primis syllabis breviantur, ut pendeo
 pependi, tondeo totondi, posco poposci, curro cucurri, tendo tetendi,
 pendo pependi. ||

Medias syllabas tribus modis cognoscimus, positione et diphthongis et
 accentu. sed de positione et diphthongis supra tractavimus. accentus¹⁰
 autem est quasi adcantus diiectus, quod ad cantilenam vocis nos facit
 agnoscere syllabas. qui vocis accentus duo sunt ad ea quae tractamus
 necessarii, correptus et productus. correptus est, quotiens sine ulla mora
 vocis medias syllabas enuntiamus, ut moenia tabula. productus est, quo-
 tiens medias syllabas cum aliqua mora vocis exprimimus, ut fortūna na-¹⁵
 tūra. sciendum est tamen, quia illa quae in verbis i correpta proferun-
 tur, cum in medium venerint et ipsam i in e mutaverint, ut legis lege
 legere, ubique breviantur; excepto cum a tribus excipiuntur consonanti-
 bus b et m et t, ut legēbam legēmus legētur. cetera melius accen-
 tibus colliguntur. qui accentus in trisyllabis et tetrasyllabis et deinceps²⁰
 ita considerandus est, ut si quaeratur amicissimorum quibus syllabis con-
 stet, et dicimus primam brevem exemplo, ut 'nimium dilexit ami-
 cum'; secundam cum longo accentu invenimus; tertiam positione longam;
 quartam brevem accentu, quia, cum dicimus amicissimus, paeneultimam
 cum brevi accentu invenimus; quintam longam accentu. ultima vero qua-²⁵
 lis sit, per singulas partes orationis monstrabunt rationes subiectae.

Nominativus singularis has habet breves, a ut Musa, e ut sedile,
 o ut virgo, u ut cornu, el ut mel, il ut vigil, ul ut consul,

1 labo labi laberam labero aevo aui aueram auero odio odi oderam odero eo ii
 vel iui iueram iuero saeuio saeuieram saeuiero queo *Putschius* eo ii ieram
 iero sero sei seueram seuero queo quiui quieram quiero *B* eo ii ieram iero sino siui
 siueram siuero queo queuei queueram queuero *F* eo iui iueram iuero sero sei seue-
 ram seuero queo quiui quieram quiuero *I* eo iui iueram iuero queo quiui ueram ro
 sino ui ram ro sero sei ueram uero *e* 3 cauo ceui ceueram ceuero *B* item e
 contra *e* 6 pendo pependi *B* 7 pendo pependi *Fe Beda* 7 tondo *F* 8 pendo
 pependi *om.* *Fe* pello pepuli *I* *Beda* 9 expl. de primis syllabis *INCIPIT DE MEDIIS*
SYLLABIS F 12 Quis vocis *F*: Qui vocis accentus sunt? Duo *editor Vindobonensis*
 duo sunt *el* hic sunt *F* sunt *H* *B*; hi sunt duo ad metricam rationem ad ea *Put-
 schius* 14 enuntiamus *B* *Beda* p. 2358 annuntiamus e pronuntiamus *Fl* ut moe-
 nia macula tabula *l* ut macula tabula *e* productus autem est *B* 15 fortuna *BF*.
notas accentuum et hic et infra 19 *habet F* 16 sciendum tamen est *B* 17 ipsum
corr. -am F motauerint *BF* 18 breviantur] inueniantur *corr. p̄niantur F*
 20 qui accentus *B* *l* quia accentus *Fe* 21 considerandi sunt *l* 22 et dicimus 5
 edicimus *F* eclicimus *B* ediscimus *I* *Beda* dicimus *e* dicimus itaque *Servius Putschii* p.
 1803 [nimum] *Verg. Aen.* VIII 430 23 secundam longam accentu inuenimus *l*
 secundam cum longo accentu pronuntiabimus inuenimus *F* *Putschius* 27 *DE FINALIBUS*

B INCIPIT DE FINALIBUS SYLLABIS F DE ULTIMIS SYLLABIS l Nominatus F

p. 1812, 13 P.

p. 494-96 V.

m ut tectum, en ut carmen, ir ut vir, or ut doctor, t ut caput.
ex his producuntur in | Graecis e ut Euterpe, o ut Dido, en ut lien
Siren, il uno Etrusco ut Tanaquil. haec sunt item quae producuntur,
i ut frugi, ol ut sol, an ut Titan, on ut Memnon, in ut del-
phin, as ut facultas, c ut lac et allec. sed as finitus nominativus
breviatur in Graecis, cum genitivus dos habuerit, ut Arcas Arcados, ||
Pallas Pallados. er autem in Graecis producitur, ut aether aer. item
haec sunt quae in monosyllabis producuntur, in disyllabis autem et tri-
syllabis et tetrasyllabis et in ceteris polysyllabis corripiuntur: ar mono-
syllaba ut far, disyllaba ut Caesar; er monosyllaba ut ver, disyllaba ut
pater; ur monosyllaba ut fur, disyllaba ut murmur; is monosyllaba
ut glis, disyllaba ut fortis; al monosyllaba ut sal, trisyllaba ut Hannibal.
item haec sunt quae varietatem nominativi faciunt et quae sibi a
genitivo suo regulam sumunt, es os us. nam es syllaba nominati-
vus quando finitur, modis quinque producitur, duobus autem corripit.
tunc ergo producitur, cum [aut] nomen quintae fuerit declinationis, ut
dies diei: item producitur, cum totidem syllabas genitivus habuerit quot
et nominativus, ut proles prolis: tertio loco producitur, cum genitivus
syllaba crescens e productam in medio obtinuerit, ut merces mercedis:
20 quarto loco producitur, cum monosyllaba nomina fuerint vel de monosyl-
labis ducta, ut pes bipes | sonipes: quinto loco producitur, cum i ante
es in fine habuerit, ut abies paries aries quies. duobus autem modis
breviatur, cum aut e medium in genitivo correptam habuerit, ut seges
segetis; aut cum e in i mutaverit, ut miles militis. os item mono-
syllabum, si ora significat, producitur, ut os oris; si ossa significat, bre-
viatur, ut os ossis. quae tamen os syllaba cum in disyllabis vel trisyl-
labis venerit, et media syllaba genitivi natura producta permanserit, tum
longa erit, ut nepos nepotis; si vero correpta fuerit aut diphthongum in
genitivo Graeco habuerit, breviatur, ut conpos conpotis, Delos Αἴλον.
30 us vero, cum in genitivo crescente u longa permanserit, producitur, ut
virtus virtutis, tellus telluris, excepto uno palus, quod in genitivo dis-
terminatur, ut palus paludis: unde est 'sterilisque diu palus apta-

1 n ut carmen us ut iustus ir *Putschius*   2 enturpe *F*   3 sirien *B* siriem
corr. siren *F*   eurusco *BF*   haec . . . item producuntur *F*   5 ut lac et allec
F ut lac allec *l* ut allec *B* *Beda*   9 et tetrasyllabis *om.* *B* *Beda*   11 ut murmur
BF   12 ut Hannibal uel animal et Canibal *Putschius*   13 qua varietatem *F*
et aque a genitivo suo regulam sibi sumunt *F*   15 duobus modis autem *F*   16 pro-
ducitur aut cum nomen *F* producitur cum nominativus *l*   19 obtinuerit *B* habuerit
Fle   20 de monosyllaba ducta *F*   22 ut habies paries quies *F*: ut abies — ha-
buerit *om.* *Putschius*   24 motauerit *BF*   os item *B* os igitur *Fle*   monosylla-
bum 5 monosyllabam *codex Leidensis Bedae p. 1360* monosyllaba *BFle*   25 si autem
ossa *B*   26 os osis *B*   28 correpta erit *F*   diptongon *Fle*   29 delos delov
5 delos delei *Bl* delos dolei *F* Delos Delou *Putschius*   30 u *om.* *BFle*, *add. co-*
dex Sangermanensis Bedae   longa syllaba permanserit *B*   31 uno palus paludis
quod genitivo dis terminatur unde *F*: cf. *Serv. in Verg. Aen. II 69*   32 ut est
haec sterilisque *Putschius*: *Hor. de art. poet. 65*

p. 1813. 14 P.

p. 496-98 V.

que remis². si vero in genitivo crescente correpta u permanserit aut mutata fuerit aut non creverit, breviatur, ut pectus pectoris, vulgus vulgi.

Genitivus et dativus et ablativus producuntur. sed genitivus cum aut os in fine secundum Graecos habuerit aut tertiae fuerit declinationis, cum ablativo suo e || tantum littera terminato breviatur, excepto uno 5 quod producitur, ab hac fame, quia veteres huius famei, non huius famis declinabant. sed et dativus in Graecis i littera terminatus breviatur, ut Palladi. accusativus in Latinis brevis est semper: in Graecis tunc | tantum breviatur, cum a vel on terminatur, ut Thesea Delon; alias longus est. vocativus quoque in Latinis brevis est, excepto cum i terminatur, ut Mercuri; in Graecis corripitur, ut Alexi. qui etiam, dum similis fuerit nominativo, regulam nominativi sequitur, ut haec paupertas et o paupertas. in masculinis tantum Graecis longus est, ut Aenea. sed etiam e finitus in Graecis tunc breviatur, cum eius nominativus os fuerit terminatus, ut Phoebos Phoebe. nominativus et accusativus et vocativus pluralis in masculino et feminino genere producuntur, in neutro autem corripiuntur. contra haec sunt Graeca nomina, quae dum ante s ultimam a aut e habuerint et a genitivo singulari os terminato venerint, tunc tantum in masculino et feminino breviantur, ut huius Arcados, has Arcades, hos Arcadas; alias longi sunt. genitivus pluralis semper brevis est in Latinis, in Graecis vero producitur, ut Philaenon. dativus et ablativus pluralis si is terminantur, longi sunt, ut doctis; si bus, breviantur, ut agilibus: aut si Graeca sit declinatio, in terminatus dativus corripitur, ut Arcasin.

Hac regula nomina pronomina participia continentur. sed pronomini declinatio in hoc tantum differt, quod in monosyllabis quae vocalibus terminantur, ut me, aut vocalibus constant, ut o, in quolibet casu producuntur. sed genitivus cum us finitur, breviatur, ut illius; | dativus vero, sicut in nomine, semper longus est, excepto mihi tibi sibi, quae indiffe-

1 correpta fuerit quia mutata permanserit F correpta aut mutata permanserit e⁵ correpta quia mutata (motata B) permanserit B et codex *Sangermanensis* Bedae non permanserit (*rel. om.*) l et codex *Leidensis* Bedae. exemplum u correptae in genitivo permanentis, in quo Ligns ponere solent grammatici, excidisse videtur 6 producitur ut ab hac B e quod veteres F huius famei non huius famis huic famei non huic fami *Putschius* et *Beda* 7 sed datiuus Fl 8 semper breuis est B 9 breuiatur B breuis est Fl e uel cō terminatur F thessaea B tessia F tessea l 10 excepto uno cum i F 11 mercuri F 13 aenia F 15 phebos phebe F phebos febe B 16 in neutro corripiuntur e corripiuntur in neutro Fl 19 huius arcados has arcades hos arcadas (arcados F) Fe huius arcados has arcadas hos arcadas l huius arcados hos (corr. has) arcadas (corr. -des) hos harcadas B huius Arcados has Arcadas o Arcades *Putschius* huius Arcados hi Arcades has Arcadas o Arcades editor *Vindobonensis*: cf. *Serv.* in *Verg.* Aen. X 364 21 in Latinis om. BFl, add. e⁵

Philaenon editor *Vindobonensis* phelenon B phelenon F phelemon l Philemon s lesboon *Parrhasius* 23 aut] at B 25 omnia nomina Beda 26 in hoc Bl in eo Fe defert B quod] qui F: quod monosyllaba quae vocalibus terminantur producuntur quae sunt me te se mi tu qui quae quo qua sed genitivus e⁵ 27 producitur *Putschius* 29 indifferenter (indefferenter B) ponи possunt B l e indifferenter ponuntur F

reenter poni possunt. sic reliqui quoque casus regulam sumunt ex nomine.

In omnibus verbis modis temporibus numeris personis coniugationibus breviantur *m* ut docebam, || *r* ut legebar, *t* ut faceret, *us* ut nutriri remus. *e* vero littera verba terminata breviantur, ut lege; sed imperativi modi secunda tantum persona a secunda quoque coniugatione tantum producitur, ut doce. *es* autem breviatur, ut sum *es* et cetera quae ex his conponi possunt, ut adsum ades, possum potes; in aliis producitur, ut doces. is item in secunda persona indicativi modi tunc tantum producitur, cum a tercia coniugatione producta venerit, ut nutrio nutris, volo vis; alias breviatur. producuntur autem a ut ama, i ut nutri, u ut lectu, as ut vocas, es ut legeres; c ut fac.

In omnibus adverbii breviantur *I* ut semel, *r* ut pariter, *m* ut tam. *n* vero excepto non et en ubique breviatur, ut forsitan. *e* dum finiuntur adverbia, illa producuntur, quae ex nomine veniunt et comparationis gradus omnino reservant, ut docte doctius doctissime; quae autem a se nascuntur, ut saepe, aut non comparantur, ut rite, aut in comparatione deficiunt, ut bene male, breviantur. *i* finita praeter quasi et ibi et ubi producuntur, ut heri. *o*, sicut in omnibus partibus orationis, 20 indifferenter ponitur, ut falso. *s*, dum ante eam a habuerit, producitur, ut alias cras; aliter breviatur, ut magis. producuntur autem a ut una, u ut noctu, c ut illuc. || adverbia monosyllaba producenda sunt, ut hue, vel quae ex his fiunt, ut illuc, exceptis bis et ter.

Omnies fere coniunctiones corripiuntur. sed quae a et i terminantur producuntur, excepto ita et quia et nisi. item quae in *n* desinunt, si ante eam i habuerint, producuntur, ut sin.

Accusativae praepositiones, absque his quae in a exeunt et una monosyllaba cis, breviantur. ablativae vero illae longae sunt monosyllabae, quae aut vocalibus constant, ut a, aut vocalibus terminantur, ut de. 30 sed utriusque casus praepositiones omnes breves esse non dubium est. re autem ubique breviatur, ut remitto, excepto cum refert distat significat, ut est illud

praeterea iam nec mutari pabula refert,
et uno verbo reicio, ut

3 INCIPIT DE UERBO *Fl* 4 nutremus *Be* nutrimus *Fl* 7 es autem breviantur *F* 9 is autem in *F* 11 alias breviantur *F* producuntur autem a *el* producitur autem a *F* producitur a *B* 13 INCIPIT DE ADUERBIO *Fl* 1 ut semel *r* ut pariter *F* *el* ut semel *er* ut pariter *Be* 14 breviantur *F* ut forsitan *Putschius* 16 omnino reseruant *Bl* omnino seruant *corr. al. man.* omnino reseruant *F* recipiunt *e* 18 deficiunt *BF* 20 indifferenter *BF* s dum ante eam a habuerit *Be* s si ante eam (*corr. al. man. se*) a habuerit *F*'s si a ante eam habuerit *l* s si ante a fuerit *Putschius* 21 cras *om. Be* 22 aduerbia autem monosyllabae *Be* 24 INCIPIT DE CONIUNCTIONE *Fl* DE CONIUNCTIONE *B* 25 dissinunt *BF* 27 DE PRAEPOSITIONE *BF* his *om. F* exeunt ut citra contra ultra et *F* *Putschius* exeunt ut citra et *l* 30 omnes *om. F* 31 refert *B* 33 praeterea] *Verg. georg. III 548* motari *BF* refert *F* 34 et unum uerbum *B* reicio ut reiceat *corr. reicio*

p. 1816 P.

p. 499. 500 V.

reice ne maculis infuscat vellera pullis
nascentum.

Omnes interiectiones, si monosyllabae fuerint producuntur, ut heu.
ceterae vero exemplo similium partium orationis existimandae sunt, ut
papae.

Haec in omnibus partibus orationis observanda sunt, exceptis his
quae aut diphthongo aut positione longae sunt.

ut reice *F*: *Verg. georg.* III 389   1 maculis nascentium infuscat uellera pullus *F*
2 nascentum *le* nascentium *B*   3 DE INTERIECTIONE *BF*   6 hae — obseruan-
dae sunt *Putschius*   7 sunt EXPLICIT *B* sunt. EXP. DE FINALIBUS LITTERIS HONORATI
GRAMMATICI *L*.

MARII SERVII HONORATI GRAMMATICI DE CENTVM METRIS.

p. 1815. 16 P.

p. 363 G.

CLARISSIMO ALBINO SERVIVS GRAMMATICVS.

Tibi hunc libellum, praetextatorum decus Albine, devovi. nam licet
5 patris avique, quibus maximam reverentiam litterae debent, cottidie ur-
gearis exemplo ibique pubescas, quo velut ad Musarum sacraria venitur,
non tamen caelo suo tantum numina perfruuntur, saepe humiles lucos ac
vilia pauperum tecta subierunt. quare laboris mei velim faveas voto, in-
dulgeas audaciae. quod si secus cesserit, in cupiditatem devotionis inter-
10 pretabor eventum placendi. vale.

P codex Parisinus 7530, cuius integra exhibita est scriptura
N codex Neapolitanus Borbon. IV A 8, in quo prima libri pars praeter paucus
membranarum lacinias perit. integra scriptura a definitione Hipponactii
claudi p. 460, 4 usque ad finem libri exhibita est.
S codex Santenianus, nunc Berolinensis Sant. 66. 4, in quo ultima libri pars de
dispersis omissa est. s eiusdem codicis manus recentior.
s exemplaria olim impressa, ex quibus adhibita sunt haec,
editio Calliensis Abstemii a. 1475 a Gaisfordio collata
editio Veneta a. 1493
editio Veneta a. 1502
editio Augustana a. 1520
praeterea quadam adscripta sunt ex codice Darmstadiensi 1283, olim Colo-
nensi, et ex codice Laurentiano 47, 8.

1 IN NOMINDI SUMI INCIPIT ARS MAURI SERUII GRAM DE CENTMETRIS Clarissimo abino
serius grammaticus salutC codex Darmstadiensis INCPT METR, CENTIMETR, Clarissimo
albino serius grammaticus *S* Albino sumius grammaticus *N* Clarissimo albino serius
grammaticus *P* Marii Seruii honorati grammatici Centimetrum. Clarissimo viro Albino
Marius Seruius grammaticus salutem *S* Marii Servii Honorati ars de centum metris.
Albino clarissimo Seruius grammaticus *S* Putschius 4 devovi *om.* *S* 5 patres
abique *S* urgearis *S* 6 pubertas *P* quo uelut ad *S* quo uelut ad *codex*
Darmstadiensis quod uel ad *P* quod uelle ad *S* sacraria *P* sacra *S* 7 per-
fruuntur *S* proferuntur *P* fruuntur Putschius, idque videtur suisce in *N*, ubi in
lacinias membranarum adparuit nona fabula sed saepe *S* et *codex Darmstadiensis* lucos
P lucos *S* uicos *S* 8 subierunt *NS* uiserunt *P* laboris *S* labores *PS* 9 quod
si *NS*: si *om.* *P* cesserint *S* interpretat, aboreuentum *P* 10 uale. DE METRIS *P*

Licet audacter, non tamen ineleganter, hunc libellum qui volet centimetrum nominabit. tot enim metrorum digessi quanta potui brevitate, rationem omittens, quo quidque nascatur ex genere, qua scansionum diversitate caedatur, quae res plus confusionis quam utilitatis habet. sed lecturo haec fere generaliter scienda sunt: finalem syllabam in omnibus metris indifferenter accipi, παντὸς γὰρ μέτρου τὸ τέλος ἀδιάφορον: solutionem esse, cum pro longa syllaba duas breves ponuntur: loca inparia dici primum tertium quintum et deinde, paria vero secundum quartum sextum et deinde: penthemimeren esse, cum duos pedes sequitur syllaba quae partem terminat orationis; hepthemimeren vero, cum tres pedes 10 similiter sequitur syllaba [tritum trochaeum, cum post duos pedes perfectos finita parte orationis trochaeus remanet; tetartum trochaeum, cum definitione eadem quartum tenet locum trochaeus]: catalecticum versum dici, cui syllaba una deest; brachycatalecticum, cui duae desunt; hypercatalecticum, cui 15 una superest; acatalecticum; [ubi nihil plus minusve est in versu] qui legitimo fine concluditur: monometrum vel dimetrum vel trimetrum versum in iambicis trochaicis anapaesticis metris per pedes duplices computari, in ceteris per simplices: metra vel a pedibus nomen accipere, vel a rebus quae describuntur, vel ab inventoribus, vel a frequentatoribus, vel a numero syllabarum: eaque esse octo principalia, iambicum, trochai- 20 cum, dactylicum, anapaesticum, choriambicum, antispasticum, ionicum a maiore, ionicum a minore, de quibus carptim tractabimus, eligentes ea quae ad palmam lyrae perducit voluptas.

DE IAMBICIS.

Metra iambica locis inparibus quinque || recipere possunt pedes, iam- 25

1 uolet *P* et *codex Darmstadiensis* uolunt *S* uoluerit *s* 2 uominant *P* nominare *S* metrorum genera digessi *s* metrorum spatia digessi *Bodleianus Gaisfordii*: spatia post brevitatem add. *Darmstadiensis*: praeterea sunt metra alia perplura, quae in libriss centimetrorum simplicibus monstrata exemplis quisque cupit reperiet *Beda de metr. p. 2380* 3 quod quidque *P*: quo metrum noscatur *Putschius*: quo quaeque nascantur — caedantur *Santenius* qua] et *P* 4 utilitatis] ueritatis *S* 5 syllabam *om. S* 6 πάντος μέτρου τὸ τελος αλιαφόρο *P*, *om. S* 5 solutionem posse cum *S* 7 pro una longa *s* 9 penthemimeren esse *S* penthemimeres est *P* 10 epitememeren *S* epitemimeres *N* ethimimeres *P* 11 tritum trochaeum — 13 trochaeus *om. NPS*, add. *s* et *codex Darmstadiensis* 12 cum quartum definiaciones eadem (corr. disdefinitionis eiusdem) tenet locum *Darmstadiensis* 14 cui *s* cui' *S* cuius *P* brachycatalecticum *N* brachycatalecticum *PS* desunt *om. S*, add. *P* ypercatalecticum *S*-ypercatalecticum *P*; hypercatalecticum ubi supra legitimos pedes syllaba crescit *Putschius* 15 acatalecticum *N* acatalecticum *P* acatalecticum enim (dici add. *s*) *S* ubi nihil plus minusve in versu est *om. NPS*, add. *s* 16 monometrum dimetrum trimetrum uel tetrametrum dici a numero pedum, in iambicis trochaicis anapaesticis metris versus per pedes duplices computari *s* 18 metra uel a pedibus uel a rebus nomen accipere uel a frequentatoribus *S* 19 describuntur *s* distribuuntur *P* 20 ab numeris *P* eaque octo esse principalia id est iambicum *S* 22 carpim tractauimus *P* cartim thrabimus *S* elegentes *PS* 23 ad palmam lyrae *s* ad palmam lire *codex Darmstadiensis* ad palmare *P* ad palmam lineę *S* producit *P* uoluntas *codex Darmstadiensis* 24 De iambicis metris *S*, *om. P* 25 iambum spondeum trocheum dactilum anapestum *S*

bum tribrachum spondeum dactylum anapaestum, locis autem paribus tantum iambum vel tribrachum, et apud comicos frequenter anapaestum, ita tamen ut multarum brevium iunctura vitetur. sed ex multis tredecim usui tradenda subieci.

5 | De aristophanio. aristophanium constat monometro hypercatalecto, ut est hoc,

valles per imas.

De euripidio. euripidium constat dimetro brachycatalecto, ut est hoc,
Ajax furit dolens.

10 De anacreontio. anacreontium constat dimetro catalecticō, ut est hoc.
dissolve Baccha crines.

De archilochio. archilochium constat dimetro acatalecto, ut est hoc,
serena lux micat polo.

De alcaico. alcaicum constat dimetro hypercatalecto, ut est hoc,
15 amant venena parricidae.

De alchmanio. alchmannium constat trimetro brachycatalecto, ut est hoc,
spermis decorae virginis torum.

De hipponactio. hipponactium constat trimetro catalecticō, ut est hoc,
doctis Thalia vatibus favebit.

20 De archilochio. archilochium constat trimetro acatalecto, ut est hoc,
Martem fatigat prodigus vitae furor.

De hipponactio. hipponactium constat trimetro acatalecto claudio, ut
est hoc,
pauper poeta nescit antra Musarum.

25 De anacreontio. anacreontium constat trimetro hypercatalecto, ut
est hoc,

amor puellae pectus inprobe fatigat.

De aristophanio. aristophanium constat tetrametro brachycatalecto,
ut est hoc,

30 marcent lucernae, sol propinquat, non tamen vacas.

De aristophanio. aristophanium constat tetrametro catalecticō, ut est
hoc,

2 tribrachum hunc quidam egemona dicunt et *P* 3 sed] et *P* 8 Euripi-
deum metrum constat dimetro catalecto, ut est hoc, dissolute Bacche crines. Anacreon-
tium constat dimetro brachycatalecto, ut est hoc, Ajax furit dolens 5 9 ajax furit
dolens deae decus meum *editio Augustana* fuerit doleus *P* 11 bacha *S* brachia *P*
12 De archilochico archilochicum *S* 14 De alchaico alcaicum *S* de altaico altaicum
P 16 de almanio (alchmanio *s*) alchmannium *S* 17 decorē *S* torum *S* torus
P toros 5 18 de iponactio ipponactium *S* 19 doctis 5 et *codex Laurentianus*
doctus *PS* talia *P* fauebat 5 20 de archilochico *S* de archilochio trimetro
acatalecto *P* 21 faticat *S* uitae auru *P* furor uitae *S* 22 de hipponactio
trimetro acatalecto *P*: de ypponactio ypponactium *S*. *Hipponactii claudi definitionem*,
Hipponactium — Musarum, hoc loco omissam in fine iambicorum post 459, 3 meli habet 5
et codex Laurentianus; post 19 favebit transposuit Santenius 25 trimetro hyper-
catalecticō, ut est hoc, pauper poeta nescit hic antra musarum 5 27 inprope *S*
30 non tamen uacat *S* nec tamen uocas *codex Darmstadiensis* nunc uiro uacas *Meru-*
lae codex apud Santenium nunc uiro uacas 5

p. 1818. 19 P.

p. 367. 68 G.

| portum petamus, aura lassat, vela solve malo.

De anacreontio. anacreontium constat tetrametro acatalecto, ut est hoc,
hic finis est, iambe, salve, vindicis doctor meli. ||

DE TROCHAICIS.

Metra trochaica locis inparibus hos recipiunt pedes, trochaeum tri-
brachum et non numquam dactylum, locis vero paribus cum his quos me-
moravi spondeum et anapaestum. sed ex plurimis tredecim usui tradenda
subieci.

De pancratio. pancratium constat monometro hypercatalecto, ut est
hoc, 10

auctor optimus.

De ithyphallico. ithyphallicum constat dimetro brachycatalecto, ut
est hoc,

Bacche iunge tigres.

De euripidio. euripidium constat dimetro cataleptico, ut est hoc, 15
vultur altius volat.De alcmanio. alcmanium constat dimetro acatalecto, ut est hoc,
fistula canit subulcus.De bacchylidio. bacchylidium constat dimetro hypercatalecto, ut est
hoc, 20 floribus corona texitur.De sapphico. sapphicum constat trimetro brachycatalecto, ut est hoc,
rex paterque Iuppiter deorum.| De archilochio. archilochium constat trimetro cataleptico, ut est
hoc, 25 nox amoris et quietis conscientia.De sotadico. sotadicum constat trimetro acatalecto, ut est hoc,
arva sicca Nilus intrat, ite laeti.De sapphico. sapphicum constat trimetro hypercatalecto, ut est hoc,
splendet aurum, gemma fulget, forma sed placet. 30De sotadico. sotadicum constat tetrametro brachycatalecto, ut est hoc,
Thracium nefas renarrat cantitans hirundo.

1 portus *P* malo] uelo *P* 2 cataleptico *P* 3 hic *om.* *P* iambi *P*
uindices *S*: uindice ductor meliori *Putschius*, uindicus ductor meli *coniecit Santenius*

4 DE TROCHAICO *S* 5 metra trochaica principaliter constant trochaeo, locis tamen
imparibus 5 7 pluribus *S* 8 subici *S* 9 de pancratio panchratium *S* de pan-
cratico pancraticum *P* 14 bache *P* tictres *S* 15 de euripidio euripidium *S*
18 canet *S* 19 de bacchylidio bacchillidium *P* de bachylidio bachillidium *S* 21
froribus *P* 23 rex pater (qui add. *Putschius*) Iuppiter et deorum 5 24 de ar-
chilochico archilochicum *S* 27 de sotatico sotaticum *P* de sutatico sutaticum *S*
28 arva — laeti] ite pomae fertile uiam portet alter 5 30 gemmas *S* forma sed
om. *P* 31 de sutadicco sutadicum *S* de sotatico sotaticum *P* trimetro *S* 32
trachium *P* traxium *S* Thraceum 5 Thracium *Putschius* enarrat 5 resonat *S*
cantilians *P* corr. cantilians *S* catulans *Darmstadiensis* et *Laurentianus* herundo *S*

De archilochio. archilochium constat tetrametro catalecticō, ut est hoc,

tolle thyrso, aera pulsa, iam Lyaeus advenit.

De hippoactio. hippoactium constat tetrametro catalecticō claudio,
5 ut est hoc, ||

pelle tonsis terga ponti, vela tende, pergamus.

De anacreontio. anacreontium constat tetrametro acatalecto, ut est
hoc,

parce iam Camena vati, parce iam sacro furori.

10

DE DACTYLICIS.

Metra dactylica principaliter constant dactylo, recipiunt tamen et spondeum [et interdum ultimo loco trochaeum]. sed ex plurimis haec decem et novem usui tradenda subieci.

15

De adonio. adonium constat dimetro catalecticō, ut est hoc,
fundite fletus.

15

De hymenaico. hymenaicum constat dimetro acatalecto, ut est hoc,
tibia personet.

De archilochio. archilochium constat dimetro hypercatalecto, ut est
hoc,

20

garrula venit avis.

15

| De alemanio. alcmanium constat trimetro catalecticō, ut est hoc,
tundite pectora palmis.

25

De simonidio. simonidium constat trimetro acatalecto, ut est hoc,
indue pallia Serica.

25

De alemanio. alcmanium constat trimetro hypercatalecto, ut est hoc,
lurida brachia cur retegis?

De archilochio. archilochium constat tetrametro catalecticō, ut est
hoc,

30

arent solstitio sola terrae.

30

De alemanio. alcmanium constat tetrametro acatalecto, ut est hoc,
virgo decens comulas religa tibi.

De alemanio. alcmanium constat tetrametro hypercatalecto, ut est
hoc,

3 era *S* sacra *P* pulsans *s* et *Laurentianus* lieus adueniet *S* 4 de yponactio yponactium *S* 6 pelle] polio *P* tunsis *S*, om. *N* ponti] freti *Put-schius* 7 ca'lecticō *P* 9 carmina *PS* parce iam teuero *S* parce iam tenero *s* 10 De dactylis *N* DE METRIS DACTYLICIS *P* DE METRO DACTYLICO *S* 12 et interdum ultimo loco trochaeum *s* sed interdum ultimum locum trocheum *S*, om. *NP* pluribus *P* 14 Adoni metri definitionem, de actonio actonium — flectus post 17 personet habet *S* trimetro *P* 15 fuditefluctus *s* 16 de iminaico iminaicem *S* de hymniaco hymniacum *P* hirminachium *s* catalecticō *P* 17 persone *S* 20 garrulauit auis *P* 21 acatalecto *N* 24 sireca *P* sirica *S* 26 ludia *P* brachia *N* ritegis *S* 29 sostitio *P* solistidio *S* 31 virgo decens sine matre relinquunt *Santeni* comulas corr. cumulas *N* comolas *S* reliqua *S* regilla *P*

p. 1820. 21 P.

p. 389. 70 G.

vita quieta nimis caret ingenio.

De stesichorio. stesichorium constat pentametro catalektico, ut est hoc,

Marsya cede deo, tua carmina flebis.

De simonidio. simonidium constat pentametro acatalecto, ut est hoc, 5

Parthenopaeus erat puer Arcadiae decus.

De choerilio. choerilium constat pentametro hypercatalecto, ut est hoc, ||

pulchra puella comas ambit sibi palmitibus.

De heroico. heroicum constat hexametro catalektico, ut est hoc, 10
vulnera bella tubae numero donantur Homeri.

De bucolico. bucolicum constat hexametro catalektico, ita ut quartus dactylus partem determinet orationis, ut est hoc;

rustica silvestres resonat bene fistula cantus.

| De ibycio. ibycium constat hexametro acatalecto, ut est hoc, 15
sidera pallida diffugunt face territa luminis.

De alemanio. alemanium constat hexametro hypercatalecto, ut est hoc,

alma Venus Paphon ingreditur, rosa luceat ex adytis.

De stesichorio. stesichorium constat heptametro catalektico, ut est hoc, 20
Aeacides iuvenis trahit Hectora, plangite Pergama Troes.

De ibycio. ibycium constat heptametro acatalecto, ut est hoc,
carmina docta Thalia canit, properantius huc ades, o puer.

De ibycio. ibycium constat heptametro hypercatalecto, ut est hoc,
versiculos tibi dactylicos cecini, puer optime, quos facias. 25

DE ANAPAESTICIS.

Metra anapaestica principaliter constant anapaesto; recipiunt tamen frequenter spondeum, raro proceleumaticum, apud comicos autem etiam dactylum, saepiusque ultima cum superest syllaba, in duas solvitur breves. sed ex plurimis haec tredecim usui tradenda subieci.

De threnico. threnicum constat monometro acatalecto, ut est hoc,
calidum iubar est.

2 De stesicorio stes.chorium *N* 4 deo] domi *Putschius* flebis] phoephi *S*
phoebi *s* 5 simonidium constat tetrametro acatalektico ut est hoc pulchra *omissis*
itis quae interposita sunt P catalektico *S* 7 de cherilio cherilium *N* de cyrilio
cyrilium *S* 9 pulera *NS* ambet *S* 11 conduntur *Ps* 13 terminet *s*
14 siluestris *P* siluestri *S* cantu *S* 15 de ybicio ybicum *S* de ibico ibicum *P*
16 luminum *Putschius* 21 aeacide iubenis trahit *P* aeacides quem protrahit *N*
trohes *S* 22 De Ibycio — puer *om.* *Putschius:* de ybicio ybicum *S* de ibico
ibicum *P* 23 canet carmina properantia hoc ades puer *S* 24 de ibicio ibicum *S*
de ibico ibicum *P* 26 DE METRIS ANAPAESTICIS *P* DE ANAPAESTICO METRO *S* 27 ana-
paestica metra *P* tamen] tantum *S* 28 proceleumatico *S* autem *om. S*
30 ex pluribus tredecim *S* ex pluribus haec XII *Putschius* 31 de threnico threnicum
N de threico threicum *P* de ithimio ithimum *S* trenicum *codex Darmstadiensis* trinicum
Laurentianus Thirinictum *s* Phrynichium *coniecit Santenius* 32 callidum *S* iubar *P*

De chorico. choricum constat monometro hypercatalecto, ut est hoc,
animus male fortis.

De aristophanio. aristophanium constat dimetro brachycatalecto, ut
est hoc,

5 venit optima Calliope.

| De paroemiaco. paroemiacum constat dimetro catalectic, ut est hoc,
aditum Veneris fuge virgo.

De pindarico. pindaricum constat dimetro acatalecto, ut est hoc,
fuge moenia iam Telamoniade.

10 De almanio. alcmanium constat dimetro hypercatalecto, ut est hoc,
tremulum mare mollifluu nitet aura.

De archebulio. archebulium constat dimetro acatalecto et palimbac-
chio, ut est hoc,

dea somnifero vaga curriculo reluet.

15 De pindarico. pindaricum constat trimetro brachycatalecto, ut est
hoc,

medium rapido mare Thybris adit fluvio.

De almanio. alcmanium constat trimetro catalectic, ut est hoc,
date Pierides mihi carmina daetiloquorum.

20 De stesichorio. stesichorium constat trimetro acatalecto, ut est hoc,
iacet in thalamo tibi virgo decens Veneris specie.

De simonidio. simonidium constat trimetro hypercatalecto, ut est hoc,
tuba terribili procul aere sonat, clipeum quate miles.

De almanio. alcmanium constat tetrametro brachycatalecto, ut est
25 hoc,

sua munera fert Venus alma rosas iuveni Cinyreiadae.

De aristophanio. aristophanium constat tetrametro catalectic, ut est hoc,
date vina mihi, date serta, iuvat dare tempora tota Lyaeo.

6 de parhoemiaco parhoemī *N* de parchoemio parchoemium *S* partheniacum *ordine*
dimetrorum ita mutato, Aristophanium, Pindaricum, Alemanium, Archilochium (*pro Ar-
chebuleo*), Partheniacum, Pindaricum constat trimetro *s.* in Laurentiano codice *ita descrip-
pta sunt metra anapaestica*, Trinicum — Aristophanium — Partheniacum constat di-
metro acatalecto ut felix nimirum prior aetas, Almanium — Stesicorium — Simonidium — Alemanium — Aristophanium — Pindaricum constat monometro hipercata-
lectico ut aias male fortis. Parchimacum constat dimetro brachico ut aditum ueneris
fuge virgo. Alemanium — Pindaricum — Archebulium — reluet dimetro acatal' *N*
7 aditum *s.*: aditum — 8 dimetro acatalecto ut est hoc in marg. add. *N*, hoc loco
omissa definitioni trimetri Pindarici 15 sic, ut *infra scripta sunt, inseruit S, om. Put-
schius fuge] eyge P 9 fuge ueni ant iam telamoniade P fuge moenia tela omnia
deo Putschius 10 trimetro P 11 mellifluu s mollifluant P ntit S 12 de
archilochio archilochium P palinbaicho P 14 uaca corr. uacat *S*: bona cursi-
culo Putschius praelucet *s.* 15 de pindarico pindaricum constat dimetro acatalecto
ut est hoc aditum ueneris fuge virgo. de pindarico. pindaricum trimetro brachycata-
lecto ut est hoc medium *S* 17 martē *P* tibris *S* 19 carmen *P* *s.* docti-
lorum *P* daetiloquorum *N* daetilicorum *S* 21 latet *s.* deces *P* speciem *S*
22 quate] quā *S* cape *s.* 26 almo rosa *P* cinyreiade *N* cinyreiade *P* eni-
reiaedes corr. — de *S* cinara genito *s.* cineri adolete Putschius 27 acatalecto *s.*
28 date uina bona mihi Putschius tot alto Ioui *s.* tot alta chius Laurentianus tota
Lyaei tibi Santenius*

| DE CHORIAMBICIS.

Metra choriambica principaliter constant choriambo; verum qued du-
rius suo pede claudantur, accipiunt in fine antibacchum. sed ex multis
haec quattuor usui tradenda subieci.

De aristophanio. aristophanium constat monometro et antibaccho, ut 5
est hoc,

purpureos tyrannos.

De anacreontio. anacreontium constat dimetro et antibaccho, ut est
hoc,

Vergilius Mantua quem creavit. 10

De sapphico. sapphicum constat trimetro et antibaccho, ut est hoc,
dulcisonae Pierides versifico favete. ||

De callimachio. callimachium constat tetrametro et antibaccho, ut
est hoc,

armipotens Mars genitor Romulidarum venias precamur. 15

DE ANTISPASTICIS.

Metra antispastica principaliter constant antispasto; verum saepe prima
parte, qua iambum tenent, spondeum libenter accipiunt. sed ex plurimis
quattuor usui tradenda subieci.

De panico. panicum constat trimetro brachycatalecto, ut est hoc, 20
Fauni semideum numen adest.

| De anacreontio. anacreontium constat trimetro catalecticō, ut est hoc,
curas mitificant dona Lyaei.

De alcaico. alcaicum constat tetrametro brachycatalecto, ut est hoc,
Maecenas atavis Lydia quos fert genite. 25

De anacreontio. anacreontium constat tetrametro catalecticō, ut est hoc,
infandum tetigit sidera carmen magicorum.

1 DE METRIS CHORIAMBICIS P DE CORIAMBICO S 2 constant choriambum S
nero PS 3 clauduntur S in finem PS amphibrachum et bacchium S ex
multis IIII haec tradunda S 5 et amphibracho siue bacchio S itemque in reliquis
choriambicis 7 purpureo tyrannus S 10 que me creavit P 15 Romulidarum
is da ueniam

uenias Santenius romulide te uenias N romulide (romylidē P) te uenias PS romulida-
rum ueniam editio Calliensis romulide da ueniam S Romulidum ut uenias Putschius

16 DE METRIS ANTISPASTICIS P DE ANTISPASTICO S 17 constat P antispastum
nero saepe S 19 quattuor] III N 20 de panicio panitium S Peanicum S Phan-
nium Putschius Phallicum coniecit Santenius 21 faun simideum nomen adest S faune
simideum nomen ades P 22 brachycatalecticō Laurentianus acatalecto Santenius

23 mitigant P letificant S liei S lyrae Laurentianus lyrae dulcis Santenius

24 De alcaico — magicorum] Alecianum constat tetrametro acatalecto, ut est hoc, in-
fandum tetigit sydera carmen magice uatis. Alcaicum constat tetrametro brachycata-
lecto, ut est hoc, Maecenas atavis lydia quos fert genite S 25 micenas S Maecenas

— 26 ut est hoc om. Putschius atavis corr. abanis S ludia P libia S fer-
genite P 26 Anacreontii tetrametri definitionem, de Anacreontio — 27 magicorum,
hoc loco omissem inter ionica a minore 464, 16 transpositū S: Alcaicum constat tetra-
metro acatalecto Santenius acatalecticō N 27 tetigi S magici vatis Santenius

DE IONICIS A MAIORE.

Metra ionica a maiore principaliter constant ionico suo; verum tamen et diiambum et ditrochaeum non recusant solutionemque patienter admittunt. sed ex plurimis tria usui tradenda subieci.

5 De hippoactio. hipponactium constat dimetro brachycatalecto, ut est hoc,

palmam cape vitor.

De praxillio. praxillium constat trimetro brachycatalecto, ut est hoc, fortis iuvenis sume coronam.

10 De sotadico. sotadicum constat tetrametro brachycatalecto, ut est hoc, salpinx cane, tempus fugit, intende laborem.

DE IONICIS A MINORE.

Metra ionica a minore principaliter gaudent ionico suo ac raro alterius pedis patiuntur accessum. sed ex plurimis sex usui tradenda subieci.

15 De timocratio. timocratium constat dimetro catalepticum, ut est hoc, rosa veris specimen.

De anacreontio. anacreontium constat dimetro acatalecto, ut est hoc, sapientes Amor odit.

De anacreontio. anacreontium constat trimetro catalepticum, ut est hoc, fuge virgo, fuge munus Veneris.

De sapphico. sapphicum constat trimetro acatalecto, ut est hoc, sonat alta trabe fixus tibi nidus.

De phrynicio. phrynicum constat tetrametro catalepticum, ut est hoc, tibi veris fero donum, sola quod dant Veneris.

25 | De alcmanio. alcmanium constat tetrametro acatalecto, ut est hoc, timor omnis docet artis, timor auget bona mentis.

1 *ionicorum a maiore definitio, DE IONICIS A MAIORE — 11 laborem, post metra ionica a minore, DE METRIS IONICIS A MINORE — 26 mentis, transposita est in PS5. DE METRIS IONICIS A MAIORE P DE IONICIS MAIORIBUS S 2 a om. S 3 diambum N diambocum P 4 sed ex plurimis om. S 7 palma P carpe S 8 de praxilio praxillium NS de praxillo praxillium P 10 de sotatico sotaticum P hoc om. S 11 salpina P alpina S canet corr. cane N canit S intendito laborem Putschius 12 DE METRIS IONICIS P DE IONICIS MINORIBUS S 12 a om. S gadent S ionico om. S ione P suos ac P 14 pedes P accessu S sed ex pluribus quinque Putschius 15 de timogratio timogratium S 16 veris] Veneris Putschius specimen. De anacreontio anacreontium constat tetrametro catalepticum ut est hoc infandum tetigi sidera carmen magicorum (*cf. supra* 463, 26) de anacreontio. anacreontium constat dimetro S 17 Anacreontium] Alemanium coniecit Santenius in Terent. Maur. p. 336 acatalecto ut est hoc catalecti sapientis P 18 sapiens S: sapientes — 19 ut est hoc om. Putschius 19 de anacreontio. anacreontium dimetro acatalepticum P: Sapphicum Santenius trimetro acatalec N 21 sapphicum constat trimetro catalecto 465, 25 DE MIURO Miurum constat ita — 467, 4 penultimae adecongruit sonat alta trabe P 22 tonat S trabes S nilus S corr. nidus N 23 De frynicio frynicum N de foenicio foenicum P de fricinio fricinium S phletium S 24 veris] fenus Putschius solae Putschius 26 omnes docet artes S docet] deceit P mentis] meritis S*

DE DISPERSIS.

Reliqua deinceps metra non ea lege qua superiora referemus. illa enim velut confusa digessi, haec velut dispersa collegi. sed ex plurimis quinque et viginti usui tradenda subieci.

De falisco. faliscum constat tribus dactylis et pyrrichio, ut est hoc, 5
docta falisca Serene reparas.

| De pherecratio. pherecratum constat spondio dactylo spondio, ut
est hoc,

reges purpura monstrat.

De glyconio. glyconium constat spondio choriambo pyrrichio, ut est 10
hoc,

odi Parthenium nemus.

De asclepiadio. asclepiadium constat spondio, duobus choriambis,
pyrrichio, ut est hoc,

vitae pars melior quam cito labitur.

De alcaico. alcaicum constat spondio, tribus choriambis, pyrrichio,
ut est hoc,

pro fas Aeacides procubuit sub Paridis manu.

De elegiaco. elegiacum constat de penthemimeri prima heroica, se-
cunda dactylica, ut est hoc,

maeret diffusis flens elegia comis.

De aeolico. aeolicum constat primo pede disyllabo quolibet et quat-
tuor dactylis, ut est hoc,

Sappho conposuit male casta poemata.

De miuro. miurum constat ita ut heroicum, sed pyrrichio clauditur, 25
ut est hoc,

mortem contempnunt laudato vulnere Getae. ||

De priapeio. priapeium constat de glyconio et pherecratio, ut est
hoc,

Hellepontiacos tuum numen protegit hortos.

De phalaecio. phalaecum constat spondio, dactylo, tribus trochaeis,
ut est hoc,

1 De diuersis metrorum generibus § 2 efferemus *P* 3 confusa *P* 4 sub-
ieci corr. subieciam *N* 5 De falisco — reparas] ityphallicum quod tetrametrum est
constat tribus dactylis et pyrrichio, ut est hoc, qui serere ingenium uoleat agrum §
6 serene reparat *P* Pheromyne paras *Putschius* 7 dactylo et trochaeo § 9 mon-
strant *P* 10 de glyconio gliconium *N* de glyconio gliconium *P* choriambico *P*
13 de asclepiadeo asclepiadeum *P*: lacuna membranarum est in *N* choriambis pyr-
richiis *P* 15 vitae — 17 ut est hoc om. *P*: vitae pars melior in lacuna om. *N*
18 manum § manus *P* 19 de penthimimere *P* de pentemimere *N* bina penthemimeri
Sunterius dipenthemimeri coniecit idem in *Terent. Maur.* p. 287 22 eulogium §
eulogiacum *Putschius* 25 De miuro — 467, 5 congruit hoc loco omissa post sapphi-
cum metrum 464, 21 habet *P* constat aut corr. constat ita ut *N* clauditur om. *P*
27 mortem] monte *P* contempnunt *N* 28 gliconio *P* 30 hellespontiacum
tuum *N* hellespontiacos tuos *P* nomen *P* ortos *P* 31 de falecio falecium *NP*
phalecium § 32 ut est hoc om. *P*

Hermus divitibus superbit undis.

| De sapphico. sapphicum constat trochaeo, spondio, dactylo, duobus
trochaeis, ut est hoc,

Faune Nympharum metus et voluptas.

5 De saturnio. saturnium constat dimetro iambico catalecticō et ithy-
phallico, ut est hoc,

Isis pererrat orbem crinibus profusis.

De archilochio. archilochium constat paroemiaco et ithyphallico, ut
est hoc,

10 remeavit ab arce tyrannus vultibus cruentis.

De encomiologico. encomiologicum constat dactylica et iambica pen-
themimeri, ut est hoc,

carmina bella magis velim sonare.

De iambelego. iambelegum constat penthemimeri iambica et dacty-
lica, ut est hoc,

fontes ligabant gramina laetificos.

De alcaico. alcaicum constat penthemimeri iambica et duobus da-
ctylis, ut est hoc,

carmen relaxat tedia pectoris.

20 De alcaico. alcaicum constat duobus dactylis et duobus trochaeis, ut
est hoc,

luna rubens zephyros minatur.

De archilochio. archilochium constat tetrametro bucolico et tribus
trochaeis, ut est hoc,

25 linea piscator tibi concidit in profunda ponti. ||

De galliambico. galliambicum constat dimetro iambico catalecticō et
anapaesto vel spondio cum duobus iambis, ut est hoc,

tenera recrispat aura tremulos sinus freti.

De archilochio. archilochium constat penthemimeri dactylica et di-
30 metro iambico *acatalecto*, ut est hoc,

sidera cuncta micant decore lucis aureo.

1 isthmos 5 diditibus *P* 2 spondio *om.* *Putschius* 5 catalecticō astim-
fallico *P* 7 perperat urbem *P* 8 constat partheniacō 5 et stymphalico *P*
10 remeabat *P* 11 encomiumlogicum *N* aenitologium 5 penthemimeri *N* pen-
thimimeri *P* 13 uelim sonare 5 bellem sonare *in marg. add.* *N* bellem sonarem *P*
14 de iambilico iambilicū *P* penthemimeri *P* pentemimeri *N* 16 litigabant
corr. ligabant *N* rigabant *P*: rigabant gramina laetifici *coniecit Santenius* gramine
corr. -na *N* 17 alcaicum spondeum constat penthemimeri spondaica et duobus da-
ctylis *Putschius*: alcaicum constat pentimemerī dactylica et duobus trochaeis, ut luna
rubens zephyros comminatur. alcaicum constat pentimemerī iambica et duobus dactylis,
ut est hoc, carmen relaxat tedia pectoris, archilochium 5 penthemimeri *P* pente-
mimeri *N* 22 zefuro *P* 23 tetrametra bucolice *P*: tetrametro bucolico acatalecticō
ithyphallico tribus trochaeis 5 26 de calliambico calliambicum *P* 27 cum duo-
bus trochaeis aut iambis *Putschius* ut est hoc *om. P* 28 tenella crispat aura
teneros sinus freti *Santenius* 29 de archilochio — 31 aureo *om. P* pentemimeri
N 30 acatalecto *om. N, add. Santenius*

De archilochio. archilochium constat dimetro iambico *acatalecto* et penthemimeri dactylica, ut est hoc,

Indi Lyaeo dediti tympana iam quatiunt.

De echoico. echoicum est, quotiens sonus ultimae syllabae paenultimae congruit, ut est hoc,

exercet mentes fraternalis grata malis lis.

De reciproco heroo. reciprocum heroum in sotadicum est, quotiens a fine scansus sotadicum facit, ut est hoc,

ire cupis si rus, mala vites omnia quaeso.

quaeso omnia vites mala, si rus cupis ire.

De reciproco iambico. reciprocum iambicum in elegiacum est, quotiens a fine scansus elegiacum facit, ut est hoc,

micant nitore tecta sublimi aurea.

aurea sublimi tecta nitore micant.

De ropalico. ropalicus versus est, cum verba, prout secuntur, per 15 syllabas crescunt, ut est hoc,

rem tibi confeci, doctissime, dulcisonoram.

Habes, lector, in compendio discendi manualem libellum, quem magis probabis, si tibi usus scribendi pretium voluptatis exsolvat.

1 constat ex dimetro *N* acatalecto *om. NP*, add. *Santenius* 2 penthimimere *P* pentemimere *N* 3 lyceo *P* 4 heroicum *s* et coicum *Putschius* penultimate adcongruit *P* 6 mentis *P* gratia malis *s* gratia rara *Putschius*: grata malis, lis reciprocos DE HEROICO INSOTATICO herous in sotaticum est quotiens ad finis scansus sotaticum facit *P* 9 cupid syrus corr. cupis si rus *N* cupimus *P* vites somnia queso *N* uitę somnia adeso *P* 10 quaeso omnia lacuna perierunt in *N* malas pirus *P* cupid corr. cupis *N* 11 reciprocus iambicus *P* in elegio *N* 12 ad fines *P* 15 de rophalico rophalicus *N* europalicus *s* prout se secuntur *N*

17 confeci *P* concessi *s* dulcis honorem *s*: dulcisonora ΛΙΓΥΜΩΝ. Elogium serui grammatici siue uerba. habes *P* 18 in compendia *N* dicendi corr. discendi *N* quem *om. N* 19 usu *N* pretium voluptatis *N* pretium voluptas *P* uoluntas *s* pretium uoluntatis codex Darmstadiensis et *Santenius* exsoluat. marii seruui grammatici de centum metris feliciter explicit *N* exsolbat. EXPLICIT *P* exsoluat. MAURI grammatici seruui explanationum de centummetris libellus feliciter EXPLICIT codex Darmstadiensis

SERVII DE METRIS HORATII.

SERVIVS FORTVNATIANO DN.

f. 35*. 36 cod. Par.

Superfluum, amice, fore putavi | et post Terentianum metra digerere,
5 cum satis quae mihi lectio poetarum aliud agenti obtulerat exposita vide-
rentur. quare Horatium, cum in Campania otiarer, excepti, quem separa-
tum mea per singulos cantus servata versuum replicatione tractares. et
quia ille fidicen uno metri genere pluribus saepe utitur cantibus, satis
erit semel ratione redditam ceterarum similitudinem primis versibus deno-
10 tare. non mihi autem criminandum puto, si in tractatu Latinis Graeca
miscuero, cum metrorum ratio huius linguae egeat sollertia et adprime
his litteris sū erudita. vale:

Decem novem tantum odas variis Flaccus metrorum compositionibus
texuit, quarum decem in primo carminum libro, in tribus reliquis singu-
15 las, in epodon sex repperi constitutas.

Prima igitur ode monocolos est. nam versus, qui asclepiadeus dicitur,
constat spondio, duobus choriambis et pyrrichio; ususque est hac metri
compositione cantibus tribus, quorum primordia subnotavi, Maecenas atavis
edite regibus, Exegi monumentum aere perennius, Donarem pateras gra-
20 taque commodus.

Secunda ode dicolos est tetrastrofos. primi enim tres versus, quibus
nomen est safficis, constant trochaeo, spondio, dactylo et duobus trochaeis;
quartus vero, qui adonius dicitur, dactylo et spondio pedibus terminatur.
utitur autem hac metri compositione sex et viginti cantibus, quorum pri-
25 mordia subnotavi, Iam satis terris nivis atque dirae, Mercuri facunde ne-
pos Atlantis, Quem virum aut heroa lyra vel acri, Vile potabis modicis
sabinum, Integer vitae scelerisque purus, Parcius iunctas quatiant fenestras,

Subscripta est discrepantia scripturae codicis Parisini 7530 4 diger * aliud.
scripturam lacuna membranarum haustum aequato numero litterarum quae perierunt re-
stitui 6 quem] quod 9 similitudine 11 egeat et sollertia atprime his litteris
erudita 26 lura uel ari 27 sauinum

f. 36. 36^a cod. Par.

O Venus regina Cnidi Pafique, Poscimus siquid vacui sub umbra, Persicos odi puer apparatus, Nullus argento color est avaris, Ne sit ancillae tibi amor pudori, Septimi Gades aditure mecum, Vlla si iuris tibi peierati, Rectius vives Licini neque altum, Otium divos vocat in patentis, Martiis caelebs quid agam Kalendis, Mercuri nam te docilis magistro, Herculis modo ritu dictus o plebs, Faune nympharum fugientum amator, Non vides quanto moveas periclo, Montium custos nemorumque virgo, Impios parrae recinentis omen, Pindarum quisquis studet aemulari, Dive quem proles Niobe magna, Est mihi nonum superantis | annum, *Phoebe silvarumque potens Diana.*

10

Tertia ode dicolos est distrofos. nam primus versus, cui glyconio vocabulum datur, constat spondio et duobus dactylis; secundus vero asclepiadeus est, cuius iam in prima ode dedimus rationem; ususque invenitur hac metri compositone duodecim tantum cantibus, ut subscripta monstrabunt, Sic te diva potens Cypri, Cum tu Lydia Telefi, Mater saeva cupidinum, Et ture et fidibus iuvat, Donec gratus eram tibi, Vxor pauperis Ibyci, Quantum distet ab Inacho, Intactis opulentior, Quo me Bacche rapis tui, Festo quid potius die, Intermissa Venus diu, Quem tu Melpomene semel.

Quarta ode dicolos est distrofos. prior enim versus, qui est archilochius, constat tetrametro heroico et trochaeis tribus; secundus vero penthemimeri iambica et tribus trochaeis similiter terminatur, ususque est hac metri compositione uno tantum cantu, cuius versus adscriptus est, Solvitur acris hiems grata vice veris et favoni.

Quinta ode tricolos est tetrastrofos. nam primi duo versus asclepiae dei sunt, tertius vero trimeter est heroicus, quartus autem glyconius, cuius in tertia ode dedimus rationem; ususque est hac metri compositione septem tantum cantibus, quorum primordia subnotavi, Quis multa gracilis te puer in rosa, O navis referent in mare te novi [fluctus], Dianam tenerae dicite virgines, Vitat inuleo me similis Chloe, Quid fles Asteria quem tibi candidi, O fons Blandusiae splendidior vitro, Audivere Lyce di mea vota di.

Sexta ode dicolos est tetrastrofos. primi enim tres versus asclepiadei sunt, quorum iam meminimus, quartus glyconius; ususque est hac metri compositione novem tantum cantibus, quorum subnotavi principia, Scriberis Vario fortis et hostium, Pastor cum traheret per freta navibus, Quis desiderio sit pudor aut modus, * Nolis longa ferae bella Numantiae, Extre-

1 sub umura   3 ulla si uris   4 martis celeps   6 modo ritur dictus o plebs
 fugientium   7 periculo impios par parrae   8 pindari studeat emulari
 9 niouea nouum annum — Diana lacuna membranarum perierunt   11
 gluconio   13 reddimus traditionem   16 et turre   17 destet   20 archilochi
 21 penthimimere   23 tantum] tamen   27 dedicimus   29 o naues teneres
 30 similes   31 candidior fons blandusia et lyce   34 scribere   35 nanalibus
 36 lacuna quam indicavi excidit versus principalis carminis I 33 Albi ne doleas
 plus nimio memor

f. 36*, 37 cod. Par.

mum Tanaim si biberis Lyce, Inclusam Danaen turris aenea, Divis orte
bonis optume Romyleae, Iam veris comites quae mare temperant.

Septima ode dicolos est distrofos. nam prior versus heroicus est,
qui sex pedibus, dactylo scilicet et spondio *indifferenter* positis, termina-
tur, secundus vero tetrametro acephalo eius efficitur; ususque | est hac metri
compositione tribus tantum cantibus, quorum primos versus adposui, Lau-
dabunt alii claram Rhodon aut Mitylenen, Te maris et terrae numeroque
carentis harenae, Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris.

Octava ode dicolos est distrofos. prior enim versus efficitur choriambo
10 et palinbacchio; secundus vero constat ex epitrilo secundo, duobus cho-
riambis et palinbacchio; ususque *est* hac metri compositione uno tantum
cantu, cuius primus versus adscriptus est, Lydia dic per omnes.

Nona ode tricos est tetrastrofos. nam primi duo versus penthemimeri
iambica et duobus dactylis finiuntur, tertius vero dimeter est iambi-
cus hypercatalecticus, quartus autem dactylis duobus et duobus trochaeis
terminatur; ususque est hac metri compositione sex et triginta cantibus,
quorum primordia subnotavi, Vides ut alta stet nive candidum, O matre
pulchra filia pulchrior, Velox amoenum saepe Lucretilem, Musis amicus
tristitiam et metus, Natis in usus laetitiae scyfis, Icci beatis non invides
20 Arabum gazis, Quid dedicatum poscis Apollinem, Parcus deorum cultor et
infrequens, * Nunc est bibendum nunc pede libero, Motum ex Metello
consule civicum, Aequam memento rebus in arduis, Nondum subacta
ferre iugum valet, O saepe mecum tempus in ultimum, Non semper im-
bres nubibus hispidos, Quid bellicosus Cantaber et Scythes, Malo et ne-
25 fasto te posuit die, Eheu fugaces Postume Postume [et], Cur me querel-
lis examinas tuis, Bacchum in remotis carmina rupibus, Non usitata nec
tenui ferar, Odi profanum vulgus et arceo, Angustam amice pauperiem
pati, Iustum et tenacem propositi virum, Descende caelo et dic age tibia,
Caelo tonantem credidimus Iovem, Delicta maiorum inmeritus lues, Aeli
30 vetusto nobilis ab Lamo, O nate mecum consule Manlio, Caelo supinas si-
tuleris manus, Vixi puellis nuper idoneus, Tyrrena regum progenies tibi,
Qualem ministrum fulminis alitem, Ne forte credas interitura quae, Quae
cura patrum quaeve Quiritium, Foebus volentem carmina me loqui.

Decima ode monocolos est. versu enim, cui choriambico nomen datur,
35 continetur et constat spondio, tribus choriambis et pyrrichio; ususque est |

1 siu iueris lyce aeneae diuisor te 2 iam beris 4 spondio differenter
8 mulier nigrissima barbis 9 octaba 11 est om. 13 est om. penthimimere
14 tertio uero 16 terminatus 17 o mater 18 pulchior 19 tristiam laetitia scyf. sicce
beatis beatis 20 galis 21 lacuna quam indicavi versus principalis carminis I 35
o diva gratum quae regis Antium *excedit* uiuendum 22 aequam mento 24 can-
tauer et seuthes 25 carmen II 15, iam pauca aratro ingera regiae, *hoc loco omis-*
sum cum praecedente carmine, eheu fugaces Postume Postume, *continuatum legisse vi-*
detur grammaticus 27 separ 28 tuiua 29 lues] locus 30 ab almo
manilio 32 interitura queq, cura 34 est om. cui choriambi cognomen datur
et constat spondio tribus trochaeis et pyrrichio continetur ususque

f. 37*. 38 cod. Par.

hac metri compositione tribus tantum cantibus, ut subiecta monstrabunt,
Tu ne quaesieris scire nefas quem mihi quem tibi, Nullam Vare sacra
vite prius severis arborem, O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens.

Vndecima ode dicolos est distrofos. nam prior versus creticu pede
et monometro iambico terminatur, secundus vero trimeter est iambicus,⁵
sed claudus. iambicus autem versus non iambum solum sed et heroicis
recipit pedes, locis scilicet inparibus [et dibracchi coniuncto]; ususque
invenitur hac metri compositione uno tantum cantu, cuius primus versus
ascriptus est, Non ebur neque aureum.

Duodecima ode monocolos est. metro enim quod ionico a minore ¹⁰
fit continetur, quod quidem non numero pedum, sed sensu fine conclu-
ditur, atque ideo a multis synasia potius nominatur; ususque est hac metri
compositione uno tantum cantu, cuius principium subnotavi, Miserarum
est neque amori dare ludum.

Tertia decima ode dicolos est distrofos. nam prior versus heroicus ¹⁵
est, sequens vero penthemimeres eius efficitur; ususque est hac metri
compositione uno tantum cantu, cuius versus ascriptus est, Diffugere nives
redeunt iam gramina campis.

Quarta decima ode dicolos est distrofos. prior enim versus trimeter
est iambicus, secundus vero dimeter invenitur; ususque est hac metri ²⁰
compositione decem tantum cantibus, quorum primordia subnotavi, Ibis
Libyrrnis inter alta navium, Beatus ille qui procul negotiis, Parentis olim
siquis impia manu, Lupis et agnis quanta sortito optigit, At o deorum
quicquid in caelo regit, Quid inmerentis hospites vexas canis, Quoquo
scelesti ruitis aut cur dexteris, Rogare longo putidam te saeculo, Quando ²⁵
sepositum caecubum ad festas dapes, Mala soluta navis exit alite.

Quinta decima ode dicolos est distrofos. nam prior versus trimeter
iambicus *est*, secundus vero constat ex penthemimere heroico et dimetro
iambico; ususque est hac metri compositione uno tantum cantu, cuius
versus ascriptus est, Pecti nihil me sicut antea iuvat. ³⁰

Sexta decima ode dicolos est distrofos. prior enim versus hercicus
invenitur, secundus vero constat ex dimetro iambico et penthemimere
heroico; ususque est hac metri compositione uno tantum cantu, cuius
principium subnotavi, | Horrida tempestas caelum contraxit et imbres.

Septima decima ode dicolos est distrofos. nam prior versus heroicus ³⁵
est, secundus vero iambicus dimeter invenitur; ususque est hac metri

3 seberis arborem cludelis   7 et dibracchi coniuneto, *quae ab hoc loco aliena*
sunt, ad definitionem decimae odiae pertinere videntur, ut ibi pro et pyrrichio 470, ³⁵
scriptum fuerit et dibrachy coniuneto   9 ascriptus   16 penthimimeres   17 uno
tamen cantu ascriptus   18 sedeunt   20 dimetro inuenitur   23 sortitio
24 regit] sequit quoquo caelestis uitis   25 dexteris   28 est post iambicus *om.*
penthimimenerem ³⁰ ascriptus iubeat   32 penthimimere heroicam   33 uno
tamen cantu

f. 36*. 37 cod. Par.

mum Tanaim si biberis Lyce, Inclusam Danaen turris aenea, Divis orte
bonis optume Romyleae, Iam veris comites quae mare temperant.

Septima ode dicolos est distrofos. nam prior versus heroicus es,
qui sex pedibus, dactylo scilicet et spondio *indifferenter* positis, termina-
tur, secundus vero tetrametro acephalo eius efficitur; ususque | est hac metri
compositione tribus tantum cantibus, quorum primos versus adposui, Lau-
dabunt alii claram Rhodon aut Mitylenen, Te maris et terrae numeroque
carentis harenae, Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris.

Octava ode dicolos est distrofos. prior enim versus efficitur choriambο
10 et palinbacchio; secundus vero constat ex epitrito secundo, duobus cho-
riambis et palinbacchio; ususque *est* hac metri compositione uno tantum
cantu, cuius primus versus adscriptus est, Lydia dic per omnes.

Nona ode tricolos *est* tetrastrofos. nam primi duo versus penthemimi-
meri iambica et duobus dactylis finiuntur, tertius vero dimeter est iambi-
15 cus hypercatalecticus, quartus autem dactylis duobus et duobus trochaeis
terminatur; ususque est hac metri compositione sex et triginta cantibus,
quorum primordia subnotavi, Vides ut alta stet nive candidum, O matre
pulchra filia pulchrior, Velox amoenum saepe Lucretilem, Musis amicus
tristitiam et metus, Natis in usus laetitiae scyfis, Iccī beatīs non invides
20 Arabum gazis, Quid dedicatum poscis Apollinem, Parcus deorum cultor et
infrequens, * Nunc est bibendum nunc pede libero, Motum ex Metello
consule civicum, Aequam memento rebus in arduis, Nondum subacta
ferre iugum valet, O saepe mecum tempus in ultimum, Non semper im-
25 bres nubibus hispidos, Quid bellicosus Cantaber et Scythes, Malo et ne-
fasto te posuit die, Eheu fugaces Postume Postume [et], Cur me querel-
lis exanimas tuis, Bacchum in remotis carmina rupibus, Non usitata nec
tenui ferar, Odi profanum vulgus et arceo, Angustum amice pauperiem
pati, Iustum et tenacem propositi virum, Descende caelo et dic age tibia,
Caelo tonantem credidimus Iovem, Delicta maiorum inmeritus lues, Aeli
30 vetusto nobilis ab Lamo, O nate mecum consule Manlio, Caelo supinas si-
tuleris manus, Vixi puellis nuper idoneus, Tyrrena regum progenies tibi,
Qualem ministrum fulminis alitem, Ne forte credas interitura quae, Quae
cura patrum quaeve Quiritium, Foebus volentem carmina me loqui.

Decima ode monocolos *est*. versu enim, cui choriambico nomen datur,
35 continetur et constat spondio, tribus choriambis et pyrrichio; ususque est |

I siui ueris lyce aeneae diuisor te 2 iam beris 4 spondio differenter
8 mulier nigrissima barbis 9 octaba 11 est om. 13 est om. penthimimere
14 tertio uero 16 terminatus 17 o mater 18 pulchior 19 tristiam laetitia scyfi, sicce
beatis beatis 20 galis 21 lacuna quam indicavi versus *principalis carminis* I 35
o diva gratum quae regis Antium *excidiit* uiendum 22 aequam mentem 24 can-
tauer et scuthes 25 *carmen* II 15, iam pauca aratro iugera regiae, *hoc loco omis-*
sum cum praecedente carmine, eheu fugaces Postume Postume, *continuationem legisse vi-*
detur grammaticus 27 separ 28 tinua 29 lues] locus 30 ab almo
manilio 32 interitura queq, cura 34 est om. cui choriambi cognomen datur
et constat spondio tribus trochaeis et pyrrichio continetur ususque

f. 37*. 38 cod. Par.

hac metri compositione tribus tantum cantibus, ut subiecta monstrabunt,
Tu ne quaequieris scire nefas quem mihi quem tibi, Nullam Vare sacra
vite prius severis arborem, O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens.

Vndecima ode dicolos est distrofos. nam prior versus cretico pede
et monometro iambico terminatur, secundus vero trimeter est iambicus,⁵
sed claudus. iambicus autem versus non iambum solum sed et heroicos
recipit pedes, locis scilicet inparibus [et dibracchi coniuncto]; ususque
invenitur hac metri compositione uno tantum cantu, cuius primus versus
ascriptus est, Non ebur neque aureum.

Duodecima ode monocolos est. metro enim quod ionico a minore¹⁰
fit continetur, quod quidem non numero pedum, sed sensu fine conclu-
ditur, atque ideo a multis synafia potius nominatur; ususque est hac metri
compositione uno tantum cantu, cuius principium subnotavi, Miserarum
est neque amori dare ludum.

Tertia decima ode dicolos est distrofos. nam prior versus heroicus¹⁵
est, sequens vero penthemimeres eius efficitur; ususque est hac metri
compositione uno tantum cantu, cuius versus ascriptus est, Diffugere nives
redeunt iam gramina campis.

Quarta decima ode dicolos est distrofos. prior enim versus trimeter
est iambicus, secundus vero dimeter invenitur; ususque est hac metri²⁰
compositione decem tantum cantibus, quorum primordia subnotavi, Ibis
Libyrrnis inter alta navium, Beatus ille qui procul negotiis, Parentis olim
siquis impia manu, Lupis et agnis quanta sortito optigit, At o deorum
quicquid in caelo regit, Quid inmerentis hospites vexas canis, Quoquo²⁵
scelesti ruitis aut cur dexteris, Rogare longo putidam te saeculo, Quando
sepositum caecubum ad festas dapes, Mala soluta navis exit alite.

Quinta decima ode dicolos est distrofos. nam prior versus trimeter
iambicus est, secundus vero constat ex penthemimere heroico et dimetro
iambico; ususque est hac metri compositione uno tantum cantu, cuius
versus ascriptus est, Pecti nihil me sicut antea iuvat.³⁰

Sexta decima ode dicolos est distrofos. prior enim versus hercicus
invenitur, secundus vero constat ex dimetro iambico et penthemimere
heroico; ususque est hac metri compositione uno tantum cantu, cuius
principium subnotavi, Horrida tempestas caelum contraxit et imbres.

Septima decima ode dicolos est distrofos. nam prior versus heroicus³⁵
est, secundus vero iambicus dimeter invenitur; ususque est hac metri

3 seberis arborem eludelis   7 et dibracchi coniuneto, quae ab hoc loco aliena
sunt, ad definitionem decimae odiae pertinere videntur, ut ibi pro et pyrrichio 470, 35
scriptum fuerit et dibrachy coniuneto   9 ascriptus   16 penthimimeres   17 uno
tamen cantu ascriptus   18 sedeunt   20 dimetro inuenitur   23 sortitio
24 regit] sequit quoquo caelestis uitio   25 dexteris   28 est post iambicus om.
penthimimenere 30 ascriptus inbeat   32 penthimimere heroica   33 uno
tamen cantu

f. 38 cod. Par.

compositione duobus tantum cantibus, ut subiecta monstrabunt, Mollis
inertia cur tantum diffuderit imis, Nox erat et caelo fulgebat luna sereno.

Duodevicensima ode dicolos est distrofos. nam prior heroicus, se-
cundus trimeter iambicus invenitur; ususque est hac metri compositione
5 uno tantum cantu, cuius versus ascriptus est, Altera iam teritur bellis
civilibus actas.

Vnadevicensima ode monocolos est. constat enim *ex* trimetro iam-
bico; ususque invenitur hac metri compositione uno tantum cantu, cuius
principium subnotavi, Iam iam efficaci do manus scientiae.

10 His omnibus metris scripti sunt quattuor carminum libri, epodon
carmenque saeculare. ceterum artis poeticae epistolarum et sermonum
heroico iugiter continentur.

2 serenu .5 uno tamen cantu ascriptus 7 contra enim trimetrum iambi-
cum est 12 heroico iungitur continentur EXPL.

S E R G I I

DE LITTERA DE SYLLABA DE PEDIBVS DE
ACCENTIBVS DE DISTINCTIONE
COMMENTARIVS

EXPLANATIONES ARTIS DONATI

SERGII

DE LITTERA DE SYLLABA DE PEDIBVS DE ACCENTIBVS DE DISTINCTIONE.

DE LITTERA.

p. 1825-27 p.

p. 473 v.

Littera dicta est quasi legitera, eo quod quasi legentibus iter ad legendum ostendat vel quod scripta deleri possit. ideo || dixit partem minimam esse litteram vocis articulatae, quod, cum omnis oratio solvatur in verba, verba denao solvantur in syllabas, rursum syllabae solvantur in litteras, littera sola non habet quo solvatur. ideo || a philosophis atomos dicitur. omnes igitur litterae sunt XX et III, quarum ista prima divisio est, vocales et consonantes. ex consonantibus subdivisio ista procedit, semivocales et mutae. vocales vero quinque hae sunt, a e i o u. dictae sunt autem vocales, quod per se prolatae et solae positae syllabam faciunt, ut amor ego itur omen unus. sane hae duae, i et u, tunc vocales esse desinunt, quando vel sibi vel ceteris vocalibus praeponuntur, ita ut supra se nullam aliam litteram 15

B codex olim Bobiensis, nunc Vindobonensis 16

F codex Frisingensis 81

P codex Parisinus 7530, cuius discrepantia in commentario de pedibus adscripta est

5 editio Mediolanensis Parrhasii a. 1504

praeterea ex codicibus interpolatis Sangallensi 876 et Leidensi Voss. 37. 8 pauca adscripta sunt.

1 INCIPIT DE LITTERA COMMENTA SERGII B INCIPIT COMMENTARIU SERGI DL' F Sergii in Donati Artem primam Comentaria 5 5 quod legentibus 5 6 partem minimam uocis esse litteram articulatae F 7 cum om. F 8 syllabae soluantur in litteras littera autem non habet F 9 ideo etiam codex Sangallensis 10 sunt om. F 13 per se prolatae sunt et 5 per se prolatae sonant et Puischius et codex Sangallensis: lacuna membranarum perierunt in B 13 itur codex Sangallensis igitur F5: lacuna est in B

habeant in eadem syllaba, ubi ipsae praeponuntur: i, ut Ianus iecor iocus luno; item u, ut vanus Venus vita volat vultus. hae etiam duae, i et u, interdum in consonantium, ut diximus, transeunt potestatem, interdum expressum suum sonum non habent, i, ut vir, u, ut optumus. non enim possumus dicere vir producta i nec optumus producta u; unde etiam mediae dicuntur. et hoc in commune patiuntur inter se, et bene dixit Donatus has litteras in quibusdam dictionibus expressum suum sonum non habere. nam invenimus, ubi suum explicant sonum, ut virus rumor. u vero hoc accidit proprium, ut interdum nec vocalis nec consonans sit, 10 hoc est ut non sit littera, cum inter q et aliquam vocalem ponitur. nam consonans non potest esse, quia ante se habet alteram consonantem, id est q; vocalis esse non potest, quia sequitur illam vocalis, ut quare quomodo. praeterea et hoc proprium habet u, ut digammon sonet, id est pingue quiddam, cum sibi ipsa praeponitur, ut servus vulgus. est autem 15 [haec] digammos dicta Graecorum *lingua*, quod character eius ex duabus gammis fit. Aeolenses enim Graeci quibusdam sermonibus, ut pinguescant, istam digammon adponunt, ut pro Elena dicant Velena. sed hic Donatus arguitur, quod apud Graecos digammos hanc legem habet, ut u detracta nihil absit nomini, ut si de Velena tollamus digammon, remanet tamen 20 integrum nomen, ut Elena; his vero nominibus si detrahatur u, integrum deperit || nomen, ut si de vulgus tollamus unum u et remaneat ulgus, quod non dicitur. | i vero litteram ideo dicit plurimos negare in una syllaba posse geminari, quod inveniatur istius litterae geminatio in hoc verbo, eo is: facit enim praeteritum perfectum ii. Latini omnes vocales dichronas 25 habent, quem ad modum Graeci III, α i ν . nam et producuntur et corripiuntur, sicut ater amor, erigit erit, itur item, omen opus, unus utique. his etiam adspirari solis quosdam ideo existimare dixit, quod non solum tunc h praeponitur, quotiens vocalis sequitur, sed etiam aliqua consonans, ut Thraso. vocalibus vero praeponitur, ut hasta heros hircus homo 30 humus.

Semivocales dictae sunt, quod semis quiddam vocis habeant, et hanc legem habent, ut a vocalibus inchoent et in naturalem desinant sonum,

1 i om. F, add. B   4 u om. B   ut optimus F optimus corr. ut optumus B
 5 nec optimus F   8 ubi sonum explicant (corr. exprimunt B) suum B₅ ubi expressum sonum explicant codex Leidensis   9 interdum nec consona nec vocalis sit B   10 aliam uocalem F   12 quare quia quomodo s   14 sibi ipsi B autem] etiam F   15 haec om. codex Sangallensis Leidensis Putschius lingua om. B_Fs   17 pro helena F_s dicant] adieciant F   18 quod cum apud B habeat B_s   19 obsit codex Sangallensis Leidensis s   20 ut helena B_s his autem F his ergo s si trachatur F   21 deperit F et remanet F remanet s   22 dixit s codex Leidensis   26 erigit codex Leidensis est rigit Sangallensis erigit BF egit s igitur item F intur item codex Sangallensis item itur Leidensis itur irem s: lacuna est in B   28 aliqua consonans praecedens ut thoas s   29 praeponitur om. F, add. s codex Sangallensis: lacuna est in B hircus homo humus codex Sangallensis et Leidensis hircos herimus . . unus corr. al. man. hircus heremus homo humus F: lacuna est in B

p. 1828. 29 P.

p. 475. 76 V.

ut ef el em en er es ix. his si detrahamus vocales, habent tamen velut quendam sui levem sonum. ante liquidas de semivocalibus f sola praeponitur et de mutis b c d g p t; et necessario sublatis quinque vocalibus, quae ante liquidas ita praeponuntur, ut liquidae postpositae non liquescant; sublatis etiam ipsis liquidis, quae sibi aut numquam praeponuntur aut, si 5 praepositae fuerint, liquidarum iura deperdunt, ut Mnestheus; sublato etiam s, quod liquidis numquam praeponitur; remotis etiam x k q h y z, remenant quae necessario liquidis praeponuntur septem, f semivocalis et mutae VI b c d p g t, ut flos bruma crimen Drusus Plinius gloria trahit frigus blandus clarus primus gradus tritus. nam ante l numquam invenimus d, | verum in paucis t, ut exantlavit, quod in Plauto lectum est, hoc est exhaustivit, et Tlepolemus si quis vocetur. mutae sunt quae a se incipiunt et desinunt in vocales. mutae autem dictae sunt, quod sublatis vocalibus nullum habeant sonum. k vero et q, quae non nullis superfluae videntur, hanc habent rationem, ut k tunc praeponatur, quando a sequi- 15 tur. sed hoc in paucis nominibus observatur, ut Kalendae Karthago. q vero, quam antiqui, quotiens || u sequebatur, praeponebant, praesenti usu tunc, cum post u aliqua ex vocalibus fuerit secuta, praeponi debet, ut quando quendam quia quoniam, et iuxta antiques equis; alias enim per c quam per q scribendum est, ut cur cum. h propter hoc non nulli 20 excludendam putant, quod magis pro signo adspirationis quam pro littera poneretur. nam quem ad modum Graeci adspirationis notam hanc habent Λ, quam δαστιαν vocant, ad huius similitudinem et ψιλήν Η, nos his sociatis adspirationis facimus notam H, cuius si medium separe, invenies notas esse Graecorum, quae contra se positae Λ-Η notam nobis adspirationis, ut diximus, efficiunt. x quoque ideo exclusione digna visa est, quod quasi una consonans contra litterarum legem duarum consonantium vim tenere desiderat. y autem et z ideo non numerantur in Latinarum numero litterarum, quod causa Graecorum nominum repertae sint, quarum

1 ex codex Sangallensis, corr. ix B si trahamus F uel quendam B: uel quendam uel leuem sui sonum codex Sangallensis 6 iura deperdunt (dependunt corr. deperdunt B) B codex Sangallensis Σ iura deperunt codex Leidensis iure deperunt F iure deperunt Putschius mnestheus B mnestheus F 7 remanent hae septem quae necessario liquidis (liquidae Σ) praeponuntur FΣ 9 flos om. F plenus gloria clarus frigus blandus primus gradus tritus F 10 nusquam B inuenimus t uerum (corr. inuenimus d t uero) in paucis ut B inuenimus d t uero in paucis ut codex Leidensis Σ inuenimus d t nisi in paucis Putschius 11 in platone F; Plaut. Stich. I 3, 116 (273 R) 12 exhaustivit B codex Leidensis Σ exaruit F Putschius exaruit codex Sangallensis: cf. Non. p. 292 Placid. gloss. (class. auct. ed. Mai t. III) p. 458 Paul. exc. Fest. p. 80 M tlepolemus codex Sangallensis Putschius tlepolemus F tlepolemi Σ uocetur sic B 16 hoc paucis observatur F 17 praesenti usu] praestantius est ut FΣ 18 debeat FΣ 19 equus BF aequus Putschius 20 non per q scribendum est Σ quam per q scripserunt Putschius h autem F 21 putauerunt codex Sangallensis que magis F 23 dasian B dasen F psilen B silen F nos om. B 24 fecimus codex Sangallensis Σ 25 nobis notam adspirationis efficiunt F 29 quod] pro F: quae graecorum nominum causa Σ repertae sunt F

p. 1829. 30 p.

p. 477. 78 v.

unam vocalem y, alteram duplarem consonantem z Graeci esse voluerunt. illud praeterea astute nobis datur intellegi, quod, cum omnium consonantium ista natura sit, ut quaedam earum ab e incipient et in se desinant, quaedam a se inchoent et in e desinant, istae solae repertae sint, x h k 5 q y z, quae nec ab e inchoant nec in e desinunt. postremum illud animadvertisendum est, quod uni cuique litterae accedit nomen, quo vocetur, character, quo figuretur, potestas, qua intellegatur an sit vocalis an consonans an semivocalis an muta an liquida.

DE SYLLABA.

10 Syllaba dicta est ex interpretatione Graeca quasi ἀπὸ τοῦ συλλαβάνειν τὰ γράμματα, ab eo quod complectatur et conglutinet litteras. unde in questionem illud venit, quare una vocalis syllaba dicitur. intellegendum est tamen quod hoc sibi abusive, non ratione deposcat. est etiam syllaba temporum capax, quia aut brevis est et unum suscepit tempus, aut longa et duo. omnes igitur syllabae aut longae sunt aut breves aut communes. sed longae duobus modis fiunt, natura et positione: natura aut diphthongo, ut ae oe au eu ei, aut singularium vocalium productione, ut a e i o u. positione modis quattuor fiunt, cum aut correpta vocalis in duas desinit consonantes, ut amnis, aut in unam duplarem, ut 15 axis, aut in alteram consonantem et alteram vocalem loco consonantis positam, ut at vates, at Venus, aut in i positam inter duas vocales, ut Pompeius. breves illae sunt quae horum nihil habuerint. communes vero modis fiunt VIII. primus modus est, cum correptam vocalem duae consonantes secuntur, quarum prior debet esse muta, quam liquida sequitur: 20 est enim longa in hoc, 'vasto Cyclopis in antro'; brevis in hoc, 'vastosque ab rupe Cyclops'. secundus modus est, cum correptam vocalem similiter duae consonantes secuntur, quarum prior sit f semivocalis et sequens liquida: est enim longa in hoc, 'toto proflabat pectori somnum'; brevis in hoc, 'neve flagella'. tertius modus est, 25 cum correptam vocalem duae consonantes secuntur, quarum prior est con-

I consonantem om. B et codex Sangallensis 3 in se dissinunt F 4 quaedam a se inchoent et in e desinant om. B inchoant F inchoent s desinat s dissinunt F repertae sunt F 6 accedit B accedit codex Sangallensis 7 character B carecter F anne sit uocalis an muta an liquida (rell. om.) B 9 INCIPIT DE SYLLABIS Syllaba dicta est F DE SYLLABA Dicta est syllaba B 10 quasi syllabanita ab eo B quasi bannita ab eo F ἀπὸ τοῦ συλλαβάνειν τὰ γράμματα eo s 11 concludit corr. -nat F 13 tamen om. B rationē diposcat F 14 quae F 16 modis sunt B 17 singularium F 18 ut ae. o. e positione F aut cum correpta uocalis in duas consonantes dissinunt F 20 et om. B 21 ut uates uenus B 22 breues syllabae sunt quibus nihil horum accedit F 24 sequitur om. B muta et sequens liquida codex Sangallensis 25 vasto] Verg. Aen. III 617 ciclopes F 26 uastoque F: Verg. Aen. III 647 ciclopes F 27 similiter om. B prior sit f semiuocalis s prior sit semiuocalis F priore cons. semiuocalis corr. prior sit semiuocalis B 28 toto] Verg. Aen. VIII 326 29 neue flagello. s: Verg. georg. II 299 30 est om. F

p. 1830. 31 P.

p. 478. 79 V

sonans et sequens h, quae a plerisque adspirationis creditur nota: est enim longa in hoc, 'terga fatigamus hasta'; brevis in hoc, 'quisquis honos tumuli'. quartus modus est, cum correptam vocalem duae consonantes secuntur ita, ut prior sit s littera: est enim longa in hoc,

unde scissa coma est aut unde spissa corona;

brevis in hoc, 'ponite spes sibi quisque'. quintus modus est, cum correpta vocalis in unam desinit consonantem, quae partem terminat orationis: est enim longa in hoc,

omnia vincit amor et nos cedamus amori;

brevis in hoc, 'hic amor hoc studium'. sciendum est quod, etsi haec vocalis non desinat in unam consonantem, sed nuda sit, saepe communem syllabam facit: est enim longa in hoc,

dona dehinc auro gravia sectoque elephanto;

brevis in hoc, 'alia dicta volant'. sextus modus est, cum diphthon-gon vocalis sequitur: est enim longa in hoc, 'Musae Aonides'; brevis in hoc, 'insulae Ionio in magno'. septimus modus est, || cum vocalis solam naturaliter longam vocalis alia sequitur: est enim longa in hoc,

o utinam in thalamos invisi Caesaris issem;

brevis | in hoc, 'sub Ilio alto'. octavus modus est, cum pronomen c 20 littera terminatum vocalis sequitur: est enim longa in hoc, 'hoc erat alma parens'; brevis in hoc, 'solus hic inflexit sensus'. nonus modus est, cum correptam vocalem sequitur z: est enim longa in hoc [ut], 'Mezenti ducis exuvias'; brevis in hoc, 'nemorosa Zacynthos'. sciendum est etiam quod et x communem syllabam facit, sicut 25 et z Graecum: est enim longa in hoc,

nox ruit et fuscis tellurem amplectitur alis;

brevis in hoc,

pontibus instratis conduxit litora Xerxes.

sed hoc in nominibus Graecis. metrii syllabam semipedem vocant, ut in 30

2 terga] *Verg. Aen.* VIII 610 quisquis] *Verg. Aen.* X 493 5 unde scissa coma est aut unde spissa corona *codex Sangallensis* unde scissa (corr. spissa) aut unde spissa (corr. scissa) corona *B*, unde spissa (corr. spissa) coma aut unde spissa (corr. spissa) corona *F*, unde scissa coma vel vade spissa corona *s*: *Terentian. v.* 1103
 6 penite] *Verg. Aen.* XI 309 9 omnia] *Verg. bucol.* 10, 69 eaedamus *BF*
 10 hic amor] *Verg. Aen.* XI 739 13 dona] *Verg. Aen.* III 464 elifanto *F*
 14 talia] *Verg. Aen.* X 583 vesano talia late Dicta volant Ligeri diptongon vocalis *F* dyptōn ana vocalis *B* 16 insolae *F*: *Verg. Aen.* III 211 17 alia om. *B* 5
 19 o utinam] *Lucun. Pharsal.* VIII 88 20 sub] *Verg. Aen.* V 261 21 hoc] *Verg. Aen.* II 664 22 solus] *Verg. Aen.* III 22 23 z ut mezenti duces *codex Sangallensis* z ut mezenti *codex Leidensis* 24 mezentii *F*: *Verg. Aen.* XI 7 nemorosa] *Verg. Aen.* III 270 zachyntos *B* zacinios *F* 25 sicut z graecorum *codex Sangallensis* 27 nox] *Verg. Aen.* VIII 369 innuit corr. ruit *F* 30 complectitur *B* 29 extruit corr. intratis *B*: cf. *Pompei. p. 52* 30 sed (*superscripto in B* sciendum, *quod postea deletum est*) hoc in nominibus graecis metrii *B* et *codex Sangallensis* sciendum est hoc in nominibus graecis Maetrici *F* sed hoc in nominibus graecis inueniuntur Sciendum est hoc quod metrii *codex Leidensis*

caesuris penthemimere et hephthemimere, quas utrasque in primo versu Aeneidorum esse reperimus ita, ‘arma virumque cano’, item arma virumque cano Troiae.

DE PEDIBVS.

6 Pes dictus est, quo quasi metrorum gressus incedat. aliter dictus est pes, quod hoc quasi pedali regula ad versum utimur mensurandum. metimur enim heroicum et dicimus ‘VI pedum est’; metimur Sapphicum et dicimus V, et ceteros. igitur necesse est pedem unum quemque in se habere certum cum temporibus numerum syllabarum, ut est spondeus; 10 habet enim II syllabas et tempora III; item dactylus III syllabas et tempora III; item proceleumaticus III syllabas et tempora III, et ceteri qui cum his supra scripti sunt. scire etiam debemus quod uni cuique pedi accidit | arsis et thesis, hoc est elevatio et positio; sed arsis in prima parte, thesis in secunda ponenda est: numerus etiam syllabarum 15 et tempus, ut supra dictum est: resolutio, ut si pro spondeo proceleumaticus ponatur, ut est apud Vergilium ‘genua labant’; solvuntur enim duae longae in quattuor breves, quae spondeum || solis facere solent temporibus. figura etiam accidit pedi, ut si velimus spondeum figurare his notis —, pyrrichium his ~, sicut etiam apud Graecos fiunt: metrum 20 quoque, ut ex spondeo spondiacum, ex trochaeo trochaicum, ex iambo iambicum nuncupatur.

Igitur pedes disyllabi hi sunt, pyrrichius spondeus iambus trochaeus; trisyllabi hi, tribrachus molossus anapaestus dactylus amphibrachus am- 25 phimacus bacchius palimbacchius; duplices hi, proceleumaticus, dispon- deus, diiambus, ditrochaeus, antispastus, choriambus, ionicus minor, ionicus maior, paeon primus, paeon secundus, paeon tertius, paeon quartus, epitritus primus, epitritus secundus, epitritus tertius, epitritus quartus. ex quibus alii pedes vel synzugiae nasci iudicantur. synzvia est ex variis 30 pedibus velut in unum pedem collecta conclusio. nam inventa est propter haec verba, quae nec disyllaborum nec trisyllaborum nec quadrisy-

1 penimemire et optimemire F pentimimeren et optimimerae B quas utrasque codex Sangallensis quas utrique corr. quas utrasque F quae utraque B quas utique codex Leidensis 2 ita F ut B arma virumque cano item om. BF, add. 5

4 DE PEDIBVS — 482, 4 syllabas mittunt] adscripta est discrepantia scripturae codicis Parisini 7530 (P) 5 quod quasi F_S dictus pes B pes dictus est P 6 hoc om. P_S mensuram P 7 enim uersum heroicum F 8 pedem unumquemque

P pedum unumquemque F unumquemque pedem B 9 est om. F 12 cum his uel supra P scripta corr. -ti F 13 accedit B accidat P elatio B 15 et

om. P 16 apud Vergilium] Aen. XII 905 17 solis fecere temporibus P

18 accedit B 19 metrumque at P metrum quod BF 20 ex spondeo spondeai- 22 disyllabi sunt quattuor pyrrichius qui et chorios et periambo dicitur et egermon spondeus P 23 trisyllabi octo hi tribrachus P trisyllabi tribracus F tribrachis B amphibrachis B 24 palimbacchius B palinbacchius P antibacchius F

duplices sedecim hi P duplices hi sunt F 25 diambus distrocheus BF

28 pedes uel sinzugiae (senzugiae F) nasci iudicantur BF pedesue synzygiaeue na- scuntur P synzvia corr. sinzugia B synzygia P senzugia F 29 ueluti P

30 nec disyllabarum nec trisyllabarum nec quadrisyllabarum BF

p. 1832-34 P.

p. 481. 82 V.

laborum esse potuerunt, ut puta si dicamus aedificium aedificatio ratiocinatio. haec, quia sunt integra posita, nulli conveniunt pedi: excedunt enim IIII numerum syllabarum. || synzugiae vocantur, quod divisae pro di-
videntis arbitrio pedibus signentur, ut si velimus dividere hoc nomen in
duos dactylos, aedifi catio, iterum in choriambum et pyrrichium, aedifica
tio, et cetera huius modi. verum si novem syllabarum nomen incurrit,
ita dividimus, ratioci nationi bus, in paeonem tertium et ditrochaeum et
semipedem; aut ita, ratio cinati onibus, in anapaestum et amphibrachum
et dactylum, et alia huius modi. [pedes disyllabi secum iuncti hos de se
duplices XVI creant tali schemate.]

10

Omnes pedes tres divisionum formulas tenent, sed has quae ad grammaticos pertinent. nam amphibrachus, qui excipitur a Donato, habet divisionem quae dicitur tripla; epitriti, qui ab eodem excipiuntur, habent divisionem quae epitrata dicitur. ergo his quinque pedibus exceptis sciendum est quod in reliquis pedibus istae sunt divisiones tres, quarum prima 15 aequa, secunda dupla, tertia sescupla dicitur. et est aequa divisio in his pedibus, qui soluti tot tempora habent in arsi, quot in thesi, ut est dactylus. dupla est, quotiens altera pars alteram partem duplo vincit, et est in his pedibus, | trochaeo et iambo: nam prima syllaba duo tempora habet, sequens unum, vel contra, sescupla est, quotiens altera pars alte- 20 ram partem dimidietate dupli vincit, quae idcirco dicta est sescupla, quia plus ab aequa significat, minus a dupla. aliud est enim, cum duo sunt contra unuri (plus enim laborat illa pars, quae unum habet contra duo), aliud est, cum tria veniunt contra duo. scire etiam debemus quod ae- 25 quam divisionem possumus vocare dactylicam, duplam iambicam, sescu- plam paeonicam.

Inveniuntur in uno quoque metro pedes qui dicuntur nothi, idcirco quod velut adpositi a dignitate metri degenerent, ut est in versu heroico trochaeus anapaestus proceleumaticus. nam legitimi sunt in heroico spondeus et dactylus, qui tamen et ipse non fuit || ante legitimus, sed factus 30 est ex solutione secundae syllabae spondei. pedes simplices ideo dicti sunt, quod non sint ex pedibus aliis compositi, sed natura, et usque ad ternas syllabas tendunt. si enim usque ad quattuor dixerimus, iam non

1 aedificatio ratio ratiocinatio *P* aedificatio orationibus (oratio corr. orationibus *B*)
 ratiocinatio *BF* 2 haec quae sunt *F* haec sunt nomina quae *Putschius* 3 syn-
 zugiae *P* sinzugiae *B* senzugiae *F* diuisa *P* 4 signentur] syzzonte 5, unde
σύγνυσται editor *Vindobonensis* 5 aut iterum *P* 7 in peon tertium et distro-
 cheum *F* 11 formas *F* has quas *F* 12 anfibrachis *F* 13 qui ex eodem
F 16 dupla est *B* 17 dactylus *Putschius* dactylica *BP* 5 dactalica *F* 18 par-
 tem om. *BP* 21 partem om. *F* dimedietate *B* demedietate *F* 22 minus dupla
 aliud *P* 24 tria *P* corr. tres *B* tres *F* 27 pedes ignobiles qui nothi vocantur
Putschius 28 quod velut oppositi a dignitate metri degenerent *P* quod adpositi a
 dignitate metri se degenerent *F* quod velut adpositi dignitatem metri et redigerent
corr. quod adpositi a dignitate metri redigerent *B* 29 sunt in heroico *P* corr.
 sunt in heroico uersu *B* hi sunt *F* 32 sed natura usque 5 *codex Leidensis*
 33 iam om. *F*

p. 1834. 35 P.

p. 482-84 V.

sunt simplices, sed ex disyllabis facti duplices. qui duplices non amplius quam senarum syllabarum esse monstrantur. et re vera, siquidem trisyllabos constat usque ad ternas syllabas posse concordare, qui utique geminati iure duplices usque ad sex syllabas mittunt.

5

DE ACCENTIBVS.

Tenores sive accentus dicti sunt, quod naturalem unius cuiusque sermonis in vocem nostrae elationis servent tenorem. dictus autem accentus est quasi adcantus iuxta Graeci nominis interpretationem, quod prosodia dicitur Latine adcantus. sunt omnes accentus Latini VIII, acutus,
10 qui fit ita /, gravis ita \, circumflexus ita ^, factus scilicet de utroque, longus ita - , brevis ita ~, hyphen ita ˘, diastole ita ˘, apostrophus ita ˙. verum hoc interest inter diastolen et apostrophum, quod apostrophus ad caput litterae ponitur, diastole vero ad imam partem. hoc ideo diximus, ne cui barum similitudo notarum aliquid erroris adferat. his ita se habentibus sciendum est quod acutus et gravis et circumflexus soli sunt qui, ut superius diximus, naturalem unius cuiusque sermonis in vocem nostrae elationis servent tenorem. nam ipsi arsin thesinque moderantur, quamquam sciendum est quod in usu non sit hodierno gravis accentus.

Verum lex accentuum ita est, quod syllabae in quibus isti ponendi debent a fine numerantur. nam si quantarumvis sermo sit syllabarum, circumflexus non tenebit ultra nisi paeneultimum locum. acutus accentus in Latinis non tenebit nisi paeneultimum et antepaeneultimum locum: paeneultimum tunc in disyllabis, cum prior fuerit vel correpta vel positione longa, vel cum ambae naturaliter longae fuerint, vel cum ambae || 25 breves. ita fit ut in disyllabis cum acuto accentu hi pedes coniuncti sint, trochaeus positione factus, iambus, pyrrichius, spondeus. in trisyllabus vel in quantovis numero syllabarum tunc est acutus, cum tres syllabae a fine breves naturaliter fuerint, ut anima macula, vel quidquid horum inventum fuerit, quae in disyllabis ante docuimus. ita fit ut in 30 trisyllabis hunc eundem accentum cognoscamus in tribracho, molosso, cuius ambae a fine syllabae aut naturaliter longae fuerint aut positione, aut prior positione longa, dactylo, anapaesto, amphimacro, amphibracho,

1 sed et ex *P*   2 quam *om. P*   siquidem trisyllabas *B*: siquidem constat simplices pedes usque 5 *codex Leidensis*   7 in uoce nostrae elevationis seruant *codex Leidensis*   8 est *om. F* iuxta interpretationem greci nominis quod prosodian dicitur (*rell. om. F*) iuxta graecam nominis interpretationem quod est prosodia dicitur latine adcantus *corr.* iuxta interpretationem sermonis greci prosodia quod dicitur latine adecantus *B*   9 sunt autem omnes *F*   12 diastole et apostrophon *F*   15 acutus gravis circumflexus *corr.* acutus et circumflexus *B* acutus et circumflexus *F* 16 in uoce nostrae elevationis seruant *codex Leidensis*   17 arsin et thesin *F* 20 moderantur *F*   24 cum *post* vel *utroque loco om. F*   26 sunt *F* 27 tres ipsae *B* tres ipsae syllabae 5 *codex Leidensis*   29 horum exemplorum inventum *F* *codex Leidensis*   ut trisyllabi *corr.* ut in trisyllabis *B*   30 cognoscamus tribrachi molosus (*corr.* moloso) *B* agnoscimus in tribracho et moloso *F*   32 in dacilo in anapesto et anfibracho *F*

cuius tamen media sit positione longa, bacchio naturali et antibacchio,
cuius item media sit positione longa. hucusque dictum est, in trisyllabis
eius modi qui esse possint accentus. nunc dicendum est, in qua parte
trisyllabi acutus sit ponendus. in trisyllabis antepaeneultima accipit ac-
centum, etiam si paeneultima sit longa positione ex muta et liquida, ut ⁵
latebrae colubri; in tribus longis paeneultima, ut Maecenas. ubi ante-
paeneultima brevis fuerit, paeneultima vero longa, in paeneultima ponen-
dus, ut amicus. sane sciendum est quod monosyllaba pars orationis,
quae vel naturaliter brevis est, ut et que, vel positione longa fit, acutum
habebit accentum, ut nūx fāx. ¹⁰

Circumflexus accentus in disyllabis vel in trisyllabis vel in quantovis
numero syllabarum paeneultimum sibi tantum vindicat locum, et hac lege,
ut, ubi fuerit hic accentus, paeneultima sit naturaliter longa. ita fit ut
huic accentui trophaeus naturaliter longus convenire videatur. item mo-
nosyllaba pars orationis tunc istum habebit accentum, cum longa fuerit ¹⁵
natura tantum, ut sól dōs.

Gravis vero accentus cum acuto et circumflexo accentu poterit.
possimus enim in eo quod est Cátullus gravem ponere accentum cum
acuto in antepaeneultima. item cum circumflexo ita ponitur, ut Céthēgus.
verum quia necesse non est ut cum reliquis ponatur, fiet scriptoris ²⁰ || arbitrio.
sed hic gravis accentus non habet communionem eandem cum
ceteris, quam cum circumflexo et acuto. quam si tamen et cum ceteris
habuerit, non habet nisi per istos, ut malesánus intereáloci. sed ne quis
putet in huius modi sermonibus quattuor esse accentus, hyphen aut acu-
tum aut circumflexum aut gravem, siquidem dicit in compositis dictionibus ²⁵
unum accentum esse debere non minus, quam in una parte orationis.
sed sciendum | est quod modo hyphen pro distinctione ponatur, gravis
pro superfluo scriptoris arbitrio, ut supra dictum est. restat igitur ut ex
illis legitimis duobus iure dictionis positus dicatur accentus. scire autem
debemus quod nullum barbarum nomen vel verbum aliquod peregrinum ³⁰
nec interiectio certum poterunt accentum tenere. nam in barbaricis no-
minibus nulla sui ratione sunt, sed quali volumus, sane non aspero, pro-
feramus accentu. Graeca autem suis accentibus pronuntianda esse no-
scamus.

Accentuum autem saepe dissipat legem vel distinctio, ut, cum debeat ³⁵

1 eius tamen positione media fit longa *B* cui tamen media positione longa *F*
in bacchio naturali et in antibacchio cui *F* 2 positione fit *B* 3 huius modi qui
esse non possint *F* in qua parte in trisyllabis *F* 4 in tribus syllabis *B*
6 in tribus syllabis longis natura peneultima *F* in tribus longis penultima acutur ⁵
7 uero sit longa *F* 8 fortasse amicis 9 breuis est aut q. positione longa sit *F*
fit longa *s* sit longa *B* 18 catellus *F* 20 cum reliquis accentibus *Putschius* fiat *F*
fit *s* 21 cum ceteris accentibus *s* 23 habet *om. B* 24 sermonibus *B* dictionibus
F 25 dicit *B* dixit *F* 27 quo modo hyphen *F* 28 pro superfluo *F* 29
legitimis duobus iure in dictione (*corr.* in dictionis) positus *B* legitimus duobus ac-
centibus iuræ dictionis possitus *F* 31 potuerunt *F* 32 sunt *om. B*

p. 1836-38 P.

p. 486-88 V.

dici sub hyphen malesanus, male quis distinguendo dicat separans male sanus; vel pronuntiatio, ut, cum dicere debeamus latébras, legendo ver sum quis dicat

impulerat ferro Argolicas foedare latébras

acute producens; vel necessitas separandi verba similia, ut, cum dicere debeamus pónē, ut paene ultima habeat accentum, quia nullum Latinum verbum est in ultima syllaba habens accentum, necessitate ducti, ne putetur modus imperativus ab eo quod est pono, dicamus poné, ut adverbium significet loci: vel similiter ergo, ut intellegatur pro eo quod est causa, ut in Vergilio 'illius ergo venimus', id est 'illius causa venimus'.

Hyphen est nota, quae duo verba iungit ac necit supposita, quae ducitur a praecedentis verbi fine usque ad initium sequentis, ut interea loci, cum tamen usus exegerit. | diastole est nota contraria hyphen. 15 hac enim vitiose coniuncta separamus, et ponitur ad imam partem litterae, quasi retinens, ut 'erepta e, virginis ira' et 'viridique in litore conspicitur sus'. apostrophus est nota || similiter facta ut diastole, sed ad summam partem litterae posita, scilicet consonantis, quae quasi sub vocali motu velata suspenditur. scire etiam debemus Graecorum δα-
20 σεῖαν et ψιλήν | notam adspirationis modo positam modo sublatam si mulare.

DE DISTINCTIONE.

Dicta distinctio est vel positura, quod positum punctum distinguit nostram orationem, et cum distinctio species sit positurae, tamen abusive 25 pro ipsa positura, hoc est pro ipso genere, accipimus distinctionem. nam cum sit codex emendatus. distinctione, media distinctione, subdistinctione, dicitur tamen codex esse distinctus. est igitur distinctio punctum adpositum ad caput litterae plenae sententiae. subdistinctio est punctum || adpositum ad imam partem semiplenae orationis. media distinctio est punctum adpositum mediae sententiae suspensae propter respirationem. sciendum est autem quod in lectione textus unius sensus periodus nominatur, ut est 'nihilne te nocturnum praesidium | Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil omnium bonorum concur-

4 impulerat] *Verg. Aen.* II 55   9 ut intellegitur *F*   10 in Vergilio] *Aen.* VI 670   14 exigent *BF*   16 erepta, (*corr. erectae,*) virginis *B* errectae (*corr. erecta,*) euriginis *F*: *Verg. Aen.* II 413   et — sus *om. B*: *Verg. Aen.* VIII 83

17 conspiciebitur, sus *F*   19 uelata *corr. uelata F*   scire etiam *F* scire autem *B* debeamus *corr. debemus F* dasiam (*corr. dasian*) et psylen *B* dasen et silen *corr. dapsen* et psilen *F*   20 simulare. h. H. *F* assimilare *codex Leidensis* 23 Dicta *om. F* distinguunt *F*   26 media distinctione subdistinctione 'in *B* linea transversa inique improbantur' editor *Vindobonensis*, *om. F*   27 puncto (*corr. punctum*) adpossitum *F* punctus appositus *B*   28 Subdistinctio est punctum ad *F* Subdistinctio punctus ad *B*   29 est punctum possitum *F* punctus adpositus *B*   30 sciendum est tamen *B*   32 nihil tibi profuit nocturnum 5: *Cic. in Catil.* I 1, 1 presidium tenuit palati nihil vigiliae urbis *F*   23 concursus omnia bonorum 5

p. 1838 P.

p. 488 V.

sus' et cetera. *cola autem et commata eiusdem orationis singulae partes esse noscuntur.* verum meminerimus in prosa *cola* et *commata* idem esse et unum significare, in versu vero aliud et diversum. nam ubi duo liberi pedes sunt, *colon* dicitur, ut apud Horatium 'terruit urbes'; *comma* vero, quando post duos pedes vel post tres pedes sequitur syllaba, quae partem terminat orationis, ut est in primo versu Aeneidorum 'arma virumque cano', item 'arma virumque cano Troiae'.

1 *cola* autem uel *commata* *B* singulas corr. singulae *B* 3 uero aliquid et diuersum significat *F* 4 apud Horatium] *carm. I 2, 4* urbem *S* 6 est in *om.* *B* arma virumque cano item *om.* *F* 7 troiae. Explicit *B* troiae finit liber se-regii grammatici *F* troiae. Explicit Sergius in Artem Donati primam *S*

[SERGII]
EXPLANATIONVM IN ARTEM DONATI
LIBER I.

p. 512 v.

Plerique artis grammaticae latores in principio prooemii usi sunt,
quod galeatum principium dicitur. hic vero huius artis peritus ab ipsis
partibus orationis docendi sumpsit exordium, ne rudis adhuc studentium
sensus tamquam inmensae silvae perplexitatem ingrediens versutias callidi
sermonis perhorresceret. hic enim Donatus V. C. D. Vergilianum carmen
vel Terenti comoedias mirifice commentavit. Scaurus vero hinc coepit,
ars est cuiusque rei scientia usu vel traditione suscepta', quia artem
doctrina vel usu cotidiano percipimus. cum enim docemus, discimus.
frequenti enim meditatione illa quae didicimus observamus, sicuti Socrates
philosophus dicit, 'quae nosti conserva meditationibus, quae autem non
didicisti adsume disciplinis'. ars autem dicta est eo, quod artius ad pe-
nitiam urgeat pertinentes. ars grammatica praecipue consistit in intel-
lectu poetarum et in recte scribendi loquendive ratione. grammatica ἀπὸ

*L codex S. Pauli in valle Lavantina 24, cuius integra scriptura exhibita est.
l eiusdem codicis manus secunda.*

*F codex Frisingensis 81, qui minorem artem de octo partibus orationis et pauca
ex reliqua libri parte excerpta exhibet. ex hoc ea quae maxime memora-
bilia videbantur adscripta sunt.*

*S codex Berolinensis Santenii 66. 4, qui minorem tantum artem a Lindemann
ex hoc codice a. 1820 editam continet. huius discrepantia, quae maxime
memorabilis videbatur, ex edito exemplo adscripta est.*

p excerpta codicis Parisini Sangermanensis 1180 in initio libri primi adhibita.

I INC TRACTATUS SERVII IN Donati lib. *L* INCIP INTERPRÉ SER IN DON L. I. p
4 prooemii p primiis *L* 5 galiatum *Lp* 7 silvae *L* syllabæ p 8 scribendum
videtur vel V. CL., ut virum clarissimum *Donatum dixerit grammaticus*, vel V. P., hoc
est vir perfectissimus 9 *Scaurus*] cf. *Diom.* p. 414. ab eadem fere artis definitione
incipiunt 'Audacis de Scauri et Palladii libris excerpta', quae sunt in codice Bernensi
336 et Frisingensi 234 16 grammatica appoton grammaton . . . . est *L* appoton
grammaton est *p*: gramaice apoton grammaton dicta est unde et romani a litteris ap-
pellauerunt literaturam item grammaticum litteratorem excerpta codicis Frisingensis 81

p. 512. 13 v.

τῶν γραμμάτων dicta est. unde et Latini a litteris appellaverunt litteraram, item grammaticum litteratorem. vox enim facit litteram, litterae faciunt syllabam, syllabae faciunt partes orationis. vox est aer ictus sensibilis auditu, verbis emissu et exacta sensus prolatione. vox enim aut articulata est aut inarticulata. articulata est quae auditur et percipitur et est interpretabilis intellectum habens vel faciens litteram [articulata vox litteris comprehendendi potest]. inarticulata est quae audiri potest, intellegi non potest, ut vagitus infantis, balatus ovis, hinnitus equi, mugitus bovis. litteris praeponenda vox est ideo, quia non littera elementum tribuit voci, sed vox litteris. elementum est dictum quasi elevamentum. littera enim 10 elementum vocis articulatae [a quo initium sumitur incrementum], ut Terentianus | metra docens ait

elementa, rudes quae pueros docent magistri.
syllabis enim exprimitur brevis dictio vel numerosa, quae multiplicem complet orationem. elementum ergo est unius cuiusque rei initium, a quo 15 sumitur incrementum et in quod solvitur. dictionum genera sunt tria. aut enim dramaticos est aut diegematicos aut mictos. dramaticos est, ubi personae solae loquuntur, sicut est prima ecloga bucolicorum; diegematicos est, ubi solus poeta loquitur, ut est in quarta ecloga, cuius principium est 'Sicelides Musae'; mictos est, ubi et poeta loquitur et persona, ut 20 secunda ecloga, 'formosum pastor'.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

Oratio dicitur elocutio, quasi oris ratio. huius orationis, id est elocutionis, octo sunt significaciones [quidquid enim loquimur octo habet significaciones], id est partes. Aristoteles quidem dicit decem esse categorias: addit duas, quae ad grammaticos non pertinent, energian et hypostasin, id est id quod facit et id quod substantia est. sed quantum ad grammaticos, octo sunt partes, quae hac pagina conscriptae noscuntur [partium orationis discretio]: ut puta si dicas 'volo ire ad forum et videre aut salutare amicos', volo verbum est, ire verbum est, ad praepositio est, 30 forum nomen est, et coniunctio est, videre vel salutare verbum est, amicos nomen est, nec alteram significacionem invenisti. nulla est pars orationis, quae non una sit de istis octo. nunc videamus, quare sic appellatae sunt ipsae partes orationis, id est quare dictum est nomen, quare

1 appellaverunt] describarunt p descriua . . . L derivarunt editor Vindobonensis

3 vox est aeris ictus sensibilis auditus uerbis omissa sensus et exacta prolatione
excerpta codicis Frisingensis 81 4 auditu uel uisu emissu (emisa L) sensus et exacta prolatione Lp 7 inarticulata est quae p inarticulata est quae L 11 Terentianus] v.

58 13 elementa redesque Lp 16 in quo soluitur Lp 21 formosum L
22 DE PARTIBUS ORATIONIS Lp INCIPIT EXPOSITUM SERGII DE OCTO PARTIBUS ORATIONIS F
INCIPIT EXPOSITIO MAGISTRI SERVII SUPER PARTES MINORES S 23 elocutionis FS locutionis Lp 24 quidquid — significaciones om. F 29 uolo ire FS uolo pergere Lp

32 nec FS ne Lp

pronomen, quare verbum, quare adverbium, quare participium, quare coniunctio, quare praepositio vel quare interiectio.

Nomen dictum quasi notamen: notas enim rerum tenet. cum maiores nostri viderent rerum naturam et nescirent, quem ad modum appellarent, ⁵ constituerunt sibi nomina, quibus diversa appellarent, ita ut propriis nominum vocabulis absentia praestolarent, sic ut dicerent hominem leonem avem et cetera. | item inanimalia, hoc est quae animam non habent, scannum cathedralm lectum, aut quae incorporalia sunt, ut dignitas gloria. si enim non videam scannum aut cathedralm, sed tantum audiam, ¹⁰ necesse est ut eius rei notitia ad animum veniat. ergo ideo nomen dixerit, quod rem notam faciat, quod unam quamque speciem in notitiam deducat. hoc enim faciunt nomina, et ideo primum locum tenent. quem ad modum enim potest nobis in notitiam venire aliquid, nisi per nomen cum innotuerit? pronomen dicitur, quod pro officio et loco nominis ponitur. quando dico 'Virgilius scripsit bucolica', ne dicam iterum 'Virgilius scripsit georgica', 'Virgilius scripsit Aeneidos', ut enim hoc fastidium vitemus, inventae sunt particulae, quae ipsam repetitionem excluderent succedendo in ipsam nominis significationem, ut dicamus 'Virgilius scripsit bucolica, ipse scripsit georgica, iste scripsit Aeneidos, idem culicem'. ¹⁵ iste ipse idem numquid nomina sunt? et tamen hoc significant istae particulae, quod et nomen. ideo dicitur pronomen, quia ponitur pro officio nominis. verbum dicitur ab eo, quod aerem verberat vox. sed dicitur, et ut aliae partes exprimantur, vox aerem verberat, ut dicamus Romam. qua ratione rem generalem omnium haec pars velut specialem ²⁰ sibi tenuit? haec causa est, quod ipsa parte frequenter utimur in loquendo. ponis quinque verba et unum nomen aut pronomen; ideo dicitur verbum. in tantum constat quia verum est, ut omnia quae loquimur plerumque verba dicamus, 'verba facit in curia'. dicimus etiam 'verba mihi dedit'. et numquid verbis tantum egit et | non interposuit alias partes? verba ²⁵ dedit, fefellit mentitus est, ut Terentius 'cui verba dare difficile est': Symmachus sic, 'verba dare captivi est, argentum dare satellitis'. considerandum est, quantam vim habeat ista particula, et intellegis consuetudinem de ea re quae frequentatur nomina inponere: ut illa oratione, quae specialis est, hoc generale nomen est ab eo, quod ³⁰ frequenter in usu sit, sic etiam nos verbum esse dicimus propter eam causam, quod eo frequenter utimur. adverbium dicitur, quia verbo co-

⁵ fecerunt sibi nomina ut dicerent hominem bouem et cetera *F* propriis nominum vocabulis *S* propriis nomina vocabulis *L* propriis nominibus vocabulis *p* ⁶ praestularent *S*: *fortasse* repraesentarent ¹⁵ scripsit bucolicam — scripsit georgicam *LFS*, *itemque infra* ¹⁶ ut enim — vitemus *Lp* ut ergo — uitetur *FS* ¹⁷ inuentae sunt particulae quae ut dixi fastidium repetitionis huius excluderent *FS* ²³ exprimantur *FS* exprimuntur *Lp* ²⁷ quia verum est *FS* quia verbum est *Lp* ²⁹ verba dedit — ³² satellitis *om. FS* ³⁰ Terentius] *Andr. I 3, 6* ³¹ symmacus sic *L* symmachus si *p* ³² satellites *Lp* ³⁴ *fortasse* illi orationi, *h. e. nomini*

haeret, ita ut separari non possit. si dicas *cras*, non est sensus: addis verbum, 'cras faciam', 'cras dicam', addita verba implent sensum. participia dicta sunt, quod partem capiunt nominis, partem verbi: a nomine habent genera et casus, a verbo tempora et significaciones, ab utroque numerum et figuram. coniunctio dicta est ab eo, quod coniungat 5 elocutionem: 'ego tu venimus ad forum', sensus manet, sed inconexa est oratio; interponitur et et coniungit elocutionem, 'ego et tu venimus ad forum'. praepositio dicta est, quia in loquendo praeponitur, ut 'ante templum', 'apud amicos'. numquid dico 'templum ante', 'amicos apud'? si sic dicam, erit ordo praeposterus. est etiam interiectio, quae interponitur ad exprimendum animi motum, et plerumque quod exprimere sermo non potest, hoc interiectio explicat. ut puta si dicamus 'mortuus est Achilles', utrum laete hoc feras an maeste, adhuc non expressisti. dicens 'vah mortuus est Achilles', ostendisti quod hoc laete feras. item dixisti 'vae mortuus est Achilles', ostendisti quod maeste feras. ita illud, quod 15 non potuimus explicare integro et alias pleno sermone, adiecta hac particula exprimimus. decursis igitur octo particulis, quibus efficitur humana locutio, superest accidentium species expromere. nam nunc vocabulorum tantum modo rationem expressimus.

DE NOME.

20

'Nomen est pars orationis cum casu corpus aut rem proprie communiterve significans'. | habemus in Aristotelicis et in Stoicis praeceptis et fere omnium hanc esse perfectam definitionem, quae separat a ceteris communibus rem et suam proprietatem ostendit, et puta 'homo est animal rationale mortale risus capax'. vide, quem ad modum et separat a 25 communibus et dicit proprium. nam dicendo 'homo est animal' separavit a lapide, dicendo 'rationale' separavit a beluis, dicendo 'mortale' separavit a numinibus: 'risus capax', iam hoc proprium est ipsius. ista est ergo plena definitio. hoc secuti sunt etiam grammatici in definiendis rebus et ita dixerunt, 'quid est nomen? nomen est pars orationis cum 30 casu corpus aut rem proprie communiterve significans'. dicendo 'cum casu' separavit a verbo, separavit ab adverbio, separavit a coniunctione, separavit a praepositione, separavit ab interiectione; adhuc a duabus partibus non separavit, a pronomine et participio. nam accidentum casus pronomi et participio. quid ergo separat nomen ab illis? persona vel tempus: nam persona pronominum est, tempus participiorum. superest ut dicamus, quid sit proprium ipsius nominis. ut sit vel proprium vel appell-

2 addita uerba *F* addita uerbo *Lp* 5 definitionem coniunctionis, coniunctio — forum, post definitionem praepositionis, praepositio — praeposterus, *habent LF, suo loco pS* quod coniungat elocutionem *FS* iungat locutionem *Lp* 12 hoc] haec *LFS*
17 exprimimus. IAM INCIPIT TRACTARE DE SINGULIS PARTIBUS ET DEFINIET (PARTIBVS ORATIONIS *S*) Nomen est *FS* 20 DE NOMINE *om.* *Lp* 24 proprietatem *F* propriam *LS*

lativum; hoc in nulla parte orationis invenies. istae sunt ergo perfectae definitiones. ‘nomen est pars orationis cum casu’. ideo dixit cum casu, quia nullum nomen est sine casu.’ quid est sine casu? sine omni casu. ceterum sine aliquo casu potest inveniri, vel unius casus, ut sponte tabo 5 natu, vel duorum, ut Iupiter, vel trium, ut nequam, vel quattuor, ut huius lateris huic lateri hunc laterem ab hoc latere. sine casu autem penitus non potest inveniri. nam mox ut nascitur nomen, habet ipsum appellationis suae casum. ideo definit ‘nomen est pars orationis cum casu’, quia, | licet non habeat omnes casus, tamen non potest non habere 10. vel unum. adicit deinde ‘corpus aut rem’. corporalia et incorporalia dicunt grammatici. videris, quid dicant philosophi vel oratores. interim grammatici corporale dicunt quod videtur et tangitur, incorporale quod nec videtur nec tangitur. significat autem aut proprie aut communiter: proprie, si dicas Hector; communiter, si dicas homo. proprium est quod 15 unius est, commune quod multorum est. quid sequitur? si proprium est et unius est, numerum pluralem non recipit. nam quod unius est, numerum pluralem non recipit. dicimus tamen Clytaemnestras Medeas et ‘Decios Marios magnosque Camillos’. sed hoc tunc contingit, quando multi sunt qui ipso nomine vocentur. fuit Marius Gratidianus, 20 fuit ille qui Praeneste occisus est, fuit septies consul. quid dicimus de Clytaemnestris, de Medeis? aliam scripsit Medeam Sophocles, item in alio furoris actu aliam Euripides, aliam diversi scriptores. ergo non de illis Medeis sentimus, quae occiderunt filios suos, quasi multae sint, sed de illis quae scriptae sunt per varios auctores. iterum quod multi Marii, 25 multi Camilli fuerunt, recipit numerum pluralem. appellativum est quod multorum est: homo, et ego homo et tu homo et ille homo et alii homines. si ergo appellativum est quod multorum est, quare recipit numerum singularem? quem ad modum proprium non recipit numerum pluralem, sic et appellativum non debet recipere singularem: sed hic facilior 30 ratio est, quam in proprio. nam ubi unus est, multi non sunt; ubi autem multi sunt, etiam unus est. appellativa quae sunt, fiunt propria; quae autem propria sunt, fieri appellativa non possunt. victor dicitur a victoria, | felix a felicitate: ergo sub hac significatione appellativum est. sed et pater filio suo hoc nomen inponit, et vocatur aliquis Victor aut 35 Felix, et fit ex appellativo nomen proprium. ista est definitio nominis.

Nomini accidentunt qualitas comparatio genus numerus figura casus. qualitas nominum dividitur per duas partes. aut enim proprium est no-

4 sine aliquo casu non potest inueniri vel unus casus F sine aliquo casu non potest inueniri quia non sit vel unius casus S 13 significat FS significant L 17 elitemestrus medeas LS clytemes, tromedea F 18 Decios] Verg. georg. II 169
19 marius gratianus L marius (marios S) maritianus FS 21 de elitemestrus de medis aliam scripsit media sofocles item (corr. idem) L de clytemes, tromedis, aliam aliam scripsit medeam sofocles idem F de clemestris et de medeis aliam scripsit medeam sofocles idem S 22 euripidis F erupides L eoripedes S 29 facilis LFS
34 inponit FS inponet L aliqui S aliqui L, om. F 37 per duas L in duas FS

men aut appellativum; plus non facit qualitas, nisi *ut* aut proprium aut appellativum ostendat. haec est principialis divisio qualitatis, plus non facit; sed subdivisiones qualitatis sunt plurimae. nam propria quattuor partes habent, appellativa viginti septem partes habent. de his nihil hic dixit; differt nos ad illam partem quae est prudentior. ergo si propria non fuerint, appellativa sunt; si appellativa non fuerint, propria sunt.

Accidit etiam comparatio. comparatio est res quae augmentum facit. iste dives est; sed est in alio plus, ille ditior; ille satis superque habet, ditissimus. unde quaeritur, utrum possit comparatio minus ostendere, et videtur quasi posse. nam dicimus pauper pauperior pauperrimus. sed ¹⁰ non potest fieri: nam ista deminutio infelicitatis augmentum est. ideo non potest fieri ut minuat comparatio. comparationis gradus sunt tres, positivus comparativus superlativus. positivus omnia genera recipit, masculinum, ut doctus, femininum, ut docta, neutrum, ut doctum: recipit et commune genus, ut decilis, et ex tribus generibus, ut felix. comparati-¹⁵ vus gradus duo tantum genera recipit, commune et neutrum, ut doctior doctius. superlativus tria singulariter genera recipit, masculinum, ut doctissimus, femininum, ut doctissima, neutrum, ut doctissimum. positivus plures formas habet: [saepe positivus] exit in us, | ut doctus, exit in is, ut docilis, exit in ens, ut prudens, exit in er, ut niger, exit in ix, ut ²⁰ felix. de his plenius referemus. comparativus duas tantum formas habet, ior et ius, doctior doctius; superlativus in singulis generibus binas, simus et rimus, sima et rima, simum et rimum: dicimus enim doctissimus doctissima doctissimum et nigerrimus nigerrima nigerrimum. utile est for-²⁵ mas istas superlativi cognoscere: incidunt enim aliqua nomina in dubita-
tionem et hinc solvuntur. quaeritur, utrum acris dicamus an acer; Ennius enim dixit 'post acer hiems', item Horatius 'solvitur acris hiems': item alacris an alacer, Terentius 'quidve est alacris', et Vergilius 'alacer palmas utrasque tetendit'. quid tamen verum est, de superlativo gradu colligimus. et facit superlativum acerrimus; ³⁰ ergo acer positivus. nam cum diccas acerrimus, quid habet remanere nisi acer? quaedam necessitas est, quae nos coartet ad verum sermonem. quae nomina comparantur? non omnia, sed ea quae sunt qualitatis aut quantitatis. qualitas et quantitas in his rebus aestimantur, quae sunt ab animo, a corpore, a fortuna, a mensura: ab animo, ut prudens pruden-³⁵ tor, stultus stultior; a corpore, ut candidus candidior, formosus formo-

¹ ut *om.* *LFS* 4 appellativa XXVII (XII et IIII *S*) partes habent *FS* appellatiuum viginti septem *L* 19 saepe positivus exit *L* exit *FS* 26 Ennius] *annal.* v. 406 ed. *Vahl.* 27 Horatius] *carm.* I 3, 1 28 Terentius] *Eunuch.* II, 3, 13 et uergilius et alacer *L* et alacer *F*: *Verg. Aen.* VI 685 29 utrasque *LF* uerasque *S* quod tamen uerum est. de superlativo gradu tolle rimus et facies positivum acer. ergo nam cum diccas acerrimus quid *F* quod tamen uerum est de superlativo gradu collegimus et facit positivus acerrimus quid *S* 30 collegimus *L* 35 a corpore a fortuna a mensura ab animo *om.* *L*, add. *FS*

sior; iterum quod a fortuna venit, ut dives ditior vel divitior, egens egen-
tior; a mensura, ut longus longior, latus latior, altus altior, brevis bre-
vior. ista sunt quae recipiunt comparationem, quae in qualitate sunt aut
quantitate. unde queritur, an dicamus Latinior. si hominem de Latio
5 volueris dicere, quoniam gentis est, quem ad modum dicis Campanus et
non dicis Campanior, sic cum dicis Latinus, non dicis Latinior. quod si
non sit gentis, sed elocutionis, potest recipere comparationem, ut, quem
ad modum dicis discretus discretior, ita dicas Latinus Latinior; et erit ex
his quae ab animo veniunt. comparativus gradus tribus iungitur,
10 ablativo, item septimo et nominativo adiecta particula quam. dicimus
enim 'fortior ab illo' et 'fortior illo'. sed illud quamvis et rationem et
auctoritatem habeat, in usu tamen non est, ut dicamus 'fortior ab illo';
sed dicimus 'fortior illo', 'pulchrior illo': Juvenalis

pulchrior ille

15 hoc, atque ille alio, multo hic robustior illo.
inter ablativum autem et inter septimum praepositio sola discretionem
facit. ergo hoc septimo, ut dicamus 'fortior illo'; et hunc dicunt septi-
mum casum. iungimus etiam nominativo adposita particula quam, ut
'fortior quam ille'. nec solum numero singulari his casibus cohaeret
20 comparativus, sed etiam plurali, fortior illo, fortior illis, fortior quam
ille, fortior quam illi. praefert nos ille comparativus gradus et extraneo
et nostro generi. grammaticus inter grammaticos sui generis, inter ora-
tores extranei generis est. possum tamen dicere 'iste grammaticus doctior
est grammaticis omnibus', et item dico 'doctior oratoribus'. in super-
25 lativo totum contrarium est: non iungitur nominativo, non ablativo, non
septimo superlativus, sed tantum genitivo, et ei non per utrumque nume-
rum, sed tantum per pluralem. non nos praefert nostro generi et alieno,
sed tantum nostro comparat, id est similem facit, ut 'o Danaum for-
tissime gentis Tydide'. sed in aliquibus nominibus potest superlati-
30 vus genitivo singulari iungi. nam sunt quaedam nomina proununtiatione
singularia, intellectu pluralia, ut plebs populus gens turba. in his licet
mihi superlativum genitivo numero singulari conjungere, instissimus po-
puli, fortissimus gentis, maximus plebis. non enim, licet singularis
numeris sit, penitus a pluralitate recessimus: hic enim facilis sensus est,
35 quoniam ipsa nomina, licet proununtiatione singularia sint, intellectu tamen
pluralia sunt.

Nunc de generibus dicamus. Varro dicit genera dicta a generando.

4 si om. *L*, add. *FS* 10 quam *FS* ab *L* 13 sed dicimus — 18 casum om.
F sed dicimus — 15 illo om. *S* [Juvenalis] sat. 10, 196 28 o danaum *FS* o
donauum *L*: *Verg. Aen.* 196 30 quaedam *FS* q: iam *L* 37 DE GENERIBUS.
Varro *F*: cf. *Pompei.* p. 143 *Priscian.* p. 639 *Consent.* p. 2023. similiter de generibus
nomum disputavit *Iulianus Toletanus* in *Donat.* p. LXVI, qui *Varroni* tribuit haec,
scripsit Varro ad *Ciceronem* 'potestatis nostrae est illis rebus dare genera, quae a
natura genus non habent'

quidquid enim gignit aut gignitur, hoc potest genus dici et genus facere. quod si verum est, nulla potest res integrum genus habere nisi masculinum et femininum. ergo in animalibus possumus certa genera deprehendere, ut puta hic equus, haec equa; cetera vero, quae generare aut generari non possunt, non habent certa genera a natura, sed ab auctoritate susscipiunt. atque in his plerumque auctoritas nutat: puta legimus hic silex et haec silex, legimus hic cortex et haec cortex. quae causa est dubitationis, nisi quod natura ibi non est, quae sexum confirmet? nec audemus nos, quoniam genus non est in pariete, aliud dicere, quam ut legimus. ubi enim ars deficit, succedit auctoritas. omnia igitur genera principalia duo sunt tantum, reliqua vero inde descendunt. nam commune genus nihil est aliud, nisi masculinum et femininum; neutrum nihil est aliud, nisi quod nec masculinum nec femininum. quid ergo sequitur? si neutrum est, non potest esse animalium. | diximus enim animalium genera certa esse, vel masculina vel feminina, neutra esse non posse, apud Lattinos dumtaxat. ceterum in Graeco possumus invenire. nam cetos Graeci neutraliter dicunt τὸ κῆρος, et Vergilius 'in mania cete'. nominibus neutrīs non dant, ut animalia hoc genere nominentur. nec opponas quod dicitur hoc mancipium, cum non sexus significetur hoc nomine, sed condicio. hinc de ostreis quaesitum est, cuius essent generis. animal est aut non est animal: si animal est, neutrum non est, sed femininum; si non est animal, neutrum erit. prius ergo debet constare, utrum animal sit an non. sed quid de carne? ideo ista differentia servatur, ut de carne ipsa femininum dicatur, ne incipiat res animalis esse generis neutri; testa vero ipsa generis neutri, ne quod animal non est habeat genus, quod cognoscitur per naturam, ut ita dicamus 'frange omnia ista ostrea'; quoniam testam fracturus est, et 'comedi multas ostreas', id est illam rem quae animalis est. ergo neutrum genus est, quod nec masculinum est nec femininum; commune, quod et masculinum et femininum est tantum. ceterum non est masculinum et neutrum vel femininum et neutrum commune, in nominativo scilicet casu per omnia. ceterum in aliis casibus possumus invenire masculinum et neutrum, ut docto doctum doctorum; possumus femininum et neutrum, sed per dispares casus, ut docta, docta mulier, docta mancipia. nominativi casus nomina numquam possunt esse communia nisi ex masculino et feminino, ut hic et haec sacerdos, hic et haec agilis; item trium generum, ut hic et haec et hoc felix. hoc omne dicitur genus. | est etiam epicoenon, quod [non] est

1 gignit uel gignitur FS   6 adque ideo in his L: ideo om. FS   8 natura ibi non est. in pariete uero aliud dicere quam legimus non possumus F   9 genus non est in pari et L genus est in pariete S   10 deficit FS defecit L   14 diximus F dicimus L   17 Vergilius] Aen. V 822   cete LF ceta S   20 de ostreis F de hostreis S de ostris L: cf. Serv. in Verg. georg. I 207   23 an non sed quid FS annon sit quid L   27 testa fracturus est LS teste fracta est F   34 nominativi casus nomina F nominativi casus nominativi L   37 genus etiam epicoenon ut commune FS

promiscuum, ut commune. canis communis est generis: sive masculus sit, sive femina, canis dicitur; sic et aquila, sive femina sit sive masculus, aquila dicitur. quae est ergo discretio? ubi visu discernimus sexum, commune est; ubi visu non discernimus, epicoenon est. canem si video, 5 dico tibi, utrum femina sit an masculus, solo visu. aquila quid sit, utrum femina an masculus, solo visu nescimus. 'visu' dixi: nam sunt qui scientia valent, ut possint volante aquila dicere, masculus sit an femina; sed 10 ideo dixi 'visu', quia his non solus visus hoc praestat, sed et ratio scientiae suae. vide ergo, quo modo current: omnia quae visu discernuntur communia sunt; quae visu non discernuntur, epicoena. ideo illae aves, quarum sexus facile discernitur visu, habent separatam significationem generis sui, id est gallus gallina. sunt tamen et in quibus visu discernitur sexus et epicoena sunt, ut camelus vel elefans: nam nusquam legisti femininum in his animalibus. quae est adhuc differentia? quod in 15 communi pro qualitate sexus articulos damus, hic canis et haec canis: in epicoeno non possumus hoc facere, sed unum articulum utriusque sexui damus, hic passer; non possumus dicere haec passer. quem autem articulum dare debeas, auctoritas docet. ille turtures masculino genere dixit, hic femino. ergo non sine ratione dubium est. quo modo enim possumus eligere, quem articulum demus, cum sexum visu non discernamus? plane illud sciamus, quod plerumque auctores variant ipsa epicoena. turdus cum apud alios genere masculino sit, Persius turdarum dicit; nec putemus genus esse commune, sed illi aliud placuit, huic aliud. nam neque in Persio | invenies masculinum genus turdus, neque in aliis femininum. si 20 commune esset, quivis eorum utroque genere diceret. sic et in milvo: legimus enim et masculine genere, legimus et femino, 'rapidissima miluuus exit'. sic et simia: alii dicunt hic et haec simia, alii hic simius. legimus et 'simia buccis'. illud autem scias, quod qui epicoenon sub articulo dixit generis masculini, eodem semper usus est, qui sub feminini, 25 eundem articulum tenuit.

Numeri sunt duo, singularis et pluralis; dualem Graecorum non habemus. [sed sunt nomina quae tantum singularem numerum habent; sunt et alia quae pluralem tantum possident numerum.]

Figura autem aut simplex est aut composita: simplex, ut hic doctus, 30 composita, ut hic indoctus. simplex ex una parte constat, composita ex duabus et fit modis quattuor: aut ex duobus integris, ut suburbanum;

2 sit om. *L*, add. *FS*   6 sunt quae scientia *LFS*   9 current *L* currit *F* occurunt *S*   18 turtures *S* turtiores *L* turdus *F*   22 Persius] sat. 6, 24   25 esset quiuis *F* esset et quiuis *L* erit quoquis *S*   26 legimus enim et masculine *FS* legimus nam ut masculine *L* rapidissima] *Ovid. metam.* II 716   27 exit *LF*, om. *S* multi dicunt haec simia *F*: multi dicunt hic et haec simia alii dicunt et hoc simium alii hic simius iste legitimus et simia buccis *S*   28 simia] *Iwen. sat.* 10, 195 in vetula scalpit iam mater simia bucca   32 sed sunt — numerum om. *FS*, item excerta eodicis *Lavantini in arte maiore* (e)

aut ex duobus corruptis, ut municeps; aut ex integro et corrupto, ut insulsus; aut ex corrupto et integro, ut omnipotens. quod dicimus suburbanum, et sub integra est et urbanum integra est. municeps, nec muni integra est nec ceps integra: municeps dictus est ab eo, quod munia capiat. et hoc teneamus, illa esse corrupta, quae resoluta possunt esse integra. nam quae soluta integra non sunt, nec corrupta sunt. quem ad modum enim possumus dicere corruptum, nisi quod integrum fuit? insulsus, in integrum est, sulsus corruptum: solvo enim sulsus et facio salsus. nugigerulus ex corrupto et integro: solvo enim nugi et facio | nugas; gerulus integrum est. ergo non possunt dici corrupta, nisi quae 10 soluta integra fiunt. Probus enim dicit impossibilem rem: multa sunt, ait, ita corrupta, ut ne soluta quidem possint esse integra. sed non est verum. nam secundum hoc ecce dico duo corrupta esse, quae soluta non possunt esse integra, et quidquid voluero erit compositae figurae, vel potius omnia erunt composita. columna figurae compositae erit ex duobus 15 corruptis. ideo penitus alii removerunt istam sententiam pravam et dixerunt illud esse corruptum, quod resolutum integrum fiat. corruptum non in litteris tantum dicitur, sed etiam in temporibus, ut omnipotens. videatur enim esse ex duobus integris, est autem ex corrupto et integro: nam omni, quantum ad locutionem, integrum est, quantum ad rationem temporum, corruptum; nam in compositione omni syllaba brevis est, quae alias, id est in simplici figura, longa est.

Casus sunt sex, nominativus genitivus dativus accusativus vocativus ablativus. Graeci regulas a nominativo habent; Latini ablativum elegerunt, ut de ipso regulas ducerent ad alios casus, ut sciamus quia ista regula 25 ablativi casus ad nomina Graeca non pertinet. plerunque enim transeunt ad nos Graeca nomina, quae ad hanc regulam Latinorum nominum non pertinent. ablativus autem singularis quinque litteris vocalibus terminatur, a e i o u: a, ut ab hac Musa; e partim correpta partim producta, correpta, ut ab hoc pariete, producta, ut ab hoc die; i, ut ab hac puppi; 30 o, ut ab hoc docto; u, ut ab hoc versu. quinque sunt litterae, sed sex regulae propter e, quae nunc producitur, nunc corripitur. tres autem sunt casus in numero plurali, qui discernuntur per hanc regulam ablativi singularis. ablativus singularis a vel o vel e producta terminatus genitivum plurale in rum syllabam mittit, ut ab hac Musa, harum Musarum, ab 35 hoc docto horum doctorum, ab hoc die horum dierum. quando e producatur, quando corripiatur, debemus quidem auribus iudicare. sed si non potes, accipe rationem. quotienscumque genitivus singularis in is syllabam exit, corripitur e littera in ablativo, patris matris fratris, ab hoc

11 probus enim dicit impossibilem rem *S* probus nam dicunt impossibilem *L* probus nihil dicunt impossibilem rem *e* probus nihil dicunt impossibile *F*: *Prob. inst. art. p. 236 sqq. ed. Vind.* 12 ut ne soluta *om.* *L*, *add. Fe* 16 removerunt *FSe* monerunt *L* scientiam *F* 34 producto *LFSe* 38 potes *e* potest *LFS*

patre ab hac matre ab hoc fratre. quando ei terminatus fuerit genitivus singularis, in ablativo e littera producitur, ut huius diei ab hoc die, huius faciei ab hac facie, excepto uno nomine, quod is syllaba terminatur in genitivo singulari, et tamen in ablativo eius e producitur, ut haec fames huius famis ab hac fame propter antiquam declinationem. nam sic veteres declinabant, huius famei, quo modo diei. de antiqua declinatione ablativum sibi casum tantum posteri tenuerunt. habemus exemplum declinationis antiquae in Capro: ipse ponit se legisse famei; Vergilius hanc longam posuit, 'morboque fameque'. e autem correpta terminatus ablativus genitivum pluralem in um mittit, ut ab hoc pariete horum parietum. in hac regula plerumque in ium exit genitivus pluralis, ut ab hoc hoste horum hostium. ibi in um misit, hic in ium. huius rei discretionem ars non habet, sed auctoritas sola; ideo tene te ad auctoritatem. quod adeo verum est, ut plerumque dubitantes auctores utrumque dicant: et parentum et parentium Horatius dixit: et amantium legimus et amantium. vides, quem ad modum etiam auctores tenent. i terminatus ablativus genitivum pluralem in ium semper mittit, ut ab hoc faciliter horum facilium. u terminatus ablativus genitivum pluralem in uum syllabam mittit, ut ab hoc versu horum versuum. dativum et ablativum pluralem ipsa regula ostendit ablativi singularis. nam a vel o terminatus ablativus singularis dativum et ablativum pluralem in is mittit, ut ab hac Musa his Musis, ab hoc docto his doctis. e sive correpta sive producta terminetur ablativus singularis, item si i vel u terminatur, dativum et ablativum pluralem in bus syllabam mittit, ut ab hoc pariete parietibus, ab hoc die 25 diebus, ab hoc forti fortibus, ab hoc versu versibus.

Haec sunt quae Donatus in prima parte artium tractavit. haec magister Servius extrinsecus dictavit. omnia nomina Latina genitivo singulari quinque regulis terminantur, aut ae diphthongo, ut huius Musae, aut i, ut huius docti, aut is, ut huius patris, aut us, ut huius versus, aut ei, ut huius diei. quotienscumque igitur aliquod nomen declinare volumus, primum genitivum eius requiramus; quo invento quaerimus similitudinem nominum praedictorum et pari ratione declinamus. in superioribus autem regulis nominativus singularis omnium declinationum varie exit. de eius regulis videbimus. vocativus vero secundae declinationis aut i terminatur

7 habeamus exemplum in capro declinationis antiquae ipse ponit legisses *L* habes exemplum declinationis in capro qui scribit de latinitate uerborum antique ipse ponit se legisse e habemus exemplum in producta declinationis antiquae ipse ponit se legisse *F* habes exemplum in capro antiquae declinationis ipse ponit legisse *S*: cf. Pompei. p. 180 8 Vergilius] georg. III 318 13 tenete ad auctoritatem *LFS* tenet ad auctoritatem *e* 15 dicunt *FS* dicunt *Le* dixit ea tantum legimus *LF* dicit ea tamen legimus *S*: dixit ea tantum legimus et amantium ut terrentius (*Andr.* I 3, 13) nam incepio est amantium aut amantium et iterum (*Andr.* III 3, 23) amantium ire amoris integratio est terminatus *e* 16 tenent *F* timent *LS* 26 HAEC QUAE DONATUS IN PRIMA PARTE ARTIUM TRACTAUIT MAGISTER SERGIUS EXTRINSECUS DICTAUIT Omnia *F*.
29 patris *S* fratris *L*

aut e: tunc i, cum nominativus singularis in nominibus propriis generis masculini i habet ante us, ut Mercurius Mercuri, Terentius Terenti; | aliter vero, id est sive i non habeat, ut doctus, sive habeat i, sed proprium non fuerit, ut pius, sive femininum fuerit, ut Melanius, vocativum in e mittent, ut o docte, o pie, o Melanie; excepto uno e fili, quod cum appellativum sit, tamen sub regula priorum nominum declinatur, ut, quo modo dicimus o Terenti, sic dicamus o fili. item cauti esse debemus ad tertiae declinationis ablativum singularem, qui nunc i nunc e terminatur. tunc e tantum terminatur, cum nomen fuerit verbale, ut lector, aut simile verbiali, ut auctor, aut participium fuerit, ut legens, aut no- 10 men fuerit comparativi gradus, ut hic et haec fortior hoc fortius, aut x littera terminatum fuerit, ut calix. item ea quae nominativo casu in us exirent et tertiae declinationis sunt e tantum littera terminantur in ablativo, ut hic et haec et hoc vetus huius veteris ab hoc vetere. grandem enim soloecismum faciunt qui dicunt 'usus sum vino veteri', cum debeat 15 dicere 'vino vetere'. sic est et haec virtus huius virtutis ab hac virtute. ergo ita per illa omnia nomina dicimus ablativum singularem: dicimus enim ab hoc lectore, ab hoc auctore, ab hoc legente, ab hoc fortiore, ab hoc calice, ab hoc vetere. tunc autem i tantum terminatur ablativus tertiae declinationis, cum nomen fuerit generis communis, quod nomina- 20 tivo singulari et genitivo is terminatur et neutrum ex se potest facere, ut hic et haec agilis hoc agile: item nomen generis neutri, quod licet non aliunde nascatur, tamen in e exit, ut hoc mare: item nomen quod simile est participii, ita ut et participium sit, discretionis causa i littera terminatur in ablativo, cum nomen est. faciunt enim ista | omnia ab hoc 25 agili, ab hoc mari, ab hoc amanti, ut diximus, cum nomen est: ceterum si participium est, ab hoc amante dicimus secundum praedictam regulam, quo modo a legente. quodsi nomen fuerit generis communis, quod de se neutrum non faciat, aut masculinum sit tantum vel femininum tantum, quod simile sit generis communis, id est quod nominativum et genitivum 30 similes habeat, necesse est ablativum singularem varie faciat, nunc e nunc i. cuius rei exempla sunt haec, hic ignis et haec puppis. nam et ab hac puppi dicimus et ab hac puppe. Lucanus ait ab hac puppe, 'cuius dum pugnat ab alta puppe Catus', Vergilius ab hac puppi, 'puppique deus consedit ab alta'. item legimus ab hoc igni, 'et caeco car- 35 pitur igni', et ab hoc igne Statius dixit, 'igne diem scindens. in

2 mercurius mercuri terentius terenti *F* mercurius mercurii terentius terenti *Le*
terentius terenti mercurius mercuri *S* 4 femininum fuerit *F* feminina fuerint *Le*
5 o fili *FSe* o filii *L* 7 o fili *FS* o filii *Le* 18 ab hoc auctore *om.* *LFS*,
add. e 33 Lucanus] *Pharsal.* III 585 eniūs dum pugnat ab alta puppe catus *e*
cuius et ab hac puppe habat acta (*corr.* eniūs cum pugnat ab alta) puppe catus *L*
cuius cum pugnat ablata puppe cantus *S*: tuius dum pugnat ab alta puppe capi, qui
deus consedit in alta item legimus *F* 34 Vergilius] *Aen.* V 841 35 consedit *e*
consedit *LS* ablata *S* et caeco *eS* ut ceto *F* caeco *L*: *Verg. Aen.* III 2 36
igne statius *FSe* igne *e* statius *L* scindens *FSe* scidens *L*

his ergo auctoritas sequenda est, quoniam deficit ratio; exceptis scilicet duobus nominibus, in quibus cum possit esse ambiguitas, tamen veritas deprehensa est, quod e littera terminantur, ut canis mensis: nam haec et tantum terminantur, cum ad supra dictas regulas, id est ad ambiguatas, alligata sint. nam et mensis, cum sit masculini tantum generis, similis est generi communi propter pares nominativum et genitivum, et canis, quamvis sit generis communis, non ex se facit genus neutrum; et ideo ad ambiguatem pertinere debuerunt. sed, ut dixi, veritas deprehensa est, quod e tantum littera terminantur, ab hoc cane, ab hoc mense. in quibus adeo veritas deprehensa est, ut de his numquam varie lectum sit. item nomina tertiae declinationis, quae communis generis non sunt et i littera terminantur in ablativo tantum, accusativum singularem in im tantum mittunt, ut ab hac vi hanc vim; sic et ab hoc Tiberi hunc Tiberim. ideo dixi 'tantum', quia puppem et puppim dicimus: nam non i tantum terminatur ablativus, sed etiam e. istae ergo regulae duos vacillantes casus habent, vocativum in secunda declinatione et ablativum in tertia. nam vocativus secundae declinationis aliquando in i exit, aliquando in e. denique in hoc casu ambiguatem vidit Vergilius et antipatosim fecit, pro vocativo nominativum posuit,

20 corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.
et hic usus veterum fuit, nomina etiam non dubia plerumque sic ponere,
'Octavius index esto', 'Titius heres esto'.

Interrogatus Filocalus 'quare dixisti quod in fame, quae apud veteres ei promittebat genitivum, famei, unus casus retentus est, id est ablativus productus, cum et accusativum et alios casus similes habeamus veteribus (dicimus enim hanc famem, sicut et illi)?' respondit 'de his casibus dixi, qui habent distinctionem, genitivus singularis et dativus et ablativus. sed illud a me quaerere debuisti, quare, cum in hac quinta declinatione semper producatur e, ut est diei faciei progeniei, inveniantur quaedam non mina ei terminata in genitivo, quae correptam habeant e; sunt autem haec tria, rei spei fidei. haec ratio est nominum quintae declinationis: si puram habeant in nominativo es syllabam, id est non cohaerentem aliqui consonanti, in genitivo sine dubio producuntur; si autem habeant consonantem, corripiuntur, ut spei rei fidei'.

DE PRONOMINE.

Pronomen dictum est quasi pro nomine, eo quod fungitur officio no-

1 deficit FS deficit Le 4 cum om. L, add. FSe ambiguitatem Se ambiguates LF 10 ut de his numquam uarie lectum sit Fe ut de his uarie nusquam lectum est S ut non de his nariemus quod lectum sit L 18 antipatosim fecit S antipoy fecit L antifrasin fecit F, om. e 20 corniger] Verg. Aen. VIII 77 22 octauianus FSe octauianus L atius Se titus F totius L 23 interrogatus filogalus quare dixisti S interrogatus quare (quasi F) dixisti LFe 25 cum et FS et cum l: cum om. Le 26 sicut et illi (ille S) respondit LS sicut et illi respondit F et (super scripto sicut) respondit e 27 quia habent F 36 quasi pro nomine FS quasi

minis; ideo dicitur pronomen. si proconsule dicitur eo, quod fungatur officio consulis, debemus et hoc pronomine dicere, non pronomen. pronomen autem dicimus secundum rectam rationem; ergo et proconsul rationabilius dicitur. nam si proconsule dixeris, debes dicere et procuratore. deinde accedit aliud valentius: nullum est nomen generis masculini, 5 quod e terminetur in nominativo singulari Latinum; unde adparet quod omni ratione secundum artem proconsul dicitur. sed Salustius fecit nobis praeiudicium, qui tam crebro dicit pro consule. ergo pronomen dicitur, quod fungatur officio nominis: loco enim nominis ponitur, quo modo si quis dicat 'Virgilius scripsit bucolica', iam ponit aliam particulam et in- 10 plet significationem vel intellectum Virgilii nominis. cum enim dixeris 'Virgilius scripsit bucolica, idem scripsit georgica, ipse scripsit Aeneidos' (nam totiens dicere 'Virgilius scripsit bucolica, Virgilius scripsit georgica, Virgilius scripsit Aeneidos' odiosum est, cum possis variare, ut dicas 'Virgilius scripsit bucolica, idem georgica, ipse Aeneidos') et 'Statius 15 scripsit Thebaidos, idem Achilleidos, ipse scripsit silvularum', ipse iste idem nihil aliud significant, nisi quod significat Virgilius Statius. ergo ideo dicuntur ista pronomina, eo quod funguntur officio nominis, et ideo etiam in subiectis locis ponuntur. emne pronomen non praeponitur in elocutione, sed sequitur, exceptis possessivis, quae et praeponi possunt 20 et sequi: dicimus enim 'meus est servus' et 'servus meus est'. si alieno officio fungitur pronomen, quo modo potest principali loco ponit? quod fungitur alieno officio sequitur semper; ideo in subiectis ponitur. et interrogavit Rusticus 'quare ergo 'ipse inter primos' primo loco positum est?' et respondit, 'ipse, quis? utique iam praecesserat nomen; per re- 25 rum naturam fieri non potest ut non aliquod nomen ante dixerit, et si ibi non dixit, paulo superius dixit vel in primo libro vel in secundo vel in alio'. ergo pronomen est quod ponitur loco nominis. et quid interest, si pro nomine ponitur et nihil aliud significat praeter nomen? quid opus fuit duas partes orationis facere, cum possimus unam, si unius par- 30 tis significationem utraque habet, aut utraque nomen esse aut utraque pronomen? sed ideo, quia posito nomine plena est elocutio, pronomine posito semiplena. nam quando dico 'Cicero scripsit Verrinas', et quis scripserit et quid scripserit plene significo; quando dico 'ipse scripsit Philippicas', quid scripserit plene significo, quis scripserit semiplene. sed 35 quia iam nomen praecessit, hoc quod loco nominis ponitur habet intellectum personae superioris.

Pronomini accidentunt haec, qualitas genus numerus figura persona

pronomene *L* 5 accedit *S* accedit *LF* 12 buolicam *LFS*: item *infra* buolicam et georgicam *FS* 15 et Statius — silvularum et 17 Statius *om.* *FS* 16 scripsit silvularum *L* 23 et (ut *F*) interrogauit rusticus quare *FS* si interroget quis quare *L*

26 et sibi non dixit *S* et silui non dixi *L* et siluit non dix *F* 29 quid opus fuit duas partes orationis facere *FS* quod opus fuit ut duas — faceret *L*

casus, eadem fere, quae nomini, exceptisque in alterutro singulis rebus. nam pronomini accidit persona, quae nomini non accidit; nomini accidit comparatio, quae pronomini non accidit; ceterae res omnes accident tam nomini quam pronomini. qualitas accidit pronomini; omnia enim pronomina aut finita sunt aut infinita. finita dicuntur, quae definiunt certas personas. quando dico ego, me tantum intellegis; quando dico tu, te tantum intellegis; ideo dicuntur finita. quando dico ille, differentiam habet: si ad praesentem refertur, finitum pronomen est; si ad absentem, incipit esse minus quam finitum. unde adparet quod adiungit sibi aliam personam,

ille ego sum corpus famosi gloria circi.
 si enim finitum pronomen semper esset ille, cur sibi adiungeret ego?
 ergo haec sunt tantum finita. reliqua omnia, quaecumque esse possunt,
 infinita sunt et per varias species aut generaliter infinita sunt aut minus
 quam finita aut possessiva. primo quare dicuntur omnia infinita? quoniam
 non definiunt certas personas. modo videamus ipsam subdivisionem. ge-
 neraliter infinitum dicitur quod potest cuicunque aptari personae: quis,
 et iste quis dicitur et ille, et, ut dixi, cuicunque personae aptari potest.
 minus quam finitum dicitur quod commemorationem facit notae mihi et
 tibi personae: aliter non est minus quam finitum, id est quae persona
 nota est inter loquentes. ipse, numquid possum dicere ipse nisi de eo quem
 et ego novi et tu? iste vel is numquid nisi de eo quem uterque novi-
 mus possumus dicere? ergo non significat nisi utrius notam personam.
 minus quam finita habent in se aliam subdivisionem hanc, quod sunt ali-
 qua quae praesentem rem ostendunt, ut haec duo, hic et iste; unde so-
 loecismum faciunt qui dicunt de praesenti 'ipse mihi fecit iniuriam', sed
 dicimus 'iste est qui mihi fecit iniuriam'. alia minus quam finita de
 absentibus dicuntur, ut is idem ipse et ille, quando minus quam finitum
 est. et hoc interest, quod illa quidem de absentibus tantum dicuntur,
 ille et de absente dicimus et de praesente. sed quando de praesente
 dicimus, finitum est; quando de absente, infinitum. sequitur etiam posses-
 sivum, quod nos aliquid possidere ostendit, ut si dicas 'hic codex meus
 est': meus possessivum pronomen est. item possessivum per quatuor
 species dividitur: aut intrinsecus singulare et extrinsecus singulare, ut
 meus tuus, aut intrinsecus plurale et extrinsecus singulare, ut noster
 vester, aut intrinsecus singulare et extrinsecus plurale, ut mei tui, aut et

2 accedit persona quae nomini non accedit *FS* accedit pars una quae nomini non
 accedit persona quae nomini non accedit *L* 11 circi *FS* circii *L* 14 aut minus
 quam finita aut possessiva *F* aut minus quam finita dicuntur (dicunt *L*) aut possessiva
LS 22 iste uelis num quid nam de eo quem uterque nouimus possumus dicere *L*
 iste quis (quis *om. S*) nisi de eo quem uterque nouimus non (non *om. F*) possumus
 dicere *FS* 23 ergo non significat nisi *F* ergo non significat enim nisi *LS* 29 est
 et hoc interest *F* est hoc interest *LS* 31 quando de absente infinitum *LF* quando
 de absente minus quam finitum est *S*

intrinsecus et extrinsecus plurale, ut nostri vestri. intrinsecus dicitur quod est in persona possidentis, extrinsecus ad personam possessi pertinet. si autem quae possidemus nostra sunt, quare dicuntur extrinsecus, et quare in persona possidentis intrinsecus? quia quod pertinet ad personam possidentis semper cum ipso est, id est quod in ipso possidente est⁵ semper cum ipso est. illud autem quod possidetur merito extrinsecus dicitur, quia potest cum illo etiam non esse, a quo possidetur. ergo intrinsecus singulare et extrinsecus singulare meus ostendit quod et unus possideat et unum possideatur, intrinsecus plurale et extrinsecus singulare noster ostendit multos possidere et unum possideri, intrinsecus singulare et extrinsecus plurale mei tui ostendit unum possidere et multos possideri, intrinsecus et extrinsecus plurale nostri ostendit quod et multi possident et multi possidentur. istae sunt quattuor species possessivorum. ecce qualitatem pronominum. pronomina omnia ita se habent: aut finita sunt aut infinita. quae infinita sunt, aut generaliter infinita sunt, ut quis,¹⁵ aut minus quam finita, ut ipse, aut possessiva, ut | meus. pronomina finita tria sunt tantum, ut ego tu ille; infinita haec, quis qualis talis quantus tantus quotus totus, septem sunt tantum; minus quam finita haec, ipse iste hic is idem sui. possessiva sunt haec quinque, meus tuus suus noster vester. absque his ne unum quidem habet Latina elocutio, nisi²⁰ forte compositum, ut quisquis aliquis quispiam et talia; tamen origo ipsius est ab eo quod est quis. ista sunt ergo in rerum natura pronomina XXI. multi dicunt et alia posse reperiri; sed falsum est. ipsa enim hinc oriuntur, quae illi putant.

Diximus etiam genera accidere, et sunt tot fere, quot nominum excepto epicoeno: masculinum, ut is; femininum, ut ea; neutrum, ut id; commune, ut qualis talis; omnium trium generum, ut ego tu. dico enim ego, dicit et femina ego, dicit et mancipium ego. item tu dico viro, tu dico feminae, tu dico mancipio. numeri sunt duo, singularis et pluralis. figura aut simplex est aut composita: simplex, ut quis, composita, ut quisquis.³⁰ et interrogavit Filocalus, 'est et hic illa ratio figurarum, ut sit ex duobus integris, ex duobus corruptis et talia?' respondit, 'est: habes ex duobus integris, ut quisquis, ex duobus corruptis, ut idem, ex integro et corrupto, ut quispiam, ex corrupto et integro, ut aliquis; et prorsus, cuicunque accedit figura, inest haec ratio quadripertita'. personae pro-³⁵ nominum sunt tres, prima secunda tertia: prima, ut ego, secunda, ut tu, tertia, ut ille. quis pronomen hodie tantum generis masculini est. nam apud maiores communis generis fuit: habes in Terentio quis generis feminini, | 'quis tu es' inquit 'mulier'.

⁵ semper in ipso est item quod in possidente est *F*   14 ecce qualitates pronominum *L* est pronominum qualitatem *F* ecce habet pronominum qualitatem *S*   20 ne unum quidem latina elocutio (locutio *L*) *LS* ne unum habet latina elocutio *F*   26 epicoenon *LFS*   31 filogalus *LS* philocalus *F*   38 quisquam, non quis, *feminino* genere dixit Terentius Eunuch. IIII 4, 10 hunc oculis suis Nostrarum numquam quis-

In declinatione sunt aliqua pronomina, quae gemitent casus suos, ut puta quis: dicimus enim et quis et qui. et in genitivo plerumque gemitantur, ut mis vel mei, tis vel tui: dicimus enim 'tui causa te rogo' et 'tis causa te rogo', 'mis causa te rogo' et 'mei causa te rogo'; sed mis 5 et tis a consuetudine recesserunt, habes tamen in Plauto. item ablativo singulari gemina sunt, ut a quo vel a qui; sed a qui in usu non est. item dativus et ablativus pluralis gemini sunt, quis vel a quis, quibus vel a quibus. et consequens fuerat ut geminum ficeret dativum et ablativum plurale, qui ablativum singularem iam geminum fecerat, a quo vel a qui. 10 necesse fuit dicere ab eo quod est a quo quis vel a quis, ab eo quod est a qui quibus vel a quibus. ergo ratio ablativi singularis variare facit etiam plurale dativum et ablativum varios. et nominativus tamen pluralis, qui apud veteres geminus fuit, hodie ab usu recessit: dicebant enim veteres qui et ques. similiter et accusativus pluralis, qui tunc geminus fuit, in 15 usu non est: nam dicebant et quos et ques. et necesse erat ita dicere, ques. nam ablativus singularis i littera terminatus nominativum plurale in es mittit. Cato quoque Origines sic inchoat, 'si ques sunt homines'.

Et interrogavit Filocalus 'quare idem inter minus quam finita pronomina posuisti, et aliquis inter finita non posuisti, cum utrumque sit compositae figurae?' respondit, 'sed aliquis ita conpositum est, ut, si solvas, invenias alteram partem eius in pronominibus, id est quis. idem vero resolutum non invenies; et compositiones istae, quae ita sunt, pro simplicibus habentur, quoniam solvi non possunt'.

25

| DE VERBO.

Verbum est pars orationis, quae habet tempus et personam sine casu, ut si dicas lego scribo meditor. quando dico lego, et tempus est et persona, et casus nullus est. sed sic sunt ista duo conexa, tempora et personae, ut alterum sine altero esse non possit, in verbo scilicet. 30 ceterum si persona sola sit, pronomen sequitur; si tempus solum, participium. ergo ista pars, id est verbum, individua habet haec duo quidem. quod adiecit 'casu carens', ideo, quia sunt aliquae locutiones, quae a verbo nasci videntur et tamen casum habent, ut est illud Terenti 'iussi ei dare bibere'. et si verum adtendas, soloecismus est, si dicas 'da

quam vidit. quod exemplum posuit Priscianus p. 960, hinc natus videtur error grammatici versus Pacuvii (Med. fragm. 20 ed. Ribb.) Terentio tribuentis: cf. Pomp. p. 249

5 in plauto FS in platone L 10 quis uel (quis siue F) a quis quibus uel a quibus FS quis quibus L 14 qui et quies FS qui et quis L 15 et quos et quies LS et quos et quies F dicere ques S dicere quis Fl dicere L 17 origenes LFS inchoat si quies FS inchoat si quies L 19 filocalus L philocalus F filogalus S

20 sit F sint LS 21 respondit FS respondi L 23 quae id sunt LF quae hinc sunt S 25 DE UERBO N^o INCIPIT DE GERBO S EXPLANATIO INCIPIT UERBI L 33 illud Terenti om. FS: Terent. Andr. III 2, 4

mihi prandere' et 'da mihi bibere': ista enim locutio casum verbo coniungit. sed ista consuetudo ex Graeco usu descendit: nam Graeci verbo et articulos iungunt dicentes δὸς τὸ πνεῦμα. ergo ideo dixit 'cum tempore et persona sine casu'.

Verbo septem accidentunt, qualitas coniugatio genus numerus figura 5 tempus persona. scire debemus quod omne verbum cuiuscumque generis duas significations habet tantum, aut agentis aut patientis; aliter fieri per rerum naturam non potest: lego agentis est, legor patientis. in ipso neutro aut agentis invenies significationem aut patientis, agentis, ut curro, patientis, ut vapulo. atquin neutrum est, et nec illud habere debuit nec 10 illud. et interrogavit Filocalus, 'possumus tamen invenire neutralia, quae nullam habent significationem, ut est dormio'. et respondit 'agentis habet significationem. vis scire? possum et non dormire, quoniam in potestate nostra est. sunt aliqua | quae naturae danda sunt, non omnia; sed tamen ista quae per naturam veniunt nisi consentientibus nobis non complentur: 15 sitio meum non est, sed accidit ut sitire, et tamen possum non sitire. qua ratione decepti sunt ut hoc putarent: nam multi dicunt id agentis esse, quod alio agente aliis patitur, ut verbero. secundum ipsorum definitiones si ea verba activa, quae ita exprimunt agentis officium, ut exprimant et patientis, et item ea passiva, quae ita exprimunt patientem, ut 20 exprimant officium agentis, neutra autem tunc sunt, quando unum exprimunt, aut patientem aut agentem, quid dicent, si invenerimus neutra quae utrumque exprimant, ut vapulo sentio? ergo vides quod ista non procedunt, quia prima vera non sunt'.

Qualitas verborum dividitur in modos et in formas. modi sunt hi, 25 indicativus promissivus imperativus optativus coniunctivus infinitus. de his singulis videamus. indicativus dictus est, quod per ipsum indicamus id quod facimus, ut lego: dicitur idem et definitivus ab eo, quod definit, quid fit: imperativus, quod per ipsum imperamus ut fiat, ut lege. promissivus, per quem promittimus, quaesitum est, utrum modus esset an 30 tempus modi, quoniam indicativi modi tempus futurum est; et modus non est, si tempus est modi. sed qui dicunt modum esse, hi dicunt primum 'non possumus indicare de rebus quas non novimus': ergo detrahunt tempus indicativo modo et faciunt alterum modum. qui autem negant eum modum esse, hoc astruunt, per rerum naturam fieri non posse ut unum 35 tempus habeat aliqui modus. deinde qui dicunt eum modum esse, negligant

1 locutio casum verbo coniungit et *L* loquutio (elocutio *S*) casum verbo coniungit et *FS* 10 adquin *L* at quod *S* aut quia *F* 11 philocalus *F* filogalus *LS*

14 naturae danda sunt *L* naturae danna sunt *F* neutra dicenda sunt *S* 15 per naturam ueniunt *FS* per naturam eueniunt *L* 22 quid dicent *FS* quid dicet *L*
24 primas verba non sunt *LFS* 25 modi sunt sex indicatiuus promissiuus imperatiuus optatiuus coniunctiuus infinitiuus. de his sex singulos videamus *F* modi sunt hi nonem indigatiuus promissiuus imperatiuus optatiuus coniunctiuus infinitiuus impersonalis gerundiuus concessiuus *S* 28 definitiuus ab eo quod definit quod fuit *S* definitiuus habeo quod definit quid fit *F* finitiuus ab eo quod finiat quid fit *L*

esse mirandum, si unius temporis sit. omne enim quod promittimus in futurum promittimus: nec enim promitto aut praesentem rem in praesenti, quam dare iam possum, aut rem praeteritam, quam dedi. est et optativus modus, per quem optamus, utinam legam. est et coniunctivus modus, cui coniungitur alia pars, ut inpleatur sensus, aliter semiplenus est sensus: cum legam, quia non stat sensus, addis aliam partem, 'cum legam, audies'. stulte autem putant qui dicunt ideo dici coniunctivum, quod coniunctam habeat particulam cum: nam et optativus habet coniunctam particulam utinam; ergo incipit optativus etiam coniunctivus dici. 10 est etiam infinitivus, ubi non discernitur persona nec numerus: nam ideo imperfectus dictus est. quando dicimus legere, quaevis persona est, quisvis numerus. omnem autem esse personam verbum aliud ostendit, quod huic imperfecto modo coniunctum discernit personas, legere volo, legere vis, legere vult. deinde adiunctum hoc verbum supra dicto modo discernit et numeros, legere volumus, legere vultis, legere volunt. est etiam impersonalis modus, ubi similiter non possunt discerni personae, id est legitur. si non definit personas nec numeros, quare non et iste dicitur infinitus, aut ille dicter impersonalis? quid enim interest? multum interest. nam impersonalis modus addito pronomine discernit personas et numeros, quod per illam declinationem non sequitur in infinito: nam ibi aliud verbum coniungo, ut discernam numeros et personas, volo vis vult. deinde impersonalis et per alios modos declinatur, infinitus non declinatur. per indicativum iste impersonalis, legitur a me a te ab illo, et per imperativum declinatur, legatur a me a te ab illo, per optativum, utinam 25 legatur a me a te ab illo, et per coniunctivum, cum legatur a me a te ab illo. unde appareat quoniam impersonalis secundum hanc rationem modus non est, sed genus verbi: non enim potest modus per alios modos declinari. activum verbum declinatur per omnes istos modos. numquid possum indicativum modum per imperativum modum declinare. modus 30 per modos numquam declinatur; genus per modos declinari potest. est etiam alter modus, qui appellatur gerundi, ut est legendi legendo legendum lectum lectu. hunc plerique non esse modum putant, sed esse participia a futuro tempore passivi verbi, legendi legendo legendum; item praeteriti temporis a passivo, lectum lectu. ergo participia dicunt esse 35 declinata, non modum verbi; sed satis falsum est. nam si participia sunt, quid faciemus de eo quod est lectu? nam nullum participium per rerum naturam u littera terminatur ablativo casu. deinde si dixeris participia esse, sine dubio participia sunt passivae significationis. nam et praeteritum tempus a passivis venit in participiis et futurum quod in dus exeat. 40 quare ergo invenimus istum modum etiam activam significationem habere, frigidus in pratis cantando rumpitur anguis:

21 coniungo ut discernam *F* coniungo (iungo *L*) et discernam *LS* 31 aliter *F*
gerundus *LFS* 38 nam praeteritum *LFS* 41 frigidus] *Verg. bucol.* 8, 71

cantando activam habet significationem. ergo cum ista etiam agentis significationem habeant, non recte ea dicimus participia, sed modus est. est etiam concessivus modus, qui ex hac causa natus est, quod plerumque altercationes interrumpit et tollit nobis contentionem, ut puta 'verum est illud', tu dicas 'verum non est': orta contentio est. haec uno dissimilante compescitur et sedatur, dum alter alteri concedit viceris: non concedo verum esse, sed quasi verum, ne contentio procedat in longum. haec et finitiva dicuntur. ista enim omnia compendium nobis praestant, ne per circuitonem diutius aliquid dicamus, cum possumus habere compendium. melius enim dicas viceris, quam si dicas 'concedo tibi quoniam 10 vicisti'.

Accidunt etiam formae, quae sensum habent, non declinationem, ut modi. nam modi declinationem habent et ideo quasi casus verborum sunt; in formis autem significationes sunt: nam ostendunt, quo modo loquamur. natura rerum sic formavit actus humanos: antequam faciat homo aliquid, 15 primo cogitat et meditatur ut faciat, et dicitur forma meditativa, ut est esurio, id est edere volo, parturio, parere volo, lecturio, legere volo. vides ista omnia meditantis esse. deinde cum meditatus fuerit, inchoat, et dicitur forma inchoativa, ut tepesco calesco, id est tepere incipio, calere incipio. cum inchoaverit, iam perficit, et dicitur forma perfecta, 20 quam etiam absolutam vocant, ut caleo tepeo. si idem saepius faciat, frequentativa forma dicitur, ut ventito pransito clamito. secundum naturam ergo idem est formis ordo, qui in actibus. ergo meditativa forma semper in r^o exit, ut lecturio esurio, inchoativa in sco, ut calesco tepesto. et scire debemus inchoativa non esse, nisi has habuerint res, primo 25 ut originem trahant a neutrali verbo secundae coniugationis, deinde ut in sco syllaba terminentur et ipsa inchoativa tertiae sint coniugationis correptae, deinde ut careant tempore perfecto et plusquamperfecto et principio futuri | temporis. siquid de his vel unum defuerit, non erit inchoativa forma verbi, ut est calesco: inchoativum est, quia venit ab eo quod 30 est caleo, quod verbum neutrale est et coniugationis secundae. unde incidentem in hoc verbo quaestionem, quod est fervere, tali regula adserui, cum quaereretur, utrum proinde servare diceremus, an correpte fervere. utrumque enim proferebantur auctoritates: Vergilius dixit 'fervere Leucaten', Statius 'obsequio fervere domum'. sed quia ratio artis 35 manifesta est, probabilius est ut secundum rationem fervere dicamus. nam si ferveo facit ex se fervesco, id est inchoativum verbum, secundae coniugationis esse debet aut da mihi unum verbum, quod ex se faciat in-

¹ ergo — habeant *om. F*   ² significationem habet *L* habet significationem *S*

¹⁶ primo cogitat et meditatur *FS* primo meditatur *L*   ²² pransito *FS* prandito *L*

²⁶ ut in sco *S* ut sco *F* ut in isco *L*   ³⁴ Vergilius] *Aen.* VIII 677   ³⁵ Statius] *Theb.* I 525   ³⁶ quia] quea *LFS*   ³⁶ nam si ferueo *S* nam si feruere *F* si enim

ferbeo *L*

choativum et non sit secundae coniugationis. cum hoc ergo faciat inchoativum et secundae coniugationis sit, productum esse debet in infinito modo. numquam enim invenies secundae coniugationis verbum in infinito modo corripi. quod ergo fervere corripuit Vergilius, pathos est propter metrum, 5 non natura. et quare inchoativum non habet tempus praeteritum perfectum vel plusquamperfectum? quia si inchoativum nihil est aliud nisi quod inchoat, quo modo potest habere perfectum? eadem ratione nec participium futuri temporis habet. nam si hoc ipsum non habet quod perfectum est, quo modo potest habere id quod nascitur de perfecto? unde quiesco 10 et senesco nolunt esse inchoativa, quia non habent seneo et quieo, unde veniant. ergo et perfecta vel absoluta forma, ut est lego curro, ideo perfecta dicitur, quia in ea plenus est sensus: quando dico lego, plenus est sensus. est et frequentativa, quae nos frequenter ostendit dicere, lectito saepe lego, scriptito saepe scribo. haec verba frequentativa quo- 15 tiens in to exeunt, primae coniugationis sunt. si non in to exeunt, possunt cuiuscumque coniugationis esse, id est primae vel tertiae; nam secundae numquam invenies: primae, ut curso cursas, tertiae, ut laccesso laccessis.

Coniugationes verborum sunt tres, prima secunda tertia: prima quae 20 a habet secunda persona, secunda quae e, tertia quae i. ubi invenitur coniugatio? indicativo modo in numero singulari secunda persona vel ante litteram vel ante syllabam: in activis vel neutralibus verbis ante litteram, in his quae r littera terminantur ante syllabam. tres ergo litterae tres coniugationes faciunt, a e i, et idem est ordo coniugationum, qui est et 25 ipsarum litterarum: a, quoniam primum locum habet, ipsa est prima coniugatio; e deinde, quae est secunda in ordine vocalium, secundam coniugationem facit; i, quae tertio sequitur loco, tertia coniugatio est. sed prima et secunda coniugatio semper productae sunt, tertia interdum producitur, interdum corripitur, non in isdem verbis, sed in aliis. inter 30 productam et correptam hoc interest, quod correpta futurum tempus semper in am mittit, ut dicam scribam; producta vero [in neutralibus verbis] et in am mittit, ut audiam nutriam, et in bo, ut 'matris servabo commodis': Terentius in Hecyra. et ita ut scribo scies. quando autem corripiatur, quando producatur tertia coniugatio, hinc colliges: si 35 in imperativo modo e habuerit, corripitur, ut scribe; si i habuerit, producitur, ut audi. est etiam alia regula paeneultimae syllabae infiniti modi temporis praesentis. nam si correpta fuerit paeneultima syllaba, correpta coniugatio est, ut legere; si producatur, producta coniugatio est, ut nutrire. prima et secunda coniugatio in bo mittunt futurum tempus, ut

17 numquam inuenies *F* non inuenis *L* quam inuenis *S*   28 producta nero et in am *F* producta uero in neutralibus verbis in am *L* producta in neutralibus verbis et in am *S*   32 matri seruibo commodis terentius ine hecyna et ita ut scibo scies *L* matris (patris *F*) seruibo commodis et ita ut scribo scies *FS*: *Terent. Hec.* III 5, 45

34 colliges *FS* collegis *L*

clamabo videbo. sunt autem aliqua verba usurpativa, de quibus postea disseremus.

Sequitur de genere verborum. diximus quod omnia verba, sive activa sint sive passiva sive neutralia sive communia sive deponentia, duas significaciones habent, activam et passivam. nam et si neutrum sit, activam habet significationem aut passivam; et si commune sit, utique utramque significationem habet; et si deponens sit, passivam habet declinationem, sed activae significationis est, ut loquor convicior. nam nihil difficultus quam discernere commune verbum a deponenti. plerique enim *κατὰ ἀντίφρασιν* putant dictum esse deponens ab eo, quod r litteram non deponat; sed falsum est. nam et communia r litteram non deponunt; ergo et ipsa deponentia dici debuerant. ergo ita discernitur: ubi inveneris passivam declinationem et activam tantum significationem, necesse est deponens verbum sit, ut est loquor luctor; quotiens autem passiva est declinatio, significatio autem et activa et passiva, commune verbum diciatur, ut criminor oscular. quando dico luctor, declinatio sola passiva est, ceterum significatio activa: ego enim luctor. quando dico oscular, vides quod et quando ago et quando patior oscular dico. ideo ergo illa verba deponentia dicuntur, quod ex gemina significatione unam deponunt, id est passivam. cauti ergo esse debemus ad ipsas significationes, ut sciamus, quando commune sit, quando deponens. iam incipit dicere, activum est quod o littera terminatur et accepta r littera facit ex se passivum, ut lego legor. item passivum est quod r littera terminatur et ea detracta facit ex se activum, ut caedor caedo. nam neque activum esse potest, nisi fecerit ex se passivum, neque passivum, nisi fecerit ex se activum. nam si o littera terminetur et passivum non ex se fecerit, neutrale est, ut curro: non enim dicimus curror. sic enim videtur esse curro quasi lego. sed illud facit passivum, ut legor; hoc accepta r littera Latinum non est, curror. item quando habet r litteram, si ea deposita Latinum fuerit, passivum est, ut clamor clamo; si autem eandem deponere non potuerit, aut commune erit aut deponens, ut criminor loquor.

Numeri verbis idem accident, qui et nominibus, singularis ut lego, pluralis ut legimus [addunt quidam communem, ut legere]. figurae similiter accident duae, simplex, ut lego, composita, ut neglego. personae tres sunt, prima quae dicit, lego, secunda cui dicitur, legis, tertia de qua dicitur, legit.

Tempora tria sunt, praesens praeteritum et futurum. sed praeteriti species sunt tres, imperfecta perfecta plusquamperfecta. praesens est, cum agitur. advertamus haec: in nulla enim re sic fit soloecismus etiam a doctis. praesens est, dum agitur: ceterum si non agatur, non est

1 uidebo sunt *FS* uidebo tertia in am ut lego legam sunt *L* 12 debuerant *L* debebunt *F* debent *S* 20 ut sciamus — dicere *om.* *L*, add. *FS*: ut sciamus quando commune sit quando deponens add. *l* 33 addunt — legere *om.* *FS* commone *L*

praesens: non possum dicere lego, nisi dum lego, dum in ipso actu sum. ergo si mihi dicas 'lege mihi Vergilium', et dixero lego, soloecismus est. nam cum adhuc in re non sim, quo modo praesens tempus adsumo? ergo debemus dicere legam. praeteritum tempus tres habet species, in-
 5 imperfectam perfectam plusquamperfectam. imperfectum tempus est quod omissum est, antequam conpleretur, legebam: ostendit se | legisse nec complesse. perfectum dicitur quod omissum est cum re ipsa paulo ante, quando rem omisisti et tempus: puta tollo codicem, lego et repono, in-
 terrogas me 'quid fecisti?' dico 'ego legi', quia et desii legere et tem-
 10 pus omissum est. si autem vis ut significem me olim legisse, dico tibi 'legeram, sic venisti'. perfectum est quod cum re omittitur; quotiens autem olim nos aliquid gessisse monstramus, plusquamperfectum est. fu-
 turum est quod erit, non quod est. et hic enim fit saepius soloecismus. surgit aliquis mane et dicit 'circenses sunt', diluculo surgit aliquis, ante-
 15 quam equi veniant et aliquid agatur in circo, et dicit 'circenses sunt'. at-
 quin adhuc non sunt. sunt enim praesens tempus significat et id in quo res geritur. cum autem adhuc nihil geratur, sed post horam gerendum sit, non debemus dicere 'circenses sunt', sed 'circenses erunt'. vis
 scire, quam verum sit? e contrario converte sensum. dimittit circus stante
 20 adhuc die, cum adhuc hodie sit, id est dies: locuntur homines de circo, numquid dicunt 'hodie circenses sunt'? sed dicunt 'hodie circenses fue-
 runt'. ergo si ipsa die non potest dicere sunt, sed fuerunt, nec illud potest dicere 'circenses sunt', antequam sint. similiter soloecismus est,
 si dixero 'cras ad te venio et lego tibi': cras enim futuri temporis est,
 25 lego praesentis: dicendum est 'cras ad te veniam et legam tibi'. satis homines decipiuntur in ratione temporum istorum, perfecti et plusquam-
 perfecti, si dicas 'heri sic venisti, legeram' et 'nudius tertius sic venisti,
 postquam legi': nudius tertius enim ulterioris temporis significationem
 habet quam heri; item legeram ulteriore significationem habet quam
 30 legi. ergo nuper transacto tempori das rem olim gestam, | et ulteriori tempori das rem nuper gestam. ita ergo dicendum est, 'heri tunc venisti,
 postquam legi', 'nudius tertius sic venisti, legeram'.

Sed haec tempora cum omnibus praeteriti temporis speciebus non in omnibus modis inveniuntur. nam indicativus omnia habet, praesens et
 35 praeteriti tres species et futurum. imperativus duo tantum habet, praesens et futurum. sunt tamen qui dicunt unum habere tempus, id est praesens: nam futurum non est imperativum, sed mandatum; dum enim non fit, non est imperium. addunt alii futurum tempus, ut legit. optativus modus omnia habet, sed gemina, non duplia sed conexa: praesens

6 nec complesse S nec implesse F non complesse Z 10 uis ut significem me S uis ut significes te F uis ut significassem me L 14 surgit aliquis mane FS surgit aliqui mane L diluculo surget aliquis FS diluculo surget aliqui L 34 habet et praesentis et praeteriti tres species (species om. F) et futuri LFS

et futurum tempus simul habet, perfectum et plusquamperfectum simul, imperfectum separatim. ac solum ista duo excludunt multi, et iure, praesens et imperfectum. si enim optativus modus dicitur ab eo quod optet, praesentia; id est quae habemus, optare non possumus. sic et de imperfecto repudiando dicunt, quia retro optare non possumus; ergo et de perfecto et plusquamperfecto, quae conexa sunt, idem dicendum est. sed sic possumus optare, ut increpemus vel fortunam vel quod non fecimus oportuno tempore, utinam legisse. vides quod hoc increpatio est, non votum, 'utinam illo tempore legisse, quo potui discere'. propter hanc ergo necessitatem concessa sunt ista tempora. quare ista conexa sunt,¹⁰ praesens et futurum? respondit 'et quo modo habeo facere praesens tempus? vis ut dicam utinam legerem? dico utinam legam; incipit esse et praesens tempus et futurum. sed forte dicas mihi, similis culpa est, sive praeterito sive futuro coniungam praesens. si enim non debet esse confusio, vitiosum est | cum quolibet tempore tempus praesens velle confundere. sed tolerabilius est vicina coniungere, quam longe separata¹⁵. coniunctivus quinque habet tempora.

DE ADVERBIO.

Adverbium dictum est, quia semper verbo cohaeret, non quod verbum ipsi adverbio cohaereat, sed quod adverbium semper verbo iungatur.²⁰ potest enim fieri ut verbum sine adverbio positum intellegatur, 'Cicero dixit', 'Cicero fecit'. adverbia sine verbis non habent intellectum: hodie, quid hodie? non intellegitur, nisi addideris lego facio aut aliquod verbum, ut 'hodie lego', 'hodie facio'. ideo ergo dicta sunt adverbia, quod sola sensum inplere non possunt, sed iuncta verbo implent sensum. deinde²⁵ etiam illud scire debemus, quod verborum natura media est et potest ad hanc vel ad illam condicionem deduci; ut puta si dicam lego, medium est, et possum videri et bene legere et male legere. hoc ergo lego adhuc ambiguum est, quem ad modum legam: iungo adverbium, et iam non erit incertum, 'bene lego', 'male lego': facta est distinctio in re confusa,³⁰ ut illud quod erat dubium manifestius clareat. adverbio accidentunt tria, significatio comparatio figura.

Significationes innumerabiles sunt, in artibus autem diverse sunt possitae: nam alii septem posuerunt, alii novem, alii viginti. tu tamen scire debes quia, quae sunt significationes, tot sunt nomina: nam nomina ipsa³⁵

⁶ qui conexi sunt *LFS* idem *om. L, add. FS* ⁷ ut increpare nos uel *LFS*

¹¹ praesens tempus uis ut dicam tibi utinam legerem dico utinam legam *S*. praesens tempus uis ut dicam utinam legam *F* ¹² uis *om. L* ¹⁶ coniunctiuus quinque habet tempora DE ADVERBIO *F* et coniunctiuia quinque habent tempora DE ADVERBIO *S* coniunctiuia quinque habent tempora presens praeteritum imperfectum praeteritum perfectum et futurum. sed haec formarum regula praeterendum non est. sequitur brevis disputatio de formis verborum, quae efficiunt litteris in paenultima verborum syllaba positis. EXPOSITIO ADVERBIORUM *L*

de significationibus oriuntur. quando dico non, quid significat? ne dicatur: ergo non adverbium negantis est. quando dico en, quid facio? demonstro: ergo en adverbium demonstrantis est. ergo si ipsa nomina de significationibus nascuntur, tot sunt nomina, quot sunt et significationes. adeo hoc constat, ut plerumque varia significatio mutet naturam ipsius adverbii. et quia plerumque pro sensu damus nomina, plerumque ipsae partes orationis pro sensu etiam *diversae* partes orationis sunt. o, illa littera pro sensu diversas partes orationis efficit: nam interdum o interiectio est dolentis, ut Vergilius 'o terque quaterque beati'; interdum exclamantis, ut 'o dii inmortales, ubinam gentium sumus'; interdum admirantis, ut 'o dii inmortales Gnaeus Domitius ille'; interdum optantis adverbium est, ut

o mihi praeteritos referat si iuppiter annos.

In adverbiosis illa teneamus, quae faciunt vitium, nisi teneantur. nam localia adverbia quatuor modis variantur. nam aut in loco sunt aut de loco aut per locum aut ad locum: in loco, hic illic ibi intus foris isti illi, ut est 'patet isti ianua leto'; de loco hinc illinc istinc inde intus foris (nam haec duo, intus et foris, geminam habent significationem, in loco et de loco); ad locum hue illuc illo intro foras; per locum hac illac. quod autem diximus intus et foris geminam habere significationem, in loco et de loco, ipse sensus ostendit: dicimus enim in loco 'intus sum', 'foris sto'; similiter et de loco dicimus 'intus venio', 'foris venio', quia non possumus dicere de intus et de foris. nam praepositio separatim adverbio numquam potest | adiungi. sunt etiam confusa localia adverbia, ut usque: nam et ad locum esse potest, ut Vergilius 'ad usque columnas Exulat', et de loco, ut

usque coloratis amnis devexus ab Indis.

et quid nobis prodest haec scire? propter verborum rationem: nam natura verborum aliquando in loco significat, ut sto maneo sedeo. illo ad locum significat; non possumus ergo dicere 'illo sedeo', 'illo maneo', sed iungimus illis adverbium quod sit in loco et dicimus 'ibi maneo', 'illuc sedeo'. pergo ad locum significat; iungimus adverbium quod sit ad locum, 'pergo illo'. quoniam ergo diximus superius necesse esse ut adverbia verbis cohaereant, debemus eius significationis adverbium ponere,

1 quid significatione dicitur *LFS*   5 adeo *FS* ideo *L*   significatione *LFS*
 6 plerumque ipsae partes orationis pro sensu etiam partes orationis sunt *FS* plerumque ipsae partes orationis sunt *L*   9 Vergilius] *Aen.* I 94   10 o dii] *Cic. in Catil.* I 4, 9   11 o dii] *Cic. p. Deiot.* 11, 31 o tempora o mores *Cn. Domitius ille*   13 o mi
 GN. domitius ille *F* gneus domitius illa *L* gentium dominicus ille *S*   15 uariantur ut in
 preteritos si repetar iuppiter annos *F*: *Verg. Aen.* VIII 560   17 placeat isti ianua leto *F*: *Verg.*
Aen. II 661   25 Vergilius] *Aen.* XI 262   26 exolat *L* exultat *FS*   27 usque]
Verg. georg. III 293   coloratis *FS* colorati *L*   dinexus *F*   32 significationem
LFS

cuius significationis est verbum. illud etiam scire debemus, nominibus civitatum non nos adiungere praepositiones, quotiens in localium adverbiorum significationem transit. sed quando volumus ad locum significare, per accusativum dicimus 'Carthaginem vado', 'Beneventum pergo'; quando de loco, septimo utimur casu, ut 'Roma proficiscor', 'Benevento nigo';⁵ quando in loco, aliquando per genitivum, aliquando per dativum dicimus. quotiens nomen civitatis secundae declinationis est, ut i littera terminetur in genitivo, per genitivum dicimus, ut 'Beneventi sum', 'Mediolani maneo'; quando autem tertiae declinationis sunt, dativo utimur, ut 'Carthagini sum'; sed et si primae declinationis sunt, dativo utimur, ut 'Romae sum', ita tamen, ut, si nomen tertiae declinationis sit, plerumque ablativo utantur, sed auctoritate, ut 'Tyria Carthagine qui nunc Exspectat' et 'cum tu | Narbone m̄ensas hospitum convomeret'. hoc in nominibus tertiae declinationis tantum licet facere, si in his non deest auctoritas, ne putas tibi idem in similibus esse faciendum, in quibus non habes auctoritatis exemplum. similiter et rus, quoniam tertiae declinationis est, et per dativum proferimus et per ablativum, 'ruri sum': legimus etiam

rure meo quidvis possum perforre patique.

sed quem ad modum nomina civitatum non accipiunt praepositiones, sic 20 e contrario provinciarum et locorum nomina cum praepositionibus proferruntur, 'de Campania venio', non 'Campania venio', 'in Africam vado', non 'Africam vado', 'in Sicilia sum', non 'Sicilia sum'. sic et nominibus locorum additur praepositio, 'eo ad forum', non 'eo forum', 'sedeo in theatro', non 'sedeo theatro', exceptis duobus nominibus locorum, 25 quae ita habentur, quasi sint nomina civitatum, et non accipiunt praepositiones, domus et rus. dicimus enim 'domum vado' et 'rus eo', non 'ad domum vado' et 'ad rus eo'. sed plerique nominibus civitatum iunxerunt praepositiones, ut Cicero 'ad Messanam venit'; et de loco, ut Salustius 'nam tum Bratus ab Roma aberat'. sed, ut diximus, haec 30 quae usurpata sunt sola contra artem admittenda sunt, non ex eorum exemplo etiam cetera. sed et provinciarum nominibus quamquam dixerimus arte praepositiones iungi [non posse], contrarium tamen usurpavit auctoritas, 'Italiā fato profugus Laviniaque venit Litora'. ergo dua excepta sunt locorum nomina, quibus praepositio non addatur, 35 rus et domus. sed et his interdum additur praepositio. nam | quando domum meam signifco, non addo praepositionem, sed dico 'domum vado'

12 Tyria] *Verg. Aen.* IIII 224   cartago qui *L* Kartagine qui *S* cartigine quae
F   13 cum tu] *Cic. Philipp.* II 30, 75   hospitum conuomeres *L* hospitium cōmo-
 ueres *F* hospicium commoueris *S*   19 rure] *Horat. epist.* I 15, 17   quidvis pos-

sum perforre *Sl* quibus possum perforre *L* quidvis proferre *F*   23 non Africam vado
om. LFS   sic et] licet *LFS*   24 non eo foro *LFS*   29 ad messanam *S* ad me-
 sanam *L* ad micenam *F*   30 Salustius] *Catil.* 40, 5   nam tum rutus roma aberat
F   34 Italian] *Verg. Aen.* I 2   lauiniaque *F* labiniaque *S* lauiniaque *L*

et 'demi sum'; quando autem domum significamus extraneam, addimus praepositionem, 'ad domum consulis vado'. et interrogatus 'ergo non dico ad domum meam vado? iam enim accessit altera particula, cui possit addi praepositio, id est ad meam'. sed illud subtilius requirendum est, 5 utrum, quia dicis 'ad domum meam vado', possis recte dicere 'ad domum consulis vado'. nam si directam inspicias rationem, possum dicere 'ad domum meam vado', non possum dicere 'ad domum consulis vado', quoniam 'ad domum meam' habet particulam accusativi casus, cui possit iungi praepositio, id est meam; quando autem dico 'ad domum consulis', 10 adieci quidem consulis, non tamen accusativus casus est, sed genitivus; ideo debes addere Pincianam vel Palatinam. nam cum plerique putant quod interpositio recipiat praepositionem, non potest iungi praepositio, nisi interpositio eius sit casus, cuius casus est praepositio.

Accedit adverbii et comparatio.. corporationis gradus sunt tres, positivus, ut docte, comparativus, ut doctius, superlativus, ut doctissime. positivus eorum quae comparari possunt in duas exit regulas, in e et in r: quando dativus nominis o littera terminatur, positivus adverbii in e exit, ut docto docte; quando i littera terminatur, in r exit adverbium, ut fortis fortiter, prudenti prudenter: comparativus gradus ab utraque regula positivi in us, ut docte doctius, fortiter fortius, prudenter prudenter: superlativus in e semper productam exit, ut doctissime. in tantum semper producitur superlativus, ut, etiam si positivus eius correptus sit, iste tamen | producatur, ut bene saepe male dicimus correpte, producta e in superlativo optime saepissime pessime. ea autem adverbia recipient 25 comparationem, quae a nominibus veniunt recipientibus comparationem. hinc est quod, cum dicimus Tulliane, non possumus dicere Tullianius, quia non dico Tullianior. pauca sunt tamen quae contra artem veniunt, ut positivum in r mittant, cum dativus eorum in nomine o littera terminatur, ut est duriter et humaniter. sunt aliqua adverbia, quae naturam 30 habent comparationis et tamen comparari non possunt, ut est mane et vesper. numquid possum dicere manius aut vesperius. vigilavi mane, sed fuit qui ante me vigilasset, et non possum eum dicere manius vigilasse. ergo in his adverbii, ubi inflexio non habet comparationem, natura habet, iungimus has particululas, magis et maxime, ut, si augere volumus, 35 dicamus magis mane, si superferre, maxime mane, si minuere, minus mane, si plus minuere, minime mane, sed nec praepositio addi potest, ut dicamus a mane; si autem vis addere praepositionem, dic a mani, ut mane nomen sit neutrum, et quo modo dicimus hoc mare et ab hoc

2 ergo non dicis S-ego non dico LS. 4 id est ad meam FS ad meam id est L: fortasse ad meam, respondit illud 7 meam om. L, add. FS 10 adieci qui-
dem consulis et tamen om. L, add. FS 11 piceanam F nam om. L, add. FS
29 et humaniter FS et inhumaniter L 37 die FS dicam L 38 et quomodo FS
quomodo L

mari, sic hoc mane et ab hoc mani, ut Plautus ¹ a mani ad vesperam: quoniam vidit se praepositionem praemisisse, necesse habuit ablativum casum iungere.

Accidit etiam figura, simplex, ut docte, composita, ut indocte. hoc autem scire debemus, quod omnis pars orationis aut hoc est quod est ⁵ aut, si non fuerit quod fuit, adverbium est: deiecta de significatione et substantia sua in adverbium transit.

| DE PARTICIPIO.

Participium dictum est quasi participium. partes enim capit et de nomine et de verbo: a nomine habet genera et casus, a verbo tempora ¹⁰ et significaciones, ab utroque numerum et figuram. nam numerus et figura tam nomini quam verbo accident. genera participiorum haec sunt, masculinum, ut lectus, femininum, ut lecta, neutrum, ut lectum, et omne, ut legens: commune quod fit ex duobus generibus numquam invenies in participio. casus tot sunt, quot in nominibus, id est sex. de ablativo ¹⁵ singulari participii temporis praesentis dubitaverunt veteres, utrum in i exeat, an in e: Cicero in i misit, 'aqua denique ferventi a Rubrio ipse perfunditur', Vergilius in e, 'et candente favilla'. et scire nos debemus regulam hanc esse, ut in e exeat: participia enim in e debent desinere, non in i. auctores tamen euphoniam secuti sunt, ut, quod ²⁰ suave auribus videbatur, hoc dicerent.

Accidunt etiam tempora, praesens praeteritum et futurum. praesens unam regulam habet: exit enim in ens et ans, legens clamans sedens amans; praeteritum vero unam regulam habet, us, ut lectus; futurum in duas regulas exit, rus et dus, rus ab activo, dus a passivo, lecturus ²⁵ legendus. tria ergo sunt tempora, sed quattuor sunt regulae: nam futurum tempus duas habet regulas. et quoniam de his regulis diximus, scire debemus quod invicem se participia ista regant. nam praesens tempus ab activo regit futurum a passivo, et praeteritum tempus a passivo regit | futurum ab activo. nam detrahe participio praesentis temporis s et adde ³⁰ dus, facis participium futuri temporis a passivo: legens, tolle s litteram et adde dus, facis legendus. item participio praeteriti temporis a passivo detrahe s litteram et adde rus, invenies futurum ab activo, lectus lecturus. item hoc versa vice: futuri temporis participium ab activo regit praeteriti temporis participium a passivo, et participium futuri temporis ³⁵ a passivo regit participium praesentis temporis ab activo. detrahe enim

¹ sic om. *L*, add. *FS* Plautus] *Mostell.* III 2, 80 (767 R): cf. *Serv. in Don.* p. 1838 14 fit] sit *LS* sunt *F* 17 Cicero] in *Verr. act. sec.* I 26, 67 a rumbrio *F* 18 in e et candente *F* in e ablatiuum singularem misit candente *L*: *Verg. Aen.* III 573 34 futuri temporis participium praeteriti temporis a passivo et participium futuri temporis a passivo regit participium futuri temporis ab actuuo *L* futuri tempus participium ab actuuo regit praeteriti temporis participium a passiuo *F* futuri temporis participium praesentis temporis a passiuo regit participium futuri temporis ab actuuo *S*

participio futuri temporis a passivo dus syllabam et adde s litteram, et invenies participium praesentis temporis ab activo: legendus, tolle dus et adde s, facit legens. item participio futuri temporis ab activo detrahe rus syllabam et adde s litteram, facis participium praeteriti temporis a 5 passivo: lecturus, tolle rus et adde s, facit lectus. hoc ideo diximus, quia inveniuntur aliqua, quae nobis faciunt errorem, et nisi sciamus, quo modo se invicem regant, cademus in errorem. ab eo quod est vince utrum vinciturus facit an victurus? sequere rationem: fac praeteritum tempus a passivo victus, tolle s, adde rus, facit victurus. interrogatus 10 'quid si neutrale sit verbum, quo modo possumus participium praeteritum facere?' respondit 'fingis et inde facis. finge tamquam habeat praeteritum, ut puta natatus, et inde facies futurum secundum illam regulam, nataturus, exceptis tamen paucis, quae ab hac regula separantur, ut est mortuus: numquid facit morturus? sed facit moriturus, et vix sunt quinque, quae excepta sunt'. quaeritur, ab eo quod est sarcio utrum sarsurus, an sarturus, an sarciturus. sequere rationem, fac praeteritum tempus sartus, Iuvenalis 'scinduntur tunicae sartae modo': dicimus enim 'sarta tecta': ergo sarturus facit.

Iam tractat de significationibus, quae a verborum generibus sumuntur. activum duo habet participia, praesens et futurum, in ens vel in ans et in rus. Graeci habent praeteritum ab activo, ὁ δράσας, nos non habemus, sed per circumlocutionem explicamus hoc ipsum: dicimus enim 'is qui egit'. a passivo duo participia veniunt, praeteritum et futurum in tus et in dus. praesens a passivo non habemus, Graeci habent, ὁ λα-
25 λούμενος: nos similiter per circumlocutionem hoc dicimus, 'is de quo loquimur'. duobus ergo participiis deficit Latinitas, praeterito ab activo, praesenti a passivo. et neutrale verbum duo participia habet, praesens et futurum in rus. deponentis tria participia sunt, praesens et praeteritum et futurum in rus; et ideo dicitur deponens verbum, quod deponat 30 participium declinationis suaee. nam cum r littera terminata verba, id est passivae declinationis, futuri temporis participium in dus mittant, hoc in rus mittit, locuturus; loquendus non dicimus. ceterum frustra putant ideo dici deponens, quod r litteram non deponat: nam si hoc esset, et commune verbum deponens diceretur.

35 Accidentum etiam figurae participiis, simplex et composita: simplex, ut legens, composita, ut perlegens. numeri participiis accidentum duo, singularis et pluralis: singularis, ut legens, pluralis, ut legentes.

Sunt etiam nomina quae habent similitudinem participii temporis

7 uincio uinciturus (uincio utrum uinctus?) utrum uictus facit an uicturus *L* uincio utrum uictus facit an uicturus *F* uicto utrum uictus faciat an uicturus *S* 11 respondit *S* respondis *LF* fingis *om. F* 12 natatus *FS* natus *L* 14 numquid facit morturus (*corr. moriturus* *L*) et uix *LS* numquid facit moriturus et uix *F* 17 Iu-
venalis] sat. 3, 254 21 ο Δρασαι *F* oprasae *L* οπραζας *S* 23 egerit *LS* egerint *F*
24 ολαλουμενος *S* olalamenos *L* αλλαζιαι *F* 38 nomina *om. L, add. FS*

praesentis, cum nomina sint tantum, ut amens demens; et discernuntur a participiis, quod comparationem habent, quia comparatio participiis non accidit. sunt quaedam participia eadem et nomina, ut est amans et diligens. ista non solum comparatione discernuntur, sed etiam casu. nam si accusativum his iunxeris casum, participia erunt; si genetivum, nomina.⁵ quando dicas amans illum, participium est, sicut legens illum; si dixeris amans illius, nomen est, sicut parens illius. item nomen est, quod praeterito participio simile sit, ut est passus visus dilectus cultus. quae si secundae sunt declinationis, participia sunt, huius passi visi dilecti culti; si quartae, nomina erunt, huius passus huins visus huius cultus huius¹⁰ dilectus. aliud enim est esse nomen tantum simile participii, aliud est idem et nomen esse et participium. quando nomen est tantum simile participii, sufficit tibi sola comparatio ad discretionem; quando autem idem et nomen est et participium, difficile discernitur. invenies enim illic et tempus, quod tantum participii est, et comparationem, quae nominis tantum est, ut est amans. nam et participium praesentis temporis est ab eo quod est amo, et habet gradus comparationis, cum nomen est, amans amantior amantissimus. ista ergo non per comparationem tantum, sed et per casum discernuntur, ut supra diximus. de his vero nominibus, quae participiis praeteriti temporis similia sunt, alia declinationis regula differentiam facit. nam quando secundae declinationis sunt, participia sunt; quando quartae, nomina. deinde et sensus facit discretionem, ut si dicas 'visi sunt mihi homines deambulare in foro', visi participium est; si autem dicas 'occurri visibus tuis', intellegis nomen esse. scire autem debemus maiores nostros quaedam participia praeteriti temporis usurpasse²⁵ contra artem a neutralibus verbis, ut nupta pransus cenatus triumphatus regnatus. non tamen nos hoc debemus facere a similibus verbis, sed tantum ea debemus proferre, quae legimus. ideo dico regnata, non quia sequor artem, sed quia habeo auctoritatem: Vergilius 'regnata per arva Saturno quondam'. et interrogavit Filocalus 'quare Terentius posuit³⁰ "nihil tumulti?" et respondit 'maiores nostri omnia nomina quartae declinationis secundae faciebant, huius flucti huius ornati huius senati; hodie quartae sunt tantum declinationis, huius fluctus huius ornatus huius senatus'.

DE CONIUNCTIONE.

35

Coniunctio dicta est eo, quod coniungat elocationem. nam non potest oratio nostra cohaerere, nisi coniungatur ista particula, ut si dicas 'ego ille eamus', non est conexa oratio: interpone et, 'ego et ille eamus', vides, quo modo configurata sit oratio. coniunctiones quidem multae sunt;

29 Vergilius] *Aen.* VI 793   30 et interrogauit filocalus quare *L* et interrogauit quare *S* et interrogauit *ca*re *F*   31 tumuli *F* et Terentius] *Andr.* II 2, 28   32 tumuli *F* et respondit *F* respondit *L* et responderent *S*   33 elocationem *S* locutionem *LF*

sed compendii causa institutores huius artis in brevem definitionem collegerunt coniunctiones. nam cum enumeratae sint plurimae, adeo non omnes collectae sunt, ut in usu reperiantur quae in arte scriptae non sunt, ut est huiusc: coniunctio est quae in arte nusquam est adnumerata. quinque sunt coniunctionum significaciones: sunt enim copulativaes disiunctivae expletivae causales rationales.

Copulativaes dictae sunt eo, quod sensum coniungant. quando dico 'ego et tu eamus', vides quod coniunctio sensum coniungit: utrumque enim ire debere ostendit. disiunctivae dictae sunt, non quod elocutionem 10 disiungant, sed quod sensum, ut cum dicimus 'ego aut tu eamus', non utrumque sed alterum iturum ostendit; elocutio tamen coniungitur. ceterum si elocutionem quoque disiungerent, res contraria accideret, ut coniunctioni disiunctio cohaereret. expletivae dicuntur coniunctiones, quae sensum explent, quae apud Graecos παραπληρωματικοί dicuntur. sed apud eos ex abundantia 15 ponuntur et ornatum tantum habent, apud nos et rationem. vis arguere aliquem neglegentem, et dicis illi 'lege': obiurgasti quidem eum neglegentem, quod non legat, sed non ostendisti quod paenitus nihil agat; dic 'saltim lege', ostendisti hominem in omnibus neglegentem, 'nec illud nec illud agis, saltim hoc age, saltim lege'. addita haec coniunctio expletivae 20 illud quod minus erat. inter causales et rationales multum interest. primo scire debemus aliud esse causam, aliud rationem. causa est quae cogit ad aliquid faciendum, ratio qua utimur in faciendo: ut puta si dicas 'occido hominem et tollo eius hereditatem', causa est. ratio est qua quis utitur in faciendo: quo modo eum debeo occidere? veneno, ferro, per 25 medium noctem, per diem, quo in loco? quotiens ergo de causa loqueris, causaliter utere; quotiens de ratione, rationaliter utere. 'si illum occidam, tollo eius hereditatem': si causaliter est, bene dixisti si. 'debeo veneno occidere, debeo clam, ergo latebo': quoniam ergo coniunctio rationalis est, bene dixisti. illud tamen scire debemus, quod ubi sunt rationales, etiam causales esse possunt; ubi autem causales sunt, rationales esse non possunt. et ratio manifesta est, quia ubi est causa, non statim inest ratio; ubi autem est ratio, iam fuit causa.

Diximus quod tria accidenta coniunctioni, potestas figura ordo. de potestate tractavimus. figura accedit simplex, ut nam, composita, ut namque. ordo coniunctionum sollicitudinem quaerit. sunt namque coniunctiones quae semper praeponuntur, sunt quae semper postponuntur, sunt quae et praeponi et postponi possunt: et atque ast semper praeponuntur, que et autem semper postponuntur: sunt quae medium significationem habent, ut igitur.

4 huiusc *L* *F* *S* adnumerata *S* annumerata *F* enumerata *L* 9 elocutionem *FS* locutionem *L* 12 quoque *om.* *L*, add. *FS* 14 parapleromaticoe *L* parapleromatici *F* sed apud eos *S* sed apud nos (*corr. eos l.*) *LF* 19 saltim hoc age saltim lege *FS* saltem hoc age salem lege *L* 24 per medium noctem *S* per me noctu *L* per noctu *F*

DE PRAEPOSITIONE.

Praepositio dicitur, quod in loquendo praeponitur, ut est 'ante templum', 'apud amicum': non enim dicimus 'templum ante' et 'amicum apud'. sunt tamen aliquae, quae postponuntur propter cacenphaton, ut mecum tecum secum: non enim possumus dicere cum me, cum te; ecce 5 cum praepositio postposita est. omnis praepositio hanc habet naturam, ut aut augeat aut minuat aliquid aut in contrarium vertat aut nihil significet: augeat, ut clarus praeclarus; minuit, ut dolus subdolus (plus enim in dolo, quam in subdolo); in contrarium vertit, ut felix infelix; nihil significat, ut natat innat: Vergilius 'innat alnus Missa Padō'.¹⁰ | praepositiones non habent nisi casum, cui deserviant, et habent duos casus tantum. omnes enim praepositiones aut accusativi casus sunt aut ablativi. accusativi praepositiones omnes XXX sunt; ablativi omnes XV sunt; communes utriusque casus IIII sunt; loquellares VI sunt, con di dis re se am. quae sunt accusativi casus, in ablativum numquam transeunt,¹⁵ nec quae ablativi sunt, in accusativum. de accusativis praepositionibus apud et ad sollicite ponere debemus: ad tunc ponenda est, quando ad locum significantur, ut 'ad amicum vado'; apud tunc, quotiens in loco esse significantur, ut 'apud amicum sum'. quamquam habeamus exempla, quibus recte ponamus ad, quotiens significantur in loco, ut²⁰

prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis,
et 'ad Marcum Laecam te habitare velle dixisti'. usque talis est inter praepositiones, ut sola possit recipere alteram praepositionem. nemo enim dicit 'de post forum', nemo enim ab ante; at vero dicimus ad usque et ab usque: Vergilius 'ad usque columnas Exulat'²⁵ et 'Siculo prospexit ab usque Pachyno'. hoc ideo fit, quia usque paene videtur vim habere adverbii ad locum aut de loco significantis. ad locum frequentius legimus; de loco habes exemplum

usque coloratis amnis devexus ab Indis.
inter ablativi praepositiones una in dubium venit, clam. cuius casus est?³⁰ cuius vis: cum arbitrio tuo ea uti potes. dicimus et clam patre et clam patrem, neque hic observatio est aliqua, ut in communibus. nam communes praepositiones licet utrique deserviant, tamen inest illis aliqua observatio. nam quando permansionem significant sensus, ablativo iungitur in et sub et subter; quando permutationem, accusativo: ut si dicas 'in³⁵

4 apud propterea ergo praepositio dieta est eo quod prior enuntiatur aliam orationis procedens particulam. sunt *L*: propterea — particulam *om. FS* 7 significet sepe enim ut dictum est praepositio aut augeat aut minuet augeat *L*: saepe — minuet *om. FS*

10 Vergilius — Padō *om. FS*: *Verg. georg. II 451* misa *L* 21 prima] *Verg. Aen. I 24* 22 et ad marcum legam (*corr. lecam*) *L* et ad m. letam *F* et illud cum ad legam *S*: *Cic. in Catil. I 8, 19* 25 et ab usque *om. L, add. FS* Vergilius — *hoc om. FS* adusque] *Verg. Aen. XI 262* exolat *L* 26 Siculo p̄spexit *L*: *Verg. Aen. VII 289* pacyno *L* 29 usque] *Verg. georg. III 293* deuenexus *FS* defexus *L* ab] de *F* 32 communes sunt praepositiones *LF*: sunt *om. S*

foro sto' et 'in foro sedeо', qui dicit sto et sedeо, permanisionem significat; ideo ablativo iungitur in: qui dicit 'in forum eo', 'in forum venio', permutationem significat de loco ad locum; ideo accusativo recte iungitur in praepositio. sed quoniam sunt aliqua verba, quae habent dubitationem,
 5 scire debes quod plerumque sensu discernitur ista praepositionum communio, ut puta cado ambulo curro: possumus enim dicere et 'in forum curro' et 'in foro curro', et 'in forum ambulo' et in foro ambulo', et 'in plateam cado' et 'in platea cado'. ergo sensu discernuntur, ut, si in foro positus ambules aut curras, ablativo utaris; si de alio loco illo
 10 feraris, accusativo. Cicero dicit 'includuntur in carcерem condemnati': recte dicit; significat enim eos de eo loco, in quo Verres sedebat, ad carcерem duci includendos. ideo rursum, ubi iam ibi fuit inclusus Gavius, recte ait 'inclusus in carcere'. super et sub, ut Donato placuit, magis iam accusativi sunt quam communes. habes exemplum
 15 Donati, qui dixit, quotiens localiter significant, accusativo esse iungendas. nec auctorum nobis exempla oberunt. nam veteres nullo discrimine his utebantur, ut Vergilius 'rapuitque in fomite flammam'; non dixit 'in fomitem', cum rapuit permutationem de re ad rem significet. idem in uno verbo casum variavit, 'conditus in nubem' et 'nota con-
 20 duntur in alvo', 'gemina super arbore sidunt' et 'saeva se- dens super arma'. loquellares praepositiones semper cohaerent nec aliquid valent solae positae, sed figuram faciunt coniunctae, ut conpono di- duco disiungo revoco separo ambulo ambo.

DE INTERJECTIONE.

25 Interiectio est res quae mentis affectum, sed voce incondita, significat, ubi vox non est nisi ex ipso affectu. plerumque tamen contingit ut et vox integra et quae aliam partem orationis efficiat interiectio sit pro sensu, ut o pro nefas. hae interjections sunt, quotiens cum exclamatio-
 neme ab irato proferuntur.

|| EXPLANATIO LITTERAE.

Littera dicta est quasi legitera, eo quod iter legentibus praebeat, vel

6 cado ambulo curro et in forum ambulo et in foro et in plateam cado et in pla-
 team cado S cado ambulo curro et in forum curro et forum ambulo et in plateam cado F 7 curro — foro om. L 10 et cicero dicit F q. cicero dixit S: Cic. in Verr.
 act. sec. V 45, 117 11 in quo ferres sedebat L in quo uere sedebat F in quibus
 res sedebat S 12 ubi iam includus F 13 gaius L grauius F gratius S: cf. Cic.
 in Verr. act. sec. V c. 61 sgg. 17 rapuitque] Verg. Aen. I 176 19 verbo om.
 L, add. FS conditus corr. conditur L: Verg. georg. I 442 nota FS nata L:
 Verg. Aen. II 401 20 gemina] Verg. Aen. VI 203 sedent F saeva] Verg.
 Aen. I 295 24 DE INTERJECTIONE F Commentatus interjectionis L. diversum ab his
 quae in LF de interjectione scripta sunt tractatum ex Pompeii libro petitum habet S
 29 proferuntur FINIT FELICITER commentatus de octo seruui partib: GRAMMATICI L
 30 Explanatio litterae in L, in quo recentiore manu superscriptum est sergius

f. 54* cod. Lav.

quod in legendō iteretur. nam cum omnes litterae XXIII sint, quotiens eadem a legentibus repetuntur, et varias syllabas faciunt. Latinas litteras invenisse dicitur Carmentis, mater Euandri, quae proprio nomine Nicostrate dicta est. Carmentis autem ideo nomen accepit, quod carminibus vaticinaretur, unde Vergilius

et Carmentalem Romani nomine portam
quam memorant, nymphae priscum Carmentis honorem,
vatis fatidicae, cecinit quae prima futuros
Aeneadas magnos et nobile Pallanteum.

haec enim quae Carmenta dicta est, quando cum Euandro ad Italiam ¹⁰ venit, tunc transtulit in Latinum usum litteras Graecas. litterae Latinae cum XXIII sint, Varro XVII dicit esse; ceteras superfluas putat. haec est definitio litterarum, 'littera est pars minima vocis articulatae, a qua incipit et in quam resolvitur'. vox dicitur quidquid sonare potest. vocis duae sunt partes, articulata et confusa. articulata est quae scribi potest, ¹⁵ quae subest articulis, id est digitis, qui scribunt; vel quod artem habeat aut exprimat: confusa est quae scribi non potest, qualis est mugitus boum, latratus canum et talia. ergo si dicas orator, articulata vox est. praeterea quidquid legitur articulatae vox est. hoc si resolvas, quod in lectione conligatum est, sermonem facis: rursum si sermonem resolvas, syllabam facis: si syllabam solvas, remanet littera; ultra iam non procedet resolutio. ergo bene definitum est, 'littera pars minima vocis:' omnis enim vox, cum ad omnes minutias fuerit resoluta, in littera consistit. deinde addit in definitione 'articulatae', ut ostenderet omnes litteras ad articulatae vocis substantiam pertinere. ²⁵

Litterarum prima divisio duas habet partes: nam aut vocales sunt aut consonantes. item consonantium est alia divisio: nam aut semivocales sunt aut mutae. hae uno nomine pariter consonantes vocantur, quia, ut sonare possint, indigent auxilio vocalium. vocales autem dictae sunt, quod per se vocem inpleant et sua vi exprimant sonos suos non accende ³⁰ dente auxilio alterius litterae. a quando dico, a sola sonat et sonum suum sola compleat: sic et quando dico a e i o u. quando autem dico consonantes, necesse est ut iungam vocalem, ut sonus consonantis expletatur. ergo quia sonos naturales addita vocali exprimunt, dictae sunt consonantes. deinde et vocales dictae sunt, quod solae syllabam faciunt, ³⁵ quod alia littera praeter vocales non potest. plerumque et partes orationis faciunt vocales: a, ut Virgilius

1 littera XXIII sunt quotiens eadem L 4 accipit L 5 Vergilius] Aen. VIII
338 7 priscam L 8 uatis fatidicae cecinit que primos (corr. primo futuros l) L
11 trastulit L 12 naro L uarro l: habemus hoc in libris ad Attium apud
Varromem Pompeius p. 9. de Varronis ad Attium libris diacli Ritschelius quaest. Varron.
(Bonnae a. 1845) p. 25 sqq. mus. Rhenan. noviss. VI (a. 1848) p. 530 14 in qua
resolvitur L 18 et alia L 20 conlatum L 28 haec uno L 30 exprimunt
sonos (sonos suos l) non accidente L

f. 54*. 55 cod. Lav.

a tibi ne teneras glacies secat aspera plantas,
 et 'i, sequere Italiam ventis', et 'o terque quaterque beati',
 item in bucolicis 'e crudelis Alexi'. Latini vocales quinque habent,
 Graeci autem septem. Latinae, ut dictum est, a e i o u, *Graecae α ε η*
ει υ ο ω: Terentianus

• nulla vox humana constat absque septem litteris,
 rite quas vocales vocat et magistra Graecia.
 consonantium aliae sunt semivocales, ut diximus, aliae mutae. quibus
 exprimendis si vocalem non adicias, aut sibilis quidam erit et stridor, ut
 10 est in semivocalibus, aut nullus penitus ex ore sonus exiet, ut contingit
 in mutis. semivocales ideo dicuntur, quia semis habent de potestate vocalium. vocales litterae et per se sonant et per se syllabam faciunt.
 istae per se quidem syllabam non faciunt, sed per se sonant. vel certe
 15 ideo dictae sunt semivocales, quia plenum sonum non habent, sed dimi-
 dium, et ut plenius sonent, paulisper a vocalibus adiuvantur, ut est f l
 m n r s x. mutae autem dicuntur propterea, quia, si detrahás vocales,
 nullus spiritus est nec hiatus nequidem sonus: ideo mutae, quia detracta
 vocali mutum os redditur. sunt autem novem, b c d g h k p q t. || Varro
 dicit consonantes ab e debere incipere, quae semivocales sunt, et in e
 20 debere desinere, quae mutae sunt. ideo illae, quia non ab e incipiunt
 neque in e desinunt, possunt pati calumniam, ut nec litterae videantur
 aut non sint necessariae, ut sunt in semivocalibus x et z. non enim
 sunt necessariae: nam duplices sunt, quia ex aliis litteris fieri possunt.
 ex mutis removentur propter illam quam diximus rationem h k q: h, quod
 25 adspiratio sit, non littera; k et q ideo, quod c littera harum locum pos-
 sit implere.

Vocales sunt quinque. hae non omnes varios sonos, sed tan-
 tum duae, e et o. nam quando e correptum est, sic sonat, quasi diph-
 thongus, equus; quando productum est, sic sonat, quasi i, ut demens.
 30 similiter et o quando longa est, intra palatum sonat, Roma orator; quando
 brevis est, primis labris exprimitur, opus rosa. i et u varias habent po-
 testates: nam sunt aliquando vocales, aliquando consonantes, aliquando
 mediae, aliquando nihil, aliquando digammae, aliquando duplices. voca-
 les sunt, quando aut singulæ positæ syllabam faciunt aut aliis consonan-

1 a tibi netentes glacies *L*: *Verg. bucol.* 10, 49   2 i sequere] *Verg. Aen.* III
 381   o terque] *Verg. Aen.* I 94   3 in bucolicis] 2, 6   4 *Graecae om.* *L*
 5 terentianus *L*: *Terent. v.* 1300   9 quidem *L*   14 sed demedium *L*   18 de
 semivocalibus ab incipientibus et de mutis in e desinentibus eadem non adscripto *Var-
 ronis nomine praecipiunt Servius in Don.* 422, 15 et *Pompeius p.* 13 sq., eodemque per-
 tinent quae ex *Varronis de antiquitate litterarum libro II reeditus Priscianus p.* 540, ex
 libro de grammatica *Cornutus Cassiodori p.* 2286. videntur enim omnia ex libris de
 antiquitate litterarum ad Attium petita esse   20 fortasse illae quae, nisi potius ante
Varronis nomen in extrema codicis pagina exciderunt quaedam de litteris duplicibus vel
non necessariis   22 ut sunt — necessariae om. *L*, add. l   23 sunt quae ex aliis
L   28 quasi diptongum equus *L*   31 labis is *L* labris t

f. 55 cod. Lav.

tibus sociantur, ut Iris et unus et Isis et urna. consonantes autem sunt, cum aliis vocalibus in una syllaba preeponuntur, aut cum ipsae inter se in una syllaba coniunguntur. nisi enim et prior sit et in una syllaba secum habeat coniunctam vocalem, non erit consonans i vel u. nam Iulius et Iarbas cum dicis, i consonans non est, licet preecedat, quia in una syllaba secum non habet coniunctam vocalem, sed in altera consequentem. sic et cum dicis duellio, u consonans non est simili ratione. quid si ipsae secum cohaerent litterae i et u? illa erit consonans, quae prior erit, ut Iuno vita. hae aliquando mediae dicuntur, quando non eo sono dicuntur, quo scribuntur. scribimus vir et virtus; quando autem hoc proferimus, in ipso sono non i sonat, sed nescio quid pinguius. tenuius sonat vita, pinguius vir. hoc circa i servatur, ut media sit; ut autem digammos sit, circa u tantum servatur. nam Graeci Aeoli hunc crassiorrem sonum, quem facit u littera, cum consonans est, non habent, sed pro Venetis Henetos dicunt; Daos dicunt, quos nos Davos dicimus. ergo apud nos hoc facit v littera, quod facit apud Aeolicos digammos. illi scribunt Enetos et superinponunt digammon, quae est tali figura, qualis est apud nos F, et pronuntiant benetos, quo modo et in adspiratione cum nos habemus h, illi aliud signum [significationis] habent, cuius figura talis est, ut est dimidium H. et apud Latinos tunc quidem efficit u littera, quod apud Graecos digammos, quando loco ponitur consonantis. Donatus unam rem veram posuit, unam falsam. veram preeposuit, cum huius litterae redderet rationem: dixit enim 'tunc est digammos u, cum illic ponitur loco consonantis, ubi erat adspiratio', et falsa subiecit exempla: vulgus ait et vulnus, quasi possit dici hulgus et hulnus. debuit ergo dicere Venetos, quoniam detracta u facit Henetos, et Davus. u aliquando nihil est, ut cum dicis quoniam: u neque vocalis est, quia habet post se o, neque consonans, quia habet ante se q: enimvero erit pars illius litterae, id est q. et i quaeritur utrum possit geminata unam syllabam facere, et quidam negant, alii adfirmant. utrum ergo dii per duo i scribatur, an per unam, quaeritur; et constat quod per unum i scribitur. fac numerum singularem deus, pluralem dei, quo modo rei et mei ab eo quod est meus et reus. ergo e littera, quae esse debuit in numero plurali, non mutata est, sed sublata per syncopen. remanet enim una i, di. est etiam, ut diximus, duplex, quod concessum est i litterae tantum, quotiens loco est consonantis. nam inter duas vocales posita in una parte orationis pro dupli habetur, quia cum utraque

1 ut iris ut unus L urna quando equus dicimus ab equitate dyptongon est ae scribitur quia equa aequalitatem tenet et unde equitas dicta est quasi aequalitas (aequitas l) quando equus quadrupes brebis est e. Consonantes L 2 inter se inisi una L

6 sed in alteram L 9 haec aliquando L 11 nescio quid pinguis L
 12 seruatur media L 13 digammus L 14 quem om. L 15 pro uenetiis henos
 dicunt das dicunt quos nos dauos L 16 apud ante Aeolicos om. L, add. l ille
 scribunt L 18 apud nos. I. > et L 19 habent da signum cuius L 20 dime-
 dium i et L tunc om. L, add. l 25 hulnus] ulnus L hulnus l 28 .q. + u uero
 deleta nota v. enim L 33 per syncopen L

f. 55*. 56 cod. Lav.

vocali sonat, ut Troia aio Ajax Maia. || vocales omnes et corripiuntur et producuntur, non in eodem sermone, sed in variis. hae dichronae appellantur, quod duplē potestatē habent, ergo ad tempus. nam productae duo tempora habent, corruptae unum; et ideo dichronae, quod 5 corripi et produci possunt: a, amor corripitur, aer producitur; e, equus corripitur, eros producitur; i, itur producitur, ibi corripitur; o, Omerus corripitur, orator producitur; u, umus corripitur, unus producitur. primae autem syllabae quando producuntur, quando corripiantur, non confirmant nisi exempla; de ceteris ars est. [h aspirationis nota magis videotur esse, quam littera. apud Latinos tunc praeponitur, quotiens vocalis sequitur, ut homo huius humus; sed non ubicumque vocalis est, et aspiratio, sed ubicumque aspiratio est, et vocalis est.]

* * * *

|| PEDVM EXPLANATIO.

Pes ad omne metrum pertinet. metrum enim Graeco vocabulo quod 15 apud Latinos mensura dicitur. [sunt itaque multa nomina, quae cum sint apud Latinos feminina, apud Graecos neutra sunt, multa etiam, quae apud Graecos masculina sunt, apud Latinos alio genere declinantur] pes igitur est compositio syllabarum duarum vel trium in simplicibus pedibus: nam saepe cum duplicantur, pes quoque quattuor aut amplius syllabis constat. 20 et facit metrum pedum iunctura numeris finita vel modis. syllaba brevis unum tantum modo habet tempus, quoniam in brevi syllaba natura tantum valet, quae facit brevem syllabam; in longa autem syllaba et natura est et positio, et quoniam in longa syllaba et tempus et naturam inquiris, propterea duo habet tempora, unum naturae, aliud positionis. syllabas natura longas difficile est scire. sed hanc ambiguitatem sola probant auctoritatis exempla, cum versus poetae scandere cooperis. syllabas quae 25 positione longae fiunt facile est dinoscere. quem ad modum iunctura litterarum fit pes, ita pedum coniunctione fit versus quilibet. nam versuum plurima sunt genera. quorum herous est optimus, qui fit spondeo 30 dactylo et trochaeo. est enim heroicus versus, qui spondeo tantum pede

1 ut troiam alia aiā maia *L* 6 eros] eris *L* 8 non te firmant *L* *super-scripto* con *ante* firmant *l* 12 uocalis est | De syllabis | Litterarum quidem syllabarumque tractatus latior est, quam ut in artem praeceptorum possit breuitate constringi. tantum tamen a nobis attingitur, quantum ad dimensionem pedum metrorumque perducatur — ut cum dico amicus, prima breuis est, quia lectum est ‘tantum infelicem nūmum dilexit amicū’ (*Verg. Aen. VIIII* 430); media natura longa, quia tenet in fluxus accentus (*l.* in se flexum accentum), qui nonnisi in longis naturaliter invenitur; ultimam brevem casus demonstrat, quia arte corripitur // f. 56 Pedum explanatio sequitur *L.* *commentarius de syllabis*, quem omisi, paucis mutatis repetitus est ex libello de finalibus, eo qui Maximi Victorini nomine inscriptus est in editione Mediolanensi I. Parrhasii a. 1504 et in analectis grammaticis Windobonensibus p. 455 sqq., quem Servii nomine inscriptum edidit Putschius p. 1799 sqq.: cf. p. 1801—1803 P 19 constat duplex est et facit *L* 23 positio] spatio *L* 24 alium *L* 26 poeta scandere cooperas *L* 29 spondeo dactylico et troceo *L*.

f. 58 cod. Lav.

conponitur et habet pedes spondeos sex, qui per arsin et thesin currunt. arsis et thesis est levatio et positio. neque enim aliter pedes dirigere potuerunt, nisi alterna vice leventur et ponantur. fit igitur herous versus spondio dactylo et trochaeo alterna, ut diximus, mutatione. sed trochaeus pes in fine ponitur semper: nam melius compleat versum heroicum spondius pes. quinto vero loco dactylus ponitur, qui constat longa et duabus brevibus. a digiti positione dictus est dactylus, qui iuncturam unam habet longam et breves duas [unde et palma dicitur]. si autem in fine duo spondii fuerint, spondiadeus dicitur, ut est hic versus,

constitit atque oculis Phrygia agmina circumspexit. fit enim in versu caesura, quae dicitur penthemimeres vel hephthemimeres, quae fit in quinta syllaba vel septima. nam heroi versus quinque sunt, ut perhibent, caesurae, penthemimeres, hephthemimeres, cata triton trochaeon, cata tetarton trochaeon, bucolice. sed duae priores frequentantur: nam illae tres aut interdum aut difficile. versus qui non habet penthemimeren caesuram aut hephthemimeren non stat. caesura dicta est quae versum caedit per scansionem, hoc est per divisionem. fit enim sic: ponis duo dactylos sic, ut syllaba quae relinquitur post duo pedes terminet partem orationis. item post tres pedes syllaba remanens facit hephthemimeren, ut in eadem pars orationis finiatur. adverte scansionis huius exemplum, arma virumque ca; remanet syllaba no, quae compleat partem orationis cano. inde iungimus hanc syllabam sequenti, ut fiat spondeus ex longis duabus, no Tro; remanet iae, quae compleat partem orationis. iungis item iae qui, fit aliis spondeus. quinto loco ponitur dactylus, primus ab, deinde trochaeus, oris, quamvis ultimae syllabae minime discernantur. nam iam de finalibus syllabis disputatum est, quae sint longae, quae sint scilicet breves.

Scausio versus heroicis. syllaba quae super se habet longam lineam ipsa est longa [hoc est hyphen]; quae autem obliquam, brevis est, ārmā-
vī rūmquēcā nōTrō iaēquī prīmūsāb ūrīs. spondiadius scanditur sic, cōnstitit̄ atqueōcū līsPhrŷgī āgminā cīrcūm spēxit. iambicus herous scanditur Amphī ūnDir caēüsñ Acte oAra cyntho; teor synaliphe habet. Terentianus

hexametros tradit genitos duo prima vetustas,

2 arsis et tesis est leuationi si alte leuatio et positio neque enim inter pedes dirigere potuerunt na nice leuentur et ponuntur *L* 6 longa uel duabus *L* 10 constitit̄ Verg. Aen. II 68 frigia augmina circumspexit *L* 11 pentemimere uel eptemimere *L* 13 cesura pentemimere eptemimere troceon tetarton trocean pocilicen *L* 15 pentemimere cesura aut eptemimere *L* 17 caedit̄ recedit *L* ponis ut dat cursum (corr. -us l) duo *L* 19 estemimere *L* 21 quem compleat *L* 28 longa linea *L* 29 hyphen] ifin *L* 31 frigi aumina *L* 32 Amphion] Verg. buc. 2, 24 acthe, ora sync. to, theor. synaliphē habet *L*. iambicum heroum ita effe-
cissee videtur grammaticus, ut o synaliphā periret, Ara pro iambo computaretur 33 terentianus exametro id est heroicō et iambico exāmetros tradidit *L*: Terentian. v.
1580 34 uetus

herous || ille est, hunc vocant iambicum.

prior versus est hexameter sexto pede constans spondeo; sequens iambicus sex habet iambos. fit et pentameter sic: ponuntur duo pedes, et restat syllaba catalecticæ, quae facit et penthemimeren, item alii pedes duo, et in fine restat alia syllaba; et dicitur hic versus elegiacus vel elegus, de quo Juvenalis

inpune mihi recitaverit ille togatam,
hic elegos.

in elegis versibus prior herous ponitur, qui est hexameter, inde pentamer. et sic ponuntur, ut Ovidius: prior herous

laeta triumphanti de summo mater Olympo,
pentameter

plaudet et adpositas spargit in ore rosas,
scanditur sic, plaudet adposi tas spargini orero sas. syllaba quae
est in medio et quae est in fine pro uno pede accipiuntur: ita quinque
pedes faciunt pentametrum. sed catalecticæ, quae est in medio, semper
longa esse debet.

DE ACCENTIBVS.

Accentus, quem Graeci *προσῳδίαν* appellaverunt, triplex est. aut enim acutus est aut gravis aut inflexus in omnibus partibus orationis. quaecumque enim monosyllaba fuerint, hoc est unius syllabæ, si brevia sunt vel si positione longa fuerint, acutum habebunt accentum, ut nōx pīx nūx; quae vero natura longa fuerint, accentu circumflexo pronuntiabantur, ut spēs rēs mōs flōs dōs rōs: gravem enim sonum non recipiunt. disyllaba Latina priorem syllabam aut acutam habent aut inflexam, a gravi numquam incipiunt. quorum si prior natura longa erit posteriore corrupta, habebit in se circumflexum accentum, ut Rōma rhētor; si posterior producta sit et prior seu longa seu brevis fuerit, acuatur necesse

2 constans sequens iambicus sex habet spondio (fit et add. l.) pentameter sic ponuntur L 4 pentemimere L 6 Juvenalis] sat. 1, 3 10 obidius L: amor. I 2, 39 11 triumphandi desum mater holimpo L 13 paudet L 17 debet. ~ accentus quae gregi prosedian L. commentarius de accentibus ex Lavantino codice editus est in analectis grammaticis Vindobonensis p. 525—535, cuius editionis scriptura littera v indicata est. practerea in hac parte et Lavantini codicis scriptura accuratius, quam in reliquis fere opus esse videbatur, indicata et discrepantia codicis Oxoniensis collegii S. Mariae Magdalene n. 64 saeculo quinto decimo scripti (O) adscripta est. diversos autem de eodem arguento commentarios, quos grammaticus nullo discrimine posuit, maiore spatio interiecto distinximus 19 Accentus — 525, 13 acuti accentus Maxim. Victorin. p. 1942 sq.: Accentus graeci prosodian appellaverunt. triplex est antem. aut enim est acutus aut O 20 orationis 10 orationibus L 22 fuerint aut acutum LO. notiae accentuum et in his quae proxime secuntur et in reliquis exemplis omissae sunt in LO 23 acuto (corr. -tu) circumflexu L acuto circumflexo O 24 ut ines pes res ut mos O ut res pes ut mos L: spes Victorinus, eoque exemplo reliqui quoque grammatici utuntur 25 syllabam acutam L sillabam acutae O 26 posteriore corrupta L 27 romā rhetor L accentibus altera manu, ut videtur, additis

est, ut léges sálus. etiam si ambae breves sint, acuetur prior, ut déus hómo. in trisyllabis et tetrasyllabis et deinceps plurium syllabarum non-minibus secunda ab ultima *si* brevis fuerit, tertiam ab ultima acuet, ut Rutilius Horténsius; si positione longa, ipsa acuetur et praecedentem gravem facit, ut Catíllus Metéllus; si natura longa fuerit et ultima brevis, secunda ab ultima inflectitur, ut Murránuſ Cethégus Románuſ; si autem longa erit ultima, paenultimae acutum dabimus accentum, ut Athénæ Fidénae. Graeca nomina si isdem litteris proferuntur, Graecos accentus habebunt. nam et cum dicimus Thyas Nais, acutum habebit posterior accentum, et cum Themisto Callisto, ultima circumflectitur; quod utrumque Latinus sermo non patitur, nisi raro, ut sola occurrit coniunctio ergo, in qua posterior circumflexa invenitur; item adverbium pone, ne sit verbum. est autem forma acuti accentus * [verbum hic non id intellegendum, cui proprie grammatici tempus cum persona dicunt accidere, sed accipiendo generaliter pro qualibet parte sermonis, ut est a Vergilio dictum 'ea verba locutus', et nobis mos est dicere verba aliquem fecisse, cum omnem orationem volumus intellegi].

In accentu materia locus et natura prosodiae brevissime comprehensa sunt. nam materia esse ostenditur vox, et ea quidem qua verba possunt sonare, id est scriptilis; locus autem syllaba, quoniam haec propria verbi pars est, quae recipit accentum. natura vero prosodiae in eo est, quod aut sursum est aut deorsum: nam in vocis altitudine omnino spectatur, adeo ut, si omnes syllabae pari fastigio vocis enuntientur, prosodia sit nulla. scire autem oportet vocem, sicut omne corpus, tres habere distantiæ, *longitudinem* altitudinem crassitudinem. longitudinem tempore ac syllabis metimur: nam et quantum temporis enuntiandi verbis teratur, et quanto numero modoque syllabarum unum quodque sit verbum, plurimum refert. altitudinem discernit accentus, cum pars verbi aut in grave de-

1 etiam si iam breues (breuis *O*) sint *LO* et si ambae breves *Victorinus* 2 plurium *Ov* plurimum *L* 3 secunda brebis ab ultima fuerit *LO*: si secunda brevis *v* 5 catulus *LO* metellus *LO* metallus *L* 6 Murranus *v* murranus *LO*: cf. *Verg.*
Aen. XII 529. 639 9 Thyas *Victorinus* hilas *LO* 10 temisto *LO* 12 ergo
om. *L*, add. *Ov* et *Victorinus* item adverbium pone posteriore acutum recipit accentum, ne sit verbum *Victorinus* 13 accentus *LO* accentum *L*. lacuna, quam indicavi,
exciderunt ea quae de formis accentuum sunt apud *Max. Victorinum* p. 1943 sq. ea
autem quae de verbo subiecta sunt ex adnotatione aliqua in explicatione accentus hyphen,
quo verba coniunguntur, olim adscripta huc intata esse videntur. quamquam vel ea quae
proxime secuntur tali adnotationi locum praebere potuerunt. sed praeterea in principio
secundi tractatus quaedam a grammatico videntur omissa esse 14 accedere *LO*
15 accipiendo *L* accipiendo *LO* a Vergilio] *Aen.* VIII 404. 17 intelligis *O*
18 natura est prosodie *LO* 19 qua verba *v* quaer uerba *LO* 20 quoniam
proprie haec *O*: probrie *L* 22 omni spectatur *L*: omnino spectat *O* 23 fastigio *LO*
fastigia *L* 24 tris *L* 25 longitudinem priore loco *om.* *LO* 26 quantum ore
enuntiandi *LO* quantum temporis ore enuntiandi *v* 27 sit *v* si *LO* 28 refert
(res est *O*) ab altitudine *LO* refert at altitudinem *v*

primitur aut sublimatur in acutum. crassitudo autem in spiritu est, unde etiam Graeci adspirationem appellant: || nam omnes voces aut aspirando facimus pinguiores, aut sine aspiratu pronuntiando tenuiores.

Quod ad Latinos accentus attinet, sive stativos seu commutabiles, 5 satis dictum. nunc ut divisionem tripartivimus, superest ostendere, quem usum prosodiae circa Graeca nomina habere debeamus. in qua re cum plurimum erretur, via tamen est amovendi erroris brevissima, nisi forte quis eo demersus inperitia est, ut in Graeca nostra que lingua toni simul et clinatus discriminem ignoret. nam cum primis id convenit dispicere, 10 Latinum merum sit nomen, an merum Graecum, an etiam inter utrumque commune. quorum de singulis suo ordine explicabimus. mera Latina appellanda sunt quibus nec origo nec declinatio a Graecia est nec ullum adeo cum peregrinis commercium, ut Cato aquila. quae quo accentu effrena sint, superiora declarant, cavendumque hoc unum, nequem Graecorum nominum similitudo a praescriptis regulis deducat, ut si quis dicat cuspidis acuens quamvis brevem paenultimam, eo in fraudem inductus, quod quorundam simile est Graecorum, ut Phyllidos Aulidos, quae in paenultima brevi acuuntur, cum potius cuspidis quasi cassidis Tigridis Isidis Thetidis Thymbridis Daphnidis prima acuta proferendum sit, quia 15 brevis est paenultima Graeca. Graeca autem mera sunt quae et e Graeco fonte manant et ita per casus numerosque clinantur [hoc est declinantur], ut numquam ab origine sua nec litterae quidem unius commutatione decedant. haec in carminibus poetarum passim reperiuntur, ut in his Vergili, 'quorum alter Acarnan' et 'fatidicae Mantus' *. quae 20 omnia ut a Graeca declinatione mutata non sunt, ita a Graeco tono corrumpi non debent. quare Acarnan Mantus Orphi flexa ultima legenda sunt, Pallás autem et Allecto eadem ultima acuta, quorum neutrum in Latinis fieri solet nominibus. item cum legimus 'nec longe Cissea durum' et 'liquidumque per aera lapsae' et 'Epytiden vocat', 25 Cisseá aéra Epytiden, quamvis contra regulam Latinam, tamen, quia Graeca sunt, paenultima acuta pronuntiare debemus. sic et in his,

1 spiritu *l* spiratu *LO* 2 fortasse appellant ὀξεῖαν et ψιλήν aut aspirando *v* aut aspiranda *LO* 3 pinguiores *L* tenuiores — attinet om. *O* 4 commotabiles *L* 5 ut om. *O* 6 debemus *O*, corr. debeamus *L* 8 eo demersus inperitia sit ut in graeca nostra que lingua *v* eodem versus inperitia (inperitia *O*) est ut in graecam nostramque lingua *LO* 9 cumprimis id *v* cumprimis *LO* 10 dispicere *Ov* despicer *L* 10 utrumque corr. utramque *L* utramque *O*: fortasse inter utramque lingua 12 nec ullum *LO* cum ullum *L* 14 nequem e graecorum *L* neque mera graecorum *O* 17 est om. *O* filidos *L* fullido *O* 18 brevia *O* brebia *L* 19 tybridis difnidis *L* tybridis difnidis *O* 20 mera *Ov* mefa *L* 21 manant et ita *v* maiest ita *L* manant ita *O* clinant *L* clinant *O* 22 quidem *v* quidam *LO* 24 quorum] Verg. Aen. V 298 fatidice mantheus (corr. -thus) *L* fatidice mantheis *O*: Verg. Aen. X 199. lacunam indicavi, qua reliqua exempla Vergili, bucol. 4, 57 Orphi Calliopea (Priscian. p. 732. 736), bucol. 2, 61 Pallas quas condidit arces, Aen. VII 324 luctificam Allecto (Charis. p. 47. 93) exciderunt 26 manthus *LO* 28 nec longe] Verg. Aen. X 317 29 liquidumque] Verg. Aen. VI 202 epytiden *LO*: Verg. Aen. V 547 vocat — Epytiden om. *LO*

creber utraque manu pulsat versatque Daret,

'Dodonaeosque lebetas', Dáreta et lébetas | per se legere debemus, quamvis utrobique natura longa sit paenultima; sed quia Graeca sunt germana, Latinorum accentuum lege se liberant. communia vero sunt quae ab alterutro orta sermone in alterius declinationem concedunt, idque 5 fit modis duobus. nam aut Latina declinantur in Graecā, ut Scipiadas Memmiades, aut Graeca de stirpe sua degenerant et Latine declinantur, ut 'aeris in campis latis' et 'Euandrum petimus'.

Latina, quae Graecae declinationis colorem duxerunt, Graecum quoque retinent accentum. quare ut Miltiádes Asclepiádes, ita Luciádes et 10 Memmiádes Scipiádes acuta quamvis brevi paenultima proferuntur. at quae radicem ducunt a Graecia et iugo Latinarum declinationum succedunt, bifariam deducta ambiguas tonorum vias secuntur. atque ideo aetheris et aeris, quia origine Graeca sunt, Graecae quoque prosodiae formam apte recipiunt, ut aéris aethéris sic dicantur Latine paenultima *acuta*, quasi 15 Graece ἀξέρος αἰθέρος; quia autem declinatione facta sunt Latina, in puncto ritu nostro in prima syllaba accidunt, quia brevis est paenultima, ut sit áeris aétheris, quasi ásseris ásseris. similiter Simoentis Thermodontis proparoxytona sunt, si ad Graecos respicias, qui sic faciunt Σιμόεντος Θερμώδοντος; paroxytona autem, si ad nostram redigas regulam: quo 20 modo dicimus sapiéntis audéntis, sic Simoéntis Thermodóntis. eadem ratione Euándrum tyránum, quasi amándum Británum, paenultima acuta, quia positione longa est, proferimus, | Latinum secuti praeceptum. et rursus in isdem nominibus tertiam ab ultima acuere absurdum non est et ita enuntiare, Euándrum týrannum, || ut Graeci Εὐανδρὸν τύραννον di- 25 cunt. * nomina utrolibet tenore proferre [iudicio opus est, quo id potius

1 creber] *Verg. Aen.* V 460 2 dodonaeosque (dodoneoque *O*) leuetas *LO*: *Verg. Aen.* III 466 leuetas pars elegere debemus par est quamvis *LO* lebetas περιπολοῦτρόνων legere [debemus] par est, quamvis *v*: cf. *Priscian.* p. 961 acuitur per se, in lectione vero gravatur, *ibid.* p. 1228 per se acuto, in versu vero gravi, *Quintil.* I 5, 28 evenit ut metri quoque condicio mutet accentum 3 utrubique *L* utroque *O*

4 germana v germania *O* germinnia corr. germania *L* accentum lege se (legere *O*) iurant *LO* accentum leges eiurant v 5 orta i orto *LO* declinationem concedunt coniecit editor *Vindobonensis* declinatione concedunt *LO* 6 nam ut *O* ut graeca v scipiadas *LO* scipiades *L*: cf. *Verg. georg.* II 170 *Aen.* VI 843 7 nemimiades *O* degenerant v generant *LO* 8 aeris] *Verg. Aen.* VI 887 Euandrum] *Verg. Aen.* VIII 119 9 latinaque greca *LO* 10 militiades ascliapiades ita lucidiades et memmiades *L* militiades ascliapiades ita lutidiades et menniades *O* 12 ducunt graeca et iugum *O* latinarum v latinorum *LO* 13 bifaria (biuria *L*) deducta ambigua tonorum vias (via *L*) secuntur *LO* atque deo *O* 15 penultimae quasi graece aero (aera corr. aero *L*) aetheros. aitepoc (atlepoc *O*) quae autem *LO*

16 quia autem v 18 asseris] ansieris *O* simeontis termodontis proparoxitanos sunt (proparoxitanos *O*) si *LO*: cf. *Serv. in Verg. Aen.* I 100 19 simoentos termodontos paroxitona *LO* 20 quo modo] quam *LO* quoniam v 21 thermodontis *LO* 22 britannum *O* britannum i britannus *L* 23 quia v quas *LO* 25 aut graci euandra non dñomina utrolibet (utrumlibet *O*) tenore (fenore *L*) proferre *LO* ut Graeci Εὐανδρὸν. non dico nomina utrolibet tenore proferri v. lacuna, quam indicavi, nisi plura exciderunt, ita fere orationem supplere possis, haec enim omnia utrolibet tenore proferre possumus, dummodo.

dicatur, quod minime respuant aures], dum modo auribus eo serviamus. in quibusdam enim nominibus licet videre plerosque recti casus ambigu tenore deceptos mendose oblicos proferre, ut qui in patrico casu Euandri et tyranni primam syllabam acuunt potius quam medium, nullam secuti rationem. nam neque *a* Graecis ea nomina, cum casu isto sunt, aliter quam paenultima acuta proferuntur, *Εὐάνδρον τυράννον* dicentibus, nec rursum *a* nobis, quia paenultima positione longa semper acuenda nobis est. [tertia ab ultima *a* non nullis acuitur. nam paenultimam acui tam Latina iubet ratio, quia longa est, quam Graeca, quia παροξύτόνως dicunt.] idem in dativo ablativoque casu servandum est, ut cum apud Vergilium legimus

Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho

et

quod fieri ferro liquidove potest electro.

item 'Centauro invehitur magna' et 'Sergesto Mnesthique' et 'classemque sub ipsa Antandro'. haec omnia nomina Aracyntho électro Centaúro Sergésto Antándro paenultima acuta proferuntur, quamvis recto et accusativo casu possunt acutam tertiam ab ultima habere. sed in recto atque accusativo casu solet quidam error plerosque obtinere, qui in his versibus,

tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
ora

et 'huc casta Sibylla', inperite proparoxytona faciunt Cassandra et Sibylla, cum id sinant neque Latina praecepta, quia est paenultima positione longa, neque adeo Graeca, cum sint paroxytona / *Κασσάνδρα* et *Σιβύλλα*, quoniam, ubi longa est ultima in Graecis, tertiam a se acutam esse non patitur.

Accentus proprie qualitas syllabarum est, hoc est indicium temporis syllabarum naturam positionemque significans. [sunt enim tres, acutus 30 gravis inflexus; hi a Graecis προσῳδίαι dicuntur.] ergo in hoc cognoscere debes quoniam littera vocalis facit accentum secundum ordinem

5 a om. *LO*, add. *v* alia quam *O* aliquam corr. alia quam *L* euandru
tyrannu *LO* 8 tercia — dicunt *uncis adpositis notavit* editor *Vindobonensis*
acutam latina *LO* 9 quia positione longa est *v* quia παροξύτόνως *v* que para
xiton *LO* 10 casu *Ov* casus *L* 12 amphion *O* amphian *L*: *Verg. bucol. 2, 24*
in actheoracynto *L* in actheo racineto *O* 14 quod] *Verg. Aen. VIII 402*
15 centauro inueitur *L*: *Verg. Aen. V 122* sergesto inuestique *LO*: *Verg. Aen.*
V 184 16 classemque *L*: *Verg. Aen. III 5* haec — Sergesto *om.*, *L*, add. *l*:
haec — Antandro *om. O* 18 et *om. LO*, add. *v* 21 tunc] *Verg. Aen. II 248*
fatis] satis *L* 23 huc] hac *O*: *Verg. Aen. V 735* sybella *L* cassandra et sy
billa *L* 24 cum id (cum in id *l*) sinant *L* cum in id desinant *O* 25 cassanaron
sybilla (casa naron sibilla *O*) ton longa est ultima in greca tertia a se *LO* *Κασσάνδρα*
Σιβύλλα quoniam longa est ultima in graeco quae tertiam a se *v* 26 acuta *O*
28 est post syllabarum *om. L*, add. *O* tempora *LO* 30 προσῳδίαι *v* prosodia
LO ergo in hoc eo cognoscere *O*: fortasse ergo et hoc cognoscere 31 debes *LO*
debemus *L*

syllabarum cuiuslibet partis orationis primo loco, secundo vel tertio. quot ergo sint prosodiae, dicendum est. quae res eo maiore cum cura tractanda est, quod nostra ratio ab opinione iam inveterata et omnium ferme animis adfixa discrepat. Athenodorus duas esse prosodias putavit, unam inferiorem, alteram superiorem; flexam autem (nam ita nostra lingua περισπωμένην vocavimus) nihil aliud esse quam has duas in una syllaba. Dionysius autem, Aristarchi discipulus, cognomento Thrax, domo Alexandrius, is qui Rhodi docuit, lyricorum poetarum longe studiosissimus, tres tradidit, quibus nunc omnes utuntur, βαρεῖαν δξεῖαν περισπωμένην. Tyrannion vero Amisenus, quem Lucullus Mithridatico bello captum 10 Lucio Murenae concessit, a quo ille libertate simul et civitate donatus est, quattuor scribit esse prosodias, βαρεῖαν μέσην δξεῖαν et περισπωμένην. atqui memoriae proditum est hunc ante alios fuisse pronuntiatione potiorum, quod nequaquam assequi potuisset nisi tenore singularum vocum diligentissime perquisito. in eadem opinione et Varro fuit, qui in leges 15 suas redigit accentus, ductus scientia et doctrina eius, qua omnibus a se propositis evidentissimas affert probationes, ut id quoque pro media prosodia facit dicendo ipsam naturam nihil facere totum, ubi non sit medium; ut enim inter rudem et eruditum, inter calidum et frigidum, amarum et dulcem, longum et breve est quiddam medium, quod neutrum 20 est, sic inter imam summamque vocem esse medianam, ibique quam quaerimus prosodium. neminem musicum esse, qui medianam vocem in cantu ignoraverit, nec quemquam potuisse dicere in sono chordarum aut bucinarum aut voce cantantium μέσην esse, si non in omni vocis natura esset medium; minimeque mirum ut in hanc multorum sensus non animad- 25 vertat, cum illa. quae in cithara aut * quia aliquando uberior est, saepe totum non sentiat meatum. praeterea minus reliquis notam, primum

1 quod ergo L 2 quae res v qua res O quare seo (corr. seu) maiore (eum add. t) cura L 4 putant O 6 perispomen L perispomē O 7 dionisius LO aristarci L trax domo alexandrius (alexandrios corr. -us L) a qui rodii LO 9 baria noxian perispomenon LO 10 tyranion O iamisenus quem lucillus mitridatico LO captum l captam L 11 murene l munere LO est] sit LO fuit v 12 barian. mesehenoxiant (mesehonoxiant O) perispomenen LO 14 assequi LO esse qui L diligenter L 15 qui in (quin L) leges suas redigit ad ductum scientia LO qui in leges suas redigit accentuum scientiam. doctrina eius, quae omnibus — probationes, id quoque coniecit editor Vindobonensis, quin leges suas redigit ad ductum scientiae et doctrinae eius coniecit Weilius: fortasse qui in leges eius se dedit ductus 17 quoque LO quodque l prodosia L 18 ipsam naturam — 530, 28 superior et inferior inter se ex codice Oxoniensi edidit Wasius, senarius sive de legibus et licentia veterum poetarum Oxonii a. 1687 p. 62 sq. facere om. O 19 rudem LO rum L et amarum dulcem longum et brebem L 20 est quoddam O 21 fortasse medianam verbi quam querimus prosodium 22 musicum Wasius musicam LO 23 potius esse dicere O cordarum aut uoce. ce quarum aliae uoces cantantium L cordarum aut alia uoce quarum aliae uoce cantantium O chordarum aut alia voce buccinarum assave uoce cantantium Wasius 24 mesen LO esse si si non L 26 quae in cythara (chitira corr. chitira L) aut quia aliquando uberior est. saepe tantum (tatum L totum l) non LO: quae in cithara auditur, quia aliquanto uberior est Wasius: fortasse quae in cithara aut bucina est, quamquam ea aliquanto uberior est, saepe tamen 27 senteat O

quod ea sit principium aliarum, ut μέση in musica est initium cantionis, et omnium rerum initia semper obscura sint; dein quod omne medium in angustis non videatur, ut punctum in quamvis magno orbe, || quod vocant κέντρον. nullum esse corpus, ubi non sit medium, et omnem vocem corpus esse; omnem igitur vocem medium habere. quod enim fuit deorsum prius in medium succedere, quam evolet sursum, et quod sursum est ante eodem venire quam deorsum, quare utriusque compitum medium esse. et multa praeterea latius in eam rem disputata profert, quae nunc nobis longum est iterare. scire enim oportet rationis huius recens non esse commentum, sed omnium qui ante Varronem et Tyranionem de prosodia aliquid reliquerunt plurimos et clarissimos quosque mediae huius fecisse mentionem, quos omnes sibi fuisse auctores Varro commemorat, grammaticos Glaucum Samium et Hermocraten Iasium; item philosophum Theophrastum peripateticum, cui divina facundia nomen adscivit, nec non eiusdem sectae Athenodorum, summi acuminis virum, qui quandam prosodiam μονότονον appellat, quae videtur non alia esse quam media, licet diverso vocabulo. nec desunt qui prosodias plures esse quam quattuor putaverint, ut Glaucus Samius, a quo sex prosodiae sunt sub hisce nominibus, ἀνεμένη μέση ἐπιτεταμένη κεκλασμένη ἀντανακλαζόμενη *. sed hic quoque non dissentit a nobis. nam cuivis ex ipsis non-minibus intellectu proclive est tres primas esse simplices et non alias quam βαρεῖαν μέσην ὀξεῖαν, postremas autem tres duplices et quasi species unius flexae, quae est genere una. hanc enim flecti non uno modo omnes putaverunt: Eratosthenes ex parte priore acuta in gravem posteriorem, Theodorus autem aliquando etiam ex gravi in acutuam descendere, ceterum Varro in utramque partem moveri arbitratur, neque hoc facile fieri sine media, eamque acutam plerumque esse potius quam gravem [quod ea propior utramque est, quam illa superior et inferior

I mese in musicae initium *LO* 2 rerum *om. O* deinde *O* 3 in augustis *O* in angustis *L* quem vocant centrum *LO* 5 fuit *Corsenius de pronunciatione ling. Lat. II* p. 241 fluit *LO* 6 succedere *Wasius* succendere *LO* ascendere *coniecit Weilius* quam uulet *Q* 7 eodem venire *Weilius* eo deuenire *LO* utrius compitum *O* 8 disputatam *LO* 9 longum est *O* locum est *L* locus non est *v* 10 quae ante *O* barronem *O corr. uarronem L* tyrannionem *L* 11 relinquunt *LO* quosque *Wasius* quoque *LO* 12 barro *corr. narro L* 13 hermocratem *O* Iasium *Wasius* ioseum *LO* 14 theoprasatum *L* 15 Athenodorum *Wasius* athenothorum *O* ut (a *I*) henothorum *L* 16 monotonou *L* monotomon *LO* 17 qui prosodias *O* quisodias *corr. qui prosodosias L* 19 hisce (hiis que *O*) nominibus ansimen himesip petamene (pentamene *O*) cecasmen antanaca homenehe (homenech *O*) sed *LO* ἀνεμένη μέση ἐπιτεταμένη ἀντανακλαζόμενη νήτη *Wasius*. κεκλασμένη addidit editor *Vindobonensis*. praeterea lacunam, qua sextum prosodiae nomen excidit, indicavi. videtur autem περικεκλαμένη desiderari: την coniecit *Weilius* 20 desenit *LO* nam cuius sex ipsis *O* 22 quam uarian mesenoxian *LO* 24 erat ostenes *LO* 25 in acutiorem (acutiore *O*) excendere *LO* 26 in utraque parte *LO* 27 hoc] hic *LO* 28 quod ea (ea *om. L, add. I*) propriis (probruius *L*) utraque est quam illa superior (quam superiori vel -ria corr. quam illa superior *L*) et inferior inter se *LO* verba ab hoc loco aliena ad lacunam infra 531, 5 post oportet et indicatam pertinere videntur

inter se]. sed hoc *de media prosodia satis*, quo quis sciat esse quaerendam. ceterum qui hanc ignorant, quia sola noverunt quae in scholis studuerunt, non sunt culpandi. sed nec magistros, qui tres solas demonstrant, erroris arguerim, si modo hoc docendi causa faciunt, cum ipsos quarta non lateat. [tres prosodias in usu esse scire oportet et * | media autem, quae inter duas quasi limes est, quod gravioris quam acutioris similior est, in inferioris potius quam superioris numerum relegatur. in hoc enim fere doctissimorum consensus est, acutam plus una in verbo esse non posse, graves esse conplures.]

Prosodiam ibi esse dicimus, ubi aut sursum est aut deorsum. quae demissior est [quae] a pluribus βαρεῖα appellatur Graece, Latine vero gravis, ideo quod deorsum est in sede scilicet ponderum graviorum. at eam quae sursum est Glaucus ἐπιτεταμένην, item aliis aliter, sed nemo adhuc levem vocavit, quamvis id erat gravi contrarium; verum ea nomen obtinet ὄξεῖαν, Latine acuta, ideo quod tenuis et omne acutum tenue. inter has est μέση, Latine media, quia limes est, per quem duae supra dictae ultro citroque commeant. quartae illi, [coniungit] quia ceteris perplexior est, plura sunt vocabula. Ammonius Alexandrius, qui Aristarchi scholae successit, ὄξιβαρον vocat, Ephorus autem Cymaeus περισπασιν, Dionysius Olympius δίτονον, Hermocrates Iasius σύμπλεκτον, Epicharmus Syracusius κεκλασμένην; verum ea nunc ab omnibus περισπωμένη Graece vocatur, apud nos flexa, quoniam prima erecta rursus in gravem fleclitur. acuta exilior et brevior et omni modo minor est quam gravis, ut est facile ex musica cognoscere, cuius imago prosodia. nam et in cithara omniisque psalterio quo quaeque chorda acutior,

1 hoc de media prosodia v hoc mediae prosodiae L hi madiae prosodiae O
 2 quae in scholis studuerunt v quae scolis studerunt LO 4 hoc] haec O ipsos v
 ipsas LO 5 tres prosodias — 9 esse conplures postea, ut videtur, adscripta sunt.
 nam quae de media prosodia hoc loco praecipiuntur cum his quae supra 530, 26 scripta
 sunt pugnant et eam potius rationem sequi videntur, ut media sit ipse circumflexus ac-
 centus: cf. schol. Dion. Thrac. (Bekk. anecd. II) p. 684, 23 τὸ μὲν οὖν ἐπίτετας
 ἔτεσθι ἐν τῷ οὐσιαῖ διὰ τὴν ὄξεῖαν, τὸ δὲ ἔτεσθι διὰ τὴν βαρεῖαν, τὸ δὲ μεσότης
 διὰ τὴν περισπωμένην. lacuna, quam indicavi, definitio prosodiae superioris vel acutio-
 ris, inferioris vel gravioris et mediae, quae 'propior utramque est, quam illa superior
 et inferior inter se', excidisse videtur 6 quasi inest O 7 similior est v similliores
 LO est inferioris O quam superioris v quam superiorum LO 10 prosodiant ibi L

11 quae altero loco uncis notavit editor Vindobonensis. fortasse tamen ante quae
 demissior est accurasier definitio prosodiae quae deorsum est excidit βαρεῖα v maria
 LO 12 at eam quae sursum est v at eamque sursum est L ad eam sursum est O

13 epitetamenen LO nemo om. O 14 grauis contrarium ei numeri obtinet
 oxian O numen optimet oxian L 16 mese O re mese deletis re litteris L
 17 commentat LO quarte illi coniungit liqui ceteris L quare illi con-
 iungit. liquit a caeteris O quartae illi, quae priores duas coniungit, quia ceteris v. mihi
 probabilius visum est coniungit ex adnotatione aliqua olim adscripta hoc inlatum esse
 18 hammonius L alixondris corr. drianus L qui aristarci scolae (corr. scollae L)
 successit oxibarin LO 20 perispasius LO dyonisius olimphius O δίτονον
 Corssenius de pronuntiatione ling. Lat. II p. 208 aponon LO δίτονον v simpleton
 L: implecton epicarmus siracusius O 21 cetasmene LO 22 perespomene LO
 prima l primo LO 23 in grebem L 25 chitera L quo quaeque chorda v
 quoque quae corda LO

eo exilior, et tibia tanto est voce acutiore, quanto cavo angustiore, adeo ut corniculo aut bamborio addito gravior reddatur, quod crassior exit in aera. brevitatem quoque acutae vocis in isdem organis animadvertere licebit, siquidem pulsu chordarum citius acuta transvolat, gravis autem 5 diutius auribus inmoratur. etiam ipsae chordae quae crassius sonant longiores videntur, quia laxius tenduntur: || item in fistula duo calami brevissimi qui acutissimae vocis: tibiae quoque acutiores quae breviores, et his foramina quam sunt ori proxima et brevioris aeris motum persentiscunt, tam vocem reddunt acutam. sic in loquentium legentiumque 10 voce, ubi sunt prosodiae velut quaedam stamina, acuta tenuior est quam gravis et brevis adeo, ut non longius quam per unam syllabam, quin immo per unum tempus protrahatur; cum gravis, quo uberior et tardior est, diutius in verbo moretur et iunctim quamvis in multis syllabis residat. quocirca graves numero sunt plures, pauciores acutae, flexae r- 15 issimae.

Acutae nota est virgula a sinistra parte dextrorum sublime fastigata; gravis autem notatur simili virgula ab eadem parte depresso fastigio. quae notae demonstrant omnem acutam vocem sursum esse et gravem deorsum. ipsum etiam musicorum docetur diagrammate, in quo tropi pro 20 acumine vocum superiores scribuntur; denique summus hyperlydius, quia acutissimus; infimus hypodorius, quo nullus est gravior. flexa autem prosodia, quod duplex est et ex acuta gravique ficta, notam habet nomini potestatique respondentem: nam a sinistro cum surgens arduo fastigio et sursum molli curvatura dextroversum flexa praecipi clivo deprimitur et 25 speciem pronae litterae C efficit, priorem acutam et posteriorem gravem sibi inesse significat. mediae vero, cuius nunc usus non habetur, notam non ponimus, quia neque a maioribus accepimus neque fingere possumus.

Ordo in accentibus non attenditur, verum varie nunc gravem, nunc 30 acutum, non numquam flexum primo loco poni dubium non recipit; non tamen setius est aliquis prior natura quam aliis.

1 tibia v uita corr. tibia L quia O tanto LO tanta L 2 bomborio coniecit editor Windobonensis addito l addita L additu O 4 transuolat v transuolai L transuolari O 6 tenduntur Ov tendentur corr. tenuentur L 7 tibiae (tibiae O) quo acutiores quae LO tibiae quo acutiores eo v 8 foramina a quam O sunt l siut LO 10 istamina LO 11 non om. O 17 in eadem parte depressa LO 18 grauem et deorsum O 19 fortasse quod ipsum diagrammatae LO 20 sumus hic per lidius LO 21 quo LO qua L 22 nomini v nominis LO 23 a sinistro consurgens v 24 curvatura dextroversum v curuatur adextro uersu LO 25 litterae efficit LO litterae V efficit v: cf. Diom. p. 429 26 nunc usus om. O 27 accipimus LO 31 tamen sequus (setius l) est aliquid prius (prior t) natura quam aliis non secus atque in litteris se uenit nobis de accentu longi | ritu tractandum ~ ue altitudo q: tamen | liquido L tamen secus est aliquid prior natura quam aliis non secus atque in litteris se uenit nobis de accentu longi ritu tractandum est. Hae altitudo quae tamen liquido O: sicut in litteris ita in accentu tractando et longitudinem et

Non secus, atque in litteris evenit, nobis de accentu tractandum est * altitudo,] quae tamen liquido cognosci non potest, nisi longitudinis quoque ratio habeatur. in eius enim aliqua parte esse debet id quod altissimum est. denique, cum verbum enuntietur, aliqua in eo syllaba necesse est summum illud vocis fastigium possideat; sed quae potissimum sit ea, 5 monstrari non potest nisi per temporum syllabarum numerum, qui proprie longitudinis est. quapropter, etsi metricis videtur [syllabarum naturam] ad rhythmicos solos pertinere temporum dinumerare intervalla, tamen, quia titulus propositi utramque flagitat cognitionem, nequid quod ad descendos accentus pertinet deesse videatur, de verbi longitudine dicendum 10 est, ea sola adtingentes, quae operi necessaria videbuntur. longitudo verborum duabus in rebus est, tempore et syllabis. tempus ad rhythmicos pertinet, syllabae ad metricos. inter rhythmicos et metricos dissensio non nulla est, quod rhythmici in versu longitudine vocis tempora metiuntur et huius mensurae modulum faciunt tempus brevissimum, in quo cum quae 15 syllaba enuntiata sit, brevem vocari; metrici autem versuum mensuram syllabis comprehendunt et huius modulum syllabam brevem arbitrantur, tempus autem brevissimum intellegi, quod enuntiationem brevissimae syllabae cohaerens adaequaverit. itaque rhythmici temporibus syllabas, metrici tempora syllabis finiunt. neque enim refert, tempus in syllaba esse, an 20 in tempore syllabam dicamus, dum modo discendi causa concessum est eam moram, qua brevis syllaba dicitur, unum et brevissimum tempus vocare; qua vero longa profertur, duo tempora appellare, ipsa cogit natura, cum loquimur. brevem μονόχορον, longam δίχορον appellamus. duo enim longa syllaba habet tempora, positionis et naturae; brevis 25 naturae habet tantum modo [Terentius rhythmis scribit comoedias vel Plautus].

DE POSITVRIS.

Posituras oportet vocemus quas Graeci θέσεις appellant, quae in legendō dant copiam spiritus, ne continuatione deficiat. hae tres sunt, 30 quarum diversitas tribus punctis diverso loco positis demonstratur in distinctione. ubi enim plenus est sensus, hoc est ubi fit clausula dictiōnis

altitudinem querendam esse, accentus autem propriam esse altitudinem videtur docuisse grammaticus: cf. Priscian. de accent. p. 1285. praeterea etiam de ordine accentuum fortasse uberior expositum erat 4 in eius sillaba O 5 illud O illum L 7 est om. O etsi ad metricos videtur syllabarum natura, ad rhythmicos solum pertinere coniecit editor Vindobonensis 8 denumerare LO 9 utramque LO utrumque L cognitionem L ad descendus LO 10 adesse O 13 dissentio O 15 in quo cum quae syllaba enuntiata sit Weilius annal. nov. philol. t. LXXI (a. 1855) p. 402 in quocumque syllaba enuntiata (syllabæ nuntiata L) sit LO 17 et huius v ut huius L huius O 18 enuntiationem Weilius t. c. enuntiatione LO 22 qua brevissima sillaba O 23 cogitur natura O 24 monochronon longam dicronon (dino- cronon O) LO 25 tempora Ov tempus L 29 greci thensias appellant L 32 ubi fit L

cuiuslibet, punctum ad caput litterae ponimus: ubi sensus neendum || plenus est et respirare oportet, ad medianam litteram damus punctum: ubi suum finem inplendi sensus ita suspendimus, ut statim id quod sequitur subicere debeamus, imam litteram punto notamus. omnis enim res initium habet, 5 sequentiam et clausulam aut, ut dicas hic, initium augmentum statum [declinatio finis sic est positio]. incipis pronuntiare, distinguis particulam sensus sic, ut ostendas superesse quae inferenda sunt, et per gradus pronuntiando clausulam facis; et inde aliud simili modo faciens principium, adtitulans seriem totam ordine demonstra commata [pluraliter dicitur 10 comma et haec commata]. colon enim membrum, comma incisum. comma ipsa est pentemimere in scansione totius versus. membrum est quod cedimus per commata.

L I B E R II.

DE MAIORIBVS PARTIBVS ORATIONIS.

15 Primo libro de expositione octo partium orationis disputatum est. hoc vero libro artium opportunum duximus ad locum, quo modo exposita sunt, ordine recurrere. partes orationis apud Graecos totidem sunt, quot et apud Latinos, qui articulum non habent. Graeci enim pronomen ab articulo differunt, ita ut una pars sit pronomen, alia articulus; sed non 20 adnumerant interiectionem, non eam recipiunt numero. de omnibus partibus orationis declinabiles sunt per casus tres, nomen pronomen et participium; verbum autem per modos tempora personasque decurrit.

Casus dicti sunt, quod per eos omnia in declinatione cadunt. unde quidam casus quinque esse putant, excepto nominativo: hic enim rem 25 proponit, non flectit: ceteri vero, quia flectunt [cadunt], casus recte appellantur. nominativus dictus est, quod per eum nominare nos aliquid significemus, ut hic magister; genitivus casus dictus est, quod per eum genus cuiusque vel rem significemus, ut huius magistri; dativus, quod per eum dare nos aliquid alicui significemus, ut huic magistro; accusativus, quod 30 per eum accusare nos aliquem significemus, ut hunc magistrum; vocativus, quod per eum vocare nos aliquem significemus, ut o magister; ablativus,

5 status L 8 facis] saos corr. raois L 9 aditula corr. adtitulans L
demonstrato gommata L 10 colo enim membrorum L 11 quem cedimus per
commata: ~ De maiorib: partib: orationis | DE PRUDENTIBVS PARTIB: | Primo L
16 eportunum diximus L 17 percurrere L 23 omnia inclinationem L 25
quia flectuntur cadunt casus recte appellatur L 28 vel rem] fortasse vel patrem

f. 59 cod. Lav.

quod per eum auferre nos ab aliquo aliiquid significemus, ut ab hoc magistro.

De principalibus partibus orationis. inter principium et initium hoc interest: principium est prima pars libri, ut 'arma virumque cano Troiae'; initium autem aliqua pars incipiens a multis modis. unde 5 Scaurus 'initium, a quo sumitur incrementum: a persona initium, ut 'Turne, in te suprema salus'; a potestate personae, ut

Aeole, namque tibi pater atque hominum rex
emulcere dedit fluctus;

ab exclamacione, ut 'pro Iuppiter, ibit hic ait'; a tempore, ut 10
tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
incipit;

et 'nox erat et terris a. s. h.'; a loco, ut 'est locus Hesperiam
G. c. d.'; a similitudine, ut 'qualis apes aestate n. p. f. r.'; a co-
hortatione, ut 15

quis globus, o cives, caligine volvitur atra
ferte c. f. d. t. a. m. h. a. h.;

a deprecatione, ut

per patrios manes, per spes surgentis Iuli
te precor

et similia.'

20

DE NOMINE.

Nomen quasi notamen, ut Vergilius 'foliisque notas et nomina
mandat'.

De qualitate. haec est enim qualitas: discernuntur propria nomina 25
ab appellativis. haec sunt enim appellativa, quae communem habent significationem. dicimus ut puta 'urbs Roma': urbs appellativum est, communiter significat, quoniam urbs est Roma, urbs est et Carthago; *Roma proprium est*, nam quae est Roma non est ipsa Carthago. colonia dicitur Cirta: colonia appellativum nomen est, Cirta proprium. cum dicis Tigris 30
Euphrates, proprium est.

De partitione nominum. sunt nomina quae a familia tribuuntur, ut
Cornelius. et tria simul *vel* quatuor posita unum dicitur nomen, ut Publius Cornelius Scipio Africanus. proprietariorum ergo nominum species sunt
quatuor. nam aut praenomina sunt, quae nomini praeponuntur et praef- 35

4 arma] *Verg. Aen.* I 1 6 initium aeole uel turne *L*: *Verg. Aen.* XII 653

7 personae ut emulcere dedit fluctus *L*: *Verg. Aen.* I 65 10 pro] *Verg. Aen.*

III 590 11 tempus] *Verg. Aen.* II 268 qua (quo l) prima quies mæg incipit *L*

13 nox] *Verg. Aen.* III 147: cf. *ib.* VIII 26 est locus] *Verg. Aen.* I 530

14 qualis apes staten *L*: *Verg. Aen.* I 430 16 quis globus] *Verg. Aen.* VIII

36 19 per patrios] *Verg. Aen.* X 524 23 foliisque] *Verg. Aen.* III 444

nomina *L* 29 cartago namque est roma non est ipsa cartago *L* 30 cirtha *L*

cirtha *L* 32 De partitionum nominum *L* 33 vel om. *L*

f. 59* cod. Lav.

nominativa dicuntur, ut Lucius Quintus; aut nomina gentis, id est familiæ, ut Valerius Aemilius Cluentius, ut Vergilius 'genus unde tibi, Romane Cluenti'; aut cognomina, quae nomini iunguntur et cognominativa dicuntur, ut Scipio Lentulus, || aut agnomena, quae cognomini iunguntur et agnominativa dicuntur, ut Africanus Aemilianus, et quidquid eius modi accesserit agnomen vocabitur. praenomina tantum Romanis hominibus sunt. ea singulis vel binis vel ternis litteris notantur hoc modo: singulis G. Gaius, M. Marcus, L. Lucius; binis Gn. Gnaeus, Pm. Pompeius; ternis, ut Sex. Sextus, Sps. Spurius. agnomena sumuntur ex moribus et laude, ut Metellus Creticus; Metellus enim Cretam subegit et Creticus dicitur: Aeneas Pius, Piso Frugi: ex moribus et vituperatione, ut Tarquinius Superbus, Manlius Imperiosus [manilius torquatus]; ex fortuna, ut Crassus Dives, Sylla Felix: Lucanus 'meruit felix Sylla vocari'; ex eventu, ut Corvinus; a meritis, ut Torquatus: Manlius enim quendam Gallum fortissimum pereverat, cuius torquem suo collo coniectens Torquatus est dictus [Corvinus ab augurio corvi, alia ab ordine, ut primus versus Troiae qui primus ab oris]; a natura, ut Dentatus: Curius enim dentatus natus est, ex hoc est dictus; a qualitate, ut Sapiens; a quantitate, ut Magnus [Graecus Hispanus]; a loco, ut Caudinus Gabinus.

Appellativorum nominum multae sunt species, ex quibus alia gentem significant, ut Graecus Afer; alia numerum, ut unus duo; alia ordinem, ut primus secundus; alia ad aliquid dicta, ut pater et frater, avunculus: Vergilius

et pater Aeneas avunculus excitat Hector.

haec sola non habent certam significationem, sed adiectis personis declarantur, ut pater meus, frater tuus. haec ergo et his similia, quae extrinsecus aliquam personam exigunt, [alia] ad aliquid dicimus. alia facta significant, ut hinnitus mugitus; alia aetatem, ut bimus trimus; alia generalia, ut corpus animal [omnia animalia habent corpus]; alia specialia, ut homo lapis. de diversis animantium generibus unum si separe, speciale est; de inanimalibus unum si separe, speciale est, ut lapis. alia sunt primae positionis, ut mons. ex hoc dirivatur aliud nomen, hoc est deducitur, || et facit montanus, ab agro agrestis agrarius, ab scholis scholasticus. sunt diminutiva, quae primae positionis per incrementum syllabæ minuant formam, ut mons monticulus, lapis lapillus, caput capitulum, vacca vaccula, ora oscilla. horum nominum quo magis dictione minuantur formæ, eo magis accrescunt syllabæ [de diminutione nominum]. sunt nomina quae diminutivam habent significationem et diminutiva non sunt,

2 Vergilius] *Aen.* V 123   7 nominibns *L*   8 gn. gneus. pm. pampeius *L*
 11 ex moribus in uituperatione *L*   12 mallius imperiosus *L*   13 Lucanus]
Pharsal. II 221   14 coruinus *L*   mallius *L*   16 coruinus *l* cornilius *L*
 ab augorio *L*   19 ut gaudinus gauius *L*   23 Vergilius] *Aen.* III 343   27 fa-
 ceta si significant *L*   30 speciale est priore loco *L*   34 per crementum *L*
 37 accrescunt *L*

f. 59*. 60 cod. Lav.

quia primam positionem non habent. numquid dicimus tabu tabula aut mascu mascula, vincu vinculum?

De nominibus Graecis. sunt nomina quae Graecam declinationem habent, ut Themisto Calypso, et recte, quia Graeca *sunt*. sunt nomina quae Graeca sunt et Latinam habent declinationem, ut Achilles Ajax: hic 5 Achilles huius Achilli facit, non Achillis, sic et Vlixes Vlixi, non Vlifix.

De avonomicis et patronomicis. *sunt* patronomica, ut Tydides Pelides, quae a vocabulo paterno trahuntur; aliquando et ab avis, ut Aeacides, id est Achilles, Aeaci nepos: Aeacus genuit Peleum, Peleus Achillem: Statius sic, magnanimūm Aeaciden formidatamque tonanti 10 progeniem.

patronomica aut in des terminantur, ut Aeneides Pelides, aut in ius, ut Nycteius Agamemnonius [patronomica feminini generis]. dicuntur et a matribus saepe matronomica. patronomica feminini generis in is exeunt, ut Atreis Cisseis Dardanis. filia Atrei Atreis dicitur, filia Cissei Cisseis, 15 id est Hecuba, Cissei filia, Priami regis uxor: Vergilius 'Cisseis regina Parim creat'; Scaevus in tragedia

scindimus atras veteri planctu Cisseis genas,
id est Hecuba filia Cissei; et

non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas 20
aspiciam aut Grais servitum matribus ibo
Dardanis et divae Veneris nurus.

de possessivis nominibus. sunt alia possessiva, quae a possidendo possessiva dicta sunt, ut 'Euandrius ensis', quem Euander habuit, 'Hectorei socii'. [nomina simplicia, ut iustus. haec conlationem || re- 25 cipiunt, ut iustior iustissimus.]

De homonymis synonymis vel polyonymis. sunt synonyma vel polyonyma, ut terra humus, ensis mucro gladius. haec enim diversis vocabulis unam habent significationem. haec est enim terra, quae et humus; sed tamen est differentia: generaliter ubique terra est, non ubique humus; 30 et in parietibus terra est, hoc est in lateribus, et non est humus; humus

4 temysto *L* sunt priore loco om. *L* 7 sunt om. *L* quae ea vocabulo *L* 9 aeci
nepos oaeus *L* Statius] Achill. I 1 12 ut aenides *L* ut recteius *L* 15 filia chisseis
id est becuba chissei filia primi *L* 16 Vergilius] Aen. X 705 17 scaetus *L*:
Pacuvii versus esse videtur: cf. Serv. in Verg. Aen. VII 320 regina Hecuba secundum
Euripidem filia Cissei, quem Ennius Pacuvius et Vergilius sequuntur 17 scindi-
dimus | atratas veteri planctu, Cisseis, genas scribendum esse coniecit O. Ribbeckius
ueteri palancus (corr. planctus) chisseis genas id, haecque filia a (*deleta a lit-
tera*) chissei *L* 20 non ego mercidonum *L*: Verg. Aen. II 785 21 g. iuis corr.
grais *L* 22 ueneris natus *L* 23 sunt alia possessiva ut euandrius ensis quae a
possidendo possesiua dicta sunt quem *L* 24 Euandrius] Verg. Aen. X 394 25
haectorei *L*: Verg. Aen. V 190 nomina simplicia — iustissimus *alieno loco posita ad
ea pertinere* videntur, quae infra 538, 34 de nominibus Romanis simplicibus et deinceps
de epithetis disputata sunt. ceterum in his quae proxime secuntur cum plurima turbata
esse appareat, singulas grammatici observations suo loco relinquere statutus visum est,
quam transponendo iustum ordinem restituere 27 De honomonia synonyma vel polyo-
nyma *L*

f. 60 cod. Lav.

vero humida quae iussum est aut quae humorem habet. ensis enim in proelio, gladius generaliter dicitur, mucro in opere. haec illis contraria sunt, quia illa per unam rem multa significant, haec per multa unam rem significant, terra humus solum.

5 De Graecis nominibus, quae in nostram declinationem successerunt. sunt inter Graecam atque Latinam formam, quae notha dicuntur, ut Achilles Agamemno. cum enim Graeca sint, Latinam, ut diximus, habent declinationem, hic Agamemno huius Agamemnonis huic Agamemnoni hunc Agamemnonem o Agamemno ab hoc Agamemnone.

10 Homonyma sunt ut nepos acies. dicitur enim filius *fili* nepos; dicitur et consumptor nepos, qui avorum et parentum devorat terram in modum scorpii, qui devorat terram. scorpio enim [uxor], qui signorum receptus est numero, nepa dictus est. quo vocabulo nepotes terram devorantes *dixit* Cicero in Catilinam, 'quis ganeo quis nepos'. similiter 15 et acies aliquando exercitum significat, ut 'Tyrrhenas sterne acies'; aliquando oculos, ut

huc geminam nunc flecte aciem, hanc aspice gentem, item 'stat ferri acies mucrone corusco'. sunt alia quantitatis, ut grandis altus; alia de verbo nascentia, ut scriptor lector.

20 De epicoenis, id est promiscuis, primo libro disseruimus * quamvis feminino genere dicatur.

Casibus articuli accident pro generibus hi, nominativo hic haec hoc, genitivo huius, dativo huic, accusativo hunc hanc hoc, vocativo o, ablativo ab hoc ab hac ab hoc.

25 Quibus litteris genitivus pluralis terminetur. quaecumque nomina in genitivo casu plurali i ante novissimam syllabam habuerint, haec accusativo plurali in is syllabam exeunt, ut harum navium has navis, horum ignium hos ignis, horum omnium hos omnis et cetera.

Nomina neutra semper pluralia a littera terminata casu nominativo 30 in casu genitivo rum syllabam accipiunt, dativum et ablativum in is mittunt, ut arma castra exta. nomina neutra semper pluralia a litteris terminata casu nominativo in casu genitivo um syllabam accipiunt, dativo et ablativo in bus mittuntur [omnia].

Omnia nomina inanimalia Romana simplicia nisi syllaba terminata

1 habet] adeo ^c L 3 illa per em (*deletis em litteris*) unam multa L 5 in nostra declinatione L 6 ut achiles agamemnon L 8 hic agamennou L 9 o agamennon L 10 dieitur enim filius nepus L 11 parentum deuorant L 13 nepa dicta est L 14 dixit om. L in catelina L: *Cic. in Catil. II 4, 7*
 15 exercitus L tirrenas L: *Verg. Aen. VII 426* 17 hue geminas L: *Verg. Aen. VI 789* 18 stat] *Verg. Aen. II 333* 20 primo libro] p. 493 ed. Lind.
 disseruimus t discernimus L: *plura olim de epicoenis nominibus scripta fuisse indicant ea quae secuntur, nisi haec potius ad ea quae infra de genere v. finis scripta sunt pertinere dicas* 29 Nomina — 33 mittuntur *Prob. de nom. p. 217 ed. Vind.* 32 nominativo et casu L 34 Omnia — 539, 5 standi *excerpt. Bobiens. vol. I p. 555, 25 Prob. de nom. p. 218 ed. Vind.*

f. 60. 60* cod. Lav.

masculini generis sunt, ut panis amnis ignis canis crinis finis, quamvis Vergilius finem masculino et feminino genere dixerit, masculino, ut 'hic finis fandi' et 'factoque hic fine quievit' et 'quem das finem, rex magne, laborum'; feminino, ut 'haec finis Priami fatorum' et 'quae finis standi'. 5

De epithetis. *sunt alia* mediae significationis, in medio quasi posita, ut ad quamvis rem possis vertere, ut fortis exercitus, fortis miles. [de dextris]. *alia ad aliquid* qualiter se habentia, ut ubi posita fuerint sic dicantur, ut dexterior sinisterior. *alia ad aliquid dicta*: causa est, propter quam dicantur, quod sanguine aut aliquo necessitudinis vinculo ¹⁰ videntur esse devincti, id est adfinitatis propinquitate.

De specialibus vel generalibus. speciale est quod ad unum pertinet; quod ad multitudinem, generale dicitur. sed hic specialia ab specie dixit cuiuslibet rei. nomina facta de verbo. ab eo quod est lego facit lector, a canto cantor; participia legens cantans. hoc interest *inter* participium ¹⁵ et nomen: demens simile est participio, sed non est participium, quia tempus non habet et recipit comparationem, quae non convenit participiis. comedo palpo: sic vocitati sunt quidam. *sic* et contemplator, quo modo perseverator: Virgilius verbum fecit,

*contemplator item, cum se nux plurima silvis
induet in florem.*

20

In conlatione gradus sunt tres, absolutus, qui est positivus, ut iustus; comparativus, ut iustior; superlativus, ut iustissimus. sed haec non in omnibus perseverant. aliquando enim primus tantum gradus invenitur, || ut mediocris; aliquando comparativus, ut occior: Vergilius 'fugit ²⁵ occior Euro'; aliquando primus et secundus, ut iuvenis iunior, senex senior. [de genere comparativi gradus] comparativus gradus generis est semper communis, ut hic et haec doctior: tantum modo senior non est generis communis. sunt qui dicunt duos gradus esse comparationis, comparativum et superlativum: qui dicunt tres, hanc rationem reddunt, nisi ³⁰ fuerit positivus, esse non potest comparativus: alii quatuor, positivum praelativum comparativum et superlativum. est autem comparativus vere, si dicamus sic, 'tam doctus hic quam ille': nam doctior praelativus est. verba et participia comparationem non recipiunt: nam si receperint, nomina sunt. 35

Sunt quae a Graecis patronomica, a nobis patria dicuntur, ut Atrides

2 hic finis] *Verg. Aen.* X 116   3 factoque] *Verg. Aen.* III 718   quem] *Verg. Aen.* I 241   4 haec] *Verg. Aen.* II 554   5 quae] *Verg. Aen.* V 384
 6 sunt alia om. L   8 alia ad aliquid om. L   15 inter om. L   18 palpo *Cleodnius* p. 1893 palmo L: cf. *Pers. sat.* 5, 176   sic nocitata sunt quidam et L
 19 Virgilius] *georg.* I 187   22 absolutus qui est positus L   25 ut occior nergilius
 fugit occior euru L: *Verg. Aen.* VIII 223   28 non est genitiuus commonis ~ di-
 cunt L   30 superlatiuum sunt qui dicunt L   31 praelativum] relativum L
 nam si recipiunt

33 tam om. L   34 non recipiunt. ~ Nomina sunt quae L

Pelides. quae deducuntur apud Homerum a patre et ab avo et retro, apud Lycophronem et ab uxore; sed et illa quae naturaliter intelleguntur, ut 'Scipiadas duros bello', id est Scipiones. dionymon, ut Paris Alexander, Elisa Dido. est etiam quod dicunt feronymon, ut Pasiphae Hippolytus, a solis scilicet splendore et equo; aut eponymon, ut Dardanio Anchisae. sunt quaedam nomina, quae neque singulari neque plurali adiungi numero recte possunt, et ideo duali adsignanda sunt, ut duo ambo uter neuter.

De incertis nominibus. male haec nomina inter incerta posuit, pirus buxus, cum discriminem ipse dederit.

De monoptotis. sunt alia nomina quae per unum casum consuetudo retineat, ut sponte natu tabo. haec enim per ablativum solum in usu efferuntur. sunt alia quae tribus casibus tantum efferuntur, nominativo accusativo vocativo, ut fas nefas: item pluralia, ut maria vina rura aera mella: item numeri a quattuor usque ad centum.

DE DECLINATIONE NOMINVM.

Declinationes nominum quinque sunt, quae genitivo casu discernuntur. prima est quae genitivo casu in ae litteram terminatur, ut huius formae; secunda est declinatio, quotiens genitivus casus i littera terminatur, ut huius officii; || tertia est declinatio, quotiens genitivus casus in is finitur syllaba, ut huius muneric; quarta est declinatio, quotiens genitivus casus us vel u terminatur, ut huius unius, huius solius, huius genu, huius gelu; quinta est declinatio, quotiens genitivus casus ei syllaba terminatur, ut huius faciei, huius speciei.

* * * * *

1 pelides equidem deducuntur *L* 2 apud lycofrone *L* 3 scipiados duros *corr. scipiadas durus L: Verg. georg. II 170 adionimon ut patris alexandri (-der l) lisa L* 4 pasyfae *L* 5 aut ceponymon *L* Dardanio *Verg. Aen. I 617. VIII 647* 7 dualia ad significanda *L* 8 eter neutrum *L* 10 cur discriminem ipse dedit *L* 12 nato *L* 15 melia item numeri quatuor a usque adcentum. Declinationes *L* 18 terminat *L* 24 huius facie huius speciei. ~ | De formis casalibus | Declinationum formae sunt sex senaria — f. 62 ab hac iunone apotes eras. sunt multa quae non declinantur *L*. interposita sunt in codice exempla declinationum cum paucis quibusdam iisque maxime vulgaribus observationibus de numero vel genere nominum. exempla autem nominum, quae per casus suos declinantur, adscripta sunt haec, unus, cornu, nequam, Iuppiter, Roma, loculi, scalae, cibaria, tribunus plebi, senatus consultum, virgo Vestalis, pater familias, nauta, laurus, Glycerium (gylcerium *L*) — sic declinantur philotium filocomiatum et alia. item generis neutri, quod in numero singulari tres tantum casus habeat, id est genitivum dativum et ablativum, in plurali vero omnes, declinatur sic, genitivo huius verberis (ueruis *L*), dativo huic verberi (ueruere *L*), ablativo ab hoc uerbere — Tartarus, balneum — sic declinatur frenum. sed pluraliter frena et frenos genere masculino et neutrō dicimus: Vergilius (*georg. III 184*) 'frenosque audire sonantis' (-ties *L*) et (*Aen. VIII 168*) 'frenaque bina meus (uina meas *L*) quae nunc habet anrea Pallas'. fluctus, carduus, cornicen, pegma, Calliope, Allecto — item nomen Graecum secundum Vergilius declinationem generis masculini sic, nominativo hic Mnesteus, genitivo huius Mnesteo, dativo huic Mnestei, accusativo hunc Mnesteia, vocativo o Mnestei (? vel -te). ablativo caret, ut est declinatione Graeca, vel fugimus ab hoc Mnesteo. sic declinatur Anthea Dareta et talia. hinc — cognominis de-

f. 62. 62* cod. Lav.

|| Sunt multa quae non declinantur, quia per singularem numerum declinari non possunt neque in plurali permanent, ut frigi nugas, et si qua similia. omnis autem declinatio a genitivo casu cognoscitur. nam qui nominativum servant, inepte faciunt, cum apud quosdam casus non sit nominativus. praeterea multa sunt nomina similia [prima positionis] 5 primae *declinationis* et tertiae, veluti Aeneas Maecenas. de quibus quid dici potest, nisi quod genitivus fit arbiter discernens utriusque declinationis * genitivum in ae, veluti hic Seneca huius Senecae, hic Agrippa huius Agrippae, haec fortuna huius fortunae, haec colonia huius coloniae: illud masculinum est, hoc femininum: secunda in i, ut hic M. Tullius huius 10 M. Tulli; tertia in is, ut hic Cicero hic Cato, huius Ciceronis huius Catonis; quarta in us vel u, hic senatus huius senatus et hoc cornu huius cornu. nec latuit voluisse quosdam et quintam esse declinationem illorum nominum, quae genitivo singulari in e et in i terminantur, ut haec species huius speciei, haec facies huius faciei, haec acies huius aciei. quare 15 ergo Maecenas Maecenatis et Aeneas Aeneae? quia nomina Graeca in *ās* producta terminata vel disyllaba flexa, cum apud eos genitivo *ov* habent in extremitate syllabam, apud nos primae sunt declinationis, veluti apud Graecos *Ἄνθες Ανθού*, *Ἀμύντας Αμύντον*, Lysiae et Amyntae, disyllaba Antas Antae, Menas Menae. nam Druas Druantis et Thoas Thoantis, 20 non Thoae, ut Vergilius ‘saxo ferit ora Thoantis’, quia [per omnes casus] non flectuntur.

* * * * *

|| Veru genu cornu tonitru generis sunt neutri, quae numero singuli monoptota sunt, plurali autem numero per omnes casus declinantur, ut verua genua cornua tonitrua. 25

Tapeta masculino et neutro genere declinatur. cuius declinationis exemplum apud Vergilium invenitur: masculini generis sic, ‘pulchrosque tapetas’ per regulam declinationis huius modi, nominativo hic tapeta, genitivo huius tapetae, dativo huic tapetae, accusativo hunc tapetam, vocativo o tapeta, ablativo ab hoc tapeta; et pluraliter hi tapetae, 30 genitivo horum tapetarum, dativo his tapetis, accusativo hos tapetas, vo-

clinatur sic, nominativo hic cognominis — hic Iuppiter ὁ Ζεύς (o zēu L) — pronomina sic declinantur, hic ὁ καὶ οὐτός (hic o centos L) — haec Iuno ἡ Ἡρα (haec uno o era L) huius innonis 1 Sunt multa — 23 non flectuntur *excerpt. Bob. vol. I p. 537, 15 Charis. p. 7 6 declinationis om. L 7* sit arbiter discernens utriusque declinationis nomina? declinatur igitur prima de declinationis genitivus in ae *excerpta Bobiensia* 8 in ae uel in i hic seneca L 14 quae l quem L 16 in us producta terminantur uel syllaba flexa cum apud eos genitivus in u habent extremitatem syllaba L 18 apud grecos ascie et amiole dysyllaba antas ante manas menae L

21 Vergilius] *Aen.* X 415 22 non flectuntur numeri sunt singularis et pluralis — in simplici figura longa est. | Ueru L. *de numeris et figuris commentarius, qui sequitur in codice, ex minore arte p. 494 sq. ed. Lind. repetitus est* 23 Veru] *Charis. p. 49 26 Tapeta] Charis. p. 45, exc. orthogr. p. 2803, Prob. instit. art. p. 343 ed. Vind., de nom. p. 217 ed. Vind., Serv. in Verg. Aen. VII 277 declinantur eius rationis L 27 pulerosque L: Verg. Aen. VIII 358 29 hanc tapetam L*

31 horum tapetorum L

f. 62* cod. Lav.

cativo o tapetae, ablativo ab his tapetis: neutri autem generis sic apud Vergilium [dativo his tapetibus],

qui forte tapetibus altis

extuctus toto proflabat pectore somnum;

5 item apud Lucilium [ablativo ab his tapetibus]

erant et equorum inaurata tapeta,

per regulam declinationis talem, nominativo hoc tapetum, genitivo huius tapeti, dativo huic tapeto, accusativo hoc tapetum, vocativo o tapetum, ablativo ab hoc tapeto; et pluraliter nominativo haec tapeta, genitivo horum tapetorum, dativo his tapetis, vocativo o tapeta, ablativo ab his tapetis. et nos neutro dicimus.

Sal masculini generis est: Lucilius 'ore salem expiravit amarum'; Terentius 'qui habet salem quod in te est', sed melius 'quod salis', id est partem salis; Salustius 'neque salem neque alia in ritamenta gulae quaerebant'. plerique et neutro genere dixerunt: Marius causarum naturalium 'cur sal inquinatus vel nigrius? quia sal usto congestum est'; item masculini pluraliter 'protenus crescent effusi sales'.

Culter masculini generis est: Plautus in milite gloriose

20 vide sit tibi acutus, Cario, culter probe,
et Vergilius georgicorum libro III

at vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
item in VI 'supponunt alii cultros'.

Sero tres habet significaciones: significat 'sero rumores', id est di-
25 vulgo, praeteritum tempus facit serui, ut apud Vergilium

rumoresque serit varios ac talia fatur,

cuius praeterito usus est Salustius per compositionem, 'hoc modo dis-
seruit': item 'sero fruges' praeteritum tempus perfectum facit sevi, ut
Lucilius

30 hic sunt herbae, quas sevit Iuppiter ipse:

1 ab his tapetibus L 3 qui forte] *Verg. Aen.* VIII 325 5 apud liuum
erant ablatiuo ab his tapetibus et equorum L: Lucilius erant et equorum *Probus* p.
344 7 hoc tapetum (-te i) genitivo huius tapeti (-tis i) datiuo huic tapeto (-ti i)
accusativo hoc tapete vocatiuo o tapete ablatiuo ab hoc tapete L. *tres nominis declina-
tiones olim positaes fuisse videntur*, hic tapeta, hoc tapetum, hoc tapete; *secundae autem et
tertiae declinationis formae vel grammatici vel librariorum errore ordine perturbato
scriptae sunt* 10 datiuo his tapetibus L ablatiuo ab his tapetibus L 12 *Sal*
Prob. de nom. p. 217 ed. Vind., Charis. p. 82, Priscian. p. 643, Consent. p. 2030
masculini ge est lucilius / masculini est lucius L expiavit L 13 *terrentius L:
Eunuch. III 1, 10 melius om. L, add. i 14 Salustius] *Iugurth. 89 15 gylae**

L 16 maris causarum naturarum L *Fabianus causarum naturalium Probus et Charisius*
cur sal aliud inquinatus *Probus* 17 sol corr. sal L: sal e luto congestum
Probus 19 Culter] *Serv. in Verg. Aen. VI 248* in milite gloriose] V 1, 4 (v. 1397 R)

20 vide] inde L Cario] clarior L probet uerg L: *Verg. georg. III 492*
23 in VI] *Aen. VI 248* 24 Sero] *excerpt. orthogr. p. 2801: cf. Priscian. p. 900*
significationis L de uulgo prae et temp L 25 apud Vergilium] *Aen. XII 228*
27 Salustius] *Iugurth. 84 deseruit L 30 erbae L Iuppiter L*

f. 62*. 63 cod. Lav.

item sero quod est clando, unde sera dicta est, perfectum tempus facit seravi reseravi, ut Terentius ‘tu abi atque obsera ostium’.

Duo et ambo sic declinantur, duo duorum duobus duos duo a duobus; item ambo amborum ambobus ambos ab ambobus.

Ebrius dicimus, non eber, sicut e contrario sobrius, non sober. 5

Inter expertum et expertem hoc interest: expertum alicuius rei, ut si dicamus ‘fortem virum expertus sum’; expertem vero ignarum.

In declinatione species sunt quatuor eorum nominum, quae binis vocibus iuncta declinantur. prima est eorum quorum prior pars non declinatur, ut Hellespontus senatusconsultum plebiscitum: secunda est quorum prior pars declinatur, || posterior vero numquam, ut tribunus plebi, praefectus equitum: tertia est eorum quae ex utraque parte declinantur, ut Liber pater, Alba Longa: quarta est quorum prior pars declinatur, posterior vero cum sit mobilis [per casus], per numeros tantum declinatur, ut pater familias [eques Romanus, praetor urbanus quia ambo nominativi sunt, ambo declinantur. nam quando in nomine geminato unus est tantum nominativus, in eo tantum declinatur alio manente]: declinamus huius patris familias manente per omnes casus in singularitate immobili secunda voce. nam plurali mutata ratione, ut horum patrum familiarum. eiusdem formae sunt promilite proconsule propraetore, cum indivise pronuntiantur. 20 nam in pluralitate his propraetoribus his proconsulibus dicimus.

Ablativus casus singularis quinque litteris vocalibus terminatur, a e i o u, exceptis pronominalibus quibusdam, ut ab eodem a quodam [a quadam] ab hoc, et nominibus appellativis monoptotis, ut nihil nequam nugas. quotiens autem aut a aut o litteris terminatus fuerit, totiens accepta rum syllaba facit genitivum plurale, ut ab hac toga harum togarum et ab hoc libro horum librorum: dativus quoque et ablatus eiusdem numeri eiusdem observationis in is syllabam exeunt, ut his et ab his togis. e litteram extremo habentia ablativo casu singulari duplarem habent observationem. nam * correpta ultimam perdunt et um syllabam accipiunt et faciunt ex se genitivum plurale, ut ab hoc pariete horum parietum. i litteram in extremo habentia accepta um syllaba faciunt geni-

1 fecit L 2 terentius tutani atque obseruauit hostium L: Ter. Eunuch. III 6, 25 3 Duo] Prob. de nom. p. 223 ed. Vind. 5 Ebrius] Prob. de nom. p. 222 ed. Vind. sicut contrario l sicur L non suber L 6 Inter expertum] Prob. de nom. p. 222 ed. Vind., Serv. in Verg. Aen. III 182 X 173 fortasse expertum cum accusativo iungimus, expertum aliquam rem, expertem cum genitivo, expertem alicuius rei 12 eorum om. L declinatur L 13 pater ab alba L 18 per omnes singularitate immobile L 19 fortasse mutatur ratione, nisi potius declinamus, quod supra v. 17 positum offendit, hoc referendum sit, ut scribatur nam in pluralitate declinamus ratione. nam eques Romanus — manente ex adnotatione postea adscripta videntur profecta esse 22 Ablativus — 544, 6 fluctibus Charis. p. 119. ceterum in margine codicis praescripta est haec nota ho | + in prio, quae ad tractatum de casibus, qui est in primo libro, hoc est in arte minore p. 495 ed. Lind., pertinere videtur 28 in is syllaba L 30 lacunam indicavi, qua definitio nominum e productam in ablative habentium excidit 31 ab hoc parte l ab hoc pari L 32 i littera L um syllabam L

tivum pluralem, ut ab hoc agili horum agilium. dativus quoque et ablatus in bus syllabam exibunt, ut his et ab his agilibus. accusativus quoque pluralis in is syllabam exibit, qui detracta s littera et apposita a neutrum genus ex se facit, ut haec facilia. u littera terminata accepta um 5 syllaba faciunt genitivum pluralem, ut ab hoc fluctu horum fluctuum, dativo et ablativo his et ab his fluctibus.

Casus sunt sex, nominativus genitivus dativus accusativus vocativus ablativus. nominativus quasi propositivus ab ipsa denominatione dictus. genitivus qui primus flexum declinationis ostendit, ut puta si dicas 'cuius 10 gentis est?' respondetur Graecorum, et gentis et Graecorum genitivus est. dativus, ut puta si dicas 'da puer', huic puer ipse est dativus casus. accusativus, ut si dicam 'accuso hunc et reum dico cuiuslibet facti', hunc reum accusativus est. vocativus, voco et dico 'o magister'. ablativus ab auferendo dictus, aufer ab eo.

15 Formae casuales sunt sex, senaria, quinaria, quaternaria, ternaria, binaria, simplex vel unita [vel monoptota appellatur]. senaria forma est quae in omnibus sex casibus varia *forma* declinationis effertur, ut est unus solus: dicimus enim hic unus huius unius huic uni hunc unum o une ab hoc uno. quinaria forma, cum dativus et ablativus sociantur in 20 declinationibus, ut doctus probus: dicimus enim huic docto et ab hoc docto, ceteros casus aliter. quaternaria forma, cum nominativus et vocativus sociantur in declinationibus, ut res spes: dicimus enim haec res et o res, item genitivo et dativo huius rei huic rei, ceteros casus aliter. ternaria est, cum nominativus accusativus vocativus sociantur in declinationibus, ut scamnum scrinium, item dativus et ablativus, ut huic scamno et ab hoc scamno. non minus etiam haec forma in communibus nominibus is litteris finitis est, in quibus nominativus genitivus vocativus sociantur, ut facilis agilis, dativus et ablativus huic facili et ab hoc facili. biperitia forma est quae in neutralibus nominibus *u littera finitis est, in quibus* 30 || nominativus accusativus vocativus sociantur, ut genu veru: nam genitivum dativum et ablativum segregat ab his *productio*. dicimus enim huius genu huic genu ab hoc genu. unita vel simplex forma est quae in monoptotis nominibus invenitur, ut frugi nequam. dicimus enim huic frugi hunc frugi o frugi. pluralis vero numerus aut quaternariam formam habet aut ternariam.

2 in bus syllaba *L* accusativus quoque in is syllabam exibit, qui detracta *Charisius accē quoque plurā in is syllabam exētūt quia detracta L* 3 a om. *L, add. l*
 12 si om. *L* 13 facti] facit *L* 14 aufer ab eo. auferat praet. perf. facit abstulit non enim infertum est facit sed intatam, non auferat sed ablatam non transfertum sed translatum. Formae casales *L* 15 Formae casuales — 35 ternariam *Charis. p. 123: cf. Prob. de nom. p. 223 ed. Vind.* 16 forma est quae in omnibus sex casibus variis declinationis *l* forma declinationis (*rel. om.*) videtur fuisse in *L* 24 nominatiuus casus ac (corr. et *l*) uocatiuus *L* 29 quae (in *add. l*) neutralibus nominibus | nominatiu accusatiu uocatiu sociantur *spatio octo fere versuum in fine paginæ vacuo relicto L: supplementa præbuit Charisius* 31 productio om. *L, add. Charisius*

De accusativo plurali. has puppis has classis hos agilis accusativo plurali pronuntiare debemus [ubi ablativus exit in i, ut ab hac puppi], quoniam nomina quae i littera terminantur ablativo singulari acceptis um litteris faciunt genitivum plurale, eadem accusativo plurali in is litteras exeunt, ut ab hac puppi harum puppium has puppis et ab hac turri 5 harum turrium has turris. plerumque veteres horum nominum et ablativum singularem e littera terminaverunt, ut urbe sene, et accusativum plurem per es litteras enuntiaverunt, ut Vergilius 'centum urbes habitant magnas'.

Haec regula docet, in quam syllabam exire debeant dativus et ablatus numeri pluralis, ne per ignavia[m] dicamus hominis pro hominibus aut pro illis illibus, quamvis apud veteres fuit hic usus, ut ablativo *dicerent* illibus; quam declinationem Plautus crebro utitur secutus veterem consuetudinem. ablatus a vel o terminatus in is mittit dativum et ablativum, ut ab hoc scanno his et ab his scannis. ablatus e i u litteris 15 terminatus in bus mittit dativum et ablativum plurale, contra hanc regulam veniunt dea filia mula equa cerva [domus] et cetera similia generis causa sic, deabus mulibus filiabus [et ab hac domo domibus] et cetera.

* * * * *

|| EXPLANATIO PRONOMINIS.

De pronomine in primis artibus disseruimus. hoc vero libro de pro- 20 nominum qualitate disputandum est. pronomen est pars orationis, quae posita pro quolibet nomine minus quidem plene, tamen idem significat. [cui] pronomini accidunt qualitas genus figura numerus casus persona. qualitas pronominum aut finita est aut infinita. finita est quae notat certum numerum certamque personam, ut ego tu ille; infinita quae non de- 25 signat, cui adcommodata sit, ut quantus qualis. volunt esse commune, cum dicimus qui vir et qui viri: et singularem habet et pluralem, hoc est commune. sunt pronomina extrinsecus *singularia*, *intrinsecus* pluralia, ut si dicas 'noster servus'; sunt extrinsecus pluralia, intrinsecus singularia, ut 'mea sunt ista'. haec autem vel intrinsecus singularia fiunt vel 30

1 clasis L 4 eodem L 6 ablative sing. L 7 urbe scene et acc. plu. L
 8 Vergilius] Aen. III 106: cf. Gell. XIII 21 (20) 10 in qua syllaba L
 12 dicent om. L 13 platus L 18 et cetera. greci regulas — f. 64* si autem
 habent consonantem corripiuntur ut spes res fides L. *commentarius de casibus nominum,*
qui est in minore arte p. 495—501 ed. Lind., *hoc loco in codice repetitus est*, sequuntur
deinde regulas syllabarum finalium, quae sunt in casibus nominum, subiecta brevi definitione
euphoniae et analogiae, nomina quae a littera terminantur in nominativo casu singulari
 corripiunt ultimam syllabam — ablative pluralis tunc producit uel corr. cum datiuus
 is uel bus fuerit terminatus. euponia est melius sonantis orationis. analogia est regula
 artium ad loquendum — in or terminata in feminino genere nomina finita trea inue-
 nies plus non. arbor soror uxor. INC EXPLANATIO PRONOMINIS | f. 65 21 pronomen —
 22 commune exc. Bob. vol. I p. 557, 4, Charis. p. 131 22 minus quidem tamen
 plene id significat qui (corr. cui l) L 26 volunt esse communes L. *numeri definitio*
omissa est 28 pronomina extrinsecus (corr. intrinsecus) pluralia ut si L 30 haec
 autem intrinsecus extrinsecus uel singularia fiunt uel pluralia L

f. 65 cod. Lav.

extrinsecus pluralia, cum dicimus 'meus servus', 'nostra pecora'. figura et in pronominibus aut simplex est, ut quis, aut composita, ut quisquis quisnam quispiam. omnia pronomina ad aliquid referuntur: intellegi enim per se ipsa non possunt pronomina. item quaedam et casibus declinantur, ut nomina, et satis est exempli gratia pauca, sed difficiliora, posuisse.

In multis pronominibus diversitas generum est, quae nominativum accusativum ablativum disparem facit, ceteros similes in numero singulari, ut ille illa illud: genitivus omnium idem est illius, item dativus illi, accusativus varius omnium illum illam illud, ablativus masculino et neutro 10 similis ab illo, feminino diversus ab illa; pluraliter nominativus omnium varius illi illae illa, genitivus masculino et neutro similis illorum, feminino illarum, accusativus suus cuique illos illas illa, dativus et ablativus idem est omnibus illis et ab illis. in quibusdam et in numero singulari invenitur ut genitivus et dativus feminino genere una sit forma, ut meus 15 mea meum, huius mei duobus commune, et huic meo: nam diversum huius meae et huic meae. sed talia persecui nimis longum est. ego pronomen qualitatis finitae personae primae generis omnis figurae simplicis, quod declinabitur sic: nominativo ego, genitivo mei, dativo mihi, accusativo me, ablativo a me; et pluraliter nominativo nos, genitivo nostrum, 20 dativo nobis, accusativo nos, vocativo o, ablativo a nobis. item personae secundae qualitatis eiusdem generis omnis sic declinabitur: nominativo tu, genitivo tui vel tis, dativo tibi vel ti, accusativo te, vocativo o, ablativo a te; et pluraliter vos vestrum vobis vos o a vobis. item personae tertiae qualitatis eiusdem generis masculini figurae simplicis, quod declinabitur sic: nominativo ille, genitivo illius, dativo illi vel illo, accusativo illum, vocativo o, ablativo ab illo; similiter per omnia genera numerosa 25 que declinatur. item pronomen minus quam finitum generis masculini nominativo ipse, genitivo ipsius, dativo ipsi, accusativo ipsum, vocativo o, ablativo ab ipso; et pluralem facit: item generis feminini nominativo ipsa, genitivo ipsius, dativo ipsi, accusativo ipsam, vocativo o, ablativo ab ipsa; et pluralem facit. item pronomen infinitum generis masculini nominativo quis vel qui, genitivo cuius, dativo cui, accusativo quem, vocativo o, ablativo a quo vel a qui; et pluralem facit: aliter secundum veterem declinationem per genus commune hic et haec quis, genitivo 35 quius, dativo qui, accusativo hunc et hanc quem, vocativo o, ablativo ab hoc et ab hac qui; et pluralem facit, nominativo hi et hae ques, genitivo horum et harum quium, dativo quibus, accusativo hos et has ques, vocativo o, ablativo a quibus: generis feminini nominativo quae, genitivo cuius, dativo cui, accusativo quam, vocativo o, ablativo a qua; et pluraliter quae, quarum, quis vel quibus, quas, a quibus vel a quis: generis 40

3 referuntur i proferuntur L 4 quaedam ex casibus L 5 satis est ostendi gratiam L potuisse L 14 ut] et L generi L forma om. L, add. l

p. 65. 65* cod. Lav.

neutri nominativo quod vel quid, genitivo cuius, dativo cui, accusativo quod vel quid, vocativo o, ablative a quo vel a qui. item pronomen infinitum generis masculini numeri singularis, quod declinabitur sic: nominativo uter, genitivo utrius, dativo utri, accusativo utrum, vocativo o, ablative ab utro; et pluraliter nominativo utri, genitivo utrorum, dativo 5 utris, accusativo utros, vocativo o, ablative ab utris: item generis feminini nominativo utra, genitivo utrius, dativo utri vel utrae, accusativo utram, vocativo o, ablative ab utra; et pluraliter nominativo utrae, genitivo utraram, dativo utris, accusativo utras, vocativo o, ablative ab utris: item generis neutri nominativo utrum, genitivo utrius, dativo utri, accusativo 10 utrum, vocativo o, ablative ab utro; et pluraliter nominativo utra, genitivo utrorum, dativo utris, accusativo utra, vocativo o, ablative ab utris. sic declinatur neuter neutra neutrum et talia. item pronomen defectivum generis numerique communis, || quod a genitivo declinatur sic: genitivo 'sui causa laboravit' et 'sui causa laboraverunt', dativo 'sibi fecit' et 15 'sibi fecerunt', accusativo 'se in periculum misit' et 'se in periculum miserunt'. ex hoc fiunt derivativa vel possessiva pronomina suus sua suum, quae per omnes casus per utrumque numerum integre declinantur. item pronomen gentem significans declinatur sic: hic et haec cuias, genitivo huius cuiatis, dativo huic cuiati, accusativo hunc et hanc cuiatem, 20 vocativo o cuias, ablative ab hoc et ab hac cuiate; et pluraliter nominativo hi et hae cuiates et haec cuiatia, genitivo horum et harum cuiatum, dativo his cuiatibus, accusativo hos et has cuiates et haec cuiatia, vocativo o cuiates et o cuiatia, ablative ab his cuiatibus. sic declinatur nostres et vestrates et talia. item pronomen ordinis declinatur sic: nominativo 25 quotus, genitivo quoti, dativo quo, accusativo quotum, vocativo o, ablative a quo; et pluraliter nominativo quoti, genitivo quotorum, dativo quotis, accusativo quotos, vocativo o, ablative a quotis: sic declinatur femininum et neutrum quota quotum.

Vbiique trinus numerus ponitur personarum, ego tu ille: in verbis 30 dixi ego, dixisti tu, dixit ille: in pronominibus prima persona, id est ego, generis est omnis, ego dixi masculus, ego femina; tu dicis viro, tu dicis feminae. hoc congruit neutro generi in his duobus personis. ille generis est masculini.

Hi casus convenient pronominibus, qui et nominibus. [nam sine articulo nomina declinari non possunt, ut hic magister huius magistri.]

Veteres pronomina aliter declinaverunt dativo illa ipsa, ut genitivus et

7 uel utra *L* 19 gentem significat *L* 21 uocatino o cuiates *L* 32 ego dixit masculus ego femina tu die utroque (corr. niro) tu dicis *L* 35 nam — magistri, quae ad differentiam pronominis et articuli pertinent, ex fine capititis, ubi plura turbata esse adpareat, huc transposita esse videntur 37 dat illa ipsa i gen et dat *L*. corruptam codicis scripturam reliqui, ceterum duo exempla veteris declinationis in pronominibus ille et ipse posuisse videtur grammaticus, alterum singularis numeri, ut illae ipsae diceretur tam dativo quam genitivo casu feminini generis, alterum pluralis ipsibus

f. 65* ced. Lav.

dativus unam declinationem haberent. sic et ipsis illibus pro illis.
cuius rei testis est Plautus vel Ennius, qui ait Albai Longai pro Albae
Longae: nam et Virgilius pictai vestis pro pictae et in III
aulai medio libabant pocula Bacchi

5 pro 'aulae in medio'.

Eccum pronomen est, ecce illum, scamellum diminutive.

Licet qualitatem significant pronomina, coparationem recipere non
possunt, quoniam qualis qualior aut qualissimus dicere non possumus.

Inter pronomina et articulos sic discernimus: pronomina pro ipsis
10 nominibus ponuntur; articuli vero ab articulo ipso vocabulum sumserunt,
ita ut exerto articulo aliquem aut aliquid demonstremus, ut puta 'hic
homo fecit id negotium', palam est omnibus. articulus ergo et participiis
praeponitur in declinatione, ut hic docens huius docentis, hic uteque
huius utriusque, hic aliis huius aliis.

15

EXPLANATIO VERBI.

Verbum est pars orationis, cum quid agatur vel actum agendumve
sit indicamus. verbo accident qualitas significatio species tempus figura
numerus persona coniugatio. qualitas est, quia aut absoluta sunt verba
et semel aliquid nos facere indicant, ut dico curro, aut frequentativa et
20 plus nescio quid significantia, ut dicto cursito. inveniuntur quae de ab-
solutis in frequentativa non transeunt, ut facio [facto]. neque enim facto
dici potest nisi composito verbo, ut est calefacto. sunt verba et meditativae
qualitatis, quibus non actus sed agendi apparatus ostenditur, ut partu-
rio. sunt et inchoativae qualitatis, ut calesco fervesco, quae praeteri-
25 tum perfectum non habent. significatio verborum est quam genus nominan-
tia: ea aut activa est, ut lego, aut passiva, ut legor, aut neutralis, ut
sto, aut deponens, ut nascor. hanc quidam itidem ut superiorem neu-
tralem vocant. tam haec activam non habet declinationem, quam illa
passivam. tam haec interdum in declinatione passiva actum significat, ut
30 est loquor, quam illa in activa declinatione pati significat, ut est vapulo.
communis significatio specie tantum passivae declinationis eadem activa
atque passiva est: tunc activa dinoscitur, cum ei in sermone casus accu-
satius adiungitur, ut 'consolor fratrem'; passiva autem, cum ablativus
adiunctus est, ut 'consolor a fratre'. species verborum in sermonibus

illibus. Ennii et Vergilii versus, quibus in diaeresi uti solent grammatici, nisi ab hoc
loco omnino alieni sunt, pro exemplis incertae inter ae et i declinationis adscripti sunt

2 Ennius] cf. annal. v. 34 ed. Vahl. 3 pictai] Verg. Aen. VIII 26 4 alai L: Verg. Aen. III 354 libabant L 6 eccum] et cum L eccum ecacam ellum ellam Donatus 14 post huius alius in fine capituli lacuna sex versuum relicta est in L 18 co-
niugatio L, et sic fere constanter 19 frequentativa ut plus L 20 dicio L inueniuntur
quae de absolutis in ea transeunt frequentativa non habeant L 22 composito ut est
uerbo calefacto L et om. L, add. l 24 fervesco] nerbesco L 28 tam] tamen L
habent L quam illam passiuam haec L 29 significant L 31 passiuua decli-
eadem L 33 consular L 34 consular L

f. 66 cod. Lav.

usu non species sed modos dicimus. sunt modi ergo quinque, || pronuntiativus, qui et indicativus, *ut lego*, imperativus, *ut lege*, optativus utinam legerem, coniunctivus cum legerem. infinitus, quem et perpetuum quidam vocant, numerum et personam non designat. addunt quidam promissivum modum, quem pro futuro indicativi nos accipimus. impersonale est quod primam personam non habet nec secundam, ut pudet taedet licet: pudeo pudes non dicimus nec tadeo taedes nec liceo lices. quod primam personam non habet, ideo impersonale posuit. legitur evenit, et non dicimus evenio, sed evenit mihi.

In temporibus has observationes habet. id quod videtur praesentis temporis speciem praeferre confusum est, legere debo, legere debui; praeteritum autem et futurum tempus definitam tenet speciem.

Quidam promissivum modum: quem faciunt auferentes tempus futurum, et huic ipsi quem promissivum vocant nullum nisi futurum tempus adsignant. quod non modo non necessarium, sed etiam absurdum est. nam cum de forma praesentis temporis formam semper futurum tempus accipiat, etiam in his verbis, quae praeterito perfecto et plusquamperfecto declinationem admittunt vel speciem eius ferunt, qui fieri potest ut aut praesens tempus futuro careat aut futurum quasi ex se ipso ortum non ex praesentis ratione ducatur? praeterea pronuntiare vel indicare tam possimus bona quam mala scilicet. quem ad modum autem sine acyrologia dicemus promitti, cum declinabimus trucidabo?

2 ut lego om. L 5 quem] quod L 10 observatio de infinito modo quo pertineat, nota et post designat v. 4 et ante In temporibus adposita indicatum est in L. similis nota est v. 13 ante Quidam 14 et huic] ut hic L 15 quod non modo] quem non modum L 18 amittunt L 20 ducatur | De declinatione verbi neutri | Odi verbum neutrum defectum indicatio modo dictum praesentis temporis numeri singularis figurae simplicis coniugationis nullius, quod decl. sic, indicatio modo tempore praesenti odi odisti odit et pluraliter odiimus odistis oderunt uel odere, eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto osus eram eras erat et pluraliter osi eramus eratis erant et pl. osus fueram fueras erat et pl. osi fueramus fueratis fuerant; modo imperatiuo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam fac oderis facias oderit et pluraliter ad omnes simul personas faciamus oderimus facilitate oderitis faciant oderint, eodem modo tempore futuro facito oderis faciant oderitis et pluraliter fac oderitis fac oderint; modo optatiuo tempore praesenti utinam oderim oderis oderit et pluraliter utinam oderimus oderint, eodem modo tempore praeterito imperfectio utinam odissem odissem odiset et pluraliter utinam odissemus odissetis odissent, eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto utinam osus esem eses esset pluraliter utinam osi esemus esetis essent et ul. utinam osus fuissest fuissest et pluraliter utinam osi fuissest fuissest, modo coniuncto tempore praesenti cum odi odisti odit pluraliter cum odiimus odistis oderunt uel odere, item aliter ps. cum oderim oderis oderit et pluraliter cum oderimus oderitis oderint; eodem modo tempore praeterito impf. cum odissem odissem odiset et pluraliter cum odissemus odissetis odissent; eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto cum osus essem eses esset et pluraliter cum osi esemus esseis essent, et ulteriore cum osus fuissest fuissest et pluraliter cum osi fuissest fuissest; eodem modo tempore futuro cum odero oderis oderit et pluraliter cum osi erimus eritis erant (*corr.* erint); eodem modo infinitiuo numeris et personis tempore praesenti odisse osum esse, futuro osum ire. praeterea pronuntiare L possunt L 22 declinavimus trucidauo L

Etiā inpersonalem modum faciunt et ad legem declinationis adiungunt, ut scribendi scribendo scribendum scriptum *scriptu*. quae etsi manifesta verba sunt, appareat tamen magis absolutae elocutionis *esse*, quam ullam declinationem pati posse. nam primum nulla est ipsius nominis ratio. cur enim vocetur ut omnino * significazione tempore modo numero, praesertim cum eum modum infinitum vel perpetuum dicamus, qui etsi numero et persona caret, [numero] tamen vel agere vel pati significat. deinde [ordine] ridiculus est qui in verbi declinatione speciem casuum profert. et est participii similis: ex verbo passivo aut communi trahuntur, 10 ut cum dicimus 'scribendi gratia veni'. si enim dicas 'scribendi libri gratia veni', fiet id participium, quod absolutae elocutionis fuit verbum. || item si dicas 'scribendo libro [sum] fatigatus sum', feceris verbum. sed cum neutrali aut deponenti verbo velut * nullo modo in participium transferatur. haec ergo adeo ad elocutionis gratiam figurata sunt, ut et taliter 15 dici possint simpliciore sermone: est enim 'scribendi gratia veni' et 'veni ut scribam' et 'scribendo fatigatus sum' et 'dum scribo fatigatus sum', et in hunc modum reliqua. hos autem significatus elocutionis notari opus est; declinationem, quae nulla est, temptare non prodest.

Calesco praeteritum non facit calui, sed venit a caleo. pitisso vacillo 20 principale non habent vel originem. quae habet praeteritum tempus non est inchoativa. consuevi non dicimus, sed consuefeci: Terentius

ea ne me celet consuefeci filium.

Verba inpersonalia consensu omnium duas habent species: aut e et t litteris finiuntur, ut pudet et poenitet, aut u et r, ut statur venitur curritur. declinantur autem ea quae e et t finiuntur vel cum dativo casu pronominis vel cum accusativo, ut libet mihi, poenitet me; et in his numerum solis pronominibus discernimus, adiungentes singulare verbum poenitet me te illum et pluraliter nos vos illos. cuius verbi declinationem in sequentibus annotamus.

30 Omnia autem verborum si pronuntiativo modo praesenti tempore numero singulari primam personam consideremus [in finito], finales litterae quinque sunt, o r i m t, ut est lego legor odi possum pudet. ergo his litteris quinque omnia verba praesenti terminantur. verbum o littera

1 septimus modus est qui inpersonalis appellatur, velut scribendi scribendo *exec.* Bob. vol. I p. 562, 36 2 scriptum *scriptu*] script... L quae si L 3 esse om. L

4 ullam] illam L 5 lacuna, quam indicavi, in hunc fere modum expleri possit, cur enim vocetur vel omnino modus appelletur, cum non modo persona careat, sed etiam omni significazione tempore numero 6 infinitum perpetuum ut dicamus L 8 rediculum L 9 praefert et est participi similis L: fortasse similis, si ex verbo passivo aut communi trahitur 13 fortasse sed cum a neutrali aut deponenti verbo venit, nullo modo in participium transferatur, nisi potius exempla verbi neutralis et deponentis exciderunt. itaque lacunam indicavi 16 et dum scribo fatigatus sum om. L

20 principalem L 21 Terentius] Adelph. I 1, 29 22 caelet L 23 species e aut t litteris L 24 ut pudet (pedet t) — finiuntur om. L, add. t 25 declinatur t 31 consederemus L

f. 66* cod. Lav.

finitum aut activum est, ut lego, aut neutrum, ut sto, aut inchoativum, ut calesco, aut frequentativum, ut dicto. verbum autem r littera finitum aut passivum est, ut legor, aut deponens, ut sequor, aut commune, ut consolor, aut frequentativum, ut iactor, aut impersonale, ut sedetur. quod autem i vel m littera finitur neutrale tantum habet formam, ut 5 memini adsum. item quod t littera finitur tantum impersonale est, ut pudet. frequentativa verba scire debemus eadem activa esse, si de activis deducta sint; item si de passivis, passiva esse.

Tempora verborum tria sunt, ut in declinatione monstratum est, praesens *praeteritum futurum*. *praeteritum tempus* ter dividitur: fit enim 10 *praeteritum imperfectum*, ut legebam; fit *perfectum*, ut legi; fit *plusquamperfectum*, ut legeram. in passivis vero verbis *praeteritum perfectum* tempus aliud significat ulterius, ut lectus sum lectus fui; item *praeteritum plusquamperfectum*, lectus eram fueram. *futurum tempus* in activis adiunctivo tantum modo duplex est, ut cum legam et cum legero; in passi- 15 vis adiunctivo modo triplex est, cum *legar*, ulteriore cum lectus ero, item alio ulteriore cum lectus fuero.

De persona et de coniugatione primo libro disputatum est, ubi verbi declinationem posuimus. sane sunt quaedam verba extra regulam coniugationum [accidentia], *quae* posituros nos spopondimus, et quaedam *quae*, 20 etiamsi coniugationem habent, tamen hic locus repetit. extra formam coniugationum sunt verba haec et huius modi, *odi* memini novi: nam et i littera et prima et secunda persona singularis finitur, ut, cum sint praesentis temporis, speciem *praeteriti perfecti temporis* preeferant, et disparem ceteris declinationem habent, eamque integrum et multiplici 25 varietate confusam. *sum* et possum licet secunda persona es et potes eas litteras in fine habeant, quas debuerat coniugatio secunda, tamen extra coniugationes sunt, quia correptam posteriorem habent et a secundae coniugationis verbis in tota declinatione desciscunt. etiam fero fers fert extra coniugationes esse perspicuum est. nam cedo, quod est da vel dic, non 30 modo caret coniugatione, sed fere nec modum nec personam ullam *praeter* hanc recipit, *quae* est secunda imperativi, non pronuntiativi. ergo tantum singulari numero cedo, et apud veteres dictum est pluraliter cette. unde apparet, quam multa sint verba in quibus declinatio stare non possit. de his quoque *quae* coniugationibus serviunt sunt verba *quae* in de- 35 clinatione non constant. neutrale audeo *praeterito perfecto* et *plusquamperfecto* tempore transfertur in formam passivae declinationis, ausus sum

4 consular corr. consultor L 8 si e L 10 *praeteritum futurum om.* L 16 *legar om.* L 18 et *om.* L primo libro] p. 513 ed. Lind. 19 extra legula coiugationum accidentia posituros nos spopondimus L 22 *odi om.* L 23 persona finitur ut cum sit praesenti temporis L 24 preeferat et singularis disparem L 25 habet corr. habent L 26 confusam et possum et licet L 27 deberat L extra coiugationem sunt *quae* L 30 non modo caret non coiugatione L 32 non] cum L 37 ausus est es eram L

f. 67 cod. Lav.

es est, eram, ut illud quod extra coniugationes esse diximus, odi, facit praeterito perfecto osus sum. item mirae novitatis est verbum coniugationis tertiae correptae, || facio, quod utique neutrale est, quia non habet contrarium factor; tamen si consideremus, pro activo haberit potest, quia 5 facio agentis est, et est fio patientis. nova ergo forma cum aliud agere, aliud pati significet, utrumque neutrale, ita tamen ut fio, quod pro passiva neutralem intulit formam, tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto ad passivam speciem revolvatur: dicimus enim factus sum, factus eram. harum varietatum plurimae species vel legenti occurrit vel etiam 10 in tempore disserenti. medeor non habet praeteritum, praesens medeor mederis medetur.

Coniugatio ad regulam pertinet verborum, quae docet, in quam syllabam exeat futurum tempus verborum, ne per imprudentiam dicat quispiam 'ego tibi legebo' pro legam et cognoscebis pro cognosces. prima 15 mittit futurum tempus in bo; similiter et secunda in bo exit; tertia vero in am, ut legam. a plerisque autem dicitur et quarta coniugatio, quae futurum tempus mittit in am et in bo, quam sic discernimus. quotiens imperativus modus ad secundam personam i littera fuerit terminatus, ipsa est coniugatio quae dicitur quarta, ut est servi audi i fulci et cetera, et 20 facit futurum tempus serviam et servibo: Terentius in Hecyra 'matris servibo commodis': audiam audibo, eam ibo, in bucolicis
ib⁹ et Calcidico quae sunt mihi condita versu
carmina pastoris Siculi meditabor avena.

lego legis legit, facio facis facit, futuro tempore legam faciam. coniugatio secunda in bo, moneo mones, futuro tempore monebo; passivo verbo moneor facit futuro monebor. aliud est lego librum, aliud est lego, id est custodiendum commendo: hinc venit delege relego: Vergilius
et nymphae Egeriae nemorique relegat,
et de armentis sic, 'in sola relegant pascua' [muscus ubi herba
30 suavis].

Plerique docent et conexione esse in declinatione verborum, quam Donatus siluit vel Scaurus.

Neutra sunt quae nec accipere possunt r litteram nec ponere, quia simul eam recipere nequeant, ut sto curro: stor curror Latina non sunt.

4 contrario L   5 et est in marg. add. L   19 et cetera facit L   20 in Hecyra] III 5, 45   matri L   21 in bucolicis] 10, 50   22 condita l candita L
23 habena L   27 uerg. et enim fae L: Verg. Aen. VII 775   28 relegant
(corr. -gat) et de armis sic L: Verg. georg. III 213   29 museus ubi herbas fabis
(corr. uauis) L: cf. Verg. georg. III 144. ceterum ex interpretatione superioris versus
haec relicta esse videntur   31 ad regulam de conexione temporum, qua docetur, quae
tempora a quibus sumuntur (exc. Bob. vol. I p. 563, 26), pertinent ea quae 553, 3 de prima
verborum positione (exc. Bob. p. 563, 34) et infra 554, 4 de imperativo et promissivo
modo scripta sunt. praeterea quae de verbo fio 553, 6 et de praeterito tempore verborum
defectivorum 553, 9 adnotata sunt eodem videntur referenda esse. ceterum in his observationibus
verborum, cum multa perverso ordine scripta sint, certam legem ne ipse quidem
grammaticus secutus esse videtur   33 sunt om. L

et [neutra] dicta neutra, quo modo neutrum in nominibus nec masculinum est nec femininum.

Prima est verborum positio personae primae congrua, a qua declinationis principium sumitur, ut lego scribo dico loquor luctor gaudeo oscular. 5

Dicimus fiare pro fieri, velut Isocrates 'talis fiare circa parentes tuos, quales optaveris circa te esse filios tuos', Lucanus in IIII 'certe ut vincare potes'.

Fero facit praeteritum tuli, edo facit praeteritum edi. liquet praeteritum tempus non habet; paret non habet. 10

Verba quae genitivum casum secuntur, memini tui, obliviscor doloris, misereor infantis, memor sum aequitatis, inmemor iuris, immunis conlationis, admoneor beneficii, ignarus sum legis, expers laboris, peritus rerum, prudens artis, inprudens causae, potens virtutis, securus amorum, neglegens facti, diligens aequitatis, capax pecuniae, providens operis, 15 dubius coepti, piger eventus, aemulus artis, audax coepti, studiosus rei, conscientius culpae, certus iustitiae, incertus bonorum, incertus testimonii, fastidiosus pauperum, oblivious suorum, ferax contumeliae, ferox vigiliae, recordor promissionis, reminiscor facti, avidus laudis, similis formae, cupidus prolis, timidus periculi. decet pudet et poenitet quotiens in alte- 20 ram transeunt personam, genitivum sibi vindicant casum, ut piget me tui, piget me adversariorum, decet me honorum. dativo conveniunt haec, supervenio tractantibus, maledico inimicis, adnato scopulo, adlabor ripae, studeo liberalibus, obluctor harenae. ablativo conveniunt haec, fruor parentibus, careo paedagogis, abstineo cibis, dignor honore, laetor pomo, 25 egeo pecunia, laetor innocentia, glorior ingenio, utor praetexta, alor frugibus, privor sumptu, erubesco criminis, labore verecundia, adficior discessu, excedo regione, egeo auxilio, cedo gloria, plenus scientia; Terentius vero dixit

plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 30

sunt alia quae cum praepositione ablativum casum secuntur, ut oriundus ex Africa, longinquus ab Achaia, diversus a Ponto, abhorreo ab stulto, discedo ab improbo, discrepo ab ignavo, adsum a petulante, dissentio ab iniquo. similiter dicimus secundus ab Hercule, tertius a Caesare, quartus a Perseo et deinceps per omnes numeros. 35

3 congruae a qua L 6 pro fieri (ūū add. l.) socrates L: cf. Isocrat. in Demon. § 14 τοιούτος γίγρον περὶ τὸν γονέας, οὗτος ἀντὶ εὐξεία περὶ σεβτὸν γενέσθαι τὸν ἔαντον παῖδας. de permixta conjugatione verbi sio, ut est apud Servium in Verg. Aen. III 56, hoc videtur praeceptum fuisse, et infinitivo fieri pro fieri dici et in aliis modis tamen passivam declinationem in usu esse 7 Lucanus in IIII] v. 214 11
Verba] Diom. p. 290 12 miserior L 12 ignarum legis L 15 diligens L
23 adlabori pagiu deo liberalibus abductor L 25 padagotis L paedagogis l pomo
l poma L 27 sumto corr. sumtu L 28 Terentius] retentus L: Terent. Eunuch.
I 2, 25 30 perfluo l persuia L 32 longinquus L a pontu (corr. -to) horreor
L 33 adsum L 35 Perseo Diomedes p. 295 persio L et deinceps l et inceps L

f. 67^a cod. Iav.

Inaequalia: quod transit in aliam regulam. nam soleo praeteritum perfectum facit || solitus sum, gaudeo gavisus sum; vescor praeteritum non habet.

Ea verba quae indicativo modo um syllaba fuerint terminata promissivum modum in ro syllabam mittunt, ut sum ero, possum potero, prosum prodero, adsum adero * frequentius fac adicietur verbum, [verbo] ut fac sis, fac prosis, fac adsis. est recens consuetudo apud Vergilium, 'ades et primi lege litoris oram'. verba quae i littera terminantur, ut odi novi memini: haec quoque promissivum modum in ro syllabam mittunt, imperativo modo adiecto fac dicimus fac oderis, fac noveris, fac memineris, quamvis Virgilius dixerit

de generemque Neoptolemum narrare memento.

Ea verba quae e et t litteris fuerint terminata impersonalia sunt, personis et numeris infinita, ut decet pudet taedet paenitet piget miseret: infinita personis, ut decet me te illum; infinita numeris, ut decet me unum vel plures. promissivum modum faciunt decebit pudebit pigebit paenitebit miserebit, imperativum modum fac deceat taedat pigeat paeniteat misereat.

Declinatio verbi impersonalis. pudet verbum impersonale modi indicativi temporis praesentis personae tertiae, quod declinabitur sic: indicativo modo pudet me te illum, pudet nos vos illos; eodem modo tempore praeterito imperfecto pudebat me te illum nos vos illos; eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto puduerat me te illum nos vos illos: imperativo modo tempore praesenti et futuro ad secundam et tertiam personam pudeat: promissivo modo tempore tantum futuro pudebit me te illum: optativo modo tempore praesenti utinam pudaret me; eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto utinam puduisset; eodem modo tempore futuro utinam pudeat: coniunctivo modo tempore praesenti cum pudeat; eodem modo tempore praeterito imperfecto cum pudueret; eodem modo tempore praeterito perfecto cum puduerit; eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto * cum pudebit: infinito modo numeris temporibus et personis pudere, praeterito puduisse, futuro puditum ire.

Venitur verbum impersonale indicativo modo tempore praesenti venitur ad me ad te ad illum, venitur ad nos ad vos ad illos; eodem modo tempore praeterito imperfecto veniebatur ad me ad te ad illum ad nos ad

1 Inaequalia] *Donat. p. 1756*

4 Ea verba] *Donat. l. c. exc. Bob. p. 564, 2*

6 lacuna, quam indicavi, definitio imperativi s littera terminati excidit 7 adsis
aderis L 8 ades ei] adest L: *Verg. georg. II 44* horam L 11 quamuis i
quam L Vergilius] *Aen. II 549* 13 Ea verba quae t litteris L 16 faciunt
decuit pudevit (pudebit t) pigebit L 19 Declinatio verbi impersonalis] *Diom. p.*
358 sqq. Charis. p. 225 23 plusquamperfecto puderit L lacunam indicavi, qua praeteriti perfecti declinatio excidit, item in reliquis declinationibus siue deesse videbantur, lacunas indicavi 25 tempore tantum pt pf pudeuit L 27 puduisse L
28 coniunctiu constanter habet L 30 praeterito plusquamperfecto cum pederit
eodem modo tempore praeterito perfecto cum pudeuit L 32 futuro pudetuire L

f. 67^a cod. Lav.

vos ad illos; eodem modo tempore praeterito perfecto ventum est, praeterito plusquamperfecto ventum erat, et ulteriore ventum fuerat: imperativo modo veniatur: optativo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam veniretur * plusquamperfecto utinam ventum esset, et ulteriore fuisset; eodem modo tempore futuro utinam veniatur: coniunctivo modo tempore praesenti cum veniatur; eodem modo tempore praeterito imperfecto cum veniebatur; eodem modo tempore praeterito perfecto cum ventum sit, et ulteriore cum ventum fuerit; eodem modo tempore praeterito plusquamperfecto cum ventum esset, et ulteriore cum ventum fuisset; eodem modo tempore futuro cum venietur, cum ventum erit, et ulteriore cum ventum fuerit: infinitum * fuisse, futuro ventum iri: Terentius

postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
neque cuiquam nostrum verbum fecit neque id aegre
tulit.

Paenitet verbum impersonale modi indicativi temporis praesentis, quod 15 declinabitur sic: indicativo tempore praesenti paenitet me te illum et pluraliter nos vos illos, eodem modo tempore praeterito imperfecto paenitebat me te illum nos vos illos, eodem modo tempore praeterito perfecto paenituit me te illum nos vos illos, plusquamperfecto paenituerat: imperativo modo paeniteat: optativo modo tempore praesenti et praeterito 20 imperfecto * utinam paenitusset, futuro utinam paeniteat: coniunctivo modo tempore praesenti cum paeniteat, praeterito imperfecto cum paeniteret, praeterito perfecto cum paenituerit, praeterito plusquamperfecto * cum paenitebit, ulteriore modo cum paenituerit: infinitivo modo tempore praesenti paenitere, praeterito paenitusse. 25

Odi verbum deficiens tempore praesenti [personae primae], quod declinabitur sic: indicativo modo tempore praeterito perfecto odi odisti odit odimus odistis oderunt vel odere, specie exacta oderam oderas oderat oderamus oderatis oderant: imperativo modo tempore praesenti fac oderis facito oderit, tempore futuro odito oderit oditote oderint: quidam putant 30 oderimus primae personae esse: [hos nos gerundi appellamus]: optativo modo tempore praeterito utinam odissem: coniunctivo modo tempore praeterito specie absoluta si oderim oderis oderit, specie exacta si odissem odissem odisset; tempore futuro si odero oderis oderit: infinitivo modo odisse osum esse osum ire: participium ab hoc verbo invenies osurus. 35

Licet vel libet verbum impersonale modo indicativo tempore praesenti licet mihi tibi illi nobis vobis illis, eodem modo tempore praeterito imperfecto licebat, praeterito perfecto licuit, plusquamperfecto licuerat: im-

1 praeterito plusquamperfecto uentum est p̄t p̄f uentum erat L 3 praesenti utinam veniretur et praeterito imperfecto et plusquamperfecto L 9 plusquamperfecto om. L 11 uentu iri terrentius L: Terent. Andr. I 2, 7 12 datu iri L 13 fecit L facit l 18 perfecto paeniteuit L 35 ossu iri (parti ab hoc uerbo inueniens add. l in marg.) osurus sum L

f. 68 cod. Lav.

perativo modo tempore futuro liceat [vel licuit]: || optativo modo tempore praesenti utinam liceret, eodem modo tempore praeterito * plusquamperfecto utinam licuisset, eodem modo tempore futuro utinam liceat: coniunctivo modo tempore praesenti cum liceat, eodem modo tempore praeterito imperfecto cum liceret, praeterito perfecto cum licuerit, praeterito plusquamperfecto cum licuisset, futuro cum licebit vel cum licuerit: infinito modo numeris et personis licere, praeterito licuisse, futuro lictum ire,

Item verba quae genitivo casui conveniunt, obliviscor iniuriae, memor sum bonorum, misereor puerorum, pudet facti, paenitet laboris, taedet operis, piget gratiae, memini rerum, reminiscor doloris, ignarus malorum, expers laborum: expers enim dicitur extra partem, a parte alienus: peritus rerum, securus periculi: Vergilius 'securus amorum germanae', hoc est sine cura amoris, non amans germanam; securus ergo sine cura: dubius itineris, neglegens amicorum, studiosus picturae, conscius facti: Vergilius 'conscius audacis facti'. dativo casui haec conveniunt, maledico hosti, suadeo tibi, mando tibi, cedo potenti, ministro parenti, largior amico, dono propinquo, obsequor domino, adversor inimico, gratificor illi, suscribo epistolis, adsum clienti, pareo legibus. item dativo casui haec conveniunt, intentus studiis, inimicus virtuti, obediens patri, invidus bono, malivolus studenti, proximus viae, habilis virtuti, utilis scena, aptus industriae. item accusativo casui haec conveniunt, decet dominum, paenitet illum: Vergilius in bucolicis 'nec paenitet illos': piget inertem, iubeo fratrem: saepe enim iubeo ponitur pro volo, ut Terentius 'iubeo Chremetem': calumnior illum, concedo locum, lego Vergilium, scribo historiam, traho addictum, duco sortem, moneo filium, consolor illum, criminor malum, odi turpes, novi novos. verba ablative casui haec conveniunt sine praepositione, potior pecunia, utor toga, privor potestate, egeo laude, careo molestia, abstineo cibo, fungor officio, sacrifico victima, donor torque, glorior viribus, dignor honore: item cum praepositione trahunt ablativum casum haec, abhorreo ab illo, discedo a petulante, discrepo ab ignavo, absum a stulto, dissentio ab aequitate.

Verba quae in et exeunt, ut licet paenitet, declinantur sic, licet mihi tibi illi, paenitet me te illum; item quae in it, ut est convenit mihi tibi illi. quae in r exeunt casui serviunt genitivo, ut misereor tui, reminiscor negotii; alia dativo casui, ut suadeo tibi illi, sic et comparo: alia verba accusativum secuntur, ut provoco te illum, accuso te illum, invoco loco et cetera.

7 lictu ire L 8 Item verba] Diom. p. 290 sqq. 9 sum om. L 11 par-
tem] parte L 12 Vergilius] Aen. I 350 15 uergilius consciens L: Verg. Aen.
XI 812 16 mando cru caedo parenti (corr. potenti i) L 19 inuentus studiis L
22 in bucolicis] 10, 16 23 illum corr. illos L 24 Terentius] Andr. III 3, 1
cremetem L 26 consulor L 33 Verba quae in et exeunt] Donat. p. 1758
34 item om. L 36 sic et comparo post 38 cetera habet L

f. 68. 68* cod. Lav.

Verba activa modi indicativi o littera terminantur in prima persona temporis praesentis, quorum forma varia est, quam formam faciunt litterae consonantes, quas artis lator inseruit.

Sunt verba quae in declinatione deficiunt et ideo defectiva dicuntur, eaque fere in i litteram exeunt, ut odi novi memini, aut in o, ut soleo 5 fido meto audeo gaudeo. defectiva autem verba tribus modis sunt, quotiens aut figura mutantur, ut refero refers refert, retuli retulisti retulit, referebam et retuleram; per qualitates, ut fio factus sum, soleo solitus sum; per tempora autem, ut memini meministi meminit, dehinc memineram memineras meminerat. *sunt verba* quae in pronuntiativo modo solo 10 inveniuntur. sunt verba quae a simili pronuntiativo venientia in praeterito perfecto in diversas partes declinationis separantur, ut pando facit pandi *pandavi*, et sero facit sevi *seravi*; item contraria, quae a diversis praesentibus venientia in praeterito perfecto similia sunt, ut luceo lugeo facit luxi, et cerno cresco facit crevi. 15

Fuat ponitur pro fuerit futuri temporis: Vergilius

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habebo.

ab eo quod est fatur facit futurum tempus fabor, adfabor adfabar, ut est 'lacrimis adfabar obortis'. facio facit conficio. Probus non posuit siffero. capio facit suscipio; sed su corruptum est. faxo faciam confir- 20 mem, ut in XII

ego foedera faxo

firma manu, Turnum debent haec iam mihi sacra.

fero praeteritum facit tuli. facesso aliquando discedo significat: in historia Alexandri Magni legitur 'iubet omne facessere famulitium', id 25 est procul discedere, 'ut arcanum sermonem tuto committeret'.

|| DE ADVERBIO.

In primo libro artium de significatione adverbiorum disseruimus dantes regulam declinationum.

* * * * *

1 Verba activa] *Donat. l. c.* terminata *L* 4 Sunt verba] *Donat. l. c. Charis.*
p. 220 sqq. 6 *fortasse* quotiens aut figura mutantur aut qualitate aut temporibus: figura
 mutantur, ut 7 refers] referis *L* 10 sunt verba *om. L* sola *L* 11 sunt verba] *Diom. p. 369 Charis. p. 227* 13 *pandavi et seravi om. L* 14 fiant *L* 16 fuat
l fiat L; Diom. p. 375 Vergilius Aen. X 108 17 *rutulos ne fiat (fuat l) nulla*
(nullo l) discremine L 18 *fauor adfauor adfabar L* 19 *lacrimis adfabor ab (ob*
l) ortis L; Verg. Aen. III 492 20 *siffero] Diom. p. 376. 370 suspicio L*
corrupta L 21 *in XII] Verg. Aen. XII 316* 24 in historia Alexandri Magni]
cf. Iul. Valer. III 54 ed. Mai. (class. auct. VII p. 229) ingressa igitur statim faces-
sere universos e praesenti mulier edicit 25 *omnem L famulitium corr. -tium L*
 26 descendere *L* commiteret | De aduerbio incip | De aduerbio. in primo *L*
 29 declinationum quando tertiae declinationis sunt aduerbia datiuo utimur — accidit
 aduerbis et comparatio aduerbium est pars orationis *L. quae in minore arte de adverbio*
511, 9 — 512, 14 scripta erant hoc loco in codice repetita sunt

f. 68*. 69 cod. Lav.

Adverbium est pars orationis, quae adiecta verbo significationem eius explanat atque inplet. adverbio accidentunt tria. quae? significatio comparatio figura. significatio adverbiorum in quo est? sunt aut loci, ut hic; aut temporis, ut hodie; aut numeri, ut semel; aut negandi, ut non; aut adfirmandi, ut etiam; aut demonstrandi, ut ecce; aut optandi, ut utinam; hortandi, ut heia; ordinis, ut deinde; interrogandi, ut quid ita; qualitatis, ut docte, prudenter; similitudinis, ut quasi; dubitandi, ut forsitan; personalia, ut mecum, tecum; vocandi, ut heus; respondendi, ut heu; separandi, ut seorsum; iurandi, ut epol, ecastor, hercle, medius fidius; eligendi, ut potius, immo; congregandi, ut simul, una; aut prohibendi, ut ne; aut eventus, ut forte, fortuitu; aut comparandi, ut magis. sunt et alia adverbia qualitatis quae neque per e neque per r efferuntur, sed per us, ut citius. item sunt quae in m terminentur, ut cursim. adverbia loci species habent in loco et de loco: in loco, ut

15 hic et Naricci posuerunt moenia Locri;
ad locum, 'huc ades o Galatea'; e loco, 'hinc exaudiri voces';
per locum, ut 'hac iter Elisium nobis'. per significationes adverbia
a coniunctionibus discernuntur: dicimus quoniam, et nullam habet actuum
significationem et est coniunctio. sunt quaedam adverbia quae significa-
tiones non habent et sunt coniunctionibus similes, quae posita orationem
inluminant, subtracta nihil sensui demunt, || ut profecto tandem modo dum
locorum gentium: Cicero in *invictis ubinam gentium sumus*, Teren-
tius 'minime gentium'.

* * * * *

Hic est et pronomen articulare, hoc est demonstrativum hic, et ad-
25 verbium, cum dicis 'hic habitabo', 'hic ero'.

Hodie heri hesterno: dicimus sine aspiratione externus extraneus.
sed nomen est: Vergilius 'non me tibi T' *

Et numeri semel bis: sic deciens centiens miliens, ut Terentius in
Eunicho 'plus miliens audivi'.

1 Adverbium — 11 magis *Donat.* 362, 15 — 32 et 358, 11 sgg. 9 iurandi et
epule castor *L* 10 elegandi *L* immo — 11 magis *om.* *L*, *add. l* 11 for-
tu] foruitum *L* 12 per r (*corr. t, ut videtur*) reffrerunt sed petrus et citius *L*
13 cursim] citiu cursim *L* loci *om.* *L*: adverbia loci duas species habent, in loco
et ad locum *Donatus p. 1760* 15 hic et narici possuerunt *L*: *Verg. Aen.* III 399
16 hac ades o galageae loco *L*: *Verg. bucol.* 9, 39 hinc] *Verg. Aen.* III
460 17 hac iter elisimu nobis *L*: *Verg. Aen.* VI 542 20 possitam *L* 21 po-
ferto corr. proferto *L* 22 locorum corr. locarum *L* cicero inuictiuis *L*: *Cic. in*
Catil. 1 4, 9 Terentius] *Eunuch.* III 1, 11. *Adelph.* III 2, 44. *Phorm.* V 9, 44
23 gentium. Comparationis gradus sunt tres — in adverbium transit hic est et *L*. q ae
in minore arte 512, 14 — 513, 7 scripta erant hoc loco in codice repetita sunt, oratione
autem membranarum in archetypo perturbato ea quae supra 557, 29 ex eodem loco repetita
leguntur ab his separata esse videntur 24 articulare l articula *L* et *om.* *L*. videtur
autem praeter exemplum pronominis demonstrativi hic excidisse 26 esterno dicimus
L: cf. *Charis.* p. 180. *Serv.* in *Verg. Aen.* VIII 543 27 Vergilius] *Aen.* III 42
28 bis] uis *L* miliens ut terrentius in eunicho *L*: *Eunuch.* III 1, 32

f. 69 cod. Lav.

Heia: Vergilius

heia age rumpe moras, varium et mutabile semper
femina

et 'hostis adest heia'.

Quianam, quid ita, cur: Vergilius

5

heu quianam cinxerunt aethera nimbi

et 'quianam sententia vobis Versa retro'.

Mecum aut adverbium est personale aut pronomen praepositioni coniunctum; sic tecum secum vobiscum nobiscum.

Haec sunt adverbia quantitatis, 'quantum fecisti?' multum, parum, 10
satis abundeque.

Sedulo familiare verbum Terenti, hoc est sine dolo, et facit adverbium sedule * et ab eo veniunt, ut felix feliciter, duplex dupliciter.

Quando saepe pro coniunctione ponitur, hoc est quoniam, ut* est illud,

15

hoc tibi, fabor enim, quando haec te cura remordet
et

quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.

In loco, e loco, ad locum, per locum: in loco 'hic illius arma';
e loco

20

hinc ad Tarpeiam sedem ad Capitolia ducit
aurea nunc;

ad locum * per locum, ut

hac iter est, tu nequa manus se attollere nobis
a tergo possit, custodi et consule longe.

25

Admodum pro fere, et aliquem modum adpositum esse saepe *significat*. quaesitum est, num pro valde usque dicamus, et in usu fuit, ut apud Salustum 'admodum vanus', et apud Naevium in Clamidaria neque admodum a pueris abscessit neque admodum adolescentulus est.

30

Adquiescere aliter in usu nostro est, quam esse deberet. cum enim parere nos alicuius desiderio significare volumus aut sententiae, adquiescere nos dicimus.

1 Heia om. L 2 heia age] Verg. Aen. III 569 4 hostis] Verg. Aen. VIII
38 eia corr. heia L 5 quia numquid ita loquor (eur l) uergilius L 6 heu]
Verg. Aen. V 13 cinxerunt L nimbi] minui L 7 quianam] Verg. Aen.
X 6 11 habunde quae L 13 et ab eo — dupliciter ad disputationem de adver-
biis facile et difficile pertinere videntur. itaque lacunam indicavi 14 ut] hoc L
16 hoc tibi l hoc ti L: Verg. Aen. I 261 18 quando] Verg. Aen. VIII 497
uita L 19 hic] Verg. Aen. I 16 21 hinc] Verg. Aen. VIII 347 23 ad locum
hoc loco omissum post 21 sedem habet L. excidit autem exemplum adverbii ad locum dicti
24 hac iteres tum (corr. tune) quam anus sedeat tollere L: Verg. Aen. VIII 321
25 longa L 26 pro fere] proferre L significant om. L 27 num] nam L
dicimus L fuit utar ut salustius (corr. -ium) L 28 nenium L 29 pueris
abcessit L 31 alter L tam enim parens nos L

a

f. 69. 69* cod. Lav.

Arcessi potius quam arcessiri dicendum esse satis aperte mihi videor ostendisse. rebus in ea ratione ait arcesso esse quasi arceo cessare.

Funditus caelitus: Terentius 'pereo funditus'. sic antiquitus radicibus vel cetera.

5 || Rite comparationem non recipit, quia non dicimus ritius. bene et male non habent regulam comparationis integra, sed mutato sono conparantur: non bene benius, sed bene melius: nam dicimus benigne benignius. sic et male.

Funditus caelitus antiquitus radicibus stirpibus divinitus humanitus. 10 caesim continuatim passim vicissim raptim cursim strictim castigatim segregatim partim pedetemptim paulatim minutim sensim furtim summatim. participia sunt omnia.

DE PARTICIPIO.

* adiectio[n]e declinatio[n]e accentu: comparatione, ut doctus doctior: 15 adiectio[n]e, ut 'nate dea'; si nate tantum modo dicas, participium est; si adiungas dea, nomen est nate: accentu, pareo parens: declinatio[n]e sic, nomen est, quando quartae declinatio[n]is est; quando secundae, participium.

DE CONIUNCTIONE.

Coniunctiones quoque sunt non minima parte acuti tenoris. Scaurus 20 hoc ordine posuit coniunctiones copulativas, et at atque immo ast ac; disiunctivas sic, aut ve vel nec neque. expletivas Scaurus sic posuit, quidem equidem quoque autem tamen porro; causales, si etsi etiamsi tam tametsi siquidem quando quandoquidem quin quinetiam sinetiam sive seu sin nam namque ni nisi nisi enim etenim sed praeterea quamobrem praesertim quam quamvis proinde saltim videlicet item itemque ceterum alioquin propterea sane. Scaurus rationales sic posuit, ergo igitur ita itaque enimvero quia qua quapropter quippe quoniam quoniamquidem ideo idcirco scilicet quatenus. figura est in coniunctionibus, qua apparet, utrum simplices sint coniunctiones an compositae: simplices, ut quoniam; compositae quoniamquidem quandoquidem. ordo est in coniunctionibus, quo apparet quae praeponi tantum possit, ut nam equidem igitur; quae subiungi tantum, ut enim que autem; quae praeponi et subiungi,

1 Arcessi] *Charis.* p. 227, *Diom.* p. 375, *Priscian.* p. 902   2 fortasse Probus nova ratione ait cessare] cesare *L*   3 pereo *L*: *Terent.* *Andr.* I 5, 9   7 sed bene melius nam dicimus benigne benignius *bis scripta sunt in L deletis posteriore loco verbis* nam dicimus benigne benignius   10 uicisim *L* segregatim *L* 11 pedetim *L*   12 participia sunt omnia aut ad disputationem de adverbii, quae a participiis ducta esse non nullis grammaticis placuit (*Charis.* p. 166), pertinent, aut ex commentario de particípio, cuius fragmentum in codice sequitur, huc translata sunt 15 adiectio[n]e ut ne ut nate *L*   17 post participium lacuna quattuor versuum relicta est in *L*   20 disiunctivas sicut aut *L*   22 fortasse etiamsi sitamen tametsi 23 sin] sim *L*   27 enim nero qua qua (quia qua qua *l*) propter *L*: fortasse quia quare quapropter   31 ut nam] unam *L*   32 subiungi tantum *L*

f. 69*. 70 cod. Lav.

ut et. quaedam autem coniunctiones, ita ut praepositiones, cum adverbii confunduntur, quando enim ante post.

DE PRAEPOSITIONE.

De praepositionibus primo libro notavimus. praepositio dici non potest quae aliam *partem orationis* sequitur: dicimus enim ante aedem, apud 5 amicum, et non dicimus aedem ante, amicum apud.

Sunt praepositiones quae cum aliis conponuntur partibus orationis ita, ut in unitatem veniant, nec umquam per se separatae ponuntur. sunt etiam praepositiones accusativi casus hae, ad salutem, ad fines; apud socios; ante tribunal; adversum te, ut puta si dicas 'adversum te habeo 10 gratiam' pro apud te, ut Terentius

et id gratum fuisse adversum te habeo gratiam;
cis, cis Alpes; citra, citra praescriptionem; circum muros; circiter ducen-
tos, circiter Calendas; contra hostem; erga parentem; inter te et me;
intra moenia; infra muros; iuxta praecemptum, iuxta fidem; ob rem; pro- 15
pter illum; per amicos; penes fidem; prope vicinos; pone illum, id est
post retro: Vergilius in II 'pars cetera pontum Pone legit': secun-
dum praesentem; supra fortunam; subtus tectum; trans Alpes; ultra fines;
usque ad portas. hae omnes praepositiones casus sunt accusativi.

Praepositiones aut casibus serviunt aut loquellis: casibus tantum, ut 20 apud penes, apud deos, penes homines; loquellis tantum, ut am con re se di dis, ut ambio concedo refero secedo dilato dissentio. ceterae praepositiones et verbis et casibus cohaerent, ut perfer per hunc, admove ad urbem. quae vero casibus serviunt, aliae accusativum, aliae ablativum casum trahunt, aliae sunt in utroque communes. 25

Ablativi casus praepositiones: ab, ab illo; abs, abs te; absque te; cum, cum patre; coram multis; clam patre, id est occulte: sed occulte adverbium est, clam facit || conclulum diminutive; de, de patre, de te; ex alto; pro, pro suscepto meo, pro sententia, pro hac re, pro tribunali, pro dolore; palam amico; sine puero; tenus pube, tenus crure. commu- 30 nes utriusque casus sunt hae, in sub super subter: in theatro, in ius eo; sub illis temporibus, sub cura illius; super collem, super Hectore, super arma. praepositiones quae cum verbis componuntur: as co con di dis re se, aspellere coemere convertere diducere dispargere revocare.

2 confundantur *L* ante post *L*: sequitur lacuna duorum versuum 3 De praepositione trium grammaticorum excerpta posuisse videtur grammaticus, Palaeomonis 7 sunt praepositiones — 19 accusativi et 26 ablativi — 34 revocare (cf. Charis. p. 205), Co- miniani 20 praepositiones — 25 in utroque communes (cf. Charis. p. 204. Diom. p. 404). Scauri 562, 1 Scaurus — 16 fugio 5 partem orationis om. *L* 9 haec ad salutem apud socios ad fines ante *L* 11 Terentius] Andr. I 1, 15 13 praecriptione *L* 14 circa Kalendas Charisius 16 pone illum 1 prae illum *L* 17 Vergilius in II] Aen. II 207 ponere diit *L* 19 haec omnes *L* 22 amouio corr. amuo *L* 23 ut uerbis *L* 30 tenus pebe tenus cruce Com utriusque *L* 31 in ius] in- tuis *L* 33 as] ab *L* 34 aspellere Charisius abbizzare *L*

f. 70 cod. Lav.

Scaurus praepositiones accusativi casus sic posuit, per apud adversus
 5 uls ad usque pone supra contra cis citra ultra subtus prope iuxta circum
 ob ante secundum praeter propter intra circa extra post inter erga clam
 trans penes, ut per hominem, apud grammaticum, adversus leges, uls
 provinciam, ad amicum, usque Romam, pone fores, supra regem, contra
 ius, cis Galliam, citra sedem, ultra familiam, subtus iugum, prope finem,
 iuxta montem, circum portum, ob iniuriam, ante aedem, secundum mare,
 praeter spem, propter aquam, intra annum, circa rationem, extra hor-
 tum, post annum, inter domos, erga rem publicam, trans fluvium, secus
 10 portum, clam uxorem. ablativi casus sunt hae, a ab abs de e ex pro
 pree cum sine tenus coram palam, ut a solo, ab urbe, de domo, e villa,
 ex ordine, pro iure, pree virtute, cum socio, sine fine, tenus crure,
 coram patre, palam filio. in autem et sub et subter utriusque pariter casui
 serviunt, cum in loco [rem] significare velimus, ablativo; cum in locum,
 15 accusativo, ut in foro sum et in forum eo, [ut] sub tecto sum et sub
 tectum fugio.

DE INTERIECTIONE.

Cur interiectio dicta sit in primo libro notavimus, eo quod aliis partibus interiecta sit, animi affectum significans. vario autem affectu monemur. nam aut laetamur, ut bах; aut dolemus, ut heu; aut animadvertisimus, ut attat; aut ridiculi animadversionem exprimimus, ut bobax. apud Plautum sunt quaedam partes orationis pro interiectionibus positae. nam et Vergilius sic posuit, 'sequiturque nefas Aegyptia coniux': nefas hic enim interiectio est: et 'pecudesque locutae Infandum' 25 pro infande: item pro dolor, pro pudor cum dicimus, et siqua sunt talia.

3 intra] infra L 4 uls] uuls L 9 secus portum postea additum esse videatur, siquidem secus inter praepositiones a Scauro positas supra non scriptum est. praeter exemplum praepositionis penes omissum est 10 haec L e om. L 11 ex villa L 12 tenus cruce L 19 mouetur L 23 sequiturque] Verg. Aen. VIII 688 24 pecudesque] Verg. georg. I 478 25 talia, hic adscribendum utile indicamus quae sunt producenda quae corripienda. a littera terminatus nominatiuus singularis brevis est — exceptis scilicet positione longis aut diptongis quae omnibus patent. explicit finiales L (f. 71*). commentatoris de syllabis finalibus hoc loco in codice scriptus ex eodem libello petitus est, cuius priorem partem supra f. 55 exhibitat esse adnotatum est p. 522, 12: cf. Serv. de final. p. 1803—10. his subiectis sunt in codice praecepta structurae ex Bobiensi codice edita anal. gramm. Vindob. p. 506, quatuordecim structurae praecepta — retardavit, et brevis disputatio de Latino sermone, Omnis latinus sermo tribus rebus tenetur usu arte auctoritate — ille tamen usus probandus est qui aut euphonias (scr. eufonia) colligitur aut uetustate sernatur // (f. 72). sequuntur deinde commentarii de barbarismo, de soloecismo, de ceteris vitiis, de metaplasmis, de seminibus, de tropis. ex his unum de soloecismo commentarium integrum exhibui; ex reliquis, quia et neglegenter scripti sunt et nihil sere quod dignum esse memoria videatur continent, pauca in adnotatione adscripti. De barbarismo ceterisque vitiis. Barbarismus est dictio aliqua parte uitiosa vel enuntiacione vel scripto — infantibus scribere debemus, et non numquam b adpungimus, et facit b. salsamentum (l. salmentum pro salsamento) quo modo paumentum pro paumento. de medio subtrahitur syllaba, 'unius ob noxam': longa esse debuerat ni et loco brevis est posita, antibacchum posuit pro dactylo.

DE SOLOECISMO.

Soloecismus est oratio inordinatis dictionibus instructa contra rectam loquendi consuetudinem. inter barbarismum et soloecismum hoc interest, quod barbarismus in singulis verbis fit et in quocumque ordine || contra morem Latinitatis; soloecismus autem, quando discrepantes inter se dictiones habet. fiunt autem soloecismi per omnes partes orationis aut per ea quae accident partibus orationis. per nomina fiunt soloecismi, cum aut in qualitatibus eorum peccatur aut in generibus aut in comparationibus aut in numeris aut in casibus. per qualitates fiunt soloecismi, ut

hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto

10

Dardanus:

Dardanus dixit pro Dardanius; debuit enim a Dardano dirivative Dardanum dicere: proprium posuit pro appellativo. hoc est per qualitatem facere soloecismum. per genera, sicut apud Ennium

Ilia dia nepos quas erumnas tetulisti,
pro neptis; et apud Pacuvium

15

quis tu es, mulier, quae me insueto nuncupasti nomine?
pro quae quis dixit: masculinum pro feminino posuit. per comparationem sic,

respondit Iuno Saturnia sancta dearum,
pro sanctissima, quia superlativus genitivo plurali subiungitur: positivum pro superlativo posuit. [per partes orationis fiunt soloecismi, cum alia pro alia ponitur, ut 'torvumque repente clamat': aliam partem pro alia posuit, nomen pro adverbio posuit; torvum enim dixit pro torve] per numerum sic fiunt soloecismi,

25

vos, o Calliope, precor adspirate canenti:
pluralem posuit pro singulari. per casus sic,

quem non adeo virtutis egentem

abstulit atra dies et funere mersit acerbo:

hoc Vergilius in XI, genitivum pro ablativo posuit. per verba fiunt soloecismi, cum aut in generibus eorum peccatur aut in modis aut in temporibus aut in personis. per genera verborum fiunt soloecismi, sicut

olli aliquando ponitur pro tunc illi (*cf. Serv. in Verg. Aen. I 254*), ut 'olli sedato respondit corde latinus, (*Verg. Aen. XII, 18*). pernicias scribunt inperiti ei faciunt e (gemimum *add. in marg.*) quo modo pati et s' ratier (*fort. quo modo species facies*). fernere corripuit ue, quae naturaliter longa est. — conilis barbara pronuntiatio ut inconditae loquellam effundat. De soloecismo *L* (*f. 72*) 10 hauriat] *Verg. Aen. III 661* 15 *Ilia*] alia *L*: *cf. Ann. annal. v. 56 ed. Vahl. Charis. p. 70* 16 pro nepotis ut apud pacunium *L*: *cf. Diom. p. 449* 17 *es*] *is L* — nancupasti pro nomine quae *L* 20 respondit iuno sca saturnia dearum *L*: *Ann. annal. I 65 ed. Vahl.* 22 per partes — 24 pro torve, quae perverso ordine inter soloecismos nominum, qui per accidentia fiunt, posita sunt, aut ex Donato hue inlata sunt, aut supra v. 7 post partibus orationis olim scripta erant 23 torvumque] *Verg. Aen. VII 399* 26 vos] *Verg. Aen. VIII 525* 28 quem] *Verg. Aen. XI 27*

f. 72* cod. Lav.

spoliantur eos et corpora nuda relinquunt,
pro spoliant: passivum pro activo posuit, per modos * hic etiam pro
imperativo indicativum posuit. per tempora, sicut

ceciditque superbū

5 Ilium et omnis humo fumat Neptunia Troia,
pro 'cecidit et fumavit' [produxit mat et pro fumavit accipiendum est].
praesens posuit pro praeterito. per personas, sicut

Danai, qui parent Atridis, quam primum arma sumite,
pro 'qui paretis sumite': parent tertia persona est, paretis secunda. per
10 adverbium, sicut 'intus eo' pro intro, et 'foras sto' pro foris, et 'Italia
venio' et 'ad Romam pergo', cum praepositio nomini separatim addenda
sit, non adverbio: foras foris adverbia sunt: Vergilius adiecit nomini se-
paratim praepositionem, 'Siculo prospexit ab usque Pachyno' pro
15 'a Pachyno Siculo'. per praepositiones sic fiunt soloecismi, cum alia pro
alia aut supervacua ponitur aut necessaria subtrahitur, ut apud Lucilium
hymnis cantando quem adservisse ait ad se,

pro apud se: supervacua ponitur, ut apud Varronem 'huic similis ex
curis expedita lamentatur'; ex enim supervacua est [ut si quis dicat
desusum deorsum]: cum deest praepositio, sic fit soloecismus, ut apud
20 Vergilium 'silvis te Tyrrene f. a. p.' pro 'in silvis', deest in ['sub
luce maligna' in VI Vergilius pro 'ante lucem': sub praepositio est
et ante praepositio est]. fit et per ordinem soloecismus, id est per or-
dinem coniunctionum. in prosa, hoc est in oratione soluta, vitium factum
soloecismum dicimus, in poemate autem, hoc est in carmine, schema ap-
25 pellamus.

1 spoliantur] *Enn. annal. v. 600 ed. Vahl.* 2 per modos modi qui sunt indi-
catus imperatiui vel ceteri hic dimidii versus spatio ante hic relicto L: cf. *Donat.*
394, 4 4 ceciditque] *Verg. Aen. III 2* 6 pro cedit L 8 danaique parent L
10 italiā L 13 Siculo] *Verg. Aen. VII 289* pacino pro a pacino L 16 for-
tasse quam adservivisse, ut *Hymnis nomen puellae sit* 17 similis curis expedit ala-
mentatur L 19 deest] est L 20 siluis te tirrenes a. p. L: *Verg. Aen. XI 686*
sub luce] *Verg. Aen. VI 270* 24 appellamus] sequuntur iam reliqui commentarii
supra 562, 25 indicati ita,

De ceteris vitiis

Acyrologia est dictio quaedam uitiose enuntiata amisa dominatione intigræ regulæ, acyro
sine domina, ut 'hunc ego si tantum potui sperare dolorem' (*Verg. Aen. III 419*)
(f. 73) — 'sic ore locuta est' (*Verg. Aen. I 614*) tamquam poterat aliter nisi ore loqui.
poterat dicere et 'sic lingua loquuta est', quae et habet totius uocis officium. in histo-
ris (cf. *Donat.* 395, 6 *Charis.* 271, 18) 'ibant qua poterant', numquid qua non po-
terant ire ualebant? Salustius 'unde uenerant reuersi sunt', quo reuersi sunt, nisi
unde uenerant? — habes in primordio libri secundi (p. 537, 27) homonima vel polionima:
oculorum acies, ut est 'huc geminas nunc flecte acies, hanc aspice gentem' (*Verg. Aen. VI 788*); exercitus, 'hinc acies atque hinc acies adstare Latinas' (*Verg. Aen. VIII 550*); ferri, 'stat ferri acies mucrone currusco' (*Verg. Aen. II 333*) uadatur,
causas agit et non dicit cuius.

De metaplasmis.

Metaplasmus est per compositionem partium diversarum: meta grece per est, plas-
mate fingere, quod est transponere. transformare fit decorandi metri gratia. huius

species multae sunt. nam dictio, quae transformatione componitur, metamorfoseos dicitur, quod Obidius scripsit libris XV vel Apuleius. sed metaplasmus in una parte orationis fit, metamorfoseos in omni re librorum componit — Elysis subductio quae-dam syllabae vel verbi. consilio (*l. conlisio*) est dura pronuntiatio malae et inordinate partes orationis confidens, // (*f. 73**) ut 'multum ille et t. i. e. a.' in scansionem (*l. scansione*) multum ille multil facit, et eliditur um syllaba, quae est aeglipsis.

Sequitur de scematibus.

De scematibus plurimi multa dixere, sed nullus uocabula eorum efferre potuit latino sermone, sed his appellationibus proferuntur, quibus ea magistra greca (*l. Graecia*) nuncupavit — sententiarum aliae sunt uerae aliae sunt uerisimiles. // (*f. 74*) Enni uersus (*cf. Donat.* 398, 19): omnes partes orationis, quibus uersus conpositus est, nomina sunt, nulla alia interpossita. eiusdem Enni uersus est 'tute ta (*l. Tati*) tibi tanta tyraune tulisti'. omnes enim partes orationis t littera principium sumunt. 'mententes flentes lacrimantes commiserantes': uersus hic Plauti: omnes partes orationis in accusativo casu exēunt. 'litora litoribus' variauit casus. — illa coniunctionibus interpositis dictio conposita uidetur, in hac nulla est simul coniunctio.

De tropis.

Ex his in primo uersu Virgilii inuenis tropos quinque: uirum dixit et tacuit nōmen, non dixit Aenean, de quo agitur — (*f. 74**) timesis est ut unius partis orationis facta disruptio, alia scilicet interposita, ut est illud 'septem subiecta trioni' (*Verg. georg.* III 381): tolle de medio subiecta, et habes septemtrioni. Ennius (*cf. Donat.* 401, 16) 'et saxo cere comminuit brum' (tolle comminuit, et habes cerebrum *add. l.*). sintesis yperuatōn 'in saxa latentia' — (*f. 75*) sarcasmos hostilis inrisio hostilis: Iustinus, adbreuiator pampagi (*l. Pompeii*) Trogi referit reginam, quando cum (*l. unicūm*) filium occisum per obsidionem ulcisceretur, caput inimicis (*l. inimici*) regis absimum (*l. abscisum*) utri sanguine pleno immersise atque eadem dixisse 'satia te sanguine, quem tam diu sitisti' (*Iustin.* I 8) — Helena Iovis et Ledae filia, Menelai regis Graecorum (*add. coniux*), quam Paris pastor, Priami filius, blande sollicitatam ad suum coniugium adduxit. de qua sic Statius (*Achill.* I 20) 'solue rate balio (*l. solverat Oebalio*) classem de litore pastor Dardanus incautas blande populatus Amicias'. explicant finiales sergii. incipiunt coronati scolastici *L.*

DE IDIOMATIBVS.

DE IDIOMATIBVS CASVVM.

De idiomatibus quae pertinent ad genetivum casum. pudet me amoris ἐρυθριῶ τὸν ἔρωτα, αἰσχύνομαι τὸν ἔρωτα, taedet me mulierum συκαίνομαι τὰς γυναῖκας, paenitet me huius consilii μεταμέλομαι ἐπὶ τῷ συμβουλίῳ τούτῳ, μεταμέλει μοι τῆς βουλῆς, piget me profectionis ὀκνῶ τὴν ἀποδημίαν, ὀκνῶ ἀποδημῆσαι [libet mihi ἀρέσκει μοι]; et quae in fine figurantur, id est quae in fine verbum adiectum habent, pertaesum est illius στυγᾶς αὐτόν, ἀποστρέφομαι αὐτόν. misereor mentio dici οἴκτείρω τὸν πτωχόν, οἴκτείρω τὸν ἐπαίτην: perfectum eius verbi est miseratus sum; miseror autem et miseresco per accusativum casum effteruntur. quae autem per participia proferuntur, et haec genitivum casum admittunt, ut amans filii est φιλεῖ τὸν παῖδα, φιλεῖ τὸν νιόν, egens pecuniarum ἐνδεής χρημάτων. et quae in tor syllabam exeunt vel terminantur, eundem genitivum casum admittunt, ut curator sum huius rei φροντίζω τοῦ πράγματος, cupiditor sum huius rei ἐρῶ τοῦ πράγματος. igitur appellations, quae cum figura dicuntur, aut ablativum aut genitivum recipiunt casum. quarum pleraque utrosque casus recipiunt, et per genitivum quidem, ut ignarus sum huius rei, peritus sum huius rei, item imperitus; per ablativum autem, ut dignus sum hac re * et huius rei; et verbo antecedente, venit mihi in mentem huius rei et haec res.

Dativi casus: parco tibi φειδομαί σου, noceo tibi βλάπτω σε, noceo inimico βλάπτω τὸν ἔχθρόν, obsum vicino βλάπτω τὸν γείτονα, officio 25 noxio βλάπτω τὸν αἵτιον, incommmodo maleficio βλάπτω τὸν πακοποιόν,

P codex Parisinus 7530

3 amori P   4 αἰσχύνομαι] nomai P   συκαίνομαι] σικκενомай P   9
стукуятын. апостромулай айтон | . . . . . рео. мендичи . . . . . ω τὸν πτωχὸν P   10
perfectus eius P   17 quaecumque figura P: ceterae appellations quae cum figura
dicuntur *Diomedes* 312, 2 et *Charissius* 293, 2   20 hac re et huius rei uenit mihi in
mentem huius rei et haec res et uestro antecedente dativi casus *P. lacuna*, quam indicavi,
exemplum appellationis, quae cum utroque casu dicitur, excidit: dives sum huius rei et
hac re *Charissius* 293, 6 et *Diomedes* 312, 19

prosum patri ὁφελῶ τὸν πατέρα, commodo amico ὁφελῶ τὸν φίλον, benefacio patriae εὐεργετῶ τὴν πατρίδα, ὁφελῶ τὴν ἐνεγκαμένην, suadeo infanti συμβουλεύω τῷ νηπίῳ ἥτοι παιδίῳ, persuadeo fratri πελθῶ τὸν ἀδελφόν, persuadeo tibi πελθῶ σε, medeor languenti λῶμαι τὸν ἀσθενῆ, θεραπεύω τὸν ἄρρωστον, blandior tibi θωπεύω σε, κολακεύω σε, ancillor tibi κοπιδεφμω σοι, adsentio tibi συναινῶ σοι, patrocinor tibi συνηγορῶ σοι, προστατῶ σου, derogo tibi ἀπομειῶ σου, exprobro tibi ὀνειδίζω σοι, inpropero tibi κατασπουδάζω σοι, obprobror tibi ὀνειδίζω σοι, obicio tibi ἀντιτίθημι σοι, ἀντιλέγω σοι, rapio tibi ἀφαιροῦμαι σε, ἀρπάζω σου, afero tibi ἀποκομίζω σου τι, eximo tibi ἀφαιροῦμαι σέ τινος, ὑφαιροῦμαι 10 σου τι, adimo tibi ἀφαιροῦμαι σου, demo tibi ἀφαιροῦμαι σου, subtraho tibi ἀφαιροῦμαι σου, subduco tibi ἀφέλω σου τι, antefero tibi patrem προτίθημι σου τὸν πατέρα, praefero tibi magistrum προκρίνω σου τὸν ἐπιστάτην, praepono tibi infantem προκρίνω σου τὸν νήπιον, vitium tibi duco καταρινώσκω σου, praesidium tibi sum ὁφελῶ σε, βοη- 15 θῶ σοι, prosum tibi ὁφελῶ σε, insidior tibi ἐπιβουλεύω σοι, inprecor tibi κατεύχομαι σοι, ἐπαρδύμαι σοι, benedico tibi εὐλογῶ σε, maledico tibi λοιδοροῦμαι σοι, λοιδορῶ σε, ausculto tibi ἀκούω σου, supplico tibi ἐκτενῶ σε, παρακαλῶ σε, medeor tibi θεραπεύω σε, praeripio tibi προσαρπάζω σου, arripio tibi ἀρπάζω σου, arripio te βασανίζω σε, licet 20 mihi ἔξεστίν μοι, liquet mihi τηλανγές μοι ἔστιν ἥτοι σαφές, extorqueo tibi ἀποσπῶ σου βίᾳ, obstrepo tibi ἐπιπλήττω σοι, obiурgo tibi ἐπιπλήττω σοι, ἐπιστρέφω σε, excutio tibi ἐκτινάσσω σου, palpo tibi, praecurro illi, procuro, geniculor tibi γονιπετῶ σε, δέομαι τῶν ἰχνῶν σου, praesidio tibi haec res est ἀμύνει σοι τὸ πρᾶγμα ἥτοι βοηθεῖ, praeeo 25 illi προηγοῦμαι ἐκείνου, genibus tibi advolvor γονιπετῶ σε, praeverarcor tibi καθυφίνημι σοι, προδίδωμι σοι, supersedeo tibi προῦχω σου, πρόκειμαι σοι, commodo [tibi] mihi χοησιμεύω ἐμαντῶ, antecellaror tibi προέχω σου, succurro tibi βοηθῶ σοι, furor tibi κλέπτω σου: furor multi prohibent dici: oculos illi eruo πηρῶ αὐτόν, τυφλῶ αὐτόν, τοὺς 30 ὄφθαλμοὺς αὐτοῦ ὀρύντω, succedo tibi διαδέχομαι σε, oneri tibi sum βαρῶ σε, horrore tibi sum φρικτός σοι εἰμι, φριῶ σε, ἐκδειματῶ σε, pigneri tibi do rem ὑποτίθημι σοι ἀγρόν, dono tibi do fundum δωροῦμαι σοι ἀγρόν, consilio tibi sum συμβουλεύω σοι, studeo huic rei φροντίζω τοῦ πράγματος, σπουδάζω τῷ πράγματι, vello tibi ἀποσπῶ 35 σου, τίllω σου: huius verbi perfectum est volsi et velli: repraesento tibi ἐμφανίζω σοι, ἀποκαθιστῶ σοι, timeo tibi εὐλαβοῦμαι περὶ σου, δέδοικα περὶ σου, detraho tibi ἀφαιροῦμαι σου. omnes verborum

6 συναιμω P 9 αντιαε . . . . . rario P 10 αφεροῦμ/ σεγίνος υφεροῦμ/ conti
 P 14 τοπιστατην P 15 βοηω σογ prossum P 16 επιβογαεω σογ P
 19 παρακωλω P 21 extorceo tibi αποστω P 24 λεωτων P 27 supersidio P
 προκιμεσο... modo tibi mihi P 32 φριστοс P 35 αποστω P 36 perfectus P

figurae non habent in passivis perpetuam declinationem, sed more impersonalium in tertia persona usurpamus: imperor abs te et alia similiter raro dicuntur.

Accusativi casus sunt haec: incipio hanc rem ἀρχομαι τοῦ πράγματος, ingressus sum hanc rem εἰσῆλθον τούτον τοῦ πράγματος, inchoo hanc rem ἀπέρχομαι τούτον τοῦ πράγματος: perfectum huius verbi est orsus sum: experior hanc rem πειράζω τοῦ πράγματος, adeo consularem πρόσευμι τῷ ὑπατικῷ, convenio iuris peritum ἐντυγχάνω τῷ νομικῷ, sequor fugitivum διώκω τὸν φύγαδα, mereor honorem τυγχάνω τιμῆς, 10 ἀξιοῦμαι τιμῆς, merent stipendia ἀξιούνται στρατιᾶς, adiuvio ignavum et adiuto ἀμύνω τῷ ἀδρανεῖ, curo populum προνοῶ φροντίζω τοῦ δήμου, tango vestem ψηλαφῷ τὴν ἐσθῆτα, neclego filium ἀμελῶ τοῦ παιδός, contemno hostes ἔξουθεν τῷ ἔχθρῳ καὶ ὑπερηφανῶ, despicio inimicum ἔξουθεν τὸν ἔχθρον, inpedio dicentem 15 ἐπέχω τὸν λέγοντα, recordor socium ὑπομιμήσκομαι τοῦ φίλου, reminiscor hostem ἀνακολῶ τὸν πολέμιον, invehor in te ἐπιφέρομαι σοι, ἐπέρχομαι σοι, includo stolidum et stolidον καταπατῶ τοῦ μωροῦ, ludificor stolidum ἀπατῶ τὸν μωρόν, derideo adseculam γελῶ τὸν παράσιτον, duco exercitum ἡγοῦμαι στρατοῦ, ἄγω στρατόν, cupio consu- 20 latum ἔρω τῆς ὑπατείας, iuvat te ἔρῃ σε, φιλεῖ σε, ἥδει σε, τέρπει σε, comitor senatorem ἐπομαι τῷ συγκλητικῷ, admoneo illum hanc rem ὑπομιμήσκω τοῦ πράγματος αὐτόν, adpeto magistratum αἵτοι τὴν ἀρχήν, ὀρέγομαι τῆς ἀρχῆς, sentio hanc rem αἰσθάνομαι τοῦ πράγματος, calumnior te συκοφαντῶ σε, offendō amicum βλάπτω τὸν φίλον, προσ- 25 ποιούω τῷ φίλῳ, optineo laudem ἔχομαι τοῦ ἐπαίνου, inpetro gloriam ἀξιοῦμαι τῆς δόξης, τυγχάνω δόξης, nancisco occasionem λαμβάνομαι ἀφορμῆς προφάσεως, audio patrem et amicum ἀκούω τοῦ πατρός, πει- θομαι τῷ φίλῳ, commeo ad te φοιτῶ παρὰ σοί, ἐπάνευμι πρός σέ, interpollo consularem ἐντυγχάνω τῷ ὑπατικῷ, inpetro nuptias εὐτυχῶ 30 γάμον, ἐπιτυγχάνω γάμον, corripio te συναρπάζω σε, obiуро te ἐπι- πλήττω σοι, involvo te et in te ἐμπλέω σε, ἐγκυλίω σε, ἐνειλῶ σε: in eius modi verbis, quibus adiungitur praepositio, solemus geminare eandem praepositionem: adorior adpugno usurpo, adtendo te oculis βλέπω σε οφθαλμοῖς, adtendo tibi mente ὁρῶ σε διανοίᾳ, adsequor amicos 35 ἐπομαι τοῖς φίλοις, adipiscor uxorem ἀρχομαι γυναικα, sustineo te ὑπο- μένω σε, ὑποβαστάζω σε, patior te ἀνέχομαι σον, consequor te ἐπομαι σοι, reprehendo accuso te ψέγω αἰτιῶμαι σε, insimulo te μηνύω σε,

I more impersonalium inter quam personam usurpamus imperor abs te dictum et alia similiter raro Accusatiūi casus sunt hae P 5 τούτο το πράγματος P 6 τούτο το Perfectus P 8 τῷ επατικῷ P 18 τὸν μαρον P τὸν πασιτον P 19 cupio consolatium εὐρωπες γηπατια iuvat te ερασφιαс наеце терпице P 24 amico P 25 τοу епайноc P 26 occasionem P 27 πιεωμαι πιωφιλω P 29 ευτυχω γамои P 31 енаекω сe. ENKYALIω сe ENEIΔω in P 36 σe secundo loco om. P

excuso insontem ἐλευθερῶ τὸν ἀναίτιον, conor ἐπιχειρῶ σε, sperno aspernor te ὑπερηφανῶ καταφρονῶ σου, inquiesco te οὐκ ἐπησυχάζω σοι, labefacio te ὑποσύρω ὑπονοθεύω σε, animadverto te κολάζω σε καὶ προσέχω σε, vindico te διεκδικῶ σε, criminor te κατηγορῶ σου et criminor a te διαβάλλομαι παρὰ σου, interrogo te πυνθάνομαι σου, 5 memini te μνημονεύω σε, tueor te φυλάττω σε, intueor te σκοπῶ σε, βλέπω σε, obliviscor te et tui ληθαργῶ σου, λησμονῶ σου: Vergilius ‘obliviscere Graios’: precor amicum λιπαρῶ παρακαλῶ τὸν φίλον, aemulor illum et illi ξηλῶ αὐτόν, aemulor te ξηλῶ σε, μιμοῦμαι σε.

Ablativi casus: impertio illum hac re et illi χρονγῷ αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, 10 dignor amicum hospitio ξεναγωγῶ τὸν φίλον, κοινωνῶ τῆς οἰκίας τῷ φίλῳ, satio populum tritico κορεννύω τὸν δῆμον σίτου πυροῦ, saturo exercitum commeatu πληρῶ τὸν στρατὸν ἀναλωμάτων, libero te periculo εὐλυτῶ σε κινδύνον, careo amicis ἀποτυγχάνω στέρομαι τῶν φίλων, quaero te μέμφομαι σε, queror tibi de illo μέμφομαι αὐτῷ 15 παρὰ σοί, onero servum lignis φορτίζω ξύλοις τὸν οἰκέτην, dono praeceptorem auro δωροῦμαι τὸν ἐπιστάτην χρυσῷ, temporo me vino ἀπέχομαι οἶνον, gloriior dignitate αὐχῶ τῇ ἀξίᾳ ἦτοι δοξάζω, fraudo creditorem pecunii ἀποστερῶ τὸν χρήστην τοῦ χρυσοῦ, privo amicum deposito ἀρνοῦμαι τῷ φίλῳ τὴν παραδίκην ἦτοι αὐτῆς ἀποστερῶ αὐτὸν, 20 postulo ab imperatore et de imperatore αἰτῶ παρὰ τοῦ βασιλέως, in gratiam redeo cum illo καταλάττομαι τῷ δεῖνα, luctor cum luctatore παλαίω τῷ ἀθλητῇ, abduco filium domo ἔξωθλῶ τὸν παιδα τῆς οἰκίας, ἀρνοῦμαι τὴν οἰκησιν τῷ παιδὶ, abdico me praetura παρατοῦμαι τὴν ἀρχὴν, ἀπαγορεύω τῇ ἀρχῇ, abutor hac re ἀποκέχομαι 25 τῷ πράγματι, dominor in te δεσπόζω σου, fortior illo sum ἵσχυρότερος τοῦ δεῖνα εἴμι: et omnia comparativa sic proferuntur [καὶ γὰρ πάντα συγκριτικὰ οὖτα προφέρεται]: satior cibo πληροῦμαι τροφῆς, κορέννυμαι, coeo cum uxore συνέρχομαι τῇ γυναικὶ et concumbo συγκαθεύδω, utor divitiis χρῶμαι τοῖς χρήμασιν, potior munere ἀπολαύω τοῦ δάρον, antepono te fide mea προκρίνω σε τῆς ἐμῆς πίστεως, iungo tecum amicitias γίνομαι σου φίλος, fruor amore ἀπολαύω τοῦ ἔρωτος, induo te armis ὄπλιζω σε, deficio alacritate δλιγοψυχῶ τῇ προθυμίᾳ, nitor pudicitia ἐπερείδομαι τῇ αἰδοῖ, ἔρυθροις, patior te ἀνέχομαι σου, communicor cum illo κοινοῦμαι αὐτῷ, alienus sum crimine 35 οὐκ ἡμαρτον, gaudeo gloria ἐναρθρόνομαι τῇ δόξῃ, adficio illum laetitia

1 amaition conor spernor aspernor te επικείρω σε υπερηφανῶ P   2 inquiesco te] inquieto illum *Charisius* 294, 28 inquieto liberum *Diomedes* 314, 19 οὐκεπιγνυ-
xawico P   6 intuor P   7 Vergilius] *Aen.* II 148   8 λιπαρῶ] Διεωπω P
10 illum hanc rem et illi P: impertio te hac re *Charisius* 295, 12 impertio te opera
Diomedes 316, 4   13 exercitu P   15 quaero te] fortasse queror de te   18 gloriior
dignitatē αγχω θειαν P   Freud P   19 depositum P   20 τη παρασκή νητοι
P   22 cum lactore P   29 et concubo P   35 communico cum illo *Charisius* 295, 6
Diomedes 315, 24 κούνομαι P

χαροποιῶ αὐτόν, congregdior tecum συμβάλλω σοι, confligo tecum συμ-
πλέκομαι σοι, μάχομαι σοι, abstineo me pulmento ἀπέχομαι ὄψιν,
fretus sum patrocinio tuo θαρρῶ τῇ συνηγοοίᾳ σου, ardeo amore φλέ-
γομαι τῷ ἔρωτι, accendo amicum pulchritudine ἐρεθίζω ἐκκάω τῷ
5 κάλλει τὸν φίλον, uro illum superbia mea κνίζω ἐρεθίζω τὸν δεῖνα
τῇ ὑπερηφανίᾳ, laetor spe mea εὐελπίς εἰμι, laetor festo die ἀγάλλο-
μαι ἐπὶ τῇ ἔορτῃ, imbuo malum malis ἐμποιῶ τὸν κακὸν κακοῖς,
egredior civitate ἔξειμι τῆς πόλεως, degredior monte παραπορεύομαι
τῷ ὄρος, κατειμι τοῦ ὄρους, pugno cum hostibus συμπλέκομαι μάχο-
10 μαι τοῖς πόλεμοις, contentus sum uno nummo ἀργοῦμαι βραχέσι, ἵκα-
νόν μοι ἔστιν ἐν ἀργύριον, εἰς δύολὸς ἀρχούντως ἔχει, orbo uxorem
dote ἀποστερῶ τῆς φέρνης ἡτοι προικὸς τὴν γυναικα, sermocinor te-
cum κοινοῦμαι σοι, διαλέγομαι σοι, λαλῶ σοι, δηλῶ σοι, interdico
ignominiosum foro ἀπαγορεύω τῷ ἀτίμῳ τῆς ἀγορᾶς, καλύω τὸν ἄδο-
15 ξον συνηγορεῖν, cado cogitatione ἀμαρτάνω τῆς βουλῆς, ἐκπίπτω τῆς
ἐνθυμησεως, cado animi conceptu ἀλλοτριοῦμαι τοῦ ἐνθυμήματος
ἡτοι τοῦ ἐνθυμίου, exulto victoria χαίρω σκιρτῶ ἐπὶ τῇ νίκῃ, soporo
te vino κοιμέω σε τῷ οἴνῳ, ὑπνοποιῶ σε οἴνῳ, gaudeo felicitate χαί-
ρω τῇ ἀγαθῇ τύχῃ, ἄγαμαι τῇ εὐτυχίᾳ, fruor industria καρποῦμαι
20 τῇ σπουδῇ, opus est mihi hac re δέομαι χοήξω τοῦ πράγματος,
vaco militia εὐκαιρῶ σχολάξω τῇ στρατιᾷ.

De genitivo et dativo casu. similis sum tibi forma ἐμφερῆς εἰμί¹
σοι κατὰ τὴν ὄψιν, similis sum tui moribus ἔοικά σοι τοῖς ἐμαντοῦ
τρόποις; avello seni et senis caseum et casam ἀφαιροῦμαι τὸν γέροντα
25 τοῦ τυροῦ ἢ τῆς οἰνίας, discrucior animi κατὰ τὴν ψυχὴν [ἔρευνω] τρύ-
χομαι et animo obrucior τιμωροῦμαι τὴν ψυχὴν, vello iuvenis barbam
ἀνασπῶ τίλλω τοῦ νέου τὴν γένυν ἡτοι τὸν πώγωνα et vello iuveni
barbam τίλλω τοῦ νέου τὸν πώγωνα, frango servi caput κατεάσσω
τοῦ θεράποντος τὴν κεφαλήν et frango servo caput συνθλῶ συντρίβω
30 τοῦ δούλου τὸν κρανίον, * rumpo servo caput δήσσω τοῦ μαστιγία
τὴν κεφαλήν, studio tibi feci σπουδάξω σοι, metuo tibi δέδοικα σε
δέδια περὶ σοῦ, metuo tibi feci δέδοικα περὶ σοῦ, fidens sum animi et
animo θαρρῶ τῇ ψυχῇ μον. et siqua inveniri possunt [καὶ εἰ τινα
εὑρίσκοιντο ἔτερα], sic figurantur [όμοιως ἢ οὐτας σχηματίζεται].

35 Genitivi et ablativi casus [γενικῆς καὶ δοτικῆς πτώσεως]: impleo
sacellum argenti et argento πληρῶ γομῶ ἀφγυρίου τὸ βαλλάντιον,

1 configor *P* configlo tecum *Charisius* 295, 23 *Diomedes* 316, 1 2 μαχωμε *P*
6 αγαλλιωμαι *P* 7 ἐμποιῶ] μοιω *P* 10 βραχεσεικανον *P* 16 αλλοτριο-
μαι *P* 17 sopor te *P* 19 καπουμαι *P* 21 ιασιο *P* 22 ενφερης σοι ειμι
κατηνωψιν σοι similis sum suis moribus εοικα τοις *P* 24 casam] caseam *P*
25 discrucior *P*: cf. *Diomed.* 318, 25 30 lacunam, qua genitivi casus exemplum ex-
cudit, indicavi 31 studio] corrupta codicis scriptura sic videtur emendanda esse, stu-
diouss tui sum et tibi σπουδάξω σοι, metuens tui feci δέδοικα σε, metuens tibi feci
δέδοικα περὶ σοῦ δέδια περὶ σοῦ 33 μον] MON *P* 35 Genitiui et datiu casus *P*
36 sacellum *P* sacellum *Charisius* 295, 34

opleo te victus et victu κορέννυμι σε, χρητάξω σε, προσκορῇ σε τρο-
ῆς ποιῶ, potior fructus et fructu ἀπολαύω τὸν καρπῶν: Vergilius
ixit 'egressi optata potiuntur Troes harenā': maximi nominis
et maximo nomine sum μεγαλώνυμός εἰμι, μεγίστου ὀνόματός εἰμι,
lenus sum cibi et cibo οὐκόρεσμαι κεχρότασμαι, egeo victus et victu
τεινῶ, χρήζω δέομαι τροφῆς, impleor vini et vino μεθύω, οἶνον πλη-
ῆς εἰμι.

Dativi et accusativi casus [δοτικῆς καὶ αἰτιατικῆς πτώσεως]: adulor
astorem et pastori θωπεύω κολακεύω ποιμένα, ministro imperanti
πηρετοῦμαι κελεύοντι, ὑπουρῷ βασιλεῖ, administro autem imperantem 10
τοικῷ βασιλέα: consulo infantī φροντίζω προνοῶ τοῦ νηπίου *; ad-
ideo praetori et praetorem παραιδόνω τῷ ἄρχοντι, adtendo declamanti
t declamantem προσέχω τὸν δημηγόρον: accedo te πρόσειμι σοι, accedo
utem tibi, id est eadem tibi sentio, τὰ αὐτά σοι συνναινῶ: quid futu-
rum est patri, et veteres dixerunt quid patrem futurum est τί ἔσται 15
ταῦτα: obtrecto mulieri et mulierem τὸ γύναιον ἀπατῶ, χλευάζω τὴν
νναῖα, κακῶς αὐτὴν ποιῶ, deludo et inludo vanum et vano ἐμπαιζω
φ ματαιόφ: Virgilius 'vana spe lusit amantem' dixit: medicor amanti
t amantem λατρεύω θεραπεύω τὸν ἔρωτα, praestolor nutrici et nutri-
em σέβω τὴν τροφόν, σέβω τὴν τίτθην, * illum et illi δαπανῶ χο- 20
ηγῷ τῷ δεῖνα, prospicio te προβλέπω σε, προορῶ *, provideo te
τροβλέπω σε, provideo tibi προνοῶ σου, decet mihi et me πρέπει μοι,
lebet patrem ἀρέσκει τῷ πατρί, succedo patri ὑπεισέρχομαι τὸν πα-
τέρα, succedo murum εἰσὼ τείχον γίνομαι, εἰσέρχομαι τῷ τείχος, stu-
leeo Graecis litteris et Graecas litteras φιλοπονῶ περὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς 25
ἴόρους, μανθάνω γράμματα Ἑλληνικά, incanto tibi et excanto te ἐπάδω
σου, subrepo iudici ὑπεισειμι ὑπεισέρχομαι τὸν διαστήν, subrepo mu-
num ὑπὸ τείχος ἔρπω, repreaesento tibi et te ἀμείβομαι σε, ἀποκαθιστῶ
σοι, conduco tibi ὡφελῶ σε, λυσίτελῶ σοι, conduco te μισθοῦμαι σε,
praesto inopi διαφέρω τοῦ πτωχοῦ, παρέχω τῷ ἀπόρῳ, praesto illum 30
ὑπερθάλλω ἐκεῖνον, antecedo illi et illum προηγοῦμαι αὐτοῦ, tempero
ibi φείδομαι σου, ἀπέχομαι σου, tempero te πατάχω σου.

Dativi et ablativi casus: detraho tibi et de te διασύρω σε, derogo
ibi ac de te ἐλαττῶ σου, vaco militiae et militia, loquor tibi et loquor
ecum λαλῶ σοι, opto deo et a deo εὔχομαι τῷ θεῷ.

35

2 Vergilius] Aen. I 172 4 sum] sunt P 9 οὐτεγνω P 10 γηογνηρω P
11 lacunam, qua exemplum accusativi casus excidit, indicavi adsedeo P

15 patri om. P: quid tibi et quid te futurum est Charisius 296, 2: cf. Diom. 320, 8

18 Virgilius] Aen. I 352 19 praestolor Diomedes 320, 7 praecolor P

20 lacuna membranarum post τίτθην in P excidisse videtur verbum praebeo vel iependo
21 lacunam, qua exemplum verbi prospicio cum dativo coniuncti excidit, indicavi

22 mihi et om. P: decet mihi et me paenula Charisius 296, 4 25 et Graecas
litteras om. P: cf. Charis. 296, 5 26 incanto tibi et te Charisius 296, 6: cf. Diomed.

320, 3 28 repreaesento tibi αμύβομαι P 29 conducto altero loco P 31 illi et om. P

32 καταρχης τοι detraho te διαγνω σε Datui et accusativi casus Derogo P: cf.
Charis. 296, 8 Diomed. 319, 7 34 vacuo milito loquor P 35 opto deum et a deo P

Accusativi et ablativi casus: utor panem et pane κέχρηματι ἄρτῳ, utor misero et miserum κέχρηματι τῷ ἐλεεινῷ, induor tunica et tunicam, fungor officium et officio λειτουργῷ τῇ τάξει et defungor officium et officio λειτουργῷ τῇ τάξει, dominor in civitatem et civitate δεσπόζω 5 τῇ πόλεως, nitor in hac re et hanc rem ἐπερείδομαι τῷ πράγματι [ἢ ἐκλέμπω], iuuo hanc rem et [adiuuo] hac re ἀμύνω τῷ πράγματι, ἥδομαι ἐπὶ τῷ πράγματι, oleo unguentum et unguento ὅξῳ μύρου, πνέω μύρου, puteo stercus et stercore ὅξῳ κόπρου, feteo vinum et vino οἶνον πνέω, ὅξῳ οἶνον, invideo condiscipulum libri et libro et librum φθονῶ 10 τῷ συμφοιτητῇ τοῦ βιβλίου, precor deum et a deo δέομαι τοῦ θεοῦ.

DE VERBIS QVAE REGVNT VARIOIS CASVS.

Activa verba semper accusativum regunt casum, ut amo fratrem; passiva ablativum, ut amor a fratre; communia et accusativum et ablativum, ut criminor illum activa significatione, criminor ab illo passivae 15 significationis.

DE FIGVRA SERMONIS.

Figura sermonis per quattuor declinationes nominum ita componitur. in prima declinatione nominis feminini sic legimus, et per dativum ea verbis aptamus: dicimus enim curae mihi est pater φροντίζω τοῦ πατρός, 20 infamiae mihi est luxuria ὄνειδός μοι ἔστιν ἡ ἀστρία, gloriae mihi est eloquentia δόξα μοι ἔστιν τῆς εὐγλωττίας, miseriae mihi est vigilia θλίβει με ἡ ἀγορυπνία. in secunda declinatione neutra nomina figurata sic legimus et per dativum casum verbis aptamus: dicimus enim odio mihi est labor μισθῷ τὸν κάματον ἥτοι ταλαιπωρίαν, taedio mihi est labor 25 σικχαίνομαι τὸν κόπον, ludibrio mihi est adversarius vel hostis καταπλέω τοῦ διαδίκον, καταπνίω τοῦ πολεμίου, damno mihi est luxuria ζημιοῖ με ἡ ἀστρία, adiumento mihi est amicus ὠφελεῖ με ὁ φίλος, studio mihi est pudicitia σπονδάξω τῇ αἰδοῖ. in tertia declinatione et masculina et feminina et neutra nomina invenimus: masculina sic, honori 30 mihi est eloquentia δόξα ἥτοι τιμῇ μοι ἡ εὐγλωττία.

5 nito P 7 et unguentu oczu moipou πνεω moipou puteor P 9 oczu οινοῦ P librum . . . . . fointh τοῦ βιβλίου P 10 deum et deo δεομαι τοῦ εεοῦ EXPLICIT | Feliciter iuliano scolastico. sardiano. seruui grammatici maxi | me et antique romę | Infestas iras uince fortunae deus | Faneq, nobis uince cunctaq, praua | Bonam fere quem prospera mite luera mihi | bonę ferentis prospera luera condona mihi (fortasse bonam ferentem mitte quae sit prospera, bonae ferentis luera condona mihi) DE UERBIS P 16 DE FIGURA SERMONIS NOMINIS FEMININI PRIMAE DECLINATIONIS Figura P 22 DE SECUNDA DECLINATIONE In secunda declinatione P 24 labor CIENOMAI CIXXENOM, TON KOPION P 27 ZHMIOMENACWTIA P amicos ωφελεμεοφιαος P 28 DE FIGURA TERTIAE DECLINATIONIS In tertia declinatione P

DE IDIOMATIBVS GENERVM.

Quae apud Latinos masculina, apud Graecos feminina sunt

hic adventus ή παρουσία	casus πτώσις	25
accentus ή προσῳδία ἄρσις	clipeus ἀσπίς	
arcus φαλίς ἀψίς	conspectus ἀποφύσις	
arbitratus μεσιτεία	coetus σύνοδος	
amplexus περιπλοκή	coitus συνουσία	
ardor καύσις [φλέξις]	calx πτέρνα	30
actus πρᾶξις	carcer φυλακή ἀφετηρία [καὶ κιγκλές]	
affectus διάθεσις	conatus ἐπιχείρησις	
aditus εἰσόδος ἔντευξις	census [ἡ οὐσία καὶ ἡ] ἀπογραφὴ	
angulus γωνία	[τῶν συντελεῖῶν]	35
alvus γαστήρ	cibus τροφή	
alveus ἡ τοῦ ποταμοῦ κοίτη ἥτοι τὸ βάθος	canus πολιά	
auditus ἀκοή	concursus συνδρομή	
arbutus κόμαρος	cantus φύδη	
aspectus πρόσοψις	concentus [ἡ συμφωνία] συνφωνία	40
accessus ἐπίβασις	collis ἀκρώσια [καὶ ὁ βουνός]	
ascensus ἀνάβασις	cultus τημέλεια	
acus ὁρφίς βελόνη	conventus σύνοδος	
apex ἡ κεραία	calix κύλιξ [ἥτοι τὸ ποτήριον ἥτοι κύπελλον]	45
hic clamor ἡ βοή ἡ κραυγή	comitatus συνοδία	
complexus περιπλοκή		

1 Excerpta de idiomatibus generum ex codice Neapolitano Borbon. IV A. 8 (N) edita sunt. nam in Parisino codice prima tantum idiomatum pars usque ad 577, 44 haec misericordia ὁ ἔλεος καὶ ὁ οἴκτος scripta est, ordine nominum in initio ita mutato, Quae apud latinos quidem masculina sunt apud grecos uero feminina sunt tamen composita secundum ordinem elementorum latinorum et prius secundae declinationes deinde tertiae item quartae secuntur. Declinationis quartae quae ab a littera incipiunt hic aduentus η προσωπαία arcus η φαλίς huius arcus arbitratus η μεσιτία amplexus η περιπλοκή hic actus η πρᾶξις huius actus affectus η διαθεσίς aditus η εἰσόδος η εἴτε γίς aditus η ακοή auditus hic accessus η επιβάσις huius accessus ascensus η αναβασίς acus η ὁρφίς η βελόνη. Declinationis tertiae quae incipiunt ab a littera et in us et in or desinunt hic ardor η καύσις η φλέξις huius ardoris hic angulus η γωνία. Declinationis secundae quae ab a littera incipiunt et in us syllabam desinunt hic albus η γαστήρ huius albī hic alveus η τοῦ ποταμοῦ κοιτόντοι τοβαῖος huius aluei hic arbutorum η κομαρος B litteram non habet hic elamor η βοή etc. itaque integrum scripturam codicis N exhibui, ex P ea quae vel rectius quam in N scripta erant vel propter ipsam discrepantium memorabilia esse videbantur adscripsi. sed in interpretandis vocabulis cum multa exhibeat P, quae omissa sunt in N, haec quae unius P codicis auctoritate nituntur uncis adpositis notavi. praeterea articuli in P constanter et Graecis et Latinis nominibus additi sunt.

14 hic alveus η τοῦ ποταμοῦ κοιτόντοι το βαθος huius aluei P albeus βαθος ποταμος N 22 apex η καιρεα N, om. P 23 η κραγε corr. -γη N, om. P 31 η φυλακη η αφετηρια P φυλаке (corr. -κη) αφετρια N 35 συντελιω P 45 κοιπελλοс P

calor θέρμη	fulgor ἀστραπή
calculus ψῆφος	favus [ἡ μελικηρίς ἥτοι] ξυρητόν
culmus ἡ καλάμη τοῦ σίτου	filius τολύπη μύτος
consulatus ὑπατεῖα	forus ἀγορά.
5 carduuſ κινάρα	hic grex ἡ ἀγέλη
capex πνοκαῖα	gremius ἀγκάλη
cippus στήλη [τῶν μνημάτων, ὡς φησὶ Πλέονιος] ἡ ἀπὸ ξύλου	globus τολύπη [ἡ στροφίς ἡ] βῶλος [ἡ ἀκατίς ἥτοι κωβάριον].
contextus συναψία	hic hortatus ἡ προτροπή
10 colus ἡ λακάτη	horror φρίξη
commeatus συνεκδημία [καὶ ἀνάλογα στρατιωτικόν]	halitus πνοή
cinis τέφρα	humus γῆ χαμαι
congressus συμβολή [συμπλοκή]	honor τιμή.
15 capillus θρίξ	hic ictus πληγή
candor λαμπρότης	iactus βολή
contractus συναλλαγή [ἥτοι τὸ συναλλαγματικόν]	impetus ὀρμή
20 hic defectus ἡ ἀγωνία	introitus εἰσόδος
degressus κατάβασις	incepsus ἐπίβασις [εἰσδυσις]
depressus συνοχή	interitus ἀπώλεια [ἡ ἀναίρεσις]
digressus διάβασις	iussus ἡ κέλευσις
discensus κατάβασις	ingressus ἐπίβασις [ἡ εἰσόδος]
25 hic et haec dies ἡμέρα	ilex πετρόνος [τὸ δένδρον]
ductus χαραγμή	hic luxus et haec luxuria ἡ ἀστερία.
hic eventus ἡ ἀπόβασις	languor ἡ ἀσθενία νωθρότης
error πλάνη	lectus κλίνη [ἥτοι σκίμποντς ἡ κραβαττός]
exitus ἔβασις ἔξοδος	later πλίνθος
30 hic fons ἡ πηγή	luscinius ἀηδών [ὁ ὄφην]
favor σπουδή	lacus λίμνη [ἡ ποτήνη]
focus ἔστια	ludi θεωρίαι
furor λύσσα μανία	hic ligō ἡ ἀμμη δίκελλα ἥτοι λίστρον
fascis δέσμη	hic laurus ἡ δάφνη et haec laurus
35 forfex [ἡ] φάλλος [τοῦ ὁπατοῦ ἥτοι πυράγρων ἡ οὐρανός, εἰ διὰ τοῦ πυραφῆ]	70 hic livor ἡ πελιδνότης καὶ ὁ φθόνος
lusus παιγνία	litius σάλπιξ

2 η τηφίς *P* 5 carduuſ *P* cardus *N* 6 η πύρκατη *P* 7 ciprus *N*: cf. Pers. sat. I, 37 8 αποξιλῶ *P* 9 η συναψία *P* συνψία *N* 10 η λακάτη *P* ή λακατή *N* 15 τριξ *NP* 24 discensus — ἀπόβασις om. *P* 44 η στροφή η βωλος *P* 45 fortasse ἡ ἀγαθής 53 hic impetus η ὄρμη εφοδος hic incessus η επίβασις αλισίος *P* 60 hic luxus η αστεια et haec luxuria hic languor *P* hic luxus et haec η αστεια langor *N* 61 νωθρότης om. *P* 65 hic lucinus η απλων *P* luscinius ονδον *N* 67 hic ludus η θεωρία η παιδια *P* 68 hic ligō η αμμοδικη λιτοι λιχον hic laurus η δαφνη et laurus hic liuor η πελιδνότης και φθόνος *P*, in lacuna membranarum om. *N*

imes ἀτραπός [ἥτοι ὁ ὄφος].	pudor [ἥ αἰδώς] ἐρυθρόεστις
ie magistratus ἡ ἀρχή.	processus προκοπή [ἥ προέλευσις]
nergus αἴθνια	populus λεύκη [τὸ δένδρον]
nargo κρηπίς	palumbus φάσσα.
notus κτίνησις	hic quaestus πρόσοδος [πόρος]
nercatus ἐμπορία πανήγυρις ἀτέ-	questus μομφή.
λεια	hic ros ἡ δρόσος
norbus νόσος	remus κώπη
naeror λύπη	raster δίκελλα
nalleus σφῦρα σιδηρᾶ	radius ἀκτίς κερνίς κυημὸς [τῆς ἀμάξης]
narcitus πικρότης	radiolus κερνίς
nullus τρῖγλα [ὅ ἵχθύς]	rogus πνωκαῖς
nunus φιλοδοξία [ἥ λειτουργία].	reversus ἐπένοδος
nie nidus ἡ καλιά [ἥτοι νεοτός]	recursus ut supra.
nasus ὅιν [καὶ ἡ ὁἶς]	redactus συλλογή
autus νεῦσις [καὶ τὸ νεῦμα]	rapter σφῦρα μεγάλη τοῦ χαλκέως
niton αἰγλη [ἥ λαμπτηδῶν]	reditus ἐπένοδος
auntius ἄγγελος [καὶ ὁ ἄγγελος].	hic senatus ἡ σύγκλητος
nic occasus ἡ δύσις	saltus νάπη [ἥ ὑλη]
obitus τελευτή [ἥ θνησις]	sexus [ἥ φύσις] γενεὰ διακρίνοντα
ortus ἀνατολή [ἥ ἀνάβασις]	γένη
odor ὀσμὴ [ἥ ὄσφρησις]	sentes ἄκανθοι βέτοι
ordo τάξις βουλὴ [ὅ στάχος]	splendor λαμπτηδῶν
obiectus προβολή ἀντίθεσις	sermo διμιλία
ornatus ἡ κόσμησις.	spiritus ἀναπνοή
hic pons ἡ γέφυρα	singultus λύγξ
pumex κίσηρις	successus διαδοχή
proiectus προαγωγή προκοπή	secessus ἀποχώρησις
protectus ἀποδημία ἔξοδος ὀφέλεια	septemtrio ἄρκτος
poples ἀγκύλη ἴγνα	sensus αἰσθησίς
pelicatus ζηλοτυπία	situs θέσις
pallor ὠχρίσις	status κατάστασις [καὶ στάσις φή-το-τορικῇ]
pavor πτόησις	hic turbo ἡ θύελλα
postis φλιά παραστάσις	torus ἡ στρωματή
prospectus ἄποψις	turtur τρυγών [τὸ πτηνόν]
pugillares πινακίδες	
pollis γυροὶ [ἥ παιπάλη]	

6 hic mercatus η επιορία η πανηγυρίς η ατελία hic morbus P mercatura τελιος επιορία morbus N 9 meror P memor N 11 hic marcitus P murestus N 17 αἰγλη η εκλη P 21 πλαβασιc P 23 βούλη om. P 27 κισεριc corr. κισηρίς N κισηρίς P 28 hic prouectus η προαγωγή η προκοπή hic protectus η αποδημία P profectus προκοπή αποδημία N 30 poples αγκύλη πρνα N hic poples ηγχανκύλη P 37 pollis N pollin P 42 hic quaestus προσοδος μομφή hic ros N hic quaestus η προσοδει πορος hic ros P 52 recursus ut supra om. P 54 τοχκαλεως P χαλκεος N 70 στασις ητασιc P

torpor νάρκα νάρκησις	umor ὑγρασία
turdus κύκλα [τὸ πτηνόν]	usus χρῆσις
tractus ψηλάφησις [ἀψή]	venter κοιλία [γαστήρ]
tepor χλιαρότης	ulmus πτελέα [τὸ δένδρον]
5 tumor οἰδησις	vertex κορυφή
tactus θεῖσις	vermiculus βάλανος κλωστόν [ἥποι ἔφηλωτον καὶ ἀνδρείας φύσεως]
transitus πάροδος [ἡ δίοδος]	ursus ὄφοτος
tapes ψίθιθος	visus ἡ θέα [ἡ ὄψις huius visus; par-
trames πλαγιὰ ὀδός [ἡ ἀτραπός]	ticipium autem facit huius visi τοῦ ὁρθέντος]
10 hic victus ἡ τροφὴ	vortex ἄλιγξ
vepres ἄκανθα	vicus κώμη φύμη [τὸ ἄμφοδον].
vomis et vomer ὕνις	
vapor ἄτμης	

Quae apud Latinos feminina, apud Graecos masculina

15 haec ara ὁ βωμός	cloaca δχετός	50
arra ἀρραβών	columna κίλων	
alea ὁ κύβος	cicada τέττιξ	
adrogatio προσκαρπισμός [ἡ νιοθε- σία]	catta λχνεύμαν	
20 aedis ναός [ἡ ὁ οἶκος]	cervix αὐχήν	
aerugo ἥσος χαλκοῦ	convictio ἔλεγχος	55
altercatio διάλογος [διὰ λόγων ἀψι- μαχία]	cupido ἔρως	
aquila ἀετός	ciconia πελαργός	
25 arista στάχνης	crista λόφος	
haec barba ὁ πώγων	crux σταυρός	
bacca κόκκος	coclea κοχλίος	60
blateratio βλατταιρισμός	cirra μελλός	
haec cuma ὁ ἀσπάραγος	coniunctio σύνδεσμος	
30 cera κηρός	charta χάρτης	
cautes pluraliter τράχων [ὁ πετρών]	haec domus ὁ οἶκος	
corona στέφανος	deductio διαγωνισμός [ἡ διαγωγή]	65
caedis φόνος	dubitatio δισταγμός	
comissatio κώμης [τὸ συμπόσιον]	deambulatio περίπατος	
35 cavea κλωβός	deprecatio ἀποτροπιασμός.	
cuspis σανδρωτήρ	haec forma ὁ τύπος	
	fruges pluraliter καρπός	70
	faba ἐρεγμός [ὁ κύανος]	

2 κίκλα P κίκλα N	9 η τραπός P	11 η ακανθα P ακανται corr. ακανθαι N
18 προσκάρισμος N οπροσχάρισμος P	20 ναος ποτικος P	27 bacca P bacca
N 28 blattatio NP	29 ο ασπαραγος P ο ασπαραγος N	31 hae cutes ο τραχων
οι πετρων P	34 comisatio NP	42 η βααανος .... ορούντοι P
αρχος N hic ursus η αρκος P	51 columnα ο κιλων και η κιλων P	44 ursus
P 60 κοκλιος P κοκλιος N	65 οδιαγωνισμος P διαγοισμος N: fortasse de- <td>55 coniunctio</td>	55 coniunctio
ductio διαγωγη, disputatio διαλογισμος		66 οδισταγμος P διστασμος N

formido φόβος	lustratio καθαρμός
febris πνυετός	haec merula ὁ κόσσυφος
formica μύρμηξ	mors θάνατος
ferula νάρθηξ	medulla μυελός
fiscella κάρταλλος	micatio λαχμός
fistula σωλήν [καὶ αὐλός]	meta καμπτήρ
fibra λοβός κροσσός	mola μύλος [καὶ μύλη]
felis ἄλλονδος	misericordia ἔλεος [καὶ ὁ οἶκτος]
fovea φωλεός	messis θερισμός
ferrugo λός σιδήρου	merces μισθός
fornax φούρνος κρίβανος	mamma μασθός
haec glacies ὁ κρύσταλλος	macula σπιλος
gleba βῶλος [ύμήν]	haec natis ὁ γλουτός
gutta σταλαγμός	nar φώθων
haec hiems ὁ χειμών	norma διαβήτης
habena ἡμας	haec oratio ὁ λόγος
harundo κάλαμος	haec plebs ὁ δῆμος
hedera κισσός	palma φούνιξ
haec inlувies ὁ δύπος ἡ ἀλουνία	pruina κρύσταλλος πάχνη
invidia φθόνος	paenula φαινόλης
indago διωγμός ἔρευνα	prurigo κυησμός
iracundia χόλος	prunae ἄνθρακες
incudis ἄκμων	pruna δαλός
ianua πυλών	prella πιαστήρ
haec laus ὁ ἔπαινος	pernicies ὅλεθρος
lucerna λίχνος	haec regula ὁ κανάν
lex νόμος	rota τροχός
labes ὄλισθος	ratiocinatio διαλογισμός
lanterna φανός	rana βάτραχος
lanugo χνοῦς [ὁ ἵουλος]	rubeta φρύνος
lanna λοβός ὥτιον	ratio λογισμός
laudatio ἐπιτάφιος	redactio εἰσοδιασμός
licitatio ὑπερθεματισμός	haec silex ὁ λίθος ὁ πυρούδης
latebra μυχός [κατάκλισις]	sors κλῆρος
libra ξυγός κρεοπάλιον [καὶ λατροῦ]	spuma ἀφρός
lorica θώραξ	sarra vel serra μοχλός
lux φῶς [ὁ ἄνθρωπος]	serra πρέσσων

5 ο καρταλαμύς *P* 6 οσωάνη *P* σολήν *N* 8 fellis αιλούρος *N* haec fel ο ελούρος huius felis *P* 13 ο βωλος ο γυμνη ο βωλος *P* 23 haec incudis ο ακμων *P* incudis αλμων *N* 31 haec lanna ο λινος ο του ωτιον *P* lana λινος ωτιον *N* 35 λατροῦ μτρω *P* 41 medula μυελος *N* haec medulla μυαλος *P* 45 ελεος *P* ελαιος *N* 51 nar lacuna membranarum periit in *N*. item in iis quae secuntur siquae vel perierunt vel non satis adparuerunt, inclinatis litteris expressa sunt 57 paenula οφελονες *N* 59 prunee ανθρακος pruna δαγλος *N* 66 rana βατρακος rana rubeta ρούβητα φρυνος *N* 69 reductio *N* 70 πυρωλης *N*

statua ἀνδριάς	stella ἀστήρ
spica στάχυς	haec turba θόρυβος ὄχλος
securis πέλευνς	tunica χιτών
saliva σίελος	tibia αὐλός καὶ ἀντικνήμιον
5 sponsio ἀνθορισμός	talpa ἀσφάλαξ
scintilla σπινθῆρ	tela ἵστρος γυναικῶν
series εἰρμός	tempestas χειμῶν
sepes φραγμός	haec vindemia ὁ τρύγητος
superaria σουβρικός ἐπενδύτης	usura τόκος
10 scrobis βόθυνος φυλλάς	verbena θαλλός
statera ξυγὸς χρυσοχόον	varix ιφισσός
strena εὐαρχισμός	vermis σκώληξ
sella δίφρος θρόνος	vita βίος
simia πίθηκος	verruca ἀκροχορδών
sitla κάδος	ulna πήχυς σπιθαμή.
15 spongia σφρόγγος	

Quae apud Latinos masculina, apud Graecos neutra sunt	
hic articulus τὸ ἄρθρον	cultus σχῆμα
aestus καῦμα	cultellus τὸ μαχαίριον
arcus τόξον	campus τὸ πεδίον
20 artus μέλος ἄρθρον ἔμμα δέμα	cruor αἷμα τοῦ λύθρου
as ἀσσάριν	calix ποτήριον
algor φίγος	consensus τὸ συνέδριον
ala πτερόν ὄρνεον	hic denarius τὸ δηνάριον
adipes στέαρ	hic exercitus τὸ στράτευμα
25 agnus ἄρνιον	ensis ἄσορ ξίφος
acinus γύραρτον	hic fluctus τὸ κύμα
annus ἔτος	flos ἄνθος
agger χῶμα	hic et haec finis τὸ τέλος τὸ μεθό-
anhelitus τὸ ἀσθμα	ριον
30 autumnus μετόπωρον	fomis τὸ φρούγανον τὸ πελέκημα
amictus περιβόλαιον	fluvius τὸ ὕδατον
hic color τὸ χρῶμα	follis τὸ θυλάκιον
cancer καρκίνωμα	fustis τὸ ξύλον
caespites χορτόπλινθον	furfures pluraliter πίτνα
*	fundus χωρόν
35 currus ἄρμα ὅχημα	fimus βόλβιτον

3 πελκὺς *N* 7 series . . . μος *N* 9 σούβρικος *N* 10 φυλλάς] φυτιας *N*
 12 στρενα εγάρκομος *N* 20 αρδρον *N* 30 autumnus . . . on *N* 35 in
lacuna, quam indicavi, haec videbantur scripta esse in N, comm. pl. . . . ηνια: for-
tasse compedes pluraliter δεσμοί 45 uerbena ταλλος *N* 47 uermix σπωληξ *N*
 51 cultus . . . εμα *N* 53 campus το παιλιον cruor . . . ματολ . . . *N* 60 hic fluctus.
 το νυμα *N*

frutex φρύγανον	nodus ἄμμα γόνυ
hic gladius τὸ ξίφος	hic ordo τὸ τάγμα
gustus τὸ γεῦμα	*
gressus βάδισμα	hic pulvinus τὸ προσκεφάλαιον
hic habitus τὸ σχῆμα	*
hiatus χάσμα	primatus πρωτεῖα
halitus ἀσθμα	*
hic ignis τὸ πῦρ	passer στρουθίον
infans βρέφος	pediculus ἀρπεδόνιον
hic liber τὸ βιβλίον	hi quinquatrus Παναθήναια
luctus πένθος	*
liberi τέκνα	stimulus κέντρον
loculus γλωσσόκομον	*
*	sacellus βαλλάντιον
modus μέτρον	hic tractus τὸ πλίμα
modulus μέλος φόδης	teres στρογγύλον
motus κίνημα	tumor οἰδημα
morsus δῆγμα	terminus τὸ τέλος
murus τεῖχος	hic vultus τὸ εἶδος ὁ χαρακτήρ
hic nutus τὸ νεῦμα	udo ἐμπλίον
nervus νεῦρον	volucer τὸ πτηνόν.

Quae apud Latinos neutra, apud Graecos masculina

hoc auram ὁ χρυσός	cerebrum ἐγκέφαλος
alligamentum ὁ δεσμός	collum τράχηλος
argentum ἄσημος	cubiculum κοιτών
aes χαλκός	carmen ὕμνος ἔπος
armarium πυργίσκος	caementum χάλιξ
altum βυθός	hoc dictum ὁ λόγος
argumentum ἐλεγχος	dolium πίθος
..... ικτερις	desiderium πόθος
hoc bellum ὁ πόλεμος	hoc exitium ὅλεθρος
brachium βραχίων	ebur ἐλέφας
hoc caelum ὁ οὐρανός	exilium ἔξορισμός
certamen ἀγών	hoc fulmen ὁ κεραυνός
culmen ὄφοφος	fundamentum θεμέλιος
crimen ἐλεγχος ἔγκλημα	flumen ποταμός

1 flutex *N* 14 lacuna membranarum, quam indicavi, unius vocabuli interpretatio
 periit in *N* 18 τεῖχος} τίκος *N* 19 hic ..... neruus *N* 31 βραχων *N*
 37 post τάγμα unius vocabuli interpretatio lacuna membranarum periit, in iis quae pro-
 xime secuntur haec adparuerunt in *N*, hic ..... το προσκεφαλιον ..... θμα .....
 πρωτια * (quattuor versus lacuna) passer στρυοιον pediculus αρπεδονιον hic .....
 πλασθηνα * (lacuna trium versuum) hic ..... μα ..... μα stimulus κεντρον
 * (lacuna octo versuum) sacell ..... αλαντιον 51 volucer] uolupes *N*

fretum πορθμός	omen οἰωνός	
ferrum σίδηρος	hoc pratum ὁ λειμών	
frenum χαλινός	patibulum ὁ σταυρός	40
frumentum σῖτος	palatum οὐρανίσκος	
5 faenum χόρτος	periculum κίνδυνος	
ficetum ὁ συκών	plumbum μόλιβδος	
femor μηρός	puleum γλήχων	
filum μύτος	pistillum ἀλοτρίβανος	45
fusum ἄποικος	pondus σταθμός	
10 flabellum φίπιστήρ	pastinacium σταφυλῖνος	
hoc granarium ὁ σιτοβολῶν	papaver μήκων	
guttur λάρυγξ	pomarium παράδεισος	
germen βλαστός	hoc rus ὁ ἄγρος	50
gelu παγετός	hoc sertum ὁ στέφανος	
15 hoc homicidium φόνος	stagnum κασσίτερος	
harundinetum καλαμών	stamen στήμων	
hoc inguen ὁ βουβῶν	sepulchrum τάφος	
ius ζωμός δίκαιον	saeculum ὁ αἰών	55
incendium ἔμπυρισμός	saxum πέτρος	
20 insomnium ὅνειρος	subium μύσταξ	
iugum ξυγός	semen σπόρος	
iusiurandum δόκος	strigmentum γλοιός	
hoc litus ὁ αἰγαλός	statutum δόρος	60
limen οὐδός	scutum θυρεός	
25 lorum ὁ ἱμάς	hoc tergum ὁ νάτος	
labrum λουτήρ	templum ναός	
lутum πηλός	tempus καιρός πρόταφος	
licium μύτος	tus λιβανωτός	65
lustrum καθαρούς	triticum πνυρός	
30 hoc mormur ὁ γογγυσμός	hoc vinculum ὁ δεσμός	
matrimonium γάμος	veru ὀβελός	
monile δόρος δράκων	viscum ἄζος	
moenia pluraliter περιβόλος	vinetum ἀμπελών	70
murretum μυρσινών	veratrum ἐλλεβόρος	
35 hoc nemus ὁ δρυμών	vadum τόπος βραχάδης	
hoc onus ὁ γόμος	vinum οἶνος	
olivetum ἐλαιών	vindemia pluraliter τρύγητος	
oraculum χρῆσμός	virus λός.	75

9 αδρακτος *N*   12 λαπιγξ *N*
59 stinguentum *N*   61 ουραιος *N*

32 ΔΡΑΥΚΩΝ *N*   45 ΟΛΟΤΡΙΒΑΝΟΣ *N*

Quae apud Latinos feminina, apud Graecos neutra

haec aqua τὸ ὑδωρ	haec frons τὸ μέτωπον
arbor τὸ δένδρον	figura σχῆμα
auris auricula τὸ οὖς	falx τὸ δρέπανον
5 aestas τὸ θέρος	ficus σῦκον
armilla τὸ ψέλιον κλανίον	fera θηρίον
amfora τὸ κεράμιον	fabula δρᾶμα
ales πτηνόν	facula τὸ λαμπάδιον
antemna κέρας πλοίον	frigida τὸ φυγρόν
10 avellana Ποντικόν	salera ἵπποκόσμιον
ascia σκέπαρνον	finis τέλος
adips στέαρ	farina ἄλενθα
avis ὄφεον	fortuna ὑπάρχοντα
alga τὸ βρύον	haec gens τὸ ἔθνος
15 haec beta τὸ σεῦτλον	gingivae οὐλα
haec caro τὸ κρέας	gloriatio καύχημα
cena τὸ δεῖπνον	haec hasta τὸ δόρυ
cloaca τὸ ἀποχυτήριον	herba sabina σαβίνα βράδυ
cutis τὸ δέρμα τοῦ ἀνθρώπου	haec inlecebra τὸ δέλεαρ
20 cera κρόμιον	haec lacrima τὸ δάκρυον
culinae τὰ κοινά	lux τὸ φῶς
calda τὸ θερμόν	lima τὸ φυνίον
calta τὸ βούφθαλμον	lanx λαγκλίον
cicuta κόνειον	lutina πήλωμα
25 campsa κάμπτριον	littera τὸ γράμμα
combustura κατάκαυμα	ligula μυστρίον
calx λάκτισμα	lana ἔριον
cunae βαβάλιον	haec molis τὸ μέγεθος
cucumis σικινίον	magnitudo quod supra
30 calix ποτήριον	merx τὸ φροτίον
contagio μόλυνσμα	moneta τὸ νόμισμα
contaminatio μίσθμα	mandela μαππίον
cratella ξυλοκανθήλιον	menta ἡδύσμον
confectura τελείωσις	mensura μέτρον
35 copiae pluraliter πλῆθος	mica ψιχίον
cumulatio ἐπισώρευμα	merda τὸ ἀφόδευμα τοῦ ἀνθρώ-
haec dispensatio ἀνάλωμα	που
dignitas ἀξίωμα	manubiae λάφυρον
haec erogatio τὸ ἀνάλωμα	mappa χειρόμακτρον
40 exuviae λάσφυρον	haec nux τὸ κάρων

20 κρομοίον N

38 dignitas αξία N

43 falx] fax N

57 caprina N

65 ligura λαγκτρίον N

79 τοκαροίον N

natio ἔθνος	haec sagitta τὸ βέλος
novacula τὸ ξυράφιον	sponda τὸ ἐνήλατον
nubes νέφος	senectus τὸ γῆρας
nota σημεῖον	superficies ὑπερῷον
5 haec ovis τὸ πρόβατον	species εἶδος
officina ἐργαστήριον ἐργαζόμενον	seges λήιον
haec pinna τὸ πτερόν	scopae καλλωνάριον σάρος
penus ταμεῖον κελλάριον	stragula περίστρωμα
palus ἔλος	sapa ἔψημα
10 palea ἄχνηον	sartago τήγανον
papula ψυδράκιον	spelunca σπηλαιον
planta τὸ σφυρόν φυτόν	haec taberna τὸ ἐργαστήριον
pituita τὸ φλέγμα	terebra τρύπανον
pars μέρος	teres στρογγύλον
15 pecunia χρήματα	tibia ἀντικνήμιον
palma βραβεῖον	tenebra σκότος
pellis τὸ δέρμα δορά	tardatio βράδος
palpebra βλέφαρον	haec unda τὸ νᾶμα ὕδωρ
possessio κτήμα	viriola περιχείριον φέλιον κλανῖον
20 plantago ἀρνόγλωσσον	villa ἐποίκιον
hae quisquiliae σκύβαλα	vitta τὸ στέμμα
haec res τὸ πρᾶγμα εἶδος	vacillatio σφάλμα
ruta πτίγχανον εἴξωμον	vitis κλῆμα κλάδιον
reliqua λείψανον	vicus ἄμφοδον
25 rosa ἔσδον	verbena τὸ θαλλίον
restis σχοινίον	

Quae apud Latinos neutra, apud Graecos feminina

hoc acumen ἡ ὁξύτης	augurium οἰωνοσκοπία
alumen στυπτηρία	arvum ἄρουρα
30 abdomen λαπάρα	hoc brachium ὠλένη
arbitrium μεσιτεία προαιρεσις ἐξ-	bitumen ἄσφαλτος
ουσία	beneficium εὐεργεσία
aedificium οἰκοδομή	hoc cicer ἡ ἐρέβινθος
antrum rutrum ἄμμη	castra pluraliter παρεμβολή
35 arbustum ἀναδεινόράς	comitia pluraliter ἀρχαιρεσία
augmentum αὔξησις	caput κεφαλή
aegrimonium νόσος	centipedium σκολόπενδρα
auxilium βοήθεια	candelabrum λυχνία

8 paenus ταμιον N 11 papula] pabula N 20 αρνογλωσων N 23 περανον
 εγωμιον N 34 antrum rutrum] fortasse aratrum 42 υπερων N 45 fortasse
 καλλίντριον 57 περικεριον N 60 uacellatio σφαλμας N 61 κλέδιον] kazon
 N 67 ασπαιατοс N 71 αρχαιρεсia N

corium βύρσα	guttur λάρυγξ
crustum πλάξ	hoc hospitium ή ξενία
cor καρδία	hordeum προστή
consilium γνώμη σκέψις συμβούλια	hibernum παραχειμασία
5 carmen φόδη	hoc imperium κράτησις ἐπιταγή 45
constitutum συνταγή	indictum μήνυσις
conubium ἔπιγαμία	inceptum ἀρχή ἐπιβολή
capulum λαβή	initium ἀρχή
commercium ή ἐπιμεῖλα	internuntium προσφάνησις
10 crepusculum ή ὀψινή ὥρα	infudibulum χώνη
hoc discrimen ή διαφορά	iugulum κατακλεῖς
delictum ἀμαρτία	ius ἔξουσία
defensum ἐκδικία et defensio	ingenium φύσις εὐφυΐα ἔξις
depositum παραθήκη	iter ὁδός
15 documentum νοοθεσία ὑπόδειγμα	ieinium νηστεία
duramentum μακροθυμία	interdictum ή διαστολή
dolabrum ἀξένη πελεκητρίς	ilium ή λαγών
dedecus αἰσχύνη ἀπρέπεια	hoc lustrum πενταετηρίς
deverticulum ἔκνευσις	latrocinium ληστεία
20 detrimentum ζημία	labrum λεκάνη λουτήρ
decus εὐπρέπεια	hoc mortarium ή θυλία ἕγδις
hoc experimentum ή πεῖρα	malum granatum όόα
exilium φυγαδεία	momentum φοτή
emolumentum ἀφέλεια	magale καλύβη
25 effugium ἀποφυγή	meritum εὐεργεσία
excidium κατασκαφή	maledictum λοιδορία
hoc foramen ή τρώγλη	mare θάλασσα
fulgura pluraliter ἀστραπή	menianum ἔξωστρο
fel χολή ηπατίας	medianum μεσόδημη
30 far ζειά ὄλνρα	medicamen θεραπεία
fatum μοῖρα	ministerium ὑπηρεσία
fermentum ζύμη	hoc negotium ή πραγματεία
foedus σπονδή	notum ή μήνυσις et notio
forum ἀγορά	hoc ostium ή θύρα ἐκβολή ποτα-
35 flagellum μάστιξ	μοῦ
furtum κλοπή	otium ἀργία ησυχία
hoc gramen ἄγρωστις βοτάνη	officium ὑπηρεσία καθηκον
gallicinium ἀλεκτοροφωνία	peccatum ή ἀμαρτία
gaudium χαρά	perirurum ἐπιορκία
40 gelu ή πάχνη	principium ἀρχή

10 ιωψινηρία N 27 ιπτωκλη fultura N 29 fel χοληνηπατια far zia N
 35 fragillum corr. flagellum N 51 iugulum κατακλεῖς N 61 πτεις N 67 ea-
 λασσ N 69 μεσομη N 70 θεραπιος N 76 ἀργύτα] αρχια N

patrocinium πατρωνία	supercilium ὄφρος
praesepē φάτνη	soleum ἔμβασις
prunum [praecum] κοκκίνηλον	solium βασιλική καθέδρα
proelinum συμβολή μέχη	scutum ἀσπίς
5 praesidium φρουρά φυλακή	studium φιλοπονία
periculum πεῖρα	supplicium κόλασις
plaustrum ἄμαξα	silentium σιωπή ἡσυχία
posticum παράθυρος	servitium δουλεία
pabulum νομῆ πόσις	saxum πέτρα
10 participium μετοχή	sacerdotium λερωσύνη
parricidium πατροκτονία	sacrilegium λεροσυλία
pervigilium παννυχίς	stercus κόπρος
pronomen ἀντωνυμία	suspendium ἀγχόνη
pactum συνθήκη	signum σφραγίς
15 proverbium παροιμία	sacrificium θυσία
pretium τιμὴ ἡ ἐπὶ τῆς καταβολῆς	hoc tamen et subtemen ἡ δοδάνη
pomum ἡ δύπλα	tonitru βροντή
promissum ὑπόσχεσις	testimonium μαρτυρία
pondus δληή	torculare ληνός
20 periagium σκυτάλη	tignum δοκός
hoc repudium ἄφεσις γάμου δια-	tergus et tergum βύφσα
ξυρή	tectum στέγη
responsum ἀπόνοισις	territorium περίχωρος τοπαρχία
regimen διοίκησις	testamentum διαθήκη
25 remigium κωπηλασία	tegmen δορά σκέπη
hoc semen ἡ σπορά	hoc vindictum ἐκδικία
spectamen θεωρία	virgultum παραφυάς
subtemen υρόνη	vitium φθορά
stillicidium χελωτρά	votum εὐχή
30 sarmenta κληματίδες	vadimonium ἐγγύη
solamen παραμνθία	ventrale φοῦνδα
solacium idem quod supra	verber μάστιξ.

3 pronomē ſeū N: fortasse prunum praecoquum   18 praemissum N   21 αφεſιс
amoy N   48 hoc tramen N   59 virgulum N

INDEX SCRIPTORVM.

Afranius Liberto	209, 24	<i>in Verrem act. pr.</i>	3, 8	43, 5
Alexandri Magni historia	557, 25		5, 14	40, 32
Ammonius	531, 18		6, 15	43, 5
Apuleius	565, 2		12, 34	41, 11
Aquila	19, 32		12, 35	41, 25
Aristarchus	529, 7. 531, 18	<i>act. sec. I</i>	1, 2	42, 26
Aristoteles	487, 25		1, 3	419, 34
Aristotelici	405, 9. 428, 11. 489, 22		4, 9	41, 21
artis latores	48, 36. 50, 21. 56, 21. 133, 11. 137, 13		5, 14	42, 27
Athenodorus	529, 4. 530, 15		6, 16	42, 28
Bibaculus	29, 12		7, 20	42, 28
Caesar	50, 22		8, 22	42, 29. 419, 7
Calvus in <i>Io</i>	226, 8. 234, 32		26, 67	513, 17
Caper	496, 8		45, 115	18, 24
M. Cato	442, 22. in <i>Originibus</i> 502, 17	<i>III in frumentaria</i>	9, 23	60, 7
Cato grammaticus	29, 12	<i>III</i>	18, 45	438, 15
Cicero, M. Tullius	19, 32. 28, 20. 35, 23. 36, 25. 40, 19; 25. 41, 33. 42, 11. 43, 6. 149, 13. 182, 1. 186, 25. 211, 23. 248, 14. 419, 34. 511, 29	<i>IV</i>	12, 28	435, 13
in Arato	223, 27	<i>V</i>	17, 37	435, 13
<i>Arat. v.</i>	223, 31	<i>pro Cluentio</i>	45, 117	518, 10
<i>rhetor. ad Herenn.</i>	IV, 4, 7	<i>pro Catilinam</i>	28, 76	212, 24
in oratore	67, 224	I	1, 1	484, 32
<i>de oratore</i>	II 69, 278		4, 9	29, 32. 510, 10.
oratione secunda pro Cornelio	212, 8		558, 22	
pro Sexto Roscio	2, 6		8, 19	442, 15. 517, 22
<i>divinat. in Caecilium</i>	1, 1 3, 9 4, 14 5, 19 6, 20 7, 23 8, 26 9, 27 12, 37 13, 41 15, 48 16, 50 16, 51 20, 64 20, 65		II	3, 5
	435, 13 211, 34 214, 33 431, 30 42, 30 42, 25 41, 1 42, 31 42, 31 41, 21 41, 1 42, 32 42, 33 42, 33 43, 1 43, 2 41, 25 43, 3 43, 4		4, 7	124, 22
			IV	538, 14
			3, 6	141, 36. 186, 1
			6, 13	20, 5
		<i>pro Sestio</i>	8, 19	19, 17. 30, 27
		<i>pro Deiotaro</i>	11, 31	510, 11
		<i>in Caesarianis pro Deiot.</i>	15, 41	27, 18
		<i>in Philippicis II</i>	30, 75	416, 12. 511, 13
		<i>de natura deorum II</i>	57, 143	212, 12
		<i>Cominianus</i>	561, 3*	
		<i>comoediographi</i>	38, 17	
		<i>Dionysius Olympius</i>	531, 20	
		<i>Dionysius Thrax</i>	529, 7	
		<i>Donatus</i>	405, 10. 408, 37. 419, 25. 431, 14. 435, 27. 439, 4. 441, 25. 446, 20. 449, 6. 476, 6. 481, 12. 486, 8. 496, 26. 518, 13.	
		<i>Ennius</i>	521, 21. 552, 32	
		<i>in annalibus</i>	401, 17*. 221, 11. 369, 2. 394, 1; 8. 396, 19. 398, 19; 21; 23. 491,	

26. 548, 2. 563, 15; 20. 564, 1. in primo *Lucanus* 23, 13
annalium 231, 16 *in Iphigenia* 398, 25₁ *Pharsal.* I 6 225, 16
Ephorus 531, 19 15 224, 20
Epicharmus 531, 21 19 27, 21
Eratosthenes 530, 24 72 10, 10
Euripidis Medea 490, 22 206 7, 27, 228, 4
Fabianus Papirius causarum naturalium 209, 304 223, 36
21. 542, 16* 484 244, 29
Glaucus Samius 530, 13. 531, 13 537 262, 14
Hermocrates 530, 13. 531, 20 604 224, 26
Homerus 540, 1 II 79 261, 19
Horatius 25, 17. 255, 25. 496, 15. 116 16, 1
carm. I 2, 4 485, 4 147 247, 5
3, 1 491, 27 221 536, 13
4, 1 13, 8 263 226, 34
6, 1 243, 5 285 220, 25
6, 6 395, 17 529 261, 8
7, 32 246, 5 582 262, 12
12, 20 225, 9 715 228, 19
14, 17 246, 33 III 215 20, 23
30, 2 229, 15 227 23, 32
36, 14 29, 6 277 228, 21
36, 23 23, 23 352 226, 3
II 7, 3 195, 23 585 497, 33
432, 24 IV 214 553, 7
19, 29 28, 27 V 31 239, 33
III 1, 17 419, 30 238 248, 1
5, 10 208, 25* 274 248, 22
23, 3 438, 16 520 23, 2
epod. 9, 22 20, 8 VIII 88 479, 19
17, 17 7, 25 Lucilius 10, 32*. 67, 31. 129, 39. 208, 25*
17, 48 432, 20 209, 10. 212, 10*. 241, 23. 401, 17*.
satir. I 5, 46 209, 13 446, 19. 542, 5; 12; 29. 564, 15
epistul. I 2, 53 195, 30 Lucretius 10. 31. 208, 25. 212, 10
6, 7 432, 23 I 82 262, 34
15, 17 511, 19 186 263, 13. 392, 14
in arte poet. 65 452, 32 837. 860 9, 21
100 415, 1 II 476 432, 27
139 25, 6 586 19, 22. 31, 1
298 431, 31 1097 431, 33
350 242, 36 III 265 19, 22. 31, 1
377 223, 9 in sexto libro de rerum natura V 96
præterea primi versus carminum, quae Marius (?) causarum naturalium 542, 16
sunt in quattuor libris carminum et in Martialis 36, 24
libro epodon, scripti sunt in libello de *epigr.* I 65 20, 30
metris Horatianis p. 478 sqq. XI 18, 10 24, 32
Incertus poeta 369, 10*. 394, 5; 13. 401, Messala 211, 28
17. 402, 7. 423, 9. 424, 30. 479, 15; 29. Naevius in Clamidaria 559, 28
500, 12. 564, 8 Ovidius 565, 2
incertus scriptor 130, 24. 395, 8 *heroid.* 15, 18 30, 19
Isocrates in Demon. § 14 553, 6 *amor.* I 2, 39 524, 10
Iulius Valerius III 54 557, 25* *metamorph.* II 716 494, 26
Iustinius I 8 565, 24 III 79 264, 14
Iuvenalis satir. 1, 3 524, 6 IV 102 432, 13
3, 254 514, 17 VIII 715 30, 17
10, 195 494, 28
10, 196 492, 13
- Laelius* 441, 3* Paenuvius 501, 38*. 537, 17*. 563, 16
Livius (?) 395, 8 *Palaemon* 561, 3*

Persius <i>satir.</i> 1, 37	574, 8	Sallustius <i>in Jugurtha</i>	84	542, 27
87	35, 24, 36, 8		89	209, 12
101, 105	25, 17			542, 14
109	195, 29		106	143, 17
4, 30	431, 34	Scaevus (?) <i>in tragoeida</i> 537, 17		
5, 55	16, 15	Scenurus 486, 9, 535, 6, 552, 32, 560, 19;		
75	432, 23*	21; 26, 561, 3*, 562, 1		
6, 10	39, 22	Seneca in <i>Hecuba Troad.</i> 864	224, 22	
24	494, 22	<i>Troad.</i> 1057	246, 19	
73	36, 3	Sergius 444, 5*		
Petronius	432, 25	Servius 496, 26		
Plautus 7, 9, 20, 3, 38, 17; 32, 400, 13.		Severus, Cornelius rerum Romanarum libro I		
435, 32, 441, 3, 502, 5, 533, 27, 545, 13.		208, 16		
548, 2, 562, 22, 565, 14		Sisenna scriptor historiarum 211, 28		
Plautus in Amphitruone <i>prot.</i> 117	6, 32	Socrates 486, 12		
<i>Aulul.</i> <i>prot.</i> 2	15, 7	Sophocles Medea 490, 21		
<i>Bacch.</i> v. 19	7, 7	Statius 497, 36, 499, 15		
<i>Captiv.</i> II 1, 107	393, 31	<i>Achill.</i> I 1 537, 9, 565, 29		
<i>Circut.</i> II 1, 13 (?)	8, 4	<i>Theb.</i> I 525 505, 36		
in milite gloriose VI, 4	542, 19	III 241 24, 9		
<i>Mostell.</i> III 2, 80	428, 28, 513, 1	Stoici 428, 12, 489, 22		
<i>Pers.</i> III 3, 16	10, 19	Symmachus 488, 30		
in Pseudollio III 2, 28	8, 16, 26, 29	Theodorus 530, 25		
<i>Rud.</i> III 2, 19	13, 37	Theophrastus 530, 14		
<i>Stich.</i> I 3, 116	477, 11	Terentianus 468, 4 v. 58 487, 11		
in Truculento II 2, 4	38, 18	1103 369, 7*, 424, 18.		
III 2, 23	263, 9	479, 5		
<i>Vidular.</i> 16, 3		1300 520, 5		
Plinius Secundus 89, 10, 133, 7; 11, 137,		1508 523, 33		
11, 444, 3, 447, 5		Terentius 9, 9, 15, 9, 181, 36, 228, 21*		
Probus 413, 34, 430, 37, 431, 19, 434, 9.		538, 26, 558, 23, 559, 12		
435, 25, 436, 29, 495, 11, 557, 19.		<i>Adelph.</i> I 1, 13 146, 31		
560, 2*		20 439, 11		
Sallustius 7, 27, 11, 12, 20, 2; 10, 22, 27.		29 550, 21		
31, 15, 126, 12, 149, 4, 150, 26, 374,		38 23, 22		
29, 431, 11, 432, 21, 447, 17, 499, 7.		2, 44 146, 15		
559, 28, 564, 24*		II 4, 21 29, 33		
historiarum libro I 3, 17, 24, 28, 28, 18		III 7, 42 31, 14		
<i>tibio</i> II 3, 13, 21, 5, in secunda historia		IV 1, 18 241, 25		
7, 2. <i>tibio</i> III 16, 18. <i>tibio</i> IV 22, 22, 28,		V 3, 21 30, 4		
25, 29, 8		<i>Andr.</i> I 1, 15 561, 12		
<i>in Catilina</i>		42 155, 5		
3	23, 29	2, 7 555, 12		
5	142, 18	3, 6 488, 30		
6	129, 16	13 398, 16		
15	15, 14, 23, 34	5, 9 560, 3		
16	28, 27	II 2, 28 515, 30		
30	419, 13	31 22, 24, 24, 24		
36	149, 9	III 2, 4 502, 33		
40	150, 20	3, 1 24, 25, 556, 24		
	511, 30	IV 5, 2 36, 18		
44	124, 8	3 16, 12		
45	85, 5	13 262, 28		
51	125, 29	V 4, 30 395, 1		
<i>in Jugurtha</i>	1	37 212, 27		
	4	Eunuch. <i>prot.</i> 13 74, 8		
<i>in bello Jugurthino</i>	14	1, 2, 25 553, 30		
	256, 4	2, 44 149, 19		
<i>in Jugurthino</i>	17	II 2, 26 26, 24, 126, 33		
	248, 13			
	31	182, 26		
	35	96, 8		
	43	36, 25*		
<i>in Jugurtha</i>	54	3, 10 149, 17		
	19, 33	13 491, 28		
	75	23 23, 26		

Terentius <i>Eunuch.</i>	II 3, 27	213, 21	Verg. <i>bucol.</i>	5, 2	241, 35
	III 1, 10	542, 13		5	252, 6
	32	558, 29		6	248, 17
	5, 37	12, 6		5, 39	227, 3
	6, 25	543, 2		45	233, 32
IV	4, 10	501, 38		46	233, 32
	5, 6	400, 11		50	250, 7
	7, 45	25, 9		85	238, 15
<i>heaut. timor.</i>	I 1, 89	19, 17		6, 13	226, 15
	II 3, 46	25, 32		21	18, 26
	III 1, 51	34, 21		47	219, 23
<i>Hecyr.</i>	III 5, 45	506, 32		61	259, 8
		552, 20		62	209, 20, 393, 31.
	IV 3, 4	37, 12			446, 36
<i>Phorm.</i>	I 4, 9	17, 4		76	395, 16
	IV 3, 18	142, 18		7, 1	247, 33
		61		8	149, 7
Trogus Pompeius	565, 24				231, 10
Tyraunnon	529, 10.	530, 10			33
					260, 1
Varro, P. Terentius Atacinus	228, 21*. 396,				47
	21*. 399, 20				262, 4
Varro, M. Terentius	31, 2, 48, 37, 127, 31.			8, 44	226, 16
	152, 30; 38, 214, 33. 432, 25. 492, 37.			69	231, 13
	519, 12. 520, 18. 529, 15. 530, 10; 26.			71	412, 25. 504, 41
	564, 17. in Aetiis 31, 23. de lingua Latina			83	230, 29
	30, 27. de linguis Latina V § 104			87	254, 14
Vergilius	89, 20. 130, 29. 182, 28; 32. 195,			9, 2	223, 6. 229, 22
	23. 223, 25. 236, 11			5	252, 18
bucolicon	1, 5	236, 23		11	238, 25
	7	234, 18		14	252, 9
	15	209, 20		15	254, 1
	30	420, 11. 443, 6		39	236, 24. 558, 16
	59	225, 1		40	218, 20
	60	149, 2		46	229, 28
	69	16, 14		47	247, 22
	70	261, 18. 400, 6		9, 2	223, 6. 229, 22
	71	230, 21		12	258, 10
	74	183, 8		16	556, 22
	81	397, 28		23	260, 15
	2, 1	487, 21		10, 10	231, 11
	6	229, 28. 250, 11. 520, 3.		35	247, 27
	7	232, 31		37	250, 16. 251, 21
	2, 11	260, 13		49	520, 1
	14	250, 13		50	552, 21
	22	7, 5		67	12, 3
	24	523, 32. 528, 12		69	257, 10. 479, 9
	45	154, 37		georgicon I	1
	63	82, 27. 432, 11		79, 33	
	65	258, 7		6	236, 33. 237, 22
3, 6	264, 9			7	12, 3
	8	250, 24		31	227, 5
	12	228, 23		35	226, 16
	25	412, 24		55	250, 8
	32	186, 26		100	124, 3
	33	232, 21		106	247, 14
	64	260, 4		115	252, 12
	90	402, 19		134	250, 18
	95	129, 10. 225, 24		137	263, 3
	100	256, 2		187	243, 22. 539, 19
	106	213, 19		198	226, 11
4, 1	487, 20			208	3, 15
	8	250, 19		211	254, 23
				219	14, 7
				227	250, 5

Verg. georg. I	246	231, 8	Verg. georg. III	143	254, 20
	312	249, 32		150	245, 25
	409	249, 4		184	211, 25, 241, 33
	415	247, 16			540, 24*
	429	249, 34		186	241, 19
	437	258, 6		201	248, 6
	442	518, 19		212	252, 29
	457	249, 3		213	552, 29
	478	562, 24		223	438, 3
	482	425, 16		245	82, 27
	509	260, 32		325	246, 7, 416, 19
II	1	260, 26			428, 22
	5	257, 10		381	401, 15, 565, 20
	32	249, 18		386	239, 21
	40	222, 36		389	455, 1
	44	554, 8		406	250, 6
	46	254, 12		435	251, 11
	49	252, 16		442	221, 2
	53	254, 26		484	247, 15
	63	260, 30		492	542, 21
	67	227, 28		499	249, 12
	68	261, 26		514	253, 19
	69	228, 9		548	454, 33
	83	220, 2, 250, 9		556	251, 9
	86	22, 21	IV	2	225, 13
	93	19, 1		36	262, 10
	124	260, 23		81	6, 17, 21, 25
	132	249, 10		86	261, 7
	148	238, 21		125	236, 5, 252, 7
	159	229, 31		138	220, 3
	167	228, 34		185	246, 6
	168	260, 10		260	249, 5
	169	407, 6, 490, 18		279	235, 7
	170	540, 3		293	510, 27, 517, 29
	177	233, 20		310	26, 18
	180	257, 31		312	247, 3
	204	233, 18		318	230, 18, 496, 8
	241	211, 22		358	236, 14
	243	224, 35		387	256, 28
	278	260, 24		398	255, 18
	293	252, 28		408	82, 27
	297	246, 18		420	262, 11
	299	478, 29		437	233, 17
	301	235, 24		463	225, 13
	338	233, 6	Aeneidos I	1	41, 10, 425, 16, 480,
	365	252, 10			2, 485, 6, 535, 4
	395	245, 24		2	259, 18, 392, 13, 396,
	410	239, 31			14, 444, 19, 511, 34
	420	254, 5		3	264, 12, 396, 29
	438	261, 23		6	253, 23
	451	517, 10		8	450, 1
	483	252, 3		10	253, 23
	486	240, 33		16	233, 6, 259, 9, 397,
	536	398, 11			24, 559, 19
	542	401, 27		19	244, 28
III	1	223, 2, 233, 1		24	419, 8, 517, 21
	42	236, 4, 247, 24		30	28, 20, 392, 11, 444, 18
	53	255, 25, 391, 15		37	145, 17, 395, 12
	64	24, 13		39	251, 20
	73	250, 31			
	89	227, 17			
	94	229, 14			
	115	211, 26			
	135	401, 2			

INDEX SCRIPTORVM

Verg. Aen. I	41	392, 15	Verg. Aen. I	650	213, 16
	43	253, 19		653	223, 14
	46	418, 25, 426, 35		664	398, 7
	58	255, 16		669	260, 18
	60	400, 4		681	254, 15
	65	229, 26, 232, 24, 535, 7		689	36, 22
	71	232, 25		711	30, 22
	73	38, 8		750	391, 9, 420, 16
	94	510, 9, 520, 2	II	16	425, 19
	95	233, 28		19	395, 14
	96	407, 32, 431, 25, 492,		20	230, 23
		28		25	242, 5, 392, 12
	97	229, 24		35	227, 6
	108	401, 20		37	394, 20
	114	234, 18, 259, 9, 400, 27		39	208, 12
	120	81, 11		48	145, 19
	121	417, 27		51	207, 26
	126	261, 6		55	484, 4
	132	145, 22		68	523, 10
	148	248, 12, 569, 8		69	227, 1, 256, 2
	149	21, 9, 208, 13, 431, 28		71	149, 21
	172	571, 3		87	83, 6
	176	419, 29, 518, 17		98	208, 9
	179	401, 8		99	431, 28
	183	227, 7		108	249, 17
	190	208, 10		136	149, 10
	193	395, 1		143	235, 30
	194	36, 27		154	223, 1
	198	231, 23		197	222, 9
	211	125, 1, 127, 25		204	257, 15
	212	393, 32, 446, 37		207	561, 17
	220	64, 17		223	402, 26
	241	539, 3		241	231, 15
	242	402, 30		242	247, 7
	253	16, 4		246	528, 21
	261	559, 6		248	210, 16
	262	260, 34		262	399, 5
	278	83, 35		263	418, 27
	312	125, 38		264	224, 35
	321	440, 5		268	535, 11
	350	556, 12		274	146, 13, 233, 32
	352	571, 18		322	220, 2
	372	219, 23, 229, 22		332	263, 32
	399	400, 26		333	538, 18, 564, 24*
	407	250, 16		401	518, 19
	417	29, 27		413	372, 6, 484, 16
	430	535, 14		414	64, 11, 221, 10
	475	400, 19		430	225, 13
	483	238, 27		442	96, 16, 365, 32, 390,
	499	259, 22, 263, 17		28	
	511	210, 34		456	127, 36
	530	535, 13		476	225, 6
	532	220, 1		477	224, 29
	535	259, 15		490	96, 14
	569	252, 4		497	264, 2
	573	394, 3		506	247, 32
	578	251, 23		549	554, 12
	589	226, 26, 402, 24		554	124, 16, 210, 4, 539, 4
	593	145, 12		560	238, 4
	595	254, 35		564	196, 1
	614	395, 4, 564, 24*		597	248, 3, 251, 12
	643	74, 7, 401, 12		624	223, 16
	644	81, 23		634	224, 12, 246, 24
	649	30, 22		661	510, 17

Verg. Aen. II	664	221, 1. 369, 11*. 424, Verg. Aen. III	551	259, 33
		35. 479, 21	573	513, 18
	666	254, 11	590	230, 12
	683	215, 15	613	24, 27
	693	238, 12	614	83, 6
	699	250, 30	617	258, 20. 369, 5*. 424, 12. 478, 25
	707	252, 26	619	400, 17
	725	242, 20. 254, 18	647	220, 33. 236, 6. 237. 12
	738	145, 10		258, 22. 369, 5*. 424, 13. 478, 26
	774	259, 10. 444, 25	649	125, 11
	781	262, 4	658	143, 18
	785	247, 16. 537, 20	661	393, 28
III	2	394, 10. 497, 35. 564, 4	675	254, 31
	3	224, 10	684	250, 26
	5	528, 16	691	24, 27
	22	248, 19. 479, 22	715	155, 3
	42	558, 27	718	539, 3
	44	185, 25	IV	13
	48	259, 10		15, 36
	71	255, 2	22	424, 36
	83	238, 16	52	263, 19
	91	257, 13	56	184, 16
	106	545, 8	61	430, 35
	125	31, 9	66	186, 24
	127	281, 9	93	401, 31
	142	225, 27	101	245, 14
	145	246, 26	130	11, 35
	147	535, 13	132	227, 29
	186	233, 14	170	230, 14
	202	25, 12	186	226, 25
	211	258, 11. 369, 10*. 400, 21. 424, 30. 479, 16	224	416, 14. 511, 12
	212	257, 15	248	399, 24
	225	255, 3	357	237, 1
	236	21, 4	379	252, 30
	238	252, 26	381	520, 2
	268	260, 19	385	253, 15
	270	369, 12*. 423, 6. 425, 3. 479, 24	387	239, 4
	271	226, 20	409	241, 21
	292	227, 35	415	252, 32
	295	229, 13	419	394, 30. 564, 24*
	297	229, 13	421	144, 30
	312	224, 34	459	129, 1
	326	211, 18	460	244, 24. 558, 19
	343	536, 23	478	220, 34
	354	263, 23. 548, 4	482	221, 29. 256, 33
	359	397, 16	493	237, 1. 263, 6
	382	236, 21	511	259, 24
	384	149, 32	534	219, 24. 220, 33
	389	149, 13	537	251, 22
	399	155, 1. 558, 15	539	249, 16
	409	262, 33	545	236, 35
	444	535, 23	549	236, 28
	447	233, 11	555	249, 14
	464	424, 27. 479, 13	569	247, 26. 256, 9. 559, 2
	466	527, 2	584	401, 1
	489	146, 24	590	222, 1. 258, 28. 443, 22. 535, 10
	492	128, 1. 557, 19	593	399, 10
	496	264, 4	596	154, 25
	508	106, 36	628	398, 28
	517	259, 17	633	226, 7
	527	365, 31. 390, 28	640	227, 22
	539	83, 8	661	446, 33. 563, 10

INDEX SCRIPTORVM

Verg.	IX	427 430 435 497 514 525 550 595 598 609 610 653 668 742 773 777 814 X	232, 27. 398, 14 451, 22 213, 18 559, 18 391, 4 563, 26 564, 24* 253, 9 245, 5 369, 6* 395, 18. 424, 15. 479, 2 248, 25 235, 24 247, 19. 251, 24 184, 10 250, 32 224, 25 253, 24 559, 7 222, 21 229, 12 232, 28 231, 21 557, 17 210, 5. 539, 2 397, 21 398, 3 9, 35. 526, 24 224, 30 185, 14 238, 26 225, 7 365, 31. 390, 28 264, 3 439, 12 251, 19 237, 7 526, 28 260, 8 183, 8 249, 1 195, 31 232, 25. 264, 16, 369, 9*. 374, 1. 397, 3. 424, 23. 537, 24. 231, 2 232, 5 541, 21 236, 2 263, 15 231, 2 369, 6*. 424, 16. 479, 2 214, 1 535, 19 17, 30 479, 14 244, 24 251, 14 228, 23. 246, 27. 261, 11 372, 11 237, 36. 238, 3. 242, 12 261, 21	Verg. Aen. X	705 707 719 764 766 779 862 27 53 55 85 93 101 112 118 140 169 233 262 272 277 309 368 383 415 477 492 508 538 544 597 608 627 648 657 660 686 706 714 715 731 739 747 764 775 803 812 823 855 890 XII 18 562, 23* 94 115 119 159 161 192 200 210 228	537, 16 246, 13 262, 9 396, 21 262, 30 12, 24 246, 4 257, 3. 369, 12*. 423, 5. 425, 3. 479, 24 563, 28 228, 34 392, 20. 397, 1 237, 2. 242, 16 231, 1 239, 7 257, 7 263, 10 221, 22 252, 1 237, 6 419, 18. 442, 17. 510, 25. 517, 25 238, 18 238, 2 369, 7*. 422, 23. 424, 20. 479, 6 399, 27 251, 29 228, 7 228, 13 261, 12 232, 27 261, 2 259, 34 226, 31 254, 7 253, 13 222, 16 400, 22 231, 4 394, 19. 564, 20 261, 14 128, 23 247, 18 223, 17 479, 10 256, 24 246, 27 28, 24 255, 27 556, 15 253, 24 247, 28 257, 26. 425, 18 562, 23* 12, 21 224, 5 400, 28 12, 30. 128, 17 397, 13 102, 18 240, 5 246, 9 542, 25
-------	----	--	---	--------------	---	--

Verg. Aen. XII	273	231, 25	Verg. Aen. XII	572	227, 9. 424, 24
	280	255, 14		574	248, 8
	298	253, 6		594	250, 35
	303	261, 31		616	248, 26
	316	557, 22		653	535, 6
	331	253, 33		679	248, 27
	333	245, 15. 261, 3		711	255, 18
	342	246, 30		722	253, 11
	359	247, 21. 402, 14		733	252, 8
	403	247, 17		738	127, 19
	421	261, 13		758	261, 14
	446	261, 19		770	210, 25
	449	238, 4*		781	251, 3
	456	233, 31		808	254, 16
	483	250, 15		892	247, 29
	518	231, 19		905	425, 17. 480, 16
	519	82, 38		931	251, 17
	558	246, 19		935	235, 21
	566	254, 12			

INDEX RERVM ET VERBORVM.

- A in e mutatum 197, 26. 212,
4. pro e positum 198, 11;
33. 199, 4
- a finita nomina 6, 25 Graeca
neutra 121, 13. 195, 15.
215, 8. 379, 12. 435, 4
- a ab *praepositio* 149, 35
- abdumen 582, 30
- abeo habeo 200, 11
- ablativus 75, 1. 123, 8. 193,
2. 378, 3. 408, 28. 495, 28.
543, 22. singularis tertiae
declinationis in i vel e 4,
29. 96. 20. 97, 39. 409, 20.
417, 5. 434, 19. 497, 7.
513, 15. 543, 29. 545, 2.
pluralis primae declinatio-
nis in abus 82, 16. 84, 35.
378, 8. 545, 16. quartae
declinationis in ubus 116,
7. 379, 7. 434, 28
- abnuo 202, 16
- abrogans 202, 9
- accedo 571, 13
- accentus 371, 1. 387, 8. 426,
6. 436, 1. 439, 28. 444,
20; 26. 451, 10. 482, 5.
524, 18. interiectionum
392, 2. coniunctionum 145,
21. 252, 24. 560, 19. no-
minum 23, 9. 25, 15. 74,
32. 116, 29. 197, 7. Grae-
corum nominum 24, 18.
25, 15. *praepositionum*
149, 27. 254, 16. 391, 12
- accusativus singularis nomi-
num Graecorum in an 76,
19. 81, 2. in en 7, 23. 76,
35. 81, 9; 26. 95, 20. in n
229, 9. in o 228, 36. ter-
tiae declinationis in im vel
em 97, 32. 378, 28. 434,
19. pluralis tertiae declina-
tionis in is vel es 4, 34. 95,
30. 378, 20. 588, 26. 544,
2. 545, 1. in a vel ia 96,
25. 207, 27. 208, 23
- acer acris 13, 8. 64, 5. 197,
31. 491, 26
- acerbus acervus 200, 22
- Achates 29, 11. 81, 12. 125,
34
- Achillas 23, 12
- Achilles 28, 20. 537, 5. 538,
6. Achilles 444, 23
- acies 3, 17. 538, 15
- Acis 20, 20
- acrimonia 194, 16
- actor *proprium et appellati-*
vum nomen 12, 19
- actus 193, 24
- aculeus 20, 28
- acus 20, 27
- acyrologia 394, 29. 447, 20
- ad *praepositio* 150, 4. 184,
12. 390, 13. 419, 4. 442,
12. 517, 17. 564, 17
- adhuc adue 199, 17
- adips 581, 12. adipes 578,
24. adipes alipes 199, 3
- admodum 559, 26
- Adon 121, 29. Adonius 199,
13
- adonium metrum 460, 14.
468, 23
- adquiescere 559, 31
- adrogans 202, 9
- adsentio 383, 19
- adspiratio 422, 12. 476, 27.
477, 20. 484, 19. 521, 18.
522, 9. 526, 1. v. h littera
- adsum 554, 6
- adtendo 568, 33. 571, 12
- advena 3, 11. 7, 1. 29, 7
- adverbium 150, 28. 245, 35.
362, 14. 385, 10. 405, 18.
415, 6. 438, 6. 454, 18.
488, 36. 509, 18. 557, 27;
- adverbia coniunctionibus
similia 558, 19. cum *prae-*
positionibus 387, 13. 416,
16. 419, 19. 440, 7. ex
participiis 385, 16. 388,
25. 438, 17. 441, 25. ex
pronominibus 152, 30. 385,
- ales alis 198, 12
- Alexis 31, 7
- algor 14, 24. 578, 22
- alimonia 194, 16
- alium aleum 198, 18. 260, 10
- alius 84, 25. 105, 23. 112,
32. 374, 8. 436, 28
- allec allex 199, 12
- allegoria 401, 26
- Allobrogus Allobroges 124, 9
- Alpes 195, 28

- alter 48, 5, 82, 6, 100, 4,
     111, 13, 374, 8
 alumen 582, 29
 alvus 213, 3, 207, 25. albus
     202, 31
 amabo 383, 16
 ambagi ambages 10, 8
 ambio 35, 32
 ambo 122, 28, 213, 27, 540,
     7, 543, 3
 amfora amphora 199, 17
 amica amicibus 82, 17
 amictus 213, 9
 Amisos 28, 26
 amissus 202, 3
 amphibolia 395, 18
 amygdala amiddola 198, 26
 amystis 29, 15
 anacreontium metrum 458,
     10; 25, 459, 2, 460, 7, 463,
     8; 22, 26, 464, 17; 19.
 anadiplosis 398, 1
 analogia 47, 22, 435, 15
 anaesthesia metra 461, 26
 anaphora 398, 5
 anastrophe 401, 9
 ancilia 208, 26, 435, 2
 Androgeos 19, 2, 227, 33
 angulus anglus 197, 22
 anima animus 202, 5
 Anio 9, 28
 annuo 202, 16
 anomalia 48, 1
 ansa asa 198, 9
 anser ansar 198, 22; 33
 antecedo 571, 31
 antecellar 567, 28. anteco 34,
     14
 antiphrasis 402, 3
 antiptosis 416, 15, 498, 18
 antiqu 195, 3
 antispastica metra 463, 16
 antithesis 264, 13, 397, 1
 antonomasia 400, 15
 Antores 12, 25, 27, 20
 Anubis 20, 1
 anus 24, 5, 26, 31, 26, 2, 61,
     3, 82, 33, 90, 34. anicla
     199, 1
 Anxyr 17, 30
 aper aprus 198, 26
 apes 26, 17. apis 198, 14
 apex 215, 13
 aphaeresis 263, 7, 396, 8
 apocope 263, 12, 396, 12
 apostrophos 372, 9, 482, 11,
     484, 17
 appellatio 373, 5
 appellativa *v.* nomina. appell-
     lativorum species 373, 11,
     429, 15
 apota 118, 21, 120, 21, 377,
     25, 438, 34, 541, 1
- apud 390, 13, 419, 4, 442,
     12, 517, 17
 aqua acqua 198, 18
 aqueductus aquiductus 197,
     26
 ar finita nomina 128, 35. ar
     vel are finita nomina 124,
     29
 Arados 21, 29
 arbitratius 573, 6
 arbor 12, 18, 13, 36, 15, 23,
     17, 16. arbos 20, 9
 arcesso 560, 1
 archebulum metrum 462, 12
 archilochium metrum 458,
     12; 20, 459, 24, 460, 1;
     18; 27, 466, 8; 23; 29,
     467; 1, 469, 20
 arena harena 444, 28
 Argos Argi 8, 18, 22, 12
 aries 120, 16, 429, 37. ariex
     198, 29
 aristophanum metrum 458,
     5; 28; 31, 462, 3; 27,
     463, 5
 arma 196, 2, 209, 5
 Arpi 26, 34, 195, 23
 arra 576, 16
 ars 47, 15, 405, 2, 486, 10.
     ars grammatica 486, 15
 arsis 480, 13, 523, 2
 Artabzes 31, 18
 articulus 133, 10, 372, 27,
     381, 4, 428, 15, 436, 16,
     538, 22, 548, 9
 articulus articulus 197, 21
 artus membrum 29, 21, 116,
     9, 193, 22
 artus *adiectivum* 29, 20
 arundo 198, 33
 as finita nomina 25, 13, 79,
     18, 194, 9, 211, 7. Graeca
     17, 35, 19, 25, 21, 12, 22,
     6; 28; 35, 24, 12, 25, 15,
     75, 13, 80, 24. as vel ans
     finita nomina 26, 4
 ascia 581, 11
 asclepiadum metrum 465,
     13, 468, 16
 asper *adiectivum* 83, 35, 201,
     31
 Asper *proprium nomen* 201,
     31
 at, ad 145, 8
 Athamas 24, 16
 Athenae 195, 27
 Atrides Atreius Atrion Atreis
     Atreias Atrine 373, 26,
     430, 7
 Attis 30, 19
- Attis 29, 14
 Atys 30, 24
 au pro o 118, 37, 119, 1
 auceps 26, 22
 auctor 12, 28, 91, 33, 128,
     17. autor 198, 30
 aucepis 26, 22
 audeo 383, 15, 437, 13, 551,
     36, 557, 6
 ave 383, 16
 avellana 581, 10
 auguratus 193, 21
 augurium 201, 25
 auguro 383, 19
 avis 127, 31
 auris oricla 198, 11
 aurum 376, 29
 auspicium 201, 25
 austericus austerus 67, 24
 austrum 199, 18
 aut, haud 145, 9
 autem 394, 21
 avus aus 107, 19, 197, 28
- B in f mutatum 199, 3 vel p
     125, 24, 126, 1; 6, 198, 4,
     199, 3; 4; 5; 8; 10. vel v
     185, 30, 198, 7, 199, 14,
     22, 200, 9; 22, 201, 4; 9,
     202, 19, 260, 16; 22
 bacchylidium metrum 459, 19
 baculus baclus 197, 22
 Bajae 195, 26
 balneatrix 13, 1
 balneum 375, 31, 431, 29.
     balneae 195, 26
 balteus baltius 198, 23
 barbe 201, 13
 barbarismus 392, 4, 393, 7,
     443, 28, 563, 3
 barbarolexis 392, 7, 444, 8
 barbarus barbar 102, 8, 197,
     30
 basilica bassilica 199, 9
 basio 36, 24
 basis 28, 24
 bassus 115, 29. bassuus 203,
     8. bassu 193, 15
 Bassus *proprium nomen* 115,
     30, 203, 8
 bellum 402, 4
 beneficus 200, 9
 bene 560, 5
 beta 432, 17
 bipennis bipinnis 199, 6
 bis vel bs finita nomina 198,
     8
 bitumen butumen 199, 7
 Bizone 11, 12*
 blateratio 576, 28
 bos 20, 6, 121, 37
 botrus 198, 22
 brattea brattia 198, 6
 Britto 11, 6

- Brixio 11, 10
 bucolica 196, 2
 bucolicum metrum 461, 12
 bufo 10, 4
 butia (?) 196, 11
 butro 198, 22
 buxus 375, 35, 540, 9
 Byzacenus 198, 1
- C geminatum 198, 17. in syllabis communibus 221, 32, 258, 25, 424, 34. pro g 198, 3, 214, 38. in g mutatum 198, 9. pro q 108, 36, 126, 29, 182, 21, 183, 16, 195, 2, 197, 23; 27; 30, 477, 19. ante q 198, 18. pro t 197, 21, 198, 34. ante t omissum 198, 30. c finita nomina 7, 3
 cacenphaton 394, 32, 447, 16
 cacosynthon 392, 28, 395, 18
 caecus 200, 15
 caedis 576, 33
 caelius caeieps 198, 4, 199, 4
 caelum 375, 31, 431, 31
 caementum 579, 56
 caepe 375, 31, 431, 34
 caerimoniae 195, 26
 caesor 16, 34
 caestus 30, 12
 caesurae versuum 457, 9, 523, 12
 Calais 18, 28
 calamus 215, 19
 calatus galatus 198, 9
 calcia 182, 11
 calcus calcius 198, 10
 calcis calx 20, 19
 calcostegis calcosteis 197, 22
 calda 581, 22
 calefacio 187, 5
 calefacto 548, 22
 Cales 23, 17
 caleseo 550, 19
 calida calda 198, 3
 caligo calligo 198, 21
 callimachium metrum 463, 13
 calta 581, 23
 calx 20, 19, 128, 23
 Cambyses 28, 17
 camera cammara 198, 11
 campsa 581, 25
 cancelli 195, 23, 376, 26
 cancer 13, 11
 canianus 197, 24
 canis 432, 16, 498, 3. cani- cula 376, 9
 cano 39, 11
 cantor 181, 22
- canus 573, 37
 capex 574, 6
 capillatus capillosus 199, 28
 capitulum capictum 198, 34
 capo 82, 35
 capulum 583, 8
 Capys 27, 8
 Carales 195, 27
 career 13, 13. carcere 197, 32
 Carmentis 421, 2, 519, 1
 caro 11, 4
 Carpi 195, 23
 cassis cassida 28, 24
 castra 196, 3, 209, 5
 casus nominum 32, 6, 74, 17, 123, 8, 207, 2, 223, 3, 355, 25, 377, 15, 408, 28, 433, 12, 495, 23, 534, 23, 544, 7. pronominum 410, 32.
 casus septimus 377, 22, 433, 16, 492, 16. casus octavus 433, 23. casuales formae 32, 27, 121, 9, 214, 7, 377, 23, 433, 26, 544, 15. casus nominum cum verbis coniuncti 196, 28, 556, 8, 566, 1
 catachresis 400, 1
 cateia 392, 7
 categoriae 437, 25
 catta 576, 53
 catulus catellus 198, 2
 canda coda 119, 2
 cavea 576, 35. cavia 198, 5
 cautes 576, 31. cantus 198, 12
 ce 427, 8
 cedo *imperativus* 38, 15, 383, 16, 385, 4. cette 551, 30
 cenatus 143, 17, 388, 15, 417, 39, 441, 10, 515, 26
 centipedium 582, 73
 ceps terminata nomina 26, 24
 cerdo 10, 3
 Cerealia 196, 6*
 Ceres 27, 23
 cerno 186, 19, 557, 15
 cerva 545, 17
 cestus 59, 12
 cetos 498, 16
 ceveo 35, 23
 cevo 37, 8
 ch 10, 20, 14, 32, 22, 27, 38, 28
 Chaonios 227, 35
 charientismos 402, 9
 choerilium metrum 461, 7
 choriambia metra 463, 1
 choricum metrum 462, 1
 Chremes 22, 24, 24, 22, 95, 27, 215, 27
 cibaria 196, 11, 208, 32
 cibus 208, 22
 cicer 13, 13
- eiconia 263, 9
 circenses 118, 9, 195, 22
 circumcirca 442, 25
 citalia (?) 196, 6
 cithara citera 197, 26
 civitatum nomina 150, 21, 152, 25, 155, 4, 387, 9, 394, 15, 416, 2, 511, 1, 564, 10
 clades cladis 198, 16
 clam 390, 22, 419, 25, 517, 30
 clanculum 561, 28
 clamis clamus 198, 20
 clarissimus 193, 20
 clipeus 375, 34
 chuaca clauaca 198, 12
 Clytaemnestra 490, 21
 cochlea coelia 198, 6
 cochlear 96, 33. coclare co clearium 198, 6, 201, 29
 coda cauda 119, 2
 coeo 35, 4
 cognomen 373, 9, 429, 4, 537, 3
 cogo 262, 10
 collus 393, 31
 colon 222, 21, 372, 22, 428, 5, 485, 1, 534, 10
 color colos 15, 13, 23, 33, 118, 36
 coluber coluber 199, 2
 colus 24, 6
 comedo *nomen* 539, 18
 comedo *verbum* 415, 5
 comitia 196, 12, 208, 24; 27
 comma 222, 20, 372, 23, 428, 5, 485, 1, 534, 10
 communes syllabae 258, 1, 262, 28, 369, 3, 424, 10, 478, 22
 communico 569, 35
 con productum vel corre ptum 149, 33, 150, 6, 253, 20, 389, 29, 442, 28
 conduco 571, 29
 concidit correpta et producta paenultima 208, 31
 conea ciconea 263, 9
 confectura 581, 34
 coniveo 35, 22
- conjugationes verborum 33, 15, 158, 18, 359, 12, 382, 10, 413, 14, 506, 19, 552, 12. coniugatio prima 382, 10, 413, 18. secunda 382, 15, 413, 19. tertia 382, 20, 413, 19. quarta 382, 28, 552, 16
- coniunctiones 143, 23, 251, 7, 364, 32, 388, 27, 406, 5, 418, 3, 441, 28, 489, 5, 515, 35, 560, 18. adverbii

- similes 558, 19. causales
 pro rationalibus 418, 21
 conlisis 445, 8
 compages compago 10, 9
 comparatio nominum 56, 31.
 355, 9. 374, 14. 407, 9.
 430, 36. 491, 7. 539, 22.
 adverbiorum 158, 26. 386,
 25. 415, 25. 439, 12. 512,
 14
 comparativus gradus 492, 9
 Conspitalia 208, 24. 379, 12
 compositae dictiones 371, 22.
 483, 25. composita nomina
 53, 24. 355, 20. 377, 4.
 408, 20. 432, 28. 494, 34.
 compositorum nominum
 declinatio 120, 30. 214, 26.
 543, 8. composita prono-
 mina 501, 31. 502, 19
 consolors 548, 33
 consonantes 50, 21. 220, 3.
 221, 12. 519, 32. conse-
 nantium conexiones 427,
 20
 constabilitus 199, 10
 constitutum 583, 6
 consuevi 550, 21
 contractus 574, 17
 copiae 195, 32
 cor 13, 18, 15, 26
 coquo coco 182, 21
 coquus coecus coquus 126, 19.
 195, 2. 197, 30
 cornicen 9, 8
 cornu 125, 11. 200, 20. 541,
 23
 cornum 125, 11. 200, 20
 cortex 375, 32. 393, 31. 446,
 36. 493, 7
 coruscens scoriscus 198, 32
 cracili 195, 23. 199, 12. 376,
 26*
 cratera 581, 33
 Crates 29, 12
 crepido 211, 33
 cresco 186, 20. 557, 15
 criminor 388, 12. 414, 5.
 569, 4. 572, 14
 criminatos criminator 201,
 1. 212, 1
 erinis 97, 9
 crista crysta 197, 26
 crustum 583, 2
 cucumis 24, 31
 cui pronominis mensura 232,
 18
 cuius cuium 436, 11. cuias
 379, 30. 435, 31. 547, 19.
 cuius 380, 5
 culinae 581, 21
 cultellum cunctellum 197, 24
 cultor 542, 19
 cum 442, 2
- cuma 576, 29
 Cumae 195, 28
 cummi 8, 16. 194, 32
 cunabula 196, 5
 cupio 36, 12
 cymbloma (?) 196, 12
 cyparissus 215, 24
 Cythera 196, 12
- D in i mutatum 199, 3. vel t
 202, 37. pro z 197, 23
 dactylus 523, 7. dactylica
 metra 460, 10
 Damalis 23, 23
 Damascos 20, 23
 Danaus 103, 3
 dapes 8, 7
 Dardanis 25, 25
 Dares 22, 24
 dativus pro genitivo 24, 27.
 28, 19. pluralis v. ablati-
 vus
 daucus draucus 198, 30
 Daus Davus 521, 15
 de *praepositio* 150, 4. 450,
 20
 dea, deabus 82, 17. 378, 9.
 434, 8. 545, 17
 Decennalia 196, 10
 decet 553, 22. 571, 22
 declinatio nominum 3, 4. 355,
 28. 408, 36. 496, 27. 540,
 16. compositorum 120, 30.
 543, 8. declinatio prima 3,
 6. 4. 5, 26. secunda 3,
 17. 4. 11. 5, 28. tercia 3,
 19. 4. 25. 5, 30. quarta 3,
 21. 4. 37. 6. 17. 31. 27.
 quinta 3, 26. 5. 11. 6. 19.
 declinatio participiorum
 363, 32. pronominium 131,
 29. verborum 160, 6. 360,
 15
 decurionatus 193, 20
 deductio 576, 65
 defenstrix 13, 1
 defensum 583, 13
 definitio 439, 23
 degener 15, 36
 deinde 444, 27
 deleo 34, 21
 delirius delerus 198, 19
 delubrum 202, 23
 deludo 571, 17
 deminutiva nomina 20, 27.
 74, 1. 373, 14. 376, 7.
 429, 21. 432, 14. 536, 34.
 adverbia 386, 31
 dens 125, 7
 deponens 157, 4. 383, 10.
 417, 16. 507, 10. 514, 29.
 548, 27
 depresso 574, 22
- derivatio nominum 73, 35. v.
 nomina
 deses desis 198, 15
 detondo 199, 1
 deus 103, 31; 36. 127, 9.
 213, 6. 521, 30
 dexter 374, 10
 di syllaba 445, 8
 dialyton 399, 8
 diaeresis 263, 21. 396, 18
 diaria 196, 11.
 diastile 372, 5. 482, 11. 484,
 14
 diazeuxis 263, 21
 dictionis dicione 377, 30.
 434, 1
 dico dicas 38, 8
 dictionum genera 487, 16
 Dido 9, 34. 10, 17. 429, 26
 dies 3, 16. 4, 1. 5, 14. 89,
 19. 210, 6. 375, 33. 434,
 13
 differentiae 199, 18
 difficile 385, 25. 438, 28
 digitus dicitus 198, 10.
 digammos 367, 18. 422, 1.
 476, 13. 521, 13.
 dignus 434, 7
 dimidius dimidius 198, 27
 Diecletianae 119, 26
 dionyma 540, 3
 Diores 12, 25
 diphthongi 219, 25. 423, 29
 disciplina disciplina 392, 20
 distinctiones 372, 15. 427,
 36. 484, 28
 diu 152, 16
 divinitus 151, 17
 divitiae 195, 28
 doleum dolium 198, 2
 dolor dolus 201, 23
 dominatus 193, 21
 dominor 572, 4
 domo *verbum* 39, 8
 domus 25, 8. 109, 25. 152,
 22. 378, 34. 434, 22. 511,
 25. do pro domum 263, 12
 Donatus *proprium nomen*
 142, 30
 draco dracco 198, 17
 Drances 20, 16
 dualis numerus 376, 23. 384,
 2. 408, 17. 540, 6
 duo 122, 24. 218, 27. 540, 7.
 543, 3
 duoviratus 193, 21
 duramentum 583, 16
 duror duriter 151, 11. 386, 5.
 439, 11. 512, 29. 583, 16
- E littera 203, 14. 421, 19.
 520, 28. e in i mutatum
 198, 11; 33. 199, 4. pro a
 197, 26. 212, 4. in i muta-

- tum 198, 2; 3; 5; 8; 19;
 23; 26; 31. 199, 6. pro i
 197, 32. 198, 5; 10; 18;
 19; 27. 199, 2; 8; 10. e
 vel i 128, 11. in compositis
 nominibus 119, 2. e vel o
 119, 9. e vel u 119, 8. e
 finita nomina Latina 8, 1.
 Graeca 7, 16. e in nominis
 bus quintae declinationis
 498, 28. in terminatione
 adverbiorum 438, 22. 454,
 14. 512, 16
 e, ex *praepositio* 442, 25
 ebrius eber 106, 4. 213, 8.
 543, 5. ebriosus 199, 24
 ebur 13, 5
 ecum 380, 31. 548, 6
 echoicum metrum 467, 4
 eclipsis 395, 11
 ectasis 263, 17. 396, 14
 ecthlipsis 264, 10. 396, 27
 edo 186, 24. 383, 15. 385, 8.
 415, 1. 553, 9
 effeminitas 198, 21
 ei pro i 118, 38
 elefas elefantus 22, 1
 elegiacum metrum 465, 19
 elementum 48, 33. 487, 10
 emblemata 435, 13
 encomiologicum metrum 466,
 11
 enix 39, 26
 ensis 538, 1
 eo.finita verba 33, 31
 eo *verbum* 34, 27. 35, 13. 178,
 10. 181, 36. 184, 22. 382,
 33
 Eous 106, 34
 epanalepsis 398, 9
 epenthesis 396, 3
 epicoenon genus 82, 31. 120,
 4. 355, 18. 408, 9. 493, 37.
 538, 20
 episcopatus 193, 22
 episynaliphe 263, 26. 396,
 20
 epitheton 400, 20. 539, 6
 epizeuxis 398, 12
 epol 558, 9
 eponyma 540, 5
 equa equabus 82, 18. 545,
 17
 equester equestris 17, 11
 equus equus ecus 108, 21.
 119, 4; 18. 195, 2. 197,
 30. 477, 19
 er vel is finita nomina 17,
 10. 13, 7. 64, 3. 124, 22.
 491, 26. vel us 59, 38. 83,
 35. 100, 14. 198, 26. er
 finita nomina Graeca 13,
 25. 14, 11; 17
 Erebus 20, 11
- ergo 252, 19. 371, 31. 484,
 9. 525, 12
 es finita nomina 8, 5. 18, 11.
 19, 29. 22, 8; 22. 23, 13.
 25, 17. 194, 23. 225, 16.
 Graeca 18, 18. 20, 15, 21.
 13, 24. 20, 23, 17. 25, 17.
 28, 15. 29, 10. 75, 29. 81,
 5. 95, 17; 20; 26. 125, 34.
 194, 13. 215, 27. es vel is
 finita nomina 198, 12
 Euander Euandrus 13, 27
 eupipidium metrum 458, 8.
 459, 15
 eus finita nomina Graeca 19,
 12. 103, 14. 213, 30
 ex 149, 35. 150, 14. 419, 21
 examinis examinus 24, 29
 exanthavit 477, 11
 excanto 571, 26
 excello 39, 5
 exequiae execiae 197, 27
 exercitus 116, 2
 expers 543, 6. 556, 11
 expertus 213, 11. 543, 6
 exstar 96, 33*
 exta 196, 4. 209, 5
 extet 198, 19
 extremus 72, 29
 exuvia 195, 32
- F pro b 199, 3. in p mutatum
 199, 7
 fabrico 383, 19. 437, 26
 facesso 385, 5. 557, 24
 facies facts 198, 12
 facile 151, 31. 385, 25. 438,
 28
- facillimus 68, 10
 facio 187, 5. 383, 14. 552, 2.
 facto 548, 21. conficio 557,
 19
- faliscum metrum 465, 5
 fames 230, 16. 453, 6. 496,
 4. 498, 23. famis 198, 16
 far 14, 5. 583, 30
- fas 22, 2
 fasseolus fassiolus 198, 26
 fassus 212, 5
 fastus 211, 17
 fatigatus fatigatus 212, 4
 fatum 202, 39
 fatur 557, 17
 fatuu 202, 39
 favilla failla 198, 8
 fax facta 198, 23
 faxo 383, 16. 385, 6. 437,
 22. 557, 20
- Februario Febrarius 199, 12
 fel 194, 31
 Felix 490, 35
 femen 203, 16. femus femur
 130, 16. femor 580, 7
 femina 203, 16
- fer finita nomina 14, 11
 feriae 376, 28
 fero 39, 6. 189, 24. 262, 30.
 383, 15. 551, 28. 553, 9.
 557, 24. tetuli 396, 2
- feronyma 540, 4
 ferrum 376, 29
 fervet fervo 241, 20. 392, 17.
 505, 32. ferbeo 185, 30
- fessus 212, 4
 Fesulae 195, 26
 fetigo 212, 4
 flius 20, 29. 214, 33
- fides 88, 12
 fidicen 9, 8
 fidis 21, 24
 fido 383, 15. 557, 6
 figulus figel 130, 11. 197, 28
 figurae orationis 447, 5
 filia, filiabus 84, 34. 434, 8.
 545, 17
- filius 409, 16. 497, 5
 finis 97, 9. 124, 16. 209, 31.
 375, 33. 539, 2
- fio 35, 38. 187, 5. 383, 14.
 562, 2. 553, 6. 557, 8
- flagellum fragillum 198, 9
 flamine flatu 120, 29
 flatus 193, 22
 flavus flaus 198, 5
 flecto 39, 25
 Floralia 196, 8. 376, 32
- flos 213, 18
 fluctus flucti 515, 32
 fodio 184, 35
 foedus 120, 14. 203, 27
 fomis 578, 64
- fons 6, 12
 fontius fontanus 73, 37
- foras 155, 19
 forcipes 202, 14
 forfex 574, 35. forfices 202,
 14
- foris 155, 19. 510, 20
 formica formiea 197, 27
- formosus formunsus 198, 9
 forum 375, 31
 forus 574, 41
- fragro flagro 201, 19
 Franco 10, 1
 frenum 375, 34. 540, 24*.
 freni frena 211, 24
- frequentativa verba 158, 5.
 381, 30. 412, 36. 413, 10.
 505, 22. 548, 19
- frigida 581, 48. frieda 198, 3
 frigor 14, 23
- frons frondis 6, 15. 27, 11
 frons frontis 6, 15. 27, 11
- fructus fructus 203, 2
- Fructus *proprium nomen* 203,
 2

- fruges 576, 70
 frustum frustum 199, 3
 fruat 37, 13. 557, 16
 Fugalia 196, 6
 fugio 182, 28. 185, 20. 261,
   10
 fulgere *correpta paenultima*
   241, 29
 fulgor 574, 38
 funditus 560, 3
 fundo 186, 22
 fungor 572, 3
 fur 14, 15
 furibundus 441, 18
 furor *verbum* 567, 29
 futurum est 571, 14
 futurum tempus in am et in
   bo 180, 4. 382, 28. 413,
   30. 506, 32. 552, 16
- G omissum 197, 22. in e
   mutatum 198, 3. pro e
   198, 9. 214, 38
 Gadir 13, 30
 Gaius 104, 21
 galliambicum metrum 466,
   26
 Ganges 22, 10
 Gargarus 22, 16. 28, 3. Gar-
   gara 196, 12
 garulus garulus 199, 4
 gaudeo 383, 15. 437, 13. 554,
   2. 557, 6
 gener 16, 1
 genitivus singularis 409, 1.
   prima declinationis in ai
   263, 22. 548, 2. secundae
   declinationis in i et ii 8,
   33. 19, 4. 105. 33. 112, 15.
   127, 14. 207, 11. 227, 22.
   quartae declinationis in i
   515, 31. quintae declina-
   tionis in e 3, 14. nominum
 Graecorum in es 7, 22. in
   o 227, 32. in os vel is 9,
   18. 228, 16. in us 228, 25.
   in i vel is 24, 26. 28, 18.
   95, 15. pluralis tertiae de-
   clinationis in ium vel um
   95, 34. 97, 15. 99, 33.
   100, 34. 101. 37. 102, 38.
   103, 28. 104, 27. 108, 29.
   125, 7. 129, 12. 207, 27.
   378, 22. 434, 17. 496, 11.
   538, 25. 543, 30. 545, 3.
   neutrorum in um vel orum
   208, 23. quintae declina-
   tionis in rum vel um 5, 17
- genitor genetrix 128, 11
 genu 541, 23
 genus nominum 52, 4. 127,
   31. 355, 14. 375, 13. 407,
   39. 492, 37. epicoenon 82,
   31. 120, 4. 355, 18. 408,
8. 493, 37. 538, 20. gene-
   ris dubii nomina 4, 1. 5,
   14. 6. 33. 8, 4; 16. 9, 22.
   20, 3; 27. 26. 28. 89, 19.
   124, 16. 128, 3. 208, 4.
   209, 6; 16; 31. 210, 6.
   211, 13; 21. 212, 10; 21.
   213, 18. 214, 33. 215, 13;
   24. 375, 31. 393, 30. 431,
   26. 434, 13. 446. 36. 493,
   6. 494, 18. 539, 2. 540, 9;
   24*. 541, 26. 542, 12. 574,
   25; 70. 578, 62. 580, 74.
   578, 43. genera verborum
   139, 21. 156, 10. 359, 34.
   383, 1. 413, 35. 507, 3.
   548, 25. generis dubii
   verba 383, 18. 437, 25.
   564, 2
- georgia 196, 3
 ger finita nomina 14, 17
 gerundi modus 412, 18. 504,
   31. 550, 1
 gestus 193, 22
 Gigas 22, 8
 git 31, 21. 32, 2
 gladius 538, 2
 glans glandis 6, 16. 21, 24
 glari 199, 12. 376, 26*
 glis glir 198, 19
 globus glomus 198, 8. 574,
   44
- gluten 9, 11
 Gorfo 10, 4
 glyconium metrum 465, 10.
   469, 11
- gnatus 262, 25. 396, 2
 gracilis gracilis 23, 26
 grammatica 486, 15
 grammaticus 487, 2
 grandiusculus 374, 33
 gravis accentus 483, 17
 gremius 574, 43
 grundio grunno 199, 18
 grus gruis 198, 22
 gummi 8, 16. 26, 30. 194,
   32
- Gyaro 110, 20
 Gyas 24, 16. 80, 27
 Gyges 22, 10
 gyrus girus 197, 27
- H 10, 20. 14. 33. 22. 27. 38,
   28. 50, 15; 30. 185, 5; 16.
   198, 6; 33. 199, 11; 17;
   20. 200, 11. 201, 35. 202,
   35. 203, 12. 222, 4. 368,
   9. 372, 12. 392, 24. 424,
   15. 444, 30. 476, 27. 477,
   20. 479, 1. 520, 24. 521,
   18. 522, 9
- habeo abeo 200, 11
 hahahae 255, 31
 Hannibal 127, 3
- harundo 198, 33
 haud, aut 145, 9
 hegemon 458, 2*. 480, 20*
 hei 146, 11
 heia 559, 1
 Helena Velenia 476, 17
 Heneti Veneti 521, 15
 Herculens 197, 25
 heri 558, 26
 hermeneumata 199, 6
 heroicum metrum 461, 10
 hesterno 558, 26
 heu 146, 8
 heus 440, 2
 hexameter 522, 29
 hiatus 392, 27. 445, 8
 hic pronomen et adverbium
   246, 15. 380, 24. 444, 20.
   558, 24. pronomen 258,
   25. 436, 25
- Hilaria 208, 24
 hilaris hilarus hilar 15, 7
 hio 36, 2
 Hippolytus 540, 5
 hipponactium metrum 458,
   18; 22. 460, 4. 464, 5
- hirmos 398, 30
 hodie 210, 12. 434, 16. 558,
   26
- homfagium 198, 1
 homo 10, 28
 homoeoptoton 398, 22
 homoeosis 492, 21
 homoeoteleuton 398, 24
 homonyma 120, 11
 honestus 201, 35
 honor honos 16, 4
 hora 202, 35
 hordeum 194, 31. 376, 31
 horno 438, 14
 hornus hornotinus 438, 16
 horrendus 143, 17
 hortus 203, 12
 hospes hospita 83, 9
 hospitia 194, 18
 huiusec 516, 4
 humaniter 512, 29
 humus 537, 29
- hymenaicum metrum 460, 16
 hyperbaton 401, 4
 hyperbole 401, 24
 hyperlydius 532, 20
 hyphen 372, 2. 482, 11. 484,
   12
- hypodorius 532, 21
 hypozeuxis 397, 19
- hysterologia, hysteron pro-
   teron 401, 6
- I 49, 14. 220, 36. 257, 17.
   367, 12. 421, 21. 475, 14.
   520, 31. 521, 28. omissum
   198, 3. 199, 9. pro ae po-
   situm 197, 26. 198, 32. in e

- mutatum 197, 32, 198, 5; 10, 18, 19; 27, 199, 2, 8; 10. pro e positum 198, 2; 3; 5; 8; 19; 23; 26; 31. 199, 6. i vel e in nominibus compositis 119, 2. in nominibus verbalibus 128, 11. i vel ei 118, 38. in u mutatum 199, 7. pro u 198, 4. i vel u 119, 6. i vel y 197, 26; 27, 198, 20. i finita nomina 8, 13.
 jacio 450, 15
 iambelegum metrum 466, 14
 iambica metra 457, 24
 Ianus Janus 214, 31
 Ianthes 30, 18
 iaspis 26, 27
 ibi 245, 22
 Ibycium metrum 461, 15; 22; 24
 icon 402, 22
 idem 380, 22. idem ide 199, 17
 idiomata casuum 196, 28. 556, 8. 566, 1. generum 573, 1
 Idmon 9, 14
 Idus 195, 27
 iecur 13, 21. iocur 198, 10
 ignis 96, 23. 409, 32. 497, 32
 illia 196, 8
 illaria 196, 6
 ille 500, 7. illi vel illo 546, 25. illi vel illae 547, 37.
 illibus 545, 12. 547, 37
 illi *adverbium* 510, 17
 illo *adverbium* 510, 29
 im finita adverbia 560, 10
 imago emago 199, 2
 imbecillus imbecillus 28, 26
 imber 12, 6
 imperativus modus 183, 11. 184, 35. 414, 27. 508, 35. 554, 6
 impero 568, 2
 impete 264, 14
 in 149, 33. 150, 4; 6; 9. 253, 20. 365, 30. 389, 29. 390, 23. 419, 10; 27. 442, 28.
 incanto 571, 26
 inchoativa verba 157, 25. 381, 31. 413, 4. 440, 20. 505, 19. 548, 24. 550, 19
 inchoo inchoo 38, 27. orsus sum 568, 5
 incubo 121, 31
 incudis 577, 23
 indulgredi 263, 2
 indulgens 438, 19
 induo 572, 2
 induperator 396, 4. 444, 18
 induitiae 195, 25
- ineo 35, 1
 inferi 195, 22
 infimenatus 198, 22
 infinitus medus 183, 4; 25
 int 383, 17. 437, 22
 infudibulum 583, 50
 ingens 57, 6
 iniquis 195, 3
 initium 203, 22. 535, 3
 inludo 568, 17. 571, 17
 inops 125, 24
 imperfectum tempus 184, 22
 impersonalia verba 186, 28. 381, 21. 388, 8. 384, 22. 385, 8. 388, 7. 437, 8. 440, 25. 549, 5. 550, 23. 554, 13. impersonalis modulus 412, 12. 504, 15. 550, 1 inpubis 20, 4
 inpidicus 200, 4
 inpulse 438, 26
 inpusus 200, 4
 inquam 383, 17. 437, 23
 inquies 18, 17
 inquiesco 569, 2
 insons 28, 27. 66, 12
 instabilitus 199, 10
 instar 17, 2
 interiectio 146, 1. 255, 28. 366, 12. 391, 25. 406, 8. 420, 18. 443, 18. 489, 10. 518, 24. 562, 17
 internuntium 583, 49
 intimus 72, 29
 intro intus 155, 19. 510, 20
 invideo 572, 9
 invidiosus 212, 2
 io finita verba 35, 26. verbalia 181, 28
 iocus 375, 31. 432, 2
 ionica metra 464, 1. 471, 10
 iotaicismus 393, 1. 445, 7
 ipse ipsus 182, 10. ipsae ipsibus 547, 37
 ir 11, 20; 27. 32, 2
 Iris 27, 27
 ironia 401, 30
 irritu 193, 7
 is finita nomina 24, 28. 97, 2; 32. 93, 3. Graeca 18, 24. 23, 19. 25, 24. 27, 26. 28. 22. 29, 14. 30, 18. 31, 7. is vel er finita nomina 13, 7. 17, 10. 64, 8. 124, 22. is vel es 198, 12. is vel ius 198, 7. is vel us 15, 9. 23, 26. 24, 29. 67, 22. 198, 3
 Isis 28, 22
 isti *adverbium* 510, 16
 itaque 427, 13
 ithyphallicum metrum 459, 12
 iubar 11, 34
- iugerum 48, 11. 111, 8. 378, 34. 434, 22
 iugulus iuglus 197, 22
 ium finita nomina 8, 35. 112, 6. 207, 11
 iuniperus iuniperus 199, 8
 Iuppiter 8, 9. 17, 7. 48, 18. 122, 17. 215, 19. 490, 5
 iure consultus 215, 26
 iuris peritus 215, 26
 ius finita nomina 8, 37. 19, 4. 105, 1. 127, 14. 207, 11. 227, 25. ius vel is 198, 7
 iuvat iubat 201, 9
 iuvenus iuvenius 197, 29
 iuvenis 67, 6. 68, 25. 97, 9. 539, 26
 iuventa iuventas iuventus 200, 17
 iuvo 572, 6
 ix finita verbalia 12, 27. 91, 15. 128, 11. 212, 16
 K 10, 23. 22. 34. 39, 1. 50, 11. 368, 8. 422, 34. 385, 2. 438, 1. 477, 13. 520, 25
 Kalendae 118, 12. 195, 25. 376, 27. 423, 1
 L 444, 18; 23. 445, 12. germinatum 142, 6. 182, 6. 198, 21. 201, 33. 259, 25. 262, 33. pro d 199, 3. in n mutatum 197, 24. in r mutatum 198, 9; 13. pro r 198, 21. 201, 19. i finita nomina 8, 20
 labdacismus 393, 1. 445, 7
 labo lavo 199, 20
 labor labos 15, 14. 20, 9
 labrum 580, 26. 583, 60
 labus lapsus 126, 6. 199, 11
 lac lacte 7, 4. lactes 7, 10
 Laches 22, 23
 laetus 199, 26
 lageos 19, 1
 lamina lamia 202, 33
 lancea lancia 198, 8
 langeo 34, 2
 lanus laneo 197, 29
 lanterna 577, 29
 lanx lances lancies 128, 27
 Laocoon 9, 21
 Lar 15, 6
 large largiter 211, 1
 lascivus 200, 1
 latebra 577, 34
 later 17, 4. 377, 30. 490, 6. 574, 68
 Latinus Latinior 407, 22. 492, 4
 lavatio 181, 28

- lavo 36, 35, 181, 28, 383, M 224, 6, 445, 14. omissum
   19, 437, 26   in fine vocabulorum 124,
 laurus 28, 9, 574, 70   3, 125, 11, 198, 27, 199,
 lautia 196, 11*   14; 15; 16; 17. m vel n
 laetus lotus 118, 38   150, 7. m finita nomina 8,
 lebeta 194, 7, 197, 8   31
 lectus 29, 30
 lego legis, lego legas 552, 26
 lens lendis 6, 16, 27, 11
 lens lentis 6, 16, 27, 11
 leo lea leaena 82, 27, 376, 6,
   432, 11
 lepos lepus 27, 2
 Leto 11, 8
 Letoides 430, 2
 letum 199, 26
 liber 12, 1, 99, 38
 liberi 12, 11
 libet 555, 36
 libido livido 201, 4
 licet 555, 36
 ligo 10, 8
 ligula 581, 65
 lilium lileum 198, 18
 limen leimen 118, 39
 linteum lintium 198, 31
 liquet 553, 9
 liquidae 221, 15, 422, 26,
   477, 2
 Liris 27, 28
 lis 23, 21; 31
 littera 48, 32, 219, 14, 367,
   8, 421, 1, 475, 4, 518, 30
 litterator 487, 2
 litteratura 487, 1
 localia adverbia 154, 34, 415,
   12, 510, 14, 558, 13, 559,
   19
 locuples locuplex 199, 5
 locus 375, 31, 432, 2
 longiuscule 386, 32
 lopas 194, 10
 lotus laetus 118, 38
 luceo 186, 19, 557, 14
 Luciades 527, 10
 lucto 383, 19
 lucus 402, 4
 ludo 195, 24
 lues luis 198, 15
 lugeo 34, 1; 17, 186, 19,
   557, 14
 lunter 17, 3
 Lupercalia 196, 8
 lurcho 10, 18, 14, 33, 38, 29
 luscinius 574, 65
 lustra 196, 4
 lutina 581, 63. lutinae 195,
   28
 lux 376, 27, 432, 21
 luxus 31, 14
 lychnis 209, 34
 lympha 202, 1
 Lysipos 21, 20
- M 224, 6, 445, 14. omissum
   in fine vocabulorum 124,
   3, 125, 11, 198, 27, 199,
   14; 15; 16; 17. m vel n
   150, 7. m finita nomina 8,
   31
 macrologia 395, 7
 mactus 378, 2, 434, 7*
 Maecenas 25, 14, 79, 27
 Maenarus 22, 16, 28, 4
 Maenas 25, 16
 magadur 13, 37
 magale 583, 64. magalia 196,
   3, 392, 7
 magis mage 263, 15, 396, 7
 magnes 26, 6
 maioratus 193, 20
 maiuscules 374, 34
 mala 200, 24, 260, 2
 male 560, 6
 malevolus malivolus 119, 3
 mālum 201, 7, 260, 9
 mālum 200, 24, 201, 6, 260,
   2
 mālus 201, 6, 215, 24, 375,
   35
 manae 195, 29
 mancipium 119, 7
 mandela 581, 71
 mando 186, 22, 383, 15
 mane 416, 19, 428, 22, 439,
   18, 440, 8, 512, 30
 manes 195, 23, 375, 26
 mango 10, 8
 Manto 9, 34, 11, 8, 429, 26
 mantus 194, 1
 manumissaha 196, 7
 mapalia 196, 3
 mappa 581, 78. mappae 195,
   25
 marcitus 575, 11
 mare 194, 31, 203, 18
 Marius 490, 19
 marmor 12, 18, 13, 36, 15,
   21; 23, 16, 23, 17, 16
 Marsyas 197, 24
 mas 24, 12, 203, 18
 masculus mascel 102, 13,
   197, 29, 211, 12. masculus
   197, 20
 mastruga 392, 7
 meatim 385, 15, 438, 16
 Medea 490, 21
 medeor 383, 15, 552, 10
 media prosodia 529, 12
 medianum 583, 69
 medicor 571, 18
 mediocris 374, 20, 539, 25
 mei mis 410, 35, 436, 5,
   502, 3
 meio 36, 3
 mel 118, 16, 194, 31, 376, 31
 Melampus 21, 20. Melampus
   27, 5
- meliuscule 386, 32
 memini 388, 5, 437, 2, 441,
   1, 551, 22, 554, 9, 557, 5
 Memmiades 527, 7
 memor 12, 18, 13, 3, 15, 21,
   23, 17, 16
 menianum 583, 68
 Menoetes 81, 5
 mensis 498, 3
 mercatus 575, 6
 merda 581, 75
 mergus mergulus 199, 7
 metalepsis 400, 4
 metaphor 399, 17
 metaplasmus 262, 18, 392,
   6, 395, 27, 443, 33, 447,
   22, 564, 24*
 metathesis 264, 15, 397, 2
 meto 557, 6
 metonymia 400, 7
 metra 457, 18
 metrici 533, 16
 mica 581, 74
 mico 38, 9
 miles milex 126, 36, 197, 28
 militaris 85, 5
 milvus 494, 25
 mima mimas 24, 18
 Mimas *proprium nomen* 24,
   15
 minae 195, 26
 Minervalia 196, 7, 434, 32
 minister ministrator 212, 16
 minoratus 193, 20
 minusculus 374, 34
 mis vel mei 410, 35, 436, 5,
   502, 3
 misereor miseresco 566, 9;
   11
 missa 196, 3
 miurum metrum 465, 25
 Mnesteus 540, 24*
 modi verborum 155, 39, 359,
   7, 381, 17, 411, 26, 414,
   19, 503, 25, 549, 1
 modulus 579, 15
 moenia 196, 2, 208, 24, 376,
   32
 moerus murus 119, 13
 molis 581, 67
 monoptota 118, 19, 120, 26,
   540, 11, 541, 24, 544, 32
 monosyllaba 28, 11, 32, 1,
   214, 4; 35, 215, 35
 monstrum 200, 6
 montius montanus 73, 37, 74,
   10
 mordeo 34, 1
 moribundus 441, 18
 mortarium 583, 61
 mortuus 126, 16. moriturus
   140, 39, 181, 18, 417, 35,
   514, 14
 moveo 269, 32

- mucro 538, 2
 mula, mulabus 48, 8, 82, 17, 434, 8, 545, 17
 munero 383, 19
 municeps 495, 4
 murmur 15, 26
 murus moerus 119, 13
 musica 531, 24
 musivum museum 197, 27, 199, 10
 mustus 30, 8
 mutae 50, 4, 220, 8, 221, 31, 422, 32, 477, 12, 520, 16
 Muthul 8, 30
 mutus mutuus 200, 13
 Mycenae 195, 28
 myotacismus 393, 1, 445, 8
 myrta murta 199, 7

 N pro l positum 197, 24, n
 vel m 150, 7, ante s additum 197, 25, 198, 9; 21,
 ante s omissum 198, 9, n
 finita nomina Latina 9, 5.
 Graeca 9, 12
 Nais Naias 18, 25
 nam 144, 28
 naphthas naptas 22, 22, 29, 4, 30, 16
 nar *appellativum nomen* 577, 51. nares 15, 31, 195, 29
 Nar *proprium nomen* 15, 28
 nardos 21, 29
 nasus nasum 212, 10
 natu 490, 5, 540, 12
 nave naviter 211, 1
 navis 409, 31
 Naxos 31, 9
 ne adverbium et coniunctio 145, 16, 248, 1, 251, 10
 ne *interrogativum* 427, 7
 necne necne 199, 14
 neco 39, 24, 40, 7
 nefas 22, 2, 256, 11, 562, 24
 nepos 26, 31, 90, 33, 120, 13, 538, 10, 563, 16
 neptis 26, 32, 90, 33, 563, 16. neptida 199, 1
 Neputinalia 196, 6
 nequam 490, 5
 Nerion Nerine 373, 27
 nescio ubi 199, 16
 neuter 436, 28, 540, 8, 547, 13. neutrum neutrale 201, 15
 nexo 39, 26
 nigro 202, 7
 nis finita nomina 124, 17, 209, 32, 538, 34
 niteo 261, 26
 nitor 261, 26, 572, 5
 nix 50, 3
 no nao 185, 9
 nobilis 202, 19
 noctu 152, 16, 440, 8
 Nolanes Noranes 25, 19
 nolo 383, 15, 437, 18. nolens nollens 142, 6, 182, 6
 nomen 51, 20, 223, 3, 355, 4, 373, 1, 405, 12, 406, 21, 429, 1, 488, 3, 489, 20, 538, 22. pro adverbio 385, 26, 393, 20, 428, 21, 439, 1, 446, 23. nomina ad aliquid 374, 8, 430, 20, 536, 22, 539, 9
 ad aliquid qualiter se habentia 374, 9, 430, 22, 539, 8
 adiectio 120, 1. adiectiva 374, 4, 430, 13
 aetatis 536, 28
 appellativa 51, 29, 119, 30, 373, 11, 406, 33, 429, 15, 536, 25, 538, 20
 aptota 118, 21, 120, 21, 377, 25, 433, 34, 541, 1
 communia 119, 25. vel appellativa 490, 14; 37
 composita 53, 24, 214, 26, 355, 20, 377, 3, 408, 20, 432, 28, 494, 34, 543, 8
 corporalia 119, 21, 373, 12, 406, 29, 429, 16, 490, 12
 estetica 373, 28
 diminutiva 20, 27, 74, 1, 373, 14, 376, 7, 429, 21, 432, 14, 536, 34. intellectu comparativa 374, 33. quasi diminutiva 536, 34
 derivativa 73, 35, 373, 13, 429, 18, 536, 32
 epicoena 120, 4. v. epicoenon
 genus
 epitheta 374, 4. v. nomina
 adiectiva
 facta de verbo 539, 14. v.
 nomina verbalia
 facta significantia 536, 27
 fixa 211, 3, 376, 2
 generalia 119, 27, 374, 11, 430, 23, 536, 28, 539, 12
 gentis 374, 5, 430, 17
 Graeca 373, 18, 429, 26, 536, 20, 537, 3, 538, 5
 homonyma 120, 11, 373, 21, 429, 36, 537, 27, 538, 10
 incorporalia 119, 23, 373, 12, 406, 29, 429, 16, 490, 12
 mediae significacionis 374, 2
 mobilia 211, 3, 376, 2
 monoptota 118, 19, 120, 26, 540, 11, 541, 24, 544, 32
 notha 373, 20, 429, 31, 537, 5, 538, 5
 numeri 374, 6, 430, 18, 536, 21
 ordinis 73, 33, 374, 7, 430, 19, 536, 21
 participis similia 28, 32, 29, 20, 115, 21, 116, 1, 142, 12, 213, 9; 14, 374, 12, 388, 12, 420, 22, 430, 30, 441, 3, 497, 23, 514, 38, 539, 15, 560, 14
 patriae 374, 6, 430, 18
 patronymica 373, 23, 537, 7, 539, 36
 pluralis tantum numeri 118, 9, 195, 22, 208, 23, 376, 26, 434, 36. positione pluralia, intellectu singularia 120, 18, 377, 2
 polyonyma 373, 22, 430, 1, 537, 27
 possessiva 374, 1, 537, 23
 primae positionis 373, 13, 429, 17, 536, 32
 promisea 120, 4
 propria 51, 26, 119, 25; 29, 373, 8, 406, 32, 429, 2, 490, 14; 37, 535, 25, 540, 2
 qualitatibus 57, 20, 374, 4, 430, 15, 491, 33, 535, 25
 quantitatibus 57, 23, 374, 5, 430, 16, 491, 34
 simplicia 377, 3, 408, 20, 494, 34. singularis tantum numeri 14, 9, 118, 3, 376, 25. positione singularia, intellectu pluralia 120, 17, 376, 32, 492, 30.
 specialia 119, 28, 374, 11, 430, 25, 536, 29, 539, 12
 synonyma 120, 6, 373, 22, 429, 35, 537, 27
 τὸν πρός τι 119, 34
 τὸν πρός τι πας ἔχοντα 119, 37
 verbalia 374, 12, 430, 26
 verbis similia 374, 13, 430, 32
 nominativus pro vocativo 4, 15, 102, 17, 498, 18. pluralis tertiae declinationis in a et ia 96, 25, 207, 27, 208, 23
 Nonae 195, 26
 noscim 199, 15
 nostras 380, 1, 435, 31. nostre strates 547, 24
 notum 583, 74
 notus 260, 16
 noverca novarca 198, 34
 novi 437, 2, 551, 22, 554, 9, 557, 5
 novilis 202, 19
 novissimus 374, 23
 novus 57, 2
 ns finita nomina 6, 13, 27, 9

- nubes 19, 30, 96, 4. nubis 198, 14
nulus 82, 6. 101, 23, 111, 13
num nunc 154, 19; 24
numeri nominum 74, 21. 355, 18, 376, 22. 407, 1. 408, 17. 490, 15. 494, 31. 540,
6. verborum 384, 1. 507, 32
numquam numqua 199, 15
nundinae 376, 27
nuptia 388, 15. 417, 39. 515, 26
nuptiae 376, 28
nurus nura 198, 34
nutrimenti nutrit 182, 17
nympha 202, 1
O littera 220, 15. 232, 17, 421, 17. 520, 30. o pro au-
118, 37, 119, 1. 60 vel e-
119, 9. in u matutum 197, 27; 198, 9. 199, 5; 8.
pro u 197, 25. 198, 4; 23;
199, 2. in terminacione
verborum 236, 6. 237, 10.
238, 34. 437, 23 in termina-
natione adverbiorum 454,
19. o finita nomina 9, 25.
260, 28. Graeca 9, 33. 10,
15. 11, 7, 195, 10. 228, 23;
36
o adverbium 436, 16. 443,
24. 510, 7. interiectio et
adverbium 146, 21
oblitus 203, 29
obruo 184, 29
obsono obsonor 36, 27
obtrecto 571, 16
occasio occasio 198, 21
occidit correpte et producte
203, 31
ocior 539, 25
oculus oculus 198, 18
odi 437, 2. 549, 20*. 551,
22. 552, 1. 554, 9. 555,
26. 557, 5. odio 451, 1.
osus 440, 34
oe pro u 119, 123
oenoferus 211, 13
Oedipus Oedipodes Oedipos
21, 19, 27, 50
oleum 194, 31. 376, 29
olim oli 199, 16
elli 562, 25*
onomatopoeia 400, 30
onustus 201, 35
opera 203, 25
optimas 436, 1
opto 571, 35
opus 203, 25
or finita nomina 12, 13, 13,
30, 15, 18, 16, 21, 17, 12,
207, 16. verbalia 12, 16,
91, 15. 128, 11. 181, 22,
212, 16. or vel os finita
nomina 15, 14. 16, 2, 20,
9, 23, 34. 118, 35
ora 202, 25; 35
oratio 487, 23
orbis orbs 198, 8
orbos 200, 15
Orchae 22, 20
Orchus Oreus 10, 22, 14, 33,
22, 27, 38, 29. Orcus hor-
eus 444, 21
ordo nominum 73, 33
orilegium orologium 199, 11
Ormizas 31, 17
ornatus 213, 14. 515, 32
ortus 203, 12
os finita nomina Graeca 18,
35. 195, 6. 226, 12. 228,
32. os vel or finita nomina
15, 14. 16, 2, 20, 9, 23,
34. 118, 35
os oris 18, 31. 199, 20. 202,
25. 452, 24
os ossis 18, 31. 226, 26.
452, 24. ossum 18, 33
ostentum 200, 6
ostiae hostiae 199, 11
ostiatum 385, 15
ostium osteum 198, 5
ostrea ostreum 493, 20
ostrum 199, 18
Othrys 30, 25
ous finita nomina 106, 17
ovum oum 113, 17
P vel b 125, 24. 126, 1; 6,
198, 4. 199, 3; 4; 5; 8;
10. pro f 199, 7
pactus 434, 7
paene 199, 31
paenite 555, 15
palearium paliarium 198, 7
paleae 195, 30
Pallas Palladis 23, 6
Pallas Pallantis 23, 6. 24, 16
palpebra 194, 17. 562, 18
palpo nomen 539, 18
palumbes palumbis 198, 15
palus 452, 32
pampus 375, 33. 432, 6
Pan 9, 18
pancarpus parcarpus 197, 32
pancratium metrum 459, 9
pando 383, 15. 557, 12
pango 38, 25
panicum metrum 463, 20
panis 97, 9
Panthus 30, 24
papilio 376, 18
papula 582, 11
parabole 402, 24. 448, 12
paradigma 402, 28. 448, 12
paragoge 396, 6
Parcae 402, 5
Parentalia 196, 5. Parantalia
199, 4
parentes 96, 8. 496, 15.
parenthesis 262, 32. 396, 5.
401, 10
pareo 36, 21
paret 553, 10
parhomoeon 398, 20
paries 89, 10
pario 36, 16
Paris 27, 28
paroemia 402, 11
paroemiacum metrum 462, 6
paronomasia 398, 15
parricida 400, 1. 430, 5
parsimonia 194, 17
partes orationis 51, 17. 355,
2. 372, 24. 405, 12. 428,
7. 487, 22. 534, 17
partheniacum metrum 462,
6*
participium 138, 26. 245, 12.
363, 12. 387, 17. 406, 2.
416, 26. 440, 16. 489, 2.
513, 8. 560, 13. praeteriti
temporis pro praesenti
417, 23. a verbis neutrali-
bus 143, 15. 515, 25. par-
cipia nominibus similia
28, 32, 29. 30. 115, 21.
116, 1. 142, 12. 213, 9;
14. 374, 12. 388, 12. 420,
22. 430, 30. 441, 8. 497,
23. 514, 38. 539, 15. 560,
14
partio partior 36, 25. 383,
19
pascua 196, 11
Pasiphae 540, 4
passer 82, 34. passar 198,
33
passim passi 199, 14
pastinacum 580, 47
pater familias 211, 27. 543,
17
pathos 506, 4
patronymica 373, 23. 537, 7.
539, 36
pavimentum paumentum 562,
125*
pavor paor 199, 2
pauper 16, 11. 82, 39. 197,
31
pax 376, 27. 432, 21
pecten 125, 17. 197, 25
pedester pedestris 17, 11
pedo 10, 3
pegma peuma 198, 11
pelagus 21, 7. 22, 19. 113,
30. 208, 4
Peleius Peleis 373, 26
Pelias 18, 10

- pelicatus 575, 31
 Pelides 21, 15
 pendeo 34, 1
 penetralia 196, 6
 penis 199, 31
 pensu 193, 10
 pentameter 524, 3
 penus 375, 32*
 pepigi 38, 25
 pereo 35, 8. peri peri 181, 36
 perfectum tempus 33, 20.
     163, 33. 180, 28. 181, 36.
     184, 18; 29. prima syllaba
     producta vel correpta 450,
     22
 Pergama 196, 4
 periaugum 584, 20
 periodus 222, 24. 372, 22.
     428, 5. 484, 31
 peripetasma 435, 13
 periphrasis 400, 32
 perissologia 395, 5. 447, 19
 permits 392, 17
 pernicious 392, 17. 562, 25*
 Perses 28, 17
 personae pronominum 547,
     30. verborum 384, 17. 507,
     34
 pes 26, 14. pedes metri
     369, 16. 425, 5. 480, 4.
     522, 13. pedum divisiones
     481, 11
 petulans 200, 1
 phalaecium metrum 465, 31
 phallicum metrum 463, 20*
 pherecratum metrum 465, 7
 Philenis 25, 25
 phrynicum metrum 461,
     31*. 464, 23
 pindaricum metrum 462, 8;
     15
 pinus 375, 33
 piper 16, 15
 pirus 203, 20. 375, 35. 540, 9
 piscina 400, 2
 pisinnus 198, 28
 pistillum 580, 45
 pistirnum pistillula 376, 9.
     432, 16
 pitissus 382, 4. 550, 19
 pius piissimus 57, 7. 374, 21
 placebo 437, 16. placita 388,
     15. 417, 39
 plaga 260, 19
 plantago 582, 20
 plasta blasta 199, 5
 plebs pleps 126, 1. 199, 3.
     plebis 198, 13
 pleonasmus 395, 3. 447, 19
 plerosis nominum 118, 38
 pluralia tantum 118, 9. 120,
     19. 195, 22. 208, 23. 376,
     26. 434, 36
- podagrosus podagricus 212,
     14
 poema 435, 8
 polio 36, 5
 poples poplex 199, 4
 polyptoton 398, 27
 polysyndeton 399, 4
 pomilio 376, 18
 pontificatus 193, 20
 pollen 9, 11. pollis 575, 37
 polleo 186, 20
 polluo 186, 20
 pone *praepositio vel adverbium* 254. 16. 371, 29. 439,
     28. 484, 6. 525, 12
 populo 383, 19
 porphyreticus 197, 19
 porro 145, 30
 porrum 8, 18, 22, 14. 375,
     31
 portitor 181, 22
 pos vel pus finita nomina
     Graeca 21, 19. 26, 4.
 positio syllabarum 256, 15.
     258, 16. 262, 25. 478, 18
 positurae 372, 14. 427, 36.
     484, 23. 538, 28
 possum 188, 24. 551, 26.
     554, 5
 potestur 396, 7
 posticum 584, 8
 postis 96, 11
 pote 396, 13
 potior potissimus 57, 8
 potior *verbum* 182, 31
 Praecisalia 196, 9
 praecordia 196, 10
 praeco 34, 14
 praegnas 26, 5
 Praenestini 263, 9
 praeomena 373, 10. 429, 3.
     536, 6
 praepositio 147, 3. 253, 1.
     365, 9. 389, 18. 406, 6.
     418, 31. 441, 34. 489, 8.
     517, 1. 561, 3. 564, 14.
 praepositiones cum ad-
     verbiis coniunctae 387, 13.
     416, 16. 419, 19. 440, 7.
     cum verbis compositae
     391, 12. 442, 35. 459, 9
 praes 18, 22
 praesens tempus pro futuro
     414, 11. 508, 13
 praesepe praesepes 8, 3
 praesidatus 193, 21
 praestigiae 195, 27
 praesto 571, 30
 praestolor 571, 19
 prandeo 33, 34, 34, 12. 184,
     18. pransus 388, 15. 417,
     39. 441, 10. 515, 26
 praxilleum metrum 464, 8
 preces 195, 30
- prella 577, 61
 priapeum metrum 465, 28
 pridem pride 199, 16
 primatus 193, 21. 579, 39
 primulum 386, 31
 primipilaris primipilarius
     198, 7
 principium 203, 22. 535, 3
 prior primus 374, 7
 pro *praepositio* 255, 4. 450,
     20
 probo, probai 160, 14
 probrum probum 201, 27
 proconsul proconsule 126,
     12. 499, 1. 543, 20
 procus proceres 202, 17
 prodigium 200, 6
 prolepsis 397, 12
 protes prolis 198, 17
 promilite 543, 20
 promissivus modus 412, 6.
     503, 29. 549, 4; 13. 554, 4
 pronomen 131, 1. 232, 11.
     357, 1. 379, 22. 405, 12.
     409, 34. 435, 24. 488, 14.
     498, 35. 545, 20. prono-
     mina finita 131, 27. infinita
     133, 14. minus quam finita
     132, 6. possessiva 136, 19.
     137, 11. pronominum ad-
     verbia 152, 30. 385, 15.
     438, 16
 propraetore 543, 20
 propria nomina 51, 26. 119.
     25; 29. 373, 8. 406, 32.
     429, 2. 490, 14; 37. 535,
     25. 540, 2
 prosodiae 529, 1
 prosparalepsis 263, 5. 396, 7
 prosthesis 262, 24. 396, 1
 prosum 564, 5
 prunum 584, 3
 prunus 375, 35
 pubes 19, 32
 Publipor 16, 18
 pudet 554, 19. pudeo 440, 33
 puella poella 198, 23
 pugil 65, 25. 66, 8. 92, 29
 pulcher 10, 22. 14. 33. 50. 31
 pulvis 19, 24. 376, 26. 432,
     18
 pumex 209, 16
 pungo 38, 25
 punio 383, 19. 427, 26
 pupis 97, 34. 409, 32. 434,
     23. 497, 32. 545, 5. pup-
     pes 26, 13
 pus 21, 10. 22. 19. 27, 2. 32,
     2. 376, 29
 pyra 263, 20
- Q 10, 33. 36, 13. 39, 13. 50,
     11. 108, 36. 119, 4. 126,
     29. 182, 21. 183, 16. 195,

2. 197, 23; 27; 30. 368, 9.
385, 3. 422, 35. 477, 13.
520, 25
quadrigae 376, 28. 393, 15.
432, 25. 446, 15
quaseo 39, 18. 383, 17
quaestus 30, 9
qualus 211, 21
quando 145, 32. 251, 26.
559, 14
que 427, 8
queo 382, 33
quaerimonia 194, 17
quaestus 30, 9
qui quis 133, 18. 410, 33.
436, 6. 501, 37. 502, 5.
546, 32. 563, 18. cui 232,
18
quianam 559, 5
quies 18, 14. 27, 14*. 89, 1
quiesco 506, 9
Quinquatris 196, 8
quinquatus 579, 42
Quinquennalia 196, 9
Quiris Quirites 195, 23. 376,
26. 432, 22
quod quot 202, 37. 380, 2
quam quom 119, 5. 423, 2
- R additum 199, 3. gemina-
tum 202, 12. omissionem 201,
27. simplex pro duplice
199, 4. r in l mutatum
198, 21. pro l 198, 9; 13.
r vel l 201, 19. r finita no-
mina 11, 15. r et e finita
adverbia 512, 16
rabidus rabiosus 199, 12
radius 575, 47
radix 375, 33
rana ranunculus 376, 9. 432,
17
ratio 36, 12
rapter 575, 54
raster 575, 46
re in compositione verborum
454, 31
reboo 38, 32
reciproca metra 467, 7; 11
refer 557, 7
refert 454, 31
regnatus regnata 388, 15.
417, 39. 515, 27
recio 454, 34
relino 34, 21
relliquiae 392, 11. 396, 4.
444, 18
repraesento 571, 28
requies 18, 15
rees resis 198, 15
rhythmici 533, 8
rideo 182, 37
rite 438, 24. 560, 5
rivus riuis 199, 2
- robigo rubigo 199, 5
Rogatus proprium nomen
142, 30
ropalitus versus 467, 15
eos finita Graeca nomina 13,
25. 213, 32
rus 194, 31. 511, 16; 25
- S 368, 2. 392, 14. 422, 22.
479, 4. geminatum 199, 9.
omissum in fine vocabulo-
rum 263, 14. in x mutatum
126, 36. 197, 28. 198, 29.
199, 4. s finita nomina 17,
31
sabbata 196, 3
Saces 20, 16
Saetabis 20, 4
saevio 200, 28
sal 8, 25. 209, 6. 542, 12
salio 36, 7*
saltor saltor 212, 30
salmo 10, 27
salsamentum salmentum 392,
15. 562, 25*
- salve salveo 38, 17
Samuel 129, 12
sanctimonia 194, 17
sanguis 376, 26. sanguen 9,
22
sapa 582, 47
sapio 36, 12*
sapphicum metrum 459, 22;
29. 463, 11. 464, 21. 466,
2. 468, 21. 480, 7
- sarcasmos 402, 13. 565, 23
sarcinatio 212, 32
sarcio 514, 15
sarcitor 202, 29
sarmenta 209, 5
sarra 577, 73
sartago 582, 48
sartor 202, 29. 212, 32
Saturnalia 196, 5. 376, 32.
379, 11
saturnium metrum 466, 5
Saxon 9, 18
scalae 195, 25. 376, 28. 393,
15. 446, 15
schema 6, 32. 394, 24. 397,
4. 443, 33. 447, 22. 564,
24
schesis onomatopon 398, 17
Scipades 527, 6. 540, 3
scopae 195, 27. 376, 28. 393,
15. 446, 15
scorpio scorpius 130, 23.
538, 12
scortum 120, 14
scrabis 20, 3. 578, 10
scrupulus scrupulum 212, 21
scrutor 383, 12
scutra scutillus 432, 17
- scutum scutula scutella 376,
8. 432, 16
secors 13, 20
securus 556, 12
secus adverbium 21, 3. prae-
positio 396, 6
sedes 97, 18
sedule sedulo 386, 1; 5. 439,
24. 559, 12
semivocales 49, 26. 220, 3.
221, 12. 422, 15. 476, 31.
520, 11
senapis 8, 16. 26. 28
senatus senati 115, 37. 193,
21. 198, 5. 515, 32
senesco 38, 11. 506, 9
senex 61, 3. 82, 33. 90, 34.
212, 34. 374, 20. 430, 36.
539, 26. senes senis 198,
17
sentio 185, 27
septizonium septidonium 197,
23
sera 202, 12. 543, 1
Serapis 26, 27
sero serui sevi seravi 39, 17.
186, 22. 542, 24. 557, 13
serpo serpio 141, 37. 185, 36
serra 202, 12. 577, 73
serta 196, 4
servio 552, 20
sibilus siflus 199, 3
Sico 9, 37
Sigillaria 196, 5
silex 375, 32. 393, 31. 493, 7
silio 36, 7
simia simius 494, 27
similis 570, 22. similans 203,
10
simma 121, 23
Simois 18, 29
simonidium metrum 460, 23.
461, 5. 462, 22
sinapi 8, 16. 98, 36. 194, 32.
sinapis 26, 28
sincipit 31, 23
sindo 211, 19
sine coniunctio 144, 18
singularia tantum 14, 9. 118,
3. 376, 25
sinister 374, 10
sinum 259, 34
sinus 259, 31
Sirena Serena 199, 10
sis 383, 16
sitla 578, 14
sobrie 203, 14
sobrius 62, 14. sober 126, 23.
543, 5. suber 197, 28
soleo 34, 22. 35, 37. 383, 14.
385, 5. 554, 1. 557, 5
soceri 127, 37
socrus socra 199, 1
solea solia 198, 10

- soleum 584, 34
 soloecismus 393, 5, 445, 35,
     563, 1
 solstium solstiu 124, 3
 solum 538, 4
 solus 82, 6, 101, 23, 111, 13
 somnus somnum 200, 26
 sons 28, 26
 sorecio 34, 8
 sorbo 38, 6
 sordes 195, 29
 totadicum metrum 459, 26;
     31, 464, 10
 species 5, 17
 spectamen 584, 27
 speculum speculum 197, 20
 specus 375, 34, 434, 31
 spes 88, 11
 sphæromachia 196, 11
 spolio spolior 394, 9, 564, 2
 sponda 582, 40
 sponsa, sponsrix 82, 17
 sponsor sponsrix 212, 16
 sponte 8, 9, 118, 20, 120, 27,
     490, 4, 540, 12
 stabulum stablum 198, 27
 stagnum 580, 52
 statar 96, 33
 statua statunculum 376, 9
 sterto 39, 21
 stesichorium metrum 461, 2;
     20, 462, 20
 stillicidium 584, 29
 stinctu 193, 5
 stirps 210, 23, 375, 33
 Stobi 20, 10
 stragula 582, 46
 strena 578, 12
 strigument 580, 59
 strofa strofa 199, 71
 stromata 196, 11
 structura orationis 40, 13
 studeo 338, 6, 571, 24
 sub 365, 32, 390, 23, 419,
     27, 518, 13
 subeo 34, 10
 suber 12, 9
 subum 580, 57
 suboles subolis 198, 14
 subrep 571, 27
 subtemen 584, 48
 subter 390, 23, 419, 28
 succedo 571, 23
 suffero 557, 20
 suffio 35, 36
 sui 436, 11, 547, 13, suus
     200, 30, 202, 27
 sum 187, 23, 200, 30, 437, 5,
     551, 26, 554, 5
 summus 72, 29
 sumptus 30, 4
 suo 37, 31
 supellex 31, 32, superlex
     198, 13
- super 366, 2, 390, 23, 419,
     28, 518, 13
 superaria 578, 9
 superficies 582, 42
 superlativus 492, 24
 superus 102, 3
 supina 437, 13
 sura 202, 21
 sus 24, 5, 26, 27, 29, 1, 202,
     27
 suscipio 557, 20
 sustollo 39, 6
 Suthul 8, 30
 sutilis 213, 22
 syllaba 51, 14, 222, 18, 368,
     17, 423, 10, 478, 9, syllabarum divisio 427, 20, syllabae finales 451, 27, syllabae naturaliter longae 222, 34, positione longae 256, 15, 258, 16, 262, 25,
     478, 18, communes 258,
     1, 262, 28, 369, 3, 424, 10,
     478, 22, contra rationem correptae vel productae 259, 3
 syllipsis 397, 23
 symbola 196, 12*
 synaliphe 224, 7, 263, 28,
     396, 23
 synchysis 401, 18
 syncope 263, 10, 396, 10
 syncrasis 396, 26
 synedoche 400, 28
 synonyma 120, 6, 373, 22,
     429, 35, 537, 27
 synzugia 370, 27, 480, 28
 Syra 202, 21
 Syrites Syritis 198, 16
 systole 263, 19, 396, 16
- T in c mutatum 197, 21, 198,
     34, t vel d 202, 37, t finita
     nomina 31, 20
 tabes tabis 198, 13
 tabo 8, 9, 490, 4, 540, 12
 tabula tabla 198, 23
 taedeo 440, 33
 taeter taetus 59, 38, 198, 26
 tector 477, 12
 talaria 196, 4
 tamen nonen 584, 48
 Tanaquil 8, 21
 tanto 38, 24
 tapete tapeta tapes
     129, 25, 209, 27, 541, 26,
     576, 8
 tapinosis 395, 13
 Tarhi 22, 26, 27, 32
 Tartarus 22, 15, 28, 3, 118,
     30, 375, 31, 395, 10
 telonium toloneum 197, 19
 temno 396, 9
 temporo 571, 31
 templum 202, 23
- tempus brevissimum 533, 15
 tempora verborum 155, 36,
     360, 9, 384, 10, 414, 7,
     507, 36, 549, 10, 551, 9,
 participiorum 417, 9, temporum concilio 552, 31
 tempori 203, 1
 temulentus 200, 1
 tenebrae 195, 27
 tenuis 130, 29
 tenus 365, 26, 390, 21, 391,
     15, 418, 34, 442, 2
 terebre 582, 51, telebra 198,
     21
 teres 579, 46, 582, 52
 tergeo tergo 34, 17, 38, 21
 tergum tergus 127, 19, 25,
     584, 53
 Terminalia 196, 6
 terra 537, 29
 terraemotus terrimotus 198,
     32
 territorium 584, 55
 tersus tertius 198, 4
 tetuli 396, 2
 Teucer Teucus 100, 16
 Thales 23, 18
 Thaumantias 18, 18
 theatrum theatra 196, 4, 201,
     21
 Thebac 195, 26
 Theofilus 198, 1
 thermae 195, 28
 Thersander Thersandrus 13,
     28
 thesis 480, 13, 523, 2
 Thetideus 430, 2
 threnicum metrum 461, 31
 Thyas 17, 7, 22, 28
 titi syllaba 445, 8
 tibicen 9, 8
 timocratum metrum 464, 15
 tinea tinia 198, 19
 tintinaculum tintinabulum
     199, 13
 tis velutii 410, 36, 436, 5,
     502, 3, 546, 22
 Titan 9, 18
 Tiepolenus 477, 12
 timesis 401, 14, 565, 19
 tolerabilis tulerabilis 199, 8
 tollo 39, 5
 tondeo 199, 1, 383, 18, 437,
     26
 tonitru 541, 23, tonotru 198,
     32
 tonsor tonstrix 91, 19
 tor finita nomina 430, 27
 toreular toreulare 124, 29,
     584, 51
 torque 211, 19
 totus 136, 12
 tractus 576, 3, 579, 45
 tragi 376, 26*

- traho 38, 35, 185, 5
 transeo 35, 10
 tribula tribla 199, 9
 tribus 434, 31
 Triennalia 196, 10
 triclinium triclinu 198, 27
 tristis tristus 198, 3
 triticum 376, 29
 triumphatus 515, 26. triumphata 388, 15. 417, 39
 trixa finita nomina feminina 12, 27. v. ix
 trochaica metra 459, 4
 tropus 399, 12. 443, 34. 447, 22
 tu, tui vel tis 410, 36. 436, 5.
 502, 3. 546, 22. tibi vel ti 546, 22
 tuatim 438, 16
 tuba tubi 201, 11
 Tuder Tudertinus Tuders 429, 21
 tumultus tumulti 515, 31
 turbo *appellativum et proprium nomen* 210, 30
 tardus 494, 21
 Turia 3, 13. 7, 2, 29, 7
 turma torna 198, 4; 28
 turris 97, 23. 545, 5
 turtur 494, 18
 tus 25, 6. 194, 31
 tuum tum 201, 17
 Tydides 21, 15
 tymum tumum 199, 6
- V 49, 14. 220, 36. 257, 19.
 367, 12. 421, 21. 475, 14.
 520, 31. omissum 199, 12.
 200, 20. u vel uu 126, 16.
 129, 16. 197, 28. 198, 5.
 199, 2. 200, 13; 30. 201,
 17. 202, 27; 39. 203, 2;
 6; 8. v omissum inter duas
 vocales 107, 17. 113, 17.
 160, 14. 182, 11. 198, 8.
 199, 2. ante l 197, 20. 198,
 18; 23; 27; 34. 199, 9;
 14. post q 119, 4. 126, 19.
 195, 2. 197, 30. inter c et
 l 119, 11. in terminacione
 verborum 182, 17. in declinatione
 bovis 122, 1. v
 vel b 185, 30. 198, 7. 199,
 14; 22. 200, 9; 22. 201,
 4; 9. 202, 19. 260, 16; 22.
 u vel e 119, 8. u vel i 119,
 6. 198, 4. 199, 7. u in o
 mutatum 197, 25. 198, 4;
 23; 28. 199, 2. u pro o
 197, 27; 28. 198, 9. 199,
 5; 8. u vel oe 119, 11. u
 vel y 197, 24. 199, 6; 7.
 202, 21. u finita nomina
 31, 23. 32, 31
- va interiectio 146, 29
 vacillo 382, 4. 550, 19
 vaco vacui 164, 2
 vacuus vaquus 197, 23
 vada 196, 11*
 valles 26, 13
 vapio 10, 30
 vapulo baplo 199, 14
 vas vadis 19, 17. 30, 27
 vas vasis 19, 17. 30, 26. 125,
 29. 378, 14. 434, 12
 vates vatis 198, 13
 ubi 246, 22
 Veurbis 20, 2
 ve 145, 11. 146, 18. 427, 7
 veho 38, 35. 185, 16
 vello 201, 33. 567, 35
 vellus 129, 1. 208, 22
 venabula 196, 4
 veneficus 200, 9
 Veneralia 196, 7
 Veneti Heneti 521, 15
 venio 262, 2. venitur 554, 33
 venter 213, 3
 ventrale 584, 63
 vepres vepris 198, 16
 verber verbera 17, 22. 196,
 5. 540, 24*. 584, 64
- verbum 155, 31. 235, 35.
 359, 3. 381, 13. 405, 14.
 411, 13. 437, 1. 488, 22.
 502, 25. 548, 15. verborum
 conjugationes 33, 15. 158,
 18. 359, 12. 382, 10. 413,
 14. 506, 19. 552, 12. for-
 mae 359, 10. 381, 26. 412,
 27. 505, 12. 548, 18. ge-
 nera 139, 21. 156, 10. 359,
 34. 383, 1. 413, 35. 507,
 3. 548, 25. modi 549, 1
 verba absoluta 548, 18
 activa 156, 13. 383, 2. 503,
 7. 507, 4. 548, 26
- communia 157, 14. 383, 11.
 507, 4. 548, 31
 composita 186, 12. 383, 21.
 384, 3
 defectiva 158, 14. 383, 9.
 385, 4. 437, 8. 551, 18.
 557, 4
- deponentia 157, 4. 383, 10.
 417, 16. 507, 4. 514, 29.
 548, 27
- figurata vel translativa 186,
 23
- frequentativa 158, 5. 381,
 29. 412, 36. 413, 10. 505,
 22. 548, 19
- inaequalia 383, 14. 437, 15.
 554, 1
- incertae significacionis 383,
 18
- inchoativa 157, 25. 381, 29.
 412, 34. 440, 20. 505, 19.
 548, 24. 550, 19
- impersonalia 186, 28. 381,
 21. 383, 8. 384, 22. 385,
 8. 388, 7. 437, 8. 440, 25.
 549, 5. 550, 23. 554, 13
 meditativa 381, 29. 412, 32.
 505, 16. 548, 22
- neutra 156, 33. 383, 5. 503,
 8. 507, 4. 548, 26. 552, 33
- neutropassiva 187, 16. 383,
 9*. 551, 36. 437, 13
- passiva 156, 23. 383, 4.
 503, 7. 507, 4. 548, 26
- perfecta 381, 29. 412, 35.
 505, 20
- quasi deminutiva 382, 3
- supina 437, 13
- vergo 38, 23
- vermiculus 576, 24
- verna 3, 10. 7, 1. 29. 6. 432, 7
- vernaculaus vernaculus 197, 21
- verres *appellativum nomen*
 27, 21
- Verres *proprium nomen* 28,
 20
- vertebra 194, 15
- veru 541, 23
- vescor 383, 15. 554, 2
- vesperi 385, 19. vesperie 512,
 31
- Vestalia 196, 8. 208, 24
- vestrates 547, 25
- vetulus vclus 197, 20
- vetus 71, 38. 207, 27
- vicocaput 198, 24
- vicocastrum 198, 25
- vicostrobili 198, 25
- vicotabuli 198, 24
- Victor 490, 34
- video 261, 16
- vindemia 578, 43. 580, 74
- vindicta 196, 10
- vinum 194, 31. 376, 31
- violenter 151, 14
- vir 100, 29. vyr 198, 20
- virga virga 198, 20
- virgo virgo 198, 20
- viridis viridis 199, 9
- viroli 582, 57
- virus 21, 10. 22, 19. 208, 19.
 376, 29. 432, 26
- vis 19, 22. 31, 1. 98, 19
- viscum 580, 69. 125, 2
- viscus 125, 1. 208, 22
- visus 203, 6. 576, 45
- vitia orationis 394, 25. 447, 5
- vitis 116, 30
- vitulus vclus 197, 21
- vitus 116, 22. 193, 24
- vixe *pro* vixisse 444, 23
- Vizzo 11, 12
- Vlices 537, 6
- ullus 82, 6; 101, 23. 111, 31

- uls 562, 2
ulterior ultimus 72, 29, 374,
    22
umbilicus imbilicus 198, 4
unanimis unanimus 24, 29
ungo ungo ungueo 37, 15,
    183, 25; 37
unus 82, 6, 101, 23, 111, 13
uo finita verba 36, 31
vocabulum 373, 5
vocales 49, 9, 219, 16, 220,
    14, 421, 16, 475, 12, 519,
    29
vocativus nominum in ius
finitorum 4, 14, 9, 1, 19, 6,
105, 10, 194, 36, 229, 26,
409, 10, 496, 34, 498, 18.
vocativus e duplice finitus
103, 22, 127, 9, e vel es
finitus 95, 26, i finitus 229,
26
volo 383, 15, 437, 18. velit
vellit 201, 33
vomer vomis 15, 16, 24, 31,
    576, 12
vos vel vus finita nomina 19,
    13, 31, 2
voscum 199, 15
vox 47, 2, 367, 4, 487, 3,
519, 44, 530, 4
urceus 211, 15
- us finita nomina 20, 24, 22,
18, 23, 35, 25, 1, 27. neutra
207, 29. verbalia 28,
31, 29, 22; 29, 30, 3. se-
cundae vel quartae decli-
nationis 115, 35, 193, 21.
us finita Graeca nomina
541, 5. us vel er finita
nomina 59, 38, 83, 35,
109, 14, 198, 26. us vel is
finita nomina 15, 9, 23,
26, 24, 29, 67, 22, 198, 3.
us finita adverbia 560, 9.
us omissum in termina-
tione nominum 102, 8; 13.
106, 4, 126, 23, 130, 11,
197, 28; 30, 211, 12, 213, 8
usque 390, 15, 419, 16, 442,
15, 510, 24, 517, 22
ut 246, 9, 439, 35
uter 82, 6, 100, 4, 111, 13,
436, 28, 540, 8, 547, 2
uterus 213, 3
utor 572, 1
Vulcanalia 196, 7, 379, 12.
434, 32, 435, 3
vulgus 21, 7, 22, 19, 208, 4,
375, 34, 431, 27
vulpes vulpis 198, 14
vultur 123, 38
vus pro us in nominibus
- quartae declinationis 114,
10; 25, 116, 33, 203, 3:
6: 8. uus finita nomina
194, 37. vus et uus finita
nomina 207, 23. vus vel
vos finita nomina 19, 13,
31, 2
- X 31, 34, 49, 35, 51, 4, 214,
35, 216, 1, 221, 25, 422,
16, 423, 8, 477, 26, 479,
25, 520, 22. pro s positum
in terminationibus nomi-
num 126, 36, 197, 28, 198,
29, 199, 4. x finita nomina
212, 35, 214, 38, 215, 36,
227, 9.
- Y 197, 24, 222, 7, 423, 4,
477, 28. y vel i in nominibus
197, 26; 27, 198, 20.
y vel u in nominibus 197,
24, 199, 6; 7, 202, 21
- Z 222, 7, 256, 34, 423, 4,
425, 2, 477, 28, 479, 23,
520, 22. in d mutatum 197,
23
- zeugma 397, 15
zidar 13, 24
ziziber 199, 8

Additio Theodori Mommseni ad p. 277—281.

Parisinae bibliothecae ut libros examinarem cum mihi copia fieret post impressum commentarium, praeter inutilia alia, ut Lat. 6117 chart. saec. XV exemplum Probi genuini (I) deterrium et Lat. 1750 f. 95—96 exemplum notarum non Magnonis, ut ait catalogus, sed Vaticanarum (VI), in eodem libro n. 1750 ex schedis variis consuto f. 143. 144 repperi eius notarum laterculi, quem loco secundo edidi sub inscriptione notarum Lugdunensium, exemplum alterum scriptum saeculo X Lugdunensi ut saepe deterius, ita non paucis locis ei praeferendum. Passim vero etiam in apertissim mendis eterque liber consentit, ut B 9 in *uantia pro uacantia*, P 19 in *tutelaris pro tutelaris*, S 8 in interpretatione omissa. Inscrbitur liber Parisinus *incipiunt not iuridicis*. Variam lectionem subieci usus numeris notarum editionis nostrae, proba distinguens asterisco. In universum autem quae de huius laterculi condicione et aetate proposui, hisce emendationibus non mutantur

<i>inter A 1. 2 add.: *Ā</i>		aut
A 3	*AUT	autem
B 1	B <small>EN</small> F	bene fidei
8	*B <small>E</small>	bonorum emtor
D 3	D <small>UM</small> T	dumtaxat
9	D <small>OM</small> O	domomus (<i>sic</i>) munus opera
10	*DEFCT <small>S</small>	defunctus
E 3. 4	<i>om.</i>	
7	ENS	enim
13	E <small>DO</small> .	edictio
15	*EXC <small>OM</small>	exceptio doli mali
F 2	*F <small>HE</small>	familiae herciscundae
3	F <small>T</small>	fuerit
4	F <small>F</small>	sufficia
5	F <small>C</small>	fideiconmissus
6	<i>om.</i>	
8	F <small>E</small>	fiducia
G 3	G	gaius

H 3	b̄k̄	haeredes
5	*b̄k̄i	haeris institutus
9	om.	
I 9	īō	idem
17	*īt̄ īō āū	inlustris igitur auc (scr. auctoritas)
I 19	usque ad K 8 om.	
M 5. 6	om.	
7	ōō̄	magifius
9	om.	
10		donatio om.
11		possessior om.
12	*ō̄	modo
14	ō̄	mem
15	*ō̄	mihi
N 6	nōō̄	nominum
inter 6. 7 add.:	*n̄	nam
11	n̄	nis
12	nō	nostrae
15	*n̄ōō̄	nihilomino
inter 15. 16 add.:	*n̄̄	nunc
16	*nōō̄	nobilis
23	nēq̄.iii	negotii
P 4	*p̄c̄	post consulatu
10	om.	
11	p̄p̄	propter
13	p̄̄	potest
16	*p̄ls	plebiscitum
17	p̄rū	praetor orbanus
19	p̄kt̄	praetor tulelaris
20	p̄k̄f̄c̄	praetor fideiconmissarius
22	p̄ēc̄	pecunia
post 22 add.	*p̄ñōō̄	pondere numero mensura
	*p̄p̄	proposita
	*p̄k̄āā̄	parens karissime atque amantissime
Q 7	*q̄q̄	quamquam
8	*q̄q̄̄	quoquae
12. 13	transponuntur	
13	*q̄̄	quem

15	* $\widetilde{q}s$	quasi
16	$q\tilde{\wedge}m$	quem ad modo
17	q	quo
21		quare <i>om.</i>
R 3	$\widetilde{rp}$	re publica
4	$\widetilde{rur}$	rursum
7. 8	<i>transponuntur</i>	
8	R'	rum
11	* <i>om.</i>	
12	$\tilde{r}$	runt
<i>post 13 add.</i> * $\widetilde{rpt}$ rescriptum		
S 4	$\widetilde{st}$	senatus consultum
6	$\widetilde{s\tilde{t}\alpha}$	seine turis auctoritate
9	* γ	secundum
10	s	sent
<i>inter 12. 13 add.:</i> * $\widetilde{sb}$ } <i>interpretatione</i>		
	* $\widetilde{sc2}$ }	<i>omissa</i>
13	s	secundum
14. 15	<i>om.</i>	
T 1	* $\tilde{t}$	titulum
4	* $\overset{o}{tt}$	testamento
9	tt'	testamenti
10. 11. 12	<i>in fine supplentur</i>	
10	$\overset{o}{tc}$	testamento
12	$t\tilde{t}\alpha$	tutoris auctoritas
13. 14	<i>om.</i>	
<i>inter V 4. 5 add.:</i> * $\widetilde{ut}$ utrum		

CORRIGENDA ET ADDENDA.

- 10, 32 *pro quo, quod habet B*, l. qo
206 *l. Vindobonensis 17*
269, 37 *l. Flor. Maruc. A 79 1*
315, 6 *l. de abbreviaturis*
330 alphabeta duo numeraria qualia edidimus ex libro Einsiedensi talia fere leguntur
etiam in Parisino gemello, nisi quod in altero alphabete sic est: *A lebat D et sic*
deinceps usque ad Z leb duo milia. Sequitur: *Incipit questio alphabeti per una-*
quaeque littera quod numerum teuat. item numerus de titulato alphabeto. A teuat
D milia et sic deinceps usque ad Y leb CL mil. Z leb lebat (sic). per tituli lectio-
nem id est .VI. milia sic compleetur supputatio alphabeti.
348 Quae dixi de Parisino libro *Notre-Dame* 258 ita emendanda, notarum laterculum ibi
legi sine die, legi adnotatum ad Melam praecedentem: *Viterbiæ 1466 die 6. No-*
vembri.
392, 17 *not. add.* Corssen Beiträge zur lat. Formenl. p. 266
449 *not. pro* editio Basileensis *l. editio Lugdunensis*
456 *not. l. editio Calliensis Abstemii a. 1476*
464, 15 *not. add.* Timocreonium coniecit Bergius in Anacr. carm. rel. p. 47
542, 16 *pro corrupto nomine* Marius *restituendum videtur* Papirius
578, 37 *l. θόρυβος.*
-

INDEX

LIBRORVM QVI HOC VOLVMINE CONTINENTVR

	Pab.
Probi catholica	1—43
Probi instituta artium [fars minor]	45—192
Appendix Probi [appendix ad Probi artem minorem]	193—204
Valerii Probi de nomine excerpta	205—216
De ultimis syllabis ad Caelestinum [Probi grammaticarum institutionum liber I. instituta artium]	217—264
Notarum laterculi	265—352
1. M. Valerii Probi de litteris singularibus fragmentum	267—276
2. Notae Lugdunenses	277—281
3. Notae ex codice Reginae	282—284
4. 5. Magnonis laterculus alter. notae Lindenbrogianae	285—300
6. Notae Vaticanae	301—314
7. Notae Papiana et Einsidenses	315—330
8. Petri Diaconi notae litterarum more vetusto	331—346
9. De Probi qui dicitur notarum laterculo alphabeticō	347—352
Donati ars grammatica	353—402
Servii commentarius in artem Donati [Servii in secundam Donati editionem interpretatio. Sergii in secundam Donati editionem commentarius]	405—448
Servii liber de finalibus	449—455
Servii liber de centum metris	456—467
Servii liber de metris Horatianis	468—472
Sergii de littera de syllaba de pedibus de accentibus de distinctione commentarius [Sergii in Donati artem primam commentaria]	475—485
[Sergii] explanationum in artem Donati libri II	486—565
De idiomatibus	566—584

